

Büyük Osmanlı Tarihi

Joseph von Hammer

Cilt 18

İÇİNDEKİLER

Bitirirken	13
SON-SÖZ	16
Osmanlı İmparatorluğunda Devlet Makamları Ve Memuriyetleri .	39
I. Bölüm	39
A. Hukukun En Yüksek Makamı:	39
B. Birinci Derecede Hukuk Makamları:.....	39
C. İkinci Sıradaki Hukuk Makamları.....	41
D. Üçüncü Sıradaki Hukuk Makamları	41
E. Dördüncü Sıradaki Hukuk Makamları.....	41
Rumeli Hukuk Teşkilâtı	43
Anadolu Adli Teşkilatı	45
Tevcih Harçları	47
Tasdik Harçları	48
Mısır Adli Teşkilâtı.....	49
II. Mahmud'un Fermanına Göre Rumeli Birinci Sınıf Kadılarına Uygulanan Değişiklikler.....	49
TEVCİH HARÇLARI	50
Tasdik Harçları.....	51
Tevcih Harçları.....	52
Tasdik Harçları.....	52
Tevcih Harçları.....	53
TASDİK HARÇLARI	54
Tevcih Harçları.....	55
Tasdik Harçları.....	55
TEVCİH HARÇLARI	57
Tasdik Harçları.....	58
Tevcih Harçları.....	60
Tasdik Harçları.....	60
Tevcih Harçları.....	62
Tasdik Harçları.....	63
Tevcih Harçları.....	65
Tasdik Harçları.....	65
Tevcih Harçları.....	68

Tasdik Harçları.....	68
II. BÖLÜM.....	70
Âmme Memuriyetleri Ve Sarat Hizmetleri.....	70
I. Âmme Hizmetleri.....	72
II. Kılıç Ve Valilikler Hizmetleri:	72
2. Sarat Hizmetleri	72
A. Veziriazamın Kapısı Veya Vekalet	74
I. Dâhiliye Nâzın	75
II. Hariciye Nâzın	75
III. Müsteşarlık	76
IV. İcra Gücü Nazırlığı.....	77
B. Defterdar Kapusu.....	78
II. Kılıç Ve Valilik Makamları.....	85
A. Avrupa'daki Valilikler.....	85
I. Rumeli Valiliğinde Onaltı Sancak Bulunmaktadır Ve Şöyledir: ...	85
II. Silistre Valiliğinde Sekiz Sancak Bulunmaktadır Ve Şöyledir:....	85
III. Eski Mora Valiliğinin Dört Sancak'» Vardı Ve Şöyleydi:	86
IV. Cezfir , Yani Adalardanizi Adaları Valiliği, Sekiz Sancak'ı Bulunuyordu; Artık Yedi Sancakla Kaptan Paşa Valiliğini Oluşturuyor:	86
V. Dört Sancaklı Bosna Valiliği, Sancakları Şöyle:.....	86
B. Asya Valilikleri.....	87
VI Küçük Asya'da. Anadolu Valiliğinde Ondört Sancak Var, Şöyle Ki:	87
VII. Karaman Valiliği Yedi Sancaklıdır, Şöyle Ki:.....	87
VIII. Sivas Valiliği, Yedi Sancaklıdır, Şöyle Ki:	87
IX. Trabzon Valiliği, Üç Sancaklıdır, Şöyle Ki:.....	88
X. Kars Valiliği, Altı Sancaklıdır, Şöyle Ki:	88
XI. Çıldır Valiliği, Yirmi Sancaklıdır:	88
XII. Erzurum Valiliği, Ondört Sancaklıdır:	89
XIII. Van Valiliği, Ondört Sancaklıdır:	89
XIV. Rakka Valiliği, On Sancaklıdır:	90
XV. Dıyarbekr (Diyarbakır) Valiliği, Yirmibeş Sancaklıdır:.....	90
XVI. Şehrzor Valiliği» Otuzikl Sancaklıdır:.....	91
XVII. Musul Valiliği, Sekiz Sancaklıdır:	92
XVIII. Bağdad Valiliği, Onseklz Sancaklıdır:	92
XIX. Maraş Valiliği, Beş Sancaklıdır	93

XX. Basra Valiliği, Otuz Sancaklıdır:	93
XXI. Adana Valiliği, Beş Sancaklıdır:.....	94
XXII. Haleb Valiliği, Altı Sancaklıdır:	94
XXIII. Trablus Valiliği, Beş Sancaklıdır:.....	95
XXIV. Şam Valiliği, Sekiz Sancaklıdır:.....	95
XXV. Cidde Valiliği	95
XXVI. Mısır Valiliği.....	95
XXVII. Girit Valiliği, Üç Sancaklıdır:	95
XXVIII. Sayda Valiliği	96
III. Adlî Makam Ve Görevler	96
Odalılar İçoğlanları	98
Saray İçişleri Ve Harem İşleri	102
LİSTE.....	104
Prens Ve Prenses Seviyesindekilerin Ve Osmanlı Devleti Divanı Hümâyûnunu Oluşturan Yüksek Seviyedeki Makam Sahiplerinin Unvanlarına Dair	104
LİSTE.....	109
Asya'da, Afrika'da Ve Avrupa'da Hüküm Sürmüş Olan Ve Bunlardan Çoğu Avrupa'da Bilinmeyen İkiyüzkırkdört Hanedan Hakkında	109
ÖZET BİLGİ	129
Sultan Orhan	130
Fetret Devri	131
Sultan Murad II.....	132
Sultan Mehmed II.	134
Sultan Bâyezid II.	137
Sultan Osman (Genç) II.	151
Sultan Mahmud I.....	158
Sultan Osman III.	160
Sultan Mustafa III.	160
LİSTE.....	162
I. İngiltere	162
II. Avusturya.	163
III. Bağdad.	166
IV. Bidlis.	166
V. Bizans.....	166
VI. Danimarka	167
VII. Mısır.....	167

VIII. İspanya.....	168
IX. Floransa.	168
X. Fransa.	168
XI. Cenova Cumhuriyeti.	170
XII. Gürcistan.....	170
XIII. Hamid.	171
XIV.Hollanda.....	171
XV. Macaristan.	171
XVI. İlhanlılar, Azerbaycan'da.	172
XVII. Hindistan.....	172
XVIII. Saint Jean Şövalyeleri.	172
XIX. Kalmuklar.....	173
XX. Karaman Beyliği.....	173
XXI. Kastamonu Beyliği:.....	173
XXII. Germiyan Beyliği.....	173
XXIII. Kazaklar.	173
XXIV. Fas.	174
XXV. Mağribîler.	174
XXVI. Menteşe Beyliği.....	174
XXVII. Milan.	174
XXIX. Napoli.	174
XXX. Ortokidler.....	175
XXXI. Oğnzbeyler.	175
XXXII. Papalar.	175
XXXIII. İran.....	175
XXXIV. Polonya.....	178
XXXV. Portekiz.....	179
XXXVI. Prusya.	179
XXXVII. Raguza.	179
XXXVIII. Âsiler.....	180
XXXIX. Rusya.	180
XL. Şirvanşahlar.....	182
XLI. Sırbistan.....	182
XLII. İsveç.	182
XLIII. İzmir ve Aydın.	183
XLIV. Dulkadır.....	183
XLV, Timur.	183

XLVI. Timur (Oğullan ve torunları).	183
XLVII. Transİlvanya.....	183
XLVIII. Türkmenler, yâni Kara-Koyunlu ve Ak-Koyunlu Hanedan.	184
A-Kara-Koyunlu Hanedanı:	184
B. Ak-Koyunlu Hanedanı.	185
XLIX. Oğuzbeyler.	185
L. Eflâk.	186
LI. Venedik.	186
OSMANLI ELÇİLİKLERİ	188
I. İngiltere.....	188
II. Avusturya.....	188
III. Bağdad.	189
IV. Bitlis.	189
V.Bizans.....	190
VI. Mısır.	190
VII. Erzincan.....	191
VIII. ispanya.....	191
IX. Floransa.....	191
X. Fransa.	191
XIV. Hollanda.....	192
XV. Macaristan.....	192
XVI. İlhanlılar.	192
XVII. Hindistan.....	192
XVIII. Jean (Saint-Jean Şövalyeleri).	192
XIX. Karaman Beyliği.....	193
XX. Kastamonu.....	193
XXI. Germiyan.	193
XXII. Fas.....	193
XXIII. Napoli.....	194
XXIV. Ortokldler.....	194
XXV. Oğuzbeyler.....	194
XXVI. Papalar.....	194
XXVII. İran.	194
XXVIII. Polonya.....	195
XXIX. Prusya.	195
XXX. Ragusa.	196

XXXI. Âsiler.	196
XXXII. Rusya.	196
XXXIII. Şîrvanşahlar.	196
XXXIV. Sırbistan.	197
XXXV. İsveç.....	197
XXXVI. Tatarlar.....	197
XXXVII. Timur.	197
XXXVII. Timur (oğullan ve torunları).	197
XXXIX. Transilvanya.	198
XL. Türkmenler	198
A. Kara-Koyunlu Hanedanı	198
B. Ak-Koyunlu Hanedanı.	198
XLI. Eflak.....	199
XLII. Venedik.	199
GÖRÜŞ	200
ÖZET BİLGİLER.....	208
Birinci Sınıf	208
İkinci Sınıf	209
Üçüncü Sınıf.....	209
Dördüncü Sınıf.....	210
II. Askeri Veya Ordu Görevleri	212
III. Saray Görevleri.	215
IV. Valilikler Ve Onlara Bağlı Voyvodalıklar.	216
V. Adalet Makam Ve Görevleri.....	218
VI. Paralar Ve Ölçüler.....	221
VII. Bayramlar Ve Uyulan Törenler	222
AÇIKLAMA	225
Mahalle Taksimâtiyle Birlikte İstanbul Ve Surdışı Semtlerinin Planına Dair	225
İstanbul Plânından Tablo İstanbul'un Mahalleleri.....	229
Üsküdar Mahalleleri.....	239
Eyüb Mahalleleri.....	241
Hasköy Mahalleleri	241
Kasımpaşa Mahalleleri.	242
Galata Mahalleleri	242
Beyoğlu Mahalleleri.....	243
Tophane Mahalleleri	243

Fındıklı Mahalleleri	243
LÜGATÇE.....	244
A.....	244
B.....	245
C.....	247
D.....	247
E.....	248
F.....	248
G.....	249
H.....	249
K.....	250
L.....	252
H.....	252
N.....	253
O.....	253
P.....	254
R.....	254
S.....	254
T.....	255
V.....	256
Y.....	256
Z.....	257
TAKVİM.....	257
1 Ocak	257
2 Ocak	257
3 Ocak	258
4 Ocak	258
5 Ocak	258
6 Ocak	258
7 Ocak	259
8 Ocak	259
9 Ocak	259
10 Ocak.....	259
11 Ocak.....	260
12 Ocak.....	260
13 Ocak.....	260
14 Ocak.....	260

8 Şubat.....	264
9 Şubat.....	264
10 Şubat.....	265
11 Şubat.....	265
12 Şubat.....	265
13 Şubat.....	265
14 Şubat.....	265
15 Şubat.....	266
16 Şubat.....	266
17 Şubat.....	266
18 Şubat.....	266
19 Şubat.....	267
20 Şubat.....	267
21 Şubat.....	267
22 Şubat.....	267
2 Mart.....	271
3 Mart.....	271
4 Mart.....	271
5 Mart.....	272
6 Mart.....	272
7 Mart.....	272
8 Mart.....	272
9 Mart.....	273
10 Mart.....	273
11 Mart.....	273
12 Mart.....	273
13 Mart.....	274
14 Mart.....	274
15 Mart.....	274
16 Mart.....	274
17 Mart.....	274
26 Mart.....	276
27 Mart.....	276
28 Mart.....	276
29 Mart.....	276
30 Mart.....	277
31 Mart.....	277

1 Nisan.....	277
2 Nisan.....	277
22 Mayıs.....	285
23 Mayıs.....	286
24 Mayıs.....	286
25 Mayıs.....	286
26 Mayıs.....	287
27 Mayıs.....	287
28 Mayıs.....	287
3 Haziran	288
4 Haziran	289
5 Haziran	289
6 Haziran	289
7 Haziran	289
8 Haziran	290
9 Haziran	290
10 Haziran.....	290
11 Haziran.....	290
12 Haziran.....	291
13 Haziran.....	291
14 haziran	291
5 Temmuz.....	296
6 Temmuz.....	296
7 Temmuz.....	296
8 Temmuz.....	297
9 Temmuz.....	297
10 Temmuz.....	297
11 Temmuz.....	298
12 Temmuz.....	298
İSTANBUL CAMİLERİNİN TASVİRİ TARİHİ VE TABLOSU	330
Elif Harfi	334
Be Harfi.....	339
Dal (D) harfi.....	348
Re (R) harfi.	351
Se (S yumuşak) Harfi.	351
Sîn (S keskin) Harfi:.....	352
Şin Harfi	354

Saad (S) Harfi.....	355
Tha (Th) Harfi.....	356
Kaf (K) Harfi.	360
Kef (Ki) Harfi.....	365
Mim (M) Harfi.....	368
Nuh (N) Harfi.	373
Var (V) Harfi.....	375
He (H yumuşak) Harfi.....	376
Ye (Y) Harfi.	376
II. İstanbul Surları Dışında İnşa Edilmiş Camiler.	379
III. Eyub Camileri.....	382
VI Surdışı Kasımpaşa Mahallesi Camileri.....	390
VII. Galat Camileri.	395
VIII. Bu kapıların dışındaki Camiler.....	397
XI. Tophane Camileri.....	399
X. Beşiktaş Camileri.....	405
XI. Ortaköy Camileri.	408
XII. Kuruçeşme Camileri.	409
XIV. Rumeli Hisarı Camileri.....	409
XV. Mırgune Oğlu Camileri.....	410
XVI. İstenla (İstinye) Camileri.	411
XVII. Yeniköy Camileri.....	411
XVIII. Kefeliköy Camii.	412
XIX. Büyükdere Camileri.....	412
XX. Sarıyer (Sarıyar) Camileri.	413
XXI. Rumelikavak Hisarı Camileri.	413
XXII. Üsküdar Camileri:.....	413
XXIII. Haydarpaşa-Kısıklı Arasında yer alan Camiler.....	423
XXIV. Sarı Kadıkariyesi Cânül.....	424
XXV. İstavroz Camii.....	424
XXVI. Beylerbeyi Camii.....	425
XXVII. Çengelköy Camii.....	425
XXVIII. Kuleli Camii.....	426
XXIX. Vanıköy Cfimii.....	426
XXX. Kandili Camii.....	427
XXXI. Büyük Göksu Camii.....	427
XXXII. Anadoluhışan Camileri.	427

XXXIII. Kanlıca Kariyesi Camileri.....	428
XXXIV. Çubuklu Bahçesi Camii.....	428
XXXV. Paşabahçesi Câmîi.....	429
XXXVI. İnci'köyü Camii.....	429
XXXVH. Beykoz Camileri.....	429
XXXVIII. Balıköy Camii.....	429
XXXIX. Hünkâr İskeleyi Câmîi.....	430
XL. Dereseği (Dereskl) Camii.....	430
XLI. Akbaba Karıyesi Camii.....	430
XLII. Tuşa Dağı Camii.....	431
XLIII. Toris Kavası Mescidi.....	431
XLIV. Anadolu Kavakhisân Camileri.....	431
Medreseler Listesi Veya İstanbul Yüksekokulları.....	433
Sultan II. Mehmed Saltanatı Döneminde.....	433
II. Bayezid Saltanatı Döneminde.....	434
I. Selim Saltanatı Döneminde.....	435
II. Selim Saltanatı Döneminde.....	437
III. Murad Salörnatı döneminde.....	437
III. Mehmed Saltanatı Döneminde.....	439
I. Ahmed Saltanatı Dönemi.....	439
IV. Osman Saltanatı Döneminde.....	439
IV. Murad Saltanatı Döneminde.....	439
IV. Mehmed Saltanatı Döneminde.....	441
OSMANLI İMPARATORLUĞU TARİHİNDE KAVRAMLAR İNDEKSİ.....	451
Mütercim'in İlâveleri.....	741
Mütercimin İlâveleri.....	760
MÜTERCİMİN İLÂVELERİ.....	800
Hicrî ve Milâdî Senelerin Tatbiki.....	800
Kosova Muhârebesinin Vukûu Târihi.....	802
Niğbolu Muharebesinin Vukuu Târihi.....	803
Ankara Muharebesinin Vukûu Târihî.....	804
Varna Muharebesinin Vukûu Târihi.....	805
İstanbul'un Fethi Tarihi.....	806

Bitirirken

Bir işin hacmi ne kadar büyük olursa olsun, eğer baŐarmak için azmedilmiŐ ve inanılmıŐsa muhakkak basardır ve bitirilir.

İŞte yıllar önce Hammer Tarihi'nin basımına böyle bir azim ve inançla baŐlanıldı. Allah'a sonsuz Őükürler olsun ki, bu gün eser tamamlandı; bitirildi. Hem de yeni ilavelerle...

Muhteşem Şan ve Őereflele dolu olan Tarihimizin bu çok mühim kaynak eseri dünyanın pek çok dillerinde yayınladığı halde Türkiye'de yayınlanmamıŐ olması mazereti makbul olmayan bir eksiklikti. Ve hatta diyebiliriz ki, yayıncılığımızın ve kültür hayatımızın bir ayıbı idi.

Hammer Tarihi'nin yayını ile ilgili bazı teşebbüsler olmuştur. Bu arada yalnız birinci cildi Esat Cabir tarafından (1908) Türkçe'ye çevrilmiŐtir. En mühim ve vukufuyla yapılan tercümesi Fransızca çevirisinden yapılan ve 11. cilde kadar olan kısmı yayınlanan Mehmet Ata tercümesidir.

Daha sonra Milliyet Gazetesince yayınlanan ve Prof. Dr. Abdulkadir Kara-han hocamız tarafından özetlenen bir i tisarı yayınlanmıştır. Keza aynı  zet yayın yeniden Milli Eğitim Bakanlığınca basılmıştır. Bundan otuz yıl kadar önce Zuhuri Danışman tarafından sadece ilk iki cildi yayınlanmıştır.

İŞte Hammer Tarihi'ne ait yayın faaliyeti bundan ibarettir. Doğrusu bu muazzam ise başlarken yarım kalmış bu örnekler bizi  rk tmemiŐ değildir. Ancak zikrettiğimiz gibi biz bu eserin yayınlanması zaruretine inanıyorduk. Ve tam bir azimle işe koyulduk. Cenab-ı Hakka sonsuz Ő k rlerimizi bir kere daha tekrarlayalım ki, bugün bu saadete kavuşmuş ve eseri bitirmiş bulunuyoruz.

Hammer Tarihi. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan 1774 Küçük Kaynarca AndlaŐmasına kadar olan dönemini kapsamaktadır. Tabiatıyla eserdeki kronolojik eksiklik J. Von Hammer'in (1774-1856) yılları arasında yaşamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Osmanlı Tarihi'nin Hammer Tarihi'nde yer almayan bilgi eksikliğini Merhum Ahmed Cevdet Paşa'nın 'Tarihi Cevdet'! tamamlamaktadır. Bu muazzam eser de tarafımızdan yayınlanmıştır. Ancak, hem metod itibarıyla, hem de hacim bakımından Hammer Tarihi'nin kronolojik eksikliğini Tarihçi Yorga'nın beş ciltlik "Osmanlı Devleti Tarihi" nin beşinci cildini basarak tamamlamayı uğr/ı bulduk. Ve böylece esere kronolojik bütünlük sağladık. Yorga'nın "Osmanlı Devleti Tarihi'nin bu beşinci cildi Rahmetli Prf. Dr. Bekir Sıtkı Baykal tarafından tercüme edilmiştir. Bu tercümeyi de rahmete vesile olması dileğiyle yayınladık.

Bu arada J. Von Hammer ve Merhum Mehmed Ata hakkında bir kaç cümleyle de olsa temas etmek ve bilgi vermek bir yayıncılık görevidir.

J. Von Hammer (1774-1856) Graz'da doğup. Viyana'da ölmüştür. Bu mü-tebahir şarkiyat uzmanı, Osmanlı Tarih ve Edebiyatı bilgini olan Hammer genç yaşta elçilik tercümanı olarak İstanbul'a gelmiştir. Daha sonra Mısır'da ve İngiltere'de bulunmuş, 1802 yılında Elçilik Sekreteri olarak tekrar İstanbul'a dönmüştür. Hayatının sonlarına doğru Viyana Bilimler Akademisi'ne başkan olmuştur.

J. Von Hammer'ın kaleme aldığı eser sayısı yetmişaltıyı bulmaktadır. Bunlardan en mühimi "Osmanlı Devleti Tarihi" dir. Bu muazzam eser Hammer'in büyük devlet imkânlarıyla otuz yıl topladığı ilk el kaynaklara dayanan uzun ve yorucu mesainin ürünüdür. Tablâtiyle Hammer yer yer yanlışlara düşmüştür. Hırs Uy anlık tesirinden, haçlı ruhundan sıyrılamamıştır. Ama, herşeye rağmen Osmanlı Tarihi'nin vazgeçilemeyecek bir büyük kaynak eseridir.

Büyük vukufu ile gerek Mehmed Ata. gerek Vecdi Bürün ve Refik Özdek dipnotlar halinde yerinde müdahalelerle okuyucularımızı yanlışlıktan kurtarmaya çalışmışlardır. Keza tüm yayın ekibimiz aynı hassasiyeti göstermiştir.

Yine de muhterem okuyucularımızdan hassasiyet göstermelerini beklerken bizim yayınlamaktaki gayemizi ve niyetimizi anlayacaklarını da umuyoruz.

Yayınımızdaki tercümeyle esas teşkil eden ana tercümeyle yapan Mehmed Ata Merhum (1856-1919) geniş kültürü, Arabça ve Fransızca'daki vukufu ile tanınan bir zattır, tımparatorluk'da çeşitli memuriyetlerde bulunmuş; Mekteb-i Sultani'de Türk Edebiyatı okutmuş, Maliye Mektupçuluğu, İstanbul Maliye Ka-mısyonu Özelliği gibi görevlerde bulunmuştur. Vefatına yakın bir tarihte, Tevfik Paşa Kabinesinde Maliye Bakanlığı da yapmıştır. İstanbul'da hayata gözlerini kapayan Mehmed Ata, II. Sultan Mahmud Türbesi yakınında yatmaktadır.

Bu meydana yayın faaliyetimize başından sonuna kadar büyük emekleri geçen Sayın Erol Kılıç, Fuad Onuk, İsmet Elbaşı, Osman Demirtepe"yi teşekkür ve minnetle anmak bizim için zevkli bir kadirşinaslık borcudur.

Yedibin sayfaya yaklaşan bu büyük eserin son sözünün son satırlarını bitirirken samimi isteğimiz sayın okuyucularımızın iyi niyeti, hassasiyeti ve hayır dileğinden ibarettir.

28. Mart 1092
Gümüşsuyu - İstanbul ¹

Mümin ÇEVİK

¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/5-6

SON-SÖZ

Okuyucularımdan bir kısım, bu tarihin Kaynarcada sona ermiş olmasından hayret duyabilirler; fakat. Edirne barış anlaşmasına kadar değilse de en az Sistova veya Yaş anlaşmasına kadar. Yunan isyanına ve yeniçerilerin ortadan kaldırılmasına kadar devam ettirilemediği takdirde, hiç değilse, Osmanlı İmparatorluğu'na yeni müesseselerin dahil edilmesine kadar niçin devam ettirilemediği sorulduğunda, bu tarihin yazılmasını otuz yıl engelleyen ve bugün onu otuz yıl öteye yani kendisinin de yer aldığı Mısır seferine kadar devam ettirmesine maâni olan sebebin aynı olduğu cevabım vereceğiz. Aynı sebep onu kalemi eline almakta çok geciktirdiği gibi, vaktinden önce de elinden bıraktırmıştır. Bu sebep, müellife gerekli vesikalar bütünü'nün tam olmak bakımından eksikliğidir. Burada bahis konusu olan özellikle milli kaynaklar, me hazlardır. Yazar, evvelce, o zamana kadar Avrupa'da yaygın bulunan Osmanlı tarihi üzerin .'eki kısıtlı biyografik bilgiler çevresini genişletmeğe ve kendisinden önce bu konuda sahip bulunan ikiyüz kaynağa yirmi aslî kaynak eklediye de; zaman harcıyarak ve masrafa girerek bizde hâla benzerleri bulunmayan vesikalar sağlamakta başarı gsterdiyse de her posta gelişinde yenilenen teşebbüsleri. Osmanlı müverrihlerin tuttıkları salnamelerde (yJl!l;) .r.evcut bulunduğuna ısrarla inand & ve tarihini I. Abdulhamid'in saltanat c&neuiyls ikinci Mrhmud'i".: saltanat dönemi arasındaki fasıla bakımından devam ettirecek vesikaları ele geçirmek yolunda aynı başardı sonucu getirmedi. Ele geç.rmeğt başardığı bu vesikalardan bazıları, ancak, onu, kendisinde eksik bulunan üzerinde daha hassas davranmağa ve geçmiş, sonradan gelişen olaylarla kıyasladığında, daha canlı bir ışık altında göstermeğe yaradı.

Daha önce birçok aslına tam uygun veya asim kendisi kaynaktan beslenmiş yetmişiki kitabı gözönünde tutunca, bu tarihin devam ettirilmesi, bu bakımdan son derece kusurlu ve bunun içinde faydasız göründü. Böyle olunca, mâhiyetleri bakımından ve meydana getirilişleri gereği zorunlu bir şekilde pek az tamam ve bllahassa pek az tarafsız kitap üzerine kitap yazmaktansa, bu teşebbüsten vazgeçmek daha yerindeydi. Kaynarca barışının hemen peşinden harekete geçirilen siyasî entrikalar, Türkiye'nin Avusturya'ya karşı giriştiği savaşın olayları, ortaya aşılması imkânsız güçlükler çıkardılar; politik eserlerden istenen ve her gün kullanıldığım

gördüğümüz cinsinden hafife alan ifadeler, meselelerin kısmen esasına inmiş okuyucuların farkına varabilecekleri çekingen im lar, müphem bilgiler; bütün bunlar, yazara, bir tarih inin kalemine l yık g r lmedi. Özel durumu ve münasebetlerine bağlı engellerden yapılacak soyutlama da ona döneminin noksansız bir tarihini yazmak imkânını vermeyeceğinden başka, tam bir bağımsızlıkla görüşlerini ifâde etmekten de uzak tutacaktı; zâten, böyle olunca,  ağdaş olayların tarafsız ve eksiksiz bir tarihini yazmak imkânsız bir e serdir, hükmü az doğru sayılamaz. Tıpkı yeraltı kaynakları gibi, tarihin kaynakları da uzun zaman gün ışığına çıkmadan akarlar. Onların üzerinde dolayan sihirbaz değnekleri yerlerini her zaman isabetle  şaretlemeyi başaramazlar; savaş dumanları ve siyasi ser b g z  yanılgıya uğratır ve eşyayı, clup bitenleri farketmesini engeller. Xenophon ve Cesar'ın, Thucydide ve Tacite'in zamanlarının tarihini, kendi hayatlarının başlıca bölümlerini oluşturduğu tarihi geleceğe intikal ettirdikleri gerçektir; bununla beraber, İran müverrihlerinin hik yesini, Breton destancılarının törelerini Golva rahiplerinkileri gerçeklikleri bakımından uygun bir şekilde tahkik etmek imk nından yoksun bulunuyoruz. Benzer güçlükler duygusu    büyük İngiliz tarihçisini ve Jean de M l-ler'i, tarihlerinin metin olarak ge mişdeki vak'alannı kendilerinin seçmesine karar verdirdi; Karamsin, aynı düşünce içinde, kendi tarihini ancak hâlen Rusya'da tahtda bulunan h ned na kadar getirdi. Büyük olayların aktörü veya şahidi olanlar bunları hatıratlarında yazabilirler; fakat bu dağınık vesikaları tarafsız bir tarih için tertip hâline getirmek içine gelince, bu sonradan gelecek kişilerin işidir. Bu görüş açısı altında, kendisine zarur  malzemeyi temin etmek bakımından elverişli olmayan engelleri bir tarafa bırakarak, yazar tarihini ancak, kendisinin doğduğu aynı yılda imzalanan Kaynarca anlaşmasının yapıldığı, Osmanlı İmparatorluğu için kesin bir dönüm noktası olan dönemde daha iyi bitirebilirdi.

Kaynarca anlaşmasının imzalandığı dönemde Osmanlı tarihi vesikalarına nüfuz edilmesi bir yana, bu, aynı zamanda o güne kadar yayınlanan vesikalar serisinin durduğu dönemdir ve yine o zamana kadar çok zengin olan Avrupa arşivleri kaynakları da kurumuş durumdadır; daha doğrusu bunların eski bollukları kalmamıştır; Venedik ve Avusturya elçilikleri raporlarının araştırma yapmak isteyen kişilere evvelkilere kıyasla daha az kolaylıkla açılmasından ayrı olarak bu değişikliğin iki esaslı sebebi vardır. Birinci sebep, Venedik elçilikleri raporlarının, Venedik devletinin i tişamının s nmesi ve elçilerinin evvelce kararlı, cesur, gerek barış ve gerek savaşta

ağırlığı bulunan Osmanlı İmparatorluğu'nun hudut komşusu bir komşu hesabına artık casusluk faaliyetlerini sürdürmemeleri nisbetinde bomboş hâle gelmesidir. Bu elçiler, aristokrasinin bataklığında telef olmakta bulunan Venedik devletinin bu batışını huzur içinde seyreden İstanbul'daki temsilcileri durumuna gelmişlerdir. İkinci sebep, Rusya ile Avusturya arasındaki sıkı birliğin, Kaynarca banşından veya daha ziyâde Fokschan (Fokşan) kongresinden başlayan tam bir zayıflama hâli içinde bulunmasıdır. Bu birliğin peşinden ve Büyük Petro ile imzalanan kutsal ittifaktan beri ve özellikle 1726'da imzalanan ve yirmi yıl sonra iki hükümet tarafından yenilenen saldırı ve savunma anlaşmasından beri,, birbirine kansen menfaatleri onları ortaklaşa teşebbüsler zorunda bırakıyor ve aralarında dönemin önemli meseleleri üzerinde büyük ölçüde ve açık görüş alış-verişini içeren muhaberâtta bulunuyorlardı. Bu siyasî beraberlik, ancak II. Petro'nun saltanatı döneminde kısa bir süre kesintiye uğramıştı; sonra Ruslarla Türkler arasındaki 1768 savaşını.ı yaklaşması üzerine yeniden eski durumuna dönüştürülmüştü. Ve nihayet bu beraberlik Polonya'nın paylaşılmasıyla mühürlenmişti. Fakat, Kaynarca anlaşmasıyla Edirne anlaşması arasında geçen ve Osmanlı tarihinin sonradan gelecek olaylarının doldurduğu yarım asır boyunca, müşterek menfaatlerin iyice pekiştirdiği iki devlet arasındaki sıkı dostluk, ancak Fransa ve Osmanlı imparatorluğuna karşı sürdürdükleri savaş süresince varlığını korudu.

Geçmiş asır boyunca Türk İmparatorlusunun Bâb-ı Âlî'nin sahne olduğu diplomatik müzâkereleri ve önemli olayların tam bir bilgisi içinde yazmak için, bu tarihin devam ettiricisinin, aynı kolaylıkla Avusturya ve Rus arşivlerine başvurması gerekirdi; zira, çağdaş Osmanlı İmparatorluğu tarihinde tamamiyle karanlık kalmış büyük sayıdaki olayları yalnız bu iki devletin arşiv dâirelerinde bulunan vesikalar aydınlığa ka-vuşturabilir. Karlofça anlaşmasından önce yer alan kutsal ittifaka kadar, İslâmiyete karşı hıristiyanlığın başlıca iki savunuculuğunu Avusturya ile Venedik cumhuriyeti üstlenmişlerdir; Rusya ve Polonya Osmanlı İmparatoru] uğuyla sınırdaş oldukları halde, bu konuda ikinci derecede tesir sahibi olmuşlardır. Onsekizinci asrın akışı içinde, Rusya'nın büyümesi oranında Polonya küçüldü ve Osmanlı İmparatorluğu şimdiki çöküş dönemine yaklaştı. Bu çöküş dönemi Polonya'nın ilk paylaşılmasına rastlar.

Bu paylaşma, hiç şüphesiz Osman Gazi tarafından kurulan imparatorluğu bekleyen parçalanmanın habercisidir.

Kaynarca banş anlaşmasından başlayarak Edirne banş anlaşmasına

kadar, Rusya, Bâb-ı Âlî nezdindeki müzâkerelerin kesin karar sahibi, bansın veya savaşın hakemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli işlerinin karar vericisi olmuştur. Fransa ve İngiltere, Mısır savaşı ve İngiliz donanmasının Çanakkale Boğazı'ndan geçişi istisna edilirse, Bâb-ı ÂB 'nin politikasına ancak geçici olarak ve daha önce Hollanda'nın daha sonrada Prusya'nın yaptığı gibi arabuluculuk yoluyla müdâhalede bulunmuşlardır. Avusturya ise, bu dönem içinde, faaliyetlerini bansın devam ettiricisi ve dostu danışman olarak sınırlandırmıştır. Bu rolü bir ân olsun terketmemiştir. Yalnız Rusya, Kaynarca banş anlaşmasından Edirne anlaşmasına kadar, Osmanlı İmparatorluğuma diktatörce adımını yerleştirmiştir. İki anlaşma arasında geçen Türk İmparatorluğu tarihini tam olarak yazmak için, yazann bu tarih eserinde Karlofça anlaşmasından Belgrad anlaşmasına ve Belgrad anlaşmasından Kaynar-ca'ya kadar geçen zamanı noksansız vermek bakımından yaptığı gibi, gerekli malzemeyi verebilmek imkânına sahip bulunan Osmanlı salnâmeleriyle Rus arşivlerine duyduğu ihtiyaç buradan gelmektedir.

Yazann, tarihini Kaynarca anlaşmasından sonra devam ettirmesini engelleyen sebepleri açıklamasından sonra, sona erdirdiği tarihî eserin ruhu ve muhtevası üzerine geriye dönük bir gözetmesi yerinde olacaktır. Tarih yazma tarzları bu dünyanın en ciddî olaylarının karşılıklı derin münasebetlerinin araştırılmasını mümkün kılan görüş açılan kadar çeşitli ve çoktur. Bir tek eserde bütün tarih yazma usullerini birleştirmeye çalışma, bütün istekleri tatmin etme gibi çılgınca bir teşebbüs olurdu. Ayrıca, kitapta geçen yerlerin tamamıyla sükûtle geliştirilme-meleri için başvurulacak kaynaklar da hacimli görünüşlerine rağmen fazla yeterli değildir. Bu şartlar altında yapılacak araştırmalarla Veziriazamlar tarafından takibedilen politikalar, savaşta veya barışta olsun belirlenecek, bu belirlemeye imparatorluğun öteki ileri gelenleri de alınacak, ve içinde bulunulan dönemin çeşitli sayfaları işaretlenecek, takvim olarak tarihlerine yer verilecektir. Bu eserin Önsöz'ünde yazann taahhüt etmiş olduğu gibi, bu eseri boyunca takvim tarihlerinin ve adı geçen yerlerin belirtilmesine tamamıyla özel bir dikkat ve gayret gösterilmiştir; her mahâl mümkün olan gayretle tekrar tekrar araştırılmış, her takvim tarihi kendisi tarafından ihtimamla hesaplanmış, sıhhati araştırılmış ve böylece eserin metnine dâhil edilmiştir. Dilbilgisi ve ırklar bilgisi bölümü, topografya ve İronoloji bölümlerine gösterilen ihtimamla incelenmiş, araştırılmıştır.

Bu kitabın Osmanlıların mahrem yaşayışlarına, endüstriye, âdet ve

geleneklere, Bâb-ı Âlî'nin sultasına boyun eğen hristiyan halkların akıbetlerine dâir arzulan oranında ayrıntılı bilgi vermediğini ileri sürecektir. Biraz olsun alâkaya değer olaylar ihmâl edilmemiş, böylece bayram ve şenlikler, törenler, hediye listeleri eserde yer almıştır; fakat kaynakların sustuğu yerde, tarihçi tdiyorlar ki...» gibilerden boş laf kalabalıklarını kaldırmayı görev saymıştır. Fazla olarak yazar, Osmanlıların âdet ve gelenekleri, medeniyet tarihleri ve onların sultanna boyun eğen hristiyan halkların tarihine dâir ihmâl ettiği orijinal kaynaklarda bulunan karakteristik bir hususu göstermeleri için bu müşkülpesent tenkitçilere cesaretle meydan okumaktadır. Ayrıca, eserde, şimdiye kadar şu veya bu sebeblerle açıklanmamış bazı bilgiler bulunduğu da inkâr edilemeyecektir. Bu iddiayı desteklemek bakımından, burada, I. Ferdinand'ın, kardinal Martinusius'un öldürülmesinden sonra kendisi hakkında verilen yasağın kaldırılması husu sunda Roma hükümeti nezdindekî elçisine verdiği talimat, Macar suikasd listesi, Belgrad barış anlaşması öncesindeki müzâkerelerin hikâye edilmesi ve bir gizli yardım anlaşmasının imzası gibi olayları yazarın bu tarihin çerçevesi içine aldığı söylenebilir.

Ayrıca, eserde, bu zamana gelinceye kadar arşiv dâirelerinin karanlığı içinde kalmış birçok diplomatik sırrın gün ışığına çıkarılmış olduğu görülecektir. Bu hususta açıklamalar elde edilebilecek kaynaklar bugüne kadar son derece sınırlı kalmışlardır. Bunların arasında Humiecki tarafından yazılan İngiliz elçisi Sir William Roe'nun Karlofça anlaşması tarihindeki müzâkereleri, Pasarofça anlaşmasındaki ve Vendramino Bi-anchi tarafından yazılan tarihdeki müzâkereleri; Laugier, Neipperg ve Moser tarafından yazılan Belgrad anlaşması Üe alâkalı üç ayn tarihdeki bilgilen bazı elçilerin ve Ranke'nin faydalandığı bazı Venedik raporlarında yer alan açıklamalar; Bâb-ı Âlî'nin yakınından takibedilmiş ve devlet arşiv dâirelerinin sırrı hâlinde kalmış bütün diplomatik müzâkereler bu tarihin aracılığıyla yayın aydınlığına kavuşmuş ve ne kadar küçük bir devlete ait olursa olsun, hiçbir elçilik, bilgi alma konusunda yazar tarafından ihmâl edilmemiştir. Andreossy ve Karamsin'in Fransız ve Rus elçilikleri üzerine yayınlanmış eserleri bu konuda tek ve hükümetlerinin arşivleri yararlanılarak meydana getirilmiş oldukları halde, bu eserde bahsi geçen birçok elçilik heyetlerini işlerine almayı ihmâl etmişlerdir; ihmâl ecülen hususlara ait ve bu eserde yer almış olan bilgiler Venedik ve Avusturya resmî vesikalarına dayanmaktadır. Vatani ve ilim uğurunda hayattan erken ayrılmış olan iki

dostum, kont de Swiedzinski ve kont Stanislas Rzewuski ile yazışmalarım sayesinde Osmanlı imparatorluğundaki Polonya elçiliklerini tam olarak sunabildim; İngiliz ve Hollanda elçiliklerine gelince, basılmış vesikaların ve elçilik raporlarının verdikleri bütün bilgileri aldım. Venedik vesikaları, İstanbul'da görev yapan elçiler dizisini elde etmem imkânını sağladı. Yazar, Viyana devlet arşivinde Avusturya elçilerinin listesini düzenlemekte karşılaştığı veri yetersizliğini Jenisch tarafından yayınlanan ve daha sonra Meninsky tarafından doğrulanan bu elçilikler katalogu ile, bu kaynaklardaki bilgileri kıyaslamalarla sağlamlaştırarak giderdi. Bizim verdiğimiz barış anlaşmaları ve ek-anlaşmalar listesi de Martens ve Schoel tarafından verilen bilgilerle kıyaslanmak ve arşivlerdeki vesikalarla karşılaştırılmak suretiyle düzenlendi, böylece bahis konusu listede 280 anlaşma yer aldı. Bu neticeye ulaşmak için yazar, Türk devlet arşivlerinin ilk defa kont Stadion tarafından açıldığı 1808'den başlayarak yirmi yıl boyunca Venedik ve Avusturya arşivlerindeki vesikaları ve yazılı eserleri inceledi; Venedik ve Avusturya arşivlerinde bulunan vesikalardan ayn beşyüz kadar kitabın da incelenmesiyle bu eser hazırlandı. Ayrıca Khevenh ller'inkiyle birlikte elli kadar Bizans tarihi gözden geçirildiği gibi, Osmanlı müverrihlerinin salnameleri ve Mezeray, Knol-les, Sagredo, Leenklaui, Lonicerus, Koenighofen, Ortelius, Bonftnius, Is-Luanfi, Dluggs, Cromer vb... gibi Osmanlı tarihi yazmış eski yazarların eserleri de dikkatle takibedildi. Bu eserin her sayfasında yapılmış olan  ktibaslar (alıntılar) sayılan dört bine varan bütün Avrupa kaynaklarından, siyasetle ilgili eserlerden ve kendisinde bulunan ikiyüz orijinal Osmanlı eserinden ne şekilde yararlanmış olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu listede şu maddeler yer almaktadır: 1. Devletin ve hükümetin bütün memuriyetlerini, kaza  (hâkimler) ve askerî bütün rütbelerini, sarayın taksimatına, Veziriazam ve defterdar kapısına göre bunların açıklanmalarını ve nihayet Osmanlı imparatorluğunun kaz   (adli bakımından) teşkil tini açıklayan istatistik bir  zet. Bu tablo: Osmanlı İmparatorluğu'n un Teşkilât ve İdaresi Hakkında adını taşıyan esere ek m hiyetinde de sayılabilir; 2. Çeşitli kanunnâme ve inş lara göre devlet d airesi memurlarının, prens ve prenses seviyesinde unvanlarını içeren bir liste; 3. Gökbilgini Ahmed'in dünya tarihinden alınmış ikiy zkırk hanedanın listesi; 4. Osmanlı hükümetinin imparatorluğun kuruluşundan Kaynarca anlaşmasına kadar yaptığı barış anlaşmalarının, ittifakların, ek-anlaşma ve diğ er anlaşmaların listesi; 5. Avrupa ve Asya devletlerinin Bâb-ı  li'ye gönderdiği elçilikler ve

bunlara karşılık elçiliklerin listesi; 6. Çeşitli Türk aşiretleri hakkında özet bilgi; 7. Sultan İkinci Mehmed tarafından kurulan devlet müesseseleri ve bu hükümdar tarafından İmparatorluk idaresinde gerçekleştirilen önemli değişiklikler üzerine özet bilgi; 8. İstanbul ve surdışı mahallelerinin plânının izahı; 9. Bu tarih eserinin içinde bulunan Türkçe kelimelerin sözlüğü; 10. Osmanlı İmparatorluğu tarihinin, kuruluşundan 1774 yılına kadar en önemli tarihlerinin bir takvimi; 11. İstanbul'da bulunan beşyüz caminin bir tablosu; bu Camiler Bahçesi adlı fevkalâde eserden çıkarılan bir özettir ve yalnız topoğrafik bakımından değil, inşâ tarihlerini ve yaptırınların isimlerini vermesi bakımından önemli bir tarihî vesikadır. Bu tablo, İstanbul ve Boğaziçi adını taşıyan topoğrafik vesikaya bir ek de sayılabilir. Bu topoğrafinin yazar Camiler Bahçesini ² görmüş olsaydı, yalnız bu eserin tam bir tercümesi bir başına üçüncü cildi oluşturulabilirdi; 12. Asılları arşiv dairesinde veya suretleri inşâlara iştirilmiş bulunan ve bu kitabın yazar tarafından incelenmiş dörtbin siyasî, berat ve diğer unvanları taşıyan vesikanın bir listesidir; 13. Nihayet, evvelki durumlarda tablolarla tasnif edilmiş olanlar ayrı tutularak, bu eser boyunca üzerinde durulan olayların terkihi ve genel bir tablosu.

Bu tarih eserinin devam ettiricisine gerekli olan ve bugüne kadar bir araya getirebildiği kaynaklar İmparatorluk müverrihlerinin salnameleridir; bu salnameler şöyle sıralanmaktadır; Vâsıf m basılı olan ve Kaynarca baş anlaşmasıyla son bulan tarihi ki, bu eserde birbiri peşi sıra beş müverrihin (Hûkim, Çișmîzâde, Musâzâde, Bahçetî Hasan Efendi ve Enver?) eserleri özetlenmiş bulunmaktadır. Bunlardan sonuncusu, enverî, önce müverrihlik göreviyle orduda görev yapmış, sonra Bâb-ı Âlî'ye geçmiştir; Enverî, Sultan Birinci Abdulhamid'in saltanatı döneminin olaylarını iki seçkin eserde anlatmaktadır. Bu iki tarihten ilki bu saltanat döneminin olaylarını Bâb-ı Âlî ile Rusya ve Avusturya arasındaki savaşın çıkışma kadar vermektedir; ikincisi ise, bu savaşın III. Selim'in saltanatının ilk yıllarında imzalanan Sistow baş anlaşmasına kadar bir tarihçesini oluşturmaktadır. Enverhi savaş meydanında müverrihlik görevini yerine getirdiği sırada Edib Efendi aynı görevle ve teşrifat emînliliğiyle Bâb-ı Âlî'de bulunuyordu. Bu birinci görevi gereği, III. Selim'in saltanatının ilk üç yılını kaleme aldı. Enverî'nin ölümünden sonra Halil Nuri Bey müverrih olarak onun yerini aldı: Bu yazarın tarihi 1209 (1794) yılında başlar ve 1213 (1799) sonuna kadar

² Eserin adı «Camî'ül Cevami» dir.

devam eder.Halil Nuri Bey'in halefi, yukanda adlan verilen beş müverrihin salnamelerinin özetleyici ve iki cild halinde İstanbul'da yayınlayıcısı Vâsıf Efendi oldu. Vâsıf Efendi, yalnız Nuri Bey'in tarihini 1214 (1799) yılından 1219 (1804) yılına kadar devam ettirmekle kalmadı, tahta çıkışından 1209 (1794) yılına, Nuri Bey'in tarihinin başladığı d nemeye kadar III. Selim'in tarihini de yazdı. Bu ilim adamı, yazdığı tarih eserinde, Osmanlı İmparatorluğunda oluşturulan yeni müesseselerle alâkalı ve o zamana kadar Avrupa'nın meçhulü olan bilgileri, düzenlemeleri de ortaya koydu. Vâsıf, müverrihlik görevinden Reisefendi (Dışışleri nâzın) makamına atanınca, yerine şâir Pertev Efendi müverrih olarak getirildi. Sultan İkinci Mahmud'un saltanatı döneminde müverrihlik görevleri İstanbul'da basılmış olan iki büyük sözlüğün, Burhanı-Kaç ve Kamus'un mütercimi ve tarihini İkinci Mahmud'un tahta çıkışından itibaren başlatan dilbilimde büyük ilim sahibi  sim Efendi'ye verildi. Aynı dönemde, kendisine m verrihlikte halef olacak, İstanbul'da iki cild olarak basılan büyük bir anatomi (teşrih) eserinin ³ mütercimi ve yayınlayıcısı ş niz de'nin yıllıklarının yayınlanması da bu d nemeye rastlar. ş niz de'nin 1234'de (1818) ani ölümü üzerine müverrihlik dâiresinin, başına  mer Efendizâde Süleyman Efendi getirildi, fakat bu atama kısa sürdü. Onun yerini şimdiki müverrih Sahhafz de, yâni kitapçının oğlu, Es'ad Efendi aldı. Kendisi, yeniçerilerin imha edilmelerini anlatan ve Zaferin Asası adıyla İstanbul'da basılmış bir tarihin yazandır. Tarihi, kendisinden önceki müverrihler,  sim ve ş niz de'lerinki gibi Sultan Mahmud'un tahta çıkmasından, cülusundan itibaren baylar; nasıl ki IH. Selim'in saltanatının başlangıcı da    İmparatorluk müverrihi, Enverî, Edib ve Vâsıf tarafından anlatılmıştır. Bu dokuz müverrih (Enverî, Edib, Nuri, Vâsıf, Pertev,  sim, ş niz de,  merz de Süleyman ve Sahhafz de) tarafından kaleme alınmış salnamelerden başka, biri Arabca,  teki Türkçe olarak Fransızların Mısır seferine ait iki tarih bulunmaktadır. Said Efendi'nin az hacimli, fakat nadir bir değere sahip tarihi vardır; birinci bölüm onsekizinci asır içinde Osmanlı tarihinin bir icmalini veriyor ve Nuri'nin eserinin bir  zeti olan ikinci bölümde III. Selim'in getirdiğı yenilik hareketleri ile III. Selim ve IV. Mustafa'yı tahttan indiren iki ihtilâl hakkında işaat m hiyetinde ayrıntılar bulunuyor. Demek ki, Osmanlı İmparatorluğunun ⁴

³ MiretolEbdan.

⁴ Burada, Sultanların emirleri üzerine resmen tarih yazmış olan Osmanlı müverrihlerinin listesini veriyoruz: 1. Bitlisi İdris. İkinci B yezld'den aldığı emirle İlk sekiz Su İtan'ın tarihini yazdı; 2. Kemal Paşazade, I. Selim'in emriyle tarih yazdı; 3. Büyük Nişancı, Kanunî Sultan Süleyman'ın emriyle Onun saltanat tarihini

çağdaş tarihini yazacak bir yazar için başvurulacak aşağı yukarı oniki kaynak mevcut bulunmaktadır; fakat bütün gayretine rağmen bunun ancak yarısını bir araya getirebilmiştir. Bu malzemenin , olayların sayfaların ve gazete yazılarındaki yalnız bir görünüşüne takılıp kalmak tehlikesinden kurtulmak isteyen çağdaş bir tarihçiye kaçınılmaz bir şekilde gerekliliğini belirtmek için, Said Efendi tarafından yazılmış olan «İki Büyük İhtilâlin Tarihinden başka delillere ihtiyaç yoktur. Bu eser, Juchemau, Andreossi ve diğer birçoklarının diplomatik raporlarını kaleme almalarında yardımcı oldu. Said Efendi'nin eseri, Avrupa'nın yukarıda sayılan oniki tarihten önce tercümesini arzulaması gerekendir Zira, bu eser, ilmî malzeme zenginliğiyle olduğu kadar veciz oluşuyla da seçkinlik kazanmaktadır. Bu değerleriyle eser, daha az dikkat çekici olanlara tercih edilmesi bakımından «Tercüme Komitelerinin dikkatlerine sunulmaya hak

kazanmaktadır.

Bu eserin yazarı, muhaberât yoluyla elde ettiği değerli bilgilerden dolayı bunları lütfetmek zahmetine katlananlara minnet borçlarını bildirmeyi bir görev saymaktadır. Zlrâ, yazarın hedefine ulaşmasında bunların az yardım ve emeği geçmemiştir. Prusya, Bavyera ve Saksonya hükümetlerinin İçişleri ve Dışişleri Bakanlarının cömertçe aracılıkları sayesinde, bu çeşitli hükümetlerin elçilikleri vasıtasıyla Berlin, Munich ve Dresden kütüphanelerindeki kitap ve elyazmalarına, Viyana İmparatorluk

yazdı. 4. Sadeddin, Sultan Üçüncü Mehmed'in saltanatı dönemine kuruluşundan Sultan Süleyman'ın saltanatı döneminde kadar İmparatorluk tarihini yazdı; 5. Nehkeslâde, Sultan IV. Murad tarafından müverrihliğe atandı 1044 (1634); 6. Abdi Paşa, kendisine Sultan IV. Mehmet tarafından aynı görev verildi; 7. Nâлма, 1001 yılından 1070 yılına kadar bu görevde kaldı (1592-1659); 8. Râşid, 1071'den 1134 yılına kadar (1660-1721); 9. Çelebizâde, 1135den 1141'e kadar (1722-1728); 10. Sami; II. Şakin 12. Suphi; 13. Suphi {İki kardeş}. 1156'da (1743) doğan Suphi, kendisinden önce imparatorluk müverrihi olan kardeşi Mehmed Suphi'den bahseder. Bu iki kardeş tarafından yazılan tarih 1145 (1730) ile 1156 (1750) sonuna kadar geçen olayları ele alır bir cild olan eser, İstanbul'da ikinci Suphi tarafından bastırılmıştır; 14. İzizî. 1157 (1744)'den 1163 (1750) sonuna kadar; 15. Hâkim; 16. Çeşmîzâde; 17. Musazâde; 18. Behçetî Efendi; 19. Enverî. Vâsîf Efendi tarafından kısaltılmış olarak İstanbul'da yayınlanan beş tarih kitabı, 1166'dan 1188 (1752-1774) yılına kadar İzizî'nin eserinin devamını oluşturlar; 20. Enverî (bir diğer), birincisi Üçüncü Mustafa saltanatı sırasındaki Bâb-ı Âli ile Rusya arasındaki savaşı Kaynarca barışına kadar; ikincisi Birinci Abdulhamid saltanatı dönemindeki Rusya ve Avusturya'ya karşı savaşı Kaynarca barışına kadar; üçüncüsü I. Abdulhamid saltanatı dönemindeki Rusya ve Avusturya'ya karşı savaşı başlangıcına kadar; dördüncüsü Rusya ve Avusturyaya karşı Sıstov barışına kadar ele alan üç tarih eserinin yazandır; 21. Edib, teşrifat emîni, III. Selim'in saltanatının son üç yılını ele alan tarihin yazarı; 22. Nuri Bey, 1209 {1794}'den 1213 (1799) sonuna kadar; 23. Vâsîf, 1214'den 1219'a (1799-1802) kadar İmparatorluk tarihinin yazarı ve ayrıca III. Selim'in saltanatının ilk altı yılını Nuri Bey tarihinin başladığı yıla kadar kaleme almıştır; 24. Pertev Efendi, 1219dan 1222 (1802-1805) yılında Edirne'de vefat ettiği tarihe kadar; 25. Asım. 1235 (1819)'de öldü. 26. Şânizâde. 1241 (1825)'de Tire'de sürgünde öldü; 27. Ömerzâde Süleyman Efendi, İmparatorluk müverrihliği makamında sadece birkaç ay boyunca görev yaptı; 28. Sahhafzhade, yani kitapçının oğlu, şimdiki İmparatorluk müverrihi, kayda değer bir tarih eserinin yazarı olmamakla beraber. Devlet Gazetes'i'nin (Moniteur Ottoman) başında bulunmaktadır.

Kütüphanesindeki kadar kolaylıkla birçok defalar başvurmam, araştırmalar yapmam mümkün olabilmifitir. Yararlandığım tarihle al lcalı diğ er elyazmalar arasında muhtevaları bütünüyle bana yararlı olan bu türün iki en iyi kaynağı üzerinde duracağım. Bunlar Veziriazam Nasuh Paşa'nın oğlunun tarihi ile    nc  Köprülü ve kendisinden sonra gelen iki zâtın Veziri zarnlıkları dönemine ait (yazarın adı bildirilmiyor) tarihtir; bunlardan biri Dresden Kraliyet Kütüphane-si'ne,  teki Berlin Kraliyet Kütüphanesi'ne aittir. Bana bildirildiğine göre yalnız Münich kütüphanesinde, başka yerde bulmam imkânı bulunmayan y zdoxsan Türkçe yazma eser yer almaktadır. Berlin, Dresden, Münich ve Göttingen Kraliyet Kütüphaneleri direktörleri, M. Wilken, Ebert, Lichtenthaler ve Beneke, ihtimamlarına emânet edilmiş bibliyografik haz nelerin yardımıyla, yedi yıl önce Osmanlı tarihi  zerine Avrupa'da basılmış yaklaşık bin eserin listesini tamamlamak zahmetini  stlenmeğı can ve gönülden istediler. Oniki kadar kitap da Paris'den M. Hase ve Oxford'dan Mr. Macbridge tarafından temin edilmişti. Fakat gerek Paris, gerekse Bodleiana kütüphanelerinde bu t r den oldukça fazla sayıda kitap bulunmadığına inanmak güçtür; tabi  bunlar İngilizce ve Fransızca olarak Osmanlı tarihi üzerine yazılmış eserlerdir. H l , profesör Pusey'den Oxford'da bulunanlardan birkaç vesika almayı  mit ediyorum. Yukarıda sözünü ettiğı listeyi tamamlamak ve İtalya'da yayınlanan Osmanlı tarihiyle alakalı kitaplardan bazılarını benim için satın almak zahmetine katlanan Mardana kütüphanesi direktörü Don Bet-tio'ya da az teşekkür borçlu değılim. Burada, Doğu'ya ait klâsik eserler bakımından zengin Bologne Enstitüsü Kütüphanesi direktörü râhib Mezzofanti'ye ve bana Marsigli ile mektupla irtibat kurmakta yardımcı olan Roma'daki Avusturya elçisi kont Lutzow'a da teşekkürlerimi bildirmek isterim. Tarihlerde ve Türk vesikalarında tahrifata uğramış has isimleri düzeltmem imkânını veren başkentinde arşivlerinde bulunan Rus diplomatlarının listesinin bana gönderilmesinde n zik aracılıklarından ötürü Avusturya'nın Petersbourg elçisi ekselans Kont de Fiquelmont'a minnettarlık duygularımı belirtmem yerinde olacaktır. şimdi Eflak'da Avusturya memuru olarak görev yapan, vaktiyle İstanbul'da elçilik k tibiyken gerek Kara Mustafa Paşa'nın mezarını bulmakta ve gerekse bu ciltde yer alan İstanbul planındaki mahalleleri göstermek, sokak adlarını tesbitte, topografik çalışmalarımda benden faal yardımlarını esirgemeyen M. de Wallenburg'u burada anmadan geçmeyeceğim. Daha önce verdiğim kaynaklar tablosundaki çalışmalarıyla bu eserin meydana gelmesinde emeğı geçen ve bilhassa bibliyografik ve

tarihî bilgilerin açıklanmasında Osmanlı müderris ve ilim adamlarıyla benim adıma g r   en, bunların arasında Veziriazam Melek Mehmed Paşa'nın oğlu, büyük ilim adamı kadiasker Abdulkadir Bey ile temas kuran Avusturya'nın İstanbul el il i tercümanı Chevalier de Raab'a teşekkür borcumu burada açıklamak isterim. Onun n zik tavassutlarıyla girmi im mektupla ma yoluyla elde ettiklerim, oniki yıl boyunca, yüksek alâka derecesinde bir bibliyografik, dilbilgisi ve tarihle alâkalı paha biçilmez vesikalar haz nesi oluşturdu ⁵

Nihayet, bundan yirmi yıl önce, kont Stadion yazarına devlet ar ivlerinin kayıtlarını yararlanması için a masaydı, prens de Metternich  zel ar ivlerden yararlanması imk nım olumsuz kar ılasaydı ve nihayet sansür idaresi yazarın bu ar ivlerden ortaya çıkarmış olduklarının yayınlanmalarına muhalefette bulunsaydı, bu kitap hiçbir zaman yayın hayatında yer alamayacaktı.

Bir ilmî eserin sansürcü ve tenkitçileri, yazarın minnettarlı ında eserin meydana gelmesinde teşvik ve himayeleri görülmüş olanlardan daha az hak sahibi de illerdirdi; tenkit Hamaker'inki gibi kötü niyetli olmasın ve yeter ki,

⁵ Burada ele geçirdiğimiz bu vesikalardan biri sadece tatmin edici bir vesika olarak değil, iki tarihî şahsiyetten biri l htiyar Köprülü, diğeri İmparatorluk müverrihi R  id'dir. Köprülü, zâlim müstebid. diğeri ise siyasî esnekliğe sa l p bir kişilik içinde yer almaktadır. Bu tarihin notlar bölümünde müverrihler tarafından bozulan, tabii şekildeki m hiyetlerinden uzaklaştırılan gerçekleri Avrupalıların raporları ve cesaretl  Osmanlı tarihçilerinin verdikleri bilgilerle düzeltmekten geri kalmadan. Böyle düzeltici bilgilerin zorunlulu unda şüphe yoktur. Bu kabilden hemen söyleyelim ki, İmparatorluk müverrihlerinin sıralanmaları listesinde de bir yıllık veya daha fazla bir boşluk bulunmaktadır: Bunlardan birincisi N in  ile R  id arasında geçen zaman f silesidir. N lm  tarihi 1069 (1660) yılı so nunda durmakta ve R  id'inki ancak 1071 (1660) yılında ba lamaktadır, bundan da 1070 yılı (1659) olayları kaydedilmemi  durumda kalmaktadır. Hem de bu, a a ı yukarı bütün bir yılı kapsamaktadır. İkincisi, yazdıkları 1141 (1728) yılıyla sona eren Kara  eleblz de ile, tarihi ancak 1145 (1730) yılıyla ba layan Suphi arasında iki yıllık bir boşluk bulunmaktadır. Bu ikinci boşluk birincisinden daha çok anlaşılabilir bir m hiyettedir. Çünkü bu zaman fasılası içinde olub bitenleri kaleme almış olsaydı, III. Ahmed'in hiç de övme fırsatı vermeyen saltanatının sonunu, yâni tahttan indirili ini ve bu sonucu getiren ayaklanmanın gerçek sebeblerini yazmak zorunda kalacağından ihtiyaçlı müverrih Suphi buna cesaret edemedi. Y liliksever dostum,  lim Kadiasker bu mevzuda sordu um suale cevap vermemiş olsaydı, N  İma ile R  id arasındaki boşluk karanlık bir nokta olarak kalacaktı, y liliksever  lim Kadiasker'in cevabı bu bilinmezi  u şekilde aydınlatmaktadı: 1660 yılında birçok felâket olay lan yer almaktadır, bunların arasında Sadâret Kaymakamı Debb  Mehmed Paşa'nın Veziriâzam'dan emir almadan Sultan'a bildirdiği bir yangın da vardır Debb  Mehmed Paşa'nın davranışı Köprülü Mehmed Paşa'nın verdiği emirle idamına sebep olmuştur. Bu Veziriazam tarafından İmparatorluk m verrihli ine atanan R  id Efendi, tarihine Kaymakam'ın hayatına dolaylı bir şekilde malolan yangını anlatmak suretiyle ba lamayı tedbirsizlik saydı ından ve kendisinden evvelki İmparatorluk müverrihi gibi ya lı m stebidin gazabını harekete geçirmek istemedi inden, salnamelerinde (yıllıklarında) bütün bir yılı ihmâl etme i yerinde buldu. Allah-dan ki, İmparatorluk m verrihinin hik yesindeki (saln mesindeki) bu boşluk, Hüseyin Vecchi'nin kaleme aldığı tarihle doldurulmuş bulunmaktadır. Bu olay. m stebidlerin bazı olayların esrar perdesine bürünmesinde tesirleri olsa bile bunun sonuna kadar devam edemeyeceğini, etmediğini birçok benzer mis lde g r ld   gibi ortaya koymaktadır. Bu olaydan da, onaltıncı asırdan itibaren çıkan bir yangını h k metine bildirmek isteyen bir Avusturya elçisinin açıkça yazmaktan çekinerek olayı  ifreyle anlatma yoluna ba vurmasının sebebini daha iyi anlıyoruz.

yazara düzeltmek imk n  tanıyarak hata ve noksanlarını işaret etmekle sınırlansın. Çok yüksek bir kavisten veya çok alçak bir açıdan atılan mermi hedefini bulmaz ve gelip top yuyu vurur.   ir ve hatibler, tenkidin bütün hücumlarına bozulmaz bir sessizlikle mukabele edebilirler.

Vicdanlarının, zevklerinin sesini dinlemekte ve polemikten kaçınmakta serbesttirler. Saldın hiç değilse sadece tarziyle, üslûbu ve edebî zevkiyle al akalı kaldığı sürece tarihçi de aynı şekilde davranabilir; böyle tenkitlere en iyi cevap Kur'an'ın y zdokuzuncu S resinde yer almıştır ⁶; fakat, ilmî hakikat ve tarihi olayların gerçekliği bahis konusu olduğu andan itibaren, tarihçi gibi, kendisini ilme adanmış samimî araştırıcı, haksız hücumları püskürtmek veya hatasını itiraf edip düzelterek gerçeğe tazimde bulunmak durumundadır ve bunu görev bilmek zorundadır. Bildiğim yirmibeş görüş bildiren ve tenkit yazısından sadece be i, bana gerçek bir tarafsızlık ve dilbilgisiyle tarihi içine alan  ifte görüş açısından gerçek bir ciddiyet vasfına sahip göründü: Bunlar eserim  zerine Schlosser, Veit, Tychsen ve Sylvester de Sacy'nin Heidelberg, Berlin, Viyana Tenkit Y ıUklan'nda, Edeb  Bildirilerinde ve Goetin-gen'in âlimler Gazetesi'nde yayınlanan makaleleridir. Diğerleri bu tarih kitabı üzerinde düşmanca veya övücü g r   ler belirttiler. Ne var ki, bunların hepsi de yüzeyde kaldılar. Bunlardan hiçbiri konuya derinlemesine girmedir. Hiçbiri bu kitapla evelce yazılmış olan Osmanlı tarihleri arasında bir kıyaslama yapmadı; hiçbiri Bizans kaynaklarına gitmedi (en azından bu eserin ilk iki cildinde olduğu kadar); hiçbiri bu açıklamalarda toplanan tenkit malzemesinin tahlilini yapmadı. Tenkitlerde görülen hücumlara, gerçeğe yararlı olacağına inandığım için, itirazlarımı bu tarihten ayn bir makalede biraraya getirdim ⁷. Bu itirazlar yalnız tenkide karşı düzeltmeler değil, aynı zamanda kendi kendini tenkidi de içermektedirler; zira bu tenkit basılan Osmanlı Tarihi  zerine yazılan tenkitleri konu olarak al makla beraber, bu eserin Macar m terciminin (M. de Szolotai) mektuplarını da içine almaktadır. Aynca, İstanbul Camileri Tarihi olağanüstü sayılabilecek eserle, al kam üzerine bilgilere de orada temas edilmektedir. Yine bu ek mahiyetindeki makalede, Viyana'yı muhasara etmiş olan iki Türk pa asına, Veziriazam İbrahim Paşa ile Veziriazam Kara Mustafa Paşa'dan da bahsetmi tim. Saygıdeğer ve  lim

⁶ {Ey Ras l m!} De ki: Ey kafirler! sizin taptıklarınıza ben tapmam. Benim kulluk etti ime de siz kulluk ediciler değilsiniz. Ben de sizin taptıklarınıza ta-pıcı değilim. Siz de benim kulluk etti ime kulluk edecek değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinimde banadır.

⁷ Okuyucu, bahsi geçen makaleyi, eserin orijinal Almanya baskısında C. X s.649, bulabilir.

dostum, islâm hukukunun en büyük yetkililerinden Melek Paşazade Abdulkadir Bey «Birinci Viyana Muhasarasının Kaldırılması Tarihi» adlı eserim konusunda bana bazı hususları bildirmek nezâketinde bulundu. Bu arada, İbrahim Paşa'nın eşinin Kanunînin kızkardeşi olduğunun hiçbir Osmanlı tarihinde belirtilmediğini bildirdi. Bu vesileyle bana şu tenkidi gönderdi:

"Sarı kâğıt üzerine yazılmış el yazınızın (yeni taalik harflerle) kopyası M. Raab'ın aracılığıyla elimize vardı; Viyana muhasarası olaylarını ele alan açıklamanızın muhtevası bizde derin bir memnurluk uyandırdı. Dilinizi bilen dostlarımın da bulunduğu sırada okuduğumda bir husus bana şüpheli göründü. Kanunî Sultan Süleyman gözdesi olan ve sonradan onun emriyle idam edilen ⁸ İbrahim Paşa'nın Atmeydanı adıyla bilinen büyük meydanda bir sarayı vardı ve saray ondan sonra birçok vezirin malı oldu, sonunda Fazlı Paşa'nın mülkiyetinde kaldı; bu sarayın çadırlar deposu olarak kullanılan bir bölümüne Mehterhane denilmektedir ve bu bölümden ayrı olan bir diğeri de Boyahane olarak kullanılmaktadır. Bu husus herkesçe bilinmektedir. Veziriazam İbrahim Paşa bu sarayda tarifi imkânsız denilebilecek ihtişamda bir ziyafet verdi. O döneme doğru bir düğün yapmış olduğundan, Paşa'ya şa2;a yollu sordu: «Hangimizin düğünü daha muhteşemdi, İbrahim?» İbrahim Paşa cevap verdi: «Benimki, çünkü, sizin gibi bir pâdişâh tarafından şeref-lendirilmişti. Sizin düğününüze onunla kıyaslanabilecek kim geldi?» Bu soru ve cevap millî tarihlerde yer almış bulunmaktadır. Ulemâ arasında yapılan görüşmelerde de Kanunî Sultan Süleyman'ın İbrahim Paşa'ya lûtfkâr davrandığı hususunda hiçbir şüphe yoktur, fakat, sizin farzet-tiğiniz veya tahmin ettiğiniz gibi ona kızkardeşini eş olarak vermiş olduğuna dâir herhangi bir delil, bir işaret mevcut bulunmamaktadır."

Gerçekten de, sadece Venedik elçiliğine ait, Marini Sanuto tarafın-dan yazılmış bir tek raporda İbrahim Paşa'nın karısının Kanunî Sultan Süleyman'ın kızkardeşi olduğuna dâir bilgi bulunmaktadır; bu bilgi de, o dönemde yaşayan Avrupalı tarihçilerinden birçoğu tarafından yalan-lanmıştır. Spandugino Cantacuzene'e göre Veziriazam İbrahim Paşa'nın karısı Kanunî Sultan Süleyman'ın yeğenidir ⁹; anlattıkları Sansovino tarafından tekrarlanan Paolo Giovio'ye göre İskender Paşa'nın kızıdır ¹⁰.

⁸ İbrahim Paşa'ya bu evlilikten ötürü Damad da deniliyordu (Ç.N.).

⁹ Hayattayken Makbul İbrahim, Pâdişâhın gazabiyle öldürtül meşin den sonra Maktul İbrahim lâkabiyle anılıyordu (Ç.N.).

¹⁰ Bu, tamamıyla gerçek dışı bir görüştür. Zira gerçek olsaydı. Makbul İbrahim Paşa aynı zamanda Damad

İstanbul camilerinin kurucuları üzerine Hafız Hüseyin Ayvansarayfnın fazlasıyla gûvenilmeğe değer eserine göre, İbrahim Paşa'nın karısı, Kanunî Sultan Süleyman'ın ne kızkardeşi, ne yeğeni, ne de İskender Paşa'nın kızıdır, saray kadınlarından biridir. Fakat, tarihçilerin böylesine çelişkili ve birbiriyle çelişen iddiaları arasında bu beyanı doğrulayıcı bir delil bulmanın güçlüğü de ortada bir gerçektir. Dostumun I. Selim'in Kanunî Sultan Süleyman'dan başka evlâdı olmadığı yolundaki ¹¹ iddiası da bu tarihte geçen asıl kaynaklardan alınan özetlerle tekzip edilmiş bulunmaktadır; bu kaynaklar, Kanunî Sultan Süleyman'ın kız-kardeşlerinin çeşitli Paşalarla evlenmiş olduklarından bahsetmektedirler. Diğer taraftan, İbrahim Paşa'nın düğününe Sultan gelmiş olmasına verdiği büyük değer, Viyana muhasarası tarihinde bulunan aslından alınan son derece dikkat çekici imzasıyla doğrulanmaktadır; imzasında sahibes-sûr, yâni düğünler sahibi unvanını kullanmıştır.

Bir diğer husus, bizim için Viyana'yı birinci defa muhasara eden Paşa'nın karısının kim olduğu meselesinden daha önemlidir; bu husus sudun Viyana sivil müzesi anbarında bulunan baş, gerçekten Viyana'yı ikinci defa kuşatan Türk ordusunun serdarı Veziriazam Kara Mustafa Paşa'ya mı aittir? Kardinal Collonitz'in parşömen üzerine yazdığı 17 Eylül 1696 tarihli tahkimnâme henüz basıldığı ve bu Osmanlı Devleti Ta-rihi'nde derisi yüzülmüş başın zâlim cellâd Human'ın işi olduğu henüz gösterildiği sırada, "Camiler Bahçesi" adlı fevkalâde bir düzenle kaleme alınmış eser İstanbul'dan bana gönderildi. Son asnn ikinci yansında yazılmış olan bu nefis eserde bütün mektepler, çeşmeler, hastahâneler, imarethaneler ve diğer hayr müesseseleri hakkında sonra derece kıymetli bilgiler bulunduğu gibi, bunların kurucularının ölüm yılları ve mezarlarının yeri hakkında malumat verilmektedir. Bu İstanbul camilerinin tarihinde, Viyana'yı muhasara eden serdâr Kara Mustafa Paşa'nın üç kere adı geçmektedir. Birincisi, camiler fihristinde Kara Mustafa Paşa tarafından Divân-yolu'nda yaptırılan hadis mektebi konusunda; ikincisi, Hocapaşa yakınında yaptırdığı cami konusunda; üçüncüsü, İstanbul dışındaki, Yedikule Ötesindeki camiler fihristinde ve Kasaplar denilen cami mevzuunda, Bu üç zikredilişin birinci ve üçüncüsünde, Kara Mustafa Paşa'nın Edirne'de başı vurulup Sultanın ayakları dibine atıldıktan sonra aynı şehirdeki Sancapaşa

lâkabiyle an'mazdı. Çünkü Nevşehirli İbrahim Paşa III. Ahmed'in kızıyla evlendiği için bu lâkab münâsip görülmüştü. Yâni Sultan in veya hanedandan çok yakınlıkla evlenmek gerek (Ç.N.).

¹¹ Yavuzun kızının sonradan ayrıldığı Lütfl Paşa ile evli olduğu bilinen bir gerçektir. (Ç.N.)

Câmil'ne gömüldüğü kesinlikle bildirilmektedir. Gerçekte ise, bu cami, Hacı Kalfa tarafından yazılan Rumeli Tasviri'nde hiçbir suretle bahis konusu edilmemiştir. Hacı Kalfa'nın eserinde Edirne maddesinde geçmediği halde, sadece müverrih Ali, İkinci Murad'ın vezirlerinden olan Sanca Paşa'nın Gelibolu'da bir cami, fakirler için bir imarethane ve medrese inşâ ettirdiğini söylemektedir. Böyle olunca ilk önce, Edirne'de Sarıca Paşa adına bir caminin gerçekten varolup olmadığı; ikincisi, böyle bir cami bulunduğu takdirde, orada yatan kişinin Mustafa Paşa adını taşıdığı, üçüncüsü bu Kara Mustafa Paşa'nın Viyana'yı muhasara eden kumandanla arasında hususiyet farkı bulunup bulunmadığı zorunlu bir araştırma konusuydu. O sırada İstanbul Avusturya elçiliğinde kâtiplik görevinde bulunan Wallenburg, Edirne konsolosluğundan bir memur ve Osmanlıca'yı çok iyi bilen bir ilim adamının mahallinde yaptıkları araştırmalar, bulunan mezar taşının kitabesindeki bilgilerin de şahitliğiyle, Kara Mustafa Paşa'nın Belgrad'da değil Edirne'de gömülmüş olduğu yolundaki görüşü doğruladı ¹². Wallenburg, üstünkörü bir araştırma yapmamış, Edirne-Viyana yolu üzerinde ve civarında Sarıca Paşa'ya ait olduğu caminin yerini karış karış araştırarak bu sonuca beraberindekilerle birlikte var-mıştı. Kara Mustafa Paşa'nın mezar taşı, idam edildiği yıl konmuştu.

Mustafa Paşa'nın uydurma başının Viyana'ya gönderilmesinden on iki yıl Öncesine aitti. Aloyisus Braun ve Xavier Berengshoffen adlarındaki iki çizvit bu uydurma kesik başı Belgrad'dan Viyana'ya götürüp Viyana muhasarasındaki Türk ordusunun serdarı ekremine ait olduğunu söyleyerek, muhasara sırasında ellerine geçtiği takdirde şehrin bütün ileri gelenlerinin başlarının kesileceği tehdidiyle karşılaşmış olan kardinal Colloniz'e vermişlerdi, öyle anlaşılıyor ki, bu iki çizvit rahibi, aslında Belgrad'daki mezarın kime ait olduğunu biliyordu ve kardinalin gözüne girmek için bu mutaassıpça hileyi uydurup tezgâhlamışlardı. Böylece, camiler üzerine yazılmış eserin tarihe dayanan otoritesi, kardinal Collonitz'in iki çizvit rahibinin şehâdetleri üzerine tutturulan zabtı hükümsüz hâle getirdi. Yüzotuzbeş yıldan beri Viyana sivil müzesinde muhafaza edilen kesik başın Türk ordusunun Viyana muhasarasında serdarı Kara Mustafa Paşa'ya ait olmadığı kesinlikle ortaya çıkmakla beraber, hangi Türk

¹² Bu mezar kitabesinde aşağıda şekilde okunan dört satır vardı: Veziriazam ve serdarı ek rem Mustafa Paşa gitti ve şimdi ermişlerle yaşıyor Kutsal savaşta hiçbir hatâ işlemedi; Ve ermiş şehid olarak mekânı şimdi şüphesiz cennetin sinesidir!. Kitabedeki harflerin riyazi olarak taşdıktan rakam değeri toplanınca hicri 1005 yılı çıkmakta, bu da 1683 ve 1684 yılına tekabül etmektedir.

büyüğünün başı olduğu da anlaşılamadı. Tabîî, bu kesik başın Edirne'de idam edilip Sancapaşa Câmîi'ne gömülen Kara Mustafa Paşa ile en ufak bir alâkası bulunmadığı iyice anlaşılmıştı.

Her tarihî eserin netice olarak felsefî ve tarihî görüşlerle sona ermesi kanatinde olanların bekleyişlerini yanıltmamak için, bu eseri sadece kronolojik, takvim olarak tarih sırasına uygun müşahadeler ve saltanatların birbirini takibetmesiyle ilgili ve bu dönemler içinde geçen olayların anlatılmasına uygun bir düzende sona erdireceğimizi söylüyoruz. Zaten bizim nazarımızda, prensip olarak, olayların tarihi tarihçinin değil olayların konuşmasıdır ve onlardan çıkarılacak sonuçlar okuyucunun değerlendirmesine bırakılmalıdır. Kuruluşundan Kaynarca barışına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı yedi büyük dönem arasında bölünür ve bunlar şöyle sıralanabilir: 1. Kuruluşundan İstanbul'un zaptına kadar geçen dönem; 2. İstanbul'un zaptından başlayarak Kanunî Sultan Süleyman'ın tahta çıkmasına kadar fetihle büyüme dönemi; 3. Kanunî ve oğlu II. Selim'in saltanatlarında büyümenin son haddine varması dönemi; 4. Kanlı siyasetinin bir süre için devlete ilk ihtişamını kazandırmasına kadar III. Murad idaresinde çöküşünün başlaması dönemi; 5. İlk Köprülü'nün yönetiminde ortaya çıkışına kadar tam bir anarşi ve kargaşalığın hüküm sürmesi dönemi; 6. Köprülü ailesinden gelen devlet adamlarının idaresi altında Karlofça barışına kadar süren yeni atılım dönemi; 7. Bu baş anlaşması ve Avrupa siyasetinin bu imparatorluğun işlerine kanşmasıyla Kaynarca barış anlaşmasına kadar Önceden tahmin edilen çöküş dönemi. Bu yedi dönem üzerinden ilk altısı, bu tarihin iki cildini doldurmaktadır; yalnız yedinci dönem dört cildine sığmaktadır. Yıldırım Bâyezid'in hristiyan devletlerin birleşmiş ordularıyla savaştığı ve onları dağıtıp Pettau'ya kadar takl-bettiği unutulmaz. Niğbolu (Nicompolis) savaşından günümüze kadar Osmanlı devleti eski ihtişamını hatırlatan bir yeri Doğu'da işgal etmeğe ara vermeksizin, artık Avrupa'yı kalbine kadar ilerlemekle tehdit etmemektedir; aradan dört yüz otuz dört yıl da geçmiş bulunuyor ¹³ ^Niğbolu savaşından bir asır sonra, Türkler Avusturya'nın dahilini işgal etmiş bulunuyor ve bu işgali Polonya'ya kadar yayıyordu; Niğbolu savaşından iki asır sonra üçüncü Mehmet tahta çıktı ¹⁴ ve tahta çıkışından Hicrî onbirinci asrın başına kadar, bizzat Osmanlı müverrihleri o zamandan hissedilmeğe başlayan Osmanlı

¹³ 1496'da

¹⁴ 1596'da.

İmparatorlu'nun çöküşünü açıklamaktadır. Bir asır sonra ¹⁵ bu adı taşıyanların üçüncüsü olan bilgin ve faziletli Köprülü, Osmanlı İmparatorluğu'nda, müslüman zulümlerinin ağırlığı altında ezilen hristiyan halkın yararına birinci reform hareketine teşebbüs etti; ve bu teşebbüsten tam bir asır sonra, uzun zaman hazırlanan bu reform III. Selim'in saltanatı döneminde gün ışığına çıktı.¹⁶ Hristiyan takviminin atmışaltıncı yılı gibi (birçok defa bu tesadüfü açıklamak fırsatını bulduk), seksenaltıncı yılı da Osmanlı tarihinde dikkati son derece çeken bir yıl olmuştur. Bu değişmeyen rastlantıdan çıkarılacak sonuç şudur: Bahis konusu bu yıllar, dikkatli okuyucunun da gözünden kaçmayacağı biçimde duraklama noktalarını oluşturmaktadır. Milletlerin veya bazı kişilerin tarihlerinde mesud veya bahtsız, fakat mutlaka hatırdan çıkmayan günler vardır: Macar tarihinde Saint-Jean'ın başının kesildiği gün, Napolyon'un tarihinde 14 Ekim; Osmanlı muhasaralan tarihinde 8 Eylül ve nihayet Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu ile münasebetleri tarihinde Kaynarca anlaşmanın Pruth savaşının hâtırasını bir zaferle silmek niyetiyle imzalandığı 21 Temmuz tarihi işte bu unutulmaz günlerdendir. Bu kronolojik yaklaşımların üzerine çektiği garipsemeleri cevaplamaktan uzak olarak, Osmanlı tarihinin hatırlanılacak son derece garip tesadüflerin oluşturduğu olaylarla meydana gelen günlerini belirtmek maksadiyle bu dikkate değer olayların bir tablosu veya bir takviminin yerinde bir teşebbüs sayılabileceğine hükmettim ¹⁷ Fazla olarak bu teşebbüsün Türklere veya Bizanslılara ait Osmanlı İmparatorluğu'na ömür biçen abes kehânetlerle elbette bir alâkası bulunmayacaktı. Şüphesiz ki müesseselerin çöküşü, hareketsizliğinden gelişmelere, en azından komşularındaki gelişmelere kapalı tutulmasından teşhis edilebilir. Devlet binası, her yapı gibi, tamir ve bakımına özel bir ihtimâm gösterilmediği takdirde yıkılır. Osmanlının gözünde Türk, medeniyet ve kültürün her türlüüne yabancı kalmış bozkırların kaba ve sert oğluydu; Avrupalının gözünde ise, dininin ve devletinin şekil ve kaidelerine uygunluk gösterememiş Asyalı kavimdi.¹⁸

¹⁵ Koçibey, Osmanlıların Montesquieu'su diyebileceğimiz bu değerli yazar Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü üzerine yazdığı eserinde, Nâima ve çağdaş müellif ve müverrih Said, İmparatorluk'daki son iki isyanın tarihinden Önce kaleme aldığı tarihte bu reformdan bahsetmektedirler.

¹⁶ 1696'da.

¹⁷ 1796

¹⁸ Hammer'in Osmanlıların Türk'e karşı tavrı hakkındaki görüşü tamamiyle, başdan başa yanlıştır. Herhalde Türk asıllı olmayan dönme devlet adamlarından birkaçının görüşünü Osmanlılara mâletmek istemek tedir. Osmanlı görüşünü en yetkili ve samimî olarak Osmanlı padişahları temsil ettiklerine göre, bunlar Türk olmak şerefini dâima şuurlu bir şekilde belirtmekten geri kalmamışlardır. Bu davranış ve

Boğaziçi'yle Cebelitarık boğazı arasındaki ülkelerde de, Türk ayn mânâlarda anlaşılabilir bile bunda bu ruhun hâkim olduğu görülür. Osmanii İmparatorluğu uzun zamandan beri fâtihi bir devlet olmağa son vermişse ve bugün kuzeyde Tuna kıyıları ve Kuban nehri, güneyde Mısır kıyıları ve doğuda Fırat ve Dicle sıkışıp kalmış bulunuyorsa, bunun sebebi, ilerleyecek yerde yerinde sayma durumunda olmasıdır; bu da duran nehrin bataklığa dönüşmesi kanununa uygunluk göstermektedir.

Bu son ifâde Osman'ın halkının karakteri hakkında bizi haksız bir hüküm vermeğe götürmemelidir; Özellikle devletin gücünü kaybetmesinin suçunu bu halka yüklemek haksızlık olur. Halkın devletin bu durumu karşısındaki sorumluluğu Osmanlı olduğu için başka adları taşıyan milletlerinkinden farklı görülemez. Yâni bu devlete, İmparatorluğun eski yapısını sürdürmemesi için ne kadar suçlamada bulunursa, halka bundan daha fazlası yöneltilemez. Tarihî görüş açısından Türk milleti hakkında sağlam bir hükme varmak için, bu milletin dünya hâkimiyetini ve dolayısıyla fasılasız fetih sistemini hedef olarak gösteren İslâmiyet'in zincirlerini taşıdığını unutmamak gerekir ¹⁹. Kıbrıs ve İran savaşı münasebetiyle verilen fetvalarda yeminli banş anlaşmalarının ihlâli meşru gösterilmiş, buna da ihlâlden üstünlük kazanılacağı gerekçesi eklenmiştir. Dört asır boyunca Osmanlılar Hristiyanlara (kâfirlere) ancak fasıllar bahşetmişler ve mevcut banş anlaşmalarının ebedileştirilmesi yolundaki teklifler, bunun şeriate aykırı olduğu ileri sürülerek reddedilmiştir. Osmanlılar, tarihî açıdan müşhâde edilince, ilk devamlı orduları teşkilâtlandırarak, bunların askerî disiplinlerini mükemmelleştirerek ve bilhassa yeniçeriler teşkilâtını kurmak ve devam ettirmek üzere Hristiyan çocukların toplanmasını müesseseleştirerek, idare ilmine bir dereceye kadar incelik getirmişlerdir. Kendilerinin Montesquieu'leri mesabesinde ki İbn Haldun, Osmanlıları müesseselerinde istikrar bulunmamasından

duyguda en ileri giden hükümdarlardan ilki Fâtihi Sultan Mehmet'in babası, şâir pâdişâhların ilki ve kazandığı meydan muharebeleriyle bütün Türklerin sevgisini ve Türk tarihinin minnettarlığını kazanmış olan İkinci Murad'dır. Tercüme ve telif olarak birçok Türkçe eserler yazdırmış, Türk âlimleriyle şâirlerini himâyâ etmiş ve bu suretle bazı oryantalistlerin "ilk Türk Romantizmi" adını verdikleri millî kültür hareketinin başlatıcısı olmuştur. Bu dönemde İkinci Murad'ın emriyle yazılmış eserler içinde Yazıcı oğlu Ali Efendi'nin Oğuz an'anelerini ihtiva eden "Tevârih-i Âl-i Selçuğ'u, Molla Arif Ali'nin onbirinci asırdaki Anadolu fethine ait "Dânlsmendnâme'si, Şeyhî'nin "Husrev-u Şîrin'i ve Mercimek Ahmed'in "Kâbusnâme'si gibi Türk dilinin tarihi bakımından çok değerli menbalar vardır bunların en önemlilerinden biri de Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin dinî edebiyatımızda bir anıt sayılan "Muhammediye'sidir. O döneme alt daha birçok eser sayılabilir.

¹⁹ Birçok Batılı İlim adamlarının görüşleriyle ters düşen Hammer, Hristiyanların Engizisyon ile başta Solnt-Barthelmeye olmak üzere katliamları, 100 sene Savaşını unutmış görüyor. (Ç.N.)

kabahatli sayar. Osmanlı İmparatorluğunda devlet gemisinin idaresi nadiren Türk asıllı olanların eline verilmiştir; genellikle devlet gemisinin dümeni hristiyan asıllı Rumların, Moralıların, Arnavut ve Sırpların, hattâ Macar ve Almanların ellerinde bulunuyordu, bunlar yeniçerilerin acemi oğlanlar veya sarayın hizmetkârlar bölümünde yetiştiriliyor ve Osmanlı İktidarının kör âletler hâline dönüştürülüyorlardı. Zira bunların artık geçmişleriyle hiçbir inanç ve kan bağlan kalmıyordu. Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanatı döneminde kanun ülkenin refahını teminât altında tutuyordu; bütün İmparatorluk bu refahtan payını, hissesine düşeni alıyordu, idare ilmi, Türkçe, arapça ve Farsça'da (Riyaset) deyiminde tarifini bulmuştur ki «geminin idaresi» anlamına gelir; böylece tabîî, dünyadan alınmış bir imajla devlet gemisinin dümenini tutan, insanların ve zamanın dalgalanmalarında onu yürüten, idare eden bir şefi tasavvur etmektedirler ²⁰; fakat, kullanılması zorunlu bir sertliği eklemedikleri takdirde bu şef Doğu halklarına zayıf görünmektedir; bu eksikliği ve zaafı da «siyaset» kelimesi ile belirtmektedirler, ki bu kelime Arapçadır ve bir atın idare edilmesi fikrine tatbik edilmektedir ²¹ Devlet gemisini güvenle idare etmek ve halkın atılğanlığını dizgin altında tutmağa dayanan bu çifte ihnin vasıtaları ve gayesi kanunlara uymaktan başka bir şey değildir. Asyalıda siyasî hürriyet duygusu yoktur; köle veya hür adamın medenî hürriyetini ancak ziddiyle, esir doğmak veya satılmış olmakla bilir. İranlı sembolleri servi ağacı ve vahşi zambak olan Zerdüş mezhebi içinde dinî hürriyetle temas kurmuştur. Arap Bedevininkinden gayn hürriyet tanımaz, hürriyetler içinde bildiği budur, yâni eli benzerlerine kalkan ve onları düşman bilen vahşinin kaba iptidâi durumu. Onseki-zinci asnn ortasında olayların zoruyla Osmanlılar, Polanyalıların hürriyeti ve Kırım Tatarlarının bağımsızlığı bahis konusu olunca, bunu «başa sank veya sarıklı baş» deyimleriyle ²² ifâde ettiler. Bunun da sebebi, Osmanlılarda, Romenlerde esirlerin şapka giyememeleri gibi sarık sarmalan yasak olduğundan hürriyeti bu mecburiyetlerin zıddı bir durumla ifade ediyorlardı. Osmanlı «insaniyet» ve «birlik-camâat» fikirlerine daha az yabancıdır; «cumhuriyet» ²³ kelimesi vezirlerin ²⁴ resmî unvanları için de yer almaktadır. Bütün Osmanlı müesseseleri içinde en

²⁰ Her üçü de reis adı altında geminin kaptanını belirtmektedirler.

²¹ Seyis.

²² Serbestiyet

²³ Cumhur

²⁴ Müdebberi umuri cumhur, yâni müşterek işlerin idarecisi.

m kemm l ve  eli kisiz olanı F t h sultan Mehmed tarafından kurulmuş ve kanunî Sultan Süleyman tarafından m kemmelle tirilmi  bulunanı ulem n n mertebe silsilesini konu alandır. Kad , yâni hâkim olarak görev yaptığı gibi dinî imanın öğretimini de üstlenmiş durumdaki bu aristokratik cem at —veya zümre—, o zamandan beri askerî iktidara kar  bir ağırlık âleti oluşturdu ve istibdada kar  da bazı zaptedi-ci, önleyici kaideler getirdi. Bir toprak asilleri sınıfını değil, kanun ilmine dayalı bir il hiyat lılar, hukuk danışmanları, kadılar ve müderrislerden oluşan bir değerler topluluğu meydana getirdi. Bu topluluğun sağlamlığı ve yüksek düzeydeki ilmi, özellikle devlet gemisini bazen istib-daddan, bazen anar iden kaynaklanan fırtınalara kar  korumakta yardımcı oldular; yâni gemiyi batırmakla tehdit eden bu iki fel kete kar  başlıca dayanak, önleyici görevlerini yerine getirdiler. Türkiye'de profesörler, bunun için Almanya'da olduğundan paraca daha iyi tatmin edilir ve itibâr g r rl r. Bu  l  , İngiltere ve Fransa da ayrı tutulmaksızın bütün ülkeler için böyledir. Büyük kadılar ve hepsini yükseği  eyh lisl ml k makamına saray g kbilginliği, doktorluk ve müderrislik gibi paralı hizmet yerlerin den geçildiği halde, bunların hepsi de iki ilim dalından, ilahiyat ve hukukdan geldikleri halde, tarihî, filolojik, t b, ri-yaziye, şiir ve musiki, hitabet, mimari ve hat sanatının incelenmesine dayalı ve bunların hepsinin  z  olan yüksek bir kültürün vücut bulmasında olanca gayreti göstermekten geri kalmazlar. Yalnız Kur"an tarafından yasaklanan resim ve heykel gelişme göstermede aşağı yukan sıfır noktasında kalmışlardır. Kuma ları ve renkleri Avrupalılar tarafından g bta edilerek arandığı halde, Osmanlı İmparatorluğunda mekanik sanatlar bir gelişme gösterememiştir. Türk endüstrisinin diğer mamulleri arasında, burada Haleb'in reng arenk ipeklilerinden, Bur-sa'nın kadife yastıklarından, Ankara'nın  allarından, İzmir'in uzun siyah denizci paltolarından, kırmızı keten dokumalarından, Edirne'nin g ly ğı ve sabunlarından, İstanbul'un kuyumculuk  aheseri parçalarından ve mühür kazıyıcılıkdaki hünerinin meydana getirdiği eserlerden söz edeceğiz. Türk ordu musikisi bütün Avrupa milletleri tarafından alınmış ve kendi bünyelerine göre intibak ettirilmiştir. Osmanlılar muhasaralar sırasında davulu ve diğer musiki  letlerini bütün diğer devletlerden önce kullanmışlardır. Osmanlı mimarisinin m kemmeliği Edirne, İstanbul ve Boğaz kıyılardaki camileri i lerinden inceleyen Avrupalılarda hayranlık duyulan uyandırmaktadır. Yazı (hat) sanatındaki, özellikle (taalik) yazıdaki eşsiz eserleri karşısında, görenler benzeri olmayan güzelliklerle temasa geldiklerini yaşayarak

anlamaktadırlar: Bunlar, o zamana kadar görülen eserlerin en mükemmelleri, güzellikle en üst dereceye ulaşmış olanıdır. Bunların derecesine erişmek imkânsızdır. Eserler, görenlere bunu kabul ettirmektedirler. Humayunnâme doğu üslûbunda bir şaheserdir. Tek kelimeyle osmanlı şiiri, asya'da başka herhangi bir milletin ulaşamadığı bir yükseklik derecesindedir.

Bütün kalpler din duygulanyla dolup taşmadığı gibi, bütün ruhlar âşık olmadığı gibi, bütün zekâlar da şairane değildir. Büyük bir çoğunluk hitabet ve musikinin duygulandırma, intibalandırma alanına giremez. İnsanlar vardır ki Allah'ı inkâr ederler, bu bakımdan şiiri inkâr eden, doğu şiiri üzerinde eğri bûğrû hükümler veren insanların bulunmasına şaşmamak gerekir; böyleleri yalnız gazete okuyanlar arasında değil doğu araştırmalarına sanatları hâline getirmiş kimseler arasında da bulunmaktadır. Alman doğubilimcilerinin, Schultz ve onun gibi aynı zihniyetten beslenenlerin saygısız ellerinin doğu şiirinin mihraplanna yöneltilen saldırılar, Fransız-Arap kültürü araştıncılan tarafından püs-kürtülmüştür; şurasını söylemek gereki ki, doğu şiirinin kutsal ateşinin tapıcılarını oluşturan bu savunucular, davranışlarına rağmen tek yetkili hâkimler olarak mütalea edilemezler, bu doğubilimci (oriyanta-list) ve sözde şiir meraklılarından daha tarafsız ve daha çok zekâ adamı olan Goethe, Herder ve Collin²⁵ ve Mengel²⁶ gibi aydın tenkitçiler, doğu dilleriyle şiir yazmadıkları halde Doğu şiirinin hakkını vermişler ve çeviricilerden takdirle söz etmişlerdir. Çok bilmiş geçinen Alman Re-iske'nin zevk yoksulluğu Mütenebbi'den yaptığı özet tercümelerle ortaya çıkmış, bu da uzun zaman önce İngiliz W. Jones'ın klâsik eserleriyle yeterince açıklanmıştı. Bu klâsik eserin adı Asya Şiiri Üzerine'dir. Yapılan tercüme okuyucu bakımından genişlik kazandığında, bu husus Mütenebbi ve Baki Efendi'nin şöretlerini daha da arttıracaktır. Alman doğubilimcisi olarak Osmanlı lirik şiirlerinin tercümesi bana düşerdi, fakat Osmanlı İmparatorluğu tarihçisi olarak yerine getirmekle görevli bulunduğum çalışmalar var. Bir milletin şiiri Oziris'in anatomi-siyle uğraşan o tahlilci nesir yazarları veya Virgile'in şiiri denince mis-ralann hecelerini saymağa kalkışan geri kalmış düzyazıcılar için vücuda getirilmemiştir; bir milletin şiiri, onun zekâsının, ruhunun, dehâsının ve karakterinin en sadık aynasıdır; o

²⁵ Annales de la litterature (Edebiyat yıllıkları).

²⁶ Morgenblatt gazetesinin 29 Mart 1830 tarihli sayısına bakınız

medeniyet, mânevîleştirme ve dinin kutsal alevidir ki, insanlık mihrabından göğe yükselir. Bu görüş açısından, Osmanlı şiiri bu tarih yazan için uzun incelemeler ve araştırmalar konusu olmuştur. Bu tarihin yazan, Alman Mercure dergisinde (Son Şeyler) ve Mesihî'nin bahar üzerine yazdığı bir şiirinin tercümelerini yayınlayarak otuzdört yıl önce tercümeçi olarak bu çalışmalara başladı. O zamandan beri, bu işe teşebbüs ederken belirlediği hedefi biran bile hatından çıkarmadı. Osmanlı tarihinin kay-naklarını biraraya getirmek için sarfettiği otuz yılı boyunca yirmidört kadar, özel koleksiyonlar, Osmanlı şairleri biyografileri ve Osmanlı şiirinin tacı sayılan eserler elde edebildi. Bu tarih eserinin akışı içinde bu aziz bölgenin ileri gelenleri, sancaklarına yazılı dövizlerle zikredilmişler, bazan tarih bakımından mânâlarına önem verilen mısralarından alınırlar yapılmıştır. Bununla beraber, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi'ne yapılması gereken zorunlu ek İran edebiyat tarihine eş değer taşıyan Osmanlı Şiiri ekidir.

Goethe «Batıca-Doğulu Divanında İran edebiyatı hakkında son derece övücü bir hüküm vermiştir. Bununla beraber, bu iki edebiyattan biri diğerinde daha geniş ve daha sarptır: Osmanlı şiir talihini yazarken yirmidört müracaat eserini gözden geçirmek gerekirken, İran edebiyatını incelemekte dört eser aynı işi görür. Türklerin İranlılar ve Araplar gibi orjinal bir şairane ruha sahip olmadıkları halde, onların zihnî faaliyete dayalı kültürlerinin meyvelerini kendilerine maletmeleri hayret vericidir ve şiirlerini inceleyenler, Türklerin tesirinde kaldıkları edebiyat-lanına eşit bir zenginlik derecesine ulaşmış olmalarıdan, ayrıca edebiyatlarının ihtiva ettiği hazineler karşısında şaşkınlık hissi duymaktan kendilerini alamayacaklardır. Bu bakımdan Araplar ve İranlılar karşısında Türkler, eski tarihin Yunan karşısındaki Romalıları anımsatmaktadırlar. Bu açıdan bakılınca, Osmanlı şiiri tarihi yalnız bu milletin tarihinin eki değildir, fakat aynı zamanda Arap ve İranlıların Osmanlılar tarafından çok iyi benimsenmiş olan şiirlerinin tanıtılmasına da yardımcı olacaktır; Türkler bu benimseme ve temessülde bunları kanlarına intikal ettirme derecesinde başarılı olmuşlardır.

Dinle sıkı sikaya bağlılık içinde bulunan şiir, özellikle Doğulularda, tasavvufa dönüşme eğilimi gösteren ilhamını Allah övgüsünden alır. Doğulu şâirlerin şiân ve inançları Kur'an'ın şu âyetidir: Allahdan sudur ettik ve ona doğru döneceğiz. Şiir gibi tarih de Allah'a götürür; zira, Allah'ın ebedî takdiri ve ebedî iyiliği tarafından seçilmiş mahalleri aydınlatır.

Kendisi ebedî aşk ve ebedî hakikat olan Kaadir-ı Mutlak adına aşk ve

hakikatle tuttuğum kalemi, bugün bırakıyorum. Almanlar ve bütün dindar kalbler böyle konuştuğumda beni anlarlar; fakat tenkitçilere ve İngilizce ve Fransızca mütercimlere gelince, kitabımın önsözünde görüldüğü gibi, fikir beyanı işini önceden , şu iki kelimeyle yaptılar: Aşın sevgi ve acıma. Onlara bir kere daha izah etmek zorundayım ki, ne özel bir aşın sevgi veya tercih, ne de hemcinslerine karşı bir acıma duygusu tarihi çizen fırçamı idare etti; sadece vak'a, yâni tarih ve bilhassa özel şartların gençliğimden beri beni temasa getirdikleri Osmanlı tarihi sevgisi kalemimi hükmü altına aldı. Bu şahadetin sevgiye ve hakikata sadık kaldığım hususunda yeterli olduğu ümidindeyim; zira kendimi verdiğim gayeye ulaşmak için hiçbir zahmet ve fedakârlıktan kaçınmadan ve gerçeği ne sakladım ne de ona kıyafet tebdili yaptırdım. Hakikate ve bütün tarihçilerin ana kaide olarak benimsemeleri gereken şu vecizeye: Hakikat, hakikat ve bütün hakikatten başka hiçbir şey, mealindeki vecizeye gösterdiğim saygının delili, bu tarih eserini, o zamana kadar yazmakta sahip bulunduğum serbestlik içinde devam ettirmek mümkün iken durdurmamdır. Bir tarihçiye kontrol etmenin en iyi yolu, kaynak-lariyle temas etmek, bunlarla yazdıkları arasında uygunluk bulunup bulunmadığım araştırmaktır. Müracaat kitabı olarak başvurduğum eserlerin çoğu İstanbul'da basılmıştı ve bunların nüshaları büyük bölümüyle umumî kütüphanelerde bulunuyor; ama şu veya bu kütüphanede bunlar hâlâ bulunmuyor, aslolan bunları temin etmektir; zira Osmanlı İmparatorluğu, âlimlerin ve tarihçilerin dikkatlerini çekmeğe Bizans İmparatorluğundan daha az lâayık değildir. Bizans'a ait eserlerin bulunduğu bütün kütüphanelerde İstanbul'da basılmış eserlerin bulunabileceğinden emin olmak kolay değildir. Sahibi bulunduğum el yazması eserler Viyana İmparatorluk kütüphanesinde bulunmaktadır ve bütün doğubilimcilerin incelemelerine açıktır; Avusturya arşivler dâiresi de incelemeler yapacak yabancıların giremeyecekleri bir yer değildir. Pertz, Ranke, Cox ve Macintosh gibi ilim adamları buralarda yaptıkları incelemeler dolayısıyla bu serbest girişten yararlanmışlardır. Başvurulan kaynakların herbirinin bu tarihle mutabakat halinde bulunduğu görülecektir. Tenkit yazılarının veya kendi tarafımdan ortaya konulan ve gerek doğru-yanlış cetvellerinde gerekse son ciltte düzeltilen genellikle insanın ve yazarının mükemmellikten yoksunluğunu belirtici önemsiz birkaç hatâ yazarın hakikat aşkından şüphe ettirecek ve kitabının değerini düşürtecek mahiyette olmaktan uzaktırlar. Ne olursa olsun, yakında yapılacak bir baskı onların kolaylıkla ortadan kaldırılması fırsatını verecektir. Kötü niyetli tenkitçilere ve hakikat düşmanı

sansürcülere gelince, onlara söyleyecek hiçbir sözüm yok; iyi niyetli okuyucu ve tenkitçiler yazdığım gibi yâni hakkımda aşk ve hakikati hüküm verecekler ve bugün, Allah şükür, tamamlanmış olan bu muazzam tarih eserinin Doğuda aşk ve hakikatin bir yankısı olduğu yolundaki tanıklığı benden esirgemeyeceklerdir.

Raab nehri üzerindeki HainiU'de, 28 Eylül 1830'da, Niğbolu millî savaşımm dört yüz otuz dördüncü yıldönümünde yazıldı.²⁷

Osmanlı İmparatorluğunda Devlet Makamları Ve Memuriyetleri

I. Bölüm

Hukuk²⁸ Yüksek Makamı ve Memuriyetleri.

A. Hukukun En Yüksek Makamı:

1. Şeyhülislâm'dır²⁹.

Şeyhülislâm1 in doğrudan emri altında görev yapan memurlar:

a. Şeyhülislâm kâhyası³⁰ yâni, siyasî ve iktisâdî bütün işlerde Şeyhülislâm vekili; b. Telhisci, yâni, mühürdar ve Şeyhülislâm'ın Bâb-ı Âlî (hükümet) katındaki işlerinin takibe isi; c. Mektubcu, yâni, Şeyhülislâm'ın dâire müdürü; d. Fetvâ-emînî; yâni fetvaların yakıldığı dâirenin müdürü.³¹

B. Birinci Derecede Hukuk Makamları:

1. II. Başkanlar (Sudur)

2. Sadr'î Rum, yâni, Rumeli büyük,- kadısı³²

3. Sadri Anadolu, yâni, Anadolu büyük-kadısı. Her ikisinin emrinde yetkileriyle ilgili işleri idare eden altı görevli bulunmaktadır: a. Tezkereci, yâni, dilekçeler kabul eden yüksek derecede (emîn) görevli; b. Ruznâmecî, günlük işlerin kayıdcısı; c. Matlabcı, yâni, kadıların yerlerinin belirleyicisi; d.

²⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/7-33

²⁸ Buradaki hukuk deyimi (şer1!) mânâda anlaşılmalıdır. (Ç.N.).

²⁹ Hammer sürekli olarak MüfU deyimini kullanmaktadır. Günümüzdeki Diyanet tdârî teşkilâtıyla karıştırılmaması için değiştirdik. (Ç.N.)

³⁰ Devlet Teşkilâtında yüksek makamlarda bugünkü müsteşarlık (Ç.N.)

³¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/35

³² Bunlar Rumeli ve Anadolu Kazaskerleri (Kadiaskerlik) d ir. (Ç.N.)

Tatbikî, bütün kadıların mühürlerinin muhafızı ve bunların aslına uygun olup olmadıklarının kontrolcüsü; e. Mektupcu, yâni, kadılarla yazışmaları yürütmekle görevli katip f.Kâhya, muhasebeyle görevli vekil.

III. İstanbul Kadıları

4. İstanbul kadısı, yâni, İstanbul Efendisi diye de adlandırılan payitahttaki kadı; doğrudan emrinde bulunan görevliler: a. Unkapanı naibi, yâni, kadının un depolarını gözetmekle görevli vekili; b. Yağka-panı naibi, yâni, kadının zeytinyağı ve sâde yağ depolarını gözetmekle görevli vekili; c. Ayak naibi, yâni, pazarda dolaşarak tartı ve ölçüleri, fiyatları gözetmekle görevli vekili.

IV. Haremeyn mollaları, yâni, iki kutsal şehrin mollaları.

5. Mekke molla-kadısı;

6. Medine molla-kadısı

V. Bilâd'ı erbaa kadı-mollaları, yâni, İmparatorluğun ayrıcalıklı dört şehrinin kadı-mollaları.

7. Edirne kadısı;

8. Bursa kadısı;

9. Kahire molla-kadısı;

10. Şam molla-kadısı.

VI. Mahreç mollaları, yâni, daha yüksek hukuk makamlarına aday mollalar.

11. Galata molla-kadısı;

12. Üsküdar kadısı;

13. Eyûb kadısı (İstanbul'un üç semti);

14. Kudüs kadısı;

15. İzmir kadısı;

16. Halep kadısı;

17. Yenişehir (Larissa) kadısı;

18. Selanik kadısı;

19. Nakib'ul -errâf (asillerin seçilmiş) veya Peygamber sülâlesinden gelen emirlerin reisi;

20. Sultan hocası, yâni Sultan'ın ve şehzadelerin öğretmeni;

21. He-kim-başı, yâni, Sultan'ın ve sarayın hekimi;

22. Müneccim-başı, yâni, sarayın gökbilgini;

23. İmam'ı sultan-1 evvel, yâni saray camisi birinci imamı;

24. İmam'ı sultan-i sâni, yâni, sarayın ikinci imamı.³³

C. İkinci Sıradaki Hukuk Makamları

(Menasib-i devriyeler)

25. Maraş molla - kadısı;

26. Bağdad molla - kadısı;

27. Bosna -saray molla - kadısı;

28. Sofya molla - kadısı;

29. Belgrad molla - kadısı;

30. Ayntab molla - kadısı;

31. Kütahya molla - kadısı;

32. Konya molla - kadısı;

33. Filibe molla - kadısı;

34. Diyarbekir molla – kadısı³⁴

D. Üçüncü Sıradaki Hukuk Makamları

(Müfettiş ve sorguya çekiciler)

35. Şeyhülislâm müfettişi, yâni, Şeyhülislâm'ın doğrudan emrinde bulunduran vakıf müfettişi;

36. Sadriâzam müfettişi, yâni veziria-zam'ın doğrudan emrinde bulunan vakıf müfettişi;

37. Hameyn müfettişi, yâni, iki kutsal şehrin vakıflar müfettişi (Mekke ve Medine), Kızlarağası özel nezâretinde; bunların üçüne de müftü denmekle beraber son zamanlarda unvanları müfettişi;

38. MufetÜş-i Edirne, yani Edime vakıfları müfettişi;

39. Müfettişi Bursa, yâni, Bursa vakıfları müfettişi.³⁵

E. Dördüncü Sıradaki Hukuk Makamları

Kadılar üç sınıf oluşturlar

a. Rumeli Kadıları;

b. Anadolu Kadıları;

³³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/35-36

³⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/36-37

³⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/37

c. Mısır Kadıları. Birinci derecedeki bu üç sınıftan ilk ikisi dokuz, üçüncüsü altı sınıfa ayrılır ki, şöyledir:

a. Rumeli Kadıları:

1. Sitte-î Rumeli, yâni, Rumeli'nin altıları;
2. Ulalar, yâni, birinci sınıf kadılar;
3. Karib-î ûlalar, yâni, onların hemen arkasından gelenler;
4. Saniyeler, yâni, ikinci sınıf kadılar;
5. Sâliseler, yâni, üçüncü sınıf kadılar;
6. İnebahtıhlar, yâni, Lepanto (şehir adı)'blar sınıfı kadılar;
7. Eğrililer (şehir adından geliyor) kadıları;
8. Çelebipazarklar, yâni Çelebipazan sınıfı kadılar;
9. Çanadlılar, yani, Çanad sınıfı kadılar.

b. Anadolu Kadıları:

1. Sitte-i Anadolu (Anadolu altıları);
2. Musallis, yâni, derece olarak ilkleri takibedenler;
3. Saniyeler, yâni, ikinci sınıf kadılar;
4. Sâliseler, üçüncü sınıf kadılar;
5. Rabieler, dördüncü sınıf kadılar;
6. Hamiseler, beşinci sınıf kadılar;
7. Sâdisler, yâni, altıncı sınıf kadılar;
8. Sâbiseler, yani, yedinci sınıf kadılar;
9. Şömineler, yâni, sekizinci sınıf kadılar;
10. Tâsiyaeler, yâni, dokuzuncu sınıf kadılar.

c. Mısır Kadıları:

1. Sitte-î Mısır, yâni, Mısır altıları;
2. Musalîsler, evvelkilerden sonra gelenler (derece bakımından), ikinci sınıf;
3. Sâliseler, üçüncü sınıfdaki kadılar;
4. Rabieler, dördüncü sınıf kadılar;
5. Hftmîseler, yâni, beşinci sınıf kadılar;

6. Sâdisler, altıncı sınıf kadılar.³⁶

Rumeli Hukuk Teşkilâtı

I. Birinci Sınıf Kadılar:

(Altılar) aldıkları ücretleriyle

1. Üskub, 550 akçe; Negrepont, 1100 akçe; Ostromca, 900 akçe; İştîp, 750 akçe; Paravadi, 350 akçe, Tırhala, 2000 akçe; Tırmurhisar, 950 akçe; Kane 350 akçe, Kulumlç, 800 akçe; Dubnica, 750, akçe; Rusçuk, 600 akçe; Eski Zağra, 650 akçe; Silkhne 550 akçe; Serez, 2250 akçe; Şumans, 850 akçe; Narda, 500 akçe, Yeni-çere Vardar, 750 akçe, Hezar gred, 700 akçe; Salona, 750 akçe; Kara feriy, 1.500 akçe; Kandiye, 850 akçe; Manastır, 1.600 akçe; Midilli, 1000 akçe; Nevrekop.1000 akçe; Akçe Kazanlık , 1000 akçe.

II. Ulalar, veya birinci sınıf kadılar:

Çatalca, 750 akçe; Şarköy, 900 akçe; Avrethisân , 950 akçe; Flori-na, 850 akçe; Kesriye, 350 akçe; Köprül, 750 akçe; Köstendi, 600 akçe; Lefçe, 500 akçe; Nazile, 500 akçe; Drama,400 akçe;

III. Karibler, veya evvelkilere çok yaklaşanlar:

İlbasan, 200 akçe; Ahiyolu, 650 akçe; Paravadi, 150 akçe; baliabad-ra, 600 akçe; banyaluka 550 akçe; Teşne ve Sice, 65.0 akçe; Sakız , 400 akçe; Samakov, 500 akçe; Korice, 250 akçe; Menlik 650 akçe; Misistra, 600 akçe; Nigbolu, 150 akçe; Vodina, 600 akçe; Yaice ve Buhurine, 700 akçe;

IV. Menâsib-î Saniyeler, veya ikinci derecede kadılar

Alassona, 700 akçe; Atina, 530 akçe; İstifa (Thebes), 700 akçe; Berkoççe,150 akçe; Babadağı 150 akçe; Balçık, 150 akçe; Menfakte, 250 akçe; Silistre, 300 akçe; Tuiran, 150 akçe; Gracanice 300 akçe; Ferecik, 350 akçe; Gölhisar, 250 akçe; Lefkoşe," 200 akçe; Memlahatem, burada gelir ikiye bölünüyor; Vidin, 250; Varna, 400; Yanbolu, 250 akçe.

V. Menasib-i Sâllse.veya üçüncü sınıf kadılar:

Akhisar tiran, 250 akçe; İzdin, 144 akçe; Uyvarce, 250 akçe; Ohri, 180 akçe; Uyvarina, 100 akçe; Anaboli, 250 akçe; İstar îflak, 150akçe; Burgaz, 350 akçe; Tekfürgölü, 200 akçe; Çorlu, 250 akçe; Hacıoğjupa-zan, 600 akçe; Serfice, 400 akçe; Karatova, 750 akçe; Kalkandelen, 2000 akçe; Kalavrita, 450 akçe; Kızılağaç ve Hatunili, 50 akçe; Karite-ne, 150 akçe; Mostar, 220 akçe; Mankalia, 20 akçe; Nissa, 250 akçe;

³⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/37

VI. İnebahtı Menasıbı veya Lepanto'lular sınıfından olan kadılar Eğri kesri, 250 akçe; İnebahtı, 120 akçe; Arkadia; Uzice, 100 akçe; İbrail, 120 akçe; İzladı, 200 akçe; Agostos, 350 akçe; Kirebolu, 160 akçe; Perzerin, 60 akçe; Eskibaba, 230 akçe; Caglaik, 150 akçe; Korişe-200 akçe; Delonia (Delvina), 60 akçe; Razlik, 350 akçe; Radomir, 150 akçe; Rahna, 40 akçe; Radovişa, 120 akçe; Servi, 350 akçe; Taşice, 150 akçe; Foca, 500 akçe; Kemangrad 50 akçe; Karadağ, 250 akçe; Lubirve belgradcık, 250 akçe; Limni (Lemnos), 250 akçe; Misivri (Mesembria), 320 akçe; Novoberda, 200 akçe; Velin (?), 200 akçe; Yenipazar ve Ter-govišta 100.

VII. Menâsib-i Eğil yahut eğri kadıları sınıfı:

Zvornik, 150 akçe; Ehlune, 105 akçe; Eski- Cuma, 110 akçe; İnebolu, 100 akçe; İsakçı, 15 akçe; İskenderiye, 100 akçe; Avlonya, 10 akçe; Yepek, 25 akçe; İhram, 100 akçe; İngli Kasri, 180 akçe; Piriştina, 100 akçe; Köstence, 80 akçe; Badracik, 450 akçe; Posorofca, 100 akçe; Ber-çe ve Kenzin, 20 akçe; Bulumla ve Karalom 20 akçe; Benefşi, 25 akçe; Hirsova, 10 akçe; Srebrenice, 60 akçe; Tuzla, 150 akçe; Taşoz-, 120 akçe; Osmanpazan, 255 akçe; Telislam, 100; Kolhisar, 100; Kozluca, 308; Kircov, 150 akçe; Koron, 30 akçe; Kerenbiş, 150 akçe; Limosin, 100 akçe; Lepočka, 150 akçe; Levander, 150 akçe; Modeni, 250 akçe; Nova-sel, 120 akçe; Moglai, 100; Vuldcterin, 100 akçe; Bofc, 230 akçe; Vişeg-rad, 100 akçe

vm . Çelebipazan Mansıbları veya Çelebizâde Kadıları Sınıfı:

Alacahisar. 100 akçe; Eğridere, 150 akçe; Abakorve Kardar, 350 akçe; Orkub 100 akçe; Aynecik-, 150 akçe; Olakhor, 140 akçe; Oustura, 60 akçe; Eskrumerd, 20 akçe; Aydunat, 10 akçe; Andosa (?), 100 akçe; Ayapetraa, 150 akçe; Nou. Navarin, 100; Bihurine, 50 akçe; Bihişti 50 akçe; Tenedos, 60 akçe; Sicur, 100 akçe; Bzagacik, 100 akçe; Bogurdle, 100 akçe; Piskopi, 25 akçe; Belghai, 60 akçe; Palatmone, 50 akçe; Boz-baba, 15 akçe; Çamce, 80 akçe; Cemiş, 150 akçe; Çelebipazan, 100 akçe; Cobanadalari, (Spalmadori) 100 akçe; Kirssofl, 100 akçe; Dohana, 100 akçe; Fonise, 100 akçe; Sumbeki adası, 100 akçe; Seray Vize; Talanda, 125 akçe; Kalamata 100 akçe; Kavala. 100 akçe; Kalivonia, 100 akçe; Firunduz (Butrinto), 100 akçe; Kotlukçe, 100 akçe; Kesilen, 60 akçe; Misr 10 akçe; Haut Memlaha, 120 akçe; Mat, 15 akçe; Mago-sa, 25 akçe; Metuli, 25 akçe; Maçin, 20 akçe; Novasin, 200 akçe; Yuko-va ve Tunili, 70 akçe; Yerköy, 25 akçe;

IX. Çuanet Mansıbları Çanad kadıları sınıfı (Csanad) : Ossaf, 100 akçe; Isferlar, 100 akçe; İşketoz, 10 akçe; İşkepoz 100 akçe; Ömerfaklıh 10 akçe; Eski Navarin, 10 akçe; İnciradası, 10 akçe; İlpekiadası, 100 akçe; EGINE, 100

akçe; İstarda, 5 akçe; Eğrine (?)³⁷, 100 akçe; Parakin, 100 akçe; Pravnik, 100 akçe; Peremedi. 10 akçe; Beglin . 100 akçe; Budrumle , 5 akçe; Boghaniea, 5 akçe; Bardonia, 5 akçe; Boctie, 5 akçe; Cetre, 100 akçe; Cadşka, 10 akçe; Tepedelen, 10 akçe; Durraci, 100 akçe; Racina, 100 akçe; Sadra, 10 akçe; Selve, 100 akçe. Aleksince. 100 akçe; Gorgorofce, 100 akçe; Kurumiş, 100 akçe; Kolonia. 100 akçe; Kolaşin, 100 akçe; Konice, 100 akçe; Kumran, 100 akçe; Kurşunlu, 10 akçe; Koşam, 100 akçe; Kerpe adaş, 100 akçe; Maa-den İpek, 100 akçe; Mitrofcik, 100 akçe; Mızrak, 5 akçe; Valioz, 100 akçe; Herke adası, 100 akçe; Yarduma, 100 akçe.³⁸

Anadolu Adlî Teşkilatı

I. Rutbe-i Sitte. Veya ilk alü sınıf kadıları:

Kastamonu, 2300 akçe; Amasya, 2000 akçe; Nikomedi, 1200 akçe; Tuzla, 1000 akçe; Bozdağhan 700 akçe; Bergama, 750 akçe; Yenişehir (Aydın) 600 akçe; Burdur 350 akçe; Ayaş 650 akçe; Ezine 800 akçe; La-rende 650 akçe; Alaşehir 750 akçe; Adnayörükü, 800 akçe; Demirci, 700 akçe; Antalya 900 akçe; Sinop, 500 akçe; Kestel Nasli, 500 akçe; Tırhala, 600 akçe; Sivas, 1105 akçe; Çangn- 700 akçe; Denizli, 600 akçe; Şarkî Karahisar, 600 akçe; Karaağaç Gölhisar, 400 akçe;

II. Rutbe-i Musille,

Taraklı, 700 akçe; Bursa İnegöl, 600 akçe; Göynük, 600 akçe; Musul, 900 akçe; Kerekara 800 akçe; Kalacık, 400 akçe; Nevşehir-Ürgüb, 600 akçe; Beyanabad, 500 akçe; Gördes, 550 akçe; Akhisar, 400 akçe; Erzincan, 400 akçe.

m. 'Rutbe-i Saniye, yahut İkinci sınıf kadılar:

Baliyanbolu, 500 akçe; Beyşehir, 350 akçe; Trabzon, Sürmene, 800 akçe; Elmalı, 250 akçe; Malatya, 200 akçe; Taşköprü, 350 akçe; Şorba-400 akçe; Tosya, 350 akçe; Sivrihisar, 200 akçe; Kureton Nahas, 350 akçe; Sekiz Duşenbe, 140 akçe; Amaysa, Arpas- (?).

IV. Rutbe-i Sâlise, yahut üçüncü sınıf kadılar

Şeyhlû, 630 akçe; Ketankaryı, 350 akçe; Gölpazan, 350 akçe; Gölhisar (Hamid'de), 200 akçe; Aksaray, 150 akçe; Akşehir (Aşdın), 80 akçe; Tavas, 200 akçe; Alaye, 300 akçe; Haleb Türkmenler, 200 akçe; Miha-liç, 300 akçe;

³⁷ Hammer haritada bulamadığı yerlere soru işareti koymaktadır (Ç.N.).

³⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/38-40

Tirul, 150 akçe; Antakya, 500 akçe; Silah, 415 akçe; Bor ve Kai 250 akçe; Azine, ayasluğ (Efes) yakınında, 250 akçe.

V. Rütbe-1 Rabie, veya dördüncü sınıf kadılar:

Dedekâni, 270 akçe; Harit, 150 akçe; Ahiska, 20 akçe; İskilip, 400 akçe; Akhisar ve Saruhan, 450 akçe; Akşehir, 600 akçe; Çorum 400 akçe; Simav, 600 akçe; Seydişehir, 340 akçe; Tsire (?), 30 akçe; Kaza-bad ,175 akçe; Kiva, 400 akçe; Merzifon, 300 akçe; Kilis, 70 akçe; Çen-be, 400 akçe; Gerede, 330 akçe; Kırşehir, 100 akçe; Efşar, 240 akçe; Osmancık, 200 akçe; Med, 150 akçe; Viranşehir, 250 akçe; Uçdevce-50 akçe; Gevşek, 50 akçe; Anapa, 50 akçe;

VI. Rutbe-İ Hamişe, yahut beşinci sınıf kadılar:

Ladik, 500 akçe; Nif, 200 akçe; Ulib, 50 akçe; Sonsa, 25 akçe; Ereğli (Karaman'da) , 130 akçe; Eriha, 40 akçe; Eğrigöz, 150 akçe; Eski İl, 90 akçe; Harim, 100 akçe; Uluborlu, 250 akçe; Hama, 150 akçe; Basra, 100 akçe; Roba, 15 akçe; Dorgud, 100 akçe; Balbek, 100 akçe; Ladaki-atol arab, Sivrihisar Kinuri, 150 akçe; Kola 250 akçe; Sincanlı, 300 akçe; Arabsun, 60 akçe; Kara İsalı, 15 akçe; Aghros, 200 akçe; Murtezaa-bad, 250 akçe; Kargı, 250 akçe; Ayin, 300 akçe; Oniki Divan, 150 akçe; Koçhisar Kerde, 120 akçe;

VII. Rutbe-İ Sâdise, yahut altıncı sınıf kadılar:

İlgın, 120 akçe; Otpara, 40 akçe; Ulak,90 akçe; Akdağ,120 akçe; İnsanlı , 100 akçe; Akceabâd, 70 akçe; Of, 5 akçe; Çerkeş, 80 akçe; Çere-90 akçe; Ezine Lakadia, 250 akçe; Siverek, 20 akçe; Levan, 80 akçe; Payas, 15 akçe; Biretol Ferat, 5 akçe; Bayburd, 90 akçe; Sermin, 5 akçe; Rann, 5 akçe; Şabur, 350 akçe; Bir İli, 120 akçe; Haumakenler, 150 akçe; Kars Dulakır yakını, 10 akçe; Adina, 60 akçe; Karaağaç Yalvaç, 200 akçe; Niksar, 160 akçe; Karahisar Behramşâh, 25 akçe; Kars, 35 akçe; Kerkük ve Şehrizar, 25 akçe; Maareetol- Missrîn, 10 akçe; Korduk, 80 akçe; Mengen, 90 akçe; Çarşanba, 180 akçe; Toht, 110 akçe;

Vm. Rutbe-i Sftrie, yahut yedinci sınıf kadılar:

Aineh,5 akçe; Ovayazı, 35 akçe; Akyürek, 10 akçe; Atima (?) , 120 akçe; Saruhanda İlica, 50 akçe; Arghin, 70 akçe; Araç, 100 akçe; Yedin, 160 akçe; Ahlat yakınında Ardiş, 50 akçe; Belviran, 40 akçe; Bozok Sorgoin, 80 akçe; Berun, 5 akçe; Bozoyuk, 150 akçe; Besni, 20 akçe; Besent (?), 40 akçe; Duriguher, (?) 50 akçe; Bakrat İskenderun yalanında, 100 akçe; Rize, 10 akçe; Hüsnül ekrağ, 100 akçe; Himss, 80 akçe; Derkuş, 100 akçe; Develi, 60 akçe; Samsun yakınında Bafra, 100 akçe; şuur, 5 akçe; Ladik yakınında Saidili, 80 akçe; Silifke, 100 akçe; Sivas ili- 60 akçe; Safed, 100 akçe; Sarıçam, 130

akçe; kızılıhsâr, 10 akçe; Kemerî Hamid, 100 akçe; Gölcigez, 405 akçe; Manavgat, 10 akçe; Masis Ayaşrindi, 100 akçe; İkbikabâd, 100 akçe;

IX. Rutbe-i Sâmine, yahut sekizinci sınıf kadılar:

Ermenek, 20 akçe; Erak, 20 akçe; İflanî Tatarı, 90 akçe; Eş, 100 akçe; Atak ve Belseme, 100 akçe; Ağlasun ve İncipazarı, 60 akçe; Ekrad-yelek, 25 akçe; Akköy, 5 akçe; Boz Oluş Tamanlı, 10 akçe; Perkas, 10 akçe; Bayramlı 30 akçe; Balat, 30 akçe; Bamlec, 100 akçe; Beyazid, 100 akçe; Çemizke, 170 akçe; Sankavak Sine, 100 akçe; Aclun, 100 akçe; Çıldır, 100 akçe; Hacıbektaş Fücür, 25 akçe; Darende, 30 akçe; Diula ve Kariş (?), 5 akçe; Dengebâd, 10 akçe; Taçabâd, 30 akçe; Arabgir, 150 akçe; Şerkipara, 15 akçe; Sis, 100 akçe; Şeyh Amik, 100 akçe; Samanti (?), 10 akçe; Soğucık, 110 akçe; Sansaf, 5 akçe; Fenike, 20 akçe; Kaş, 5 akçe; Kuşaklı, 15 akçe; Kerker (Kara İsalı) Tekke, 13 akçe; Koçhisâr (Karaman), 20 akçe; Kuruçay, 25 akçe; Kalatolmah, 100 akçe; Giresun 50 akçe; Keresilinti, 5 akçe; Kahta, 100 akçe; Kenetis, 100 akçe; Kinolig (?), 100 akçe; Han Viçka 100 akçe; Geduk Çubuk, 25 akçe; Maareton Naa-ma, 5 akçe; Menteş, 25 akçe; Palass, 100 akçe; Mucudûzü, 30 akçe; Mermercik, 60 akçe; Ermenak, 20 akçe; Nuseybin, 180 akçe; Yenice İflanî, 40 akçe; Tizibi Kara İskele, 180 akçe; Yürûkân Ankara, Ankara civarında yörûk aşiretler 100 akçe;

X. Rütbe-i Tasle, yahut dokuzuncu sınıf kadılar

Abdulhayr, 5 akçe; İbradlı, 20 akçe; Üzümlü, 10 akçe; atina (?), 5 akçe; Eğdir, 10 akçe; Erbil, 100 akçe; Alaca Han, 100 akçe; Çekirce, 100 akçe; Karahan Bayburdu, 100 akçe; Çolakâbâd, 100 akçe; Han Yunis, 100 akçe; Haufa, 100 akçe; Hınıs, 100 akçe; Darşar, 100 akçe; Suruç-100 akçe. Şuşad 100 akçe; Çaredi, 5 akçe; Tuşeh İli, 100 akçe; Erdebâni Büzurk, 100 akçe; Kızılkaya, 30 akçe; Faş 20 akçe; Kokas, 5 akçe; Kalkanlı, 20 akçe; Kovak, 20 akçe; Kolhisâr, 20 akçe; Kalasaray, 5 akçe; Keşab, 5 akçe; Kanakteri (?), 100 akçe; Karataş, 100 akçe; Kino Batun, 23 akçe; Yabali, (?) akçe; Keifi ve Neriman, 5 akçe; Mâcuriye-100 akçe; Melazker, 100 akçe; Muhacirin Mektube, 100 akçe; Yağmur Deresi, 100 akçe; Dubul, 5 akçe; Badebolu, 25 akçe; Yuzpara, 5 akçe;³⁹

Tevcih Harçları⁴⁰

³⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/40-42

⁴⁰ Bir kişiye timâr verilmesi ve beratın kadılıkça kayda geçirilmesi masrafı (Ç.N.)

	Müb aşır harçl arı	m harç ı	Seçi k harc	Yükse k ham	Kavu n harcı	Yekû (Akçe)
t) I.Sın.Kadı	123		40	—	91	254
Onüç tak. . kadı 80			28	72	4	184
2.Sın. kadılar	69		120	85	12	286
3. "	67		16	57	4	144
4. "	57		12	45	5	119
5. "	54		43	-	12	109
6."	52		42	-	2	96
7."	42		34	-	3	79
8."	37		31	-	1	69
9."	31		34	-	2	67

Tasdik Harçları ⁴¹

	Bölüşme Senedi Harçları	Yüksek Vergi	Kavuk Harcl	Ye kûn
I .Sın.	Kadı (altılar) 113	32	5	Î5
2 ."	91	29	5	Ö" 12
3 ."	67	24	4	5 95
4 ."	62	20	2	84
5 ."	50	20	4	54
6 ."	24	20	2	26

⁴¹ Sened veya resmî evrakın kadılıkça tasdiki masrafı (Ç.N.)

.	"				
.	"	7	34	20	1 35
.	"				
.	"	8	34	20	1 35
.	"				
.	"	9	23	20	1 24
.	"				

Mısır Adlî Teşkilâtı

İskenderiye

I. Altılar, (Seçkin Kadılar Sınıfı):

Reşid Mansuriyet

Edyar

Menuf

Abuklr Şeyh sâni (?) Mahallet.

Beni

n. Altıları doğrudan takibeden kadılar: Djirce

Suiyef Belbeis (Circe)

Fayum Djize (Cize)

Hankah

m. Üçüncü sınıf kadılar: Muzhamete

Miniyet

Manzule Manzâlut

yn.

Soyut

IV. Dördüncü sınıf kadılar: Mahallet Ebi

Beni Haram

Sâviye Tizmend

Ali Nehrariye

Aşmûnîn

V. Beşinci Sınıf Kadılar: Feşne

Abutlh

Senebu Mensiye

Elvâh

VI. Altıncı sınıf kadılar: Kene

Kuss

(Sahra) Burlos

II. Mahmud'un Fermanına Göre Rumeli Birinci Sınıf Kadılarına Uygulanan Değişiklikler

Maaş I. Sitte-i Rumeli (Altılar)

(Akçe)

1. Serez, Paşa makamı; Sikhne ve Timurhisâr'dan uzak değil; İstanbul'dan altı günlük yürüyüş uzaklığında 3000

2. Karaferta, Selanik sancağında; Agostos ve Yenice'den uzak değil; İstanbul'dan onsekiz günlük yürüyüş uzaklığında 850

3. Tirhala, sancakbeyi makamı; Yenişehir, Fenar, ve Çatalca'dan uzak değil İstanbul'dan yirmiiki günlük yürüyüş uzaklığında 1800

4. Rusçuk, Niğbolu ve Hezargrad yakınında; İstanbul'dan ondört günlük yürüyüş uzaklığında 800

5. Şumnu; Silistra sancağında, Paravadi ve eski Şumnu yakınında; İstanbul'dan onbir günlük yürüyüş uzaklığında 700

6. Hezargrad, Niğbolu sancağında; Rusçuk ve sistov'dan uzak değil; İstanbul'dan oniki günlük yürüyüş uzaklığında 600

7. Zağra Atik, Paşa makamı, Yeni Zağra ve Akçekazanlık yakınında; İstanbul'dan dokuz günlük mesafede. 750

8. Nevrekob Paşa makamı, Drama ve sikhne yakınında; İstanbul'dan ondört günlük yürüyüş mesafesinde.

9. Kandiye, Girit adasında; İstanbul'dan 750 mil uzaklıkta (İtalya'dan). 750

10. Sikhne, Paşa makamı, Serez'den, Drama'dan uzak değil; İstanbul'dan oniki günlük yürüyüş uzaklığında 650

11. Midilli, Mitylen adası, İstanbul'da (İtalya'dan) 400 mil uzaklıkta 400

12. Üsküb, Paşa makamı, İş tip, Kalkandelen ve Kartova yakınında; İstanbul'dan onbeş günlük yürüyüş uzaklığında 550

13. Silistre, sancak makamı; İstanbul'dan on üç günlük yürüyüş mesafesinde. 350

14. Hanyla (Canee) Girit adası kalesi, İstanbul ve (İtalya'dan) 750 mil uzaklıkta. 450

15. Vidin, Niğbolu sancağında, Feth İslâm ve Niğbolu yakınında; İstanbul'dan onbeş günlük yürüyüş mesafesinde. 600

TEVCİH HARÇLARI

Atama ihbariyesi için,

12, (
 000 akçe
)

Makam harcı (harcı bâb)

2,5 (

	00	l
Kahve parası (kahve bahâ)	2,4	n
	00	
Seçim harcı (ihtiyar harcı)	60	1
	0	1
Tezkireci harcı	3,0	t
	00	i
Kâtip (mektupçu) harcı	4,0	1
	00	1
Hademeler harcı	48	l
	0	l
Yekûn	24,	
	980	

Tasdik Harçları

Taksim (kısmet) denilen hare	13,	(
	320	akçe
		)
Tezkireci harcı	1,5	
	00	
Kâtib harcı	1,0	1
	00	1
Mübaşir (muhtazir) harcı	1,0	
	00	
Hademeler harcı	24	
	0	
Berat harcı	12	
	00	
Yekûn	18,	
	260	

II. Rütbe-i ula

Maaş

Yahut birinci sınıf kartâr : _____ akçe

16. Manastır, Paşa makamı: Plrlepe ve Florina yakınında
İstanbul'a onsekiz günlük yürüyüş uzaklığında.

700

17. Drama, Paşalık makamı, İstanbul'a oniki yürüyüş günü mesafesinde.

18. Eğriboz (Negrepot), sancakbeyi makamı; payitahttan yirm iki

yürüyüş günü uzaklıkta 22

19.'Hmurhisâr, Paşalık makamı; Serez ve Petriç yakınında;İstanbul'a onbeş yürüyüş günü uzaklıkta. 450

20. Kesriye (Castoria) ; Paşa makamı, Floruna ve göl üzerinde Orişte yakınında İstanbul'a yirmi yürüyüş günü uzaklıkta 650

21. Avrethisâr, Selanik sancağında, Toiran, Selanik ve Karadağ yakınında, İsdanbul'dan onbeş yürüyüş günü uzaklıkta. 350

22. Florina, Paşa makamı, Manastır, kesriye ve Staroeva yakınında; İstanbul'a onüç yürüyüş günü mesafede. 400

23. Çatalca, Iepanto sancağında, Fenar, Tırhala yakınında ve İstanbul'a yirmi yürüyüş günü mesafede 387

Tevcih Harçları

Atama ihbariyesi (tebliği) harcı	10,000 (akçe)
Kapı harcı	2 000 ..
Kahve parası	2 000
Seçme harcı	480 ..
Baş tezkireci harcı	2 400
Mektupçu harcı	2 400
Hademeler harcı	48
Yekûn	19,328

Tasdik Harçları

Veraset ilâmı harcı	10.680 (akçe)
Baştezkireci harcı	1200
Mektupçu harcı	j e00 Muhzirler
(mübaşir ve hızarıcı) harcı	800
Hademeler harcı	240
Berat harcı	1 200 "
Yekûn	15,720

III. Rütbe-i Karîb-i Üla,

Maaş

Yahut önceki sınıfı doğrudan takibeden kadılar: (akçe)

24. Samakov, Paşa makamı, Dubnica ve Tatarpazan yakınında,

- İstanbul'a oniki yürüyüş günlük mesafede. 350
25. Baliabadra, Lepanto sancağında, Klavrita yakınında, İstanbul'a yirmiiki yürüyüş günlük mesafede. 250
26. Rodos İstanbul'dan (italya'dan) 700 mil mesafede. 400
27. Arnavutlukta İlbasan, Sancakbeyi makamı, İstanbul'dan yirmi yürüyüş günü uzaklıkta 350
28. Niğbolu (Nicopolls), Sancakbeyi makamı, Sistov ve Pilevne yakınında, İstanbul'a ondört yürüyüş günü mesafede 350
29. Ostroça, Köstendil sancağında, Toiran ve Terpiç yalanında, İstanbul'a onbeş yürüyüş günü uzaklıkta 300
30. Anyolu, silistre sancağında, Karadeniz üzerinde Aydos yakınında, İstanbul'a dokuz yürüyüş günü mesafede 350
31. Paravadi, Silistre sancağında, Şumnu ve Yenipazar yakınında, İstanbul'a onbir yürüyüş günü uzaklıkta 300
32. Akçekazanlık, Cermen sancağında, Eski Zağra yakınında, İstanbul'a dokuz günlük yürüyüş uzaklığında 500
33. Gorica, Paşa makamı, bilehlšte ve Ostrova yakınında; İstanbul'a yirmi yürüyüş günü mesafede. 300
34. Travnik veya Bosna Yord, Yaicza yalanında. İstanbul'a yirmlyedi yürüyüş günü uzaklıkta. 350
35. Vodina, Selanik sancağında, yenice Vardar ve Ostrova yakınında, İstanbul'a onbeş günlük yürüyüş mesafesinde. 370

Tevcih Harçları

Atama İhbariyesi harcı	9,000
	(akçe)
Kapı (Dâire) harcı	2,000
Kahve bedeli	2,000
Seçim harcı	480
Baştezkiyecisi harcı	2,400
Mektupçu hara	2,400
Hademeler harcı	480
Yekûn	18,760

TASDİK HARÇLARI

Veraset İlâmı harcı	8,0	(akçe)
	40	
Baştezklreci hara	1,2	••
	00	
Mübaşir (İhzarcı)	1,6	■t
harcı	00	
Muhzirler harcı	80	™
	0	
Hademeler harcı	24	
	0	
Berat harcı	24	II
	0	
	12,	
Yekûn	120	
IV. Rtitbe-İsâni,		Maaş
Yahut ikinci sınıf		(akçe)
kadılar		

36. Kulumic , Mora sancağında, Karitene, Lumdar ve Florina yakınında İstanbul'a yirmi üç yürüyüş günü uzaklıkta. 200

37. Lofça, Niğbolu sancağında, Tuna üzerinde Oivarce yakınında, İstanbul'a onüç yürüyüş günü mesafede. 400

38. Narda, Yanina sancağında, Yanina ve Preveza'ya (Akdeniz üzerinde) yakın, İstanbul'a yirmiiki yürüyüş günü mesafede. 500

39. Vardar, Silistre sancağında, Karadeniz üzerinde Balcik yakınında, İstanbul'a onbir yürüyüş günü uzaklıkta. 250

40. Yanbolu, Silistre sancağında, İslemiye ve Karinbad yakınında İstanbul'a sekiz yürüyüş günü uzaklıkta. 180

41. Yenice Vardar, Selanik sancağında, Karaferia yakınında, İstanbul'a onaltı yürüyüş günü mesafede. 350

42. İskenderiye, sancakbeyi makamı; Dulcingo ve Montenegro yakınında, İstanbul'a yirmidört yürüyüş günü mesafede. 90

43. Alassona, Tirhala sancağında, Yenişehir ve Fenar yakınında, İstanbul'a ondokuz yürüyüş günü mesafede. 700

44. İş tip, köstendil sancağında, Karatova ve Niguş yakınında; İstanbul'a onaltı yürüyüş günü mesafede. 550
45. Dubnica, Köstendil sancağında Samakov ve Radomir yakınında, İstanbul'dan ondört yürüyüş günü uzaklıkta. 300
46. Şerköy, Paşalık makamı, Sofya, Nissa ve İznebol yakınında İstanbul'a onaltı yürüyüş günü mesafede. 400
47. Kefe (Rafla) Kırım'da. 350
48. Karatova, Köstendil sancağında, iştip ve üsküb yakınında, İstanbul'a onbeş günlük yürüyüş mesafesinde. 250
49. Ferecik, Paşa makamı, Dimetoka, İpsala ve Meghri yakınında, İstanbul'a yedi günlük yürüyüş uzaklığında. 300
50. Banyaluka, Bosna'da, Kostanizza ve Yaicza yakınında; İstanbul'dan otuzgünlük yürüyüş mesafesinde.
51. Solona, Egriboz sancağında, İzdin, Bardacik ve Livadia yakınında, İstanbul'a ondokuz günlük yürüyüş mesafesinde.
52. Teşne, Bosna sancağında, Yaicza ve Derbent yakınında, İstanbul'a yirmiyedi günlük yürüyüş mesafesinde.
53. Menlik, Paşalık makamı, Serez, Timurhisâr ve Nevrekop yakınında İstanbul'a onbeş günlük yürüyüş mesafesinde.
54. Babadağı, silstre sancağında, İsakçı, Tulca ve Tekfüreli yakınında, İstanbul'a onbeş günlük yürüyüş mesafesinde.

Tevcih Harçları

Atamanın ilânı için Dâire (kapı) harcı Kahve parası Seçim harcı
Mektupçu harcı Baştezklreci harcı Hademeler için
8,000 (akçe)
1,500
1,800
360 1,800 1,800
480
Yekûn 15,740

Tasdik Harçları

Taksim denilen hare Tezkirecilerbaşı Mektupçu harcı Mübaşirler
(muhezirler) harcı Hizmetkârlar hara

Berat harcı

Yekûn

V.Rütbe-i Sâlise,

Yahut üçüncü sınıf kadılar

6,720 (akçe)

900 " 1,200 "

600 "

240 " 1,200 " 10,860

Maaş

(Akçe)

55. Köstendil, Dübnica sancakbeyliği makamı; Radomir ve Karatova yakınında İstanbul'a ondört günlük yürüyüş uzaklığında.

56. Hacıoğlupazan, Silistre sancağında; Varna ve Tekfüreli yakınında, İstanbul'a oniki yürüyüş günü mesafede
240 120

57. Burgaz, Vize sancağında, Çorlu, Eski, Baba ve Pınarhisâr yakınında, İstanbul'a dört yürüyüş günü uzaklığında 180

58. Tuiran, Köstendil sancağında, Ostromica ve Timurhisâr yakınında, İstanbul'a ondört yürüyüş günü uzaklıkta. 330

59. İzdin, Eğriboz sancağında, Livadia ve Salona yakınında, İstanbul'a ondokuz yürüyüş günü uzaklıkta. 180

60. Tekfüreli, Silistre sancağında, Varna ve Balçık yakınında, İstanbul'a ondört günlük yürüyüş uzaklığında. 55

61. Ohri, Paşa makamı Edirne'de, Persepe, Dobra ve Starova yakınında, İstanbul'a onyedî günlük yürüyüş uzaklığında. 300

62. köprülü, Paşa makamı, Usküp, İştîp ve Perlepe yakınında, İstanbul'a onsekiz günlük yürüyüş mesafesinde. 350

63. Lekfoce, Alacahisâr sancağında, Nissa ve Üsküb yakınında İstanbul'a onbeş yürüyüş günlük mesafede. 150

64. Hirsova, Mora sancağında, Balçık ve Babadağı yakınında, İstanbul'a onüç günlük yürüyüş uzaklığında. 25

65. Kalkan d elen, Üsküb sancağında, Dobra yakınında, İstanbul'a onsekiz yürüyüş günü uzaklıkta. 250

66. Karitene, Mora sancağında, kulumici, livada ve Kalavrita yakınında, İstanbul'a yirmidört günlük yürüyüş mesafesinde.
50

- 67.** Mostar, Bosna'da, Hersek sancağında, Novasin yakınında ve İstanbul'a yirmiyedi günlük yürüyüş mesafesinde. 150
- 68.** Nissa, Paşa makamı, İsferlik ve Lekoce yakınında, İstanbul'a onsekiz yürüyüş günü uzaklıkta. 250
- 69.** Anatoli, Mora sancağında, Tripolizza ve Korent yakınında İstanbul'a yirmidört günlük yürüyüş uzaklığında. 230
- 70.** Akhisar, Bosna'da, Kilis sancağında, Gölhisâr yakınında ve İstanbul'a otuz yürüyüş günü mesafede. 120
- 71.** Balcık, Silistre sancağında, Varna yakınında, İstanbul'a oniki günlük yürüyüş mesafesinde. 200
- 72.** Kalavrita, Mora sancağında, İstanbul'a yirmibeş yürüyüş günü uzaklıkta. 120
- 73.** Chocim, Polanya sınırında kale, İstanbul'a yirmiyedi günlük yürüyüş mesafesinde. 60
- 74.** mankalıa, Silistre sancağında, Tekfurgölü ve Balcık yakınında, İstanbul'a onüç günlük yürüyüş mesafesinde. 30

TEVCİH HARÇLARI

Atamanın İlânı harcı	6.0	(akçe)
	00	
Kapı harcı	1,0	II
	00	
Kahve parası denilen hare	1,5	II
	00	
Seçim harcı	36	tt
	0	
Tezkirecibaşı harcı	1,8	II
	00	
Mektupçu harcı	1,8	
	00	
Hademeler için	48	II
	0	
Yekûn	12,	
	940	

Tasdik Harçları

Taksim denilen hare	4,0	(akçe)
	80	
Tezkirecibaşı harcı	90	II
	0	
Mektupçu harcı	1,2	II
	00	
Mübaşir (muhezir) harcı	60	
	0	
Hademeler harcı	24	(1
	0	
Berat harcı	1,2	
	00	
Yekûn	8,2	
	20	

VI. Menasıb-ı İnebahti, Maaf

Yahut Lepanto adlî teşkilâtı kadıları: (akçe)

75. İnebahti (Lepanto), sancak makamı, Patras karşısında, İstanbul'a yirmiüç yürüyüş günü uzaklıkta. 120

76. İbrail, Silistre sancağında, İsakçı yakınında, İstanbul'a onüç yürüyüş günü uzaklıkta. 200

77. Velin, Tirhala sancağında, Yenişehir yakınında, İstanbul'a onsekiz yürüyüş günü uzaklıkta. 200

78. İsakçı, Silistre sancağında, İbrail ve macin yakınında, İstanbul'a onbeş yürüyüş günü uzaklıkta. 30

79. Sırfce, Paşa makamı, Alassona ve Eğribucak yakınında, İstanbul'a onbeş yürüyüş günü mesafede. 180

80. Mizistra, Mora sancağında, Tripolitza, Kalavrita ve Bordunia yakınında, İstanbul'a yirmialtı yürüyüş günü uzaklıkta. 180

81. Rahova. Niğbolu sancağında, Vidin yakınında, İstanbul'a onüç yürüyüş günlük mesafede. 120

82. İsmail, Silistre sancağında, İsakçı ve Tulca yakınında, İstanbul'a onbeş yürüyüş günü uzaklıkta. 150

83. Kordos (korent), Mora sancağında, Tripolizza ve Anatoli yakınında, İstanbul'a yirmüki yürüyüş günü uzaklıkta. 120

84. Ltvadla, Egribaz sancağında, izdin, Salona ve İstifa yakınında

- İstanbul'a yirmidokuz yürüyüş günü mesafede. 200
35. İstifa fThebes), Eğriboz sancağında, Ada karşısında, İstanbul'a yirmi yürüyüş günü mesafede. 200
86. Misivri, Silistre sancağında, Ahiyolu ve Aydos yakınında, İstanbul'a sekiz günlük yürüyüş mesafesinde. 120
87. Arkadia, Mora sancağında, Modon ve Kalamata yakınında, İstanbul'a yirmibeş yürüyüş günü uzaklıkta. 70
88. Yeni-Zağra (Nouvelle Sağra), Çirmen sancağında, Eski-Zağra ve İslemye yakınında, İstanbul'a dokuz yürüyüş günlük. 250
89. Cumapazan, Paşa makamı, Florina ve Eğribucak yakınında, İstanbul'dan onaltı yürüyüş günü mesafede. 250
90. Razllk, Paşa makamı, Nevrekob, Dubnica ve menlik yakınında, İstanbul'a ondört yürüyüş günü uzaklıkta. 250
91. Athina, Eğriboz sancağında, Livadia ve İstifa yakınında, İstanbul'a yirmi günlük yürüyüş mesafesinde. 160
92. Uzica, Bosna sancağında, Semendra, Pet ve Posega yakınında, İstanbul'a yirmiüç yürüyüş günü mesafede. 120
93. Ouivrdce, Niğbolu sancağında, Vidin, Berkofce ve Plevne yakınında, İstanbul'a ondört günlük yürüyüş uzaklığında. 250
94. Eğri kesri, Avlonya sancağında, Delonia, Tepedelen yakınında, İstanbul'a ondokuz yürüyüş günü uzaklıkta. 150
95. Delonia, (Delvino), Sancakbeyi makamı, Eğrikesri ve Merzak yakınında, İstanbul'a ondokuz yürüyüş günü uzaklıkta. 50
96. Taşlıca, Hersek sancağında, Toca ve Canicik yakınında, İstanbul'a yirmilike günlük yürüyüş uzaklığında. 120
97. Perepul, Hersek sancağında, Taşlıca ve İflak yakınında, İstanbul'a yirmiiki yürüyüş günü mesafede. 140
98. Özi ve Kılburun, sancakbeyi makamı. 50
99. Yenipazar, Tergovista ve Morofcecik, Bosna sancağında, Üsküb'ün ötesinde, İstanbul'a oniki yürüyüş günü uzaklıkta. 150
100. Radamir, ve Sürüşük, Köstendil sancağında, Sofya yakınında İstanbul'a ondört yürüyüş günü mesafede. 250
101. Kamengrad ve Bihke, Gölhisar yakınında, İstanbul'a otuziki yürüyüş günü uzaklıkta. 180
102. Novoberda, Vuldcterin sancağında, Priştina ve Morava yakınında.

150

103. Lubin ve Belgradik, Bosna'da, Gabela ve Mostar yakınında, İstanbul'a yirmibeş yürüyüş günü mesafede. **104.** Berder, Akkerman yakınında.

Tevcih Harçları

Atamanın ilânı için Kapı (devlet) harcı Kahve parası denilen hare Seçim harcı Baştezkireci harcı Mektupçu harcı
Hademeler için
Yekûn

Tasdik Harçları

Taksim denilen hare Baştezkireci harcı Mektupçu harcı Mübaşir (muhtazir) harcı Hademeler harcı Berat harcı

5,000 (akçe)

1,000 "

1,200 "

300 "

1,000 "

1,200 "

480 " 10,180

3,540 (akçe) 600 " 800 " 400 " 240 "

1,200 "

Yekûn 6,780

VII. Menasib-ı Eğri,

adlî teşkilâtına mensup kadılar:

105. Lemnos, Adalar Denizi Adası.

106. Kozluca, Silistre sancağında, Hocaoglu pazan yakınında, İstanbul'dan on yürüyüş günü uzaklıkta.

107. Servi, Niğbolu sancağında, Tumovave Lofçaya'nında, İstanbul'a yirmi yürüyüş günü mesafede.

108. Eskibaba, Kırkkilise sancağında, Burgaz yakınında, İstanbul'a beş yürüyüş günü mesafede.

109. Tuzla (Larnaka), Kıbrıs adasında, İstanbul'dan 1000 mil mesafede.

110. İzadi (Slatina), Niğbolu sancağında, Lafça yakınında,

İstanbul'a ondört yürüyüş günü uzaklıkta.

111.Kerenbes, Lepanto sancağında, Badracıkyakınında,
İstanbul'a yirmiik4 yürüyüş günü uzaklıkta.

112.Agostos, Selanik sancağında, Karaferia ve Vardar yakınında,
İstanbul'a yirmiüç yürüyüş günü uzaklıkta.

200

90

12

120

140

200

180

170

113.Eskicuma, Niğbolu sancağında, Şumnu ve Hezargrad yakınında,
İstanbul'a onbir yürüyüş günü uzaklıkta. 130

114.Osxnapazan, silistre sancağında, Şumnu ve Eskicuma yakınında,
İstanbul'a onbeş yürüyüş günü uzaklıkta. 60

115.Badracık, Lepanto sancağında, Modaniç ve Olendrek yakınında,
İstanbul'a ondokuz yürüyüş günü mesafede. 200

116.Taşoz (Thasos), Paşa makamı, Kavala karşısında. 120

117.İpek, Duakhagin sancağında, Yakova ve Perzerin yakınında,
İstanbul'a ondokuz yürüyüş günü mesafede. 40

118.Zvornik, Bosna sancağında, Paşa makamı, Sabacz yakınında,
İstanbul'a ylmisekiz yürüyüş günü uzaklıkta. 24

119.İstar Ifrak, Bosna sancağında, Pravnik ve Çačka yakınında,
İstanbul'a yirmisekiz yürüyüş günü uzaklıkta 170

120.Avlona (Valona), Paşa makamı, Arnavut- Belgrad yakınında,
İstanbul'a yirmiliki yürüyüş günü mesafede. 30

121.İznebol, Paşa makamı, Radamlr, Lofça yakınında, Arnavutlukta,
İstanbul'a onaltı yürüyüş günü uzaklıkta. 120

122.Focave Ulugh, Bosna'da, Hersek sancakbeyi makamı, Taşlıca ve
Tomasil yakınında, İstanbul'a yirmidört yürüyüş günü uzaklık.
60

123.Elbune ve Novasil, Bosna'da, Klis sancağı, Akhisar yakınında,
İstanbul'a yirmiüç yürüyüş günü mesafede. 130

124.Karacova, Paşa makamı, Çağlaik ve Kumurcnia yakınında,
İstanbul'a onbeş yürüyüş günü mesafede. 110

125.Bulemiye ve Karalum, Niğbolu sancağında, Vidin ve Ouirarce yakımda, İstanbul'a oniki yürüyüş günü uzaklıkta. 70

126.Berce ve Güzin, Bosna'da, Zvomik sancağında, Srebrenice yakınında; İstanbul'a yirmidört yürüyüş günü uzaklıkta. 80

127.Srebrenice, sancakbeyi makamı, Zvornik yakınında, İstanbul'a yirmidört yürüyüş günü uzaklıkta. 120

128.Horişte (Khorrischte), Pasa makamı, Kesriye ve Nazlıç yakınında, İstanbul'a onsekiz yürüyüş günü uzaklıkta. 300

129.Piriştina, Vulcterin sancağında, Novaberde ve Kaçanik yakınında, İstanbul'a onsekiz yürüyüş günü mesafede. 250

130.Benefşe (Malvazi), Mora sancağında, İstanbul'dan 500 mil mesafede. 40

131.İngli Kasri (Angelo Castro), Karlı ili sancağında, İstanbul'a yirmiiki yürüyüş günü mesafede. 160

132.Feth- İslâm ve Orsova, Niğbolu sancağında, Vidin yakınında, İstanbul'a onbeş yürüyüş günü mesafede. 40

133.Limasun (Llmasol), Kibns'da, İstanbul'a 100 mil mesafede. 50

134.Pasarofça (Passarowicz), Semendra sancağında, Rasova ve Yogadina yakınında, İstanbul'a onsekiz yürüyüş günü uzaklıkta. 120

135.Modonic ve Esedabâd, Eğriboz sancağında, İzdin ve Livadia yakımda, İstanbul'a ondokuz yürüyüş günü uzaklıkta. 200

136.Vulcterin, sancakbeyliği makamı, Piriştine, Novaberda yakımda, İstanbul'a onyediy yürüyüş günü uzaklıkta. 120

137.Taman, Kınm'da Kefe yakınında, İstanbul'a 800 mil mesafede. 40

138.Menkub, Kırım'da, Kefe yakınında. 40

Tevcih Harçları

Atamanın Üânı harcı	4,000 (akçe)
Kapı (devlet) harcı	1.000
Kahve bedeli	. 1000 '
Seçim harcı	240 n
Baştezkireci harcı	1,000 "
Mektupçu harcı	1'200 [
Hademeler için	480

Yekûn 8,920

Tasdik Harçları

Taksim denilen hare	2,700 (akçe) Tezkirecibası
harcı	GO° [
Mektupçu harcı	800 "
Mübaşir (muhtar) harcı	40° [
Hademeler harcı	240
Berat harcı	1'200
Y ekûn	5,940

VIII. Menasib-ı Çelebipazan.

Yahut Çelebipazan adliye teşküâtma bağı kadılar sınıfı: _____ (Akçe)

139 Çelebipazan, Bosna sancağında, saray ve Vişegrad yakınında, İstanbul'a yirmibeş günlük yürüyüş uzaklığında. 150

140.Kavalau sancakbeyi makamı, Çağlaik, Perekeüü ve pirauştta yakınında, İstanbul'a onbir günlük yürüyüş uzaklığında 110

141.Bofca (Tenedos), İstanbul'dan ikiyüzseksen mü mesafede. 100

142.Aynecik, Gelibolu sancağında, tekirdağı yakınında, İstanbul'a dört yürüyüş günü mesafede. 90

143.İstavra, Ohri sancağında, Uğurce yakınında, İstanbul'a dört yürüyüş günü uzaklıkta. 280

144.Ostorova, sancakbeyliği makamı, Vidine ve Cumapazan yakınında, İstanbul'a onsekiz yürüyüş günü mesafede. 200

145.Uyvarina, köstendil sancağında, Üsküb ve Karatova yakınında, İstanbul'a onsekiz yürüyüş günü uzaklıkta. 180

146.Aydunat, Delvino sancağında, Yanya ve Eğri kesri yakınında, İstanbul'a ondokuz yürüyüş günü mesafede. 10

147.Ayokari ve Karavarli, Lepanto sancağında, İstanbul'a yirmiiki yürüyüş günü mesafede. 50

148.Ayaperta, Mora sancağında, tripolizza ve Argos yakınında, İstanbul'a yirmibeş yürüyüş günü uzaklıkta. 150

149.Orkub, Alacahisâr sancağında, Nissave lokofça yakınında, İstanbul'a onsekiz yürüyüş günü uzaklıkta. 110

150.Eğridere, Köstendil sancağında, Karatova yakınında. 100

151.Alacahisâr, sancakbeyi makamı, Parakin, Koznik ve Orkub

yakınında, İstanbul'a onsekiz yürüyüş günü mesafede.
150

152.Bihlişe (Bilhişte), Paşa makamı, Kesriye, Korice ve Persepe yakınında, İstanbul'a onyediyürüyüş günü mesafede. 180

153.Buhur ve Kumran, Perzerin sancağında, İpek ve Yenipazar yakınında, İstanbul'a yirmi yürüyüş günü mesafede. 25

154.Cemice, Hersek sancağında, Bosna-Saray yakınında, İstanbul'a yirmidört yürüyüş günü mesafede. 120

155.Cağlayık, Paşa makamı, Yenice, Karasi ve Kavala yakınında İstanbul'a dokuz yürüyüş günü uzaklıkta. 70

156.Radovišta, Köstendil sancağında, İştîp ve Ostromce yakınında, İstanbul'a onbeş yürüyüş günü mesafede. 300

157.Talanda, Eğriboz sancağında, modonic, Livadia ve İzdin yanında, İstanbul'a yirmi yürüyüş günü mesafede. 180

158.Gradanica, Zvomik sancağında, Sabacz ve Memlahateyn yakınında, İstanbul'a yirmidört yürüyüş günü mesafede. 120

159.Kalamata. Mora sancağında, Arkadia ve Koron yakınında, İstanbul'a yirmidört yürüyüş günü uzaklıkta. 50

160.Karadağ (Czennigora, Montenegro), Paşa makamı, Timur ve Avrethisâr yakınında, İstanbul'a onbeş yürüyüş günü. 200

161.Kızılhisâr, Eğriboz sancağında, İstanbul'a yirmi yürüyüş günü mesafede. 150

162.Gölhisar, Mora1 da, Klis sancağında, Akhisar yakınında, İstanbul'a yirmi yürüyüş günü mesafede. 130

163.KÜan, Kıbrıs adasında, İstanbul'dan 1000 mil uzaklıkta. 50

164.Modon, Mora sancağında, Arkadia ve Koron yakınında, İstanbul'a yirmialtı yürüyüş günü uzaklıkta. **165.**Memlahateyn, Zvomik sancağında, Bosna'da, Srebrenice yakınında, İstanbul'a yirmiüç yürüyüş günü uzaklıkta.

166.Macin, Silistre sancağında, Babadağı ve İsakçi yakınında, İstanbul'a yirmibeş yürüyüş günü uzaklıkta. 25

167.Magosa (Famgosta) Kıbrıs adasında. 50

168.Nazlic, Paşa makamı, Korigşte ve Keretina yakınında, İstanbul'a onyediyürüyüş günü uzaklıkta. **169.**Novasil, Bosna'da, Hersek sancağında, Lubin yakınmda, İstanbul'a yirmidört yürüyüş günü mesafede.

170.Yundada, Midilli yakınında ada, İstanbul'dan (İtalya'dan) 350 mil uzaklıkta.

171.Yaice ve Buhurine, Bosna'da, Banyaluka ve Brod yakınında,

İstanbul'a yirmidokuz yürüyüş günü mesafede. 120

172.Yakova ve Altın İli, Dukagin sancağında, Perzerin yakınında. 60

173.Küçük Posega ve Teşatçka, Alacahisâr yakınında, Semendra sancağında, İstanbul'a yirmi yürüyüş günü uzaklıkta.

174.Ak- Kerman, sancakbeyi makamı, Kili yakınında, İstanbul'a onsekiz yürüyüş günü uzaklıkta.

175.Ebulahor (Iblakhor), Karli İli sancağında, İngli kasri yakınında, İstanbul'dan yirmiiki yürüyüş günü mesafede.

176.Ekşrumud, Karli ili sancağında, tblakhor ve İngli kasri yakınında.

Tevcih Harçları

Atamanın ilânı harcı	3,500 (akçe)
Kapı (devlet) harcı	1,000 "
Kahve parası namiyle	800 "
Seçim harcı	240 "
Tezkirecibaşı harcı	1,000 "
Mektupçu harcı	1,200 "
Hademeler için	480 "
Yekûn 8,220	
250 65 50	
120 60	
60 60 150 150	

Tasdik Harçları

Veraset ilâmı harcı	2,000 (akçe)
Tezkirecibaşı harcı	600 "
Mektupçu hana	800 "
Mübaşir (muhzir) harcı	400 "
Hizmetkârlar harcı	240 "
Berat harcı	1,200 "
Yekûn 5,240	

IX. Menasib-ı Çanad,

Maaş

Yahut Çanad (Csanad) adlı teşkilât sınıfına mensup

(Akçe)

kadılar:

177.Balatmona, Tirhala sancağında, karaferia yakınında, 50
İstanbul'a onyedî yürüyüş günü mesafede.

178.İşkepoz, Koron karşısındaki ada, İstanbul'dan 400 mil 150
uzaklıkta.

179.Andrusa, mora sancağında, Modon, Koron ve Mizistra 50
yakınında, İstanbul'dan yirmialtı yürüyüş günü mesafede.

180.Eskl ve Yeni Navarin, Modon, Koron ve Mistetra yakınında, 40
İstanbul'a yirmisekiz yürüyüş günü uzaklıkta.

181.Umurfakih, Silistre sancağında, Varna ve Doronca yakınında, 20
İstanbul onbeş günlük yürüyüş uzaklıkta.

182.Ossat veya Sokol, Zvomik sancağında, Bosna'da Uzice yakınında, 50
İstanbul'a yirmidört yürüyüş günü uzaklıkta.

183.İskariar ve Osliva, Avlonya sancağında, 15

184.Belghai, Bosna'da, Hersek sancağında, Novasil yakınında, 60
İstanbul'a yirmialtı yürüyüş günü mesafede.

185.Bohumla ve Pulav, Dukagin sancağında, İpek ve karadağ yakınında, 15
İstanbul'dan yirmiiki yürüyüş günü uzaklıkta.

186.Beglin İstanbul'a ondokuz yürüyüş günü uzaklıkta, İlbasan 30
sancağında, Akhisar yakınında,

187.Bordonia ve Fotina, Mora'da, Misistra ve Kalamata yakınında, 50
İstanbul'a yirmialtı yürüyüş günü uzaklıkta.

188.Piskopi, Kıbrıs yakınında ada, İstanbul'dan 1000 mil uzakta. 50

189.Boghania ve Koinica, Avlonya sancağında, Eğrikesri yakınında, 50
İstanbul'a onsekiz yürüyüş günü mesafede.

190.Ayucaka, Bosna'da, Herat sancağında, Mostar yakınında, İstanbul'a 50
onyedi yürüyüş günü mesafede.

191.Beline, Zvornik sancağ-nda, Sabacz ve Teşne yakınında, 60
İstanbul'dan yirmidört yürüyüş günü uzaklıkta.

192.Alehince, Alacahisar sancağında, Nissa yakınında, İstanbul'dan 20
yirmi yürüyüş günü mesafede.

193.Kladina, Bosna'da, Gracenica ve Srebnice yakınında, İstanbul'dan 120
yirmi yürüyüş günü uzaklıkta.

194.Kolhisâr, İnebahtı sancağında, Salona ve Badracik yakınında, 100
İstanbul'dan ondokuz yürüyüş günü mesafede.

195.Kolepa, Paşa makamı, Korice ve Peremedi yakınında, İstanbul'a

onyedi yürüyüş günü uzaklıkta.

15

196.Koron, Misistra sancağında, Modon ve Andrusa yakınında, İstanbul'a yirmialtı yürüyüş günü uzaklıkta.

30

197.Lomdar, Mora sancağında, Tripolizza ve Karitene yakınında, İstanbul'dan yermibeş yürüyüş* günü mesafede.

50

198.Maaden İpek, Semendre sancağında, İsfelikve Güvercinlik yakınında, İstanbul'dan onyedi yürüyüş günü mesafede.

50

199.Vişegrad, Bosna sancağında, İstar İflak yakınında, İstanbul'dan yirmüç yürüyüş günü uzaklıkta.

50

200.ParakIn, Alacahisar sancağında,Bacina ve Köpri yakınında,İstanbul'dan onyedi yürüyüş günü mesafede.

201.Kostenica, Bosna sancağında, banyaluka ve Bikhe yakınında, İstanbul'dan otuziki yürüyüş günü mesafede.

90

202.Peremedi, Avlonya sancağında, Bağhana ve Tepedelen yakınında, İstanbul'dan ondokuz yürüyüş günü uzaklıkta.

25

203.Doğhana, Bosna'da, Hersek sancağında, Mostar yakınında, İstanbul'a yirmialtı yürüyüş günü uzaklıkta.

50

204. Sar e ve Leş, Dukagin sancağında, Arnavutlukta, İstanbul'dan yirmi yürüyüş günü mesafede.

50

205.Saray Vize, sancakbeyi makamı, Silivri ve Çatalca yakınında, İstanbul'a üç yürüyüş günü mesafede.

50

206.Kurşunlu, Alacahishar sancağında, Orkub yakınında, İstanbul'a onsekiz yürüyüş günü uzaklıkta.

50

207.Lopeşka ve Lomahka, Bosna'da.

50

208.Kal'ai cedit, yâni Yeni Kale.

3

209.Mezank, Delvino sancağında, Valona ve Egikesri yakınında, İstanbul'a yirmi yürüyüş günü uzaklıkta.

15

210.Pravnik, Zvomik sancağında, Yenipazar ve İstar İfrak yakınında, İstanbul'a yirmi yürüyüş günü uzaklıkta.

15

211.Bögürdlen, Zvomik sancağında, İstanbul'a yirmi yürüyüş günü mesafede.

50

212.Tepedelen, Delvino sancağında, Amavutbelgrad yakınında, İstanbul'a ondokuz yürüyüş günü mesafede.

213.Sudak, Kınm'da, Kefe yakınında, İstanbul'a ylnniiki yürüyüş günü uzaklıkta.

214.Koronish, Delvino sancağından, Valona yakınında, İstanbul'a yrlmilki yürüyüş günü mesafede.

215.Korindla, Yanina sancağında, Akasiş ve Yanina yakınında, İstanbul'a onbeş yürüyüş günü mesafede. 50

216.Tombar, Kırım'da.

217.Khrissofl, Kıbn's'da, İstanbul'dan 1000 mil uzaklıkta. 25

Tevcih Harçları

Atamanın ilânı harcı	3,000 (akçe)
Kapı harcı	750 "
Kahve bedeli denilen hare	600 "
Seçim harcı	240 "
Tezkirecibaşı harcı	750 "
Mektupçu harcı	900 "
Hizmetkârlar için	480 "
Yekûn	

Tasdik Harçları

Taksim denilen hare Tezkirecibaşı harcı Mektupçu harcı Hademeler hara Mübaşir (muhtazir) harcı Berat harcı
Yekûn 4,230

218.Perlepe, Üsküb sancağında, Manastır yakınında, İstanbul'dan yirmi yürüyüş günü mesafede. 300

219.Çorlu, Vize sancağında, Burgaz ve Silivri yakınında, İstanbul'a üç yürüyüş günü uzaklıkta. 150

Teyidât (tasdikler)

220.Sistovi, Niğbolu sancağında, Rusçuk yakınında, İstanbul'a onüç yürüyüş günü mesafede. 250

221.Aydos, Silistre sancağında, Karinabad ve Ahiyolu yakınında, İstanbul'a sekiz yürüyüş günü mesâgede. 190

222.Retimo, Girit adasında Kandiye'de, İstanbul'a 750 mil
,720

,440

, (akçe]

450 "

600 "

240 "

300 "

200 "

mesafede.

150

223. Kızılağaç, Çirmen sancağında, Edirne ve Yanbolu yakınında.**224.** Akhi'de saltanata ait alanlar, Paşa makamı, Yenice ve Karasu yakınında, İstanbul'a onbir yürüyüş günü mesafede.
150**225.** Akhisar- Tiran, sancakbeyi makamı, Kozanlık, Parakin ve Orkub yakınında, İstanbul'a oniki yürüyüş günü mesafede.
120**226.** Olendrek, İnebahtı sancağında, Salona yakınında, İstanbul'a yirmiiki yürüyüş günü uzaklıkta.
70**227.** Yerköy, Niğbolu sancağında, Rusçuk karşısında, İstanbul'a onbeş yürüyüş günü mesafede.
150

Mayşiyet (mülakat), yâni mülakat sorgulama yoluyla yargılama, (icrâ-yı kaza) ve bunların kadılık dâireleri:

228. Tarabolica (Tripolizza).**229.** Domenik, Tirhala sancağında.**230.** Eschbat, İbaan sancağında.**231.** Durrac (durazzo), İlbasan.**232.** Koniali, Midilli adasında.**233.** Kerebine, Yanina sancağında.**234.** Lefkoşe, Kıbns'da.**235.** Megri ve Semandre, Gümülcine yakınında.**236.** İstendil (Tine) ada,**237.** Ustulce,**238.** Olgunbar (Dulcigno).**239.** Persepe, Manastır yakınında.**240.** Bakiel Liva.**241.** Tekoş, İştîp yakınında**242.** Saray emlâki (Havza), Perzelin'de.**243.** Karbas.**244.** Kerine (Kıbns'da).**245.** Mene, Ohri sancağında.

246. Nakhşabar (Noxos ve Paros).

247. Vonica, Paşa makamı, Sırfçe yakınında. Bu durumda bütün olarak:

I. Altılar sınıfından onbeş kadı; II. Birinci sınıflar sekiz kadı; m.

Önlerindeki sınıfı doğrudan takibeden sınıftan oniki kadı;

IV. İkinci sınıftan ondokuz kadı;

V. Üçüncü sınıftan yirmi kadı;

VI. Lepanto kadıları sınıfından otuzbir kadı; VII. Buda (Erlau) sınıfından otuzdört kadı; VIII. Çelebipazan sınıfından otuzsekiz kadı;

IX. Çasnad sınıfı kadılarında kırkbir kadı.

Bu mevkiler, Mâaşıyyeti sert levhateyn, Teyidât ve Maişiyet adları altında belirtilenler de dâhil olmak üzere ikiyüzkırkyedi kadı yerini yekûn olarak belirtmektedir.⁴²

II. BÖLÜM

Âmme Memuriyetleri Ve Sarat Hizmetleri

Osmanlı İmparatorluğunda hizmetler, diğer monarşilerde olduğu gibi, âmme memuriyetleri ve Saray hizmetleri olarak ayrılmaktadır⁴³. İlkleri, yâni âmme memuriyetleri üç sınıfta toplanmaktadır:

1. Kalem veya divan memuriyetleri (menassib-i kalemiye veya divâniye).

2 .Kılıç veya yüksek idare memuriyetleri (menassib-i seyfiye veya eyâlet, yâni valilikler).

3. İlimler veya seriye (menassib-i ilmiye veya şer'iye).

Veziriazam, kalem memurlarının olduğu gibi kılıç memurlarının da yüksek şefi, başıdır; şer'iyye memurlarının şefi ise Şeyhül islâm'dır. Yüksek memuriyetlerin yılda bir değişikliğe uğraması veya te'kid edilerek görevde bulunanın yerinde kalması bahis konusudur; nazırlar, müsteşarlar (kâhyalar), daire eminleri, yüksek idareciler, müfettişler, yeniçeri tezkirecibaşları, büyük ve küçük mollalar, kadılar ve müderrisler bu değişiklik veya tasdiki gerektiren memuriyetlerde bulunurlar. Küçük dereceli memurlar, dairelerde ikinci derecede idareci olarak görev yapanlar, subaylar, imamlar, kâtipler, vb. bu uygulamanın dışında kalarak

⁴² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/44-62

⁴³ Saray hizmetinde olanların, Avrupa monarşilerindeki benzerleri gibi, en despotik Doğu İmparatorluklarında da, idare üzerinde meşru hiçbir tesirleri yoktun gözde olmanın veya entrikanın sarayın resmî memurlarına, subaylarına sağladığı tesir, burada bahis konusu edilmemiştir.

görevlerini sürdürürler.

Osmanlı İmparatorluğu müesseseleri yukarıdan aşağıya doğru dereceleriyle (silsile-i merâûb), ilk defa 1815'de, "Osmanlı İmparatorluğu teşkilât ve idaresi" ⁴⁴ adlı eserde ve dokuz yıl sonra Mouradjea d'Ohs-son'un "Osmanlı imparatorluğu'nun Tablosu" adını taşıyan fevkalade değerli eserinde anlatılmıştır. Biz burada bu iki esere dayanarak Osmanlı İmparatorluğu müesseseleri hakkında bilgi veriyoruz; bu arada, o zamandan beri meydana gelen değişikliklerle ahenk ve uygunluk kurmaya da ihtimam gösteriyoruz.

Bir asra yakın bir zamandan beri, Türkiye'de, Ramazan ayından sonra, Şevval ayının ilk günlerinde yüksek devlet makam sahiplerinin becaîş ve tasdiki listesini yayınlamak usûlü getirilmiştir. Yâni, bu Üsteyle makam sahipleri başka yüksek göreve nakledilmekte veya aynı makamda kalmaları tasdik ve te'kid edilmektedir. Bu kanunnâme veya buyuruldu, imparatorluk resmî muamelelerinde Tevcihât, yâni lutûflar adı altında tanınmış, yer almıştır. Bu liste birbirinden farklı üç bölümü kapsar: Birincisinde Bâb-ı Âlî, yâni hükümet görevlerindeki tâyinler ve nakiller, başka bir deyişle, iç ve dış işleri ve oda, yâni Mâlîye vekâletlerindeki değişiklikler zikredilir; ikincisinde vali ve sancakbeyle-riftin tâyin ve yer değişimleri belirtilir; üçüncü bölümde ise, kanun (şeriat) alanında yüksek makam sahipleri, yani kadılar ve müderrisler arasındaki tâyin ve değişiklikler yer alır.

Avrupalı, «ev» kelimesini, Doğulular gibi, genellikle hanedan yerine kullanır; fakat Doğulu, ev kelimesine çok daha geniş bir mâna verir; zira bir evi teşkil eden çeşitli bölümler düşünülünce, bunları herbir kısmında idarenin hâkimiyetini görür. Avrupalı «kabinemden bahsederken, orada ele alınan gizli ve diplomatik meseleleri düşünür, Doğulu ise «Kapı >y a evvelce âmme işlerinin açıkça görüşüldüğü bir yer olarak ayrıcalık tanır. Her iki taraf da «oda»ya aşağı yukarı aynı mânayı (meselâ, mâliye dâiresi gibi) verir, fakat Avrupalı bu kadarla kalır; Doğulu ise fikri taki-beder ve evin çeşitli bölümlerini devlet idaresinin çeşitli kollarına irca, eder. İranlılarda aynı zamanda «mihrab» olan ve bütün eski milletlerin uğrunda savaştıkları ocak, Doğulu bakımından aynı zamanda askeri gücü de temsil eder; ocaklılar, yâni bir ocağın etrafında toplananlar adı buradan geldiği gibi, Osmanlıların çeşitli sınıflardan birliklere ocaklılar adını vermeleri de buradan kaynaklanmaktadır. Kralların ve nazırların kabul salonlarında sofa bulunur;

⁴⁴ Staatsverfassung und Staatsvenvaltung des Osmanischen Relches (Wlen 1815), parj.de Hammer.

şeref makamı veya mevkii (Sadır A-zam) büyük- Vezir tarafından işgal edilmiştir ve diğer şeref verici yerler (sudur) kanunun (Şeriatın) birinci makam sahipleri (ordu kadılan-ka-dıaskerler) içindir. Evin damı üzerinde sancak dalgalanır: Bütün imparatorluk valiliklerine sancak (eyâlet) denmesi de bundan gelmektedir. Evin kendisi, yâni, hükümdarın konağı saray adını alır; sarayın iç kısmına «harem» denir. Buna bakınca, içişleri ve dışişleri nazırlıklarının niçin "kapı*" adını almış oldukları anlaşılır, maliye nazırlığına «oda », savunma nazırlığına «ocak» denmesi de aynı anlayışa bağlanabileceği gibi, kanunî makamın niçin sofa, eyâlet ve valiliklerinin sancak adını almış oldukları saray, selâmlık, dış saray ve harem iç saray adıyla anılmalan da bu anlayış içinde kolayca aydınlanır. Âme hizmetleri aşağıda şekilde ayrılır⁴⁵

I. Âme Hizmetleri

I. Bib-ı Âlî ve Kalem Görevleri (Veziriâzam'ın başında bulunduğu):

1. İçişleri ve dışişleri nazırlıkları, devlet dâireleri (devlet ileri gelenlerinin bulunduğu makamlar olarak).
2. Maliye odası (nazırlığı) (hocagân).⁴⁶

II. Kılıç Ve Valilikler Hizmetleri:

1. Valilikler (eyâlet)

2. Sancaklar.

III. Kanun (şeriat) ve ilimler (ilmiyye) hizmetleri (şeyhülislâm'ın başında bulunduğu).

1. Kanun (şeriat) başkanlıkları (kadıaskerler veya ordu kadıları ve büyük kadılar (mollalar).
2. Kadılar.
3. Profesörler (müderrisler).⁴⁷

2. Sarat Hizmetleri

1. Saray ve harem subayları.

⁴⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/62-64

⁴⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/64

⁴⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/64

Kalem veya hükümet (Bâb-Âlî) hizmetleri rical, hoca ve ağa denilen üç sınıfı oluşturlar:

I. Ricaller, yâni erkekler, üç nazırdır: 1. İçişleri (kâhyabey); 2. Dışişleri (reis- efendi) ve 3. İcra gücü (çavuşbaşı); daha sonra altı müsteşar; ricaller, özellikle, Bâb-ı Âlî'nin (hükümeün) nazırlarını oluşturlar.

II. Hocalar, yâni nazırlar ve öğreticiler dört sınıfa ayrılırlar: 1. Defterdar, defter emîni ve nişancı; bunlar Mâlîye nazırlığının (bakanlığının) üç şefidir; 2. Mâlîye dâirelerinin ilk üçünün üç direktörleri; 3. Maliye Nezâretinin (Bakanlığının) altı kâhyası (müsteşarı) ; 4. Diğer odaların (nazırlıkların) onüç müdürü (idarecisi); üç daha alt derecede görevli; onüç müfettiş ve altı kâhya tezkirecisi (kâtip) tefüş görevlisi olarak; hepsi birden kırkdokuz görevli oluşturmaktadır. Böylece dört sınıfta toplanan hocaların tam sayısı kırksekiz ricali bulmaktadır.

III. Ağalar, yâni beyler (senyör); bunların sayıları onsekizdir; I. Ordu birliklerindeki altı Paşa; 2. Dört özengi ağası ve 3. Sekiz polis ağası. Bu sonunculara gelince, bunların polis görevlilerinden oluşturulması uygun düşüyordu; zira birliklerdeki (askerî) Paşaların polis ağaları ile müşterek bir tarafları yoktu; özengi ağalarına gelince, bunlar saray görevlileri arasında tasnif edilmelidirler; bununla beraber, her yıl yer değiştirmeğe tâbi tutulduklarından, Veziriazam'ın yıllık atamalarını yaptığı Bâb-ı Âlî (hükümet) listesinde yer alırlar.

Veziriazam'ın hanesi (konağı, sarayı) Sultan' inkinin modeline uygundur ve kendisine bağlı subaylar, hükümdarın subaylarının taşıdığı unvanlara sahiptirler. Bunun için iki sınıfa ayrılırlar: dahilî subaylar, haricî subaylar. Bu görevler, gerçeği belirtmek gerekirse, âmme görevleri değildir ve bu sebeble yıllık değişme muamelesine tâbi değildirler; fakat aslî görevliler sürekli olarak Veziriazam'ın yanında bulunduklarından çok büyük görevlilere yapılan muameleyi görürler ve Paşalardaki unvanları taşırlar; evleri de Veziriazam'ın sarayı modeline göre tertiplenmiştir. İç, yâni dahilî işlere bakan subaylar sakallıdırlar; dış yâni harici işlere bakan subaylar bıyık bırakırlar, bunlardan birinci sınıfı (bölüm) oluşturan şu görevleri yerine getirirler: 1. Hazinedar; 2. Muh-zirbaşı (Veziriazam'ı görmek isteyenleri mübaşir görevi yaparak huzura alan görevlilerin başı); 3. Emirâhur (Veziriazam'ın at ve arabalarının bakım işlerinden sorumlu); 4. Başsalahor (kırk lalahor veya tavla âmirinin başı) ; 5. İmam (Veziriazamın hanesinin ruhanî şefi); 6.7.8. Üç müezzin (Veziriazam'ın sarayının üç yerinde ezan okuyanlar); 9. Harem kâhyası; 10. Aşçıbaşı veya mutbaklar ve civan odalar

şefi. Bu sınıfa kırk hizmetkâr (vezir endurûn ağaları) da dâhildir ki bunlar eyaletlerdeki komisyonlarda da görev alırlar; oniki alay çavuşu, ki bunlar, halk içindeki yürüyüş emirlerini düzenlemekle görevlidirler; sekiz satır, bunlar Veziriâzam'ın atının yanında yürürler; ikiyüz ayak hizmetkârı (çuhadar), bunlar kemerlerinde gümüş zincirle süslü kırbaç taşırlar; deli adı verilen otuz muhafız, ayrıca gönüllü adı verilen otuz muhafız.

İkinci sınıfın (bölümün) başlıca subayları sayısı yirmidördttür ve şu görevleri yaparlar:

1. Silâhdârağa veya kılıç taşıyıcı; 2. Çuhadarağa veya birinci oda hizmetkârı, Veziriâzam'ın giysileri bakıcısı; 3. Mühürdârağa, Veziriâzam'ın mühür muhafızı; 4. Divîtdârağa veya Veziriâzam'ın yazı takımı muhafızı. 5. Kaftanağa, ikinci oda hizmetkârı, kaftan dolabi muhafazasıyla görevli; 6. Miftahâğa, eşyanın anahtarları muhafızı; 7. Rahtvanağa, at koşumları ve örtüleri muhafızı; 8. Cebahanecibaşı, si-lap depolan müfettişi; 9. Hazînebaşı yamak, silah depolan birinci yardımcısı; 10. Cindibaşı, cirid atmağa alıştırılmış seksen genç uşağın başı; 11. Başçavuş veya birinci çavuş, oda hizmetkârların başı; 12. Peşkirağası, veya örtüler muhafızı; 13. Tütüncübaşı, tütün içilen çubukların bakımıyla görevli şef; 14. Kahvecibaşı, birinci kahveci; 15. Kilercibaşı, birinci limonata hazırlayıcı; 16. Çamaşırağa, çamaşırlar bakıcısı; 17. Sofracibaşı, yemek takımları muhafızı, sofraya kurma görevlisi; 18. Mehramcibaşı, abdest alır veya el yıkarken, kullanılan havluların muhafızı; 19. İhramcibaşı, namaz seccadeleri muhafızı; 20. Buhurdancibaşı, buhurlar muhafızı; 21. Macuncubaşı, reçel ve benzerleri muhafızı; 22. Sankcibaşı, sank bezleri, tülbindler muhafızı; 23. Berberbaşı, birinci berber; 24. İbrikdâr, güğüm ve ibrikler muhafızı.

Bu subaylar, dış subaylar ve seksen hizmetkâr, sayı olarak ortaya dörtyüz yirmibeş kişilik bir kadro oluşturmaktadır. Ayrıca, harem hizmetine bakan üç veya dört harem ağası da bulunmaktadır, bunlara, gizli toplantıda Veziriazamın kapısına bakan aynı sayıdaki dilsizi de eklemek gerekir.⁴⁸

A. Veziriazamın Kapısı Veya Vekalet

Hükümet merkezi

1. Sadri Azam, Veziri ekrem, yâni vezirlerin en şereflişinin başkanlık makamı: veziriâzam'a, adlî ve Şer'î iktidar müstesna, idarenin bütün

⁴⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/64-66

dallarının mutlak iktidar sahibine verilen unvan budur. Bilindiği gibi, adlî ve serî iktidarın sahibi Şeyhülislâm'dır. Veziriâzam'm doğrudan emirleri altına :

a. Dahiliye nâzın (kahyabey) , b. Dışişleri nâzın (re is-efen di); c. İcra ve infaz nâzın (çavuşbaşı) verilmişlerdir.⁴⁹

I. Dâhiliye Nâzın⁵⁰

Kahyabey⁵¹ (İmparatorluk mareşali, Dâhiliye nâzın). Evvelce emri altında: 1. Kâhyayerliler, yâni yeniçeri ve sipahi devşiricileri bulunuyordu; bugün ise: 2. Ocaklar, (ocaklar ve odalılar), yâni bu adı muhafaza eden kapuçavuşlan ocağı; 3. Topçu Paşaları; 4. Nakliye Paşaları; 5. Tüfekçi Paşaları; 6. Çavuş kâtipleri; 7. Müteferrika kâtipleri; 8. Gedüklü zâim, yâni zeametden yararlanan Bâb-ı Âlî tezkirecileri kâtibi; 9. Asasbaşı veya şehremini; 10. Subaşı veya polis müdürü; 11. Tüfekçibaşı, Veziriazam muhafızlan tüfekçiler albayı; 12. Mataracıba-şı. Veziriazamın ibrikle su dökücüsü; 13. Baş-kapuliğa, gözcü yüzbaşı; 14. Tataragaşı, devlet, postacılan başı; 15. Telhisçi, yâhi, Sul-tan'a Veziriâzam'm raporlarını sunan görevli, Âmedi Divân-ı Hümâyûn; 16. Vezir Karakulağı, Veziriâzam'ın raporlarını düzenleyen, telhisçinin yardımcısı; 17. Kâhya karakulağı, Kâhyabey'in, yâni Dâhiliye nâzının (İçişleri Bakanı) raporlarının düzenleyicisi, onun birinci oda hizmetkârlarından biri; 18. Bostancılar mumcusu, gerektiğinde bostancıları, veya saray bahçıvanlarını tutuklamakla görevli; 19. Gönüllü-lerağası. Veziriazamın muhafızlarının ağası; 20. Delîlêrağası, evvelkiler gibi Veziriâzam'm muhafız birliğinden olan ve otuzbir kişiden oluşan pekgözlüler ağası.⁵²

II. Hariciye Nâzın

Reisefendi (Hariciye nazın) aynı zamanda müsteşar ve İmparatorluk Dâiresi (divan'ı hümâyûn kalemi) başkanıdır. Bu dâire üç kaleme ayrılmıştın

Beylik kalemi adı verilen ilki sivil ve askeri nizamnamelerin, yabancı devletlerle imzalanan anlaşmaların muhafaza edildikleri depodur, maliye

⁴⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/66

⁵⁰ Günümüzdeki İçişleri Bakanı (Ç.N)

⁵¹ Kâhya Bey aynı zamanda Sadaret kethudalığı, bugünkü Başbakanlık özel kalem müdürlüğünü de üstlenmişti- (Ç.N.)a.

⁵² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/66-67

çıkışlı olmayan bütün emirname ve fermanlar oraya gönderilir; b. Tahvil kalemi; bu kalemde valilerin beratları, birinci derecedeki şehirlerin molla ve kadıların atama vesikaları (tahvilât), askeri zeamet sahiplerinin tevcih fermanları düzenlenir; c. Ruus kalemi divânı hümayun kalemi mensupları, ordu ve diyanet memurları, imam, müezzin, hutbe okuyan, şeyhler ve kayyumlar hakkında bilgiler veren kalemin adıdır. Bu bilgiler üzerine bu kimselere beraat verilir; yalnız bunların beratları vali ve zeamet sahîplerinin i nki gibi ikinci kalemde değil, Maliye Dâiresinde kendilerine verilir. Divan-ı hümayun Dâiresi'nin bu üç kalemde yûzyirmi çalışan bulunur ki, bunlar da üç sınıfa ayrılır: a. Kâtipler; b. Şakirtler (yazıcılar) c. Yazıların suretlerini çıkaranlar (Şarhlûler). İlk sınıfta bulunanların sayıları ellidir; ikinci sınıfta olanlar askeri zeametlerden ücret aldıklarından bunlara «gedüklü» adı verilir, sayıları yirmidir; ikinci sınıftan olanların sayıları ellidir, bunlar aylık alırlar ve kendilerine berat yerine ferman verilir.⁵³

III. Müsteşarlık

1. Büyük tezkereci. Devlet Şûrası İstida Dâiresi birinci başkanı; 2. Küçük tezkereci veya dâire ikinci başkanı. Her ikisi de, Veziriazam tarafından pâyetahdındaki çeşitli dâirelere gönderilen emirleri hazırlarlar 3. Maktupçu, Veziriazam'ın çalışma dâiresinin birinci kâtibi; Kâhyabey'in idaresindeki bu dâirenin muhaberâtını yürütmekle görevlidir ve emri altında otuz kâtib bulunur 4. Kâhya katibi, Kâhyabey'in çalışma dâiresinin kâtibi, emri altında yirmibeş kâtib vardır; 5. Beylikçi, mühürdar veya âmedi divan-ı hümayûnu; divan-ı hümayûnu oluşturan üç kalemin başında bulunur; 6. Teşrifatçı, veya teşrifat büyük emini, sarayın teşrifat kayıtlarını muhafaza eder. Yine bu seviyede şu daire ve memuriyetler yer almaktadır: 7. Divan-ı hümayun tercümanı, Bâb-ı Alî tercümanı. 8. Âmedi-efendi, (maliye nâzırı), Reis efendi'nin çalışma dairesi kâtibi ki, emrinde dört kesedâre (para ödeyici) bulunur ve bunlar divan-ı hümayûna bağlıdır ve şöyle sıralanır: a. Reis kesedarı (Reis Efendi'nin para ödeyicisi), efendisinin elinden geçen bütün vesikaları muhafaza etmek ve vergileri toplamakla görevlidir; b. Beylik kalemi kesedarı, divan-ı hümayûn birinci kalemi ödeyicisi; c. Tahvil Kalemi kesedârı, bu dairenin ikinci kalemi kesedarı, d. Ruus kalemi kesedarı, üçüncü kalem ödeyicisi; e. Mümeviz, divanı hümayûndan çıkan bütün

⁵³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/67

vesikaları görüp kontrol eden ve görüldü damgasını basan görevli. Bütün bu muameleler beylikçi ve Reis Efendi'nin ve son olarak da nişancı ve yardımcılarının ellerinden geçer, ancak bundan sonra Sultan'ın mührü vurulur; f. Kanuncu veya devletin esas kanunlarının muhafızı, hükümetten gönderilen vesikaların kanunlara ve nizâmlara aykın olmamasını kontrol etmekle görevli; g. İlâmcî veya danışman, münazaalî işleri izah etmekle görevli; h. Vakanüvis veya İmparatorluk tarihçisi; i. Kaftancıbaşı makam sahiplerine şeref kaftanı, hil'at giydirmekle görevli; k. Teşrifatçı kesedarı; teşrifat emininin masraf ödeyicisi; 1. Teşrifatçı kalfası veya Teşrifat emininin yardımcısı.⁵⁴

IV. İcra Gücü Nazırlığı

Şu şekilde oluşmaktadır: 1. Çavuşbaşı (İmparatorluk mareşali), üçyüzaltmış devlet ulağının başı, ki bu üçyüzaltmış ulak onbeş bölüme ayrılmıştır. Bunlardan her birine bir yüzbaşı (bölükbaşı) kumanda etmektedir ve her birinde yirmidört görevli vardır; bunlar, aylık yerine zeamet alan divân-i hümayun memurlarıyla karıştırılmamalıdır, Çavuş-başının emrindeki memurlar şöyle sıralanır: a. Çavuşlar kâtibi; b. Çavuşlar emini, çavuşlar kâhyası veya müdürü; c. Çavuşbaşı kesedarı, Çavuşbaşı ödeyicisi; d. Haberci çavuş, çavuşların habercisi, büyük yürüyüşlerde devletin yüksek makam sahiplerinin gelişlerini bildiren mübaşir; e. Kılavuzçavuş, çavuşlar rehberi, büyük alaylarda Sultan'ın veya Veziriâzam'ın alayının önünde gider; f. Kılavuz-yamağı, evvelkinin yardımcısı; g. Duacı çavuş, diğer çavuşlarla birlikte Veziriazam saraya geldiğinde kendisini takdis duasıyla karşılamakla görevli; bu 1 takdis şu sözlerden oluşmakta: Selâmün aleyküm ve rahmetullahi, yâni, Allahın takdisi ve iyiliği üzerine olsun; h. Muhzırağa veya mübaşir.

Bu görevlilerden başka, Bab-ı Âlfde şu görevliler bulunur: i. Kapuağalazı, veya eyalet valilerinin, ulemânın ve devletin yüksek makam sahiplerinin memurları ki, bunlar kapuçuhadar, yâni Bâb-ı Âlî'nin hizmetkârları adını da taşırlar; k. Kapukâhyaları, Boğdan, Eflak prenslerinin, Rum ve Ermeni patriklerinin görevlileri; Yabancı elçilerin tercümanları ve onların eskiden diloğlanı denilen yardımcıları ve kapu-oğlanı denilen görevlileri; m. Evvelce kapukâhyası denilen hristiyan devlet memurları; bir asır boyunca

⁵⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/67-68

bunlara verilen bu ad maslahatgüzar adıyla değiştirildi.⁵⁵

B. Defterdar Kapsu

Bu nazar e t şöyle oluşmaktadır: 1. Defterdâr-ı şıkk-ı evvel, yâni Maliye'nin birinci Başkanı; 2. Defterdâr-ı şıkk-ı sfini, yahut Mali-ye'nin ikinci başkanı; 3. Defterdâr-ı şıkk-ı sfilis, Maliye'nin üçüncü başkanı; 4. Nişancıbaşı veya Sultan'ın tuğra kâtibi ve 5. Defter emini.

Üç Defterdâr'ın doğrudan emirleri altında bulunan ve kendilerine Hocagân veya Divân Efendileri denilen yirmidört dâirenin şefleri:

Bu yirmi dört kalem şunlardır: 1. Büyük ruznâme kalemi veya büyük ruznâme, burası kayıtların ve masraf vesikalarının deposu durumundadır Başkalem ve Mizan dairesi de denilmektedir; 2. Baş muhasebe kalemi yahut hesaplar birinci dâiresi; bu kalem savaş malzemesi ve yıllık veya hayat boyu kiraya verilmiş çiftliklerin hesaplarını, eyâletler vergilerinin, hudut kaleleri muhafız birliklerinin, saray masraflarının, donanma ve top dökümhanelerinin, baruthanelerin hesaplarını tutar; 3. Anadolu muhasebe kalemi yahut Anadolu hesapları kalemi; bu kalem Anadolu yanm adasındaki çeşitli çiftliklerin, buradaki birliklerin ücretlerini tutar, emekli askerlerin aylık hesapları buradan geçer, vb.; 4. Haremeyn muhasebesi kalemi veya sultan camilerinin ve hizmet eden din adamlarının, kısacası Mekke ve Medine'deki kutsal yapıların hesaplarıyla meşgul olur; 5. Cizye muhasebesi kalemi veya, depoların ve bunların vergileriyle alâkalı hesapları tutar.⁵⁶; 6. Hevkufât kalemi veya «avâriz», «bedel nussult adıyla anılan vergilerin, bütün sınır kaleleri depolarının savaş sırasında eyâletlerden alınan yol vergilerinin, askerî birliklerin yiyeceklerinin ve genellikle valilerin, Paşaların ve orduya bağlı görevlilerin para olarak ihtiyaçlarının hesaplarını tutan ve bunların teminiyle meşgul olan kalem; 7. Maliye kalemi, bu kalem din ileri gelenlerinin beratlarını göndermekle görevli olduğu gibi, vakıf idarecilerin ve din işleriyle meşgul kişilerin de beratlarını gönderir ve maliye ile alâkalı fermanlar burada hazırlanır ve Sultan'ın tasdiki, Defterdarın evrakın geçerliğini belirten mührü burada saklanır; 8. Küçük ruzname kalemi; bu dâirede kâhyaların, zeamet kâtiplerinin, donanma birliklerinin ihtiyaç

⁵⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/68-69

⁵⁶ Yeniçeri ocağının kaldırılmasından ve sipahi reformundan önce bu kalemle hemen arkasından gelen kalem arasında süvari mukabelesi kalemi, sipahi kalemi ve silahdar kalemi bulunmaktaydı; bu uç alt taksimat bugün mevcut değildir. (Ç.N.)

hesapları tutulur; 9. Esham mukabelesi kalemi veya geliri hayat boyu bağışlanan çiftlikler dâiresi; 10. Piyade mukabelesi kalemi; piyade, topçu, tüfekçi ve nakliye birlikleri bu daire tarafından kontrol edilir; 11. Küçük evkaf kalemi muhasebesi, hayır işlerine ve camiler hayratına bağılı görevlilerin kayıtlarını tutan 12. Büyük kale kalemi; kalelerin depolan, kalelerde kullanılan eyâlet milislerinin durumları ile meşgul kalem; 13. Küçük kale kalemi; Arna-vutluk'daki garnizonların takviyesinde kullanılacak eyâlet ihtiyaçlarıyla meşgul kalem; 14. Maadin mukataası kalemi; maden ocaklarının hükümetle ilişkilerini düzenler. Eflak- Boğdan aşiretleri ve Bohemya kabileleriyle, altın ve gümüş madenleriyle, tütün vergisiyle ve maddelerin transit geçişleriyle m l  bakımdan meşgul olmakla görevlidir; 15. Saliane mukataası kalemi, aylıkların yıllık tutarları ve bunların teminiyle görevlidir; 16. Haslar mukataası kalemi Sultan'm, Veziriazam ve diğ r vezirlerin arazilerinin yıllık gelirleri ve giderleriyle görevlidir; ayrıca, eyâlet valilerinin aynı m hiyetteki işlerine de bakar; 17. Baş mukataası kalemi veya çiftlikler baş kalemi; pirinç, memlahalar, av ve orman mukataalan ile görevlidir; 18. Haremeyn mukataası kalemi Mekke ve Medine çiftliklerinin, vakıflarının işleri, anadolu din adamlarının aylık ve diğ r hususlarda devletle münasebetleriyle görevli daire; 19. İstanbul mukataası kalemi; İstanbul'un gıda maddelerinin temini, Edirne'nin de aynı mahiyetteki ihtiyaçlarının tanzimi, Selanik, Larissa ve Tirhala çiftliklerinin işlerinin yürütülmesi, ipekli, altın ve gümüş işlerinden alınacak r sumla görevli; 20. Bursa mukataası kalemi, Bursa çiftlikleri görevli; 21. Avlonya mukataası kalemi, Avlonya çiftlik mukataası işleriyle görevli; 22. Rodos mutakaası kalemi, evvelce Kefe ve Kırım  iflikleri kalemi adını taşıyordu; 23. Tarihçi kalemi, verilen berat ve fermanlara tarih atmakla görevli bu kalem, aynı zamanda devletin borçlu bulunduklarına tediye muamelelerini hazırlamakla da görevliydi; 24. Defterdar mektubcusu kalemi, bu daireye maliye n zınınm çalışma bürosu kâtibi kalemi de denilirdi.

Yinnid rt kaleminden her birinde halife denilen bir yardımcı ve aynı zamanda dosyalara bakan bir kesedar (tediyeci) ile hoca denilen bir  mir vardı. Bu yardımcıların ikisi de divanda hoca ile birlikte yer alırdı.

Büyük ruznâme âmirinin emrinde ayrıca    kalem bulunmaktaydı ve şöyleydi: a) Malikane kalemi, bu kalem hayat boyu verilen çiftliklerle meşgul olurdu; b) Zimmet kalemi, devlet borçlarıyla görevliydi; c) Muh lifat Jralemi, bu kalem yüksek memurun gerektiğinde yerini alacak görevlilerin işleriyle meşguldü.

Mevkufat veya vergiler kalemi âmirinin emrinde üç başka kalem vardı ve bunlar şu şekildeydi: d) Kalemiye veya yazı harçları kalemi; e) Menzil veya posta harçları kalemi; f) Adedi ağnam veya koyunların sayımı kalemi.

Son olarak Maliye kalemi veya nezâret dairesi âmirinin emrinde şu kalemler bulunmaktaydı, g) Din adamları kalemi, Kâhyabey dâiresi kâtibi tarafından idare edilmekteydi; evvelki altı kalemin âmirleri hocagândan değillerdi ve halife adını taşıyorlardı.

A. Maliye Birinci Baş-dâiresine Bağlı Olanlar:

Dâirelerin âmirleri arasında sayılmayan diğer kalemlerin âmirleri de şöyledir:

1. Sergi halifesi veya hazîneden çuha vergisi karşılığını alan yardımcı; 2. Veznedarbaşı veya hazinenin teslim ettiği para bölümlerinin tartı amiri; 3. Sergi nazırı veya ilk evvelki âmirin işlerinin kontrolünü yapmakla görevli müfettiş.

B. Maliye ikinci Baş-dâiresine Bağlı Olanlar:

Bu sınıfta, Defter emîni müstesnâ.üç Defterdar ve müfettişlerden sonra gelen, resmî mertebe gereğince bunları takibeden «emîn» ler yer almaktadır ve bunlar şu diziyledir; 1. Şehr emîni veya başka bir deyişle, şehrin idarecisi; 2. Tersane emîni; 3. Mutbah emîni veya İmparatorluk para kahyası; aynı zamanda siciye emini de denir; 4. Gümrük emîni veya Gümrük kâhyası; 5. Kâğıd-ı biran emîni veya kalemlerin ihtiyaçlarını sağlamakla, dışarıdan temin etmekle görevli kâhya; 6. Ka-ğid-ı enderun emini veya iç kağıtların (vesika) kâhyası ki, yeni verilen tımar ve zeametlerin harçlarını almaktadır; 7. İçecek emîni, Meşrubat kâhyası; 8. Sanduk emîni, kasalar (orduya ait) kahyası; 9. Anbarlar emîni veya tersane depolan kâhyası; 10. Tophane nâzın, top dökümhaneleri müfettişi; 11. Baruthane-İ İstanbul nâzın, İstanbul barut imalathaneleri müfettişi; 12. Baruthane-i Gelibolu nâzın, Gelibolu barut imalathaneleri müfettişi; 13. Baruthane-İ Selanik nâzın, Selanik barut imalathaneleri müfettişi; 14. Evkaf-ı hümayûn nâzın, Sultan'ın dini vakıfları müfettişi; 15. Zahir nâzın veya yiyecek maddeleri kâhyası; hububat nâzın da denirdi. 16. Mukataat nâzın veya çiftlik icarları kâhyası. 17. Cephane nâzın, silahlar kâhyası; 18. Humbarahâne nâzın veya bombacılarla alâkalı işler müfettişi; 19. Asâkir-İ Muhammediye nâzın, yeni teşkil edilen muntazam birlikler müfettişi; 20. Muallami asâkir-İ bostanian-ı hassa, iç bostancı silah talimi müfettişi; 21. Mehterhane nâzın veya çadırlar deposu müfettişi; 22. Mühimmat nâzın veya levazımla ilgili işler müfettişi; 23. Su nâzın veya, su yolları müfettişi; 24. Boğaz nâzın, Boğaziçi müfettişi;

25. Galata nazın veya Galata müfettişi, evvelce liman nazırı. Galata voyvodası denirdi. 26. Fes nâzın, yâni yeni teşkil edilen birliklerin fes veya başlıkları müfettişi; 27. Tüfekhâne nâzın veya tüfek fabrikaları müfettişi; 28. Dîkicîlar nâzın, bütün dikiş meslekleri müfettişi (terziler, ayakkabıcılar, vb.); 29. Anbarlar nâzın, tersane depolan müfettişi; 30. Tersane reisi; 31. Devlet nâzın, hükümeti teftiş yetkisine sahip ve bu bakımdan Vezirîâzam'ın yanında yer alan ve İmparatorluk müfettişi olarak kubbe veziri,⁵⁷ (richal) rütbesinde; bu bakımından basit bir hoca değil.

C. Ocak Kâtibi⁵⁸ Mevkileri aşağıdaki şekilde kollara ayrılıyordu: 1. Asâkir-i mansuri kâtibi yahut muzaffer ordular kâtibi, yâni, yeni teşkil edilen birliklerin kâtibi; 2. Topçular kâtibi; 3. Toparabacılar kâtibi; 4. Humbaracı kâtibi; 5. Kalyoncular kâtibi veya savaş gemileri kâtibi (donanma kumandanlığı kâtibi) ; 6. Tîmar kâtibi, yahut ti-marlar kâtibi.

Diğer üç kâtibin ocaklarda kâtiplik unvanları yok; bununla beraber, mertebe silsilesine göre, bunlar diğerlerin üst derecesinde görev yapıyorlar. Bu diğer kâtipler de şöyle sıralanıyor: 7. Masraf-ı hümayûn kâtibi yahut saray masrafları kâtibi; 8. Mîrî kâtibi yahut maliye sekreteri ki, bu makam Mekke kadısı sınıfında bulunan ulemâdan biri tarafından işgal edilmektedir ve bu makam ayrıcalığı sürekli tutulmaktadır; 9. Defter kâtibi veya Maliye odası vekili (Bakan) kâtibi.

Mîrî kâtibi, Maliye Nezâretine bağb dört görevliden birincisidir ve dâima Mekke kadısı derecesinde olan ulemâ arasından seçilir. Maliyeye bağlı diğer üç görevli şunlardır

10. Başbakıkulu veya devlet hâzinesi muhzirleri şefi, görevi hazîneye ait paraların girişini yapmaktır; 11. Haraççı başbakıkulu, vergi muhzirleri başı; adam başı vergilerini hazîneye intikal ettirmekle görevlidir; 12. Mîrî dellalbaşısı yahut arazi vergilerini bağırarak ilan eden, bildirenlerin başı.

⁵⁷ Çerkeş Memluklerinin Mısır ve Suriye'deki hâkimiyetleri sırasında birinci derecede makam sahiplerine nazır deniliyordu; Osmanlılar daha sonra vezir deyimini kullandılar. Böylece, nazirul-ceys veya Suriye birlikleri müfettişi, Cihannümâ, s. 654'e göre vizir unvanını aldılar. Daha sonra bu unvan alındı ve sadece nazirul- nîzâm veya Osmanlılarda devlet nazırının karşılığı olan nîzâm müfettişi unvanı getirildi. Şâhin'in oğlu Halil Cihahiri'den öğrendiğimize göre Mısır nazırları üç sınıf oluşturunyorlardı: Nazın fil mal veya hâzlina müfettişi; Kâtib-es-sier veya hükümet kâtibi, nazirul-has, arazi mülkü müfettişi.

⁵⁸ İlk zamanlarda olduğu gibi, günümüzde de nazırlar veya Müfettişler enim veya kâhyalardan daha yüksek bir dereceyi işgal etmektedirler. Eskiden, Emîn ve kâtiplerle aynı derece çizgisi üzerinde bulunuyorlardı. Yahut, ocak başkâtiplik (çeşitli birlikler) görevini üstlenmişlerdi; bu sonuncuların başlıca yedisini şu unvanları alıyorlardı: Yeniçeri efendisi (yeniçeriler kâtibi); sipahi kâtibi; silahdâr kâtibi; ulufeciyan-ı yemin kâtibi (sağ kanat ücretli birlikler kâtibi); ulufeciyan-ı yesar kâtibi (sol kanad ücretli birlikler kâtibi); gurebay-ı yemin kâtibi (sağ kanat yabancılar kâtibi); gurebay-ı yesar kâtibi (sol kanad yabancılar kâtibi); bugün asâkir-i mansure (yeni kurulan birlikler) unvan olarak da evvelkilerin yerini almış bulunmaktadır.

D. Ocak Ağalan, Yani, Birlik Paşaları ve Onların Yardımcıları Diğer Ağalar:

1. Bostancıbaşı veya imparatorluk bahçesi koruyucularının Paşası; 2. Topçubaşı veya topçu Paşası; 3. Toparacıbaşı veya top nakliye Paşası; 4. Cebeci başı veya ordu deposu Paşası; 5. Lağımci başı veya kale altında fetih için lağım kazan istihkâm birliklerinin Paşası; 6. Humbaracıbaşı veya bombacılar Paşası; 7. Kasabbaşı; 8. Mimarbaşı veya devlet inşaatlarına nezâret eden sorumlu mimar; 9. Mehterbaşı, çadırların muhafasından sorumlu; 10. İhtisab ağası veya çarşı pazarın kontrolünden sorumlu görevli; 11. Mîriâlem veya Sancak-ı Şerif taşıyıcısı Bey; 12. Büyük İmrahor yani imparatorluk ahırlarının baş sorumlusu; 13. Küçük İmrahor, imparatorluk ahırlarının ikinci sorumlusu; 14. Kapucular- kâhyası veya Sultan'ın huzuruna kabulü düzenleyen

teşrifatçı.

Veziriazamın doğrudan emri altında bulunan nazırlıklarda yekûn olarak yüz kırkyedi görevli çalışmaktadır, bu sayıya yüzyirmi divanı hümâyûn ulakı ve Maliye nezâretinin yirmidört yardımcısı ve yirmidört ödeyici veznedarı ve çavuşların onbeş bölükbaşısı eklendiği takdirde, Bâb-ı Âlînin üçyüzotuz görevlisi bulunduğu ortaya çıkar. Fakat, bütün bu görevlerden ricaller (erkekler), hocagânlar (üstad ve idareci sınıf) ve ağalar (Beyler-Senyör karşılığı) yıllık tevcih (tâyin ve terakki) listesinde yer alırlar. İdareye getirilen reformlar büyük değişikliklere yol açmış, bu husus bilhassa bu son görevlilerin sayısı ile alakalı hususlarda görülmüştür.

A. Daha önce gördüğünüz gibi, devlet memurlarının birinci bölümü üç nazır ve altı müsteşardan oluşmaktadır ve bunlar tercihli olarak rical veya Bâb-ı Âlî'nin büyük görevlileri adını taşımaktadırlar. Bunlar Veziriâzam'dan sonra şöyle sıralanmaktadırlar:

1. İçişleri nâzın (kâhyabey); 2. Hariciye nâzın (Reis efendi); 3. İmparatorluk mareşali (Çavuşbaşı); bunların hemen ardından altı müsteşar gelir ve şöyle sıralanırlar 4. Danıştay baş sorumlusu; 5. Danıştay ikinci sorumlusu; 6. Veziri âzam'ın çalışma kabinesi katibi; 7. Teşrifat sorumlusu; 8. Veziriazam yardımcısı (beylikçi); 9. Kâhyabey'in çalışma kabinesi kâtibi.

B. Hocagânlardan veya daire sorumlularından oluşan ikinci bölüm şöyle sıralanır:

a. Birinci sınıf hocagânlar, bunların sayılan beştir ve şöyle sıralanırlar: 10-12. tik üç defterdar; 13. Oda kahyası (maliye nezareti) ; 14. Nişancıbaşı. Bu sonuncuların elbiseleri kırmızı kadifeydi, diğer hocaga-nınkiler ise

menekşe rengi kadifedendi.

b. İkinci sınıf hocaganm sayılan ancak üçtür; 15. Büyük ruznftme; 16. Baş muhasebe, ve 17. Anadolu muhasebe.

c. Üçüncü hocagân altı kâhyadan oluşur ve şöyle sıralanır: 18. Tersane kâhyaları 19. Şehir kâhyası, 20. Nakit kâhyası, 21. Mutbak kâhyası; 22. Arpa kâhyası, 23. İmparatorun masrafları kâhyası.

d. Dördüncü sınıf hocagan diğer yirmi maliye dairesi şefi, onüç müfettiş ve üç kâhyadan oluşmaktadır ki sıralaması şöyledir 24. İstanbul büyük gümrüğü kethüdası (müdür, kâhya, vb.) ; 25. Sûrlar umumî kâhyası, 26. Kasaplar kâhyası, saray mutfaklarına et sağlamakla görevli, Nihayet yedi katip de bu sınıf içinde yer almıştır ve şunlardır: 27. Yeni teşkil edilen birlikler kâtibi; 28. Topçular kâtibi; 29. Tüfekçiler kâtibi; 30. Bombacılar kâtibi; 31. Savaş gemileri kâtibi; 32. Çavuşlar kâtibi; 33. Gediklüler kâtibi. Böylece üçüncü sınıfa bağlı hocagânlann sayısı toplamı ellisekize varmaktadır. Bu bakımdan Mouraddjea d'Ohs-son'un, C. VII, verdiği sayı artık bugün tam değildir.

C. Ağalar üçüncü bölümü

'D' harfinde, daha yukarılarda belirtilen ondört ağa, 'A' harfiyle işaret edilen tâyin edilebilir, değiştirilebilir ve azledilebilir altmış yedi ağaya ilave edilirse, sahipleri heryıl buyrultu ile yerlerinde kalmaları te'kid, terfi veya azledilen, yekûn olarak Bâb-ı Âlî'nin seksenbir makamı bulunduğu anlaşılır. Tâyin veya yerlerinde kalmaları te'yid edilen isimlerle bütün bu dâirelerin bir listesi (tevcihât defteri) yapılır. Veziriazam bu görevlilerden birini azletmek istediğinde listenin üzerine üç isim yazar, bunlardan sonuncusu tercih ettiği kişi mânâsına gelir ki, Sultan genellikle tasvib eder.

Böyle olunca, Bâb-ı Âlî'nin seksenbir değiştirilebilir, azledilebilir görevli makamları ve memuriyetleri şunlardır: Dokuz rical (üç nazır ve altı müsteşar); birinci sınıftan dört hoca (üç defterdar, defter emîni ve nişancıbaşı); yirmibir dâirenin, divânı hümâyun şefi ve dini işler şefi de dâhil olmak üzere, başında bulunanlar; şehir, tersane, imparatorluk mutfak, arpa, para, gümrük ve Sultan'ın masrafları, iç ve dış yazılar sûrlar ve kasaplar) kahyaları olmak üzere dokuz kâhya; onüç müfettiş: Top dökümhanesi, barut imalâthaneleri, vakıflar (imparatorluk dini vakıfları), zahire, çiftlikler, savaş malzemesi (mühimmat), depo, yeni temsil edilen birliklerinkiler, tâlim, kumaş ödeme, ücret ve savaş gemilerine bakanlar; yedi kâtip: İmparatorluk birliklerinin, topçuların, silahdarların, bombacıların, savaş gemilerinin, çavuşların ve gedüklülerin; ondokuz ağa:

Veznedar, başbakıkulu, cizyebakıkulu ve dellâlbaşı da denilen dört oda ağası; askerî birliklerin sekiz ağası: Bostancıbaşı, cebeci, topçu, toparabacı, lağımçıbaşı; humbaracıbaşı, miralem (Sancak-ı Şerif muhafızı) ve çadırlar birinci muhafızı, üç imparatorluk polisi ağası: İhtisab ağası, kasabbaşı ve mimârağa; nihayet, dış sarayın üç ağası: büyük ve küçük mirahur, büyük kethüda (Kapucularbaşı) (165).

Bütün makamlar (vazifeler, mansıblar) tekrar Özetlendiğinde aşağıdaki yekûn bulunun

Bütün sarayı halkiyle Veziriazam, yekûn olarak:	430 kişi
Divan-ı hümâyunda bulunan sekreter ve memurlar:	120 "
Bağımsız yirmibeş dâirenin halifeleri ve yedi maliye dâiresinin görevlileri ki, bunların şefleri zeametten yararlanır:	32 "
Evrakçı kesedarlar ve bu dâirelerin veznedarları:	32 "
Divân çavuşları:	630 "
Bâb-ı Âlî'nin her yıl değiştirilebilen, azıl ve terfi etürilebilen görevlileriyle bu uygulamanın dışında kalanlar:	147 "
Yekûn	1391 kişi.

Bu yekûndan Veziriazam'ın sarayındaki görevliler ve yüzotuz divân çavuşu çıkarıldığı takdirde geriye yine üçyüzotuzbir yüksek veya aşağı derecede görevli kalacaktır, fakat bu görevlilerin seksenbizzl «Tevcihât DefterVne yâni makamları bakımından her yıl yayınlanan buyrultuda makamları tasdik veya azledilebilir görevlilerdir. Aynı durumda bulunan ve sayıları III. Selim saltanatı döneminde yayınlanan bir nizâmname ile yirmisekiz olarak tesbit edilmiş bulunan eyâlet valileri de aynı durumdaydı.

⁵⁹. Bu taksimat, yirmiyedi görev sayısı (makam, memuriyet sayısı) veren Muradjea d'Ohsson'unkinden ayrılmaktadır. Gerçekten de bu müellif, Mora ve Basra valiliklerini diğer valilikler arasında saymamakta, toplama dâhil etmemektedir; Basra'yı Bağdad vali-liğiyle bir saymakta, Mora'yı da SÜistre'ye bağlı göstermektedir. Bu valilikler Avrupa'dadır ve şunlardır: Rumeli, Bosna, Silistre, Mora, Akdeniz adaları ve Girit adası; diğer yirmibir valilik Asya'da; bir tek eyalet, Mısır, Afrika'dadır ve yeni istatistikte buradaki himaye altında bulunan devletler (Etats barbaresques) sükûtle geçştirilmiştir. Fakat günümüzde, bu yirmisekiz valilikten Mora, Mısır,

⁵⁹ Bu nizâmname Nuri'nin İmparatorluk Tarihi'nde, f. 48, bulunmaktadır.

Suriye ve Girit adasını ayırmak gerektiğinden ancak yirmi dört ve Bâb-ı Âli Adana, Halep, Trablus, Şam ve Cidde'yi teslim zorlandığı takdirde sadece onsekiz eyalet kalmaktadır.⁶⁰

II. Kılıç Ve Valilik Makamları

A. Avrupa'daki Valilikler.

I. Rumeli Valiliğinde Onaltı Sancak Bulunmaktadır Ve Şöyledir:

1. Manastır, valinin bulunduğu şehir.
2. Selanik.
3. Tırhala.
4. İs-kendireyi (arnavutluk'da Scutari).
5. Ohri.
6. Avlonya (Valona).
7. KÖs-tendil (Güstendil).
8. İlbasan.
9. Perzerin.
10. Dukagin (Dukaghin).
11. Üsküb (Scopi).
12. Delonia (Delvino).
13. Vuleçterin.
14. Kavala.
15. Alacahisar.
16. Yanya (Yanina).⁶¹

II. Silistre Valiliğinde Sekiz Sancak Bulunmaktadır Ve Şöyledir:

1. Silistre.
2. Semendere (Semendra).
3. Vize.
4. İbrail.
5. Kırkkilise (Kırklarili).

⁶⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/69-76

⁶¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/76

6. Niğbolu.

7. Vidin.

8. Cermen (Son dört sancak Mouradjea D'Ohsson'unda yoktur.)⁶²

III. Eski Mora Valiliğinin Dört Sancak'ı Vardı Ve Şöyleydi:

1. Mora (Tripolizza, Valinin makamı).

2. Misistra.

3. İnebahtı (Le-panto).

4. Kordos (Korent).⁶³

IV. Cezfiir , Yani Adalardenizi Adaları Valiliği, Sekiz Sancak'ı Bulunuyordu; Artık Yedi Sancakla Kaptan Paşa Valiliğini Oluşturuyor:

1. Karlı ili.

2. Gelibolu (Gallipolis).

3. (Rodos.

4. Midilli (Mytylene) adası.

5. Kıbrıs

6. Adalardenizi küçük adaları.

7. Çanakkale.

8. Eğriboz (Negrepont) evvelce listede olmayan⁶⁴

V. Dört Sancaklı Bosna Valiliği, Sancakları Şöyle:

1. Bosna saray (Vali makamı)

2. Zvomik

3. Hersek.

4. Kilis.⁶⁵

⁶² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/76

⁶³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/76

⁶⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/76

⁶⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/76

B. Asya Valilikleri.**VI Küçük Asya'da. Anadolu Valiliğinde Ondört Sancak Var, Şöyle Ki:**

1. Ankara (Angora).
2. Aydın.
3. Bolu
4. Teke.
5. Hamid.
6. Hudâvendigâr (Bursa).
7. Sultanönü.
8. Kastamonu.
9. Karahisâr.
10. Saruhan.
11. karasu.
12. Kangri.
13. Kütahya, Valilik makamı.
14. Menteşe. Hoca ili, Biga ve Suğla Kaptanpaşa Valiliğinin bünyesine dahildir.⁶⁶

VII. Karaman Valiliği Yedi Sancaklıdır, Şöyle Ki:

1. Konya, Valilik makamı.
2. Aksaray
3. Akşehir.
4. Beyşehir.
5. Kırşehir.
6. Kayseri.
7. Niğde.⁶⁷

VIII. Sivas Valiliği, Yedi Sancaklıdır, Şöyle Ki:

1. Sivas, Valilik makamı.
2. Amasya.

⁶⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/76-77

⁶⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/77

3.  orum.
4. Bozok.
5. Divri i.
6. Canik.
7. Arabgir.⁶⁸

IX. Trabzon Valiliği,    Sancaklıdır,   yle Ki:

1. Trabzon (Trebisonde)Vali Makamı.
2. Goniah
3. Batum.⁶⁹

X. Kars Valiliği, Altı Sancaklıdır,   yle Ki:

1. Kars, Valilik makamı.
2. Ardahan
3. Hocevan.
4. Saru ad.
5. Ke- eran.
6. Kazmagan.⁷⁰

XI. Çıldır Valiliği, Yirmi Sancaklıdır:

1. Ad ara
2. Ardenu 
3. Ardahan, büyük.
4. Ardahan, küçük.
5. Oltu.
6. Petkerek
7. Penek.
8. Pasthon.
9. Tausker.
10. Çıldır, Valilik makamı.
11. Hacrek.

⁶⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/77

⁶⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/77

⁷⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/77

12. Hartevis.
13. ŖuŖad.
14. G le.
15. Lev ne.
16. Mah i.
17. Nusl liv ne.
18. Mamrev n.
19. Ahalkelek.
20. Ahista.⁷¹

XII. Erzurum Valiliği, Ondört Sancaklıdır:

1. Erzurum, Vali makamı.
2. İspir.
3. Pasin.
4. Tortum.
5. Hınıs.
6. Karahisâr
7. Kızancan.
8. Mamrev n.
9. Keyfi.
10. Mecnegerd.
11. Ma-lazgird.
12. Tekman.
13. EleŖkerd.
14. Bâyezid.⁷²

XIII. Van Valiliği, Ondört Sancaklıdır:

1. Van, Vali makamı.
2. Adil  uvaz.
3. ArdiŖ.
4. MuŖ.
5. Bargiri.

⁷¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet NeŖriyat: 10/77

⁷² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet NeŖriyat: 10/77

6. Kiarkiar.
7. Kesani.
8. Espaberd.
9. Agakis.
10. Beni Kotor Kürt aşireti.
11. Bâyezid.
12. Berdaa.
13. Ovacık.
14. Bitlis. (Mourajea d'Ohsson, ancak beş sancak sayıyor.)⁷³

XIV. Rakka Valiliği, On Sancaklıdır:

1. Rakka, Vali makamı.
2. Roba veya Urfa.
3. Suruç.
4. Habur veya Haran.
5. Celab.
6. Nirec
7. Dera veya Beni Kais
8. Beni Rebiâ.
9. Ce-mase.
10. Deir Rahbe.⁷⁴

XV. Diyarbekr (Diyarbakır) Valiliği, Yirmibeş Sancaklıdır:

1. Ergani (Arghani).
2. Akcekale.
3. Amid.
4. Çemişgezik.
5. Hasan-kehf
6. Habur
7. Harbut,
8. Saart.
9. Sincar.

⁷³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/77

⁷⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/77

10. Siverrek.
11. Miarfa-rekain.
12. Mazgherd.
13. Nuseybin.
14. Atak.
15. Portok.
16. Tercil
17. Şalakçur.
18. Çermik.
19. Saghman
20. Kotah.
21. M ibrani.
22. Palon
23. Cezire
24. Hasu
25. Genç⁷⁵

XVI. Şehrzor Valiliği» Otuzikl Sancaklıdır:

1. Erbîi
2. Şemamek
3. Herir
4. Köy
5. Abraman
6. Uşti.
7. Baf Be-rend
8. Belkars
9. Bil
10. Evtari
11. Cebel Hamrin
12. Cengule
13. Doraman veya Daveran
14. Dolcoran
15. Surucek
16. Sid Burancin

⁷⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/77-78

17. Şehrbezar

18. Şehrzor

19. Acurkalaa

20. Gazikeşan

21. Merkave

22. Hezarmen

23. Rudin

24. Mihrevan

25. Şemirh

26. Karadağ

27. Çağhan

28. Kizilce

29. Bebe

30. Senge

31. Kerkük

32. Inciran (Mou-radjea d'Ohsson ancak ikisinden bahsediyor: Kerkük Erbil ve Ana; fakat bu sonucu Rakka Valiliğine bağlı.)⁷⁶

XVII. Musul Valiliği, Sekiz Sancaklıdır:

1. Musul, Valilik makamı.

2. Eski Musul.

3. Bacvanlu

4. Tekrit

5. Heroyane

6. Kara Daseni veya Dudaseni.⁷⁷

XVIII. Bağdad Valiliği, Onsekiz Sancaklıdır:

1. Ali Salih

2. Bağdad, Valilik Makamı.

3. Beyat

4. Terteng

5. Cengule

⁷⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/78

⁷⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/78

6. Cevazar

7. Hille

8. Deme

9. Rumahin

10. Bala, Dekirkapı (Geçit)

11. Sengabad

12. Semvat.

13. Amadia

15. Korinia

16. Kerne

17. Kelan

18. Vasit (Mouradjea D'Ohsson sadece Bagdad ve Hille'yi zikrediyor ve Basra'yı ayrı valilik yapıyor).⁷⁸

XIX. Maraş Valiliği, Beş Sancaklıdır

1. Maras, Valilik Makamı

2. Kars.

3. Malatya

4. Anteb

5. Simosat (Samozati), bu sonuncusu Mouradjea'da yok.⁷⁹

XX. Basra Valiliği, Otuz Sancaklıdır:

1. Abu Aarna

2. Rahmaniye

3. Sekie

4. Kaban

5. Katif

6. Medenitol Kalaa

7. Böğürdelen

8. Soveib

9. Said

10. Kavarna

⁷⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/78

⁷⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/78

11. Kalal Cedide
12. Kaut Davudiye
13. Kaut Abu Mansur
14. Şiris
15. Beragh
16. Nevâde
17. Kalai Nahr Antar
18. Kalai Medine
19. Salihîye
20. Kout Ebu Soveyd
21. Kalai Dad Ben Saad
22. Kut Bahran
23. Mansuriye
24. Fethiye
25. Kut Sûre
26. Kelan Akara
27. Kut Saluşiye
28. Kut Muammer
29. Arslaniye

30. Kalai Dahne Evvelce daha birçok sancak vardı, zira «Cihannuma» daha otuz sancaktan bahsediyor bu sancaklar hisar da olabilir, hepsi de Basra'ya bağlı, fakat adlarını vermiyor.⁸⁰

XXI. Adana Valiliği, Beş Sancaklıdır:

Bu valilik, müteakib altısı gibi, bugün Mısır Paşasının hakimiyetin-dedir.

1. Adana
2. İçel
3. Alâiye
4. Sis
5. Tarsus⁸¹

XXII. Haleb Valiliği, Altı Sancaklıdır:

⁸⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/78-79

⁸¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/79

1. Haleb
2. Kilis
3. Balis
4. Birecik
5. Azir
6. Maaret ⁸²

XXIII. Trablus Valiliği, Beş Sancaklıdır:

1. Trablus
2. Honia
3. Hama
4. Selimiye
5. Cebela ⁸³

XXIV. Şam Valiliği, Sekiz Sancaklıdır:

1. Şam (Damas, El Şam)
2. Kudüs (Jerusalem)
3. Gaza
4. Nablus
5. Acelun
6. Lahcun
7. Beyrut
8. Karak ⁸⁴

XXV. Cidde Valiliği

XXVI. Mısır Valiliği

XXVII. Girit Valiliği, Üç Sancaklıdır:

1. Hanya (Cane)
2. Retimo

⁸² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/79

⁸³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/79

⁸⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/79

3. Kandiye⁸⁵

XXVIII. Sayda Valiliği

Böylece, Mısır ve Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmalarından önce, Avrupa'da kırküş, asya'da (Küçük-Asya ve Afrika) iki-yüz kırkyedi sancak bulunuyor ve bunların toplam sayısı ikiyüzseksene varıyordu; fakat Şam ve Sayda Valilikleri de bu toplama dâhil edildiği takdirde yekûn ikiyüz seksenikiye yükselecektir. Aslî olarak oniki beyle idare edilen Mısır'a gelince, evvelce "Cihannuma" da on iki sancaklı bir Valilik olarak yer alıyordu.⁸⁶

III. Adlî Makam Ve Görevler

Bunlar birinci bölümde evvelce sıralandı.

B. Saray Hizmetleri, Görevleri. Bu görevler şöyle ayrılmıştın 1. Sarayın dış görevleri; 2. Sarayın iç görevleri yahut Harem görevleri.

Dış Görevler

I. Ağalar; II. Kâhyalar, III. Ulemâ. İmparatorluğun beş üzengi ağası (rikhabağalan) söyledin i. Beş Ağa.

1. Mlîu alem, yâni, Peygamber'in Sancağı'nın (Sancak-Şertf) taşıyıcısı, alemdarı. Muhzir yüzbaşılara (Kapucu-başı veya mabeyincilere), bütün Paşa veya birinci derecedeki Beylerin oğullarına ve saray musikisine de kumanda eder. Sultan'ın devlet ileri gelenlerine lütfettiği huzura kabullerde hazır bulunmak özel imtiyazına sahiptir.

2. Bostancıbaşı, veya imparatorluk bahçelerinin binbeşyüz muhafızının Paşası; Boğaziçi kıyılarının ve Çanakkaleye kadar Marmara denizinin, Sultan'ın ziyafet ve eğlence kasırlarının ve bahçelerinin teftiş görevini yüksek seviyede yerine getirir. Aynı zamanda büyük-şehremini (Belediye Reisi) görevi yapar ve sarayda icra edilen devlet ileri gelenlerinin idam edilmelerinde muameleye reislik (riyaset) eder. İşlemedikleri cinayetleri itiraf ettirmek veya elkoymak üzere sahip bulundukları serveti bildirmeleri için memurları, işkence uyguladıkları hapisaneleri teftiş etmek de görevleri arasındadır; payitahta yakın ormanların genel müfettişliği görevi

⁸⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/79

⁸⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/79

de üzerindedir; bu ormanlarda av kâhyalığı yapar ve ayrıca, Sultan'ın denizde gezmek istediği her seferinde saltanat kayığının idaresini üstlenmek de görevlerindedir.

3. Mîr-i ahûr-i evvel, yahut büyük- mirhâhûr; bin tavlâ bakıcının, altıyüz seyisin, altıbin Voinuks'un (savaş zamanlarında seyis görevi yapan) başıdır ve aynı görevi, yirmiyedi ayn ayn bölgeye dağılmış vaziyette bulunan Sultan'a ait çiftliklerin kuru ağalan için de yürütür. Nihayet, sarayın eğercileri, deve ve katırcıları onun emrindedir.

4. Kapucular- kâhyası veya büyük- mabeyinci (muhtazirler-başı); görevi, Sultan halk arasında görüldüğünde halktan kimselerin verdikleri dilekçeleri alıp Sultan'a sunmaktır ve büyük bir ihtişam içinde saray mareşallığı görevini yürütür.

5. Küçük (veya ikinci) emlâhur, saray subaylarının atlarının bulunduğu küçük tavlaları teftiş eder.

II. Sarayın beş emini (Umenha)

1. Şehrin genel emîni (Şehr-emîni);

2. Darphane ve mâdenler genel emini (Darphâne emini);

3. Saray mutbakları emini (mutbakemini);

4. Arpa veya yem emini (arpa-emîni);

5. İmparatorluk mutbakları masrafları emini (masraf şehirlgftri) Onlar gibi her yıl görevde kalmaları te'kid edilebilir veya değiştirilebilir durumda bulunduklarında bu on ağadan, daha yukarıda, hocagandan söz ederken bahsetmiştik.

III. Ulema zümresine bağlı subaylar:

1. Hoca veya Sultan'ın muallimi; verdiği bilgi tamamıyla dinle sınırlıdır;

2. İmam-ı evvel Sultan'ın Bayram namazı kıldırmak mecburiyetini üstlenmek ona vekâlet etmek imtiyazına sahip tek şahıs.

3. İmam- sâni, birinci imam yerini gerektiğinde alacak olan ve onun gibi müderris (profesör) unvanını atanma günü alan görevli.

4. Hekimbaşı, birinci tabib, evvelki iki şahıs gibi profesör (müderris) unvanına sahiptir. Diğer doktorlar, cerrahlar, göz hekimleri ve eczacılar, onun nezâreti altındadırlar.

5. Cerrahbaşı, şehzadelerin sünnet işleriyle ve saraya alınacak hadımların muayeneleriyle görevlidir.

6. Kehalbaşısı veya birinci göz hekimi; Kadınların gözlerine çekecekleri sürmeyi hazırlar.

7. Hatip, saray camii vaizi.

8. Hafız-ı kütüb, kütüphane sorumlusu

9. Şeyh, sarayın vaizi.⁸⁷

Odalılar İçoğlanları

A. Has oda veya içoğlanlar birinci odalıları: Bu odalılar otuzdokuz içoğlanmdan (hasodalı) oluşur, bizzat Sultan bunların kırkınıncısını oluşturur; çünkü bu rakam, bâtil itikada göre uğurludur, bu odalılar on-yedi subayı, kendi derecelerine göre atanmışlardır, şöyle ki:

1. Silâhdâr-ağa veya kılıç taşıyıcı, dört birinci yoldaş veya odalının şefidir, Sultan'ın hanesinin başı olarak sultan'ın kılıcını sol omuza asılı olarak taşımakla görevlidir; yalnız büyük geçit resimleri ve törenlerde kılıcı sağ omuzunda asılı olarak taşır. Sultan'ın silahlarının muhafızıdır.

2. Çuhadârağa, veya Sultan'ın elbise dolabının muhafızı (Bizans imparatorlarının vestiyer başsorumlulan gibi): büyük bayramlarda halka atar.

3. Rikâbdârağası, veya üzengi tutucu; Sultan ata binerken üzengisini tutar.

4. Tülbentçi başı, veya Sultan'ın sarıklarının muhafızı; büyük törenlerde Sultan'ın ardından gider ve elindeki sangı, halka selâm verme anlamında eğik tutar.

5. Anahtarağası, İçoğlanlar odasının anahtarları onda durduğu gibi, Sultan'ın yemek tablası kâhyasının anahtarı da onda durur.

6. Peşkirciağa, havluları muhafaza eder.

7. Binleşpeşkirağası, Sultan'ın atlı gezilerinde peşkirciağaya yardımla görevlidir.

8. İbrikdarağa, Sultan abdest alırken ellerine su dökmekle görevli.

9. ve 10. KÖşebaşı denilen iki subay, odalılarda asayiş sağlamla görevli.

11. Müezzin başı, Namaz vaktini haber vermek ve her cuma günü Sultan'ın camie gittiğinde, namazdan önce duâ okumakla görevli.

12. Sırkâtibi, veya Sultan'ın özel kâtibi; görevi saraydan camie gittiği sırada sunulan dilekçeleri okumak; Sultan'ın alayına takılır ve içinde yazı yazmak için gerekli şeyleri omuzuna astığı bir torbada taşır.

13. Baş çuhadar, veya birinci oda hizmetkârı; diğer üç odalılardan

⁸⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/79-81

alınmış otuz hizmetkâra kumanda eder, efendisinin sandallarını taşıyarak Sultan'ın sağ tarafında yürür. Yardımcısı (ikinci çuha'dâr) Sultan'ın sol tarafında yürür.

14. Sarıkçıbaşı, Sultan'ın sarıklarını sarar.

15. Kahvecibaşı, veya şef kahveci.

16. Tüfekçibaşı avda veya atış tâliminde tüfengi doldurup sultan'a vermekle görevlidir. İmtiyazı, saray avcılarının öldürdükleri avı kabul etmektir.

17. Berberbaşı, Sultan'ın başını traş etmekle görevlidir.

B. İkinci oda (hazîne odası).

Bu odanın subayları İstanbul'un fethinden ve İmparatorluğun büyümesinden beri birikmiş değerlerin korunmasıyla mükelleftirler ve şöyle sıralanırlar:

1. Hazine kâhyası veya iç hazîne kâhyası; bu kahya, sarayın ekonomisiyle görevlidir ve her ay masraf durumunu Sultan'a arzeder. emri altında a) Güğümbaşı veya para kutusu taşıyıcısı, b) Güzel mevsimlerde Sultan'ın kaldığı sayfiye köşklerinde kendisine vekâlet etmekle görevli başkullukçu vardır.

2. Anahtar-ağasi. hazîne odasında polis görevini yerine getirir.

3. Başyazın, veya başyardımcı; hazinenin durumunu kaydetmekle görevlidir dört odada çalışanların durumlarının cetvelini tutar.

4. Çantacı, Sultan halk içinde görüldüğü sıralarda, işlemeli maroken para çantasını taşır.

5. Sorguçcu, Sultan'ın sarığına taktığı elmas iğnelerin bakımıyla görevlidir.

6. Kapanıçacı, Sultan'ın büyük kabul törenlerinde giydiği kapani-çalan muhafaza etmekle görevlidir.

7. Tabak-eski, porselen sofrâ takımlarının muhafazasıyla görevlidir.

8. ve 9. iki tüfekçibaşı. Sultan atla saraydan çıktığında herbiri altın ve kıymetli taşlarla işlenmiş tüfeğinin bakımıyla görevlidirler.

10. Bülbülcübası, bülbüllerin muhafızı.

11. Tutîcibaşı veya papağanlar muhafızı.

C. Üçüncü Oda (kilerodası) şu görevlilerden oluşur:

1. Kilercibaşı, kilerlerin baş sorumlusu.

2. Kiler kâhyası veya kilerler muhafızı; kilercibaşının muavini du-

rumundadır. Emrine, a) Çaşnagırbaşı, büyük şerbetçi ki emrinde elli şerbetdâr bulunuyor; b) Mehterbaşı veya saray musikisi sorumlusu; c) Ekmekcibaşı veya saray ekmek dağıtım dâiresi sorumlusu; d) Aşçıbaşı, Sultan'ın mutfağının başı; e) Helvaçıbaşı reçellerin de sorumlusu; f) Kilercibaşı veya erzak temini sorumlusu, elli oğlaniyle hizmet görmektedir.

D. Dördüncü oda (seferli odası), yâni çamaşır odası, ki şöyle oluşuyordu:

1. Seferli kâhyası yahut bu oda içoğlanlarının başı; bu içoğlanlar eskiden Sultan'ın çamaşırlarını yıkamakla görevlendirilmişlerdi; bugün musikişinasların, ses sanatçıların ve şarkıcıların saray hizmetinde çalıştırılmak üzere yetiştirildikleri bir mekteptir.

2. Üç Nöbetçibaşı, son üç odada düzeni, temizliği sağlamakla görevli; süfli işleri gördürmek üzere emirlerinde gemilerdeki kürek mahkûmlarından iki tanesi bulunuyordu.

E. Galata Saray veya Galata'da içoğlanlarının yetiştirildi^ mektep;

Bu oda eski büyük ve küçük saray odasının yerini almıştır; bu oda içoğlanlarının şefi dâima bir hadımdır ve Galata-saray ağası adını taşır.

III. imparatorluk av dairesi (Şıkar-i hümayûn)

1. At ağası veya dairesi başı;

2. Doğancı-başı veya baş şahinci;

3. Şâhlıncı-başı ve beşaz şah inli avcılar başı.

4. Çakırcı-başı veya akbabalı avcılar başı;

5. Atmacacı - başı veya atmacalı avcılar başı. IV. Saray bahçeleri Muhafızları (bostancılar):

Özengi ağalarından biri olan bostancı başı'dan daha önce söz etmiştik; emrinde şu subaylar bulunun

1. Heseke-ağa veya üçyüz hasekinin başı, Sultan tarafından verilen idam cezalarının uygulatıcısıdır; bostancıbaşının yardımcısıdır ve ilerleme usûlüne göre onun yerini alacaktır,

2. Bostancıbaşı kahyası veya bostancıbaşı vekili;

3. Kuşcuağa, Bostancıbaşı denetiminde ormanların baş teftişçisidir.

4. Terekçibaşı veya bostancıbaşı makamına bağlı vergilerin ve saray arazilerinin bir bölüm vergi ve gelirlerinin tahsildarı;

5. Bostancılar odabaşısı. Veziriazam kapısında bostancıbaşının memuru ve bu sebeble Veziriazam sarayında kalır;

6. Vezir karakulak veya Sultan'la Veziriazam arasında posta görevlisi;
7. Ağa karakulak veya itfailer başı;
8. Baş has eki, genellikle bostancılardan alınan üçyüz hasekiden oluşan birliğin albayı (yüksek seviyede işlerin uygulayıcısıdır);
9. Kireççi başı veya kireç imalathaneleri kiracısı; kira bedeli olarak bastancıbaşıma yaklaşık onbin kuruş öder;
10. Balık emini veya istanbul limanı ve civarında balık avı kâhyası, bunun için bostancıbaşına bir kira öder;
11. Meşrubat emîni, veya meşrubat satan yerler kâhyası.

V. Baltacı veya saray odun yancıları:

1. Baltacılar kâhyası veya ağası, yâni baltacıların başı; devletin posta hizmetlerini yürütür;
2. Yazıcı-efendî veya Kizlar ağası kâtibi ve Mekke ve Medine'nin vakılları idarecisi;
3. Kapu haseki veya Veziriazam katında Kızlar ağası memuru;
4. Hasekibaşı veya vakıflar gelirleri genel tahsildarı;
5. Hasekibaşı kâtibi, hasekibaşı birinci kâtibi;

VI. Zülüflü baltacılar, başlıklarının iki yanından saçları yanaklarına kadar indiğinden bu ad verilmiş (beyaz hadımlar):

1. Zülüflü baltacılar kâhyası, oda subaylarının hizmetine bağlı yüzüymü kişiiden oluşan bir bölüğün başı;
2. Zülüflü baltacılar eskileri, bu birlikden rütbeleri birbirine eşit iki kıdemli;
3. Altı Kuşçu veya Sultan'la Veziriazam ve Baş silahdar arasında yazılı haberleşmeleri sağlayan postacılar.

VII. Muhafızlar, bilgi olarak: Solaklar (Okçular), peykler (mızraklılar):

1. Solakbaşı yahut okçular muhafız yüzbaşısı.
2. İUhâb solakları, bu birliğin birinci ve ikinci mülâzimleri;
3. Peykfcaşı veya mızraklı muhafızlar yüzbaşısı;
4. Müjdecibcr.1, iyi haberler taşıyıcısı, yâni hac kervanının Mekke'ye ve Şam'a selâmetle vardığını Sultana bildiren görevli.

Demek ki, yukarıda bahsettiğimiz ulemâ, emîn ve ağalar da dahil

edildiği takdirde, sarayda yüzyirmiiki görevli bulunmaktadır.

Saray muhafızları ve ona bağlı diğer birlikler şunlardır:

1. Bahçe muhafızları (bostancılar).	1500	kişi
2. Kapı muhafızları (kapucular).	800	"
3. Mâbeyincilar (kapucular-başı).	50	
4. Saray tavlasında hizmetkâr (solahorlar).	80	"
5. Oda hizmetkârları (çuhadarlar).	40	"
6. Yüksek işler uygulayıcıları, (hasekiler).	300	"
7. Odun taşıyıcılar (baltacılar).	800	
8. Çaşnagirler (sofra ükımıcıları).	50	
9. Zülüflü baltacılar.	120	
10. Aşçılar.	200	
11. Helvacılar (reçel ve diğer tatlılar).	150	
12. Okçu muhafızlar (solaklar).	400	
13. Mızraklı muhafızlar (peykler).	150	"
14. Kilerlerde çalışanlar	100	
15. Çavuşlar.	600	
16. Müteferrikalar	200	
Yekûn	5,540	

Bu beşbinbeşyüz kırk kişiye, dilsizler, cüceler, musikişinaslar, oyuncular, yüzyirmi unvanlı makam ve altıbin voynok ilâve edildiği takdirde, Mouradjea d'Ohsson'a göre onikibin kılıçtan oluşan Sultan sarayı mevcudu bulunmuş olacaktır.⁸⁸

Saray İşçileri Ve Harem İşleri

Sultan'ın sarayının iç ve dış büyük maresâli:

1. Kızlar -ağası, hadımlar-başı'dır. Kendisine babüssaade-ağası da denmektedir. İki kutsal şehir dinî vakıflarının ve Sultan camilerinin vakıflarının idarecisidir, baltacı bölüğüne kumanda eder ve esir kızları hizmetinde bulundurmak imtiyazına sahiptir. Emrinde bulunan görevliler:

2. Hazînedârbaşı, harem ve baltacılar bölüğünün mâlî işleriyle, maliye eski vesikalarının muhafazası ve koruyucularından yirmisinin nezâretine verilen hil'at deposunun muhafazasıyla görevlidir;

3. Bazırganbaşı veya büyük tacir, Sultan'ın sarayı için gerekli bütün

⁸⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/81-87

kumaşların alım işleriyle görevlidir;

4. Peşkeş başı yâni yabancı devlet elçilerinin sundukları hediyeleri alan baş görevli; bu hediyeler Sultan'a sunulanlardır;

Diğer hadımlar tamamiyle hadım edildikleri halde basit bir hadım-laştırma ameliyesinden geçirilen beyaz hadımların (ak-ağalar  başına:

5. Kapu-ağa veya Kapu-efendisi denir; evvelce kızlar ağasının i  sarayın baş sorumlusu olması gibi dış sarayın baş sorumlusu durumundaydı.Ondan sonra gelen:

6. Hasodabaşı veya i oğlanlan birinci odası baş sorumlusu; kendisinden evvelce söz edilmişti.

Haremi h m yunun kadınları ve kızları:

Aslında Osmanlı hükümdarları müslüman veya hristiyan prenseslerle evlenirlerdi. Sultan I. İbrahim'den beri, hiçbir Sultan kendi teb'asmdan kızlarla evlenmedi. O zamandan beri harem çoğunluğu para verilerek alınmış ve hanım sultanlar tarafından veya büyük makam sahiplerince hediye olarak verilen kızlardan oluşuyordu. Harem beş sınıfa ayrılmıştı ve şöyleydi:

1. Kadınlar; bunlar Sultan'a yakın kadınlardır ve Sultan'ın birinci kadınlarının imtiyazlarından yararlanırlar. Sayıları genellikle d rttd r; bununla beraber I. Mahmud bunların sayısını altıya çıkarmış, I. Abdul-hamid'de ise sayıları altıyı bulmuştu.    nc  Ahmed'den önce, bir şehzadenin annesi olan kadın haseki-Sultan Unvanını alıyordu, kız evlad doğurana ise haseki-kadın veya gözde kadın unvanı veriliyordu. Kadın  ağma yükselen ve Sultan'm huzurunda samur hil'at giyen esir kıza bir ayrı dâire, hizmetine esir kızlar ve yüzlerini hiçbir zaman görmediği subaylar veriliyordu.

2. Ged kl ler veya Sultan'ın şahs  hizmetine bakan oda kızları. Bunların içinden en güzel ve en gençlerinden onikisi, çamaşır ustası, yemek takımı ( aşnagir) ustası gibi adlar alırlardı. Sultan,  len veya eski saraya gönderilen kadınları yerine bu esir genç kızlar arasından beğendiklerini seçerdi. Sultan'ın dikkatini fazlasiyle çekenler İkbal unvanı alıyordu veya bunlara hasodalık, Sultan'ın i  kızları (odalık adı buradan geliyor) deniliyordu. Bu seçime rağmen, bu kızlar arkadaşlarıyla birlikte kalıyor, ancak h mile kaldıklarında kadın derecesine y kseli-yorlardı.

3. Ustalar, bunlara genellikle kalfa, yardımcı deniliyordu ki ve Va-lide-Sultan'ın hizmetine bakıyorlardı, yirmi veya otuz kızıdan oluşan takımlara ayrılmışlardı. Ustalıklarına eklenen unvanlar, bunlardan herbi-rinin özel

hizmetini belirtiyordu.

4. Şakirdler veya çıracılar, kalfa ve ustalar sınıfında yer boşalınca oraya atanmak üzere yetiştirilmişlerdi.

5. Sultan sarayı haremının diğer kızlarına cârîye veya esir deniliyordu; Bunlar alelade işlerde kullanılıyorlardı ve sınıflarından çıkmak imkânını bulan nâdirdi.

Böylece, Sultan'ın haremi, kâhya kadına itaat eden altiyüz Avrupalı, Asya ve Afrikalı kadından oluşuyordu. Kâhya-kadın genellikle gedüklüler arasından seçiliyordu ve Valide - Sultan'ın yokluğunda Sultan tarafından valide hitabıyla şereflendiriliyordu. Kâhya kadının emrinde hazinedâr adını taşıyan hazinedar usta bulunuyordu; bu hazinedar usta, sultan'ın elbise dolabına ihtimam göstermekle ve harem'in mâlî işleriyle görevlendirilmişti.

Sultanların kızlarına ve onların kızlarına hanım sultan deniliyordu. Sultan'ın erkek çocuklarına ise şehzade adı veriliyordu; kelime kralın oğlu anlamına geliyordu.

LİSTE

Prens Ve Prenses Seviyesindekilerin Ve Osmanlı Devleti Divanı Hümâyûnunu Oluşturan Yüksek Seviyedeki Makam Sahiplerinin Unvanlarına Dair

A. Osmanlı hanedanından prens ve prenseslerle ve Tatar hanlarına ve diğer yüksek makam sahiplerine verilen unvanlar

1. Prenslerin unvanları:

En şöhretli hakanların takibcisi, iyilikleriyle ünlü hakanların asaleti, hükümdarın lutuflarıyla seçilmiş, islâmın, sultan'ın dayanağı; zaferi gün be gün artsın:

2. Valide-Sultan ve diğer sultanların unvanları:

Tevazu kadını, iyi yetişmiş kadıların tacı, kraliçeler kraliçesi, örtülü kadınların üstünü, saadet ve asaleti emrinde bulunduran; iffeti ebediyen çiçek açsın:

3. Tatarların hanının unvanı:

Prens makamiyle şerefli, memleket yüküyle dolu, saadetin sevgilisi, meleklerin ihtişam ve inceliğiyle donatılmış, krallık değeriyle süslenmiş, mutlak iktidar sahibi, zafer ve ihtişamla parıldayan, yardımını yal-vardığımız hükümdarın lutuflarıyla seçkin; yüksek vasıfları ebediyen panldasın.

B. Veziriazam'ın ve diğer Kubbealtı Vezirlerinin Unvanları:

4. Vezirîâzam'ın unvanı:

Çok şerefli vezir, dünya düzeninin devamı için yanılmaz meclis, millet işlerinin idarecisi, düşünceleri yıldırımlar misâli fişkıran, her şeyi kavrayıcı bir anlayışla devlet işlerini yürüten, imparatorluğun hakimiyet binasının kuvveti, imparatorluğun saadeti, mutlu kaderin ve hakimiyet sütunlarının desteği, büyük hükümdarın çeşitli lutuflarıyla çevrelenmiş, o, vezirlerin birincisi; Allah saadetine devam lutfunda bulunsun:

5. Azledilen Vezirîâzam'ın ünvânı:

Asillerin zaferi, o, Veziriazam ki, şahsında yüksek vasıflan birleştiriyor ve en büyük hükümdarın çeşitli lutûflarıyla çevreli; yüksek vasıflan dâim olsun:

6. Bir eyalet Talisinin unvanları:

Çok şerefli vezir, dünyanın düzeninin muhafazası için yanılmaz meclisdeki içten danışman, sen ki devletin işlerini yıldırım hızıyla yürütür, nüfuzunla insanların en önemli işlerini bitirirsin, hakimiyet ve saadet binasına kuvvet verirsin ki bu bina mutlu kaderin sütunlarını tutar ve büyük hükümdarın lutûflarıyla çevreler, Paşa; Allah büyüklüğünün devamını lutûf buyursun:

C. Beylerin ünvânı:

7. Bir sancakbeyinin ünvânı:

En şerefli prenslerin örneği, zafere doymuşların sütunu, sen ki kudret ve şeref sahibisin ve herşeyi bilen hükümdânın lutfuyla seçkinsin; şereflerin dâim olsun.

8. Kürdistan beylerinin» yâni Cezire, Bitlis, Şuran, Amadia, Çemişgezek, Şehrzor, vb. Hükümetlerinin ünvânı:

Sen ki prens liyakatiyle donatılmış, ülke idaresi yüküyle dolusun, saadet ve hâkimiyet sana pay olarak verilmiş, kralî vasıflar ve melek faziletlerine sahipsin, Allahın çeşitli hayırlı işleriyle seçkinsin, kâinatın sahibi böyle emretmiş ey Cezire prensi; yüksek vasıfların dâim olabilsin (damet maalihi).

9. Kürdistan varisi bir beyin Ünvânı:

Şerefli ve şöhretli insanların örneği, sen ki şahsında en övülecek vasıflan birleştiriyorsun ve bütün ebediyete hâkim hükümdânın lutûflarıyla seçkinsin.

10. Bir Tayalar ve Müsellemler (gönüllüler) beyinin ünvânı: Şerefli ve muzaffer insanların örneği, sen ki sende en övülecek vasıflan birleştiriyorsun; şanın gün be gün artsın.

11. Voynuklar ve Bohemyalılar beylerinin ünvânı:

Övülmeğe değer ve şerefli insanların örneği, ki kendinde ebediyet hükümdânının lutûflarıyla seçkinleşmiş övülecek vasıfları birleştirmişsin;

D. Ulemâların Unvanları.**12. Şeyhülislâmın, Sultan hocalarının ve iki kadıaskerin Ünvânı: Ey**

âlimlerin en âlimi, ey derin düşünür, ey faziletiyle seçilmiş ve

seçkinlerin en şerefliendirilmiş, bütün ilmin kaynağı, sen ki îmânın güçlüklerini açıkça gösterir ve şeriatın gerçeklerini tanıtırsın, hakikat hazînelerinin başısın, en karanlık kanunların meşalesi, sen hükümdarların hükümdarının sonsuz lutûflarıyla dolusun.

13. 500 akçalık gelirden yararlanan kadıların (molla) ünvânı:

Ey Müslümanların kadılarının en iyisi, birleştirici kadıların da; faziletler ve ilimler mâdeni, halk işleriyle alâkalı kararlarda hakikat delili. Peygamberin hukuk mirasçısı, Allahın habercisisin, sen herkesin imdadına koşan hükümdânın lutûflarıyla dolusun.

14. Aşağı derecedeki kadılara verilen ünvfin:

Ey müslümanların en iyi kadılan, ey birleştirici başîann en âdili. Faziletler ve ilimler mâdeni, hakikat kuvvetinin delili, Allahın gönderdiği Peygamberin mirasçısı, sen imdada koşan hükümdarın Allahın lutûflarıyla dolusun;

15. Basit bir kadıya verilen unvan:

Kadı ve hakimlerin örneği, Allah kelâmının ve yüksek vasıflarının mâdeni.

16. Bir nfiibîn ünvânı:

Kanunla müesseseseleşmiş kadı vekillerinin örneği:

17. Bir saray hekiminin ünvânı:

Ey nüfuz edici ve hekimlerin en âlimi, sen, bilgili tabiblerin yegânesi, bölgelerin Galenos'u ve Aenlerin Hıppokrat'ı, ki onlar vücut ve ruhlara sükûnet ve istirahat sağlarlar ve sen sanatınla bütün hastalıkların hakimisin;

18. İkinci Menmed'in medreseleri müderrislerinin ünvânı:

Ey âlimlerin en bilgilisi, ey herşeyi gözden geçiren derin anlayış sahibi, iyilerin en iyisi; sen şahsında eski ve çağdaş vasıfları birleştiren kesin ilimler ve fazilet mâdenisin; sen ki Fâtih camii medresesinin sekiz müderrisinden birisin, vasıfların dâim olsun;

19. Sekizden birinin, yâni Fâtih Câmii'ne bağlı sekiz müderristen birinin ünvânı:

Hakikati arayan şeriat ulemâsının örneği, ilmin en küçük ayrıntısına

nüfuz eden insanlann sütunu, fazilet ve müsbet ilimlerin kaynağı, sen hükümdarlann en büyüğünün lutûflanyla seçkinleşiyorsun.

20. Daha aşağı derecedeki müderrisin ünvânı:

Ulemânın, bilgin insanlann şanı, fevkalâde insanların seçkini, sen ki dikkatle hüküm veriyorsun; faziletlerin ve müsbet ilimlerin mâdeni olan seni mutluluk hükümdân lutûflanyla seçkinleştiriyor.

21. Emirler (Peygamberin sülâlesinden gelenler) başının ünvânı: En büyük Seyidlerin sâni, en asil insanlann seçilmiş, çok iyi bilinen

Tah ve Yes ailelerinin sâni, Peygamberle yakınlannın seçilmiş, seni ordular hükümdarının teveccühleri seçkinleştiriyor; iktidarın dâim olabilsin;

22. Sâde bir Seyid veya Peygamber'in sülâlesinden olduğu farze-dilen birinin ünvânı:

En iyi ve en faziletli seyidlerin örneği, Tah ve Yes ailelerinin şanı, Allahın elçisinin hükümdar efendinin sülâlesinden inen; seni herkesin imdadına koşan ve dâima yardıma hazır hükümdarın lutûfları seçkinleştiriyor.

23. Bir Medine emîrinin ünvânı:

Emîr liyakatiyle şereflenmiş olan sana, sen ki ülkenin yüküyle yükümlüsün, benzerleri az olan insanların soyundan gelmesin; sen ki ka-adırl mutlak hükümdarın sayısız lutûftarıyla dolusun; sânin her zaman devam edebilsin.

24. Bir aşiret şeyhinin ünvânı:

Benzerleri arasında en muzaffer olana, Tai aşireti şeyhlerine; şanları dâim olsun:

25. Medine şeyhinin unvanı:

Fazilet yolunda yürüyen dindar insanların örneği, aydınlar içindeki Medine'nin şeyhi; azizliği daim çoğalsın.

26. Bir Mısırlı Şeyhin unvanı:

En şerefli şeyhlerin (ekârim) örneği, övülecek vasıfların sütunu E. Sivil ve asker memurların unvanları.

27. Bölükağalarından birinin (süvari paşası), ünvânı:

Muzaffer ve şerefli insanların örneği, sen ki kendinde asil faziletleri birleştirdin, sen Allahın sayısız lutûflanyla seçkinleşiyorsun ki tek bilendir. Şanın her zaman dâim olsun;

28. Yeniçeriler-ağasına, nişancı ve defterdara:

Prenslerin ve büyüklerin şanı, sende en asü vasıflan biraraya getirmiş ve mükemmel bir kudretle şereflelendirmiş ve bu şeref muhteşem bir ışıltıyla

parlıyor ve tek bilici olan hükümdarın lutûflan seçkinleştiriyor; büyüklüğün dâim olsun:

29. Defterdara, nişancıya ve yenîçeri-ağasma: (ikinci Formül):

İlâhî prenslerin şanı, sen şahsında en asıl vasıflan topluyorsun ve büyük bir keremin kudretinden yararlanıyorsun.

30. İstanbul subaşına (polis müdürüne):

Değerli ve şerefli insanların örneği, en övülür vasıflar sende birleşiyor.

31. Mi-nârbaşına:

Saygıdeğer benzerle»i arasında sütun, övülmeğe değer ve seçkinlerin örneği.

32. Uman müfettişine:

Ey güvenilirler arasında en fazla övülmeğe değeri, limanlar ve su ile alâkalı yapılar müfettişi; kudretin artsın:

33. Bir gemi kumandanına:

Yüksek güvenle şerefendirilmiş gemi kumandanları örneği.

F. Yüksek saray görevlilerinin unvanları.

34. Kapuağasının (ak hadımlar ağası) unvanı:

Sultanın şahsını çevreleyen hizmetkârların şanı, en büyük şerefler sahibi, hükümdarlar ve Sultanlar danışmanı, büyük efendinin mahremi, sen ki zâtı şahaneye en fazla yardım edersin, seni talih korusun ve en büyük hükümdânın lutûflan seçkinleştirsın; büyüklüğün dâim olsun:

35. Büyük mirâhurun unvanı:

Muzaffer ve şerefli insanların zaferi, ki şahsında en övülecek vasıflan birleştirirsin ve bunlar hükümdârların en büyüğünün lutûflarını belirtirler.

36. Kapucuların (mabeyinci) unvanı:

Övülen ve şerefli insanların örneği, sen şahsında en iyi vasıflan toplarsın; şanın dâim olsun:

G. Hristiyan İmparatorların, Kralların ve prenslerin unvanları:

37. İmparatorlara ve krallara:

İsâ dini en büyük prenslerinin şanı, mesihe minnettarlık duyanların sütunu, hristiyan halkların işlerinin barıştıracısı, sen ki ardından otorite ve kudretin etek tutucusunu sürüklersin ve şahsında zafer ve ihtişamın delillerini birleştirirsin;

Macaristan, Polonya ve Portekiz krallarına verilen hitap ünvanları aynı idi; Onlara hitabeden mektuplar yeşil kadife bir muhafaza içinde kapalı olarak altın bir kutuya yerleştirilirdi.

Fransa ve İngiltere krallanna aynı unvanlarla hitabediliyor, yalnız ikinci

şahıs zamiriyle "siz" denilerek çoğul şekli kullanılıyordu; kendilerine gönderilen mektuplar altın bir muhafaza içine yerleştiriliyordu.

Moskova çanna gönderilen mektuplarda, baş tarafa: Tevkii refii, yâni bu yüksek mesaj vardığında kelimeleri ilâve ediliyordu, sonuna da alâmet, yâni bu imza inanmaya değer kelimesi ekleniyordu.

Fransa krallanna gönderilen mektuplarda yalnız tevkii refii bulunuyor, alâmet kelimesi konulmuyordu; Osmanlı İmparatorlarının Venedik düklerine hitabeden mektupları şu formülle son buluyordu: Sonu hayırlı olsun, Cenabı Hak durumunu ıslâh etsin:

38. Boğdan, Eflak ve Transilvanya prenslerinin ünvanları: Hristiyan halkı prensleri örneği, Mesih cemâatinin büyüklerinin sütunu. Transilvanya kralı için Fransa kralına kullanılan ünvanın aynı kullanılıyordu.

39. Raguza senatör ve doklarına:

Zafere lâıyk hirisüyan prensleri, h iri s Uyan halkın danışmanları, Raguza beyleri.

40. Gouriel, D adları, Açıkbaş prenslerine ve Kırım Şirinbeylerine gönderilen mektuplarda sultan'ın altın tuğrası bulunuyor ve satan bir şasi ile kapatılarak gümüş bir kutu içine konuluyordu.⁸⁹

LİSTE

Asya'da, Afrika'da Ve Avrupa'da Hüküm Sürmüş Olan Ve Bunlardan Çoğu Avrupa'da Bilinmeyen İkiyüzkırkdört Hanedan Hakkında

Arap gökbilgini Muhammed Efendi'nin Dünya Tarihi adlı eserinden alınmıştır.

Türk gökbilgini (astronom) Ahmed Mevlevî'nin tercümesidir:

Doğunun birçok hanedanlarının basılmış en tamam tablosu, içinde kronolojik cetveller de bulunan Hacı Kalfa'nındır; yazar bu eserde yüzotuzbeş doğu hanedanı sayar. Bununla beraber, "Fezlike" sinde, yâni arab dünya tarihinde, yüz eli i hanedan adı geçer; bu rakamdan İtalyan, Yunan, Ermeni ve Frank asıllı elli kadarı, ki bunları gökbilgini Ahmed Mevlevî Jean Corrio'nun eserinden çevirdiği günden ve doğu hanedanlarından sayılmayacaklarından, yekûn dışı tutulacakları halde, biz burada ikiyüz hanedan adı veriyoruz ki bunların kırkdördü Hacı Kalfa'nın "Fezlike"sinde

⁸⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/89-94

bulunmamaktadır.

Arab yazar Muhammed Efendi, dünya tarihinin ayrıntılı giriş bölümünde yedi zamanı: Hicret çağı, Yunan çağı, İran çağı, Melek Şah çağı, yahudilik çağı, İptidâi Türkler çağı olarak ayırdıktan sonra otuz peygamberin tarihini veriyor. Şöyle ki: 1. Adem; 2. Seth; 3. İdris; 4. Nuh; 5. Hud; 6. Salih; 7. Lut; 8. İsmail; 9. İbrahim; 10. İshak; 11. Yakub; 12. Yusuf; 13. Job; 14. İhoab (Jetro); 15. Hızır; 16. Musa; 17. Josue ; 18. Üyas; 19. Eliseus; 20. Samuel; 21. Davud; 22. Süleyman; 23. Yunus; 24. İsaie; 25. Jeremie; 26. Danyal; 27. Ezdras; 28. Zekeriya; 29. Jean, Zekeriya oğlu; 30. İsa, Meryem oğlu.

Muhammed Efendi tarihinin birinci kitabında arab aşiretlerinin soyağacı, Peygamber'in, eşlerinin, esirlerinin, azad ettiklerinin, silah arkadaşlarının, kâtiplerinin, hafızlarının, müezzinlerinin, şâirlerinin, atlarının ve silahlarının tarihi bulunmaktadır. Bu bölümün peşinden ilk halifelerin, Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali'nin, onların kâtiplerinin, kadıların, mâbeycilerinin, vb. tarihi gelmektedir, bunun hemen peşinden Hasan ve Hüseyin'in ve oniki imamın tarihleri yer almaktadır.

Doğu hanedanları tarihi, ancak, yazarın dünyanın bellibaşlı elli altı halkı hakkında yaptığı ırkla alakalı bir açıklamadan sonra başlıyor. Yazar bu elli altı halkı şöyle tasnif ediyor: 1. Suriyeliler, 2. Ar ablar; 3. Arnavutlar; 4. İranlılar; 5. İlk Yunanlılar (Elenler); 6. İkinci yunanlılar (Romalıları); 7. Amalestiler; 8. Zenciler (Sudanlı); 9. Habeşler; 10. Sî-laaslar (Habeşistan'ın güneyi ve Nubi'nin kuzeyindekiler); 11. Nubiyalı-lar; 12. Necalar (yukan Hebeşistan'da ve Nil kıyısında); 13. Demadem-ler (Zengibar'ın komşuları); 14. Senberler (Zengibar halkı) ; 15. Tek-rurlar; 16. Sagkavlar; 17. Vagnetler; 18. Berberler (Berebralar); 19. Ktammlar (Moritanya'da); 20. Sinhaclar (Moritanya'da) 21. Henatlar (Moritanya'da); 22. Bergevatlar; 23. Senatlar; 24. Koptlar; 25. Hindistanlılar; 26. Sîndler (İndus nehri kenarında); 27. Mindler veya Mendeler (Hindli bedeviler); 28. Nabataenler; 29. Türkler ; 30. Tatarlar; 31. Türkmenler; 32. Hazarlar; 33. Bulgarlar; 34. Bcrtalar, 35. Slavlar; 36. Ruslar; 37. Lanlar; (Menler) 38. Başkırlar; 39. Ermeniler; 40. Almanlar; 41. Gürcüler (Gürcistanlılar); 42. Çerkesler; 43. Franklar; 44. Venedikliler; 45. Cenevizliler; 46. İspanyollar; 47. Portekizliler; 48. Hollandalılar; 49. İngilizler; 50. Danimarkalılar; 51. İsveçliler; 52. Lutherliler; 53. Fransızlar; 54. Lehler ve Çekler (Polonyalı ve Bo-hemyalıları); 55. Macarlar; 56. Goğlar ve Magaglar. Yazar aşağıdaki oniki deniz hakkında:

1. Okyanus; 2. Yunan denizi; 3. Kara deniz; 4. Kızıl deniz; 5. İran denizi;

6. Çin denizi; 7. Hind denizi; 8. Berber denizi; 9. Atlantik denizi; 10. Vazang (Sund) denizi; 11. Baltik denizi; 12. Hazar denizi, kısa açıklamalar yaptıktan sonra asya'da hüküm sürmüş olan çeşitli hanedanları sıralıyor; yazar eski İranlılarla sıralamasını başlatıyor: 1. Pisdadiyenler; 2. Keyaniyenler; 3. Aşkianiyenler; 4. Sasaniyenler, Peşinden eski arab hanedanlarını sıralıyor: 5. Hadramut ve Ahka/da Aad kralları; Sedid ve Şedad kraliyet aileri, evvelkiler gibi, dünyanın yaratılışının 2500- 3044 yıllarından beri beşyüzkırkdört yıl boyunca saltanat sürdürdüler; 6. Tobaa ve Homaiz hanedanları: Bu aileden elli hükümdar Yemen üzerinde dünyanın yaradılışının 3044-6093 yılından beri üçbinkirdokuz yıl boyunca saltanatlarını sürdürdüler; 7. Habeşistanlı dört kral Homairler hanedanının sönmesinden sonra 6093-6165 den itibaren Yemen'de yetmişiki yıl boyunca saltanat kaldı; 8. Ye-men'de İranlı valiler, Meraziyeler olarak adlandırılan bu valiler Hicret'ten önce 44 ve Hicret'ten sonra on yıldan beri ellidört yıl boyunca taht üzerinde kaldılar; 9. Hira'da Beni Lahm'lar, bu hanedan, dünyanın yaradılışı 5606'dan Hicri 12 yılına kadar altıyüzyirmiiki yıl Hira ve Bahreyn'de saltanat sürdü yirmidört kral tahta çıktı. Fauteur bunlar hakkında, Redhafet hakkında. Beni Yenbulann Hira krallarına tesirleri ve Hira krallarının meşhur savaşları üzerine dikkate değer ayrıntılı bilgiler vermektedir; 10. Beni Hazanlar henedânı veya Cofh ailesi Suriye'de, 5602 yaratılış yılından Hicretin 16. yılına kadar altı asır boyunca saltanat sürdü; 11. Beni Rende hanedanı, dünyanın yaradılışı 625 yılından Aleksandrin takvimine göre 890 yılma kadar ikiyüzaltmışbeş yıl süreyle Diyarbakır'da saltanatta kaldılar; yazar, bu hanedanın yedi kralı tarafından yapılan unutulmaz savaşları sıralıyor; 12. Hicaz'da saltanat sürmüş olan Beni Corhemler; yazar bu hanedanın hükümdarları tarafından yapılan seksenbir savaş sıralamaktadır.

Şimdi, yazarın Jean Corrio'nun eserinden aldığı Yunanlı ve Romalı hanedanların sıralanmalarına geçiliyor, şöyle ki: 13. Makedonya hanedanı; 14. Ploteneler hanedanı; 15. Selökidler hanedanı; 16. Roma kralları hanedanı; 17. Roma İmparatorları hanedanı; 18. Bizans İmparatorları hanedanı; 19. Frank kralları hanedanı; 20. Almanya İmparatorları hanedanı; 21. İspanya ve İtalya'da Got kralları hanedanı; 22. Ermenistan dört hanedan; 23. Mısır hanedanları; 24. Beni İsrailin Babil'de esaretlerinden önce ve sonraki İsrail hhanedanları; 25. Bâbilliler ve Keldânüer hanedanları; 26. Hindistan hanedanları; 27. Çin hanedanları; 28. Asûriler hanedanları; 29. Türk hanedanları veya Türkistan'da hâkim olan hakanlar; 2244 dünyanın yaradılışı yılından Hicri 502 yılma kadar burada otuzdört hanedan saltanat

sürdü; 30. Tatar ve Moğol hanedanları.

İslâmiyetin kuruluşundan önce varolan bu otuz hanedanla Muhammed Efendi'nin dünya tarihinin birinci bölümü sona ermektedir. Bu bölümün ardından İslâm dininin kuruluşundan beri varolan hanedanlar Hicrî tarih düzeni içinde sıralanmaktadır, şöyle ki:

1. Hicretin birinci asrındaki hanedanlar:

Beni Ümeyyeler'den evvelki eserde bahsedilmiştir ve bunların üç hanedan oluşturdıkları belirtilmiştir: 31. Sofianitler Hicrî 41-64 yılından (661-683) itibaren yirmiüç yıl boyunca saltanat sürmüşlerdir; bu hanedanın üç hükümdarı: I. Muaviye, Yezid ve II. Muaviye'dir; 32. Mer-vanliler Hicrî 64-132 'den (683-749) başlayarak Şam'da altmışsekiz yıl boyunca saltanat sürdüler; onbir hükümdardan oluştular; 33. Beni Ümeyyeler Hicrî 132- 422 (755- 1030)'den başlayarak Endûlûs'de Üd-yüzseksendört yıl saltanatta kaldılar; onyediy hükümdarları tahta çıktı; 34. Korkulu üç Arap kral, Ümeyye hanedanının sönmesinden sonra Hicrî 422'den (1030) itibaren; 35. Sevil prensleri hanedanı; 36. Badgîoz (Bati i o s) prensleri, bu şehir Kordua'dan yedi günlük mesafede bulunmaktadır; 37. Toledo prensleri hanedanı; 38. Saragoza prensleri hanedanı; 39. Valensiya ve Tortosa prensleri hanedanı; 40. Mursia prensleri hanedanı; 41. Almeriya prensleri; 42. Malağa ve Grenada Pransleri hanedanı.

Bunu takibeden bölümde Beni Abbas (Abbasîler) hanedanları, Irak ve Mısır'da olmak üzere yer almaktadır, şöyle ki: 43. Beni Abbaslar (Abbasîler), Hicrî 112- 656 (730-1258)'den başlayarak beşyüzkırkdört yıl saltanat sürdüler; otuzyedi hükümdar tahta çıktı; 44. Beni Abbas (Abbasîler) Hicrî 659-922 (1260-1516)'dan başlayarak, Kahire'de ikiyüz-zaltmışüç yıl saltanatta kaldılar onyediy hükümdarları tahta çıktı; 45. Beni Aghlebs hanedanı Hicrî 184- 296 (800-908)'den başlayarak, Afrika'da Kairvan'da yüzoniki yıl boyunca saltanat sürdü; oniki hükümdarı tahta çıktı; 46. Beni Aghlebler, Hicrî 212- 407 (827-1016)'dan başlayarak Sicilya'da yüzyetmişbeş yıl saltanat sürdüler; 47. Beni Siyadlar hanedanı Hicrî 203-407 (818- 1016)'den başlayarak ikiyüzdört yıl Se-bidde saltanatta kaldı; altı hükümdar tahta çıktı; 48. Beni Siyadlar hanedan'ın ikinci kolu hicrî 412-553 (1021-1156) başlıyarak Sebid'de yüzkırkbir yıl saltanatta kaldı. Yedi hükümdar tahta çıktı. 49. Beni Tahirler, Horasan'da, Hicrî 205-259 (820-872)'den başlayarak ellidört yıl boyunca saltanatta kaldılar: Beş hükümdarları oldu. Yazar, onlardan evvelki halife ve valileri zikrediyor ve bu arada, Bağdad şehrinde kumandanı Sahibeşşorta olan Taheridler hakkında da bilgi veriyor. 50. Beni

Samanlar, Hicri 204-385 (819-995) (819- 995)'den başlayarak Horasan ve Transoxane'da yüzseksenbir yıl boyunca saltanatta kaldılar: Onbir hükümdar tahta çıktı; 51. Beni Elyaslar, Hicrî 317-357 (929-967)'den başlayarak, Kerman'da kırk yıl boyunca saltanatta kaldılar: Üç hükümdarları oldu; 52. Garcistan kralları; 53. Beni Ferlgun-lar, Horasan bölgesinde saltanat sürdürdüler; 54. Beni M ah m unlar, Ho-varzem ve Corcania'da; 55. Beni Sime urlar, beş hükümdar; 56. Beni Ab t e kinler, Gazna'da, Beni sebuk tekinler¹ in neslinden önce; 57. Beni Sebuktekinler, Hicrî 366- 555den başlayarak (976-1160) yüzseksen-dokuz yıl Gazna'da saltanat sürdürdüler; bu hanedandan onbeş hükümdar, oturdukları yer bakımından Gaznevîler adını da taşımaktadırlar; 58. Beni Tulün, Mısır'da, Hicrî 254- 292 (868- 904)'den başlayarak otuzsekiz yıl hüküm sürdürdüler: Beş hükümdarları oldu. Yazar, Beni Umeyye ve beni Abbas valilerinin listelerinin peşinden bunlardan bahsediyor; 59. Beni Hamdanlar Hicrî 281- 381 (894-991)'den itibaren Cezire'de bir asır boyunca hüküm sürdürdüler: 60. Beni Hamdanlar, Hicrî 333-391 (944- 1000)'den itibaren Haleb ve Kinserin'de elliyü saltanatta kaldılar.

Avusturya imparatorluk Kütüphanesinde bulunan elyazmasının birinci cildi Beni Tulunlarla sona ermektedir; asırlara göre tasnife hiçbir suretle dikkat edilmediği görülüyor, zira bu hanedanlardan çoğu ikinci ve üçüncü asırlarda yer almışlardır ve onları takibedenler ise dördüncü asra ait bulunmaktadırlar. 61. Beni Akşidler⁹⁰, Hicrî 324- 357 (935-967)'den itibaren Mısır'da otuzüç yıl boyunca saltanat sürdürdüler: Beş hükümdar; 62. Beni Beridler, Hicrî 323-349 (934-960) 'den itibaren 26 yıl hüküm sürdürdüler: Dört kardeş hükümdar; 63. Beni Şahin, Beni Be-ridler'in bir kolu, Bataib'de, yâni, Basra civarındaki bataklık bölgede, Hicrî 338-374 (949-984)'den itibaren 36 yıl boyunca hüküm sürdürdüler: Dört hükümdar; 64. Beni Şahinlerin bir kolu da, Bataib'de, Hicrî 374-410 (984-1019)'dan itibaren otuzaltı yıl hüküm sürdürdüler: Dört hükümdar⁹¹.

II, Hicret'in İkinci asrındaki Hanedanlar:

65. Beni Dabular, Hicrî 40-141 (660-758)'den itibaren, Cilan'da (Ghilan) yüz yıl boyunca hüküm sürdürdüler Dört hükümdar; 66. Beni Badusianlar, Rustemdâr'da, Ruyan'da, Hicrî 40-857 (660-1453)'den itibaren sekizyüzonyedi yıl hüküm sürdürdüler.

⁹⁰ Bilindiği gibi, isimlerden önce yer alan «Beni» çoğul olarak oğullan anlamına gelmektedir. Biz hatırdı kalması için Arapça şekilleriyle vermediği tercih ettik (Ç.N.).

⁹¹ Bunların arasında bağımsızlık verilmiş Bey veya prensler de olabilir; biz hanedan bahis konusu olduğuna göre hükümdar demediği doğru gördük (Ç.N.).

Daha yukarıda olduğu gibi, burada da unvanla belirleme düzeni tamamiyle tersine çevrilmiş görünüyor.

67. Beni Kİauslar, Hicrî 857-953 (1453-1546)'den itibaren, Nur'da, doksanaltı yıl hüküm sürdüler; 68. Beni İskenderler, Kecver'de hüküm sürdüler ve Şah Tahmasp saltanatı döneminde bağımsızlıklarını kaybettiler. Yedi hükümdar; 69. Bavendiyeler, Taberistan ve Mazende-ran'da, Hicrî 45-419 (665-1028)'den itibaren üçyüzyetmişdört yıl saltanatta kaldılar: Onbeş hükümdar; 70. İkinci Bavenderîye hanedanı» 8 hükümdarla, Hicri 466- 606 (1073-1209)'dan itibaren yüz kırk yü saltanatta kaldılar; 71. Celâviyeler, Bavendiyelerin ikinci kolu, Mazende-ran'da, Hicrî 750- 909 (1349-1503)'ten itibaren yüzellidokuz yıl saltanat sürdüler. 72. Beni Rustemler, Moritanya'da, Tahert kralları, Hicrî 138-291 (755-903)'den itibaren yüzelliüç yıl saltanatta kaldılar: Onbir hükümdâr; 73. Beni Merdarlar, Aszsal-Maghrib'de, Secelmessa'da, yâni Moritanya'nın uç sınırında, Hicrî 155-297 (771-909)'dan itibaren yüz kırkiki yıl saltanat sürdüler; 74. Beni idrisler, Fas'da, Hicrî 172-307 (788-919)'dan itibaren yüzotuzbeş yıl saltanatta kaldılar.

III. Hicretin üçüncü asrındald hanedanlar:

Daha yukarılarda, Yemen'de, Abbasîlerin bir kolu olan Beni Siyadlar'dan bahsedilmişti; aynı şekilde Beni Samanlar'dan, Mısır'da Beni Tulunlar'dan söz edilmişti, Haleb'de Beni Hamdanlar'da bunların arasında yer almıştı. Bütün bu hanedanlar köklerini üçüncü asır içinde almışlardır, şöyle ki:

75. Hasan (Ali'nin oğlu) ailesi hanedanı, Taberistan'da, Amul'de Hicrî 250-300 (864-912)'den itibaren elli yıl saltanatta kaldı; 76. Hüseyin ailesi, Dilem'de, Taberistan'da, Amul'de Hicrî 301-318'den itibaren (913-930) onyediyıl saltanat sürdü; 77. Küçük Beni Leisler Horasan, Secistan ve Herat'ta Hicrî 253-296 (867-908)'den itibaren kırküçyıl saltanatta kaldılar; 78. Beni Safarlar, Secistan (Sistan veya Nimruz)'da, Serenc'de Hicrî 310-952 (922-1545)'den iübaren altıyüz kırkiki yıl saltanatta kaldılar; sekiz hükümdar; 79. Beni Akhaızarlar, Hasan ailesinden, Hicrî 251-350 (865-961)'den iübaren doksandokuz yıl Mekke'de hüküm sürdüler: Onbir hükümdar; 80. Beni Tabatabalar, Yemen'de Sanaa'da, Hicrî 288-330 (900-94) liden iübaren kırkiki yıl hüküm sürdüler; 81. Mehdî Ailesi, veya Fatimiler, Moritanya'ya, Mehdiye'de Hicrî 297-361 (909-971) altmışdört yıl saltanatta kaldılar, oradan yerleşmek üzere Mısır'a geçtiler: Dört hükümdar; 82. Fatimîler, Mısır'da, Kahi-re'de Hicri 361-567 (971-1171)'den itibaren ikiyüzalü yıl

saltanatta kaldılar: on hükümdar; 83. Beni Kelbler, Sicilya'da, Hicrî 336-414 (947-1052)'den iübaren yüzsekiz yıl saltanatta kaldılar: Dokuz hükümdar; 84. Beni Badisler, Mehdiye'de (Mahadia), Afrika'da (Afrika'nın kuzey kıyısı), Hicrî 360-543 (970-1148)'den iübaren yüz kırk üç yıl saltanatta kaldılar 85. Beni Hammad'lar, Sinhaca aşireü kolu. Önce Hammad, sonra Bucaye'de hicri 386-547 (996-1152) den iübaren 161 yıl saltanatta kaldılar. Yedi hükümdar; 86. Hamairitler, Batimitler, Molahidler ve İs-mailüer ve Alamutit yâni kaaüler de denir. FâÜmîlerin Mısır kolundan, Alamut'da Hicrî 483-654 (1090-1256)'dan iübaren yüz yetmiş bir yıl saltanatta kaldılar: Sekiz hükümdar; 87. Beni Salihler, Kaatiller kolundan, yemen'de, Hicrî 455 (1063)'den iübâren saltanat sürdüler: Beş hükümdar; 88. İsmâîliler, Suriye'de Hicrî 520 (1126)'dan itibaren saltanat sürdüler.

IV. Hicret'in dördüncü asrı hanedanları:

89. Beni Siyadlar (ikinci hanedanı, Corcan'da O eski Hyrkani), Hicrî 315-470 (927-1077)'den iübaren yüzellibeş yıl saltanatta kaldılar: Sekiz hükümdar Beni Buyeler, Arablann adlarını Bovcih şekline soktukları, hanedan, Farsistan'da, iki Irak'da, Kuzistan'da, Kerman'da, Taberistan, Arran, Cezire, Azerbaycan ve Ermenistan'da saltanat sürdüler, onsekiz hükümdarları vardır ve üç kola ayrılmışlardır, şöyle ki: 90. Moized devlet'in oğullan, Hicrî 331 (942)'den itibaren Bağdad'da saltanat sürdüler: Altı hükümdar; 91. Rokned-Devlet'in oğulları, Irak da Hicrî 323-430 (934-1038)'den itibaren yüz yedi yıl saltanatta kaldılar; 92. Rokned-Devletin oğulları, Farsistan ve Kerman'da, Hicrî 338-447 (949-1055)'den itibaren yüzdokuz yıl saltanatta kaldılar; 93. Beni Has* neviyeler, Dinur'da Hicrî 350-440 (961-1045)'den itibaren doksan yıl saltanatta kaldılar; 94. Beni Annazlar, Holvan ve Kermisia'da Hicri 380-550 (990-1155)'den iübaren yüz yetmiş yıl saltanat sürdüler 95. Beni Kakuyeler, araplar tarafından Kakvehis de denir, Hicrî 394-437 (1003-1045)'den iübaren İsfahan'da, kırk üç yıl saltanatta kaldılar Beş hükümdar; 96. Beni Kakuyeler Atabeyleri, Hicrî 536-695 (1141-1295)'den iÜbaren yüzellidokuz yıl saltanat sürdüler: dokuz hükümdar; 97. Beni Mezîdler, Hicrî 340-558 (1012-1162)'den itibaren Cezire'de, Helli'de yüzellibeş yıl saltanatta kaldılar: Sekiz hükümdar; 98. Beni Musafırlar, Sellar da denilir, Azerbaycan'da, Hicrî 338- 420 (944-1029)'dan itibaren seksen yedi yıl saltanatta kaldılar; 99. Beni Şedad-lar, Arran'da, Hicri 340-468 (951-1075)'ten iübaren yüz yirmisekiz yıl saltanatta kaldılar; 100. Beni Musalar, Hicrî 350-453 (961-1061)'den iÜbaren Mekke ve Medine'de yüz üç yıl saltanatta kaldılar: 101. Efrasi-yab Ailesinden

Türkistan hanları önce Balasgun, sonra Buhara ve Se-merkand'ta Hicri 383-609 (993-1212)'den itibaren 226 yü saltanatta kaldılar. Yirmi han, 102. Beni Mervanlar, Amid'de, Miakerefeyn ve Dî-yarbakir'de Hicrî 373-478 (983-1085)'den iübaren yüzbeş yıl saltanatta kaldılar: Beş hükümdar; 103. Beni Moseyiöbler, Musul'da Hicrî 380-495 (990-1 IOIJ'den iübaren saltanatta kaldılar.

V. Hicretin beşinci asır hanedanları:

104. Beni Hanunudlar (Alidler), Eiadüjüs, Kordua ve Malaga'da Hicrî 407-449 (1016-1057)'den itibaren kırkiki yıl saltanatta kaldılar; 105. Beni Merdaslar Haleb'de, Hicrî 414-472 (1023-1079)'dan itibaren elli-sekiz yıl saltanatta kaldılar.

Burada dört Selçuklu Sultanı yerleştirilmiş bulunuyor, şöyle ki: Kerman'da iki Irak'a hâkim olanlar, Suriye'de ve Anadolu'da Danişmeno-ğulları, Artukoğulları ve Atabeyler ölkelerine hâkim olanlar; 106. Selçukluların birinci nesli iki Irak, Horasan ve İsfahan'da, Hicri 432-590 (1040-1193)'den iübaren yüzellisekiz yıl saltanatta kaldılar; 107 Selçukluların ikinci nesli Kerman'da Hicrî 433-583 (1041-1187)'den iübaren yüzelli yıl saltanatta kaldılar; 108. Selçukluların üçüncü nesli, Suriye'de, Şam'da, Hicrî 470-511 (1077-1117)'den iübaren kırkbir yıl saltanatta kaldı; 109. Selçukluların dördüncü nesli Konya'da, Rum diyarında (Anadolu) Hicri 456-704 (1063-1304)'den itibaren ikiyüzkırkse-kiz yıl boyunca saltanatta kaldı; 110. Danişmendoğulları, Sivas'da, hicrî 464-570 (1071-1174)'den itibaren yüzaltı yıl boyunca saltanatta kaldılar: sekiz hükümdar; 111. Beni Ortoklar, Mardin'de, Hicrî 464-814 (1071-141 D'den itibaren üçyüzelli yıl hüküm sürdüler; 112. Beni Ilgaziler, Irak'da, Hicrî 500-811 (1106-1408)'den itibaren üçyüzonbir yıl saltanatta kaldılar; 113. Beni Salihîyeler, hicri 598 (1201) yılında, Erzurum'da son buldular; 114. Beni Menkuçekler, Hicrî 464 (1071)'de Erzincan'da son buldular.

Atabeylerin oniki hanedanı ve bunların azadlılanndan iki hanedan da Selçuklular hanedanı arasında sayılmaktadır, şöyle ki: 115. Aksan-kor ailesinden gelen Atabeyler'in birinci nesli Hicrî 521-600 (1127-1203)'den itibaren Musul'da yetmiş dokuz yıl saltanat sürdüler; 116. Aksangor ailesinden gelen Atabeyleri'in ikinci nesli, Şam'da, Hicrî 541-579 (1146-1183)'den itibaren otuzsekiz yıl saltanatta kaldılar; 117. Senginlerden Atabey torunları, Sincar'da Hicrî 566-617 (1170-1220)'den itibaren, ellbir yıl saltanatta kaldılar; 118. Musul Atabeyleri, Cezire üzerinde Hicrî 576-624 (1180-1226)'dan itibaren kırksekiz yıl boyunca hâkim oldular; 119.

Atabeylerin bir ikinci kolu (Musul) aynı yerde Hicrî 640-670 (1232-1261)'den itibaren otuz yıl saltanatta kaldılar; 120. Erbil Atabeyleri, Hicrî 540-630 (1145-1232)'den itibaren doksan yıl saltanatta kaldılar; 121. Tokteghin ailesinden atabeyler Hicrî 497-549 (1103-1154)'den itibaren elliiki yıl saltanatta kaldılar;

122. Doğuda dağılan Atabeyler, yalnız birkaç bey yerleşmiş durumda;

123. Aksankor ailesinden Atabeyler, Hamadan ve İsfahan'da Hicrî 591-614 (1194-1217)'den itibaren yirmiüç yıl saltanatta kaldılar; 124. Atabeyler memlükleri, Irak, Hamadan ve İsfahan'da hüküm sürdüler; 125. Salghar ailesinden Atabeyler Hicrî 542-685 (1147-1286)'den itibaren yüz kırk üç yıl hüküm sürdüler; 126. Atabeyler, Kuzistan'da, Hicrî 547-591 (1152-1194)'den itibaren kırkdört yıl hüküm sürdüler; 127. Atabey azadlılar, bu şerefli adı taşımağa layık olmadıkları halde, Hicrî 462-550 (1069-1155) 'den itibaren seksensekiz yıl hüküm sürdüler; 128. Sultan Sancağın azadlıları, Horasan'da Hicrî 548-595 (1153-1195)'den itibaren kırkyedi yıl hüküm sürdüler; 129. Azadlılar, Sin-car'da, Hicrî 548-564 (1153-1198)'den itibaren onaltı yıl hüküm sürdüler; 130. Harzem şahları, Kara Hita'da Hicrî 620-705 (1223-1305)'den itibaren tahtta kaldılar. 131. Harzem şahları Hicrî 490-628 (1096-1230)'den itibaren yüz otuzsekiz yıl tahtta kaldılar; 132. Şubanklaraslar hanedanı Farsistan'da, Hicrî 448-678 (1056-1279)'den itibaren ikiyüz otuz yıl saltanatta kaldılar; 133. Mülseminler, Hicrî 448-542 (1056-1147)'den itibaren Fess'de, doksansekiz yıl saltanatta kaldılar.

VI. Hicret'in altıncı asr hanedanları:

134. Muvahhidinler, Magrib'de (Moritanya), Hicri 514-668 (1120-1269)'den itibaren yüzellidört yıl hüküm sürdüler. 135. Bir evvelki hanedanın kolu olan Beni Hafzlar, Tunus'da, hicrî 555-982 (1155-1574)'den itibaren dört yüz yirmiyedi yıl tahtta kaldılar; 136. Beni Zeke-riyalar, cerbe'de, beni Hafzlar hanedanının sonuna doğru hüküm sürdüler: 5 hükümdar; 137. Beni Kazller, Sevara ve Koku'da hüküm sürdüler. Beş hükümdar. 138. Beni Ammarlar, Trablus'da, Hicrî 724-804 (1323-1401)'den itibaren seksen yıl hüküm sürdüler; 139. Beni Ma-zenniler, Beskere'de, Hicrî 740-804 (1339-1401)'den itibaren altmış dört yıl tahtta kaldılar; 140. Büyük Loristan hükümdarları. Beni Faz-luyeler- Araplar Fadlveyh diyorlar- Hicri 545-827 (1150-1429)'den itibaren ikiyüz seksen iki yıl hüküm sürdüler; 141. Beni Horşidler, Hürremabâd'da, Hicrî 570'den 807 yılına doğru (1174-1404) ikiyüz otuz yedi yıl tahtta kaldılar; 142. Beni Gurlar, Firuzkuh ve Gazna'da Hicrî 545-612 (1150-1215)'den itibaren altmış yedi yıl hüküm sürdüler; 143.

Heyatiller de denilen Ghuridler, Bamian'da, Hicrî 545-610 (H50-1213)'den itibaren altmışbeş yıl hüküm sürdüler; 144. Hayatil-ler'in azadlılan Gazna, Kabul ve Multan üzerinden Hicrî 602-624 (1205-1226)'dan itibaren yirmiiki yıl hüküm sürdüler;145. Bu azadlıla-rın bir diğer kolu, aynı yer'de Hicr'i 602-690 (1205-1291)'den iÜbaren seksensekiz yıl tahtta kaldılar. 146. Ghuridlerin bir kolu yani Kulciye-ler, hiçbir zaman esir durumuna düşmemiş olanlar Hindistanda, Hicri 602-801 (1205-1398)'den itibaren yüz yetmiş dokuz yıl hüküm sürdüler, 147. Beni Kurtlar, Herat'da, Hicrî 643-783 (1245-138D'den iübaren yüz kırk yıl tahtta kaldılar.

Bunların hemen ardından Eyûbüer hâredânlan gelmektedir ki diğer bütün tarihçiler bunları ancak yedi neseb olarak zikretmektedirler; fakat burada oniki hanedana bölünmüş olarak görülyorlar: Bunları arasına Mısır Memlûklerin'in iki hanedanı Eyubîler hanedanlarının bölümünü teşkil ettiklerinden alınmamışlardır. Şöyle ki;

148. Mısır ve Suriye Eyubîleri; bunlar Hicrî 567-615 (1171-1218)'den itibaren kırksekiz yıl hüküm sürmüşlerdir; 149. Şam Eyubîleri, Hicrî 589,658 (1193-1259)'dan itibaren altmışdokuzyü saltanat sürdüler; 150. Haleb Eyubüerl, Hicrî 579-658 (1183-1259)'dan iti-baran yetmişdokuz yıl tahtta kaldılar; 151. Hama Eyûbîleri, Hicrî 574-742 (1178-1341)'den itibaren yüzaltmışsekiz yıl hüküm sürdüler; 152, Himss Eyûbüeri, Hicrî 545-661 (1150-1262)'den iÜbaren yüzonalü yıl tahtta kaldılar; 153. Kerek Eyûbîleri, Hicrî 584-661 (1188-1262)'den itibaren yetmişyedi yıl hüküm sürdüler. 154. Balbek Eyûbîler, Hicrî 533-644 (1138-1246)'dan itibaren yüzonbir yıl boyunca tahtta kaldılar; 155. Hasan kehf Eyubileri, Hicri 629- 661 (1231-1262)'den itibaren otuziki yıl tahtta kaldılar; 156. Daha doğudaki ülkelere yerleşen Eyûbîler, Hicri 582-658 (1186-1259)'dan itibaren yetmişaltı yıl tahtta kaldılar; 157. Eyûbller Yemen'de Beni Mehdiler'den hâkimiyeti aldılar ve Sebid'de, Hicrî 569-626 (1173-1228)'den itibaren elliyedi yıl tahtta kaldılar; 158. Onlann selefleri durumundaki Beni Mahdîler Hicrî 554-569 (1159-1173)'den itibaren onbeş yıl saltanatta kalmışlardı; 159. Kahire Eyûbileri'nin Türkmen Esirleri Hicrî 648-784 (1250-1382)'den itibaren yüzotuzaltı yıl tahtta kaldılar; 160. Çerkeş memluklar Mısır'da Hicrî 784-922 (1283-1516)'dan itibaren otuzsekiz yıl tahtta kaldılar ; 161. Beni Resuller, Yemen'de, Hicrî 626-859 (1228-1454)'den itibaren İkiyüzotuzüç yıl saltanatta kaldılar; bunlar Mevalis, yâni esir değil Eyûbîlerin bir koluydu ve bu bakımdan Avalis yâni hürdüler; on hükümdarları da Sebid'de saltanat sürdü.

Eyubilerin onüç hanedanından sonra, Mekke ve Medine şeriflerinin üç hanedanı, Cengizlilerin onbeş hanedanı ve sonra Timurililer gelmektedir; bu sonuncular, yâni Timurular, Cengizliler üçüncü dalı oluşturur gibi ortaya çıkmaktadırlar; bu hususa ancak Hicret'in dokuzuncu asrı hanedanları vesilesiyle temas edilecektir.

162. Mekke ve Medine Şerifleri ve önce Beni Hâşimler, Hicrî 460-598 (1067-1201)'den itibaren yüzotuzsekiz yıl hükümlerliklerini sürdürdüler; 163. Beni Kitabe Şerifleri, aynı yerde, Hicrî 598 (1201)'den itibaren günümüze kadar saltanatlarını sürdürdüler; 164. Beni Mo-henna Şerifleri, Medine'de, Hicrî VII asrın başlangıcından 973 (1565)'e kadar hükümlerliklerini sürdürdüler.

165. Cengiz ailesi, önce Cengizhan, sonra üçoğlu, Oktay, Kayuk ve Mengü. Karakurum'da, Hicrî 599 (1202)'den beri hüküm sürdü; 166. Oktay'ın oğullan. Türkistan'da, Hicrî 657-805 (1258-1402)'den beri tahtta kaldılar: Altı hükümdar; 167. Çağatay'ın oğulları Transoxan'da Hicrî 624-805 (1226-1402)'den itibaren yüzseksenbir yıl hüküm sürdüler; 168. Cuci'nin oğullan Hicrî 624 (1226)'ya kadar saltanatta kaldılar; 169. Aynı Batuhan ailesinden inenler, Kırım'da Bahsaray'da Hicrî 624-664 (1226-1265)'dan itibaren kırkdokuz yıl tahtta kaldılar 170. Cuci'nin oğullan. Mavi Aşiretin ⁹² hanları olarak, Kırım'da Saray'da, Hicrî 665-761 (1266-1359)'dan itibaren doksantı yıl hüküm sürdüler Beş han; 171. Cuci'nin oğullan. Beyaz aşiretin hanları olarak, Hicrî 664-834 (1265-1430)'dan itibaren yüzyetmiş yıl hüküm sürdüler 172. Cuci ailesinden diğer birçok prens Kıpçak çölünde hüküm sürdüler; 173. Kırım hanları, Bahçe saray'da Hicrî 830'dan (1426) yarımada'nın Ruslara teslimine kadar 1198 (1783) üçyüzaltmışsekiz yıl hüküm sürdüler; 174. Şeyban oğullan, Cuci oğullarının ahfadı, Trasoxan'da, Hicrî 835 (1431)'den beri hüküm sürdüler; 175. Şeyban Oğullan, Harzem'de, Hicrî 916 (1510)'dan beri hüküm sürdüler; 176. Tulıkhan Oğullan, Hanbalıg'de Hatai'de (Peking), Hicrî 658-800 (1259-1397)'den itibaren yüz kırkiki yıl tahtta kaldılar: Onbeş hükümdar; 177. Hotagon İlhanlılar, Hicrî 651-740 (1253-1339)'dan itibaren seksendokuz yıl hüküm sürdüler; 178. Çoban ailesi, Hicrî 718-758 (1318-1358) kırk yıl hüküm sürdü; üç prens; 179. İlhanlar veya Celâyirler Hicrî 737-837 (1336-1436)'dan itibaren bir asır boyunca tahtta kaldılar; 180. Togti-mur ailesi, Horasan'da, Hicrî 737

⁹² Şurası doğrudur ki, "-Kök ordu" genellikle semavî aşiret anlamına gelmektedir. Fakat bunun mavi aşiret olarak tercümesi gerekir gibi görünmektedir. Gök aynı zamanda mavi mânâsına gelmektedir; zaten bir de beyaz aşiret vardır.

(1336)'dan beri tahtta kaldılar Dört hükümdar; 181. İncu ailesi kralları, Hicrî 716 (1316)'dan itibaren kır-kiki yıl tahtta kaldılar ; 182. Beni Mosaferler, Fars f s tan ve Şiraz'da Hicrî 718 (1318)'den itibaren doksandört yıl tahtta kaldılar; 183. Serbedârlar, Sebzevarda, Hicrî 730 (1335)'den itibaren elliiki yıl hüküm sürdüler.

VII. Hicretin 7. asr hanedanları:

184. Beni Anmerler, Hicrî 630-900 (1233-1494)'den itibaren Endülüs'de ikiyüzyetmiş yıl hüküm sürdüler: Onseldz hükümdar 185. Beni Abdulvaadlar, Telmesan'da Hicrî 621 (1224)'den itibaren ikiyüzseksen yıl tahtta kaldılar; 186. İmamlar, Hicrî 600 (1203)'den itibaren günümüze kadar hüküm sürdüler; 187. Beni Merinler Aksaçı Mağrib'de, Hicri 610 (1213)'den itibaren ikiyüzelliüç yıl tahtta kaldılar. 188. Şerif Hamizinle. Yemende Hicri 600 (1203)'den itibaren hüküm sürdüler. 189. Hormuz prensleri Hicrî 671 (1272)'den itibaren hüküm sürdüler.

Şimdi Anadolu Selçuklularının tahtlarının tarihe karışmasından sonra bu tahtın harabeleri üzerinde yükselen ondört hanedan gelmektedir, şöyle ki:

190. Karamanlılar, Hicrî 676-880 (1277-1475)'den itibaren ikiyüz-dört yıl hüküm sürmüşlerdir; 191. Kızılahmedlüler, Hicrî 690 (1291)'den itibaren Kastamonu'da yüzyetmişdört yıl hüküm sürdüler; 192. Muineddîn Pervane 'nin iki oğlu, Sinob'da, Hicrî 676-700 (1277-1300) den itibaren yirmidört yıl hüküm sürdüler; 193. Aydınoğulları, Hicrî 700-830 (1300-1426)'dan itibaren şimdiki Aydın sancağında yüzotuz yıl hüküm sürdüler; Üç hükümdar; 194. Saruhanogulları, şimdiki Manisa'daki Saruhan'da Hicrî 813 (1410) yılına kadar hüküm sürdüler: Dört hükümdar; 195. Menteşe oğulları, şimdiki menteşe sancağında hakimiyetlerini sürdürdüler üç hükümdar. 196. Gerraıyanoğulları Kütahya'da hakimiyetlerini sürdürdüler dört hükümdar. 197. Ha-midoğulları şimdiki. Hamid sancağında hâkimiyetlerini sürdürdüler: tki hükümdar; 198. Teke oğulları, Antalya'da şimdiki Teke sancağında hâkimiyetlerini sürdüler: İki hükümdar; 199. Canik prensleri; 200. Karasl prensleri, bu adı taşıyan sancakta hüküm sürdüler; 201. Alâiye prensleri ⁹³; 202. Sivas prensleri, Burhaneddin ailesi. Nihayet Osmanlılar hanedanı gelmektedir ve hepsinin en kudretlisi olarak Hicretin sekizinci asrında ortaya çıkmış olan hanedanların başındadır. Gökbilgini Muhammed

⁹³ Görüldüğü gibi, saltanat sürdüğünü söylediğimiz kimselerin çoğu bey mevkiinde, fakat Hammer kitabın aslına sâdik kaldığından olacak, saltanat sürmek fiiliyle bunlardan söz ediyor. Biz de aynı yolda devamı doğru bulduk İVNJ

Efendi'inin tarihinin üçüncü cildi yalnız bu hanedan üzerinde durmaktadır; bu sebeble biz de bu hanedandan ayrıca bahsedeceğiz.

VIII. Hicretin sekizinci asrı hanedanları:

203. Timur ailesi Trasoxan'da hüküm sürdü; ilk nesepte, üç büyüğü, Emir Korgan, Emir Abdullah ve Emir Hüseyin'le birlikte Timur-lenk bulunuyor. İmparatorluğu ölüm tarihi olan Hicrî 807 (1404) yılına kadar ayakta kaldı; 204. Mirza Cihangir'in, (yâni Timur'un oğlunun) oğullan, Timur'un oğlu Hicrî 776 (1374) tarihinde Öldü, oğullan 850 (1446)'ya kadar saltanatta kaldılar; 205. Timur'un ikinci oğlu Şah-ruh'un oğulları Hicrî 854 (1459)'a kadar saltanatta kaldılar. 206. Şah-ruh'un oğlu Mirza İbrahim'in oğulları Hicrî 812-848 (1409 1444)den itibaren tahtta kaldılar; 207. Timur'un üçüncü oğlu Ömerşeyh'in oğulları Hicrî 795 (1392)'den itibaren Bediezamanm İstanbul'daki ölümüne kadar saltanatta kaldılar; 208. Timur'un dördüncü oğlu Mirahşâhın oğulları, önce doğrudan mirza Ebubekir'den, Mirahşâh'm büyük oğlundan olanlar, sonra, 209. Aynı nesepten gelenler Transoxan'da Hicrî 906 (1500) yılına kadar hakim oldular; 210. Aynı nesepten Umurlular Gazna, Kabil ve Afganistanda hâkimiyetlerini sürdürdüler; 211. Timur-lular Germsir ve Kina'da hüküm sürdüler; 212. Umurlular, Badah-şan'da hüküm sürdüler; 213. Ebusaid'in oğluUarı'ndan olanlar önce Andecan, Fergana ve peşinden İndostanda Hicrî 873 (1468)'den itibaren XVII. asnn sonlanna kadar hüküm sürdüler; 214. Toglukşahlar, Hicri 720 (1320)'den itibaren Delhi'de seksensekiz yıl hükümrân oldular; 215. Toglukşahlann bir kolu olan Hizrahan'ın oğulları Hicrî 818 (1415)'den itibaren otuzyedi yıl hükümrân oldular. 216. Delhi Hizra-hanlarının bir kolu olan Ludyeler, Hicrî 854(1450)'den itibaren yetmişyedi yıl hüküm sürdüler; 217. Suriyeler, Hicrî 947 (1540)'dan itibaren otuz yıl hükümrân oldular; 218. Neykhaniyeler'in bir kolu; Hicri 925 (1519)'dan itibaren yirmibir yıl hüküm sürdüler. 219. Suriyelerin bir kolu olan Keraniyeler Hicri 960 (1552)'den itibaren yirmi yıl tahtta kaldılar. 220. Toglukşahlann kollan önce Bengal Kralları kolu; ikinci olarak, 221. Mahra kralları; üçüncü olarak, 222. Malva'da İki Afgan hükümdarı, 223. Çanpur hükümdarları Hicrî 896 (1490)'dan itibaren yüzdört yıl saltanatta kaldılar; 224. Gucurat hükümdarları, Hicrî 793 (1390)'dan itibaren Ahmedabad'da yüzseksenaltı yıl tahtta kaldılar; 225. Behmenşahlar. Hicrî 748 (1347)'den itibaren Dekkanda sekseniki yıl hüküm sürdüler; 226. Nizamşahlar, Hicri 890 (1485)'den itibaren Devletabâd'da hüküm sürdüler. 227. Kutbşahlar, Delingana'da; 228. Adilşahlar; 229. Kaşgar hükümdarları Hicrî 760

(1358)'den itibaren hüküm sürdüler; 230. Kışmir prensleri. Bu sonuncularla Moğol hanedanları sona ermekte ve müellif Türkmen hanedanlarını vermeğe başlamaktadır, şöyle ki: 231. Karakoyunlular, Hicrî 777- 883 (1375-1478)'den itibaren Azerbeycan'da Tebriz'de yüzaltı yıl hüküm sürdüler; 232. Karakoyunlular'ın bir diğer kolu Bağdad'da saltanat sürdü; 233. Akkoyunlular Diyarbakır'da hüküm sürdüler; 234. Dulkadırlılar Elbistan ve Maraş'da; 235. Ramazan oğulları Adana'da hüküm sürdüler; 236. Şirvanşahlar Abbasiler'in bir koluydu; 237. Şirvanşahlann ikinci bir kolu, başlangıçlarını Nuşirevan'a kadar çıkarttırdılar.

IX. Hicretin Onuncu asrı hanedanları:

238. İran'da Safeviler hanedanı; 239. Çerkesler, Hicri 922 (1516)'dan itibaren, Yemen'de, beşyıl saltanatta kaldılar: Üç hükümdar; 240. Türk denizcileri hanedanı (Rumeli levendlüleri), bunlar II. Se-lim'in Mısır'ı fethinden sonra isyan etmişlerdi; Hicri 943 (1533) yılına doğru, 241. Seydiye İmamaları, Hicrî 940 (1533)'den 1092 (1681) yılına kadar hüküm sürdüler; 242. Yemen'de Osmanlı Talileri; bunlar 945-982 Hicrî (1538-1574)'den itibaren hüküm sürdüler; 243. Hüseyin ailesinden Şerifler, Hicrî 921 (1515)'den 1092 (1681)'e kadar Fas'da hüküm sürdüler; 244. Osmanogulları hanedanı.

Osmanlı Sultanları

I. Sultan Osman, Hicrî 657 (1285) yılında doğdu, yirmiyedi yıl süren bir saltanattan sonra 726 (1325)'de öldü; Bursa'da yatmaktadır.

Oğulları: 1. Alâeddin, İmparatorluğun ilk Veziriâzam'ı (paşa kelimesi Türkmenlerde büyük kardeş mânâsına gelmektedir); 2. Orhan, İmparatorluğun ilk Beylerbeyi; 3. Savcıbey; sonuncu, bütün öteki tarihçiler tarafından kaydedilmemiştir.

II. Sultan Orhan, 680 (1281)'de doğdu, tahta 726 (1279) yılında çıktı ve kırkaltı yaşındaydı; 761 (1359)'da öldü.

Oğulları: Süleyman Paşa; attan düşme sonucu Bolayir'de öldü, kır-kiki yaşındaydı; 2. Murad, Orhan'dan sonra tahta çıktı; 3. Kasım Çelebi, çok genç yaşda öldü.

III. Sultan Murad 1, 726 (1325)'de doğdu, 761 (1359)'da tahta çıktı ve Kosova savaşında 791 (1389)'de şehid oldu.

Oğulları: I. Yıldırım Bayezid, yerini alan; 2. Savcıbey; 3. Yakup Çelebi.

IV. Sultan Bâyezid Yıldırım, 748 (1347)'de doğdu, 791 (1389)'da tahta çıktı ve 805 (1403)'de öldü.

Oğulları: 1. Ertuğrul; 2. Süleyman Çelebi; 3. Mehmed, yerine geçen; 4.

îshak Çelebi; 5. Musa Çelebi; 6. Mustafa Çelebi. Bazı tarihçilerin Ertuğrul adını verecek yerde Kasım adında bilinden söz etmeleri dikkate değer. Gökbilginli Muhammed Efendi, tarihinde bazı tarihçilerin bahis konusu ettikleri Yusuf ve Mahmud adındaki şehzadelerden hiç söz açmamaktadır.

V. Sultan Mehmed I. Hicrî 791 (1389) tarihinde tahta çıktı ve Hicrî 824 (1421)'de vefat etti. Bütün Türk tarihçileri bu hükümdarın Ankara savaşı sırasında ondört yaşında olduğunu ileri sürmekte birleşmektedirler; bu takdirde 791 (1389)'da dünyaya gelmiş olması gerekmektedir; bununla beraber, bazıları 781 (1379)'da doğmuş olduğunu iddia etmektedirler; eğer böyleyse, o zaman babasının ölümü sırasında yirmidört yaşında olması gerekir⁹⁴. Oğulları: II. Murad, yerine geçen; 2. Mahmud; 3. Yusuf; 4. Mustafa; 5. Ahmed; 6. Mehmed⁹⁵

VI. Sultan n. Murad, 806 (1403) yılında doğdu, 824 (1421)'de tahta çıktı, 846 (1442) yılında tahttan oğlu Mahmud adına feragat etti, 848 (1444)'de ikinci defa tahta çıktı ve 10 Muharrem 855 (14 Şubat 1451) yılında öldü.

Oğulları: 1. Mehmed, yerine tahta geçen; 2. Orhan; 3. Alâeddin; 4. Hasan; 5. Ahmed. Ahmed ve Alâeddin babalarının sağlığında öldüler ve Amasya'da toprağa verildiler; Hasan ve Orhan Edirne'de öldüler, mezarları Tunca nehrine yakın bir yerdedir.

VII. Sultan n. Mehmed, 833 (1430)'da doğdu, 846 (1442)'de tahta çıktı ve çekildi, ikinci defa, babasının ölümüyle tahta çıktı. 16 Muharrem 855 (18 Şubat 1451)⁹⁶ ve 4 Rebiülevvel 886 (3 Mayıs 1481)'da vefat etti.

Oğulları: 1. Cem; 2. Mustafa; 3. Bayezid.

vni. Sultan n. Bayezid. 851 (1447)'de doğdu, 10 Rebiul'evvel 886 (9 Mayıs 1481)'de tahta çıktı ve 26 Mayıs 1512 'de öldü.

Oğulları: 1. Selim; 2. Ahmed; 3. Korkud; 4. Abdullah; 5. Alemşah, Burada daha önce gösterilen şecere tablosunda adlarından bahsettiğimiz şehzadeler, Şehinşâh ve Mehmed bulunmamaktadır; oysa başka kaynaklarda bu iki şehzadeden bahsedilmektedir. Bu tarihin soyağacı tabloları genellikle Gökbilginli Muhammed'in tarihinde bulunanlardan daha doğru ve daha tamdır, okuyucular bu tabloları yararlanabilirler.

Müneccimbaşı tarihinden alınan Oğuzbeğler hânedânları:

⁹⁴ Mehmed'in babasının ölümü sırasında yirmidört yaşında olduğu gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Bu takdirde rakamın yazılışında hatâ edilmiştir.

⁹⁵ Elyazmalarında iki kere Ahmed okunmaktadır; bu da hatâdır.

⁹⁶ Sultan'ın tahta çıkışı selefinin ölüm gününe rastladığından burada bir hatâ bulunduğu görülmektedir.

1. Ebulhayr 837 (1433)'de Harzem'i, 854 (1450)'de Semerkand'ı aldı ve 873 (1468)'de öldü; 2. Oğlu Haydar, Kiran hanı Hacı-Giray'a karşı bir savaşta aldığı bir yaradan öldüğünden yerine Mehmed Şeybekhan geçti. Bu han 913 (1507)'de Horasan ve Bediez-Zemam aldı ve Marv savaşında öldü: 916 (1510); 3. Mehmed Şeybekhan'ın amcası Kuckun-cl onun yerini aldı ve 936 (1529)'da öldü. 4. Ebu Sal d, oğlu, 939 (1532)'de öldü; 5. Bu sonuncunun yeğeni olan Übeydullah, 946 (1539)'da öldü; 6. Abdullah, ancak altı ay saltanat sürebildi; 7. Abdullattif, Münecimbaşı'nın iddia ettiği ve bu eserin müellifinin hatalı olarak bildirdiği Hicrî 963de, yâni oniki ay sonra değil, onbeş ay sonra öldü. Müellif burada V. cildde adı geçen şehzade Timur'u unutkanlık eseri olarak buraya almamıştır; 9. Pir Mehmed, on yıl saltanat sürdürdükten sonra tahtı kardeşi İskenderhan'a bıraktı; 10. İskenderhan 978 (1570)'de öldü; 11. Abdullah Horasan'ı isulâ etti 995 (1586) ve yirmialtı yıl saltanat sürdürdükten sonra 1004 (1596)'da öldü, 12. İmam Kuli 1044 (1634)'de hanlığı kardeşi Pır Mehmed'e bıraktı ve tahtı terkederek Mekte'ye gitti; 13. Tahtı terkettiği AbduUzizdi. Bizim Tarih ile karşılaştınn-ca bu tablonun ne kadar hatalı olduğu görülmektedir.

Kının haclarının hanedanları:

1. Mengi-Giray, Hacı-Giray'ın oğlu, 880 (1475)'de Bahçe-Saray'da tahta çıktı ve 920 (1514)'de vefat etti; 2. Mehmed-Giray, 920 (1522)'de Nogaylara karşı savaşta öldü; 3. Gazi -Giray 932 (1525) yılına kadar saltanatta kaldı. 4. Saadet-Giray sekiz yıl tahtta kaldıktan sonra 932 (1532)'de tahttan feragat etti. 5. İslam-Giray⁹⁷, az süre tahtta kaldı;

6. Sahib-Giray 949 (1542)'de iküdaia geldi ve 961 (1553)'de öldürüldü;

7. Devlet-Giray, Mubârek-Giray'ın oğlu ve Mengi-Giray'ın torunu, 985 (1577)'de öldü ve sekiz oğul bıraktı; 8. Mehmed-Giray yedi yıl tahtta kaldı ve boğulmak suretiyle öldürüldü; 992 (1584); 9. İslâm-Giray, kardeşi, dört yıl saltanat sürdü ve 996 (1588)'de öldü; 10. Gazi-Giray n. 1004 (1595)'de tahta çıktı ve 1007 (1598)'de Avusturya'ya karşı açılan sefere katılmadığından azledildi; 11. Fethî-Giray, tahtta birkaç ay kaldı ve halefi Gazî-Giray tarafından öldürüldü; 12. Gazi Giray iktidara geldi ve 1017 (1608) yılında öldü, şâir olarak ölümü üzüntüye yol açtı t9); 13. Selâmet-Giray, üç yıl saltanat makamında kaldı ve 1019 (1610)'da yerine yeğeni getirildi; 14. Canibek-Giray, Mubârek-Giray'm oğlu, Chocim muhasarasında hazır bulundu ve 1032 (1633)'de azledildi; 15. Mehmed-Giray, Seadet-Giray" in

⁹⁷ Bu han V. cilddekl tabloya sehven konulmamıştır

oğlu, 1037 (1627) yılına kadar saltanatta kaldı; 16. Canibek-Giray, ikinci defa, 1046 (1636)'da azledildi; 17. İnâyet-Giray, şâir Gazi-Giray'ın oğlu, 1047 (1637)"de öldü; 18. Bahadır-Giray, Selâmet-Giray'm oğlu, 1051 (1641)'de öldü; 19. Meh-med-Giray kardeşi 1054 (1644)'de azledildi; 20. İslâra-Giray, sonuncu hükümdarın büyük kardeşi, 1064 (1654)"de öldü; 21. Mehmed-Giray, ikinci defa tahta çıktı ve 1076 (1665)'de azledildi; 22. Adil-Giray, Çoban devlet-Giray'ın oğlu, 1082 (1671)'de azledildi; 23. Selim-Giray 1088 (1678)'de azledildi; 24. Murad-Giray ki, bu hanla gökbilgini Muhammed Efendi'nin tarihi 1094 (1680)'de sona ermektedir. (Bu tarihin soyağacı tablolarına bakınız.)

Selçuklu tahtının yıkıntıları üzerinde yükselen oniki hanedanın beyleri, aynı yazara göre şöyledir: I. Karaman beyleri hanedanı:

I. Mehmed Bey, 678 (1271)'de bir savaşta öldü; 2. Mahmud Bey, Ebu Said'in paşası Çoban tarafından 719 (1319)'da mağlubiyete uğratıldı; 3. Yahşi Bey oğlu; 4. Alâeddin bey, Yahşi beyin oğlu; 5. Ali Bey, Alâeddin'in oğlu; 729 (1389) da Sultan Birinci Murad'ın kızıyla evlendi. Bir ay sonra Yıldırım Bâyezid tarafından esir edildi; 6. Mehmed Bey, Bursa'yı muhasara etti; 7. Musa bey, iki yeğeni Sultan II. Mu-rad'a iltica etti; Sultan, kızlarından ikisini onlarla evlendirdi ve tahta oturttu; 8. İbrahim Bey, bu iki yeğenden biri; 9. Pîr Ahmed Bey, Osmanlı birliklerinin paşası Gedik Ahmed Paşa tarafından tam bir yenilgiye uğraıldı.

II. Kızılahmedlüler:

1. Şemseddin Timur, Keykhatu valisi, 790 (1391)'de bağımsızlığını ilân etti; 2. Secaeddin, oğlu; 3. Âdil bey, bir evvelki beyin oğlu; 4. Bâyezid bey (Kötürüm), Yıldırım Bâyezid'in çağdaşı; 5. İsfendiyar Bey, Âdil beyin oğlu. İkinci Murad'ın kaymbabası; 6. İbrahim bey, İsfedlyar beyin oğlu; 7. İsmail bey, İbrahim beyin oğlu; 8. Kızıl Ahmed bey, bir evvelki beyin oğlu.

m. Sinop'da Pervane oğulları:

1. Muineddin Mehmed, 696 (1296)'da öldü; 2. Mohaizibeddin Mes'ud. Hicrî 700 (1300)'de öldü.

IV. Aydın beyleri:

1. Aydın bey; 2. Mehmed bey, oğlu; 3. İsâ bey, bir evvelkinin oğlu.

V. Saruhan beyleri:

1. İlyas bey; 2. İshak bey, İlyas beyin oğlu; 3. Hızırşah, İshak beyin oğlu; bu beyle birlikte Hicrî 813 (1410)'da hanedan sona erdi.

VI. Menşe beyleri:

1. Menteşe bey; 2. Oğlu Yakup bey; 3. İlyas bey, bir evvelkinin oğlu.

VII. Germiyan beyleri:

1. Germiyan bey; 2. Alişir bey; 3. Alişirbey, evvelkinin oğlu; 4. Alemşâh, Alişir beyin oğlu; 5. Ali bey, Alemşâh'ın oğlu ve sultan Yıldırım Bâyezid'in kayınbabası; 6. Yakub bey, Yıldırım Bâyezid tarafından esir edildi ve kaçıp Timurlenk'e iltica etti; ölümünden önce Sultan II. Mehmed memleketin verasetini düzene koydu.

VIII. Hamid beyleri:

1. Felekeddin Hamid. Eğirdir şehrinin kurucusu; 2. Hüseyin Bey. Sultan Birinci Murad döneminde saltanattaydı.

IX. Teke beyleri:

1. Tekebey, Antalya'da Selçuklularının valisi olarak bulunduğu sırada bağımsızlığını ilân etti. Halefleri şöyledir: 2. Osman Çelebi, 830 (1426) yılında Hamza bey tarafından öldürüldü.

X. Karaslı beyleri:

1. Aclan bey. Sultan Orhan'la aynı dönemde saltanat sürüyordu ve Osmanlı Pâdişâhı, Aclan beyin oğulları arasındaki çekişmeden yararlanarak babalarının bütün topraklarını ele geçirdi.

XI. Canik beyleri:

1. Kobadoğlu; 2. Taşnioğlu; 3. Cüneyd bey; 4. Hüseyin bey.

xn. Alâiye beyleri:

1. Latif Bey; 2. Kilid bey; 3. Arslan bey; bu bey Gedik Ahmed Paşa tarafından yenilgiye uğratıldı ve o zamandan itibaren topraklarını kaybetti.

Elli Romen, Yunan, Ermeni ve Frank hanedanı da dâhil olmak üzere İkiyüzkırkdört hanedanı içine alan bu tablo Deguignes'nin tablolarıyla kıyaslandığı takdirde, görülecektir ki, Asya'da, Afrika ve Avrupa'da hüküm süren çeşitli hanedanları sıralayan bu sonuncusu, Doğu hanedanlarından ancak yüz kadarını zikretmiştir ve iki gökbilginin (yâni yazan arab, mütercimi Türk) Dünya Tarihi bize Deguignes'in meçhulü olan yüz kadar diğer hanedanı tanıtmıştır. Buna rağmen, Arab, Türk ve İran hanedanları tabloları henüz tamam değildi. Böylece, sıraladığımız hanedanlar tablosunda Firdevsî'nin Şehnâme'de verdiği İran şehzadelerinin eksikliği hissedilmektedir, aynı şekilde Arab hanedanları arasında doldurulması gereken boşluklar üzüntü verecektir; Özellikle Suriye Trablus'unun Beni Ammar hanedanının boşluğunun mutlaka doldurulması gerektiğin söylemek lüzumunu duymuyoruz; çünkü o kadar gerekli. Ayrıca, tarihlerimizde Türk hanedanları üzerinde hüküm süren belirsizlikler de önemle işaret edilecek bir dereceye varmış bulunmaktadır.

Bu çeşitli hanedanlar, gökbilgini Muhammed Efendinin eserinde îslâmiyetin ülkelere girişi esasına göre sıralanmışlardır, şöyle ki:

Anadolu'da zikretmiş olduğumuz oniki hanedan hâkim olmuştur; Si-vas'da Danişmend oğulları (No 110); M araş ve Elbistan'da Dulkadir Oğulları (No 234); Adana'da Ramazan Oğulları (No 235) hüküm sürmüşlerdir.

İslâmiyetin doğduğu Arabistan'da, zaman zaman veya nöbetleşe, Mekke ve Medine'de Beni Ahaizarlar (No 9); Beni Musâlar (No 100); Beni Haşimler (No 162); Beni Mohennalar (No 164) Beni Kıladelar {No 163} hâkim oldular.

Yemen'de Beni Tabatabalar (No 80); Beni Salihler (No 87); Beni Mehdiler (No 158); Beni Eyublar (No 157); Beni Resuller (No 161); Şerif Hamazinler (No 188); İmamlar (No 186); Çerkesler (No 239); Asî Türk Denizcileri (No 240); Seydiyeler (No 241) Osmanlı valiler (No 242) hüküm sürmüşlerdir.

Sebid'de: Beni Siy adlar'ın birinci nesebi (No 47); İkinci nesablar (No 48); Beni Necahlar ki , Hacı Kalfa'nın kronolojik tablolarına göre Hicrî 412-553 'den itibaren hüküm sürmüşlerdir; Beni Tabirler, Hicrî 858-923, itibaren hüküm sürmüşlerdir.

İslâmiyetin kuruluşundan önce, Hadramut'da ve Ahkaf da, Beni Aadlar (No 5); Yemen'de Beni Homairler (No 6); Habeşistanlılar (No 7) İran valileri, Meraziye (No 8) hüküm sürdüler.

Hicaz'da Beni Corhemler (No 12); Bahreyn ve Hira'da Beni Lahmlar (No 9); Suriye'de Beni Ghazanlar (No 10); Diyarbekr'de Beni Kendeler (No 11) hüküm sürdüler; Hz. Muhammed'den sonra, Suriye, Halife Benî Omeyye ve Abbasların hâkimiyetine düştü; Haleb'de Beni Ham-danlar (No 60); Beni Merdaslar (No 105); Eyübîler (No 150); İsmailüer (No 88); Hama'da Eyûbfler (No 151) Himms'de Eyûbüer (No 151) Baalbek'de Eyûbîler (No 154); Şam'da Selçuklular (No 108); Tok-tekin ailesinden Atabeyler (No 103); Krak'da Eyûbîler (No 153) Musul'da Beni Museyyibler (No 103) Musul'da Aksankor ailesinden Atabeyler (No 115 ve 116) hüküm sürdüler.

Beni OkaiUer, Hacı Kalfa'ya göre Hicrî 380-485'den itibaren hüküm sürdüler; Beni Mervanlar (No 102) ve Akkoyunlular (No 233) Diyarbe-kir'de; Basra'da bataklıklar yakınında, Beni Şahinler (No 63) ve bu aşiretin bir kolu (No 64); Hacı Kalfa'nın Esedler dediği Beni Mezîdler Hel le'de; Hasankeyfde Eyûbîler (No 155); Mardin'de Beni Ortak (No 111); Holvan'da Beni Annazlar (No:94); Dinur'da Beni Hasneviyeler (No 93); Sincar'da Atabeyler (No 117); ve Azadlılan (No 129); Cezire'de Beni Hamdanlar (No 59), Beni Buuyeler (No

129) ve Atabeyler (No 232); Irak'da halife Beni Ommeyye ve Abbas'dan sonra İsmâiller (No 86) hüküm sürdüler; Beni Buuyeler (No 91); Selçuklular (No 106); Ilgaziler (No 112) Cengizliler (No 155); İlhanlı Celayirler (No 179) hüküm sürdüler. İran'da, İslâmiyetin kuruluşundan önce Pişdadiyenler (No 1), Keyaniyenler (No 2); Aşkiyaniyenler (No3); Sassanüer (No 4) hüküm sürdüler; İslâmiyetin İran'da yayılmasından sonra: Beni Omeyye ve Abbas hanedanları hüküm sürdüler ve sonuncusundan sonra, bu İmparatorluğun eyâletlerinde şu durumla karşılaşıldı: Azerbeycan'da Beni Buuyeler (No 89); Beni Musafirler (No 98); Karakoyunlular (No 231) ve Ebu Saidlerin ahfadı hüküm sürdüler. Horasan'da ve Irak'da, Hacı Kalfa'ya göre (603-704'den itibaren), Erbil'de Atabeyler (No 120), Ar-ran'da. Beni Çedadlar (No 99); Erzurum'da, Beni Salîhiyler (No 113); Erzincan'da Beni Menkuşekler (No 114); Mazanderan'da, Beni Celftviyeler (No 71); Taberistan'da, Beni Bavendlyeler (No 69 ve 70); Amul'de Hasan ailesi (No 75) ve Hüseyin ailesi (No 76); Rustemdâr'da Keyumer ailesi hüküm sürdüler; bu yazara göre Gilan'da, Beni De-buyeler (No 65); Rüyanda Beni Badusiyanlar (No 66); Nur'da, Beni Kiauslar (No 67); Kedjeverde, Beni İskenderler (No 68) Şirvan'da, Şir-vanşahlar (No 236); Corcan'da Beni Siadlar (No 89) Farsistan'da Beni Buyeler (No 92); Beni Kakuyeler (No 95); Atabeyler, Aksungur ailesinden (No 123); bu sonunculardan Memluklar (No 124); Salgar ailesinden Atabeyler (No 125); Şubankarialar (No 132); Beni İncular (No 181) hüküm sürdüler. Muzaffer oğullan (No 182); Safevüer bu döneme doğru bütün İran ve orada bulunan bütün hanedanlar üzerinde kesin bir hâkimiyet kurup bunu yürüttüler. Bu hâkimiyetin altına alınan hanedanlar şunlardı: Kuzistan'da, Beni Buy e ler (No 91); Atabeyler (No 126); bu sonuncuların azadlılan (No 127); Büyük Loristan'da, Beni Fazluyeler (No 140); Küçük Loristan'da Beni Korcidler (No 141); Horleuz'da bu adanın beyleri (No 189); Germszir'de Timurlular (No 210); Kerman'da, Beni İlyaslar (No 51); Beni Buyeler (No 91) ve Selçuklular; Garcistan'da, bu adı almış olan beyler (No 52); Cüzcan'da, Beni Ferlghunlar (No 53); Seci s Lan'da, Beni Saffarlar (No 78); Beni Leysler (No 77); Horasan'da, Beni Tahlrler (No 49) Beni Samanlar (No 50) ; Beni Leysler (No 77); Sultan Sancar'ın azadlılan (No 128) ve Togatîmur ailesi (No 180); Herat'da, Beni Kurtlar (No 147); Sebze-var'da, Beni Serbedarlar (No 183); Hovarezm'de, Beni Mamunlar (No 54); Beni Sincurlar (No 54); Hovarzemşahlar (No 130); Beni Şeyben-ler (No 175); Transoxan'da, Çağatay oğullan (No 167); Beni Şeybah-lar. Cüci'nin oğullarından gelme (No 174); Timur ailesi (No 203-209); Bedahşah'da,

Timurlular (No 213); Gazna'da, Alptekin oğulları (No 56); Sebuktekin oğulları (No 57); ve Beni Ghurlar (No 142); Banılan'da, Ghuridesler, Öthalitler, bunların azadlıları (No 144 ve 145) ve Timurlular (No 210); Türkistan'da, İslâmiyetten Önce Hakanlar hüküm sürdüler (No 29); İslamiyetin kuruluşundan itibaren Tatar ve Moğol beyleri (No 30) Buhara ve semerkandda hüküm sürdüler; Cengizliler Karakorum'da (No 165), Kırım'da (No 169), Bahçesaray'da (No 170), Beyaz Aşiret üzerine hâkim oldular (No 171). Destkıpçak'da (No 172) Cengizlilerden olan Kırım hanları na hâkim oldular; bu aynı aile Çin üzerinde hüküm sürüyordu (No 176). Hindistan'da Kulciyeler hâkim oldular (No 154); Timurlular Delhi'de, (No 214-220), Melva'da (No 221-222), Çampur'da (No 223) ve Gucuratda (No 224); Dekkan'da (No 224) Bahmenşahlar (No 225); Devletabâd'da Nizamşâhlar (No 226) hüküm sürdüler; Telingana'da, Kutbşâhlar (No 227), Adilşâhlar (No 228), Kaş-garbeyleri (No 229), Keşmir beyleri (No 230) hüküm sürdüler. Mısır'da birbirlerini takiben: Beni Omeyye valileri, Beni Abbas'lar, Beni Tulun'lar (No 58) hâkim oldular; bunları Beni Aksidler (No 61); Fâtîmîler (No 82) Eyûbîler (No 158) ;bu sonuncuların Türkmen esirleri (No 159) Memluk-Çerkesler takibettiler (No 160); Kairvan'da Beni Aglebler (No 45); Taheri'de Beni Rus t emler (No 72); Secelmesa'da Beni Medrarlar (No 73); Fez'de Beni İdrisler (No 74); Bucaye'de Beni Hammadlar (No 85); Fas'da Mulseminler (No 133); Mohavidinler (No 134), Beni Merinler (No 187) hâkim oldular; Afrika'nın kuzey kıyısında, Mehdiye'de Beni Badisler (No 84); Telemsan'da Abdul-Vadler (No 185), ve Pas Şerifleri hüküm sürdüler; Trablus'da Beni Ammar lar (No 138); Tunus'da, Beni Hafzlar (No 135); Cerbe'de Beni Sakarila-lar (No 136); Severa'da Beni Kaziler (No 137); Beskere'de Beni Mazen-nüer (No 139); Sicilya'da birbirlerini takibeden Beni Aghlebler (No 46) ve Beni Kelbler (No 83) hâkim oldular; İspanya'da Beni Omeyyeler, Kordu kralları, Sevil, Badajoz, Toledo, Zorgoza, Marsi, Almeria Malağa, Valens ve Grenada (No 33-42); Benî Hammudlar (No 104), ve Beni Ahmerler (No 184) hâkim oldular.⁹⁸

ÖZET BİLGİ

Osmanlı hükümdarlarının yaptıkları barış» ticaret ve imtiyazlar anlaşmaları ve diğer ek anlaşmalar:

⁹⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/95-115

İmparatorluğun kuruluşundan 1774 Kaynarca anlaşmasına kadar. Sultan Osman I.

1. Sultan Osman I. ile Rum Ulubad valisi arasında yapılan ilk anlaşma, Hicrî 707 (1307) yılında, Neşrî, İdris, Sadeddin (Bu tarihin birinci cildinde).

2. Bursa muhasarasında 30.000 duka alınarak uzlaşılması; hicrî 726 (1325)⁹⁹

Sultan Orhan

3. Bizans İmparatoru Andronic-le-Jeune ile imzalanan ilk barış anlaşması, Nicoinedi yakınında imzalandı ve karşılıklı zengin hediyeler gönderildi. Tarihi: Hicrî 734 (1333). Cantazene, 2. 24, s. 273

Sultan Murad

4. Filibe'nin zaptından sonra Bizans İmparatoru Jonnes ile imparatorun hayatı boyunca sürmesi şartıyla imzalanan barış anlaşması. Tarihi: Hicrî 764 (1362). Phranzes, I. c. 2.

5. I. Murad la Raguza cumhuriyeti arasında imzalanan himaye anlaşması. Tarihi: Hicrî 767 (1365). Engel, Raguza Tarihi, s. 141; Ghebar-di, s. 521 0).

6. Sırbistan despotu Lazar ile imzalanan ve yıllık bir vergi ödenmesini öngören birinci barış anlaşması. Tarihi: Hicrî 777 (1375). Neşrî, td-ris, Engel, bu anlaşmayı 1388'de yâni 13 yıl sonra yapılmış göstermektedirler.

7. I. Murad'la Bulgar kralı Sisman arasında banş anlaşması ve evlenme mutabakatı. Tarih: Hicrî 777 (1375). Engel, Bulgaristan Tarihi, s. II.

8. Karaman beyi ile imzalanan ilk banş anlaşması, H. 788 (1386). Neşrî Sadeddin; Bratutti'de, s. 132

9. Cenova Cumhuriyetiyle imzalanan ilk anlaşma, Tarih: H. 789 (1387) Kralın elyazısından özetlere ve notlara bakınız, C.XI, s. 59.

10. Sırb banş anlaşmasının te'kidi ve Sırb prensi Etienne'In kızkardeşiyle Sultan Bâyezid'in izdivaçları hususunda mutabakat nâme. Bu prensle Sultan Bâyezid arasında imzalanmıştır. Tarih: H. 792 (1389). Engel, Sırbistan Tarihi, s. 357, ve Ducas, I, f. 4, s. 11.

11. İmparator Joannes'in oğlu Andronicle yılda belirli kental altın vergi verilmesi hususunda yapılan anlaşma, tarihi: H. 792 (1389).

Phranzes 13.

⁹⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/116

12. Karaman beyi ile yapılan anlaşma. Bu anlaşmada çarşamba suyu iki devletin sınırı olarak belirlenmiştir. Tarihi:H. 793 (1390). Chal-condyle, s. 20; İdris, Solakzâde.

13. Andronic'in tahttan indirilmesinden sonra Bizans İmparatoru Joannes ile ittifak anlaşması; yılda vergi ve 12000 asker vermeği öngörüyor. Tarihi: H. 794 (1390). Phranzes, I, f. 13 ve Chalcondyle, I,n, s.

18.

14. Eflak prensiyle yapılan ve yıllık vergi Ödenmesini öngören ilk anlaşma. Tarihi: H. 794 (1391). Mouradcea d'Ohsson, Osmanlı İmparatorluğu Tablosu, c. I.

15. Şehirde bir cami inşâsı ve bir kadı bulundurulmasını öngören, Bizans İmparatoru ile yapılan anlaşmanın yenilenmesi ki yıllık bir vergiyi de öngörmektedir. Tarih:H. 800 (1397). Ducas, f. 15. s. 30.¹⁰⁰

Fetret Devri

16. Şehzade Süleyman'la Bizans İmparatoru Emmanuel arasında ittifak anlaşması. Tarihi: H. 805 (1402).

Sultan Mehmed 1.

17. Venedik cumhuriyetiyle Sultan Mehmed'in kardeşi Süleyman arasında Arnavutluk'daki ¹⁰¹ cumhuriyet topraklarına sükûn içinde sahip olmak için şehzadeye yılda 1600 duka vergi ödenmesini öngören anlaşma. Tarihi: H. 811 (1408).

18. Karaman beyi ile şehzade Mehmed arasında, Mehmed'in kardeşi şehzade Süleyman'a karşı yapılan ittifak anlaşması. Tarihi: H. 809 (1406). Sadeddin, Bratutti, s. 248.

19. Raguza ile H. 811 (1408) de yapılan anlaşmanın yenilenmesi. Schimek, Bosna ve Raguza Tarihi, s. 98

20. Kardeşi şehzade Musa'yı tenkil etmek üzere Avrupa'ya Türk birliklerinin intikalini öngören ittifak anlaşması İstanbul'da Birinci Mehmed'1 e Bizans imparatoru Emmanuel arasında imzalandı. Tarihi: H. 813 (1410) Chalcondyle, s. 57; Ducas, XIX. s. 51

21-22. Birinci Mehmed'le Efes ve İzmir beyi Cüneyd arasında yapılmış bulunan eski anlaşmanın yenilenmesi. Tarihi: H. 814 İ3) (1411). Sadeddin,

¹⁰⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/116-117

¹⁰¹ Bu tarihin C. 4. bölümünde zikrettiğimiz vesikada bu 1600 duka bahis konusu edilmiyor, yalnız Venedik'ln yeni Foçe İçin 500 duka ve Naxos için 200 duka ödediğinden bahsediliyordu.

BrattutJ, s. 319.

23. İmparator Emmanuel'le ittifak anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 816 (1413). Ducas, XX, s. 53; Chalcondyle.

24. Kolonilerini korumak hususunda I. Mehmed'le Venedik Cumhuriyeti arasında yapılan anlaşma.

Tarihi: H. 816 (1413). Lauguer, V, s. 425.

25. Raguza cumhuriyetine bahşedilen ve Türklerin savaşlarının cumhuriyeti hiçbir suretle ilgilendirmeyeceğini öngören anlaşmanın yenilenmesi. Tarih: H. 817 (1414). Engel, Raguza Tarihi, s. 157; Gebhardi bu anlaşmayı H. 819 (1416) tarihinde göstermektedir.

26. I. Mehmed'le Karaman beyi arasında birinci Karaman savaşından sonra imzalanan anlaşma. Tarih: H. 817 (1414). Ducas, XXII, s. 65.

27. Birinci Mehmed'le Karaman Beyi arasında ikinci karaman savaşından sonra imzalanan anlaşma Tarih H. 818 (1415)

28. Birinci Mehmed'le Cenova podestati Adorno arasında Yeni-Foça'da yapılan anlaşma. Tarihi: H. 819 (1416). Ducas, XXTV, s. 91.

29. Birinci Mehmed'le Eflak prensi arasında anlaşma imzalanması. Tarih: H. 819 (1416). Chalconyle, s. 58; Hacı Kalfa, Sadeddin ve Engel, Eflak Tarihi, s. 164.

30. Gelibolu savaşından sonra Venedik'le banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: 5 Cemaziyül'ahir 819 (31 Temmuz 1416). Laugier, V, s. 438.

31. Birinci Mehmed'le Sinob beyi İsfendiyar arasında anlaşma. Tarihi: H. 822 (1419). Chalcondyle, IV, s. 59.

32. Birinci Mehmed'le İmparator Emmanuel arasında taht iddiasında bulunan şehzade Mustafa'nın Bizans'da alıkonarak bakımı için bu ülkeye yılda 300000 akçe verilmesini öngören anlaşma. Tarih: H. 822 (1419). Chalcondyle, s. 65; Ducas, XXII, s. 67.¹⁰²

Sultan Murad II.

33. İkinci Murad'la Macaristan kralı Sigismond arasında imzalanan beş yıllık mütâreke. Tarihi: H. 824 (1421). Engel, Macaristan Tarihi, II, s. 302

34. Karaman beyi ile banş anlaşmasının yenilenmesi, Tarih: H. 824 (1421). Ducas, XXIII, s. 78.

35. Sinop beyi İsfendiyar'la banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih:

¹⁰² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/117-118

II. 827 (1423). Neşri, Sadeddin.

36. Sırb despotu ile banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 828 (1424). Ducas, XXVIII, s. 105.

37. İstanbul civarındaki şehirlerin Türklere terkini ve yıllık 300.000 akçe vergi ödenmesini öngören bir banş anlaşması hususunda imparator Joannes'le anlaşmaya varılması ve anlaşmanın Lucas Notaras tarafından 3 Rebiulâhir 828 (22 Şubat 1424) tarihinde imzalanması. Ducas, XXIX, s. 109; Chalcondyle, I.V, s. 75; Phransez, I, f. 41.

38. Eflak voyvodasıyla banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 828 (1424). Ducas, XXVIII, s. 105.

39. Macaristan'la iki yıllık bir mütâreke anlaşması. Tarih: H. 829 (1425). Engel, Macaristan Tarihi, II, s. 313.

40. Midilli prensiyle banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: 829 (1425). Ducas, XXIX, s. 109

41. Cenevizlilerle banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 829 (1425). Ducas, a5m.es.

42-43. Rodos Saint Jean şövalyeleriyle daha önce yapılmış banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 829 (1425). Ducas H), ayn. es.

44. Hamid bölgesinin teslimine karşılık Karaman beyi ile yapılan banş anlaşmasının yenilenmesi, imza tarihi 830 (1426). Neşri, idris.

45. Macaristan'la Galambaz'ın teslimini öngören mütâreke yenilenmesi. Tarih: H. 832 (1428). Engel, Macaristan Tarihi, II, s. 324 ve Sırbistan Tarihi, s. 373.

46. Sırb kralı Georges Brankovich'le yıllık 50000 duka tutarında bir vergi ödemesini öngören banş anlaşması imzalanması. Tarih: H. 832 (1428). Engel, Macaristan Tarihi, II, 324.

47. Venedik'le banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 834 (1430). Ducas, XXIX, s. 112.

48. Yanya'nın teslimi anlaşması. Tarih: 10 Zilhicce 835 (9 Ağustos 1431). PouqueviUe, V, s. 271

49. Eflak voyvodası Drakul'le banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 836 (1432). Ducas, XXIX, s. 113.

50. Sırbistan despotu ile banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 836 (1432). Engel, Macaristan Tarihi, II, s. 335. Sırbistan Tarihi, s. 378.

51. Macar imparatoru Sigismond'la imzalanmış olan banş anlaşmasının yenilenmesi, Bâle'de. Tarih: 837 (1433). Katona, XII, s. 623

52. Karaman beyi ile imzalanan banş anlaşmasının yenilenmesi. Ta-rih:

H. 838 (1434). Ducas, XXIX, 114, ve Chalcondyle, s. 77. Hacı Kalfa.

53. Sırb despotu Vulk'la yılda 25000 duka tutarında vergiyi öngören barış anlaşması. Tarih: H. 843 (1439). Chalcondyle, s. 78.

54. Atina prensi Neri ile banş anlaşması. Tarih: H. 847 (1443). Chalcondyle, s. 100 ve Mezeray, I, s. 138.

55. Karaman beyi ile yapılan barış anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 847 (1443). Sadeddin, Neşri, Ducas.

56. Sırb kalelerinin teslimini öngören banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 848 (1444). Engel, Macaristan Tarihi, III. Boniflnius.

57. Eflak voyvodası Drakul ile yapılan barış anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 848 (1444). Ducas, XXXII, s. 122.

58. Macaristan kralı Ladislav'la, Macaristan'ın Eflak üzerindeki hâkimiyetini Öngören banş anlaşması. Tarih: 14-15 Rebiul-âhir 848 (31 Temmuz veya 1 Ağustos 1444). Engel, Macaristan Tarihi, II, s. 74 ve Ducas, XXXII, s. 422.

59. Bizans imparatoru ile yapılan barış anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 849 (1445). Chalcondyle, s. 106

60. Raguza ile yapılan himaye anlaşmasının verginin artmasını Öngören yenilenmesi. Tarih: H. 849 (1445). Gebhardl, s. 535 ve Engel, Raguza Tarihi.

61. Peloponese prensi Constantin ile bu prensin vergi ödemeği kabul ettiğini bildiren anlaşmanın imzalanması. Tarih: H. 850 (1446). Chalcondyle, VII, s. 108.

62. Macaristan'la yedi yıl süreli bir mütâreke anlaşması. Tarih: 853 (1449). Engel, Macaristan Tarihi, III, s. 145 ve 147. ¹⁰³

Sultan Mehmed II.

63. Sırb despotu ile banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: 855 (1451). Ducas, XXXIII, s. 130: Chalcondyle, s. 170 ¹⁰⁴.

64. Eflak'ın vergiye bağlanmasını öngeren banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 855 (1451). Ducas, XXIX, s. 114.

65. Midilli prensiyle yapılan banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih:

¹⁰³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/118-120

¹⁰⁴ Türk tarihçilerine göre, bu anlaşma İstanbul'un fethinden sonra 858de (1453), 30.000 duka vergi ödeme şarüyle yenilenmiştir.

855(1451). Ayn. Kayn.

66. Sakız prensiyle yapılan banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: 855(1451). Ayn. Kyn.

67. Galata Cenevizlileriyle iyi dostluk anlaşmanın yenilenmesi. Tarih: 855 (1451). Ayn. Kayn.

68. Rodos şövalyeleriyle banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 855 (1451). Vertot, Malta Şövalyeleri Tarihi.

69. Raguza ile yapılan anlaşmanın vergiyi 1000 dukadan 1500'e yükselmesi şartıyla yenilenmesi. Tarih: H. 855 (1451). Engel, Raguza Tarihi, s. 175.

70. Bizans imparatoru Constantin'le yapılan banş anlaşmasının şehzade Orhan için 300.000 akçe bakım masrafının Ödenmesini öngören bir anlaşmayla yenilenmesi. Tarih: H. 855 (1451). Ducas, XXXIII, s. 230. Knolles, I, s.230.

71. Peloponese despotuyla yapılan banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 855 (1451). Chalcondyle, s. 118.

72. Karaman beyi ile yapılan banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 855 (1451). Hacı Kalfa ve Chalcondyle, s. 118.

73. Hunyad ile mütâreke anlaşmasının üç yıl süreli yenilenmesi. Tarih H. 855 (1451). Ayn. Kayn.

74. İstanbul'un fethinden sonra ikinci Mehmed tarafından verilen himaye mektubu. Tarih: 24 Cemâziyül'evvel 857 (2 Haziran 1453). Ducas, XLII, s. 176; Chalcondyle, s. 145 ve Mezeray, I, s. 197

75. İkinci Mehmed'le Peloponese'in despotları iki Paleologue'lar arasında yıllık 10.000 duka altını vergiyi öngören bir anlaşmanın imzalanması. Tarih: H. 857 (1453). Ducas, s. 172

76. Sırb despotuyla 12.000 duka altını yıllık vergiyi öngören bir anlaşmanın imzalanması. Tarih 857 (1453). Ayn. Kyn.

77. Sakız prensiyle yıllık altıbin duka vergiyi öngören bir anlaşmanın imzalanması. Tarih: H. 857 (1453). Ayn.Kayn.

78. Yıllık 3000 duka vergiyi Öngören bir anlaşmanın Lesbos düküyle imzalanması. Tarihi: H. 857 (1453). Ayn. Kayn.

79. Yıllık bir vergi Ödenmesini öngören anlaşmanın Trabzon prensiyle imzalanması. Tarihi: H. 857 (1453). Ayn. Kayn.

80. Raguza ile ödediği 1500 duka yıllık verginin, 3000'e; sonra 5000'e yükseltilmesini öngören anlaşmanın yenilenmesi. Tarihi: H. 857. (1453). Engel, Raguza Tarihi, s. 175.

81. Sırbistan'la 12.000 duka tutanndaki vergiyi 30.000 'e yükseltmeyi öngören bir anlaşma yenilenmesi. Tarihi: H. 853 (1454). Neşî, idris.

82. Naxos dükünü ve Venedik'in Amavutluk'daki arazisi için ödediği verginin te'yedlni ihtiva eden banş anlaşmasıdır. Tarihi: 20 Rebîul-ahir 858 (18 Nisan 1454) Laugier, Venedik Tarihi, VII, s. 99. Morino, Storia Cívle et Polícita del Comercioveneto, VI, s. 283.

83. Peloponese despotlarıyla anlaşmanın vergiyi 10000 dukadan 20000'e yükseltilmesini öngören yenilenmesi. Tarihi: H. 859 (1455). Chalcondyle, VIII, s. 150.

84. Lesbos prensiyle yapılan anlaşmanın verginin 3000 dukadan 4000'e çıkarılmasın» öngören yenilenmesi. Tarihi: H. Muharrem 859 (Ağustos 1455). Ducas, XLIV, s. 187

85. Sakız prensiyle batan bir kalyon için 300.000 duka ve 10.000 duka vergi ödenmesini öngören bir banş anlaşması imzalanması. Tarihi: H. 860 (1456). Ducas, XLV, s. 190

86. Eflak voyvodası Pierre'le yıllık 2000 duka vergiyi Öngören bir anlaşmanın imzalanması. Tarihi: H. 860 (1456). Engel, Eflak Tarihi, s. 131, Cromer'e göre.

87. Despot Demetrius ve despot Thomas'la anlaşma imzalanması. Tarihi. H. Zilkade 862 (Ekim 1458). Chalcondyle, s. 142 ve 143, Phranzes, IV, s. 16

88. İskender Bey'le anlaşma imzalanması. Tarihi: 13. Ramazan 865 (22 Haziran 1461). Barletti ve Knolles, I, s. 263.

89. Rodos şövalyeleriyle iki yıl geçerli bir mütârekenâme imzalanması. Tarihi: H. 865 (1461). Vertot, Malta Şövalyeleri Tarihi, II, s. 131.

90. Annesi Sara Hanım'ın Trabzon'da müzakerelerini yürüttüğü Uzun Hasan'la barış anlaşması. Tarihi: H. 865 (1461). Chalcondyle ve Osmanlı tarihçileri.

91. Lesbos düküyle banş ve ittifak anlaşması. Tarihi: Adanın teslimi sırasında, H. Ramazan 866 (Ekim 1462). Chalcondyle, X, s. 166.

92. Kalelerinin teslimi sırasında Bosna kralı ile anlaşma imzalanması. Tarihi 867 (1463). Chalcondyle, X, 172.

93. Raguza ile anlaşmanın vergiyi 5000 dukadan 8000'e çıkarmayı öngören yenilenmesi. Tarihi: H. 875 (1471). Engel, Raguza Tarihi, s. 186. Prossi'ye göre.

94. Kırım hanı ile imzalanan ve Sultan'ı hami tanıyan anlaşma. Tarihi: H. 878 (1474). Hacı Kalfa.

95. Dario tarafından 20 Şevval 882'de (25 Ocak 1478) imzalanan, fakat tatbiki konmayan anlaşma, Venedik Arşivleri. Daru ve Laugier, Venedik Tarihi, VII, I. 20, s. 348.

96. Ferdinand d'Aragon'la ikinci Mehmed arasında dostluk anlaşması. Tarihi: H. 882 (1479). Sismondi, XI; Laugier, VII, t. 27, s. 318.

97. Rodos şövalyelerinin büyük-üstadı ile mütâreke ve ticaret anlaşması, Softanın aracılığıyla, Tarihi: H. 883 (1479). Vertot, II, s. 165,

98. Venedik cumhuriyetiyle yapılan anlaşmanın tasdiki. Tarihi: 23 Rebiulâhir 884 (14 Temmuz 1480. Yunanca, Venedik Arşivlerinde.

99. H. 886 (1481)'de imzalanan ticaret anlaşmasının tekidi. Venedik Arşivlerinde Yunanca yazılmış. ¹⁰⁵

Sultan Bâyezid II.

100. Raguza imtiyazlarının tasdiki ve verginin 3500 dukadan 3000'e indirilmesi. Anlaşmanın imza tarihi: H. 886. Engel, Raguza Tarihi, s. 187.

101. Venedik'le yapılan anlaşmanın, vergiyi 7 Zilhicce 887 (16 Ocak 1482) tarihinde imzalanan anlaşmada belirtilen rakama yükseltmeyi öngören yenilenmesi, Laugier, Venedik Tarihi, VII, s. 377.

102. Şehzade Cemle Rodos şövalyeleri büyük-üstadı arasında yapılan ve şehzadenin tahta çıktığında uygulanmaya konulacak olan anlaşma. Tarihi: 5 Receb 887 (20 Ağustos 1482). Caoursin, Rodos Muhasarası Tarihi.

103. Sultan Bâyezid'le Rodos şövalyeleri büyük-üstadı arasında imzalanan anlaşma. Tarihi: Şevval 887 (Eylül 1482). Caorsin.

104. Sultan Bâyezid'le Rodos şövalyeleri büyük-üstadı arasında Cem Sultan in 45000 duka altınına varan masrafları hususunda yapılan gizli anlaşma. Tarihi: 887 (1482). Ayn. Kayn.

105. Macaristan kralı Mathias Corvin ile yapılan mütâreke anlaşmasının beş yıl için yenilenmesi. İmza tarihi: 888 (1483). Katana, XII. s. 525

106. Floransa ile ilk anlaşma, büyük-dük ve Kanunî Sultan Süleyman arasında yapılan anlaşmada bahis konusu edilen anlaşma muhtemelen 888 (1483) yılına rastlamaktadır.

107. Napolili esirlerin serbest bırakılmasını ve Otranto topraklarının geri verilmesini öngören barış anlaşmasının Osmanlı İmparatorluğuyla Napoli arasında imzalanması. Tarihi: Sefer ayı 888 (1483). Marino Sa-nuto, Guerra

¹⁰⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/120-122

di Ferrara, s. 71

108. Macar kralı Mathias Coryin'le yapılan mütâreke anlaşmasının gelecek üç yıl için uzatılmasını öngören anlaşmanın imzalanması. Tarihi: H. 893 (1488). Engel, Macaristan Tarihi, III, s. 418.

109. II. Bâyezid ile Jagellan arasında imzalanan Polonya ile ilk anlaşma Tarihi: 894 (1489). Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Hammer 1.39.

110. Bab-ı Âlî ile Venedik arasında sınır tesbiti anlaşması. İmza tarihi: 21 Şaban 895 (10 Temmuz 1490), Yunanca, Venedik Arşivlerinde.

111. Tunus beyinin aracılığıyla Sultan Bâyezid ile Mısır Sultanı arasında yapılan baş anlaşması. Tarihi: H. 896 (1491). Hacı kalfa, Saded-din; Mezeray, I, s. 303; Knolles, I, s. 299 ve 355, müellif 1487 tarihini verirken yanılmaktadır Dreschler de anlaşmayı 1483 tarihinde göstermekte ve tabîî hataya düşmektedir.

112. Polonya ile imzalanan mütârekenin üç yıl için yenilenmesi. İmza tarihi: H. 898 (1493). Solignac, IV, s. 162, Cromer'e göre.

Sultan Osman (Genç) II.	Hata! Yer işareti tanımla
Sultan Mahmud I.	Hata! Yer işareti tanımla
Sultan Osman III.	Hata! Yer işareti tanımla
Sultan Mustafa III.	Hata! Yer işareti tanımla
LİSTE.....	Hata! Yer işareti tanımla
I. İngiltere.....	Hata! Yer işareti tanımla
II. Avusturya.....	Hata! Yer işareti tanımla
III. Bağdad.	Hata! Yer işareti tanımla
IV. Bidlis.	Hata! Yer işareti tanımla
V. Bizans.....	Hata! Yer işareti tanımla
VI. Danimarka	Hata! Yer işareti tanımla
VII. Mısır.....	Hata! Yer işareti tanımla
VIII. İspanya.....	Hata! Yer işareti tanımla
IX. Floransa.	Hata! Yer işareti tanımla
X. Fransa.	Hata! Yer işareti tanımla
XI. Cenova Cumhuriyeti.	Hata! Yer işareti tanımla
XII. Gürcistan.....	Hata! Yer işareti tanımla
XIII. Hamid.....	Hata! Yer işareti tanımla
XIV.Hollanda.	Hata! Yer işareti tanımla
XV. Macaristan.....	Hata! Yer işareti tanımla
XVI. İlhanlılar, Azerbaycan'da.	Hata! Yer işareti tanımla

XVII. Hindistan	Hata! Yer işareti tanımla
XVIII. Saint Jean Şövalyeleri	Hata! Yer işareti tanımla
XIX. Kalmuklar.....	Hata! Yer işareti tanımla
XX. Karaman Beyliği	Hata! Yer işareti tanımla
XXI. Kastamonu Beyliği:	Hata! Yer işareti tanımla
XXII. Germiyan Beyliği.....	Hata! Yer işareti tanımla
XXIII. Kazaklar.....	Hata! Yer işareti tanımla
XXIV. Fas.....	Hata! Yer işareti tanımla
XXV. Mağribîler	Hata! Yer işareti tanımla
XXVI. Menteşe Beyliği	Hata! Yer işareti tanımla
XXVII. Milan.....	Hata! Yer işareti tanımla
XXIX. Napoli.	Hata! Yer işareti tanımla
XXX. Ortokidler.....	Hata! Yer işareti tanımla
XXXI. Oğz beyler.....	Hata! Yer işareti tanımla
XXXII. Papalar.....	Hata! Yer işareti tanımla
XXXIII. İran.....	Hata! Yer işareti tanımla
XXXIV. Polonya.....	Hata! Yer işareti tanımla
XXXV. Portekiz.....	Hata! Yer işareti tanımla
XXXVI. Prusya.....	Hata! Yer işareti tanımla
XXXVII. Raguza.	Hata! Yer işareti tanımla
XXXVIII. Âsiler.....	Hata! Yer işareti tanımla
XXXIX. Rusya.	Hata! Yer işareti tanımla
XL. Şirvanşahlar.....	Hata! Yer işareti tanımla
XLI. Sırbistan.	Hata! Yer işareti tanımla
XLII. İsveç.	Hata! Yer işareti tanımla
XLIII. İzmir ve Aydın.....	Hata! Yer işareti tanımla
XLIV. Dulkadır.....	Hata! Yer işareti tanımla
XLV, Timur.....	Hata! Yer işareti tanımla
XLVI. Timur (Oğulları ve torunları).....	Hata! Yer işareti tanımla
XLVII. Transilvanya.....	Hata! Yer işareti tanımla
XLVIII. Türkmenler, yâni Kara-Koyunlu ve Ak-Koyunlu Hanedanı.....	Hata! Yer işareti tanımla
A-Kara-Koyunlu Hanedanı:	Hata! Yer işareti tanımla
B. Ak-Koyunlu Hanedanı.	Hata! Yer işareti tanımla
XLIX. Oğz beyler.	Hata! Yer işareti tanımla
L. Eflâk.....	Hata! Yer işareti tanımla
LI. Venedik.	Hata! Yer işareti tanımla
OSMANLI ELÇİLİKLERİ	Hata! Yer işareti tanımla

I. İngiltere.....	Hata! Yer işareti tanımla
II. Avusturya.....	Hata! Yer işareti tanımla
III. Bağdad.	Hata! Yer işareti tanımla
IV. Bitlis.	Hata! Yer işareti tanımla
V. Bizans.....	Hata! Yer işareti tanımla
VI. Mısır.....	Hata! Yer işareti tanımla
VII. Erzincan.	
VIII. İspanya.....	
IX. Floransa.....	
X. Fransa.....	
XIV. Hollanda.	
XV. Macaristan.....	
XVI. İlhanlılar.....	
XVII. Hindistan.	
XVIII. Jean (Saint-Jean Şövalyeleri).	
XIX. Karaman Beyliği.	
XX. Kastamonu.....	
XXI. Germiyan.	
XXII. Fas.....	
XXIII. Napoli.....	
XXIV. Ortokldler.	
XXV. Oğuzbeyler.....	
XXVI. Papalar.....	
XXVII. İran.	
XXVIII. Polonya.....	
XXIX. Prusya.	
XXX. Raguza.....	
XXXI. Âsiler.....	
XXXII. Rusya.	
XXXIII. Şirvanşahlar.	
XXXIV. Sırbistan.....	
XXXV. İsveç.....	
XXXVI. Tatarlar.	
XXXVII. Timur.	
XXXVII. Timur (oğulları ve torunları).	
XXXIX. Transilvanya.....	
XL. Türkmenler.....	

A. Kara-Koyunlu Hanedanı.....	
B. Ak-Koyunlu Hanedanı.....	
XLI. Eflak.....	
XLII. Venedik.....	
GÖRÜŞ	
ÖZET BİLGİLER.....	
Birinci Sınıf	
İkinci Sınıf	
Üçüncü Sınıf	
Dördüncü Sınıf.....	
II. Askeri Veya Ordu Görevleri	
III. Saray Görevleri.....	
IV. Valilikler Ve Onlara Bağlı Voyvodalıklar.....	
V. Adalet Makam Ve Görevleri.....	
VI. Paralar Ve Ölçüler.....	
VII. Bayramlar Ve Uyulan Törenler	
AÇIKLAMA.....	
Mahalle Taksimâtiyle Birlikte İstanbul Ve Sırdışı Semtlerinin Planına	

Dair.....	
İstanbul Plânından Tablo İstanbul'un Mahalleleri	

Üsküdar Mahalleleri

Eyüb Mahalleleri.....

Hasköy Mahalleleri

Kasımpaşa Mahalleleri.....

Galata Mahalleleri

Beyoğlu Mahalleleri

Tophane Mahalleleri.....

Fındıklı Mahalleleri

LÜGATÇE

A.....

B.....

C.....

D.....

E.....

F.....

G.....

H.....

K.....	
L.....	
H.....	
N.....	
O.....	
P.....	
R.....	
S.....	
T.....	
V.....	
Y.....	
Z.....	
TAKVİM	
1 Ocak	
2 Ocak	
3 Ocak	
4 Ocak	
5 Ocak	
6 Ocak	
7 Ocak	
8 Ocak	
9 Ocak	
10 Ocak	
11 Ocak	
12 Ocak	
13 Ocak	
14 Ocak	
8 Şubat	
9 Şubat	
10 Şubat	
11 Şubat	
12 Şubat	
13 Şubat	
14 Şubat	
15 Şubat	
16 Şubat	
17 Şubat	

18 Şubat	
19 Şubat	
20 Şubat	
21 Şubat	
22 Şubat	

113. Macaristan'la yapılan mütâreke anlaşmasının    yıl için uzatılması, Ofen'de imzalanmıştır; tarihi: H. 900 (1495). Bonflnius, Dec. V, I, 5, s. 718.

114. Napoli kralı Frederic'le banş anlaşması. Tarihi: 25 Zilkade 903 (13 Temmuz 1498). Marino Sanuto, Venedik Tarihi, c.II ve Avusturya I.R. Arşiv evinde.

115. Venedik'le barış anlaşması. Bu anlaşma Lâtince bir tek vesikaya dayanmış olduğundan Zanchani tarafından Doç Augustln Barbarigo döneminde imzalanmış olduğu şeklinde yorumlandı. İmza tarihi: 2 şaban 904 (1499).

Pace dolosa, Spandugino ve Marino Sanuto'da; Viyana Arşivlerinde.

116. Polonya ile barış anlaşmasının yenilenmesi. Tarihçi Miceliowi-ta'ya göre, anlaşma, 25 şubat 1500'de gelen bir Türk elçi tarafından imzalandı ve Petrikau'da toplanan diet meclisi tarafından tasdik edilerek 15 şubat 1501'de İstanbul'a gönderildi; imza tarihi: 904 veya 905 (1499 veya 1500).

117. Kefalonya adasına karşı Santa Maura adasının teslimini  ng ren, Bâb-ı  l  ile Venedik arasında imzalanan anlaşma. Tarihi: 3 Cem ziyel' hir 907 (14 Aralık 1502). Laugier, VIII, s.  46 ve Daru, III, s. 203. Bu anlaşmanın tasdik tarihi Diplomatik Rehber'de 1503 olarak gösterilmektedir ki, bu da Bizans tarihçisi Dukas'nın yeğenin verdiği tarihe uygun düşmektedir. Laugier ve Daru 1501 tarihini vermekle yanılmışlardır. Bu vesika Türkçe ve Yunanca olarak Venedik arşivlerinde bulunmaktadır.

118. Yukarıda zikredilen anlaşmanın tasdiki, Yunanca yazılmış olarak, esir Ali'ye verilen tfftven mektubuna ekli bulunmaktadır ve tarihi 3 Safer9Q8 (8 Ağustos 1503)'dir. Venedik Arşivlerinde.

119. Venedik elçisinin aracılığıyla Macaristan kralı Ladislas ile yapılan mütâreke anlaşması. Sırpça yazılmış olup 16 Safer 908 (21 Ağustos 1503)'de imzalanmıştır. Engel, Macaristan Tarihi, III, s. 114.

120. Macaristan'la banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 915 (1510). Istuanfl, c. IV, s. 37.

121. Venedik'le banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 915 (1510). Marino Sanuto, Kronik. Viyana Arşivlerinde.

122. Polonya ile yapılan banş anlaşmasının yenilenmesi; tarihi: H. 915(1510). Ayn. Kayn.

Sultan Selim I.

123. Venedik'le yapılmış olan banş anlaşmasının elçi Dona aracılığıyla yenilenmesi. Tarihi: H. 917 (1511). Venedik Arşivlerinde.

124. Birinci Selim'le babası Sultan Beyazıd arasında Bâyezid'in hayattayken tahtı oğlu şehzade Ahmed'e bırakmayacağını taahhüd ettiği anlaşma. Tarihi: H. 917 (1551). Sadeddin, Solakzâde.

125. Raguza ile yapılan ve bütün ithal eşyasında yüzde beş gümrük resmi artırımını şartıyla imtiyazlar anlaşması'nın yenilenmesi. Tarihi: H.

918 (1512). Engel, Raguza Tarihi, s. 196.

126. Eflak ve Boğdan prenslerinin Bâb-ı Âlî'yi vergi alıcıları olarak tanıdıklarını belirten itaat anlaşması. Tarihi: 918 (1512). Engel, Eflak Tarihi, s. 162.

127. Floransa ile anlaşmanın ikinci defa yenilenmesi. Kanunî Sultan Süleyman döneminde bahsedilen anlaşma yenilenmesi ihtimâl bu tarihe rastlamaktadır: H. 918 (1512). Kanunî Sultan Süleyman'ın günlüğüne bakınız.

128. Venedik'le banş anlaşmasının, elçi Gustiniani tarafından imzalanmak suretiyle yenilenmesi. Tarih: H. 16 Şaban 919 (17 Ekim 1513). Marino Sanuto'nun raporu ve Venedik Arşivleri.

129. Bâb-ı Âlî ile imzalanan banş anlaşmasının Macaristan'ın talebiyle üç yıl için yenilenmesi; elçi Martin Czobor'un imzasıyla. Tarih: H.

919 (1513). Engel, Macaristan Tarihi, C. III, s. 161, Sanuto'ya göre Mart ayında.

130. Macaristan'la mütarekenin yenilenmesi, yalnız bir yıl için. Tarih: H. 922 (1516). Engel, f. C. III, s. 192.

131. Venedik'le banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. Şaban 923 (Nisan 1516). Türkçe vesika Venedik Arşivlerinde bulunmaktadır.

132. Eflak prensiyle yapılan anlaşmanın yıllık verginin 900 reichsdaler'a yükselten ve yılda 600 genç verilmesi şartını taşıyan yenilenmesi. Tarihi: H. 923 (1516). Engel, Eflak Tarihi, s. 198.

133. Macaristan'la yapılan mütâreke anlaşmasının bir yıl için yenilenmesi. İmza tarihi: 924 (1517). Engel, Macaristan Tarihi, in, s. 194.

134. Venedik'le yapılan banş anlaşmasının ve Kıbrıs adası mülkiyeti için yılda 8000 duka ödenmesi şartını taşıyan yenilenmesi. İmza tarihi: H. 12 Ramazan 924 (17 Eylül 1517). Marino Sanuto'nun kroniki. Venedik Arşivleri.

135. Macaristan'la banş anlaşmasının yenilenmesi. İmza tarihi: H. 12 Cemaziyülâhır 926 (31 Mayıs 1519). Venedik elçisi Bembö'nun raporu, Marino Sanuto'nun kroniki ve Viyana Kraliyet Arşivlerinde.

Sultan Süleyman I.

136. Reguza cumhuriyetine Mısır'da tanınan imtiyazlarla alâkalı an-

laşmanın yenilenmesi. İmza tarihi: 927 (1520). Engel, Raguza Tarihi, s. 198.

137. Büyük-Süleyman'la Marco Memmo arasında İmza teâtisiyle Venedik'le yapılan barış anlaşmasının yenilenmesi. İmza tarihi: H. II Muharrem 928 (11 Aralık 1521). Marino Sanuto, XXXII ve Viyana kraliyet Arşivleri.

138. Raguza cumhuriyetine tanınan ticarî imtiyazlar ve gümrük muailiklanyla alâkalı anlaşma. İmza tarihi: H. 928 (1521). Ayn. Kayn. s. 199.

139. Boğdan ve Eflak prensiyle 928 (1521)'de anlaşma imzalanması. Cantemir, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, I. s. 199

140. Polonya ile yapılmış olan barış anlaşmasının gelecek altı yıl için uzatılması. İmza tarihi: Muharrem 932 (Kasım 1525). Marino Sanuto.

141. Kanunî Süleyman'la Macaristan kralı Jean Zopalya arasında varılan anlaşma. İmza tarihi: H. 20 Cemâziyürâhir 935 (29 Şubat 1528). Mouradjea d'Ohso ve Topolyn.

142. Fransa kralı Birinci François ile ilk dostluk anlaşması. Rinçou tarafından H. 939 (1532) tarahinde imzalanmıştır. Marino Sanuto ve Osmanlı İmparatorluğu Tarihi.

143. Polonya ile banş anlaşmasının yenilenmesi. Opalinsky tarafından H. 939 (1532) tarihinde imzalanmıştır.

144. Ferdinand'la Macaristan kralı sıfatiyle banş anlaşması imzalanması. İmza tarihi. Muharrem 940 (16 Temmuz 1533). Engel, Macaristan Tarihi, IV, s. 29; yazar anlaşmanın 1532'de yapıldığını ileri sürüyor; fakat arşivlerdeki vesikalardan bunun bir yanılma olduğu anlaşılıyor.

145. Venedikle yapılan son anlaşmanın yenilenmesi. Tarih H. 941 (1534). Knolles, I, s. 426.

146. İran'la barış ve dostluk anlaşması. Tarih H. 942 (1535). Knolles, I, s. 527.

147. Kanunî Sultan Süleyman'la Fransa arasında ilk ticaret anlaşması. Tarih: H. 943 (1536). Bu anlaşmada yapılan diğer bütün anlaşmalardan söz edilmiştir.

148. Venedik'le yalnız üç ay için imzalanan bir mütâreke anlaşması. Tarihi: H. 946 (1539). Venedik Arşivlerinde bulunan bu vesika, Cemâziyül'evvel 945 (Ağustos 1539) tarihini taşımaktadır. Laugier, IX, s. 556.

149. Venedik'le yapılan bu barış anlaşmasında Malvalsia'nın teslimi ve ayrıca Türklere 300.000 duka altını yıllık vergi ödenmesi şartı bulunmaktadır. İmza tarihi Ramazan 946 (Nisan 1540). Venedik Arşivlerinde bulunan bu vesikada anlaşma tarihi olarak H. Rebi'ul'evvel 947 (Temmuz

1540) ve tasdik tarihi olarak da, H. Zilhicce 948 (Nisan 1541) tarihi görülmektedir.

150. Almanyâ İmparatoru V. Charles ve I. Ferdinand'la imzalanan ilk mütâreke anlaşması, tarihi: H. I Cemâziyül'evvel 954 (19 Haziran 1547 ¹⁰⁶. Sagredo, Yeni Osmanlı Hükümeti (Bâb-ı Âlî), s. 198, yalnız vesikada yanlış bir tarih olarak 7 Ekim 1547 görülmektedir.

151. Bâb-Âlî ile Fransa kralı II. Henri arasında dostluk anlaşması. Tarihi: H. 960(1553).

152. Polonya ile yapılan anlaşmanın Yaslowiecky'le müzâkereler sonunda yenilenmesi. Tarihi: H. 960 (1553).

153.Buda (İfen) valisi Ali Paşa ile Verantius ve Palyna arasında yapılan müzâkereler sonunda anlaşma imzalanması. Tarih: H. 960 (1553).

154. Avusturya ile Chalcedoine'da evvelce yapılmış mütârekenin yenilenmesi. Tarih: H. 961 (1554).

155. İran'la bağış anlaşması. Tarih: H. 961 (1554). Osmanlı tarihçileri ve Cantemir, I, s.208.

156. Avusturya ile Amasya'da altı ay süreli bir mütâreke imzalanması. Tarih: H. 962 (1555). Osmanlı Tarihi, VII.

157. Avusturya ile Busbek'in taraf olarak katıldığı müzâkerelerden sonra evvelce yapılmış olan mütâreke anlaşmasının yedi ay uzatılması. Tarihi: H. 964 (1557).

158. Busbek'in taraf olarak katılarak yapılan anlaşmanın Avusturya İmparatoru ile Bâb-ı Âlî arasında yenilenmesi. Tarihi: 969 (1562).

159. Floransa ile anlaşmanın yenilenmesi, tarih: H. 970 (1563).

160. Maximilien II. ile yapılan bağış anlaşmasının tasdiki, murahhas Czernovicz, Albani ve Czaki'ye verilmesi. Tarihi: H. 972 (1565).

Sultan Selim İL

161. Venedikle bağış anlaşması yapılması. Tarihi: 26 Zilkade 974 (24 Haziran 1567). Venedik Arşivlerinde, I, s. 140.

162. Maximilien II. ile sekiz yıllık bir mütâreke anlaşması. Tarihi; 18 Şaban 975 (17 Şubat 1568 t7)).

163. Polonya ile bağış anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 26 Muharrem. 976 (21 Temmuz 1568). Albert Wyss'ın Viyana I.R. Arşivlerinde

¹⁰⁶ Muahedenin gerçek tarihi, Eichhorn'un Son Asırlar Krallar Tarihi, III, s. 463'de verdiği değil, bizim bildirdiğimizdir. Struve'a göre Diplomatik Rehberde tesbit edilen 1504 tarihi de hatalıdır zira Charles Vle yapılan anlaşma tasdik tarihi olarak 1 Ekimi göstermektedir ve Ferdinand'la anlaşma aynı ayın 26'sında imzalanmıştır.

bulunmaktadır.

164. İran'la banş anlaşması. Tarihi: H. 976 (1568). Knolles, I, s. 565.

165. Fransa ile yapılan banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 977 (1569). Albert Wyss ve Petis de Lacroix'nın Rapor ve Hatıratı, I, s. 259.

166-167. Rusya Üe yapılmış olan anlaşmanın yenilenmesi. Tarihi: H. 980 (1570). Birinci anlaşmanın tarihi bilinmemektedir.

168. Seydiye imamı Mutâher ile Sinan Paşa arasında banş anlaşması. Tarihi: 7 Muharrem 980 (7 Mayıs 1570).

169. Venedik'le Kıbrıs adasının teslimini şart koşan anlaşmanın imzalanması. Tarihi: H. 5 Zilhicce 983 (7 Mart 1573). Marino, Venedik Ticaret ve Sivil Tarihi, VIII, s. 395 ve Laugier, X, s. 287 ve Antonio Barba-rico'ya göre.

170. Ferhad Paşa ile Barbaro arasında sınırların tesbitiyle alakalı anlaşma. Tarihi: H. 981 (1573). Rycout, II, s. 226.

171. İmparator Maximilien ü. ile yapılan mütârekenin yenilenmesi. Tarihi: H. 27 Cemâziyül'âhir 981 (24 Ekim 1573).

Sultan Murad m.

172. Maximilien II. ile yapılan mütârekenin yenilenmesi. Tarihi: 2 Şevval 982 (9 Ekim 1574).

173. Venedik Cumhuriyeti ile yapılan anlaşmanın elli altı maddede yenilenmesi. Tarihi: H. I Cemâziyül'evvel 983 (8 Ağustos 1575). Venedik'e ait anlaşmalar Viyana İ.R. Arşivlerinde bulunmaktadır.

174. Venedik'le yapılan banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 984 (1576).

175. Venedik'le Bâb-ı Âlî arasında yapılan banş anlaşmasından sonra Scardona, Sebenico ve Zara sınırlarının tesbitiyle alâkalı anlaşma. Tarihi: H. 984 (1576). Fascicolo delle scritture Venete, Viyana İ.R. Arşivleri ve Knolles, n, s. 227.

176. Avusturya İmparatoru Rodolphe ile yapılan mütârekenin yenilenmesi; Tarihi: H. 985 (1577).

177. Polonya kralı Etienne'le yapılan banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 14 Cemâziyül'evvel 985 (30 Temmuz 1577). Knolles, I, s. 656.

178. Murahhas Bongiani'nin görüşmelerde taraf olduğu Floransa ile dostluk anlaşması. Tarihi: H. 989 (1578).

179. Fransa kralı ile Pâdişâh arasında ticari anlaşmaların yenilenmesi. Tarihi: H. 989 (1581). Bu anlaşmanın bir kopyası Viyana Arşivlerinde bulunmaktadır.

180.    yıllık bir süre için İspanya ile yapılan mütâreke anlaşması; Tarihi; H. 995(1587).

181. İmparator Rodolphe'la yapılan mütâreke anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 27 Zilhicce 991 (11 Ocak 1584).

182. İspanya kralı ile yapılan mütâreke anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 995 (1587).

183. Polanya kralı Sigismond ile yapılan banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: 995 (1587). Knolles, I, s. 706.

184. Venedik Cumhuriyeti ile yapılan anlaşmanın yenilenmesi ve imzalı anlaşmanın Sultan    nc  Murad tarafından elçi Lorenzo Bernardo'ya verilmesi. Tarihi: H. 998 (1589). Venedik Arşivlerinde.

185. İran şahı ile banş anlaşması. Tarihi: 998 (1590 ve 1588'de değil). Rycout ve Knolles, I, s. 707.

186. İmparator Rodolphe ile yapılan mütâreke anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 999 (1591).

187. Polonya ile yapılan anlaşmanın yenilenmesi ve imzalı nüshanın Zamoisky tarafından İstanbul'a getirilmesi. Tarihi: H. 30 Rebi l'evvel 1000 (15 Ocak 1592).

188. Murahhas Burton'un müzâkerelere katılmasıyla İngiltere ile    nc  Murad arasında ilk ticaret anlaşması. Tarihi: H. 1001 (1593). Mouradjea d'Ohsson, c. VIII, s. 479.

Sultan Mehmed m.

189. Venedik'le yapılan anlaşmanın yenilenmesi ve murahhas Leonardo Donado'ya verilmesi. Tarihi: H. 29 Safer 1004 (3 Kasma 1595) . Bir kopyası Viyana Arşivlerinde. Aslı Venedik Arşivlerinde bulunmaktadır.

190. III. Mehmed'le murahhas Germigny arasında yapılan, Fransa ile anlaşmanın üçüncü defa yenilenmesi. Tarihi: H. 1005 (1596). Delac-roix'nın H t raları. Paris, 1684,1, s. 259.

191. Hollanda ile yapılan ilk anlaşma. Tarihi: H. 1007 (1598). Dumont, V.I.s. 558.

192. Polonya ile yapılan banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 1007 (1598). Nâima, I, s. 251.

193. Giraldi aracılığıyla Sultan    nc  Mehmed'le Toskana devleti arasında ticaret anlaşması. Tarihi: H. 1007 (1598).

194.    nc  Mehmed'in bir lut f olarak Papa'nın Fransız muhafiz-lan için bir anlaşma imzalaması. Tarihi: şevval 1009 (Haziran 1600).

Sultan Ahmed I.

195. Avusturya ile imzalanarak barış anlaşması şartlarını düzenlemek üzere kongrenin açılması için yapılan    aylık mütâreke. Tarihi: H. 18 Şaban 1013 (10 Ocak 1604).

196. IV. Henri ile yapılan Fransa ile anlaşmanın, elçisi M. de Breves aracılığıyla dördüncü defa yenilenmesi. Tarihi: H. 1013 (1604). Du-mont, V, f. 2, s. 30.

197. İngiltere'yle yapılan ticaret anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 1013 (1604). Diplomatik Rehber'e bakınız.

198. Nişan, yâni Sultan'ın Venedik tacirleri ve gemi seferleri için lut fta bulunduğu onsekiz maddeden oluşan berat; bu beratı almak şerefi elçi Bon'a düştü. Tarihi: 30 Receb 1013 (23 Aralık 1604), Avusturya Arşivlerinde (I. R Evi) bulunan elçi raporu.

199. Elçi Zuane Mocenigo'ya lütfedilen, Venedik'le anlaşmanın yenilenmesi. Tarihi: H. Receb 1013 (Aralık 1604).

200. Sultan Birinci Ahmed'le Bocskai arasında gerçekleştirilen anlaşma. Tarihi H. I. Muharrem 1014 (19 Mayıs 1605).

201. Avusturya imparatoru Rodolphe H'nin olağanüstü yetkili elçi-siyle Murad Paşa'nın imzaladıkları mütâreke anlaşması. Tarihi: H. 9 Muharrem 1015 (10 Temmuz 1606).

202. Birinci Ahmed'le imparator Rodalphe II arasında imzalan Sitvatoruk barış anlaşması. Tarihi: H. 10 Receb 1015 (11 Kasım 1606). Avusturya I.R Arşivlerinde.

203. Polonya kralı Sigismund'la imzalanan anlaşmanın yenilenmesi. Tarihi: H. 2 Receb 1016 (23 Ekim 1607). Nâimâ, I, s. 251; Sarı Abdullah Efendi'nin inşâ'sına da bakınız.

204. Sitvatoruk anlaşmasının uygulanmasıyla ilgili olarak imzalanan Neuhaeusel mutabakatn mesi. İmza tarihi: H. 21 Zilhicce 1017 (21 Mart 1608). Avusturya I.R. Evi Arşivleri.

205. Gran dolaylarındakinin köyleriyle alakalı olarak imzalanan anlaşma. Tarihi: H. 5 Rebiul'evvel 1017 (19 Haziran 1608). Avusturya I.R. Arşivleri.

206. Fransa ile Bâb-ı   i arasındaki ticarî anlaşmanın elçi M. de Sa-vary tarafından imzalanarak beşinci defa yenilenmesi. Tarihi: H. 1018 (1609). Hacı Kalfa'nın Fezlike'sine bakınız.

207. İkinci Mehmed tarafından Galata sakinlerine bahşedilen imtiyazların yenilenmesi. Tarih: H. 1021 (1612).

208. Bâb-ı   i ile Avusturya murahhası Michem Starzer arasında

Bathory'nin azli ve idâmiyle ilgili anlaşma. Tarihi: II Rebiul'evvel 1021 (12 Mayıs 1612).

209. Hollanda ile yapılan ikinci anlaşma. Tarihi: H. 7 Cemaziyül'ev-vel 1021 (6 Temmuz 1612). Dumout, C.V, f.2, s. 205 ve Knolles, I, s. 916.

210. İran Şahı ile bağ anlaşması imzası. Tarihi: H. 1022 (1613). Nâimâ, I, s. 295.

211. Fransa ile Bâb-ı Âlî arasındaki anlaşmaların altıncı defa yenilenmesi. Fransa tarafından imza yetkilisi M. de Cesy. Tarih: H. 1023 (1614). Din adamı La Croix'nın Hâtıraları, I, s. 259-

212. Transilvanya prensi Bethlen Gabor"la yapılan anlaşma. Tarih: H. 23 Cemâziyül'evvel 1023 (1 Temmuz 1614). Nâimâ, I, s. 306.

213. Bethlen Gabor"la yapılan Macaristan anlaşması. "Tarih: H. 1023. (1614). Nâimâ I, s. 307'de bir evvelki anlaşmayı olduğu gibi, bunu da tamamiyle vermektedir.

214. Venediklilere lütfedilen Nişan-ı Şerifin yenilenmesi. Tarih: H. Rebiul'âhir ayı 1024 (Mayıs 1615). Avusturya I.R. Arşivlerinde bulunan Venedik anlaşmalarına bakınız.

215. Sitvatorok'da yapılanı yenilemek üzere Viyana'da yapılan anlaşma. Tarihi: H. 1024 (1615). Avusturya I.R. Arşivlerinde.

216. Viyana bağ anlaşmasının tasdikli vesikası; bu tasdik H. 1025 (1616)'da gerçekleşti. I.R Arşivlerinde.

217. Viyana barış anlaşmasına ek olarak, sınır köyleriyle alâkalı mutabakatnâme. Tarih: H. 20 Zilkade 1026 (19 Kasım 1617). I.R Arşivlerinden

218. Bâb-ı Âlî ile Mathias Corvin arasında yapılan ticaret anlaşması. Tarih: H. 1026 (1617).

219. Polonya ile anlaşma imzalanması. Tarih: 26 Ramazan 1026 (27 Eylül 1617). Nâimâ, I, s. 314 ve Mezeray, II, s. 59. ¹⁰⁷

Sultan Osman (Genç) II.

220. Francesco Contarini'nin imzalamasıyla Venedikle yapılan anlaşmanın yenilenmesi. Tarih: H. 1027 (1618). Venedik Arşivlerinde.

221. Sitvatorok bağ anlaşmasının ikinci defa yenilenmesi. Ko-morn'da imzalanması tarihi: H. 2 Rebiul'evvel 1027 (27 Şubat 1618). I.R Arşivlerinde.

¹⁰⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/123-131

222. Birçok palankanın in asıyla al akalı Viyana mutabakatı. İmza tarihi: H. Cemaziyülevvel 1027 (Haziran 1618). Avusturya I.R Arşivlerinde.

223. İran'la Serav ban  anlaşması. İmza tarihi: H. 6  evval 1027 (26 Eylül 1618) Rycaut ve Knolles, I, s. 915.

224. Fransa ile ticaret anlaşmasının yedinci kere yenilenmesi. Tarih: H. 1027 (1618). Knolles, I, s. 949; Baudier ve Mezeray.

225. Sultan İkinci Osman'la Polonya kralı II. Sigismund arasında Chocim'de İmzalanan ban  anlaşması, kralı temsilen elçileri Stanislas Zorawinsky, Chatelain de Betzk ve kral III. Jean'ın büyük babası Jean Sobiesky hazır bulundu. Tarih: H. 1027.(1618)

226. Venediklilere lütfedilen ticarî Ni an-L  erif in (berat) yenilenmesi. Karşı tarafı temsilen elçi Moro Nani bulunuyor. Tarih: H. 1028 (1619).

227. Polonya ile Chocim  n nde Kanunî Sultan Süleyman'la yapılanın esasına uygun olarak ban  anlaşmasının yenilenmesi; anlaşmada aynı zamanda Kızım Hanına yılda 40.000 florin vergi ödenmesi şartı bulunmaktadır. Tarih: H. 1030 (1621).

228. İngiltere'ye¹⁰⁸ lütfedilen imtiyaz anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 1031 (1622). Knolles, s. 967.

Sultan Mnrad IV.

229. Elçi Zbarawsky'nin temsil yetkisiyle Polonya ile ban  anlaşması. Tarih: H. 17 Rebiul' hir 1032 (18  ubat 1623). Tytlewsky bu anlaşmanın muhtevasında tahrifat yapmıştır.

230. Venedikle yapılan anlaşmanın, elçi Simon Contarini'nin temsil yetkisiyle yenilenmesi. Tarih: H. 1033 (1624). Venedik Arşivlerinde.

231. Polonya ile yapılan anlaşmanın yenilenmesi. Tarih: H. 1033 (1624).

232. Fransa ile yapılan anlaşmanın sekizinci defa yenilenmesi. Tarih: H. 1033 (1624).

233. İngiltere ile yapılan anlaşmanın yenilenmesi. Tarih: H. 1033 (1624).

234. Transilvanya prensi Bethlen Gabor'la yapılan anlaşmanın yenilenmesi. Tarih: H. 1033 (1624).

235. Hollanda ile yapılan anlaşmanın yenilenmesi. Tarih: H. 1033 (1624).

¹⁰⁸ Diplomatik rehber, S r Thomas Roe tarafından imzalanan bu anlaşmadan hiçbir suretle bahsetmemektedir Bununla beraber, 1606'da yapılan anlaşmanın yenilenmesi konusunda elçi Glower tam yetki verildiğini belirtiyor.

236. Sitvatorok barış anlaşmasının Gyar Math'da üçüncü defa yenilenmesi. Tarih: H. 1034.(1625). Avusturya I.R. Arşivleri.

237. Kırım Hanı ile Polonya arasında, Polonya'nın 40000 ekü vergi vermesi şartıyla imzalanan anlaşma. Tarih: H. 1035 (1626). Nâimâ, I, s. 443.

238. Transilvanya'nın veraset yoluyla Catherine ve Brandenburg'a intikali konusunda bu ülkenin prensi Bethlen Gabor'la yapılan anlaşma. Tarihi: H. 1036 (1627). Nâimâ, I, s. 450

239. Sitvatorok barış anlaşmasının Szoen'de yapılan bir anlaşma ile dördüncü defa yenilenmesi. Tarih: H. 1036 (1627). Avusturya I.R. Arşivleri.

240. Tarsilvanya'nın, karısı kendisinden önce öldüğü takdirde Bethlen Gabor'un mülkiyetine geçmesinin te'kidi. Tarihi: H. 8 Receb 1036 (25 Mart 1627).

241. Polonya ile. Kazaklarla alâkalı 7 maddelik anlaşma. Tarihi:H. 1039 (1630). Nâimâ, I, s. 504.

242. IV. Murad'ın âsilerle munteşem bir törenle yaptığı yeminli anlaşma. Tarihi: H. 9 Zilkade 1041 (29 Mayıs 1632).

243. Hollanda ile yapılan anlaşmanın yenilenmesi. Tarihi: H. 21 Şaban 1043 (20 Şubat 1634). Bu anlaşmanın kopyası Viyana Doğu Akademisi koleksiyonunda bulunmaktadır.

244. Polonya ile yapılan barış anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 1043 (1634). Nâimâ, I, s. 585.

245. İran Şahı ile yapılan barış anlaşması. Tarihi: H. 14 Muharrem 1049 (7 Mayıs 1639). Rycautve Knolles, II, s. 45.

246. Venedikle imzalanan ve zarar-ziyan Ödeme şartım taşıyan anlaşma. Tarihi: H. 15 Rebiul'evvel 1049 (16 Temmuz 1639).

247. Polonya kralı ile imzalanan ve VII. Ladislas'la yenilenen barış anlaşması. Tarihi: H. 1050 (1640). Reis Efendi Mehmed Efendi'nin 40 numaralı ¹⁰⁹ inşa'sına bakınız.

248. Venedik'le yapılan anlaşmanın yenilenmesi. Tarihi: H. 1050 (1640). Venedik arşivlerinde.

249. İngiltere ile yapılan anlaşmanın yenilenmesi. Tarih: 24 Receb 1051 (28 Ekim 1641). Knolles, II, s. 172.

250. İran Şahı ile yapılan barış anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H.1052 (1642). Knolles, II, s. 53.

¹⁰⁹ Mouradjea d'Ohsson, Polonya anlaşmasının 1633'de bir kere daha yenilendiğini ileri sürüyor. Fakat resmi kayıtlarda böyle bir bilgiye rastlanmadığından, bu iddianın bir yanlışlığı olduğu söylenebilir.

251. Sitvatorok barış anlaşmasının beşinci yenilenmesi. Tarihi: H. 28 Zilhicce 1052 (19 Mart 1642). Szoen'de ikinci defa yenilendi.

252. Rakoczy'ye lufedilen Transilvanya Ahdnâmesi. Tarihi: H. Cemâziyülâhîr 1056 (Temmuz 1646). Reis Efendi Mehmed'in İnşâ'sına bakınız.

Sultan Mehmed IV.

253. Sitvatorok barış anlaşmasının İstanbul'da altıncı yenilenmesi. Tarihi: H. 20 Cemâziyürâhîr 1059 (1 Temmuz 1649).

254. Asi İpşir Paşa ile anlaşma imzalanması. Tarihi: 1061 (1651).

255. Polonya ile Kınım Hanı arasında anlaşma. Tarihi: H. 15 Muharrem 1063 (16 Aralık 1653). Bu anlaşma, özellikle Caminiec ve Zbaraw anlaşmalarının yenilenmesi mahiyetindedir.

256. İngiltere ile yapılan anlaşmanın yenilenmesi. Tarihi: H. 1072 (1662).

257. Bâb-ı Âli ile Avusturya İmparatoru arasında Vasvar'da barış anlaşması. Tarihi: H. 6 Muharrem 1074 (10 Ağustos 1664). Sitvatorok anlaşmasının yedinci yenilenmesi.

258. Bâb-ı Âlî ile Cenova cumhuriyeti arasında ticaret anlaşması.

Tarihi: H. 1075 (1665) Rycout, n, s. 165 ve Torino Arşivlerinde.

259. Polonya ile Anlaşmanın yenilenmesi. Tarihi: H. Safer 1078 (Ağustos 1667).

260. Hollanda ile yapılan anlaşmanın elçi Colier tarafından imzalanması suretiyle yenilenmesi. Tarihi: H. 1078 (1668).

261. Venedik'le Girid-Kandiye anlaşması. Tarihi: H. 8 Rebul'âhîr 1080 (5 Eylül 1669). Dumont, VII, f. I, s. 119.

262. Barabaş, Potkal kazaklarının hetmanı Pierre Doroszenko ile anlaşma. Tarihi H. 1080 (1669). Reis Efendi Mehmed'in İnşâsı'na bakınız, No 136.

263. Venedik'le sınır belirleme anlaşması. Tarihi: H. 20 Cemâziyül âhîr 1082 (24 Ekim 1671). Knolles, II, s. 227.

264. Boudjacs'da Polonya ile barış anlaşması. Tarihi: H. 25 Cemâziyül'âhîr 1083 (18 Ekim 1672). Dumont, VII, f. I, s. 212 ve Knolles, II, s. 223.

265. Fransa ile anlaşmanın sekizinci yenilenmesi. Tarihi: H. 17 Safer 1084 (3 Haziran 1673). Dumont, VII, f. I, s. 231 ve Knolles, II s. 236.

266. İngiltere ile ticaret anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 8 Zilhicce 1085 (8 Mart 1675). Dumont, VII, f. I, s. 297 ve Knolles, II, s. 245.

267. Zuravna'da Sobieski ile banş anlaşması. Tarihi: H. 26 Receb 1086 (16 Ekim 1676). Dumont, VII, f. I, s. 325.

268. Polonya ile imzalanan ve Padolie ile Ukrayna'nın teslimini şart koşan banş anlaşması. Tarihi: H. 2 Safer 1089 (26 Mart 1677). Dumont, VII, f. I, s. 325 ve La Croix, Hatırat, s. 216.

269. Polonya Üe İstanbul'da imzalanan banş anlaşması. Tarihi: H. 23 Muharrem 1090 (6 Mart 1678).

270. Polonya ile banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 9 Safer 1091 (12 Mart 1679). Dumont, VII, f. I, s. 435.

271. Hollanda ile ticaret ve denizcilik anlaşması. Tarihi: H. Ramazan 1092 (Ekim 1680). Dumont, VII, f. 2, s. 4.

272. Radzin'de Rusya ile banş anlaşması. 4 Muharrem 1093 (8 Ocak 1681). Leveques, Rusya Tarihi, IV, s. 112.

273. Vasvar banş anlaşmasının İstanbul'da imzalanarak yenilenmesi. Tarihi: H. 1093 (1681). Bu anlaşmaya Sitvatorok anlaşmasının sekizinci yenilenmesi de denilebilir.

274. Emerle Toekoeli ile anlaşma imzalanması. Tarihi: H. Şaban 1093 (10 Ağustos 1682). Dumont, VII, f. 2, s. 40. Anlaşmayı çok eksik bir şekilde vermektedir.

275. Fransa ile anlaşmanın dokuzuncu yenilenmesi. Râşid, I, f. 116. Sultan Süleyman n.

276. TransÜvanya devletleriyle anlaşma imzalanması. Tarihi: H. 21 Muharrem 1098 (7 aralık 1687).

Sultan Mustafa n.

277. Karlofça banş anlaşması esasına uygun olarak beyanda bulunulması. Tarihi: H. 13 Muharrem 1110 (22 Temmuz 1698).

278. Rusya ile mütâreke anlaşması. Tarihi: H. 22 Receb 1110 (24 Ocak 1699) Dumont, VII, f. 2, s. 446.

279. Bâb-ı Âlî ile Avusturya arasında Karlofça banş anlaşması. Tarihi: H. 5 Şaban 1111 (26 Ocak 1699). Dumont.

280. Karlofça'da Venedik'le banş anlaşması. Tarihi: 5 Şaban 1111 (26 Ocak 1699). Dumont.VII, f.2, s. 454 ve 458

281. Karlofça'da Polonya ile banş anlaşması. Tarihi H. 5 Şaban 1111 {26 Ocak 1699). Dumont, s. 451.

282. Türk ve Avusturya sınırlarının belirlenmesi hususunda ön anlaşma. Tarihi: H. 29 Şevval 1111 (23 Nisan 1699)

283* Syrmie (Sirem) sınırının belirlenmesiyle alâkalı anlaşma. Tarihi: H.

23 Zilkade 1111(12 Mayıs 1699).

284. Venedik'le Karlofça'da yapılan anlaşmanın tasdiki; Davud Paşa tarafından. Tarihi:H. 1112 (1700). Venedik Arşivlerinde.

285. Rusya ile 30 yıl için banş anlaşması. Tarihi: 6 Muharrem 1112 (13 Haziran 1700). Koch, IV, s. 25 ve Schoeijl, XIV, s. 282. Viyana Doğu Akademisi koleksiyonunda.

286. Bosna ve Hırvatistan sınırlarının belirlenmesiyle alâkalı anlaşma. Tarihi: H. 8 Safer 1112 (26 Temmuz 1700).

287. Viyana'daki Türk elçisinin Karlofça anlaşmasının bir maddesiyle alâkalı anlaşma imzalaması. Tarihi: 9 Safer 1112 (26 temmuz 1700).

288. TransÜvanya ve Banat sınırının belirlenmesiyle alâkalı anlaşma. Tarihi: H. 2 Şevval 1112 (2 Aralık 1700).

289. Gazi-Giray'la Nogay Tatarları arasında anlaşma. Tarihi: H. 4 Şaban 1113 (14 Ocak 1701). Râşid, I, s. 256.

290. Karlofça banş anlaşmasında belirtildiği şekilde genel sınır düzenlemeleri anlaşması. Tarihi: H. 5 Şevval 1113 (5 Mart 1701).

291. Venedik elçisi Dolfini'nin imzaladığı sınır belirleme anlaşması. Tarihi: H. 1113 (1701). Venedik Arşivlerinde.

292. Karlofça banş anlaşmasının tasdiki. Tarihi: H. 14 Zilkade 1113 (15 Nisan 1701). Ferrari, not, ist. dela lege, s. 14. Avusturya I.R. Arşivlerinde.

293. Bosna sınırlarının tesbitiyle alâkalı anlaşma. Tarihi: H. 29 Rebiul'evvel 1115 (12 Ağustos 1703).

294. Polonya sınırının belirlenmesiyle alâkalı anlaşma. Tarihi: H. 1115 (1703). Avusturya I.R. Arşivlerinde. Bu anlaşmanın kopyası Polonya elçisi tarafından 4 Ekim 1773'de hükûmetine gönderilen murahhasa verilmiştir.

295. Venedik sınırının tesbitiyle alâkalı anlaşma. Tarihi: H. 1 Şaban 1115 (10 Aralık 1703). Fas c.ven.No 38.

Sultan Abmed II.

296. Sınır tesbiti konusunda Rusya ile yapılan anlaşma. Tarihi: H. 4 Receb 1117 (22 Ekim 1705). Schoell, XIV, s. 387.

297. Venedik'le barış anlaşmasının elçi Ruzzini tarafından yenilenmesi. Tarihi: H. 1118 (1706). Venedik Arşivlerinde.

298. Bosna sınırının belirlenmesi ile alâkalı bir diğer anlaşma. Tarihi: H. 13 Muharrem 1121 (25 Mart 1709).

299. Rusya ile barış anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 14 Zilkade 1122 (4 Ocak 1710).

300. Pruth savaşı için Büyük Petro ile banş anlaşması. Tarihi: H. 12

Cemaziyül'âhir 1123 (28 Temmuz 1711). Schoell, XIV, s. 288.

301. Nogay Tatarlarına verilen berat. Tarihi: H. 1123 (1711). Bu beratla Besarabya'da yerleşmek hakkını elde ediyorlardı.

302. Hollanda ile yapılan anlaşmanın yenilenmesi. Tarihi: H. 1124 (1712).

303. IV. Murad'ın Cenova Cumhuriyeti'ne lütfettiği ticaret anlaşmasının yenilenmesi. Tarih: H. 1124 (1712). Torino Arşivlerinde.

304. Rusya ile 25 yıl süreli bağış anlaşması. Tarihi: H. 9 Rebiul'evvel 1124 (1712). Schoell, XIV, s. 292.

305. Rusya ile bağış anlaşmasının Edirne'de yenilenmesi; yine 25 yıl için. Tarihi: H. 30 Cemaziyül'evvel 1125 (24 Haziran 1713). Schoell, XTV, s. 296.

306. Rusya sınırlarının belirlenmesiyle alâkalı anlaşma. Tarihi:H. 1126(1714).

307. Polonya ile yapılan bağış anlaşması. Tarihi: H. 7 Rebiul'âhir 1126 (22 Nisan 1714) Schoell, XIV, s. 279.

308. Stainville ile Maurocordato X arasında kaleme alınan ve Avusturya birliklerinin Alt nehrini aşmayacaktan şartını belirten altı maddelik mutabakatnâme. Tarihi: H. 25 Safer 1129 (8 Şubat 1717).

309.Avusturya ile yapılan Pasarofça bağış anlaşması. Tarihi: H. 22 Şaban 1130 (21 Temmuz 1718). Schoell, XIV, s. 324.

310. Pasarofça'da Venedikle bağış anlaşması. Tarihi: H. 22 Şaban 1130 (21 Temmuz 1718). Scholl, XIV, s. 330

311. Pasarofça'da imzalanan ticaret anlaşması. Tarihi: H. 28 Şaban 1130 (27 Temmuz 1718). Schoell, XIV, s. 328.

312. Pasarofça bağış anlaşması esasına uygun olarak küçük ve büyük Eflak'ın sınır tesbitini tâyin eden anlaşma. Tarihi: H. 24 Şevval 1130 (20 Eylül 1718).

313. Drina ve Unna nehirleri üzerinde Bosna'nın sınırlarının tesbitiyle alâkalı anlaşma: Tarihi: 16 Zilhicce 1130 (10 Kasım 1718).

314. Sırbistan ve Banat sınır tesbitiyle alâkalı anlaşma. Tarihi: H. 22 Muharrem 1131 (15 Aralık 1718).

315. Bosna ve Hırvatistan sınırlarının tesbitiyle alâkalı anlaşma. Tarihi: Tesbit, Yeni-Novı ve Triplex Conflinium'dan başlayarak yürütülecek. Tarihi: H. 8 Zilhicce 1132 (11 Ekim 1719).

316. Venedik sınırının belirlenmesiyle alâkalı anlaşma. Tarihi: H. 1133(1720).

317. Rusya ile ebedî adı altında yapılan banş anlaşması. Tarihi: H. 15 Muharrem 1133 (16 Kasım 1720). Schoell, XIV, s. 299.

318. Nogay Tatarlarına verilen ve onların Besarabya'da yerleşmelerine müsaade eden beratın te'kidi (tasdiki). Tarihi: H. 1131 (1721).

319. İfan imparatorluğunun taksimi hususunda Rusya ile anlaşma. Tarihi: H. 2 Şevval 1136 (12-24 Haziran 1724). Schoell, XIV. s. 301 ve Çelebizade, I, 39.

320. Avusturya ile Tunus dayısı arasında ticaret ve denizcilik anlaşması. Tarihi: 6 Rebiul'âhir 1137 (23 Aralık 1725).

321. Avusturya ile Trablus dayısı arasında ticaret ve denizcilik anlaşması. Tarihi: H.13 Şaban 1138 (16 Nisan 1726)

322. Avusturya ile Cezayir dayısı arasında ticaret ve denizcilik anlaşması. Tarihi: H. 25 Receb 1139 (18 Mart 1727).

323. Rus-İran sınırlarının tesbiti anlaşması. Tarihi: H. 28 Rebiul'âhir 1139 (12-23 Aralık 1727). Çelebizade, f. 129 ve 136, Schoell, XIV, s. 311.

324. Hemdan'da şah Eşrefle imzalanan İran'la banş anlaşması. Tarihi: H. 15 Cemâziyül'ahir 1140 (28 Ocak 1728). Ranway.

325. Karşılıklı sınırların tesbitiyle alakalı olarak Nogay Tatarları ile Eflaklılar arasında vanlan anlaşma. Tarihi: H. Zilkade 1140 (Temmuz 1728).
110

Sultan Mahmud I.

326. İranla banş anlaşması. Tarihi: H. 12 Receb 1144 (10 Ocak 1732) . Subhi, f. 40

327. Pasarofça'da Venedik cumhuriyeti ile imzalanan banş anlaşmasını dog Ruzzini döneminde elçi Simon Contareni'nin katıldığı görüşmelerle bir ebedî banşa dönüştürülmesi. Tarihi: H. 1145 (1733).

328. Ahmed Paşa ile Tahmas Kulik han arasında varılan barış veya mütâreke anlaşması. Tarihi: H. 2 Receb 1145 (19 Aralık 1733).

329. İran hükümdarı Nâdir Şâh'la İstanbul'da yapılan barış anlaşması. Tarihi: H. 11 Cemâziyürâhir 1149 (1736). Subhi, f. 81 ve 90.

330. İsveç ile ticaret anlaşması. Tarihi: H. 19 Ramazan 1150 (10 Ocak 1737). Schoell, XIII, s. 331.

331. Transilvanya prensi sıfatıyla Rakoczy ile yapılan anlaşma. Rakoczy,

¹¹⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/131-137

prensi e Osmanlı h k meti tarafından atanmıştır. Tarihi: 14 şevval 1151 (25 Ocak 1738). Laugier, I, s. 118.

332. Belgrad anlaşmasının esasları üzerinde mutabakat. Tarihi: 27 Cemaziyül'evvel 1152 (1 Eylül 1739). Schoell, XIV, s. 365.

333. Belgrad anlaşmasının hazırlanmasında kabul edilen esasların uygulanmaya konmasıyla alâkalı anlaşma. Tarihi: 3 Cemaziy       1152 (7 Eylül 1739). Schoell, XIV, s. 366.

334. Avusturya ile imzalanan Belgrad barış anlaşması. Tarihi: H. 14 Cemâziyül-     1152 (18 Eylül 1739). Schoell, XIV, s. 368.

335. Belgrad'da Rusya ile banş anlaşması. Tarihi: H. 14 Cemaziy       1152 (18 Eylül 1739). Schoell, XIV, s. 382.

336. Sınır tesbitiyle alâkalı olarak Rusya ile yapılan Nissa anlaşması. Tarihi: H. 29 Cemaziy       1152 (3 Ekim 1739). Schoell, XIV, s. 387.

337. Avusturya ile yapılan Belgrad anlaşmasına ek anlaşma. Tarihi H. 3 şaban 1152 (5 Kasım 1739)* Schoell, XTV, s. 377.

338. İsveç'le ittifak anlaşması. Tarihi: H. 21 Ramazan 1152 (28 Aralık 1739). Schoell, Xffi\ s. 338 ve XIV, s. 85.

339. Nissa ve Belgrad anlaşmalarının tamamlayıcısı olarak Ruslarla bir mutabakatnâme imzalanması. Tarihi: H. 7 Ramazan 1152 (28 Aralık 1739). Schoell, XIV, s. 388.

340. Napoli  e dostluk ve ticaret anlaşması. Tarihi: H. 17 Muharrem 1153 (14 Nisan 1740). Rousset, XVIII, s. 7 ve Subhi, f. 73.

341. Fransa ile anlaşmanın onuncu yenilenmesi. Tarihi: H. Rebi-       1153 (28 Mayıs 1740). Schoell, XIV, s. 391.

342. Belgrad anlaşmasının tamamlayıcısı olarak Avusturya ile mutabakatnâme imzalanması. Tarihi: H. 24 Zilhicce 1154 (2 Mart 1741). Schoell hatalı olarak 1740 tarihini göstermektedir; Laugier'ye, II, s. 381'e balanız.

343. Avusturya sınırının Unna ve Sava nehirleri boyunca tesbiti konusunda mutabakatnâme. Tarihi: H. 24 Safer 1154 (11 Mayıs 1741).

344. Banat ve Eflak sınırının tesbitiyle alâkalı mutabakatnâme. Tarihi: H. 19 Rebiul'evvel 1154 (4 Haziran 1741).

345. Transilvanya sınırının tesbitiyle alâkalı mutabakatnâme. Tarihi: H. 13 Rebiul'     1154 (28 Haziran 1741).

346. Belgrad anlaşmasına yardımcı olarak Rusya ile mutabakatnâme. Tarihi: H.25 Cemaziyül'evvel 1154 (7 Eylül 1741).

Schoell, XIV, s. 390.

347. Rus sınırlarının belirlenmesiyle alâkalı mutabakatnâme. Tarihi: H. 1155(1742). Subhi.

348. Bosna sınırlarının belirlenmesiyle alâkalı mutabakatnâme. Tarihi: H. 13 Zilhicce 1157 (18 Ocak 1744).

349. İran Şahı Nâdir'le banş anlaşması. Tarihi: H. 17 Şaban 1159 (4 Eylül 1749). İzîzi, f. 82.

350. Rusya ile imzalanan banş anlaşmasının yenilenmesi. Tarihi: H. 14 Rebiul'evvel 1160 (10 Nisan 1747). İzîzi. f. 121.

351. Avusturya ile Belgrad'da imzalanan banş anlaşmasının tarihsiz olarak uzatılması. Tarihi: H. 15 Cemaziyül'evvel 1160 (25 Mayıs 1747).

352. Toskan ile ticaret anlaşması. Tarihi: H. 15 Cemâziyül'evvel 1160 (25 Mayıs 1747).

353. Cezayir dayısı (bey-dey) ile Toskan arasında denizcilik anlaşması. Tarihi: H. 15 Şevval 1161 (18 Ekim 1748).

354. Tunus dayısı ile Toskan arasında denizcilik anlaşması. Tarihi: H. 1 Muharem 1161 (23 Aralık 1748).

355. Trablus dayısı ile Toskan arasında denizcilik anlaşması. Tarihi: H. 7 Safer 1162 (27 Ocak 1749).

356. Venedik'le ve Raguza ile gemilerin Venedik körfezinde serbest dolaşımıyla alâkalı anlaşma. Tarihi: H. 15 Ramazan 1167 (6 temmuz 1754).
111

Sultan Osman III.

357. Trablus dayısı ve konsolos M. de Conü tarafından imza edilen Avusturya ile denizcilik anlaşması. Tarihi: H. 1168 (1755).

358. Bâb-ı Âlî ile Danimarka kralı arasında ilk dostluk, ticaret ve denizcilik anlaşması. Tarihi: H. 2 Zilhicce 1168 (9 Ekim 1756).

359. Cezayir dayısı ile Toskan arasında banş ve ticaret anlaşması Tarihi: H. 28 Zilhicce 1169 (28 Temmuz 1757).¹¹²

Sultan Mustafa III.

360. Toskan tarafından Tunus dayısıyla yapılan banş anlaşmasının

¹¹¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/137-139

¹¹² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/139

yenilenmesi. Tarihi: H. 12 Rebiul'âhir 1170 (13 Ocak 1758).

361. Trablus dayısıyla yapılan dostluk ve ticaret anlaşmasının Toskan tarafından yenilenmesi. Tarihi: H. 1170 (1758).

362. Prusya kralı ile Bâb-ı Âlî arasında ilk dostluk anlaşması. Tarihi: H. 20 Şaban 1173 (29 Mart 1761).

363. Bâb-ı Âlî tarafından Avusturya'ya yapılan maddî yardımla alakalı anlaşma. Tarihi: H. 2 Rebiul'evvel 1193 (6 temmuz 1771).

364. Rusya ile denizde ve karada mütâreke anlaşması, tarihi: H. 15 Safer 1184 (30 Mayıs - 10 Haziran 1772). Schoell, XTV, s. 417.

365. Rusya ile yapılan mütâreke anlaşmasının uzatılması, tarihi: H. 20 Receb 1184 (9 Kasım 1772).

Sultan Abdulhamid I.

366. Kaynarca'da Rusya ile yapılan anlaşma. Tarihi: H. 20 Rebiurâhir 1186 (10-21 Temmuz 1774). Anlaşmanın İstanbul'da tasdiki tarihi: 28 Ocak 1775. Schoell, XIV, s. 425.

Muahedeler ve muahede kuvvetinde mutabakat ve anlaşmaların sayısı onsekizinci yüzyılın sonlarına doğru dört yüze yükselmektedir. Martens'de, Cours Diplomatique, Schoell "ve Kalın çizgileriyle Barış Anlaşmaları tarihi'nde, tablomuzda ve tarihimizin bünyesinde bulunan aşağıdaki numaralar bulunmamaktadır:

1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,25,
26,27,28,29,30,31,32,33,34,35,36,37,38,39,40,41,42,43,44,45,46,47,
48,49,50,51,52,53,54,55,56,57,58,59,60,61,62,63,64,65,66,67,68,69,
70,71,72,73,74,75,76,77,78,79,80,81,82,83,84,85,86,87,88,89,90,91,
92,93,94,¹¹³,95,96,97,98,99,100,101,102,103,104,105,106,107,108,109,110,
,111,112,113,114,115,116,¹¹⁴,
118,119,120,121,122,123,124,125,126,127,128,129,130,131,132,134,135,1
36,137,138,139,140,141, 142,143,144,145,146,¹¹⁵, 148,149,150.

V.Charles ve Ferdinand'la yapılan ilk mütârekenin tarihi, Strowa göre, Martens'in hatalı bir iddia ile ileri sürdüğü gibi 1544 değil, 1547'dir. Osmanlı Tarihi'nin varlığının ilk ikiyüzelli senesi içinde zikrettiği bu yü-zaltmışaltı anlaşmadan ancak beş (30, 65, 117, 147, ve 150) tanesi varolan Anlaşma koleksiyonlarında yer almaktadır;

Bu anlaşmaların da tarihi yanlış verilmektedir. Bahis konusu bu

¹¹³ Martens 95 numarayı almıştır, fakat 1479 tarihi yanlıştır.

¹¹⁴ 117 numara, Martens'de hatalı olarak 1503 tarihini taşımaktadır.

¹¹⁵ 147 numara da hatalı olarak 1535 tarihini taşımaktadır.

kolleksiyonlarda şu numaralar yer almamaktadır:
 152,153,154,155,156,157,158,159,160,163,164,165,168,171,172,171
 175,176,177,178,179,180,181,182,183,184,186,187¹¹⁶,189,190,192,
 193,194,195,197,198,199,200,201,203,204,205,206,207,208,210,211,
 212,213,214,217,218,219,220,222,224,225,226,228,229,230,231,232,
 233,234,235,237,238,240,241,242,244,245,246,247,248,250,252,254,
 255,256,259,260,262,264,267,269,272,275,276,277,282,283,284,287,
 288,290,291,292,293,294.295,297,298,301,302,303,306.308,312,313,
 314,315,316,318,324,325,326,327,328,329,331,343,344,345,347,348,
¹¹⁷,350,356,357,358,359,360,361,362.

Muahede kolleksiyoncular onaltıncı yüzyılın ikinci yarısından Kaynarca anlaşmasına kadar Bâb-ı Âlî'nin ancak seksenaltı anlaşma imzalamış olduğunu biliyorlar, fakat asıl sayı bu verilerin değil, üçyüzaltmışaltıdır, dolayısıyla bizim listemizde, bugüne kadar yayınlanan kolleksiyonlarda bulunanlardan ikiyüzseksen anlaşma ve diğer vesikalar bulunmaktadır.¹¹⁸

LİSTE

Avrupa, Asya ve Afrika Devletlerinin Bâb-ı Âlî'ye gönderdikleri ve Sultan'ın Gönderdiği Elçilerin Listesi.

Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan Kaynarca barışına kadar (Devletlerin adlarının alfabetik sırasına göre)¹¹⁹.

I. İngiltere

1. William Harabone, Bâb-ı Âlî ile ilk müzâkereleri açtı, 1581'de. 2. Edward Burton, İstanbul'da ilk elçi, Bâb-ı Âlî ile 1593'de ilk anlaşmayı imzaladı; Seidel elçilik raporlarında (s. 80), İstuanfi İngiliz elçisi Ricardus'un Keresztes savaşında bulunduğunu hatırlattığı halde, 1596 yılından itibaren İstanbul'da bulunduğunu kaydediyor. 3. Venedik elçilerinin raporlarından, ikinci İngiliz elçisi Sir Henry Billoe'nin (Knol-les.s.900) 1605 yılının Aralık

¹¹⁶ 188 numara, yani İngiltere ile ilk ticaret anlaşmasının görüldüğü numara, Martens tarafından 1566 tarihinde gösterilmesi gerekirken 1579 yılına konmuştur.

¹¹⁷ 349 numara, Martens'de hatalı olarak Ocak 1747 tarihini taşımaktadır; aslında Eylül 1746'dır.

¹¹⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/139-141

¹¹⁹ Alfabetik sıra olarak, ülkelerin yazar tarafından tercih edilen yazılış şekillerine uymayı yerinde bulduk.(Ç.N.)

Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/142

ayında geldiğini öğreniyoruz. 4. Sir Tho-mas Globber'in elçiliği (Oknolles, s. 900). 5. Globber'in halefi, elçi Paul Pindar, Temmuz 1619'da İstanbul'dan ayrıldı. 6. Sir John Eyriesin elçiliği. 7. Anlaşmayı yenülemek ve Polonya ile barış müzakereleriyle görevli Thomas Roe'nun elçiliği. 1622'de. 8. Sir Peter Wich'm elçülüğü, 1632'de. 9. Sir Sackville Grow. İngiltere kralının elçisi. 10. Parlamentonun elçisi sir Thomas Bendish, Sackvüle'in halefi ve onun tarafından uzun zaman muhalefet edildikten sonra elçiliği tanındı. 11. İngiltere kralı II. Charles tarafından Sultan'a zengin hediyeler sunmakla görevlendirilen lord Winchelsea'mn elçiliği, 10 Mayıs 1661. 12. Şövalye Harvynin elçiliği. 13. Lord John Finch'in elçiliği, 20 Mart 1675. 14. 1684'de lord Sandwich İstanbul'a elçi olarak gidebilmek için neticesiz gayret sarfetti. 15. Lord Chando'nun elçiliği. 16. Şövalye Trumball'in elçiliği, 1687'de. 17. m. Guillaume'un tahta çıktığını bildirmek üzere sir William Hussey'in elçiliği, kısa bir süre sonra öldü ve onun yerini alacak olan Harbone yolda hastalandı ve öldü. 18. Lord Poget'nin elçiliği 1692'de; Karlofça barışı müzârekelerinde bulundu. 19. Şövalye Sut-ton'un elçiliği, 1702'de. 20. Worthley Montague'nin elçiliği, 1717'de. 21. Stanyan'ın elçiliği, 1718'de ve 1727'de II. Georges'in tahta çıktığını Bâb-ı Âli'ye bildirmekle görevlendirildi. 22. Lord Kiunoulun elçiliği, 1730'da. 23. Lord Fawkenner in elçiliği, 1736'da. 24. Porter'in elçiliği, Türkiye üzerine bir kitabın yazarı, 1755'de. 25. Lord Murray'ın elçiliği, 1768'den Kaynarca barış anlaşmasına kadar.¹²⁰

II. Avusturya.

1. Jean Hobordansky de Salathnok ve Sigismond Weixelberger, I. Ferdinand'ın Bâb-ı Âlî nezdindeki ilk elçileri, 1520'de. 2. Cont Lamberg de Styrie ve Nicolas Jurischitz'in elçileri. 1530'da. 3. Kont Lamberg de Styrie ve kont Nagorola'nın elçileri, Güns seferinden sonra. 4. Jerome de Zara ve Comelius Dupplicius Schepper'in elçilikleri, 1633'de barış anlaşmasının yenilenmesiyle görevli. 5. Kont Nicolas de Salm ve Sigismond d'Herberstein de Styrie'nin elçüikleri, Kanunîye gönderilmiş elçiler, 1541'de. 6. Erlau Şehremini Jerome Adorno ve Edouard Cataneo, barış anlaşması yapmakla görevliler, 1544'de . 7. 1547'de, Veilwyck Charles-Quint ile Bâb-ı Âlî arasındaki ilk barış anlaşmasını imzaladı: Malvezzy elçi olarak İstanbul'da kaldı ve Justi de Argento anlaşmanın tasdikli nüshasını İstanbul'a getirdi.

¹²⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/142-143

Justi de Argento'ya kâtip olarak refakat eden Malvezzy elçi unvanıyla İstanbul'da kaldı ve Yedikule zindanına atıldı. 1552'de. 8. Antoine Wranczy ve François Zay'ın elçiliği, 1553.

Malwezy'nin dönüşünde, Wranczy, Zay ve Auger Busbek, 1555'de I.Ferdinan'ın elçileri olarak banş anlaşması müzâkerelerinde bulundular. 9. Wranczy İstanbul'dan ayrılmış, Busbek başkentte yalnız kaldı, 1557'de. 10. Aynı yıl, Albert de Wyss, Osmanlı karargahına dört banş projesi ve Sultan için zengin hediyeler getirdi. 11. Ferdinand'ın ölümünden sonra, II. Maximilien, murahhas sıfatiyle İstanbul'a Venedikli tercüman Czernovicz'i gönderdi, 1564 yılındaki bu olay sırasında Geor-ges Albani ve Achaz Csabi kendisine refakat ettiler; Albani ölünce, Czernovicz ve Csabi Viyana'ya döndüler. 12. Macar murahhas Georges Hossutoti'nin elçiliği, bu elçi de Albert de Wyss gibi hapse atıldı. 1566'da. 13. 1567'de Dalmaçyalı Wranczy ve Stiryalı Teuffenbach, Belçikalı Albert de Wyss'e elçi olarak yardımcı verildiler ve zengin hediyelerle İstanbul'a vardılar. Albert de Wyss 1569'da öldü. 14. Charles Rym d'Estbeck'iri elçiliği, Kâtip Haniwald İstanbul'a İmparatorun bir mektubunu götürdü; M. de Minkivitz 1569 ve 1570'de olmak üzere iki kere İstanbul'a gitti, şeref hediyeleri götürdü. Dört yıl sonra, bu hediyeler Philibert tarafından götürüldü. 1575'de Baron de Pregner ve 1576'da Wolf Simmich üç asıl Stiryalı refakatinde aynı görevi yerine getirdi. Edouard Provisionali ve Karantli M. Dungenad, 1577'de aynı görevle İstanbul'a geldiler. 15. M. Dungenad, müteakip yıl İstanbul'a geldi ve elçi sıfatiyle, daimî elçi Rym'le birlikte Avusturya ile Bâb-ı Âli arasındaki anlaşmanın yenilenmesini sağladı.

16. M. de Sinzendorfun elçiliği, 1578'de. 17. M. de Pregner'in elçiliği, 1580'de. 18. M. Eytzing'in elçiliği. 19. Henri ve Lichtenstein'li Hart-man'ın elçiliği, 1583.

Bunların maiyyetinde, bir Osmanlı Tarihi yazmış olan ilk Alman Je~ an Leivenklau ve bu elçiliğin bir tasviri ile şehzadelerin sünnet düğünlerinin gerçekçi bir anlatımını bırakan Malchior Besolt bulunuyordu ve şeref kazandırıcı hediyeler getirmişlerdi; bu hediyeler İstanbul'a kadar 1589 ve 1590 yıllarında Jean Mollar ve Ehrenreichstein tarafından nakledilmişlerdi. 20. Barış anlaşmasını yenilemesiyle görevli Pezzen'in elçiliği. 21. Boheme Frederic de Khrekiviz'in 1591'deki elçiliği, Maiyyetinde eczacı Sidel ve Mitrowiz'li hizmetkâr Wratislaw bulunmaktaydı ve bunlar bu elçiliğin hazin akıbetini kaleme aldılar. Baron Popel İstanbul'a şeref hediyesi getiren sonuncu kişi oldu. Sitvatorok barış anlaşmasından sonra, İmparator,

Styiryalı Adam de Herberstein ile Macar Jean Rymai'yi barış anlaşmasını ve Sultan için hediyeleri götürmek üzere İstanbul'a gönderdi. 22. Pietro Buonomo ve Andreas Negroni'nin elçiliği, 1609'da. Bu elçiliğin kâtibi Michel Starzer, memur olarak İstanbul'da bırakıldı. 23. Cesar Gallo ile birlikte Baron de Czernin'in elçiliği, 1616'da. 24. Saray meclisi başkanı de Mollard'ın II. Osman'ı tahta çıkış tebrikiyle görevli elçiliği, 1618'de. Cesar Gallo Elçilik göreviyle İstanbul'da kaldı ve Sultan'ın tahttan indirilişi sırasında bu başkentte ajan olarak Damiani bulunmaktaydı. 25. Sultan IV. Murad'ın tahta çıkmasını tebrikle görevli Kurz de Senftenau'un elçiliği; İstanbul'dan ayrılırken elçi olarak Sebastien Lustrier'ı bıraktı. 26. Tercüman Bologh İstuan ve Baron de Kuefstein'in tasdikli barış anlaşmasının teatisi ve İmparatorun hediyelerini Sultan'a sunmak göreviyle elçilikleri, 1627'de. 27. Puchhaimb kontu Jeari'nin elçiliği, 1634'de. 28. IV. Murad'ın Bağdad fethini tebrikle görevli tercüman Baron de Kinsky'nin elçiliği. 29. İzon barış anlaşmasının tasdikinden sonra tercüman Iszdency'nin elçiliği; İstanbul'dan hareketinde, başkentte devamlı elçi olarak daha sonra yerini İstinaf mahkemesi danışmanı Alexandre de Greifenklau, râhib Foeld-war, Geoges Zeleptseny'e verecek olan M. Schmdl'i bıraktı. 30. Baron de Czernin'in ikinci elçiliği, 1644'de. 31*. Ortaelçi Schmid 1641'de murahhas ve 1653'de elçi olarak atandı. 32. Steiryal Renninger İstanbul'da elçiliğe vekalet ederken 1662'de Beris atandı. 33. Temeşvar ve Belg-rad'da banş müzâkerelerinde bulunmakla görevlendirilen Baron de Goes'in ikinci elçiliği, 1663'de. 34. Vasvar banş anlaşmasının sonuçlandırılmasından sonra, 1665'de, Walther de Leslie, M. de Pettau ve Ne-ustadt'ın elçiliği. Sonraki yıl Casanova İstanbul'a sürekli elçi olarak atandı. Beris İstanbul'da ölüp Sattler yeniden Belgrad'a elçi atanınca, 1673'de, Kindsberg, elçi olarak Veziriâzam'ın ordusuna refakat etti. 35. 1678'de Kindsberg*'in yerine murahhas Hofftnann atandı; bu sonuncu ölünce, J. Charles Terlings elçi olarak İstanbul'a gönderildi; kısa bir süre sonra o da ölünce genel konsolos M. de Khuniz onun yerine elçi olarak atandı. 36. 1682'de Albert de Caprara murahhas olarak İstanbul'a gitti ve kısa bir süre sonra Unz'e döndü. Dönüş, Viyana muhasarasının öncesine rastladı. Viyana'nın kurtarılmasından sonra, M. de Khuniz serbest bırakıldı; böylece Türk karargâhından aynlabildi. 37. Kont d'Oettingen ve Kont Schlickh'in elçilikleri 1699'dadır, bu iki elçi Karlof-ça banşı müzâkerelerini yürüttüler ve neticeye vardırıdılar. 38. Bu bansın sonuçlandırılmasmdan sonra Oettingen Kont Sinzendorf la birlikte İstanbul'a gitti ve esirlerin değişimine başkanlık etti. 39. İmparator Jo-seph

I.'nin tahta çıktığını bildirmekle görevli murahhas Quarient de Rallin elçiliği; İstanbul'da sürekli elçi olarak Leopold Talman'ı bırakarak. 40. 1719'da Talman'la birlikte Pasarofça barış anlaşmasını sonuçlandıran kont Wirmond'un elçiliği. Fleischman iki imparatorluk arasında ticaret anlaşmasını neticelendirdi. Wirmond'un ülkesine hareketinden sonra, M. de Dirling elçi olarak atandı, ondan sonra da aynı makama Talman'ın oğlu getirildi. 41. I. Mehmed'in tahta çıkışını tebrikle görevlendirilen murahhas oğul Talman'ın elçiliği, 1732'de. 42. Aynı kişinin 1736'daki Niemirow kongresine elçi olarak katılması. 43. Belgrad barış anlaşmasının neticelendirilmesinden sonra Kont Ulefeld'in 1740'daki elçiliği; Henri de Penkler, Ulefeld'in İstanbul'dan hareketinden sonra 1743'de elçi olarak atandı. 44. Murahhas Henri de Penkler'in elçiliği, 1747. 45. Baron Schachhaimb'in elçiliği, 1755'de. 46. Henri de Penk-lerin ikinci elçiliği, 1763'de. Aynı zamanda İstanbul'da M. de Brognard'ı maslahatgüzar olarak bıraktı, 1767'de. 47. Maslahtgüzâr Brognard'ın elçiliği; Brognard'ın ölümü üzerine M. Thugut maslahtgüzâr olarak İstanbul'a gönderildi, sonra devamlı elçi sıfatıyla atandı.¹²¹

III. Bağdad.

Bağdad prensi Ahmed Celâyir, H. 798 (1395) yılında Yıldırım Bâyezid'e bir elçilik heyeti göndererek, Moğol fâtihi Timurleng'e karşı yardım talebinde bulundu (Feridun, No 175). İlhanlılar kelimesine de bakınız.¹²²

IV. Bidlis.

Şâh Mehmed bey, Bidlis beyi, Sultan II. Murad'a bir elçilik heyeti gönderdi; güven mektupları, Sultan'm cevabı Feridun'da, No 103 ve 104'de bulunmaktadır.¹²³

V. Bizans.

I. Cantacuzene in, şehzade Orhan'ın kızıyla evlenmesiyle alâkalı olarak 1346'da bir elçilik heyeti göndermesi. 2. Oğlu Theodor'un Türk ordusuna

¹²¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/143-145

¹²² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/146

¹²³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/146

kabul edilmesi talebinde bulunmak üzere Joannes Paleologue'un Sultan I. Murad'a elçilik heyeti göndermesi; Joannes'in Sultan Murad'ın oğlu Savcı'nın idâmiyle alâkalı olarak gönderdiği ikinci elçilik heyeti. 3. İmparator Manuel'in tahta çıkışını tebrik etmek üzere

I. Mehmed'e bir elçilik heyeti göndermesi. 4. Demetrius Leontarios'un

II. Mehmed'e bir elçilik heyeti göndermesi. 5. Tahta çıkışını tebrik etmek üzere Manuel'in Sultan İkinci Mehmed'e Lachynes ve Theologos Karax'dan oluşan elçilik heyetini göndermesi. 6. Lachynes veya Lac-hanes ve Marcos Jagonis'in II. Murad'a elçi olarak gönderilmesi, 1422 yılında. 7. Oğlu Cüneyd'i itaat altına almasını tebrik etmek üzere, II. Murad'a Lucas Notaras'ın elçi olarak gönderilmesi. 8. Chalcondyle'in III. Murad nezdinde elçiliği; bu elçinin babası evvelce Atina dükü Raî-ner'in dul karısına da elçilik görevi yapmıştı. 9. İmparator Constantin'in Veziriazam İbrahim Paşa'ya Phranzes ve Marcos Paleologos'u elçi olarak göndermesi. Phranzes dört kere elçi olarak gönderildi. 10. Sultan II. Mehmed'in tahta çıkışını tebrik etmek üzere Constantin'in elçilik heyeti. 11. Costantin'in Boğaziçi'nde yaptırdığı kale inşâsını durdurması için II. Mehmed'e bir elçilik heyeti göndermesi. 12. Efendisi Lesbos prensinin emriyle tarihçi Ducas'ın İkinci Mehmed'e elçi olarak mükerrer gönderilmeleri.¹²⁴

VI. Danimarka

İstanbul'da Danimarkalı müzakereci olarak M. de Gaehler görüldü. Bâb-ı Âlî ile bir dostluk anlaşması imzalandıktan sonra (1753) elçi unvanını aldı ve Bâb-ı Âlî'ye Danimarkalı Horn'u maslahatgüzar olarak kabul ettirdi. Bu görevliyi elçi olarak M. de Gossel takibetti.¹²⁵

VII. Mısır.

1. Tabir Ebu Saîd Çafcmok, Barsebay'ın ölümünden sonra bir elçi göndermek suretiyle tahta çıkışını bildirdi, H. 842 (1438) yılında. 2. Hacı Bin Şaban Mısır hükümdarı, H. 803 (1400) yılında Sultan Birinci Bayezid'e bir elçilik heyeti gönderiyor. (Feridun, No 167). 3. Mısır sultanı İnal'ın İstanbul fethini tebrik etmek üzere Fâtiş Sultan Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti.

¹²⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/146

¹²⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/146

II. Mehmed'in Mısır sultanına gönderdiği elçilik heyeti ve cevabı (Feridun, No. 203). 5. Bir Mısır elçisi şehzade Kor-kud'un hükûmetine iltica ettiğini Babı Âlî'ye haber verdi. 6. Mısır sultanı Gavri'nin Birinci Selim'e bir elçilik heyeti göndermesi, H. 920 (1514) yılında; Sultan Selim'in mesajlarına Gavri'nin cevapları Feridun, No. 265 ve 266'da bulunmaktadır.¹²⁶

VIII. İspanya.

1564 yılından itibaren Franchi ve Khios, İspanya'ya yarar sağlayacak bir anlaşmayı gerçekleştirmek hususunda Bâb-ı Âlî ile müzâkerelerde bulundu; fakat, Marigliano ancak 1581 "de üç yü için bir mütarekenin gerçekleşmesini sağlayabildi. Raguzalı Alegretti, Bâb-ı Âlî ile İspanya arasında bir dostluk anlaşması müzâkereleri için 1651'de İstanbul'a geldi. Nihayet, 1746'da Kont Ludolf Bâb-ı ÂH ile İspanya arasında bir ittifak anlaşması için müzâkerelerde bulundu.¹²⁷

IX. Floransa.

1. İlk olarak Floransa dükü, Medicis, Bandino'nun mücrimlerin iadesi kanununa uygun davranılarak teslim edildiği için teşekkürlerini bildirmek üzere Fâtiḥ Sultan Mehmed'e bir elçilik heyeti gönderdi. 2. 1538 yılında Floransalı bir elçi, beraberinde Sultan için zengin hediyelerle İstanbul'a geldi. 3. 1578 yılında , şövalye don Bongiani Giafiğliazzi eski dostluk münasebetlerini İstanbul'da yeniden düğümledi ve bu başkentte Marmorio'yu elçi olarak bıraktı. 1547 tarihinden itibaren, Almanya imparatorunun elçileri, aynı zamanda Toskan'ın tam yetkili elçileridirler.¹²⁸

X. Fransa.

1. Flasjon ve Adreossi, araştırmacı olarak, 1534 tarihinde yer alan Laforest'inkinden önce bir elçilik bilmemektedirler. Bununla beraber Venedik elçisi Bragadino, İstanbul'dan, 1525de Bosna'ya, bir Fransız elçisinin geldiğini yazmaktadır. 2. Bu elçi yolda öldürüldüğünden, Je-an Frangipani mütakib yıl tatmin edici bilgi almak üzere geldi. 3. Üçüncü

¹²⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/146

¹²⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/147

¹²⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/147

Fransız elçisi Güns üzerine yürüdüğü sırada Kanunî Sultan Süleymana övücü sözler söyleyen yüzbaşı Rinçon oldu. 4. Bâb-ı Âlî ile ilk dostluk anlaşmasını, 1536'da İstanbul'a gelen elçi Laforest yaptı. 5. Marillac, 1537'de, İstanbul'da maslahatgüzar sıfatıyla muteber sayıldı. 6. Napoli'yi Cesar Cantelmo'nun elçiliği, 1539'da. 7. Rinçon, elçilik görevi üstlenmek üzere Türkiye'ye doğru ikinci defa yolculuk ettiği sırada Milano arazisinden geçerken öldürüldü. 8. Andreossi'nin Rinçon'dan sonra hemen kendisinden bahsettiği Muhafız kıtası baronu yüzbaşı Pa-ulin, ne Flassan, ne de Andreossi'nin bilir görünmedikleri Fransız elçisi Pellicier'nin peşinden Venedik yoluyla İstanbul'a geldi. 9. Gabriel d'Aramon'un 1547'deki elçiliği; onun elçiliği sırasında Pierre Gylle ve Pi-erre Belon doğudaki seyahatlerini gerçekleştirdiler. 10. M. de Cadig-noe'in elçiliği, 1554'de. 11. M. de Lavigne'in elçiliği, 1557'de. 12. Zaferleri dolayısıyla Kanunî Sultan Süleyman'ı tebrik etmekle görevlendirilen elçi Guillaume de l'Aube, son Güns seferinde ona refakat etti. 13. Flassan ve Andreossi, artık, Avusturya imparatoru II. Maximilien'in Bâb-ı Âlî ile sonuçlandırmak üzere olduğu barış anlaşmasını boşa çıkarmağa çalışan Fransız elçisi Gran Campagnes ve kâtabi Gran Rie'yi tanıyorlar. 14. Fransız elçisi, Guerines'le beyi Claude le Bourg, 1569'da, Fransa ile Bâb-ı Âlî arasındaki anlaşmayı yeniledi. 15. Flassan ve Andreossi, 1571'de Paris'e dönen ve IX. Charles'a, içlerinde Fransa kralından Fransa'nın müdahalesini istedikleri Sultan'la Veziriazamın mektuplarını getiren tam yetkili elçi Gracinan'ın vazifesinden de habersizdirler. 16. Venedik elçilerinin raporları, elçi M. de Persaslt'ın İstanbul'a geldiğini kaydediyorlar. 17. Üç yıl sonda, Fransız elçisi, Acque rahibi Fran-çols de Noailles, Bâb-ı Âlî ile Venedik arasındaki barışı görüştü. 13. Kardeşi, İske rahibi Gille de Noaille, 1574'de onun yerine atandı; İstanbul'dan ayrılışında râhib Juge'yi maslahatgüzar olarak bıraktı. 19. Elçi, Germoles baronu M. de Germigny 1579'da İstanbul'a geldi; halefi Bert-hier sadece maslahatgüzar olarak onun yerini aldı; gelişi 1585. 20. Jacques Savary'nin elçiliği aynı yıl içinde gerçekleşti. 21. François Savary de Breves'in elçiliği, 1589'da. 22. 1606'da bu elçinin yerini Salignac baronu François de Gontaut-Biron aldı ve bu elçi de 1611 yılına kadar görevi sürdürdü. 23. 1611'den sonra baron Achille de Harlay elçilik makamına geldi. 24. Kont Philippe de Harlay'm elçiliği, 1620 yılında. 25. Kont Henri de Goumay'ın elçiliği, 1631 yılında. 26. Vautelet Beyi Jean de la Haye'in elçiliği, 1639 yılında; Flassan ve Andreossi'nin hiç bahsetmedikleri M. de Varennes özel bir müzâkerede bulunmak üzere İstanbul'a geldi. Laforest, Blondel ve

Roboli, sadece maslahatgüzar olarak Jean de la Haye'in yokluğunda görevlendirildiler. Sonra, 27. Elçi rütbesiyle oğlu Denls de La Haye'i İstanbul'da görüyoruz. 28. Charles-François-Olivier de Nointel'in 1670'deki elçiliği: de La Croix elçilik kâtibi sıfatıyla bu elçiye refakat ediyordu; elçiliği sırasında M. de Savanle banş müzâkerelerinde bulunmak üzere İstanbul'a geldi. 29. Elçi Gabriel-Jo-seph de la Vergne bu başkente gelişinden altı yıl sonra, 1685'de öldüğünden, M. Fabre, Fransa'nın Bâb-ı Âlî katındaki işlerini yürütmeyi üstlendi. Pierre Girardin'in elçiliği, 1686 tarihinde. Öldüğünde kardeşi râhib Girardin maslahatgüzar pâyesiyle onun yerini aldı. 30. Pierre-Antoine de Castagneres de Châteauneuf ün elçiliği, 1689'da: Bu elçinin İstanbul'daki görevi sırasında Forriol baronu Charles ve baron d'argen-tal banş müzâkerelerinde bulunmak üzere Türk karargâhınna gittiler. 31. Kont de Desalleurs, Seigneur de Clinchamp, Pierre Puchofnun elçiliği, 1711 yılında. 32. Marki de Bonnac Jean-Louis d'Usson'un elçiliği, 1716 yılında. 33. Jean-Louis Picon'un elçiliği, 1724 yılında. 34. Marki de Villeneuve Louis Sauveur'ün elçiliği, 1728 yılında. 35. Kont de Cas-tellane'nın elçiliği, 1741 yılında. 36. Elçi Pierre Puchofnun oğlu kont Desalleurs Roland Puchofnun elçiliği, 1747 yılında. 37. Charles Gravi-er, Vergennes Kontunun elçiliği, 1755 yılında. 38. Saint-Priest kontu Guignarf in elçiliği, 1768 yılında.¹²⁹

XI. Cenova Cumhuriyeti.

1. İkinci Mehmed'e gönderilen Galata Cenevizlileri elçisi, 1451'de. 2. Marki Augusf in Durazzo'nun Cenova ile Bâb-ı Âlî arasında ilk anlaşmanın müzakereleriyle görevlendirilerek İstanbul'a elçi olarak gönderilmesi, 1666 tarihinde. Giustiniani bu elçiden sonra gönderildi ve 1672 yılında intihar etti. Diğer iki elçi Morasini ve Leonardo 1673'den 1680 yılına kadar görevde bulundular. 3. 1704'de Cenova elçiliği faaliyetini sürdürüyordu.¹³⁰

XII. Gürcistan.

Gürcistan prensi Canik, Sultan Birinci Selim'e Soulkadr oğullarını gönderdi. 2. Gürcistan ilk elçisi, 1607 yılında gönderildi.¹³¹

¹²⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/147-149

¹³⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/149

¹³¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/149

XIII. Hamid.

1. Hüseyin bey tarafından Sultan Birinci Murjd'a gönderilen elçilik heyeti (Feridun, No 119). 2. Sultan birinci Murad'm Nissa zaferini tebrik için bir elçilik heyetinin gönderilmesi (Feridun, 123.).¹³²

XIV.Hollanda.

1. Bâb-ı Âlî ile bir anlaşma yapmak için müzâkerelerle görevlendirilen ilk Hollanda elçisi İstanbul'a 1612 yılında geldi. On yıl sonra, Bâb-ı Âlî ile Bethlen Gabor lehinde müzâkerelerde bulundu. Ancak 1668'de Colyer, sürekli elçi unvâniyle Türkiye'ye geldi. Onun yerine atanan Cro-ok, Ragusa'da bir deprem sırasında öldü. 2. Colyer'in elçiliği, 1684 tarihinde. 3. Hemskereke'nin elçiliği, 1691'de, Bâb-ı Âlî ile Avusturya arasında baş müzakerelerinde bulunmakla görevli. 4. Colyer'in Ölümünden sonra, elçi Cornelius 1721 tarihinde İstanbul'a geldi ve 1744'e kadar bu görevde kaldı. 5. Van Dedel'in elçiliği, 1766'dan ölüm tarihi olan 1768'e kadar bu görevi sürdürdü; öldüğünde maslahatgüzar olarak yerine Weiker getirildi.¹³³

XV. Macaristan.

1. İlk Macar elçilik heyeti, Niğbolu savaşından sonra konfederelerin gönderdikleri elçileri Bursa'da hapse atmış olan I. Bâyezid'e kral Sigis-mond tarafından gönderildi. 2. Kral Sigismond Almanya kralı olarak taç giydiğinde Sultan İkinci Murad'a ikinci bir elçilik heyeti gönderdi. 3. İstanbul muhasarası sırasında Hunyad'ın İkinci Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti. 4. Sultan İkinci Bâyezid'e 1485'de gönderilen elçilik heyeti. 5. Macar elçisi Jaxich 1487'de öldürüldü. 6. Pierre More'un elçiliği, 1495 yılında. 7. Bâb-ı Âlî ile Polonya arasında baş anlaşması için görevli Macar elçilik heyeti, 1497 yılında. 8. Bâb-ı Âlî ile Macaristan arasındaki barış anlaşmasını yenilemekle görevli Macar Elçilik heyeti, 1510 yılında. 9. Zapolya'nın elçiliği, 1630 yılında. Mütakib elçilikler için Avusturya 2 numaraya bakınız.¹³⁴

¹³² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/149

¹³³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/149-150

¹³⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/150

XVI. İlhanlılar, Azerbaycan'da.

Üveys Bey'in, Edirne'nin fethini tebrik etmek üzere H. 764 (1362)'de gönderdiği elçilik heyetü (Feridun, No. 113).¹³⁵

XVII. Hindistan

1. Cihanşâh'ın cülus tebrikiyle görevli olarak II. Murad'a gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 65). 2. Mehmedşâh Beman'in ünlü Hoca-ı Cihan'ın yazdığı mektubu İkinci Mehmed (Fatih)'e götürmekle görevlendirdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 215). 3. II. Bâyezid'in tahta çıkmasını tebrik vesilesiyle 1485 yılında İstanbul'a gönderilen elçilik heyeti. Bu elçilik heyetinde görevli bulunan Behmenşâh'm veziri Hoca-ı Cihan Mısır'da tutuklandı. 4. Bahadırşah'm elçisi prens Kürşât, Humâyun'a karşı yardım talebinde bulunmak üzere firârî prens Burhanbeğ"le birlikte 1536'da İstanbul'a geldi. 5. Hurremşâh'm elçisi, Bağdad seferi sırasında Sultan IV. Murad'ın karargâhına vardı ve ertesi yıl Tebriz'den memleketine gönderildi. 6. Cihanşâh'm elçisi Hacı Mehmed, zengin hediyelerle birlikte 1653'de İstanbul'a geldi. 7. 1656 yılında, Kandahar'm tekrar fethi için Cihanşah adına yardım talebinde bulunmakla görevlendirilen elçi Kaimbey İstanbul'a geldi. 8. 1716'da gelen Hindistan elçilik heyeti. 9. Bûyük-Moğol Nassireddin Muhammed'in elçisi Seyid Ata-ullah 1747'de İstanbul'a geldi.¹³⁶

XVIII. Saint Jean Şövalyeleri.

Rodos'a uzun zaman hâkim olan Rodos şövalyeleri, bu süre zarfında Osmanlı Sultanlarına birçok elçilik heyetleri göndermişlerdir. Bunların arasında en fazla kayda değer olanları Sultan'ın tahta çıkışını tebrik için gönderdikleri elçilik heyetiyle, ikinci defa gönderdikleri Lycie ve Carie kıyılarında ticaretlerine izin verilmesi görüşmeleriyle görevlendirdikleri elçilik heyeti ve üçüncüsü Sultan Cem'in masraflarıyla alâkalı olarak büyük-üstâd Aubusson'un II. Bâyezid'e gönderdiği elçilik heyetidir.¹³⁷

¹³⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/150

¹³⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/150-151

¹³⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/151

XIX. Kalmuklar.

1. Kalmukların hanı Asguka'nın III. Ahmed'in tahta çıkışını tebrik etmekle görevlendirdiği elçisi Pehlivan-Kuli'nin 1711'de İstanbul'a varış. ¹³⁸

XX. Karaman Beyliği

1. Karaman Beyleri tarafından gönderilen ilk iki elçilik heyeti Orhan zamanına rastlamaktadır ve H. 741 (1340) tarihindedir (Feridun, No. 59-62). 2. Ali ve babası Alâeddin Beylerin kendilerini tehdid eden harekât hazırlıklarından vazgeçilmesi ricasında bulunmak üzere I. Mu-rad'ı elçilik göreviyle ziyaretleri (Feridun, No. 133-193). 3. Birinci Mu-rad'm kızı Nefise Sultanı e  olarak istemekle görevlendirilen elçilik heyeti, 780 (1378) tarihinde (Feridun, No. 125 ve 126). 4. Germiyan pren-sesiyle evlenmesini tebrik etmek üzere gönderilen elçilik heyeti. 5. Ali Bey'in halefi Mehmed Bey'in elçilikle Sultan I. Mehmed nezdine gelmesi. 6. Karaman Beyi Mehmed Bey'in elçilikle II. Murad'ın nezdine gelmesi (Feridun, No. 79 ve 81). ¹³⁹

XXI. Kastamonu Beyliği:

Kastamonu Beyi'nin Sultan I. Bâyezid'in evliliği münasebetiyle elcili- ¹⁴⁰

XXII. Germiyan Beyliği.

Germiyan Bey'nin elçilik göreviyle damadı I. Bâyezid'i ziyareti (Feridun, No. 171). ¹⁴¹

XXIII. Kazaklar.

1. İlk Kazak elçileri 1653'de İstanbul'a geldi. 2. 1654'de gönderilen bir elçilik heyeti, Bâb-ı  lfye 40000 ek  tutarındaki vergiyi sundu. 3. Koronka'nın idaresindeki  si Kazakların elçilik heyeti 1667'de İstanbul'a

¹³⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/151

¹³⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/151

¹⁴⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/152

¹⁴¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/152

geldi. 4. Chmielnicki'nin elçisi Ginowski daha sonra İstanbul'a geldi. ¹⁴²

XXIV. Fas.

1. Fas prensi tarafından 1617'de İstanbul'a gönderilen elçilik heyetinin başlıca maksadı, Bâb-ı Âlî ile İspanya kralı arasında müzakereleri yapılan dostluk anlaşmasını neticesiz bırakmaktı. 2. Sultan İkinci Osman tahta çıkması dolayı siyle tebrik için gönderilen elçilik heyeti. 3. 1695'de gönderilen elçilik heyeti. 4. Prens Molla Abdullah Bin İsmail tarafından gönderilen elçilik heyetleri, 1762 ve 1767. ¹⁴³

XXV. Mağribîler.

Mağribilerin Sultan İkinci Bâyezid'e gönderdikleri elçilik heyeti. ¹⁴⁴

XXVI. Menteşe Beyliği.

Germiyan prensesiyle evlenmesi münasebetiyle Menteşe Beyl'nin gönderdiği elçilik heyeti. ¹⁴⁵

XXVII. Milan.

Luigi Sforza'nın 1494'de İkinci Bâyezid'e gönderdiği elçilik heyeti. XXVm. Muzaffer, Faristan prensi.

Timurlenk'e karşı harekâtta birlikte olmayı temin maksadiyle şah Mansur tarafından Yıldırım Bâyezid'e gönderilen elçilik heyeti (Feridun, No. 183). ¹⁴⁶

XXIX. Napoli.

1. Bâb-ı Âlî ile banş anlaşması yapmakla görevlendirilen elçilik heyeti, 1479'da. (Marino Sanuto, Commentario della guerra di Ferrara, s. 71). 2.

¹⁴² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/152

¹⁴³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/152

¹⁴⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/152

¹⁴⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/152

¹⁴⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/152

1485 yılında gönderilen elçilik heyeti (Guicciardini I). 3. Fransa'ya karşı yardım talebinde bulunmak üzere Alphonse'un İkinci Bâyezid'e gönderdiği elçilik heyeti, 1489 tarihinde. 4. Elçi Thomas Paleologue 1494'de Bâb-ı Âlî ile banş anlaşması imzaladı. 5. Bâb-ı Âlî ile eski münasebetleri tazelemekle gönderilen Finochetti ve Rumiti'nin 1740'daki elçilikleri. 6. Şövalye Majo'nun 1743'deki elçiliği. 7. Kont Lu-dolfun 1750'deki elçiliği.¹⁴⁷

XXX. Ortokidler.

Mardin Beyi Nasireddin'in I. Murad'a gönderdiği elçi (Ferudun, No. 101).¹⁴⁸

XXXI. Oğznbeyler.

Semer kand prensi Ubeydullah'ın Kanunî Sultan Süleyman'a gönderdiği elçilik heyeti. 2. Borrakhan'ın elçisi Kutluk Fulhadi, Sultan Süleyman'a İranlıları şikâyet etmek üzere İstanbul'a geldi. 3. Nezirhan'ın elçisi Bâb-ı Âlî'den yardım istemekle görevli olarak 1649'da İstanbul'a geldi. 4. Abdulaziz Han'ın 1678'de gönderdiği elçilik heyeti. 5. Es-Sey-yid Muhammed Bahadırhan'ın gönderdiği Küçük Ali beyin elçiliği, 1704 yılında. 6. Prens Oğuzbey'in 1706'da gönderdiği elçilik heyeti. 7. Aynı elçilik heyetini 1711 yılında bir kere daha göndermesi.¹⁴⁹

XXXII. Papalar.

Bâb-ı Âlî ile karşılıklı elçilik gönderme muamelesinde bulunan tek Papa Alexandre Borgia oldu. Bu karşılıklı elçilikler Cem Sultanın suçlunun iadesinin kabulü ve reddi konusu üzerinde durmaktan başka bir işle meşgul olmuyorlardı. Papa Sixte-Quint'in Asya'ya gönderdiği elçilik heyetinin aynı görevi vardı ve Bâb-ı Âlî ile hiçbir suretle temasta bulunmadı.¹⁵⁰

XXXIII. İran.

¹⁴⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/153

¹⁴⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/153

¹⁴⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/153

¹⁵⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/153

Safevî hanedanının başlangıcından beri Bâb-ı Âlfye elçilik heyetleri gönderen hükümdarlar bu imparatorluğa hâkim olmuş hanedanlar hükmünde bulunduklarından sırasıyla sayılmışlardır . (Bunları şöyle sıralayabiliriz: Timur ve onun sülalesinden gelenler; Ak-Koyunlu ve Ka-ra-koyunlu Türkmen prensleri, Azerbeycan İlhanlıları ve Şiraz'daki Mu-zaffer'in ailesi). Bu bakımdan, biz burada ancak Safevîlerin ilk hükümdarı olan Şah İsmail'in çağdaşı Sultan İkinci Bâyezid'in tahta çıkışından itibaren gönderilen İran elçilik heyetlerinden bahsedeceğiz. 1. Saltanatının ilk yılında, 1501'de Şâh İsmail tarafından gönderilen elçilik heyeti. 2. Şâh İsmail'in, bu Sultanın kendisine gönderdiği üç ihtara cevap olarak bir elçilik heyetini Şebekhan'ın kesik başını. I. Selim'e götürmekle görevlendirerek İstanbul'a yollaması. 3. Şâh İsmail'in Çaldıran savaşından sonra, Demitoka'da tutuklu bulunan eski elçilerinin esaretlerinden şikâyet etmek üzere bir elçilik heyeti göndermesi (Feridun, No. 258). 4. Şâh İsmail tarafından Sultan'a hediyeler sunmak ve Çaldıran'da esir edilen gözde kadınlarından birinin fidyelerini müzâkere etmekle görevlendirdiği bir elçilik heyeti göndermesi (Feridun, No. 428). 5. Kanunî Sultan Süleyman'ın tahta çıkması münasebetiyle Şah İsmail'in bir elçilik heyeti göndermesi. 6. Birinci İran seferi esnasında, 1535'de İran hanı Ustaçlı'nun baş teklifinde bulunmak üzere bir elçilik heyeti göndermesi. 7. 1554'de, baş görüşmelerinde bulunmakla görevlendirilen Şah-kuli'nin elçilikle gönderilmesi. 8. Ferrukzânbeğin elçiliği, 1555. 9. Şâh Tahmasb'ın Kanunîye ve Selim'e gönderdiği elçilik heyeti, 1559. 10. 1561'de İstanbul'a gelen İran elçilik heyeti. 11. İkinci Selim'in tahta çıkmasını tebrikle görevli Şahkuli Sultan'ın elçiliği, 1566. 12. Üçüncü Murad'ın tahta çıkışını tebrikle görevli Tokmak Sultan'ın elçiliği. 13. 1585 seferi esnasında DarogaMaksudun elçilik göreviyle Sinan Paşa ordugâhına gönderilmesi. Aynı yıl, biri Çıldır'a diğeri Erzurum'a, iki İran elçisi daha geldi: 14. Elçi İbrahim, İstanbul'da hapis haneye kapatıldı. 15. 1587'de Ferhad Paşa'ya gönderilen İran elçilik heyeti. 16. Dört İranlı hanın bin kişilik bir mâiyyet ve binbeşyüz atla İs-tanbula 1589'da elçilik heyeti olarak gelişleri. 17. 1592 ve 1593'de olmak üzere iki İran elçisinin gelişleri. 18. Üçüncü Murad'ın ölümünden kısa bir süre önce, Kazvin hanı Kerim elçi olarak İstanbul'a geldi. 19. Şah Abbas tarafından III. Mehmed'in tahta çıkışını tebrikle görevlendirilen Zülfikar'ın elçiliği. 20. 1599'da Büyük-Abbas tarafından yirmidört büyük şehrin anahtarlarını İstanbul'a götürmekle görevlendirilen Karalı an'ın elçiliği. 21. Mahmud hanın 1603'deki elçiliği. 22. Kadıhanı'nın 1612'deki elçiliği; yine bu yıl içinde Gürcü bir kadın İran'la Bâb-ı Âlî arasında

barış müzâkerelerinde bulundu. 23. Şâh'dan bir mektup getiren Şemseddin'in 1613'de İstanbul'a gelmesi ve yine bir İran elçisinin 1614'de Türk başkentine gelişi. 24. elçi Kasım tarafından banş anlaşmasının sonuçlandırılması. 25. Necif Kulibeğ'in elçiliği, 1621 yılında. 26. Adı bilinemeyen bir elçi 1622 yılında, 27.11. Osman (Genç)'in tahta çıkışını tebrikle görevlendirilen Aga Rıza'nın elçiliği. 28. İran elçisi Tok-tekhan, 1627'de Veziriazam Hafız Paşa Üe müzâkerelerde bulundu. 29.

Elçi Tahmasp Kuli Sultan'ın Şâh'ın oğlunun Bağdad valiliğine tâyini talebinde bulunmak üzere 1628'de İstanbul'a gelişi. 30. Kâmrânbeğ'in 1635'deki elçiliği. 31. Maksudhan'ın elçiliği, 1637 yılında. 32. 1639 yılında banş müzâkerelerine memur edilen Mehmed Kuli ve Saruhan'ın elçilikleri. 33. Aynı yıl banş anlaşmasının tasdikini gerçekleştirmek üzere ikinci bir elçilik heyeti İstanbul'a geldi. 34. IV. Mehmed (Avcı)'ın tahta çıkışını tebrikle görevlendirilen Mehmedhan'ın elçiliği, 1649 yılında. 35. Rr Alinin elçiliği, 1656 yılında. 36. 1692'de II. Ahmed'in tahta çıkışını tebrikle görevlendirilen Kelb Ali'nin elçiliği. 37. 1695 yılında bir İran elçisinin gelişi. 38. II. Mustafa'nın tahta çıkışını tebrikle görevlendirilen Horasan hanı Abul Massum'un elçiliği. 39. İran Şahı Hüseyin'in elçisi Basra ve Kavama şehirlerinin anahtarlarını getirdi. 40. Mirza Mehmed Müminhan'ın elçiliği, 1700 yılında. 41. Nahcivan hanı Murteza Kuli'nin elçiliği, 1706 yılında. 42. Aynı elçi 1721'de İstanbul'a geldi. 43. 1725'de Eşref tarafından gönderilen Abdulazizhan'ın elçiliği. 44. Mehmedhan'ın elçiliği, 1728 yılında. 45. Şâh Tahmasp'in elçisi olarak İstanbul'a gelen Rıza Kulihan 1730'da Limnos adasına sürgüne gönderildi. 46. 1731'de I. Mahmud'un tahta çıkışını tebrikle görevlendirilen Veli Mehmed-Kuli han'ın elçiliği. 47. Aynı 1731 yılında Tebrizli Feth-Alibeğ ve Allverdi'nin elçilikleri. 48. Şâh Tahmasp'in elçisi Şafî Kulihan Bâb-ı Âlî ile banş anlaşmasını imzaladı. 49. Nadir Kulihan tarafından gönderilen elçilik heyeti. 50. Abdalbakihan, Bâb-ı Âlî'ye, 1736'da Nadir Şah'ın tahta çıktığını bildiriyor. 51. 1739'da Nâdir Şah'ın aracılığını teklif etmekle görevli olarak gelen elçilik heyeti. 52. 1741'de bir İran Şahı tarafından gönderilen olağanüstü yetkili elçilik heyeti. 53. Nâdir Şâh'ın Bağdad üzerine sefere başladığını haber vermekle görevli Nezar Ali ve Mirza Seki'nin elçilikleri, 1743 yılında. 54. Feth-Alihan'ın elçiliği, 1746 yılında. 55. Halifeler halifesi Mustafahan'ın 1746'daki olağanüstü elçiliği. 56. Nadir Şâh'ın yeğeni Ali Kuli tarafından gönderilen Kermanşahan hanı Abdul-Kerimhan'ın elçiliği, 1748 yılında. 57. İran tahtını gaspeden İbrahim Şâh

tarafından gönderilen Mustafahan ve Mehdihan'ın elçilikleri. ¹⁵¹

XXXIV. Polonya

1. 1476'da Casimir tarafından gönderilen Wurocimoviecki'nin elçiliği. 2. Kral Sigismond'un 1525 yılında Kanunî Sultan Süleyman'a gönderdiği elçilik heyeti. 3. Opalinsky'nin elçiliği, 1532 yılında. 4. Gran fethi dolayısıyla Kanunryi tebrikle görevli Polonya elçilik heyeti, 1543 yılında. 5. 1449'dan 1553'e kadar Nicolas Bohousz ve sırasıyla yerine gelenler. 6. Brzowski'nin elçiliği, 1554'de. 7. Lembergli timarsahibi Simon'un elçiliği, 1555'de. 8. Yaslowiecki'nin elçiliği, 1556 yılında. 9. Ni-colas' Brzeski'nin elçiliği, 1563'de. 10. Schorowski'nin ikinci Selim'in tahta çıkmasını tebrik göreviyle 1568'deki elçiliği. Christophe adlı bir Ermeni, Polonya kralının bir mektubuyla İstanbul'a geldi. 11. Tara-nawsky'nin III. Murad'ın tahta çıkışını tebrik göreviyle elçiliği, 1575'de. 12. Elçi Vekili Saint Marc Sobiesky'nin 1577'de İstanbul'a gelişi. 13. Murahhas Fodore tarafından bildirilen Paul Uchansky'nin elçiliği. 14. Martin Lubomirski'nin elçiliği, 1592'de. Polonyalı seyyis Jean Podla-doffsky'nin öldürülmesi. Elçi vekili Slatofsky'nin İstanbul'a gelişi. 15. 1597'de banş anlaşmasını yenilemek üzere Zamoisky'nin elçiliği. 16. 1598'de bir Polonya elçilik heyetinin gelişi. 17. 1609'da yine bir elçilik heyeti. 18. Banş anlaşmasını sonuçlandırmakla görevli Stanislas Zora-winsky ve Jaques Sobiesky'nin elçilikleri, 1619'da. 19. Zbarawsky'nin elçiliği, 1622'de. 20. Aynı elçinin gelişi, 1625 ve 1626'da. 21. Stanislas Suliszeivsky'nin elçiliği 1628'de. 22. Alexandre Trzebinsky'nin elçiliği, 1634'de. 23. Adalbert Miaskowsky'nin elçiliği, 1640'da. Chmielecki'nin İstanbul'a gelişi; sonraki yıl elçi vekili Nicolas Bieganowsky'nin özel bir vazifeye İstanbul'a gelişi. 24. Albert Raziusky'nin elçiliği, 1656'da. Nabiansky Bienensky ve Marius Jaskolsky'nin İstanbul'a gelişleri. 25. Szamowsky'nin elçiliği, 1661 "de. 26. Wisocky'nin tekrar İstanbul'a gelişi 1672. 27. 1674'de murahhas Siekierzynsky ve bir diğerinin İstanbul'a gelişleri. 28. Dombrowski'nin elçiliği, 1676'da. 29. Sobieski tarafından gönderilen Mysliszewsky ve Kaczorewski'nin elçilik heyeti. 30. Korycki ve Bidrciuski'nin elçilikleri; bu iki elçi, murahhas Modrzaiewski ve elçi Gninski'nin tasvib etmiş oldukları barış anlaşmasını imzaladılar, yıl 1677. 31. Elçi kont Prosy, 1678 yılında geldi. 32. Elçi Spandocchi 1679'da

¹⁵¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/153-155

İstanbul'a geldi. 33. Prosky'nin elçi olarak ikinci gelişi. 34. Stanislas Rzewuski, 1699'da, Karlofça'da Malachowsky tarafmdan sonuçlandırılan barış anlaşmasının tasdikli nüshasını getirdi. 35. Rapha-el de Winiawa Leszczyhski'nin elçiliği. 36. Guski'nin elçiliği, 1705'de. 37. Albay Dominique Bekierski, Sredzli timarsahibi François Golz'un elçiliğinden sonra konfederasyon tarafından elçi olarak gönderildi ve Ma-zovie valisi ile Stanislas Chomstowsky, Karlofça barış anlaşmasının yenilenmesi için gelmişlerdi. 38. Murahhas Wilkomir Joannis Stru-tinsky'nin 1720'de İstanbul'a gelişi. 39. Sulima Popiel'in elçiliği, 1722'de. 40. Sierakowsky'nin elçiliği; aynıyında yerine elçi olarak yeğenini bıraktı, 1734'de. 41. Malujez'in elçiliği 1735'de. 42. Konfederasyon tarafmdan gönderilen Goroivski'nin elçiliği, 1739'da. 43. Murahhas Be-noe'nin 1743'de İstanbul'a gelişi. 44. Kont Mnizek'in selefi Malczewski 1755'de elçilik görevinde bulundu. 45. Elçi Stankiewicz'in ülkesine gönderilmesi ve aynı yıl 1766'da elçi Alexandrowicz'in İstanbul'a gelişi. 46. Konfederasyon tarafından gönderilen timarsahibi Podorsoki'nin elçiliği, 1768'de. 47. Potock ve Krasinski, Lasocki, Morasovich ve Kosakows-ki'nin elçilikleri.¹⁵²

XXXV. Portekiz.

Elçi Odoardo Cataneo 1544 yılında Bâb-ı Âlî ile Portekiz arasında barış anlaşması görüşmeleri yaptı.¹⁵³

XXXVI. Prusya.

Müzakereci Hauden, 1544 yılında, Bâb-ı Âlî ile bir dostluk anlaşmasının imzalanması için İstanbul'a geldi; daha sonra elçi unvanıyla İstanbul'a geldi; daha sonra M. de Zegelin onun yerine göreve atandı.¹⁵⁴

XXXVII. Ragusa.

Önceleri Ragusa elçileri kendilerine kabul ettirilen vergiyi götürmek üzere her yıl İstanbul'a gidiyorlardı; sonraları artık üç yılda bir bu görevi yerine getiriyorlardı. Cumhuriyet tarafından gönderilen Ragusa elçileri

¹⁵² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/155-157

¹⁵³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/157

¹⁵⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/157

arasında ikisi kaydedilmeğe değer. Bunlardan ilki, Nicolas Bona, zincire vurulmuş olarak öldü; diğeri, Gozzi, hasta olduğu halde hapse atıldı. ¹⁵⁵

XXXVIII. Âsiler.

Bohemya Âsilerinin elçisi Henri Bitter, 1619'da İstanbul'a geldi; onun ardından da Jean de Koeln ve Samuel Gschin geldiler. Aralarında Engel ve Starzer'in bulunduğu Avusturya Âsilerinin elçileri aynı yıl İstanbul'a vardılar ve onlarla aşağı yukarı aynı zamanda Macar âsilerinin elçisi Etienne Karlath da İstanbul'a ulaşı. Bu Macar elçisinin gelmesinden on yıl önce Bâb-ı Âlî, Bocskai ve Andre Gitz'i'nin bir elçilerini kabul etmişti. Rakoczy'nin ajanları olan Michel Maurer ve Balthasar Sedes 1664 yılında İstanbul'a geldiler. Inczedi ve Zriny'nin sarayının büyük mareşali Bacovacs'i'nin 1644'de İstanbul'a gelişleri. Etienne Petscoczy ve Paul Szepesi'nin 1671'de İstanbul'a gelişleri; 1673'de birçok Macar milletvekilinin gelişleri. 1674'de, Forgacs, Kende, Petsy ve Koubiny'nin ve aynı sıralarda Szepesi, Radoczy ve Petroczy'nin İstanbul'a varışları. 1676'da Paul Szepesi ve Pandscho Husein'in gelişleri. 1677'de, Etienne Komarosi ve Debreczin milletvekili Etienne Posalaki'nin gelişleri; aynı tarihte Ladislav Kutasy ve Michel, Rusai ve Andreas adlarındaki dört Macar İstanbul'a varmaları. Ghizi, Redin ve Dumoghi adları taşıyan Toekoeli'nin murahhaslarının İstanbul'a varışları, 1682 yılında. 1683'de Zriny ve Bathiany milletvekillerinin İstanbul'a gelişleri. Toekoeli'nin 1684'de gönderdiği ikinci elçinin İstanbul'a varışı. Macar âsilerinin son murahhası, Türkiye üzerine hâtıralar yazarının babası Tott'un İstanbul'a varışı. ¹⁵⁶

XXXIX. Rusya.

1. İlk Rus elçisi Michem Plestcheieff 1495 yılında İstanbul'a geldi. 2. Alexis Golokvastoff'un elçiliği, 1499 yılında. 3. Tretjak Gubin'in elçiliği, 1521 yılında. 4. Jean Morosow'un elçiliği, 1523 yılında. 5. Vasili'nin gönderdiği iki elçi; 1529 yılında yola çıkarılan bu iki elçi kaybolduklarından, bir üçüncü elçi gelip bunların âkibetleri hakkında bilgi istedi. 6. IV. İvan'ın gönderdiği Adascheffin elçiliği. 7. 1570'de ikinci Selim'in tahta çıkışını tebrikle

¹⁵⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/157

¹⁵⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/157-158

görevlendirilen Novosiltzof'un elçiliği. 8. 1583'de gönderilen, fakat Rus tarihlerinin kaydetmedikleri Rus elçilik heyeti. 9. 1584'de Çar'ın iki elçisinin İstanbul'a gelişi. 10. Çar'ın gönderdiği bir Ermeninin 1585'de gelişi. 11. 1592'de bir Rus elçisinin İran'da bir görevi yerine getirdikten sonra İstanbul'a varışı; bir diğer elçi. 12. 1595'de Üçüncü Mehmed'in tahta çıkışını tebrikle görevlendirilen bir Rus elçilik heyetinin gelişi. 13. İkinci Osman'ın tahta çıkışını tebrikle görevlendirilen bir Rus elçilik heyetinin 1618 yılında İstanbul'a varması. 14. II. Mustafa'nın tahta çıkışını tebrikle görevlendirilen bir Rus elçilik heyetinin 1622'de İstanbul'a gelmesi. 15. İki Rus elçisi, 1624'de Şahin-Giray tarafından öldürüldü. 16. İstanbul'a Rus elçilik heyeti gönderildi, 1628 yılında. 17. Sultan İbrahim'in tahta çıkmasını tebrikle görevlendirilen bir Rus elçilik heyeti 1640'da İstanbul'a geldi. 18. 1642'de Rusya'ya gönderilen bir çavuşun öldürülmesinden ötürü Rus hükümeti tarafından özür dilemekle görevlendirilen bir Rus elçilik heyetinin İstanbul'a gelişi. 19. Etienne Wassiliwitsch ve Alferi Kusovleff'ten kurulu bir Rus elçilik heyetinin Rus çarlığı tahtına Alexis-Michailowicz'ın çıktığını Türk Sultanı'na haber vermekle görevlendirilerek 1645'de İstanbul'a gönderilmesi. 1660'da, Çar'dan mektup getiren tercüman Daniel Kononov İstanbul'a geldi ve 1666'da Striapschi Vasili Tiapkin de İstanbul'a ulaştı. Müteakib yıl, Athanase Nestrow ve Jean Wachraniev, Bâb-ı Âlî'den pat-rikin atanması yolunda talebde bulunmak üzere İstanbul'a geldiler. Tercüman Basile Daudov ve müzakereci Athanase Porosoukov, tercüman David Schaidurow'la birlikte, 1668'de İstanbul'a hareket ettiler. 1672'de, Basile Daudov ve Nicephore Winiukow'un vazifeyle Türk başkentine gönderilmeleri. Müzakereci Manolî İvanoviç'in (Avusturya ve Venedik arşivleri) Türk başkentine gönderilmesi. 20. Basile Alexand-re'nin elçiliği. 21. Çar Feodor Alexieviç'in tahta çıktığını Türk Sultanı'na haber vermekle görevlendirilen Athanase Porosukov, Starkow ve tercüman Volochanin'den oluşan bir elçilik heyetinin Türk başkentine gelmesi. 22. 1678'de bir Rus elçilik heyeti. 23. Nicephore'un elçiliği, 1680'de. 24. Olağanüstü yetkili elçiden önce yola çıkan bir murahhas, Türk sınırına gelince, 1681'de öldü; bu sebeble kâatibi Andre Bokow İstanbul'a bir basma geldi. 25. 1686'da Rus elçisi geldi. 26. Karlofça'da olağanüstü elçi olan Prokop Boganoviç'in elçiliği. 27. Ukraintzov'un elçiliği, Karlofça barış anlaşmasının imza yetkilisi. 28. 1704'de bir Rus elçisi. 29. Tolstoi'un elçiliği, 1709'da. 30. Abraham Lapuçin'in elçiliği, 1712'de. 31. Alexis Daçkov'un elçiliği, 1718'de. 32. Kont Rouman-zoffun elçiliği, 1725'de. 33. Neplueff'in İstanbul elçiliği, 1729'da,

Wis-niakoff dan sonra. 34. Prens Şerbatov'un elçiliği. 35. NepluiefT'in oğlunun elçi olarak İstanbul'a gelişi, 1747'de. 36. Prens Şahovskoi'nin elçiliği.

Üçüncü Mustafa'yı tahta çıkışından ötürü tebrikle görevli, 1756 yılında. 37. Prens Daşkov'un Sultan'a çar Üçüncü Pierre'in görevlendirilerek 1767'de elçilikle İstanbul'a gönderilmesi. 38. II. Katerina'nın tahta çıkışını haber vermekle görevli pmes Dolgoroukinin elçiliği.¹⁵⁷

XL. Şirvanşahlar.

1. Şirvanşah'ın II. Murad'a gönderdiği elçilik heyeti (Ferudun, No. 71). 2. Sultan Halil'in Şirvan prensi olarak, II. Murad'a gönderdiği elçilik heyeti (Ferudun No. 154).¹⁵⁸

XLI. Sırbistan.

Lazar'ın I. Murad'a gönderdiği elçilik heyeti. 2. Osmanlılarla barış imzalamış olan elçilik heyetinin Lazar'ın oğlu tarafından Yıldırım Bâyezid'e gönderilmesi. 3. Birinci Mehmed'in tahta çıkışını tebrikle görevlendirilen elçilik heyeti. 4. Cüneyd'in isyanı münasebetiyle 1425'de gönderilen elçilik heyeti. 5. Banş anlaşmasını yenilemek ve İkinci Mehmed'in tahta çıkışını tebrik için gönderilen elçilik heyeti.¹⁵⁹

XLII. İsveç.

1. Murahhas-veya maslahatgüzâr-Paul Strassburg'un 1632'de İstanbul'a gelişi. 1652'de müzakereci Benoit Skith'in gelişi; elçi Claude Sohalam'ın 1656'da İstanbul'a vanışı. 2. Clas Ralams'm elçiliği. 3. Wel-lik ve Lilienkron'un elçiliği. 4. Neugebauer, Poniatowski, Mayersfeld ve Funk'un elçilikleri, XII. Charles'in elçileri. 5. 1737'de Bâb-ı Âlî ile bii dostluk anlaşmasının müzâkerelerini yürütmekle görevlendirilen Hoep-ken ve Carlson'un elçilikleri. 6. Celsing'in 1752'deki elçiliği.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/158-159

¹⁵⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/159

¹⁵⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/159

¹⁶⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/159

XLIII. İzmir ve Aydın.

İzmir ve Aydın Beyi Hamza beyin kardeşi Musa'nın hareketlerini bildirmek üzere Birinci Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 140).¹⁶¹

XLIV. Dulkadır.

Dulkadir Beyi Süleymanbey'in Eflak seferi dönüşünde attan düşerek tehlikeli bir şekilde yaralanan ve Bursa'ya götürülen Birinci Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti. (Feridun, No. 163).¹⁶²

XLV. Timur.

Timur tarafından Yıldırım Bâyezid'e gönderilen beş elçinin güven mektupları, Feridun'da 173, 177,179,180 ve 185 numaralarda bulunmaktadır.¹⁶³

XLVI. Timur (Oğulları ve torunları).

1. Kara Yusufun ölümünden, H. 823 (1420), sonra Şahruh'un I. Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 159). 2. Şahruh'un aynı Osmanlı Sultanına gönderdiği elçilik heyeti, H. 828 (1424)'de, (Feridun, No. 145). 3. Şâhruh-Mirza'nun Sultan İkinci Murad'a gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 73); elçilik görevini Abdulhalil Bahşî üstlendi. 4. Şâhrûh-Mirza, aynı Sultan'a elçilik heyeti gönderdiği gibi, Kara Uhiğ ve Karaman Beyi'ne de 841'de (1437) elçilik heyetleri gönderdi (Feridun, No. 87). 5. Şâhrûh-Mirza'nın oğlu Baysungur Mirza'nın Sultan İkinci Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 198). 6. Ulugbey'in oğlu Abdullatif in elçilik heyeti (Feridun, No. 196).¹⁶⁴

XLVII. Transilvanya.

¹⁶¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/160

¹⁶² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/160

¹⁶³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/160

¹⁶⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/160

1. Nic, Orbay ve François Bologh'un elçiliği, 1568'de. 2. Bathory'nin elçileri olarak, Pierre Egrud ve Alexandre Kendi'nin elçilikleri, 1574'de. 3. Bekes, Antalffy ve Alexandre Tinodi'nin elçilikleri, 1574 yılında. 4. Mathias Nagy ve Degy Janos'un elçilikleri, 1577'de. 5. Bathory tarafından 1610'da gönderilen elçilik heyeti. 6. Ferentz Balassi, Thomas Bor-sos'un elçilikleri, 1618'de. 7. Balassi'nin elçiliği 1621'de öldü. 8. Beth-len Gabor'un elçiliği ve elçiliği sırasında 1623'deki ölümü. 9. Keresz-tessy'nin elçiliği, 1625 yılında. 10. Miko Ferentz'in elçiliği, 1627 yılında. 11. Sitvatorok kongresinde eski olağanüstü yetkili murahhas Toldola-gi'nin elçiliği, 1627'de. 12. Rakoczynin elçiliği, 1636'da. 13. Etienne Ke-orossi'nin elçiliği, 1640 yılında. 14. Jean Boris'in elçiliği, 1652 yılında. 15. François Szepessi, Nicolas Torday ve Nicolas Keresztessi'nin elçilikleri, 1657 yılında. 16. Apafy'nin gönderdiği Joannes Datz, Gabriel Hallerin elçilikleri, 1662 yılında. 17. Joannes Datz, Ladislav Ballo ve Va-lentin Rilvasi'nin elçilikleri, 1663 yılında. 18. Nemes tarafından gönderilen elçilik heyeti, 1667 yılında. 19. Joannes Also'nun elçiliği. 20. François Rhedei, Joannes Datz, Math. Ballo ve Mich. Czermeny'nin elçilikleri, 1671 yılında. 21. Apafy'nin elçileri olan Georges Cappy ve Christ. Pasko'nun elçilikleri, ki bunlara üç milletten altı milletvekili katılmıştı, 1677 yılında. 22. Sigismond Boier ve Pierre Varda'nın elçilikleri, 1678 yılında. 23. Sig. de Laslo'nun yıllık vergiyi götürmekle görevlendirildiği elçiliği; kedisine Kereli ve J. Sarossi adlarındaki memurlar da refakat etmişlerdi. 24. Ladislav Secha ve Ladislav Vaida'nın elçilikleri, 1681 yılında. 25. Balth. Markhasi, Sig. Boier ve Luilok'un elçilikleri, 1689 yılında. 26. Toekoeli tarafından gönderilen elçilik heyeti, 1684 yılında. 27. Michel Teleki, Csaki ve Jean Pop'un elçilikleri, Rakoczyn'ın gönderdiği bu elçiler 1708'de görev yaptılar. ¹⁶⁵

XLVIII. Türkmenler, yâni Kara-Koyunlu ve Ak-Koyunlu Hanedan.

A-Kara-Koyunlu Hanedanı:

1. Timur'un istilâsı esnasında Kara Yusufun Yıldırım Bâyezid'e gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No 169). 2. Şahruh'a karşı mücâdelesi münasebetiyle Kara Yusufun Birinci Mehmed (Çelebi)Ve gönderdiği elçilik heyeti (Feridun No 147). 3. Kara Yusufun oğlu İskender Bey'in Sultan I.

¹⁶⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/160-161

Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti (Feridun.No 149 ve 150). 4. Kara Osman'a karşı kazandığı zaferi tebrik etmek üzere Kara İskender'in I. Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 161). 5. Kara Yusufun oğlu Cihanşâh Mirza'nın II. Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 211). 6. Cihanşâh Mirza'nın Uzun Hasan'a karşı savaşı sırasında n. Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 221).¹⁶⁶

B. Ak-Koyunlu Hanedanı.

1. Bu hanedanın ceddi Kara Yuluk'un I.Murad'a gönderdiği elçilik heyeti (Feridun No. 77) 2. Birinci Mehmed'e aynı prens tarafından gönderilen elçilik heyeti (Feridun, No. 152.) 3. Kara Yuluk'un oğlu Ali Bey'in II. Murad'a gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 83). 4.Kara Yu-luk oğlu Hamza Beyin İkinci Murad'a gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 85). 5.Kara Yuluk'un torunu, Ali Bey'in oğlu Cihangir'in ü\ Murad'a gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 99).6. Uzun Hasan'ın İkinci Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti, Cihanşâh'a karşı kazandığı zaferden sonra 872 (1467)'de (Feridun, No. 222). 7. Uzun Hasan'ın Hüseyin Baykara'ya karşı kazandığı zafer üzerine aynı Osmanlı Pâdişâhına gönderdiği elçilik heyeti, H. 873 (1468)'de (Feridun, No. 223). 8. Aynı kişiden Osmanlı Padişah ına elçilik heyeti (Feridun, No. 224). 9. Uzun Hasan'ın oğlu Yakup'un I. Selim'e gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 240). 10. Uzun Hasan'ın torunu Elvend'in I. Selim'e gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 242).¹⁶⁷

XLIX. Oğuzbeyler.

1. Samarkand prensi Ubeydullah'ın Kanunîye gönderdiği elçilik heyeti. 2. Berrakhan tarafından Kanunî Sultan Süleyman'a gönderilen Kutluk Fuladi'nin elçiliği. 3. Bâb-ı Âlî'den yardım ricasında bulunmak üzere Nezirhan tarafından gönderilen Seyyid Abdulmennan'ın elçiliği, 1649'da. 4. Abdulazizhan tarafından gönderilen elçilik heyeti, 1678 yılında. 5. Esseyid Mehmed Bahadırhan tarafından gönderilen Ali Bey'in elçiliği, 1704 yılında. 6. 1706'da gönderilen Han'ın elçiliği. 7. 1711'de gönderilen elçilik heyeti.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/161

¹⁶⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/161-162

¹⁶⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/162

L. Eflâk.

1. Eflâklılann Birinci Mehmed'in tahta çıkışını tebrikle görevlendirerek gönderdikleri elçilik heyeti. 2. Sultan'ın âsi Cüneyd üzerinde kazandığı zaferi tebrik etmek maksadiyle Eflak voyvodasının gönderdiği elçilik heyeti, 1425'de. 3. Eflâklılann Radoul'ün voyvodalığının tasdikini ta-leb etmekle görevlendirerek gönderdikleri elçilik heyeti, 1521 tarihinde.¹⁶⁹

II. Venedik.

1.1408 yılında Venedik, Yıldırım Bâyezid'in oğlu Süleyman Çelebi ile bir banş anlaşması imzaladı. 2. Fetret döneminden sonra bir başına Osmanlı tahtının sahibi olan Birinci Mehmed döneminde, François Fos-cari, onunla barış anlaşmasını yeniledi. 3. II. Murad ve İkinci Mehmed'in tahta çıkışlarını tebrik için gönderilen elçilik heyetleri. 4. İstanbul'un fethinden sonra II. Mehmed'le banş anlaşmasını yenilemek üzere gönderilen Marcel'in elçiliği. 5. Thomas Malipieri'nin elçiliği, 1478'de. 6. Giovanni Darionun elçiliği, 1479 tarihinde. Banş anlaşmasının yapılmasından sonra, Pietro Vettore, İstanbul'da devamlı elçi olarak kalma bakımından Bâb-ı Âlî'nin muvafakatini aldı. 7. Hediyelerle İstanbul'a gelen Melchior Trevisan'ın elçiliği (Commentarii della guerra di Ferrara di Mar. Sanuto. Venezia 1828, s. 56). 8. Ant. Veturini'nin elçiliği, II. Bâyezid döneminde, 1481 "de. 9. Banş anlaşmasını yenilenmesiyle görevlendirilen Dom. Bolani ve Franc. Aurelio'nun elçiliği, 1483 yılında; Giov. Dario koyun ihracına müsaade eden kararnameyi getirdi. 10. Ant. Ferra ve Giov. Dario'nun elçilikleri, 1487 yılında. II. And. Gritti'nin elçiliği, 1497 yılında. 12. Banş anlaşmasını yenilemekle görevli And. Zanc-hani'nin elçiliği, 1498 yılında. 13. Gritti ve Alois Sagundino'nun elçiliği, 1503 yılında. 14. Bart Contarini ve Al. Mocenigo'un elçiliği, İkincisi Kâhire'ye Selim nezdine gönderildi, 1517 yılında. 15. Banş anlaşmasını yenilemekle görevli Marco Memmo'nun elçiliği, 1521 yılında. Elçi Pietro Bragadin 1526'da yerini Pietro Zen'e bıraktı, 1526 yılında. 16. Moceni-go'nun elçiliği, 1530 yılında. 17. Danieli di Federici'nin elçiliği, 1536 yılında. 18. İran'da kazandığı zaferler için Sultan'ı tebrikle görevli Tomaso Mocenigo'nun elçiliği; Orsini elçiliğe atandı, 1537 yılında. 19. Piet, Zen'in elçiliği; bu elçi İstanbul'a geliş yolunda ölmüştü; 84

¹⁶⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/162

yaşındaki Tomaso Contarini onun yerine atandı. Bernardo di Navaglero 1552'de elçiliğe atandı. 20. Ber. Trevisan'ın elçiliği, 1554'de ve 1555'de. 21. Ant. Barbarico'nun elçiliği, 1556'da. 22. Mard. de Cavalli'nin 1559'daki elçiliği. 23. And. Daudolu'nun elçiliği, 1562 yılında. 24. Dan Barbarico'nun ikinci elçiliği, 1564 yılında. 25. Kâtip Bonrizzo'nun tekrar göreve gelişi (Avusturya Arşiv Evi I.R'de bulunan raporlara bakınız; bu Arşiv'de elçi Soranzo ve Barbaro'nun raporları bulunmamaktadır; bu sonuncusu 1569 yılında Soranzo'nun yerine atanmıştı). 26. A. Donado'nun elçiliği, 1571 yılında; Giacommo Ragazzoni elçi olarak kaldı. 27. And. Baduer'in 1572'deki elçiliği; Ragazzoni Ant. Tiepolo'nun atanmasıyla memleketine döndü. 28. Üçüncü Murad'ın tahta çıkışını tebrikle görevlendirilen Gia-somo Soranzo'nun elçiliği, 1575 yılında; Giov. Corer 1578'de elçi Ant. Barbaro'nun yerine atandı; 1582'de onun yerini Giac. Soranzo aldı, onu Maffeo Venier, mevkiinde takibetti; 1585'de elçiliğe Francesco Morosini atandı ve 1590'da Lorenzo Bemardo elçi olarak İstanbul'a geldi. (Burada Venedik elçilerinin raporlarında 1609 yılına kadar bir boşluk görülmektedir); 1590'da Moro'nun elçiliği; 1591'da Zani atandı, Lipomani onun yerine geldi, Veniero 1595'de elçiliğe geldi; Capello 1596'da onu takibetti; 1604'de bu makamda Ottavio Bon bulunuyordu; Mocenigo elçi olarak I. Ahmed'e tahta çıkışı dolayısıyla Venedik Cumhuriyeti'nin tebriklerini sundu; 1612'de Simon Contareni elçiliğe atandı; Christ. Va-lier 1614'de görevde onu takibetti; aynı yıl elçiliğe Maro Nani atandı. (Yine burada, sözü geçen arşivlerdeki elçi raporlarında 1634 yılına kadar bir boşluk görülmektedir.) 29. Sim. Contareni'nin elçiliği, 1619 yılında. 30. 1624 yılında Sim. Contareni'nin elçiliği. 31. 1628 yılında Veniero'nun elçiliği. 32. Giov. Capello'nun elçiliği, 1634 yılında. 33. Piet. Foscarini'nin elçiliği, 1637 yılında; 1638 yılında Luigi Contareni elçi olarak atandı. 34. Anlaşmayı yenilemekle görevlendirilen Pietro Foscari'nin elçiliği, 1641 yılında. 35. Capello'nun elçiliği. 1652 yılında. 36. 1657'de barış müzakereleriyle görevlendirilen kâtip Ballerino'nin elçiliği. 37. 1664'de And. Holz'un elçiliği. 38. O sırada Larissa'da bulunan Sultan'ın yanına giden Luigi Molino'nun elçiliği, 1668 yılında. 39. Barış müzakereleriyle görevlendirilen Giavarino ve Padavino'nun elçiliği, 1669 yılında. 40. Savaş esirlerinin sür'atle değişimiyle görevlendirilen Giacommo Ouirini'nin elçiliği, 1672 yılında; Giov. Morosini 1676'da elçiliğe atandı; 1680'de yerine Pietro Guirano geldi, 1682'de Giov. Battista Dona onun yerine geldi. 41. 1684'de Bâb-ı Âlî'ye savaş ilân etmekle görevlendirilen Capello'nun elçiliği. 42. Karlofça anlaşmasını imzalayan, daha sonra İstanbul elçiliğinde bulunan

Lorenzo Saranzo'nun elçiliği, 1699'da. 43. Banş anlaşmasını yenilemekle görevlendirilen Carlo Ruzzi-ni'nin 1706'daki elçiliği; 1725 yılında elçi Gritti elçi Giovanni Em-mo'nun yerini almak üzere İstanbul'a geldi. 44. Emmo Angelo'nun elçiliği, 1732 yılında. 45. Karlofça banş anlaşmasını ebedî bir banş anlaşmasına dönüştürmekle görevli Sim. Contarini'nin elçiliği, 1733 yılında; elçi Giov. Donado 1745'de elçi Erizzo'nun yerini aldı, Bustaello o sırada elçilik kâtibi olarak görev yapıyordu.¹⁷⁰

OSMANLI ELÇİLİKLERİ

Yukarıda Sayılan Devletlere Gönderilenler

I. İngiltere.

Hüseyin Çavuş, Sultan İkinci Osman'ın tahta çıkışını resmen bildirmek üzere 1619 yılında İngiltere'ye gitti.¹⁷¹

II. Avusturya.

1.1535'de Kanunî Sultan Süleyman'ın Almanya imparatoruna gönderdiği Memiş Çavuş'un elçiliği. 2. Aynı Sultan tarafından imparator Ferdinand I.'e gönderilen elçilik heyeti. 3. İranlılara karşı kazanılan zaferleri bildirmek üzere imparatora aynı Sultan tarafından gönderilen elçilik heyeti, 1549 yılında. 4. Alman dönmesi Mahmud'un aynı yıl elçi olarak TransÜvanya'ya gelişi. 5. Polonyalı dönme İbrahim Strozzeny'nin Francfort-sur-Mein'e elçi olarak gelişi, 1562 yılında. 6. Avusturya İmparatoru Maximilien II'yl tebrikle görevlendirilen Bâli Çavuş'un elçiliği, 1564 yılında. 7. Yenilenen anlaşmayı götürmekle görevli İbrahim Strozzeny'nin elçiliği, 1568'de. 8. Yenilenen anlaşmayı teslim etmekle görevli tercüman Mahmud'un elçi sıfatıyla Prag şehrine varışı, 1574. 9. Veziriazam'ın mektubunu götüren Kambur Çavuş'un Viyana'ya gelişi, 1585 yılında. 10. Mustafa Çavuş'un elçiliği, 1589 yılında. 11. Bab-ı Âlî'nin hediyelerini arşidük Mathias'a götürmekle görevlendirilen Zülfl-kar bey'in elçiliği, 1603 yılında. 12. Sitvatorok banş anlaşmasını götüren Ahmed Kahyâ'nın elçiliği, 1609. 13.

¹⁷⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/162-164

¹⁷¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/165

Viyana anlaşmasının olağanüstü yetkili murahhası Ahmed Kâhya'nın elçiliği, 14.1. Mustafa'nın tahta çıkışını resmen bildirmek göreviyle Kapucubaşı Ahmed'in elçiliği. 15. İmparator Ferdinand'ı tahta çıkışında tebrikle görevli olarak gelen çavuş, 1619 yılında. 16. Receb Bey'in murahhas sıfatıyla gelişi, 1627 yılında. 17. Rıdvan Ağa'nın gelişi, bir evvelki murahhasın kâhyası, 1634'de, Szoen anlaşmasından sonra. 18. Veziriazam'ın bir mektubunu getiren Müteferrika Ahmed'in gelişi 1636 yılında. 19. Sultan İbrahim'in bir mektubunu getiren Osman Ağanın gelişi, 1643. 20. Önce murahhas, sonra elçi sıfatıyla Hasan Ağa'nın gelişi, 1649 yılında. 21. Bir mirâhurun elçiliği, 1653 yılında. 22. İmparatora bir mektup getiren Köprülünün bir ağasının gelişi, 1659 yılında. 23. İmparatorun tahta çıkışını tebrikle görevli Süleyman Ağa'nın gelişi, 1659 yılında. 24. Vasvar barış anlaşmasının tasdikli nüshasını getiren Kap ucu başı Yusuf Ağa'nın gelişi, 1664 yılında. 25. Beylerbeyi Kara Mehmed Ağa'nın elçiliği, 1664 yılında. 26. Zülflkar Bey ve Maurocardato'nun elçiliği, Karlof-ça barış anlaşmasının olağanüstü yetkili murahhasları, 1687 yılında, 27. İbrahim Paşa'nın olağanüstü yetkili elçiliği 1687 yılında 28. Murahhas sıfatıyla İbrahim Ağa'nın gelişi, 1703 yılında. 29. Prens Eugene de Savoie'ya Veziriâzam'm mektubunu getiren müteferrika İbrahim'in gelişi. 30. İbrahim Paşa'nın olağanüstü yetkili elçiliği, 1719 yılında. 31. Murahhas sıfatıyla Mustafa Ağa'nın gelişi, 1732 yılında. 32. Ali Paşa'nın elçiliği, 1740 yılında. 33. Hattı Mustafa Efendi'nin murahhas sıfatıyla gelişi.¹⁷²

III. Bağdad.

1. Sultan Orhan'ın 740 (1339)'da Hasan Celayir'e gönderdiği elçilik heyeti. 2. Karaman Beyi Ali Bey'e karşı kazandığı zaferden sonra I. Mu-rad'ın Ahmed Celayir'e gönderdiği elçilik heyetü (Feridun, No. 134).¹⁷³

IV. Bitlis.

İkinci Murad'ın Bitlis Beyi Şah Mehmed bey'in mektubuna verdiği ve Rakka valisi Şemseddin tarafından götürülen cevabı Feridun, No. 104de bulunmaktadır.¹⁷⁴

¹⁷² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/165-166

¹⁷³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/166

¹⁷⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/166

V. Bizans.

Bizans İmparatorları Osmanlı Beylerine sık sık elçiler göndermeği âdet halih e getirmiş idiyseler de, karşı taraf bu âdete karşılık vermemiştir. Sultan Orhan ve daha sonra Birinci Murad Bizans'a elçiler göndermişlerdir. Bunlardan ilki Cantacuzene'in kızıyla evlenmesi, diğeri oğlu Savcı Bey'in İsyanı münasebetiyle elçiler göndermişlerdir. Sultan Birinci Mehmed, Bizans İmparatoru tarafından tutuklanan kardeşlerinin kendisine teslimi için birçok defalar elçiler göndermiş, meseleyi müzâkere konusu hâline getirmiştir. 1410'da kadı Gebize ve Fazlullah'ı Bizans hükûmetine gönderdi; Fetret döneminde taht iddiacısı Musa Çelebi, vergi İsteminde bulunmak üzere Veziriazam Ali Paşa'nın oğlunu imparatora gönderdi.¹⁷⁵

VI. Mısır.

1. Sultan Yıldırım Bâyezid, 797 (1394) yılında, kendisine Sultan unvanı verilmesi talebinde bulunmak üzere Mısır'da bulunan İslâm halifesine bir elçilik heyeti gönderdi. 2. Sultan Yıldırım Bâyezid, Nigbo-lu'da birleşik hıristiyan ordusuna karşı kazandığı zaferi bildirmek üzere 1396'da Mısır sultanına bir elçilik heyeti gönderdi. 3. Sultan I. Mehmed, İnegöl karargâhından bir elçilik heyeti gönderdi, 1318 (1718)'de. 4. Selanik şehrinin zaptından sonra İkinci Murad'ın sultan Eşrefe (Bersebâî) 1430'da gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 89); aynı kaynakta sultanın cevabı da bulunmaktadır. 5. İkinci Murad'ın Mısır'da ölen Hacı Ömer'in mirasını talep etmek göreviyle 1436'da gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, no. 96). 6. Sultan II. Murad'ın, tahta çıkışını tebrik etmek ve Semendra fethini haber vermek üzere Mısır sultanı Çak-mak'a gönderdiği elçilik heyeti, 1439 yılında (Mısır sultanının cevabıyla birlikte Feridun, No. 97de). 7. İkinci Murad tarafından 1443'de Mısır sultanı Melekol-Aziz'e gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 93 ve sultanın cevabı No. 94). 8. Birinci Selim tarafından Mısır sultanı Kansu Gavri'ye gönderilen Karaca Paşa ile Kadiasker Rükneddin'in elçilikleri (Feridun, No. 262). 9. Son Çerkeş sultanı Tumanbay'a Birinci Selim tarafından gönderilen elçilik heyeti. 10. Aynı sultana gönderilen Mustafa

¹⁷⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/166

Ağa'nın elçiliği. ¹⁷⁶

VII. Erzincan.

İkinci Mehmed'in elçisine verdiği güven mektubu Erzincan Beyi'ne hitaben yazılmış (Feridun, No. 194'de bulunuyor). ¹⁷⁷

VIII. İspanya.

1. Dördüncü Mehmed'in tahta çıkışını bildirmekle görevlendirilen Ahmed Çavuş'un elçiliği, 1649 yılında. ¹⁷⁸

IX. Floransa.

1. İkinci Bâyezid, 1487 yılında, Laurent Medicis'ye zengin hediyelerle bir elçi gönderdi. 2. Serez sancak beyinin elçiliği, 1624 yılında. ¹⁷⁹

X. Fransa.

1569 yılından başlayarak, saray tercümanı Mahmud Bey, İkinci Selim'in elçisi olarak Fransa kralının sarayına gitti. 2. Aynı yıl İbrahim Bey, Mahmud Bey'den elçilik görevini devraldı. 3. Sultan'ın Magriblile-rin lehinde bir mektubunu krala götürmek üzere bir Çavuş'un elçiliği, 1617 yılında. 4. İkinci Osman (Genç)'in tahta çıktığını tebliğ etmek üzere bir Çavuş'un elçiliği, 1619 yılında. 5. Müteferrika Süleyman'ın elçiliği, 1669 yılında. 6. Mehmed Çelebi'nin elçiliği, 1720 yılında. 7. Evvelki elçi Mehmed Said Efendi'nin elçiliği, 1740 yılında.

Osmanlı tarihi hiçbirine elçi gönderildiğini kaydetmediğinden XI. Cenova cumhuriyeti, xn. Cenova, XIII. Amid Beyliği ile diplomatik münasebetlere dair bir şey yazılmamıştır. ¹⁸⁰

¹⁷⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/166-167

¹⁷⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/167

¹⁷⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/167

¹⁷⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/167

¹⁸⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/167

XIV. Hollanda.

Sultan İkinci Osman'ın tahta çıktığını bildirmek üzere Hüseyin  a-vu 'un elçiliği.¹⁸¹

XV. Macaristan.

1. İkinci Murad tarafından 1443'de Hunyade'ya gönderilen elçilik heyeti. 2. İkinci Bâyezid'in 1487'de Mathias Corvin'e gönderdiği elçilik heyeti. 3. Krala hediyeler götürmek üzere gönderilen Türk elçilik heyeti, 1495 yılında. 4. 1497'de kral Ladislas'a gönderilen elçilik heyeti. 5. Bu-da'ya gönderilen elçilik heyeti, 1510 yılında. 6. Kanunî Sultan Süleyman'ın gönderdiği elçi Macarlar tarafından öldürüldü, 1521 yılında. 7. Kanunî Sultan Süleyman tarafından kraliçe Isabelle'e gönderilen elçilik heyeti, 1540 yılında (Transilvanya ve Avusturya'ya bakınız).¹⁸²

XVI. İlhanlılar.

İkinci Murad tarafından İlhanlı Üveys'e gönderilen elçilik heyeti, 763 (1361) yılında (Feridun, No. 110).¹⁸³

XVII. Hindistan.

1. Dördüncü Mehmed tarafından tahta çıkışını Cihan  h a bildirmek üzere gönderilen elçilik heyeti, 1650 yılında. 2. Z lfik r'ın Hindistan elçiliği, 1633 yılında. 3. Fahreddin oğlu Maanz de Hüseyin'in 1656'daki elçiliği. 4.    nc  Ahmed'in tahta çıkışını bildirmekle göreve lendirilen elçilik heyeti. 5. Salim'in elçiliği, 1744 yılında.¹⁸⁴

XVIII. Jean (Saint-Jean   valyeleri).

1. İkinci Mehmed (F t h) tarafından 1479'da Rodos   valyelerine gönderilen Demetrius Sofian'ın elçiliği. 2. Sultan Cem'in gönderdiği elçilerin

¹⁸¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/168

¹⁸² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/168

¹⁸³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/168

¹⁸⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/168

Rodos'a gelişleri, 1482'de. 5. Sultan'ın mektubunu getiren bir elçinin Rodos'a gelişi, 1500 yılında.¹⁸⁵

XIX. Karaman Beyliği.

1. Sultan Orhan'ın Karamanoğlu'na gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 53) ve Karamanoğlu'nun cevabı (No. 54). 2. Edirne, Filibe ve Zagra'nın zaptından sonra Birinci Murad'ın Karaman Beyliği'ne gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 114). 3. İkinci Murad'ın aynı Beye gönderdiği, oğlu Savcı'yla alakalı elçilik heyeti (Feridun, No. 129). 4. Birinci Mehmed tarafından İbrahim Bey'e gönderilen Şeyh Pasa Ağa'nın elçiliği, 848 (1444) yılında. 5. Saltanat iddiasındaki Sultan Mustafa'nın ortaya çıkışı sırasında İkinci Murad'ın İbrahim Bey'e gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 57).¹⁸⁶

XX. Kastamonu.

İkinci Mehmed'in oğullarının sünnet düğününe davet etmek üzere Kastamonu Beyi İsmail Bey'e gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 209) ve alınan cevap (No. 210).¹⁸⁷

XXI. Germiyan.

Birinci Murad'ın Germiyan Beyi'nin kızını oğlu Bâyezid'e istemekle görevlendirerek gönderdiği elçilik heyeti.¹⁸⁸

XXII. Fas.

1. 1704'de Mulai Şerif İsmail'e gönderilen elçilik heyeti, 2. Bir yıldız bilgini istemek maksadiyle Üçüncü Mustafa tarafından 1773'de gönderilen elçilik heyeti.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/168

¹⁸⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/168-169

¹⁸⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/169

¹⁸⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/169

¹⁸⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/169

XXIII. Napoli.

1. İkinci Bâyezid tarafından kral Don Frederic d'Arragon'a 1494'de ¹⁹⁰ Cem Suttan'ın cenazesini istemek üzere gönderilen elçilik heyeti. 2. 1741'de Hüseyin Bey'in elçiliği. ¹⁹¹

XXIV. Ortokldler.

İkinci Murad tarafından Mardin Beyi Nasireddin Ortok'a gönderilen elçilik heyeti (Feridun, No. 101). ¹⁹²

XXV. Oğuzbeyler.

1. Diyarbekir fethini Oğuzbeyler hanı Ubeydullah'a b ldinnek üzere Yavuz Selim H n tarafından 921 (1514)'de gönderilen elçilik heyeti (Feridun, No. 259). 2. Kanunînin Han Abdulaziz'e gönderdiği elçilik heyeti. Tarih Oğuz Beyler'e bunlardan başka elçi gönderildiğinden bahsetmiyor. ¹⁹³

XXVI. Papalar.

Papa VI. Alexandre'ın İkinci Bâyezid nezdindeki elçisi Bocciardo. ¹⁹⁴

XXVII. İran.

1. İkinci Bayezid'in 1508'de   h İsmail'e gönderdiği elçilik heyeti. 2. Yavuz Sultan Selim'in harp ilanıyla görevlendirerek   h İsmail'e gönderdiği elçilik heyeti (Bak. Feridun'da diğer bazı elçilerin güven mektupları için: No. 219. 250, 251, ve 253). Kanunî Sultan Süleyman ve oğlu Selim dönemlerinde  ehzade Bâyezid'in teslimi için  ah Tahmasp'a oniki elçi gönderildi, şöyle ki, Kanunî Sultan Süleyman tarafından: 1. Sinan Bey; 2. Sofu Ali Paşa; 3. Kapucuba ı Hasan; 4. Kara Mustafa  avu ; 5. Husrev Paşa; 6. Pertev Paşa; 7. İlyas Bey; Sultan İkinci Selim tarafından; 8. Durak Ağa; 9.

¹⁹⁰ Cem Sultan 1495 yılı 28/29  ubat gecesi vefat ettiğine göre bir yanılma var ( .N.).

¹⁹¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/169

¹⁹² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/169

¹⁹³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/169

¹⁹⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/168

Kara Mahmud Ağa; 10. Çavuşbaşı Ali Ağa; 11. Mahmud Ağa; 12. Oruç Ağa. Hayreddin Çavuş'un Veziriazam Mu-rad Paşa tarafından 1610 yılında görevli gönderilmesi. İncili Çavuşun 1615'deki elçiliği. Bir Kapıcı başı'nın Sultan II. Osman'ın tahta çıkışını haber vermekle görevlendirilerek elçi sıfatıyla gönderilmesi. Sanca İbrahim'in elçiliği, 1636 yılında. Bir bostancının elçiliği, 1648 yılında. Çavuş Abdunnebi'nin elçiliği, 1667 yılında. Reis Efendi Mehmed'in elçiliği, 1697 yılında; Mehmed Paşa'nın elçiliği, 1700 yılında. Üçüncü Ahmed'in tahta çıkışını bildirmekle görevli elçilik heyeti, 1704 yılında. Ruznâmecî Mustafa Efendi'nin elçiliği 1732 yılında. Nadir Kuli-han'a gönderilen elçilik heyeti. 1735'de barış müzakereleriyle görevlendirilen Hüseyin Ağa'nın elçiliği. Genç Ali Paşa'nın elçiliği, 1736 yılında. Mustafa Paşa ve iki Kadiaskerin elçiliği, 1739'da. Naili Efendi, Münif ve Nazif Mustafa Efendiler elçiliği, 1741 yılında. Kesriydi Paşa'nın olağanüstü yetkili elçiliği, 1744 yılında. Nazif Efendi'nin ikinci elçiliği, 1746 yılında.¹⁹⁵

XXVIII. Polonya.

1. Kral Vladislas'a 1439'da gönderilen Türk elçilik heyeti. 2. 1478 yılında Brzesc'e gönderilen elçilik heyeti. 3. Polonya ile barış anlaşmasını yenilemekle görevlendirilerek 1499 ve 1500'de gönderilen elçilik heyeti. 4. İbrahim Efendi'nin elçiliği, 1569 yılında. 5. Bothary'ye gönderilen Ahmed Çavuş'un elçiliği, 1575'de. 6. Ahmed ve Mustafa Çavuşların elçiliği, 1576'da. 7. Çavuş Ahmed'in elçiliği, 1582 yılında. 8. Çavuş Ha-san'ın elçiliği, 1583 yılında. 9. Çavuş Mustafa'nın ikinci elçiliği, 1584 yılında. 10. Tekrar Turgud ve Mustafa Çavuşların elçiliği, 1587 yılında. 11. Tekrar Şahin Ağa'nın elçiliği, 1634 yılında. 12. Tekrar Çavuş Mustafa'nın elçiliği, 1640 yılında. 13. 1661'de Rakoczy'nin seçilmesine karşı itiraz etmekle görevlendirilerek gönderilen elçilik heyeti. 14. Mustafa Ağa'nın elçiliği, 1719 yılında. 15. Münif Mustafa Efendi'nin tekrar elçiliği, 1737 yılında. 16. Sistovlu Ali Ağa'nın III. Osman'ın tahta çıkışını bildirmekle görevli elçiliği, 1754 yılında. 17. Üçüncü Mustafa'nın tahta çıkışını resmen bildirmekle görevli ikinci elçiliği.¹⁹⁶

XXIX. Prusya.

¹⁹⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/169-170

¹⁹⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/170

Berlin'de ilk Türk elçisi Resmî Ahmed Efendi'nin elçiliği. ¹⁹⁷

XXX. Raguza.

Bâb-ı Âlî 'ye vergi ödeyen bu cumhuriyet, hiçbir zaman bir elçilik heyetiyle şereflelendirilmedi ve sadece komiserlerle resmî işlerini gördü. ¹⁹⁸

XXXI. Âsiler.

Bâb-ı Âlî âsilere çok sayıda Çavuş ve memur göndermekle beraber, bunlardan hiçbirisi hükümeti tarafından kendisine güven mektub verilmiş resmî elçi unvanını taşımadı. ¹⁹⁹

XXXII. Rusya.

1. 1521'de Çar Vasili'ye gönderilen Menkublu İskender Be/în elçiliği. 2. 1583'de gönderilen Türk elçilik heyeti. 3. Alexis Mihaloviç'in tahta çıkışını tebrikle görevlendirilen Arslanbaşı'nın elçiliği, 1644 yılında. 4. Banş anlaşmasını sağlam esaslara bağlamak üzere bir Çavuş'un Moskova'ya gelişi, 1684. 5. Sultan'dan Çara bir mektup getiren Nişli Mehmed Ağa'nın Moskova'ya varışı, 1722 yılında. 6. Veziriâzam'dan Rus imparatorluğu hükümet başkanına mektub getiren Giritli Mehmed Bey'in elçiliği, 1729 yılında. 7. Mehmed Çelebi'nin oğlu Mehmed Said'in elçiliği, 1731 yılında. 8. Derviş Mehmed Efendi'nin elçiliği, 1755 yılında. 9. Aynı görevlinin ikinci elçiliği, 1767 yılında. ²⁰⁰

XXXIII. Şirvanşahlar.

Feridun'un kayıtlarında (No. 71 ve 192), Şirvanşâh'ın İkinci Murad ve İkinci Mehmed'e gönderdiği mektuplara karşılık Özel bir elçilik heyeti gönderdiklerine dâir hiçbir kayda rastlanmamaktadır. ²⁰¹

¹⁹⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/171

¹⁹⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/171

¹⁹⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/171

²⁰⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/171

²⁰¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/171

XXXIV. Sırbistan.

Sultan'ın nişanlısı Sırb prensesi Mara'yı Edirne'ye getirmekle görevlendirilen Sarıca Paşa'nın elçiliği, 1433 yılında. 2. Sırb prensi nezdinde diğer bir Türk elçilik heyeti.²⁰²

XXXV. İsveç.

1. Bender'de ikameti sırasında XII. Charles'a gönderilen Kapucubaşı Musa Ağa'nın elçiliği. 2. Kral XII. Charles'a rehberlik hizmetinde bulunmak üzere Kapucubaşı Yusuf Ağa'nın görevlendirilmesi, 1714 yılında. 3. XII. Charles'ın sened karşılığında Türk devletinden aldığı borcun ödenmesini sağlamak göreviyle Mustafa Ağa'nın İsveç elçiliği, 1727 yılında. 4. Mehmed Said Efendi'nin aynı maksadla İsveç elçiliği, 1731 yılında.²⁰³

XXXVI. Tatarlar.

1. İkinci Mehmed'in Kırım hanı Ahmed-Giray'a İstanbul'un fethi haberini vermek üzere gönderdiği elçilik heyeti, 1475 yılında (Feridun, No. 237). 2. Kırım hanına Uzun-Hasan'a karşı kazanılan zaferi bildirmek üzere gönderilen elçilik heyeti. 3. Dulkadır ve Kumah'ın fethini bildirmek üzere Birinci Selim (Yavuz) tarafından gönderilen elçilik heyeti. 4. Kanunî Sultan Süleyman'ın tahta çıkışını Kırım hanına bildirmekle görevlendirilen Türk elçilik heyeti.²⁰⁴

XXXVII. Timur.

Yıldırım Bâyezid tarafından Timur'a gönderilen elçinin dönüşü, 1402.²⁰⁵

XXXVII. Timur (oğulları ve torunları).

1. İkinci Murad tarafından Şahruh Sultan'a gönderilen Abdul Halil Bahşfnin elçiliği, H. 833 (1429) yılında (Feridun, No. 76). 2. İkinci Mehmed

²⁰² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/171

²⁰³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/171-172

²⁰⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/172

²⁰⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/172

(Fâtih)'tn Uzun-Hasan'ın mağlubiyetini bildirmek üzere Hüseyin Baykara'ya gönderdiği elçilik heyeti, (Feridun, No. 231).²⁰⁶

XXXIX. Transilvanya.

1. Kubad Çavuş'un elçiliği, 1561 yılında. 2. 1580'de Plesköv muhasarası, sırasında Bathory'ye gönderilen elçilik heyeti. 3. Bethlen Gabor'a gönderilen Yusuf Mutahher'in elçiliği, 1625 yılında. 5. Rakozcy'e gönderilen Mehmed Beyzade Çavuş'un elçiliği, 1647 yılında. Burada görevli olarak Transilvanya'ya gönderilen birçok çavuştan bahsetmiyoruz.

XL. Türkmenler

A. Kara-Koyunlu Hanedanı

1. Edirne'de Sırlara karşı kazanılan zaferden sonra Birinci Murad tarafından İran hükümdarı Cihanşah Mirza'ya gönderilen mektup (Feridun, No. 169). 2. Birinci Mehmed'in, Kara Yusuf'un oğlu Kara İskender'e gönderdiği elçilik heyeti, 820 (1417)'de (Feridun, No. 151). 3. Karamanoğlu'nun serbest bırakılmasından sonra Birinci Mehmed'in Kara Yusuf'a gönderdiği elçilik heyeti, 1419 yılında (Feridun, No. 156) ve cevabı (No. 157). 4. 1453'de İstanbul'un muhasarası sırasında İkinci Mehmed'in Kara Yusuf'a gönderdiği elçilik heyeti (Feridun, No. 188). 5. İkinci Mehmed tarafından aynı hükümdara İstanbul'un fethini bildirmek üzere gönderilen elçilik heyeti (Feridun, No. 207). 6. Aynı hükümdardan aynı hükümdara Mora'nın fethini bildirmek üzere gönderilen elçilik heyeti (Feridun, No. 217).²⁰⁷

B. Ak-Koyunlu Hanedanı.

Birinci Selim'in Ferruhzâd Bey'e gönderdiği elçilik heyeti, 920 (1514) (Feridun, No. 247).²⁰⁸

²⁰⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/172

²⁰⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/172-173

²⁰⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/173

XLI. Eflak.

1461 yılında, müstebid Wald, Fâtih Sultan Mehmed'in elçilerine müthiş işkenceler uygulattı ve 1574'de, voyvoda Wonia. Osmanlı elçilerinin kulak ve dudaklarını kestirdi. ²⁰⁹

XLII. Venedik.

1. Venedikte 1479'da Türk elçilik heyeti. 2. 1483'de Sultan İkinci Bâyezid'in elçilik heyeti (Mar. Sanuto, Comment. della Guerra di Ferra-ra, s. 73) 3. Türk elçilik heyeti 1484'de Venedik'de. 4. Barış anlaşmasının tasdikli nüshasını vermekle görevli tercüman Ali'nin elçiliği, 1502 yılında. 5. Ek vergi meşelerini müzakereyle görevli Ali Efendi'nin elçiliği, 1510 yılında. 6. Semiz-Çavuş'un elçiliği, 1513'de. 7. Çaldıran zaferini bildirmekle görevli Semiz-Çavuş'un elçiliği, 1514'de. 8. Aynı elçi, müte-akib yıl Dulkadır Beyliği'ne karşı kazanılan zaferi bildirir. 9. Mustafa Çavuş'un elçiliği, 1518 yılında. 10. 1530'da Türk elçilik heyeti. 11. Yunus Bey'in elçiliği, 1536 yılında. 12. İran'a karşı kazanılan zaferi bildirmekle görevlendirilen Türk elçisi. 13. Ali Çavuş'un elçiliği, 1563'de. 14. Tercüman Mahmud'un elçiliği, 1571 yılında. 15. Yenilenen anlaşmayı götürmekle görevlendirilen Mustafa Çavuş'un elçiliği, 1575 yılında. 16. Tercüman Ali'nin elçiliği, 1580 yılında. 17. Hasan Çavuş'un elçiliği. 1585 yılında. 18. Mustafa Çavuş'un elçiliği, 1592 yılında. 19. Mustafa'nın elçiliği, Birinci Ahmed'in tahta çıkışını bildirmekle görevli olarak. 20. Mehmed Çavuş'un elçiliği, 1604 yılında. 21. Abdi ve Davud Çavuş'un elçiliği, 1606 yılında. 22. Müteferrika İbrahim'in elçiliği, 1609 yılında. 23. İkinci Osman'ın tahta çıkışı haberini bildirmekle görevli Mehmed Çavuş'un elçiliği, 1618. 24. Birinci Mustafa'nın tahta çıkışını bildirmekle görevli elçi, 1622. 25. Dördüncü Murad'ın tahta çıkışını bildirmekle görevli elçi, 1623 yılında. 26. Bağdad'ın almasını bildirmekle görevli elçi, 1639'da. 27. Karlofça barış anlaşmasından sonra Venedik'e gönderilen elçi, 1700 yılında. 28. Üçüncü Ahmed'in tahta çıkışını bildirmekle görevli elçilik heyeti. 29. Pasarofça barış anlaşmasından sonra Venedik'e gönderilen elçilik heyeti, 1718'de. ²¹⁰

²⁰⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/173

²¹⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/173

GÖRÜŞ

Çeşitli Türk Aşiretleri

Ünlü İran tarihçisi Reşideddin'in bahsettiği ve Abul-Gazi'nin söylenenleri sadece kopye ettiği yedi Türk aşireti Oğuzlar (Oghouzes), Uygurlar (Ouighoures), Kanklisler, Kıpçaklar, Karluklar, Kalaclar ve Agatşeri-lerdir. Daha önce Teophylacte'da (c. VIII, s. 174), imparator Mauriti-us'a gönderilen bir mektupla Türklerin hakanının bu yedi aşiretin hükümdarı durumunda olduğunu görüyoruz. Bu aşiretlerden ilkinde;

I. Oğuzlar, veya Guzlar, veya Ouzlar denilmektedir ki, Araplar ve İranlılar bunları Türkmenler adı altında ifâde etmektedirler ve Bizanslılar Kumanlar demektirler; Ruslar ise Polowzlar diye adlandırmaktadırlar (Poluzlar veya Uzlar) ve Almanlar Polowz kelimesini yanlış yorumlamaları sonucu Vahrf, Valbi, Volani, Gualani, yani Sarışınlar demek, bu topluluğu böyle bir renkte anlamak yoluna gidiyorlar; nihayet Ermeniler bu aşirete Berzilienler veya Barzelienler adını uygun görüyorlar; bütün bu adlandırmalar o kadar çok rastgele ve isteğe göre bir görüntü veriyor ki, bu aşiret kendisini Kunlar²¹¹ olarak adlandırıyor.

Ebul-Gazi, Reşideddin'e göre Oğuzların büyük aşiretini oluşturan yirmidört oymağın taksimini veriyor; bunlar, her birinin de ayrıca dört oğlu olan Oğuzhan'ın altı oğlundan geldiklerini söylüyorlar.

II. Kıpçaklar, yâni Bizanslıların Patzinokitleri (Bkz. Les Annales de la litterature, c. UCV, s. 14).

III. Kalaclar veya Bizanslıların Harlecleri (Bakınız. Rus Asılları, s. 69, Cihannumâ'ya göre).

IV. Karlıkler, Mirkhouand'a göre Türkler Harlikler demektirler.

V. Karıkliler, yâni Costantin Porphyrogenete'in Kankarlan.

VI. Ağaç Eri. yâni tahta adamları.

VII. Uygurlar, Türkçe konuşmaktadırlar; bununla beraber ilk veya iptidâî dillerini kaybetmiş olabilirler, ki bu da diğer uluslarla temasları neticesidir, bu yolda bir misâl olarak, Bulgarların kendilerine galip gelenlerin dillerini almalarını gösterebiliriz.

Asya'da dikkate değer devletlerin doğmasını sağlamış olan aşağıdaki aşiretleri Oğuzlar ve Türkmenler arasında saymak gerekir: 1. Gazne-liler; 2.

²¹¹ Thuman. De Comanîs ab Hunni* Plane diveno populo (Bkz. Act. socie-tatis Jablonvianneoe IV, s. 142) adlı eserinde Valan topluluğu ile aynı olarak Chevalinleri veya Chevalisienler (Şövalin veya Şövalizienler) bize sunmaktadır, aynı yazar bu sonuncularla Kanglleri ve Peçenekleri karıştırmaktadır.

Selçuklular; 3. Artukoğulları; 4. Atabeyler; 5. Ak-Koyunlu ve Kara-Koyunlu Türkmenleri; 6. Aksı d oğullan; Tulün oğulları; 8. ve 9. Mısır Memlukları aşiretleri.

VIII. Osmanlılar, Avrupa tarihçilerinin haksız olarak şimdiye kadar Türkmen olarak ele aldıkları Osmanlılara gelince, Osmanlılar Kayı aşiretindendir; bunlar Çinlilerin Hoelkler dedikleridir ve Oğuzların seçkin bir soyunu oluşturmaktadırlar. (Rus Asılları, s. 106, 120, 121, Cihannûma'ya göre). Hoeihslar veya Kayılar da Türkistan'da hüküm sürüyorlardı (Şahnâme ve İran tarihçilerinin Turan dedikleri); Bu bakımdan Osmanlılar, Türkmen değil, Türkistan asıllıdırlar.

Çin tarihçileri Türkleri Hioungnou, yâni Hunlar (Ghouzes, Türkmen) ve yaran Çince kelime olan ve Türk anlamına gelen Tioukiou ile tanımlanmaktadırlar; demek ki bu ad bir dağ adından veya miğfer mânâsına tuğkulga veya tulga ve iddia edildiği gibi terk'den gelmemektedir (Bakınız: Annales Sanbah de la litterature, C. LXVTI. s. 14). IX. Çinlilerin Tioukiou (Tiukiu) dedikleri Altaylı Türklerden başkaları değildir. Bizans İmparatorları onlarla Milâdî altıncı asırdan beri münasebetlerini sürdürüyorlardı. Doğu ve Batı Tioukioulan olarak ikiye ayrılmış bulunuyorlardı (Deguignes, c. I, s. 224 ve 227), tıpkı Hioungnou-lann Kuzey ve Güney Hioungnouları olarak ikiye ayrılmış olmaları gibi (Deguignes, c. I, s. 215 ve 218). Lao veya Karakitan ve KarahataU veya Karaşanlann iki hanedanı Türkler üzerinde hüküm sürdükleri halde (Deguignes, c. I, s. 204 ve 201), Çinli asımdandırlar.

X. Khirkhizar veya Kırkızlar; bunlar Reşideddin ve Abulgazi tarafından eserlerinde incelenmişlerdir.

XI. Kimaklar veya Kamuklar bugün Dağıstan'da Hazer denizi kıyısında yerleşik durumdadırlar ve Kumuklar ve Gazi Kumuklar olarak ikiye ayrılmışlardır; Birinci kolun Beyi (prens) Surhai, ikincilerinki Şemhal unvanını taşımaktadır.

XII. Beçnaklar; Bizanslılar bunları Kıpçaklar ve Patzinakitlerle karıştırmaktadırlar.

XIII. Tulasıslar, Origines russes (Rus Asıllılar), s. 107 ve 123).

XIV. Tohazlar Bizanslılann Togazlan oldukları görünümü vermektedirler, aym şekilde Kumuklar ülkesinde yaşayan Bazsarlar, muhtemelen Romenlerin Bastamealandırlar.

XV. Mecrekler, ki elyazmalarını kopya edenler Moharrika şeklinde kaydetmişlerdir, Rusların Meçterekleridirler.

XVI. Sariler veya Serdkeranlar, Mohammed Eli-Aoufi ve en eski

kaynaklara göre Kuviçlerdir.

XVII. Kaytaklar; Kaytaklar ve Karakaytaklar olarak ayrılırlar; Beyleri Usmai unvanını taşır.

XVIII. Karakalpakistanlar, Rus tezkerelerinde Çernoklobuklar şeklinde adlandırılanlardır.

XDC. Odkeşler; tercüman Selam'ın seyahat raporunda bunlardan, Gog ve Magoglarla birlikte Hazar denizinin kuzeyinde oturduklarından bahsedilmektedir.

XX. Monsoklar; bazı İran tarihçileri bunların Guzarların cedleri olduklarını iddia etmektedirler. (Bak. Yezd'li Şerefeddin'in Mukadde-me'si. Viyana İmparator Kütüphanesi, ve Tarihi Hayderî, Berlin, kral Kütüp.)

XXI. Berendiçler veya Berehdeiler, Rusya Tarihi'nde bahisleri sık geçmektedir.

XXII. Borosanlar veya Borosikler; bunlar Rhsa veya Rha (Volga) kıyılarında yaşamaktadırlar ve Lehrberg "Rusya'nın eski tarihi üzerine araştırmalar" adlı eserinde, s. 61, bunların Berteslarla aynı kavim oldukları zannını belirtmektedir.

XXIII. Altınordu Tatarları; daha sonra Volynî, Sovahyni, Don, Kesel, Kazan, Astrakhan, Bucak ve Kırım Tatarları olarak ayrılmışlardır.

XIV. Evvelce Şibanski veya Tyumenski Tatarları denilen Nogay veya Sayalski Tatarları, yerlisi olarak Ural ötesindeki Siberya ovalarında yaşamaktadırlar. Kırım'da oturan Tatar aşiretlerinin adları Osmanlı tarihinde Sebes-Seyar'a göre sıralanmışlardır. Bu sıralamada, Nogayla-nın başlıca dokuz aşiretinden aynı aşiretler de sıralanmıştır ve şöyledir: 1. Edigular; 2. Mansuriar 3. Oruklar; 4. Mamilar; 5. Ur Mehmedler 6. Kassaisler; 7. Tokuzlar; 8. Yedişeksler; 9. Cembaylikler; diğerleri ise şunlardır: 10. İştakoglisler; 11. Yuvarlaklar; 12. Katailer; 13. Kıpçak-lar ve Yedicanlar 14. Cariklen 15. Yurulceler. Klaprorh "Asia Polyplotta" adlı eserinde Rusya'nın uçsuz bucaksız ovalarında dolaşan diğer Türk aşiretlerinin adlarını vermektedir ve Meyendorf, Khiwa'daki seyahatinin raporunda Khftva'da oturan Türkmen aşiretlerinin adlarını bildirmektedir.

Bütün Türk, Acem ve Arap tarihçi ve coğrafçıların Türk aşiretlerinin men'şelerine dair verdikleri bilgiler Origines russe adlı eserde (Sa-int-Petersbourg, 1825) biraraya getirilmiş bulunmaktadır. Fakat bahis konusu bu eserde yazar, yalnız Peçenekler'den Türk asıllı aşiret olarak bahsetmekte; Bulgarları, Hazarları, Belasları, Bağraçları, Tatarları, Rusları ve diğer kabileleri sükûtle geçiştirmektedir. Üç asır sonra, Hicrî 361 (1456)

yılında, Şükrullah ve ondan yirmisekiz yıl sonra Türk tarihçisi Mehmed aynı konu üzerinde yazdılar, fakat bu görüşlerin kopya etmekten gayri bir şey oldukları hususunda dikkatli olmak gerekir W. Fakat ben, Origines russes adlı eserin yayınlanmasından sonra Col-lection des histoires et destraditions ²¹² adlı eserin yazar Cemaleddin Mehmed Aoufi'de Türk aşiretlerinin menşei ve taksimi (aynıhmları) ile alâkalı son derece dikkate değer bir bölüm buldum; bu eser, Selçuklu Sultanı Melikşâh'ın veziriazamı Nizamül Mülk için yazılmıştır. Bu değerli kolleksiyonda bindörtü yüz hikâye veya tarih bulunmaktadır ve Türkçeye üç kere tercüme edilmiştir: Birinci tercüme Hicrî 854 (1450) tarihinde ölen Timur'un Tarihi adlı eserin ünlü yazar Ahmed tbn Arabşâh'a; ikincisi büyük şâir Necâti'ye (ölümü: 914 (1598) yılı) aittir; üçüncüsü Kanunînin ünlü tarihçisinin kardeşi 973 (1565) yılında ölen Salih Bin Celâl'in kalemıyla gerçekleşmiştir. Bu sonuncu tercüme en ryi ve en tam olanıdır ve Avusturya elçiliği tercümanı şövalye De Raab, Türklerin aslı, men'şei ile alâkalı bölümü bu tercümeden almıştır. Bu bölüm yeterince tamdır ve Türklerin men'şeleri ve aşiret olarak bölümleri üzerinde en fazla inanılmaya değer en eski vesikayı oluşturmaktadır; Hattâ, bu bilgilerin Türklerin kendi asılları ve aşiret hâlinde aynılış-ları hakkında bildiklerinden de daha tam olduğu söylenebilir Eserin sonunda, fasıl 75'de bulunmaktadır ve başlık olarak şöyledir Türklerin halkı ve memleketi üzerine kısa bilgi ²¹³. Bu bölümü bütün sadeliğiyle alıyoruz:

"Türkler, aşiretleri sonsuza kadar uzanan son derece kalabalık bir halkı oluşturmaktadırlar. Bir kısmı şehirlerde otururlar, diğerleri ise sahralarda, yerleşik oturma yerlerinin yakınındaki bozkırlarda yaşarlar. Bu aşiretlerden birine Guzlar denmektedir ve bunlar iki aşirete ayrılmış ve böylece Guzlar, Uigurlar adlarını almışlardır. Bu aşiretlerden diğer bazıları Harzem'de yerleşmişler, Islâmiyeti kabul edip çok sayıda anıt ve mabed inşaatını gerçekleştirmişlerdir. Daha sonra, kafirler tarafından yenilgiye uğratıldıklarından ilk vatanlarını terkettiler ve gelip müslütan şehirlerine yerleştiler. Bu dönemden beri Türklerin adı bütün bu şehirlerde kaldı. Müslümanların yaşadıkları şehirlerde yavaş yavaş çoğaldılar; o derecede ki, Prens Cagartekin'in hakimiyeti altında başkaldırdılar ve orduları bütün dünyaya hâkim oldu. Selçuklu prenslerinin orduları ise bir zaman boyunca yenilmezliğini korudu. Türklerin bir bölümüne Kunlar (Kouns) denir; önce

²¹² Camlul-Hikâyât ve l'amiul rivâyât.

²¹³ Türk Vilâyetinin ve ehlinün zlkrtndedir. tbn Arabş'ın anlatımları veya hikâye edişleri 1294. 1295 ve 1296.

kurak bir ülkede oturuyorlardı, daha sonra otlağı bulunmaması ve darlığı yüzünden burasını terkettiler. Büyük Kayı aşiretini yerinden atarak onun yerine yerleştiler; daha sonra Sari ²¹⁴ denilen bir ülkenin hâkimi oldular ve bu ülkenin insanları da Türklerin memleketinde yerleştiler. Guzlar, Karadeniz, ²¹⁵ kıyılarında bulunan Peçeneklerin arazisini işgal ettiler. Türklerden diğer bir bölümü Khınkhir (Kırgız) denilmektedir; Songeriler, Meşrekler (Mecterek) ve Peçenekler arasında bulunan arazide oturmaktadırlar; daha kuzeyde Kimaklar ve batıda Naamalar ve Sarihler vardır. Kirkiz-lerde (Kırgız) ölülerini yakmak geleneği vardır, zira hepsi ateşe taparlar. Musikiyle şarkı söyler, yiyip içerlerdi; sonra topluluk iyice kızışınca, maaun kendini kaybetmiş bir ha ide yere düşerdi. Bütün halk onun etrafına toplanır, gelecek hakkında sorular sorarlar, yılın bereketli veya kıtlık olacağını öğrenmek isterlerdi.

Maaun, hep yerde uzamış vaziyette onların sorularına cevap verir, bu cevapların (Allah onlara acısın!) doğru olduğuna inanırlardı. Hikâye "Kirkizlerin ülkelerinde aynı nehirde birleşen dört ırmak tarafından sulanan dört ova vardır. Nüfuz edilmesi imkânsız dağlarda karanlık mağaralar görülür. Anlatıldığına göre, bir Kirkiz küçük bir gemi inşâ ettikten sonra onu suya atmıştı; ve nehrin varlığı yeri görmek için, ne yıldızları ve ayı, ne de gün ışığını görmeksizin üç gün üç gece boyunca gemisiyle yol almıştı; nihayet ışık gördüğünden bir ovada karaya çıkmıştı. Orada atların ayak seslerini duyup bir tedbir olarak bir ağaca tırmanmıştı, oradan olub bitenleri görebiliyordu. Bir süre bekledikten sonra dev yapılı üç atının geldiğini gördü, bunları öküz büyüklüğünde köpekler takibediyordu. Atlılar ağaca tırmanmış adamı gördüler ve boyundan ötürü onu bir çocuk sandılar ve acıyarak ağaçtan indirdiler, onu bir ata bindirip yiyecek verdiler ve onun bir benzerini görmediklerinden boyunun küçüklüğüyle ilgilenerek vakit kaybetmek istemediler. Nihayet atlılardan biri, uzaktan ona kendisini nehire götürecektir diye gösterdi; böylece orada gemisini bulacaktı; Kirkiz gemiye bindi ve geldiği yoldan vatmanına döndü. Gördüklerini vatandaşlarına anlattı; fakat aralarından hiçbiri, onlara sözünü ettiği böyle bir devlet halkı tanımadığından adamın kendilerine yalan söylediği kanaatine vardılar. Ben de bu hikâyede inanılacak hiç bir taraf

²¹⁴ Sari, Hazer denizinin güney kıyılarındaki Mazanderan'da.

²¹⁵ Burada kopyacılar, yani eserden kopya çıkaranlar metni korkunç bir şekilde sakatlamışlardır; zira pecnak yerine Yahkakiye kelimesi okunmaktadır ve Guz veya Guza kıyısında yerleştikleri meotid denizi Ohine şekline sokulmuştur.

görmüyorum. "Huvicler"²¹⁶, denilen başka bir Türk topluluğu Burkes (Burs, yâni Kafkas) dağının eteğinde oturuyorlardı; bu dağ Altın dağın (Altındağ veya Altay) ta kendisiydi. Daha sonra prenslerinden birine karşı başkaldıran Huvicler Türkistan'a geçtiler ve Müslümanların oturdukları memleketlere geldiler. Dokuz bölüme ayrıldılar, bunlardan üçü çengelçiler (yani çengel yapanlar), üçü hişekli (ihtimâl fişekli, fişek dolduranlar), biri bedaviler (bedevi olacak), biri hevaknev (madenci), sonuncusu da kimiaküs (altın arayan madenciler)²¹⁷, adını aldılar Huviclerin bu dokuz sınıfının evleri yoktu, çadırlarını ormanda ve nehrin yakınında kurdular. Sürüleri atlardan, boynuzlu hayvanlardan, koyunlardan oluşuyordu; ülkeleri yaşamalarına elverişli olmadığından deve yetiştirmiyorlardı; tuzu yabancı tacirler getiriyor ve onlar da parasını vererek satın alıyorlardı. Yaz boyunca kısarak sütü içerek, kışın güneşte kurutulmuş et yemek suretiyle beslenmelerini sağlıyorlardı. Ülkelerinde kar bol yağıyordu, kendilerini²¹⁸, güvenli hissetmeleri için ormanın ortasında üzeri samanla örtülü kulübeler yapıp kışın bunlara sığınıyorlardı.

Huviclerin sağ tarafındaki ülkede Kimaklar (Kumuklar) oturuyordu ve bunlar üç seçkin aşiret oluşturuyorlardı. Tacirlerin onlara satın alacakları eşya getirdiklerinde, Kumukların onlarla bir şey satın alırken konuşmamak gibi bir gelenekleri vardı. Tacirler malları bırakıp çekiliyorlardı; döndükleri zaman fiyatın kabul edilmemiş olduğunu gördüklerinde evvelce bıraktıkları mallara bir mikdar daha ilâve edip yeniden çekiliyorlardı. Böylece, iki taraf da pazarlığın sonuçlanmasına kadar sıra ile gidip geliyorlardı. Ateşe ve suya tapıyorlardı ve kâfirdiler. Oruçları yılda ancak bir gün devam ediyordu ve ölülerinin cesetlerini yakıyorlardı. Onların yakınında oturan Marzernalar²¹⁹, özel bir şefin idaresinde yaşıyorlardı. Bunlar gezginci aşiretti ve civardaki bütün memleketleri dolaşıyorlardı. Daha çok yağmuru sık ve sürekli olanlarını tercih ediyorlardı. Dolaştıkları ve münâvebe ile oturdukları arazinin uzunluğu otuz yürüyüş günü tutmaktaydı. Fazla kalabalık birçok

²¹⁶ Bu kelime metinde sakatlanmışır ve Hunehen okunmaktadır.

²¹⁷ Yazar burada Şükrullah ve Mehmed Kâtip'den daha tamdır. Orig. russe, ». 45 ve 63'de Kevaknev yerine Kukin, ihtimal kuhken (madenciler) kelimesinden geliyor, ve Kimiaken yerine gümışken, gümüş mâdenlerindeki gümüş madencisi kelimeleri okunmaktadır.

²¹⁸ Bu Sarihler veya Huvicler Kumukların sağ tarafında oturan Kubiçilerdir ve İranlı coğrafyacıları onları sirhklran (zırh îmâl eden) olarak adlandırmaktadırlar. Bazen serkeran ve serdkeran olarak adlandırıldıkları da görülmektedir. (Bak. Maproth. Hazer ve Karadeniz Arasındaki Rus Memleketlerinin Tasviri, Berlin, 1814, s. 152 ve 220). tbn Arabaş tercümesinde İse Kerdeler olarak adlandırılmaktadırlar.

²¹⁹ Şükrullah'da olduğu gibi tercümede Bazriye okunmaktadır (Orig. russes. s. 65); bunların Bastarna olmaları muhtemeldir.

aşirete ayrılmışlardı. Mazarnalann kuzeyinde Kifçaklar (Kıpcaklar) ve batıda Hazarlar ve Slavlar yerleşmişlerdi; Slavlardan bir aşiretin adı Tulaşlar, bir diğertninki Terghazlardı ²²⁰. Ermenistan'a sınırdaştılar; ormanlarda, fundalıklarda oturuyorlardı ve buralarda bir yolcunun belirli bir yol bulması mümkün değildi; bu sebeble ancak yıldızlardan yön tâyin etmek suretiyle bir yere gidebilirdi. Ülkeleri geniş ve uzundu, kendi yönlerinden bir sıra dağlar zinciriyle sınırlanmıştı ve bu dağın uzunluğun-ca çeşitli Türk aşiretleri bulunuyordu; bunlardan birine Tulaşlar, bir diğerine Guzlar deniliyordu. Prensleri ata bindiğinde, her biri uzun bir demir mızrakla silahlı bin atlı onu takibediyordu. Prens attan indiğinde bin atlı da iniyor ve onun etrafında sıralanıyordu; her atlı mızrağını yere saplıyor ve kalkanını mızrağa asıyordu; böylece prens, bir anda kendisini düşmanın gece saldırılarına karşı koruyan demir bir kaleyle çevrelenmiş oluyordu. Kifcaklann (Kıpcakların) diğer bir aşireti Berdaslar-dır. Necur, onların şehirlerinden birinin adıdır.

Çerlerden onbeş yürüyüş günlük memleketlerle ayrılmış durumdadırlar, ve kralları olarak Kurlarını ²²¹, tanırlar ve kral başka hiçbir şefin sultasını tanımadan bağımsız onbin atlıyı harekete geçirebilir. Köylerinde ihtilafli işler üzerinde karar veren bir ihtiyar vardır, verdiği hükümlerin temyizi yoktur ve doğrudan uygulanır. Kurlar, ara vermeden savaşıyor. Becnaklarla sürekli yakınlık halindedirler. Ülkeleri bal bakımından zengindir ve her yönde uzunluğu yedi yürüyüş günü tutar, iki sınıfa ayrılmışlardır, birinin âdeti ölüleri gömmek, diğerinin yakmaktır. Araziyi kaplayan ağaçların aşağı yukarı hemen hepsi Hatc cin-sindendir. Mahrikalar (Meçterika veya Mecterekler) bir başka Türk aşiretidir ve bunların oturdukları memleketin bir uçtan bir uca ölçümü yüz fersah tutmaktadır. Kralları 20.000 atlı ile savaşa girebilir ve o, ata biner binmez, çadırlanıyla birlikte herkes onu takibetmektedir. Arazileri Yunan denizine (Hazer denizi) bitişiktir, fakat asıl başkentleri Oxus'ün ötesinde bulunmaktadır. Dâima yendikleri Slavlarla sürekli savaş halindedirler; aldıkları esirleri satmak üzere Rum ²²² diyarına götürürler. Memleketleri Becnaklannkinden onüç yürüyüş günü uzaklıkta bulunan Slavlar çok kalabalık bir topluluktur; zaman zaman muaazam sahralardan, zaman zamanda sık ormanlardan geçmek zorunda

²²⁰ Oritflnes nisses, s. 47, bu ad Kerghara şeklinde sakaUanmışür; Guzlar, Kıpcakla-ın Ouzlanndan başkası olamaz.

²²¹ Necur, Çker veya Çkur ve Kur adlarını, şüphesiz, aynı soyun metinde kopyacılar tarafından bozulmuş adlandır.

²²² Bizans idaresindeki Anadolu'ya Rum deniliyordu (Ç.N.).

kalan yolcuyla memleketlerine götürecek belirli bir yol yoktur. Nehir kenarlarında, sık a a lıklar altında yaşarlar; ateşe taptıklarından ölülerinin cesetlerini yakarlar. Topraklar yalnız buğday verir, içkileri balla hazırlanır. Silahlar bıçak, mızrak ve ustaca işlenmiş kalkandır.  efleri ²²³ Sviat unvanını taşır ve yardımcısının unvanı ise Sunc'dur. Huran adındaki ba kentlerinde her yıl    gün açık kalmak üzere bir panayır kurulur ve halk her taraftan buraya ko ar. Ruslar dört tarafı denizle çevrili b r adada otururlar. Bu ada her yanından otuz yürüyüş günü uzunluğundadır.    tarafı ormanlar ve fundalıklarla örtülüdür. E kiyalık ve hırsızlık başlıca u ra tıkları işlerdir; kılıçlarıyla kazandıkları yaşamalarını sa lar.   lerinden biri ölür, arkasında bir o lan bir kız iki evlâd bırakırsa, babanın kılıcı o lanın, servetinin geri kalanı ise kızın olur. O lana  unlan söylerler

Baban kılıcının keskinli iyle bu serveti kazandı; onun yolunda yürümek sana d  er ; sonra, babasının servetinden tek miras olan kılıcı kendisine verirler. Hicretin 300' nc  (912) yılında hıristiyan oldular; o zamandan itibaren kılıçla servet edinmek yasaklandı ve kılıçları kınına koydular; kazanç kapısı yüzlerine kapandı; mai etlerini sağlayacak başka bir meslek bilmediklerinden ümitsizlik içine d  t ler; zira hayatları bir çıkmazda görünüyordu.  sl miyeti kabul etmek ve m sl -man olmak arzusu onları sardı; zira bu takdirde k firlerle sava acak ve alacakları ganimetlerle zenginle eceklerdi; Peygamber'in kanunu bu yolu meşru görüyor, bu yolda kazanca müsaade ediyordu. Türkistan krallannın Hakan, Bulgarlarınki Batahtar ²²⁴, adını taşıması gibi, Rusların krallannın adı da Puladmir (Vladimir'di. Demek ki Rusların krallarının adı Vladimir'dir. Puladmir, kendisini Peygamber'in kitabından anlayabilecek hâle getirecek ve bütün halkının  sl m dinine girmesini sağlayacak birkaç hocayı kendisine iletmesini rica etmek üzere akrabası olan Hovazem   h 'na dört elçi gönderdi. Elçiler görevlerinin konusunu açıkladıklarında, Hovazem   h  Rusların istekleri karşısında büyük bir memn nluk duydu; elçilere yürekten ikramlarda bulunup onlara hil'atlar ( eref elbiseleri) giydirdi; kralın, ordusunu ve bütün halkın  sl miyet'i   renip müslüman olmalarını temin edecek  ariat bilgini hocaları Rusya'ya gönderdi; ayrıca, k firlerle sava ıp ülkelerini işgal etmemeleri  znini de verdi. Elçiler vatanlarına döndüler ve Puladmir bütün halkıyla birlikte  sl miyet'i kabul etti. Hemen Müslüman olmayan halkların

²²³ Orig nea rusaes, s. 48, ve Channoy. Masondy'nin Raporu, s. 71.

²²⁴ Bizanslıların Betboyalar dedikleri. Engel, Bulgarların Tarihi, s. 252 ve

ülkelerini karadan ve denizden istilâ etmeği düşündüler; denizde gemilerini zaptettiler, karada şehirlerini, köylerini ele geçirdiler. Yavaş yavaş çok kuvvetlendiklerinden bütün komşu ülkelere savaş ilan ettiler ve ülkeleri diğer halklar arasında en kudretlilerinden biri haline geldi. Yalnız şu hususa dikkat etmek gerekir ki, Rusların orduları yalnız piyadelerden oluşmaktaydı ve eğer atlı birlikleri olsaydı, bütün öteki toplumları itaatleri altına alacaklardı. İşte kabataslak, kalın çizgileriyle Türkistan tarihi; uzun izahlara girmek fazla sözü gerektirir. Bu halkların gelenek ve yaşayış tarzları sonsuz farklılıklar gösterir: prenslerinin asıl cesareti, büyüklüğü, liyâkat ve kudretleri hayalleri aşar."

Şimdiye kadar bilinenler arasında en eski eserden alınan bu pasajın tercümesi diğer eserlerde Türk aşiretleri hakkında bulunan Arap, İran ve Türk eserlerinde elde edilen teferruat kabilinden bilgileri tamamlamaktadır. Zaten bu eserlerdeki bilgiler Rusların men'seleriyle münasebetlidir; verilen bilgiler *Les Origines russes* adlı eserde mevcut bulunmaktadır. Büyük-Vladimir'in nübüvve, İslâmiyet'e değinen konuşması ile alakalı hikâye bugüne kadar meçhul kalmıştı ki, bu hikâye Büyük-Vladimir'in²²⁵, romantik İtibârlar (efsâneler) hâlinde bize intikal ettiren şahsiyeti hakkındaki görüşleri ortadan kaldırılabılır; bunlar, meselâ Charlemagne hakkında bildiklerimiz kadar inanılmaya değer.²²⁶

ÖZET BİLGİLER

I. Divan görevleri, yâni Dışişleri, İçişleri ve Maliye Nezâretleri görevleri.

Hicrî 1249 (8 Mart 1834) tarihinde Devlet Gazetesi'nde yayınlanan bir emirname, divan görevlerini dört sınıfa ayırıyor; bunlara mensup bulunanlar, kendi sınıflarının ayırıcı alâmetlerini taşırlar.

Bugün sayısı kırkbeş olan divan görevleri (makam ve mansıpları) aşağıda olduğu gibi dört sınıfa ayrılmıştır:²²⁷

Birinci Sınıf

1. Kâhyabey (İçişleri Nâzın).
2. Defterdar (Maliye Dairesi, yâni Hazine başkanı).

²²⁵ Karanısın, Rusya Tarihi, c. I. s.I, IX. faslın sonu.

²²⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/174-182

²²⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/183

3. Reis Efendi (Dışışleri Nâzın).²²⁸

İkinci Sınıf

1. Çavuşbaşı (imparatorluk müşiri).
2. Nişancıbaşı (Sultan'ın mühür muhafızı, devlet Kâtibi veya Nâzın).
3. Evkaf-ı hümayun Nâzın (İmparator'un dinî vakıfları müfettişi).
4. Darbhâne Nâzın (paramüfettişi).
5. Mukataa Nazın (devlet çiftlikleri müfettişi).
6. Masarifât Nâzın (harcamalar müfettişi),
7. Tophane ve Humbara Nâzın (top dökümü ve bomba müfettişi).
8. Mühümmât-ı harbiye Nâzın (Savaş malzemesi depolan müfettişi).
9. Baruthane Nâzın (barut imalâtı müfettişi)
10. Zahire emini ve Nâzın (arpa emini ve diğer yiyecekler nazırı)²²⁹
11. İhtisab Nâzın (pazar kâhyaları müfettişi).
12. Büyük mznflmeci (hazine defteri kayıt şefi).
13. Muhasebe-i evvel mutasarrıfı (birinci hesap dairesi şefi).
14. Haremeyn muhasebecisi (iki kutsal şehirin, Mekke ve Medine'nin hesaplan şefi; bu görevliye eski ikinci defterdarın görevleri de verilmiştir).
15. Ceridî Nâzın (kadaastro ve istatistik daireleri müfettişi)²³⁰.
16. Gümrük emîni ve mutbak emini (Gümrük ve imparatorluk mutbağı emîni).²³¹

Üçüncü Sınıf

1. Vak'anüvis ve Takvîm-i Vekaai nazın (İmparatorluk tarihçisi ve Devlet Gazetesi müfettişi).
2. Büyük tezkereci (arzuhalder büyük veya birinci efendisi).
3. Küçük tezkereci (küçük veya ikinci arzuhalder efendisi).
4. Mektupçu (Vezirîâzam'ın çalışma dairesi kâtibi).
5. Teşrifatçı (teşrifatlar [seremoni] efendisi, idarecisi).
6. Beylikçi (büyük mürurdan Amedî-ı Divan-ı Hümayun).
7. Amedd (Reis Efendi [Dışışleri Nâzın] dairesi kâtibi).

²²⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/183

²²⁹ İdare müdürü emîn manasına geliyor.

²³⁰ Bu makamın adı birkaç yü önce kondu.

²³¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/183-184

8. Kahyâbey kâtibi (Dâhiliye Nâzin dairesi kâtibi).
9. Divan-ı hümayun tercümanı (Bâb-ı Âlî tercümanı)
10. Anadolu muhasebecisi (Anadolu divan-ı muhasebat şefi). II.Asfikir-i Mansure kâtibi (harbiye kâtibi).
12. Harlr nâzin (ipek müfettişi).
13. Çiziye muhassîli (vergi tahsil edici ve kasapbaşı).
14. Tersana müdürü (Tersana işleri yürütücüsü).
15. Enbie-İ hassa müdürü (saray binaları sorumlusu, yâni saray inşaatları müfettişi).²³²

Dördüncü Sınıf.

1. Haremeyn mukataacısı (iki kutsal şehir Mekke ve Medine çiftlik kira ve işleri dairesi şefi: evvelce üç dairenin yürüttüğü işler! de yürütmekle görevlidir; bu işler şunlardır a) baş mukataa dairesi, yani genel çiftlik vergileri; b) Haslar mukataası dairesi, yâni saray mülkü çiftliklerinin vergilerini toplama ve idaresi; c) tarihçilik dairesi, yani takvim bakımından tarihlerin incelenme ve tesbiU bürosu).

2. Başbakıkulu (hazine dairesindeki müstahdemler, memurlar; bunlar vergi ihbarnamelerini göndermekle de görevliyidiler).

3. Duhan-gtimrügü emîni (tütün gümrüğü idarecisi).

4. Secriye emîni (meşrubat emîni)²³³.

5. Esham mukataacısı (çiftlikler vergisi dairesi şefi).

6. Mevkufatçı (vergiler dairesi şefi).

7. Maliye tezkerecisi (maliye ve alakalı dilekçelere bakan dairenin şefi).

8. Aklam-i sebaa hocası (evvelce müstakil olan yedi ayrı dairenin bir tek dâire haline dönüştürülmüş şeklinde çalışmalarının sorumlusu).

9. Küçük evkaf muhasebecisi (küçük vakıfların muhasebe odası şefi; ayrıca, evvelce şu dairelerin gördükleri işleri de yürütmektedir İstanbul çiftlikleri kira dairesi, aynı şey Bursa, Valona ve Rodos için de üstlenilmiştir).

10. Piskopos mukataacısı (rahip çiftlikleri vergi işleri şefi).

11. Kâğıd-ı binin emîni (saray dışı kağıt ve arşivler daireleri idarecisi).

Yapılan reform, İslahat sonunda, evvelce ondört seçkin şef tarafından başkanlık görevi yürütülen bu sayıda ve hazîneye bağlı daire lağvedildi,

²³² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/184

²³³ Bu unvan yenidir, fakat kullanılması eskidin Günümüzde bu faaliyet kolu için defterhânde bir daire bulunmaktadır

kaldırıldı. Birçok daire ve görevler birleştirildi, aynı emirname divan görevleri listesinden iki seyis ve büyük mabeyinciye silerek bunları saray hizmetleri listesine aldı. Çavuş kâtipleri ile zeamet yazıcıları da Veziriâzam'ın hanesine bağlı olarak bırakıldı. Ölçü ve ayarlar da Jresi de mâliye ve hazîneye bağlandı.

Bu dört sınıfta bulunan görevliler için de giyecekleri üniformalar şu şekilde tesbit edilmişti: Birinci sınıfta bulunan üç devlet nazırı için: Mavi renkte setre ve daha koyusu pantolon, zengin bir şekilde işlemeli olarak; düğmeler altın; kılıçların kabzası değerli taşlarla süslü ve görevlerinin işaretlerini taşıyacak, yâni kılıçlarda Sultan'ın tuğrası bulunacak. İkinci sınıftaki görevliler açık mavi setre ve koyu mor pantolon giyecekler, setre ve pantolon zengin bir şekilde işlemeli olacak; bu sınıfın ilk sekiz görevlisi birinci sınıfın taşıdıkları görev belirtici işaretleri taşıyabilecekler ve kılıçlarının kabzası aynı şekilde değerli taşlarla süslü olacak. Üçüncü sınıfın görevlileri ikinci sınıf görevlilerinin aynı kıyafetini taşıyacaklar; şu farkla ki, pantolonları yeşil mavis ve setre düğmeleri altın yerine gümüş olacak; kılıç kabzaları ise değerli taşlarla süslenmeyecek ve görevleri ise yukarıdan aşağı işlenmiş pahalı taşlarla belirlenecek. Dördüncü sınıf görevliler siyah kumaştan elbise giyecekler, pantolonları da aynı renkte olacak ve düğmeleri gümüşten dikilecekti. Görevlerinin alameti yukarıdan aşağı işlenmiş elmas ve bir pırlanta ile oluşturulacaktı.

İlk üç Nazır'a, başka yerde de belirttiğimiz gibi rical, yani ergin erkek, veya erkân deniliyordu ve bu da imparatorluğun sütunları mânasına geliyordu; divanın bütün diğer görevlileri Hocagân unvanının taşıyorlardı, ki bu da divan efendileri anlamına geliyordu. Bu unvan sahiplerini diğer faal memurlardan ayırmak için, Sultan İkinci Mahmud Hatt-ı Şerifinde (Sultanın yazısı) bunların setrelerinde işlenmiş kıymetli taşlar, pantolonlarının iki yanında, zırh biçiminde altın şeritler bulunmasını emrediyordu. Bu unvan sahiplerinden biri (iftihar) nişanı aldıkları takdirde, sınıflarını belirleyici başka nişan alamazlardı.

Bu Hatt-ı Şerif, Hoca unvanının her divan mensubuna verilmesiyle bu hususta suistimâle gidildiğine işaret edip, bu unvanın lâıyk olana verilmesi gerektiği uyarısıyla sona eriyordu.

Listede divan görevlileri arasında sayılan oniki müfettiş görevinden ayrı olarak daha birçok müfettişlik bulunmaktadır; fakat bu müfettişlerden hiçbirisi divan efendisi unvanını taşımamaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir: Fes nâzın, asker başlıkları müfettişi; su nazırı, bunlar İstanbul yakınında

Belgrad ormanlarında bulunan bendler ve su yollarının bakımıyla meşgul olurlar, bulundukları yer de orasıdır; Boğaz nâzın, bunlar Boğaz müfettişidirler ve yerler: Boğaz'daki fenerdedir; Galata nâzın (evvelce Galata voyvodası denirdi), Beyoğlu'nun mahallelerini teftiş ederler: Ayrıca liman dairesi işlerine de bakarlar; evvelce bu dairenin! başkanına Liman nâzın deniliyordu. Diğer müfettişler için evvelki listelerde açıklama yapılmıştır.

Postalar dairesi de (menzil kalemi) yukarıda bahsettiğimiz dairelerle birlikte reform, İslahat hareketlerinin konusu olmuştur. Bu dairenin çalışması bugün posta müdür yardımcısının nezaretine bırakılmıştır ve şehreminliği, şehir müfettişliği kaldırılmıştır.²³⁴

II. Askeri Veya Ordu Görevleri

- Muntazam birlikler artık III. Selim döneminde olduğu gibi Nizam-ı Cedid (yeni teşkilât) adını taşımamaktadır; günümüzdeki adı Asakir-i mansure-î Muhammedlye'dir. Sultan'ın muhafız kıtası diğer savaş birliklerinden ayrılmak maksadiyle Asâkir-î hassa-i şahane adını almıştır. Yani doğrudan doğruya Sultan'm hanesine, saraya bağlı birlikler mânâsına gelmektedir. Bütün ordunun başk umanı d inmin unvanı Se-rasker-Paşa'dır. Ondan hemen sonra muhafız kumandanı veya beylerbey vezir, yâni saray muhafızları kumandanı gelmektedir.

Ordu, silahlarına göre, piyade, süvari, topçu, istihkam (lağımçı), humbaraei (bombacı) ve baltacı olarak sınıflara ayrılmıştır. Piyade ve süvari tümenleri ferik (fırka) ve daha küçük birlikler alay adını alırlar. Her alaya bir mîri alay (albay) kumanda eder ve her alay dört tabura ayrılmıştır ve her taburda sekiz bölük vardır. Taburlara binbaşı veya kaymakamlar kumanda eder. Bir yüzbaşı emrindeki bölük sekiz mangadan oluşur, ki bunlar da onbaşı veya çavuşun kumandasındadır, bu teşkilât Moğol ordularından Cengizhan ve Timur dönmelerinden gelmektedir.

Diğer subayları ayrı yetkileri bulunan çavuşlardır ve bunlar şeflerin emirlerini nakletmekle görevlidirler; her bölükte dört çavuş bulunur ve bunlara bir başçavuş kumanda eder; her bölükte iki mülâzim ve bir kâtib (bölük emîni) bulunur. Her taburda iki kolağası veya binbaşı yardımcısı vardır; sağ kanaddakine sağ kolağası, sol kanaddakine sol kolağası denir;

²³⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/184-187

seksenlik bir kolağası, rütbesi bakımından mülûzımın üstündedir ve nihayet sancakdar veya alemdar gelir ve mülâzim aylığı aldığı halde yüzbaşı rütbesindedir.

Bir alayın kurmay heyeti bir miralaydan (albay), bir kaymakamdan ve bir alay eminden oluşur. Yalnız süvarilerde mülâzim vekilleri, onbaşı vekili bulunur. Basit erlere nefer ve alayın musiki takımına mehterhane denir. .

Serasker Paşa'nın, nmhafiz kumandan ve Paşasının ve ferik rütbesindeki Paşalarla fırka (tümen) kumandanı Paşaların aldıkları aylığın rakam olarak ne tuttuğu hâlâ bilinmemektedir. İki alayın birleşmesinden oluşan livalara ²³⁵, kumanda eden Paşalara (mirliva) gelince, bunlar 2500 kuruş aylık ve otuziki tayın, miralay 1200 kuruş aylık ve onaltı tayın alırlar; kaymakamlar 900 kuruş aylık ve 12 tayın; alayın levazımcıları (alay emîni beyler), 800 kuruş maaş ve on tayın; binbaşılar, 750 kuruş aylık ve 8 tayın; kaymakam muavinleri (kolağalan) 400 kuruş aylık ve 4 tayın; yüzbaşılar, 180 kuruş aylık ve 1 tayın; bölük şefleri, 200 kuruş aylık ve tayın; ikinci yüzbaşı (yüzbaşı vekili), 180 kuruş aylık ve 1 tayın; Piyade mülâzimleri 120 kuruş aylık; süvarininkiler 140 kuruş aylık; Süvari ikinci mülâzimleri 120 kuruş aylık; Muavini 80 kuruş aylık; Başçavuşlar ve piyade başgediklileri, 50 kuruş aylık ve süvarininkiler, 60 kuruş aylık; çavuşlar ve alay ulakları, 50 kuruş aylık; bölük emindenleri, 40 kuruş; onbaşılar, 36 kuruş aylık ; süvari onbaşı yarıdımçıları, 36 kuruş aylık; süvari erleri 24 kuruş aybk; piyade erleri 20 kuruş aylık alırlar.

Ordu bakımından müşir-i asâklr-î hassa (imparatorluk muhafız kuvveti Paşası), sarayda birinci derecede mevki sahibidir; emrinde, saray muhafızları olan ve ikinci Mahmud'un Hatt-ı şerifiyle dağıtılan bostancıların kumandanı bostancıbaşmm yerini almış olan ve ferik-i asâklr-î şahane denilen muhafız fırkasının Paşası bulunur. Muhafız kuvveti müşirinden başka, müşir-i tophane-i âmire unvanını taşıyan bir mareşal daha vardır ki bu müşir, İmparatorluk topçu kuvvetleri meclisinin de başıdır. Toparacıbaşı, lağımçıbaşı (istihkâm mânâsında), humbaracıbaşı ve cebecibaşı artık mevcut bulunmamaktadır; bunların makamlarım alan subaylara bugün nazır denilmektedir. Böylece, eski cebecibaşı günümüzde muhimmat-ı harbiye nâzın olmuştur. Eski mir-i alem, yâni Sancak-ı Şerif taşıyıcısı makamı da kaldırılmıştır.

En eski askerî müessese, bir çeşit millî muhafız durumundaki milislere

²³⁵ Liva, idarî ve askerî taksimatta eski «sancak-ın yerini almıştır.

ait olandır ki, buna redif denilmektedir ve bu isim birbirini taki-beden mânâsına gelmektedir ve fasılasız olarak güçlerini, varlıklarını sürdüren meslekler lej iyonlarından alınmıştır. Serasker-Paşa'nın polis nuhafız kuvvetleri havazs²³⁶ adını taşıyordu. İstanbul Devlet Gazetesi çok geniş bir ekinde, bize bu asayiş kuvvetlerinin teşkilâtı hakkında ay-ıntılı bilgi vermektedir. Yüzelli askerden oluşan bu muhafız kuvvet, lerbirinde elli asker bulunan üç mülhak bölüğe ayrılmıştır, bunlara bir nülâzım kumanda etmektedir. On kişiden oluşan müfreze bir baş-neferin kumandasındadır. Bunların bağlı oldukları çavuş ayda 40 kuruş aylık alır; baş-nefer 30 kuruş; askerler 20 kuruş ve mülâzım (teğmen) 120 kuruş alırlar. Divan salonunda ve Serasker kapısında muhafaza ile görevlendirilmişlerdir. Serasker Paşa'nın atla her dışarı çıkışında ona refakat ederler. Elli nefer, Serasker kapısında dâima hizmette bulunmakla görevlidirler ve bunun için elli nefer gece gündüz ayaktadır. Tam gerçek ifadesiyle bunlar divanın mızraklı askerleridirler; zira Serasker Paşa Sarayı'ndaki askerî muhafızlar, savaşçı askerlerden ve sekbanlardan oluşmaktadır. Bu sonuncu askerler, havazlar gibi, İstanbul'da her yangın çıkışında Serasker Paşa'yı takibederler. Serasker Paşa Sarayı yakınında komiserlik görevi yapan makam sahibine tomruk ağası denir; polis nizamlarına karşı gelmek suçunu işleyenlerin kapatıldığı hapishaneye tomruk odası adı verilmiştir. Tomruk kâtibi zabıtları tutar ve 10 kuruş almağa hakkı vardır. Bu aynı zabıt üzerine komiserin ve memurların adları ve hapis masrafı belirtilir. Bu kâtip 600 kuruş aylık alır; yardımcısının aylığı ise 150 kuruştur. Gece gündüz yangınları bildirmekle görevli birinci muhafız 75 kuruş aylıkla görev yapar; otuz iki yardımcısının her birinin aylığı 15 kuruştur; sekbanlara bağlı yardımcılarının her biri 60 kuruş aylık sahibidir; şehrin anahtarlarının muhafızlarının her biri 20 kuruş aylık alır; kötü yola düşmüş kızları gözetmekle görevli kadına kolcu kadın denir ve 100 kuruş aylığı vardır; bu kadının yardımcısı ise ayda 80 kuruş alır; evine aldığı kızların oda fiyatları 40 kuruş olarak tesbit edilmiştir, mahpushane kapucusunun aylığı ise 60 kuruştur; üç yardımcısının her biri 40 kuruş aylık alır; hapishaneler dairesinin aylık masraf istihkakı 50 kuruştur; aylık kömür gideri 25 kuruş olarak tesbit edilmiştir, hapishaneye verilen günlük 40 ekmeğin aylık para tutan 120 kuruştur ve mahpusların bakımı ve umulmadık masrafların aybk tutan ise 750 kuruşa varmaktadır.

²³⁶ Hammer'in metinde Osmanlıca yazılışından «khawzs» şeklinde aktardığı kelimenin karşılığı bizim lügâüerdeki karşılığıyla «havas*» olabilir ki bu da malum anlamıyla -seçkim anlamında tercih edilmiştir denilebilir (Ç.N.).

III. Saray Görevleri.

İkinci Mahmud tarafından yapılan reformların en önemli olanları, hiç şüphesiz saray hizmetleri görevlerini ilgilendirenlerdir. Artık ne özengi beyleri ne bostancıbaşı, ne de salahorlar vardır; onlarla birlikte, silahdarağa, çuhadarağa (birinci oda hizmeti bakıcısı), tûlbendağası (sanklan muhafaza eden), ibrikdarağa, binisağası, kahvecibaşı, tüfekci-başı, berberbaşı, serkâtip onlarla birlikte tarih olmuştur. Gerçi bazı görevler şekli ve adı değiştirilmek suretiyle devam ettirilmişse de bunların da sayılan azdır; meselâ eski bostancıbaşı'nın görevinin muhafız fırkası kumandanına verilmesi gibi olanlarının sayılan da fazla değildir. İç odada, yâni hazîne birinci ve ikinci odasında şu görevler kaldırılmıştır

Anahtarağası (hazîne dairesi anahtarları muhafızı), çantacı (imparatorluk paralarının icâbeden yere taşıyıcısı), sorguççu (balıkçılıkuşu tüyünden yapılmış sorguçların muhafızı), kapancacı (devlet hil'atları muhafızı), bûlbülcübaşı (saray bûlbülleri baş muhafızı), tûticibaşı (papağanlar muhafızı), Bugün sarayda artık sadece iki oda (daire) bulunmaktadır. Bunlar: İç daire (iç oda) yâni hane-i hassa, hazine oda veya dairesi (hazîne-i hümayûn); diğer iki oda, yâni üçüncü daireler (kilerci ve seferli odaları) da lağvedilmişlerdir. Sayılan otuz olan ve iki subayın emrinde bulunan birinci dairenin hizmetkârları, bugün Peygamber'in hırkasının bulunduğu daireyi (Hırka-i Şerif Odası) muhafaza ile görevlendirilmişlerdir; bunlar değişik olarak onbeş gün sürekli görevde kalmaktadırlar ve artık unvanları da hırka-i saadet hademesi olarak değiştirilmiştir ve başlarında bulunan idarecinin unvanı da hane-i hassa der-i hademedir. İmparatorluk hazînesi kâtibi makamı artık yoktur; hazine birinci kâtibine bugün serkâtip (başkâtip) denilmektedir, ikinci kâtib ise mülâzım kâtip unvanını taşımaktadır. Kap ucu basıların sayısı ise otuza indirilmiştir. Aralarında hizmet yıllarından kaynaklanan kıdem farkı kaldırılmıştır. Evvelce kapu ağaları unvanını taşıyan ak ağalar bugün akağa 1ar unvanını taşımaktadırlar ve sayılan yüzdür. Baltacılar, Harem dairesinin zülflü baltacıları olarak muhafaza edilmişlerdir. Yeşil sorguçları olan peykler bırakılmışsa da, mızraklı muhafız olarak sayıları ikiyüze indirilmiş, Tirendaz solaklar ise tamamiyle

kaldırılmıştır. Ceviz muhafızları, yâni beykoz birliği ise devlet gazetesinin 35. sayısında belirtildiği şekilde görevleri halılan muhafaza etmek ve Sultan'ın at gezintilerinde kızlar ağası²³⁸, ve hazindânın ardından halılan sermek üzere götürmekle belirlenmiştir. Hadımların kullanılmasına gelince, bunların yalnız unvanları değiştirilmiştir; eski kapu hasekisi bugün kapu çuhadan denilmektedir, yâni unvanı, Bâb-ı Âlî tarafından muteber sayılmış iki kutsal şehrin, Mekke ve Medine'nin hizmetkârı olmuştur. Başkapuoğlanı ise unvanını muhafaza etmiştir.²³⁹

IV. Valilikler Ve Onlara Bağlı Voyvodalıklar.

Türkiye'nin iç idaresi üç sınıfa ayrılmıştır ve bu aynı şöyledir: Valilikler, sancaklar ve voyvodalıklar. Bunlardan son ikisi gerçekte bir eyâlet valiliğinin bölümleri oldukları halde, bir valiliği elinde bulundurana ayrıca verilmek veya sancakbeyleri ve özel voyvodalar tarafından idare edilmek üzere bölüme tabi tutulmuşlardır. Eyâletlerin idaresindeki sisteme gelince bu, iki şekil altında görülmektedir; Birinci şekilde valilikler ve sancaklar, vilâyet veya sancağın geliri gözönünde tutulmaksızın hazineye muayyen bir vergi ödeyecek olan vali ve sancakbeylerinin idaresine verilmişlerdir. İkincisinde sancaklar geliri bakımından gelirle-rinni arttırılması gözönünde tutularak sancakbeyine verilmiştir ve bu durumda idareci, geliri arttırıcı hususlara dikkat göstermek zorundadır. Bir sancağı elinde bulundurucular gerçek kalıcı oldukları takdirde bunlara mutasarrıf geçici, muvakkat oldukları takdirde ise mütesellim denilir. Vali eğer bir lütuf olarak ikinci bir sancağın idaresiyle görevlendirilmişse, bunlara muhassıl (vergi toplayıcı) denir. 16 Rebi-ul'evvel 1250 (23 Temmuz 1834) tarihli ve 86 sayılı Devlet Gazetesi mutasarrıf, mütesellim ve muhassillerle alâkalı durumu izah etmektedir.

Her tevcihat ve yüksek memurların görevlendirilmeleriyle alâkalı yıllık listede, bir valilikten ayrılan sancağın valilikten ayrıldığı ve mu-hassillik unvanıyla ayrı ayrı idarecilere verildiği görülür. Bu arada, ayrılan bölümün, mütesellimlikle hazineye bağlandığı da olur. İstanbul Devlet Gazetesi'nde, en son olarak voyvodalıkların yer aldığı göze çarpmaktadır: Böyle bir olaya evvelce hiçbir suretle rastlanmamıştır. Devlet çiftliklerinin idarecilerine bazen kâhya da denilir. 1249 Hicrî (1833-1834) yılı valiliklere atama

²³⁸ İkinci Mahmud bu makamın adına dokunmaksızın, olduğu gibi devam ettirmiştir.

²³⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/189-190

listesinde (Devlet Gazetesi'nin 27 sayılı, 27 Ramazan tarihli sayısına bakınız) 32 valilik göze çarpmaktadır ve isimler sayılırken, hiçbir vilâyet idare etmedikleri halde Serasker Paşa, mü-şir-i asakir ve müşir-i Tophane valilikleri de sayılmaktadır ki, bu sadece isim ve unvandan ibarettir.

Zaten Cezayir bugün Fransızların elinde olduğundan, gerçekte Türkiye'de 28 eyâlet vardır ve bunlar sırasıyla şöyledir 1. Habeşistan ve Cidde, Mekke ²⁴⁰, Şeyhülharemy'n makamıyla birlikte. 2. Kaptan Paşa eyâleti (Adalar Denizi adaları). 3. Rumeli. 4. Şam. 5. Bağdad. 6. Şehr-zor. 7. Basra. 8. Mısır ²⁴¹ 9. Haleb. 10. Bosna. 11. Safed, Sayda ve Beyrut. 12. Trablus (Suriye'deki). 13. Erzurum. 14. Sivas. 15. Silistre. 16. Kandiye. 17. Trabzon. 18. Karaman. 19. Adana (ki burası da Sivas ²⁴² gibi muhassilliktir). 20. Diyarbekir. 21. Rakka. 22. Maraş, 23. Çıldır. 24. Kars. 25. Van. 26. Musul. 27. Tunus. 28. Trablus.

Adlannı vereceğimiz otuzbir eyâlet valilerinin özel ve bağımsız valiliklerini oluşturmaktadır: 1. Kudüs ve Nablüs ²⁴³- 2. Vidin ve Niğbolu. 3. Tirhala. 4. Yanya. 5. Delvino. 6. Avlonya. 7. Scütari. 8. Elbistan. 9. Ohri (Bu son üçü nauhassilliktir). 10. Semendere. 11. Karahisar. 12. Menteşe. 13. Aydın (bu son üçü de muhassilliktir). 14. Biga, Boğaz kumandanlığı yeri. 15. Kayseri. 16. Selanik. 17. Çorum. 18. Teke (Bu son üçü de muharsilliktir.)19. Üsküb. 20. Köstendil. 21. Perzerin. 22. Kilis. 23. Zvamik. 24. Hersek. 25. Dukagin. 26. Kane. 27. Akşehir. 28. Reti-mo. 29. Alaiye. 30. Konya. 31. Ankara.

Bu cildin sonunda bulunan bazıları Asya, bazıları Avrupa kıt'asın-daki eyâletlerin durumunu gözden geçirince, bunların dağıtılış, yâni taksimat bakımından nasıl bir düzensizlik içinde bulunduğu gözden kaçmayacaktır.

Devlet Gazetesi'nde bildirildiğine göre voyvodalık unvanını alan sancakların sayılan ellidir ve şöyle sıralanmaktadır:

1. Mihaliçi. 2. Edrenos, Bursa'da Uludağ eteğinde. 3. Karahisar. 4. Lefke. 5. Kokce. 6. Kirmencik. 7. Midalcik, eski Hüdavendigâr sancağında. 8. Edremit. 9. Ayazmend. 10. Çandralı. 11. Emrudabad. 12. Ka-racaşehir. 13. Giva. 14. Taraklı. 15. Sivrihisar (Bu dört voyvodalık Hüdavendigâr sancağındadır). 16. Domaniç. 17. Göynük. 18. Bilecik. 19. Akhisar. 20.

²⁴⁰ Bu eyâlet hâlâ çok ihtilâfıdır ve kesin durumunu Bâb-ı Âlî ile Mehme* Ali arasındaki bir anlaşma belirleyecektir.

²⁴¹ Bu eyâlet sadece isimden ibarettir ve bunun da birçok sebebi var.

²⁴² Bu eyâletin sahipliğinin Suriye'nin güvenliği bakımından önemi büyüktür. Mısır kral vekili onu Türkiye'ye vermekle kararlı görünmüyor.

²⁴³ Bu eyâletler Mehmed Ali'nin eline geçmiş olduğundan, bu İstatistikte İsim olarak yer almışlardır.

Kurupazar. 21. Kisud. 22. Kutaz. 23. Virankuş. 24. Söğüt. 25. Kermasti. 26. Yarhisar. 27. Yaylakabad. 28. Saraycık. 29. Karamürsel. 30. Ayvalık. 31. Ksilce. 32. Tuzla. 33. Aydıncık. 34. Mudanya. 35. Ayaş, Ankara sancağında. 36. Kırkağaç. 37. Beyşehir. 38. İnegöl. 39. Bazarcık. 40. Manyas, Karasi sancağında. 41. Gölpazarı. 42. Kelebe. 43. Karasinit. 44. Yangadıç. 45. Zindügi. 46. Bergama. 47. Ayurundu. 48. Giresun. 49. Çandarlı. 50. Pazarköy.²⁴⁴

V. Adalet Makam Ve Görevleri.

Daha yukarıda, mertebe silsileleriyle birlikte kadılar makam listesini vermiştik. Burada, müderrisler ve adayları hakkında birkaç söylenecek söz kalmaktadır. Zira bunlardan ve derecelerinden kitabın hiçbir yerinde söz edilmemiştir. Oysa bu meslek mensuplarının müesseseleri bunca reform içinde hiç el değmemiş bir şekilde kalmıştır.

Bunların öğrencileri sohta, daha doğrusu suhte unvanını taşırlar ki, bu da ilim aşkıyla yananlar anlamına gelmektedir. Fas krallığında öğrencilere thalb veya thalib denilmektedir, yâni ilim taleb edenler anlamını ifade etmektedir. İran'da aynı kişiler için danismend denilmektedir ki, bu da ilme istidatlı anlamındadır. Danismend kelimesi Avrupalı yazarlar tarafından türlü şekillere sokulmuş, açıkçası tahrif edilmiş, üstelik bu tahrif edilmiş, bozulmuş kelime ve onun mânası üzerin-

de de garip yorumlar yapılmıştır. Bugün İstanbul'da ulemeden kimseler ve aileleri danismend unvanını taşımaktadır.

Bir öğrenci, hocaların tatmin ederek imtihanı geçerse mulazim unvanını alır ve bu kelime tam olarak muavin anlamına gelir. Zira bunların herbiri, şöhret sahibi âlimlerden birini efendisi, patronu, üstadı olarak seçer. Bununla beraber, bu kelimeyi aday kelimesiyle değiştirmek yerinde olun özellikle adlı mânâ ve meslek hedef alındığında en doğrusu budur. Adayların diplomaları, şahadetnameleri Şeyhülislamlık makamı tarafından verilir. Tabîî, bu şahadetnamenin verilmesiyle aday adalet teşkilâtında çalışmak isteyeceğinden kendisi hakkında esaslı bir tahkikat yapılır. Yâni, bu tahkikat sonuçlanmadan önce, imtihanı kazanmış durumda olsa, şahadetname kendisine verilmez. Bu bakımdan, adaylar, Şeyhülislamlık makamı tarafından verilen Mülâzımlık Şahadetnâmesi'nden başka bir de

Kadıasker tarafından mühürlenene ikinci bir şahadetname daha alıyordu. Adaylık için (mûla-zemet için) tâyin edilmiş bulunan zaman sona erdiğinde, aday, günlük aslî gelirleri 10 akçe olan müderrislerin hiçbir rütbe ve mevki olmayan sınıfına girer, zira mevki ve makam haricîler sınıfıyla başlar. İkinci sınıfa hareket-i haricî denir; yâni ayrılan haricîlerin sınıfı anlamına gelir; üçüncü sınıf dahili adını alır; dördüncü sınıfa hareket-i dâhili adı verilmiştir, çünkü dâhiîden ayrılacak olanların sınıfıdır; bu mertebeden çıkınca beşinci müderrisler adayları sınıfına geçer ki, buna da mu-zile-î sahn denirdi ve buradan İkinci Mehmed (Fâtih) camisinin sekiz medresesinden birine gireceği mânâsı çıkardı. Bu sınıflardan her birinde ilerleme günde yirmi akçalık bir artış sağlıyordu. Altıncı sınıfa sahn altıları deniliyordu; yedinci sınıfa altmışlar adı verilmişti; sekizinci sınıfa hareket altmışlû, yâni altmışlar sınıfından gelenler deniliyordu; dokuzuncu sınıfa muzile-i Süleymaniye, yâni yakında Kanunî Süleyman medresesine girecek olanlar sınıfı adı verilmişti; nihayet onuncu sınıftan olanlar Süleymaniye müderrisi unvanını taşıyorlardı: Bu unvanı taşımak bakımından bu camiye bağlı beş medreseden birine veya Hadisler Mektebi'ne bağlı bulunmalarının önemi yoktu.

Müderrisler bu on sınıfı bitirince molla veya kadı mesleğine girerler. Kadıların sekiz alt makamı şunlardır: Eyûb, Galata, Üsküdar, Kudüs, Haleb, Yenişehir, Selanik ve İzmir. İkinci sınıf veya makam Edirne, Bursa, Mısır ve Şam'ı içine alan dört molladan oluşur, Mekke ve Medine kadıları üçüncü sınıftır; dördüncü sınıf İstanbul kadısı ve kendisinden önce bu makamda bulunmuş olan meslekdaşlarından oluşur; beşinci sınıf Anadolu Kadıaskeri ve altıncı sınıf Rumeli Kadıaskerleri makamıdır. Bu iki Kadıaskere berat ve şahadetnâmeleri göndermekle görevli bir reis-efendi yardım, yâni muavinlik eder. Bu muavinlik makamı fazla bilinmez, nitekim Mouradjea d'Ohsson da bu sebeble eserinde zik-retmemiştir. Demek ki İstanbul'da, biri Bâb-ı Âlînin dışişlerini yöneten olmak üzere, üç reis-efendi vardır. Kadıların yedinci sınıfı, kadıların en yükseği ve bu makamda tek olan, İslâmiyetin imamı, yâni Şeyhülislâm temsil etmektedir.

Büyük-mollaların veya birinci derecede adli makam sahiplerinin meslekte ilerlemeleri düzeni (silsile-i merâtib) bu şekildedir. İkinci, üçüncü ve dördüncü derecede mollaların ilerlemeleri hususunu da bu cildin ilk sayfalarında ayrıntılı olarak bildirmiştik.

Makam sahibi, her derece alışında yeni bir şahadetname alır ki, aynı zamanda atanma ifâde eden bu vesikaya resmî adıyla raus denir. Burada,

hariç müderrislere verilen şahadetnamelerin mâhiyetleri hakkında bir fikir edinilmesi için bir Örnek veriyoruz:

"Abidinbeğ Efendi oğlu Ahmed Râşid Efendi, ilimlerini arttırarak hakikati arayan âlimlerin örneği olarak kırklar medresesini bitirmiş olduğundan, Şeyhüislâm Mevlânâ Şeyhzâde Esseid Abdulvahap Efendi, kendi yüksek katlarından kendisine Yusuf Paşa altıncı medresesinde dış müderrislik (profesörlük) tevcih buyurmuşlardır. Gereği yerine getirile. 29 Cemaziyülâhîr 1247."

Devlet Gazetesi'nin 18 Rebuul'âhîr 1250 (24 Ağustos 1834) tarih ve 88 numaralı sayısında, azaların (mulâzimlerin) hariç sınıfına girmek için tâbi tutuldukları imtihan hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir. Bu bilgilerden, Türk öğrencilerin verdikleri imtihanın Avrupadakilerden daha kolay olmadığını; hattâ, filozof Fisagor'un bahsi de geçtiğine göre, Lâtince bilmemeleri bakımından daha da güç olduğu neticesini çıkarıyoruz. Gazetenin aynı sayısında, Pâdişâh'in çeşitli ilim ve bilgilerin himayecisi olarak bu imtihanlarla ilgilendiği, mümeyyizler arasında saraydan gönderilmiş hocaların da bulundukları kaydedilmektedir.

İlkokul öğretmenlerine, saraya bağlı olanlar gibi hoca denilmektedir. Devlet Gazetesi'nin 27 Receb 1247 tarih ve 9 numaralı sayısında yayınlanan bir emirname, Bâb-ı Âlî hocalarını dairelerde bulunan görevlilere filoloji ilminin şu dallarında ders vererek onları bilgi sahibi durumuna getirmeğe mecbur tutmaktadır: 1. gramer, 2. sarf ve nahiv, 3. kelimelerin aslı bilgisi (etimoloji), 4. nutuk düzeni, 5. nutkun bölümü, 6. mecazî deyimler ilmi, 7. şiirde vezin, 8. kafiye, 9. şiir, 10. yazı sanatı, 11. şüphelere karşı Kur'an'ı savunma konusunda metodlu bilgi. 12. güzel yazma sanatı, 13. antoloji, 14. tarih.

Devlet Gazetesi, Bâb-ı Âlî hocalarından başka, imparatorluk sarayına bağh altı hocadan da bahsetmektedir: 1. İmparatorluk sarayı hocası, 2. İmparatorluk hazine dâiresi hocası, 3. Galata sarayı hocası, 4. Oğlanlar İç odası hocası, 5. Galata saray hocası. 6. Kızlar ağası hocası. Bu üç sınıf profesörün yanında, ki bunlar Bâb-ı Âlî ve saraya bağlıdır, diğer üç mektebe bağh profesörler (müderrisler) de vardır ve bunlar şöyle sıralanabilir: Üçüncü Selim tarafından kurulan mühendisler okulu; İkinci Mahmud'un açtığı Tıbbiye ve mimarlık mektepleri. Mimarlık okulunun kurulmasıyla ilgili emirname Devlet Gazetesi'nin 17 Şevval 1249 (27 Şubat 1834) tarih ve 78 sayılı nüshasında bulunmaktadır. Mimarlık okulu dört sınıfa ayrılmıştır, başında müdîr-i ebne-1 hassa, yâni devlet yapılan birinci

müdürü bulunmaktadır. Birinci sınıf otuz kalfa yani yapı müfettişinden oluşmaktadır; ikinci sınıf yirmi kalfa yardımcısından (mulâzimi kalfa); üçüncü ve dördüncü sınıflarda öğrenciler bulunmaktadır. Bu sonuncular riyaziye, hendese, gramer ve nahiv derslerini takibetmektedirler.

Devlet Gazetesi'nin 11 Muharrem 1250 (11 Mayıs 1834) tarih ve 83 numaralı sayısında muntazam birliklere (asâkiri mansure), muhafız birliği (asâkiri hassa), topçu birliklerine (tophane) mahsus dört hastane ile alâkalı bir emirname bulunmaktadır; bu hastahanelerden dördüncüsü Maltepe'dedir. Evvelki saltanat dönemlerinde tıp Öğretilen bu hastahanelerde altmışüç üye bulunuyordu; bunun otuzuna tabib muavini deniliyordu, otuzikisi cerrah, yâni operatördü; altmışüçüncüsü profesör, yâni müderristi. Bugün bunlar dört sınıfa ayrılmış bulunuyorlar. Birinci sınıf, bizimkiler gibi sonuncu değil, en yükseğidir ve kırk öğrenciden oluşmaktadır ve öğrenciler aylık olarak 100 kuruş alırlar. Bu sınıfta fizik ve kimya öğretilir. Bu sınıfın profesörüne 800 kuruş aylık ödenir. İkinci sınıfta da kırk öğrenci şakird bulunmaktadır ve bunların herbirine ayda 50 kuruş verilir, birinci hoca 750, ikinci hoca 500 kuruş aylık alır. Bunlar, anatomi (teşrih), fizyoloji, tedavi ve ilaç verme ilimlerini öğretirler. Üçüncü sınıfta ancak yirmi öğrenci vardır hocaları onlara gramer, nahiv ve yabancı diller öğretmekle görevlendirilmişlerdir, ayda 300 kuruş alırlar. Dördüncü sınıfta ilk iki sınıfta olduğu gibi kırk Öğrenci bulunmaktadır. Onlara okuma yazmayı öğreten hocalarının aylığı 200 kuruştur. Hoca ve öğrencilerin armalarında damarları ile birlikte bir kalb, derecelerine göre deri, gümüş ve altın plâklar üzerine kazılmıştır.²⁴⁵

VI. Paralar Ve Ölçüler.

Yeni paralar ile ilgili nizamname, Osmanlı Devlet Gazetesi'nin 9 Cemaziyyü'l-evvel 1249 (28 Eylül 1833) tarih ve 67 numaralı sayısında yayınlanmış bulunuyor. Bu nizamname duka (haririye)'nin değerini 20 kuruş, yanm harirfye ise 10 kuruş olarak tesbit etmektedir. Fındık denilen bir dirhem ağırlığındaki duka 32 kuruş olarak tesbit edilmiştir; yarım fındık 16 kuruştur ve rub'u, ki bu paranın dörtte biridir, dört karat olarak 8 kuruştur. İstanbulî denilen duka'nın değeri 24 kuruş olarak tesbit edilmiştir, altı karat ağırlığındaki yarım İstanbulî! 12, 3 karatlık çeyrek İstanbulî! ise 6 kuruştur.

²⁴⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/192-195

Rumî dükânın değeri 48, yansı 24 kuruş değerindedir. Eski rumî dükânın kuru 54 kuruş; yeni adlî duka ve eskisinin kuru ise 16.5 kuruştur. Mısır dukası (oniki karat ağırlığında, ser mahbub) 20 kuruş 10 para değerindedir; altı karat ağırlığındaki yarım ser mahbubun değeri 15 kuruş 5 paradır aynı paranın 3 karat ağırlığındaki dörtte biri 5 kuruştur; nihayet kırkılık haririye denilen duka 40 kuruştur, Demek ki, yarım ve çeyrekler sayılmamak şartıyla, Osmanlı İmparatorluğunda tedavülde yedi çeşit millî duka vardır ve bunları şöyle sıralayabiliriz: Haririye, fındıklı, İstanbulî, rumî, adlî, ser mahbub ve kırkılık haririye.

Büyüklük Ölçüleri Ekvator derecelerine göre hesaplanmıştır. Her derece 60 mildir; her mil 1000 kulaçtır; kulaç, 2 ons ve yanm arşından uzundur; arşın 2 ayak 12 pus: böylece altı Türk ayağı (kadem) 7 Fransa ayağına tekabül etmektedir.²⁴⁶

VII. Bayramlar Ve Uyulan Törenler

Sultan'ın katıldığı yürüyüş alaylarında ve iki büyük bayram vesilesiyle yüksek makam ve mevki sahiplerinin Sultan'a tazimlerini arz-etmelerindeki teşrifatta büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Bu teşrifat bir taraftan sadel estirilmekle beraber, diğer taraftan son zamanlarda oluşturulan makam ve memuriyetleri de içine almıştır. En önemli makam yenilikleri Serasker Paşa ve devlet nazırlıkları veya müfettişliklerinin kurulması, ihdasıdır. Bu sonuncuların çalışmaları Veziriâzam'ın icrââtını da kapsamı içine almaktadır.

27 RebiuTevvel 1249 sayılı tarih ve 77 numaralı Osmanlı Devlet Gazetesi'nde iki bayram (Şeker ve Kurban) vesilesiyle uyulması gereken teşrifat kurallarını düzenleyen bir emirname bulunmaktadır. Bu emirnameye göre, bu Bayramlar vesilesiyle tebriklere bundan böyle önce sarayda başlanacak, sonra Veziriâzam'ın, Şeyhülislâm'ın ve eski Yeniçeri ağası namını alan Serasker Paşa'nın makamlarında devam edilecektir. Evvelce tazimlerini sunmak üzere Sultan'a saray camisine kadar refakat eden ve camiden çıkmasını bekledikten sonra tebriklerini arze-dip Bâb-ı Âlî'ye giden ve orada Veziriâzam'ın gelmesine kadar bekleyen vezirler için de aynı emirnamede değişiklik yapıldığı görülmektedir. Üç tuğlu vezirler veya Paşalar ve devlet ricali veya Sultan'ın nazırları, Veziriâzam'ı dışarıda

²⁴⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/196

bekleyecekleri yerde kendilerine ayrılan salonlara girecek ve orada bekleyeceklerdir. Saraydan dönen Veziriazam arz odasında tebrikleri kabul edecek ve oradan ayrılacak olan tebrike gelenler topluluğu önce  eyh lisl m kapısına giderek  eyh lisl m'a makamında tebriklerini arzedecekler, oradan da Serasker Paşa'ya giderek aynı te rifatı tekrarlayacaklardır. Vezir ve Pa aların ayrılmasından sonra Veziriazam divan salonuna (divanhane) geçecek ve orada kendisini beklemekte olan Bâb-ı   l 'nin dört sınıf görevlisinin tebriklerini kabul edecektir ve bu merasimi yerine getiren heyet oradan  eyh lisl m ve Serasker kapılarına, makamlarına gidecektir. Bayramın birinci günü, sarayda i leri olan  zengi beyleri ve mabeyinciler, Sultan'ı tebrik etmeleri için huzur salonuna alınıp merasimi yerine getirdikten sonra, Veziriâzam'a değil,  eyh lisl m ve Serasker Paşa makamına gideceklerdir. Bayramın ikinci günü, Veziriazam,  eyh lisl m kapısına gidecek ve tebriklerini sunacak,  eyh lisl m da buna derhal mukabele edecektir. İmparatorluğun Veziriâzam'ın makamından dönen  eyh lisl m, oradan ayrılınca Veziriâzam'a gidecek olan makam sahibi kadıların tebriklerine muhatab olacaktır.

Büyük mollalar, makam sırasıyla Mekke kadısından ba layarak Üsküdar kadısına kadar ve büyük müderrislere (sekizler, altmı ıncılar ve Süleymaniye m derrislerine) tebriklerini sunduktan dört saat sonra, Veziriâzamlık makamında aynı vesileyle bulunurlar. Kabul salonuna alınan mollalara önce kokular, peşinden kahve ikram edilir ve burada Veziriâzam'a tebriklerini arzederler. Pe inden divan salonuna geçen Veziriazam, orada, emirnamenin yayınlanmasından önce adlan yüksek sesle bildirilmesi âdet olan makam sahibi iki büyük kadı ve iki birinci müderrisin tebriklerini kabul eder. Yeni emirnamede, tebrik merasimlerinde isimlerin mabeyinci tarafından yüksek sesle, haykır-casına bildirmesi geleneğine de son verilmiştir. Bu ziyaretten bir saat önce, Sultan camilerinin imamları önce ba  mabeyinciye, oradan  eyh lisl m'ı tebrike giderler. Kesedarlar, kalfalar (dairelerdeki yardımcılar), zaimler (Umar sahiplerinin kâtipleri) ile Veziriazam kapusu-nun diğer görevlileri tebriklerini aynı gün ve aynı salonda arzederler. Eskiden yürürlükte olan Mekke ve Medine dinî vakıfları m fetti leriyle diğer  ehir müfettişlerinin bayramın ikinci günü tebriklerini arzetme geleneği lağvedildi ve Bab-ı   l 'nin dört görevli sınıfının birine mensup bulunduklarından, bayramın birinci günü tebriklerini arzetmeleri uygun görüldü.

Büyük geçit resimlerinde Bâb-ı   l 'nin birinci sınıf memurlarından yalnız

Reis Efendi (Hariciye Nâzın) ve birinci Defterdar (Mâliye Nazın) yer alırdı; ikinci sınıf ise dinî vakıf müfettişlerinden, mukataa müfettişlerinden, baruthane ve cephanelik müfettişlerinden oluşuyordu. Büyük geçit resimlerinde uyulması gereken düzen ve sıra Osmanlı Gazetesi'nin 22 numaralı sayısında şu şekilde belirlenmişti: 1. Birinci ve İkinci tel-hisci (Serasker Paşa'nın mühürdarları), 2. Amedci-efendi'nin iki yar-dımcısı (Reis Efendi dairesinin kâtipleri), 3. Reis Efendi'nin kesedân (daire beylikçisi), 4. Divan tercümanı ve birinci mektupçu yardımcısı (Veziriâzam'ın dairesi kâtibi), 5. Çiftlikler ve tütün gümrüğü daireleri şefleri, 6. Kasaplar şefleri ve inşaatlar müdürü, 7. Hassa birliği kâtibi ve Seyidler müfettişi, 8. Kâhyabey (Dahiliye Nâzın) kâtibi ve muntazam askerî birlikler başkâtibi, 9. Divan amedci ve beylikçisi, 10. İmparatorluk mutbağı kâhyası ve birinci mühürdar, 11. Topçu ve baruthane müfettişi, 12. Para ve silahlar müfettişi, 13. Tapu daireleri müfettişi ve tersane emini, 14. Zahir ve Polis müfettişleri, 15. Çiftlikler ve masraflar müfettişleri, 16. Sultan'ın dinî vakıfları müfettişi ve Sultan'ın tuğrasının Devlet kâtibi, 17. Reis Efendi ve Çavuşbaşı, 18. Kâhyabey (Dâhiliye Nâzın) ve birinci Defterdar (Mâliye Nâzın), 19. Birinci odadan iki uşak, 20. İmparatorluk tarihçisi. Devlet Gazetesi başyazan ve devlet matbaası müfettişiyle saray ikinci imamı, 21. Reis'ul-ulemâ, yâni ulemânın kıdemlisi ve saray birinci imamı.

Devlet Gazetesi'nin 9 Safer 1250 (Haziran 1834) tarih ve 84 numaralı sayısı, Heybetullah Hanım sultan'ın onüç gün süren düğünü münasebetiyle uyulacak düzeni şöyle vermektedir: Birinci gün için tertiplenen büyük geçit resminde uyulacak düzen: 1. Atlı muhafızlar İkişer sıra halinde mülâzımlarının ardından gelecek, 2. Dördüncü sınıf divan efendileri, 3. Üçüncü sınıf divan efendileri, 4. İkinci sınıf divan efendileri, 5. Birinci sınıf divan efendileri, iki mülâzimin refakatinde, 6. Kapu-cubaşılar, 7. Büyük Kapucubaşı ve ikinci mirâhur, 8. Teke sancakbeyi ve ardında iki mülâzım bulunan birinci mirâhur, 9. Muntazam birlikler, piyade ve süvariler, 10. Arkalannda iki mülâzım bulunan Paşalar ve liva Paşaları, 11. Donanma sancakbeyleri, 12. İki tuğlu paşalar, 13. Üç tuğlu Paşalar (vezirler), arkalannda iki mülâzım, 14. İkinci imam, 15. Emirler şefi ve İstanbul kadısı, 16. Rumeli ve Anadolu Kadıaskerle-ri, 17. Aydın ve Yanya valileri Paşalar, 18. Serez ve Selanik Paşaları, 19. Vidin ve Rumeli Paşaları, 20. Kaptan-ı derya ve müşiri hassai şahane, 21. Serasker-Paşa, 22. Veziriazam ve Şeyhülislâm, 23. Kapu çuhadar (Bâb-ı Âlî 'nin iki kutsal şehir [Mekke ve medinel hizmetkân , yardımcısıyla; her ikisi de hadım ağası, 24. Heybetullah

Sultanhanım'ın bir kahyası ve iki kutsal şehrin birinci kâtibi, 25. Aynı sultanın ikinci kâhyası ve birinci hadım ağası, 26. İki hazîne kâtibi (her ikisi de hadım ağası), 27. Sultanın arabası, 28. Kızlar ağası ve enderuni hümâyun nâzın, 29. Bir Sultan arabası, 30. Pâdişâhın hemşirelerinin Esma ve Heybetullah sultanların arabası, 31. Pâdişâhın kızlarının arabası. 32. Evvelki Sultan'ın kadınlarının arabası ve eski Kaptan-ı derya Hüseyin Paşa'nın hemşiresinin arabası, 33. Düğün boyunca sarayın davetlisi olan ve muhteşem bir şekilde ağırlanan vezir ve nâzırların harem kadımlarının arabaları, 34. Odalıkların arabaları (atlı harem ağalarının muhafazasında esir gözdeleler), 35. Hassa birliği ve muntazam birlikler alayları ve müzik, 36. Atlı muhafız alayı birliği.

Osmanlı Devlet Gazetesi'nin 84. sayısında, prenses Heybetullah'ın düğünü münasebetiyle önce ve sonra yapılan şenliklerin tasviri hemen bütün gazeteyi kaplayacak şekilde yer almış bulunmaktadır. Oysa daha önceki sayılarda bu şenliklerin programı ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Türk Devlet Gazetesi, İkinci Mahmud'un devlet hayatına ve millî hayata kazandırdığı yeniliklerin en önemli ve en yararlılarından biridir. Bu gazete Osmanlı tarihi üzerinde araştırma yapanlar için paha biçilmez bir kaynak oluşturacaktır. Özellikle araştırma konusunda, olayların aslını eksik olarak veren Moniteur Ottoman gazetesinden değil, bu gazeteden yararlanmak imkânı vardır; bu bakımdan göze alınması gereken her türlü zahmete değer. Ayrıca, Devlet Gazetesi'nde topografik bilgiler de var, bunlar sık sık bahsedilen Constantinople et le Bosphore (İstanbul ve Boğaziçi) adlı eseri yapılacak yeni bir baskının fazlasıyla zenginleştirilebilir.²⁴⁷

AÇIKLAMA

Mahalle Taksimâtiyle Birlikte İstanbul Ve Sırdışı Semtlerinin Planına Dair

İstanbul'un plânı, Osmanlı atlası'nda yer alan şekliyle tamamiyle yeni sayılmamalıdır; bu yenilikler İstanbul ve Boğaziçi adlı topografik esere ilâve edilmiş bulunmaktadır. Bununla beraber, yalnız şehrin su-riçi mahallelerini değil, sırdışı mahallelerini, varoşlarını da içerdiğini görüyoruz. Sırdışı mahalleler, semtler şöyle sıralanabilir: Eyûb, Has-köy, Kasım Paşa, Fındıklı,

²⁴⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/196-199

Tophane, Galata ve Beyoğlu. Bu mahalleler ayırımının (taksimâtı) Türkiye'yi ele alan hiçbir topografik haritada bulunmadığı gibi, bu imparatorluğu alâkalandıran hiçbir haritada da yer almadığını gözönünde tutarak plâni eserimize ek olarak veriyoruz; böylece, Türkiye'de seyahat eden kimseler, mahalle ve yollarında gidecekleri yeri bulmakta güçlük çekmeyeceklerdir. Ayrıca, bu eserin son cildinin başında kısaca anlattığımız İstanbul'un sekizyüzyetmişyedi camisini ziyaret etmek isteyenler de bu plândan yararlanabileceklerdir.

Mahallelerinin adlarıyla birlikte İstanbul plânını esere eklemek fikri, Zekeriya Efendi'nin eseri olan İstanbul ve Boğaziçi'ni okuyunca zihnimizde canlandı. Bununla beraber, mahal e 11 er sayısı o kadar abartılmıştır ki, fazla dikkatli olmayan bir okuyucu, bir an için yazarın gerçeği yansıtmadığı şüphesine düşebilirler. Meselâ, yazar, İstanbul, Üsküdar ve Tophane için, 3423 mahallede Müslümanların, 4580 mahallede Rumların, 3584 mahallede Yahudilerin oturduklarını kaydediyor; böylece, toplam mahalle sayısı 11587 oluyor. Şehrin bütün surdışı ve suri-çi mahalle sayısının 450'yi aşmadığı öğrenilince, bu fazlalığa ne denecektir?

Gerçeği bulmak için şehrin mahkeme kayıtlarına bakmak, bu kayıtları incelemek gerekiyordu; fakat teşebbüslerin en güç olanlarından biriydi. Bu sebeble, bu güçlükleri yenerek bana bu kayıtların özetlerini sağlamak için dostum Avusturya elçiliği tercümanı M. de Raab'm geceli gündüzlü çalışması bir zorunluluk oldu.

Bir seyyah için bu özet-kayıtların pek işe yaramayacağı söylenebilir; çünkü, bu mahallelerin her birini topografik durumunun tesbit edilmesi gerekiyordu. Ricam üzerine, bu türlü araştırmalara zâten meraklı olan ve o sırada Avusturya elçiliğinde Kâtiplik görevinde bulunan M. de Wallenbourg, bu mahallelerin gerçek durumunu tesbit işini gerek bizzat meşgul olarak, gerekse başka kimselerin aracılığına başvurarak tesbit işini üstlenmek istedi. Bu, aynı zamanda Zekeriya Efendi'nin eserinde adları geçen mahallelerin gerçeklik derecelerinin araştırılması, tesbit edilmesi demektir. Zaten, bu münasebetle önceden yapılan planda, mahallelerin bilinen durumunu tesbit eden de yazarın kendisidir.

Prens adaları İstanbul'a yakın olmalarına rağmen plan bütününe dâhil sayılamayacaklarından, Constantinople etle Bosphore adlı eserde adları sıralanmak suretiyle yer almışlardır. Adaların adları eserde millî dilin sadeliğiyle görülmektedir. Adalar denizindeki adalar için aynı şey yapılmamıştır; haritalarımız bunların adlarını ya tam veya sakatlanmış

olarak vermektedirler. Sakatlanma, adların değiştirilme veya Türkçeleştirilme teşebbüslerinden kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan coğrafya okuyucusu ve tarihçileri karmaşık bilgilerden kurtarmak ve Annales de la Utterature ün XXXIV. cildinde evvelce bildirilmiş bulu-nanları tamamlamak üzere Adalar denizi adalarının bazılarının Türkçe adlarını da karşılıklı olarak veriyoruz. İşte bahis konusu adlar:

1. Agio Strati
2. Ainos
3. Amorgo
4. Anapos
5. Andros
6. Aiitipaxos
7. Capo Gallo
8. Caprero
9. Caso
10. Cerigo
11. Cerigotte
12. Cervi
13. Khalke
14. Khero
15. Khinara
16. Khios
17. Clistene
18. Cosinissa
19. Chypre
20. Gaiteronsi

Türkçesi

Bozbaba (ayna babası). Ainos. Yamurgi Anasia adası Andria Antubaşka Portokali adası Boynuz adası Çobanlık Çoka adası Sigilie. Paşa adası Herke Odunluca Ardıçkık Sakız Meis Yassica Kibns Himeran

21. Delos (küçük ve Türkçesi : Sığricikler (iki küçük) büyük)

22. Heraklia	: Kınalı ada
23. Hydra	" : Camlıca
24. Hyethusa	: Hurşid
25. Ikaria	: Ahîkeria
26. İmbros	" : İmroz

27. İpsara	: İpsara
28. Kalymne	: Gelmez
29. Kephalaria	: Kefalonia
(Cephalonie)	
30. Kalouri (Salamis)	: Harem adası
31. Kofou	: Korfuz
32. Kourzolari	: Kuş adaları
33. Lanthia (lebynthos).	: Kocapapas
34. Lemnos	: İlmeli
35. Leria (Leros, Lero)	: İleros
36. Makri	: Kara doğan baba
37. Macronisi (Helene)	: Berbercik
38. Mitylene	: Midilli
39. Mycene	: M ökene
40. Naxos	: Nakşa
41. Negrepont	: Eğriboz
42. Nio	: Aniba
43. Nisari (Nisyros).	: İncirli
44. Nisyra	: Uzunadası
45. Paros	: Bara
46. Pathmos	: Batnos
47. Paxo (Paxos)	: Pasko
48. Pharmatusa	: Fomaz
49. Pinthenesia	: Piyade adası
50. Piskopia (Episcopi)	: İlgi
51. Pontiko	: Mallı kilise
52. Poros (Calavria)	: Ovacık adası
53. Prodana (Prote)	: Poradna
54. Rhodes	: Rodos
55. Samos	: Susam
56. Samothraki	: Semendrek
57. Santa Maura	: Lefkade
58. Santorin	: Santorin
59. Sapienza	: Splenke
60. Scarpanto	: Köye
61. Skiros	

62. Spezzia
63. Stampalia
64. Stankhio
65. Symnos
66. Syra (Sira)
67. Tenedos
68. Thasos
69. Thermia
70. Tineh
71. Vasiliko
72. Zante
73. Zea
- Türkçesi
- İşkir!
- Suluca
- İstanbulia
- t s lan köy
- Sumbeki
- Güvercinada
- Bozcaada
- Taşoz
- Terzikayası
- İstendil
- Pal usla adası
- Saklisse
- Mürted ²⁴⁸

İstanbul Plânından Tablo İstanbul'un Mahalleleri

1. Davut Paşa
2. Üveys,
3. Yeni Bayezid,
4. Esirci Kemal
5. Nuruk Mahmud
6. Koca Paşa,

²⁴⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/201-204

7. Saraç-İshak,
 8. Nesli Hatun,
 9. Kazasker Mehmed Efendi,
 10. Mûftı Ali Çelebi
 11. Arabacı Bayezid,
 12. Akşemseddin,
 13. Hacı Hatun,
 14. Ereğli
 15. Muhiyeddin
 16. Keçeci Plrî
 17. Çiragî Hasan,
 18. DebbağYunis,
 19. İbn Meddas,
 20. Oruç Gazi,
 21. Uskunî
- Ali Paşa Davut Paşa Gedik Paşa Odabaşı Çarşısı
Kadırga limanı
Edimekapısı
HusrevPaşa '
Selimiye
Koca Mustafa Paşa
Yenibahçe
Koca Mustafa Paşa
Şehremini
Salih Paşa
Yenibahçe
Yedikule
Selimiye
Salih paşa
Aksaray
yakınında
22. Gûlcâmi,
 23. Kızıl Minare
 24. Dâye Hâtûn,
 25. Kumcubaşı,
 26. Soğanağa,
 27. Atik-ali Paşa,
- Demirkapu
Laleli
Bayezid

28. Sohte Ha�b,	A�k-Ali Paşa
29. Kavgactdede,	Selimiye
30. Abdes-sel�m,	Bezestan �ar.
31. Ahmed Kâhya	Avratpazan
32. Darül-Hadis,	�eyh Vefa
33. Fatma Sultan,	Topkapu
34. Sarı Musa,	Molla G�ran�
35. Yava��a �ahin	Uzun �ar�ı
36. Pazarcadid,	B�y�k �ar�ı
37. Cama Ali,	�ehzade
38. Balabana�a	�ehzade
39. �ehsuv�r,	Kadırga limanı
40. �eremet �avuş,	Molla Gur�n�
41. Hüseyin A�a,	Parmak kapu
42. Baklalı,	Aksaray
43. Hoca Hayreddin,	Odun Kapsu
44. �skub�	Ayasofya
45. Emin Sinan,	Gedikpaşa
46. Murad Paşa,	Aksaray
47. Alembeg�,	Aksaray
48. Kepenek�i,	Divo�lı Çeşmesi
49. Arpa Em�ni,	Yenibahçe
50. Hacı K���k	Mahmudpa�a
51. Kızılda�,	Lâleli
52. Akbıyık,	Ahırkapu
53. Mimarsinan,	Yenibahçe
54. Cafera�a,	�ehremini
55. Koca Mustafa	
Paşa,	
56. İbrahim�avuş,	Mevlevihane
57. Kaim-A�a,	Edirnekapusu
58. Defterdar Ahmed Çelebi,	Yenibahçe
59. �irag� Hamza,	Selimiye
60. Sidi Ömer,	Silivri kapsu
61. İbrahim Paşa	Kumkapu
62. Kazanca Sadi,	
63. Hacı Evliya	

64. Kâtib Muslahaddin
65. Kalenderhane,
66. Ucibeg,
67. Hoca Halil Attar,
68. Ördek Kasab,
69. Hüseyinağa,
70. Segbanbaşı
71. Çakırağa,
72. Hoca Pirî,
73. Melek Hatun
74. Molla Aşkı
75. Hoca Hayreddin,
76. Karabaş Hüseyin,
77. Küçük-Ayasofya
78. Süleynıaniye,
79. HocaHamza,
80. Kûrekbaşı,
81. Müneccim Sadi,
82. Harem Çavuş,
83. Muhtesib Iskender,
84. Abdi Çelebi,
85. Cuyibâr,
86. Tarsus,
87. Akseki (Aksaki)
88. Samanviran,
89. Kâtib Kâim,
90. Tokludedede.
91. Toptaşı,
92. Uzunçecâ,
93. Hacı Muhiyeddin
94. Musllheddin,
95. Molla Gürânî
96. Hoca Kasım,
97. Cezeri Kasım Paşa,
98. Altı Bohça,
99. Sır Halife,
100. Mercanağa,

- 101.** Hacı Hasanzâde,
Aksaray yalanında
Mevlevihane fYenlkapu civarında)
Yenibahçe
 ehz debaşı
E rlkapu
Unkapanı
Yenibahçe
Aksaray
Saraçhane
Aksaray
Parmakkapu
Mevlevihane
E rlkapu
Yenibahçe
Yenibahçe
Odunkapusu
Topkapu
 ehremini
Yenibahçe
Karagümrük
Sulu Manastır
Hocapa a
Yenibahçe
Alipa a
Uzun  arşı
Langa Bostan
Ayvansaray
Macuncu Kaim
Perkhane
Edimekapu
Altımermer
Balat
Mahmudpa a Kazi- e mesi Macuncu Kaim Eskisaray Cercer  arşı
102. Kaptan Sinan Paşa
103. İbrahim Paşa,
104. Kasab İlyas,

105. Sifrikor,
 106. Yeldeğirmeni,
 107. Mirahor,
 108. Sancak Hayreddin,
 109. Hacı İlyas,
 110. Hoca Hayreddin,
 111. Molla Şeref,
 112. C miSirek
 113. Sohte Sinan,
 114. Mimar Ayaş
 115. D lgerz de,
 116.  arak i Kemal
 117. Yavuzz de,
 118. Birinci Sinan,
 119. Huybar,
 120. II. Bâyezid camii,
 121. Âşık Paşa
 122. Kâtib Husrev,
 123. Kâtip Musliheddin,
 124. Karaki,
 125. Mismar  Cece ,
 126. Abdi Subaşı,
 127. Camcı  eşmesi
 128. Şeyh Resmî,
 129. Hızır  avuş,
 130. Firuzağa
 131. Firuzağa,
 132. Nişancı Paşa,
 133. Mimar Kemal,
 134. Sofular
 135. Cebecibaşı
 136. Muhiyeddin,
 137. Eminbeğ,
 138. Segbanbaşı
 139. Alipaşa eski,
 140. Hacı Ferhad,
- Yenibahçe yakanında

141. Saraç Doğan,	Şehremini	yakını nda
142. Abdullağa,	Küçük Lanğa	İt
143. Hoca Gıyaseddin	Ağakapusu	"
144. Mesih Paşa,	Lâleli-Çeşme	İ<
145. Şâkirağa,	Mesihpaşa	H
146. Torldede,	Molla Gürânî	"
147. Tavaşhi Süleyman,	Kumkapu	ti
148. Mesih Paşa		
149. San Demirci,	Odunkapu	11
150. Kasap Timurhan,	Zeyrek	•t
151. Mimar Sinan,	Fâtih Camii	"
152. Hocagi,	Uzun Çarşı	
153. Hancı Karagöz,	Sillvrikapu	"
154. Karagi,	Hocapaşa	İİ
155. Mağnisa Çelebi,	Atpazan	11
156. Şâkirağa,	Edirne Kapusu	(İ
157. Canbaziye,	Avratpazan	İİ
158. Divânî Âlî,	Gedikpaşa	•1
159. Mûfti Ali,	Zeyrek	•1
160. Sinan Paşa,	Gülcâmi	"
161. Kici Hatun,	Avratpazan	İt
162. İshakağa,	Ahırkapu	İİ
163. Hacı Hüseyin,	Samatya	11
164. Beyciğez,	Çarşambapazan	
165. Hacı Bayram,	Cerrahpaşa	11
166. Hızırbey,	Unkapanı	•1
167. İskenderağa,	Topkapu	İİ
168. Deniz Abdal,	Şehremini	"
169. Sergerdan,	Unkapanı	İİ
170. Mahmud Paşa,		
171. Çıracı Muhiyeddin,	Muhammediye	»
172. Dabbağzâde,	Altay Çeşmesi	
173. Hasan Halife,	Yenibahçe	İİ
174. Câmikenise,	Kazlı-Çeşme	"
175. Tülbentçi	Nişancı	İİ

176. Molla Husrev,	Bezestan	11
177. Güngörmez,	U. Ahmed Camii	II
178. Türbedar Kemal,	�ehzade	M
179. �atirci Ahmed,	Gedikpa�a	"
180. Eley�n Kâhya,	Yenikapu	n
181. Dervif Ali.		
182. K��it�c�dede,		
183. B��ak�ı Al�edd�n,		
184. Kasab Oğuz veya Ayvaz,		
185. Yakuba�a,		
186. Hoca Ali,		
187. Tahta Minare,		
188. Şeyh Ferhad,		
189. Molla Ahveyn,		
190. Baba Hasan Aleml,		
191. Canbaziye,		
192. Voynuk �ec�,		
193. San Nasuh,		
194. �ivizade,		
195. Emin Nureddin,		
196. Hoca Kasım,		
197. Dîzdariye.		
198. Kâtip Muslihaddin,		
199. Kâtip Sinan,		
200. Mustafabey,		
201. Kefelli.		
202. Elvanz�de,		
203. San Bayezid.		
204. Macuncu Kasım,		
205. Hatice Sultan,		
206. Dâye Hâtûn,		
207. Ekmekçi Ali.		
208. Bostancı,		
Gümrük	yakınında	
Aksaray		
Unkapanı		
Husrevpa�a		

Ekşi karadut
Eğrikapu
Musallataşı
Alipaşa
Şehzade
Koca Mustafapaşa
Vefa
Macuncu Kayım
Topkapu
Şehzade
Mustafapaşa
Petekhâne
Aksaray
Nişancı Camii
Yeniçeriler yeni kıışlası "
Hocapaşa *
Vefa
Davudpaşa *
Edime Kapusu "
Mahmudpaşa
Molla Gürânî

Kadırga

209. Tercüman Yunis (KanunTnin)

210. Çıracı Kara Mehmed. Unkapanı

211. Nişancı Paşa,

212. Kâtip Murad,

213. Molla Gürânî,

214. Molla Husrev,

215. Uzun Yusuf,

216. Sahaf Süleyman,

217. Çukur Bostan,

218. Simkeş,

219. Efzalzâde,

220. Kailce Hasan,

Kumkapu

Yenikapu

Eski Saray

Vefa

Odabaşı Pazan

Hocapaşa

Selimiye

Şehremini

Keseken

Mahmudpaşa

221. imam Ali,

Nalh Mescid

yakınında

222. K re ibaşı,

Avratpazan

223. Nakşibendi (Nakkibend)

Sultanahmed Camii

224. Elhac Hüseyin,

Balat

225. K  k Yazıcı,

Pannakkapu

226. Veled Karabaş,

Silivri Kapusu

227. Kâtib Şemseddin,

Alia a

228. Molla Husrev,

G lc mi

229. Baba H ki,

Zeyrek

230. B yezld A a,

Topkapu 230. Eski Mustafa Paşa,

Ayvansaray²⁵⁰

 sk dar Mahalleleri

1. Sinan Paşa veya İh saniye

2. Selimiye

²⁵⁰ Bu listede M. de Wallenbourg'un planı üzerinde yazılı aşağıdaki numaralar eksik bulunmaktadır 12.  ınarlı  e me; 13. Salma Tomruk; 23. Kesme Kâhya; 26. Yeni Kapu; 39. Debbagyunus; 70. Sultan Mahallesi; 71. Sarlacık; 72. Tekir-sarayı; 76. Gallas; 77. Serracruyan; 81 Yeni  eki ek; 83. Şeyh Resmî; 96. Abacı; 105. M knezi Çelebi; 107. Hacı Ferhad; 110. Ayaspl; 112. Hacı Hasanzâde; 117. HaydarPaşa; 124. Hassirbey; 129. Yagc z de; 133. Şeyhülislâm Kapusu; 139. Zeynel; 141. Tahtakale; 146. Bezestan Cedit; 147.  atal hanı; 148.  engel Hamamı; 157. Medrese; 160.Eski Para; 161. Osmaniye; 162. Vezirhan; 163. Dikilitaş; 134. Gevrek Paşa; 168. Nallu Mescidi; 171. Yerebatan Sarayı 172. Valide; 175. balıkpazan; 174. B   ekapı; 179. Demirkapu; 180. Salkıms  t; 161. AcıMusluk; 182. Clg A io lu; 183. Acı Hamam; 184. Akar  e mesi; 185. Sarı Demirci; 189. Peykhane; 193. Yeşil Tulumba; 194. Atmeydaiu; 200. Kabasakal; 204. Sultan Esma; 207. Kunduzkale; 208. Büyük Hamam; 209. Kadırgaliman; 210. Bostancı Ali; 213. Yen kapu; 214. Bodrum Camii; 216. Ermeni; 217. Lar-gabostan; 228. B lb la a; 229. Şeyhülislâm Atık; 230. R  b Paşa; 232. Kınalı-dede; 234. Karacıkhan; 235. Bozdoğan Kemer 246. İslambe ; 247. Horhor; 248. İgelat  e mesi; 250. Nuridede; 253. Deli Avrat; 254. Deli Avrat Pazarı; 256. Koca  ınar 257. İs  Hatun; 259. Keçe Hatun; 260. Ahmed Kahya; 263. Bayezid Cedid; 267. Etyemez; 272. Karaköy; 274. Mustafabe ; 275. Koca  ınar; 277. Hekimoglu Ali Pa a; 278.  ilingir; 279.  i ek i; 280. Mala; 285. Hacıvat; 288. Arabacı B yezld; 289. Me eli Mescid; 290. Kurt Mehmed; 291. İsmail Pa a; 294. Nar  Kapu; 295. Yedikule; 296. Adcad; 297. Hacı Karagöz; 298. Şeydi  mer; 299. Veled Karabaş; 300. Re id Pa a; 302. Melek Hatun; 303. Hacı Evliya; 306. A a saray; 307. Tozkoparan; 308. Nasuh Pa a; 309. Nakkaş Paşa; 310. Baruthane; 311. Tatlı Koy; 316. Civiz de; 317. L tfli Paşa; 318. Bâyezid A a.

3. Mirahor,	Ayazma	yakınında
4. Ayazma,		
5. Salacak,	Ayazına	"
6. Rum Mehmed Paşa,	Şemsipaşa	
7. Hamzafakih	Hûdâî Efendi	
8. Ahmed Çelebi,	Hûdâî Efendi	
9. Kefçe,	Doğancılar	
10. Tavaşi Hasanağa	Eski Postane	
11. Süleymanağa,	Büyük İskele	
12. Kerede,	Yeni Valide	
	Camii	
13. Gülzam Hâtûn,	Mahkeme	
14. Kara Davud-Pasa,	Mahkeme	
15. Bulgurlu,	Çavuşdere	
16. Tuygar Hamza,	Çinar	
17. Torbalı,	Tuygar	
18. Evliya Hoca,	Küçük Yokuşu	
19. Tenbel Elhac	Çingene Pırını	
Mehmed,		
20. Hacı Hüsnâ Hâtûn,		
21. Solak Sinan,	Bülbüldere	
22. Hayreddin Çavuş,	Atpazan	
23. Selami İslâm ve		
Kezere		
24. Eski Valide,		
25. Şecaabağî,	Selami	
26. Dabbağlar,	Toptaşı	
28. Arakiyeci Elhac Cafer,	Eski Valide	
29. Arakiyeci Elhac	Alaca Minare	
Mehmed,		
30. Çavuşbaşı,	Cinli Camii	
31. Kazıasker,	Eski Valide	
32. Dividciler,	Hırmenlik	
33. Karaca Ahmed		
Sultan,		
34. Yeni Mahalle,	Kefere	
	Bahçeleri	

35. Bazarbaşı,

Cinli Camii

36. Aşçıbaşı,

Karaca Ahmed

251

Eyüb Mahalleleri

1. Dögraeceler (Düğmeciler).
2. Bülbüldere
3. Sal Mahmud Faşa.
4. Sultan Valide.
5. Bostancı İskeleyi.
6. Büyük İskeleyi.
7. Defterdar İskeleyi.
8. Çömlekçiler.
9. Otakçılar.
10. Nişancı Paşa.
11. Mücavir.
12. Saray Selvlleri.
13. Çorbacı
14. Topçular.
15. Ermeni.
16. Aynalı Kavak.
17. Bahariye
18. Eyûb.²⁵²

Hasköy Mahalleleri

1. Büyük İskeleyi
2. PîriPaşa
3. Sakızağacı.
4. Aynalı Kavak.

²⁵¹ M. de Vallenbourgun haritasında aşağıdaki isimler de bulunmaktadır: 2. Sultan Tepesi; 3. Bülbüldere; 4. Gümüş Arayıcı; 5. Çinaçemesi; 10. Nuh Kapusu; 11. Akyapı; 12. Bağlarbaşı; 13. Cinli Cami; 15. Çavuşdere; 18. Kavak-saray; 20. Orta; 22. Düğmeciler 24. tnadlye; 25. Atpazan; 26. Tahlilciler 27. Kızlaraga; 28. Yeni-Çeşme; 29. Ahmediyc; 30. Eski Mahkeme; 31. Eski Hamam; 32. İbrikcâml; 34. Şemsi Paşa; 35. Uncular, 50. Hambarlar; 51. Oğuzi-mam; 52. Kavak.

Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/210-211

²⁵² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/212

5. Halıcıoğlu.
6. Sütlüce.
7. Ahmedpaşa
8. Karaağaç
9. Camiogli.
10. Çıksalun.²⁵³

Kasımpaşa Mahalleleri.

1. Kasımpaşa
2. Tabaklar.
3. Zincirli Kuyu.
4. Kulaksız
5. Küçük Piyâle
6. Büyük Piyâle
7. Baruthane
8. Tataragâsı.
9. Hacı Hüseyin
10. Hacı Ahmed
11. Dere İçi Hamamı.
12. Uzunyol.
13. Kuluk Cami.
14. Okmeydanı
15. Sinanpaşa
16. Tatavla (Kurtuluş).²⁵⁴

Galata Mahalleleri

1. Çeşme Meydanı.
2. Arabcâmi
3. Azapkapu.
4. Sultan Bayezid.
5. Keman Keş.
6. Kara Mustafa.

²⁵³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/212

²⁵⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/212

7. Hamamı Cedid
8. Bereketzâde.
9. Hacı Ahmed.
10. Lâleli.
11. Acıçesme ²⁵⁵

Beyoğlu Mahalleleri

1. Agacamisi
2. Kulogju
3. Yeni Mahalle
4. Çukurcâmi
5. Tepebaşı.
6. Tekke. ²⁵⁶

Tophane Mahalleleri

1. Yazıcı.
2. Şahkulu
3. Kumbarabaşı
4. Hendekbaşı
5. Karabaş
6. Bostancı.
7. Sirkeci Mescidi.
8. Ametlu Mescidi.
9. Tomtom ²⁵⁷

Fındıklı Mahalleleri

1. Finızaga
2. Cihangir.
3. Kazancı
4. Ayaspaşa
5. Kabataş.

²⁵⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/212

²⁵⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/213

²⁵⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/213

6. Fındıklı
7. Dereicl.
8. Ayine Çelebi.
9. Alçakdan
10. Salıpazan
11. Sakabaşı
12. Çavuşbaşı
13. Defterdar.
14. Yermekbaşı
15. Hâtuniye²⁵⁸

LÜGATÇE

Bu tarih eserinde geçen ve genellikle lûgatlarda bulunmayan Türkçe kelimelerin mânâları

A.

Arsodau, kabul salonu.

Aşr, öşür, Kur'an'ın onuncu bölûmû.

Aşura, bir matem (Hz. Hüseyin) dolayısıyla yapılan tatlı.

Abak, kaçan esirlerin vergisi.

Abbayî, törenlerdeki at başlığı.

Addan, tarlaları ölçmekte Arapların kullandığı ölçü.

Agayfln-ı birun, dış ağalar.

Agayan-ı enderun, iç ağalar.

Ağır serbeft, sert ve işlemeli kumaş.

Aylak çadırı, genellikle orduda idam çadırı.

Aynalı, Türk dukası.

Ayak divanı, ayakta yapılan divan, fakat genellikle at üzerinde.

Ayak naibi, İstanbul kadısının yardımcısı, pazar yerlerinde acele dâvalara bakar.

Ayan, büyük topraklara sahip kimse. Akçe, bir dirhem gümüşün dörtte biri.

Akkiam, çadır kurucusu.

Akkıambaşı, çadır kurucuların başı.

Alacalû, geniş elbise.

Alaybaşı, albay.

Alayçavuşu, geçit resimlerinde Önde giden çavuşlar.

Allame, bilgin, âlim.

Altmışla, büyük camilere bağlı müderris, profesör.

Amedci-efendi, Reis Efendi (Dışişleri Nazın) çalışma dairesinin sekreteri.

Anahtar ağası, anahtarları muhafaza eden görevli.

Arakhane, hapisane.

Arpa emini, arpa müfettişi.

Arpalık, arpa parası.

Arftlangoruş, Türk kuruşu.

Asas, asayiş sağlayan memurlar.

Asasbaşı, polis subayı

Aslab, değirmen vergisi

Atakçe, at vergisi

Atalık, Kınm hanlarının veziri.

Atlas zarlı, çiçekli saten kumaş.

Avflriz, olağanüstü vergi.

Avarlz-î divâniye, divan vergisi.

Azap askerleri, piyadeler.²⁵⁹

B.

Bab-ı devlet, İmparatorluğunun Bâb-ı Âlisi

Badeva, bir kumaş türü.

Bakiye, vergi türü.

Baldk, üstün süs.

Bank emini, balıklar satışından vergi alan görevli.

Balyemez, büyük muhasara topu.

Baruthane nâzın, barut değirmenleri müfettişi.

Baş zğs, birinci hadım ağası.

Başbakıkulu. devlet hâzine dairesi görevlisi.

Başbuğ, serdar ve başkomutan,

²⁵⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/214-215

Baş haseki, ilk gönüllü.

Baş eski* emekli veya kıdemlilerin başı (doyen).

Pafl'fc-, atın alnına koyan süs

Bas muhasebesi, hesaplar genel dairesi.

Başmukabelecî, birinci kontrolcü.

Başmukataa, kiraya verilen çiftlikler dairesi.

Bastarda, amiral gemisi.

Furtan, düşmanın üzerine aniden varmak; İranlılar ve Türkmenler *Ça-pu» diyorlar.

Bcdaluşka. bir top türü.

Bedar, kumaş türü.

Bedel-î berdar, serbest bırakılma parası.

Bedel-i cizye, vergiden kurtulma.

Bedel-î ordu, konak vergisinden kurtulma.

Bedel-î timar, tünar vergisinden kurtulma.

Beylikçi, devlet mühürü muhafızı.

Beylik kalemi, fermanlarının hazırlandığı daire.

Beytuliz, birinci şeref evi/

Beli, beli, öyle, kesinlikle öyle mânâsında.

Bennak, bir şehirde oturma vergisi.

Berat, diploma, izinname.

Beşli, Veziriazamın atlı muhafızları.

Beşlik, beş kuruş tutarındaki Türk parası.

Bczestau, II. Mchmed (Fâtih) tarafından yaptırılan İstanbul'un kapalı çarşısı, be destan.

BeçJUut, Viyana'da yapılmış eserler, mamuller.

Bld'at, yakışsız yenilikler.

Bid'at-î kahve, yeni kahve vergisi.

Bilâ resm, teşrlfatsız.

Blaâ emini. İnşaat müfettişi.

Bismillah. Allah adına.

Boğaz nazırı, Boğaziçi'nde gemilerin seferleriyle meşgul müfettiş.

Bostancı, imparatorluk bahçeleri muhafızı.

Bostancıbaşı, imparatorluk bahçeleri muhafızlarının başı.

Burç, kalede tahkimli bir bölüm

Büyük imrahor, imparatorluk ahırlarının birinci sorumlusu.

BÜyükoda, hazine odası

Büyükruznftme, büyük kayıtlar dairesi.

Büyük teskireci, dilekçeler müdürü.

Duyuruldu, emirname, buyrultu.

Bukaa medrese, yasaklanmış okullar.

Bülbulctt, saray bülbülleri muhafızı.

Buza, arpanın ekşiltmesiyle elde edilen bir meşrubat türü. ²⁶⁰

C

Ce'li, büyük karakterli yazı (hat sanatında).

Cıncıbaşı, seksen hizmetkarın başı.

Cizyedir, vergi tahsildarı. ²⁶¹

D.

Dahil müttetik, korunan.

Dalkavuk, gerçek olmasa da hoş gidecek sözler söylemeyi meslek ve alışkanlık haline getirmiş kişi.

Dalkılıç, pekgözlü, cûr'etkâr. Daruşşitâ, hastahane.

Darüsseade, mutluluk evi, harem dairesi.

Defterdar, defterler tutucu, hâzine dairesi başkanı.

Defterdar kapusu, defterdarlık dâiresi.

Defterdar şıkkı evvel, birinci defterdar.

Defterdar şıkkı sftni, hazine ikinci başkanı

Defterdar şıkkı sâlls, hazîne üçüncü başkanı.

Defter emini, hazine dairesi kâhyası.

Defterlû, askerlik mükellefiyetinden kurtulmuş.

Delibaşı, Veziriâzam'ın atlı muhafızlarının başı

Delilân, rehberin çoğulu, rehberler.

Delilerağası, gönüllüler başı.

Derbendçi, geçit muhafızı.

Derbendiye, bir geçitten geçiş hakkı olarak ödenen para.

Derbend nezâreti, geçitler muhafızı yeri, müfettişlik makamı.

Devr-î Ku'ran, Kur'aii'nin tamamının okunması.

²⁶⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/215-217

²⁶¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/217

Dibâ, işlemeli, zengin bir kumaş türü.
 Dillik, elbisenin etek kısmına konulan süsler.
 Diloğlan, dilöğrenen gençler.
 Dimas. arazi vergisi.
 Dimi, altın işlemeli kumaş.
 Dirlik, bakım, emeklilik parası.
 Duftcı çavuş, tebrikçi çavuş.
 Divan, şariat ileri gelenleri meclisi; devlet meclisi.
 Dıvan-efendi, meclis kâtibi.
 Divan-ı hümâyun kalemi, imparatorluk dairesi.
 Divan-t hümâyun tercümanı. Bâb-ı Âlî tercümanı.
 Dıvitdâr, büyük prens, Mısır Sultanı'nın Veziriazamı.
 Dizdar, kumandan.²⁶²

E.

Ebniye-î hassa nâzın, saray inşaatları müfettişi
 Emin, kâhya.
 Emin-i "fcM",
 emirler kâhyası.
 Emİn-İ fetva. Şeyhülislâm dairesi müdürü.
 Emin-i kaâğıd-ı biran, dış vesikalar kâhyası.
 Emfn-1 kftgıd-ı enderon, iç vesikalar kâhyası.
 Eni, araziler ve çeşitli türleri.
 Erzi miri, tımar
 Eşkinci, faal hizmetteki askerî birlikler.
 Eşrefi, Mısır altını.
 Evlad-ı fatihan, fetih çocukları, ülke milisleri, gönüllüler.
 Evrengşâhî, bir tür hind kumaşı.²⁶³

F.

Faile, bir tüfek veya topun atışdaki ışığı.
 Fatyeci, top veya tüfeğin ışığını kapamakla görevli kişi.

²⁶² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/217-218

²⁶³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/218-219

Felar, Çerkeslerin moda bir elbise türü.

Fellah, köylü, çiftçi.

Ferik, bir tümen.

Ferman, Sultanın emirnamesi. Yedi türlü ferman vardır.

Fethnâme, zafer mektubu.

Fundnkli, yeni Mısır duka altını, değeri 150 ilâ 160 akça değerinde. ²⁶⁴

G.

Gedikli Kaim, bir zeametden yararlanan Bâb-ı Âlî memuru.

Gedikli şuama, Bâb-ı Âlî hizmetkarı.

Gedikli çavuş, bir Umardan para alan çavuş.

Gelate, Eflak'dan alınan vergi.

Gez. bir okun ucu; ok atışlarında ölçü.

Gaddare, at eğrine asılan bir kılıç türü.

Galebe dlraa, bir kargaşalık dolayısıyla toplanan meclis.

Gaz*, kutsal savaş. Gnlamfye, oğlan çocuk vergisi.

Gurare, anlar üzerine vergi. ²⁶⁵

H.

Haberclçarnf, bildirilmesi gerekli hususları haber veren çavuş.

Hadlm'ul'harameyn, iki kutsal şehir, Mekke ve Medine hizmetkârı.

Harac-ı mnkMtme, sanayi vergisi.

Has (has), ailenin , tahtın ve sarayın emlaki. Hasaekl (haseki), yeniçeri ve bostancılarda gönüllü.

Hassekl (haseki), mehrem ve gözde kadın.

Haaaoda (hasoda), İçoda.

Hasodabatı, (İç oda şefi)

Hatt-ferif (Hattı şerif), Su İtan in el yazısıyla buyurulduzu veya emri.

Haydut, hayduk kelimesinden bozma, Sırpça ve Almanca.

Harıml, Bedevilerde hırsız.

Harameyn dolabı, İki kutsal şehirde, Mekke ve Medine'de bulunan dolaplar.

²⁶⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/219

²⁶⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/219-220

Hedayâye, hediye vergisi.

Hlmâyet (veya Slyânet), koruma.

Hümâyun, imparatorluk ve krallığa ait.

İbka fermanı, te'kid buyuruldusu. İğnelik, topun çakışı.

İntlaâb-afası, pazarı kontrol eden belediye yetkilisi. İdlye, bayram vergisi.

İmtfret, fakirler için mutfak; bedava yemek verilen yer. İmdad-ı seferiye, savaş vergisi. İspence, esir vergisi. İtalambolln, Türk duka altını. İçoğlan. Uşak²⁶⁶

K.

Kaftanbeha, kaftan vergisi.

Kayı veya kay, imparator.

Kala (kale) kâhyası; kale idarecisi.

Kalemîye, dâirede ödenen harç.

Kalerf, vezirlerin tören kavuğu.

Kalfa, Kınm hanlarının veliahdılarına verilen ad.

Kaliyeta, bir kalyon türü baş tarafında savaşta zarar verici bir demir nesne bulunan veya baş tarafı resimli gemi. Kanuncu, imparatorluğun esas kanunlarının muhafızı.

Kapan, mağaza; Unkapan, un mağazalarının, depolarının bulunduğu semt.

Kapanca, sultanların giydiği kürklü hil'at.

Kapucubaşı, saray kapılan muhafızlarının başı, baş-mâbeyinci.

Kapucular kahyası, başmâbeyinci.

Kapitana, amiral gemisi.

Kapukulu, Hükümetin esirleri.

Kapuoğlan, hadımlar, haremağaları, harem kapıları muhafızları.

Kapuoğlan kâhyan, hadımların şefi.

Kapuçaruf lan, Bab-ı ÂH çavuşları.

Kara, I. Osman saltanatı döneminden beri mutluluk kehâneti sayılan lakab.

Karagurus, imparatorluk akçası.

Karakullukçu, muhafız.

Karamürsel Türk türü bir gemi.

Karat, Türk ölçüsü.

Kervansaray, halkın indiği otel çeşidi.

Karasbası, muhafız subayı.

Kede, kat (ev katı gibi).

Kel, imparator.

Keyf, sağlıklı hal, içkinin meydana getirdiği ruhî değişiklik.

Kereste nazın, ağaç ve tahta müfettişi.

Kırcalı, bir tütün türü.

Kesedar, devlet dairesinde ödeme yapan görevli.

Kitabet, yazarlar vergisi.

Kethüda, bir evin veya konağın her türlü işlerinden sorumlu,

Keçe, yeniçerilen fotrden yapılmış başlığı.

Kâhyabey, işçileri nazın.

Kahya- Hatan, harem idarecisi kadın.

Kâmil, mükemmel.

Kıpti, çingene.

Kokoleda. Türk kaptanlarının giydikleri düğme ve kordelalarla süslü palto.

Konakçı, ordu karargâhlarının hazırlayıcısı.

Kozbeycl, kelime manâsıyla, ceviz bekçisi; ceviz bekçileri geçit resimlerinde özel elbiseleleriyle, halılar taşıyarak geçerlerdi. II. Mah-mud bu teşkilâtı lağvetti, kaldırdı.

Kösebası, hizmetkârlar dairesi müfettişi. Köçek, günde yedi akçe alan birliklerin ücreti. Koka, yeniçeri subaylarının tüylerle süslü başlığı. Kulkâhya, esir sağlayıcı, yeniçerilerin liva rütbesi Paşası.

Knrışcl (kirişçi), ok atan yay yapıcısı, Birinci Mehmed'in lakabı. Küçük evkaf, dm! evkafın küçükleriyle uğraşan daire.

Kürk, üste giyilen palto veya manto; bunun birçok türleri var, şöyle ki; 1. Kapanıçe, Sultan ve Tatar hanlarının devlet törenlerinde giydikleri, bunların göğüs kısmı samur kürkle süslüdür; 2. Üst kürk, genellikle giyilen devlet kürkü, dar kollu; 3. Erkân kürkü, eskiden Türk vezirler tarafından giyilir ve huzura kabul günlerinde elçilere hediye edilirdi, hediyeği Sultan'ın kendisi emrederdi; 4. Küçük kürk, geniş kollu hermin kürk; 5. Ferracı kürk, genellikle elbiselerin üstüne giyilir, geniş kollu; 6. Seraser kürkü, vezirlerin, Şeyhülislâmların, Eflak ve Boğdan voyvodalarının törenlerde giydikleri geniş kollu kürk; Muvahhdî kürk, evvelce bayram törenlerinde ulemâ ve vezirler

tarafından giyilirdi. ²⁶⁷

L.

Laguncıbaşı. kale altlarına tünel kazıcılar birliği Paşası.

Lala, terbiye edici, yetiştirici öğretmen.

Lebedâr, boğaz kısmı dar vazo.

Levend, deniz askerleri, milisler.

Lüllecibas, tütün içilen uzun çubuklarının muhafızı. ²⁶⁸

H.

Haani, uslûb ilmi.

Maksure, camide Sultan'a ayrılan özel yer.

Martabanl, Çin porseleni.

Martolos. sınırda kurulan askeri bir yerleşim yerinin eri.

Mashaf, Kur'anı Kerim, «Mushaf» şeklinde de telaffuz edilmektedir.

Sayfa hâlinde yazılmış mânâsında.

Maslahatgüzar, iş adamları, elçiliklerde işlere bakan, veya müstakil olarak işlere bakan Dışişleri görevlisi.

Masraf nazın, sarfedilen para, giderler müfettişi. Matrakçı, dübelekçl, nakkaraci.

Medrese, yüksek okul.

Mehdi, kıyamet habercisi.

Mehter, çadır kurucu.

Mehterbaşı, çadır kurucular Paşası, musiki takımının başı.

Mehter kâhyası, musiki dairesi ikinci müfettişi.

Mekteb, hazırlık okulu.

Mekteb-i irfan, felsefe mektebi.

Mektupça. Veziriazam dâiresi kâtibi.

Meshed, mezar.

Merkufatçı, mâliye dairesi görevlisi.

Merludiye, bir çocuğun doğumu üzerine yazılan şiir.

Miftahağa, anahtar muhafızı.

²⁶⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/221-223

²⁶⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/223

Mihfel veya mahfil, müezzinlerin rûnunı. İlahî okudukları ver
Mimarağa, mimar.
Mirza, İranlılarda kan bakımından prens.
Mirulalem. sancak taşıyıcı.
Mısırlı, Mısır duka altını.
Mîzab, Mekke camisinin altın yağmur olukları.
Mizahiye, tarlaların sulanması vergisi.
Mnhassil, vergi tahsildarı.
MÜcevreze, silindir şeklinde resmî kavuk.
Müçtehid* şeriat üzerine yorum yapan bilgin.
Mnkataa, çiftlikler, devlet mülkleri, emlaki.
Muneccimbaşı. sarayın gökbilgi ni.
Münsiat, mektuplar için bir model, örnek.
Muzaffer daima. Pâdişâhın hattı şeriflerinde ve tuğrasında bulunan iki
kelime, "hep zafer kazanan" anlamında.
Müteferrika, konakçı zabiti.
Mutasarıf, bir sancakın gerçek sahibi. ²⁶⁹

N.

Naalbeha, at nallan vergisi.
Nflib, kadıların vekili, vekâlet eden.
NakJbu'1-eşrtf, Hz. Peygamber soyundan olanların başı.
Nevyafte, yeni vergi.
Nevruz, baharın başlangıcı.
Nevzuhur, yeni bir moda.
Nizaalü, ihtilafı ²⁷⁰

O.

Oba, savaş cadın.
Oda. yeniçeri alayı.
Ocaklu, yeniçeri ocağına mensub
Oğri, çocuk hırsızı.

²⁶⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/223-225

²⁷⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/225

Otak, tören cadın.

Otakcibaşı. karargah kumandanı. Ulak, haber ve mektub götürücü. Ulemâ, şariat bilginleri. Ulufeci, ücretli süvari. Ulufelî, ücretli memurlar.

Ummü İ-habais, kötülüklerin, alçaklıkların anası. Umur-İ mülkiye, hükümet işi.²⁷¹

P.

Paşa, vali.

Patrona, ikinci amiral gemisi.

Peyk, mızrakçılar.

Pencik, esir vergisi.

Perişanı, halkın kullandığı sank tarzı.

Pervane keman, bir tür yay.

Peşkeşçiğa, hediyelere bakan kâhya.²⁷²

R.

Raht, at başlıkları. Rahtvanağa, at başlıkları muhafızı.

Rast, doğru, düz; bu kelime, musikide bir makam adıdır da.

Reis-efendî, Dışişleri Bakanı.

ReisÜl-küttab, Dışişleri için devlet nazırı.

Reisüi-müdenisin, rektörlerin başı, Selimiye Camii müderrisleri şefinin şeref unvanı.

Relsü'l-ulemâ, şariat bilginlerinin en yaşlısı.

Resm, bir çeşit vergi, oniki çeşidi vardır.

Ruznâme, mâliyenin iki dairesinden birinin adı.

Ruznâmecî, defteri kebiri yazan veya günlük tutan.

Rusum-i şer'iyye, meşru vergiler, resmler.

Ruias, bir makama yerleşme emri.²⁷³

S.

Sancak, tek tuğlu bayrak.

²⁷¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/225

²⁷² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/225-226

²⁷³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/226

Sancakbey, sancak prensi.

Sancakdâr, sancağı taşıyan.

Sancak-ı şerif, Hz. Muhammed'in sancağı.

Şaraphane emini, imparatorluk parası kâhyası.

Sarbanbası, büyük - idareci.

Sarbzen, bir tür büyük top,

Satir, atmacacı, koşucu.

Sehtiye, iki direkli nakliye gemisi.

Şehnameci, kafiye, vezinli Türk tarihi yazıcısı.

Şehr emini, şehir müfettişi, şehir kumandanı.

Şehrengiz, şiir ve nesirde şehri anlatan parçalar ve kitaplar.

Şeyh'uş-f uyûh, şeyhlerin şeyhi, Mısır'da Selahaddin medresesi şefi.

Şîl, dinde sapma.

Seyid, Hz. Peygamber'in neslinden veya akrabasından olan; bir şariat makamı.

Senberek, deveye asılan küçük bir top.

Serhatlû, sınır askeri.

Serkengan, haber götüren devlet görevlisi.

Surnâme, düğünler kitabı.

Süvari mukabelecisi, süvarilik kontro dairesi şefi.

Sadr-î Anadolu, Anadolu büyük kadısı.

Sadr-î Rum, Rumeli büyük kadısı.

Sah, doğrudur anlamında; imza veya damga ile olur.

Sahan, Fatih Camiine bağlı müderrislerin (profesör) unvanı.

Sarf, gramer,

Surre, Mekke'ye gönderilen hediyeler.

Suyolcu, su mimarı.²⁷⁴

T.

Ta'Uk, yatık İran yazısı.

Taghar, 20 kiloluk bir ağırlık ölçüsü.

Tarihçi kalemi, tarihleri tesbit eden daire (takvim bakımından).

Tatarajası, devlet postalan çefl.

Tatblıkçı, bütün İmparatorluk kadılarının mühürlerinin muhafızı.

²⁷⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/226-227

Tefsir, Kur'an'ı yorumlama ilmi.

Telli çaruf, gümüş saplı baston kullanan djvan çavuşu.

Terakki fermanı, rütbe veya tahsisat arttırıcı emirname.

Teskereci, divan kâtibi.

Teskeresiz, bir vali tarafından önceden Bâb-ı Âlînin izni alınmaksızın verilne timar.

Tetlmme, ek inşaat.

Tevcihat-ı devlet görevlilerinin tâyin ve nakillerini bildiren liste.

Tevcihat-î divaniye, Bâb-ı Âlî (hükümet) memurları tâyin listesi.

Tevcihat-1 İlmiye, ulemanın çeşitli görevlere atanmalarını gösteren liste.

Tevcihat-î vuzera, valilerin atanmalarının belirlendiği liste.

Timarlü, büyük has sahibi.

Çakır, atmaca türü.

Çakırcı, atmaca avcısı.

Çarhacı, ileri karakol eri.

Çorbacı, yeniçeriler albayı.

Tuğralı, Mısır altını.

Tuman. Kırımlılarda 10.000 erden oluşan askerî birlik. ²⁷⁵

V.

Vakf, din veya başka bir hayırlı maksatla mülkiyetinden şahsî olarak vazgeçilen menkul veya gayri-menkul kıymetler.

Valide, Ana sultan.

Vak'anüviz. Vak'anüvis, imparatorluk tarih yazan ve genellikle tarih yazan.

Vekâlet-î mutlaka, kesin iktidar, tam yetki. Vezir, üç tuğlu Paşa, devlet nâzın. Voynak, seyislik hizmeti gören hristiyanlar.

Vuzera, vezirler. ²⁷⁶

Y.

Yafte, eşya listesi, envanter.

²⁷⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/227-228

²⁷⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/227-228

Yaya, piyadenin bir diğer adı.

Yayabası, piyade yüzbaşı.

Yalı ağası, kıyılar ağası (Kıym Tatarlarında bir makam).

Yazıcı akçe, yazar hakkı.

Yeğen, yardım.

Yilkhan, bir ülkenin beyi.

Yusufi, bir sank şekli.

Yuvacı. kuş yuvaları avcısı. ²⁷⁷

Z

Zincirli, zincirli duka altını. ²⁷⁸

TAKVİM

İmparatorluğun kuruluşundan 1774 tarihine kadar Osmanlı tarihinin unutulmaz olayları

1 Ocak

1539. Türkler Castelnuovo önünde görünüyorlar.

1623. Yeniçerilerin büyük isyanı

1634. Şeyhülislâm Ahîzâde Hüseyin Efendi'nin idamı.

1753. Bütün başpiskopos ve metropolitlere kendi ruhani idare yerlerine dönmelerini bildiren emirnamenin yayınlanması.

1768. III. Mustafa'nın kızı Şah Sul-tan'ın Nişancı-Mehmed Emin Paşa ile evlenmesi. ²⁷⁹

2 Ocak

1578. Özdemiroğlu Osman Paşa Şirvan'a karşı gidecek birliklerin seraskerliğine atandı.

1642. IV. Mehmed'in doğuşu.

1683. Viyana seferinin açıldığını bildiren tuğların Edirne sarayı kapısı

²⁷⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/229

²⁷⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/229

²⁷⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/231

önüne dikilmesi.

1748. I. Mahmud'un kızı Sultan Zübeyde'nin Süleyman Paşa ile evlenmesi.²⁸⁰

3 Ocak

1668. Mısır beyi Yusufun Yenbu'da şerif Mahmud tarafından yenilmesi.

1750. Üçüncü Mustafa'nın damadı Mehmed Emin Paşa'nın veziriâzamlık makamına yükselmesi.

1772. Kırım Hanı'nın Şumnu'ya gelişi.²⁸¹

4 Ocak

1604. I. Ahmed Eyûb Câmii'nde kılıç kuşandı.

1610. Kabe için İstanbul'da imâl edilen yeni bir Örtünün yola çıkarılması.

1718. Rakoczy, III. Ahmed'in huzuruna kabul edildi.

1761. III. Selimin doğuşu.²⁸²

5 Ocak

1401. Timur, Mısır ordusunu Şam önünde yenilgiye uğrattı.

1574. III. Murad Eyûb Câmii'nde kılıç kuşandı.

1641. Hasan Paşa, reddettikleri takdirde burunlarını keseceği tehdidiyle Strrie halkından bir vergi talebinde bulundu.

1700. Fransız elçisi M. de Châteauneuf, yerine atanan (halefi) M. de Ferriol'u Sul-tan'ın huzuruna götürdü.²⁸³

6 Ocak

1595. Sillstre'nin Türkler tarafından yakılması.

1675. Yunan patrlıklınl M. de No-intel ve Kudüs katolikleri aleyhine şikâyetle bulunması.

²⁸⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/231

²⁸¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/231

²⁸² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/231

²⁸³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/231

1725. Kont de Roumonzoffun İran'ın taksimi hakkında Rusya ile yapılan anlaşma- j767 nin tasdikli nüshasını İstanbul'a getirmesi.

1749. Beşiktaş havuzunun inşası.

1732.Bâb-ı Âlî ile Nadir Kulihan arasında banş anlaşması yapılması.

1741. Prusya kralı II. Frederic tahta çıkışını Eflak prensine bildiriyor.²⁸⁴

7 Ocak

1747. Sultan tarafından Kırım ham Selim-Giray'a unvan ve imtiyazlar verilmesi.²⁸⁵

8 Ocak

1569. Lala Mustafa Paşa sonun-cukubbe vezirliğine atandı.

1743. Benoe'nin Polonya murahhası sıfaüyle İstanbul'a gelişi.

1750. İstanbul'da bir güneş tutulmasının sebep olduğu rivayetler.²⁸⁶

9 Ocak

1757. Fransa'nın müttefiki olarak İsveç'in bansın devamını istemesi.

1623. Davud Paşa boğduruldu.

1748. Kaptan Paşa kalyonu isyan eden hristiyan esirler tarafından Mal taya götürüldü.²⁸⁷

10 Ocak

1764. Kiran hanının azledilmesi.

1604. Avusturya ile üç hafta süreli mütâreke imzalan ması.

1680. Öldürülen bir sipahi birliğinin kan bedelini ödemekle görevli Transilvanya milletvekillerinin gelişi.

III. Mustafa'nın ikinci oğlu şehzade Mehmed'in doğuşu.²⁸⁸

²⁸⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/231-232

²⁸⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/232

²⁸⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/232

²⁸⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/232

²⁸⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/232

11 Ocak

1495. Şehzade Cem'in sınır dışına çıkarılmasına papanın razı olması.

1584. Avusturya ile barış anlaşmasının yenilenmesi.

1653. Birgeli ilmühaline yöneltilen hücumlarına cevap vermek üzere ulemâ genel meclisinin toplanması.²⁸⁹

12 Ocak

1715.Venedik'e savaş ilânı işareti olarak tuğların saray önüne dikilmesi.

1528. Lasczy'nin İbrahim Paşa'nın huzuruna kabul edilmesi.

1621. İkinci Osman'ın kardeşi şehzade Mehmed'in idamı.

1647. Retimo katedralinin Sultan İbrahim tarafından camiye tahvili.

1755. Şeyhülislâm Murteza Efen-di'nin azli ve yerine Vassaf Efendi'nin atanması.²⁹⁰

13 Ocak

1732. Kutsal emânetlerin saraydan Eyyub Camiine nakli.

1751. İmparatorluk valileri arasında atama ve yer değiştirmeleri belirleyen "Tevcihat" adlı listenin yayınlanması.²⁹¹

14 Ocak

1574.Yeniçerilerin ayaklanmaları.

1736.Koenigsegg Rusya'nın Bâb-ı

1622. İkinci Osman'ın Polonya se-ferinden İstanbul'a dönüşü.

1729. Kur üzerinde Ruslarla Türklerin çarpışması.

1766. Sultan Beyhan'ın doğuşu.²⁹²

18 OCAK

1595. III. Mehmed'in İstanbul'a va-

²⁸⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/232

²⁹⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/232

²⁹¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/232

²⁹² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/232-233

1680. Venedik elçisi Cuirano Veziriâzam'ın huzuruna ka-

15 OCAK

1670. Saray imamı Vâni Efendi'nin vali olarak atanması. 1744. Unne nehri üzerindeki sınır

tesbiti için Avusturya ile an-

1681. Sağnak şeklinde yağmur yağ- laşmaya varılması,

ması sonucu Mekke'yi su 19 OCAK

basması. 1634 Fahreddin Maanoğlu'na karşı

1683. Avusturya'ya karşı savaş işa- sefer hazırlıklan. reti olarak Sultan'm otağı Edime saray, 6nüne kurl liflerini veriyorlar.

1«m-av 1747. Elçi Kesriydi Ahmed

lö OCAK paşa İran>dsi

1482. Venediklilerle yapılan anlaş- 20 OCAK

manın yenilenmesi.

1595. Sultan III. Murad'm ölümü. 1569"£S^^n &t üzerindeki

^^ ^i Köp- , OsmanU ^ tor.

rülü Ahmed Paşayı Girit si- iuğu arasında ittifakanlaş-

perlerini terketmeye zorluyor. ması

1758. Reis Efendi Abdi'nin azliyle

zned Pa^a ile ev.endirdi.

17 OCAK getirilmesi.

1475.Türklerin Boğdan'da mağlu- 21 OCAK

biyeti* 1646. Girit fâtihi Yusuf Paşa'nın

1639.IV.Murad'ın Bağdad'dan Di- İdamı.

yarbekir'e çekilmesi. 1665 Fnmm anlaşması

'SSS

1717. Boğdan prensinin muhafız-

234

HAMMER

larla çatışıp onları ülke dışına çıkarması.

22 OCAK

1517.1. Selim'le Memluk Sultanı Tumanbay arasında Ridani-ye savaşı.

1699. Karlofça kongresinin son dan bir evvelki toplantısı.

1707. Şeyhülislâm Sıddık Mehmed Efendi'nin azliyle yerine Abdullah Efendi'nin atanması.

23 OCAK

, Birinci Ahmed'in sünnet düğünü.

Karlofça kongresinin son toplantısı.

İstanbul'da büyük yangın.

Kırım hanının Balta'dan hareketi.

1604 1699

1767 1769,

1699 1703

24 OCAK

.Rus elçisinin Karlofça anlaşmasını imzalaması.

. Veziriazam Daltaban Mustafa Paşa'nın azli ve yerine Rami Mehmed paşa'nın atan-ması.

1732. Bonneval'in İstanbul'a gelişi.

1741. İH. Mustafa'nın kardeşi şehzade Bâyezid'in ölümü.

25 OCAK

1622. Polonya seferinden sonra İstanbul'da donanma şenliği.

1676.Fransiskenler Kudüs'deki kutsal mahalleri kaybediyorlar.

1726. İran elçisi Abdulaziz'in İstanbul'a gelişi.

1738. Bâb-ı Âlî, Rakoczy'i

Transilvanya prensi olarak tanıyor.

26 OCAK

1479. Bâb-Âlî ile Venedik arasında banş anlaşması,

1655. Veziriazam olan âsi İpşir, Süleyman Ağa'yı yeniçerilerin murahhası olarak kabul ediyor.

1749. Venedik elçisi Venier'nin ayrılış izni için huzura kabulü.

1758. Şeyhülislâm Damadzâde Feyzullah Efendi'nin azliyle yerine Mehmed Salih Efendi'nin atanması.

27 OCAK

1593. Sipahilerin gürültüyle divanı istilâ etmeleri.

1647. Eğriboz deniz savaşı ve Kaptan Paşa'nın ölümü.

1698. İngiltere'nin aracılığıyla ileri sürülen barış tekliflerini görüşmek üzere divan toplantısı.

1703. Veziriazam Daltaban Mustafa Paşa'nın idamı.

1769. Rusya'ya karşı savaş ilânı işareti olarak tuğların dikilmesi.

28 OCAK

1484. Şehzade Cem'in elçisinin gemiden Venedik'e çıkması.

1630. Husrev Paşa İran'ı istila etmek üzere Musul'dan harekete geçiyor.

1736. Nadir Şah İmparatorluğun 1474 Warasdin'in Türkler tarafın-
Mirzalarını (prensler, Beyler) dan yakılması.

bir hükümdar seçmeğe davet J521. Memluk beyi Gâzâli'nin
ediyor. vefatı.

17.47. Selim-Gtray'ın geri gönderil- 1632. istanbul'da isyan.

meS " 1695. Sultan II. Ahmed'in ölümü.

2 ŞUBAT

1748. Sultan I. Mahmud'un baş-

1451. n. Muradın vefatı. imamı Hafız Mustafa'nın

1637. Veziriazam Mehmed Paşanın vefatı.

azli ve yerine Bayram pa- 7 ŞUBAT

şanın getirtmesi.

6 1451. n. Mehmed'in Gelibolu'ya va-

1578. Marigliano Bâb-ı Âlî'ye İs-panya ile bir barış projesi sunuyor.

1725. Afganlı Mahmud, Safevî ailesini İran'dan sınır dışı etti.

Roumanzoff imparatoriçe I. Ketarina'nın elçisi olarak güven muktubunu
verdi.

8 Şubat

1679. Dnieper nehrine büyük bir giriş inşâsı hususunda divanda karar
verilmesi.

1689. Türk elçisinin Viyana'ya girişi.

1700. Avusturya elçisi kont Oettin-gen'in ihtişamlı bir alayla İstanbul'a
girişi.

1717. Maurocordato ile Stainville arasında bir anlaşma imzalanması. ²⁹³

9 Şubat

1451. n. Mehmed'in Edirne'de tahta çıkışı.

1632. IV. Murad'ın damadı Hafız Paşa'nın bir isyanda öldürülmesi.

1640. IV. Murad'ın vefatı.

1695.11. Mustafa'nın, seleflerinin kötü idaresini yediği unutulmaz
Hatt-ı şerifi. ²⁹⁴

²⁹³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/236

²⁹⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/236

10 Şubat

1688. Şeyhülislâm Mehmed Efendi'nin asîler tarafından azlet-tirilmesi.

1689. Viyana yakınında Avusturya murahhaslariyle olağanüstü yetkili Türk elçisinin ilk toplantıları. ²⁹⁵

11 Şubat

1482. Şehzade Cem Mekke'den Ka-hire'ye dönüyor.

1644. Kaptan Paşa Piyale'nin idânu.

1653. Hindistan elçisi Seyid Mu-hammed'e huzura kabul müsaadesi lutfedilmesi.

1681. Radzin'de Rusya ile bağ anlaşması yapılması.

1695. Şahbaz-Giray 70.000 Kırımlı ile Polonya'yı istilâ etti. ²⁹⁶

12 Şubat

1489. Şehzade Cem Toulon'da gemiye biniyor.

1689. Viyana'da Türk elçisiyle ikinci toplantı.

1713. İsveç kralı XII. Charles, yeniçeriler tarafından esir edildi.

1726. İran tahtını ele geçiren Afganlı Eşrefe verilecek cevabı tartışmak üzere büyük meclisin toplantısı. ²⁹⁷

13 Şubat

1545. Arabistan valisi Üveys Paşa Taaz'ı fethetti.

1681. IV. Mehmed'in oğlu Süleyman'ın doğuşu.

1673. Tuğlar, Polonya'ya karşı savaş işareti olarak sarayın önüne dikildi. ²⁹⁸

14 Şubat

²⁹⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/236

²⁹⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/236

²⁹⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/236

²⁹⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/236

1668. Morosini Kandiye'nin teslimini teklif ediyor.²⁹⁹

15 Şubat

1577. Arşidük Ernest'in şeref hediyelerini sunmakla görevlendirilen mabayencisi Ulric de Koenigsberg'in İstanbul'a varışı.

1689. Türk elçisinin Viyana yakınındaki bir sayfiye evinde geçen üçüncü toplantısı.

1733 Nadir Şah Bağdad'dan çekiliyor.

1751 Miri-Alem Halil'in vefatı.³⁰⁰

16 Şubat

1567 İran elçisi Şahkuli'nin İstanbul' a girişi.

1568 Sinan Paşa" n in Veziriâzamlıktan üçüncü defa azli ve yerine Ferhad Paşa'nın getirilmesi.

1760. Âlim Şeyhülislâm İsmail Âsim Efendi'nin vefatı.³⁰¹

17 Şubat

1568 II.Selim'le Avusturya imparatoru II.Maximillen arasında banş anlaşması imzalanması.

1638 IV. Murad, kardeşi şehzade Kasım Ölüme gönderiyor.

1653 Mâlî durumu gözden geçirmek üzere büyük meclis toplanıyor.

1689. Türk elçisinin Viyana yakınındaki dördüncü toplantısı.³⁰²

18 Şubat

1623. Polonya ile banş anlaşmasının sonuçlandırılması.

1695. Spolmadori adası önünde deniz savaşı ve Venediklilerin yenilmesi.

1689. Türk elçisinin Viyana yakını-dakl beşinci toplantısı.

1703 Sultan III. Ahmed'in doğuşu.

²⁹⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/236

³⁰⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/236-237

³⁰¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/237

³⁰² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/237

1718 Pasarofça kongresi için imparatorluk tam yetkili murahhaslarının atanması.³⁰³

19 Şubat

1405. Timur'un ölümü.

1711. Rusya'ya savaş ilânı işareti olarak tuğların saray önüne dikilmesi. Pruth seferi.

1732. Tunus dayısının elçisi Yusuf Hoca'nın Viyana'ya gelişi.

1747. Ünlü Şeyh Nureddin'in vefatı.³⁰⁴

20 Şubat

1538. Hayreddin Paşa (Barbaros) Akdeniz'deki son seferi hakkındaki raporunu gönderiyor.

1568 .Veziriazam Sokullu Mehmed Paşa Avusturya elçisine huzura kabul müsaadesi veriyor.

1738. Veziriâzam'ın kardinal Fle-ury'ye cevabı.³⁰⁵

21 Şubat

1483. Cem Sultan'm Roussillon'a vanşı.

1635. IV. Murad Üsküdar'da ka-rarğhahmı kurduruyor.

1695. Venedikliler Saky adasından çekiliyorlar.

1750, Şeyhülislam Said Efendi'nin evi alevler tarafından küle dönüştürülmek tehdidine mâruz kaldı.³⁰⁶

22 Şubat

1424. Venediklilerle saltanat fasılası sırasında yapılan banş anlaşmasının Sultan Süleyman tarafından tasdiki.

1495. Şehzade Cem'in Fransızlardan sonra Napoli'ye girişi-

1689. Türk elçisinin Viyana yakınındaki altıncı toplantısı.

³⁰³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/237

³⁰⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/237

³⁰⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/237

³⁰⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/237

2 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
3 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
4 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
5 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
6 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
7 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
8 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
9 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
10 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
11 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
12 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
13 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
14 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
15 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
16 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
17 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
26 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
27 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
28 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
29 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
30 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
31 Mart	Hata! Yer işareti tanımla
1 Nisan	Hata! Yer işareti tanımla
2 Nisan	Hata! Yer işareti tanımla
22 Mayıs	Hata! Yer işareti tanımla
23 Mayıs	Hata! Yer işareti tanımla
24 Mayıs	Hata! Yer işareti tanımla
25 Mayıs	Hata! Yer işareti tanımla
26 Mayıs	Hata! Yer işareti tanımla
27 Mayıs	Hata! Yer işareti tanımla
28 Mayıs	Hata! Yer işareti tanımla
3 Haziran	Hata! Yer işareti tanımla
4 Haziran	Hata! Yer işareti tanımla
5 Haziran	Hata! Yer işareti tanımla
6 Haziran	Hata! Yer işareti tanımla
7 Haziran	Hata! Yer işareti tanımla
8 Haziran	Hata! Yer işareti tanımla

9 Haziran	Hata! Yer işareti tanımla
10 Haziran	
11 Haziran	
12 Haziran	
13 Haziran	
14 haziran	
5 Temmuz	
6 Temmuz	
7 Temmuz	
8 Temmuz	
9 Temmuz	
10 Temmuz	
11 Temmuz	
12 Temmuz	
İSTANBUL CAMİLERİNİN TASVİRİ TARİHİ VE TABLOSU	
Elif Harfi	
Be Harfi.	
Dal (D) harfi.....	
Re (R) harfi.	
Se (S yumuşak) Harfi.	
S�n (S keskin) Harfi:	
ş�n Harfi	
Saad (S) Harfi.	
Tha (Th) Harfi.	
Kaf (K) Harfi.....	
Kef (Ki) Harfi.....	
Mim (M) Harfi	
Nuh (N) Harfi.....	
Var (V) Harfi.	
He (H yumuşak) Harfi.....	
Ye (Y) Harfi.	
II. İstanbul Surları Dışında İnşâ Edilmiş Camiler.....	
III. Eyub Camileri.	
VI Surdışı Kasımpaşa Mahallesi Camileri.	
VII. Galat Camileri.	
VIII. Bu kapıların dışındaki Camiler.	
XI. Tophane Camileri.....	

1716. Mora fethi dolayısıyla İstanbul'da büyük donanma ve savaşında Grimanlı ve Moli-
no'nun Mısır filosu karşısın-
şenlikler. daki zaferi.

23 ŞUBAT 1670. Kandiye'nin teslimi sırasında
1638-IV.Murad'ın İran seferine ha- Venediklilerle yapılan anlaş-
i.-*) manın tasdiki.

1653. İstanbul'da büyük deprem. 1692' j?« f^ Kel™ ^ huzura J *
kabul müsaadesi.

1718. Kaptan Paşa İbrahim _«_ „ . „ _ . _ .
Kâhyamın azli 1695 Yeni geri alınan Sakız
J adası kumandanına ada hal-
kına iyi muamele etmesi hu-

24 ŞUBAT susunda emirler.

1495. Şehzade Cem'in zehirle öldü- 27 ŞUBAT

rülmesi. 1539. Yemen Valisi Süleyman Pa-

1688. Veziriazam Siyavuş Paşa bir Şa"mn İstanbul'a dönüşü.

isyanda öldürüldü ve Köprü- 1618. Avusturya elçisi M.de Mol-lü'nün
kızı asiler tarafından lard'ın İstanbul'a gelişi.

saygısızca muamele gördü. . „ „ „ . „ JS &

1656. Kandiye de yeniçeri isyanı.

1732.Şeyhülislâm Paşmakzâde az- __.o - „ _ __ . __

ledildi ve yerine Şeyh Meh- 1748.Enak ye Bogdan prensleri yer med
Efendi atandı. değiştirdiler.

(Damadzâde). 28 ŞUBAT

1733. Topal Osman Paşa serasker- 1545. Odoardo Cataneo'nun İstan-
lık mevkiine getirildi. bul'a elçi atanması.

25 ŞUBAT 1578. Cantacuzene'in idamı.

1655. Ağalar âsi Veziriazam İpşir 1655. Veziriazam İpşir Paşa'nın Ay-
Paşa'yı karşılamaya gidiyor- şe sultanla evlenmesi,
lar

1728. Kınm Hanı ile Özi Paşasının

1701. Korna Araplar tarafından Os- Nogoylar meselesini görüş-
manlılara teslim ediliyor. mek üzere buluşmaları.

1732. İranlılarla yapılacak bansın 29 ŞUBAT

esaslarını görüşmek üzere iCOq t* - e i* o-i n

büyük meclis İstanbul'da 1528. Kanuni Sultan Su eyman la toplanıyor
Zapolya arasında ititfak an-

J ' laşması.

26 V*" İMART

1618.1.Mustafa'nın tahttan indiril- 1fiVQ *

mesi ve n.Osman'm tahta çı- 1679' ^

1667. Girid sularında yapılan deniz 1736"Ruslar ^ kalesml

OSMANU TARİHİ

239

maya başlıyorlar.

1763. Veziriazam Râğıb Pasa, adına inşa ettirdiği kütüphane binasının ilk taşını koyuyor.

1770. İstanbul'da yangın.

1771. General Weissmann kumandasındaki bir Rus kolordusunun Tulca Önüne gelişi.

1689. Tam yetkili Türk elçilerinin Viyana yakınındaki yedinci toplantıları.

2 Mart

1703. Bahar vesilesiyle Veziriazam-'ın Sultan'a verdiği rapor.

1741. Unna sınır tesbitiyle ilgili anlaşma.

1770. Pirîzâde Osman Efendi'nin ölümü.³⁰⁷

3 Mart

1497. Veziriazam Davud Paşa'nın azliyle yerine Hersek-Ahmed Paşa'nın atanması.

1677. Kazaklara yeni bir hetmanın atandığını haber vermek üzere Şimielniki elçisinin İstanbul'dan hareketi.³⁰⁸

4 Mart

1489. Şehzade Cem'in Civita Vecc-hia'da karaya çıkışı.

1695. Defterdar Ali Paşa'nın yerine Elmas Mehmed Paşa'nın Veziriazamhğa atanması.

1745. Şeyhülislâm Mustafa Efendi'nin vefatı ve yerine Pîrizâde

³⁰⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/239

³⁰⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/239

Mehmed Efendi'nin atanması.

1749. Geceyle gündüzün eşitleşmesi kasırgası,³⁰⁹

5 Mart

1518. Yavuz Sultan Selim'in Suriye'den hareketi.

1656. Atmeydani'nda çınar ağacı isyanının başlarjıfıcı.

1683. Galata'da kurşun deposu yangını.

1741. İran elçisi tarafından getirtilen fillerin Beşiktaş'a varmaları.³¹⁰

6 Mart

1711. III. Ahmed'in annesinin Üsküdar'da yaptırdığı caminin dinî törenle ibadete açılması.³¹¹

7 Mart

1560. İspanyollar Cerbe önünde. 1573. Venedik'le banş yapılması.

1582-Esclavon-İbrahim Paşa'nın Rumeli Beylerbeyliği makamına yükselmesi.

1715. Venedik'e karşı savaş ilanı işareti olarak Bâb-ı ÂlTye dikilen tuğların Davud Paşaya nakli.³¹²

8 Mart

1403. Yıldırım Bâyezid'in vefatı.

1604. Birinci Ahmed'in oğlu şehzade Mehmed'in doğumu ve gelen yılda iki şehzadenin daha dünyaya gelişi.

1646. Kisamo'nun gönüllü itaati.

1668. Türk konvoyu Kandiye önünde Venedikliler tarafından yenilgiye uğratılıyor.

1736. Nâdir Şah kendisini İran hükümdarı ilân ediyor.³¹³

³⁰⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/239

³¹⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/239

³¹¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/239

³¹² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/239

³¹³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/239

9 Mart

1621. Veziriazam Çelebi Ali Paşa'nın  l m .

1648. Grimani kumandasındaki

Venedik filosunun mahvedil-mesi.

1764. Prusya kralı Frederic II. tarafından Sultan'a gönderilen hediye-lerin teslimi.³¹⁴

10 Mart

1644. Veziriazam Mehmed Paşa'nın  am'dan İstanbul'a dönüş.

1701. Daltaban Paşa, Ali Paşa'yı Basra valiliğine yerle tiriyor.

1728. İran Huveyze aşiretleri Osmanlı h kimiyyetine giriyorlar.³¹⁵

11 Mart

1591.30.000 i  i Nikomedi'de bir kanal kazıyorlar.

1644. Kaptan Paşa'nın idamı.

1671. Elçi de Nointel'e Veziriazam Ahmed Paşa tarafından huzura kabul müsaadesi verilmesi.

1741. İran'ın İstanbul elçiliğinde kabul resmi.³¹⁶

12 Mart

1681.IV.Mehmed Edirne'den İstanbul'a dönüyor.

1689. Olağanüstü Türk elçilerinin Viyana yakınındaki sayfiye evinde sekizinci toplantıları.

1711. Ordunun Pruth seferine hareketi münasebetiyle esnaf kuruluşlarının geçit resmi.

1732. Veziriazam Osman Paşa'nın azli ve yerine Hekimoğlu Ali Paşa'nın atanması.³¹⁷

³¹⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/239-240

³¹⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/240

³¹⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/240

³¹⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/240

13 Mart

1689. Rus elçisinin Çar'ın mektubunu Veziri âzam'a bizzat 1693. vermek istediğinin reddedilmesi.

1694. Bıyıklı-Mustafa Paşa'nın Veziriâzamlıktan azliyle Defterdar Ali Paşa'nın bu makama atanması.

1727. Korsan Andronaki'nin esir edilmesi.³¹⁸

14 Mart

1589.Thourzo baskını.

1632. İstanbul âsileri, hayatından emin olmak için veliahd şehzadeyi görmek istiyorlar.

1738. Avrupa deniz devletleri elçileri kongrenin yerinin belirlenmesinde acele etmesi için Veziriâzam'a tavsiyede bulunuyorlar.

1759. Hibetullah sultanın doğumu.³¹⁹

15 Mart

1536. Viyana muhasarasiyle görevlendirilen İbrahim Paşa'nın idamı.

1578. İspanyol murahhası Cugna-letta'ya huzura kabul lufte-dilmesi.

1639. Veziriazam kumandasındaki Osmanlı ordusunun Musul'dan hareketi.³²⁰

16 Mart

1643. Durakhan torunlarından Fa-ik'in idamı.

1689. Türk elçisinin Viyana yakınındaki dokuzuncu toplantısı.

1747. Pirizâde ve damadı Osman Molla Gelibolu'ya sürüldü.³²¹

17 Mart

Veziriazam Elhaç Ahmed Paşa'nın azliyle yerine Bıyıklı

³¹⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/240

³¹⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/240

³²⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/240

³²¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/240

Mustafa Paşanın atanması. 1664. Resmî daireler görevli-
1710. Kalmukların baskını. Ife'in or(Juya 8)™«total
bildiren emirname.

18 MART

21 MART

atST 1452' ***» A«upa yakasında-
atanması. ki hisann (Rumeiihisân)

1561. Kanunî Sultan Süleyman, inşâsı.

torunu şehzade Murad'ı Ma- - 0 * ,. . m]asmas.
nisa Valiliğine atadı. löyu- mmıa Dans anlaşması.

1633. Deli Yusuf Pasa'nın idamı. 1655' Ip** ^^"S N*?m? S*?***
^^ sebetiyle Sultan a hediyeler

1683. Onbin yeniçeri Viyana sunması.

™n!™rÖnÜnde gCÇit reSml 1692. Veziriazam Arabacı Ali Pa-
^P1^ şanın adi.

1727. Avusturya ile Cezayir arasın- „„„ „ , . , , ... ,

da bans anlaşması 1748- Cez&yıl daysına yeni dökul-

da Dans anlaşması. müş toplar gönderilmesi.

19 "***

22 MART

ienmesi. vç Vezllîâzam k^ Mustafa

1733. Nâdir Şah tarafından yeni Paşa'nın idamı.

yılın (Nevruz) kutlanma töre- 173ıVeziriâ2am silahdar Meh-
ni yapılması. med Paşa.nm ^ ve ^^

1748. Âlim Nailî Ahmed Efendi nin kulak Paşa'nın atanması.
vefâtı- 23 MART

1755. U. Frederic'in dosüuk anlaş- d . ^^ Styä.
masın, yerülemesi. vuş Paşa^mn atamnı.

20 MART

1739 Yegen Mehmed Paşa'nın az-

1529.Avusturya İmparatoru I. liyle Hacı İvaz-Mehmed Pa-
Ferdinan'ın elçilerine hare- şa'nın atanması.

ket izni için huzura kabul 24 MART

müsaadesi bahsedilmesi.

■>*r,A rı 1 ^j

j 1627.Veziriâzam Halil Paşa'nın

1634. Üsküdar sarayının yanında Ua^w» mn^t

yapılan yeni köşkün tamam- HaleD e &nşh

lanması ve Önüne tuğların 1731. Yeniçeri ağasının âsiler tara-
dikihnesi. fından ağır yaralanması.

1653. Veziriazam Tarhuncu Pa- 1738. Veziriazam, Sancak-ı Şerifi

şanın azli ve yerine Derviş Sultan'ın elinden alıyor. Mehmed Paşa'nın atanması. 25 MART

1654. Venedik seferinden zaferle 140ı.Şam şehri Timur tarafından dönen serasker Paşa'nın İs- J^^ edüdi

tanbul'a girişi.

Hanuner Tarihi, C: X. F.: 16

1525. Yeniçeriler isyanı.

1699.Devlet-Giray'ın han olarak Kırım tahtına oturtulması (Selim Giray oğlu).

26 Mart

1634. Elçi kont Puchaimb'in bayrak açmak yasağıyla İstanbul'a girmesi.

1728. Reis Efendi'nin Rus elçisi Wischniakoffla toplantısı.³²²

27 Mart

1668. IV.Mehmed'in Larissa'ya gitmek üzere Edirne'den hareketi.

1755. Veziriazam Mustafa Paşa'nın azli ve İstanbul'a gelen Heki-moğlu Ali Paşa'nın tekrar Veziriazam atanması.³²³

28 Mart

1478. Zorzi Korfo'ya gönderildi.

1739. Veziriazam kaymakamı İvaz Paşa savaş alâmeti olarak tuğları dikeyor.

1741. Rus elçisi kont Rouman-zofTun Yeşilköy'e (Snt. Stefa-no) varışı.³²⁴

29 Mart

1598.Raab şehri Türklerden alındı.

1724. Türk ve Rus murahhaslarının Fransız elçisinin aracılığıyla altıncı

³²² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/242

³²³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/242

³²⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/242

toplantıları.

1761. Bâb-ı Âlî ile Prusya arasında ilk dostluk anlaşması.

1764. Bâb-ı Âlî tercümanı Ghi-ka'nın Boğdan prensiliğine atanması. ³²⁵

30 Mart

1533. Kanunî'nin annesi Hâtun'un vefatı.

1600. Yeniçerilerin başkaldırması.

1649. Tercüman Schwarzenhon'un İstanbul'a gelişi ve Oğuzbey-ler elçisi Abdülmennan'a huzura kabul müsaadesi lütfedil mesi.

1668. Kazak ve Rus elçilerine huzura kabul lutfunda bulunulması.

1741. İran elçisine huzura kabul lutfunda bulunulması.

1765. Veziriazam Mustafa Bahir Paşa'nın azliyle Muhsinzâde Paşa'nın atanması. ³²⁶

31 Mart

1758.43 yaşında Saliha Sultanla Veziriazam Râgıb Paşa'nın evlenmeleri.

1760. Lâleli Câmii'nin temelinin atılması.

1565. 1638. 1755. 1770.

1603. 1633.

1741. 1761. ³²⁷

1 Nisan

1565 Donanmanın Malta üzerine İstanbul'dan hareketi.

1638 Sultan Murad'ın hareketi.

1755 Mehmed Said Paşa'nın azli, Mustafa Paşa'nın atanması.

1770 Tuğlar Rusya'ya karşı savaş işareti olarak babadağı'nda dikildi. ³²⁸

2 Nisan

Âsi Deli Hüseyin'in Avrupa'ya çıkması.

³²⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/242

³²⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/242

³²⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/242

³²⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/242

Mısır valisi Halil Paşa'nın azli.

Genç-Ali Paşa'nın idamı.

II. Frederic'in elçisi Regin'e huzura kabul imkânı lutfunda bulunulması.

3 NİSAN

OSMANLI TARİHİ

243

1580. Türklerin Hatvan'a girişi.

1720. İstanbul'da Avusturya elçisi

,*.«« n, j , _ , *

kont Wlrmund şerefine ka-

1589. Divan'da yeniçeri isyanı.

bu] resml *

1596-y^iriâzam Sinan Paşanın 1735 İran hükûmdân Nâdîrm

öluma*

Kars üzerine yürüyüşü.

Mîrt Hûse"

1678. Cehreyn bozgunundan sonra Rus elçilerine huzura kabul imkânı

lutfedilmesi.

7 NİSAN

4 NİSAN

1646. Venedikliler Tenedos adasını

1634. Sultan'm huzurunda Pucha- bombarduman etü.

imb'in nutuk söylemesi. 1680. Lirik şâir Baki Efendi'nin

1744. Hollanda elçisi Caleoen'e ölümü.

izin için huzura kabul müsa- 1742. Hekimoğlu Ali Paşa'nın ikin-

adesi verilmesi ci defa veziriazamlık maka-

1748. İran elçisi Abdülkerim'in İs- nuna getirilişi.

tanbul'a gelişi. 1745. Kırım veliahdı ve başveziri

,-, -, -rv l « l i n~. l « İstanbul'da ikramlar ve ilti-

1771. Tulca Ruslara teslim oluyor. faûar buldular

5 NİSAN

8 NİSAN

1538. Napoli de Romanla surları Bâyezid'in Sofya üzerine

önünde yapılan savaş. yürüyüşü.

1560. Piyâle Paşa kumandasındaki Mehmed'in annesinin

donanmanın hareketi. camisinin temelini atılması.

İ^TL'SSS'K l«*j™— ^e'ye hare-cek birliklerin kumandasını

üstlenmek üzere hareket 1646. Girit adasında sarnıçlar ya-

ediyor. kınında Venediklilere karşı

i-7oo e n-« +__r,«^«« verilen savaş ve Saint-Marc

1738. Sultan tarafından bayrağının ele geçirilmesi.

Veziriazam Muhsinzâdeye "«^«e* e ■*

rütbe ve unvan verilmesi. 1654. Matteo Bessaraba'nın ölü-

1746. Şeyhülislâm Hayâtizâde'nin mu*

azli ve yerine Pirî Efendi'nin 1735. Tekirdağı'nda Rakoczy'nin

atanması.

ölümü.

6 NİSAN

9 NİSAN

1453. İkinci Mehmed ordusunun 1588. Bourdon'a huzura kabul
başında Kostantaniye surları müsaadesi lutfedilmesi.

önünde görünüyor.

1708. III. Ahmed'in iki kızının -?-?-

1628. Veziriazam Halil Paşanın az- günü. li.

244

HAMMER

10 NtSAN

1394.Timurt Terek üzerinde Tokat-1704. Kaptan

Paşa Osman kuman- nuşı y^&ye uğrattıyor.

dasrındaki donanmanın Ka- 1513.1. Selim'in ordusunun karde-
radeniz'e hareketi. şl Ahmed'in ordusu tarafın -

1731.Sancak-ı Şerifin İstan- dan maglub edilmesi.

bul'dan hareketi.

1566. Piyâle Paşa'nın Rodos'a as-1738.

Polonya elçisi Stadnicki'nin ker çıkarması.

İstanbul'dan ayrılması.

1689. Olağanüstü yetkili Türk elçi-1747.

Rusya ile yapılmış olan ebedî lei?nJin Viyana yakınındaki

baş anlaşmasının yenilen- onbirinci toplantıları.

mesi. 1740. Napoli ile bir dostluk anlaş-

11 NİSAN masının imzalanması.

1694. Sultan Ommü Gülsüm'ün 1771.GevrgewotnunTürkler tara-vezir

Osman Paşa ile evlen- fmdan edilmesi.

mesi.

15 NİSAN

1757. Reis Efendi Avni'nin azliyle 1453. Donanmanın İstanbul'a dö-
yerine Ebubekir Efendi'nin nüsü.

atanması.

1642 w Mehmed.in oğlu n Sûley_

12 NİSAN

man'ın doğuşu. 1538.Nadin'in Türkler

tarafından 1678. Rusya'ya savaş ilanı.

1711. Prens Eugene tarafından ya-1562.Transilvanya elçisi Boris'e
pılan baş teklifleri.

huzura kabul imkânı lutfede- ,70o ^__ ıı * ımı ı.

^ijjjjggj

1738. Fransız elçisi Villeneuve ba-

nş görüşmeleri için zorunlu

1697. İran elçisi Ebulmâsum'a hu- olan tam yetkiyi devletinden

zura kabul imkânı lütfedil- alıyor.

mCSİ

16 NİSAN

13 NİSAN

,-_ »„.*•„

1571. Mustafa Paşa Famagosta

1460.H.Mehmed Peloponese'de surları Önünde ordusunu
ikinci sefer için yürüyüşe ge- teftiş ediyor.

1672. Eüenne Betreitschak'ın Boğ-1517. Mısır sultan'ı Tumanbay
dan voyvodası olarak atan-
asıldı. ması.

1635.Dürzü prensi Fakr-Eddin'in 1712. Rusya ile bağ anlaşmasının
asılması. yenilenmesi.

1689. Türk elçilerinin Viyana yakı- 1719. Rakoczy'nin Tekirdağ'na ha-
nındaki sayfiye evinde onun- reketi.
cu toplantısı.

1770. İstanbul'da büyük yangın. 17 NİSAN

14 NİSAN

OSMANLI TARİHİ 245

1570. Pryâle Paşa kumandasındaki 1726. Şirvan sınırlarının belirleri-
donanmanın hareketi. mesiyle görevli Türk ve Rus
.»»*_« —I .I W. u« komiserlerinin yola çıkmala-

1704. Suriye sınır üzerinde bir ka- J *
lenin inşâsı hususunda

emirler verilmesi. 1767. Şeyhülislâm Dürriyade'ntn

iontgan az11 ve yerine Veliyeddin

ı» msAn Efendi'nin atanması.

1454,II.Mehmed'le Sırbistan des- 24 NİSAN potu arasında
bağ anlaşması. 1513.1. Selimle Ahmed arasında

1638. Dördüncü Murad tarafından Yenişehir savaşı.

emredilen idâmlann Bolva- 1584. Kınm hanı İslam-Giray'ın İs-
din'de gerçekleştirilmesi. tanbul'dan hareketi.

19. NİSAN 1680. Zînâ suçu işleyen bir kadı-

1512.1. Selim'in İstanbul'a varışı. mn Idânu*

,^,e t o i. -, v™ u - ö^«- 1744.Reisefendi Ragıb'ın azli ve

1515.1. Selim'in Kumah üzerine yerme Tav^çU Mustafa
yuruyuşu. Efendi'nin atanması.

1761. Şahsultan'ın doğuşu. 25 NİSAN

1770. Rusların Tripolizza üzerine 1479 Fâtih Sultan Mehmedle Ve-
yuruyuşu. nedik arasında barış anlaş-

20 NİSAN ması.

1514.1. Selim Avrupa'dan Asya'ya 1512.11. Bâyezid'in tahttan ttıdırü-
geçiyor. mesi.

1719. Vidin'deki birliklerin isyanı. 1583. Osman Paşa İranlıların üze-
21 NİSAN rine yürüyor. 1584.İslâm-Girayın Kınm hanı
1600. Anadolu âsilerine karşı sa-
olarak atanması. vas*
Mahmudun Buhârf !«■™p^unlîS^vet
atanması.
- 22 NİSAN 1684. Avusturya Üe Venedik ara-1766.
İstanbul'da deprem. sında banş anlaşması imza-
23 NİSAN landığının Salnt-Marc kilise-
sinde ilanı.
- 1514.1. Selim'in Şâh İsmail'e w, rt , , , t «v»,
beyannâmesi. 1771. General Weismann İsakçı
3 tahkimatım havaya uçuru-
1526. Kanunînin Macaristan üze-
rlne yürüyüşü.
- 1532.Kanunînin Güns üzerine yürüyüşü.
- 246 HAMMER
1651. Büyük bir geminin denize 1765. Bahir Mustafa Paşa'nın başı
indirildiği sırada batması. vuruldu.
1667. Osmanlı donanması Kan di- 30 NİSAN
ye'de asker çıkarıyor. 1585 Bir Ermenlye Rus elçisl sıra_
1769. Prens Galitzin Dniester neh- tiyle huzura kabul izni lutfe-rini
geçiyor. dilmesi.
1770. Hüsameddin Paşa Kaptan-ı 1637. Kırım hanı tnâyet-Giray'm
derya makamına atanıyor. idamı.
- 27 NİSAN 1645. Donanmanın Girit'e hareke-
1402. Timur'un torunu Çoki'nin ""
doğuşu. 1669. Bursa'da büyük yangın.
1567. İkinci Selim imparatorluk 1672. IV.Mehmed'in Edirne'den
yüksek makam sahiplerinin hareketi.
bağlılık yeminlerini kabul 1697. imparatorluk otagmm Edir-
eaiyor. . ne önun(je kunılması).
- 1646.Apricome^rnizonununhu- 1769 Ruslann chocim ^^
ruç hareketi püskürtülüyor. hücumlarının getirdiği
1713. Veziriazam Hoca İbrahim felâket.
Paşanın idamı. x MAY15
1731. Ermeni, rafizî ve katolikleri 1423.ikmci Murad Peloponnesse'i

divanda meselelerini anlatı- .. öpplrhmr F
yorlar. e gP**1*1*0*-

o«w a *. a ı A.. 1484. III. Bayezid Boğdan'a giriyor.

.Babadagında savaş işareti J

olarak tuğlar dikiliyor. 1566. Kanunî'nin Szigetvar seferi-

28 NİSAN ne hareketi.

yor. 1649. Türk donanmasının Girit se-

1688. Cornaro Knin'i zaptediyor. ferlne harekü-

«o ntaıv 1741. İran elçilik heyeti şerefine -«» nıs&AH

verilen parlak ziyafet. 1641.Murahhas Iszdency İstanbul'a geliyor.

2 MAYIS

tî^İÜİE Abd"n.ah tP*9® 1629.HusrevPaşa'nınScutari'ye

İranla barış görüşmelerini ^arpic^ti

sürdürüyor. nareKeu.

* t,, r. , 1670. IV. Mehmed Selânîk'den

. İran^elçisi şerefine verilen zi- Edirne'ye geliyor.

1688. Mustafa Paşa, İsmail Pa-

OSMANLI TARİHİ 247

şa'nın azliyle Veziriazam olu- uğrattıyor, yor.

1770. Navarin'de Türk katliâmı. 6 MAYIS

1482. Şehzade Cem Haleb'den Ka-

3 MAYIS hire'ye gidiyor.

1481. İkinci Mehmed {FâtihJ'in 1682. M. de Guilleragues Yediku-

vefâtı. le'de nezârete alınıyor.

1706. Çorlulu Ali Paşa'nın Baltacı 1767. Rus Çan III. Petro, Bâb-ı

Paşa'nın yerine Âlî'ye Türkiye için Banat'ı

Veziirazamlığa getirilmesi. fethetmek teklifinde bulun-

1736. Azak kalesinin Ruslar tara- yon findan zaptedibnesi.

1756.Veziriâzamhk makamına

Mustafa Paşa'nın atanması. 1649. Kaptan Paşa , Venedik do-

1771. Bâb-ı Âlfnin Polonya'ya kar- nanmasını Çanakkale Boğ-

sı beyannâmesiyle Cakalı zı ndan kovuyor,

açıklaması. 1664. Neutra Avusturyalılar tara-

findan geri alınıyor.

a uAvie 1698. Bâb-ı Âlî tercümanı Mauro-

4 MAYIS , , , , , , , ^

cordato nun Venedik Kong-

1421. I.Mehmed (Çelebi) kardeşini resi'ne verdiği beyanname.
Akhisar'a sürgün ediyor.

1481. Korkud, İstanbul'da vali ilan 8 MAYIS
ediliyor. 1559 Sokul]u Menme<i Konya üye-

1713. Şeyhülislâm Ebezâde'nin az-rine yürüyor,

li ve Abdullah Mehmed Efen- . -,ec n. v,, .,, *,,,,

di'nin atanması 1655'BirliWerin W

ai nin atanması. kaldırması

1738.Fransız^ ^J™«vc^ñ IMkaOean ölûm çp

V^âzT'ın huzuruna S tıntadanna divanda karar
bulu. veriliyor.

1726. Köprülü Abdurrahman Pa-
B MAYIS 9*! 5i!takı ve Şahseven aşire-

o «ai is ^gti i^zeTirie yürüyor.

1648. Girit'te Hanya önünde siper- ,__, .-, ., .-mj-« &,,,,«,,,, lerin
hazırlanması 1751. Afgan hükümdarı Azadhan

lerin nazırianması. Tahmuras tarafından yenil-

1700. Polonya elçisi Leszynski'nin giye uğrattılıyor.

huzura kabulü. 1721. İstanbul'da muhteşem şen- 9 MAYIS

1583. Beştepe muharrebesi.

1769. Prens Prosorowski Teke Va- ,«,, « ,, , - ^ .

lisi Abaza Paşa'yı yenilgiye 1621IL Osman Polanya üzerine

248 HAMMER

yürüyor. kabul lutfunda bulunulması.

1654. Donanmanın hareketi. 1738. Azak tahkimatının yıkılma-
başı vuruldu. J

10 "A™ 14 MAYIS

1576 ni.Murad'.n istanbul'a muh- 1478 Türk ordusunun Scutarl
teşem ginşi. üzerine yürüyüşü.

n^nfşSffiZSS 156O.H;Tyan donamnas.n.n " < v J 6
Piyâle Paşa tarafından yenil-

atancu- giye uğrattılması.

1595. Yeniçerilerin başkaldırmala-1689. Viyana'daki ikinci konferans.
1639 ^ ^ş^, yapmakla 1701.11. Mustafa'nın oğlunun tö-
görevlendirilen İran elçisinin

renle okumaya başlaması. gelişi.

1732. Veziriazam Hekimoğlu Ali 1664. Veziriazam Köprülü Ahmed

- Paşanın İstanbul'da verdiği dâvet. Paşa Essek köprüsünden ge-
 11 MAYIS 1676. İstanbul'da Atmeydanı'nda 1603. Kinm
 hanının üç kardeşi af- büvûk meclis toplanıyor.
 fedildi. 1715. Venediklilerin üzerine yürü-
 mek için Sultan, Sancak-ı Şerifle hareket ediyor.
 12 *«» 15 MAYIS
 1612.Bathory'ye karşı Starzer'le ,__ .. t t m_ . . v t , anlaşma
 yapılması. 1458. ikinci Mehmed Yunanistan
 üzerine yürüyor.
 1682. Avusturya elçisi Kaprara'nın „„„„„ , „ ı„A e , İstanbul a
 gelişi 1517. Sana, Bersebai tarafından
 vağmalanıyor.
 1724.Hoy'un Türkler tarafından __„„«-__ . o . , ,
 hücumla alınışı. 1543. Macarlar Sexart yakınında
 yenilgiye uğrıtılıyor.
 13 MAYIS ıMft ' B' ^
 1552. Ahmed Bey Temeşvar surları 1654. Venedik donanmasıyla kar-
 önüne varıyor.
 karşılaşmak üzere Osmanlı do- „„„ A . „ ^, .. . , , nanmasmm
 Hellespont'dan 1569. Aden'in Türkler tarafından hareketi.
 zahtı-
 1689. Türk elçilik heyetinin Viyana 1574. Tunus dayısını itaat altına
 civarındaki sayfiye evindeki ^^^^ görevlendirilen do-
 onüçüncü toplanulan. nanmanın hareketi.
 1715. Prens Eugene tarafından İb- 1622"- ?^m^jGlnaÇ'il î??1 rahim
 Müteferrikaya huzura başkaldırma hareketinin
 OSMANLI TARİHİ 249
 başlangıa. 19 MAYIS
 16 MAYIS 1515-I.Selim'in Kumah surları 1570.
 Donanmanın Kaptan Paşa önüne vanışı.
 kumandasında hareketi. 1565. Türk donanması Malta'da
 1693. İstanbul'un büyük camisin- görülüyor.
 de kargaşalık. 1622. Birliklerin Hipodrom üzerin-
 1709. Sultan Ahmed'in kızı Fatma de isvânı-
 Sultan'ın Silahdar Ahmed 1665. II. Mehmed Demotika'ya gi-Paşa ile
 evlenmesi. dtyor.

1758.Ragıp Paşa'nın memluklara 1711. III. Ahmed eyâlet valilerini karşı savaşı. teftiş ediyor.

17 MAYIS 1736. Rus ordusu Dnieper'de top-1579. Kaptan Paşa Uluç Kars'a lanıyor.

gönderildi. 1755. Nailî Paşa Hekimoğlu Ali Pa-

1667. Köprülü Fazıl Ahmed Pa- şa'nın yerine atanıyor.

şa'nın Girit'e hareketi. 20 MAYIS

1731. Abdi Paşa'nın Canum Hoca 1481.11. Bâyezid İstanbul'a varı- yerine Kaptan Paşalığa atan- yor.

ması- 1586. İbrahim Paşa'nın Sultan Rişe

18 MAYIS ile evlenmesi.

1464. Giustiniani Lesbos Rumları- 1622. II. Osman'ın öldürülmesi.

m Negreponfa naklediyor. 1675 İngüz dç|fl Flnc.c huzure

1482. Şehzade Cem, Ahrned Pa- kabul imkanı lutfedttmesi.

şa'nın aracılığıyla banş tekli- 1733.CoTltareni(Venedik'le Bâb-ı finde bulunuyor. ^ mamdgi ebedî dcnllen

1570.Seydiyelerin imamı Mutaher banş anlaşmasını yeniliyor.

ile banş anlaşması. 2 i MAYIS

1622. H Osman'ın saltanattan dü- ^nLMehmed'In (Fâtih) cenaze sürülmesi talebinde bulun- töreni inak üzere yeniçeri ve sipahiler birleşiyorlar. 1556. Ali Paşa Szigeth önünde.

1632. Veziriazam Recep Paşa'nın 1605. Veziriazam Lala Mehmed Pa- idamı. şa'nın Macaristan üzerine

1653. Veziriazam Derviş Paşa yeni yürüyüşü.

Bâb-ı Âlî sarayını teslim alı- 1621. U.Osman (Genç) dört dervi-yor. şin hücumuna uğruyor.

1690. İstanbul'da müthiş bir fırtı- 1634. Âsi Köse Ahmed'in idamı, na: Bir saatten az bir za- 1649 veziriazam Mehmed Pa-manda beşyüz kişi boğulu- ga.^ idamı

yor.

1720. Şeyh Nazmizâde'nin öldürül-

250

HAMMER

mesl.

22 Mayıs

1577. Avusturya ile yapılan barış anlaşmasının tasdiki ve Bâb-ı Âlî'ye verilmesi.

1615. Veziriazam Damad Mehmed Pasa'nın Haleb'e varışı.

1622. Mustafa, birliklere cülus adı verilen hediye dağıtıyor.

1676. IV. Mehmed Akpınar adı verilen yeni sarayı ziyaret ediyor. ³²⁹

23 Mayıs

1480. Osmanlı donanmasının Rodos önüne varışı.

1484. II. Bâyezid Edirne'deki câmi-isinin temelini atıyor.

1524. Viyana muhasarası kumandanı İbrahim Paşa'nın düğünü.

1542. II. Selim'in tahta çıkışı.

1599. Veziriazam İbrahim Pasa'nın ordunun kumandasını ele almak üzere İstanbul'dan hareketi.

1606. Veziriazam Lala Mehmed Pasa'nın ölümü.

1725. Köprülü Abdullah Paşa 70.000 kişilik bir orduyla Taşucu'ndan hareket ediyor. ³³⁰

24 Mayıs

1733. Kalga (veliahd) Feth-Giray Kabarta'da.

1747. Müslüman olarak Osmanlı devletinin hizmetine giren ve Haşmet Paşa ad ve rütbesini alan Bonneval'in Ölümü.

1768. III. Mustafa'nın bir kızının dünyaya gelmesi. ³³¹

25 Mayıs

1533. Gran şehrinin anahtarları İstanbul'a getirildi.

1571. Türklere karşı bir ittifak.

1664. Köprülü Fazıl Ahmed Paşa Szigeth önünde.

1667. Kandiye ordusu subaylarına hil'at dağıtılıyor.

1700. Avusturya elçisi Kont Sin-zendorf İstanbul'da vefat etti.

1747. Bâb-ı Âlî, Avusturya ile yapılan barış anlaşmasını ebedî barışla

³²⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/250

³³⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/250

³³¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/250

değiştiriyor. Toscan devletiyle Bâb-ı Âlî arasında dostluk anlaşması.³³²

26 Mayıs

1512. II.Bâyezid'in vefâü.

1646. Girit'de Sarnıçlar manastırın yıkıldı.

1675. Sultan IV. Mehmed'in oğullarının sünnet düğünü.

1736. Feld-Mareşal Münich, Perekop tahkimatı Önünde.³³³

27 Mayıs

1533. Macaristan kraliçesi Ma-rie'ye verilen zararın telâfisi hususunda İstanbul'da yürütülen görüşmeler.

1627. Bağdad surları önünde İranlılara karşı verilen savaş.

1651. Patrik Partnenius'un idamı.

1682. Fransız elçisi, Sakız adasına yapılan tecavüzlerle haksızlığı unutturmak için Bâb-ı Âlî'ye hediyeler sunuyor.³³⁴

28 Mayıs

1453.II,Mehmed, ordusuna hücum emri veriyor

1517.II.Selim Kahire'den İskenderiye'ye geliyor.

1645. Osmanlı donanması Nava- 1767.Arslan-Giray'ın Selim-Giray
rin'den Girit adasına hareket yerine Kırım hanlığına atan-
ediyor. ması.

1667. Köprülü Fazıl Ahmed Paşa 31 MAYIS

Kandiye muhasarasını açtı- 1524. İbrahim Paşa'nın evlenmesi

^or* şerefine tertiplenen şenlikle-

1736. Rusya'ya karşı savaş ilânı; rin sonu.

^h hl -"Osman Polonya seferine

hareket ettiği Edirne'ye dö-

29 MAYIS nüyor.

1416. Gelibolu'da deniz savaşı. 1654. Kazak murahhaslarının hu-

1453. II. Mehmed tarafından İs- zura kabul edilmeleri.

³³² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/250

³³³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/250

³³⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/250

- tanbul'un fethi. 1664. Köprülü Fazıl Ahmed Paşa
 1509.Şehzade Korkutun muhte- Koışa köprüsünde mevzileni-
 şem bir alayla Kahire'ye giri- vo '
 şî. 1698.Veziriazam'ın Edirne'den
 1524. n. Selim'in doğuşu. hareketi.
 1528. imparator Ferdinand tarafın- 174«
 dan gönderilen ilk elçi İstan-
 bulda. yor-
 1535. Charles-Quint Tunus'a çıkı- İHAZİRAN
 yor. 1453.11. Mehmed İstanbul Rumla-
 _-, * ,. . , , ... nın mal ve canları üzerine
 1555. İranla Amasya'da yapılan ilk teminât verivor
 baş anlaşması. teminat venyor.
 1559.11. Selimle kardeşi Bâyezid 1475.Rum filosu Kefe önlerine va-
 arasında savaş. y '
 ,.*«•™ ji j _l ^ *- 1499.11. Bâyezid İstanbul'dan ha-
 1704. Ferdinand para kurlarını du- refeet İdğyoCt
 30 MAYIS 151°- *stanbul surlarının tamiri.
 1559 II Selimin kardeşine karşı 1522.Kanunî Sultan Süleyman,
 155y.il. yelimin karaeşine karşı Rodos Büyük.Ustadına tes-
 Kesin zaien. lim olmasmı üitar «üyor
 1672.Veziriazam kaymakamının Polonya elçilik kâtibini hu-
 zura kabul lutfunda bulun- 1453. Galata'daki Cenevizlilerin af-ması.
 fedilmeleri.
 1740. Fransa ile yapılan 84 mad- 1622. Ulemânın başkaldırması. delik
 anlaşmanın yenilenme-
 252 HAMMER
 1649. İran elçisi Mehmed Han'a huzura kabul lutfunda bulunulması.
 1664. Şehzade Mustafa'nın doğumu münasebetiyle İstanbul'da yedi
 gün şenlik yapıp şehrin donatılması.
 1678. Sultan'ın Sancak-ı Şerifi Veziriâzam'a teslim etmesi.
 1687. Eski-Navarin, kont Koenigs-mark'a teslim oluyor.
 1736. Rusya'ya karşı savaş ilânı münasebetiyle esnaf teşekküllerin geçit
 resmi.

1587. Mutaher'in oğlunun İstanbul'da hapsedilmesi.
1628. Canbek-Giray, Mehmed-Gi-ray hanın yerine atanıyor.
1673. Fransızlarla yapılan anlaşmanın yenilenmesi.
1696. Rusların Azak'ı yeniden muhasara etmeleri.
1736. Yeniçeri Ağası Davud Paşa kışlasına gidiyor. ³³⁵

4 Haziran

1669. Şehzade Mustafa'nın törenle okumaya başlaması.
1756. Sultan Zübeyde'nin vefâü.
1760. Âlim Şeyhülislâm Abdullah Vassaf Efendi'nin ölümü.
1771. Kefe'de Türklerin elde ettikleri üstünlük. ³³⁶

5 Haziran

1423. II. Murad Arnavutları yenilgiye uğratiyor.
1549. Kanunî Sultan Süleyman'ın Haleb'den İran üzerine yürü- ³³⁷

6 Haziran

1482. Şehzade Cem Konya önünde.
1610 Malta ve Napoli kalyonları Kos adasına asker çıkarıyor.
1689 Kanuni Sultan Süleyman Sofya'da.
1768 Genç Mehmed Paşa'nın vefatı. ³³⁸

7 Haziran

- 1558 Busbek, Sultan'ın elini öpmek üzere huzura kabul ediliyor.
1603 Şehzade Mahmud'un idamı.
1622 Korecki boğdurularak idam edildi.
1698. Rus Çarı I. Petro, İmparatorun Bâb-ı Âlî ile banş yapmak niyetinde olup olmadığını Avusturya hükümetinden soruyor.
1773. Türklerin Karasu'da Rus generali Weissman tarafından yenilgiye

³³⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/252

³³⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/252

³³⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/252

³³⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/252

uğratılması.³³⁹

8 Haziran

1482. Şehzade Cem Ankara önünde.

1536. Kanunfnin İstanbul'a dönüşü.

1639. Ulemânın IV. Murad'a tazimlerini sunmaları.

1665. Türk elçinin Viyana'ya girişi.³⁴⁰

9 Haziran

1566. Arslan Paşa'nın Palota'yı muhasaraya alması.

1682. Sultan'ın Avusturya imparatorluğu elçisi Caprara'yı huzura kabul lutfunda bulunması.

1769. Veziriâzam'ın Yassıtepe'de ordugâh kurması.³⁴¹

10 Haziran

1422. İstanbul'un Türkler tarafından dördüncü muhasarası.

1571. Mütercim İbrahim Stroze-ni'nin ölümü.

1630. Husrev Paşa Hemedan önünde ordugâh kuruyor.

1639. IV. Murad'ın İstanbul'a dönüşü.

1683. Veziriazam Kara Mustafa Paşa'nın Truczes'lerin kralı sıfatıyla Toekoeli şerefine ziyafet tertiplemesi.

1750. Prusya ile bir dostluk anlaşması yapılmasının Bâb-ı Âli'ce reddi.

1772. Rusya ile mütâreke yapılması.³⁴²

11 Haziran

1533. Avusturya elçisinin Gritti ile müzâkeresi.

1622. İstanbul'da askerlerin başkaldırması.

1637. İnâyet-Giray Kırım hanı olarak Canibek-Giray'ın yerine geçiyor.

1668. Kandiye kalesinin muhasarasının ikinci yılında Veziriazam

³³⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/252

³⁴⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/252

³⁴¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/253

³⁴² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/253

Köprülü Fazıl Ahmed Paşa tarafından siperler kazdınılması.

1689. Türk elçilerinin Viyana yakınındaki sayfiye evinde on-dördüncü toplantıları.

1733. Rusların Kırım Tatarlarına karşı Dağıstan'da verdikleri savaş. ³⁴³

12 Haziran

1515. Dulkadır hanedanının yenilgisi ve sınır dışına çıkarılması.

1654. Osmanlı ve Venedik donanmalarının karşılaşması.

1669. IV. Mehmed'in huzurunda ilmî münakaşa.

1717. Amiral Flangini tarafından Çanakkale'de girişilen ve beş gün sürecek olan deniz savaşının başlaması. ³⁴⁴

13 Haziran

1606. Almanya İmparatoru ile Bos-kai barışı.

1612.1.Ahmed'in kızının Kaptan Paşa ile evlenmesi.

1622. Mere-Hüseyin Paşa'nın Veziriazam Atanması.

1674. Yeni savaş dolayısıyla İmparatorlukta dua edilmesi emri.

1684. Dük de Lorraine, Gran köprüsünü geçiyor.

1700. Rusya ile barış.

1748. Bâb-ı Âlî, Malta şövalyelerinin zaptettikleri Kaptan Paşa kalyonunu geri vermeleri için Fransız elçisi M.de De-salleurs'ün aracılığı talebinde bulunuyor. ³⁴⁵

14 haziran

1532. Avustury İmparatorunun elçileri Sultan'ın elini öpmek üzere huzura kabul ediliyorlar, 1697. Osmanlı ordusu Edirne

1634. Üsküdar'da yangın. ordugâhıdan hareket edi-

1725.Kuzey Afrika himaye devlet- ,_,"

laiff

^

*"

beşinci top.anU.an.

³⁴³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/253

³⁴⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/253

³⁴⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/253

Abdullah Paşa'nın şahadeti. «^ fcnan]a açık]anması.

15 HAZİRAN

„ HAZİRAN

1389. Kosova meydan muharebesi. 1453 „ Mehmed İstanbul'dan

1604. Serasker Çekizâde'nin Edirne'ye yürüyor.

karşı harekete geçiyor. 1522 Qrdu ye donamnanın Muh_

1668.Vitali, Kaptan Paşa tarafın- teşem Süleyman kumandadan

yenilgiye uğrıtılıyor. sırada Rodos seferine hareke-

1710. Veziriazam Ali Paşa'nın azli ü*

ve yerine Köprülü Numan 1684.Wissegrad Avusturyalıları

Paşa'nın atanması. teslim oluyor.

1715. Şeyhülislâm Mirza Mustafa 1686. Budin'in Türkler tarafından

Efendi'nin azledilmesi. kuşatılmasının başlaması.

1717. Prens Eugen e Visnitza'da 1733. Veziriazam Topal Osman Pa-

karargâhını kuruyor. şa Zap suyu kenarında

1718.Pasarofça'da üçüncü konfe- ordugâh kuruyor.

rans. * 1751. İstanbul'daki Rumların baş-

16 HAZİRAN kaldırmaları.

1565.Önlü denizci Turgut Reis'in 19

Malta'da şehâdeü. 1463. Babicsa-Ocsak'ın Türkler ta-1718.

Avusturya İmparatorluğu rafından zabtı.

murahaslarının Pasarof- 1480. Rodos muhasarasında Sa-

ça'daki dördüncü, Venedik int-Nicolas burcuna karşı

murahaslannın birinci top- hücum.

lantılan. , *- „ - „ , * «^ ,

1547. Kanuni ile V. Charles ara-1736. Veziriazam Davud Paşa'nın sırada banş anlaşması.

Rusya savaşına hareketi. . „ - „ . - „ ,

J T 1608. Gran civarında bulunan

1769. Veziriazamın elçi Potocki'ye köylerle alakalı anlaşma.

huzura kabul 1 utlunda bu- . „ „ . „ - „

lunması 1652.Tarhuncu, Gurcu Paşanın

yerine Veziriazam atanıyor. 17 HAZİRAN

***" 1669. Osmanlı donanmasının Gi-

1638. IV.Murad'ın emrij'le Sakarya rit'te Hanya önüne vanşı.

şeyhinin idamı. 1718 PasaTofça'ÖSi ^uncü toplanü.

OSMANLI TARİHT 255

20 HAZİRAN mına atanması.

1481. Şehzade Cem, Gedik Ahmed 1740. Nişancı Ahmed Paşa'nın Paşa tarafından yenilgiye uğ- Veziriazam makamına atan- ratılıyor. ması.
- 1591.Sinanpaşa Köşkünün ta- 1747. NâdirŞâh'ınöldürülmesi, mamlanması. 24 HAZİRAN
1665. Osmanlı elçistoin Viyana'da 1432.Drakul> Kronstadt bölgesini İmparatorun huzuruna ka- ^^ ^, »
- bulu J
- bulu.
- 21 HAZİRAN 1522. Osmanh donanmasının Ro-ua^ikah dos'a asker çıkarması.
1535. V.Charles Tunus önünde. 1648 fe^^da deprem.
- 1556.Szigeth yangın, ve Ali Pa- 1713. Rusya ile yapılan banş ansa tun Rlnya üzerinde yenil- laşmaSınlıny Edime'de toza-" lanması.
1622. İstanbul'da mülâzımlar 1724<Iran İmparatorluğu'nun pay- ayaklanması. laşılması konusunda Rusya
- 1627.Bağdad kuşatmasının kalk- ile Bâb-ı Âlî arasında anlaşması, ma.
1718. Pasarofça'da yedinci toplan- 1771. Perekop'daki tahkimatın ti. feld-mareşal Münich tarafın-
- 22 HAZİRAN ^^ "û0"111^ zaptedilmesi.
1527. Kalenderoğlu'nun kesik başı 25 'aAİÜRAXİ
- Bâb-ı Âlî'ye gönderiliyor. 1630. Neff'nin hicviyelerini okudu- ıcoo i , , , , !. gu sırada düşen yıldırımın
1533. imparator FeroUnand in eçi- fy Murad.m nayaîmı tehU. smm İbrahim Paşa Ue uçun- keye sokması.
- cü toplantısı. J
- ,e>.o ,r i . _ , , 1723. Afganlı Mahmud'un eşrafdan
1543. Valponun Türkler tarafın- ü^üz iranlıyı kaüetnVesi. dan zaptedilmesi. VJ J
- ,e«o v i - _ ^ ^ II 1749. Ünlü Şeyhülislâm Pirî Meh-1592. Kulpa üzerinde Osmanlıların med E?endi-nin vefâu.
- yenilgisi.
- 23 HAZİRAN 1765- Selim"Giraylın İstanbul'a ge- lişi.
1533. Türkiye ile Avusturya ara- 26 HAZİRAN sında ilk banş

anlaşmasının

imzalanması.

1516.1.Selim Konya'da.

1534. Van'ın Osmanlılara geri ve- 1606. Avusturya ile otuzüç günlük ritmesi. bir mütâreke yapılması.

1541. Muhteşem Süleyman'ın 1607. Canbulad âsilerle karşılaş-onuncu sefer-i hümayunu. mak üzere yürüyor.

1704. Sald'in Mekke şerifi maka- 1656. Osmanlı donanması Çanak-
256 HAMMER

kale'den çıkıyor.

29 HAZİRAN

1718. Pasarofça'da sekizinci top- 1535. Molla Hasan'ın imparator V.
lantı. Charles nezdinde huzura ka-

1759. III. Mustafa'nın huzurunda bulû*

İlmî tartışma.

1566. Sigismond Zapolya'nın

„_ w,-tı»AW

Kanunî'nin huzuruna kabul

27 HAZİRAN

edilmesi.

1664.Veni - Serinwar'a karşı hü-

1484. Ü.BâyezidTuna'yı geçiyor. 1680^ptan Paşa.nın izmif6e

1523. Daha sonra Viyana'yı kuşa- vefâü.

tan kuvvetlerin kumandanı _____ „ , „ . ,

İbrahim Paşa'nın Veziriazam 1718. Pasarofçada onuncu toplan-
makamına atanması.

1530. Kanunî'nin oğullarının sün- 1724. Türkler Hemedan'da siper
net düğünü şenliklerinin Kazıyorlar.
başlaması. 30 HAZİRAN

1566. Kanunî'nin Zapoh/a için kal- 1455. II.Mehmed tarafından Khi-
yonunu göndermesi. os'a savaş ilânı.

1587. Kılıç Ali Paşa'nın vefatı. 1597. Raziye Sultan'ın vefatı.

1645. Girit'te Hanya muhasarası- 1615. Şeyhülislâm, Sadeddin Efen-
nın başlaması. di oğlu Mehmed Efendi'nin

1684. Walzen muharebesi. vebadan ölümü.

1715. Damad Ali Paşa Korent ber- 1649" G?rci Nebi'nta mektubunun
zahını geçiyor okunmasını elemek üzere

ö YJ yeniçeri ve sipahilerin top-

1725. Esad Köprülü'nün vefatı. lanmalan.

28 HAZİRAN

1695. Osmanlı ordusunun Edir-1565. Lâkabı

Semiz olan Ali Pa- ne'den hareketi.

şa'mın Ölümü.

1752. Yeniçeri patirtisi ve memnu-

1683. Kara Mehmed Paşa Saint niyetsizliği.

Marton manastırı sakinleri- 1 TEMMUZ

nin başlarını gönderiyor. ,,,_O « «, l_ ^^ . _ , * - j

^ 6 J 1478. II.Mehmed Scutari önünde.

1694. Sürmeli Ali Paşa Belgrad'ı , -ee „ , „ - + r ^

kuşatmak üzere Sancak-ı 1566. Zapolya Kanuni tarafmdan Şerifle harekete geçiyor. Seri gideriliyor.

1718. Pasarofça'da dokuzuncu top- 1614.Bethlcn-Gabor ve İskender jg^jjj *^ * Paşa arasında bir anlaşma

imzalanması. 1770. Türklerin Kartal yakınında

22*

OSMANU TARİHİ

257

1735. Kont Osterman'ın Rusların Dagistan üzerindeki iddialarıyla alâkalı olarak Veziriâzam'a gönderdiği mektub.

2 TEMMUZ

Veziriazam Murad Paşa'nın orduya hareketi.

Âsi Katircioğlu'nun Üsküdar yakınındaki tepelerde ordugâh kurması.

III. Ahmed'e Kahya <*> tarafından verilen ziyafet.

İstanbul Bîtpazarı'nda kargaşalık.

3 TEMMUZ

II. Murad'ın Erzurum'a girişi.

Fransa, Malta ve Romenler-den oluşan yardım donanmasının Kandiye'ye gelişi.

IV. Mehmed Kandiye fâtihi Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'yı huzuruna kabul ediyor.

Korent Türklere teslim oluyor.

Türkler kont Rouman-zoffdan mütareke talebinde bulunuyorlar.

4 TEMMUZ

İstanbul'da korkunç bir kasırga.

İstanbul limanında yangın.

1607. 1649.

1705. 1748.

1635. 1669.

1670.

1715. 1774.

1490.

1539. 1546.

1678.

Barbaros Hayreddin Paşa'nın vefatı.

Osmanlı ordusu Cehreyn üzerine yürüyor.

O Hammer'in Kâhya dediği herhalde içişleri Bakanı görevi yapan Kahya-bey olacak. (Ç.N.).

1738. Orsowa'nın Türkler tarafından sıkı bir muhasara altına alınması.

1773. Roumanzoff Silist-re'den çekiliyor.

5 Temmuz

1390. Timur Toktamış'ı yenilgiye uğratiyor.

1543. Siklos Osmanlılara teslim oluyor.

1693. Veziriazam Mustafa Paşa Edirne'den yürüyüşe geçiyor.

1770. Çeşme'de savaş ve donanmada yangın. ³⁴⁶

6 Temmuz

1575. Türk elçisi Mehmed Prag'da ölüyor.

1649. Âsi Gürcü Nebfnin Maltepe'ye varışı.

1656. Türklerin Çanakkale Boğa-zı'nda Venedikliler tarafmdan yenilgiye uğratılması.

1754. Bâb-ı ÂlTnin aracılığıyla Venedik ve Ragusa'nın anlaşma imzalamaları.

1756. İstanbul'da dehşet verici yangın.

1771. Avusturya ile bir yardım anlaşmasına varılması. ³⁴⁷

7 Temmuz

1559. Şehzade Bâyezid İran sınırını geçiyor.

1595. Veziriazam Ferhad Paşa'nın azli ve idamı.

1622. İstanbul'da yeniçeri isyanı.

1649. İstanbul surları önünde âsilere karşı verilen savaş.

1664. Yeni Serinvar tahkimatı yıkılıyor.

³⁴⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/257

³⁴⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/257

1670. Köprülü Fazıl Ahmed Pa-şa'nın Hanya'dan dönmesi vesilesiyle divan toplantısı ve hil'at dağıtılması.

1685. Maina, İbrahim Paşa tarafından tahribediliyor.

1715. EGINE anahtarlarının Bâb-ı Âlîye gönderilmesi.

1724. Erivan'ın dış mahallelerinin hücumla zabtı.

1774. Şumnu'nun general Ka-menski tarafından kuşatılması. ³⁴⁸

8 Temmuz

1521. Sabancz Kalesinin Kanunî tarafından zabtı.

1595. Veziriazam Ferhad Paşa'nın Rusçuk'a gelişi.

1608. Âsi Kalenderoğlu GÖksun-Yayla Boğazı yakınında yenilgiye uğratılıyor.

1683. Veziriazam Kara Mustafa Paşa Raab nehrini geçiyor.

1707. Çorlulu Ali Paşa'nın zindan yakınında camisinin inşâatı.

1709. Pultava Savaşı.

1771. Perekop'un Ruslar tarafından zaptı. ³⁴⁹

9 Temmuz

1401. Bağdad, Timur tarafından zaptediliyor.

1416. Gelibolu savaşından sonra Venediklilerle anlaşma yapılması.

1538. Kanunî Boğdan'ı ele geçiriyor.

1683. Perştoldorf'un Tatarlar tarafından tahribedilmesi.

1704. Üçüncü Ahmed'in tahta çıktığını haber vermekle görevlendirilen Mir-Alem İbrahim'in elçiliği. ³⁵⁰

10 Temmuz

1453. Çandarlı Halil Paşa'nın fetih-den sonra bir süre hapsedilmesi, peşinden idamı.

1584. Özdemiroğlu Osman Pa-şa'nın İstanbul'a muhteşem bir alayla girişi.

1601. Veziriazam İbrahim Paşa'nın vefatı.

³⁴⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/257-258

³⁴⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/258

³⁵⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/258

1651. Osmanlı donanması Venedikliler tarafından yenilgiye uğrattılıyor.
 1718. Pasarofça'da onbirinci toplantı.
 1752. Ulema bir başkaldırmayı kışkırtıyor.³⁵¹

11 Temmuz

1526. Kanunî Sultan Süleyman Bağdad önüne varıyor.
 1581. Fransa ile yapılan anlaşmanın yenilenmesi.
 1688. Veziriazam İsmail Paşa, Avusturya hükûmetine bir elçilik heyeti gönderiyor.
 1690. Kaniye'nin Avusturyalılar tarafından zabtı.³⁵²

12 Temmuz

1444. II.Murad'ın Anadolu'da yürüyüşü.
 1470. Ezine kalesi Türklere teslim oluyor.
 1621. Türkler Tuna üzerinde bir köprü kuruyor.
 1665. Köprülü Fazıl Ahmed Paşa Sancak-ı Şerifi Sultan'a geri veriyor.
 1715. Napoli di Romania'nın zabtı. 1684. Venedik'e harb ilanı. 1718. Pasarofça'da onbirinci toplantı- 1751. Büyük İstanbul yangını.
 1771. Avusturya ile yardım anlaş-
 1737. Avusturya ordusu Sırbistan ması imzası,
 sınırını aşıyor.
 1755. Büyük İstanbul yangını. 1556 ^Otoan Unna ve Kulpa ne_
 13 TEMMUZ hirleri civarındaki ülkelere 1534.
 Veziriazam İbrahim Paşa'nın . akm "areketi.
 Tebriz'e girişi. 1639. Venedik'le 250.000 duka
 1539. Lütfü Paşa'nın Veziriazamlık ödenmesiyle alakalı anlaş-
 makamına atanması. ma"
 1656.Tenedos adasının Venedikli- 1664.Montecuculli, Neuhoof yakı-
 lar tarafından işgali. mnda suru ^o*'
 1737.Özi'nin Ruslar tarafından 1686' Bavyeralılar Buda'da.
 alınması. 17 TEMMUZ
 1772. Türk donanmasıyla Rus do- 1580. Saswar (Şehsuvar), Macarlar

³⁵¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/258

³⁵² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/258

nanması arasında mütâreke. tarafından yenilgiye uğratılı-

14 TEMMUZ

1456.Hunyard Belgrad surları 1594. Kırım hanı Gazi-Giray Rab önünde. önünde-

1535. Goletta'nın hücumla zapı. 1645' CZ™*ro'*™ya önünde ye"

^ nilgiye uğratılıyor-

1683.Perştelddorfda Türk katliâmı.

1565.Erdod'un Türkler tarafından ._-„ * ._-„ ,.-„ «öl__n«*« <«™ hücumla alınması. 1703'Istanbul <& Cebecilerin isya-

nı. 1641. Emirgünenin idânu. m8.Pasarofça anlaşmas.n.n

1683. Veziriazam Kara Mustafa maddelerinin yazılışı ve İs-Paşa Viyana Surları önünde. tanbul yangını.

1684. Hamzabey savaşı. 1738. Kont Ostermann tarafından

1691. II. Ahmed'in Eyûb Câmü'nde Veziiâzam'a gönderilen mek- kılıç kuşanması. tuP-

1735. Veziriazam Hekimoğlu Ali x Paşanın azli. is TEMMUZ

15 TEMMUZ 1737. Banyaluka'nın Hildbourgha-1484. Kilia'mn

II. Bâyezid tarafın- usen tarafından kuşatılması.

dan zabdı. 19 TEMMUZ

1498. Aragon kralı FTederlc'le ba- 1481. Şehzade Cem Kudüs'de. nş anlaşması. 1521. Kanunî Sultan Süleyman

260 HAMMER

Sava üzerine köprü kuruyor. berini alıyorlar.

1566. Kanunînin Szigeth üzerine 1703. Âsiler İstanbul'da Sancak-ı yürüyüşü. Şerifi çıkarıyorlar.

1664. Türklerin Lewenz önünde 1711. Pruth üzerinde Deli-Petro ile general Souches tarafından anlaşma yapılması.

yenilgiye uğratılınan. m8 pasarofça baş anlaşması.

1703. İstanbul'da isyan çıkması. m9 istanburda bûyük yangın.

1733.Osmanlıların İranlılar tara- 1773. Rayna^ savaşı ve Weiss_ findan yenügiye uğratılması mann'm ölümü

ve Topal Osman Paşanın

şehâdeti. 1774. Kaynarca barış anlaşması.

1769. Kırım hanı Kavşan'a çekili- 22 TEMMUZ

vor- 1456. Belgrad'a yardım geliyor.

20 TEMMUZ 1478 scutari'nin alınışı. 1402. Ankara savaşı ve

I.Bâyezid'in 1574 Tunumun fethi.
esir düşmesi.

, , , 1583. Sultan III. Murad'ın sünnet 1482. Şehzade Cem bir
Rodos kal- düğünü.

yonuna biniyor.

1684. Türklerin Hamzabey'da düğ 1678. Cehreyn kuşatmasının baş-
de Lorraine tarafından yenil-

laması. meleri.

1684. Morosini Saint-Maure adası- 1685.Kont Herberstein'in Çorba-
"* mivor- vie'yi istilası.

1687. Morosini, Patras önünde. 1686.Buda'da barut deposunun
1700. Ferriol'e saldı. patlaması.

1737. Niemirow kongresinde yetki- 1698. Rami paşa ve Bab-ı Âlî terler
değişimi. cumanı Maurocordato'nun iTon xr j_i-

w l - j banş müzakerelerini sonuç-1739. Veziriazamın Krocka
üzeri- landırmak üzere tam yetkili yuruyuşu.

murahhas olarak atanmala-

21 TEMMUZ n.

1456.II.Mehmed'in Belgrad'a hü- 1739. Avusturyalıların Krocka'da
cumu, yenilgileri.

1597.Michel'in Eflak voyvodalık

makamına atanması. 23 temmuz

1601. Hasan Paşa'nın Veziriazam 1482.Pereny, Essek'de Veziriâzam-
atanması. m elini öpmek ^crt huzura

1624. Boğaziçi'nde Kazakların gö- kabul edildi.

rûnmesl- 1543. Kanunî Sultan Süleyman'ın 1683.

Türkler, Viyana önünde düğ Buda'ya girişi.

de Lorraine'in yaklaştığı ha- 1683 Tûria^ tarafından Viyanada

OSMANU TARİHİ 261

Loewel ve Şato denilen burç- 1664. Montecuccolli Koermant'da. İann
altında açılan lağımla- 1706 Macar ^^^ huzura kabul nn patlaması.
lutfunda bulunulması.

1685. Dük de Lorraine'in Neuhae- 1769 BaxWçvi2i çarpışması, usel
garnizonunda kuvvetle- t—*--*

rini toplaması. 27 TEMMUZ

1703. Büyük divanın asilere 1301. Sultan Osman Muzalo üzeri-karşı
tedbirler almak üzere ne ilk zaferini kazanıyor.

Edirne'de toplanması. 1521. Kanunî Sultan Süleyman

24 TEMMUZ Sava nehrini geçiyor.

1484. Ak-Kerman'ın II. Bâyezid ta- 1526. Sultan Süleyman tarafından
rafından zaptedilmesi. Belgrad'a karşı girilen

1669. Fransız donanmasının Kan-

diye'ye gelişi. 1612. IV. Murad'ın doğuşu.

1730. İran'a karşı savaş ilânı. 1634. Murteza Paşa'nın Polonya'ya ,

„— _TJ . ^ . , . karşı serdarlıca atanması.

1737.Niemirow kongresinde top- *

lanan Rus murahhaslarının 1664. Kopomak'ın zabü.

ortaya çıkardıkları güçlük- 1686 Budaya karşı hücum.

ler.

, , .. «^ - * . , . 1761.Prusya ile yapılan anlaşma-1741. Prusya kralı

II. Fredericin nm tasdikli nüshalarının

ajanının Kiev e gelişi. teatisi.

28 TEMMUZ

25 TEMMUZ

, - . « m _ . , t- . 1479.Türklerin Pouille kıyılarına

1552. Teşmevar'a karşı hücum. çıkarma yapımları.

1684. Venedikliler tarafından Sa- 1480.11. Mehmed (Fâtih) Rodos'a int-
Maure'un bombarduma- hücum emri veriyor.

m. _____, „ „ . , ^, 1499. Sapienza deniz savaşı.

1716. Türkler Sava üzerinde bir

köprü kuruyorlar.

1522. Kanunînin Rodos'a asker çıkarması.

1739. Veziriazam Belgrad'ın dış

mahallelerini ateşe veriyor. 1584. Osman Paşa'nın Veziri-

26 TEMMUZ âzamlığa atanması

i* . « » ~ _ „ . «^ . , 1635. IV.Murad Erivan önünde. 1473.

Onuz Hasan in mağlubiyeti.

, - . ~ . ~ r . , « , » . 1667. Mısır'da kasırga.

1476. Eflak Prensine karşı muha-

rabe.

17<>3- Şeyhülislâm Feyzullah Efen-^« . «^ m

_ . ^^ dinin ve oğlunun Erzurum'a

1557.Temeşvar'a hücum. sürgüne gSiderÜmelerl.

1569. Türkler Sana önünde. 29 TEMMUZ

1604. Sinan Paşa'nın ölümü. 1480 Clrknitzm Türkler tarafın-

1638. IV.Murad Halep'de. dan alınışı.

262

HAMMER

1512.1. Selim'in, kardeşi ve yeğ- langıcı.

niyle savaşmak için yûrûyû- ı^7mTaA anlaşmasının V.Char-şe geçmesi.

les iaxaîmĞan tasdiki.

1543. Gran'ın kuşatılmasının baş- 1555 Sokullu Mehmed Paşa Dûz_

laması* meçe Mustafa'ya karşı hare-

1669. Nişana Abdi'nin ölümü. kete geçiyor.

1680. Şehzade Ahmed'e ilk okuma 1664. Saint-Gothard ve Abukır sa-
dersi verilmesi. vaşı.1739. Toz Mehmed Paşa Belgrad 1683. Türklerin hücumunu püs-
önünde ordugâhını kuruyor. kürtmek için kont Daun Vi-

1747.Avustuiya ile ebedileştirilen JS^SS^hSSSfhS:

anlaşmanın imzalı nüshala- Sanmış kişiler hilesine Daş

nnm teatisi. ^y01"

1769. Ruslar Dniester nehrini ge- 1725. Tebriz Türklere teslim olu-
çıyor. y

30 TEMMUZ

2 AĞUSTOS

1478. Skütarfnin teslimi.

1591. Veziriazam Sinan Paşa'nın

1-0. ç

dürme projeleri.

1577■2Ü2T "e b'r anlaşma ^ 1693. Türkler Tuna flloann. nehi-pdması-
re indiriyorlar.

1715- Mora hisannın

1739. Pancsova çarp.şması..

1716' Veziriazam Damat Ali Paşa

**TMrv

Petenvardein üzerine yuru-

1752. Büyük deprem.

yor.

31 TEMMUZ

1735. iran'la barış görüşmelerinin

1556.Szigeth kuşatmasının kaldı-

yeniden başlatılması.

nlması.

3 AĞUSTOS

1560.Piyâle Paşa tarafından Cer-

1511. II. Bâyezid'in oğlu şehzade

be'nin alınışı.

Selim Kırım'a gitmek üzere

1664. Raab suyunun Saint-Got-

gemiye biniyor.

hard yakınında Türkler tara-

1696. Şehzade Mehmed'in doğu-

findan geçilmesi.

mu, Türkler Belgrad önün-

1683. Viyana surlarında Türklerin

de*

gedikler açmaları.

1728. Eşref tarafından gönderilen

1773.Don Kazaklarının Tulcadan

iran «ÇisinIn İstanbul'a giri-

- aülmalan. 9*#
 1 AÖTTeTrva 1730.Sancak-ı Şerif tran seferi
 1 AUUSTOS için harekete geçiriliyor.
 1522. Rodos muhasarasının baş-
 OSMANU TARİHİ 263
 1751. İsfahan halkının, başlarına 1682. Serdar İbrahim ve Tokolı, İranlı
 bir hükümdar ge tiril- Peç'e sızma hareketini başla-
 mesi hususunda dilekçeler üyorlar.
 vermeleri. 1723. İran'a karşı savaşa karar 4
 AĞUSTOS vermek üzere büyük meclis
 1521. Kanunî Sultan Süleyman toplanıyor.
 Belgrad önünde. 1728. İstanbul'da kasırga.
 1566. Kanunî Szigeth önünde. 1769. Serdar, ordugâhını Proso-
 1595. Gran surları önünde verilen rowsky'nminin yerine kur-
 savaş. duruvor-
 1639. Kazakların yenilgisi. 177°- ^^'ta İsmail Üzerİne **'
 1648. Osmanlılar Hanya'ya karşı hücumu geçip püskürtülü-yorlar.
 1539. Castelnwovo hücumu.
 1718. Dulcigno önünde Venedik 1633. İstanbul'da yangın.
 Ugradıglı 1648. İstanbul'da isyan hareketi.
 „„_ „„„ „. 1672. Osmanlılar Dniester üzerin-
 1737. Hi dbroughausen Banyalu- de Cairüni^i kuşatıyorlar,
 ka dan çekilmek zorunda ka- ^ J
 byor. 1693. Belgrad surlarında gedikler
 5 AĞUSTOS a«ItaaS1-
 ^û^^.-...^ „ t. jx j- -t 1710. Veziriazam Köprülü Numan 1480.
 Türklerin Korenfe dördüncü Paşa'mn azledilmesi.
 akınları. ^^
 „,ÛCt, . „ ... 1768.Veziriazam Muhsinzâde'nİn
 1585. Esmahan sultanın vefatı. azli
 1611. Kuyucu Murad Paşanın Ölü- g AĞUSTOS
 mü.
 t^o-t «r », -*. * * v İ. -.-, 1533.Doria'nın Osmanlı filosuna
 1634.IV. Muradın İstanbul'a giri- karşı ı^and^zafer.
 le^ñ « AM u i 1575.Venedik'le yapılan banşan-
 1670. Venedikle barış anlaşması. İhmasının yenilenmesi.
 1716. Petenvardein savaşı. 1635 Er1van.m teslimi.

1724. Köprülü Abdullah Paşa'nın 1648 Sultan İbrahim'in tahttan in
Tebriz üzerine yürüyüşü. irilip yerine IV. Mehmed'in

6 AĞUSTOS tahta çıkarılması.

1456. Belgrad'ın zabtı münasebe- 1667. Polonya ile barış anlaşması-
tiyâe şenlik. nın yenilenmesi.

1543. Türklerin Gran'a karşı hü- 1684. Saint-Maure garnizonundan
cumu. çıkış hareketi.

1605. Cicala, Tebriz gölü kenan- 1738. Dniester üzerinde Kırım lılarda,
la Ruslar arasında savaş.

264 HAMMER

9 AĞUSTOS Koçhisar'a varışı ve Belgrad

1521. Kanunî Belgrad'a karşı hü- toerine y™W* **"»*• cuma.
geçiyor. 12 AĞUSTOS

1532. Kanunî Gans önünde görü- 151 I.II.Bâyezid'in İstanbul'a girişi.
nûy°r- 1678. Türklerin Cehryn'de yenilgi-1637. İran
elçisi Maksud hanın İs- ye uğramaları.

tanbul'a varışı. 1685. Koron sancakları Venedik'e 1669.
Kont Waldek Kandiye'de ölü- gönderiliyor.

vor- 1687. Mohac savaşı,

1683. Gregoroviz Viyana'da muha- U3Q j „ itüfak aiiiaşması sara
altında bulunanlara v ^

dük de Lorraine'in yaklaştığı 1769. Veziriâzam'ın, Boğdan pren-
haberini veriyor. sinin ve Bab-ı Âlî tercümanı-
nın idam edilmeleri.

!O AĞUSTOS 13 AĞUSTOS

, __. _ « ~.-II * e 1518.Şehzade Süleyman (Kanunî)

1500.Modunun Türkler tarafın- * İsa vaimğine gönderili-
dan alınışı. yor & 6

1539.Castelnuovonun Barbaros 1683,Kolçitzky, viyana'da muha-
Hayreddin Paşa tarafından sarsî altında bulunanlara ha-
zaDÜ' ber getirmek üzere Türk

1543. Gran'ın Türkler tarafından ordugâhına geçiyor.

almması- 1685. Kumandan kont Leslie Es-

1664. Vasvar barış anlaşması. sek köprüsünü yakıyor.

1697. Türk ordusu Belgrad önün- 1715.Modon muhasarasının baş-de.
laması.

1703. İstanbul asileri Silivri'yi yağ- 1769. Prens Galitzin Dniester'i

- malıyorlar. ikinci defa geçiyor.
1745. Nâdir Şâh'ın Yeğen Mehmed Paşa'yı yenilgiye uğratması.
1746. Tokat Köşkü'nün inşâsı. 14 AĞUSTOS 1747^M&
- sl- 1686. Türk ordusu Buda'nın imda-1753. Âlim
- Şeyhülislâm Esad Efen- dma fiellvor-
- di'nin vefatı. 1728. Âsi Kalender Tebriz'den atılı-
- 11 AĞUSTOS yor- İran'da görevlendirilen
- „Mtt , elçi Râşid yola çıkıyor.
1456. Hunyad'ın ölümü. „„- „ _ M . ^o ,
- liWnttJ1 1745.Yeğen Mehmed Paşa'nın 1479.
- Türkler Otranto önünde. vefatı.
1628. Veziriazam Husrev Paşa'nın
- OSMANLI TARİHİ 265
1749. Âlim Bolevizâde'nin vefatı. hareketi.
- 1758.Hekimoğlu Ali Paşa'nın 1553. Turgut Reis'in Bastia kuşat-
- vefatı. ması.
- 15 AĞUSTOS 1562.Busbek'in İstanbul'dan ha-
1539. Hayreddin Paşa'nın Cattaro
- muhasarası. 1571. Bragadlno'nun dehşet verici
1605. Buda veya Kaniye üzerine mi ölümü.
- gitmek gerektiğine karar ver- 1595. Sinan Paşa İstanbul'dan mek
- üzere savaş meclisinin Sancak-ı Şerifle hareket edi-
- toplanması. yor.
1624. Veziriâzam'ın Karasu civa- 1638. Bayram Paşa'nın vefatı.
- 1672 Osmanlı ordusu Polonya sı- 1652. Şeyhülislâm Behaysi'nin a-
- nınını açıyor. tanması.
1696. H. Mustafa Temes kıyılann- m5 Modon.un düşmtsU
1738. Orsowanın Türkler tarafın- 18 AĞUSTOS
- dan zaptedilmesi. 1472 II. Mehmed'in oğlu Mustafa
- 1R *ATTCTrtfi tarafmdan Koraili gölü civa-
- 16 AĞUSTOS ^^ kBzamlan ^
- 1548.Türk ordusu Van önünde. 1537 ^^ muhasarasımn
1556. Süleymaniye Camii ması.
- inşaatinın tamamlanması. 1647 Deniz Savaşı
1648. IV.Mehmed Eyüp Camiinde 1648.Sultan ibrahim'in boğularak
- kılıç kuşanıyor. öldürülmesi.
1685. Dük de Lorraine Gran önün- 16y2 ^.^ (CamInlec önünde. de

Osmanlı ordugâhına saldırıyor.

1717.Korfu'da

Schulenburg'un

1717. Türkler Belgrad önünde ye-
nilgiye uğruyor.

Çıkış

1739. Chocim'de Rouma-

- ____ «...-, . ^ , . .t1

zofTun saldırısı.

1737.Niemirow kongresinin ilk
toplantısı.

19 AĞUSTOS

1748. Murahhas Hattî Mustafa
Efendi'nin Schoenbrunn'e

1566.Türkler Szigeth'in iç tahki-
matına hâkim.

vannası-

1601. Eflak voyvodası Michel'in

17 AĞUSTOS

ölümü.

1488. Osmanlı ve Mısır orduları 1621. Boğdan voyvodasının azli.
arasında savaş. 1642 istanbul'da büyük deprem.

X655.veziriazam Murad Paşanın

266

HAMMER

azliyle Süleyman Paşanın

Drave nehrini geçiyor.

atanması.

ieil.Nasuh Paşa'nın Veziriazam

1685. Gran şehrinde Avusturyalı-

atanması.

lann giriştikleri taaruz.

m3 n Mustafa'nın tattan indi-

1691. Slankamen savaşı.

rilişi ve III. Ahmed'in tahta

1771.Muhsinzâde Kalafata gidi-

çıkış

yor.

23 AĞUSTOS

1772. Tam yetkili Rus murahhası-

1595. Rusçuk'da köprü kurulması.

nın Fokschan (fokşanj'a geli-

1666 Mesgnien ve Menmski Buda

g**

Paşası'na gönderiliyorlar.

20 AĞUSTOS

1683.Viyana'da hisar tabyasının

1482. Rodos büyük-üstadı ile

Türkler tarafından zabtedil-

Şehzâde Cem arasında an-

mesi.

laşmayapılması.

!739 ^^ ordugânında Neipergle

1500. Koron'un Türkler tarafından

toplantı.

alınması.

1740. Viyana'da Türk elçisinin im-

1503. Macaristan'la barış anlaş-

paratorun huzuruna kabulü.

ması.

1537. Barbaros Hayreddin Paşa

24 AĞUSTOS

tarafından Pouille kıyılarına

1422.Istarıbu] üzerindeki dördün-asker

çıkarılması.

cû ^^ kuşatmağın]salğı.

1543. Nice'de Kırım Tatarları akını.

nîması.

1623. Birliklerin isyanı ve I. Mus- 1514. Çaldıran savaşı.
 tafa'nın tahttan indirilmesi. 1516. Mercidabık savaşı ve Mem-
 1635. IV. Murad, orduları tarafın- lukSultanı Gayrinin ölümü,
 dan fethedilen Erivandan ay- 1574. Goietta'nın muhasara edil-nUy°r-
 mesi.
 1696. Bega üzerinde savaş. 1634 m^^ idanu
 1744. Kümbed Savaşı.
 21 AĞUSTOS 1747. Boğdan prensi Maurocorda-
 1511. Yeniçerilerin başkaldırması. to'nun azli ve yerine Gregoire
 1689. Fethisfâm'ın alınması. Ghika'nın atanması.
 1703. İstanbul âsileri Tunca üze- 25 AĞUSTOS
 rinde ordugâh kuruyorlar. 1515. Büyük İstanbul yangını.
 1717. Schulenburg, Butrinto'yu 1541. Kanunî Sultan Süleyman
 Türklerden geri alıyor. Budin Önünde.
 22 AĞUSTOS 1553. Avusturya İmparatorunun 1526. Kanunî
 SuHan Sulaman ffiJS ^
 OSMANLI TARİHT 267
 1580. Sinan Paşa'nın Veziriazam- 1553. Kanunî'nin Üsküdar'dan ha-
 hğı. reketi.
 1645. Hanya'daki kiliseler camiye 1602. Stuhhveisenbourg'un zabtı.
 dönüştürüldü. 1608. Doksan yaşındaki Veziriâ-1687.
 İstanbul'da yangın. zam Murad Paşa'nın altı
 1695. H. MustafaTunay.gec.yor. ^^|
 1716. PrensEugfeneTemeşvar'ıku-
 V
 26 AĞUSTOS ,«Of> ,, , . . _T . , , ,
 1686. Valona seraskeri Nauplieyi
 1499. II. Bâyezid tarafından Lepad- aniden kuşatarak Venedikli-
 to'nun alınışı. lere baskın yapıyor.
 1560. Piyâle Paşa Tunus'a doğru 1694. Kırım hanı Gazi-Giray'ın
 yelken açıyor. panesova (Panksova) civarı-
 1566. Sofu-Ali Paşa'nın Szigeth «a Jfe^Tui^"1JÎ ^ ^^
 önünde vefâü. üzerinde giriştiği akın hare-
 keti. 1582. Cafer Paşa Kefe seraskeri. 3Q AĞUSTOS
 1595. Bükreş Tatarlar tarafından ,,, nı _ , _ . .
 tahrib ediliyor. 1621- Biri Polonya kolordusunun J
 çerkes Hüseyin tarafından

1635. rv.Murad'ın oğlu Alâeddin'in yenilgiye uğratılması.
doğuşu. 1623. Sultan Mustafa'nın tahttan
1714. Brancovan ve oğullarına İs- indirilmesi.
tanbul'da işkence tatbiki ve ,_- TT , . . . „ . „ İdamları
1649. Hanya'nın ikinci muhasara-
27 AĞUSTOS 1653 üskûdar.da yeniçerilerin 1663. Kırım
hanı Ahmed-Giray başkaldırmalan.
100.000 atlı ile orduyu ,_ _ . . „ . „ „ „ hümayûna katdıyor.
1672- Caminieç'in teslimi.
1672. Cammieç'nin teslimi. 1689. Serasker Receb Paşa'nın
ordugahına baskın ve yenil-
1715. Mora'nın fethi münasebetiyle glye uğratılması.
^enMMer, 31 AĞUSTOS
28 AĞUSTOS 1736. Türk ve İran tam yetkili mu-1526. Mohaç
savaşı için hazırlık- rahhaslarının İstanbul'da
lar. hazırlık toplantıları.
1532. Guns kalesi muhafızlarına 1659. Fransız ve Papalık filolarının
*htar. Kandiye'den ayrılmalari.
1521.Belgrad Kanun! Sultan Sü- 1683. Viyana muhasarasında Lo-
leyman'a teslim oluyor. wel denilen burcun önünde-
1526. Mohaç Meydan Savaşı. k» siperlerde bulunan Mısır
birlikleri yerlerini terk ediyor-
268 HAMMER
lar. ele geçiriyorlar.
1736. Türk ve İran tam yetkili mu- 1754. İstanbul'da büyük deprem.
rahhaslarının ikinci toplantı- 4 EYLÜL
lan.
--(J „ , -,-*-, 1543. Türklerin Stuhlweissenbourg
1771.Özu'de Rusların püskürtül- tfstoni-Belgrad)'u almalan.
mesi ve zafer kazanılması. ^
ı fylül 1552. Szolnok'un zaptedilmesi.
A .. a , 1593. Elçi Krekhwitz'in, Belgrad'da 1588. Gencenin
tahkimi. ölmesi.
1601. Kanischa (Kanişa)-nın Avus- 16?4 Human.m hûcumla alınması
turyalılar tarafından kuşatıl- ve ^mriri tohçtan geçiril-
masi- mesi.
1698.Karlofça'nın kongrenin yapı- ı68aTurWerin Banyaluka'da Ba-

- lacığı yer olarak belirlenme- de Margravı ^^ tmîm.
 si' dan yenilgiye uğratılmalan.
 1750.Kilia'nın Türkler tarafından 1746Nâdir Şâh-la vapUan banş
 alınması. anlaşmasının Kerden'de im-
 2 EYLÜL zalanması.
 1477.Tiranna ovasında Türklerin 5 EYLÜL
 1566.Szigeth'de yangın. Stuhhve-1537. Kanunî Sultan Süleyman
 issenbourg (İstoni-Belgrad)
 Korfu Önünde. beyinin esir olması.
 1541. Kanunînin Budin'e girişi. 1630. Husrev Paşa Bağdad önün-
 1566. Szigeth büyük burcunun al- de'
 tına büyük patlayıcı konul- 1646. Karabusa'nın alınışı.
 masL 1669. Hanya'nın teslimiyle alakalı 1595.
 Gran'ın Avusturyalılar tara- müzakereler.
 findan alınması 1688 istonj.Belgrad'ın Avusturya-
 1651.Haremağalarının ayaklan- lılar tarafından hücumla
 ması. zaptedilmesi.
 1686. Budin'in Avusturyalılar tara- 1751. Adalet adı verilen emirname.
 findan hücumla alınması. - EYLÜL
 1731. İstanbul'da karışıklık. 1529. Budin'in Kanunî Sultan Sü-
 1769. Prens Galitzin Türkleri Dni- leyman tarafından alınması,
 ester'den uzaklaştırıyor. J537 Kuru muhasarasımn k'aj,.
 3 EYLÜL nıması.
 1667. Yeni bir sarayın inşâsı. 1541. Herberstein ve Salının Türk
 1683. Türkler Viyana'da bir burcu ordugâhına gelişleri.
 OSMANLI TARİHİ 269
 1551.Sokullu Mehmed Paşa Tu- geliveriliyor.
 na'yı geçiyor. ı526 KBnuTû Budin önünde.
 1677. Türkler tarfmdan Cehryn 1532. Kanunî Gleistorf önünde,
 muhasarasının kaldırılması.
 „„„- ¥J , , _ . ,. 1549. Kanunî Erzurum'da.
 1695. Lippanın hücumla zabtı.
 1739. Azak tahkimâünm y.k.lma- 1522. SokuUuErlau önünde. siyla
 alâkalı anlaşma. 1623. IV.Murad'ın tahta çıkışı.
 1741. Reis Efendi Ragıb'la kont Ro- 1699. İkinci Mustafa'nın muhte-
 umanzofT arasında anlaşma. şem bir alayla İstanbul'a gi-
 8 EYLÜL rişi

1566. Szigeth'in alınması.

X1 EYLÜL'

le-ro t^ - i - _i j _ii i 1522. Rodos'ta hücumla geçiş. 1578.

Kanak üzerinde verilen kanlı

s Y *

savaş.

1552. Erlau'da hücum.

1595.Wissegrad'ın Avusturyalılar 1565. Malta'ya yardım gelmesi ve tarafmdan alınması. Türklerin muhasarayı kaldır-

1687. Âsî ordudan bir heyetin İstanbul'a gelmesi.

1596.

Yeniçeri isyanı.

1690. Nissa Türklere teslim oluyor. 1600. Veziriazam İbrahim Paşa

1726. Hollanda ile Cezayir dayısı Barzene'de.

arasında banş anlaşması. 1731. Kabakulak Paşa'nın azli ve

..

Topal Osman Paşanın

a kıyau,

Veziriâzamhk makamına

1478. H.Mehmed'in Üsküdar'dan atanması,

hareketi.

12

1493. Derencseny'nin yenilgisi.

1532. Kanuni Sultan Süleyman

1552. Ahmed Paşa Erlau önünde.

Gratz önünde.

1570.Kıbn's'da Lefkoşa'nın dört 1663. Canîzâde'nin idamı.

burcunun hücumla alınma- 1683 yiyana'nın kurtuluşu.

sl.

J

,^ort /k - i. r w _* t,

J

muhafızı Murtaza Paşa

*

ile Polonya arasında anlaş- 1697. Türklerin Zenta'da yenilgiye ma. uğramaları.

1672. Türklerin Lemberg akım.

1771. Rus generali Essen'in Giur-

.,.,.,.,> -.

gew'a hücumu.

1683. Osmanlı ordusu Dorn-

6

bach'da savaşa başlamak

13 EYLÜL

üzere mevzueniyor.

1522.Rodos'da İngiliz burcunda

1761. Kandepe savaşı.

gedik açılması.

10 EYLÜL

1532.Kanunî'nin Gratz'dan hare-

keti 1481.Otranto Türkler tarafından

270

HAMMER

1574. Sinan Paşa tarafından Go-

1703. İH. Ahmed'in muhteşem bir

letta'nın alınışı.

alayla İstanbul'a dönüşü.

1625. İstanbul yeniçeri ve cebecile-

1731.Korican savaşı ve İran

rinin sebep olduğu kargaşa-

hükümdarı Nâdir Şâh'ın To-

- bkılar. pal Osman Paşa tarafından
 1661. Kırım atarlarının Nikolsbo- ***&** uğratılması,
 urg Brünn ve Olmütz'e ka- 16 EYLÜL
 dar uzanan akını. 1527. Anadolu âsilerinin yenilgiye
 1683. Sobieski Viyana tahkimatını uğratılmalan.
 gözden geçiriyor. 1610 Yaşh veziriazam Murad Pa-
 1698. Dolfino ile Kapdan-i derya şa Erzurum kışlağına çekili-
 Mezzomorto arasında deniz yor.
 savaşı- 1724. Osmanlı ordusu Tebriz
 1741. Michel Rakovizza ikinci defa önünde.
 Eflak voyvodalığına atanıyor. 17 j^IÜL
 1743. İran hükümdarı Nâdir Şah 1517. Venediklilerle yapılan anlaş-
 Musul önünde. manın yenüenme^ ""*
 1744. IMm Nâdir Şâh tarafından 152(Utonun, Budln köprüsünü abluka
 altına alınması. a~nhrrnr
 14 EYLÜL 1621.Dilâver Paşa, Hüseyin Paşa
 1509. İstanbul'da deprem. yerine Veziriazam atanıyor.
 1529. Zapolya Macaristan tahtına 1693. İstanbul'da yangın.
 çüqyor< 1697. Köprülü Hüseyin Paşa sul-1537.
 Napoli di Romania'ya karşı tan'ın elini öpüyor.
 Kasım Paşa'nın hücumu. 1769 veziriâzam'm Ruslar tarafın-1730.
 Eflak prensi Maurocorda- dan yenilgiye uğratılması.
 to'nun ölümü. 18 eylül
 17?3'^TS^T Ruslar;da ^ 1570. Magosa'nın kuşatılması. ması İçin
 Souwarowun yu- ^
 rüyüşe geçmesi. 1628. Âsi Abaza Erzurum'dan ser-
 % k pvt *w bestçe çekilmek talebinde
 15 EYLÜL bulunuyor.
 1514.1.Selim'in iran'dan çekilmesi. 1647. veziriazam Salih Paşa boğ-
 1520. I. Selim'in Oğraşköy'e var- duruluyor.
 ması- 1720. III. Ahmed'in sünnet düfü-
 1578. Şeki'nin fethi. nünün başlaması.
 1656. İhtiyar Köprülü Mehmed Pa- 1739. Belgrad banş anlaşmasının
 şa'nın Veziriazam atanması. Avusturya aleyhine imzalan-
 1695. Sakız adası önünde beş gün m3SL
 süren deniz savaşı. 1760. Alim Şeyh KaşgarTnin vefatı.
 OSMANLI TARİHİ 271

19 EYLÜL 1516. I. Selim Şam'da.

1398 .Timur İndus nehrini aşıyor. 1541. Kanun! Budin surları önün-

1532.Pottenstein savaşı ve Ko-

ronunzabtı.

1575. Auerspergyenilgisi.

1605. Depedelan (Parkany) hücu- 1635. IV. Murad Selmas'da.

mu>

1663. Neuhaeusel'e hücum.

1636. ^d-Han^e MmedPa- 1695 „ Mustafa ^

sa^s

şmi™™^ Avusturya

savaş.

generali Veterani'ye karşı

1639. İran'la yapılan anlaşmanın yürüyor.

m.wîi k^h^ «S? 1702"Eski Veziriazam Amucazâde

Mehmed-Kulu Hana veril-

Köprûlû Hüseyin Paşa.nm

mesi*

t

vefâü.

20 EYLÜL

1704 İn Ahjjjedjp ^ Fatma Sul-

1563. İstanbul'da büyük su baskı-

tan'ın doğumu.

ru*

1768. Veziriazam Hamza Paşa'nın 1588.

Kaptan-ı derya İbrahim Pa-

İstanbul'a dönüşü,

şa'nın muhteşem bir alayla

23 EYLÜL

istanbul'da karşılanışı.

ten/% ,7 j,,,, , , , , .*,_ , ,

1522. Rodos önünde orduya hü-

1620. Venediklilere karşı girilen

cum haberi ^^^^

savaş ve Gratiani nin olumu.

1743" S^İT^V^^1 ,P%* "7 1621.Chocim ordugâhlarından çı-

Veziriâzamlıktan azledilmesi. kan Polonyalüann gece hü-

«»«'«L

24 EYLÜL

1520.1.Selim'in vefâü.

1522 BaûQ^63i ginşüen hücum.

1532. Türkler Viniczada.

1526.Kanunî'nin Budin'den hare-

1596. Türkler Erlau'da.

keti.

1694. Sakız'ın Venedikliler tarafın-

1566. II. Selim'in İstanbul'a dönü-

dan fethi.

şü.

1702. Veziriazam Daltaban Paşa 1571. Lala Mustafa Paşa Kıb-

Scutari'den Edirne üzerine

ns'dan dönüyor.

yürüyor.

1621. Chocim önünde Polonya 1731.

Veziriazam Topal Osman Pa-

ordugâhına hücum.

sa'nın İstanbul'a gelişi.

1650 Saray gökbilimcisi Hüseyin 1769.

Veziriâzam'ın geri çekilişi.

Efendi'nin idamı.

22 EYLÜL 1663. Neuhausel'in zabtı.

1514. Üçüncü vezir Mustafa Pa- 1666. Yeni Mesih olduğu iddiasın-
şa'nın azli. daki Sabatay Sevy'nin

İslamiyet! kabulü.

272 HAMMER

25 EYLÜL 1569. İbrahim (Strozzeni)'in Paris

1440. TürklerRodosda. elçiliği.

1585. Türklerin Hamza Mirza tara- «»*. yenilgiye ugratılması.

1473.Türklerin Carinthieye ilk 1593Tü'r ESSCK akını.
geçiyor.

1481. Şehzade Cem Kahire'de. 1603- Anadolu

1538. Hristiyan filosunun Preveze 1617' Boussa anlaşması.

çıkarması. 1664. Vasvar anlaşmasının tasdiki.

1561.Kanunî'nin oğlu Bâyezid'in 1676. Zurawna savaşı.

idâmi" 1690. Veziriazam, Belgrad önünde

1604. Veziriazam Lala Mehmed Pa- Abaza vadisinde ordugâh

şa Pesth köprüsünü kuru- kuruyor.

vor- 1702. Daltaban Mustafa Paşa, Sul-

1648. İstanbul'da sipahilerin tan'in elinden Sadaret muhtevanı,
rünü alıyor.

1687. Morosini Atina'yı zaptediyor. 28 EYLÜL

26 EYLÜL 1396. Niğbolu savaşı.

1566. Auersperg Hırvatistan'ı istilâ 1529. Viyana muhasarasında man-
ediyor. surların ilk çıkış hareketi.

1603. İranlılar karşısında Osmanlı 1539. Snt. Maure deniz savaşı ve
yenilgisi. Kanunî'nin İstanbul'a dönü-

1618. İranla Serav barış anlaşma- şu"

sı. 1555. Veziriazam Ahmed Paşa'nın

1645. Hanya'nın fethi münasebiyle idânu'

muhteşem divan toplantısı 1647. Türk donanması Girit'e as-
ve hâtıra olarak hil'at dağıtı- ker çıkarıyor.

mı' - 1663. Macaristan'daki kale ku-

1699. Elçi kont Oettingen'in muh- mandanlarına yardım gön-

teşem törenle İstanbul'a derilmesi ve Neuhaeusel'in

uğurlanışı. teslimi.

1710. 5000 yeniçeri Edirne'den 1695.11. Mustafa Niğbolu'dan İs-
Babadağı'na gidiyor. tanbul'a geldi.

- 27 EYLÜL 1696.11. Mustafa'nın Belgrad'dan
1529. Kanunî Viyana önünde; mu- Edirne'ye hareketi.
hasara edilenlerin çıkış ha- 1704. Damad-Hasan Paşa'nın az-
reketi ve Zedlitz'in esir edil- liyle Kalayhkoz Ahmed Pa-
mesi. şa'nın Veziriâzamlığa getiril-
1560.Piyâle Paşa'nın İstanbul'a mesl*
zaferle dönüşü. 1724. Erivan Osmanlılara teslim
OSMANLI TARİHİ 273
oluyor. 1622. Recep Paşa'nın İstanbul'a za-
1730.Sultan'ın tahttan indirilme- ' ferle dönüşü.
siyle sonuçlanan İsyanın 1685. Saray imamı Vâni Efendinin başlangıcı.
vefatı.
1737.Osmanlı ordusu Timok yö- 1714. XII. Charles'in Türkiye'den
nünde yürüyüşe geçiyor. hareketi.
29 EYLÜL 1730. Âsiler birkaç vezirin idamını 1473. Türklerin
Karinthie'de yenil- istiyorlar.
giye uğraması. 2 EKİM
1529. Viyana'damuhasaradakilerin 1482. Şehzade Cem Messine'den
çıkış hareketi. hareket ediyor.
1605. Gran'ın dış mahallelerinin 1528. Kanunî İstanbul hazinesini
Türkler tarafından zabtı. açıyor.
1619. İran'la barış anlaşması. 1599.Sadeddin Efendi'nin ölümü.
1682.Fülek'in Türkler tarafından 1607. Âsi Canbulad ve F&hrettin'in
zabtı. Toscan (Toskan) devletiyle
1730. III. Ahmed âsilerin tenkili ittifak imzalamaları,
hususunda vezirlerle görüş- 1673. Panajotti'nin Ölümü.
dül 1700. Avusturya elçisi Oettingen'in
30 EYLÜL tatile çıkması dolayısıyla hu-
1520. Kanunînin İstanbul'a dönü- zura kahvXÜ-
şü. 1723. Deli Petro ile İran Şahı Tah-
1554. Kanunî Erzurum'dan hareket «^P arasında ittifak anlaş-
ediyor. ması'
1654.İstanbul'agöktaşdüşüyo, ^• ^ Paşa'nın azl.^Bah^
1662. Venedik donanmasının Kos Veziriazambği.
adası civarında Mısır filosu- „ EKİM
nu yenilgiye uğratması.
1687.Castelnuova'nın Koenigs- 1517.1. Selim Şam'da.

- mark tarafından zabtı. 1529. Viyana Türkler tarafından
 1724. Tebriz muhasarasının Türk- y3*11™tehdidl altmda'
 ler tarafından kaldınlması. 1573. Avusturya ile imzalanan ba-
 1730. IV. Ahmed'in tahttan indiril- ns anlaşmasının yenilenme-
 mesi kararlaştırılıyor. sl*
 1736. iran'la yapılan banş anlaş- 1669. Kandiye'nin fethi münasebe-
 masının imzalanmasr. ^^ &™1 törenle.toPlanıyor.
 1 EKİM 1727. Eşrefle İran^banş anlaşması-
 *fâmmertarihi, C: X. F.: 18
 274 HAMMER
 nin imzalanması. siper kazdırıyor.
 4 EKİM 1682. Sultan'ın muhteşem yürü-
 1419. Macar kralı Sigismond tara- yûşû>
 fin dan Nissa'da kazanılan 1692. II. Ahmed'in iki oğlunun do-zafer.
 ğuşu.
 1516. I. Selim'in Şam'a girişi. 1730.1. Mahmud Eyûb Câmii'nde
 1603. Hasan Paşa asileri elden ka- kıl'C kuşandı.
 çnyor. 1762. Mihrimâh sultanın doğuşu.
 1684. Bavyeralıların Budin'e karşı 1768. Viyana savunucularının dör-
 giriştikleri talihsiz hücum. düncü çıkış hareketi.
 1687. Sobieski Suczeiva'yı ele geçi- 7 EKİM
 Tîl'J-' f «yaTUŞ Paşa 1571. Lepanto deniz savaşı, veziriazamlığa
 atanıyor. r ^*
 ,.*« ti. i. tu l- -ı rf 1572. Kapdan-ı derya Tunus yö-
 1755. İstanbul da büyük yangm. nü£de yelkel/açıyor ve „£„_
 1756. Danimarka ile ilk dostluk rai Don Juan'ın peşine dü-
 anlaşması. şüyor.
 1768. Rusya ile savaş karan ver- 1641. Türk elçisi Mehmed'in Ratis-
 mek üzere savaş meclisinin bonne'de huzura kabulü,
 toplantıya çağırılması. 1646 Reümo önünde gjper g^.
 5 EKİM sı.
 1473. Türkler Windischgratz"da. 1720. Mehmed Çelebi Paris'de
 elçi.
 1532.Poschega (Poşega)'nın zabtı 1770. Ruslar tarafından Baraila ve
 yangın çıkması. muhasarasının başlatılması.
 1623. IV. Murad'm verdiği ilk idam 8 EKİM
 hükmü. J499 Turk]er coerz'den çekiliyor.

1687. Türk ordugâhında isyan. 1539 Avustuiya imparatoru L Fer.
 1726. Gregoire Ghika'nın Boğdan dinand'ın elçisi Laszky'nin
 prensliğine atanması. İstanbul'a vanşı.
 6 EKİM 1609.1. Ah m e d Camii temelinin 1529. Viyana
 kalesi hendekleri atılması.
 Türklerle doldu. 1650. Santorin yakınında denizden
 1553. Kanunrnnin oğlu şehzade yeni bir ada çıkıyor.
 Mustafa'nın boğdurulması. 1687. Süleyman Paşa'mn kesik 1570.
 Piyale Paşa'nın donanmasıyla dönüşü. ba^ İstanbul'a geliyor.
 Banş müzakerelerinin yeni- 1721. III. Ahmed'in şehzadesine ilk 1604.
 lenmesi. okuma dersinin törenle veril-
 mesi-
 1630. Husrev Paşa Bağdad önünde 9 EKİM
 OSMANLI TARİHİ 275
 1431. Yanina halkıyla ilk anlaşma. çiyile bildiriyor.
 1473. Türkler Aşağı-Styrie (Ştir- 1612. İran elçiler heyetinin İstan-
 ya'de. bul'a varışı.
 1683. Parkany savaşı. 1654. Veziriazam Derviş Paşa felç
 1744. Kars'ın İran topçusu tarafın- sonucu öluvor*
 dan bombardumanı. 1665. IV. Mehmed'in İstanbul'a dö-
 1758. Râgıb paşa'nın Hekimoğlu nûşû*
 Ali Paşa'nın oğlunu masraf- 1673. Türklerle Kazaklar arasında
 larını vererek sünnet ettir- kanlı çarpışma.
 mesi ve şenlik yapması. 1706 Avusturya imparatoru I. Jo-
 10 EKİM seph'in tahta çıktığı bildir-1529. Türklerin
 Viyana surları meMe görevli Quarienfin el-
 altında açtıkları lağımların v*"gı-
 innlaki. 13 EKİM
 1578. Mustafa Sokullu'nun Bü- 1562. Babek'in Karadeniz kulesin-
 yük-Mirahur Ferhad Paşa de hapsedilmesi,
 tarafından idamı. 1650 Vezirlâzam Mı PaşsCrun ordu
 1683. Kara Mustafa Paşa Bu- ağalarıyla barışması.
 din'den Belgrad'a gidiyor. 16Q5 Dejj peto) Azgk ^^ muha_
 1708. Üsküdar Valide Câmii'nin te- sarasını kaldırıyor.
 melinin atılması. 16Q7 prens EugĞne Bosna'yı isülâ
 11 EKİM ediyor.
 1529. Viyana surlarında burçların 1714. Köprülü Numan Paşa'nın

altında açılan lağımın patlatılması. Bosna'da âsileri tenkil etmesi.

1579. Sokulu Mehmed Paşa'nın öldürülmesi. 1716. Temeşvar'ın teslimi, m? Türklerin başı teklilleri üzerine

1588.Theiss üzerinde Turzo savaşı. rine prens Eugene'in verdiği cevaplar.

1746. İstanbul'da yangın. 14 EKİM

12 EKİM 1482. Raguza imtiyazlarının tasdi-

1529.Viyana tahkimatı altında W'

Türklerin açtıkları lağımın patlatılması. 1529. Viyana şehri muhasarasının kaldırılması.

1532. Kanunî Sultan Süleyman 1764. Prusya'nın ittifak teklifinin Belgrad'da. reddedilmesi.

1572. Tunus'un İspanyollar tarafından işgal edilmesi. 15 EKİM

1576. Rudolph n. tahta çıktığını el- j ^ Türk ordusunun Vlyana mu.

276 hasarasından çekilmesi. HAMMER

1601. Velens gölü kenarında savaş. ury'nin aracılık yapmasını

1633. Veziriazam Mehmed Paşa'nın istiyor.

İran seferine hareketi. 1772. Fokşan kongresi Bükreş'e

1643. Âli Fahreddin'in yenilgiye uğratılması. naklediliyor. 18 EKİM

1689. Veziriazam Mustafa Paşa, 1546. Kanunî Edirne'ye gidiyor.

Sultan'ın elinden Sancak-ı ıSS2tErlau muhasarasının kaldı-Şerifli teslim alıyor. n]ması

16 EKİM 1604 veziriazam Gran önünde.

1482. Şehzade Cem'in gemiden Ni- 1644. Czernin.In huzura ^^ ce (Nis) şehrine çıkış,. lutfunda bulunulması.

1631. Veziriazam Husrev Paşanın 1672 Sultan-ın Polo ^na lu_ azli ve yerine Hafız Paşanın tufu buluynduğunun atanması. ordugâhda duyurulması.

1723.Bağdad valisi tarafından 1737.SeCkendorf un Uzica şehrini Şehrzorun alınması. hücumla almak teşebbüsü.

17EKİM 19 EKİM

1448. Hunyad'ın hasım tarafta bu- 1592. vezirlazam'ın Macar esirlerle bulunduğu Kosova meydan sa- pâyitahta dönüşü.

,*-»« «* i i. j tt 1633. Kırım hanının Caminieci sur-

1479.Merles sahrasında Hun- lan önünde ordugâh kurma-
yad'm savaşı.

1513. Venedik barış anlaşmasının ^K^fça kongresinin toplan-
yenilenmesi. masından önce mütâreke ya-

1530. Avusturya imparatoru Ferdi- pılması.

î?^mî?nderdiği UdnCl CiÇi" 1754. Sultan Mahmud. Galata sa-UKnfyeu*
rayında kurduğu kütüpha-

1614. Nasuh Paşa'nın Veziriazam- neyi ziyaret ediyor,
lıktan düşmesi. 20 EKİM

V^a^f&SekeT" 1463. Venediklilere karşı Corinthe varia Karşı oasian
nareketi. (Korentjsavaşı.

1687. Osmanlı ordugâhında isyan. 15J4 L Se]lm ^miazin'te.

1694.Gabella'nın Türkler tarafın- ı541.v.Charles Matafous'da. dan
muhasarası.

ıcot n^ t. -»- n 1608. Sitvatorok kongresinin açılı-
1697. Prens Eugene Bosna-saray & v

önünde. 91*

ı-7Qrt d ı .. - T-r. 1 „». 1646. Venedik valisi Molino'nun

1730. Rakoviza'nın Eflak prensliği- Retimo'da ölümü.
ne atanması.

1-70-7 xr .-i* i j, ı «-i 1683. Gran yakınındaki kuşatma-

1737. Veziriazam, kardinal Fle- mn Avusturyalıların hücu-
OSMANU TARİHİ 277

muyla kaldırılması. 23 EKİM

1707. Rakoviza, Cantemir'in yerine 1456. Capistran'ın ölümü.

Bogdan prensliğine atanıyor. !538. Barbaros HayreddinPaşa'nın

1743. Nâdir Şah Musul muhasara- Edirne'de huzura alınışı.

sini kaldırıyor. 1596 ç^ Paşa!mn Er]sm önünde

1746. Galata'da yangın. yenilgiye uğraması.

1768. Veziriazam Hamza Paşa'nın 1571. İstanbul'da kasırgayla birlik-azlı
ve Emin Mehmed Pa- te görülmemiş kalınlıkta kar

şa'nın atanması. yağması.

21 EKİM 24 EKİM

1396.Niğbolu'nun fethi. 1520. Gazali'nin İsyanı.

1603. Tebriz'in İranlılar tarafından 1566. Kanunî Sultan Süleyman'ın
geri alınması. vefatının orduya duyurulma-

1672. Ordu Caminieci'den Edirne'ye SK

geliyor. 1584. Sultan'ın Liechtenstein'i hu-
 1722. İranda Safevî hânedânmdan Zurakabulle «ereHendlInnesi.
 son şahın tahttan indirilmesi 1607. Canbulat Veziriazam Murad
 ve Afganlı Mahmud'un tahta Paşa tarafından yeniliyor.
 çıkışı- 1614. Şakşakî İbrahim Paşa Ka-
 1727. III. Ahmed'in oğlu şehzade zakların ganimetini ellerin-
 Numan'ın dinî törenle ilk den alıyor.
 okuma dersi. 1648 Galatasarayında beyzadeler
 1773. Ruslar Varna surları önün- isyanı.
 uc* 1671. Kandiye zaferinden sonra sı-
 22 EKİM nırlarm belirlenmesi.
 1516. Tumanbay Mısır sultanı ola- 1684. Osmanlı donanmasının bir
 rak tanındı. fırtına yüzünden Scopulo'da
 1664. Veziriâzam'ın Belgrad üzeri- kayıplara uğraması».
 ne yürüyüşü. 1703. Ermeni patrikinin hapse
 1705. Rusya sınırlanmın belirlen- atılması.
 mesi. 1727. Pîriâğa Camii Fatma Sultan
 1734. Nâdir Şâh tarafından tarafından bitiriliyor.
 Şamâhi'nin alınması. 1766. Şehzade Selim'e dinî törenle
 1755. Veziriazam Nişancı Ali Pa- Uk okuma dersi.
 şa'nın idamı. 25 EKİM
 1770. Thugut ve Zegelin Bâb-ı Âlî 1514. Hasankeyf in alınması.
 tercümanı. Karacamı azlettir- 1530 ^^^^ Ferdinan*ın elçisi-me
 teşebbüsünde başarılı, ne^huzura kabul lutfunda
 oluy°rlar- bulunulması.
 278 HAMMER
 1555. Budin valisi Thouigoun'un 1599. Kardinal Bathoiy'rün ölümü.
 Szigeth önünde görünmesi. 1622 Devlet divanının Avusturya
 1585. Kuyucu Murad Paşa tarafın- imparatorluğunun mahvına
 dan verilen savaş. yemin ettirmek üzere
 1633. Radoul. Bessaraba tarata- f
 dan yenilgiye uğraıldı..
 rSgarrrtr^: ?*»**r*, Pa.
 – 6 şanın Neuhaeuselden hare-
 maSL keti.
 1740. Hezargrad'a göktaş düşme- m3 ^ Kadiasker ^ Efen.
 sı* di'nin vefatı.

176B-fSSS!inî2Sh VeliyÜddîn 1739.Veziriazam Sancak-, Şerifi Efendinin vefatı. Sultan'ın eline teslim ediyor.

26EKİM

29 EKİM

1529. Kanunî Budin'de.

1521.Kanunı-nin oğullarının cenâ-

1648. İstanbul'da sipahilerin ve ze töreni.

beyzadelerin ayaklanması. 152g Macar ^^^ e,öp_

1746.Seyid Mehmed El Hüseyin mek üzere KanunTnîn huzu-Efendi'nin Hayatîzâde Efendi runda.

yerine Şeyhülislâm atanma- 15g5 TMÜala İranlılar tamdan yenilgiye uğratılmalan.

27 EKİM

1654. Âsi İpşir Paşa'nın Veziriâ-

1538. Türk donanması Castelnuo- zamlığa atanması.

vo'da. Akıncıların felâketi. ,«Ot «r «* ^ j * « — * **n

1687. IV. Mehmed âsilere zaptettik-

1613.Bethlen Gabor Transilvanya leri mülkü bağışlıyor ve bir-prensi olarak atandı. çok makam sahiplerini sür-

1676. Polonya ile barış. füne gönderiyor.

1767. Beyoglu'nda yanan. 173°-iünm hanı âsilerin sınır dışı-

. ^ na atılmasını Sultan'la

28 EKİM

kararlaştırıyor.

1344. Haçlıların İzmir'i işgali.

v 1773. Türklerin Karasu'da Ruslar

1516. Türk ve Mısır öncü birlikleri tarafından yenilgiye uğratıl-malan. arasmda*çarpışma.

1527. Molla KaÖız'ın dinden sap-maçı olarak divanda Ölüme

30 EKİM

mahkûm edilmesi. —, , , , ^ t r .

1400. Halebin Timur tarafından

1529. Maca.istan kralı Zapo^ya'ya zaptedilmesi.

1537. Argos'ahücmr.

cüt .AMehme<* Paşa'nın

veziriazam atanması.

OSMANU TARİHİ

279

1676. Köprülü Fazıl Ahmed Pa-şanın vefâü.

verlik gösteriyor.

4 KASIM

1684. Avusturyalılar Budin muha-,-«« oi^t>,rtl.,-« trav«™ii tJ -,

sarasmı kaldıyor. IV. Meh- 1463?ie^ .holun ««amUonda öl-med Yanboluda. mesı-

1698. Karlofça banş anlaşmasın 1604' 1^I^ed'in oğlu "" O8"'^™

- imzalanması. aoguşu.
1757. ffl. Osman'm vefâb. 1737' Özü'de hûcum-
1771. Türkler Giurgewo'da püskür-
töldü. 1594. Eflak prensi Michel ittifak
31 EKİM için yemin ediyor.
- 1529.Kanunî'nin İstanbul'a dönü- ^ ?^JŋJ?
Q* birinin sürgüne gönderilme-
ŞUt si.
1768. Rus seferi için hazîneden pa- 1707.Ermeni Komidas'm öldürül-ra
alınması. meslye flm mesele
- 1 KASIM 1739.Belgrad anlaşması tasdikli
1524. Ferhad Paşa'nın idamı. nüshalarının teatisi.
1661. Köprülü Fazıl Ahmed Pa- 1748. Stankhio kapdanı İbrahim'in
ş'a'nın Veziriazam atanması. iki Malta kalyonunu zaptet-
1697. Prens Eugene Bosna akının- nesi.
dan döndü. 6 KASIM
1741. İstanbul'da yangın. 1664. IV. Mehmed'e birçok eşkiya-
2 KASIM Tun kesik başı gönderiliyor.
1477. Türkler isonzo üzerinde. 1692' sdT<S^ Ü<^ÜJ?* *"
nm hanlığına atanıyor.
1481. Kınış İskender Paşa'ya doğru .«_ . v ,. o»IM«ıwin« vürüvor
1694. Kınımlıların Polonyalılar tara-
yuruyor. findan yenilgiye uğratılması.
- 1663.Türklerin Lewencz'i zaptı. Şehbaz-Glray caminiec
1698. Hristiyan tam yetküi murah- önünde.
haşlan Karlofça'da ilk teklif- 1703. Vezirlere kallavi kavuk giy-lerini
bildiriyorlar. ;ne izni veriliyor.
1730. Bir kasabın Boğdan prensliği 1715. III. Ahmed'in annesinin vefâ-
makamına yükselmesi. ti.
- 3 KASIM 1770. Brajlo Ruslara teslim oluyor. 1443. Morowa
savaşı. 7 KASIM
1597. Hasan Paşa V-îziriâzam. 1530. İmparator Ferdinan'ın elçisl-
1666.Köprüia Fazıl Ahmed pa- ne huzura kabul izni lütfedü-
ş'a'mn Cirid'e çıkması. mesi.
1703. Âsi Çalık Sultan'a misafirse- 1540.Laszky'e huzura kabul mü-
280 HAMMER
- saadesl lütfedllmesi. 1444. Varna savaşı.

1698. Karlofça'da Türk murahhas- 1545. V.Charles'la yapılan mütâre-
lann karşı tekliflerini bildir- ke.

melerlt 1665. İzin için Leslie'ye (Avusturya

1757. III. Mustafa'nın Veziriazam elçisi) huzura kabul müsaa-

olarak Ragıb Paşa'ya kesin desî lûtfedilmesi..

iküdar tanınması. 1723.Ardelan hanı itaatini bildiri-

8 KASIM yor.

1459. Sırbistan'ın itaat altına gir- 1740. Hibetullah Sultan'ın düğü-mest.
nü.

1604. Cicala Paşa'nın Kars'a varışı. 11 KASIM

1668. Venedik elçisi Luigi Moli- 1605. Bocskai Vezüîâzam'ın elini nl'nln
Arisa'ya varışı. öpüyor.

1676. Kara Mustafa Paşa'nın 1606. Sitvatorok banşı.

Veziriazam atanması. 1625 Hflfiz Paşa Ba&ad önünde

1687. Sadâret Kaymakamı Köprülü ordugâhını kuruyor.

Mustafa Paşa, IV. Mehmed'in ,007 nA^,-«m-, \x~u~-a m.i*u~ tahttan
indMtae-ni görüş- 1667ş°e~- ^Ktu^v mek üzere ulemay. topluyor.
Lahtarlarını ahyor. Kandi-

.. 9 KASIM ye'de muhasaradakilerin çı-

1488. Şehzade Cem yedi katlı kule- ^ hareketJ-

den ayrıyor. 1673. Polonyalıların Chocim önün-

1532. Sahip-Giray Kırım hanlığına de ^^ busunu bozmala-

atanıyor. n*

1462.Basilikos Tomza tarafından ı703-J£££ ^n defflffi

öldürülüyor. arasında girişilen üegişiKiik

J hareketi.

1630.Husrev paşa Bagdad'da hü- ,_İrt „ , ... , „

cuma fiecivor 1712' Rusyava ***** Üânına karar

6 VJ ' vermek üzere meclis toplan-

1698. Belgrad'da yûzelli depo yanı- tısı.

vor

J ' 1737. Niemiro kongresi hazırlığı.

1710. Kırım hanı Devlet-Gıray Bâb- „„„ „ ., i. - „ « « , * ,

İâiryi Rusya'ya karşı savaşa 1773. Mehmed Molla, Sultan a or-

tahrî ediyor; Divan toplanü- İSS?™ KamSU yerül&Sİtli

sında savaş kararı veriliyor. Diicuriyor.

1769. Veziriazam İsakçı'daki ordu- 12 KASJM

gâhından Babadağı'ndaki or- 1577. İstanbul'da bir kuyruklu yıldı-
dughahına gidiyor. diz görünmesi.

10 KASIM 1605.1. Ahmed'in validesinin

1443. İskender Bey Türkler elinde- vefatı*

ki esaretinden kurtuluyor. 1695. II. Mustafa'nın muhteşem bir

OSMANLI TARİHİ 281

alayla İstanbul'a girişi. 1698. Karlofça'da beşinci toplantı.

1712. Veziriazam Yusuf Paşa'nın 1703. Kavanoz Paşa'nın azliyle Ha-
azledtimesi. san Paşa'nın Veziriazam

1751. Kaptan Paşa'nın İstanbul li- atanması.

inanına zaferle dönüşü. 1720. Rusya ile barış anlaşması

13 KASIM ebedî barış anlaşmasına dö-

nü şdü. 1594.Türklerin Bükreş'te halka , -o _ , , , , . * _ _ _ _ , , , , « ^

sert muameleleri. 1737- ?¥***£* Kartal ^ İstan'

bul a gidiyor.

1694. Veziriazam Sürmeli Ali Paşa Bağdaddan ayrılıyor.

1698. Karlofçakongresinin açılışı.

14 KAS 1698 Kaj-jofça'^ beşinci toplanü. 1538.Napoli di

Romanla muhasa- _ . - - , . " , * , , , « , »

ras^unkaldmılması. 1745" C*** " ^>n teklifleriyle

alakalı gizli toplantı.

1582.Türkler Hazar denizi üzerin- _ Q _ . e ~ ,

de Derbend'de. lö X*80*

miaci D«M«wı**t<m t»»!*>.! 1482. Eski Veziriazam Gedik

1646. Retimo nun teslimi. Ahmed p^, ^ Jdâmı

1698. Karlofçada ikinci toplantı. 1&32 B^ ^ Kmm hamnm po_

15 KASIM lonya ile barış halinde kal-

1593. Teufenbach tarafından Fü- masımı Istivor-

lek'in zabtı. 1667. Kandiye muhasarası çalış-

1638. IV. Murad Belgrad önünde. malarına ara verilmesi.

1689. Hıristiyanlar Nissa üzerine 1698. Karlofçada altıncı toplanü.

geri çekiliyor. 1723. Kahire valisi Mehmed Paşa

1693. Veziriazam Bıyıklı Mehmed tsraaû Be^i oturtuyor.

Paşanın Belgrad'ı tahkim et- 1739. Nâdir Şah "m barış teklifleri, tikten
sonra İstanbul'a dö- . A , , , , , -

nüsü. 19 KASIM

1698.K^ofça'da dördüncü top-

1731. Ourmla'mn Türkler tarafın- 1604' Boe«kal bir ah*dname alıyor,
dan alınması. 1698. Karlofça'da yedinci toplantı.
- 16 KASIM 1712. Bâb-ı Âlîde Rusya'ya savaş
1509. Edirne'de büyük deprem.
1551. Ulema Lippanın teslimi tek- 4A
lifinde bulunuyor. zo
- 1667.Türkler Kandiye Panigra 1661.AÜ PaşaHermanstadt üzerin-
burcuna bayrak çekiyorlar. vuruyor.
- 282 HAMMER
1711. Azledilen Veziriazam Baltacı Genç-Ali Paşa'nın Gence'de
Mehmed Paşa'nın Lemnos'ta tutuklanması.
- vefâü- 24 KASIM
1726. İran Şah'ı Eşrefin Türk or- 1559.Kanunî'nin oğlu âsi düşuna
fesad sokmak teşeb- Bayezid'in İran Şahı tarafın-
bûsu- dan kabul edilmesi.
1772. Bükreş kongresinin açılması. 1577 Şâh İsmairin ölüm haberl.
- 21 KASIM 1664. Kara Mehmed Ağa Avusturya
- 1678.Türklerin Rodomanowski ta- Viyana elçisi.
rafından yenilgiye uğratılma- 1698 K^f^da onikinci toplanü.
1757. Hacı kervanlarının soyuldu-
1687.Receb Paşanın kesik başı ğu haberi İstanburd/duyu_
asilere teslim ediliyor. luyor
- 1698.Karlofça-da sekizinci ve do- 1604. Veziriazam Lala Mehmed Pa-
kuzuncu toplanü. ^ Belgrad.a geliyOl,
1769. Resmî Ahmed Efendi İçişleri 16Q5 j Ahmed Bursa-da Nazırlığına
atandı.
- 22 KASIM 1635* ^ Nuhhalıfetnin İdamı.
- ,e™ tî»ji- _ j u i 1698. Karlofça'da onüçüncü top-
1509. Edime de su baskını. lantı v v r
- 1617.1. Ahmed'in vefatı. m6 Bükreş-ırı Avusturyalılar ta-
1642. Rakoczy'nin elçisinin İstan- rafından alınması.
bulavañşı. 1730.Rusya ile savaşa karar ver-
1698. Ifarlofça'da onuncu toplantı. mek üzere divan toplantısı.
1761. Ermeni katoliklerin yeni sı- AsÜerin tenkili.
kıntılan. 1733. Polonya'ya bir Rus kolordu-
23 KASIM sunun girmesiyle alâkalı top-
lantı. 1522. Rodos'da Türk hücumu. ,,,,,, " ,,,, ^4 c ,

1747. Toscanе dükü tarafından ge-

1526.Mohaç savaşından sonra ri verilen esirlerin Sultan'a Kanunî'nin İstanbul'a dönü- tanıtılması.

sü.

T 1770. Veziriazam kışlık ordugâha

1596. İran elçisinin İstanbul'a varı- dönüyor.

Ş1" 26 KASIM

1638. Belgrad çukurları (kale) dol- 1KOO „ - , * „ D. „

duruluyor 1539. Kanunfnin oğullan Bayezid-

y ' le Cihangir'in sünnet töreni.

1698. Karlofça'da onbirinc. toplan- ı54g k^^-Çolek.de.

1730. Âsileri ortadan kald.rmak 1698 • Karlofça'da ondördüncü top

İçin kararlaşunlan tedbirler. ıanu-

1735. Tam yetkili Türk murahhası

OSMANLI TARİHİ 283

1512.1. Selim, yeğenlerini ölüme 1626. Halil Paşa'nın Veziriazam gönderiyor. atanması.

1605.1. Ahmed Bursa'da cedlerinin 1698. Karlofça'da onaltıncı toplan- mezarlarını ziyaret ediyor. ti.

1757. Kızlar ağasının idamı. 2 ARALIK

28 KASIM 1698. Karlofça'da onyedinci toplan-

1524. Veziriazam İbrahim Paşa La- ü-

takia'da. 1716. Yaş baskını.

1664. IV. Mehmed Kırkkilise'de 1717 İstanbul'da kasırga ve birçok (Kırklareli). geminin batması.

1710. Rus elçisi Tolstoi Yedikule'ye 3 ARALIK

hapsedildi. 1446 ikinci Murad tarafından He-

1746. Murteza Paşa'nın Soğanye- xamilon'un zaptedilmesi.

mez yerine Derya Kapdanlı- 1?15 Veziriazam HaW Pa^ N u ğı na atanması ^ Romania.ya geli^

29 KASIM

1738 Polonya krah Auguste Türki 1585. III.Murad'ın validesinin ye ile Rusya arasında aracı

vefatı. lık teklifinde bulunuyor.

1590. Avusturya ile barış anlaşma 4 ARALIK

sının yenilenmesi. 1479 Mesih Paşa fflosu r^^ çı_

1623. Bağdad'ın İranlılar tarafın- karma hareketinde bulunu-

dan işgali. yor.

1698. Karlofça'da onbeşinci toplan- 1606. Âsi Mehmed, kendisine karşı
ti. gönderilen birlikleri yenilgiye

1738.Bonneval Kastamonu'ya sür uğratıyor.

gün edildi. 1626. Veziriazam Halil Paşa Ana-

30 KASIM dolu'ya geçiyor.

1594 Askerlerin hoşnutsuzluğu 165° Haydarağazâde. Bıyıklı Meh~
ı&y*. ASKerlerin hoşnutsuzmgu. med p&şa yerine Kaptan Pa_

1668. Kandiye garnizonunun bir şa olarak atanıyor.

a- 1653. Polonya üeK.nn.hanljg, ara- smda müzakereler açılıyor.

1693. Veziriazam Bıyıklı Mustafa ıertO „ . e „ „ . „ „

Paşa Sancak-, Şerifi Sultan'a 1698. Karlofça'da onsekizinci top-
teslim ediyor. ianU'

1 ARALIK 1731. Hekimoğlu Ali Paşa Tebriz'e

giriyor. 1521. Venedik'le barış anlaşması „„„„, *. . „ .

nın yenilenmesi 1741- ^tanbul da yangın.

1537. Kalzianefin Türkler tarafın- 5 ARALIK

dan yenilgiye uğratılması. 1551. Ulama Paşa Lippa'dan çekül-

284 HAMMER

yor. rak muzaffer dönüşü.

1566. Yeniçerilerin İsyanı. 1617. Gran' in kasabalarıyla ilgili

1582. Siyavuş Paşanın Veziriazam anlaşma.

atanması. 1638. Husrev Paşa'nın İstanbul'a

1691. Karabusa, hâin Lucca della ***** dönüşü-

Rocca tarafından Türklere 1691. Seferden sonra Sancak-ı Şe-teslim
edildi. rif İstanbul'a getiriliyor.

1755. İstanbul'da Nuri-Osmaniye 1693. Selim-Giray'ın sarayda hu-
Câmii'nin ibâdete açılması. zura kabulü.

6 ARALIK 1698. Karlofça'da yirmibirinci top-1530. Kanunî'nin
Viyana çekilişin- lantı-

den sonra Edirne'ye gelmesi. 1714. Venedik'e savaş ilâm.

1534. Kanunî Bağdad'da duruyor. 10 ARALIK

1535. Kanunî Bakrasstaghi'de. 1522. Rodos teslim olmaya başlı-

1593. m. Murad'ın kızıyla Halil Pa- yon

şa'nın düğünü. 1566.11. Sel im" in tahta çıkışı mü-

1698. Karlofça'da ondokuzuncu nasebetiyle hediyeler dağıtı-

toptanti. rm-

1670. Kaptan Paşa'nın zaferden
7 ARALIK * t 17 II, ^,

sonra İstanbullularına Gior-

1665. Laha/e Vantelefin elçisi tö- gio Vitali'nin kolyonuyla bir-
rensiz olarak elçilik binasına ilkte törenle girişi.

^ yor* 1737. Divanda Transilvanya prensi

1687 Veziriazam Siyavuş Paşa ile Rakoczy'nin törenle kabulü.

Transilvanya arasında yapı- -. ,_ATnr

lan anlaşma. 11 aralık

1698. Karlofça'da yirminci toplantı. 1606. Kuyucu Murad Paşa'nın

J r Veziriazam atanması.

1699. Karlofça barış anlaşmasının- ,,,,, nr ,, ,, ,, , , . dan sonra
karşılıklı elçiler 1627" £ Muf dA°^u *ehzâde gönderilmesi.
Ahmed'in doğumu.

8 ARALIK 1692- Se11™'011^, Safa-Giray'ın

yerine üçüncü defa Kırım 1598. İbrahim paşa serdar ve
hanlığına atandı.

Veziriazam. ,__ _ . . , _... _t_

1754. Cezayir dayısının öldürülmesi-1653. Polonya Tatarlara hücum
si.

CdiyOr- 12 ARALIK

1757. Bilgili Reis Efendi Ebube- ,,,. TI ki^ makamından azli.
1574*IL

a azli.

a adittv 1577. Fransa ile anlaşmanın yeni-

9 ARALIK lenmesi.

J656.Sidi-Ah^d Pa^an. Derya

OSMANU TARİHİ 285

Kaptanlığından azli. nş anlaşması.

1673. İÜ. Ahmed'in doğumu. 1692. IV. Mehmed'in vefatı.

1733. Veziriazam Ali Paşa tarafın- 1771. Kont Panin'in aracılığıyla dan
Fransız elçisine yönelik ti- Rusya ile Barış anlaşması,
len siyasî sorular. 18 ARAK

13 ARALIK 1582 Ferhad Paşa Anadolu seras-1603. Vezir Kasım
Sadâret kayma- keri atıyor.

kamlığına atandı. 1608. Kuyucu Murad Paşa İstan-

1628. Divan vezirlerinin yeniden bul'a dönüp şehire giriyor.

teşkilatlandırılması. 169g ^^^^ ytrmiüçüncü top-

1638. Çöl emîri Abuşir'in IV. Mu- lantı.

rad'ın huzuruna kabul edil- 1737. veziriazam Sancak-ı Şerifi
mesi-

1754.1. Mahmud'un vefatı. yor.

1756. Râgıb Paşa'nın Veziriazam 19 ARALIK

atanması. 1522 Rodog-a hücum.

14 ARALIK 1530 Budin muhasarasının kaldı-1502. Venedik'le

barış anlaşması. nılması.

1575. Bathory'nin Polonya kralı se- 1698. Karlofça'da yirmidördüncü
çilmesi. toplantı.

1687. Erlau'nun Caraffa tarafın- 1771. Osmanlı ordusunun genel dan
zabtı. karargahı Şumnu'ya nakle-

15 ARALIK düdi"

1516. LSelim'in Şam'dan hareketi. 20 A11^™

1668.Tercüman Antonio Mamuc- 1481.Şehzâde Cem Mekke'ye gidi-
ca'nın uğradığı hakeret. ^

16 ARALIK 1627' Halil Paşa orduyla Tokat'a

geliyor.

1463'^mJS^ ta^ndan 1657.Kızlarağası Dilâver Mıs.r'a jaicza nın zaou.
sürüldü.

1716. Kara Devlet-Giray'ın Kırım

hanlığına atanması. 1746. İran'la barış yapıldığının res-
ARALIK

men ilam. 1574. III. Murad'ın Mondania'ya

17 ARALIK

1647. Mehmed Paşa'nın azliyle Sa- 1702. Reis Efendi Hami vezirliğe lih
Paşanın Veziriâzaii atan- yükseltiliyor,

ması. 1725. Urmia hanının Osmanlılar

1653. Caminiec'de Polonya ile ba- tarafından atanması.

286 HAMMER

1638. Veziriazam Tayyar Paşa'nın

22 ARALIK Bağdad sûrları Önünde

vefatı.

vermek üzere bir ayak divanı

topluyor. 1721. İran elçisi Murteza Kulu-

1564. Avusturya imparatoru II. han'm İstanbul'a vanş..

Maximilien'in elçisinin İstan- 1770. Silahdar Mehmed Paşa'nın
bul'a gelişi. Veziriazam atanması.

1574. III. Murad üç kardeşini öl- 1771. Türklerle barış anlaşması
dürtüyor. yapıldığının imparatoriçe Ka-

1603. III. Mehmed1* vefatı. j££» ^rafından ilân edil-

1690. Veziriazam Köprülü Mustafa .__, m UnoiafaltımıMfth Paşa
Sancak-ı Şerifi Sul- 1773. III. Mustafa nınvefaü. tan'in ellerine teslim
ediyor. 25 ARALIK

1694. Veziriazam Defterdar Ali Pa- 1522. Rodos'un Türklere teslim olsa
Sancak-ı Şerifi Sultan'm ması. ellerine teslim ediyor. 1574 n
Selim.In vefâüyle tahta çı-

1698. Karlofça'da yirmibeşinci top- kan III. Murad'in askere
lantı. bahşış dağıtması.

1754. m. Osman'ın kılıç kuşanma 1576. Avusturya ile barış anlaşma-
töreni. sinin yenilenmesi.

1756. Üçüncü Osman'ın yeğeni 1599. Veziriazam İbrahim Paşa
şehzade Mahmud'un vefatı. Belgrad'da.

23 ARALIK 1625. Bethlen Gabor'un elçisine

1527. Laszky, ikinci vezir Mustafa İîUfura kabul ^tfunda bulu-
Paşa'nın huzuruna kabul nuiması.

edildi. 1638. Bağdad'ın IV. Murad tarafm-

1574. Bâb-ı Âlî tercümanı Mah- dan alınması.

mud aynı görevle Viyana'ya 1647. Asi Haydaroğlu'nu tenkille
gönderildi. görevli bir kolordunun yürü-

1622. Yeniçerilerin isyanı. ^e geçmesi.

1727. İran tarafındaki sınırlarla 1683. İkinci Viyana muhasarası f
alâkalı olarak Türkiye ile ffrdharJ Veziriazam Kara

Rusya arasındaki anlaşma. Mustafa Pa^ mn Idaim-

24 arat.tk 1704. Pruth kahramanı Baltacı

** amua Mehmed Paşa'nın Veziriazam

443. Trajan Kapısı'nda Hunyad'ın atanması.

verdiği savaş. 26 ARALIK

635. Veziriazam Diyarbekir'den .__, _ _ e..I*«- ^ı

İran üzerine yürüyor. 1522. Kanuni Sultan Süleyman

OSMANLI TARİHİ 287

Rodos'da Veziriazam'ı huzu 1606. Bocskai'nin Ölümü.

ra kabul ediyor. i707 Oran şehrinin Cjâhtarlan İs-

1702. Selim-Girayın, oğlu Devlet- tanbul'a gönderiliyor.
 Giray yerine dördüncü defa 17U.Ruslarla yapûan p^ „.
 kınmhanîğma atanması laşmasmdan sonra Türk
 1732. Tahmas Kulu-han'ın Kerkük murahhasların idam edilme-
 taarruzu. leri.
 1754. III. Osman'ın tahta çıkışını 1716. Kınm hanlığına Saadet Gi-
 blldirmekle görevli elçilere ray'ın atanması.
 hil'at giydirilmesi. 1735 Kmm hanmm DağJstan içle.
 27 ARALIK rinde ilerlemesi konusunda 1387.Şiraz'ın
 Timurleng tarafın- Veziriâzam'ın İngiliz, Hollan-
 dan fethi da ve Rus «KUcrlylc yapüğü
 toplantılar. 1633. Nogay Paşa'nın idamı.
 1638. Melek Ahmed Paşa, Diyarbe-
 kir valiliğine atanarak saray- 3U AKAL'1M'
 dan ayrılıyor. 1656. İsmail Ağa İran elçisi olarak
 1727. Türk ve Rus elçilerinin Fran- atanıyor.
 sız elçisinin aracılığıyla top- 1683. Kınm hanı, Zaporog Kazak-lantı
 yapmaları. lanna karşı hücumu geçiyor.
 1740. İstanbul'da büyük yangın. 1698. Karlofça'da, barış konferası
 28 ARALIK çerçevesinde yirmialtıncı top-
 lantı. 1583.Veliahd şehzade Manisa vali- o_ AD-Tra.
 ligine gidiyor. 31 ARALIK
 1605. Kaymakam Sofu Sinan Pa- 1612. İran elçisinin maiyyeüyle İs-
 şa'nım azledilmesi. tanbul a «'
 1739. Belgrad anlaşmasına ek ola- 1674"m- Mura<fın A^0^ Camii-
 rak Rusya ile yapılan anlaş- ™ zıvareu-
 manın imzalanması. 1698. Karlofça'da barış konferansı
 29 ARALIK çerçevesinde yirmiyedinci
 toplantı.
 1574.Zerbelloni'nin Yedikule'deki „„ „ mahpusluktan kurtulması.
 1703" «•

İSTANBUL CAMİLERİNİN TASVİRİ TARİHİ VE TABLOSU

(Hafız Hüseyin Elhac İsmail AyvansarayTnin CAMİLER BAHÇESİ Adlı Eserinden Alınmıştır.)

A. İstanbul'un içinde İnşâ edilmiş camiler.

1. Ayasofya Büyük-Constantin tarafından inşâ ettirilmiş ve hicrî 984 (1573) yılında iki minare ile güzelleştirilmiştir. Mermer hazineler III. Murad tarafından yaptırılmıştır; aynı taşdan müezzinler için inşâ edilmiş sedler, IV. Murad'm saltanatı dönemi tarihini yansıtır ve on-lan süsleyen kitabeler Teknecizâde'nin elinin eseridir. Hizmet için camide çalışanların sayısı iki bindir. Kubbeye asılmış bulunan ve lamba görevi yapan büyük küre III. Ahmed'in hediyesidir ve orada görülen iki fener de II. Mehmed (Fâtih) döneminden kalmadır. Büyük kubbe üzerinde hayranlık uyandıran hilâl. Veziriazam Mehmed Sokullu tarafından hediye edilmiştir. I. Mahmud orada 1155 (1742)'de bir kütüphane, bir çeşme, bir okulla fakirler için bir imarethane tesis etti. Hızır Aleyhisselâm'ın yeri denilen mahalde, şâir Ham d i Sâni i tarafından Türkçe'ye çevrilen ünlü romantik şiir Yusuf ile Züleyha görülmektedir.

Bu caminin avlusu içinde şu türbe ve mezarlar bulunmaktadır:

(a) O. Sultan Selim Türbesi; burada sandukalar altında Sultan m eşi ve III. Sultan Murad'ın annesi Nur Bânu Sultan; III. Mehmed'in eşi Esmâhan Sultan; Piyâle Paşa'nın eşi Hacı Gevherhan Sultan; Siyavuş Paşa'nın eşi Fatma Sultan; III. Muradın tahta çıkışında boğularak öldürülen ve adlan Süleyman, Osman, Cihangir, Mustafa ve Abdullah olan II. Selim'in beş şehzadesinin ve nihayet Sultan III. Murad'ın yirmi-bir şehzadesi ile onüç kızının mezarları yer almaktadır.

(b) Sultan m. Murad Türbesi; bu türbede bu hükümdannkinden başka III. Mehmed'in annesi Safiye Sultan'la kızı Fatma'nın; I. Ahmed'in oğlunun; şehzade Kasım'in; ondokuzu II. Mehmed'in tahta çıkışında boğdurulan diğer yirmi şehzade; IV. Muradın yirmibir kızının;

III. Mehmed'in üç şehzadesinin; III. Murad'ın eşleri olan iki sultanın, Mihriban ve Fakri sultanların mezarları bulunmaktadır.

(c) Sultan m. Mehmed Türbesinde; Erlau fâtihinin kendisi ebediyet uykusunu uyuduğu gibi, I. Ahmed'in annesi Hanedan Sultan; I. Ahmed'in üç şehzadesi ve kızlarından altısı; III. Muradın Ayşe Sultan'ın da bulunduğu ondört kızı yatmaktadırlar.

(d) Sultan I. Mustafa Türbesi'nde kendisinininkiyle birlikte, yeğeni şehzade İbrahim; I. Ahmed'in oğlu Sultan İbrahim; IV. Muradın kızı Kaya Sultan'ın; I. Ahmed'in kızı, Bayram Paşa'nın eşinin; I. Ahmedin kızı ve Kenan Paşa'nın eşi Hanzâde Sultan'ın; Atike Sultanın ve diğer yedi hanım sultan'm sandukaları yer almaktadır.

(e) Şehzadeler Türbesinde III. Murad'ın dört oğlunun ve kızlarından

dördünün ve bir sultanın, eşinin sandukaları bulunmaktadır. 1153 (1740)'da inşâ edilen Kızlar ağası mescidinin duvarları İmparatorluk sarayı surlanninkine bitişiktir. Bu mescitte, 951 (1544)'de Erdebil mescidini te'sis etmiş olan Sinaneddin Yusuf Bin Hızr'ın mezarı görülmektedir.

2. Cami.Cuma namazı kılınan bu cami, II. Mehmed tarafından sekiz yıllık bir çalışma sonunda, 875 (1470)'de tamamlandı. Divanhaneler, orada sekiz medrese, bir imaret, bir hastahâno, ve talebeler için sekiz dâire (tetlmme) kurmuş olan II. Bâyezid için inşâ ettirilmiştir. Dört kapısı vardır. Mihrabın karşısında kurucunun türbesi bulunuyor; sandukanın üzerinde ulemâların sangı görülür. Diğer taraftan, aynı çizgi üzerinde, eşinin, II. Bâyezid'in annesi Gülbahar Sultan'ın türbesi görüş açısı içindedir; aynı türbede, biri saraylı bir hanıma, diğeri bir sultan hanıma ait olmak üzere iki sanduka yer almıştır. Türbenin cümle kapısı ve sahanlığı III. Ahmed tarafından yaptırılmıştır. I. Mahmud orada bir Buharı Hadisleri mektebi ve bir kütüphane, veziri Ahmed Paşa iki çeşme tesis etti. 1179 (20 Mayıs 1766) yılında, Kurban Bayramı'nın üçüncü günü bir deprem büyük kubbeyi devirdi ve caminin tekrar inşâsı zorunluluğunu ortaya çıkardı; fazlasiyle zarar görmüş olan medrese önce onarıldı, sonra III. Mustafa tarafından yeniden inşâ ettirildi. Kürsünün biraz yan tarafına yerleştirilmiş olan Büyük-şeyh Ak-Şem-seddin'in sarığı, I. Mahmud'un tahta çıkışında Sultan mahfiline nakle-dildi ve Mekke'ye bakan duvara asıldı. Bu caminin çok yakınında Boyacılar Kapısı Mezarlığı denilen kabristan vardır ve burada Şeyhülislâm Esad Mustafa Efendi, Mahmud Efendi ve diğer şöhretli ulemâlar yatmaktadır. Ayak Medresesi yanında, orada yatan Carrulak Veliyeddjn Efendi tarafından tesis edilen kütüphane vardır; caminin şadırvanı, I. Mahmud 'un başhasekisi Elhac Ayşe tarafından inşâ ettirilmiştir.

3. Sultan O. B&yezid Camii bir imaret, bir hastahâne, bir mektep ve bir medreseyle külliyeleştirilmiştir. Buradaki türbede II. Bâyezid'le kızı Selçuk Sultan'ın kabirleri bulunmaktadır. Bu caminin inşâsı 911 de bitirilmiştir. Ona bağlı olan kütüphane 1181 'de. Şeyh Murad Mes-cidi'nde gömülü bulunan Şeyhülislâm Veliyeddin Efendi tarafından yaptırılmıştır.

4. I. Selim câmilî bir minarelidir ve bir hastahâne ile bir mektebi vardır. 929 (1522)'de Kanunî Sultan Süleyman tarafından inşâ ettirilmiştir; I. Selim'in türbesi buradadır ve kızları Hatice ve Hanım sultanların, Kanunî'nin annesi Hafsa Sultan'ın ve caminin yapıtıcısının oğullan, şehzade Murad, Mahmud ve Abdullah da burada yatmaktadır.

5. Şehzade Mehmed Camii, Kanunî Sultan Süleyman tarafından

yaptırılmış, bir imaret, bir medrese ve bir mekteple donatılmıştır; şehzade Mehmed'in kabri buradadır, caminin inşâsı 955 (1548)'de bitmiştir. Şehzâde'nin sandukasının sağında kardeşi Cihangir, solunda ist kızkardeşi Humâ'nın, onun yanında şehzade Mahmud'un ve Hümaşâh'ın kızı Fatma Hanım'ın kabirleri vardır. Orada, Kanunînin Veziriâzam'ı Rustem Paşa, Mustafa Paşa ve diğer veziriazamların kabirleri görülmektedir. Cami duvarının dışında Süleyman su kemerinin yanında, Petervaradin savaşında şehid düşen Dâmâd Ali Paşa tarafından kurulan kütüphane bulunmaktadır.

6. Süleymaniye. Bir Hadis mektebi dört medrese, bir hastahâne, bir imaret ve bir akıl hastaları tedavihânesi, bir mektep ve hamamlar bu camiye bağlıdır. Müezzinler için on şerefesi vardır; zira Kanunî Sultan Süleyman, gelecek kuşaklara kendisinin onuncu Pâdişâh olduğunu bildirmek istemiştir; bu cami 964 (1556)'de bitirilmiştir. Bütün yazılan, yazı sanatı (hat) ustası ünlü Karahisarfnin elinden çıkmıştır. Türbede I. Sultan Süleyman (Kanunî'nin yanında, II. Süleyman, kardeşi II. Ahmed ve Ahmed'in hasekisinin sandukalan yer almıştır; Roxelane (Hür-rem)"nın kızı Mihrimâh Sultan, II. Süleyman'ın annesi Dilâşub Sali-ha'nın kabirleri Kible yönünde konulmuştur. Yapının ayn bir bölümünde Valide Sultan Hurrem, II. Selim'in oğlu şehzade Mehmed ve II. Ahmed'in kızının kabirleri bulunmaktadır. Türbenin dışında, II. Musta-fa'nın kızı Safiye Sultan'ın mezarı yer almıştır; Sinan'ın kabri, kendisi tarafından kurulan mektebin içindedir. Kütüphane Veziriazam Mustafa Paşa tarafından tesis edilmiş ve I. Mustafa saltanatı döneminde yenilenmiştir.

7. I. Sultanahmet! C&MU'nin dördü üçer şerefeli altı minaresi vardır. Bir medrese, bir imaret, bir hastahâne ve bir mekteple donatılmıştır. Caminin kurucusunun türbesinde kendisinin yanında oğulları II. Osman, IV. Murad, Sultan İbrahim'in annesi Mâhpeyker Kösem sultan, IV. Murad'ın kızı Safiye, torunu sultan Rukiye, şehzade Orhan, Bâyezid ve Mehmed'le diğer onbeş şehzade, oniki sultan hanım, I. Ahmed'in dört hasekisi'nin sandukaları yer almaktadır. Yazılar hat üstadı Seyid Kasım Gubarî Efendi'nindir.

8. Validesultan Camii; IV. Mehmed'in annesi Hatice Turhan tarafından inşâ ettirilen cami bir mekteple donatılmış ve iki şadırvanla güzelleştirilmiştir; inşâsı 1094 (1682)"de tamamlanmıştır. Türbesinde IV. Mehmed, şehzade Mustafa, Ahmed, Mahmud ve Osman'ın; I. Mahmud'un annesi Saliha Sultan'ın; Hatice ve Ayşe Sultanların; şehzade, Süleyman Mehmed, Hasan, Hüseyin, İsâ, Selim, Numan, Seyfeddin, Abdülmülk'ün,

ibrahim, Murad ve Selim'in ve III. Mustafa'nın 1145 (1732) yılında ölen annesi Mir-Şâh Emine Sultan'ın ve nihayet I. Abdül-hamid'in annesi Rabia'nın kabirleri vardır. Kütüphane III. Ahmed tarafından tesis edilmiştir.

9. Saltan Osman (Nuruosmaniye) Camii; inşasına I. Mahmud tarafından başlanmış ve III. Osman tarafından tamamlanmıştır. Annesi Şehsuvâr sultan ayrı bir türbede yatmaktadır. Bu cami de, bütün evvelkiler gibi, bir medrese, bir imaret, bir kütüphane ile donatılmış ve bir şadırvanla güzelleştirilmiştir. Camideki yazılar, hat sanatı ustaları Mehmed Rasim, Fahreddin ve Gediklizâde Seyid Abdul Hakim'in eseridir.

10. Sultan m. Mustafa Camii (Laleli), inşâatı 1177 (1763) d e tamlandı. Pâdişâhın türbesinde, onun yanında Hebetullah, Mihrişâh ve Fatma Sultanların sandukaları bulunmaktadır; şehzade Mehmed ve 1187 (1773)"de ölen annesi de bu türbede yatmaktadır ³⁵³.

Elif Harfi ³⁵⁴

1. Edirne Kapusu Camii. İki medrese, bir mektep, hamamlarla donatılmış olarak I. Süleyman'ın kızı Mihrimâh Sultan tarafından inşâ ettirilmiştir. Caminin kurucusunun damadı vezir Ahmed Paşa'nın mezarı buradadır. Mihrimâh Sultan, babasının türbesinde yatmaktadır. Halliye yazan Hakanı Mehmed Bey'in ve Rustem Paşa'nın kızının oğlu ³⁵⁵, pencerenin altına rastlayan kabirlerindedir.

Bu cami, şiddetli bir depremden fazlasiyle zarar görmüştür.

2. İbn Meddas Mescidi '4' veya tbn Meddas camii, Husameddin Paşmakcızâde tarafından 860 (1455)'da inşâ ettirildi; Salihpaşa Camisi adıyla da söylenir, sebebi, bu Veziriâzam'ın cami yakınında bir çeşme yaptırmış olmasıdır.

3. Aşmalı Mescid. Bu cami, II. Mehmed'in hizmetinde bulunanlardan biri olan Hoca Ferhad tarafından yaptırılmıştır. Kabri Tırhala'da Fazlı Paşa'nın merkadi yanındadır.

4. Eminbeğ Mescidi, Mehmed Eminbeğ tarafından inşâ ettirilmiştir;

³⁵³ Yazar tarihini III. Mustafa ile bitirdiğinden, türbesinde yalanlan sayarken SSnİsn CdUen UL Sellmİl bunlann arasta alama-

Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/291-294

³⁵⁴ Yazar, camileri adlariyle sıralarken Osmanlı alfabesine uymuştur. Bu ba-Kmıdan A ile adlan başla yan camileri vermekle kalmayacak, E ve t harfleriyle adlan başlayan cami veya mescitleri de bu harfle verecektir. (Ç.N.).

³⁵⁵ Rustem Paşa'nın torunu, aynı zamanda caminin kurucusu ve Rustem Paşa'nın eşi. Kanunî Sultan Süleyman'ın kızı olan Mihrimâh Sultan'ın torunu demektir (Ç.N.).

inşâsı II. Bâyezid dönemine rastlar ve 918 (1512)'de tamamlanmıştır. III. Ahmed'in birinci hasekisi Umetullah Eski Para meydanında gümüş örmeciler imalathanelerini inşâ ettirdiği sırada, bu camiye destere imalatçıları mahallesi yakınında yaptırdığı bir mekteble donattı.

5. İshakpaşa Camii, 888 (1483)'de Cebekhâne yakınında İshakpaşa tarafından yapıldı; kurucusunun kabri Selanik'tedir.

6. İbrahimpasa Câmîi, 883 (1478)'de bir medrese, bir mektep, hamamlar ve bir şadırvanla birlikte, Uzun- Çarşı yakınında İbrahim Paşa tarafından inşâ ettirildi. Pasa, lepanto'da öldü.

7. Oğuz Mehmedpaşa Camii, Aynı addaki Veziriazam tarafından 1040 (1630) yılında yaptırıldı; kurucusu Halep'de vefat etti. Aynı adda bir cami büyük kışlalar yakınında inşâ ettirildi.

8. İbrahimpasa Camii, Veziriazam İbrahim ve eşi Muhsin Hâtûn tarafından 939 (1532)'de yaptırıldı. Hâtun'un kabri Okmeydanı arkasında Kumlar Kapısı yakınında Veziriazam Nasuh Paşa'nınkinin yanındadır.

9. Eski Nişancı Mescidi Eski Nişancı Cafer Çelebi tarafından 930 (1532) yılında büyük Selim camisi yakınında tesis edilmiştir.

10. İbrahimpasa Camii. Kanunî Sultan Süleyman saltanatı döneminde, Silivri Kapısı yalanında, 958 (1551)'de Hadım İbrahim Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir.

11. UzuncaTa Mescidi, Dinî yapılar müfettişi Hoca Mustafa Efendi tarafından yaptırılmıştır; Altı Mermer yakınındadır.

12. Odabaşı Camii, Hasodabaşı Behruz Ağa tarafından yaptırılmıştır.

13. Eskici Mescidi, Selim camisi yakınında Şecaeddin tarafından kurulmuştur.

14. Altı Boğac Camii, Ahmed Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Kaz- hçeşme yakınındadır.

15. Ayna Çeşmesi Mescidi, Ahmed Paşa tarafından yaptırılmıştır; Halıcılar Köşkü yakınındadır.

16. Aydonuklu Tekkesi Mescidi, Tebrizli Saçlı Emir Muhiyeddin Mehmed Bin Abdülevvel Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

17. Evliya Camii, Sultan Evliya Mehmed'in şeyhi ve imamı tarafından yaptırılmıştır Yenikapı yakınındadır.

18. İskenderağa Mescidi, Yeniçerilerağası İskender tarafından yaptırılmıştır. Şehremini civarındadır.

19. Uzunyusuf Mescidi, II. Mehmed'in silah arkadaşı Yusuf tarafından inşâ ettirilmiştir; Yayla (yazlık saray) yakınındadır.

20. Üskütblü Mescidi, Çakırcıbaşı tarafından inşâ ettirilmiştir; aynı zâtın, biri İstanbul'da olmak üzere yaptırdığı altı camisi daha vardır; şöyle ki, Nerdubanlı (merdivenli) ve Mercimek Mescidleri, bunlardan ilki Cibâli, ikincisi Eyûb'dedir.

21. Alaca Mescidi, Alaca Hoca Mustafa Efendi tarafından yaptırılmıştır; Kızıtaş yakınındadır.

22. Etyemez Tekkesi Mescidi, Fâtih'in arkadaşlarından şeyh Derviş Mirzababa tarafından 886 (1484)'de inşâ ettirilmiştir; II. Bâyezid camisi yakınındadır.

23. Eski İmaret Mescidi, II. Mehmed tarafından eski Rum kilisesinden camiye dönüştürülmüştür ve Ayasofya'ya hizmetleri bakımından eklenmiştir, Yarhisân yakınındadır.

24. Ördek Kasab Mescidi, Kasablar reisi Şecaeddin tarafından kurulmuştur; gökbilimci Saadi'nin camisi yakınındadır.

25. Aynıbek Mescidi, Lankabeyi kapısı civarında, Yedikule yakınında diğer bir caminin kurucusu olan Mirahoroğlu tarafından inşâ ettirilmiştir.

26. Ahreyn Mescidi veya İki-Kardeş Camisi, Kanunî Sultan Süleyman saltanatı döneminde Ahmed ve Mehmed adlarında ulemâdan iki kardeş tarafından inşâ ettirilmiştir, Sinan'ın camisi (Süleymaniye) yakınındadır.

27. Emini Cû Mescidi, Gümüş müfettişi Mustafa Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

28. Ucler Mescidi, Irakîzâde Hasan Efendi tarafından 959 (1551)'de yaptırılmıştır, Sultan Ahmed ve Oğlan Şeyhi'nin asıldığı metebin yakınındadır.

29. Ayna Çeşmesi Mescidi. IV. Murad'ın nedimi silahdar Bıyıklı Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır; bir diğer mescid de, Tophane'de Kılıç Ali Paşa'nın güzel çeşmesi karşısında inşâ ettirilmiştir, Yenibahçe yakınında bir de çeşme yaptırmış, 1039 (1629)'da musluklarına su yürümüştür.

30. Orta Cflmîi, Kanunî Sultan Süleyman tarafından eski yeniçeri kışlalarının ortasında yaptırılmıştır; isyan eden askerlere toplantı yeri olmakla meşhurdur. Üçüncü Ahmed'in Veziriazamı Dâmâd İbrahim Paşa bu camiye bir çeşmeyle donatmıştır.

31. Altay Camii, 1080 (1669)'da vefat eden Şeyhülislâm Debbağzâde Mehmed Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; Mesihpaşa yakınındadır.

32. Ahmedk&hya Mescidi, Cerrahpaşa yakınındadır ve Ahmed Ağa tarafından yaptırılmıştır.

33. Aĝa kakan Mescidi, Debbaĝ İskender  elebi tarafından in   et-
tirilmi tir, Kocamustafa Paşa civarındadır.

34. Esirpazan Mescidi, III. Ahmed sarayının nüfuzlu kadınlarından G l  
adlı bir kadın tarafındna yaptırılmıştır ve bu in  ata karar verdiĝi sırada
kendisi esir durumunda bulunuyordu.

35. Eĝiikapu Mescidi, II. Mehmed'in ba zaĝarlı avcısı tarafından in  
ettirilmiştir.

36. Ahmedpa a Mescidi, Eski Rum kilisesi, yeniçeri aĝasının pa alık
rütbesine yükselmesi vesilesiyle camiye d n  t r lm  t n Fethiye
yakınındadır.

37. İsmallefendi Camii, 1147'de vefat eden ve ikisi kendisi gibi
Şeyhülislâm, ikisi Rumeli ve Anadolu Kadiaskeri, biri müderris olan be 
oĝluyla birlikte mabedin mezarlık bölümünde yatan  eyh lisl m Efendi
tarafından Kabe modeline göre in   ettirilmiştir.

38. Aĝa Mescidi, 954 (1547)'de vefat eden eski saray aĝası Yakub
tarafından in   ettirilmiştir; Eskisaray yakınındadır.

39. Orucĝaz  Mescidi, Hatasız mümin olmakla şöhret kazanan ve kabri
Bursa'da bulunan Oruç tarafından in   ettirilmiştir; Aksaray civarındadır.

40. İkiciler Mescidi, Alemgazi Mahmud Aĝa tarafından yaptırılmıştır;
Aksaray yakınındadır.

41. Emin Sinan Mescidi, II. Mehmed saltanatı döneminde Emin Sinan
tarafından in   ettirilmiştir; Kadır a limanı yakınındadır.

42. İmam Ham Mescidi, II. Bay ez i d saltanatı döneminde, Seyid Ahi
Durmuş Baba tarafından yaptırılmıştır.

43. Ak-Şemseddin Mescidi. 863 (1458)'de Göynük'de vefat eden, Hz.
Ebubekr ahfadından  eyh Mehmed Bin Hamza tarafından in   ettirilmiştir;
Hırka-i  erif yakınındadır.

44. Odalar Mescidi, Eski kilise yeniçeri camisine d n  t r lm  t r,
Salma Tomruk yakınındadır.

45. Ahmedpa a Câmîi, vezir olan Bostancıba ı tarafından yatırılmıştır,
aynı z t Beykoz'da bir mektep yaptırmıştır; cami Demirkapı yakınındadır.

46.   k biye Mescidi, II. Mehmedin s isi (emir ve haber götürücü)
Mehmed Aĝa tarafından in   ettirilmiştir; Ayasofya yakınındadır.

47. Elvan Mescidi, U. Mehmed ulemâsından biri olan Sinan Efendi
tarafından yaptırılmıştır, aynı zat Azablar camisinin kurucusudur, De-
mirkapu civarındadır.

48. Emir Mescidi, Hoca Seyid Mustafa Efendi tarafından tesis edilmiştir,

Bahçekapı yakınındadır.

49. Emir Bnhftri Tekkesi Mescidi, Ahmed Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

50. İbrahimpâşa Darulhadîs Mescidi, İbrahim Paşa tarafından 1133 (1720)'de, bir kütüphane ve bir çeşmeyle donatılarak inşâ ettirilmiştir.

51. Anâzftde Camii, Tokadlı Yusuf Bin Cüneyd tarafından tesis edilmiştir.

52. Emir Buharı Tekkesi Mescidi, II. Bâyezid tarafından inşâ ettirilmiştir. Burada emîr Buhara Seyid Ahmed Nakşibendî'nin mezarı görülmektedir; Muhammediye yakınında 922 (1516)'de vefat etmiştir. Buhara men'seini Ubeydullah'a çıkarmaktadır.

53. Akbiyık Mescidi, II. Mehmed'in çağdaşı olan Mehmeddin tarafından kurulmuştur. Bu caminin yanında görülen Halveti tekkesi Veziriazam Köprülü Mustafa Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Paşa ay-nca İlyas Efendi'nin halifesi şeyh için sakız adasında bir hücre yaptırmıştır.

54. Ağaçayırı Mescidi, Kasım Çavuş tarafından yaptırılmıştır; Yedi-kule yakınındadır.

55. Ağakapusu Mescidi, yâni Yeniçeri Ağası kap usu camisi.

56. Oymakapı Mescidi, Sebzepezan Meydanı üzerinde, Mahmud Efendi tarafından yaptırılmıştır.

57. Ögsüzce Kâtip veya Akarce Mescidi, Yolgeçen yakınındadır.

58. Alaca Mescidi, Çelebioğlu Alâeddin tarafından inşâ ettirilmiştir; Kitapçılar yakınındadır.

59. Ağa Camii, Yâni cuma namazları tatlanan cami, III. Ahmed ve I. Mahmud saltanatları sırasında otuz yıldan fazla makamını kudretle muhafaza eden Kızlarağası Beşir tarafından yaptırılmıştır; bu cami bir mektep ve bir lise ayan mektep, bir kütüphaneye donatılmıştır, bir tekke ve güzellik katan bir şadırvanla süslenmiştir.

60. Uzun Şecft Mescidi, II. Mehmed'in satir (habercilerinden biri tarafından Peykhânc (Sultan'ın muhafızları arasındaki mızraklılar birliği) yakınında inşâ ettirilmiştir.

61.Öksüzce Mescidi, Bir ebe hanım tarafından inşâ ettirilmiş, bir mekteple donatılmıştır ve bir şadırvanla güzelleştirilmiştir; Halıcılar Köşkü ve Fenarî-Ali camisi yakınındadır.

62. Eğri Minare Mescidi, II. Mehmed döneminde Sohte Sinan'ın bir silah arkadaşı tarafından inşâ ettirilmiştir.

63. AhmedçaTuş Mescidi, Çavuş-Ahmed Camisi bir medreseyle do-

natılmıştır; Derviş-Ali camisi yakınındadır.

64. Uc-Baş Mescidi, 940 (1533)"da vefat eden Nureddin Hamza Bin Ataullah tarafından ve böylece Uçbaş kasabasının adına da atıf yapılmak suretiyle inşâ ettirilmiştir. Bu cami, 1171 (1737)'de Halil Efendi tarafından kurulan medresenin karşısındadır; Gümrük yakınında bulunmaktadır.

65. Ağa Camii, Kızlarağası Mahmudpaşa tarafından tesis edilmiştir, bir medreseyle donatılmıştır; çekme arabalar imalathanesi yakınındadır.

66. Acı Musluk Mescidi, Sahhab Süleyman Efendi tarafından inşâ ettirilmişUr.III. Ahmed'in Veziriazamı İbrahim Paşa bu caminin yakınında bir hadisler mektebi, hamamlar, bir ilk mektep ve bir sebil yaptırdı; Hocapaşa yakınındadır.

67. Ak-Sıkı Mescidi, Fâtih Defterdar döneminde, 1014 (1605)'de vefat eden Kemâreddin Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Bu caminin karşısındaki bir binada, Hz. Peygamber'in bir savaş sırasında silah arkadaşı Üveys'e vermiş olduğu rivayet edilen bir hırka kutsal emânet olarak muhafaza edilmektedir. Veziriazam Çorlulu Ali Paşa tarafından bir duâ mihrabı, bir imaret ve bir şadırvanla donatılmışdı; Mesihpaşa yakınındadır.

68. Üç Mihraplı Mescidi, Kazancılar da denir, II. Mehmed döneminde, 880 (1475) yılında, Hoca Hayreddin Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Bu hükümdar camiyi büyüttü; Ahmed Efendinin eşi evini camiye katmak suretiyle aynı şeyi yaptı; cami Unkapanı yakınındadır.

69. Arpacı mescidi. Arpa müfettişi Mehmed Efendi tarafından inşâ ettirildi; Mimarcem yakınındadır.

70. Etmeydanı Mescidi, Kanunî Sultan Süleyman tarafından inşâ ettirildi, Bu camide yeniçerilere giysileri için kumaş dağıtıldığı gün namaz kılınıyordu.

71. Ebe Kadın Camii, Hayreddin Çelebi tarafından yaptırıldı ve Ebe Ayşe tarafından yeniden inşâ etterildi; Aksaray yakınındadır.

72. Odunyazıcızâde Mescidi,« Camiler Bahçeleri» adlı eserin yazar Elhac Mustafa Hulusi Efendi tarrfindan II. Mehmed saltanatı döneminin sonuna doğru yaptırıldı, Balat'da Molla İshâkî yakınındadır.³⁵⁶

Be Harfi.

73. Bekirpaşa Camii, 1024 (1615)'de vefat eden Bekir Paşa tarafından

³⁵⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/294-301

inşâ ettirildi; Topkapusu dışında Takyeci camisi karşısındadır.

74. Başçı Mescidi; Fâtih Sultan Mehmed döneminde Elhac Bin Sinan tarafından yaptırılmıştır; kurucunun vefat tarihi 900 (1494)'tür. Haseki camisi yakınındadır.

75. Bodrum Camii, Eski hristiyan kilisesi Veziriazam Mesih Paşa tarafından camiye dönüştürülmüştür; Lâleli hamamları yakınındadır.

76. Balat Camii, Veziriazam Semiz Ali Paşa'nın kâhyası Ferruh Ağa tarafından Saray Camisi adıyla inşâ ettirilmiş ve inşâat işi 970 (1562)'de tamamlanmıştır.

77. Bâyezidağa Camii, II. Mehmed'in Segbanbaşı tarafından Top-kapı yakınında inşâ ettirilmiştir.

78. Bostan Mescidi, Bostancıbaşı Abdullah tarafından yaptırılmıştır; kurucusu 1000 (1591)'de vefat eden cami, Langabostanı yakınındadır.

79. Payzen Yusufpaşa Mescidi, esirlerinden biri tarafından öldürülen ve mezarı Revanı camisinde bulunan Yusuf Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Saraçlar-Çarşısı yakınındadır.

80. Papasoğlu Medresesi Mescidi, Mustafa Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Eyûb'de damadı Sadeddin'in türbesinde gömülüdür. Mustafa Paşa, Tabakzâde camisi karşısında bir de mektep yaptırmıştır; camisi Simkeşhâne yanındadır.

81. Bâli Mescidi, Fâtih Sultan Mehmed saltanatı döneminde Topçu-başı Bâli Süleyman Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; Silivri Kapusu yakınındadır.

82. Bayrampaşa Tekkesi Mescidi, Bu addaki Veziriazam tarafından inşâ ettirilmiştir. Aynı mabedin hadırasında yatan Bayram Paşa'nın mezarında Kabe'nin anahtarı; Üveys'in Siyer'inin çizgileri ve Hz. Peygamber'in ayaklarından kalan çizgiler bulunmaktadır. Bayram Paşa IV. Murad'ın Bağdad seferi sırasında Urfa'da, hicrî 1048 (1638) yılında vefat etmiş ve naşı İstanbul'a getirilmiştir. Camisi Haseki camisi yakınındadır.

83. Bıyıklı Husrer Mescidi, Bir Sipahiler Çavuşu tarafından yaptırılmıştır; Davutpaşa yakınındadır.

84. Baycigez Mescidi, Mehmed Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Mahmutpaşa yakınındadır.

85. Baba Hasan Mescidi, Bayrakdâr Baba Hasan tarafından inşâ ettirilmiştir; Hoşkadem civarındadır.

86. Papasoğlu Mescidi, Mustafa Paşa tarafından Un kapanı yakınında yaptırılmıştır. Aynı Paşa, Mustafa medresesinin kurucusudur.

87. Bakkal Ahmedîye Camii, II. Mehmed camii yakınındadır.

88. Bâkî Efendi camii, Osmanlıların büyük lirik şâiri Baki Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Mezarı Edirne Kapusu yakınında, Lâlî Efendi'nin yaptırdığı şadırvanın yanındadır.

89. Bostancı Mescidi, Bostancıbaşı Ali Ağa İbn Abdeş-Şakir tarafından 966 (1558) yılında inşâ ettirilmiştir. Reis Efendi (Hariciye Nâzın) Şâmizade, burada kendisi tarafından yaptırılan büyük-mihrâbın önünde gömülüdür; Kadirga limanı yakınındadır.

90. Teblice, asıl dilindeki kelimeyle Teopltz ³⁵⁷ Mescidi, Hz. Peygamber'in soyundan ve Tebliceli Ali Efendi'nin eşi, Şeyhülislâm Çivizâde Mehmed Efendi'nin yeğeni Fatma Hâtûn tarafından Kızlarağa-sı Camisi yakınında inşâ ettirilmiştir.

91. Bucakbaşı Mescidi, Prens Rukiye tarafından inşâ ettirilmiştir; Yedikule yakınındadır.

92. Belbanağa Mescidi. Fâtih sultan Mehmed saltanatı döneminde, Segbanbaşı tarafından kiliseden camiye dönüştürülmüştür.

93. Bostanzâde Mescidi, Şeyhülislam Mehmed Efendi tarafından tesis edilmiştir; Samatya'da Hacıkadın Camisi yanındadır.

94. Bezirgan Mescidi, Bir mektep ve bir medrese ile donatılmış olarak tüccar Aceyn Hüseyin Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; Şeyhülislâm İsmail Efendi camisi yakınındadır.

95. Parmakkapı Mescidi, Kadiasker Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır; Husrevpaşa Türbesi yakınındadır

96. Bodrum Mescidi, Hoca Haneddin tarafından yap tinim iş Ur, II. Mehmed ulemâlanndandu-; Süleymaniye yakınındadır.

97. Pertev Hanı Mescidi, Pertev Han'ın idarecilerinden biri tarafmdan inşâ ettirilmiştir, mescidin kurucusu 1168 (1754)'de vefat etmiştir; Uzun çarşı civarındadır.

98. Pirinci Mescidi, II. Mehmed döneminde Sinan Ağa tarafından yaptırılmıştır; Mesihpaşa Camisi civarındadır.

99. Balipaşa Mescidi, II. Bâyezid'in veziri Baki Paşa'nın eşi sultan Humâ Hatun tarafından bitirtilmiştir. Camide görünen kitabenin yazar Bâyezid'in esirlerinden ve torunu Süleyman'ın hocalığına atadığı Kenan Bey'dir. Mimar Sinan'ın eseri olan cami, başı vurulan Veziriazam Hus-rev Paşa'nın türbesi yanındadır.

100. Parmakkapusu Mescidi, Husrev Halil tarafından kiliseden camiye

³⁵⁷ Esclavon, Almanca «sıcak hamamlar* mânâsına gelmektedir.

dönüştürülmüştür; Şeyhülislâm Ali Efendi hamamları yanındadır.

101. Burmalı Mescid, 961 {1553}'de vefat eden Mevlânâ Nureddin Osman Efendi tarafından yaptırılmıştır. Aynı yerde, Şeyhülislâm Abdü-laziz Efendi'nin yeğeni, tarihçi, Kadıasker Ebulfazlâde Mahmud Efendi medresesi görülmektedir.

102. Bâyezid Cedld Mescidi, II. Bâyezid tarafından inşâ ettirilmiştir; Davudpaşa yakınındadır.

103. Bazırgan Câmîi, Güzel bir tekke ile donatılmış olarak Husrev Çelebi tarafından inşâ ettirilmiştir; Kocamustafapaşa yakınındadır.

104. Bezaziye Mescidi, Aynı yerde kabri bulunan Bezaz Ali Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Uzunçarşı yanındadır.

105. Parmaklı Mescidi, Cigalazâde Yusuf Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Bağlı Mescid yanındadır.

106. Bayramçavuş Câmîi, Veziriazam Mehmed Sokullu'nun Çavuş-başısı tarafından tesis edilmiştir; Kadirga limanı yakınındadır.

107. Bıçakçı Mescidi, Hayreddin Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; Haydarpaşa yakınlarındadır.

108. Peykhâne Mescidi, Cigalazâde ailesi kâhyası Elhac Mehmed Ağa tarafından 1134 (1724)'de inşâ ettirilmiştir.

109. Baklan Mescid, II. Mehmed döneminde Baklacı Kemaleddin tarafından kurulmuştur; Langabostanı yakınındadır.

110. Baruthane Camii, Yakınındaki bir barut imalathanesinin infilâkiyle tahrib olduktan sonra Veziriazam Hamid Halil Paşa tarafından 1196 (1781)'da yeniden yaptırılmıştır, camiye tahribeden infilak olayı 1110 (1698)'de vukubulmuştur.

Te Harfi.

111. Terkim Mescidi, İskender Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir, yeni kışlalar yakınındadır.

112. Timurkapı Mescidi, Başka yerlerde de sözünü edeceğimiz Aya Daye tarafından kurulmuş, Kızlarağası Beşir tarafından bir medrese eklenmek suretiyle yenilenmiştir.

113. Tahta Minare Mescidi, Güzel bir şadırvanla donatılarak II. Mehmed tarafından inşâ ettirilmiştir; Balat yakınındadır.

114. Takyeci Mescidi, Arakiyeci Cafer tarafından yaptırılmıştır; Bayla yakınındadır.

115. Terlikceli Mescidi, Veziriazam Pîr Mehmed Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir, Mercan camisi yanındadır.

116. Timurtaş Mescidi, II. Mehmed saltanatı döneminde kurulmuştur; Rustempaşa Camii yanındadır.

117. Teklye Mescidi, Veziriazam Rustem Paşa'nın Lalası Hoca Kasım tarafından inşâ ettirilmifitin Rustem Paşa, mescidi bir medrese ile donatılmış ve inşâatı tamamlamıştır; Cağaloğlu yakınındadır.

118. Talakhftne Mescidi, II. Mehmed camisi akıl hastalan bakimevindedir.

119. Tabakhane Mescidi, Süleymaniye camisi akıl hastalan bakımevindedir.

120. Cerrahpaşa Camii, 1002 (1503)'de Veziriazam Mehmed Paşa tarafından inşâ ettirtlmifitir; karşısında II. selim'in kızı ve Piyâle Paşa'nın eşi Gevher Sultan medresesi vardır.

121. Cankurtaran Mescidi,  avuşbaşı Süleymanağa tarafından inşâ ettirilmifitir, bir medrese ve bir şadırvanla donatılmıştır.

122.  oban avuş C mil ,  avuşbaşı S leymanaga tarafından inşâ ettirilmifitir, bir şadırvan ve bir medreseyle donatılmıştır.

123.  ınar Mescidi, Davutbeğ tarafından inşâ ettirilmifitir; Heki-moglu Alipaşa Camisi yanındadır.

124. İsakırağa Mescidi, Segbanbaşı İşakırağa tarafından inşâ ettirilmifitir; Tekfursarayı yanındadır.

125.  ivixade Mescidi, 995 (1586)'da vefat eden şeyhülislâm Mehmed Efendi tarafından inşâ ettirilmifitir; K rek başı S leymanaga camisi yakınındadır.

126. Cakıcı Mescidi, Subaşı Cafer tarafından yaptırılmıştır; I. Selim camisi yakınındadır.

127. C b li (Cubali) Mescidi, Sorikoz Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır.

128. Çavuş Mescidi, Divan  avuşu Balatlı Hızırağa tarafından inşâ ettirilmifitir.

129.  akırağa Mescidi, Veziriazam Râğıb Paşa tarafından tesis edilmiştir; Aksaray'dadır.

130. Çavuş Mescidi,  avuş İbrahimağa tarafından tesis edilmiştir; Bayla yakınındadır.

131. Çivizâde C mil , Bir medresesi vardır; Zirak yakınındadır.

132.  adırlı Mescid, Ahmed Ağa tarafından tesis edilmiştir, Kumka-pı yakınındadır.

133.  er er Mescidi, şeyhülislâm Kadızâde şemseddin Ahmed Efendi

tarafından inşâ ettirilmiştir; vefat tarihi 988 (1580)'dir; Zeyrek yakınındadır.

134. Çınarlı Mescidi, Veziriazam Ali Paşa tarafından 1128 (1715)'de inşâ ettirilmiştir; kurucusunun kabri buradadır.

135. Çavuş Mescidi, Çavuş Şecâ tarafından inşa ettirilmiştir; Hekimoglu Alipaşa Camisi yanındadır.

136. Camcırcı mescidi, Kadı Hüsâmeddin Hasan tarafından Kanunî Sultan Süleyman saltanatı döneminde inşâ ettirilmiştir; medresesi I. Selim hamamları yanında tcoic edilmiş, 961 (1553)"de yanmış, Elhac Mustafa Efendi tarafından yeniden yapılmış Şehzade Camii yakınındadır.

137. Çorlulu Alipaşa Camii, Veziriazam Çorlulu Ali Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. Evvelce orada gümüş Örmeciler imalathanesi bulunmaktaydı; imalathane darphaneye taşınınca, Ali Paşa 1120 (1708) yılında camisini oraya yaptırdı ve bir hadis mektebi, bir kütüphane ile donattı. 1122 (1710) yılında başı vurulmak suretiyle idam edilince kesik başı oraya defnedildi.

138. Canbaziye Mescidi. Mustafa Ağa tarafından inşâ ettirildi; Koca Mustafa Paşa camisi yakınındadır.

139. Çilingirler Mescidi, Abdiçelebi Abdullah Bin Abdurrahman tarafından 940 (1533) yılında tesis edilmiştir, Kızlarağası Beşir tarafından yaptırılmış bir mektebi vardır; Sulu Manastır civarındadır.

140. Cıfrakçı Mescidi, Hasan Çelebi tarafından inşâ ettirilmiştir; Samatya yakınındadır.

141. Çivizâde Mescidi, Civizâde Üromü Gülsüm tarafından inşâ ettirilmiştir; II. Bâyezid camisi yakınındadır.

142. Çukurbostan Mescidi, Süleymaniye Camii birinci vaizi ve Muhzir Sinan Kuli adıyla tanınan Hafız Musliheddin Mustafa Efendi tarafından yaptırılmıştır; Selimiye yakınındadır.

143. Cebecibaşı Mescidi, Cebecibaşı Şecâeddin tarafından tesis edilmiştir; Eski nişancı Cafer Çelebi camisi yakınındadır.

144. Cankurtaran Mescidi, II. Mehmed'in topçubaşısı Seyid Hasan Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir.

145. Çunacılarhanı Mescidi» Elhac Hasan Ağa tarafından yaptırılmıştır. Dökümhaneler yanındaki han, III. Ahmed döneminde Veziriazam Dâmâd İbrahim Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Nuruosmaniye camisi yakınında Şehzade camisiyle karşı karşıyadır.

146. Çinançeşme Mescidi, Bursa kadısı Fenârizâde Yusuf Bâli Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; Defterkapusu yakınındadır.

147. Çukurçeşme Mescidi, Müfettiş Sinan Efendi tarafından tesis

edilmiştir. Karşıda görülen  eşme şatirbaşı Siyaş Paşanın hayratıdır; Uzun  arşı yakınındadır.

148. Camcılar Mescidi, Gureba-yı yemin Paşası Hüseyin Ağa tarafından tesis edilmiştir; Aksaray yakınındadır.

149.  ırakc  Mescidi, Hamza Ağa tarafından tesis edilmiştir; Selimiye yakınındadır.

150.  avuşz de Mescidi, Mustafa Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir, Yedikule his n içindedir.

151. Canbaziye Mescidi, Cerrahpaşa yakınındadır.

152.  asneg r Mescidi* Kanunî Sultan Süleyman kızı Mihrimâh Sultan'ın Ağası Asia tarafından inşâ ettirilmiştir; Mahmudpaşa yakınındadır.

153. Cezeri Camii, Safi adı altında Defterdar Kasım Paşa tarafından yaptırılmıştın Ey b'de de bir cami ve bir medresesi vardır; Ceg l  Sarayı (Cağaloğju) yakınındadır.

154. Camcı Mescidi, Ali  elebi tarafından kurulmuştur; Hoca mu-rad paşa yakınındadır.

155. Caferağa Mescidi, F t h Sultan Mehmed döneminde Yusuf Fa-kih tarafından inşâ ettirilmiştir; Mimarcem yakınındadır.

Ha Harfi.

156. Hekimoğlu Al pa*a Camii, saray hekimi Nuh Efendinin oğlu Veziriazam Hekimoğlu Ali Paşa tarafından, bir kütüphane, iki  eşme, bir kuyu ve bir mescitle donatılarak inşâ ettirilmiştir.  nş  tarihi 1147 (1734)'dir.

157. Hacı Ev had C mli, Bu adı taşıyan bir kasab tarafından 994 (1585)'de yaptırılmıştır.

153. Hacı Kadın Mescidi, Meşhur Nasiveddin Hoca'nın torunu, Celâleddin oğlu,  stanbul'un ilk kadısı Hızır Bey tarafından yaptırılmıştır. Hızır Bey 864 (1459) tarihinde vefat etti. Bitişikdeki Voynuk şec  camisinde gömülüdür. Bu cami, Mekke'de hac ziyaretinde bulunan bir kadın tarafından yaptırılmıştır; Zeyrek yakınındadır.

159. Htiseyinağa Camii; Esir Pazarı yanındadır.

160. Hacı  yas Mescidi, Bir medrese, bir hadis mektebi ve bir şadırvanla donatılarak Hacı  lyas tarafından inşâ ettirilmiştir.

161. Hacı Kalfa Mescidi, II. Bâyezid'in inşâat müfettişi tarafından inşâ ettirilmiştir; On uç kapusu yakınındadır.

162. Hflfızpaşa Cfim i, Ahmed Paşa tarafından bir mektep, bir kütüphane, bir şadırvan ve bir kuyu ile donatılarak kurulmuştur; F t h-

Karaman yakınındadır.

163. Haydarefendi mescidi, Trabzon müftüsü tarafından yaptırılmıştır; Hafızpaşa Camisi yakınındadır.

164. Hacıbayram Kaftanı Mescidi, II. Mehmed'in kaftanlar muhafızı tarafından inşâ ettirilmiştir; Muradpaşa yakınındadır.

165. Hacı Hasanzade mescidi* 914 (1505)'de vefat eden Mehmed Bin Mustafa Bin Hacı Hasan tarafından yaptırılmıştır; Rumeli Kadias-keri olan kurucunun mescidi yaptırdığı tarih bilinmemektedir; Haydarpaşa yakınındadır.

166. Halvacıbaşı mescidi. Kanunî sultan Süleyman Halvacısı, 945 (1538)'de vefat eden İskenderağa tarafından inşâ ettirilmiştir; Mehmedpaşa yakınındadır.

167. Hacıkadın Camii, İskender Paşa'nın 947 (1540)'da vefat eden kızı Mihrimah tarafından inşâ ettirilmiş dr, Kocamustafapaşa yakınındadır.

168. Hasanpaşa Mescidi, Bir medrese, bir ilk mektep, bir şadırvan ve bir sarnıçla donatılarak inşâ ettirilmiştir; kurucusu Seyid Hasan Paşa 1058 (1648)'de vefat etmiştir; II. Bâyezid Camisi yakınındadır.

169. Haydarağa Mescidi, Bir yeniçeriler kâhyası tarafından yaptırılmıştır; Davutpaşa yakınındadır.

170. Hekimçeşme Tekkesinin Mescidi, Şeyh H ek imce leb i Seyid Mehmed Bin Seyid Ahmed tarafından inşâ ettirilmiştir; Koska'dadır.

171. Husambey Mescidi, Kapdan-ı derya Ali Paşa'nın 1073 (1662)'de vefat eden babası Husambey tarafından yaptırılmıştır; Kırkcemler yakınındadır.

172. HÜseyinpaşa Medresesi Mescidi. Bir kütüphane, bir mektep ve bir çeşmeyle donatılarak Hüseyin Paşa tarafından kurulmuştur. Kurucu, Veziriazam Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa'nın yeğenidir ve Amcazade Hüseyin Paşa adı ile tanınır, II. Mustafa'nın Veziriâzam'ı olmuştur; camisi Saraçlar Çarşısı yakınındadır.

173. Hacı Ferhad Mescidi, Âşıkpaşa yakınındadır.

174. Hasırcı Mescidi, Emin Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; Şehremini yakınındadır.

175. Harbi mescidi, II. Mehmed'in ulakı, sâisi tarafından yaptırılmıştır. Yanındaki çeşme, Çukurçeşme ve Çarşı Çeşmesi adıyla tanınmıştır; Topkapı'dadr.

176. Halıcı Hasan Mescidi, Elhac Hasan Ağa tarafından tesis edilmiş 1165 (1751)'de yeniden yaptırılmıştır.

177. Hacı Timur mescidi* Timur Elhac Hasan Ağa tarafından yaptırılmıştır; Bekirpaşa yakınındadır.

178. Havuzlu Mescid, Kanunî Sultan Süleyman'ın veziri Lala Hüseyin Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Tavşantaşı yakınındadır.

179. Haydarhane mescidi. Haydar Dede tarafından eski kiliseden camiye d n st r lm şt r; Mimar Ayaş yakınındadır.

180. Hamldefend  Medresesi, Şeyhülislâm Hamid Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; kurucusu 985 (1577)'de vefat eden mescid, Yedi-kule yakınındadır.

181. Hacı İlyas Mescidi, veya Alaca Mescidi, Hacı Evhad tarafından inşâ ettirilmiştir; Yedikule yakınındadır.

182. Hacı Hamza Camii, 987 (1579)'de ölen bir bostancı gedikli subayı tarafından yaptırılmıştır; Kocamustafapaşa yakınındadır.

183. Hamzapaşa Mescidi, Eski kilise 1094 (1682)'de Mısır valisi Hamza Paşa tarafından camiye d n st r lmek suretiyle kurulmuştur; Peykh ne yakınındadır.

184. Haydarpaşa Mescidi, Kurucusu 977 (1569)'de vefat ettiğinde Rumeli Beylerbeyi makamında bulunuyordu.

185. Hasan-Hüseyin Mescidi, Hoca Kasım tarafından inşâ ettirilmiştir; Ey b Hazretlerinin iki silah arkadaşı burada yatmaktadır.

186. Hacı Muhlyedd n mescidi, II. Mehmed'in ekmek isi tarafından inşâ ettirilmiştir; Edirne Kapusu yakınındadır.

187. Hal lpaşa Camii, Caminin kurucusu iki kere veziriazam oldu. Karşısında, Sultanmehmed Camisi yakınında katledilen Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin medrese, kütüphane ve mektebi bulunmaktadır.

188. Hoca Rnsiem Mescidi, Bir tacir tarafından inşâ ettirilmiştir. Karşıdaki medrese, 988 (1597)'de  len Kızlarağası Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır; Faz lpaşa civarında, Süleymaniye yanındaki kendi camisinde gömülüdür.

189. Hadım Hasanpaşa Mescidi. Üst kat medresedir. Kurcunun iki gün süren vezirliğı vardır. Cami 1006 (1597) tarihinde tamamlanmıştır, Cağaloğlu sarayı yakınındadır.

190. Hoca Hayreddin Mescidi, Kanunî Sultan Süleyman'ın 952 (1545)'de ölen hocası C sim Bin İsa tarafından inşâ ettirilmiştir.

191. Hoş Kadem Mescidi, Segbanbaşı Mehmed Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; yakınında Ankaralı Şeyhülislâm ve Kâzım Ağa'nın medreseleri bulunmaktadır, ayrıca defterdarın  ardağı da buradadır; Şehzade Camii

yakınındadır.

192. Haraççı Mescidi, 1182 (1768)'de vergi tahsildarı Muhiyeddin tarafından inşâ ettirilmiş; Sultanmehmed Camii yakınındadır.

193. Hoca Ali Mescidi, Tacir Hoca Çelebi tarafından yaptırılmış; Balat yakınındadır.

194. Haraççı Mescidi, Şahsi vergi muhassili Kara-Mehmedbey tarafından inşâ ettirildi; 994 (1585)"de vefat eden Halvetiye tarikatı şeyhi Muhiyi'nin kabri karşısındadır; Üsküblü mescidi yakınındadır.

195. Huiremçavuş Camii, 968 (1560)'de vefat eden divan çavuşlarından biri tarafından inşâ ettirilmiş; Ak-Şemseddin camisi yakınındadır.

196. Hoca Hayreddin Mescidi, Evvelce bir kiliseydi; Mesihpaşa yakınındadır.

197. Haseki Camii, Bu cuma namazı camisi Haseki Hurrem (Roxe-lane) tarafından bir şadırvan, fakirler için bir imaret, mektep, hastahâne ve medreseyle donatılarak inşâ ettirilmiş; Aksaray'dadır. Sultan I. Ahmed tarafından geniş ölçüde onarılmıştır.

198. Hocapaşa Camii, İstanbul'da idam edilen Kahire valisi Üveys Paşa tarafından inşâ ettirilmiş; kardeşleri burada yatmaktadır. Kurucunun idam tarihi 999 (1590)'dur.

199. Hobyar Câmîl, 878 (1473)"de Hoca Hobyâr tarafından yaptırılmış; Hocapaşa yakınındadır.

200. Hoca Üveys Mescidi, Yukarıda Mısır valisi olarak adı geçen Üveys Paşa tarafından inşâ ettirilmiş ve kendisi burada gömülüdür; Mesihpaşa yakınındadır.

201. Hobyar Mescidi, yukarıda cuma namazı camisinin inşâ ettiricisi olarak adı geçen Hobyar tarafından, Miraç kandili günü Miraciye okunması için 150 kuruşluk bir bağışla inşâ ettirilmiş; Davutpaşa yakınındadır.

202. Hocâyî Mescidi, Hocaîzâde Mustafa Efendi tarafından 998 (1589)'de inşâ ettirilmiş; Sultanmehmed Camii yakınındadır.

203. Hatunlye Cftm'i, Hacı kadın tarafından inşâ ettirildi; kendisi burada gömülüdür; Samatya yakınındadır.³⁵⁸

Dal (D) harfi.

204. Davutpaşa Camii, Adını taşıyan Veziriazam tarafından, medrese,

³⁵⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/301-310

mekte , imaret ve  ad rvanla donatılarak in   ettirilmiştir. Mabedin in   tarihi olarak 890 (1485) yılını gösteren kitabesi  eyh lisl m Kemal Efendinin eseridir; caminin badiresinde kurucusundan başka IV, Murad döneminde Mekke kadısı makamında bulunan ve su baskını sonucu tahribata uğrayan kutsal evi tamir ettirten, 994 (1585) yılında vefat eden Nakib Sofi Emir Mehmed Esad Efendi de yatmaktadır.

205. Dersiler K rh nesi (Terziler atölyesi) Mescidi, Sultan I. Selim Mısır'dan döndüğünde, saray terzilerinin çalışma yeri olarak imparatorluk kapısının üstünü ayırmı tı, bunların giriş  ıkı ları muhafızları rahatsız ettiğinden ve saray hademelerinden Yusuf Ağa'nın bir cirit oyununda tesadüfen ölmesi onların Soğuk  e me'ye nakledilmelerine vesile oldu, eski yerlerinde ise yararlanacakları bu mescidi yaptırdı.

206. Dâye Hatun Camii, (Dâye, yani  ocuk bakıcısı, dadı anlamında) Sultan Süleyman'ın d yesi olan kadının rütbesi dört mermer sütün üzerinde yükselmektedir. Ve Mahmud Paşa yakınında Sultan'ın camisinin karşısındaki Ya Vuhut iskelesi üzerindedir.

207. D leko lı Mescidi, Şemseddin Efendi tarafından yaptırılmıştır; mihrab tarafından bir merdivenle medreseye inilmektedir. Caminin büyük kapısı sokak üzerindedir; küçük İtapı Papu  ular car sındadır.

208. Debba  Yunis Mescidi, Selimiye yakınındadır.

209. Değirmen Mescidi, İstanbul Fâtihi saltanatı döneminde San-Nasuh tarafından in   ettirilmiştir.

210. Dem rhan Mescidi, II. Mehmed döneminde kasaplarba ı tarafından in   ettirilmiştir meşhur bir  e mesi vardır, So ukkuyu camisi yakınındadır.

211. D lbent i C mil, Elhac Mehmeda a tarafından yaptırılmıştır; Odaba ı camisi yakınındadır.

212. Darulhad s Mescidi, Kesriydi Ahmed Paşa'nın kız kardeşi tarafından yaptırılmıştır; Rumeli yeniçeri acemileri kışlası yakınındadır.

213. Duh niye Mescidi, I. Selim saltanatı döneminde Mısır'ın fethinden sonra bu memleketin istatistik açısından bir tasvirini yapan Mustafa Efendi tarafından in   ettirilmiştir. Bu camide bulunan mektebi Fethiye yakınında bir medresesi olan Mehmeda a yaptırmıştır; Kocamustafapa a yakınındadır.

214. Dares- ıfa Mescidi, II. Mehmed'in k llyesinden olan hastahe-nenin mescididir.

215. Dar-tis-seade A alan Mescidi, Kızlara asına ba lı a aların

hastahânesi mescidi.

216. Derris Ali Mescidi; Dıraman yakınındadır.

217. Defterdar Mescidi, İbrahim Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Şeyhülislâm Molla Ali Arabi'nin türbesi yanındaki medrese ile donatılmıştır Mehmedağa Camii yakınındadır.

218. Dölbentçi (Tölbentçi) Mescidi, Husâmeddin tarafından inşâ ettirilmiştir; Namazgah yakınındadır.

219. Dîzdariye Mescidi, yeniçeri Efendi Mehmed Said Bin İbrahim tarafından 911 (1505)'de inşâ ettirilmiştir; İstanbul yakınındaki baba Nakkaş kasabasında mezarı vardır. Bu baba Nakkaş'ı İran'dan kaçıp bu kasabada yerleşen, kaabiliyetiyle şöhrat kazanan ve Kanunî Sultan Süleyman döneminin ortasına doğru vefat eden Nakşibendî Baba Nakkaşla kanştırmamalıdır; Kadirga limanı yakınındadır.

220. Divarcıoğlu Çeşmesi mescidi. Hoca hanıza tarafından inşâ ettirilmiştir. Karşısındaki medrese Siyavuş Paşa tarafından yaptırılmıştır; Süleymaniye yakınındadır.

221. Defterdar kapusu Mescidi, 1153 (1740) de bütün vergi dairelerini birleştiren Mahmud tarafından yaptırılmıştır; Reisefendi Abdullah burada yatmaktadır. Reisefendi, 1178'de (1764) Bâb-ı Âlî'ye giderken aniden vefat etmiştir.

222. D&reş-Şifâ Mescidi, Sultan I. Ahmed'in camisinin yanındaki hastahânenin camisidir.

223. Daltaban.Mescidi, Sinan Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; yakında bulunan camiden adım almıştır; cami Veziriazam Daltaban Mustafa paşa tarafından yaptırılmıştır.

224. Dabbağzâde Câmîl. 1141 (1728)'de ölen, Şeyhülislâm Dabbağzade'nin kâhyası Hüseyin Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; Sormagir mahallesinde, Hekimoğlu Alipaşa camisi yakınındadır.

225. Deniz Abdal Mescidi, 985 (1577)'de vefat eden mimar İlyas Abdullah Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; Şehremini yakınındadır.

226. Drogman (Arapçadan: tercüman) Câmîl, Drogman Yusuf Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; inşâat sırasında vefat etmiş, mihrabın önüne gömülmüştür; cami, kardeşi Mustafa Ağa tarafından tamamlanmıştır. Tamamlanma tarihi 848 (1541)'dir. Caminin, Kanunî dönemi meşhur Şeyhülislâmlarından Ebusuud Efendi'nin yazdığı bir tarih kitabesi vardır. Şeyh Mustafa Muliheddin Efendi'nin ikinci oğlu Abdul-mümin Efendi bu caminin karşısına bir dergâh yaptırdı. 1004 (1595) yılında öldü ve

Drogman'ın yanına sonradan gelen dergâh şeyhleriyle gömüldü.

227. Dikilitaş Mescidi, 905 (1499) yılında vefat eden ve Bursa'da gömülü bulunan Fenârizâde Ahmed Paşa tarafından inşâ ettirildi; Vali-desultan Hamamları yakınındadır.

228. Demirciler Mescidi, Sultan II. Mehmed'in cerrahi Ali tarafından inşâ ettirilmiştir. Adını civarında yerleşmiş olan kilitçilerden almıştır; Fâtih camii yakınındadır.³⁵⁹

Re (R) harfi.

229. Rustempaşa camii. Veziriazam Rustem Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. Kanunî'nin damadı, Mihrünâh sultanın kocası olan Paşa, Şehzade Camii yakınındaki türbede yatmaktadır. Sonradan Cağaloğlu sarayı yanında güzel bir medrese yaptırmıştır.

230. Rustem Çelebi Mescidi, Kariye camii yakınındadır.

231. Rustempaşa Hanı Mescidi, Veziriazam Rustem Paşa tarafından sahip olduğu hana bağlı olarak inşâ ettirilmiştir.

232. Remzi Mescidi, Renizi Şeyh Mahmud Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Remzi Efendi 886 {1481}'de vefat etmiştir. Medrese inşâatı Ali Efendi'nindir; Hudâî camisi yakınındadır..³⁶⁰

Se (S yumuşak) Harfi.

233. Sirek (Zirek) Camii, II. Mehmed (Fâtih) tarafından eski kiliseden camiye dönüştürülmüş ve birinci müderrisi Mehmed Efendi'nin adı verilmiştir; Kanunî'nin Kırk Çeşmelerinden biri olan Çukur Çeşme yakınındadır.

234. Seineb (Zeyneb) Sultan Camii, III. Ahmed'in kızkardeşi Zeyneb sultan tarafından yaptırılmış, bir mektep, bir çardak ve bir şadırvanla donatılmıştır; Kocası Melek Ahmed Paşa ile burada gömülüdür; Melek Ahmed paşa 1216 (1801), Zeyneb sultan ise 1188 (1774) yılında vefat etmişlerdir.

235. Sincirli (Zincirli) kuyu Câmîlî, Cuma namazı camisi. Ayn harfinde yer alacak olan Atik Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. Civardaki medrese

³⁵⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/311-313

³⁶⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/313

Eyûb'de gömülü Veziriazam Semiz Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır; Nişancıpaşa Camii yanındadır.

236. Sığircı Mescidi, Kemâleddin Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

237. Sunburcubaşı Mescidi, II. Mehmed'in kovanlar .nüfettişi tarafından inşâ ettirilmiştir. Otuzbir merdivenle çıkılan mescid Tahtakale yakınındadır.³⁶¹

Sîn (S keskin) Harfi:

238. Sultan Câmîl, Annesiyle birlikte babasının türbesinde yatan I. Selim'in kızı Hatice Sultan tarafından inşâ ettirilmiştir; Aksaray yakınındadır.

239. Sinanağa Mescidi, Bu addaki Kızlarağası tarafından inşâ ettirilmiştir; Fazlıpaşa Sarayı yakınındadır. Bosnevî (Bosnalı) Mehmed Paşa'nın başı orada' gömülüdür.

240. Sittihâtun Mescidi, Bir medreseyle birlikte Zirek'de babasının yanında gömülü olan ünlü Şeyhülislâm Zembilli Ali Efendi'nin kızı tarafından inşâ ettirilmiştir; Silivrikapı yakınındadır.

241. Simkeş Mescidi, İskender Çelebi tarafından inşâ ettirilmiştir; Lulfi Paşa camii yanındadır.

242. Sivasî Tekkesi Mescidi, Şeyh Yaussî Muhiyeddin için II. Bayezid tarafından camiye dönüştürülmüştür; bu şeyh, büyük Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin babasıdır. Bu Şeyh Kayseri'de vefat etti ve orada gömüldü; Selimiye yanında dergâh şeyhleri safındadır.

243. Saraçbanebaşı Mescidi, 892 (1486)"de bir mimar tarafından Su terazisi Sokağı köşesinde inşâ edildi; karşısında Saliha Canfedâ (III. Mehmed dönemi) adlı bir kadının yaptırdığı serinlik bulunmaktadır.

244. Sirkeci Tekkesi Camii, Ünlü Şeyh Yorgani Emîr Şeyh Gilanh Mahmud Kissudâr tarafından inşâ ettirilmiştir; Aya Kapu yakınındadır.

245. Sinanağa Camü, II. Mehmed'in bina emini tarafından yaptırılmıştır. Karşısında Damat Mehmed Efendi Medresesi bulunmaktadır. Kurucusu Şeyhülislâm Mehmed Salih Efendi ile orada gömülüdür.Yar-hisar Camii yakınındadır.

246. Seyit Ömer Camii, II. Bâyezid'in Arpa emmi Ömer Bin Fahred-din tarafından 896 (1590)'da inşâ ettirilmiştir. 1101 (1689)'de Malkara'da vefat eden Veziriazam Tekirdağlı Mustafa Paşa, bu caminin yanında Halveti şeyhi

³⁶¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/313-314

Mehmed Efendi için bir dergâh yaptırdı; Bab-ı Âlî yakınındadır.

247. Simkeş Mescidi, Elhac Hasan Efendi tarafından yaptırılmıştır; Mimar Acem yakınındadır.

248. Saraç tshak Mescidi, Kumkapı yakınındadır.

249. Saraç Doğan Mescidi, Usküblü Doğan Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; Deniz Abdal yakınındadır.

250. Saraçhane Mescidi, Fâtih Sultan Mehmed tarafından inşâ ettirilmiştir.

251. Simkeş&ne Mescidi, III. Sultan Ahmed'in birinci hasekisi Emetullah tarafından inşâ ettirilmiştir; inşâ tarihi 1119 (1707)'dur.

252. Simkeşhâne Mescidi, II. Mehmed (Fâtih) tarafından yaptırılmıştır; Ayasorya'ya bitişiktir.

253. Sultanseüm Medresesi Mescidi, Kanunî Sultan Süleyman tarafından babasının medresesi yanında inşâ ettirildi, Halıcılar Köşkü yakınındadır.

254. Sancakdar Mescidi, II. Mehmed'in sancakdân Hayreddin tarafından eski kiliseden mescide dönüştürüldü; Çınar yakınındadır.

255. Segbanbaşı Hüseyinağa Mescidi, 1129 (1716)'da yandı; Revani Camisi yakınındadır.

256. Sinanpaşa Mescidi, 995 (1586)'de Mısır valiliğinden çekilen Sinan Paşa tarafından inşâ ettirildi: Mahmudpaşa Camii yakınındadır.

257. Seyidbey Mescidi. Bu caminin kurucusu, Kanunî Sultan Süleyman'ın su tesisleri emîni olarak görev yaptı; mescidin yapılış tarihi 969 (1561)'dur; Molla Gürânî Camii yakınındadır.

258. Sakaçeşmesl Mescidi, Sultan III. Mustafa tarafından inşâ ettirildi; Validesultan Hanı yakınındadır.

259. Saraçhane Mescidi, Bu cami cirit oynayan saray içoğlanları için Kanunî Sultan Süleyman tarafından inşâ ettirildi.

260. Segbanbaşı Mescidi, İbrahim Ağa tarafından 902 (1496)'de kiliseden camiye dönüştürüldü; Kırk Çeşme yakınındadır.

261. Sultan Mescidi, II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan tarafından inşâ ettirildi; Edimekapı Camii yanındadır.

262. Sururî Mescidi, Mahmud Paşa tarafından inşâ ettirildi; büyük bir caminin yanındadır.

263. Sinanpaşa Mescidi, Bu adı taşıyan, Veziriazam Rustem Paşa'nın kardeşi Kapdan-ı derya tarafından inşâ ettirildi; Sinan Paşa 961 (1553) yılında vefat etti, Üsküdar'daki Mihrimâhsultan Camii yanındaki türbeye

gömüldü. Bu Paşa'yı Cağaloğlu Sinan ve Mısır'ı fetheden, Rida-niye savaşında şehid düşen Sinan Paşalarla kanştırmamalıdır.

264. Sinanpaşa Camii, Kapdan-ı derya Sinan Paşa tarafından kiliseden camiye dönüştürülerek inşâ ettirildi; Yunis bahçeleri yanındadır.

265. Sıklık Mescidi, Kâtip Musliheddin tarafından inşâ ettirildi; Aksaray'da Muradpaşa Camii civarındadır.

266. Segbanbaşı Mescidi* Yakup Ağa tarafından inşâ ettirildi.

267. Segbanbaşı Mescidi, Eski kilisedir; Ferhad Ağa tarafından tesis edilmiştir; Zeyrek civarındadır.³⁶²

Şin Harfi

268. Şüheda Mescidi Evvelce kiliseydi; Şeyhülislâm Ahîzâde Hüseyin Efendi tarafından tesis edildi; idam edilen Hüseyin Efendi 1043 (1633)'de Florya'da gömüldü; Kâhya Kadın Camii yanındadır.

269. Şon Hoban Odalar Mescidi, Kanunî 'nin kız kardeşi ve Lutfi Paşa'nın karısı tarafından inşâ ettirildi; bu sultan hanım Paşa Kapusu yakınında bir medrese ve bir mektep yaptırdı; Camiler Bahçesi'nin yazarı bu mektepte kaldı; Zeyrek yakınındadır.

270. Şeyh'ul-Harem Mescidi, Yâni Mekke şeyhi camisi; Münşî Mehmed Efendi tarafından inşâ ettirildi; Hobyar yakınındadır.

271. Şah ve Gedfl, yâni Sultan ve dilenciler Camii; Mehmedşâh tarafından 971 (1563)'de inşâ ettirildi; Langabostani yakınındadır.

272. Şeyh Vefa Camii. 891 (1486)'de II. Bâyezid tarafından inşâ ettirilmiştir; camiye Sünnîler şeyhi Musliheddin Elhac Mustafa Efendi'ye hediye etti; bir medrese, bir çeşme ve bir hamamı vardır; Şeyh Vefâ'nın türbesinin bulunduğu meydanın yanındadır.

273. Şeyh Davud Mescidi. Bu addaki hanın içindedir. II. Meh-med'in meş'ale taşıyıcı siydi; Tahtakale yakınındadır.

274. Sadrevan Mescidi, Ahir Kapusu yakınındadır.

275. Şeyh Süleyman Mescidi, Bu addaki şeyh tarafından kiliseden camiye dönüştürülmüştür; II. Mehmed döneminde. III. Mustafa döneminde Ayşe Sultan'ın kâhyası Kashan Hasan Ağa tarafından yeniden yaptırılmış, karşısına bir medrese de inşâ ettirilmiştir, Zeyrek camisi yakınındadır.

³⁶² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/314-316

276. Şâhsultan Cflmî, I. Selim'in kızı tarafından yaptırılmıştır. Veziriazam Lutlî Paşa'nın karısı olan Şah Sultan, Üsküdar'da kendisi tarafından inşâ ettirilen bir türbede gömülüdür; türbesi yine kendisinin inşâ ettirdiği caminin yanındadır. Şeyh Yakub Dergâhı da bu sultan tarafından medreseye dönüştürülmüştür. Silivri Kapusu içinde Arabacı Bâyezid'de bir de mektebi vardır. Lutfî Paşa 950 (1543)'de Dimetoka'da vefat etti.

277. Şeyh Murad Camii, Kiliseden camiye dönüştürülmüştür; Şeyhülislâm Ali Efendi hamamı yanındadır.

278. Şehir Emînî Câmlî. II. Mehmed tarafından inşa ettirilmiştir. Kapı yarımındaki çeşme Şeyhülislâm Ebussuud Efendi tarafından yaptırılmıştır. Cami orada gömülü olan bir şehir kâhyasının adını almıştır.

279. Esir Murad Çavuş Mescidi, 920 (1514)'de vefat eden bir sipahi tarafından yaptırılmıştır; Aksaray Muradpaşa Camii yanındadır.³⁶³

Saad (S) Harfi.

280. Sangüzel Mescidi, 899 (1493)'de vefat eden Çıkkıncı Kemâleddin tarafından inşâ ettirilmiştir. Mescid, yakında oturan II. Mehmed dönemi hukuk danışmanının adını almıştır; Kanunî Sultan Süleyman'ın Kırk Çeşme sularından bir çeşmenin yanındadır.

281. San Bâyezid Mescidi, Sultan II. Mehmed ulemâlarından biri tarafından inşâ ettirilmiştir; Süleymaniye yanındadır.

282. Sagırcılar Camii, II. Mehmed'in sancakdarlarından biri olan Yavuz Sinan Çelebi tarafından inşâ ettirilmiştir. Caminin ilk idarecilerinden biri, ünlü Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin yazarı Evliya Hafız Mehmed Efendi'dir; Unkapanı yanındadır.

283. Sarımsak Mescidi, Cebeci Pir Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; Lokumcular yanındadır.

284. Samanveren Mescidi, Evvelce adı geçen Çukurçeşme Camisini yaptıran bir saman kâhyası tarafından inşâ ettirilmiştir; Uzun-Çarşı yanındadır.

285. Soğanağa Mescidi, II. Bâyezid sarayının soğan müteahhidi Sinan Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; Sünkeşhâne yanındadır.

286. Sofiler Mescidi, Şeyhülislâm Molla Husrev tarafından inşâ ettirilmiştir. Emektekkesi Dergâhı karşısına düşmektedir; Atmeydanı ci-

³⁶³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/316-317

varındadır.

287. Sarımsak Mescidi. Şeyhülislâm Dürriâde Mustafa Efendi'nin cediti ordugâh kadısı Abdulkadir tarafından inşâ ettirildi; Lokumcular yakınındadır.

288. Solakbaşı Mescidi, Elhac Mehmed Ağa tarafından inşâ ettirilmiş; Halıcı Hasan Camisi yakınındadır.

289. Sarı Musa Mescidi, Fâtih Sultan Mehmed'le gelenlerden biri tarafından yaptırıldı.

290. Soğukkuyu Camii, 940 (1533)'de vefat eden Yavuz ve Kanunî'nin Vezirlâzam'ı tarafından inşâ ettirildi; kendisi Silivri'de gömülüdür. Sütlüce'de gömülü olan ve Cemal Halveti adıyla tanınan şeyh İshak Karaman, orada ağzı caminin kapısı dışında bulunan bir sarnıç yaptırdı bu da camiye bu adın verilmesine yol açtı. Caminin idarecilerinden biri olan Şâhfdn'nin yazdığı eserin yorumcusu Abdulbâki Bey orada gömülüdür. Veziriazam Piri Mehmed Paşa Molla Gürânî Camii karşısındaki Halveti dergâhının da kurucusudur.³⁶⁴

Tha (Th) Harfi.

291. Tarakçılar Camii, Ahmed Bey'in kızı, Fâtih Sultan Mehmed'm sûtanesi Hânîd Hâtûn tarafından inşâ ettirilmiş; aynı kadın, Demir-kapı yanında da bir camı yaptırmıştır. 981 (1486)'de vefat etmiştir; cami, Tarakçılar Çarşısı yakınındadır.

292. Tarsus Mescidi, Tarakçılar Çarşısı yakınında Faik Paşa tarafından inşâ ettirilmiş. Caminin kurucusu II. Mehmed'in mâiyyetİndendir; Yenikapı'da, Mevlevihane yakınındadır.

293. Tulumcu Husam Câmîi, Husameddin Efendi tarafından III. Mehmed'in sünnet düğünü şerefine inşâ ettirildi; Husameddin Efendi 1081'de (1670) Kahire'de vefat etti; cami Balat yakınındadır.

294. Tavaşî Cftmîi, Süleyman Ağa tarafından yaptırıldı; Kumkapı ci-varındadır.

295. Tathkuyu Mescidi, Seyirci Kemâleddin tarafından inşâ ettirildi; Gedikpaşa yakınındadır.

296. Tûti Latif Mescidi, Kendi camisinin hadiresinde gömülü olan Abdullah Efendi tarafından inşâ ettirilmiş; ölüm tarihi 1081 (1670)'dir.

³⁶⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/317-318

297. Tathkuyu Mescidi, Kâtip Musliheddin tarafından yaptırılmıştır; Nazmiî Dergâhı civarındadır.

298. Tahiriye Tekkesi Mescidi, 1196 (1781)'da Mekke dönüşünde hayatını kaybeden Said Mahmud Tâhir tarafından inşâ ettirilmiştir; Âşıkpaşa Cuma Camii yakınındadır.

299. Top Kapusu Camii, Veziriazam Rustem Paşa'nın kardeşi Veziriazam Kara Ahmed Paşa tarafından yaptırılmıştır, bir medrese, bir mektep, bir şadırvanla donatılan caminin kurucusu 962 (1554)'de idam edilmiştir. İnşâat, Fatma Sultan'ın türbesi de eklenmek suretiyle Rustem Paşa tarafından tamamlatıldı.

300. Toklıdede Mescidi, Eski kileseden camiye tahvil edilmiştir. Toklıdede, Fâtiḥ Sultan Mehmed saltanatı döneminde Hz. Hali d'in silah arkadaşı Ebu Şenbe Al-Hazri'nin türbesi türbedân idi ve orada inşâatlar yaptırdı. Bu şeyh orada gömüldü ve onun yanında ünlü şeyhler yatmaktadır; bunların arasında «Camiler Bahçesi* yazan şeyh Karamanizâde Ahmed Efendi var, ki 1167 (1753)'de vefat etti. Yine aynı yerde, yazarın babası Elhac İsmail Efendi, Baltacılar kâhyası, IV. Mehmed'in kızı Hatice Sultan da yatmaktadır; aynı yerde, Mustakimzâ-de'nin bir tarih kitâbesiyle Sultan Süleyman'ın bir çeşmesi, Şah Hoban Sultan'ın bir mektebi bulunmaktadır; Sultan Abdulhamid'in binalar emîni, Ahmed Çelebi'nin oğlu Elhac Mustafa Efendi de aynı yerde gömülüdür ve 1194 (1780) yılında ölen bu zat üzerine Camiler Bahçesi yazan aynntü bilgi vermektedir, çünkü bu zât yazann akrabalarından biridir.

301. Azabkapısı Mescidi, Ahmed Dede tarafından inşâ ettirildi; Narlıkapı civarındadır.

302. Arabacı Bâyezid Mescidi, Evvelce kiliseydi; Silivri kasabası yakınında.

303. Oğuzefendî Camii, Caminin kurucusu Alâiyeli'ydi ve Menav Oğuz Efendi adı altında tanınmıştı. Vefatında Rumeli Kadiaskeriydi; vefat tarihi 994 (1585)'dür. Bir Miftah ve bir Beydavî tefsiri yazdı; camisi Eğrikapu yakınındadır.

304. AcemoğUuu Kışlası Mescidi; Kapamacılar kışlası arkasında II. Mehmed tarafından inşâ ettirildi; Yeniçeri fırınının hemen karşısındadır ve III. Ahmed tarafından kurulan yangın söndürücülerin (tulumbacı) kışlalarından da uzakta değildir.

305. Ali Fakih Mescidi, II. Mehmed'in çobanlarının başı Ali Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; Kocamustafapaşa Camii yakınındadır.

306. Abayî Mescidi, Sultan İbrahim saltanatı döneminde Şeyh Süleyman Abayî tarafından inşâ ettirilmiştir; Davutpaşa iskelesi meydanı yakınındadır.

307. Azablar Camii, Yâni bekârlar cuma camisi, Elvan Çelebi tarafından inşâ ettirilmiştir; Unkapanı yakınındadır.

308. Âlâeddin Mescidi, Kûfalı şeyh Âlâeddin Ali tarafından inşâ ettirilmiştir; mektup örnekleri yazan Kadıasker Haleti Azimzâde orada gömülüdür; Sofiler Camii yakınındadır.

309. Oğuz Kasab Mescidi, Oğuz Ağa'nın hizmetkârlarından biri tarafından inşâ edilmiştir; Bâlîpaşa yakınındadır.

310. Acemağa Mescidi, Evvelce kiliseydi. Hayır sahiplerinden biri olan Kızlarağası Ahmed'in adını aldı; 889 (1484)'da inşâ edildi; Veziriazamkapısı civarındadır.

311. Abadulu Mescidi. Kurucusu ve mezarının bulunduğu yer bilinmemektedir; Davutpaşa Camii yakınındadır.

312. Atık Alipaşa Camii, İki defa Veziriazam olan ve Anadolu'da âsiler tarafından şehîd edilen yaşlı (âük) Ali Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Paşa'nın şehîd edildiği tarih 917 (1511)'dir. Bu mâbedden başka, Zincirlikuyu camisini, Yassiören camisini yaptırdı ki, bunlardan biri Kaariye, Edime Kapusu yakınında, Karagümrük yakınında, diğeri Dikilitaş (Çemberlitaş) yanındadır ve adı Sedefçiler camisidir. Bu cuma camisinin bir imareti, bir dergâhı ve 902 (1496)'de yaptırılmış bir medresesi vardır; bir Hızır durağı da bulunmaktadır.

313. Abbasağa Camii, Bursa'da doğan ve orada vefat eden Selçuk Hâtûn tarafından inşâ ettirilmiş. Kızlarağası, bu mabedin yangında tahribata uğrayan bir bölümünü tekrar yaptırmıştın Molla Gürâni yakınındadır.

314. İzzet Mehmed Paşa Camii, Bu addaki Veziriazam tarafından 1196 (1781)'da inşâ ettirilmiştir.

315. Âbîd Çelebi Mescidi, Enîr Buharî dergâhı şeyhlerinden biri tarafından inşâ ettirilmiş ve bu hayır sahibi 903 (1497)'de vefat etmiştir; Hisar Camii yakınındadır.

316. Aliçavuş Mescidi, Selimiye yakınındadır.

317. Arabacılar Mescidi, Attar Hoca tarafından inşâ ettirilmiştir; At-tar Hoca'ya Halil Ağa'da denilmektedir; Azablar yakınındadır.

318. Âşıkpaşa Mescidi; Âşık Paşa ahfadından şeyh Ahmed Efendi tarafından yaptırılmıştır. Caminin kurucusu 886 (1481)'de vefat eden şeyh Zeynel Abidin Efendinin oğludur; bu vefat tarihi Fâtih Sultan Mehmed'in

vefatının kırkiki gün öncesine rastlamaktadır. Âşık Paşa'nın

adı Ali Bin Muhlis Baba İlyas Horasanî (Horasanlı)'dır; 813 (1429)'de vefat etmiştir; Hacı Bektaş'ın ikinci erkek kardeşidir ve Maarifnâme adlı eserin müellifidir. Eğri Abdullah bir kürsü tesis etti; Szigeth'in fethinden sonra iki kere nişancı oldu; Kanunî Sultan Süleyman'ın vefatına duyduğu üzüntü yüzünden öldü ve Kasımpaşa'da Beş-Kilise'ye gömüldü; Eski Marmara'daki medresesi Eski-Nişancı adıyla tanınmıştır; caminin karşısında Seyid Vilâyet efendi'nin türbesi vardır.

319. Arabacılar Karhanesi Mescidi, Kanunî Sultan Süleyman tarafından arabacılar zümresi için inşâ ettirilmiştir.

320. Âşıkpaşa Tekkesi Mescidi. Bu cami Âşıkpaşa adını taşıdığı halde onun tarafından değil, Âşıkpaşa Camii karşısında özel bir türbede ailesiyle birlikte gömülü bulunan Seyit Vilâyet Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. 969 (1461) tarihinde vefat etti. Âşıkpaşa camiini inşâ ettiren şeyh Ahmed'in kızı Rebiâ Hâtun'la evlenmişti. Burada gömülü bulunan birçok şeyh arasında Taşköprüzâde Hüsameddin Ahmed Efendi de vardır. Ansiklopedici, Şakaik muharriri olan bu zât 968 (1560)'da vefat etti; onun yanında 1101 (1689)'de vefat eden Multeka muharriri, şâir Uşâkî Mustafa Efendi ve Magharibes-Zeman (Zamanımızın Merak Edilen Nesneleri) adlı bir eserin muharriri Toktinzâde Mehmed Paşa ve 1112 (1700)'de vefat eden Yazıcıoğlu gömülüdür.

321. Attar Ahmed Camii, Mesih Paşa civarındadır.

322. Fırzağa Cflmîi, II. Bâyezid'in hazinedarı tarafından inşa ettirilmiştir; vefat tarihi 896 (1490)'dır, Sultanahmed Camii yakınındadır.

323. Fener Kapusu Mescidi, Sürekci Yusuf Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

324. Fatmasultan Mescidi, Evvelce bir terzi tarafından inşâ ettirilmişken, Fatma Sultan tarafından 1114 (1702) tarihinde büyütülmüştür; Fatma Sultan civarda bir saray yaptırmıştır, in. Ahmed saltanatı sırasında öldürülen Veziriazam İbrahim Paşa'nın eşidir. Fatma Sultan 1145 (1732) yılında öldü ve Validesultan Türbesi'ne gömüldü.

325. Fenayı Mescidi. Ak Baba Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır. Adını, Halvetî şeyhi Fenâyî'den almıştır. Şeyh, Molla Gürânî Camii civarındaki bir türbede gömülüdür.

326. Fatmasultan Mescidi. I. Sultan Selim'in kızı ve Kara Ahmed Paşa'nın eşidir; Ahmed Paşa Top Kapusu'ndaki bir caminin müessisidir; Ahmedpaşa Camii yanındadır.

327. Fethiye Camii, Evvelce terkedilmiş bir kiliseydi ve IV. Murad tarafından ilk defa olarak 1000 (1591)'de camiye dönüştürüldü ve bu olay büyük bir savaş sonrasına rastladı; yanında, içinde bir çeşmesiyle, Veziriazam Sinan Paşa'nın bir medresesi vardır ve aynı yerdeki mektep, m. Ahmed saltanatı döneminde asiler tarafından öldürülen Veziriazam Damad İbrahim Paşa'nın kâhyası tarafından inşa ettirilmiştir.

328. Fazbpaşa Sarayı Mescidi. Daha birçok cami yaptırmış olan II. Mehmed'in saisi Uzun-Şecâ tarafından inşâ ettirilmiştir.

329. Fenfirî İsft Mescidi, Evvelce kiliseydi. Camiye dönüştüren Alâeddin Efendi Fenarî ailesindendi ve 900 (1496) yılında vefat etti. Bu caminin imam ve vaizi tsâ El-Mahvî orada bir Halveti dergâhı tesis etti; Halıcılar Köşkü yakınındadır.

330. Fîruzağa Mescidi. Caminin bu adı taşıyan kurucusu orada gömülüdür.³⁶⁵

Kaf (K) Harfi.

331. Kızıltaş Mescidi, Saray dâiresinde kâtip olduktan sonra II. Bâyezid'in oğlu şehzade Korkud'un kızı Ferruhşâd Sultan'la evlenen ve Bâlî Efendi camisi yakınında bir türbe ve mektep yaptırmış olan Kâtip Bali Mehmed Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Kızıtaş adının verilmesi sebebi, evvelce aynı yerde hamalların üzerine oturarak dinlenmeyi İti-yad edindikleri kızıl renkli bir granit taşın bulunmasıdır; Lâleli mahallesi yakınındadır.

332. Karanohud Mescidi, İmparatorluk top dökümhanesi kahya yardımcısı olan Kanunî Sultan Süleyman'ın adamlarından biri tarafından inşâ ettirilmiştir; kurucu 999 (1590) "da vefat etmiştir; Mehterçeş-mesi yakınındadır.

333. Kavacı Mescidi. Sofiler camisi karşısında Ekmel dergâhında yatan ve Halveti şeyhlerinin en büyüklerinden olan, 1026 (1617) yılında vefat eden Kavacizâde Mehmed Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; Mu-radpaşa Camii yakınındadır.

334. Kahriye Camii, Evvelce kilise iken yukarıda adı geçen Ali Paşa tarafından camiye dönüştürülmüştür. Caminin kapısı içinde Hz. Peygamber'in yoldaşı Ebu Said El-Hasârî gömülüdür ve kendisi İstanbul'a Eyûb

³⁶⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/318-322

Hazretleriyle gelmiştir. Mustafa ş m , Divan muharriri, bu caminin imamıydı; 1180 (1766) de vefat etti. İmaret ve mektep Kızlara-ğası Beşir Ağa'nın eseridir ve kendisi 1159(1746) 'da vefat etmiştir; Tekfur Sarayı (Hebdoman) yakınındadır.

335. Kasab Mescidi. Halil Bin İbrahim tarafından inşâ ettirilmiştir; 954 (1547)"de vefat eden kurucu Kanunî Sultan Süleyman'ın kasablar-başısı idi; Bekirpaşa Camii yakınındadır.

336. Kızım Minar Mescidi, Kiremithane sahibi Mehmed Efendi tarafından inşâ ettirilmiş, büyük yangından sonra II. Mehmed tarafından yeniden yaptırılmıştır; Lâleli yakınındadır.

337. Kavaciler Mescidi, Revan  şec  Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; şec  Efendi ilk Surre Emini, yâni hediyelerle her yıl Mekke'ye g -den elçilik heyetinin muhafız kumandanıdır, 930 (1523)'de vefat etmiştir; cami K rk- eşmeler yakınındadır.

338. Karagöz Mescidi. 1083 (1674)'de Sadullah  avuş tarafından inşâ ettirilmiştin camiye adını vermiş olan Karagöz  avuş, caminin yakınında bir  eşme yaptırmıştır. Dört saatlik Veziriazam Zurnazen Mustafa Paşa, bu kısa Veziriazamı ıĝı müddeti içinde onu defterdar makamından    tuĝlu Pařalıĝa yükseltmişti; Lâlezâr yakınındadır.

339. Kařımaĝa Mescidi, Akı  eşme ve  ukurbostan yakınındadır ve Segbanbaşı Kasım Aĝa tarafından inşâ ettirilmiştir.

340. Karabaĝh Mescidi. Ayşe Hatun tarafından inşâ ettirilmiştir; Seyh lisl m hamamı yakınındadır.

341. Kol C mil , Manisalı Mehmed Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Paşa'nın vefat tarihi 901 (1495)'dir, Atpazan civarındadır.

342. Karabaş Mescidi. Neidibanlı (merdivenli) Mescidi de denir. Ali Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; Kuburbeli yakınındadır.

343. Karaaĝa  Mescidi, Mezarının yeri bilinmeyen Melek Hattın tarafından inşâ ettirilmiştir; cami, adını büyük bir kara meşeden almıştır;  eşme karşısındadır. 1089 (1629) tarihinde vefat eden Haleb Müftüsü Ebusuud Çelebi İbn Abdurrahman Bin Mehmed El-Hanesi Ess-Sofî El-Olv n  burada gömülüdür; Mevlevi dergâhı yakınındadır,

344. Kazancı Mescidi. Cerrah İşhak Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

345. Kocamustafapaşa Cftmi . Bu adda iki cami vardır: Bunlardan biri Bursa'da idam edilen ve orada gömülü bulunan Veziriazam Koca Mustafa Paşa tarafından 918 (1512)'de kiliseden camiye tahvil edilmiştir; defterdar Ekmekçizâde, bu mabedi minaresiyle camisi ortada kalacak şekilde

genişletti. Bir medrese, kırk hücreli bir tekke, bir mektep ve bir şadırvan yaptırdı. Şeyhülislâm Veliyeddin Efendi, ikinci defa bu makamdayken burada büyük bir cami yaptırdı, avlu kapısının üstünde muvakkite (ezan saatlerini dakikası dakikasına bildiren görevli) bir oda İnşâ ettirdi; sol tarafta kendisi için yaptırılan bir türbede kızı Safiye gömülüdür. Veziriazam Kabakulak İbrahim Paşanın kesik başı da burada gömülüdür; karşısında Veziriazam Hekimoğlu Ali Paşa'nın saray doktoru olan babası Nuh Efendi'nin medresesi bulunmaktadır. Mustakimzâde, 1181 (1767) kurban bayramının üçüncü gününe rastlayan depremde sonra restorasyonun hemen peşinden bir tarih kitabesi yazdı.

346. Kalenderhâne Câniî, Evvelce kilise iken Fâtih Sultan Mehmed tarafından camiye dönüştürüldü; buna tohum kâhyası Mustafa Efendi bir mektep ve bir medrese ekledi ve idareci yerine torunu İsmail ve eşi Zeynî Hâtun'un kızı Ümmü Gülsüm'e verasetle intikal yoluyla bıraktı. Bağdad surları önünde şehid düşen Reisefendi İsmail ve onun ahfadı Kametizâde adını taşırlar. Şeyhülislâm Mirza Mustafa Efendi ve oğlu, taşra büyük kadısı Salim burada gömülüdürler. Daha önce Aya Hâtûn Camii münasebetiyle kandisinden söz ettiğimiz ve daha sonra idam edilen Kızlarağası İpşir tarafından cami büyütüldü.

347. Kuyumcu Mescidi. Kuyumcularbaşı Bahşayış Çelebi tarafından inşa ettirildi; Lâleli Camii yakınındadır.

348. Karagöz C&mil, Muhtezib Mehmed Bey tarafından yaptırılmıştır; Şehzade Camii yakınındadır.

349. Kadiasker Cftmîsî, Amasyalı Kızıl Abdurrahman Efendi tarafından 962 (1554) yılında inşa ettirilmiştir. Rumeli Kadiaskerliği makamından ayrıldıktan sonra vefat etti ve Emîr Bunalt türbesi karşısındaki mektebinin bahçesinde yatmaktadır; Emîr Buharî'nin damadı AbduHatifin kız kardeşiyle evlenmişti; Osmanlıların ileri gelen ilim adamlarından Mehmed Birgeli'nin üstadı oldu; cami Molla Gürânî yakınındadır.

350. Kocamustafapaşa Camii, Yaşlı Koca Mustafa Paşa'nın ikinci camisi, Ayvansaray içinde eski bir kiliseydi ve camiye dönüştürüldü. Hz. Peygamber'in yoldaşı, Eyûb ve Ebu Şeybe ile Arab ordusuyla İstanbul'a gelen Câbir Bin Semre (veya Zemre) burada gömülü olacaktır. Avludaki şadırvan JV. Mehmed'in Satiri Hasan Ağa tarafından inşa ettirilmiştir.

351. Kızıl Mescidi, Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmıştır; Draman yakınındadır.

352. Koruk Mescidi (korucu mânâsında), Korucu Mehmed Paşa ta-

rafından inşâ ettirilmiştir; Odabaşı yakınındadır.

353. Kadı (kazı) şanı Mescidi, İki defa Şeyhülislâmlık makamına gelen ve 1124 (1712)"de vefat eden Paşmakcızâde Ali Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

354. Kantarcılar Mescidi, Sarı Demirci Muhiyeddin tarafından inşâ ettirilmiştir. Caminin kürsüsü Kameti Abdurrahmanzâde Mehmed Emin Efendi tarafından tesis edilmiştir. Kardeşinin türbesinde yatan kızı Sıdika Emetullah ölümünün kitabesine yazdı. Baba 1089 (1678), kızı 1115 (1703) yılında öldü. Kızı tasavvufi kasideler ve bir divân bıraktı.

355. Karabaş Mescidi, U. Osman'ın hocası, 940 (1533)'da ölen şeyh Abdurrahman tarafından inşâ ettirilmiştir; meşhur Teçvid'in yazarıdır; İvaz Mehmedpaşa Cânîi yakınındadır.

356. Kavacidede Türbesi Mescidi, Şeyh Şucâeddin Halertî tarafından inşâ ettirilmiştir. Ölümünden sonra, IV. Mehmed onun hücrelerini bir medreseye dönüştürdü. Kürsü, kadılık mesleğinden ayrıldıktan sonra 1055 (1645)'de Bursa'da vefat eden şeyh Husameddin UşşakTnin oğlu şeyh Vardarî (Vardarlı) Mehmed Efendi tarafından Eyrenos Gazi'nin bıraktığı para ile inşâ ettirildi. Türbenin karşısındaki medrese 1098 (1686)'de ölen Şeyhülislâm Ezin Mehmed Efendi'nin kardeşi Kadiasker Mustafa Efendi'nin gayretiyle vücud buldu. Karşı sırada Şeyhülislam Zekeriya Efendi medresesi vardır ve onun yanında kurucu ve Şeyhülislâm Yahya Efendi'nin annesi, 1024 (1615)'de vefat eden Rukiye Hanım gömülüdürler; bu hanım bir medrese kurmuştur; Selimiye yakınındadır.

357. Kazı (Kadı) Saadl Mescidi, Kahire kadısı Elhac Said Efendi tarafından inşâ ettirildi; aynı zâtın yanında, Kesmekaya yanında bir mektebi de vardır.

358. Kırımî Mescidi, Kınmî Seyid Ahmed Efendi'nin inşâatı bırakmasından sonra, Muhammed Muhiyeddin teşebbüsü ele alarak mescidin yapımını tamamlattı; Eski-Kışla yakınındadır.

359. Ktımrulu Mescidi, M ezan II. Mehmed camisi yakınında bulunan Mimar Sinan tarafından inşâ ettirildi; adının böyle konmasının sebebi mezar penceresinin yanında, su borusunun üzerinde iki güvercin resmi bulunmasıdır.

360. Karakulak Mescidi, II. Mehmed'in pazar kâhyası (intisab ağası) İskender Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir. Mezartaşı üzerine bir hançer hakkedilmiş, oyulmuştur. Karakulak Ağa, cami kapısının yanına bir çeşme yaptırdı; caminin adı bu çeşmeden gelmektedir; Hıka-i Şerif Camii

yakınındadır.

361. Karamustafapasa Darulhadisi Mescidi, İkinci Viyana Muhasarası Serdarı, Veziriazam Kara Mustafa Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Paşa'nın kesik başı Sultan'ın ayaklan dibine atıldıktan sonra, Edirne'de Sancapaşa Camii hadiresine gömüldü; minaresiz medresenin yanında bir mektep ve Kaynak Mustafa Çavuş'un gömülü bulunduğu bir dinlenme yeri bulunmaktadır. Kaptan-ı derya olan Kaymak Çavuş, I. Mahmud tahta çıkınca idam edildi, çünkü III. Ahmed'in Veziriâzam'ı İbrahim Paşanın damadı idi. Kara Mustafa Paşa Hocapaşa yakınında başka bir cami; yine diğer bir camiye de Galata Gümrü-ğü'nden uzak olmayan bir yerde inşâ ettirdi; biricisi, Veziriazam Çorlulu Ali Paşa'nın camisi yakınındadır.

362. Kabasakal Mescidi, Mütefferika kumandanı Sinan Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; Sultanahmed Camii yakınındadır.

363. Katırhanı Mescidi, III. Mustafa'nın hasekisi Aynulhayat Sultan tarafından inşâ ettirilmiştir; kendisi Lâleli çeşmesi yanında yaptırılmış olan türbede gömülüdür; cami Kadırga Limanı yakınındadır.

364. Kanlı Mescidi Arabacıbaşı, yâni II. Mehmed saltanatı dönemi nakliye Paşası tarafından inşâ ettirilmiştir; camisinin yanında gömülüdür; cami Sultan Ahmed Camii civarındadır.

365. Karanlık Mescidi, 884 (1479)'de vefat eden şeyh Hoca'nın torunlarından biri tarafından inşâ ettirilmiştir; Bıçakçı Mescidi yakınındadır.

366. Karamustafapasa Mescidi, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; bu paşa, yukarıda Viyana muhasarası serdârı Veziriazam Mustafa Paşa'dır; cami Hocapaşa yakınındadır.

367. Kız Ahmed Efendi'nin Tekkesi Mescidi, II. Mehmed'le İstanbul fethine gelen bir asker tarafından yaptırılmıştır; Fenâî Mescidi yakınındadır.

368. Karakı Mescidi, Saray ağası Mustafağa Medresesi karşısında değirmenci Hüseyin Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; Aydmzâde Dergâhı yakınındadır.

369. Kara Sarraf İskender Mescidi, Kasımpaşa yakınındadır.

370. Kazgancı Mescidi, II. Mehmed saltanatı döneminde çuvalcılar kumandanı Sâdeddin tarafından inşâ ettirilmiştir; Aksaray, Muradpaşa Camii yakınındadır.

371. Karagümrük Mescidi, Mesih Paşa tarafından yaptırılmıştır.

372. Kaptan İbrahimpâşa Mescidi, Kaptan-ı derya İbrahim Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; 1119 (1707)'da yapımı tamamlanan mescid bir mektep, bir hamam ve bir şadırvanla donatılmıştır. Camiyi yaptıran, inşâat

bittiği sırada Veziriazam Çorlulu Ali Paşa'nın kahyası görevini yürütüyordu; bu görevden derhal üç tuğlu paşalığa yükseldi. Yapının tamamlanmasından sonra, efendisi Ali Paşa ona son derece sanatlı bir Kur'an gönderdi; satırlar arasında Frasca çevirisi de bulunuyordu. Gi-rit'de Kandiye'de, kendisi tarafından yaptırılan bir mektebin avlusunda gömülüdür; camisi eski saray yakınındadır.

373. Kasab Üyas Camii, Kurucusu Fâtih Sultan Mehmed'le İstanbul'a geldi; Davudpaşa civarındadır. ³⁶⁶

Kef (Ki) Harfi.

374. GÜlşenî Tekkesi Mescidi, Babası Ahmed Efendi saray helvacısı ve Halveti olan, aynı tarikattan Mahmud Hal'etî tarafından yaptırılmıştır, yapımı 1035 (1625)'dir.

375. Kepekçiler Mescidi, Kepekciâde Muhiyeddin Mehmed Ffendi tarafından yaptırılmıştır, kadı olan kurucu Baki adıyla da tanınırdı ve 1057 (1647)'de vefat etti. Bu Baki Efendi'nin Osmanlıların büyük şâiri Baki ile bir alâkası yoktur; câml, Fâtih Camii yakınındadır.

376. Kürekçi Mescidi, Kürekçiler kâhyası Elhac Hüseyin Ağa tarafından inşa ettirilmiş ve 1022 (1613)'de tamamlanmıştır; Yedikule yakınındadır.

377. Köprülü Mescidi, Büyük Köprülü Mehmed Paşa'nın türbesi yanındadır, minaresi yoktur; bir çeşme ve bir kütüphaneyle donatılmıştır; yapımı 1072 (1661)'de tamamlanmıştır; Divanyolu yanındadır.

378. Kîtapphâne Mescidi; Râgıbpâşa Kütüphanesi yanındadır; kütüpheneciyi imam temsil eder ve kütüphanenin açık olduğu günlerde namaz kıldırır; Râğıb Paşa'nın kızı tarafından inşâ ettirilmiştir; tarih kitabesini Nevres Efendi 1176 (1762)'da tertib etmiştir. Râğıb Paşa'mn türbesi avludadır ve iki çeşmesi bulunan bir serinleme yeri vardır. Bâyezid Koska'da, Lâleli yakınındadır.

379. Kep em ç i Mescidi, Tasavvuf! bir kitabın yazarı olan ve 952 (1545)'de vefat eden Sinan Muhtedî tarafından inşâ ettirilmiştir; Kantarcılar yakınındadır.

380. Keskemkaya Mescidi, Muhiyeddin Hamamı tarafından inşâ ettirilmiştir; mektebin kapısında Kanunî'nin bir çeşmesi vardır; büyük yangından sonra, 1142 (1729)'de Melek Ağa tarafından yeniden yaptı-

³⁶⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/322-327

rlmıştır; nazırlar ve devlet ileri gelenleri yapı masraflarını aralarında paylaşmışlardır.

381. Kemalpaşa Mescidi, Süleyman Bey ve mescitde gömülü olan oğlu tarafından inşâ ettirilmiştir. Süleyman Bey'in oğlu ünlü Şeyhülislâm Kemalpaşazâde Şemseddin Ahmed Efendi'dir. Halveti dervişi Hoş Baki Efendi, bu caminin yakınında bir tekke kurdu; çağdaş bir araştırmacıya göre bugün Altuncuzâde denilmektedir; cami Eski-Kışla yakınındadır.

382. Kemankeş Mustafapaşa Medresesi Camii, Dershane ile türbe arasında demir bir parmaklık vardır; kurucu 1053 (1643)'de vefat etti; ayrıca türbesinde ünlü âsi ve Ayşe Sultanla evlenen ve âsileri yendikten sonra altı ay Veziriazam olan 1065 (16651 de idam edilen Mehmed paşa'nın yeğeni Veziriazam İpşir Paşa yatmaktadır. İpşir Paşa bir cami inşâ ettirdi ve Kurşun deposu yanında evliler kışlası içindeki bir kiliseyi camiye dönüştürdü; Kemankeş Medresesi Camii, Halıcı Hasan camii yakınındadır.

383. Kirazlı Mescid, Subaşı Süleyman tarafından inşâ ettirilmiştir; yalanında defterdar Şemseddin El-Cenderî gömülüdür ve Nevruzkadın Mektebi bulunmaktadır, karşısında III. Ahmed döneminde ihtilâlcilerin Öldürdükleri İbrahim Paşa'in kâhyası ve damadının türbesi vardır.

384. Kahya kadın Camii, I. Ahmed sarayı Harem dâiresi idarecisi Canfedâ Saliha Hâtûn tarafından inşâ ettirmişlerdir; Karagümrük yakınındadır.

385. Kürekciler Ham Mescidi, II. Mehmed'in silah darı veya üzengi tutanı Hacı Küçük tarafından inşâ ettirilmiştir. O sırada Veziriazam olan Mahmud Paşa han, beriki de mescidi inşâ ettirmişlerdir; Mahmud-paşa meydanındadır.

386. Kürekçi Mescidi, Hacı İsâ tarafından yaptırılmıştır; yakınında yüksek bir çeşme vardır; Balat yakınındadır.

387. Küçük Mescid, Fâtih Sultan Mehmed'in silah darı tarafından yaptırılmıştır; Sultan Valide yakınındadır.

388. Keskindede Mescidi, Karaman meydanı kıyısı ve Şekerci Hanı yakınında bir medresesi bulunan ve bu medresede gömülü bulunan Şeyhülislâm Eftalzâde Hamideddin Efendi tarafından yaptırılmıştır. Kadıasker Hamidzâde Abdullah Efendi'nin türbesi de bulunmaktadır; karşısında, en güzel Hadis mektebini inşâ ettirmiş olan Şeyhülislâm Seyid Mehmed Efendi gömülüdür. Keskinzâde Fâtih Sultan Mehmed'le İstanbul fethine gelenlerdendir; câml onun adını aldı, çünkü caminin yakınında bir başına gömülü bulunmaktadır; cami Nişancıpaşa yakınındadır.

389. Kepenekçi Mescidi, İshak Ağa tarafından inşâ ettirilmiştiñ Daltaban Çeşmesi yakınındadır.

390. Ktiçükmustafapasa C&mii, ünlü eser Durerl Gurer, yâni Saçların incilerinin, Mutavval, Telvih şerhinin, Beydâvî tefsirinin, Mîrka-tul-Vusul ve Mîretul-Usûl tefsirlerinin yazarı Molla Husrev Efendi fon Firamuz Bin Ali tarafından inşâ ettirilmişti; Güller Camisi yakınındadır.

391. Keycihatun Mescidi, Caminin kurucusu Kaftanı Mescidi camisi hadiresinin ortasında gömülüdür; Hâşimpaşa Mektebi karşısındadır.

392. Kinnasti Mescidi, Mutavvel üzerine bir şerh ve Vikayet üzerinde bir tefsir ve ahkâmı diniye hakkında Vecîf adlı eseri yazmış olan, 912 (1506) tarihinde vefat eden Yusuf Efendi Bin Husrev tarafından inşâ ettirilmişti.

393. Kefeli Mescidi, Eskiden kilise idi, Kefe doğumlu birinin teklifi üzerine camiye dönüştürüldü. Draman'da Mahmutpaşa Medresesi yakınındadır.

394. Gül Câmîl, Evvelce klişeydi, sonradan her türlü deniz vasıtaları malzemesi deposu olarak kullanıldı ve II. Selim döneminde camiye dönüştürüldü.

395. Kürekçi Camii, M ezan Şam'da olan kürekçi Ahmed Efendi tarafından inşâ ettirilmişti; caminin sağında bir medrese, solunda bir mektep vardır; şeyh Harirî Mehmed Efendi Dergâhı ve Topkapı civarındadır.

396. Kedük (Gedik) Paşa Mescidi, Divan kâtibi Ali Efendi tarafından inşâ ettirilmişti.

397. Kilise Mescidi, Molla Gürânî tarafından inşâ ettirilmişti, hadiresinde birçok fıkıh ve şariat ileri geleni gömülüdür; Vefa Camii yanındadır.

398. Küçük Ayasofya Câmîl, Evvelce kilise olan mabed, II. Bâyezid saltanatı döneminde idam edilen ve burada gömülü bulunan Kızlarağası Hüseyin Ağa tarafından camiye dönüştürüldü. Aynı zât, Esir-Pazan yakınında bir cami inşa ettirdi. Bu caminin yanında otuzaltı hücre bulunan bir dergâh vardır ki, bunlardan onüçü toplantı yeri, onikisi okul, onbui şeyhlerin ikâmet yeri olarak kullanılmaktadır. Burada Ramazan ayında hatim indirilir, mevlidler okunun burası 1163 (1749) yılında vefat eden Şehrî Mehmed Efendi Vakfıdır; Eminehâatun Hadis Mektebi yanındadır.

399. Keman Mescidi, 936 (1529) yılında musikişinas Ahmed Efendi tarafından inşâ ettirilmişti; Aksaray yakınındadır.

400. Kemşacıbaşı Mehmed Efendi Mescidi, Vasiyeti gereğince, vasiyetname uygulayıcısı Yusuf Ağa tarafından 1060 (1650)'de inşâ ettirilmişti.

401. Kürekçibaşı Mescidi, Topkapı'da bulunan bir cami inşâ ettirmiş olai Ahmed Bey tarafından yaptırıldı; Cerrahpaşa Camii yakınındadır.

402. Kebeclhanı Mescidi, Veziriazam Rustem Paşa tarafından yaptırılmıştır.

403. Kâtib Kasım Mescidi. Kurucu Fâtih Sultan Mehmed'le İstanbul'a geldi; Langa, Yenikapı yakınındadır.

Lam (L) Harfi.

404. Lutfipaşa Mescidi, Yakınında bulunan Lutfipaşa Çeşmesi'nden bu adı almıştır, bir medreseyle birlikte defterdar Ahmed Çelebi tarafından 941 (1534)'de inşâ ettirilmiştir; kendisi mescidin avlusunda gömülüdür; Ekmel Tekkesi yakınındadır.

405. Lfilezâr Mescidi, Bir sipahiler çavuşu tarafından inşâ ettirilmiştir; daha sonra Yefsirî Ahmed Efendi ve çiçekçiler kâhyası olan oğlu Mehmed Efendi tarafından tekrar yaptırılmıştır, Ahmed Efendi burada gömülüdür 1149 (1736).

406. Leylek Yuvası Mescidi, Geber Hacı Pîr tarafından inşâ ettirilmiştir. Yedikule yakınındadır. ³⁶⁷

Mim (M) Harfi

407. Mahmudpaşa Camii, Evvelce bir kiliseydi; 868 (1463)'de Veziriazam Mahmud Paşa tarafından yıktırılan kilisenin yerine inşâ ettirildi; avlusunda bir serinleme yeri ve 1062 (1651)'de Kızlarağası Mustafa Ağa tarafından yaptırılan bir çeşmesi vardır.

408. Mesîhpaşa Camii, Hadım Veziriazam Mesih Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. Evvelce aynı yer üzerinde Hasanpaşa Camii bulunuyordu ve Mesih Paşa tarafından Karagümrük'e naklettirildi. Hasanpaşa Camii hizmetlilerine yeni yaptırılan caminin vakfı tarafından tazminatları ödendi; cami 994 (1585) yılında tamamlandı.

409. Mehmedpaşa Camii, Evvelce bir kiliseydi; II. Selim'in kızı, Veziriazam Mehmed Paşa'nın eşi Esmahân Sultan tarafından camiye dönüştürüldü; Mehmed Paşa, camiye bir medrese ve bir şadırvanla donattı ve bu sebeble mâbed onun adı ile tanındı. Paşa, 919 (1513)'da vefat etü. Camide bir Sultan mahfili ve bir kâbe taşı parçası görünmektedir. Camiyi inşâ ettiren Esmâhan Sultan, Ayasofya'da, babasının türbesinde gömülüdür

³⁶⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/327-331

ve 969 (1561) yılında vefat etmiştir. Mehmed Paşa ile Sultan Hanımın evlenmelerinden doğan İbrahim Han, bir sultan'dan doğma olduğu halde idam edilmedi. Camide gömülü bulunan şeyhlerin listesi vardır.

410. Mehmed Murad Efendi Mescidi, Şeyh Ahmed Efendi'nin oğlu ve iki defa Rumeli Kadiaskerliği makamında bulunduktan sonra 1192 (1778)'de Şam'da vefat eden Damadzâde Feyzullah Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Caminin yanında bir Nakşibendî derg hi ve bir kütüphane de kurmuştur; Fethiye yakınındadır.

411. M mfiraĝa Mescidi, Bu cami aslında bir medresenin mütalea salonuydu, bunun için IV. Murad'ın imamı Evliya Efendi 1045 (1635)'de, namazlar için bir imam ve bir müezzin makamı tesis etti; Vefa Camii yakınındadır.

412. M r&hur Camii. Evvelce bir kilise idi; II. Bâyezid'in ahırbeyi, m r huru  yas Bey tarafından bir cuma camisine tahvil ettirildi; doĝum yeri olan Arnavutluk'ta da bir cami, bir medrese ve bir mektep yaptırdı ve kendisi orada gömülüdür; cami Yedikule yakınındadır.

413. Molla İsh k  Mescidi, İsh k  Mehmed Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; kendisi Fatih Sultan Mehmed'in koruduĝu ş irlerden biridir; cami Balat'tadır. F t h Sultan Mehmed bu ş aire bir kıtası için bin duka ihsanda bulunmuştur.

414. Merkebc ler Mescidi, Kızlaraĝası Cafer Aĝa tarafından inşâ ettirilmiştir; Sultan I. Mustafa saltanatı döneminde yaptırılan cami II. Bâyezid camii yakınındadır.

415. Medrese Mescidi, Bir yeniçeri aĝası tarafından inş sına başlatıldı, kendisi Mısır'a sürgüne gönderilince kız kardeşi İnş atı tamamlattı; bir Hadis mektebiyle donatılan cami Lâleli yakınındadır.

416. Malc  Mescidi, Şamdanc  (imalatçı) Hasan  elebi tarafından inşâ ettirilmiştir; Kocamustafapaşa Camii civarındadır.

417. Memi Çelebi Mescidi. Bu cami, III. Ahmed saltanatı sırasında çıkan bir isyanda öldürülen Damad İbrahim Paşa'nın kızı Fatma Hanım'ın vesiyetn mesine uygun olarak Zeyneb Sultan'ın nezâretinde inşâ edilmiştir; tshakpaşa Camii civarındadır.

418. Mustafabey Mescidi, II. Mehmed'in başhazined n ve 874 (1469)'de vefat eden Musliheddin tarafından inşâ ettirilmiştir; Halilpaşa Camii yakınındadır.

419. Mehmedaĝa C mil, Zamanında Bab saade'nin açıldığı ve kendisine her perşembe divan imk niyle Mekke ve Medine vakıf idareleri

kontrol yetkisi verilen Kızlaragası Elhac Ahmed Paşa tarafından inşa ettirilmiştir; caminin karşısında 999 (1590) 'da yaptırılmış ve Halveti dergahiyle bir çeşme vardır. Divanyolu yanında bir medrese, bir mektep ve Hoca Rustem camii karşısında bir serinleme yeri tesis etti; bu kızlaragası Parmakkapı'da da Siyaset adıyla tanınan bir serinleme yeri kurdu. Üsküdar'da İki cami yaptırdı. İleri fikirlerinden şüphe edilen Başmimâr Davud Aga Vefa Sarayında İdam edildi. Dergâhın birinci şeyhi Yahyabaşzade Hızr Efendi Bin tlyas, Eğri savaşında III. Mehmed'in yanında bulunanlardan biri oldu ve 1005 (1529)'de Eğri önünde verilen ordugâh savaşında şehid düştü.

420. Molla Kestel Camii, Musliheddin Mustafa Kastellânî tarafından inşa ettirilmiştir. Bu zât, kendisine gelinceye kadar Rumeli ve Anadolu Kadiaskerliği tek şahısta toplandığı sırada 886 (1481)'da Anadolu Kadiaskeri olduktan sonra, 901 (1484) yılında vefat etti; camisi Eski-Kışla yakınındadır.

421. Mimar Sinan Mescidi. Yâni, binalar üstadı, Kanunî Sultan Süleyman yapılarının unutulmaz şekillendiricisi Mimar Sinan'ın camisi. Ağakapısı yakınındadır ve bir mekteple bir serinleme yeri vardır; caminin Özelliği kış ve yaz, yâni mevsim farkını hissettirmeyecek bir yapı anlayışla inşa edilmiş olmasıdır. Büyük usta Sinan 901 (1495) tarihinde vefat etti.

422. Meşeli (Miseli) Mescidi, Arkiyeci (yani İsviçre tarzı küçük başlıklar imâl eden) Ahmed Ağa tarafından inşa ettirilmiştir; Silivri Kapusu yakınındadır.

423. Mimar Hayreddin Mescidi. Yâni binalar üstadı Hayreddin'in camisi; Sinan'ın büyük eserleri civarındadır.

424. Molla Şeref Camii, II. Mehmed'in adalet ve fıkıh ilmi danışmanlarından biri olan Kırımlı Şerefeddin tarafından inşa ettirilmiştir. Halıcılar Köşkü yakınındadır.

425. Mercanağa Camii, Kızlaragası Mercan A^h. tarafından inşa ettirilmiştir; 1114 (1702)'de Kızlarağası kâhyası Nezir Ağa tarafından yeniden yaptırılmıştır; Eski Saray civarındadır.

426. MiLrimâhhatun Mescidi. Yâni II. Bâyezid'in saray kadınlarından biri olan Mihrimâh'ın camisi; Karagümrük yakınındadır.

427. Molla Husrev Mescidi, Mehmed Bin Firamuz Bin Ali tarafından inşa ettirilmiştir. Fetih sırasında İstanbul Kadılığı yapmış olan Hızr Beyin yerini aldı. Bu sebeble, asıl adı Chalcedon olan Kadıköy bu zâtın adım aldı; 885 (1480) yılında vefat etti; Bursa'da gömüldü. Yakınındaki Medrese Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın tesisidir; cami Vefa Meydanı yakınındadır.

428. Musliheddin Mescidi, Tahta Minare de denilmektedir. Şeyh Foçalı Mustafa Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir, oğlu Mehmed Efendi şeyhtir ve Beydavî tefsiri üzerine bir şerhin yazarıdır: karşısında Top Kapusu'nda, Hz. Peygamber'in hırkasının muhafaza edildiği caminin yakınındadır.

429. Mehmedpaşa Mescidi, Büyük Şeyh ve İlim adamı Ak-Şemseddin'in yeğeni tarafından inşâ ettirilmiştir, büyük Şeyh'in akrabasının adı Giyaseddin Mehmed Efendi'dir ve Paşacelebi adıyla tanınmıştır; 927 (1520)'de vefat etmiştir; cami Ağa-Kapusu yakınındadır.

430. Makasçılar Mescidi* Hoca Piri tarafından yaptırılmıştır; Kemankeş Mustafapaşa Türbesi civarındadır.

431. Muselli Mescidi, Yâni, Du  Sığınma yeri camisi, Veziriazam Ferhad Paşa tarafından yaptırılmıştır. Caminin yapımı bir rüya ile al kalıdır: Ferhad Paşa Yeniçeriağası iken Halvet lerden şeyh Mehmed Efendi, ona rüyasında kendisini Sultan'ın damadı ve Veziriazam olarak gördüğünü anlattı. Ferhad da ona, rüya ger ekleştittiği takdirde bir cami ve bir tekke yaptıracağı vaadinde bulundu ve sözünü yerine getirdi. Şeyh, 976 (1568)'de vefat etti. Ferhat Paşa iki defa Veziriazam olduktan sonra 1003 (1595)'de idam edildi. Kendisi için yaptırılmış türbede yatmaktadır. Mektep ve Hadis mektebi, iki defa Reisefendi (Hariciye Nâzın) makamında bulunmuş olan Elhac Mustafa Efendi tarafından kurulmuştur ve kendisi 1106 (1694)'de vefat etmiştir; cami Kumkapı civarındadır.

432. Manastır Mescidi, Silivri Kap usu yakınında bulunan ve 1183 (1769)'da Davutpaşa'da İmparatorluk ordugâhında vefat eden Hadım İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır.

433. Meydancık Mescidi* Şeyhülislâm D  ti zade Mustafa Efen-di'nin ana tarafından ceddi ve Sarımsak Mescidi maddesinde adı geçen, Taşra Büyük-Kadısı Abdülkadir Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; 1145 (1769) yılında vefat etti ve Divanyolu ile Sinanpaşa medresesi yanında toprağa verildi.

434. Muradpaşa Camii, II. Mehmed (F t h) saltanatı döneminde bu addaki vezir tarafından bir medrese ve yakınındaki  ille hamamla birlikte inşâ ettirildi; Murad Paşa Uzun Hasan'a karşı yapılan savaşta, 879 (1474) yılında şehid oldu. Şadırvan, bu caminin hadiresinde gömülü bulunan Veziriazam Kara Davud Paşa tarafından yaptırılmıştır. Büyük mihrabın yanında, Veziriazam ve bu addaki ilk devlet adamı Mesih Ali Paşa gömülüdür: onun yanında 1182 (1768)'de vefat eden Şeyhülislâm Piriz de Osman Efendi'nin kabri bulunmaktadır; şadırvanın karşısında,  nl 

Bursa kadısı altıparmak İbrahim Efendi'nin kabri vardır; cami Aksaray'dadır.

435. Muamele Mescidi, Şeyh Mustafa Bin Yusuf Bin Abdullâtîf tarafından inşâ ettirilmiştir; Yeniçerilerin Ortacâmi vaizi olan kurucu 1006 (1597)'de vefat etmiştir. Mesih adlı ilk Veziriâzam'ın camisi yakınındadır.

436. Şeyhülislâm Ali Efendi Mescidi, Galata'da da bir camisi olan Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi tarafından yaptırılmıştır; 932 (1525)'de vefat eden ünlü Şeyhülislâm'ın camisi Sirkeci'dedir.

437. Hahmudağa Camii, Kanunî Sultan Süleyman'ın su tesisleri kâhyası (emîni) tarafından inşâ ettirilmiştir; Fener yakınındadır.

438. Manastır Mescidi, Eski bir kilise olan bina, III. Mehmed'in mâiyyet çavuşlarından biri tarafından camiye dönüştürülmüştür. Caminin yakınında görülen mektep ve çeşme Ali Ağa tarafından yaptırılmıştır; Kürekçi Süleymanağa Camii yakınındadır.

439. Mercimek Mescidi, Çakır Ağa tarafından yaptırılmıştır; Lâleli civarındadır.

440. Macuncu Mescidi, Yâni bu cuma namazı kılman cami, 936 (1521)'de vefat eden macun imalatçısı Kasım Abdullah Ağa tarafından yaptırılmıştır. Yakınındaki hamam Şeyhülislâm Ebussuud Efendi tarafından kurdurulmuştur.

441. Münftî Mescidi, Müezzin Elhac Hasan Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; 1179 (1765) depreminde yıkılmış, Sultan III. Mustafa tarafından yaptırılmıştır; Saraç Doğanağa Camii yakınındadır.

442. Münecim Saadi Mescidi, Yâni gökbilimcisi Saadi'in camisi. Kurucu, Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanatı döneminin ortalarında gökbilimci olarak tanınıyordu; kendisine İshak Efendi deniliyordu ve Derviş Saadiler tarikatındandı. 947 (1540)'da vefat etti; eski barut imalâthanesi yakınındadır.

443. Mîmâr Camii, Bina emîni Acem İsâ tarafından yaptırılmıştır; aynı yerde bir Halveti dergâhı vardır ve şeyhi 1090 (1697)'de vefat eden Mevlvî Çelebi İsmail Dede Efendi'dir. Halifelerinin taşıdığı mevlvî külâhı bir sütuna asılmıştır. II. Mustafa'nın kızı Emine Sutan orada üstü kapalı bir türbede gömülüdür; türbenin yanındaki çeşme 1154 (1738)'de kendisi tarafından yaptırılmıştır.

444. Molla Gürflnî C&mîi, Bu addaki Şeyhülislâm tarafından inşâ ettirilmiştir. İnşaat 866 (1464)'de tamamlandı; camiye bir şadırvan ve bir mektep ilâve edildi; 892 (1486)'de vefat etti; biri Eski Saray yanında, diğeri Vefa meydanında, bir diğeri de Galata'da Tekke Camii adı altında olmak

üzere üç cami inşâ ettirdi. Camideki şadırvan Veziriazam Köprülü Amcazade Hüseyin Paşa'nın kızı tarafından yaptırılmıştır. Camisinde Nahifi tarafından tertip edilmiş ve 1124 (1712)'de Fundukzâde İbrahim Efendi'nin üstad elinden çıkma bir kitabesi bulunmaktadır; caminin 1136 (1723)'de vefat eden tabiblerbaşı Ömer Ağa'nın yaptırdığı bir mektebi vardır. Şeyhülislâm Damad Çelebizâde Âsim İsmail Efendi de burada gömülüdür.

445. Mehterhane Mescidi; Çadır mehterleri kışlası kapısının üstündedir; Kanunî Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır.

446. Muhasebeci Cfmîlî, I. Ahmed saltanatı döneminde Maliye birinci muhasebe Odası âmiri Ahmed Efendi tarafından yaptırılmıştır; Ye-nlkapu Langa yakınındadır.

447. Mustafaefendi Cfmîlî, Dinî vakıflar kâtibi tarafından yaptırılmıştır; Kocamustafapaşa'dadır. İnşa tarihi 1193 (1779)'dür.³⁶⁸

Nuh (N) Harfi.

448. Nişancı Camii, Veziriazam Karamânî Mehmed Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Mehmed Paşa Celâlleddin Rumî soyundandır ve 886 (1481)'de idam edilmiştir³⁶⁹.

449. Nevbahar Mescidi, Muhiyeddin Mehmed Bin İsâ tarafından inşâ

³⁶⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/331-336

³⁶⁹ Karamanî Mehmed Paşa, Fâtih Sultan Mehmed'in son Veziriazamıdır. Karamanî Mehmed Paşa'nın idam edilmediği, kıskartılan yeniçeriler tarafından konağı yağma ve kendisinin şehid edildiği tarihî bir gerçektir. Bir konuda ya •Camiler Bahçesi» adlı eserin sahibi Ayvansaraylı Hüseyin Efendi veya bu Osmanlı Tarihi'nin yazarı Hammer yanlışlardır. Hüseyin Efendi yanlışmışsa, Hammer gibi dikkatli bir müellif ve araştırmacının onu düzeltmemesi hayret vermektedir. Bütün tarihlerde yazıldığı gibi, Büyük Fâtih 886 (1481) 3 Mayıs günü Maltepe civarında "Hünkârçayın" mevkiinde ikinci vakti vefat etmiştir. Bundan sonra da Karamanî Mehmed Paşa'nın şahadeti ile sonuçlanan olaylar Şöyle gelişmiştir: Osmanlı menbâlarına göre. Karamanî Mehmed Paşa, büyük şehzade Bâyezid'i tahta davet için Keklik Mustafa'nın Amasya'ya gönderilmesine zahiren muvafakat etmiş olmakla beraber, hususî adamlarından birini de gizli bir mektupla Konya'ya göndererek şehzade Cem'i hemen yola çıkıp sür'at-le yetişmek üzere İstanbul'a davet etmiş, bu suretle Bâyezid gelmeden evvel meşru veliahdı tahta çıkarak bir emrivaki yapmak istemiş, Yeniçerilerin herhangi bir hareketine maanl olmak için de Fâtih'in ölümünü gizlemiş ve tabutunu bütün perdeleri kapalı bir arabaya koydurup, Pâdişah'ın hasta olduğunu ilan ederek, derhal İstanbul'a götürmüştür. Fakat Paşa'nın tedbirli davranmadığı rivayet edilen İstanbul'la Üsküdar arasında yollan keserek Maltepe'deki orduyu İstanbul'a geçemeyecek bir vaziyette tutmak istemesi ve hattâ İstan bul'daki Acem i-oğlanlarını da bir iş bahanesiyle şehirden çıkarması meselenin derhal anlaşılmasına sebep olarak Yeniçeriler payitahta akın etmiş, o sırada İstanbul muhafızlığında bulunan eski Veziriazam Devşirme tshak Paşa'nın tahrik ve teşvikiyle Türk Veziriazam Karamânî Mehmed Paşa'nın konağı yağma edilip Fâtih'in bu kıymetli veziri şehid edilmiş, diğer birtakım Türk devlet adamlarının konakları da yağma ettirilip diğer bir takım cinayetler daha irtikâb edilmiş ve işte bu suretle, devşirme ve dönme tshak Paşa, İstanbul'da Yeniçeri kuvvetine İstinaden kendi kendine vaziyete ve hükümete hâkim olmuştur. Fâtih'in son Veziriazamı olan Karamanî Mehmed Paşa merhum, Yeniçerilerin parçalayıp öldürdükleri İlk Veziriazam sayılır. Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İsmail Hami Danışmend (Ç.N.).

ettirilmiştir; Fatih Sultan Mehmed'in ekmekçibaşısıdır. Hasekisul-tan camiini yaptığında esiri Nevbahar'ı da ibâdete alıştırdı. Camiye taş bir minare koydurdu ve cami bu sebeble Nevbahar adını aldı; Haseki Camii yakınındadır.

450. Nurdede Mescidi, Elhac Bahşâyîş Mirallah Efendi ve diğer birçok şeyh tarafından inşâ ettirilmiştir; Molla Gürânî yakınındadır.

451. Nazmi Tekkesi Mescidi. 1010 (1601)'da, çavuşbaşı olduğu sırada Yavaşca Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır; kendisi burada gömülüdür; ayrıca birçok şeyh de burada gömülüdür; Şehremini yakınındadır.

452. Nerdubanlı Mescidi, Yâni dereceler camisi, Şeyhülislam Molla Gürânî tarafından inşâ ettirilmiş tir; Bezasiye Camii civarındadır.

453. Nerdubanlı Mescid, Kâtip Sinan tarafından yaptırılmıştır. Kadırga civarındadır.

454. Nişancıpaşa Câmîi, 950 (1543)'ye doğru Haleb kadısı, büyük nişancı Celâlzâde ve Reisefendi'nin yakın dostu Pîr Ahmed Efendi'nin oğlu Nişançibaşı Boyalı Mehmed Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir; babasının ölümünden sonra Nişancı makamına geldi 981 (1573). 985 (1577)'de Haleb Beylerbeyi oldu; 988 (1580)'de yeniden nişancı makamına geldi; 989 (1581)'da dördüncü Kubbeveziri oldu: bir yıl sonra tekrar nişancı makamına atandı; nihayet altıncı Kubbe veziri oldu. Bu makamdayken 1004 (1495) yılında vefat etti. Camisinin yanında iki medrese, bir Sofi tekkesi ve şadırvanın karşısında bir sarnıcı vardır. Karşısında Um Veled Camii ve civarında Keskindede Tekkesi vardır.

455. Nerdubanlı Mescidi, Kemâl e d din tarafından yaptırılmıştır; Koska yakınındadır.

456. Nahılbend Mescidi, Uzun-Çarşı'da inşâ edilmiş bir caminin de kurucusu olan, İbrahim Paşa mâiyyetinden Elhac Hasan Ağa tarafından yaptırılmıştır. İdris Köşk yanında özel bir türbede gömülüdür. Caminin yapıldığı yere Nahılbend denmesinin sebebi burasının palmyelerle süslü olmasıdır; prenslerin düğünleri ve şehzadelerin sünnet düğünleri burada başlardı. Caminin kürsüsü Veziriazam Sürmeli Ali Paşa tarafından konulmuştur; bu Paşa 1106 (1694)'de Edirne'de idam edildi ve Kasımpaşa Camiinde gömülüdür; Nahılbend Camii, Ahmedpaşa Camii yakınındadır.

457. Nerdübanlı Mescidi, Mîr İskender Çelebi tarafından yaptırılmıştır; Sarımsak Mescidi yakınındadır.

458. Naallı Mescidi. Fatih Sultan Mehmed'le gelenlerden ve büyük

Şeyh Ak-Şemseddin Hz.'nin akrabası imam Ali Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. Bu cami Naalli adını taşımaktadır, çünkü minare duvarında dört at nalı bulunmaktadır. Karşısında Veziriazam Sofu Mehmed Paşa bir medrese yaptırmıştı Veziriazam Kapusu yakınındadır.

459. Neslîs&h Câmîi, annesi II. Bâyezid'in kızı Gevher Sultan'dan torunu olan Mehmed Bey'in kızı tarafından inşa ettirilmiştir. Neslîşahın kocası İskender Bey, Salih Paşa tarafından yaptırılan inek-tebun önünde gömülüdür. Caminin su deposunun üzerindeki kitabede 956 (1549) rakamları vardır. Yakındaki bir mektebin kitabesinde 987 (1579) rakamları görülmektedir. Caminin ve mektebin vakıfları birbirlerinden tamamiyle ayırdırlar; bununla beraber, ihtiyaç durumunda birbirlerini desteklemeleri gözönünde tutulmuştur. Tesis kavûnâmesi caminin duvarına hakkedilmiştir. Civardaki çeşme Sultan Çeşmesi adını taşımaktadır ve Kanunî tarafından tesislerden, Kırkçeşme'den beslenmektedir. Bu çeşmeyi Mesih Paşa'nın kâhyası yaptırmıştır; Cami Edirne Kapusu'ndadır.³⁷⁰

Var (V) Harfi.

460. Veled Karabaş Mescidi, Lâlezâr yakınındaki Karabaş camisinin kurucusu Abdurrahman Efendi'nin oğlu Elhac Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır.

461. Vezirhane Mescidi, Babası Köprülü Mehmed Paşa'nın türbesinde gömülü bulunan. Veziriazam Köprülü Ahmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. 1087 (1676)'de Edime yolunda, Çorlu'da vefat etti. Bu türbenin yanında bulunan ve yukarıda sözü edilen kütüphaneyi kurdu; Çenberlitaş'tadır.

462. Valide Medresesi Mescidi, Asıl olarak Şark fâtihi ve III. Mu-rad'ın Veziriâzam'ı Özdemirolu Osman Paşa tarafından yaptırıldı; IV. Mehmed'in büyük annesi Mâhpeyker Kösem Sultan tarafından tamir edildi ve civarında bir çeşme kuruldu. Özdemirolu Osman Paşa'nın tesisini gösteren kitabede 993 (1583), Validesultan'm çeşme kitabesinde ise 1050 (1640) tarihleri görülmektedir. Veziriazam Özdemirolu Osman Paşa baba tarafından Çerkeş asıllıydı ve kendisi Abbasilerden olduğunu ileri sürüyordu.³⁷¹ Validesultan Kösem, eşi I. Ahmed'in türbesinde gömülüdür IV. Murad ve

³⁷⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/336-338

³⁷¹ Özdemirolu Osman Paşa, Çerkeş değil Dağıstan Türklerindendir. Babası Özdemir Paşa'nın Çerkeslikle alâkası yoktur. Hammer, Özdemirolu Osman Paşa'nın Mısır valiliği ve Mekke emirliği sırasında Abbasî prensesiyle evlenmiş olmasıyla Paşa'nın soyunu karıştırmaktadır (Ç.N.).

Sultan İbrahim'in annesidir ve ayrıca Çinili Câmii'nin kurucusudur; Üsküdar'da bulunan bu cami 1061 yılında inşâ edilmiştir. En yakın medrese Ayaspaşazâde Mustafa Pa-şa'nınkidir ve karşısında Şeyhülislâm Debbağzâde Mehmed Efendi medresesi bulunmaktadır; II. Selim hamamları civarındadır.

463. Voynuk Şecft Mescidi, Şeyh İbrahim Efendi tarafından yaptırılmıştır; caminin karşısındadır ve mektebin yanında ünlü şâir İsâ Necâbî Efendi gömülüdür, 914 (1508) yılında vefat etmiştir; Vefa meydanı yanındadır.

464. Valide Hanı Mescidi, IV. Mehmed'in daha Önce adı geçen büyük annesi, 1062 (1650)'de boğdurularak öldürülen Mâhpeyker Kösem validesultan tarafından yaptırılmıştır.³⁷²

He (H yumuşak) Harfi.

465. Himmetzâde Zaviyesi Mescidi, 1095 (1683)'de vefat eden defterdar İbrahim Efendi tarafından, bir defterdar tarafından yaptırılan tekkesinin içinde inşâ ettirilmiştir; tekkeyi inşâ ettiren IV. Mehmed'in defterdarlarından biridir; Taşralı Büyükkadılar Camii civarındadır.

466. Hindiler Tekkesi Mescidi, Yâni Hindistanlılar Tekkesi Mescidi; Sultan II. Mehmed tarafından yaptırılmıştır ve Nakşibendî İshak Buha-ra'nın ibâdetine tahsis edilmiştir; caminin kapısı yanında Horhor çeşmesi bulunmaktadır; Veziriazam Mahmud Paşa, tekkenin masraflarına karşılık gümrük varidatını tahsis etti; Aksaray Muradpaşa Camii yanındadır.³⁷³

Ye (Y) Harfi.

467. Tayla Mescidi, Davud Paşa'nın kâhyası Aydın kâhya tarafından yaptırılmıştır. Kürsü, Çelebi Ulak Seyid Mehmed Sadık Ağa tarafından tesis edilmiştir. Mehmed Sadık Ağa, Akşehir'de Nasireddin Ho-ca'nın yanında gömülüdür; 1091 (1680)'de vefat eden Çelebi, hat yazan olarak dört yüz Kur'an yazmıştır.

468. Yahya Güzel Mescidi, Mescidin kurucusu yakındaki medresenin yanında gömülüdür. Kürsü üç defa veziriazam olan İbrahim Paşa'nın eşi ve

³⁷² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/338-339

³⁷³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/339

Ayasofya'da III. Mehmed türbesinde gömülü bulunan Ayşe Sultan tarafından konulmuştur, cami Vefa'dadır.

469. Yolgeçen Mescidi, Defter Emîni Ömer Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; 991 (1583) "de tamamlanan cami, Atik (eski) Marmara yakınındadır.

470. Yarhisar Mescidi, 906 (1500)'de vefat eden Musliheddin Mustafa Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Camisinin karşısında bulunan çeşmenin inşâsı için Kanunî Sultan Süleyman döneminde gayret gösterdi; bu sebeble çeşmeye Kadı Çeşmesi denilmektedir. Yakınında

Şeyhülislâm Ahmed Efendi camii vardır ve kurucusu medrese yanında gömülüdür.

471. Yenibahçe Mescidi, Bakkaliye taciri ve bir un deposunun camiye dönüştürerek Arpacılar camiini tesis eden Halil Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir. Ayrıca bir çeşme yaptırmıştır; camisi Yenibahçe Çayırı yanındadır.

472. Yorgancı İbrahimağa Mescidi; Kasap Elhac Ahmed Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; Haydarpasa yakınındadır.

473. Tazıcı Camii, Kâtip Musliheddin tarafından yaptırılmıştır; Fethiye yakınındadır.

474. Yenikapı C&mîi, Cuma camisidir; Veziriazam Sofu Mehmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. 1060 (1650) yılında idam edilen bu Veziriazam, Naalli Câmii-yanında görülen caminin de kurucusudur.

475. Yakubzade Mescidi, 1148 (1735)'de vefat eden Seyid Mustafa Efendi tarafından yaptırılmıştır; Yayla civarındadır.

476. Yamaklar Mescidi, Bina eminleri şeyhi, İsmail Çelebi'nin babası Yamak Mehmed Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; Çavuş Camii yakınındadır.

477. Yedikule Camii, Fatih Sultan Mehmed tarafından inşâ ettirilmiştir.

478. Tayla Camii, Üç kere Bağdad valiliğinde bulunan ve 1077 (1666)'da vefat eden Kanbur Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. Mektebinin yanında, suyu Kanunî Sultan Süleyman'ın Kırkçeşme'sin-den gelen güzel bir çeşme vardır. 986 (1578)'da doksan üç yaşında vefat eden, San Gürz'ün damadı ve Beydâvi şerhi yazan Sinaneddin Yusuf Efendi burada gömülüdür.

479. Takubağa Mescidi, Eski Saray ağası tarafından inşâ ettirilmiştir; Selimiye yakınındadır.

480. Yavuz Mehmedağa Mescidi, Bu addaki Segbanbaşı tarafından inşâ

ettirilmiştir; Davutpaşa yakınındadır.

481. Yenimahalle Mescidi, İmparatorluk ailesinden Şehsuvar Bey tarafından yaptırılmıştır; Kadirga limanı yakınındadır.

482. Temciler Mescidi, Fazlıpaşa Sarayı içinde bulunan camilerin üçüncüsüdür. Uzun Şecâ camii bahsinde kurucusu bahis konusu edilmiştir.

483. Yavuce Şahin Mescidi, Fâtih'in askerlerinden biri tarafından inşâ ettirilmiştir; Mahmud Gaznevî mektebi yakınında, Uzun-Çarşı yanındadır.

484. Yoğurtçular Kârhanesi Mescidi; Ah ur Kapusu yakınındadır.

485. Yatağan Mescidi, II. Mehmed'in topçu Paşası Elhac İlyas Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir. Adını şeyh Yatağandede'den almıştır; şeyh, II. Mehmed saltanatı döneminde burada güzel bir çeşme yaptırmıştır. Mektep, Boğaziçi'nde Kanlıca'da görülen camiye yaptırmış olan İskender Paşa tarafından tesis edilmiştir. Yakındaki tekkeyi yaptıran ve 1038 (1628) yılında vefat eden Hakikîzâde Şeyh Osman Efendi, kendisinden sonra gelen şeyhlerle (halifeleriyle) orada gömülüdür.

486. Tahnikapın Sokağı Mescidi, Yâni kasap dükkanı sokağı Mescidi. İdam edilen Kızlarağası Beşir Ağa'nın esirlerinden Hatice Usta tarafından yaptırılmıştır. Hatice Usta, 1166 (1752)'da bu caminin yanında bir çeşme inşâ ettirmiştir; Sultan II. Bâyezid'in camisi yanındadır.

487. Teni Dersiye Mescidi, Edirneli bir müderris olan Dülbencizâde Mustafa Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; Kûrekçiba-şî Süleymanağa Camii yakınındadır.

488. Yıldız Tekkesi Mescidi, Kurucusu Yıldızdede, İstanbul fethi sırasında bir kiliseyi hamama dönüştürdü ve bu yapı onun adını aldı; Sultan I. Mahmud tahta çıktığında mezan yeniden yaptırıldı ve orada 1166 (1752)'da bir tekke kuruldu.

489. Buraya kadar zikredilen camilerin sayısı 485'e varmaktadır ³⁷⁴, bunlardan 108'i ilk inşâ edildikleri durumdadırlar; 166'sının namaz kürsüleri vardır ve daha sonra inşâ olunmuşlardır; 209'u mahallelere bağlıdır, yâni her biri bir mahallenin camisidir; 168'inin bağlı bulunduğu mahalle yoktur. Bütün bu camiler şehir surları ve sayıları 28 olan şehir kapılan içindedirler ki, bu kapıların adları şöyledir:

1. Bahçe kapısı. 2. Cami kapısı. 3. Balıkpazan kapısı. 4. Zindan kapısı. 5. Odun kapısı. 6. Ayazma kapısı. 7. Unkapanı kapısı. 8. Ctbali (Cubali) kapısı.

³⁷⁴ Yazarın bulusudakl hesabında yanlış olduğu inanın zordur. Herhalde bir kafiye hatasıdır, zira sayı ilk 10 Sultan camliyle 499'a varmaktadır

9. Aya kapısı. 10. İçerü yeni kapısı. 11. Petro kapısı. 12. Fener kapısı. 13. Balat kapısı (Yahudiler mahallesi kapısı). 14. Ay-vansaray kapısı. 15. Eğri kapısı. 16. Edime kapısı. 17. Top kapısı. 18. Mevlevihane kapısı. 19. Silivri kapısı. 20. Yedikule kapısı. 21. Narh kapı. 22. Samatya kapısı. 23. Davutpaşa kapısı. 24. Bahçe(Bostan) kapı. 25. Daşra (dışarı) Yeni Kapı. 26. Kum kapısı. 27. Çatladı kapı. 28. Ahır kapı,³⁷⁵

II. İstanbul Surları Dışında İnşâ Edilmiş Camiler.

490. Yedikule Câmîi, II. Mehmed tarafından inşâ ettirilmiştir; Yedikule dışındadır.

491. Kasablar Mescidi, Divanyolu'nda bir cami ve bir medrese yaptırmış olan Veziriazam Kara Mustafa Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. Kesik başı Sanıca camiinde gömülüdür; cami Yedikule dışındadır.

492. Debbağler Mescidi* 1139 {1726}'da debbağ Elhac Ahmed Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir. Camiler Bahçesi yazannın döneminde Ahmed Ağa daha hayattaydı.

493. Hacı Mahmud Mescidi. II. Bâyezid döneminde yaşayan mes-cid adının sahibi tarafından inşâ ettirilmiştir; Merkez Efendi ve yeni Mevlevi Tekkesi kapısı yakınındadır.

494. Yenikapı Mevlevihane Mescidi, Malkoç Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır; Mekke'de hac sırasında bir suç yüzünden idam edilirken Yeniçeri başhalifesine bildirdiği son arzusu üzerine inşa edilmiştir (1006-1597).

495. Merkezefendi Tekkesi Mescidi, Şeyh Musliheddîn Merkez Musa efendi Bin Mustafa Bin Kıld Bey Bin Haydar tarafından inşâ ettirilmiştir. Tekkenin şeyhleri orada gömülüdür, Hadis mektebi kurucusu Abdalbâki Paşa da orada gömülüdür, kendisi Tokat'da onaltı yıl valilikten sonra vefat etmiştir. Tekkenin kapısı dışında bir çeşme vardır; şeyhin türbesinin arazisi üzerinde birkaç basamakla inilen bir ayazma bulunmaktadır; yakında bulunan kaplıcaya şifâyâ kavuşmak üzere hastalar gelmektedir.

496. Amfîni Mescidi, Bir valinin divan kâtibi tarafından yaptırılmıştır.

497. İlyasefendi Mescidi, tıyas Şecâeddin Bin İlyas tarafından yaptırılmıştır. Dimetokalı ve Edirne Sultanbâyezid Camii müderrisi olan tiyas Efendi doksan yaşında vefat etmiştir. Seyid Şerif Corcanînin bütün eserleri

³⁷⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/340-342

için tefsirler yazmış olan İlyas Efendi, oğullarından Ebu Hamid ve Lutfullah'la birlikte camisinin yakınında gömülüdür.

498. Tekyeci Cftmîl, Küçük İsviçre tekkeleri imal eden ve 986 (1578) yılında vefat eden İbrahim Efendi tarafından yaptırılmıştır. Top-kapı dışındadır.

499. Savak Mescidi, Husâmî Ahmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. Ahmed Paşa, damadı Veziriazam Siyavuş Paşa'dan üç yıl sonra, 1008 (1599)'de vefat etmiştir. Caminin bulunduğu mahalleye Savak dendiği gibi Cebeci de denilmektedir. Caminin karşısında Kanunî'nin Kırkçeş-me sulannın taksim deposu ve önünde yüksek bir çeşme vardır. Su deposunun (Taksim) bahçesinde eski Segbanbaşının köşkü bulunmaktadır. Segbanbaşı orada hristiyanların paskalya yortusunda üç gün nöbete çıkıyordu. 1193 (1779)'de, silahdar Seyid Mehmed Paşa, caminin tahta minaresini taş olarak yaptırdı. Kalecikli Şişman Mehmed Ağa İbn Baba Yusuf, 1194 (1642)' de bir abdest alma çeşmesi tesis etti; Eğri Kapu dışındadır.

500. Ayvansaray Mescidi, 999 (1590)'da vefat eden Korucu Mehmed Çelebi tarafından yaptırılmıştır. Mezan Eyub yolunda, sağ taraf-daki Tokmaktepe eteğinde taştan yaptırılmıştır; Ayvansaray Kapusu dışındadır.

501. Balat İskele Mescidi, Yusuf Şucâeddin tarafından inşâ ettirilmiştir.

502. Yenikapı İskele Mescidi, Yangın sonucu yandıktan sonra Şeyhülislâm Dürriâde Mustafa Efendi tarafından tamamiyle yeniden inşâ ettirilmiştir ve kitabesi 1179 (1765)'de Müstakimzâde tarafından tertip edilmiştir.

503. Ayakapusu Mescidi, Ahmed Çelebi tarafından yaptırılmıştır. Orada bir türbede İstanbul fethinde şehîd düşen Segbanbaşı Abdur-rahman Ağa gömülüdür; Veziriazam Ahmed Paşa camiye yeniden inşâ ettirmiştir; Aya Kapu dışındadır.

504. Cibfilikapusu Mescidi, Osmanzâde Mehmed Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir; Cibâll Kapusu dışındadır.

505. Tüfenkhâne Mescidi, yâni tüfek imalathanesi Mescidi, Kanunî Sultantan Süleyman tarafından yaptırılmıştır; caminin karşısındaki silah imalathanesi de onun eseridir; Unkapanı yakınındadır.

506. Unkapanı Mescidi, Subaşı (polis müdür) Süleyman Ağa tarafından Kanunî Sultan Süleyman saltanatı döneminde inşâ ettirilmiştir. Kızlarağası Beşir Ağa, camide Mevlit okunmasını tesis etti ve Mekke ve Medine vakıfian idarecisi Beşir, camiye büyük yardımlarda bulundu. Birinci Beşir, Eyub Sultan'da türbesinde gömülüdür; ikincisi, Üsküdar'da Şahin Camii yalanında

gömülüdür; cami Unkapanı dışındadır.

507. Zeytinciler Câmîi, Hüseyin Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir. Caminin içindeki çeşmenin suyu Süleymaniye camisinin aşağısından geçmektedir; Ayazma Kapsu dışındadır.

508. Ayazmakapsu Mescidi, Elhac Davud Ağa tarafından yaptırılmıştır.

509. Odunkapsu Mescidi» Sebze taciri El hac Salih tarafından inşâ ettirilmiştir; Odun Kapsu dışındadır.

510. Soğancılar Mescidi. Soğancılar kahyası tarafından yaptırılmıştır; Camiler Bahçesi yazarının döneminde, 1194 (1780)'de tamamlanmıştır; Oduncular Kapsu dışındadır.

511. Yoğurtçular Mescidi, Anî Çelebi Mehmed Bin Kemal Ahî Can, Tebrizî tarafından yaptırılmıştır; bu Âhî Çelebi Kanlı Finn Câmîi'ni yaptırmış olandan ayrıdır. Birincisi, Sultan İkinci Mehmed Hastahane-si tabibler başı idi; hac ziyaretinden Mısır'a gelirken 930 (1523)'de vefat etti; Hapishaneler Kapsu dışındadır.

512. Tekneciler Mescidi, Fâtih Sultan Mehmed döneminde, Kızla-rağası Mustafa Ağa tarafından inşâ ettirildi.

513. Gümrükönü Mescidi, Fâtih Sultan Mehmed tarafından yaptırılmıştır.

514. Hidâyet Camii, Bahçe Kapsu'nda kayıkların çeki yeri yakınında; Sultan II. Mahmud döneminde, 1220 (1812)'de Pâdişâhın kendisi tarafından inşâ ettirilmiştir; sürekli endişe ve asayişsizlik sebebi olan kayıkçıların eski kaldıkları yerde yapılmış, adı da doğru davranış anlamında yine Sultan tarafından konmuştur.

515. Bursa Tekkesi Camii, Caminin kapısı yanında kardeşi Visâlî Efendi'yle gömülü bulunan Mehmed Gilan Efendi tarafından yaptırılmıştır; Bahçe Kapsu dışındadır.

516. Kireç İskelesi Mescidi, II. Sultan Mehmed tarafından inşâ ettirilmiştir. Kürsü, üçüncü defa Veziriazam olan ve daha sonra 1138 (1712)'de idam edilen Mustafa Paşa tarafından tesis edilmiştir.

517. Tulumbacılar Ocağı Mescidi, I. Mahmud tarafından yangın söndürme teşkilâtının kurulması münasebetiyle inşâ ettirilmiştir.

518. Yeşil Kiremitli Mescid, Kanunî Sultan Süleyman tarafından yakındaki Ocak halkının yararlanması düşünüldükçe inşâ ettirilmiştir. Bostancı Sivaslı Mehmed Ağa, caminin damına renkli kiremit döşetti ve büyük kapının yanında, cami dış duvarları içinde iki çeşmeyle bir Hadis mektebi yaptırdı. Bu inşâat 1131 (1718)'de tamamlandı. Altdakl iki binadan

birinde sıvacılar, diğerinde meremetçiler (restorasyon işi yapanlar) bulunmaktadır; daha aşağıda bıçakçılar ve iki yanında okçu ve yaycılar bulunmaktadır.

519. Bostancılar Tabhanesi Mescidi; yâni Bostancılar hastahane-si camisi, hasta bostancılar için Kanunî Sultan Süleyman tarafından inşâ ettirilmiştir.

520. Ahurkapusu Mescidi, Kızlarağası Mahmud tarafından yaptırılmıştır.

521. Çatladıkapusu Mescidi, Kasaplar kâhyası Püf Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir.

522. Kumkapu Camii, Cuma namazları kılınan cami Kürekcibaşı Süleyman Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir.

523. Kaptanpaşa Mescidi, Gedikpaşa Mektebi yanında gömülü bulunan Kaptanpaşa tarafından inşâ ettirilmiştir; Kumkapı dışındadır.

524. Yenikapı Mescidi. Malkoçzâde Ebubekir Ağa tarafından yaptırılmıştır; Langa Yenikapı dışındadır.

525. Davutpaşa İskeleyi Mescidi, 1149 (1636)'da vefat eden defterdar Bekir Paşa'nın türbesi yanındadır; kürsü, Veziriazam Nailî Abdullah Paşa tarafından tesis edilmiştir; Paşa Cidde valisi bulunduğu sırada vefat etmiş ve Mekke'de Zemzem Kuyusu yanına gömülmüştür.

526. Samatya Mescidi, Elhac Faik Süleyman Ağa tarafından yaptırılmıştır; Kapu dışındadır.

Şehir surları ve kapılan dışında 37 cami vardır, ve şimdi şehrin du? mahallelerinin ve Eyub camilerin anlatımına geçiyoruz.³⁷⁶

III. Eyub Camileri.

527. Osmanlı Sultanlarının yedincisi II. Mehmed'in saltanatı sırasında, İstanbul'un fethi döneminde, şeyh Ak-Ş em şeddin, İbn Ebu Suf-yan zamanında Yezid Bin Şcred Es-Sehasi kumandasında İstanbul muhasarasında şehid düşen sekiz kahramandan en saygıdeğerinin Eyûb Ansari Halit Bin Seyid'in mezarının bulunduğu yeri keşfetti. Eyûb camii, İstanbul'un fethinden beş yıl sonra 863 (1458) yılında inşâ edildi. Ekmekçizâde Ahmed Paşa, 1000 (1591)'de camiye ilâve yaptı ve 1136 (1723) yılında bir fermanla bütün camilerde Ramazan'da kandillerle mahye

³⁷⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/342-345

kurulacağı emri verildiğinden, caminin iki ve alçak minaresi yerine, her biri İki şerefeli iki minare inşâ edildi. Caminin dışından görülen iki mahfil Kızlarağası Beşlr'in eseridir ve kendisi de orada gömülüdür. Birinci Mahmud kendi saltanatı döneminde sarayda bulunan kutsal emânetlerden Hz. Peygamber'in ayak izini bu camiye koydu. I. Ahmed büyük pencereyi açtırdı ve 1133 (1720)'de vefat ettiğinde Kızlarağası Mustafa'nın türbesinin küçük kapısı yanına gömülen Veziriazam Sinan Paşa avludaki çınarların arasında yükselen köşkü yaptırdı. III. Osman'ın annesi Hatice Sultan, büyük kapının karşısında içinde gömülü bulunduğu küçük evi yaptırdı. Veziriazam Semiz Ali Paşa da büyük türbenin kapısı bitişiğinde, yan tarafından mezarının bulunduğu küçük bir ev inşâ ettirdi; onun yanında Veziriazam Gürcü Mehmed Paşa'nın mezarı bulunmaktadır ve bahçe iskelesinin iç tarafında Kıbrıs fâtihî Lala Mustafa Paşa'nın yanları açık, üstü kubbeli mezarı vardır. Bu türbenin mezarlık alanında Hoca Sinan Paşa'nın ve Kaynarca barış anlaşmasını imzaladıktan sonra vefat eden Muhsinzâde Gazi Mehmed Paşa'nın kabirleri vardır. Büyük kapının karşısında bir serinleme yeri vardır ve bu da tacirler kâhyası İsmail Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. Şadırvanla havuz. Veziriazam Halilpâşâzâde İbrahim Paşa'nın hayr eseridir. İbrahim Paşa, Uzun-Çarşı yanında bir cami de yaptırmıştır.

528. Zalpaşa Camii, Kanunî Sultan Süleyman'ın silah dan Zal-Mahmud Paşa ve kansı Şâhsultan tarafından inşâ ettirilmiştir; her ikisi de burada yaptırılmış olan bir türbede yatmaktadırlar. Burada bir Sultan mahfili, bir medrese ve bir şadırvan vardır ve türbenin karşısında bir ikinci medrese ve avlu kapısının yanında, 958 (1551)'de bir çeşme inşâ ettirilmiştir. Türbe medresesi yanında, Baş sokağına fazla uzak olmayan yerde, ünlü hat sanatı üstadı Çivicizâde Mehmed Efen-di'nin mezarı bulunmaktadır. Baş sokağına bakan türbenin yanında, Laalizâde Abdullah Efendi'nin Sergüzeşt adlı eserinde bahsettiği Bayramî dervişlerinden Ömer Sekini'nin ikinci erkek kardeşi Edirneli Pîr Ahmed yatmaktadır; onun yanında Haddadî Ali Efendi'nin kabri vardır. Türbenin yakınında İskender Bey ve eşi Gevheri Mulûk Sultan tarafından inşâ ettirilmiş, fakat genellikle Zal-Mahmudpaşa Mektebi olarak anılan mektep bulunmaktadır.

529. Şâhsultan Camii, Sultan II. Selim'in buraya gömülmüş olan aynı addaki kızı tarafından inşâ ettirilmiştir. Orada bulunan eski cami Camiler Bahçesi yazarının döneminde yeniden yaptırıldığında (restore edildiğinde), kubbenin altında eski bir yazı ile 963 (1555) tarihiyle karşılaşıldı. Şah Sultan, bayramlarda Mevlid okunması ve Allah (C.C.)'in birliğine duâ için bir salon

ve bir de mektep inşâ ettirdi. Deniz kenarında görülen hücreler, zamanımızda Kocamustafapaşa Zakirbaşı şeyh Abdulkerim Efendi tarafından yaptırılmıştır. Yakında, Bahariye Sarayı karşısındaki Taşlıburun'da, Belgradh Lagirî Cennet Efendi tarafından yaptırılmış ve içinde iki Bektaşî dervişinin yattığı bir tekke vardır. Ünlü Veziriazam Melek Ahmed Paşa (IV. Mehmed dönemi Veziriâzam'ı.) Eyûb bostancılarının deniz kenarında bulunan Validesultan Sarayı'nın karşısındaki kışlık mahallesinde gömülüdür. 1073 (1662) yılında vefat etü.

530. Mustafaefendi Tekkesi Camii, Yâni Murteza Efendi Tekkesi Cuma Camisi; Bâb-ı Âlî'de yüksek görev mevkilerinde bulunan Yek-çeşm (bir gözü görmeyen) Elhac Murtaza Efendi tarafından Kaşgarlı Nakşibendî Şeyh Abdullah için yaptırılmış ve bu tekke inşâ ettirilmiştir. Bu şeyh önce, Laalizâde Abdullah Efendi tarafından yalnız bekârlar için inşâ ettirilen Kalender tekkesini idare etti; fakat, evlenmek istediği için oradan ayrıldı; 1147 (1734) 'de vefat etti. Caminin kurucusu ise 1160 (1747)'da öldü ve oğluyla birlikte demir parmaklıklarla çevrili kabrinde yatmaktadır.

531. Zeynephfitun Mescidi, Kurucusunun kabrinin bulunduğu cami, tdris Köşkü yanındadır. Sülüs ve Taalik yazıda Nesi 'den üstün hat sanatı üstadı, Osmanlı hizmetine girinceye kadar İran prensleri divanına başkanlık eden Ve Sekiz Cennet adlı ünlü Osmanlı tarihini yazan Bitlisli İdris'in karısı idi. Bitlisli İdris, kendi adını taşıyan köşkün bitişiğinde İnşâ ettirdiği çeşmenin yanında gömülüdür. Babasının yazdığı tarihi devam ettiren oğlu defterdar Ebulfazl Mehmed, Tophane'de yaptırdığı defterdar camisinin avlusunda yatmaktadır. 971 (1563)'de vefat etti. Caminin civarında, Çolak Şeyh Hüseyin Efendi tekkesinin karşısında, caminin Karaağaç tarafındaki duvarından bakılınca görünen taştan yapılmış eski bir türbe vardır. Orada, Kızlarağası Mehtne-dağa Câmii'nin yakınında bir cami ve bir medrese inşâ ettirmiş olan defterdar İbrahim Paşa gömülüdür, bu taş türbe harabesinin ortasında 901 (1495)'de vefat eden ünlü Şeyhülislâm Ali Arabî yatmaktadır.

532. Kasımçavuş* Mescidi, Fatih Sultan Mehmed saltanatı dönemi çavuşlarından olan Kasım Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; kardeşi, Sofular camisini inşâ ettiren Çavuş Ali onun yanındaki kabrinde yatmaktadır.

533. Defterdar Mescidi, II. Bâyezid saltanatı dönemi defterdarı Süleyman Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir.

534. İslâmbey Mescidi,

535. Düğmeciler Mescidi, 998 (1589)'da vefat eden Düğmeclzâde Mehmed Bekir Efendi tarafından yaptırılmıştır.

536. Ahmeddede Mescidi, Ey b bahçesi muhafızları  eyhlerinden biri tarafından in   ettirilmiştir.

537. Hoca Bâli Mescidi, III. Murad saltanatı döneminde Abdullah Bal  Efendi tarafından yaptırılmıştır.

538. Ulucababa Mescidi, F t h Sultan Mehmed'in yakın adamlarından biri olan Velieddin Efendi tarafından yaptırılmıştır.

539. Mustafa avuş Mescidi, Mehmed Kayabey'in yaptırdığı hamamın yakınındadır.

540. Bıçakçı Mescidi, Camisinin yanına g m lm   olan Ferhad  elebi tarafından in   ettirilmiştir.

541. Alipa a Mescidi, Veziriazam Semiz Ali Paşa tarafından in   ettirilmiştir. Kendisi Hz. Peygamberin sah bilerinden Hz. Ey b'un yakınında gömülüdür ve mezar ta ında 972 (1564) tarihi yer almaktadır.

542. Sururî Mescidi, 1008 (1599) yılında vefat eden ve ünlü şahsiyet Yahya Zâde'nin Eyub'deki kabri yakınında gömülü bulunan  eyh lisl m Hoca Saadeddin Efendi tarafından yaptırılmıştır.

543. Sofiler Mescidi, kardeşi Kasım  avuş'un yaptırdığı camide onun kabri yakınında gömülü bulunan  avuş Ali A a tarafından yaptırılmıştır, cami, Saadeddin tarafından da yenile tirilmi  (restore edilmiş) tir.

544. Abdulkadirelendi Mescidi, Babası  eyh Abdurrahman Efendi 944 (1537)'de vefat eden ve Siv   Efendi tekkesinde g m '   eyh lislam Abdulkadir Efendi tarafından yaptırılmıştır. Oğlu bu camiye 1002 (1593)'de babasının mezar yanında inşa ettirdi. Caminin yakınında, oğlu tarafından daha sonra Halvet! tarikatı tekkesine dönüştürülen Kur'an okuma evi Saadeddin'in hayr eseridir.

545. Demirciler Mescidi, Abdurrahman Paşa'n in kızı Z hre tarafından 952 (1545) yılında inşa ettirilmiştir.

546. Kızıl Mescid, Kiremitçi Süleyman Efendi  elebi tarafından yaptırılmıştır. Kürsü, Rumeli eyâlet büyük-kadı ı Feyzullah Nazif Efendi'nin e i olan ve Camiler Bahçesi yazarının döneminde hayatta bulunan Elhace Fatma Hanım tarafından tesis edilmiştir; yakınında eski vezir Cafer Paşa'nın türbesiyle bir medrese bulunmaktadır.

547. Be  Mescidi* Silahdar ( mparatorluk ahudan s ilah dan) Meh-med Be  tarafından in   ettirilmiştir; Zal-Mahmudpa a Camii karşısında, Nakka  Hasanpa a Türbesi yanındadır.

548.  skele Mescidi; Minaresizdir. Dua mahalli tbrahimhanz deler ailesinden Elhac Mehmed Kâhya tarafından camiye d n  t r lm  t r.

549. Kasımpaşa Camii, 921 {1515} de Cesiri Kasım Paşa tarafından yaptırılmıştır. Bursa'da Emîr Buhara vakfına bağladığı bir medrese ve bir hamam yaptırdı. Caminin kitabesi 1138 (1725)'de konulmuştur. Kasımpaşa tarafından inşâ ettirilmiş bir mekteple ahşâb bir medrese vardır. Orada, birçok müderris arasında 978 (1725)'de vefat eden Cafer İbn Abdunnebi Bin Mustafa yatmaktadır. Üsküdar'da bir cami yaptırdı ve bahçe karşısına rastlayan bu camiye çekilerek seksen yaşında vefat etti. Dört kere Şeyhülislâm olan San'ullah Efendi'nin babasıdır. Yine burada, ünlü Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin yeğeni Ab-dulfettah İbn Şeyh Nassrullah yatmaktadır. Babası, Şeyh Nassrullah, oğlundan sekiz yıl sonra, Sivaşân tekkesi şeyhi iken 984 (1576)'de vefat etti.

550. Balçık Tekkesi Mescidi, Okuma mektebi olarak kullanılmak üzere önce 863 (1458)'de inşâ ettirildi; sonra vezir Tirû Hasan Paşa tarafından camiye dönüştürülerek bir imam atandı; yanına, hadiresin-de birçok şeyhin yatmakta olduğu bir tekke eklendi.

551. Şeyhülislâm Tekkesi Mescidi, Ünlü Şeyhülislâm Seyid Feyzullah Efendi'nin oğlu Şeyhülislam Seyid Mustafa Efendi tarafından eski Şeyhülislâm Fenârî Efendi bahçesinde inşâ ettirilmiştir. Tekkenin kapısı yanında bir çeşme ve sokağın kenarında şeyhin türbesi bulunmaktadır.

552. Tahtamlınare Mescidi, Temeşvarlı İbrahim Efendi tarafından yaptırılmıştır.

553. Darülha&s Medrese Mescidi, Caminin içine küçük bir de kütüphane konularak Kızlarağası Elhac Beşir Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir. Yahya Efendi'nin elinden çıkma kafiye tarihçede 1147 (1734) tarihi görülmektedir.

554. Baba Haydar Mescidi, Hoca Haydar tarafından yaptırıldı; Nakşibendî'nin kırk yıldan beri Eyûb türbesini ziyaret ettiğini öğrenen Kanunî Sultan Süleyman bu küçük camiyi inşâ ettirdi.

555. Dere Mescidi, III. Murad sarayı kadınlarından biri tarafından yaptırıldı. Halilağa yanında görülen çeşme de III. Murad döneminden-dir.

556. Arpacı Mescidi. Bu caminin yakınındaki bir türbede Ak-Şemseddin'le birlikte İstanbul fethine gelen Şeyhoğju Edhem Baba yatmaktadır.

557. Takkeci Mescidi, Takke imalatçısı Cafer Çelebi tarafından 981 (1573)'de inşâ ettirilmiştir. Kürsü, Kızlarağası Elhac Beşir Ağa tarafından konulmuştur.

558. Defterdar Camii, Nazlı Mahmud Efendi tarafından 948 {1544}'de

inşâ ettirilmiştir. Caminin kurucusu, Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük yazı san'atı üstadlarından Şeyh Hamdullah'dan, minarenin alemleri üzerine bir yazı hokkası ile kalemler koymak müsaadesi aldı. Camiye, Önünde bulunan Defterdar iskelesi adı verildi. Kurucu, caminin bahçesindeki özel türbesinde gömülüdür ve kafiyeyle tarih kitabesinde 953 (1546) rakamları görülmektedir. Medrese Önce evliler için kurulmuştu, daha sonra mektebe dönüştürüldü.

559. Sultan Câmîî, Fâtih Sultan Mehmed'in adamlarından biri olan şeyh Abdulvuhud tarafından yaptırıldı. Sonra Sofya'ya giden kurucu, dönüşünde, İstanbul'da Ayvansaray dışında bir cami yaptırdı. Fâtih Sultan Mehmed'in emri gereğince 860 (1455)'da tekkesinin yanına gömüldü. Zamanla bu vakf eseri harabe hâline gelince II. Mehmed buraya bir mektep, bir serinleme yeri yaptırdı ve mektebin yanında bir cami ile Mehmed Ansârî için bir türbe inşâ ettirdi; bu sebeble caminin adı Sultan Camisi olarak kaldı; 1156 (1743)'da maramattan (restore) geçti.

560. Yenimahalle Mescidi, Eğri Kapu inşinin sonunda gömülü bulunan Elhac Husrev tarafından yaptırıldı. Yakındaki mektebin kurucusu, damadı İbrahim Paşa'dır. Çeşme, Hasan Ağa tarafından yaptırılmıştır; yakınında Kerpiç hamamı vardır.

561. Çadırbaşı Mescidi. II. Mehmed'in çadır kurucularının başı Hüseyin Âğa tarafından yaptırılmıştır, kendisi de orada gömülüdür.

562. Otakçılar Mescidi. Yâni otağ kurucuları Mescidi; Fethullah Çelebi tarafından inşâ ettirilmiştir. Ünlü Kızlarağası Gazanfer (Macar dönmesi), caminin harâb olmasından sonra onu yeniden inşâ ettirdi ve bir çeşme kurdu. Kendisi Kırkçeşmeler yanında gömülüdür ve aynı yerde bir çeşmeyle bir medresesi vardır. Caminin kürsüsü Veziriazam Bayram Paşa tarafından konulmuştur. Kızlarağasının camiye yeniden yaptırması tarihi 1008 (1599)'dır.

563. Tanık Minare Mescidi, Taşköprülü Nakşibendî Ahmed tarafından 900 (1494) yılında yaptırılmıştır. Kılıç kuşanma merasimine giderken bu caminin harâb hâlini gördü ve inşâat bakımından yeniden ele alınması emrini vererek, Sultan mahfili de olan bir Cuma camisi yaptırdı.

564. Mehmed Bey Mescidi, Çadır kurucularbaşı, Okçubaşı Hüseyin Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; daha Önce kendisinin diğer camisinden söz etmiştik.

565. Muştala Pasa Mescidi, Bu addaki Veziriazam tarafından yaptırılmıştır. Kendisi üç defa Vezâretiazam makamında bulundu ve Sakız

adasında vefat ederek orada 1178 (1764) yılında toprağa verildi. Havuzlu camiyi inşâ ettiren Hüseyin Ağa bu camide çeşmenin yanında gömülüdür.

566. Aşçıbaşı Mescidi, Ahçılarbaşı Mehmed Ağa tarafından inşâ ettirilmiş.

567. Kapuağası Mescidi, Yâni sarayın yüksek dereceli mabeyincisinin camisi. Bu görevli Davud paşa'dır; cami 962 (1554) d e inşâ edilmiştir.

568. Şeyh Murad Tekkesi Mescidi. Minkrizâde Yahya Efendi'nin damadı Mustafa Ağa Efendi tarafından önce medrese olarak yaptırılmış, sonra tekkeye dönüştürülmüştür; şeyhler burada gömülüdür.

569. Musevir Mescidi, Subaşı (polis müdürü) Musevir Süleyman tarafından yaptırılmıştır.

570. Nişancılar Mescidi, Büyük nişancı, tarih yazar Tusialı Celâleddin tarafından inşâ ettirilmiştir; 975 (1567)'de vefat eden Celâleddin oraya gömüldü. Camide bulunan şadırvan ve mektep Veziriazam Rami Mehmed Paşa tarafından hayr eseri olarak yaptırıldı. Caminin kurucusunun kabri yanında, Kanunî Sultan Süleyman'ın emri gereğince, Tarihler Koleksiyoncusu adlı eseri Farsça'dan Türkçe'ye çeviren ve 973 (1565) yılında vefat eden kardeşi Salih Efendinin mezarı bulunmaktadır.

571. Topçular Mescidi, Topçu paşası Esad Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; Bu Paşa'mn vefat tarihi 966 (1558)'dir ve başmihrabm dış ön tarafında gömülüdür.

572. Eraîr Buhara Zaviyesi Mescidi. Yâni Emîr Buhara Tekkesi Camii; Kanunî Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır; Şeyhlerin mezarları da buradadır.

Eylece, Halid Bin Seyid Eyûb Ansâri mahallesinde 46 cami var demektir ve bunlardan 23'ünde Cuma Namazı kılınmaktadır. Şimdi, Da-vudpaşa'da ve Alibey köyü kasabasında, Saadabat ve Karaağaç'daki camilerin anlatanına sıra gelmektedir.

IV. Davutpaşa ve Civan Camileri.

573. Davutpaşa Saray- Camii, Sultan IV. Mehmed tarafından 1061 (1650) yılında yâni meşhur ikinci Viyana Muhasarasından onüç yıl önce inşâ ettirilmiştir. Sultan, zâten «Avcı» lâkabından da anlaşılacağı gibi, büyük bir av meraklısıydı. İstanbul civarındaki ormanlar ve kırlarda sık sık avlandığı gibi, zaman zaman av hayvanları bakımından zengin olan Edirne'ye kadar da gider, orada aylarca kaldığı olurdu. Bu camiyi de eski Davut Paşa Sarayı yakınında av camisi olarak inşâ ettirmiştir. Bu caminin hizmetleri her zaman görüldüğünden, Sultan'ın ava çıkmadığı zamanlarda da cemâatin ibâdetine

açıktı.

574. Diduz Camii, Yedikule'de Öldürülen II. Osman tarafından yaptırılmıştır.

575. Alibey Kariyesi Mescidi, H ebe tu Halı Hoca kadın tarafından yaptırılmıştır.

576. Saadabat Camii, yâni III. Ahmed'in Veziriâzam'ı İbrahim Paşa tarafından inşâ ettirilen kasrın camisi.

577. Tekle Mescidi, Veziriazam Kara Mustafa Paşa tarafından 41. Yeniçeri alayının ibâdeti için yaptırılmış ve inşâata alayın yüzbaşısı nezâret etmiştir.

578. Kâğıthane Kariyesi Camii, Yâni, kâğıt imalathanesinin bulunduğu köyün cuma namazı camisi; Kanunînin kızı ve şehzade Meh-med'in karısı Ayahâtun tarafından 951'de (1544) inşâ ettirilmişdir.

579. Tahta Kası Camii. Halen kapalı ve harâb; Mustafa Efendi tarafından inşâ ettirilmişdir.

580. Karaağaç Mescidi. Kızlarağası Osman Ağa tarafından inşâ ettirilmişdir; daha sonra Kızlarağası Beşir Ağa tarafından başdanbaşa yenilenmiştir.

V. Surdist Hasköy Mahallesi Camileri.

581. Keçeci Mescidi, Yâni, at eyeri altına konan çuhalar imalatçısı camisi; Çuha imalatçısı Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Sultan İÜ. Ahmed'in birinci kadını tarafından cami yeniden yaptırıldı ve yanında bir okul tesis edildi.

582. Hanedan Ata Mescidi. III. Ahmed saltanatı döneminde Tersane kâhyası Kiblelizâde tarafından yeniden inşâ ettirildi.

583. Kiremitçi Camii. Mezarı mihrabın dış-önünde bulunan Ahmed Ağa tarafından inşâ ettirilmişdir. Kürsü bu zât ve hazinedar Es'edullah Efendi'nin karısı Aynî Hâtûn tarafından 1591 "de tesis edilmiştir.

584. Şaban Mescidi. İnşâ ettirici mescid hadiresinde gömülüdür.

585. Pirîpaşa Mescidi. Adı, Silivri'de yaptırdığı caminin badiresinde gömülü olan yaptırıcısından gelmektedir. Mimleri, Camiler Bahçesi'nin yazıldığı dönemde, 1192 (1778) de, sipahiler Paşası Hatipzâde Dâniş Ahmed Efendi tarafından tesis edilmiştir.

586. Turşucu Mescidi. Yemiş taciri Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmıştır.

587. Abdessettm Mescidi. Mezarı Küçükçekmece'de fakirler imareti yanında olan defterdar Abdesselâm Efendi tarafından yaptırılmıştır.

588. Kaysunîzâde Mescidi. Bu adı taşıyan ve 970 (1552) yılında ölen tabib tarafından yaptırılmıştır.

589. Sütluçe Cftmil. Kızlaragası Mehmed Bin Abdullah tarafından yaptırılmıştır. Yapım tarihi 959 (1551) olan caminin hadiresinde bir imamlar topluluğunun mezarları bulunmaktadır.

590. Humbaracıhane Camii. Yâni, bombacılar kışlası camisi; Üsküdar'da Bostan iskelesi yanında bir mektep inşâ ettiren III. Selim'in annesi Mihrişâh Sultan tarafından yaptırılmıştır. Mihrişâh Sultan, oğlu merhum m. Selim için 1209 (1794)da yüksek bir köşk inşâ ettirdi. Yandaki türbede, önce oda uşağı ve daha sonra üç tuğlu Kap tan-ı derya makamına yükselen ve Mısır fethi sırasında Gazi şeref unvanını alan Gazi Hüseyin Paşa gömülü bulunmaktadır. Aynı yerde Sultan İkinci Mahmud'un Sır Kâtibi ve 1222 (1810) yılında vefat eden Feyz Efendi ile bir sultan kızı olan Banûye Hanım ve 1220 (1805) yılında Hakkın rahmetine kavuşan Mihrişâh Sultan'ın kendisi medfundur.³⁷⁷

VI Surdışı Kasımpaşa Mahallesi Camileri.

591. Kasımpaşa Camii. Rodos muhasarasında serasker olan Pa-şa'nın adını taşıyan cami III. Ahmed saltanatı döneminde ve o sırada üç kere veziriazam olan Ali Paşa'nın kardeşi, Nuh Efendi oğlu Feyzul-lah Bey idarecilik görevindeyken yeniden yapıldı. O dönemde aslından Mevlâna Celâleddin Rumî'nin Mesnevî'sinin okutulduğu bir medrese, bir çift hamam ve bir mahkeme de yaptırıldı.

592. Kalyoncular Kışlası Camtî. Yâni deniz erleri kışlası cuma camisi; Gazi Hasan Paşa tarafından inşa ettirilmiştir; caminin kapısı önünde bir mektep, bunun üstünde çavuşların başağalan için odalar ve bir hapishane 1198 (1783) yılında inşâ edilmiştir; caminin her yanında çeşme vardır. İnşâsından bir yıl sonra yıkıldı ve büyütüldü. Orta kubbe de büyütüldü ve Sultan için de bir mahfil yapıldı.

593. Surun Mescidi. İstanbul Kadısı Muhiyeddin Fenârî'nin vekili (naibi) ve Kasımpaşa Medresesi'nin kurucusu Hoca Şaban oğlu Mule-heddin Mustafa tarafından yaptırılmıştır. Sultan Mustafa'nın hocasıydı. Onun idamından sonra bu camiye çekildi ve müderris olarak 969 (1561)'da orada vefat etti. Cami içindeki bir hücrede kendisine ait bütün kitaplar

³⁷⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/345-352

bulunmaktadır. Mescidin karşısında görülen çeşme 1145 (1732) yılında yeniçeriağası Abdulbâki Ağa tarafından tesis edilmiştir.

594. Yahyakâhya Camii. Sokullu Mehmed Paşa'nın Veziriâzamhğı döneminde Kahyabey (İçişleri Nâzin) mevkiinde bulunan Yahya tarafından fiskiyeli bir çeşmeyle birlikte yaptırılmıştır.

595. Taçakısı Mescidi. Fâûh Sultan Mehmed'le İstanbul'a gelen Kadı Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır, ölüm tarihi H. 973 (1568)'dür.

596. Eiyühüm Mescidi. Amasya, Bursa ve Gelibolu kadılıkalarında bulunan ve H. 941 (1534)'de vefat eden Şemseddin Ahmed Efendi Bin Yusuf El-Yekanî tarafından inşâ ettirilmiştir. Caminin mimberi, Be-şiktaş'da Baş sokağında kendi yaptırdığı mektebin yanında gömülü bulunan Kamer Hâtûn tarafından tesis olunmuştur. Eiyühüm Mehmed şah Riyazî'nin oğlu Edirne'de müderrislik görevinde bulunduğu sırada babasından bir yıl sonra öldü. Kamer Hâtûn da Sinan Bey'in kızıdır.

597. Hacı Ahmed Camii. Kanunî Sultan Süleyman'ın sanatkâr hasır Örücüsü Hacı Ahmed Bin Abdessamed El-Yekanî tarafından biraz uzağında ve üzerinde H. 955 (1548) tarihini taşıyan bir çeşmeyle birlikte inşâ ettirilmiştir.

598. Emlnbey Camii. Tersane Emmi ve H. 984 (1597)'de vefat eden Baş Hasan Efendi tarafından yaptırılmıştır.

599. Ağa Camii. Galata sarayı ağası ve Mekke'de vefat eden bu mahallin imamı Hüseyin Efendi tarafından yaptırılmıştır.

600. Şahkulu Mescidi. Üçüncü Mehmed'in nedimlerinden biri olan Mehmed Çelebi tarafından yaptırılmıştır; Atıf Efendi Kütüphanesi karşısında, Bulak Hâtûn çeşmesi yanında tesis ettiği mektebin bahçesinde gömülüdür, aynı zamanda Parmakkapı'da Mustafa Paşa'nın Kemankeş Medresesi karşısındaki Sinekli Medresesi'ni tesis etmiştir.

601. Asma Mescidi. II. Bâyezid saltanatı döneminde Tersane Âmiri Yunis Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir. Mescidin asma adım taşımasının sebebi, yaptırıcısının mezar taşının yanmdakilerin hepsinden daha yüksek olmasıdır. Bu taş Beyoğlu dört yoluna çok uzak değildir. Civarda rastlanan çeşme, harem idarecisi Elhac Beşir Ağa'nın eseridir ve kendisi H. 1153 (1740) yılında vefat etmiştir.

602. Kamerhâtun Mescidi. Mabedin bina ettiricisi olan kadın, başmihrabın dışı önünde gömülüdür. Yakınındaki çeşme Veziriazam Gürcü İsmail Paşa tarafından yaptırılmıştır; bu çeşme Aynalı Çeşme adıyla tanınmıştır.

603. Sarı Lutfi Mescidi. II. Bâyezid saltanatı dönemi ulemâsından biridir ve Bursa'da müderrislik görevinde bulunduğu sırada, fikir hürriyetini savunma kanaatinden ötürü, Anadolu Kadiaskeri'nin hükmüyle 900 (1494) yılında  ehid olarak idam edilmiştir. Hakkında idam hükmü veren Kadiasker K tipz de Mustafa Efendi'dir.

604. Tozkoparan Mescidi. H. 957 (1550) yılında vefat eden Elhac Bâyezid Efendi tarafından in   ettirilmiştir.

605. Kapdan Mescidi. 1452 (1739)'de vefat eden Kapdan  aban tarafından in   ettirilmiştir.

606. Ta atma Mescidi. Büyük caminin bina ettiricisi Kasım Paşa tarafından yaptırılmıştır.

607. Bedreddin Mescidi. Bu adı taşıyan ve H. 915 (1509) tarihinde vefat eden kalyon kapdanı tarafından yaptırılmıştır.

608. Karanlık Mescid. Kasım Paşa'nın mahremlerinden biri olan ve Hac için gittiği Mekke'de vefat eden Hacı Ferhad tarafından in   ettirilmiştir.

609. Mevlev h ne Mescidi. Kasımpaşa mahallesinin merkezindedir. Evvelce Galata Mevlev h nesi'nde  eyh olan ve kendi yerini vermek istediği bir Mesnevi yorumcusu için evinin bahçesinde H. 1041 (1631) yılında in   ettirilmiştir. Vaiz kürsüsünün arka dışında diğer  eyhlerle birlikte medfundur.

610. Dizdar Mescidi. Dizdar Mehmed Ağa tarafından in   ettirilmiştir.

611. Altuncu Mescidi. Kuyumcu  aban Ağa tarafından yaptırılmıştır.

612. Hacı Husrev Mescidi. Yaptıran Elhac Husrev'dir.

613. Kara İmam Mescidi. Kitapçı Muhiyeddin tarafından in   ettirilmiş, mimleri III. Ahmed saltanatı döneminde Kaptan-ı derya olan Kaynak Mustafa Paşa tarafından konmuştur.

614. Sakızağa Mescidi. Kitapçı Musliheddin tarafından yaptırılmıştır. Mezarının yeri meçhuldür.

615. Kapi st  Mescidi. Kasımpaşa'ya doğru açılan kapının üstündedir; Tersane Emmi Mehmed Emin Ağa'nın kansı R bia Hâtûn tarafından yaptırılmıştır.

616. Divanhane C mi . II. Mehmed tarafından in   ettirilmiştir. Divan salonu ilk defa Kapdan pa alar için Kanunî tarafından yaptırılmıştır.  e me, I. Ahmed tarafından tesis edilmiştir; Kürsünün kurucusu ise, ilk adı Gelibolu yakınında Aca Ovalı Yakub oğlu Hızır olan Barbaros Hayreddin Paşa'dır.

617. Alipa a Camii. Deniz kenarında, emekli olduktan sonra ba ı vurulan eski Veziriazam  orlulu Ali Paşa tarafından yaptırılmış bir Tersane

camisidir. Başı, 1119 (1707) yılında bu caminin yanma gömülmüştür.

618. Zindan Mescidi. II. Bâyezid tarafından inşa ettirilmiş, zindanın içindeki hamam eski bir kızlarağasının hayratıdır.

619. Sıvrikoz Mescidi. Sıvrikoz Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır.

Yakınındaki hamam H. 1192 (1777) yılında Kaptanpaşa Cezayirli Hasan Paşa tarafından inşa ettirilmiştir.

620. İbadullah Mescidi. Yani Allah'ın hizmetkârları camisi. 997 Hicrî (1588) yılında Seyid Ali Reis tarafından inşa ettirilmiş; adını Sultan III. Murad'ın bir sözünden almıştır. III. Murad, bir gün kenarında Caminin temellerinin atıldığı dere boyunca geçerken, toplanmış büyük bir kalabalık gördü ve «Allah'ın hizmetkârları böyle toplanmış ne istiyorlar?» diye sordu. Caminin yakınındaki çeşme, 1114 (1702)'de Kız-larağası Beşir Ağa tarafından yaptırılmıştır.

621. Yeldeğinnen Mescidi. H. 1000 (1591) yılında Sultan İmamı Abdul-Kerim tarafından bir yel değirmeni yanında inşa ettirilmiştir. Yakınındaki mektep, Piyâle Paşa kâhyası Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır.

622. Yeniçeşme Mescidi. H. 974 (1566) yılında Kadı Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır. Orada görülen çeşme Kaptanpaşa Piyâle II. tarafından inşa ettirilmiştir. Kendisi mektebinin yanında Zin-cirlikuyu çeşmesi yakınında gömülüdür.

623. Sağlı Emîr Efendi Camii. Cami ve tekke 1003 (1594) yılında vefat eden Sivaslı Seyid Osman Hâşimî Efendi tarafından yaptırılmıştır.

624. Kulaksız Mescidi. Zincirlikuyu çeşmesi yanında gömülü olan Ahmed Reis tarafından inşa ettirilmiştir.

625. Okmeydanı Mescidi. Fâtih Sultan Mehmed tarafından inşa ettirilmiş, II. Bâyezid bir minare ve bir tekke eklemiştir. Aynı yerde bir Sultan köşküyle, altında bir çeşme bulunmaktadır. Civardaki anıtaş ünlü okçular adına dikilmiştir ve üzerinde adlan yazılıdır. Bu dikili taşlardan biri, daha yukarıda adının verildiği caminin bahsettiğimiz Tozkoparan için dikilmiştir.

626. Sınanpaşa Câmîl. H. 987 (1579) yılında inşa edilmiştir. Camiyi yaptıran beşkere Vezirâzam olmuştur ve İstanbul Divanyo-lu'nda inşa edilmiş kubbe biçimindeki mezarında yatmaktadır. Caminin yanındaki mektep, 998 (1589)'de vefat eden Kapdan-ı derya Çelebi Hasan paşa'nındır.

627. Gazenfer Ağa Mescidi, Bu adı taşıyan bir Yeniçerilerağası tarafından yaptırılmıştır.

628. Küçük Piyâlepaşa Mescidi. Bu addaki büyük camiyi yaptıran

Kapdan-ı derya Piyâle Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. Yapılış tarihi H. 973 (1565)'dir. Mektep ve çeşmeyi Çavuş Kadri yaptırmıştır.

629. Gedük Abdi Mescidi. Donanma kapdanlanndan biri olan Ge-dük Abdullah Paşa tarafından yaptırılmıştır. 1031 (1621) tarihinde vefat etmiştir.

630. Pişmaniye Mescidi. Mumcuzâde Bostancı Mehmed Çelebi tarafından yaptırılmıştır.

631. Sirkeci Mescidi. Sirkeci Musliheddin tarafından inşâ ettirilmiştir. Karşısındaki mektep, orada gömülü bulunan Kapdan-ı derya Piyâle II. tarafından yaptırılmıştır; oradaki iki çeşme de aynı zâtın hay-raün darıdır.

632. Naalinci Mescidi. Elhac Hasan Ağa tarafından yaptırılmıştır. Cami, yakınında bulunan çeşmenin adını almıştır.

633. Kurd Çelebi Mescidi. H. 1020 (1611) yılında vefat eden donanmanın kapdanlanndan biri olan Kurd tarafından inşâ ettirilmiştir. Aynı yerde, sultan III. Murad tarafından H. 994 (1585) yılında yaptırılan iki çeşme bulunmaktadır.

634. Husflmeddîn Uşşâkî Tekkesi Mescidi. Yâni, Hüsameddin Uşşâkî Tekkesi camisi. H. 1005 (1590) tarihinde vefat eden Halvetî Şeyhi Konyalı Hüsameddin Hasan tarafından yaptırılmıştır; Şeyh, halifesi olan şeyhlerle birlikte İstanbul'da medfundur.

635. Piyâle Paşa Camii. H. 985 (1577) tarihinde vefat eden I. Piyâle Paşa tarafından yaptırılmıştır. Camide görülen yazılar (Süleyma-niye'nin de yazılarının sahibi) hat üstadı Karahisârî 'nin elinden çıkmıştır. Bu hat üstadı H. 1000 (1591) tarihinde vefat etmiştir ve Sûtlü-ce'de gömülüdür. Caminin bir taraftan medrese hücre, diğer taraftan Halveti tekkesi yanında yükselen iki sütuna dayalı altı kubbesi vardır; Sultan Mahfili karşısındaki kubbe, altı sütuna dayalıdır ve sağda ve solda müezzin için yapılmış iki dış mahfili bulunmaktadır; bu mahfillerden her biri yirmi sütun üzerine oturtulmuştur; bundan başka, kemeri tutmak için yirmi ve kubbeyi tutmak için yirmi sütun vardır. Tekke tarafındaki kemerler yirmidokuz sütun tarafından tutulmaktadır; medrese tarafındaki sütunların sayısı onsekizdir. Abdest su yolunu ulaştıran dam iki sütuna dayanmaktadır. Türbe kubbesinin dış tarafında orta kalınlıkta yirmiiki sütun görülmektedir. Anıt-türbenin içinde ilk sırada Piyâle Paşa'nın ve oğullarının sandukaları yer almıştır; ikinci sırada, oğullarından dördünün ve kızlarından birinin sandukası bulunmaktadır; üçüncü sırada, oğullarından ikisinin ve kızlarından üçünün sandukaları görülmektedir. Caminin İnşâsının bitiş tarihi H. 981

(1573)'dir. Piyâle Paşa, ondört yıl Kapdan-ı derya olarak devlete hizmet etti. Adalar Denizi ve Akdeniz'de altmışyedi ada fethetti; Nava-rin deniz savaşında düşman donanması amiralini esir ederek İstanbul'a getirdi ve II. Selim'in kızı Gevherhan'la evlendi. Sakız adasını fethederek orada bir cami yaptırdı. Çanakkale yakınında Tunusbağını kurdu ve İstanbul'da Uzun Çarşı yakınında bir mekteple bir serinleme yeri inşâ ettirdi. Türbenin dışında, 1117(1705) yılında Tersâne'de bir yangın çıkması yüzünden Üçüncü Ahmed saltanatı döneminde idam edilen Kapdan-ı derya Abdurrahman Paşa'nın mezarı bulunmaktadır. Kasımpaşa'da Küçük Piyâle Camii de Piyâle Paşa'nın yaptırdığı bir mâbeddir. Piyâle Paşa Camii yakınındaki tekkenin kurucusu Mehmed Çelebi Efendi H. 1020 (1644) yılında vefat etmiştir.

Kasımpaşa'daki bu kırkbeş camiden yirmidördü minberlidir, yâni vaiz kürsüsü vardır ve cuma namazlarında Sultan için duâ edilmiştir. Şimdi Galata camilerine geçiyoruz.³⁷⁸

VII. Galat Camileri.

636. Arapçılmlil Umeyye hanedanının emîri Müsleme tarafından inşâ ettirilmiştir. Caminin kuruluş , tesis hikâyesi manzum olarak caminin içinde, bahçede bir levhada anlatılmaktadır. Abdülmelik'in halifeliği döneminde, Hicretin 66. yılında kumandanı Müsleme, İstanbul muhasarası (manzum k'tâbede "fetih" okunuyor) sırasında bu camiye inşâ etmiş olmalıdır. Kumandan Müsleme, halife II. Ömer tarafından geri çağırıldı; caminin harâb vaziyette kalması ve ancak Sultan Mehmed tarafından restore edilmesinin sebebi budur. Galata'da en büyük mâbed olduğundan bu camiye Büyük Cami de deniliyordu. Caminin içinde bir sütuna dayalı bir Sultan mahfili de görülmektedir; müezzin mahfilleri sonradan Sultan Mahmud'un annesi Saliha Sultan tarafından yaptırıldığı gibi, Azapkapısı'nın içine iki çeşme, bir serinleme yeri ve fıskiyeli bir çeşme yaptırmış, 1147 (1734)'de bu camiye tamir ettirmiştir.

637. Validesultan Camii. Sultan II. Mustafa'nın annesi, Üsküdar'da da kendisinin türbesinin bulunduğu bir camiye inşâ ettirmiş olan Gülnuş Ummetullah Sultan tarafından ahşâb tarzda yaptırılmıştır. Yanan bir kilise yanında 1109 (1697) yılında, bir Sultan mahfili, su tertibatı ve bir çeşmeyle birlikte yapılmıştır. Karşısındaki medrese, Sultan'ın daha sonra vezir olan

³⁷⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/352-356

kâhyası tarafından inşâ ettirilmiştir.

638. Manastır Mescidi. Bir tekke camisi, aslında bir kilise camisidir. İstanbul'da büyük camisinde gömülü bulunan Şeyhülislam şeyh Molla Gurânî tarafından yaptırılmıştır.

639. Alaca Mescid. Şeyh ül i sâni Zenbilli Ali Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

640. Hacı Uğur Mescidi, Ama camisi de denilmektedir.

641. Etmekyemez Mescidi. H. 999 da (1590) Hüsameddin tarafından yaptırılmıştır.

642. Yolcuzade Mescidi. Mescid had i re sin d e gömülü Ömer Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

643. Bereketzhide Mescidi. Belgrad fethinden sonra ilk törenler düzenleyicisi, Galata dizdarı Elhac Ali Bin Hasan tarafından yaptırılmıştır.

644. Okçu Mescidi. Okçu Musa tarafından inşâ ettirilmiştir.

645. Şehsuvar Mescidi. Sultan II. Mehmed askerlerinden biri tarafından yaptırılmıştır.

646. Kürekçiler Mescidi. Meslek zümresinden bir adam tarafından yaptırılmıştır.

647. Bektaşefendi Mescidi. Camiyi yaptıran Bek taş, Ayvansaray dışında ayrı bir türbede gömülüdür.

648. Kemankeş Mustafa paça Cama Evvelce bir kilise olan caminin yaptırıcısı Bağdad fethi sırasında Kapdar-ı derya ve daha sonra Veziriazam olan Kemankeş Kara Mustafa Paşa'dır. Türbesi, medrese ve çeşmesi Divanyolu yalınmdadır; H. 1053 (1643) yılında idam edilmiştir.

649. Sultanbayezid Mescidi. II. Bâyezid tarafından inşâ ettirilmiştir. Vaaz kürsüsü Kızlarağası Beşir Ağa tarafından konulmuştur ve aynı Ağa'nın İstanbul'da bir çeşmesi vardır; Eyûb'de gömülüdür.

Galata Kapılan ve Bunun Dışında Bulunan Camiler.

1. Tophane kapısı, yâni surdışı Tophane mahallesi. 2. Küçükkule kapısı. 3. Büyükkule kapısı. 4. Azap kapısı. 5. Meyit kapısı. 6. Kürekçi kapısı. 7. Yağkapanı kapısı. 8. Balıkpazan kapısı. 9. Karaköy kapısı. 10. Kurşunlumahzen kapısı. 11. Mumhane kapısı. 12. Kireç kapısı. 13. Eğri kapısı.

Aracı (mutavassıt) Kapılar.

1. Küçük-Karaköy kapısı. 2. Mihal kapısı. 3. Meydancık kapısı. 4. Kilise

kapısı. 5. İçazab kapısı. 6. Sadıklar kapısı. ³⁷⁹

VIII. Bu kapıların dışındaki Camiler.

650. Meylîskelesi Mescidi. Evvelce duâ mahalli olarak ayrılmış bu yer de Çulcu Murteza Çelebi tarafından inşâ ettirilmiştir.

651. Azabkapısı Camii. İbrahim Paşa'nın babası ve Kalyoncular kapısındaki büyük camisi anlatılmış olan Mehmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. Doğum tarihi 985 (1577) olan Paşa Eyûb'de özel bir türbede gömülüdür.

652. Nişancı Mescidi. İstanbul'da Yeni-Nişancı camiini yaptıran Mehmed Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. "Camiler Bahçesi" yazarı zamanında idareci olan paşa, büyük şâir Bakî Efendi ailesindendi.

653. Yelkencihanı Mescidi. Şehir içindeki camisi yukarıda anlatılmış olan Kemankeş Mehmed Paşa tarafından yaptırılmıştır.

654. Eski Yağkapanı Mescidi. Öldürülmüş olan Veziriazam Bayram Paşa tarafından yaptırılmıştır. Kendisi, ailesinin Büyük-Costan-tin'den geldiğini ileri sürüyordu. Selanik'de, Hiargrad ve Kavala'da camiler yaptırdı. Sarayı, İstanbul'da Hipodrom yakmıdaydı; mezan Tersâne'de, Canfeza Tekkesi yanındadır; idam edilen Veziriazam Nasuh Paşa da onun yanında gömülüdür.

655. Yağkapanı Mescidi. Medrese ve minaresiz camisinden daha yukarıda bahsettiğimiz Veziriazam Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır.

656. Kurşunlu Mahzen Mescidi. Bir şeyhin arap kumandanı Müslümanların İstanbul muhasarasından çekildikten sonra bu mahalle Müslümanların gömüldükleri ve kemiklerinin kurşun kaplı bir kapı arkasında muhafaza edildikleri yolunda gördüğü rüya üzerine, üç kere Veziriazam olan Mustafa Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. Caminin adı, Müslüman ölümlerin kemiklerinin kurşunla kaplanmış bir kapı ardında bulunduklarının rüyada görülmesinden gelmektedir. Bir deprem sırasında yıkılan minaresi I. Mahmud döneminde 1166 (1752) yılda

tekrar yaptırılmıştır. Aynı vezir, Nakşibendîlerden aldığı emir üzerine İstanbul'da Otakçılar mahallesinde büyük bir tekke yaptırmıştır. Caminin ikisi deniz, ikisi kara tarafında olmak üzere dört kapısı vardır. Cami, altmışiki adım uzunluğunda ve ellibir adım genişliktedir. Kubbedeki kırkiki ok bir

³⁷⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/356-358

yayla birleştirilmiştir. Caminin içinde üç mezar bulunmaktadır; bunlardan biri ayn türbe olup, diğer ikisi parmaklıkla çevrilidir.

657. Yazıcı Camii. 990 (1582)'de vefat eden, Meyyedzâde ailesinden Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır. Meyitzâde'nin yattığı (bazıları yanlış olarak Meyyedzâde'nin bilirler) mezarlığı karşısındadır. Bu ad Mehit iskelesinden de gelmektedir. H. 1075 (1664) yılında Yazıcı Mehmed Efendi, aynı yerde bir mektep ve bir hamam yaptırdı.

658. Galata Mevlevihane MescidiYâni, Galata Mevlevi Tekkesi camisi. Yavuz Sultan Selim Saltanatı döneminde İskender Paşa tarafından yaptırılmıştır. Divanî Simâi Dede Efendi Konya'ya gitmeden evvel bu tekkenin birinci şeyhi idi ve bugün hâlâ görülen zeytin ağaçlarını dikmiş ve yetiştirmişti. Bir müddet terkedilmiş halde kalan cami, sonradan Halveti tekkesine dönüştürüldü; daha sonra, Kasımpaşa Mevlevi Dergâhının kurucusu Abdi Dede tarafından Mevlevîlere iade edildi. Bu tekkenin şeyhi olan İsmail Dede Efendi Mesnevî'yi orada tamamladı ve 1041 (1634) yılında vefat etti.

659. Bozacı Sokağı Mescidi. Mokrizâde Elhac Hüseyin Bin Mustafa Ağa tarafından yaptırılmıştır. Yukarıda odalar kapısı üstünde görülen mektep ve çeşme H. 1166 (1752)'de mutbaklar kâhyası Han Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir.

660. Hendek Mescidi. Yâni mezar camisi; omda gömülü olan Ali Kaptan tarafından yaptırılmıştır.

661. Karanlık Mescid .Elhac Memiş Çelebi inşâ ettirmiştir.

662. Palamut Mescidi. Elhac Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır ve Paşa'ya semizliğinden ötürü bu lakab takıldığından cami de böyle anılmıştır.

663. Galatasaray Mescidi. İki cami vardır: Biri üç odaların içinde ve dışında. Bu sonuncusu, Sultan III. Ahmed tarafından inşâ ettirilmiştir. II. Bâyezid'in sarayı, üzerinde evvelce bir kilise bulunan arsaya Yavuz Sultan Selim tarafından inşâ ettirilmişti. Oradan iç oğlanları uzaklaştırıldı ve yalnız bir medrese kaldı. Veziriazam İbrahima Paşa'nın teşvikiyle Sultan III. Ahmed binayı eski şeklinde ihya etti ve binanın içine, tarih kafiyesiyle son bulan bir manzume hakkedildi. Manzumede üç kasideyi oluşturan yetmiş beyit, ayrıca büyük kapının ve çeşmenin üzerinde H. 1126 (1714) tarihini gösteren tarih kafiyesi bir manzume parçası bulunmaktadır. Üç odaya bölünmüş ve her odada bir hamam ve diğer ihtiyaçlar içir her şey bulunan bu sarayın içoğlanlar İmparatorluk sarayındakilerden farksızdırlar. Bu üç oda büyük, orta, küçük diye adlandırılmışlardır. Ayrıca, hastalar için bir oda

bulunmaktadır. Hamam harab duruma geldiğinden. Sultan Birinci Mahmud onu kütüphaneye dönüştürdü; İmparatorluk müverrihi (tarihçisi) Hakim Efendi tarafından yazılan kafiye tarih kıtasından bu değişikliğin 1158 (1743) yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Ezan okunur okunmaz, önce Büyük, sonra Küçük ve daha sonra Orta oda içöğ- lanlan camiye giderler. Öğle vakti, meydanda vücut idmanları yapmaya ayrılmıştır. Bir yazı hocası ve tabibler orada devamlı olarak çalışmaktadırlar. Sultan Mustafa'nın emri üzerine Küçük oda içöğ- lanlan eski saraya nakledilince, bu oda tamamıyla kapatıldı. Bununla beraber, daha sonra zekâ tâlimleri için yeniden açıldı. Salı günü çocuklarını görmeğe gelen ana-babalann içeri girmelerine müsaade edildi.

Galata'nın içinde bulunan ondört camiden yedisinde cuma namazı kılınmaktadınyine ondört camiden altısı Galata Kapıları dışında bulunmaktadır, tamamı yirmisekiz" camiden ibarettir. Şimdi sıra denizden Dolmabahçe'ye kadar uzanan Tophane mahallesinin camilerinin anlatılmasına gelmiş bulunuyor.³⁸⁰

XI. Tophane Camileri.

664. Tophane Camii. Kılıç Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır; Sultan mahfiliyle şadırvanı, bir mektebi, bir medresesi ve bir hamamı, üç kapısı vardır. Meydanın yanındaki kapısındaki manzum kitabede 988 tarihi görülmektedir. Caminin tesis ve bina ettiricisi Kılıç Ali Paşa, mabedinin tamamlanmasından on yıl sonra H. 988 (1589) tarihinde vefat etti. Caminin karşısındaki serinleme yeri (park) IV. Murad'ın eski silahdan Kapdan-ı derya Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır ve Cevheri tarafından yazılan kitabeden 1046 (1636) tarihinde tesis edildiği anlaşılmaktadır. Meydan üzerinde görülen büyük çeşme Sultan I. Mahmud tarafından yaptırılmıştır; Nâilfnin manzum tarih kitabesine göre H. 1115 (1732) yılında yapılmıştır.

665. Karabaş Tekkesi Mescidi. Karabaş Mustafa Ağa Bin Kızlara-ğası Korkudbeğ tarafından yaptırılmış, kendisi H. 937 (1530) yılında vefat etmiş ve oraya gömülmüştür. Aynı yerde ünlü hat sanatçısı, büyük hat (yazı) üstadı Karahisârînin öğrencisi Demirci Kulu Elhac Yusuf da gömülüdür. Hattat Demirci, Kılıç Alipaşa Camisinin iç ve dış yazı işlerini yapmıştır ve bunlar kabartma yazı sanatının en güzel örneklerinin karşısına konulabilecek değerdedir, H. 1020 (1611) tarihinde vefat etmiştir. Demirci,

³⁸⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/358-360

yâni demir eritici lâkabı, top dökümhanesinde çalışan bir demir eriticisinin azadlı kölesi olmasından gelmektedir. Fâtih Camiinde ve Küçük-Piyâle Camii yanında Seferkâhya Mek-tebi'nde ve daha birçok yerlerde her zaman sanatın örneklerinden sayılabilecek yazılan vardır.

666. Defterdar Camii. Ebulafzî Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır. Bu zât, ünlü tarihçi Bitlisli İdris'in oğludur. Kafiye tarih bulunan manzum kitabe Mehmed Efendi tarafından yazılmıştır. Mezan, caminin yanında, sokak tarafındadır. Babası tarihçi İdris'in eserini Sultan I. Selim'den ileri devam ettirerek götürmedi, o dönemde kesti. BurnmfateraberbHûa^frrVaifin tefcirteyirn tercüMa feftftıHz. Sultan I. Selim'den ileri devam ettirerek götürmedi, o dönemde kesti. Bununla beraber, Hüseyin Vaif in tefsirlerini tercüme etti; Hz. Peygam-ber'in Hadislerini bir kitapta topladı ve Ahlak-t Muhsenl ile Harzemşâh'ın Sahlre'sini tercüme etti.

667. Bostancı Mescidi. Sefer Kâhya tarafından inşâ ettirilmiştir. Kendisi Küçük-Piyâle Camü'nin avlusunda gömülüdür.

668. Tomtom Mescidi. İmam Tomtom lâkabı takılan donanma kaptanlarından Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Şeyhülislâm Esad Efendi, Şarkıcılar Hal Terce meleri adlı eserinde Mehmed Ağa hakkında bilgi vermektedir; H. 1127 (1745) yılında vefat etmiştir. Camiye yakın mektep topçu Paşası Bâli Ağa tarafından tesis edilmiştir. Bu mescidin tahta minareleri Fatma Kadın tarafından 1174 (1758)'de yaptırıldı.

669. Çukurcuma Camii. Şeyhülislâm Molla Mehmed Fenârî tarafından inşâ ettirilmiştir; vaaz kürsüsünün dış arka tarafında, Küçük Emîr Efendi'nin yanında gömülüdür ve H. 954 (1547) yılında vefat etmiştir. Müessis Muhiyeddin Fenârî, Mehmed Paşa'nın babası, 929'da (1522); yeğeni Alâeddin Fenârî 903 (1497)'de; babası Şemseddin Mehmed Bin Hamza, Şeyhülislâmlık makamında bulunduğu sırada H. 834 (1430) yılında vefat ettiler. Bu caminin tesis ettiricisi Muhiyeddin'in dayısı Ahmed paşa Dlvanyolu'nda bir cami ve Mehmed Paşa Defterha-ne köşesinde diğer bir cami inşâ ettirdi.

670. Ekmeçbaşı Mescidi. Ali Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir.

671. Kaadrihane Mescidi. Aslında bir kilise olan blnâ bir Kaadiri tekkesidir. Kurucusu Tosyalı Şeyh İsmail Rumi, H. 1053 (1643) yılında vefat etti ve hadiresine gömüldü. Tosya, Edime ve diğer il ve ilçelerde sayılan kırksekizi bulan başka tekkeler de kurdu.

672. Fîrûzağa Mescidi. 1040 (1630) yılında vefat eden Sipahioğjan

Mehmed Ağa'nın oğlu tarafından yaptırılmıştır.

673. Rast Mehmedağa Mescidi. Yan taraftaki hamamı da yaptıran Kızlarağası Yakub tarafından inşâ ettirilmiştir. Bu hamamın geliri Kadıköy Fenerbahçe'deki deniz fenerinin bakım ve masraflarına tahsis edilmiştir.

674. Kolağa Mescidi. 911 (1505) yılında vefat eden saray çamaşırvhanesi kâhyası Koloğlu Mustafa Bey tarafından yaptırılmıştır. Bitişik-deki mektebi yaptıran saray kilercisi Elhac Ferhad Ağa'dır.

675. Yenimahalle Mescidi. Yakınındaki cuma namazı camisinin kurucusu ve Medine'de vefat eden Şeyhulharem Hüseyin Ağa'nın kâtibi Katib Mustafa Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

676. Sakabaşı Mescidi Sakalarbaşı Şemseddin'in 999'da (1590) tamamlanan camisidir. Caminin karşısındaki Gülşenî tarikatı tekkesi III. Ahmed'in damadı Veziriazam İbrahim Paşa'nın yardımıyla tamamlanmıştır. Birinci şeyh Câbî Dede 1180 (1766) yılında vefat etti.

677. Sormagîr Mescidi. Caminin kurucusu, mabedi Sormagîr meydanı üzerinde yükseltmeyi düşündü ve öyle yaptı. Caminin inşâsı 1132 (1719) yılında tamamlandı. Bu camiye hatimciler için verdiği Kur'an kendisi tarafından yazılmıştır. Çok iyi bir görüşe sahip bulunduğundan Çeşmî lâkabını aldı.

678. Sirkeci başı Mescidi. Sirke taciri Mustafa Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir.

679. Topçu Odaları Mescidi. 1086 (1675) yılında Topçu Paşası El-hac Ali Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir Civardaki yirmi oda evli topçular içindir.

680. Cihangir Camii. Kanunî Sultan Süleyman tarafından, kırk yaşında ve Haleb'de beylerbeyi bulunduğu sırada vefat eden şehzadesi Cihangir adına inşâ ettirilmiştir. Şehzade Cihangir İstanbul'da Şehzade Câmîl'nde, 961 (1553) yılında ölen şehzade Mehmed'in türbesinin yanında gömülüdür. Cihangir Cami'nin Sultan mahfiliyle bir mektebi ve avlusunun bir yanında bir tekke bulunmaktadır.

681. Akarce Mescidi. Donanma defterdarı İlyas tarafından inşâ ettirilmiştir.

682. Tophane Ocağı Mescidi. Kanunî Sultan Süleyman tarafından yeniçeriler arasından seçerek kurduğu topçular için inşâ ettirilmiştir. Bir yangın sonucu yandığından III. Mustafa'nın gayretiyle yeniden yaptırılmıştır.

683. Kestanecizâde Ömerpaşa Mescidi. Bu ismi taşıyan Paşa üç tuğlu Bağdad Paşası ve iki kere üç tuğlu Paşa oldu. Elmalı köyünde bulunan camisinin hadiresinde gömülüdür.

684. Çuyucu Limanı Mescidi. Evvelce umumî duâ için bir çayır sofası olan mahallin üzeri Çavuş Mahmud tarafından örttürülerek camiye dönüştürüldü; 1153 (1740) tarihinde yeniden inşâ edildi.

685. Aralık Mescidi. Validesultan'm kardeşi Yusuf Paşa tarafından yaptırıldı. Validesultan'm da İstanbul'da, gümrük yakınında inşâ ettirdiği bir camii vardır. 1092 (1681) tarihinde tamamlanan Aralık Mescidi 1184 (1770) yılında yandı ve yeniden yaptırıldı.

686. Sahpazarı Camii. Donanma kaptanlarından Süheyl Bey tarafından inşâ ettirildi. Karşıda görülen çeşme Sultan'm nedimi Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır.

687. Hâtunce Câmli. Saray kadınlarından biri olan ve kendisine bir arsa hediye eden Ahmed Paşa'nın eşi Sıdika Hâtûn tarafından bu arsa üzerine inşâ ettirilmişdir. Caminin şadırvanı bu Ahmed Paşa tarafından 983 (1575)'de yaptırılmıştır. Veziriazam Bıyıklı Ali Paşa burada bir mektep yapımına başlatılmıştı. Fakat idam edilince, yarım kalan mektebi Sultan III. Osman'ın üçüncü hasekisi Sevgi Hâtûn tarafından tamamlatıldı.

688. Selîmehâtun Mescidi. Fındıklı vadlsindedir. Caminin kurucusu kadın, Kılıç Alipaşa Sarayı mensuplarından ve bir deniz gezintisi sırasında denize düşerek boğuldu.

689. Pişmaniye Camii. Abdullah Efendi tarafından inşa ettirilmişdir.

690. Hacı Receb Mescidi. Kurucusunun mezarı da oradadır.

691. Alçakdam Mescidi. Tophane'de Kılıç Alipaşa Câmii'nde kâtip olarak görev yapan ve 1060 (1630) yılında vefat eden İritilan Hasan Efendi tarafından yaptırılmıştır.

692. Emir İmam Mescidi. Seyid Yahya Bey tarafından yaptırılmıştır. Mezarının yeri bilinmemektedir.

693. Kazancı Mescidi. Eyer imalatçısı Elhac Ali Ağa tarafından yaptırılmıştır. Tarihi 1067 (1656)'dir; Köprülü Ahmed Paşa tarafından inşâ ettirilmiş yüksek bir çeşmenin karşısındadır. Çeşmenin yapım tarihi 1145(1732)'dir.

694. Fındıklı Camii. Evvelce İstanbul kadısı olan Kadıasker Molla Çelebi Mehmed Efendi tarafından inşâ ettirilmişdir. Saray kadınlarından Subbî Ayşe Hâtun'la evlenmişti. 998 (1589) yılında vefat etti. İstanbul kadılarına mahkemeye çıktıklarında müdevveze ve cübbe giymemeleri yolunda emirname gönderen odur. Serracı Vehacı ve Lemaât adlı eserleri Osmanlıca'ya çevirmiş ve şiirler bırakmıştır.

695. Kası Mescidi. 1038 (1628) yılında vefat eden Kutb İbrahim Efendi

tarafından yaptırılmıştır.

696. Çimenciler Tekkesi Mescidi. Çimen yetiştiricilerin başı Bed-reddin Mahmud Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir; inşâ yılı H. 904 (1498)'dir. Civarda Veziriazam Ali Paşa'nın iktidarda bulunduğu sırada yaptırdığı ve suyunu bendinden alan bir çeşme yaptırdı. Bu sebeble şâir Vehbi bir manzum kitabe tertipledi ve inşâ tarihini bildirdi.

697. Kabataş Camii. Cuma namazı kılman bir camidir ve kaba taştan Avni Ömer Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Caminin kuruluş kitabesinde 1062 (1651) tarihi görülmektedir, kitabe Reis Ömer Efendi adına düzenlenmişti. Ömer Efendi, Nişancı görevinde bulunduğu sırada vefat etti.

698. Bezirgan Mescidi. Yâni tacir camisi; Elhac Ali Ağa tarafından yaptırılmıştır.

699. Bağodaları Mescidi. İdam edilen Hüseyin Efendi'nin eşi Fatma Hatun tarafından H. 1167 (1753) tarihinde inşâ ettirilmiştir. Çakır-dede Cami'nin alt katını yaptırdı, III. Ahmed saltanatı döneminde idam edilen Tersane kâhyası Hüseyin Ağa câmiinin üst katını hemen yaptırdı/ Zamanımızda (Camiler Bahçesi yazarının zamanı) Beşiktaşlı marangoz oğlunun halifelerinden Hoca Attar, büyük Kasım Paşa vaizi Mustafa Efendi'nin şeyhlikdeki halifelerindendi, cuma ve salı günleri namazdan sonra Allah'ın birliğini öven ilâhiler okunması için Celvetî ve Nakşibendîlere bir salon yaptırdı. Civarda sipahiler Paşası Elhac

X. Beşiktaş Camileri.....	Hata! Yer işareti tanımla
XI. Ortaköy Camileri.....	Hata! Yer işareti tanımla
XII. Kuruçeşme Camileri.....	Hata! Yer işareti tanımla
XIV. Rumeli Hisarı Camileri	Hata! Yer işareti tanımla
XV. Mırgune Oğlu Camileri.	Hata! Yer işareti tanımla
XVI. İstenla (İstinye) Camileri.....	Hata! Yer işareti tanımla
XVII. Yeniköy Camileri.....	Hata! Yer işareti tanımla
XVIII. Kefeliköy Camii.	Hata! Yer işareti tanımla
XIX. Büyükdere Camileri.	Hata! Yer işareti tanımla
XX. Sarıyer (Sarıyar) Camileri.	Hata! Yer işareti tanımla
XXI. Rumelikavak Hisarı Camileri.	Hata! Yer işareti tanımla
XXII. Üsküdar Camileri:	Hata! Yer işareti tanımla
XXIII. Haydarpaşa-Kısıklı Arasında yer alan Camiler.	Hata! Yer işareti tanımla
XXIV. Sarı Kadıkariyesi Cânül.	Hata! Yer işareti tanımla
XXV. İstavroz Camii.	Hata! Yer işareti tanımla
XXVI. Beylerbeyi Camii.....	Hata! Yer işareti tanımla

XXVII. Çengelköy Camii.	
XXVIII. Kuleli Camii.	
XXIX. Vaniköy Camii.	
XXX. Kandili Camii.	
XXXI. Büyük Göksu Camii.	
XXXII. Anadoluhisân Camileri.	
XXXIII. Kanlıca Kariyesi Camileri.	
XXXIV. Çubuklu Bahçesi Camii.	
XXXV. Paşabahçesi Camii.	
XXXVI. İnci'köyü Camii.	
XXXVII. Beykoz Camileri.	
XXXVIII. Balıköy Camii.	
XXXIX. Hünkâr İskelesi Camii.	
XL. Dereseği (Derest) Camii.	
XLI. Akbaba Kariyesi Camii.	
XLII. Tuşa Dağı Camii.	
XLIII. Toris Kavası Mescidi.	
XLIV. Anadolu Kavakhisân Camileri.	
Medreseler Listesi Veya İstanbul Yüksekokulları	
Sultan II. Mehmed Saltanatı Döneminde.	
II. Bayezid Saltanatı Döneminde.	
I. Selim Saltanatı Döneminde.	
II. Selim Saltanatı Döneminde.	
III. Murad Saltanatı döneminde.	
III. Mehmed Saltanatı Döneminde.	
I. Ahmed Saltanatı Dönemi.	
IV. Osman Saltanatı Döneminde.	
IV. Murad Saltanatı Döneminde.	
IV. Mehmed Saltanatı Döneminde.	
OSMANLI İMPARATORLUĞU TARİHİNDE KAVRAMLAR İNDEKSİ	

şeyin Ağa bunlara bir mektep ve bir hamam ilâve etti. Babasının serinliği önüne de 1188 (1774)'de bir fiskiyeli çeşme yaptırdı. Dolmabahçe iskelesine giden yolun köşesindeki güzel çeşme Sultan Abdulhamid'in oğlu Sultan Mahmud'un annesi hasekisultan Humâşâh'ın eseridir. Bu çeşmenin hizmeti bahçeler muhafızlarından bostancılar bölükbaşma verildi. Onbeş akçe yevmiye alan muhafazacı, çeşmenin temizliğine baktığı gibi su içme taslarını da eksik etmedi. Çeşmenin tarihi Kuran'ın şu sözlerinden çıkmaktadır; Allah onları içilecek saf şeylere dönüştürdü. 1184(1770)

Tophane'den Dolmabahçe'ye kadar olan sahada yer alan bu otuzse-kiz³⁸¹ camiden yirmisekizi mahalle camisidir; diğerleri mahalle camisi değildir. Cuma namazı cami olan dokuzunda kılınır; diğerleri mescid-dir.

Şimdi sıra Beşiktaş mahallesi camilerinin anlatımına gelmiş bulunuyor.³⁸²

X. Beşiktaş Camileri.

701. Beşiktaş Camii. Semtte bulunan camilerin en büyüğü olan bu cami, Kanuni Sultan Süleyman'ın damadı ve veziriazamı Rustem Paşa'nın kardeşi Kapdan-ı derya Sinan Paşa tarafından yaptırılmıştır ve Sinan Paşa'nın vefatından iki yıl sonra, H. 963 (1555) yılında tamamlanmıştır. Sinan Paşa, Üsküdar'da Kanuninin kızı, Rustem Paşa'nın eşi olan Mihrimâh Sultan'm inşâ ettirdiği caminin ön tarafında gömülüdür. Piyâle I. Kapdan-ı derya olarak bu Sinan Paşa'nın yerine atanmıştır. Mihrimâh Sultan, camisinin yanında bir mektep ve bir medrese yaptırmıştır ve bu ikincinin avlusunda fiskiyesiyle birlikte bir mermer havuz bulunmaktadır; 963 (1555) yılında tamamlanmıştır. Medrese yolunun solunda Kızlarağası Elhac Beşir Ağa abdest alınması için su tesisleri yaptırmıştır. Bu caminin imamlarından olan Elhac Rıza Efendi, caminin karşısında bulunan evini tekkeye dönüştürdü ve 1159 (1746) yılında vefat etti.

702. Beşiktaş İskelesi Mescidi. Yâni Beşiktaş İskelesi camii. Veziriazam'ın çalışma dairesi kâtibi ve camileri anlatan eserin yazarının çağdaşı Mehmed Sadık Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

703. Hayreddin İskelesi Mescidi. Barbaros adıyla ünlü Kapdan-ı derya Hayreddin Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. Bu ünlü denizci H. 953 (1546)

³⁸¹ Eserin aslında böyledir. Bununla beraber, eserin kopyasında otuzyedi cami vardır. Bu da eserin aslını kopye eden zâtn birini atlamış olmasıyla izah edilebilir.

³⁸² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/360-364

yılında vefat etmiştir. Türbesinde, yanında kızı ve iki kardeşi onunla birlikte ebedî uykularını uyumaktadırlar. İstanbul'da Çinili Hamam ı yaptırdı. Bütün Kapdan-ı deryaların üstadı ve koruyucusu-dur. Sefere çıkacak olan Kapdan'ı deryalar donanmanın hareketinden önce türbesine gidip seferlerinin takdisi rica ve duasında bulunurlar. Beşiktaş adını da Barbaros Paşa'nın kıyıya beş taş koydurup donan-manın harekitten elverişli bir rüzgar çıkıp çıkmayacağını anlamak istemesi olayından gelmektedir; fakat halk dilinde Beştaş, bozulup şekil değiştirerek Beşiktaş ve daha sonra Bîşiktaş olmuştur.

704. Arap İskeleyi Mescidi. Mihrabın dış ön tarafında gömülü olan Tekerlek Mustafa Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Bir gün Sultan III. Ahmed o cuma günü namazını bu mescidde kılmak isteyince, bu mescit alalacele cuma camisi şekline dönüştürülmüştür. Bunun için de bir Sultan mahfili, vaiz için bir kürsü konuldu. Caminin karşısındaki türbede, Sultan Mahmud'un yakınlarından bir kadın, Raziye Hâtûn, kızıyla birlikte yatmaktadır. Nasibi Halil Efendi yakındaki çeşmenin üzerine bu yılın tarihini manzum olarak yazmıştır.

705. Vîşnezâde Mescidi. Kışlalar için inşâ edilmiştir. Küflar zamanından kalma taş bir tabut, Bostancıbaşı Halil tarafından bir çeşme haline getirilerek ihtida ettirildi. Caminin tesiscisi İzzetî Şeyh Mehmed Efendi'dir ve babası Şeyhülislâm Lûtfullah Efendî'nin kardeşidir ve iki defa Rumeli Kadiaskeri olmuştur. H. 1075 (1664) yılında vefat etti.

706. Süleymaniye Camii Kanuni Sultan Süleyman, Beşiktaş semtindeki bu camiyi, Dolmabahçe'de zeytin ağaçları yetiştiren beğtacısı Kara Abalı Mehmed'in hatırını hoş etmek için yaptırdı. M ezan Dolmabahçe iskeleyi yanında bahçe içinde duaya ayrılan yerde görülür.

707. Ekmekçibaşı Mescid. Furuncular Kâhyası Ali Ağa'nın camisidir. Fâtih Sultan Mehmed zamanındandır.

708. Maçka Mescidi. Şeyh Şenlik Dede tarafından inşâ ettirilmiştir, mezarı da oradadır. Vaiz kürsüsü Rabiâ Hâtûn tarafından 1161 (1748)'de tesis edilmiştir; tekkenin karşısında, üstadı gibi idam edilen Kızlarağası Beşir Ağa'nın hazinedarı Süleyman Ağa tarafından 1164 (1750)'de bir çeşme yaptırılmıştır.

709. Uzuncaova Mescidi. Rum Ali Ağa tarafından yaptırılmıştır.

710. Sormagir Odaları Mescidi. Kışla mescidi olarak yüzbaşı İbrahim Ağa tarafından yaptırılmıştır. Kürsü, veziriazam Elhac Mehmed Paşa Girit'de Kandiye valisi iken hazinedarı olan voyvoda Mehmed Ağa tarafından tesis edilmiştir. Mehmed Ağa, efendisinin vefatından sonra İstanbul'a geldi ve

Galata voyvodası Arabgirli İbrahim Ağa'nın yerini elde etti. Râgıb Paşa'nın halefi Veziriazam Hasan Paşa bu camiye yeniden yaptırdı. Caminin karşısında görülen  eşme, Sultan II. Mustafa'nın kızı Safiye Sultan'ın eseridir. Dinlenme yeri ve Büyük Köprü karşısındaki  eşme, Birinci Sultan Mahmud'un altıncı hasekisi Rami Hâtûn tarafından yaptırılmıştır.

711. Abbasağa Camii. Bu adı taşıyan Kızlarağası tarafından 1076 (1665) yılında yaptırılmıştır. Aynı Kızlarağası İstanbul'a iki yerde  eşme ve Üsküdar'da onklı yerde ve İstanbul'da iki yerde hamam, bir mektep ve bir serinleme yeri yaptırmıştır. 1082 (1674) yıllarında bu hayır eserlerini yaptıran Kızlarağası Mısır'a sürüldü. Vefatında Kahi-re'de İmam Şafii'nin mezarının yanına gömüldü. Abbasağa Câmii'nin kışın yağmur, yazın  eşme ve kaynaklardan yararlanan sarnıçları vardır. Tophane suyollarının (Mahmut döneminde) yapılması halka büyük fayda sağladı. Daha önce yaz aylarında Tophane susuz kalır ve halktan bazı kimseler Beşiktaş'a kadar gidip bu sarnıçlardan su alırlardı.

712. Hazinedarlığa Mescidi. Hazinedar Süleyman Ağa tarafından 1114 (1702) yılında yaptırılmışın 1133'de saray yüksek mabeyincisi olarak vefat etti.

713. Topalhoca Mescidi. Sancak alemleri imâl edicisi Elhac Hüseyin Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir.

714. Sinanpaşa Mescidi. Büyük Sinanpaşa Câmii'nin bina ettiricisi Sinan Paşa tarafından yaptırılmıştır. Büyük avludaki mektep, IV. Mehmed'in büyük annesi tarafından inşâ ettirilmiştir. Mâhpeyker Kösem Sultan 1051 (1644)'de vefat etmiştir.

715. Kılıçalı İskele Mescidi.  nl  Kapdan-ı derya, büyük caminin bina ettiricisi Kılıç Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır. Büyük camisinin yakınında III. Ahmed döneminde idam edilen İbrahim Paşa tarafından da bir cami inşâ ettirilmiştir.

716. Beşiktaş Mevlevih nesi Tekkesi Mescidi. Yâni Beşiktaş Mevlevih nesi tekkesi camisi. 1034 (1621) yılında idam edilen Veziriazam Hüseyin Paşa tarafından yaptırılmıştır. Yahyaefendi Camii hadiresinde gömülüdür.

718. Hanı mit adın Mescidi. Hayırsever bir hanım tarafından yaptırılmıştır. 992 (1584) tarihinde vefat etmiştir.

719. Yahyaefendi Mescidi. Müderris lâkabiyle de tanınan müderris Yahya Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Babası Şamlı Osman Efendi Trabzon'da kadılık görevindeydi. Yahya Efendi, Kanunî Sultan Süleyman'la

H. 900 (1494) yılının aynı haftası içinde doğdu. Annesi Kanunî'nin sütanalığını yaptı ve Kanunî bu sütkardeşliğine her zaman saygı göstermekten geri kalmadı. Annesi, Yahya Efendi müderrislik görevini sürdürürken 962 (1554) yılında vefat etti. Bu camiyi ve yakınındaki çeşmeyi yaptırmıştır; kafiye tarih kitabesi kendi elinden çıkmıştır ve 945 (1538) tarihini göstermektedir. Kurban Bayramı'nın ilk günü vefat eden Yahya Efendi'nin ölümü üzerine, ünlü Şeyhü'lislâm Ebussu-ud Efendi bir mersiye yazarak tarih düşürdü: 976 (1568) ve cenaze namazını kıldırdı. Hususî bir türbede yatmaktadır. Sandukasının yanında dört erkek ve dört kadının sandukaları bulunmaktadır. Afyon içmeğe alışmış tabib Yusuf Rabihi, Yahya Efendi'nin azadlı kölesiydi ve 954 (1547) yılında öldü. Yakınında, üzeri kurşun kaplı olmayan bir türbede Veziriazam Çelebi Ali Paşa yatmaktadır; kendisine Çelebi lâkabı verilmesinin sebebi, emirlerin (Hz. Peygamberin yol arkadaşları) ilk veziriazamı olmasıdır. 1030 (1620) yılında vefat etti; onun yanında kalyonlar kapdanı Ali Paşa (vefatı: 1078 (1667), Kapdan-ı derya Ali Paşa ve

Muradpaşa Donanması kapdanı yatmaktadır.

Saydığımız bu ondokuz camiden dokuzunda cuma ezanı okunmaktadır.

383

XI. Ortaköy Camileri.

720. Eski hatun Mescidi. Tahta bir minaresi vardır.

721. Ortaköy Camii. Mahmud Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir. Veziriazam İbrahim Paşa'nın kahyası Mehmed Ağa, bu camiyi deniz kenarında yeniden yaptırdı ve bir Sultan mahfili ilâve ettirdi. Şâir Se-yid Hüseyin Vehbi, manzum tarihçesinde inşâ tarihi olarak 1134 (1721) yılını vermektedir. Caminin kurucusu, Kâhya Mehmed Ağa, efendisiyle birlikte idam edildi ve Süleymaniye Camii yakınındaki evinin bahçesine gömüldü. Damadı Divitdâr Mehmed Paşa Veziriazam olunca, bahçeden dışarıya türbesinin görülebileceği bir pencere açtırdı. Ortaköy Camii etraf olarak Yahudi ve Hristiyan mahalleleri ile çevrili bulunduğundan, meşhur mısra bu camiye uygun görüldü: « Hristiyan elde imânın itirafı parmak gibi ».

722. Defterdarburnu Camii. Bitişikdeki Sultan sarayını inşâ eden Defterdar İbrahim Paşa tarafından yaptırıldı. Paşa, Mısır valisi bulunduğu

sırada vefat etti.³⁸⁴

XII. Kuruçeşme Camileri.

723. Kuruçeşme Câmü. Devlet Şûrası Reisi Osman Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Aynı yerde bulunan mektep, Üsküdar'da İbrahim Paşa hadiresinde gömülü Kızlarağası Ahmed Ağa tarafından yaptırılmıştır; mezar taşındaki manzum tarihçe 1066 (1655) yıllarını vermektedir. Annesi Kerime Hâtun'un Çengelköy'de yaptırdığı caminin yanında inşâ ettirmiş olduğu bir mektebi daha vardır. Bu semtin Kuruçeşme adını almasının sebebi, inşâ ettirilen bir çeşmenin kurumuş olmasıdır. Veziriazam Köprülü Ahmed Paşa'nın hemşiresi kurumuş olan çeşmeyi tamir ettirdi; Damad İbrdahir Paşa'nın (Veziriazam) âsiler tarafından öldürülmesinden iki yıl önce (1141)-(1728) oraya ay-nca bir çeşme daha yaptırdı. Kuruçeşme ile Bebek arasındaki Arna-vudköy'de cami yoktur, fakat Bebek'de vardır.

724. Bebek Camii. Sultan III. Ahmed tarafından inşâ ettirilmiştir. Minare kapısının yanında 1148 (1735) tarihlerini veren manzum bir kitabesi bulunan bir şadırvanı vardır. Bu semtte yaptırılan bir sayfiye köşkünün adı Humâyûnâbad'dır, yâni İmparatorun binası mânâsına gelmektedir. Semtin adı, bu addaki bir bölükbaşidan gelmektedir. Sultan II. Mehmed (Fâtih) buranın muhafazasını bu bölükbaşaya bırakmıştı.

725. Kayalar Mescidi. Üç tuğlu Paşa olarak emekli olduktan sonra Temeşvar1 da vefat eden 1074 (1663) Reisefendi (Hariciye Vekili) Safi Ahmed Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Kayalar Mescidi'nin yapıldığı yüksek kayanın eteğinde fevkalâde bir ayazma (aziz-su) akmaktadır. Deniz kenarında inşâ edilmiş bulunan Reisefendi Mustafa Efendi'nin sarayının yanında 1173 (1759) yılında yaptırılmış bir çeşme vardır.³⁸⁵

XIV. Rumeli Hisarı Camileri

726. Hisar Kalası. İstanbul'un fethinden bir yıl önce, 857 (1452)'de II. Mehmed tarafından yaptırılmıştır. Hisarın bir kapısı duvarla örülüdür, bir kapı, Gümrük yakınında denize doğru açılır; hisarın ortasında bir cami inşâ ettirilmiştir. Kale duvarlarıyla deniz arasında, birinci şeyhi İbrahim

³⁸⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/367

³⁸⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/367

Gülşenfnin küçük oğullarından biri, Hasan Zarifi olan Ak-kermanlı Durmuş Dede'nin tekkesi vardır. Dede 976 (1568)'de vefat etmiştir. Durmuş Dede bir gün gemiyle geçtiği sırada (III. Ahmed döneminde), o zaman şeyh olan hemşehrisi Ali Babaya yiyecek ve yakacak hediye etti. Bu hareket o zamandan beri bir âdet halini aldı; gelip geçen gemiler aynı şekilde Durmuşdede Tekkesi'ne hediyeler verdiler. Durmuş Dede, tekke dışındaki bir türbede yatmaktadır.

727. İskele Mescidi. Hacı Kemal tarafından inşâ ettirilen cami, Sultan I. M ah mu d döneminde yandı. Bu yangından son, I. Mahmud iki kapılı yüksek bir cuma camisi inşâ ettirdi 1159 (1746).

728. Fenan Mescidi. Mescidin bina ettiricisi, Tophane'de daha önce bahsettiğimiz Çukur Camiyi yaptırmıştır. Yeni Hamam, türbesi de orada bulunan Nalbur Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır.

729. Arpa Emîni Mescidi. İstanbul'da Topkapusu içinde Arpa Emîni Câmii'ni de yaptırmış olan; inşâ tarihi 949 (1542), Defterdar Mustafa Efendi tarafından yaptırılmıştır. Halen görevde bulunan Arpa emini onun ailesindendir.

730. Torlakdede Mescidi. Mezar yeri meçhul bulunan Ali Dede tarafından yaptırılmıştır.

731. Hamam Mescidi. Aynı yerde gömülü bulunan Pertev Ali Bey tarafından yaptırılmıştır. Çifte hamam II. Bâyezid'in bir tesisidir. Taş mekteb, mezarı Gebze'de bulunan Çoban Mustafa Paşa'nın tesisidir. Aynı yerde köşedeki çeşme ise, Râgıb Paşa tarafından babası İbrahim Efendi ruhuna 1128 (1715)'de yaptırılmıştır.

732. Baltalimanı Mescidi. Mihrabın dış önünde gömülü bulunan Paşmakçı Şecaeddin tarafından inşâ ettirilmiştir. Aynı yerde bulunan dua mahalleri ve çeşme Veziriazam Hezarpâre Ahmed Paşa tarafından yaptırılmıştır ki, burası sonradan dutluk ve halk gezinti yeri hâline getirilmiştir.³⁸⁶

XV. MİRGUNE OĞLU CAMİLERİ.

733. Emlrgunoğlu Câmîi. IV. Murad'la birlikte İstanbul'a gelen Emirgune Tahmasip Kulu han Yusuf Paşa tarafından yaptırılmıştır; ölümünden sonra, 1050 (1640), camiye bir kürsü ve bir mimber konuldu ve

³⁸⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/368

mülk olarak Şeyhülislâm Mirza Mustafa Efendi'ye verildi, mülkiyet daha sonra oğlu Kadiasker Salim Efendi'ye geçti ve daha sonra, İran elçiliğinde Kara Mehmed Paşazade Mustafa Paşa'ya refakat eden hukuk danışmanı Vassaf Abdullah Efendi'ye intikal etti; ondan sonra bu vakf Şeyhülislâm Mehmed Es'ad Efendi'ye geçti ve nihayet o da vefat edince vakf boşaldı ve I. Abdulhamid'e intikal etti. Sultan da 1194 (1780)'de bir cami, bir hamam, bir medrese ve bir çeşme inşâ ettirdi. ³⁸⁷

XVI. İstenla (İstinye) Camileri.

734. Derviş Reis Mescidi. Kurucusu mihrabın dış önüne gömülmüştür.

735. Kürekçi Mescidi. Sultan Süleyman'ın kürekçibaşısı Ahmed Bey tarafından inşâ ettirilmiştir. İstanbul'da Topkapı yakınında bir cuma camisi inşa ettirdi ve bir cami de Cerrehpâşa yakınında yaptırdı.

736. Çavuş Mescidi. Mezarının yeri bilinmeyen Çavuş Mahmud tarafından inşâ ettirildi.

737. Neslişâh Cfmîli. İnşâ ettiricisi Mehmed Bey II. Bâyezid'in damadı ve Sultan Neslişâh'ın babasıydı. Caminin üzerinin kubbelenmesi üzerine düşürülen manzum tarih 947 (1540)'dir. ³⁸⁸

XVII. Yeniköy Camileri.

738. Osman Reis Camii. 1055 (1645)'de aynı yere gömülen gemi kaptanı Elhac Osman Bin Abdullah tarafından yaptırılmıştır.

739. Alipaşa Camii. Beşiktaş'da Yahya Efendi türbesi yanında gömülü Veziriazam Ali Çelebi tarafından inşâ ettirilmiştir. Bu Paşa'nın babası iki defa Kapdan-ı derya olmuş Kos'lu Ali Paşa idi; 1040 {1630}'da vefat etti. ilk Seyid vezir oldu.

740. Molla Çelebi Camii. Ünlü Şeyhülislam Zenbilli Ali Efendi'nin oğlu Molla Çelebi Fazıl Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. Adı kendi doğum tarihçesini vermektedir: 920 (1514). 991 (1583)'de vefat etti ve babasının mektebinin yanına gömüldü. Tenvîrul-Vusûl ve Aynul-Ra-did adlı eserleri bıraktı. Caminin hamamı Kanlıca'lı İskender Paşa tarafından yaptırılmıştır. Caminin yanındaki tekke, şeyh Ahmed Raufî İsmail Efendi'nin küçük

³⁸⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/368-369

³⁸⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/369

oğullarından İsmail Efendi'nin tekkesidir. Bu tekke, emekli Anadolu Kadiaskeri, yukarıda adı geçen şeyhin dervişi Mehmed Atıf Efendi tarafından yaptırılmıştır. 1185 (1774)'de toprağa verildiği Tarabya'da vefat etti.

741. Tarabya Mescidi. Tacirler kâhyası Elhac Osman Ağa tarafından yaptırılmıştır.³⁸⁹

XVIII. Kefeliköy Camii.

742. Kefeliköy Mescidi. İstanbul'da Kumkapı dışında yanında kızı Meryem Bânu'nun gömülü bulunduğu bir cami yaptırmış olan Hasan Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. Okmeydanı'nda, Sinanpaşa civarında bir de mektep yükseltmiştir. Caminin vaiz kürsüsü Şeyhülislâm Damadzâde Abulhayr Ahmed Efendi tarafından tesis edilmiştir. Şeyhülislam 1154 (1741)'de vefat etmiştir, mezan Şeyh Murad Tekkesi'nin içindedir. Bu cami, İstanbul'da, Kanunî Sultan Süleyman'ın şehzadesi Mehmed'in bir vakfıdır.³⁹⁰

XIX. Büyükdere Camileri.

743. Cerrah Mahmudedefendi Mescidi. Mescidin kurucusu, Topthane'deki büyük cuma camisini yaptıran Kılıç Ali Paşa'nın cerrahıydı.

744. Karakahya Camii. III. Mustafa döneminde patlak veren bir isyanda öldürülen Kâhya (İçişleri Nâzın) Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Bu cami, Kefeliköy'ünkü gibi, Şehzade Mehmed cuma camisi vakfıdır. Büyükdere su dağıtım işini tanzim eden Maliye halifesi (müdürün vekili), bu işin yürütülmesini, 80 kuruş yıllıkına mültezime verdi. Bu paranın 20 kuruşu Molla Çelebi (Yeniköy) Camii imamına, 20 kuruşu ise Osman Reis Camii hizmetkârlarına (hademe-i hayrat), geri kalanı da vakf olarak tesisin vârisine veriliyordu. Saltanat divânı hocagânından Ferruh İsmail Efendi, vakfın mütevellî vârisi olarak, ha-rab duruma düşmekte olan camiye tamir ettirdi ve gelir sağlamak bakımından faydasına kaani olduğu bir ticaret yeri (sebzeci dükkânı) ile bir hamam yaptırdı; bunlar için 9.000 kuruş harcadı; bunların yapımı 1211 (1796)'da tamamlandı.³⁹¹

³⁸⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/369

³⁹⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/369-370

³⁹¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/370

XX. Sarıyer (Sariyar) Camileri.

745. Alikâhya Camii. Mezarı meçhul olan Ali Kâhya tarafından yaptırılmıştır. III. Ahmed saltanatı dönemindeki isyanda öldürülen Veziriazam Damad İbrahim Paşa'nın damadı Mehmed Ağa 1133 (1720) yılında yeniden yaptırdı. Köyde bulunan üç çeşmeden biri, Sultan'ın nedimlerinden olan Mes'ud tarafından caminin karşısında yaptırıldı. Kızlarağası Elhac Beşir Ağa buna iki depo yaptırdı. Üçüncü çeşme köyün dışında, mezarlık yanındadır. Çifte hamam, Şeyhülislâm Hocaâde Çelebi Mehmed Efendi'nin Zekeriyaköyünde yaptırdığı cuma camisi vakıfındandır. Bu semte, kuzey mahallesi yakınındaki dağ boyunca uzanan altın mâdeni bulunduğundan Sarıyer (Sariyer) adı verilmiştir.³⁹²

XXI. Rumelikavak Hisarı Camileri.

746. Kaleiçi Mescidi. IV. Murad tarafından inşâ ettirilmiştir.

747. Karakaş Mescidi. Abdullah Paşa oğlu, mezar yeri bilinmeyen Mustafa Çelebi tarafından yaptırılmıştır.

748. Valide Camii. İstanbul'da kendi adıyla anılan camiye (Yeni Cami) inşâ ettiren Hatice Turhan Sultan tarafından yaptırılmıştır. Kendisi IV. Mehmed'in annesiydi ve buradaki camiye kardeşi Yusuf Ağa'nın ruhu için yaptırdı. Civarda eski Rum kilisesi Mauromolos'un yıkıntıları bulunmaktadır. Kilise içinde gizli silahlar bulunduğu için, Mora fethine giden ve Petervaradin'de şehid düşen Şehid Damad Ali Paşa'nın veziriâzamlığı döneminde yıktırılmıştır.³⁹³

XXII. Üsküdar Camileri:

749. Valide Atik (Eski) Câmîi. III. Murad'ın annesi Nur Bânu Sultan tarafından inşâ ettirilmiştir. Bu camiyle birlikte yaptırılan bir medrese, bir Hadis mektebi, bir Kuran okuma evi, fakirler için imarethane, bir hastahane, bir mektep, yabancılar için m üstemilatiyle beraber bir han yaptırdı. Avludaki şadırvan etrafındaki hücreler de onun eseridir. İdareci Pir

³⁹² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/370

³⁹³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/370

Ali daha sonra camiye iki kubbe ekledi .Yeni Valide karşısındaki İstanbul'da Divan yolu yakınındaki çifte yeşil sü-tunlu hamam, Yenikapı'daki havuzlu hamam hep bu caminin vakfıdır. Eski Valide Câmii'nin kurucusu ve bina ettiricisi olan sultan, H. Selim'in zevcesi olduğundan, Ayasofya avlusundaki türbede onun yanında gömülüdür. Camisinin inşâatının bitiş tarihi 991 (1583)'dir. Vefat tarihi ise 990 (1582)'dir ³⁹⁴ . Şeyh Emir Hoca yâni şeyh Abdulkadir El Hüseyîn el Nakşibendî, minare kapısının yanında Hızır'ın (hayat kaynağının muhafızı) durduğu yeri keşfetti ve bu keşif manzum bir kitabeyle tesbit edildi. Hoca İmam Hüseyini bu kitabeyi 1178 (1764)'de tamir ederek yerine koydu. Şeyh Cilanî ailesinden ve Nakşibendî ve Kaadirî tarikatlarında yazılı bulunan Emir Hoca Abdulkadir 1179 (1765) buraya gömüldü. ³⁹⁵

750. Valide Cedld (Teni) Câmîl. III. Ahmed'in annesi Gülnûş Sultan tarafından bir imaret, bir mektep, bir çeşme, bir serinleme yeri (sâyebân) bir Sultan mahfili, iki şerefeli iki minareyle birlikte inşâ ettirildi. Bitiş tarihi 1000 (1591)'dir. Caminin bina ettiricisi sultan Hâtûn, camisinin inşasının bitmesinden yirmiyedi yıl sonra, 1027 yılı (1617) Zilkadesinin 8'inde Edirne'de vefat etti. Cenazesi dört gün sonra, Üsküdar'da bu caminin yanına gömüldü. Oğlu III. Ahmed, Galata'da ahşâb minareli bir cuma camisi inşâ ettirdi. Valide sultan'ın türbesi dışında Sadâret Kaymakamı Kâhyası Kayserili Ahmed Paşa mezan bulunmaktadır; vefat tarihi, elyazması eserde görüldüğü gibi hatâ eseri 1035 değil, 1135 (1722)'dir.

751. Mİhrimâh Câmîl. Kanunî Sultan Süleyman'ın kızı tarafından bir mektep, bir medrese, fakirler için bir imarethane, bir Sultan mahfili ve bütün gerekli binalarıyla birlikte iki minareli olarak inşâ ettirilmiştir; minarelerin bir şerefesi vardır. Cami, külliyesiyle birlikte 954 (1547) yılında tamamlanmıştır. (**) Sağ minaresi dibinde Rustem Paşa zade Osman Bey'in mezarı bulunuyor ve mihrabın dış önünde Kap-dan-ı derya Sinan Paşa'nın, sonra IV. Murad'ın emirleriyle idam edilen, Kayserili, Bayramiye tarikatından Abaza adıyla tanınan ünlü Şeyh Seyid Abdurrahim'inki. Mezar taşındaki tarih de, elyazmasında hatalı olarak kaydedildiği gibi 1147 değil, 1047 (1637). 964 (1556) yılında vefat eden Mihrimâh Sultan, Süleymaniye yanındaki babası Büyük Kanun'nin türbesinde yatmaktadır. Bu caminin

³⁹⁴ Eserin yazar Hammer'in faydalandığı eserde eğer bir temize çekme hatâsı yoksa. Atik Valide Câmîl'ni yaptıran Nur Bânû Sultan, inşâatının bitiminden bir yıl önce vefat etmiştir (Ç. N.).

³⁹⁵ Camilerin künyeleri verilirken, hemen tümünün burada olduğu gibi, mimarlarının adı verilmektedir. Bu eserin mimân büyük usta Sinan'dır (Ç.N.).

bitmesinden sonra, Edimekapusu içinde tek minareli bir cami daha yaptırdı. I. Mahmud saltanatı döneminde, KızlaraĒası Be ir AĒa'nın kâtibi dervif Mustafa, ilk bu camiyi mahyalarla donattı. Böylece Ramazan gecesine ayrı bir renk kattı.

752. Kösem Valide Cfimil . Sultan IV. M ura d ve Sultan İbrahim'in anneleri Mâhpeyker Kösem Sultan tarafından in   ettirilmiştir. Bu cuma namazı camisine « inili Cami» de denir. Camiyle birlikte, külliye olarak bir mektep, bir  e me, bir Hadis mektebi bir  ifte hamam ve Sultan mahfili yaptırmıştır. Manzum kitabesi, kuruluş olarak H. 1050 (1640) tarihini vermektedir. Bu caminin vakfı İstanbul'dadır.  nl  Valide Hanı,  eyh lisl m Tabakzâde'ninkiyle karşı karşıya bulunan Valide Medresesi bu sultanın v coda getirdiĒi tesislerdir. Medrese, asıl haliyle  aĒının en büyük askeri, DoĒu fâtihi ve III. Murad'ın veziriazam'ı  zdemiroĒlu Osman Paşa'ya aittir. Kösem Valide Sultan, I. Ahmed'in hasekisi olduĒundan, onun Sultanahmed Camii yanındaki türbesinde gömülüdür.

753. H dfti Tekkesi Camii. Yâni, Aziz Mahmud H d i Efendi'nin yaptırdıĒı tekkenin cuma camisidir. Feyzullah Bin Mahmud'un oĒlu, Bursa'da Ferhadiye medresesinde ve k  k mahkemede kadı vekili olarak çalıştı; g rd Ē  bir rüyadan sonra  eyh  ztada Efendi'nin müridi oldu ve onun yerine ge tiĒinde, 1007 (1598) yılında Üsküdar'da bir cami yaptırdı, 1038 (1628) yılında vefat etti ve oraya gömüldü. Vefatında doksandokuz yaşındaydı. Caminin yanında  eyhler için özel bir tekke ve bir mutfak vardır, birçok mezar muhafız türbesini daima açık tutmak için çalışırlar. Her gece orada ilâhiler okunur; bunlar özel tem-cidlerdir. Caminin avlusunda bir  adırvan, tekkenin kapısı önünde birçok du  mahfili vardır. Tekkenin kapısı önünde birçok  e me görülür. Zaviyesinin hemen yanında kapıcı tekkeleri vardır. Yine aynı yerde iki defa veziriazam olan ve  eyh Mahmud Hud i'nin dervifler zincirinde yer alan Halil Paşa'nın türbesi görülür;  eyhin türbesinin yanındaki türbe 1049 (1639)da vefat eden oĒlu Mahmud Efendi'ye aittir.

1088 (1677)'ye kadar birbirini takibeden  eyhler silsilesinin kabirleri de buradadır.

754. Rum Mehmedpa a C mli, Bu addaki Veziriazam tarafından in   ettirilmiştir; tarihçe belirten Arabca kitabesi vardır: 876 (1471). Paşa  zel bir türbede yatmaktadır. Cami harâb haldedir. Bu veziriazam H. 875 (1470) yılında idam edildi. Cami ise, Rum Mehmed Paşa'nın idam edilmesinden bir yıl sonra tamamlandı.

755.  emslpa a Camii. Sultan III. Murad'ın veziri ve nedimi  emsi

Ahmed Paşa tarafından H. 988 (1580) yılında inşâ ettirilmiştir.

756. İsfendiyar Mescidi. Bu adla tanınan mescid inşâ ettirici, Bal-ban iskelesi yakınında da bir cami yaptırdı. Bağcızâde'nin tarikatını dervişleriyle birlikte devam ettirmesi için bu camiyi onlara tahsis etti.

757. Kerdeli Mescidi. Kızıl Mescid de denir. Caminin inşâ ettiricisi Kerdeli Çelebi, 999 (1590) yılında vefat etti ve Üsküdar mezarlığına gömüldü.

758. Babüssaadetağası Câmîlî. Kızlarağası Süleyman Ağa'nın H. 912 (1506) yılında inşâ ettirdiği cuma camisidir. Mezan da burada bulunmaktadır.

759. Gülfam Cîmîlî. Saraya mansub Gülfam Hâtûn tarafından yaptırılmıştır. Yakınında bir de mektep vardır. H. 969 (1561) yılında vefat etmiştir.

760. Davutpaşa Câmîlî. Bu addaki Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. Karanişancı Camii de denir. Şehire götüren kapının üstündeki mektep, Petervaradin savaşında şehid düşen Türk veziri Ahmed Paşa'nın hayır eseridir.

761. Ağa Mescidi. Bir mekteple birlikte Kızlarağası Husrev Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir.

762. Teniçeşme Mescidi. İstanbul'da, Çarşamba pazarı yakınında inşâ ettirdiği büyük camide gömülü bulunan Kızlarağası Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Vaiz kürsüsü Kızlarağası Elhac Beşir Ağa tarafından tesis edilmiştir.

763. Ayazma Câmîlî. Bütün nıûştemilâüyla birlikte Sultan m. Mustafa tarafından inşâ ettirilmiştir. Diğer Sultan camilerinde (Selâtin Camii) bulunduğu gib, Sultan için bir mahfil (mahill-i hümayûn), müezzin mahfili, câmekân (kayımhâne) ve iki büyük kollu şamdanı vardır. Caminin inşâ tarihini gösteren manzum kitabe muvakkithaneye (namaz vakitlerini saatle takibeden bir ustanın bulunduğu mahal) açılan üçüncü kapının üzerindedir ve H. 1189 (1775) tarihini göstermektedir. Orta kapı üzerindeki kitabede, o sırada veziriazam makamında bulunan Ragıp Paşa'dan bahsedilmektedir, bu kitabe hat sanatında usta olan Şeyhülislâm Veliyeddin Efendi'nin elinden çıkmıştır. Bu kitabede, caminin Sultan İH. Mustafa'nın annesi Emine Sultan'ın ve büyük kardeşi Süleyman'ın hatırasına 1173 (1759) yılında yapıldığı bildirilmektedir. Mihrabın dış Önünde bir küçük mezarlık bulunmaktadır.

764. Ahmediye Camii. Kefçe Mehmed Dede tarafından inşâ ettirilmiş,

daha sonra III. Ahmed saltanatı döneminde Tersane Emîni Ahmed A a tarafından yeniden yaptırılmıştır; bir kütüphanesi, bir su tesisatı âleti, bir medresesi ve bir  eşmesi bulunmaktadır, H. 1134 (1721) yılında tamamlanmıştır.

765. Sultanmahmud Camii. D vit iz de tarafından inşâ ettirilmiştir. Mahmud Efendi tekkesinin şeyhlerindendir. 1090 (1679) yılında vefat etti. Babasıyla birlikte Bülbüldere cuma camisinde gömülüdür. Adıyla anıldığı Sultan Mahmud tarafından yeniden inşâ edilmiştir.

766. Bandırmak Tekkesi C mi . Aslında, Celvetiye tarikatından şeyh Bandurmalı Esseyid Yusuf Efendi Nizameddin'in ikr jnetg&udır. Veziriazam Hekimoğlu Ali Paşa burasını bir tekke hâlinde inşâ ettirdi. Ayrıca bir vaiz kürsüsü tesis etti. Camide hizmet eden din adamları ücretlerini Ali Paşa'nın  stanbul'daki vakfından alıyorlardı. Daha sonra Nişancı Ahmed Paşa bu tekkeyi tamir ettirdi ve şeyh Nazif Ali De-de'nin üçüncü oğlu bir tarihçe kaleme aldı; manzum yazılmış kitabede H. 1150 (1741) tarihini görülmektedir. Defterdar Mehmed Behçet Efendi 1159 (1749) yılında bu tekke camisini büyüttü. Eğerservi Meydanında görülen hamam, m essisin eşi tarafından yaptırıldı;  n diye hamamı K   kfl Hatun tarafından yaptırılmıştır. Yapım tarihi 1114 (1702)'dir.

767. Hayreddin Mescidi. Çavuş Hayreddin tarafından yaptırılmıştır, civarında gömülüdür; mezar taşının üzerinde H. 964 (1556) tarihi okunmaktadır.

768. Kaymakçı Tekkesi Mescidi. Yâni kaymak taciri tekkesi camisi. Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır. Mehmed Efendi, Kanunî Sultan Süleymanın döneminde yeniçeriler k tibiydi ve başka görevlerde de bulundu; H. 955 (1548) yılında vefat etti. Civardaki tekke şeyh  skenderbaba Tekkesi'dir,

769. A a Camii. Inş  ettiricisi Malatyalı  smail A a, her ne kadar hadımlar ağası idiye de kızlarağası kadar nüfuza sahipti. Camiyi H. 1114 (1702) tarihinde inşâ ettirdi. Caminin bir mektebi,  eşmesi ve fakirler için bir imarethanesi vardır. Çifte hamamı da onun tarafından yaptırılmıştır. Bunları yaptırdığı sırada sarayın kilercibaş ılığı görevinde bulunuyordu.

770. Tavas  Camii. Hadım Hüseyin A a tarafından inşâ ettirilmiştir, (H. 995-1586)

771. Ahmed Çelebi Mescidi. Aynı adı taşıyan z t inşâ ettirmiştir (957-1550). şeyhülislâm Meink riz de Yahya Efendi'nin türbesi karşı-sındadır.

772. Naalceci Tekkesi Mescidi. Naalceci Halil Efendi tarafından inşâ

ettirilmiştir. Pazar Tekkesi adıyla tanınmıştır. Halil Efendi'nin mezar taşında H. 1060 (1650) tarihi okunmaktadır.

773. Takkeci Mescidi. 944 (1537) yılında vefat eden Elhac Cafer Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir.

774. Debbağlar Mescidi. Hacı Ferhad Efendi tarafından yaptırılmıştır. Konya'dan kardeşi Hacı Mehmed'le gelmiş ve her ikisi de Atik (eski) Valide Câmii'nin inşâsında yardımcı olmuşlardır. Paranın kalan kısmıyla ve Validesultan'ın izniyle bu camiyi inşâ etmişlerdir. Cami, Validesultan'inkinden dört yıl sonra tamamlanmıştır.

775. Murad Reis Mescidi. Ünlü donanma kaptanı Murad Reis tarafından inşâ ettirilmiştir. Murad Reis 1011 (1602) yılında vefat etmiştir ve Rodos'da kendi türbesinde yatmaktadır.

776. Alacaminâre Mescidi. Hoca Murad tarafından yaptırılmış ve I. Mahmud'un annesi Saliha Sultan tarafından yeniden inşâ ettirilmiştir.

777. Pazarertesî Mescidi. Pazar kumandanı Ahmed Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir.

778. Arakiyecî Mescidi. Takke imalatçısı Mehmed Ağa tarafından H. 950 (1543)'de yaptırılmıştır. Cuma vaiz kürsüsü Reîsefendi Abdullah Efendi tarafından tesis edilmiştir. Abdullah Efendi, Bâb-ı Âlî'de 1178 (1764) yılında aniden vefat etmiştir.

779. Hacı Bekir Câmü. Aslı mescid olan camı ı\..uu«gî Nasuh Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

780. Ağa Mescidi. Çarşambapazan yakınında (İstanbul) yaptırdığı camisinde gömülü bulunan Kızlarağası Mehmed Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir.

781. Dârüşşifa Mescidi. Eski Valide tarafından yaptırılmış hastalı ene camisidir. Üsküdar'da tek hastahânedir. Müezzin ve İmam ücretleri büyük Atik Valide Camii vakfı tarafından karşılanmaktadır.

782. Sâilhefendî Mescidi. Çavuşderesi'nde Ahorn Tekkesi yakınındadır. Atik Valide Camii bina müfettişi tarafından inşâ ettirilmiştir.

783. Osmanefendi Câmîl. H. 1133 (1725) yılında şeyh Osman Efendi tarafından yaptırılmıştır.

784. Kossra Mescidi. Kossrazâde Mustafa Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

785. Fenflyî Mescidi. Kütahyalı şeyh Seyid Ali Efendi tarafından yaptırılmıştır; aynı zât Manisa'da bir cami, bir çeşme yaptırmıştır. Çeşme hâlâ adıyla anılmaktadır; 1126 (1714) yılında inşâat tamamlanmıştır;

Ruslara karşı savaştığı için türbesi üzerinde bayrak dalgalanmaktadır. Vezir Ahmedpaşa Câmîi'nin. yanma mektep yaptırmıştır.

786. Kadiasker Mescidi. Babası Şeyh Zihni'nin şeyhi Musliheddin ve kendisi Kadiasker olan, Şeyhülislâm Ebussuv.d Efendi'nin akrabası olan zât tarafından yaptırılmıştır.

787. Aşçıbaşı Mescidi. 1062 (1651) yılında vefat eden usta aşçı Mehmed Paşa tarafından yaptırılmıştır; mezan Hindistan elçisinin lahit mahzeninde bulunmaktadır.

788. Taşçılar Mescidi. Cuma camisidir. Halk arasında İskele camii de denilen Mihmâhsultan Camii bina müfettişi Mehmed Ağa tarafından H. 955 (1548) yılında inşâ ettirilmiştir. Yanındaki çeşmenin kitabesinde de görüldüğü gibi Veziriazam Rustem Paşa'nın hayratıdır. Cami karşısında, kendisine yaptırılan mezarda 1041 (1631)'de vefat eden Himmetdede yatmaktadır.

789. Tasıtcılar Mescidi. Ordu muhafız köpekleri bakıcılarının adına mescidin ilk kurucusu Kanunî Sultan Süleyman'dır. Veziriazam Hekimoğlu Ali Paşa'nın iktidarı döneminde yeniden inşâ denilebilecek derecede tamir görmüştür.,

790. Kavaksaray Mescidi. Yâni saray meydanı camisi. Sultan I. Ahmed tarafından Sultan mahfili ve diğer müstemilâtiyle birlikte yaptırılmıştır.

791. Ortasofa Mescidi. Kanunî Sultan Süleyman tarafından inşâ ettirilmiştir.

792. Kavak İskelesi Mescidi. H. 1133 (1720) yılında IV. Mehmed saltanatı döneminde hazinedarlık görevinde bulunan Lala Beşir Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir. Vaiz kürsüsü, bir cami yaptırmış ve Eyûb'de gömülü bulunan Kızlarağası Beşir Ağa tarafından konulmuştur.

793. Harfib Mescid. Kızlarağası Çacu İbrahim Ağa tarafından yaptırılmıştır. İbrahim Ağa aynı zamanda, Ordu muhafız köpekleri mahal-lesiyle zağar köpekleri mahallesi arasında bugün hâlâ bir ibâdet yeri olarak kullanılan meydan mabedini, manzum kitabesine göre 1149 (1736) yılında yaptırmıştır. Aynı yerde görülen çeşme, Sultan I. Ah-med'in vakfidir. Yolun öteki tarafındaki çeşme ise hazinedar ağanın hayratıdır.

794. Şerefâbad Mescidi. Bostancıların, yâni saray bahçeleri muhafızlarının çalışmalarıyla, onlar için yaptırılmıştır.

795. Salacak Mescidi. Teşrifat Reisi Akif Mehmed Bey tarafından inşâ ettirilmiş ve H. 1114 (1702) tarihinde tamamlanmıştır. Caminin kurucusu, Mahmud Hudâî külliyesinde dervişlerin merkadleri yakınında gömülüdür.

796. Sînanpaşa Camii. Yemen fâtihi Sinan Paşa tarafından yaptırılmıştır. Divanyolu yakınında kubbeli bir türbede gömülüdür; 1004 (1595)'de vefat etmiştir.

797. Fâtih Mescidi. Fâtih Sultan Mehmed'in camisi.

798. Mirahor Camii. Yâni saray ahûrları Beyi Elhac Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Mehmed Ağa, Cağaloğlu Sinan Paşa'nın hizmetindeydi; cami, Kur'an Evi karşısındadır, burası da Ayşe Sultan tarafından inşâ ettirilmiştir; cami Mihrimâh Sultan tarafından yaptırılan mektebin karşısına da düşmektedir.

799. Kapdanpaşa Camii. Cami ilk şeklinde hukuk danışmanı ve H. 905 (1499) yılında vefat eden Hamza Efendi tarafından yaptırılmıştır. III. Ahmed'in tahttan inmesine sebep olan isyanda hayatını kaybeden Veziriazam Nevşehirli İbrahim paşa'nın damadı Kaymak Mustafa Paşa tarafından temelinden kubbe alemine kadar yeniden inşâ ettirildi. Caminin inşâsının tamamlanmasından üç yıl sonra idam edildi. Divan yolu yakınında Kara Mustafapaşa Türbesi yanında yatmaktadır.

800. Tunusbağı Mescidi. Hoca Bâli tarafından inşâ ettirilmiştir. Hoca Bâli, camisinin karşısında gömülüdür.

801. İhsaniye Cftmîi. Sultan III. Osman tarafından H. 1169 (1755) "de inşâ ettirildi.

802. İhsaniye Mescidi. Yine Sultan III. Osman tarafından yaptırılmıştı. Evvelki büyük bir cuma camisiydi, bu ise küçük bir cami (mes-cidi'dir. İhsaniye'deki evlerin tümü, III. Mehmed'in kızı, III. Osman'ın halası Hatice Sultan tarafından Ayvansaray dışında deniz sarayının karşısında tesis edilen mektep ve park yerinin vakfındandır. İÜ. Osman ve bu sultan, İstanbul'da Valide Cuma Camii (Yeni Cami) yanındaki türbede gömülüdürler.

803. Süleymanpaşa Câmîi. Veziriazam Süleyman Paşa tarafından bir Sultan mahfili, su hazneleri ve büyük bir şadırvanla birlikte H. 1098 (1686) yılında inşâ ettirilmiştir. Süleyman Paşa idam edilmiştir ve camisinin önünde gömülüdür.

804. Çakırcıbaşı Câmîi. Yani doğan avı idarecisi cuma camisi. Çakırcıbaşı İbrahim Ağa tarafından, yanında harabe halinde bulunan mektep gibi inşâ ettirilmiştir. Caminin ön sofası mektep olarak kullanılmaktadır. İnşâ tarihi H. 966 (1558)'dir. Caminin kurucusu, Edirne'de kendisi tarafından yaptırılan tekkede gömülüdür. Caminin mihrabının ön-dışında, Sultan IV. Mehmed'le Erlau savaşına giren vezir Hoca Mehmed Paşa gömülüdür, thsaniye'ye açılan kapının yanında, Mısır valiliğinden emekli olduğu sırada

idam edilen İzmirli Ali Paşanın gömülü başı bulunmaktadır, idam tarihi H. 1123 (1744)'dür.

805. Nasuhî Tekkesi Câmîi. Sultan IV. Mehmed'in kızı, Veziriazam Damad Hasan Paşa'nın eşi Hatice Sultan tarafından şeyh Nasuhfnin dine hizmet yolunda ibâdeti için inşâ ettirilmiştir Eşi Hasan Paşa Mısır valiliğinden istifa ettikten sonra H. 1125 (1713)'de öldü. "Camiler Bahçesi" adlı yararlandığımız eserin yazarının babası bu sultanın kâhyasıydı; şeyh Nasuhî Elhac Mehmed Bin Nasûh, halveti tarikatından ve şeyh Karabaş Ali Efendi'nin halifesidir, Ali Efendi de halifelik zincirinde Kastamonulu şeyh Şaban Efendi'ye bağlıdır. 1120 (1714) yılında vefat eden şeyh Nasuhî Efendi, caminin yanında özel bir türbede yatmaktadır.

806. Şeyh Camii. Şeyh Mahmud Hüdâî'nin halifesi Makaad Ali Efendi halifesi şeyh Divitçi (mürekkebban yapımcısı) Mustafa Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

807. Çingane Furunu Camii. H. 1000 (1591) yılında buraya gömülen Kametîzâde Alâeddin tarafından yaptırılmıştır. Arpa tacirleri kahyası Elhac İsmail Ağa bu yerde bir mektep inşâ ettirdi.

808. Toygar Hamza Mescidi. Mihrabın dış-önünde gömülü Toygar Hamza Çelebi tarafından yaptırılmıştır. Bu yere Toygar Tepesi denmesi mescidin kurucusunun adından gelmektedir.

809. -Fatmahtton Mescidi. Blnâ ettiricisinin mezar yeri meçhuldür.

810. Şecflbağt Mescidi. Mahmud Hudâî Efendi tekkesine iki defa şeyh seçilmiştir.

811. Serçe Mescidi. Serçe lâkabı verilen Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır. Mezan Bülbülderesi yakınındadır.

812. Kusun Mescidi. Kumru lakablı Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır.

813. Tenbcller Mescidi. Elhac Mehmed Efendi tarafından inşa ettirilmiştir.

814. Mumcubaşı Mescidi. Mumcular reisi Mehmed Ağa tarafından Selim Tepesi'nde yaptırılmıştır.

815. Haticehâtun Mescidi. Hacı Hüseyin tarafından yaptırılmıştır.

816. Solak Sinan Mescidi. Solaklar (Muhafız Birliği okçuları) Ağası Sinan tarafından inşâ ettirilmiştir. H. 955 (1548) yılını inşâ tarihi olarak gösteren manzum kitabe caminin içinde asılı bulunmaktadır.

817. Torbalı Mescidi. Sultan II. Mahmud döneminde Ali Bâlî Ağa tarafından yaptırılmıştır.

818. Evliya Mescidi. Evliya Hoca Mehmed Efendi tarafından inşa ettirilmiştir.

819. Bulgurlu Mescidi. Bina ettiricisinin mezan meçhuldür. Yakınındaki mektep Mehmed Paşa'mındır ve Râgıb Paşa tarafından yeniden inşa ettirilmiştir.

820. Bâkî Efendi Câmü. Mezarının yeri bilinmeyen Abdalbaki Efendi tarafından yaptırılmıştır.

821. Öküzlimanı Mescidi. Sultan III. Mustafa'nın silahdarlarından biri olan Abdurrahman tarafından yaptırılmıştır. İnşâ tarihi camiye asılmış bulunan manzum tarihçesinde 1180 (1766) olarak gösterilmiştir. Kurucusunun mezarı Üsküdar'da Yanıkömer çeşmesi yakınındadır. 1184(1770) tarihinde vefat etmiştir.

822. Mlrzazâde Mescidi. Sultan I. Mahmud saltanatı döneminde Şeyhülislâm Mifzazâde Mehmed Efendi aralından inşa ettirilmiştir. Adı ölüm tarihini vermektedir: H. 1147 (1734). Caminin içine asılan kitabede gördüğü rüya üzerine Sultan I. Mahmud'un kendisine bir cami inşa etmek izni verdiği anlatılmaktadır. İnşâat işi Veziriazam He-kimoğlu Ali Paşa döneminde tamamlandı. Mabedin idaresi işi kurusunun çocuklarına verildi. Şeyhülislâmlıktan istifa ettiği sırada vefat eden oğlu Mehmed Seyid Efendi H. 1188 (1774)'de buraya gömüldü.

823. Hacı Hoca Tekkesi Mescidi. Eski Darphane müfettişiyken iki tuğlu paşalıkla vezirikâzam kâhyası olan, daha sonra Maraş valiliğine atanan Abdullah Paşa tarafından yaptırılmıştır. Camisini 1166 (1752) yılında Sultan Tepesi'nde inşa ettirdi.

824. Altmış Odalar Mescidi. Beğdemur Ali Dede tbn Hammal Veli Dede tarafından H. 1140 (1727) yılında inşa ettirilmiştir.

825. Odalar Mescidi. Büyük şeyh Mahmud Hudaî'nin asadan (asâ taşıyıcısı) Osman Dede tarafından yaptırılmıştır. Mezan şeyh Makaad Ahmed Efendi'nin türbesi dışındadır. Bu odalar (evvelki altmış odalara karşı olarak) yetmişsekiz odalar adıyla de tanınmıştır. Bülbülderesi yakınındadır.

826. Haydardede Mescidi. Rıza adıyla şiirler bırakmış olan Buha-ralı şeyh Haydar tarafından inşa ettirilmiştir. H. 1117 (1705) yılında vefat etti.

827. Selamiye Mescidi. Mahmud Hudâî tekkesi, Celvetiler Tekkesi şeyhi Selami Şeyh Ali Efendi tarafından yaptırılmıştır.

Üsküdar camilerinin sayısı, otuzbeşi mahalle camisi, kırkdördü cuma camisi olmak üzere yetmişdokuzdun şimdi Haydarpaşa, İbrahima-ğa Çayın, Dedeler, Kadıköyü, Sarkadı, Bulgurlu ve Kısıklı camilerinin anlatılmasına

geçiyoruz.³⁹⁶

XXIII. Haydarpaşa-Kısıklı Arasında yer alan Camiler.

828. Haydarpaşa Câmîl. Ömer Efendi oğlu, dem ir-çelik eşya değiştiricisi ve "Camiler Bahçesi" adlı eserin yazanm çağdaşı Mehmed Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.

829. İbrahîmağa Çayırı Mescidi. Bu addaki Kızlarağası tarafından 888 (1483) yılında inşâ ettirildi; aslında çayır üzerinde on oda evli kimseler, on oda ise bekâr kimseler için yaptırıldı ve daha sonra Kaadiri dervişleri şeyhi Mustafa Efendi burada bir tekke yaptırdı. Kürsü, son zamanlarda Kızlarağası Beşir'in binek atlan yedekçisi olan ve daha sonra da Türkmenlerin ağılığına atanan Elhac Veliyeddin tarafından konmuştur.

830. Dedeler Mescidi. Miskinler Mescidi adıyla da tanınmıştır, Sultan I. Selim tarafından H. 920 (1514) yılında inşâ ettirilmiştir. Kürsü, Veziriazam Elhaç Mehmed Emin Paşa tarafından 1182 (1768) yılında tesis edilmiştir. Ruslara karşı savaşta Sancak-ı Şerifi taşıdı. Askerlikten anlamadığı için başarılı olamadı. Fakat dürüstlüğünden ötürü birkaç kere istifa ettiyse de alınmadı. Nihayet tereddütleriyle askerin şevkini kırdığı şikâyetleri üzerine azledildi. Dimetoka'ya sürgüne gönderilirken yolda başı vuruldu ve kesik başı İstanbul'a sevk edildi.

831. Kadıköy Camii. Her yıl Mekke ve Medine'ye hediyeler götüren Surre Eminlerinin bu kutsal şehirlere buhur ve günlük götürmeleri âdetini koyan Kızlarağası Osman Ağa tarafından inşâ ettirilmiştir. Camide görülen su depolarını ve abdest şadırvanını manzum bir tarihçe kitâbesiyle Kızlarağası Muselli Bekir Osman Ağa 1030 (1620)'da yaptırdı. Bu caminin halihazırdaki adı Kadı Mehmed Efendi'nin adından gelmektedir. Cami, Sultan I. Ahmed'in emri üzerine Kızlarağası Osman Ağa tarafından yeniden inşâ ettirildi.

832. Çakırağa Mescidi. İnşâ ettiricinin mezar yeri meçhuldür.

833. Caferaga Mescidi. Bu addaki Kızlarağası tarafından inşâ ettirilmiştir ve mezarı aynı yerdedir.

834. Sultanmustafa Mescidi. Sultan III. Mustafa tarafından inşâ ettirilmiştir. İnşaatın tamamlanması tarihi H. 1174 (1760)'dür.

835. Bulgurlu Mescidi. Mezarı meçhul bulunan Baltacı Mehmed Ağa

³⁹⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/370-379

tarafından yaptırılmıştır. Kürsü, evvelki Veziriazam Bayram Paşa tarafından koydurulmuştur. Mektebi yaptıran Sultan silahdan Süleyman Ağa'dır ve inşâ tarihi H. 1164 (1750) yılıdır. Yandaki tek hamam (çifte hamamın karşısına düşen) ünlü şeyh Mahmud Hudâî Efendi Hz.'leri tarafından yaptırılmıştır.

836. Kısıklı Mescidi. H. 1000 (1591) yılında vefat eden Baştana-başı Abdullah tarafından inşâ ettirilmişdir; aynı zât, İstavroz'da, Bur-sa'da, Lanka'da ve İstanbul'da cuma camileri yaptırdı.

837. Selfmi Mescidi. Üsküdar camilerinden bahsedildiğinde adı geçen şeyh Ali Efendi tarafından inşâ ettirildi. Vaiz kürsüsü masrafları ilk defa, o sırada üç tuğlu defterdar olan ve Erivan valisi bulunduğu sırada, H. 1142 (1729) tarihinde vefat eden Damad Mehmedzâde İzzet Ali Paşa tarafından ödendi. Kendisi Erivan'da, Sultan I. Mahmud'un valisi Salih a Sultan tarafından yaptırılan cuma camisi yanında, İran'a karşı savaşta serasker olan Recep Paşa ve Benli Mustafa Paşa'nın yakınında yatmaktadır. Çamlıca çeşmesinin manzum tarihçesi Nailî Efendi tarafından kaleme alınmıştır ve H. 1021 (1642) yılını vermektedir.³⁹⁷

XXIV. Sarı Kadıkariyesi Cânül.

838. Sanköy kasabası, Üsküdar'ın arkasında, Alemdağı eteğinde kurulmuştur. H. 887 (1482) yılında vefat eden şeyh İlyasbey oğlu San Kadı Mehmed Dede Efendi oğlu Mustafa Dede Efendi orada yatmaktadır. Bu şeyh Üyas Efendi, yeğeni Bağdad'lı büyük şeyh Cüneyd'e bağlı büyük şeyh Necmeddin Efendi'nin sekizinci dereceden akrabasıdır. Sultan III. Murad'ın annesi Banu Sultan, Mustafa Dede Efendi'nin yazı hocası Bosnevî (Bosnalı) Osman Efendi H. 1181 (1767) de vaiz kürsüsünü tesis etti. Boğaziçi'nin Asya kıyısı üzerinde inşâ edilen son camidir.³⁹⁸

XXV. İstavroz Camii.

839. İstavroz Camii. Kısıklı ve İstanbul'da Langa'daki camilerin bina ettiricisi Bosnacıbaşı Abdullah Paşa tarafından yaptırılmıştır. Mezanndaki kitabe ölüm tarihini vermektedir: H. 1000 (1591). Sultan mahfili I. Mahmud saltanatı döneminde inşâ edilmiştir. Sultan Abdul-hamld İstavroz'da vücuda

³⁹⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/379-380

³⁹⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/380

getirdiği bazı hayır eserlerini bu camiye vakıf olarak vermiştir. İskele meydanında iki depolu şadırvan ve namazgah yeri önce Reisefendî (Hariciye Nâzın), daha sonra elçi ve vefatından önce de üç tuğlu Paşa rütbesiyle mükâfatlandırılan Osman Efendi tarafından yaptırılmıştır.³⁹⁹

XXVI. Beylerbeyi Camii.

840. Sultan Abdulhamid tarafından bütün müştemilâtı ve icâpları ile 1192 (1778) yılında yaptırılmış, ve kitabelerden anlaşılacağı üzere annesi Rabia Sultan'a hediye etmiştir. Sultan Abdulhamid'in İstanbul'daki yeni tesislerinin müfettişi Şehremini Hafız Elhac Mustafa Efendi, bahçe kapısı yanındaki (türbe, imarethane ve kütüphane) inşaatlarından önce bu caminin tamamlanması enirini aldı. Caminin duvanna konulan manzum tarih kitabesi muhtemelen Şeyhülislâm Esad Efendi zade Mehmed Şerif Efendi'nin hemşiresi Fitnat Zübeyde Hanım tarafından kaleme alınmıştır. İmarethanesinden başka, bir serinleme yeri (sebil) ve bir de mektebi vardır. Dışarıda tmârethhanenin iki kapısı yanında iki çeşme bulunmaktadır. Sonra türbe, bir akademi (medrese) ve kütüphane vardır. Önce hazîne dairesi içöğlanı olan, sonra Harem'de görev yapan ve sırasıyla silahdar ve yirmi ay boyunca Veziriazam olarak İmparatorluğu yöneten Kayserili Seyid Mehmed Paşa sanlık hastalığına yakalandı ve Abdulhamid'in çiçek hastalığına tutulan şehzadesi Mehmed'le aynı günde (25 Sefer) vefat etti. Sultan Abdulhamid'in yola bakan penceresi içine gömüldü. Sultan Abdulhamid'in Bağdad'da bir cuma camisi yaptırmış olduğunu evvelce söylemiştik. Oğlu Sultan Mahmud tahta çıkınca, babasının Beylerbeyi Câmii'ne bir minare ilâve etti ve Ramazan'da geceleri aydınlatmak üzere gerekli mahya tertibatıyla büyük bir lamba koydurdu. Manzum tarihi Şânizâde, yâni kadife imalatçısı Mehmed Ataulah oğlu tertibledi; Şânizâde, bu manzum tarihi yazdığı sırada fıkıh tarihçisi ve Mekke kadısı unvanına sahipti ve yıl H. 1236 (1820) idi (bu bilgiler camiler Bahçesi adlı eseri aslından kopye eden kişi tarafından ilâve edilmiştir).⁴⁰⁰

XXVII. Çengelköy Camii.

³⁹⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/380

⁴⁰⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/381

841. Ömer Efendi Mescidi. Elhac Ömer Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Vaiz kürsüsü Sultan Mahmud'un annesi Salihe Sultan tarafından tesis edilmiştir.

842. Kerimehâtun Câmiî. Kerime Hâtûn tarafından yaptırılmıştır. Oğlu Ahmed Paşa da aynı yerde bir mektep kurdu. Kuruçeşme'de de bir mektep yaptırdığından bahsedilen Paşa'nın bu vesileyle tbrahimağa Çayın'nda gömülü olduğundan bahsedildi; ihtimâl, annesi de orada ve oğlunun yanında gömülüdür. Beylerbeyi vakıf idarecisi bu Çengelköy camiini de idare etmekte^{1*}. Çengelköy kasabası adını, ünlü seyyah Evliya Çelebi'ye göre, Fetih'den sonra bu mahalde çengeller bulunmasından almaktadır.⁴⁰¹

XXVIII. Kuleli Camii.

843. Kapdan-ı derya görevini yürüttüğü sırada III. Ahmed'in tahttan inmesine sebep olan isyanda kayınbabası Veziriazam Damad İbrahim Paşa ile birlikte hayatını kaybeden Kaymak Mustafa Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. İstanbul'da Divanyolu ve kendisi tarafından yaptırılan medresenin yakınında, cedit Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın türbesi yanında gömülüdür; H. 1143 (1730). Aynı yerde bir çemen-sofa ve çeşme yaptırmıştır; bunların manzum kitabesinde 1137 (1724) tarihi görülmektedir.

844. Samsoncular Mescidi. Kanunî Sultan Süleyman tarafından inşâ ettirilmiştir. Av ve saray köpeklerinin muhafaza edildikleri yerin yakınındadır.⁴⁰²

XXIX. Vaniköy Cfimii.

845. Evvelce Papasgaji, yâni Papaslar denilen Vaniköy Sultan IV. Mehmed'in vaizi Vânî Efendi'ye Bâb-ı Âlî tarafından mülk olarak verilince o da burada bir Cuma camisi inşâ ettirdi. Veziriazam Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa tarafından korunan Vanî Efendi, ilk önce Şeyhülislâm Minkârizâde Yahya Efendi'den sarayda cuma vaazları ve ders vermek müsaadesini de elde etmeği başardı ve bu görevlerine H. 1076 (1665) yılında başladı; 1094 (1683)'de Veziriazam Kara Mustafa Paşa ile birlikte

⁴⁰¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/381

⁴⁰² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/381-382

İmparatorluk ordug h  imam  olarak Viyana kuşatmasına katıldı. Kara Mustafa Paşa'nın idam edilmesinden sonra Bursa yakınıdaki Kestel'e sürgüne gönderildi ve H. 1096 (1684) yılında vefat etti ve orada kendisi tarafından inşâ ettirilen caminin yakınına gömüldü. ⁴⁰³

XXX. Kandili Camii.

846. Kandilli Camii. Sultan I. Mahmud, aslında Sultan IV. Mu-rad'm sayfiye köşkü bahçesi olan bu yerde ilk defa bir cami inşâ ettirdi. Aynı yerde hamamı ve  eşmesi de görülmektedir; manzum kitabesi H. 1165 (1751) tarihini vermektedir. Mektep meydanı üzerinde, Rumelihisarı yerlilerinden biri olan Hatice Hâtûn bir  eşme yaptırdı; bu çeşmenin manzum kitabesi 1169 (1755) tarihini göstermektedir. Vezir Divitd r Mehmed Paşa, bir diğ r çeşmeyi beslemek hususunda, Sultan IV. Muradın annesinin hadımağası tarafından yaptırılmış olan çeşmenin suyundan yararlandı. Vezir Divitd r Mehmed Paşa, Küçüksu'da bir sayfiye köşkü yaptırdı. Küçüksu'nun yürüyüş yolu Kandilli'ye kadar uzanır. ⁴⁰⁴

XXXI. Büyük Göksu Camii.

847. Değirmen Mescidi. Köprülerden sonra insanları K   kg ksu Sarayı'na nakledilen Bostancı camii bulunmaktadır. Etrafdaki imalathanelerde tuğla ve saksı gibi kullanılacak şeyler ateş fırınlarında imâl edilmektedir. Tuğla ve saksı toprağı fırıncılarının baş-ustası Salih Ağa bu camiye yeniden inşâ etti; yakındaki finnı ve toprak değirmenini o kurdu ve camiye değirmen adı verildi. ⁴⁰⁵

XXXII. Anadoluhisan Camileri.

848. Anadoluhisan C mi . Hisar önünde, denize çok yakın bir yerde II. Mehmed tarafından inşâ ettirilmiştir. Kale toplarının yanında açık bir meydanda, taş bir mihrapla namaza ayrılmış bir yer vardır, bir vaiz kürsüsü ve bir parmaklık da görülür. Cuma camisi karşıyndaki mektebin kurucusu Yasemin Hâtûn'dur.

⁴⁰³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/382

⁴⁰⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/382

⁴⁰⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/382

849. Sînanefendî mescidi. Muşî (Muşlu) Sinaneddin Yusuf Bin Hüsâmeddin Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir. Beydavînin Kur'an tefsirleriyle alâkalı tenkit ve açıklamalarıyla büyük şöhret kazanan Muşî Sinaneddin Yusuf Efendi doksanüç yaşında vefat etmiş, mektebin yakınında kayınbabası San Gürz Musliheddin Efendî'nin yanına gömülmüştür.

850. Dolabı Mescidi. Muşî (Muşlu) Sinan Efendi biraz önce adı geçen tarafından inşâ ettirilmiştir; şimdi harâb haldedir.⁴⁰⁶

XXXIII. Kanlıca Kariyesî Camileri.

851. Kanlıca Mescidi. Bostancıbaşı, vezir Uzun Gazi İskender Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. İnşâ tarihi H. 997 (1588)'dir. M ezan caminin avlusundadır. Yanında, oğlu Ahmed Paşa gömülüdür; yakında bir medrese ve bir mektep bulunmaktadır. Bazı kimseler Muşî Lan Efendi'nin burada gömülü olduğunu ileri sürerler, fakat Şeyhülislâm ve müderris olduğu sırada Diyanbakır'da vefat eden bu zât, İskender-paşa Cuma Camii badiresine gömülmüştür ve mezan oradadır. Meva-kif ve Şemail üzerine haşiye ve yorumlann yazandır; ayrıca, Atayî'nin hal tercümelere (biyografiler) eserine bir ek ve büyük bir tarih yazmıştır. Vefat tarihi H. 979 (1571)'dir. Caminin sağ tarafında, Sultan III. Ahmed'in tahttan indirilmeden önceki son Şeyhülislâm'ı Yenişehirli Abdullah Efendi ve Bursa kadılığından istifa eden, ölüm tarihi H. 1176 (1762) olan Eminî Mehmed Efendi yatmaktadırlar.

852. Sînanefendî Mescidi. İstanbul'da bir cami, bir mektep ve bir medresesi olan Sinan Efendi tarafından yaptırılmıştır. Tasavvufî bir eser bırakarak H. 974 (1566) yılında vefat etmiştir. Arazisi Çubuklu'ya kadar uzanan Kanlıca'mn yoğun meşhurdur.⁴⁰⁷

XXXIV. Çubuklu Bahçesi Camii.

853. Ocak Mescidi. Bostancıbaşı Halil Ağa vaiz kürsüsünü koydurmuştur. Havuzlu ve sütunlarla süslü şadırvanıyla caminin güzel bir bahçesi vardır. Bir şiir parçasında, inşâat tarihi olarak 1124 (1712) tarihini vermektedir. Yakınındaki çimenlik dinî bir tesisdir ve Çubuk-lu'da bir köşk yaptırmış olan III. Ahmed'in ihtilâlde hayatını kaybeden Veziriazam Damad

⁴⁰⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/383

⁴⁰⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/383

İbrahim paşa'nın dinî vakfıdır.⁴⁰⁸

XXXV. Paşabahçesi Câmîi.

854. Camii Kebir. Yâni büyük Cuma camii. 1177 (1763) yılında bir hamam, bir çeşme, bir mektep ve büyük bir çeşmeyle (Çukurçeşme) birlikte Sultan m. Mustafa tarafından inşâ ettirilmiştir.⁴⁰⁹

XXXVI. İnci'köyü Camii.

855. İncirli Kariyesi Câmîi. Cuma camisidir ve Bostancıbaşı Sinan Ağa tarafından yaptırılmış, bostancı Düî Hüseyin Ağa yeniden inşâ ettirmiştir. Mezarı Üsküdar'da Karacaahmed yakınında, çayırıyla karşı karşıyadır; İncirköy sınır olarak Sultaniye'de sona erer. Küçük Gümüşsü deresi dağdan buraya iner. vezir Pır Mustafa Paşa'nın oğlu ve Şeyhülislâm Pirîzâde Osman Efendinin damadı Mehmed Efendi burada H. 1177 (1763) yılında bir çeşme ve bir namazgah yaptırmıştır. Sultaniye, Beykoz sınırında sona erer.⁴¹⁰

XXXVH. Beykoz Camileri.

856. Beykoz Camii. Sinan Binari'de bir Cuma camisi ve Yalıköy'de bir Mescid yaptıran Bostancıbaşı Mustafa Paşa tarafından inşâ ettirilmiştir. Su yolları da onun eseridir. Büyük şadırvanı inşâ ettiren Beh-ruz Ağa'dır Odabaşı çarşısı yakınında İstanbul'un kendi büyüklüğündeki camileri arasında adı geçen mabedi yaptıran da Behruz Ağa'dır. Beykoz'daki çeşmesinin hemen bütün Boğaziçi'nde güzellik bakımından bir benzeri yoktur. Bu şadırvan-çeşme, 1159 (1746) tarihinde Gümrük müfettişi İshak Ağa'nın gözetiminde yapılmıştır.

857. Meiyemzfide Mescidi. Hacca gidip orada vefat eden Mehmed Efendi tarafından inşâ ettirilmiştir.⁴¹¹

XXXVIII. Balıköy Camii.

⁴⁰⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/383

⁴⁰⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/384

⁴¹⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/384

⁴¹¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/384

858. BalıkÖy Mescidi. Beykoz'da Cuma camisini yaptırdığından bahsettiğimiz Mustafa Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Bu köyün mezarlığında, İstanbul'un II. Mehmed tarafından almış sırasında gaza gayreti görülenlerden Yunis yatmaktadır. Bu köyün nihayetinde güzel bir gezi yeri bulunmaktadır.⁴¹²

XXXIX. Hünkâr İskeleyi Câmii.

859. Ocak Mescidi. Köpekçiler adıyla da tanınmaktadır.

860. Ocak Mescidi. İkinci Ocak (Bostancılar) camii minaresizdir. Yakındaki değirmenlerin kâhyasına Uncubaşı denir; burada öğütülen buğdaydan elde edilen unlar, İstanbul'da, Parmakkapı'da, Mahmudpa-şa Meydanı yakınında satılır. Bunların yakınında Tokatbahçe Hünkâr Köşkü ve hünkâr gezinti yeri görülür. Bunlar özel bir bostancı (muhafız) ustasının gözetimi altındadır. Evliya Çelebi Seyahatnâmes'inde anlatıldığına göre, Fâtih Sultan Mehmed Tokat'ın fethini bu mahalde Öğrendiği için buraya bu ad da verilmiştir.⁴¹³

XL. Dereseki (Dereski) Camii.

861. Dereseki Mescidi. H. 954 (1547) yılında vefat eden Şeyhülsîlâm Molla Mehmed Efendi tarafından inşa ettirilmiştir; son derece güzel bir suyu vardır.⁴¹⁴

XLI. Akbaba Kariyesi Camii.

862. Akbaba Camii, Akbaba köyü Cuma camisi; İstanbul'da Kahya Câmisl'ni, bir sebil ve Saraçlar Çarşısı yakınında bir çeşme yaptırmış olan Canfedâ Hâtûn tarafından inşa ettirilmiştir. Akbaba, İkinci Meh-med'in büyük fethinin kazandırdığı yerlerdendir. Cuma camisinin karşısında, yazı bulunmayan taşıyla büyük bir mezar vardır.⁴¹⁵

⁴¹² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/384

⁴¹³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/384-385

⁴¹⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/385

⁴¹⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/385

XLII. Tuşa Dağı Camii.

863. Tuşa Dağı Mescidi. Yüşa Dağı (Dev Dağı) Mescidi, Veziriazam Mehmed Said Paşa tarafından H. 1169 (1755) yılında inşa ettirilmişdir.

Paris elçisi Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin oğlu olan Mehmed Said Paşa, Maraş valisi görevini yürüttüğü sırada H. 1175 (1761) yılında vefat etti. Bu mahalde gömülü bulunan Yuşâ peygamber değildir. Fakat, bitişik arazide, Macarbahçe'de bir aziz gömülüdür ve adını Macaristan'dan değil, akan su anlamına gelen (ma-i câri) sözünden almaktadır.⁴¹⁶

XLIII. Toris Kavası Mescidi.

864. Toris Kalası Camii. Yoris Hisan Cuma camisi Sultan II. Bayezid tarafından inşa ettirilmiştir. Hisar içinde üç ev, bir çeşme ve Elhac Mehmed Ağa tarafından yaptırılmış bir hamam vardır. Mehmed Ağa, hisarın eski dizdarlarından biridir. Bitişikdeki mezarlık bir hac mahalidir, zira içinde din savaşlarına katılmış bingok kişi gömülüdür.⁴¹⁷

XLIV. Anadolu Kavakhisân Camileri.

865. Kavak Kalası Mescidi. Birinci Ahmed'in Başhasekisi, IV. Mu-rad ve Sultan İbrahim'in anneleri, IV. Mehmed'in büyük annesi Mah-peyker Kösem Validesultan tarafından yaptırılmıştır. Kösem Validesul-tan, cami ile hisan aynı zamanda, H. 1033 (1623) yılında inşa ettirdi. Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde böyle anlatmaktadır. Kösem Valide eşi I. Ahmed'in yanında, camisinin yakınındaki türbesinde gömülüdür.

866. Ali Reis Mescidi. 1001 (1592) yılında Elhac Ali tarafından yaptırılmıştır.

867. Yeni C&mii. Bu Cuma camisi Usta Elhac Mehmed Ağa tarafından H. 1106 (1694) yılında inşa ettirilmiştir; kendisi Şam'dan üç konak uzakdaki Mefrik'de Ölmüştür. Bitişikdeki mektebin kurucusu Kızlara-ğası Yusuf Ağa'dır; Veziriazam Damad Nevşehirli İbrahim Paşa'nın kâhyası Mehmed Ağa da yabancılar için bir han inşa ettirmiştir. Manzum tarih düşürücü Vehbî, yapısının tarihi olarak H. 1163 (1740) yılını vermektedir.

⁴¹⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/385

⁴¹⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/385

Kavak'ın iki hisarından başka, Fener'in hisarları var ve bunlardan Rumeli yakasını anlatırken söz etmiştik.

Yazarın camileri anlatan eseri 1195 (1780) tarihinde tamamlandı. Böylece, semtler ve cami sayılan bakımından karşımıza şöyle bir döküm çıkmaktadır:

1. İstanbul	499	
2. Kapılar önünde	37	
3. Eyûb	46	
4. Davudpaşa ve civarı	8	
5. HaskÖy	40	
6. Kasımpaşa	45	
7. Galata	14	
8. Galata dışında	14	
9. Tophane		37 10. Beşiktaş
19 II.Ortaköy	3	
12. Kuruçeşme	1	
13. Bebek	2	
14. Rumelihisarı	7	
15. Mirgüne Oğlu (Emirgan)	1	
16. İstenia (İsünye)	4	
17. Yeniköy	4	
18. Kefeliköy	1	
19. Büyükdere	2	
20. Sanyar (Sariyer)	1	
21. Rumeli Kavak Hisarı	3	
22. Üsküdar	79	
23. Haydarpaşa	1	
	0	
24. San Kadı Kariyesi	1	
25. İstavroz	1	
26. Beylerbeyi	1	
27. Çengelköy	2	
28. Kuleli	2	
29. Vaniköy	1	
30. Kandilli	1	
31. Büyük Göksu	1	

32. Anadolu Hlsân	3
33. Kanlıca Kariyesi	2
34. Çubuklu Bahçesi	1
35. Paşabahçesi	1
36. İncirköy	1
37. Beykoz	2
38. Balıköy	1
39. Hünkâr İskeleyi	2
40. Dereski (Dereşeki) kariyesi	1
41. Akbaba Kariyesi	1
42. Yûşa Dağı	1
43. Yoris KaTası	1
44. Anadolu Kavak Hisân	3

387

Toplam 877

Camiye tahvil edilen kiliseler, I numaraya bakınız (Sultan camileri); 22, 23, 36, 44, 75, 92,100, 179. 183, 196, 233, 242, 254, 260, 264, 267, 268, 275, 277, 300, 302, 310, 327, 329, 334, 345, 346, 350, 383, 394, 395, 398, 399, 408, 410, 413, 439,489, 638, 648, 663, 674, 748, toplam olarak 44 cami evvelce kiliseydi.

Özel adla ve prensipleri içinde inşâ edilmiş olan 10 camiden başka, diğer 9 cami de Sultan camileri unvan ve imtiyazlarından yararlanmaktadır; bunu da Moniteur Ottoman adlı resmî danışma kitabının Sultan camileri sayısını 19 olarak göstermesinden anlıyoruz.⁴¹⁸

Medreseler Listesi Veya İstanbul Yüksekokulları

Sultan II. Mehmed Saltanatı Döneminde.

1-8. Sultan II. Mehmed, kendisi tarafından yaptırılan caminin yanında Sahn Medreseleri denilen sekiz medrese tesis etti.

9. Akşemseddîn Medresesi. İstanbul muhasarası sırasında Eyüb'ün mezarını keşfeden şeyh Ak-Şemseddin tarafından veya onun için Ayasofya yakınında tesis edilmiştir.

⁴¹⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/385-387

10. Kalenderhftne Medresesi (eski kilise). Kalenderhane Cuma camii yakınında.

11. Zeyrek Medresesi (eski kilise). Fetih'den yirmi yıl sonra şeyh Abdullah anısına evvelce Herseyî gören Allah kilisesi olan Cuma camii yanında kurulmuştur.

12. Muradpaşa Medresesi. II. Mehmed'in bu adı taşıyan vezirlerinden birinin inşâ ettirdiği caminin yanında kurulmuştur. Murad Paşa, Diyarbekir'de harp meydanında H. 879 (1473) yılında şehîd düştü.

13. Üç Mİhrablî Medresesi. Üç Mİhrablî caminin medresesidir; camiye inşâ ettiren Hoca Hayreddin tarafından kurulmuştur; yıl: H. 879 (1475). Hoca Hayreddin II. Mehmed'in ustalarından biridir; camisine Kazancılar Camii de denir.

14. İbrahîmpaşa Medresesi. Haliloğlu tarafından kendisinin aynı isimde yaptırdığı Cuma camisinin yarımında kurulmuştur. Babası Halil ve büyükbabası İbrahim veziriazam olmuşlardır ve Çandarlı atışındendirler.

15. Molla Husrer Medresesi. Mehmed Bin Firamurs tarafından yaptırılan bu adı taşıyan caminin yarımında kurulmuştur. Molla Husrev İstanbul'un ikinci kadısıdır ve Chalcedoine'a Kadıköy adını veren kişidir. H. 885 (1480) yılında vefat etmiştir.

16. Molla Gtiranî Medresesi. Aynı adı taşıyan caminin yanındadır. Cami, bu ünlü din hukuku ve fıkıh bilgini tarafından inşâ ettirilmiştir; vefat tarihi H. 892 (1486)'dır. Biri eski saray, biri Şeyh Vefa Camii, diğeri kendi camisinin yanında olmak üzere İstanbul'da üç medrese kurmuştur.⁴¹⁹

II. Bayezid Saltanatı Döneminde.

17. Resmî Mescidi Medresesi. Resmî Mahmudedefendi Camii yanındadır; H. 886 (1481) yılında AU Efendi tarafından tesis edilmiştir.

18. Davudpaşa Medresesi. Aynı adı taşıyan ve Sultan II. Bâyezid tarafından inşâ ettirilen caminin yanında H. 890 (1485) yılında tesis edilmiştir.

19. Atik Alipaşa Medresesi. İki defa Veziriazam olan yaşlı hadım Ali Paşa tarafından 902 (1486) yılında tesis edilmiştir; aynı adı taşıyan Cuma camisi yanındadır.

20. Şeyhülislâm Eftalzâde Seyid Hamîdeddin Medresesi. Keskin-dede

⁴¹⁹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/389-390

Camii yanındadır; H. 908 (1502) yılında tesis edilmiştir; Ka-diasker Hasanefendi Medresesi karşısındadır.

21. Hocamustafapaşa Medresesi. Bursa'da idam edilen yaşlı Veziriazam Mustafa Paşa tarafından H. 918 (1512) yılında kurulmuştur.

22. Sıklık Medresesi. Cami binaları müfettişi, Uzuncova Camii'nin inşa ettiren eski Mustafapaşa Musliheddin Efendi tarafından Es-ki-Marmara yanında kurulmuştur.

23. Kahriye Medresesi. Aynı adı taşıyan cami (eski kilise) yanında, Edirnekapusu yakınında Ali Paşa tarafından kurulmuştur; şâir Şanı orada gömülüdür. Kendisi caminin imamıydı.

24. Şeyh Vefa Medresesi. Bu şeyh için II. Bâyezid'in inşâ ettirdiği caminin yanındadır; H. 890 (1485) yılında tesis edilmiştir.

25. Sultan II. Bâyezid Camii Medresesi. Ünlü Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi medresenin ilk müderrisi oldu.⁴²⁰

I. Selim Saltanatı Döneminde.

26. Sultanselim Medresesi. Kendi camisi yanında değil, büyük Halıcılar Köşkü yakınındadır. Kanunî Sultan Süleyman tarafından H. 970 (1562) yılında yeniden inşâ ettirilmiş.

27. Kasımpaşa Medresesi. Rodos muhasarasında serasker olan bu addaki Paşa tarafından şâir Surûrî adına inşâ ettirilmiş, burada müderris (profesör) olan şâir bu görevi sırasında 969 (1564) yılında vefat etmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman Döneminde.

28. Süleymaniye Medresesi. Dördüncü bölüm olarak Kanunî Sultan Süleyman'ın inşâ ettirdiği büyük camiye bağlıdır.

29. Şehzade Medresesi. Şehzade Camii yanında bir imaret, bir mektep ve akıl hastaları için bir hastahane ile birlikte H. 950 (1543) yılında Kanunî Sultan Süleyman tarafından inşâ ettirilmiş.

30. Ceseî Kasımpaşa Medresesi. Bu adı taşıyan İstanbul'daki caminin yanında vezir Kasım Paşa tarafından kurulmuştur. Bu Pasa'yı Rodos seraskeri ile karıştırmamak lâzımdır.

31. Hayreddin İskeleyi Mescidi Medresesi. Barbaros Hayreddin Paşa'nın Beşiktaş'da karaya çıktığı yerdeki caminin yanındadır. H. 953 (1546) yılında kurulmuştur, türbesinin yanındadır.

⁴²⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/390

32. Mihrimfih Medresesi. Kanuni Sultan Süleyman ve Hurrem Sultan'm kızları Mihrimâh Sultan tarafından Üsküdar'da H. 954 (1547) yılında in   ettirilen caminin yanında kurulmuştur.

33. Haseki veya Hurremiye Camii Medresesi. Hurrem Sultan tarafından H. 957 (1550) yılında tesis edilmiştir.

34. Zal Mahmud Medresesi. Kanuni Sultan Süleyman'ın silahtan tarafından aynı adla Ey b'de in   ettirilmiş olan caminin yanında tesis edilmiştir.

35. Lutfipa a Medresesi. Veziriazam Lutfl Paşa tarafından İstanbul-da aynı adı taşıyan camisinin yanında H. 941 (1534) de kurulmuştur.

36. K rekci Medresesi: Kanuni Sultan Süleyman'ın k rek iba ısı tarafından tstanbulda aynı adı taşıyan Caminin yanında kurulmuştur. Aynı z t  stinye'de de bir cami yaptırmıştır.

37. Hamamiye Medresesi.  ama ıra veya Hamamcı adıyla anılan ve H. 961 (1553) yılında in   ettirilen caminin yanında. Sultan Süleyman'ın kadısı Hus meddin Hasan Efendi tarafından kurulmuştur.

38. Karaahmedpa a Medresesi. Bu adı taşıyan ve H. 962 (1555) yılında idam edilen Veziriazam tarafından Topkapusu'nda in   ettirdiği caminin yanında kurulmuştur.

39. Be ikta  Saray Medresesi. Veya Be ikta  Sarayı Camii; H. 953 (1555) yılında Kapdan-ı derya Sinan Paşa tarafından in   ettirilmiş ve ölümünden  .ncak iki yıl sonra tamamlanabilmi tir.

40.   th H ban Medresesi. Veziriazam Lutfi Pa anın kansı tarafından Zeyrek'de aynı adı taşıyan caminin yanında kurulmuştur.

41. Mihrimâh Medresesi. Kanunî ve Hurrem Sultan'ın kızı Mihrimâh tarafından, Edirnekapusu'nda, cami (eski kilise) nin yanında H. 965 (1557) yılında tesis edilmiştir.

42. So ukkuyv Medresesi. Kızlarağası Cafer A a tarafından Ayasof-ya Camii yakınında H. 967 (1559) yılında kurulmuştur.

43. Kızıl Mesdd  Medresesi. Ey b'de tu la imalatçısı S l ayman  elebi tarafından tesis edilmiştir.

44. Cflferpa a Medresesi. Bu adı taşıyan caminin yanında, evvelki maddede geçen medreseye yakın.

45. Eski Nişancı Medresesi. Sigeth muhasarasında Kanunî ile birlikte bulunan ve iki defa ni ancı makamına atanan Eğri Abdullah tarafından kurulmuştur. Kanunî Sultan Süleyman'ın ölümünden duyduğu acıya dayanamayarak H. 1177 (1566) yılında vefat etmiştir.

46. Rustempaşa Medresesi. Rustem Paşa tarafından İstanbul'da inşa ettirilen caminin yanında, H. 968 (1560) yılında kurulmuştur.

47. Tekke Mescidi Medresesi. Bu cami ile aynı zamanda, Rustem Paşa'nın vergiler kâhyası Hoca Kasım tarafından tesis edilmiştir.

48. Zıncırlıkuyu Medresesi. Kanunî Sultan Süleyman'ın Rustem Paşa'dan sonraki Veziriazamı Semiz Ali Paşa tarafından Nişana Camii yakınında tesis edilmiştir.

49. Sittihâtun Medresesi. Sittihâtun Camii yanında, şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendî'nin bu addaki kızı tarafından kurulmuştur. Ölüm yılı H. 932 (1525)dir.⁴²¹

II. Selim Saltanatı Döneminde.

50. Esmahan Camii Medresesi. Esmahan'la evli Veziriazam Meh-med Paşa'nın camisi yanındadır. Medrese, babasının Ayasof-ya'daki türbesinde yatan Esmahan Sultan tarafından H. 969 (1561) yılında kurulmuştur.

51. Şeyhülislâm Ahmed Efendi-Medresesi. Şeyhülislâm Ahmed Efendi Camii yanında H. 969 (1Ö61) yılında tesis edilmiştir.⁴²²

III. Murad Salörnatı döneminde.

52. Kızlarağası Medresesi. Kızlarağası Selimiye yakınındaki camisinde gömülüdür ve yanında Anber Ağa'nın mezarı bulunmaktadır; medrese, Hoca Rustem Camii yakınındadır ve H. 988 (1580) yılında kurulmuştur.

53. Tophane Cftmî Medresesi*. Kapdan-ı derya Kılıç Ali Paşa tarafından H. 988 (1580) yılında büyük camisinin yanında tesis edilmiştir.

54. Valide Medresesi. III. Murad'ın annesi Nurbânu Sultan tarafından Üsküdar'da "camisinin yanında kurulmuştur; Üç ilmî müessesesyle bir aradadır: Bir Kur'an okuma salonu, bir Hadis mektebi ve bir hastahanesi vardır. Kuruluş tarihi H. 991 (1583)'dir.

55. Valide Medresesi. Veziriazam ve Şark fâtihi özdemiroğlu Osman Paşa tarafından kurulmuştur; kurucj.su Özdemiroğlu Paşanın vefat tarihi 993 (1585)'dür. Adını, medreseyi tamir ettiren Dördüncü Mehmed'i.1

⁴²¹ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/390-392

⁴²² Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/392

annesi Kösem Mâhpeyker Sultandan almıştır. Sultanselim Hamamı yakınındadır.

56. Oğuzefendi Medresesi. Eğrikapı yakınındadır ve H. 994 (1585) yılında tesis edilmiştir. Bir debbağın oğlu olan Oğuz Efendi İki defa Rumeli Kadiaskerligi makamında bulunmuştur.

57. Kanlıca Medresesi. Boğaziçi'nin Asya yakası üzerinde Kanlıca Cuma Camii yanındadır. Vezir Bostancı İskender Paşa camiyi inşa ettirmiş, oğlu Ahmed Bey medreseyi kurmuştur.

58. Nişancı Cedid Medresesi. Nişancı Boyalı Mehmed Paşa tarafından yaptırılan caminin yanındadır. Mehmed Paşa altıncı kubbe-veziri olarak H. 1004 (1595) yılında vefat etmiştir.

59. Um Veled Medresesi. Yâni azâd edilmiş esirler medresesi.

60. Sinanpaşa Medresesi. 1000 (1591) yılında camiye dönüştürülen eski kilise Fethiye yakınındadır, bu yapının inşâ ettiricisi ve medresenin kurucusu Veziriazam Sinan Paşa'dır.

61. Kızlarağası Mehmed Medresesi. H. 993 (1585)'de kendisi tarafından inşâ ettirilen caminin yanındadır. Bu medreseye, Darul-Hadis veya Hadis Mektebi denmektedir.

62. Gevhersultan Medresesi. II. Selim'in kızı ve Kapdan-ı derya Piyale Paşa'nın haremi olan Gevher Sultan, Cerrahpaşa Camii yanındaki medresesini H. 995 (1586) yılında tesis etti.

63. Sarayağası Mustafa Medresesi. Aydmzâde Tekkesi yakınındaki Karaca Camii yanında saray yüksek kâhyası Mustafa Ağa tarafından H. 999 (1591) yılında tesis edilmiştir.

64. Şeyhülislâm Zekerlyâ Efendi Birinci Medresesi. H. 1001 (1592) yılında tesis edilmiştir. Esirî Mehmed Efendi'nin camisi karşısındadır.

65. Siyavuşpaşa Medresesi. Vezirîâzamlıktan üç defa azledilen Siya-vuş Paşa tarafından 1001 (1593) yılında kurulmuştur. Süleyma-niye yakınındadır.

66. Papasoğlu Medresesi. Eyûb'de, damadı şehzadeler hocası Hoca Sadeddin'in türbesinde gömülü Mustafa Paşa tarafından kurulmuştur.

67. Aynı zât, Şeyhülislam Tabakzâde'nin medresesi karşısında da bir medrese kurdu.⁴²³

⁴²³ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/392-393

III. Mehmed Saltanatı Döneminde.

68. m. Sultanmehmed Medresesi.

69. Hafupaşa Cftmiî Medresesi. Karaman meydanı yakınında, H. 1004 (1593) yılında inşâ edilmiş olan Hâfızpaşa Camii yanındadır. Bir Kur'an okuma mektebi ve bir kütüphane medreseye bağlıdır.

70. Hadîm Hasanpaşa Medresesi. Veziriazam!ığı ancak iki gün süren bu hadım tarafından kurulmuş ve açılışı caminin tamamlanması tarihi olan H. 1006 (1597) yılına rastlamıştır. Cağaloglu meydanı yakınındadır.

71. Kızlarağası Gazanferağa Medresesi. Eyûb'de, Otakçılar Camii yanındadır. Yapım tarihi: 1008 (1599)'dir.⁴²⁴

I. Ahmed Saltanatı Dönemi.

72. Sultanahmed Câmîî Medresesi. Atmeydanı'nda, bir akıl hasta* hanesi bir hastahane (darüşşifâ) ile birlikte H. 1026 (1617) yılında kuruldu.⁴²⁵

IV. Osman Saltanatı Döneminde.

73. Behrâmiye Medresesi. H. 1030 (1620) yılında tesis edildi. İlk müderrisi (profesörü) Nakibul Eşraf Kudsîzâde Şeyh Mehmed Efendi oldu.

74. Dülgeroğlu Mescidi Medresesi. H. 1031 (1624) yılında kuruldu, Marangoz oğlu Camii yanında kurulan medreseye bir merdivenle iniliyordu.

75. Valide Medresesi. Üsküdar'da kendi camisinin yanında Sultan İbrahim'in annesi ve IV. Mehmed'in büyük annesi Mâhpeyker Kösem Sultan tarafından H. 1050 (1640) yılında kuruldu.⁴²⁶

IV. Murad Saltanatı Döneminde.

76. Subaşı Süleyman Medresesi. H. 1033 (1623) yılında tesis edildi. İlk müderrisi Hamidî Mehmed Efendi oldu.

77. Kemankeş Alipaşa Medresesi. Kurucusu H. 1035 (1624) tarihinde idam edilen Veziriazam Ali Paşa tarafından tesis edilmiştir, Halıcı Camii

⁴²⁴ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/393-394

⁴²⁵ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/394

⁴²⁶ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/394

civarındadır.

78. Şeyhülislâm Yahya Efendi Medresesi. H. 1037 (1627) yılında tesis edilmiştir, ilk müderrisi Fetva Emini Şeyhzâde Mehmed Efendi oldu.

79. Ekmekçizâde Ahmedpaşa Medresesi. Molla Husrev Camii yanındadır ve İstanbul'da Vefa meydanının yakınındadır.

80. Yüksek Taşra Kadısı Hasan Efendi Medresesi. H. 1039 (1629) tarihinde tesis edilmiştir. İlk müderrisi Molla Mustafa Bin Şeyh Davud oldu.

81. Ahîzâde Hüseyin Medresesi. IV. Murad'ın idam ettirdiği bu adı taşıyan bir Şeyhülislâm tarafından tesis olundu; Şühedâ Mescidi denilen caminin yanındadır.

82. Bayrampaşa Medresesi: 1045 (1636) yılında kurulmuştur. Acem Mehmed Efendi ilk müderrisi oldu.

83. Buhariye Medresesi. H. 1045 (1636) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Abdullatif İbn Molla Mehmed'dir.

84. Kovacıdede Türbesi Medresesi. H. 1049 (1639) yılında, Sultan Mehmed tarafından kurulmuştur; Halveti Şeyh Sunduk Şücaed-din tekkesi yanındadır. İlk müderrisi Ebezâde Mehmed Efen-di'dir.

85. Şeyhülislam Zekeriya Efendi'nin İkinci Medresesi. H. 1048 (1638) yılında kuruldu. İlk müderrisi Molla Sinaneddin Yusuf oğlu Kadri Efendi'dir.

86. Kadı Mahmud Medresesi. H. 1048 (1638) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Karabaş Mehmed Efendi'dir.

Sultan İbrahim Saltanatı Döneminde.

87. Mimar Sinan Medresesi. 1051 (1641) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Şeyh Âşikpaşa oğlu Seyid Mehmed Efendi'dir.

88. Kara m stafa paşa Medresesi. Bu adı taşıyan ilk veziriâzam'dır, medrese H. 1054 (1641) yılında kuruldu. İlk müderrisi Hacı Yusufzâde Zamîrî Ahmed Efendi oldu.

89. Bâü Efendi Medresesi. H. 1051 (1642) yılında tesis edildi. İlk müderrisi Husamzâde Şeyh Mehmed Efendi'dir.

90. Husrevkâhya Medresesi. H. 1056 (1646) yılında tesis edildi. İlk müderrisi İlâhîzâde Mehmed Efendidir.

91. Kara Çelebi Mahmud Efendi Medresesi. H. 1056 (1646) yılında kuruldu. İlk müderrisi Nakibul-eşrâf Es'adzâde Mehmed Said Efendi'dir.

92. Mahmud Hudâi Medresesi. Üsküdarlı ünlü mutasavvıf şeyhin tekkesi H. 1056 (1646) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Naki-buî-Eşrâf Es'adzâde Efendi'dir.

93. Şeyh Emini Medresesi. Şehir emnidir H. 1056 (1646) yılında tesis

edilmiştir. İlk müderrisi Şeyhülzâde oğlu Mehmed Sâdık Efendidir.

94. Kara Çelebizade Aziz Efendi Medresesi. H. 1056 (1646) yılında tesis edilmiştir.

95. Şeyhülislâm Muîd Ahmed Efendi Medresesi. H. 1057 (1647) yılında kurulmuştur.⁴²⁷

IV. Mehmed Saltanatı Döneminde.

96. Sofi Mehmedpaşa Medresesi. Veziriazam olan Mehmed Paşa iki medrese kurmuştur: Bunlardan biri Yenikapı Camii yanındadır, diğeri Naili Camii yakınındadır.

97. Süheylbey Medresesi. H. 1060 (1650) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi San Abdullah Efendi'dir.

98. Mehmed Efendi Hadis Mektebi. Naili Camii yakınındadır ve H. 1060 (1650) yılında kurulmuştur, ilk müderrisi, daha sonra Şeyhülislâm olan Ankaralı Mehmed Efendi'dir.

99. Manisalı Ali Çelebi Medresesi. H. 1061 (1651) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Konyalı Mahmud Efendi'dir. Medrese İstanbul'da Demirkapı'dadır.

100. İbrahimkâhya Medresesi. H. 1061 (1651) yılında tesis edildi. İlk müderrisi Sofalı İbrahim Efendi'dir.

101. Halilpaşa Medresesi. H. 1061 (1651) yılında kuruldu. İlk müderrisi Tosyalı Mehmed Efendi'dir.

102. Şeyhülislam Debbağzâde Medresesi. Şeyhülislâmın babası debbağ olduğundan medresesi bu adı almıştır. Medrese Üsküdar'da Kösem Validesultan Camii yanındadır; Medrese'nin ilk inşâ ettiricisi Veziriazam, Şark fâtihî Özdemiroğlu Osman Paşa'dır. Medreseyi tamir ettiren, Kösem Sultan adını değiştirmek lüzumunu nedense duymuştur.

103. Kırımı Medresesi. H. 1061 (1651) yılında kurulmuştur, ilk müderrisi Saadizâde Seyid Hebetullah Efendi'dir.

104. Kermantî Medresesi. H. 1061 (1651) yılında tesis edildi. İlk müderrisi Bostanzâde Ebu Bekir Efendidir.

105. Yoğurtçu İbrahim Medresesi. H. 1061 (1651) yılında Yoğurtçu İbrahim tarafından tesis edilmiştir; ilk müderrisi de kendisidir.

106. Dîzdariye (kale kumandanlığı) Medresesi. 1062 (1651) yılında

⁴²⁷ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/394-395

kurulmuştur. İlk müderrisi Yusuf Paşa'run imamı Ebubekr Efendi oldu.

107. Fırıncı Sinan Medresesi. İlk müderrisi Ömer Efendi'dir.

108. Sutlittceli Cemftleddin Medresesi. H. 1063 (1652) yılında kuruldu. İlk müderrisi Kebirîzâde Mustafa Efendi'dir.

109. BUipasa Medresesi. H. 1063 (1652) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Ahmed Mendal Efendi'dir.

110. MaltUzâde Medresesi. H. 1063 (1652) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Müselli Çavuzzâde Efendidir.

111. Hamîd Efendi Medresesi. H. 1063 (1652) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Nefî Şeyh Mehmed Efendi'dir.

112. Üsküdar Birinci Burhan Medresesi. 1063 (1653) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi, Derviş Mehmed Paşa'nın hocası Şaban Efendi'dir.

113. Aşçıbaşı Medresesi. H. 1063 (1653) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi, Hanumzâde Mehmed Efendi'dir.

114. Hanedanağa Medresesi. H. 1064 (1653) yılında kurulmuştur, ilk müderrisi Mendal Ahmed Efendi'dir.

115. Buh&niye Medresesi. H. 1064 (1653) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Arab Süleyman Efendi'dir.

116. Köse Alibey Medresesi. H. 1064 (1653) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Şâbanzâde Efendi'dir.

117. Vftnl Çelebi Medresesi. H. 1064 (1653) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi İsmailâğazâde Efendi'dir.

118. Fîrûzağa Medresesi. H. 1064 (1653) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Mollazâde Hasan Efendi'dir.

119. Anbarağası Medresesi. H. 1064 (1653) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Kasımpaşalı Çavuşzâde Mustafa Efendi'dir.

120. İsâbey Medresesi. H. 1064 (1653) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi İsmatî Hissimi Mehmed Efendi'dir.

121. Şefîî Aliâğa Medresesi. H. 1064 (1653) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Şâbanzâde Kâhyası Ahmed Efendi'dir.

122. Hacıh&tun Medresesi. H. 1064 (1653) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Nisbetî Ali Efendi'dir.

123. Kasımpaşa Evuhum Medresesi. H. 1064 (1653) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Fındıklı Abdullah Efendi'dir.

124. tbn Temen Medresesi. H. 1064 (1653) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi İsâ Ağazâde'dir.

125. Hadis Mektebi. Osman Efendi tarafından H. 1064 (1653) yılında

tesis edilmiştir. İlk müderrisi Kız Ali Efendi'dir.

126.  meddin Medresesi. H. 1064 (1653) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi S id  Yusuf Efendi'dir.

127. Lutflbey Medresesi. H. 1064 (1653) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Vardar  Şeyhzâde Abdulgasi Efendi'dir.

128. Ahmed  avuş Medresesi. H. 1064 (1653) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi G milcineli Abdullah Efendi'dir.

129. Revan bey Medresesi. H. 1064 (1653) yılında kurulmuştur. Ak müderrisi İsmailaġaz de Ali Efendi'dir.

130. Hadis Mektebi (Darul-Hadis). Fazıl Efendi tarafından H. 1064 (1653) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Kara Cafer Efendi'dir.

131. Cen b  Efendi Medresesi. H. 1064 (1653) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Nedim  Mehmed Efendi'dir.

132. Oġuz Efendi İkinci Medresesi. H. 1065 (1654) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Edirneli Çelebi Efendi'dir.

133. Şeyh Muhiyeddin El-Kocev  Medresesi. H. 1065 (1654) yılında kurulmuştur, İlk müderrisi Erzurum  Mehmed Efendi'dir.

134. Sayadbaşı Medresesi. H. 1065 (1654) yılında kuruldu. İlk müderrisi Erzurum  Mehmed Efendidir.

135. Baz rganbaşı Medresesi. H. 1065 (1655) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Tevsik z de Mehmed Efendi'dir.

136. Hızır  avuş Medresesi. H. 1065 (1655) yılında tesis edilmiştir, ilk müderrisi Sivas z de Mehmed Efendi'dir.

137. Yahya     nc  Medresesi. H. 1066 (1655) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Muttahirz de Efendi'dir.

138. Eski İbrahimpâşa İkinci Medresesi. H. 1066 (1655) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Kızıl Musa Efendi'dir.

139. Helvacıbaşı Medresesi. H. 1066 (1655) yılında kuruldu. İlk müderrisi Kabasakal Ahmed Efendi'dir.

140. Nakkaş Hasanpaşa Medresesi. H. 1066 (1655) yılında kuruldu. İlk müderrisi Yavruz de Es'ad Efendi'dir.

141. İbrah maġa Medresesi. HA067 (1656) yılında kuruldu. İlk müderrisi Edirneli Çelebi Efendi'dir.

142. Şinanpaşa Hadis Mektebi. H. 1067 (1656) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Kema  Efendizâde Yahya Efendidir.

143. Kad  Hayreddin Medresesi. H. 1067 (1656) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Musaz de Abdullahbak  Efendi'dir.

144. Attarz de Medresesi. H. 1067 (1656) yılında kuruldu. İlk müderrisi Edincikli Mehmed Efendi'dir.

145. Salihpa a Medresesi. H. 1067 (1656) yılında kuruldu. İlk müderrisi Serçe Hüseyin Efendizâde'dir.

146. S leymana a Hadımlarının  avuşba ısı Medresesi. H. 1067 {1656} yılında kuruldu, ilk müderrisi Mihali li Ömer Efendi'dir.

147. Şeyh Şemseddin Medresesi. H. 1067 (1656) yılında tesis edildi. İlk müderrisi Aruz  Mehmed Efendi'dir.

148. Pir pa a Birinci Medresesi. H. 1067 (1656) yılında kuruldu. İlk müderrisi Bolev 'nin kardeşi Ali Efendi'dir.

149. Piri Pasa İkinci Medresesi. Kumkapi yakınındadır; H. 1067 (1656) yılında kuruldu. İlk müderrisi Solak F nd k Efendi'dir.

150. Ni anc pa a Medresesi. H. 1067 yılında kurulmuştur. Kumkapi yakınındadır; ilk müderrisi Hüseyin Efendizâde Yahya Efendi'dir.

151. Husrevpasa Medresesi. H. 1067 (1656) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Nakibul-E raf Hoca  de Esseyid Osman Efendi'dir.

152. Hadis Mektebi (Darul-Hadis). Kumkapi'da İbrahim Paşa tarafından H. 1067 (1656) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi bilinme-mektedir.

153. Anmedkahya Medresesi. H. 1067 (1656) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi  eyh lisl m Sadeddinz de Sad kz de Efendi'dir.

154. M rahor Medresesi. H. 1067 (1656) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Kara Himmet Efendi'dir.

155. Muharrema a Medresesi. H. 1067 (1656) yılında tesis edilmişt r. İlk müderrisi Ekmekçizâde Esseyid Ali Efendi'dir.

156. Yusuf Efendi Medresesi. H. 1067 (1656) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Mant k  Mehmed Efendi'dir.

157. Yusuf  avuş Medresesi. H. 1067 (1656) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Aruz  Mehmed Efendi'dir.

158. H ssab Mehmed A a Medresesi. H. 1067 (1656) yılında tesis edilmişt r. İlk müderrisi Ankaralı Yakup Efendidir.

159. Hacı  yas Medresesi. H. 1067 (1656) yılında tesis edilmişt r. Mesihpa a semti yakınında bulunan medresenin ilk müderrisi Rodoslu (Rodos ) Ahmed Efendi'dir.

160. Balabana a Medresesi. H. 1067 (1656) yılında tesis edilmişt r. İlk müderrisi Bolev nin kardeşi Ali Efendi'dir.

161. Ebulfazl Mehmed Efendi Medresesi. Tophane'de bulunan Medrese H. 1067 (1656) yılında tesis edilmişt r. İlk müderrisi Musaz de Seyid

Mustafa Efendidir.

162. Fahr h tun Medresesi. H. 1067 (1656) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Safa  Mustafa Efendi'dir.

163. Nizamiye Medresesi. H. 1067 (1656) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi  shakaġaz de Hasan Efendi'dir.

164. Hacı Hamza Medresesi. H. 1067 (1656) yılında kurulmuştur, ilk müderrisi Solakzâde Halil Efendi.

165. Safiyeh tun Medresesi. H. 1067 (1656) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Ey b Sururî Mustafa Efendi'dir.

166. Has Odabaşı Medresesi: H. 1069 (1658) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Kızıl Mustafa Efendi'dir.

167. Ahmed  avuş Medresesi. H. 1070 (1659) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Neş  Mehmed Efendi.

168.  sa Efendi Medresesi. H. 1073 (1662) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi San Osman Efendi'dir. Bir Hadis Mektebi bu medreseye baġlıdır.

169. Darulkurra Medresesi (Kur'an okuma mektebi). IV. Mehmed'in annesi Hatice Tarhan Sultanın camisi yanında ve H. 1074 (1663) yılında kurulmuştur.

170.  kinci Medrese. Yeni Nişancıpaşa Camii yanında H. 1075 (1664) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Bak z de  smail Efendi'dir.

171. Hadis Mektebi (Darul-Hadis). şeyhülislam  viz de tarafından 1 Muharrem 1075 (25 Temmuz 1664)'de kurulmuştur. İlk müderrisi Alakoz Hocası Mustafa Efendi'dir.

172. Emirulganem Medresesi. H. 1077'(1666) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi tabib Halil Efendi'dir.

173.  kinci Medrese. Tophane'de Kılıç Alıpaşa Camii yanındadır; H. 1078 (1668) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi şahran zade Mehmed Ramazan Efendi'dir.

174. Lutfi Efendi Hadis Mektebi. H. 1079 (1668) yılında kurulmuştur.  k müderrisi Tezkereci Abdulhalim Efendi'dir.

175. Tut  L tif Medresesi. Aynı adı taşıyan caminin yanındadır. Abdullah Efendi tarafından H. 1081 (1670) yılında kurulmuştur; Naz  Mescidi yakınındadır.

176. Mustafa Efendi Medresesi. Haydar mahallesin dedir; H. 1083 (1672) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Malkaralı m lazime Abdulkadir Efendi'dir.

177. Karabaş Mustafaaġa Medresesi. Tophane'de, H. 1084 (1673) yı-

İnada tesis edilmiştir. İlk müderrisi Beyasizâde kâtibi Abdulkadir Efendi'dir.

178. Kenanpaşa Medresesi. H. 1084 (1673) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Ali Efendizâde Mehmed Efendi'dir.

179. Kadızâde Mehmed Efendi Medresesi. H. 1084 (1673) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Matlabzade Mehmed Salih Efendi'dir.

180. Rum Mehmed Faşa İkinci Medresesi. H. 1084 (1673) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Mehmed Efendioglu Ali Efendi'dir.

181. Aşçı Çelebi ikinci Medresesi. H. 1081 (1673) yılında tesis edildi. İlk müderrisi Nakibul-Eşraf Sahhaf Şeyhzâde Esseyid Mehmed Efendi.

182. İbrahîmpaşa Birinci Medresesi. H. 1086 ((1675) yılında kurulmuştur, ilk müderrisi Nakibul-Eşraf Seyid Cafer Efendi'dir.

183. İbrahim Paşa İkinci Medresesi. H. 1086 (1675) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Âdilcevazh Ömer Efendi'dir.

184. Galata Sarayı Birinci medresesi. H. 1086 (1675) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Rıfkı Mehmed Efendi'dir.

185. Galata Sarayı İkinci Medresesi. H. 1086 (1675) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Rıfkı Mehmed Efendi'dir.

186. Defterdar İbrahim birinci Medresesi. H. 1086 (1675) yılında kurulmuştur.

187. Kadiasker Mustafa Efendi medresesi. H. 1088 (1677) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Kuyumcuzâde Ahmed Efendi'dir.

188. Karamustafapaşa Medresesi (Viyana muhasarası serdarı). İstanbul'da, Kasaplar Camii yanında.

189. Karamustafapaşa Medresesi. İstanbul'da, Divanyolu'nda.

190. Karamustafapaşa Hadis Mektebi Medresesi. Çorlulu Alipaşa Camii yanında.

191. Debbağzâde Mehmed Efendi Medresesi. H. 1094 (1683) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Fazıl Kara Halil Efendi'dir.

192. Minkfirîzade Yahya Efendi Medresesi. H. 1095 (1684) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Eminullah Efendi'dir.

193. Damadzâde Efendi Medresesi. İlk müderrisi Galatalı Şaban Efendi'dir. H. 1096 (1685) yılında kurulmuştur.

194. Ayaspaşa Medresesi. H. 1096 (1686) yılında kurulmuştur, ilk müderrisi imamzâde Lutfullah Efendi'dir.

195. Esiri Mehmed Efendi Med resesi. Esiri adı, Venediklilerin eline esir düşmesinden gelmektedir. Medrese H. 1098 (1686) yılında kurulmuştur, Langa Câmii'nin karşısındadır.

196. Kadiasker Mehmed Efendi Medresesi. H. 1098 (1687) yılında Fındıklıda kurulmuştur. İlk müderrisi Sadreddinzade Abdulay'ı E-fendi'dir.

197. Mahmud Efendi Medresesi. II. 1098 (1687) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi SadreOdzâde Mahmud Efendi'dir.

198. İbrahîmpaşa Üçüncü Medresesi. Evvelki gibidir.

199. İbrahîmpaşa Dördüncü Medresesi. H. 1098 (1687) yılında kurulmuştur, ilk müderrisi Biraderzâde Abdullah Efendi'dir.

200. İbrahîmpaşa Beşinci Medresesi. H. 1098 (1687) yılında kurulmuştur, ilk müderrisi Sallabaş Damadı Abdurrahim Efendi'dir.

201. İbrahîmpaşa Altıncı Medresesi. H. 1093 (1687) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Molla İbrahim Bin Molla Mehmed'dir.

202. İbrahîmpaşa Yedinci Medresesi. H. 1098 (1687) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Kebîrîzâde Reisî Yahya Efendi'dir.

203. İbrahîmpaşa Sekizinci Medresesi. H. 1093 (1687) yılında kurulmuştur.

204. İbrahîmpaşa Dokuzuncu Medresesi. H. 1098 (1687) yılında kurulmuştur, ilk müderrisi Sandalcızâde Ali Efendi'dir.

205. Hocaî Medresesi. H. 1098 (1687) yılında kurulmuştur, ilk müderrisi Kadı tsnuri Süleyman Efendi'dir.

206. Galata Sarayı Üçüncü Medresesi.

207. Galata Sarayı Dördüncü Medresesi.

208. Galata Sarayı Beşinci Medresesi. H. 1098 (1687) yılında kurulmuştur, ilk müderrisi tabib Seyid Abdullah Efendi'dir.

209. Galata Sarayı Altıncı Medresesi. H. 1098 (1687) yılında kurulmuştur.

210. Galata Sarayı Yedinci Medresesi. H. 1098 (1687) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Edirneli Murteza Efendi yeğeni Mehmed Efendi'dir.

211. Galata Sarayı sekizinci Medresesi. H. 1098 (1687) yılında tesis edilmiştir, ilk müderrisi Kaba Ömer Efendi'dir.

212. Galata Sarayı Dokuzuncu Medresesi. H. 1098 (1687) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Mâber İsmail Efendi'dir.

213. Hoşkadem Medresesi. Sultanmâlimud Camii'nin yanındadır ve H. 1098 (1686) yılında Şeyhülislam Ankaralı Mehmed Efendi tarafından tesis edilmiştir.

214. Ali Efendi Hadis Mektebi Medresesi. H. 1098 (1686) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Gelibolulu Mektubî Osman Efendi'dir.

215. Damad Efendi İkinci Medresesi. H. 1099 (1687) yılında tesis

edilmiştir. İlk müderrisi Yenişehirli Hüseyin Efendi'dir.

216. Burhan Efendi Hadis Mektebi Medresesi. H. 1098 (1687) yılında tesis edilmiştir.

217. Osman Efendi Medresesi. H. 1099 (1687) yılında kurulmuştur, ilk müderrisi Osmanzâde Ahmed Efendi'dir.

218. Hekimbaşı Medresesi. H. 1100 (1688) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi İbrahim Efendi'dir.

219. Yakubpaşa Medresesi. H. 1100 (1688) yılında kurulmuştur, ilk müderrisi Durmuşzâde Ahmed Efendi'dir.

220. Süvari Mukabelesi Medresesi. H. 1100 (1688) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Şeyhülislâm Mehmed Efendi'dir.

221. Tercüman Tunus Bey Medresesi. H. 1101 (1689) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Banlı Abdurrahman Efendi'dir.

222. Defterdar Ahmed Çelebi Medresesi. H. 1101 (1689) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi, Dede Efendi'nin damadıdır.

223. Mimar Kasım Medresesi. H. 1103 (1691) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Hüseyin Çavuşzâde Abdülbaki Efendi'dir.

224. İskender Pasa Medresesi: H. 1104 (1692) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Sari Naip Naim İsmail Efendi'dir.

225. Tunuspaşa Medresesi. H. 1106 (1694) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Hüseyin ve Kahya Ata Efendilerdir.

226. Behremkahya Üçüncü Medresesi. H. 1106 (1694) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Kevakibizade Ahmed Efendi'dir.

227. Câfer Çelebi Medresesi. 1106 (1694) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Seyid Osman Efendi'dir.

228. Mehmedağa Medresesi H. 1106 (1694) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Kurizâde Ahmed Efendi'dir.

229. Feyzullah Teni Medresesi. H. 1106 (1694) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Esseyid Ahmed Efendi'dir.

230. Dîfîkar Medresesi. H. 1106 (1694) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Esseyid Abdulatâ Efendi'dir.

231. Vflnl Efendi Medresesi. H. 1106 (1694) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Vânizâde Esseyid Mahmud Efendi'dir.

232. Valide Hadis Mektebi. H. 1106 (1694) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Vânizâde Esseyid Mahmud Efendi'dir.

233. Babazfide Medresesi. Halid Ağanın tesis ettiği kürsüyle H. 1106 (1694) tarihinde kurulmuştur. İlk müderrisi Müderriszâde Ârec Abdullah

Efendidir.

234. Gazipaşa Medresesi. H. 1106 (1694) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Emin Mehmed Efendi'dir. Medrese İstanbul'da. Kefeli Camii yanındadır.

235. Firuzbey Medresesi. H. 1106 (1694) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi İsmail de Mehmed Sadık Efendi'dir.

236. İsfibey Medresesi. H. 1106 (1694) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Dede Efendi Kıyası Hüseyin Efendi'dir.

237. Parsen Yusufpa a Medresesi. H. 1107 (1695) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Beypazarlı Mehmed Efendi'dir.

238. D tyehatun Medresesi. H. 1107 (1695) tarihinde kurulmuştur. İlk müderrisi Veziriazam Elhac-Ali Paşa oğlu Bebek Efendi'dir.

239. Beyaziye Medresesi. H. 1106 (1696) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Beyaz zade Hamid Efendi'dir.

240. Fenfi dede Medresesi. H. 1108 (1696) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi  ehl  Ahmed Efendi'dir.

241. Orkezade Ahmed Efendi Medresesi. H. 1108 (1696) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi bel  Mustafa Efendi'dir.

242. Valide G l  sultan Medre sesi. II. Mustafa'nın annesi olan G l   Emetullah Validesultan, Sultan III. Ahmed saltanatı döneminde     dar'da bir cami yaptırmıştır. Galata'da yanan bir kilisenin yerinde yaptırdı  caminin yanında da bu medreseyi H. 1109 (1697) tarihinde tesis etmiştir.

243. Nuh Efendi Medresesi. Veziriazam Hekimo u Ali Paşa'nın babası olan Nuh Efendi'nin medresesi İstanbul'da Eski-Mustafapa a Câmii'nin kar şındadır.

244. Ayasofya Dini Müesseseler Medresesi. H. 1114 (1702) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi M lazim  av   de Seyid Ömer Efendidir.

245. Sultan  h Medresesi. H. 1116 (1704) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi tabib Süleyman Efendi'dir.

246. Mimar Mustafa a Medresesi. H. 1117 (1705) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi U aklı Mehmed Efendi'dir.

247. AMurrahman Yeni Medresesi H. 1117 (1705) tarihinde F t h Camii yanında kurulmuştur. Kurucusu, kütüphanesinin yanında gömülüdür. Ayak Medresesi yakınındadır.

248. Ayak Medresesi. Bu medresede kütüphane ve önceki medresesi-nin kurucusu Abdurrahman Efendi'nin mezarı bulunmaktadır.

249. Kemşacızâde Mustafa Medresesi. H. 1117 (1705) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Hayrullah Mehmed Efendi'dir.

250. Hayreddinpaşa İkinci Medresesi. H. 1117 (1705) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Avem Seyid Ömer Efendi'dir.

251. Kadizâde Mehmed Efendi Medresesi. H. 1118 (1706) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Attarzâde Ahmed Efendi'dir.

252. Ali Tuşî Medresesi. H. 1118 Zilhicce'sin de (Nisan 1706) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Berberzâde İbrahim Efendi'dir.

253. Fatmahâtun Medresesi. Eyûb'de H. 1118 (1706) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi İmamzâde San'ullah Efendi'dir.

254. BüyÜk-Mirahor Çalık Ahmedağa Medresesi. H. 1119 (1707) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi İmam Çalık Hüseyin Efendi.

255. Seferpaşa Medresesi. H. 1119 (1707) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Telhisçi Abdulbâki Efendi'dir.

256. Çorlulu Alipaşa Hadis Mektebi. Veziriazam Çorlulu Ali Paşa tarafından H. 1120 (1708) yılında tesis edilmiştir.

257. Solakbaşı Hacı Mustafa Medresesi. H. 1121 (1709) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Mektubî Esseyid Mehmed Efendi'dir.

258. Hacı Dursun Medresesi. H. 1121 (1709) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi veraset vergisi müdürü Yahya Efendi'dir.

259. Vuruk Medrese. H. 1122 (1710) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Lucûmî Mustafa Efendi'dir.

260. Şükrezzâde Medresesi. H. 1123 (1711) yılında kurulmuştur. İlk müderrisi Sor Hüseyin Efendi'dir.

261. Şeyhülislâm Mehmed Efendi Medresesi. Adı geçen Şeyhülislam Efendi tarafından H. 1123 (1714) tarihinde tesis edilmiştir. Halifezzâde İbrahim Efendi ilk müderrisidir.

262. Karakulak Mustafağa Medresesi. H. 1123 (1711) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Çalıklendizâde Abdullah Efendi'dir.

263. Şeyhülislâm Feyzullah Efendi Medresesi. H. 1124 (1712) yılında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Bosnalı Süleyman Efendi'dir.

264. Ayşehâtun Medresesi. H. 1124 (1712) yılında Haraççı Muhiyeddin Camii yanında tesis edilmiştir. İlk müderrisi Kırmırlı Müslim Kerimzâde Mehmed Efendi'dir.

265. Ömer Efendi Medresesi. Tabib Ömer Efendi tarafından H. 1126 (1714) yılında tesis edilmiştir.

266. İH. Sultanahmed Medresesi. Üsküdar'da Ahmedîye Cuma

Camii yanında, H. 1134 (1721) yılında tesis edilmiştir.

267. Kızlarağası Maktul Beşir Medresesi. İstanbul'da Demirkapı Camii yanında tesis edilmiştir.

268. Kızlarağası Beşirağa Hadis Mektebi Medresesi. Eyûb'de H. 1147 (1724) yılında tesis edilmiştir.

269. Hasanpaşa Medresesi. Yaptırdığı caminin yanında H. 1158 (1745) yılında tesis edilmiştir.

270. Abdulfasılzâde Mahmud Efendi Medresesi. Kadiasker olan Mahmud Efendi tarafından İstanbul'da, Burmalı Camii mescidi yanında Şehzade Camii yakınında tesis edilmiştir.

271. m. Sultan Osman Medresesi. Aynı addaki caminin yanında H. 1165 (1763) yılında tesis edilmiştir.

272. Koyunlu Medrese. H. 1172 (1758) yılında tesis edilmiştir.

273. Çobançavuş Medresesi. İstanbul'da, aynı adı taşıyan caminin yanında, Sultan III. Ahmed döneminde tesis edilmiştir.

274. Lâleli Medresesi. S'i'tan III. Mustafa'nın Lâleli'de aynı adı taşıyan camisinin yanında K. i 177 (1763) yılında tesis edilmiştir.

275. Güzel Yahya Medresesi. Aynı addaki caminin yarında tesis edilmiştir. Kuruluş tarihleri ve yerleri Şeyhî ve Uşak: . Camiler Bah-çesi'nde bulunan bu *?75 medreseden başka, Attaye, Baldirzâde ve Taşköprülüzâde bu neviden başka kuruluşların varlığına işaret etmektedirler.⁴²⁸

OSMANLI İMPARATORLUĞU TARİHİNDE KAVRAMLAR İNDEKSİ

Ârides (Suriye halklarından) Bunların bağlı bulundukları aşiret, cild IV.

Aden (Arabistan'da şehir). Sinan Paşa bu şehre karşı donanma ve ordu gönderdi, Türklerin eline düştüğü dönem, cild VI.

Âdil- Giray, Bknz. Giray Âdil.

Âdilşah (Ghilan doğumlu). Bu şehrin idaresini ele alır Arslan Bey onun öldüğü haberini yayar, cild IX.

Âdlşah, Bknz. Ali Kuluhan.

Akif Mehmed Efendi, (I. Meh-med sarayında teşrifat âmiri. El-öpme töreninde unvana dikkatsizliği yüzünden cezaya çarptırılması, cild XV.

Alem Şah- Bana (Uzun Ha-san'ın kızı). Evlendiği kişi, cilt rv.

Âmflđ elhüseynî (İranlı hat ustası). Büyük şöhr̈et sahibiydi; Şah Abbas'm

⁴²⁸ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/396-405

gazabına uğradı, cild IX.

Arif (Rumeli Kadiaskeri). Ölüm dönemi ve bıraktığı eser, değeri, cütxm.

Arif FethuLah (İranlı yazar). III. Murad döneminde bulunduğu makam, yazan olduğu eser, cild VII.

Arif Sidi (Arab aşiret reisi). Afrika seferinde Charles-Quifi destekledi, cild VI.

Arifi Ahmed paşa (Rakka valisi). İran seferinde serasker olarak atandı. Bu savaş harekâtı hakkında bilgiler XIV. cildde.

Aaron (Boğdan voyvodası). İstanbul'da yeniçerilerden gördüğü muamele, Osmanlı hâkimiyetine karşı başkaldırması, cild VII.

Âşık Çelebi (Osmanlı yazarı) Biyografik terdeki eseri ve ölüm dönemi, cild VI.

Aşır Efendi (Abdurrazak'ın kardeşi) Onun gözünden düştük-ten sonra sürgüne gönderilmesi, cild XVI.

Aşure bayramı . Şiîlerle Sünnîler arasındaki çatışmalar, cild IV.

Âtika (IV. Mehmed'in kızkardeşi). İmparatorluğun ünlü kişileriyle birkaç kere evlenmiştir XII. cildde bilgi vardır.

Âzime (Sultan I. Abduhamid'in kızkardeşi). Evli olduğu Veziriazam ve kız kardeşi Zeyneb'e karşı beslediği husûmet, sonra onunla barışması, tesiri, cild XVI.

Abaka-Han (Moğol prensi). Selçuklularla bütün alâkası, cild I.

Abazâde Abdullah. Şeyhülislâmlık makamında yerine geldiği kişi, cild XIII.

Abaza-Hasan (Anadolu Türkmenleri beyi) Anadolu'da tertiplediği isyan ve bunun bütün safhaları: X. ve XI. cildde ölümüne kadar teferruâtıyla veriliyor.

Abaza Mehmed Paşa (Maraş Beylerbeyi) Veziriâzam'ın Kırım hanı ile Rusya'ya karşı harekete geçmesi için kendisine gönderdiği para, 1769; katıldığı savaşlar ve türlü safhalardan sonra kendisini bekleyen âkibet, cild XVI.

Abaza Paşa (Erzurum valisi). Şahsiyeti ve isyanı; Veziriâzam'ın ordusuyla çarpışmaları hakkında geniş bilgi, cild VII ve IX.'de.

Abazalar. Bu halk üzerine bilgi ve Bâb-i Âlî'nin gücüne karşı isyanları, cild III ve XIV.

Abbas, Bknz. Şah Ao

Abbas-Efendî (ulemâ), Mısır'da üstlendiği görev ve ölümü, cild XVI.

Abdal (Bitlis hanı). Melek Ahmed Paşa'ya yenilmesi; hisândaki kıymetli nesneler, cild X; İstanbul'daki hayatı ve idamı; cild XI.

Abdal - Murad. Bu dervişin tekkesinin hâla gör ld   y r. Orhan gazi seferlerinde dualarının tesirini görmüştür, cild I.

Abdal-Musa. Bu din adamının mescidinin ve mezarının bulunduğu y r. Orhan Gazi eferlerinde du  ve mucizelerinin tesirine şâhid olmuştur, cild I.

Abdallar (Osmanlı dervişleri). Bu din sınıfı üzerinde teferruatlı bilgi, cild I.

Abdi, Bknz. Abdurrahman (Osmanlı tarihçisi).

Abdi,- Reisefendi (Hariciye

N zin) makamında yerine atanan şahıs, mizacı ve azledilişi. Sürgünden getirilişi, -Atandığı görev.- Yerine gelen kişi. -İkinci defa reisefendi makamına getirilişi. - ölümü, cild XVI.

Abdi-Paşa (Osmanlı donanması Kapdan-ı deryası). - Donanmanın başına getirildi in deki g   şartlar. - Yerine atanan kişi. -Tekrar aynı makama getirilişi, cild XIV.

Abdi Paşa (Belgrad valisi). -Belgrad kalesindeki yamakların başkaldırmalarını bastırdığı için Veziriazam Râgıb Paşa'nın kendisini hediyeyle mükâfatlandırması; Silistre valiliğine atanması; sebebi; gözden düşmesi; tekrar makamına iadesi; başında bulunduğu Kara-man'a sığınan bir levend  etesi hakkında aldığı emir. -1769'da Rusya'ya karşı savaşa katılmak üzere harekete geçiyor; Eflâk seraskerli ine atanıyor. -Bu unvanla giriştiği harekât; Kartal savaşından sonra kaçtığı y r; Savunması için kendisine güvenilen şehir. -Brai-la'da kuşatılanlara yardımı, cild XVI.

Abdulvas  (İranlı yazar). Sancar için medhiye yazan, cild I.

Ab dul az iz (Hasan Kara ele-biz de oğlu). Soya acı; görevi. -İstanbul kadılı ına atanması. -IV. Murad'ın ona verdiği ceza; sebebi; Hapsedildi i ada, cild 9.

Abdulaziz Efendi, Bknz. Karaçelebizâde.

Abdul-Bâki (Osmanlı lirik şâiri). Sanatının değerlendirilmesi; Kanunî'nin ona imtiyazlı muamelesi, cild VI.

Abdulb k  Han. İran Şahı Nâdir'in İstanbul h k meti nezdin-de görevlendirdiği elçi; İstanbul'da başlattığı müzâkereler, cild XIV.

Abdulcelil de Hasan Paşa, veya Abdulcelil Paşa, Bknz. Abdulcelil de Hüseyin, Musul valisi.

Abdulcelil de Hüseyin (Musul valisi).- İran h k md n Nâdir'e karşı savaşta bu şehri savunmakla görevlendirildi. -Basra sancağında onun yerine

gelen kişi. -Ölümü; III. Mustafa onun değerini takdir etti, cild XV.

Abdul-Halim (Sultan İbrahim döneminde Kadiasker). Veziriazam Sultanzâde Mehmed Paşa onu ne maksatla davet etti? Veziriâzam'ın ona gösterdiği meraka değer Hatt-ı Şerif, cild X.

Abdulhalim, Bknz. Karayazıcı.

Abdulhamid I. (Sultan III. Ah-med'in oğlu). -Tahta çıkışı. Özellikleri. Askere culûs bahşîşi vermeği niçin reddetti? -Devlet idarecileri arasında yaptığı değişiklikler. -Devlet İdaresi fikrinden yoksunluğunun delili, cild XVI.

Abdul Kadir Geylânî. Tarikat kurucusu: Hakkında teferruatlı bilgiler, cild I.

Abdulkadir Hoca (Osmanlı âlimi). Timurleng'in eline geçişi; yazdığı musiki eseri, cild II.

Abdulkadir Faşa (IV. Mehmed döneminde Kapdan-ı derya). -Makamında ilk hareketi. -Milo savaşını kaybettikten sonra veziriazam Köprülü tarafından yazılan mek-tub. Azledilmesi, cild XI.

Abdulkerim (Kırmanşah hanı). Ali Kuli han tarafından Osmanlı hükümeti nezdinde elçilikle görevlendirilerek gönderilmesi, cild XV.

Abdulkerim Efendi (Divan hocası). Guirgevo kongresi sırasında Bâb-Âlî tarafından kendisine verilen görev. Kongre tarihi: 1771. Cild XVI.

Abdullah (III. Ahmed döneminde Şeyhülislâm). İran şahı Eşrefin elçilik heyetinin reddi için verdiği fetva, cild XIV.

Abdullah bey (Fırarı Hasan Pa-şa'nın oğlu). Kendisine Kibns elçiliğinin verilmesi, cild XV.

Abdullah Efendi. -Ordugâh kadılığına atandı. Bâb-ı Âlî'nin Rusya'ya karşı açtığı 1769 savaşı sırasında okuduğu fetva. -Kendisinin anıldığı lâkab. -Yükseldiği makam.-Ölümü, arkada bıraktığı şöhret: Yazan olduğu eser, cild XVI.

Abdullah Esseyld Paşa (eski veziriazam). Ölümü dönemi; III. Ahmed'e karşı isyandaki payı; Veziriazam] ığa yükselmesini borçlu bulunduğu himaye, cild XVI.

Abdullah Köprülü, Bakınız: Köprülü Abdullah

Abdullah Kaşgarî (Şeyh). Yazan olduğu eser; ölüm dönemi, cild XVI.

Abdullah Nailî. Bknz. Nailî Abdullah Paşa.

Abdullah paşa (Kılburun kumandanı). Rusya'ya karşı açılan 1771 savaşında gösterdiği yararlık, Veziriâzam'ın gönderdiği mükâfat, cild XVI.

Abdullah Paşa (Hac emîri). Hac kervanlarına zarar veren arab reislerini esir etmesi ve cezalandırması, hizmetlerine karşı kendisine valilik verilmesi,

ölümü; değeri; yaza-n olduğu eser, cild XVI.

Abdullah Vassaf (Şeyhülislâm). - Bu makama geldiği sıradaki yaşı, Eflâk'daki tertiblere katılma payı; azledilişi.- Ölüm dönemi; Nâdir şah nezdinde kendisine verilen görev; yazan olduğu eser, cild XVI.

Abdulçolizade Mehmed Faşa

(Diyarbakir valisi) Ruslar tarafından esir edildi; IH. Mustafa'nın kendisine gönderdiği yardım kuvveti, cild XVI.

Abdul Vehhab. İslam dininde giriştiği reform hareketi. Kendisi hakkında ve ortaya koyduğu doktrin hakkında kısa bilgi. Bâb-ı Âlf de, divan ve sarayda, payitahtta hakkındaki düşünceler, cild XV.

Abdurrahim (Sultan İbrahim saltanat döneminde Şeyhülislâm). - Veziriazam, Ahmed Paşa'ya karşı isyandaki iştiraki. -Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesini istiyor. -Sultan'la arasındaki tartışma ve ona karşı verdiği karar. -Sultan'ın idamında hazır bulunuyor. -Düşmanları; azledilmesi ve sürgüne gönderilmesi, cild X.

Abdurrahim (Kadiasker). Bu makamda yerine geçtiği kişi; yazan olduğu fetvalar koleksiyonu, cild

xm.

Abdurrahman (Sultan İbrahim'in sarayında ak hadım ağası). Çanakkale Boğaz savunmasına götürdüğü birlik; Bâb-ı Âliye verdiği rapor; :dâmi sebebiyle İstanbul'da görülen yankılan; Sultan İbrahim'in öldürülmesine katılması. IV. Mehmed'in tahta çıkmasındaki hizmeti; mahkumiyeti hakkında ayrıntılı bilgi, cild X.

Abdurrahman (Osmanlı tarihçisi), Saray'daki görevi; yükselişi; IV. Mehmed'in onu yazmakla görevlendirdiği yıllıklar, Sultan'ın ona gös-

terdiği ayrıcalıklı muamele; hükümette yürüttüğü görev; Sul-tan'a sunduğu eser; Karniniec'in alınması üzerine yazdığı mıs'ralar; İstanbul Kaymakamlığına getirilmesi, Basra vali için e atanması, Sultan'ın yıllıklarını yazmayı reddetmesi sebebi; hayatı ve ölümü hakkında ayrıntılı bilgiler, cild XI.

Abdurrahman (III. Ahmed dönemi Kızlarağası). -Sultan Di. Ah-med'in tahta çıkmasını sağlayan ihtilâlde oynadığı rol ve Çalık Pa-şa'nın ona karşı gösterdiği saygısızlık. -Kapdan-ı deryalık makamına atanması; valisi olduğu şehir; İsveç kralı XII. Charles'a karşı davranışının tesirleri, cild XIII.

Abdurrahman-Gazi (Orhan'ın silah arkadaşı). Aldığı yerler; Aydos hisarının zaptını kolaylaştıran aşk meselesi; bu macera üzerine bilgiler, cild I.

Abdurrahman Paşa (Abdullah Köprülü'nün oğlu). Sultan III. Ah-med'in ayrıcalıklı muamelesi; İran şahı Eşrefe karşı savaşda özel bir seferle görevlendirilmesi, cild XIV.

Abdurrahman Paşa. (Mısır valisi). Bosna valiliğine geçişi; kendisi için savaştığı kral; Kminiec valiliğine atanması; Buda'daki muhasara harekâtı; ölümü, cild XII.

Abdurrahman paşa (vezir). Karaman valisi olarak isyanı, cild XVI.

Abdurrazak (Veziriazam dairesi kâtibi). -1770'de Rusya seferine gidecek olan orduya Sultan III. Mustafa'nın beyannâmesini okuması; bir şehri ustaca savunması. -İstanbul» getirdiği haber; ordunun durumuyla alâkalı olarak Sultan'a çizdiği tablo; babası kimdi? Ragıb Paşa tarafından anlatılışı; sürekli meşgul olduğu yerler; Bükreş kongresindeki görevi; Rusların üzerine yürümek teklif): Seferinin neticesi. Ruslara karşı yeniden savaşa giriyor; kendisini çatışmanın ortasında bulması ve kaçmak zorunda kalması. -Mâruz kaldığı tehlike; Hapsedilmesi, cild XVI.

Abukuf, Bknz. Ahmed Abukuf.

Abul Abbas (İlk Abbasî halifesi), cild II.

Abu-Muslim. Bu savaşçının düşüncesi; mezarının bulunduğu şehir; Timur'un bu savaşçıya saygısı, cild UI.

Abuzeheb (Abaza Ali Bey'in kayını). Ali beye ihanetinin neticeleri; Ali Bey'in mirasından İstanbul'a gönderdiği meblağ, cild XVI.

Acate Barcsay, Bknz. Barcsay Acate.

Acclaloli (franco). Atina dü-küyle akrabalığı; II. Mehmed'in verdiği valilik; tahakümünün ilk hareketi; Sultan'ın onu mahkûm ettiği ceza, cild III.

Acebeg (Orhan'ın kumandanı). Türkler tarafından Avrupa'da yapılan fetihlerdeki rolü, Umar olarak aldığı vadi, cild I.

Adana (Küçük-Asya'da şehir). -Osmanlı Sultanlarına karşı Mem-luklerin savaşında Mısırlıların eline geçmesi; 1489'da Oğuzbeyler tarafından muhasarası ve alması. -To-poğrafik durumu, cami ve hisarları, cild IV.

Adony (Macaristan'ın şehri). Türk adı Cankurtaran; Veziriazam Lala Mehmed Paşa tarafından şehrin kalesinin tahkiminde gösterilen ihtimam, cild VII.

Adorno (Joannes). Foça havalisi kumandanı; I. Mehmed'le yaptığı anlaşma; II. Murad'a karşı davranışı, bu Sultan'ın dostça itirazi; Mustafa'nın Avrupa'da takibi için bu Sultan'a gösterdiği kolaylık; doğruluğunun delili, cild II.

Adrianople, Bknz. Adininople.

Adrlen (Roma imparatoru), cild I.

Aerolithe. (göktaşı). Kabe'yi süsleyen taş hakkında rivayet; 1618 yılında düşen göktaşlanmn Özellikleri, 1740da Hezargrad'a düşen bu göktaşlanndan ikisiyle alâkalı hâdise, cild VII ve XV.

Afganlılar, Bu halkın oturduğu memleket ve kendileri hakkında bilgiler, cild II ve XIV.

Afîtabî (Osmanlı şâiri), hizmetinde bulunduğu Sultan, cild IV.

Aflzeddîn (Kınm müftüsü). Man s ur aşireti hakkında verdiği fetva; yaşadığı dönem, cild X.

Ağa. Bu unvan üzerine fikir, Cîd 2.

Ağaçekan (cami). Camiyi inşâ ettiren kişi, cild XVIII.

Ağalimanı (Silifke'de liman). Venediklilerin bu adı vermelerinin sebebi, cild III.

Akça Ağçe Koca (Orhan Ga-zi'nin silah arkadaşı). -Kendisinin Bizanslılardan aldığı kalenin bulunduğu bölge, Konuralp'le birlikte Semendra kalesini ele geçirişleri; kalenin bulunduğu bölgenin onun adını aldığı açık; mezannın görüldüğü yer; Soyundan gelenlerin ya-şadıkları dönem, cild I.

Ahlenler. Tatarlar prenslere bu adı veriyorlardı, cild II.

Ağlenler, Bknz. Oğlanlar.

Abmed I. (Sultan III. Meh-med'in oğlu). -Babasının vefatından sonra Kaymakama gönderdiği Hatt-ı Şerif, tahta çıkışı ve o sıradaki yaşı; nlzâm-ı âlem için kardeşlerini öldürmeğe cevaz veren kanuna uymadı. - Saray ve Harem dâiresinde gerçekleştirdiği reformlar sünnet edilişi; ilk oğlunun doğması münasebetiyle şenlikler; Transilvanya prensi Bocskai ile yaptığı anlaşma; Anadolu'daki âsilerin üzerine bizzat gitme kara-rı.-Bu kararın sonucu; istanbul'da kendisini isyanla tehdid eden yeniçeri ve sipahilere karşı davranışı; hazır bulunduğu divan toplantısı; Derviş Paşa'nın idamı esnasında yaptık söylenen hareket; Avusturya ile imzaladığı anlaşma; Transilvanya münasebetiyle bu devletle giriştiği müzâkereler; -Adını taşıyan caminin ve Tophane'deki çeşmenin yapımlarının bittiği yıl; karısı Kösem Sultan'ın tesiri altında kalması, niçin? -Devlet idaresinde meşgul olduğu hususlar. -İran'la yaptığı barış anlaşması; Hollanda ile imzalanan anlaşmalar. -Polonya ile dostluk münasebetlerinin bozulması; Avusturya ile münasebet-leri; şahsiyetinin değerlendirilmesi; ölümü, bıraktığı zenginlik; oğullarının kaderi. -Saltanat dönemini şereflendiren hareketleri, cüd VIII.

Mekke'ye hediye olarak gönderdiği kendi elyazısı Kur'an-ı kerim. -Di-

van toplantıları ve çiftliklerle alâkalı fermanları. -ölüm hastalığı. -Bu konuda düşünceler, cild XII.

Ahmed I (camisi). Bu mâbed hakkında ayrıntılı bilgi, cild XVIII.

Ahmed II. (II. Süleyman'ın kardeşi). -Tahta  ıkışı; geleneğın aksine kılıç ku andığı yer. - ahsiyeti; zevkleri. -Saltanatı döneminde Bâb-ı  l 'ye gelen elçiler doğan ikiz  ehzadesi; Veziriazam Hacı Ali Pa- a'ya karşı c merd e davranışı. . -

Ahmed III. Tahta çıkmasını sağlayan  artlar. -Tahta çıktığı sırada ya ı; ihtil lcilere verdiği ödünler; İstanbul'a ihtişamla girişi, kılıç ku anma töreni; baltacılar (saray muhafızları) uyguladığı reform; kendisini tahta çıkaran ihtil lciler aleyhine aldığı karar; Rusya'nın o dönemde Karadeniz'de silahlanması. -Saltanatının ilk    yılında doğan çocukları. -Sultan'ın İstanbul'da bulunmadığı sırada bir isyan hareketi tehdidi. -Diplomatik münasebetleri. -Deli Petro'ya karşı tehdit edici tavrını sürdürüyor; İki devlet arasında sınır belirlenmesi; iki yeğeni ve kızı Fatma'nın ni anlanması vesilesiyle  enlikleri; -Saltanatı zamanında kutlanan ilk bayram; Fas sultanı'nın gönderdiği elçilik heyetinin görevi; Sultan'ın onları kabul tarzı; İsveç kralı XII. Charles ile arasında kurulan münasebetleri; Fransa'ya karşı gösterdiği özel muamele; İsveç kralına gönderdiği hediyeler. -Rusya aleyhine kendisine ulaştırılan  ik yetler; bu konuda büyük meclisi toplaması; savaş için karar veriyor; hareketlerinden önce ordu birliklerini teftiş ediyor; Deli Petro ile barış anlaşması yapıldığını öğrendiğinde açığa vurduğu sevinç; bu anlaşmanın ger ekle tirili  şekli üzerinde kendisine ulaşan söylentiler; anlaşmayı imzalamayı red ve Rusya tekrar savaş ilân ediyor; memleketine dönmesi için İsveç kralına yazdığı imektup, Sultan'ın bu konudaki tavrı; hareket günü İsveç kralına verdiği hediyeler; saltanatı sırasında ölen   ir, ilim adamı ve hukukçular. -Mora savaşı için vesile; bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi; çiçeklere karşı gösterdiği d   n l k ve sevgi. -Avusturya'ya savaş açmak için topladığı ve başkanlık ettiği meclis; Edirne'ye gelişi ve bu şehirde topladığı meclisin sonucu; ordusunun yenilgisini kar ılayı  tarzı; Avusturya ile ban  müzâkerelerinde bulunmak üzere murahaslarına verdiği yetki; bu konuda toplanan kongre; iki devlet arasında ban  anlaşmasını gerçekleştirme dönemi; anlaşmanın mâhiyeti hakkında ayrıntılı bilgiler. Edirne'ye gelişinde Veziriazam şerefine verdiği ziyafet; kızlarından üçünün, yeğenlerinden ikisinin düğün ve oğullarından dördünün sünnetleri vesilesiyle şenlikler tertipleğiği dönem. -İstanbul'da bulunan Beylerbey ileriye alâkalı emirnamesi; saltanat döneminin ilk on

yılında doğan çocuklarının sayısı. -Şenlikleri dışındaki meşguliyeti. - Saltanatın son üç yılında ölen ünlü kişiler. -İran'ın bölüşülmesi yolunda Rusya ile imzaladığı anlaşma. -Ahmed'in Avrupa ve Asya devletleriyle diplomatik münasebetlerine bir göz atış. -İran seferinin neticesi. -Eşrefle barış anlaşması ve onun İran hükümdarı olarak tanınması. Bu ülkeden toprakların yeni sınır olarak belirlenmesi. -Sınırlandırma anlaşmasının kelimesi kelimesine tercümesi. -Saltanatı zamanında imparatorluk içindeki isyan ve kargaşalıklar. -Onun eseri olan idarî reformlar. -Onun eseri olduğu söylenen yapı ve müesseseler. - 1729 yılında Fransa, İsveç ve Rusya ile diplomatik münasebetlerine bir göz atış. -Döneminde devlet görevlilerine verilen idam cezalarıyla evvelki saltanatlar dönemindekiler arasın-

da muvâzilik. -Yeni İran seferini kabul ettiren güçlükler; Bu münasebetle İstanbul'da dolaşan söylentiler. İsyanın başlangıcı. Sultan'm içinde bulunduğu güç durum. Tahttan feragat etmesi. -Saltanat döneminin değerlendirilmesi. -Saltanatı döneminde tabîî ölümle hayattan ayrılan kişiler. -Portresi. Ölümü, cild XIII.

Ahmed (Memluk beyi). Mekke fakirlerine her yıl belirli bir mikdar para yardımında bulunurdu, cild

XII.

Ahmed (II. Bâyezid'in oğlu). -Valisi olduğu eyâlet. -Tahta vâris olmak bakımından Ali Paşa'nın tercih ettiği şehzade. -Şehzâde'nin babasına şikâyetleri; niçin? Bu şehzadenin kendisine bağladığı kişiler; yeniçerilerle beraberliği. -Babasının onun lehine tahttan feragat etmesi projesi; kardeşi Selim'i kendisinin rakibi olarak görüyor; babasını tahttan feragata ikna etmek hususunda Veziriazamla anlaştığı halde bu plânın uygulanmasından vazgeçiyor ve erteliyor; niçin? İmparatorluk payitahtına onu yakınlaştıran sebep. -Sultan olan kardeşi Selim'e karşı isyan karan veriyor; kardeşini öncüleri üzerinde zafer kazanıyor; bu şart içinde yaptığı hatâ; savaştan önce kardeşine müşterek saltanat teklifinde bulunuyor; kendisi için kaçınılmaz olan sonuç. Ölümü ve gömüldüğü yer. Cild IV.

Ahmed (Doğulu şâir). Geniş şöhreti; Timur tarafından gördüğü ayrıcalıklı muamele; bu hükümdara verdiği cevap; sahibi olduğu eser, cild II.

Ahmed Abuntf (III. Osman döneminde Kızlarağası). -Büyük ölçüdeki nüfuzu. -Sultan Osman'ın Ölümü ânında Râşid Paşa'ya rağmen davranışı. -Azledilişi; cezala dınlmasını gerektiren sebepler, cild XVI.

Ahmed Ağa. -Azledilmesinden sonra sürdüğü hayat, nişancılık görevlerinden uzaklaştırılmasından itibaren. Âsiler tarafından İstanbul'da

Sadâret Kaymakamlığına getirildi. Kaymakamlıktan Veziriâzamlığa; bu unvan III. Ah-med tarafından tasdik ediliyor; Hazînenin para bakımından tüken-mesi. -Özgeçmiş; devlet hayatı hakkında ayrıntılı bilgi. -Lakabı, azledilişi, sürgün gönderildiği yer, cild XIII.

Ahmed Ağa, Bknz. Küçük Ah-mcd Paşa.

Ahmed Bey (Nikopolis valisi). Uğradığı âkibet; niçin? Cami yaptırdığı saygı gören yer, cild XI.

Ahmed Bîcftn (Osmanlı yazar). -I. Murad döneminde kazandığı ün; nasıl isimlendirilmişti? Yazar olduğu eser. -Kişiliği üzerinde biyografik ayrıntılar, eserinin değeri, cild

Ahmed Burhaneddin. -Adının mânâsı; Kayseri Bey'i tarafından kendisine verilen görevler; ele geçirdiği beylik hakimiyeti; yıldınm Bâyezid'le savaşının sebebi. -Ölümü dönemi, cild II.

Ahmed Dede (Şeyh; Türk gök-bilgini.) Ölümü dönemi; değeri; yazmış olduğu eser, cild XIII.

Ahmed Hezargradh, Bknz. Voynak Ahmed.

Ahmed Celayir (İlhanlı hanedanı prensi). -Timur'le mücâdeles; sürekli sığındığı yer. -Timur'e gönderdiği elçilik heyeti; kendisi açısından üzücü sonuç; devletin topraklarından sürüldükten sonra sığındığı yer; tekrar tahta çıkmak için yararlandığı şartlar; nerdeyse kurbanı olacağı ihanet. -İntikamını alması. -Yeniden sığınmak zorunda kaldığı hükümdar; Yıldınm Bâyezid'le haberleşmeleri, Bağdad'da kurduğu söylenen örgüt, cild II.

Ahmed Duzd (Kaatiller tarikatı başı). Osmanlı ordusunda zarara sebep olmak için yerleştiği hisar; bu orduya Husrev Paşa kumanda ediyordu; ölümü, cild IX.

Ahmed Efendi (IV. Mehmed sarayının gökbilgini) Sultan onun bilgisine saygı gösteriyordu; bu konuda ustaca kandırmacası, cild XI.

Ahmed Giray, Bknz. Giray-Ah-raed

Ahmed Hamid Efendi (Abdur-rezak'ın oğlu) Feld-mareşal RumanzoiTun oğluna at hediye etmesi, cild XVI.

Ahmed He zar pare. -Veziriazam Kara Mustafa yanındaki görevleri; Kaymakamlığa atandı; başvurduğu tertiplerle imparatorluk Veziriâ-Veziriâzam'ı oldu; Musa Paşa'nın yerini almıştı. -Veziriazam olarak davranışları. -Sultan İbrahim'in en küçük kızıyla evlenmesi münasebetiyle yapılan düğün ve şenlikler; kardeşine karşı merhametsizliği; Fazıl Paşa'nın onun iktidanna karşı boşuna mücâdeles; kötü davranışının tesiri; oğlunu

Sultanha-nımla nişanlıyor; kendisine karşı tahrik ettiği isyan; kaçışı, yakalandığı yer. Kötü durumda kalması; uğradığı akibet; Hezerp re lâkabı nereden geliyor? Cild X.

Ahmed tzzet Efendi (Eski Kâhyabey). Mallye'deki görevi; Sultan tarafından Ruslara karşı girişilen 1770 savaşında kendisine orduda verilen görev, cild XVI.

Ahmed han (İran beyi). Menşe'i; evlendiği prenses; Osmanlılar tarafına geçmesinin sebebi; Ahmed Pa-şayı uyarması; Bâb-ı  l 'nin kendisine verdiği makam; iranlılara karşı giriştiği savaş; mağlubiyeti; ölümü, cild IX.

Ahmed Han (Bin Abu Hassar Bin Ali). Hayatını belirleyen hareketler, cild I.

Ahmed Köprülü, Bknz. Köprülü Ahmed.

Ahmed Paşa (camii). Kendisi  zerine ayrıntılı bilgi, cild XVIII.

Ahmed Paşa (Bağdad seraskeri). -I. Mahmud döneminde İranlılara karşı basanları. - İran'la yaptığı anlaşma; Divan da bu anlaşma sebebiyle açılan müzâkereler. -Nâdir Kulli-han'nın d şmanlıklarına karşı aldığı tedbirler. Bu beyle müzakerede bulunmakla görevlendirilmesi; Nâdir şah hakkında verdiği raporların Bâb-ı  l 'de uyandırdığı endişe. -Nihayet Nâdir'e karşı açılan savaşta serasker; bu hükümdarla müzâkerelerde bulunması İçin Bâb-ı  l  kendisine tam yetki gönderiyor; ölümü, cild XIV.

Ahmed Paşa (vezir, Mora vergi toplayıcısı). Evlendiği prenses, cild XV.

Ahmed Paşa (nişancı), Bknz. Elhac Ahmed Paşa.

Ahmed Paşa.-önce şehzadelerle alk dar olmak üzere görevlendirildi; daha sonra üstlendiği görevlen

Osmanlı lirik şâirleri arasındaki yeri. - ölümü, mezarının bulunduğu yer; tesirinde kaldığı eserler, cild III.

Ahmed Paşa (Rumeli beylerbeyi). -Macarlara karşı açılan seferde Kanunî'nin ona verdiği emir; Sa-bacz şehrini kuşatma; Rodos muhasarasında; kuşatma onun idaresine bırakılıyor; bu şartlar içinde davranışı; hırslı mizacı üzerine görüş. -Mısır valiliğini istiyor, niçin? İdaresi döneminde onu suçlu düşüren isyan. Kimin ihanetine uğradı?  l m , C d V.

Ahmed Paşa (Kanunînin ikinci veziri). Macaristan'a karşı açılan 1552 seferinde serdarlığm kendisine verilmesi; Edirne'den sefere hareketi dönemi; bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi. Erlau kuşatmasında başarısızlık; bu vesileyle Ali Paşa'yı suçlu tutması; İran seferinde kendisine yerilen görev; Veziriazam oluyor; İran ş hi'n m vezirleri ile giriştiği savaş konusundaki tartışma; âkibeti, hatıratını yazmış ve bırakmıştır.

Ahmed Paşa (vezir). Öldüğü yer; çifte lâkabı; hakkında ayrıntılı bilgi, cÜd XVI.

Ahmed Resmî. -Viyana'daki görevinin konusu. - İstanbul'a döndüğü dönem, elçilik münasebetleri; Veziriazam'ın çalışma dâiresinde kâtip olarak yerini aldığı kişi. -Prusya kralı II. Frederic nezdinde kendisine verilen görev. Bu münasebetle aldığı unvan; verdiği bilgilerin muhtevası. -Yazan olduğu eser. -Dahiliye Nâzın oluyor; azledilmesi; yeniden Kâhyabey, yâni Dahiliye Nâzın oluyor; Divan hocalanna tavsiyesi ki, feld-mareşal Rumanzoff a gönderildikleri sıradadır; aynı meraşal nezdinde olağanüstü yetkili murahhas olarak kendisinin görev alması. -Yaptığı barış anlaşması. - Ahlâkı üzerine görüşler, cildXVI.

H. Ayşe (Kz. Peygamber'in eşi). H. Peygamberin kendisine karşı beslediği muhabbet; H. Ali taraftarlarına karşı idare ettiği ordu; bu konuda ayrıntılı bilgi, ciki VII.

Ayşe (IV. Mehmed'in kızkarde-şi). Birbiri peşinden imparatorluğun büyük şahsiyetleriyle evlendi, cild XII.

Ayşe (III. Mustafa'nın kızkarde-şi). Evlendiği kişi; evlenirken aldığı çehiz, cild XVI.

Aydoğdu (Gündüzalp'ın oğlu). Hayatını kaybettiği savaş; mezan üzerinde görülen mucizeler, cild I.

Âivaz (îvaz) (I. Mehmed'in veziri). Bu şahsiyet hakkında ayrıntılı bilgi, cild H.

Akbıyık (c&mi). Kurucusu hakkında bilgi, cüd XVIII.

Âhî. Bu kelimeyle belirlenen sınıf hakkında bilgi, cild I.

Âhî Hasan (Edebali'nin yakını). Mescidin kurucusu olduğu söylenir, cüd I.

Âhîzâde (Şeyhülislâm). -Valide-sultan'a kadı Gümüşzâde'nin ida-mıyla alâkah olarak yazdığı mektup; bu teşebbüsünün kendisi bakımından getirdiği meş'um sonuç, cild M.

Akşid. Menşe'i; hanedanın kuruluş ve sonu, Cild I.

Ah ve in (Camii) Kurucularının adları. Cilt I.

Akyazı (Anadolu'da bir bölge). Bu bölge hakkında görüşler; kaleler, cild I.

Akıncı (vurucu atlı birlikler). -Osmanlı ordusunda kullanılmaları; Almanya ve Macaristan içlerine yaydıkları korku. -Bu korku, adı geçen ülkeler ve Avrupa'da uzun yıllar sürdü, yeniçeri korkusunu gölgede bıraktı, cild I.

Akkerman (Besarabya'nın vilâyeti). II. Bâyezid tarafından muhasara edildi, cild IV.

Akova (Anadolu'da bir bölge). Durum hakkında bilgi, cild I.

Akşemseddin (camii). Caminin kurucusu, cild XVIII.

Akşemseddin ( eyh). İstanbul fethi üzerine keh netinin gerçekleşmesi;  ahsiyeti üzerine ayrıntılı bilgi, yazarı olduğu eser, cild II.

Ak-Sıkı (camii). İn   edildiği dönem; kim in   ettirdi? Bu caminin karşısında muhafaza edilen kutsal emânet, cild XVIII.

Al eddevle (Dulkadir Beyi). -Karde inin tahtının yıkılmasına yardım eden Bey. Osmanlı devletine ihaneti. Budak Bey  zerine kazandığı zafer. - Oğlu ve iki torunun-nu akıbeti. -  h İsmail'le savaşı sırasında Yavuz Selim'e karşı düşmanca hazırlıkları; Osmanlı Sulta-nı'nın ona karşı savaş ilânı. -  m , cild III.

Alaeddin (Orhan Gazi'nin kardeşi). -Karde ine karşı  ıkarıcılıktan uzak tutumu. Veziri azamlık anlayışında kendisinden sonrakilerle kıyaslanmasından çıkan fark. -Osmanlı İmparatorluğunun kurulu undaki gayret payı. - İlk kanunlarının mevzuu, cild I.

Alaeddin I. (Selçuk hükümdarı Aledin Keykavus'un k  k kardeşi). - İmparatorlu a sahip olmak için kardeşiyle giri ti i mücâdelenin getirdiği sonuç. -Tahta çıkıyor; bu hükümdara övgü; tarihinin  nemi. - Saltanatını belirleyen ilk hareketler. - Ona savaş açan hükümdar. - Kazandığı unutulmaz savaş. - Kendisine karşı oluşan ittifak; ele geçirdiği şehirler; onun damgasını taşıyan kuruluşlar. -Sarayının  nl  şahsiyetleri. - Halife Lidinilah'ın ona gönderdiği berât; halifenin elçisini kabulü; Alaeddin'e övgü; ya ayı ını i lere b l   tarzı. -İmparatorluğunun muazzam yayılışı. - Saltanat süresi;  l m , Ertuğrul Gazi'nin bir savaşta kendisine yardımda bulunmasına minnettarlı ını belirti  tarzı, cild I.

Alaeddin II. (Giyaseddin Key-husrev oğlu). Bu prensin tahta çıktığına dâir şüphe vardır, cild I.

Alaeddin III. (Fıramurz'un oğlu). - Saltanatı döneminde Selçuk imparatorluğu'nun durumu; bu hükümdarın akıbeti. İran ve Osmanlı tarihçileri onu nasıl de erlendirdiler? Biga ovasında Tatarlara karşı kazandığı zafer, cild I.

Alaeddin ( ehzade Ahmed'in oğlu). Selim'e karşı isyan ediyor ve  nc  kumandanını kaçırıyor,  ld   yeri, cild IV.

Alaeddin (Hind sultanı). Kanunî'den yardım ricasında bulunuyor; elçisi bu hükümdara hediyeler sunmakla görevlendiriliyor, cild VI.

Alaeddin Karaman (Karaman hükümdarı Yahşi Bey'in oğlu). - Babasından sonra tahta çıkıyor; I, Murad'm kızıyla evleniyor; bu hükümdara karşı savaşa kalkışıyor. -Savaşın onun aleyhine getirdiği so-

nuç. - Yıldırım Bâyezid'e yeniliyor. - Ağır şartlarla banşı elde ediyor. - Yeniden isyan bayrağını açıyor; iki oğluyla esir ediliyor; uğradığı âkibet, Cild I.

Alaeddin Mehmed (Alaeddin Tekeş'in oğlu). Müesseselere getirdiği değişiklikleri; Cengiz Han 'm hışmını nasıl üzerine çekti? Cild I.

Alaeddin Tekeş (Hovarsem hükümdarı). - Yerine geçtiği hükümdar; içine sürüklendiği savaş; şahsı üzerine görüş. - Bayrak ve otağına koydurduğu işaret, cild I.

Alamut (hisar). Hisarın yapılmış olduğu yer; menşe'i; İran Şahlarının onu ne yolda kullandıkları, cild VII.

Alâie (Küçük-Asya'da şehir). Adının nereden geldiği; kurucusunun adı; topografik durumu; II. Mehmed'in eline nasıl geçtiği, cild III.

Alemşah (II. Bâyezid'in oğlu). Valisi olduğu eyâlet, cild IV.

Alessio (Epir'de şehir). Şehri ünlü kılan özellikleri; Kalesi üzerine ayrıntılı tarihî bilgi; şehirde ünlü savaşçı İskender Bey'in mezan bulunmaktadır; kaleyi zapteden Osmanlıların bu savaşçıya gösterdikleri saygı, cild III.

Alexandre VI. Bknz. Borgia (Alexandre).

Alezandre (Eflâk prensi). -Tahtından atıldı; kim tarafından? -Sığındığı yer; ülkesini tekrar elde ediyor, cild VI.

Alezandre (Radoul- Cherban'ın oğlu). Eflâk prensliğini elde ediyor, Boğdan prensiyle yer değiştiriyor, cild VIII.

Alezandre-Büyük. - Doğu halkları onun bu sıfatını kabul etmiyor. - Timur'la arasında ahlâkî orantı, cild II.

Alexandrowicz (Polonya kralının elçisi, Poniatowski). -Bâb-ı Âirnin elçiye ve yeni krala karşı politikası. - İstanbul'da gördüğü muamele, cild XVI.

Alger (Cezayir): Hükümdar nâibliğiyle idare edilen ülkenin payitahtı). - Barbaros Hayreddin Paşa'nın hâkimiyeti altına girmesi. -Birbiri peşi sıra gelen hâkimiyetler. - Charles-Quint'in donanmasının tehdidi altında; muhasara altındakilerin imdadına fırtına yetişiyor. - Osmanlı idaresi altına giriyor; akdeniz'i karıştıran korsanların yuvası oluyor, cild V. -Avrupa devletleriyle anlaşmalar yapıyor, cild IX. - Dayı unvanını ilk kullanan kişi. - İngiltere kralı II. Charles'la yaptığı anlaşma. Bu devletle İngiltere ve Fransa arasındaki münasebetler. - Bu nâiblik idaresinin IV. Mehmed'e sunduğu

hediyeler, cild XII. - Tunus'la arasında çıkan savaş; bu savaş nasıl sonuçlandı? Filosunu Oran muhasarasına gönderiyor. Portekiz'le arasında anlaşması, cild XV. -Şartlar bakımından Bâb-ı Âlî yeni dayıyı tasdik ediyor; dayının değişmesiyle sonuçlanan isyanlar, cild XV.

Ali, Bknz. Damad Ali.

Ali (Hz. Peygamber'!n damadı). Doğmasına yolaçtığı mezhep, bu konuda ayrıntılı bilgi, cild IV.

Âli (Osmanlı tarihçisi). III. Mu-rad saltanatı dönemiyle alakalı görüşleri, cild VII.

Ali Ağa (Veziriazam Râğıb Pa-

şa'nın kâtibi). Bâb-ı Âlî nezdindeki görevinde Prusya elçisini destekledi; Kıbrıs'a sürüldü; niçin? Cild XVI.

Ali Bey (Kara Mustafa'nın oğlu) Hakkında ayrıntılı bilgi, cild XIII.

Ali Bey (Kel Ahmed Paşa'nın o0u) Evlendiği prenses, cild XV.

AH Bey (Karaman Bey'i Mehmed Bey'in oğlu). Esiri olduktan sonra II. Murad'dan nasıl bir muamele gördü? Cild II.

Ali Bey (Ahmed Köprülünün kardeşi). 1663'de Macaristan'a açılan sefere hareket ediyor, Cîd XI.

Ali Bey (abaza). - Şeyhul-beled makamına atandı; hakkında ayrıntılı bilgi. - Kahire'de Memluklara karşı mücâdelesini; sığındığı kasaba; mâruz kaldığı muamele. - İmparatorluk tarihçisinin ona verdiği ad; Ghaza'ya kaçtıktan sonra yerleşmek üzere geldiği yer; düşmanı Hüseyin Keşkeş'e karşı kazandığı zafer; Kahire'ye zafer alayı ile girişi; Bâb-ı Âlî'ye karşı zahiri itaati; bağımsızlığını ilân ediyor. -Halil Bey'in isyanının başarıya ulaşması; Suriye'de fetihleri; ona ihanet eden kişi. - Bu konuda ayrıntılı bilgiler. - Ölümü, cild XVI.

Ali Bey, Behesnili. - Bu adla tanınmıştı. Rum Mehmed'e karşı görevlendirildiği özel vazife; kazandığı basan. - Mükâfat olarak kendisine valilik veriliyor, cild IX.

Ali Bey -Mihaloğlu (İskender) Mihaloğlu'nun kardeşi). -Sirbis-tan'da Mechel Szilaggi ve Gregoire Labathan'a karşı kazandığı zafer, -Kardeşiyle bir baştan bir başa geçtiği ülke; önlerinden kaçmak zorunda kaldığı korkunç düşmanlar. - Skütari'nin muhasarası için hareket ediyor. -Frioul'e yaptığı akın hareketi; bu seferin amacı.- Tran-silvanya'nın İstilâsı hareketine giriyor. -Villach yakınında hmsiyan-lara yeniliyor, ölümü, cild IV.

Ali Bestami (şeyh). Bu kişi hakkında ayrıntılı bilgi; cild III.

Ali Circeli (Mısır Beyi). Büyük bir servet sahibiydi, cild X.

Ali Canbulad (Anadolu âsileri reisi)?- Onu Osmanlı İdaresine isyana götüren şartlar, -başarılan; Bâb-ı Âlî'ye verdiği korkular. -Uruc Ovası'nda Veziriazam Murad Paşa tarafından yenilgiye uğratıldı. -Kaçışı; sığındığı bölge. - I. Ahmed nezdinde affını sağlamak üzere girişimleri. - Kalenderoğlu birleşmesi; İstanbul'a kaçıyor; Sultan'm onu affederek huzuruna kabulü; beylerbeyiliğine atandığı vilâyet; şehirde karşılanışı; ölümü, cild VI-II.

Ali Cemali (I. Selim dönemi din, ve şeriat bilgini).- Bu şahsiyet üzerine ayrıntılı biyografik bilgiler. -Zenbilli Şeyhülislam adı ona nereden geliyordu. - Hayatına şeref veren olaylar ve çıkarıcılıktan uzak olduğunun delili; I. Selim'in sorusuna verdiği cevabın hristiyanlar bakımından sonuçları.- Ölümü dönemi; şeriatın en yüksek makamına işgal ettiği sıradaki şartlar, cild IV.

Ali Efendi, Çatalcalı.

Şeyhülislâmlık makamında yerine glediği şahsiyet; Kandiye muhasarası sırasındaki görevleri, cild XI.

Ali Kinahzâde (Osmanlı âlimi). - idaresini üstlendiği Akademi; ailesi. - Yazan olduğu eserler, cild VI.

AU-Kufa han (Nâdir Şâh'ın yeğeni), -iran tahtına çıkışı; Bâb-ı

Âlî'ye gönderdiği elçilik heyeti. - Aldığı unvan; kendini suçlu düşüren cinayetler, ölümü, cild XV.

AH Kuşçu (Türk gökbilgini), Yazarı olduğu eser, cild III.

Ali Kuçapa (İsfahan şehri demircisi). Timur tarafından gönderilen elçilere karşı isyanı tahrik ediyor; müthiş bir sonuç, cild II.

Ali Moldovancı Paşa. -Ruslara karşı 1769 savaşına katılıyor. -Veziriazam olarak atanıyor; hakkında ayrıntılı bilgi.- İdare ettiği savaş hakkında rapor. - Azledilmesi. -Çanakale girişini savunmakla görevlendiriliyor, cild XVI.

Ali Umur Bey (Kastamonu Beyi). -Roma İmparatoru ile alâkasını kesmesi. - Anadolu'da giriştiği savaş, cild I.

Ali Paşa. Kapdan-ı derya makamında yerine geldiği kişi, cild XIV.

Ali Paşa (eski hazinedar). - Vali olarak atandığı Mısır'da kargaşalıkları bastırmak emri alıyor.- Veziri âzamlık makamına yükselmesi. -Kendisine nasıl lâkab verilmişti; hakkında ayrıntılı bilgi. - İdarede giriştiği değişiklik hareketi; Macaristan üzerine yürüyor. -Kendisine Lord Paget'yi ordugâhda kabul etmemesi «tavsiyesinde bulunan Fransız elçisi Ferriol'e verdiği cevap. -İdare ettiği savaş hakkında rapor. -Veziriâzamlığının Özelliklerini oluşturan aldığı idarî tedbirler. -Uğradığı âkibet; borçları; servetinin azlığı, cild XII.

Ali Paşa (Bağdad valisi). Kendisine karşı patlak veren isyan; uğradığı

âkibet, cild XVI.

Ali Paşa (Bağdad valisi), Irak'da çıkan kargaşalık ve bu ülkenin Arab bölümüne yaygın kargaşalıklar sırasındaki davranışı, cild XII.

Ali Paşa (Diyarbakir Valisi) İran'a karşı açılan seferde seraskerliğe atandı. Ölümü, cilt XV.

Alî Paşa (Rakka valisi). -Evlendiği prenses. -Bu münasebetle yapılan düğün şenlikleri. -Emirul-hac görevinde yerine atandığı kişi, cild XIV.

Ali Paşa (Buda valisi). -Bu şehrin idaresinde yerine geldiği şahsiyet.- Hızır Bey'in imdadına geliyor ve Szegedin valisi büyük bir sıkıntıdan kurtulmuş oluyor. - heyduk-lara (bölgesindeki eşkiya) karşı kazandığı zafer; bu münasebetle Sul-tan'ın ona verdiği mükâfak. -Wess-prim şehrimi kuşatıyor; Dregely hisarını zaptediyor; katıldığı bu sefer sırasında birçok basan elde ediyor.- Erlau muhasarası sebebiyle gözden düşüyor; yeniden aynı göreve atanıyor. -Szigeth'e karşı bir sefer tertiplemekle görevlendiriliyor; bu seferde elde ettiği netice. -Portresi, ölümü, cild VI.

neliyor.- Anadolu'daki seferi. -Uz-beğ'in düşman ordusuyla karşılaştığı yer; savaş ve neticesi üzerine ayrıntılı bilgi; Sultan'ın emri gereğince İstanbul'a gönderdiği kişi. -Kızılkule geçidinde yenilgiye uğramış ve Transilvanya'dan püskür-tülmüştür; yerini aldığı veziriazam. - Bâyezid'in oğlu şehzade Ahmed'e tahtı sağlamaya çalışıyor; Şeytan-kulu'na karşı giriştiği sefer- Ölümü, Ali Paşa'nın karakterinin değerlendirilmesi, cild IV.

Ali Paşa (nişancı). -Yerini almak için azlettirdiği veziriazam. -Bir yangının söndürülmesinde gösterdiği gayretten ötürü III. Osman'ın ona teşekkür etmesi; uğradığı akıbet; şahsı hakkında ayrıntılar, cild XV.

Ali Paşa (I. Osman'ın veziriazamı). Lâkabı verilmişti; bu şahsiyet hakkında biyografik ayrıntılar; damad Mehmed'in onun aleyhine entrikaları; bunun intikamını alıyor. -Sultan'm düşüncesi üzerindeki tesiri; hristiyan devletlerin temsilcilerine karşı kabalığı; ona karşı genellikle beslenen duygu; onun karakterini açığa vuran davranışı. -Ölümüne sebep olan hastalık, cild VIII.

Ali Paşa (hadım; Rumeli beylerbeyi). -II. Bâyezid'in Boğdan voyvodasının memleketini istilâ etmesi hususundaki emrini alıyor. Davud Paşa'nın seferinde müşterek harekât için Karaman sınırına yö-

Ali Paşa (I. Murad'ın veziri ve Paşası). -Karaman Beyi ile savaşta gösterdiği şevkli atılganlık. -Bulgar kralı Sisman'a karşı giriştiği sefer; seferin sonucu. -Sırp kralı La-zar'dan aldığı kale.-Yıldırım Bâye-zid sarayının içine sürüklendiği lüks ve sefahat. -Kadılar, adliye teşkilâtında ve para sisteminde

gerçekleştirdiği ıslahat. - Bizans imparatoru Theodore Paleoldgue 'dan intikam alması için Yıldırım Bâyezid onu görevlendiriyor. -İstanbul surları önünde muhasara kuruyor. -Bu şehire karşı entrikalarının sonuçları, cild I.

Ali Paşa (Yıldırım Bâyezid'in oğlu Süleyman Çelebi'nin veziri). -Hile yoluyla Ankara'yı ele geçirmeye teşebbüs ediyor. -I. Mehmed'in Süleyman'a karşı savaştan vazgeçirmek için uyguladığı politika, cild II.

Ali Paşa (Kanunî'nin veziri). -Valiliğinin bölgesi; Veziriazam Ah-med Paşa'nın onun hakkında yaydığı iftira. -Kendisini farklı kılan olağanüstü şişmanlığı. -Veziriazam olarak yerine atandığı kişi; lâkabının sebebi; hakkında biyografik ayrıntılar. -Ferdinand'la imzaladığı anlaşma. Zekâsının Özelliği, ölümü, cild VI.

Ali Paşa (vezir, Belgrad valisi). Evlendiği prenses, cild XV.

Ali Paşa, Bknz. Alizâde (ikinci kaptan-ı derya).

Ali Paşa, Bknz. Arabadı Ali Paşa.

Ali Paşa, Bknz. Hosambeyzâde Ali Paşa.

Ali Paşa, Bknz. Köse Ali Paşa.

Ali Paşa, Bknz. Kendiye"den Morali Ali Paşa.

AU Paşa, Bknz. Seyid Ali Paşa

Ali Paşa, Bknz. Sofi Kulun Ali Paşa

AU Paşa Hekimzâde (Hekl-moğlu) (İran seferinde Türk ordusu seraskeri). -İran ordusuyla karşılaştığı yer; iki ordu arasında müzâkereler. -Şah Tahmasip'e karşı kazandığı zafer. -Sultan I. Mah-mud'un ona gönderdiği mükâfat. -Savaş harekâtının sonrası üzerinde ayrıntılı bilgiler; Veziriazam oluyor, -idaresinin başlangıcında yer alan değişiklikler. -Para sisteminin Islâhına önem veriyor.Vezirlâzamlı-ğı lutûf ve âlicenaplığıyla ayncalık kazanıyor; hükümler*-*ki hakkaniyet; Fransızlara uyguladığı korumacılık ve ayncalık; Bonneval'e karşı gösterdiği alâka; yönetiminin değerlendirilmesi, azledilmesi vesilesiyle. -Bosna valiliğinde Avusturya orduları karşısında savunmayla mukabelesi. -Basanları; kendisinin yönelttiği savaş harekâtı. -İkinci

defa Veziriazam oluyor; İdarede yenilikler; azledilmesi; sebebi? İkinci yönetiminin değerlendirilmesi. -Ha-leb valiliğine geçiyor; Kars seraskerliğine atanıyor. -III Osman'ın tahta çıkışında İmparatorluk Vezâreti-uzma makamı mührü kendisine üçüncü defa olarak veriliyor; görev sahipleri arasında yaptığı değişiklik hareketleri, azledilmesinin sebebi, -kapatıldığı hapishane; Magosa'ya sürgüne gönderiliyor; Mısır valiliğini elde etmeyi başarması, -duumunur. güçlüğü; valiliğinde karşılanış tarzı; İdaresinin ilk hareketleri;

azlediliŖi ve ikametine izin verilen yer. -ölümü; hayatı üzerinde ayrıntılı bilgiler, cild XIV., XV., XVI.

Ali PaŖa,  orlulu (Veziriazam). -Makamında yerine atandığı Ŗahsiyet; bu konuda ayrıntılı bilgi; Ali PaŖa'nın iktidara geldiğini belirten birçok deęiŖiklik iŖaretleri. -İstanbul'da katolikler üzerindeki baskıları; III. Ahmed'e Ŗeyh lisl m PaŖmak z de'nin azli kararını verdirmekte kullandığı vasıtalar. -Yeni Ŗeyh lisl m'ın yetkilerini kısıtlama yolunda bulduğu tedbirler. -Zek sı ve ahlâkî üzerine d Ŗ nceler; idare tarzını belirleyen hareketler. -Evlendiği prenses. -Veziriâzamlığı döneminin Ŗartları. -İsveç kralı XII. Charles'a karŖı olumlu davranıŖla-n; bu h k md nn onun hakkındaki d Ŗ ncesi; onun tarafından XII. Charles'a gönderilen hediyeler; bu h k md nn hediyeleri reddetmesi ve bunun Ali PaŖa'da uyandırdığı  fke. -Azledilmesi sebepleri; Kefe valiliğine atanması emrini alıyor. - ölümü, cild XIII.

Ali Portuk (Rodos beyi). Yat üzerinde yerine getirdiği görevler.

(Kanunî, Drava  zerindeki köprüyü teftiŖ ediyor), Szigeth muhasarasındaki gayreti, cild VI.

Ali Ŗehsuvaroęlu (Zuldakir beyi) Kanunî'ye karŖı beslediği kin; Selim'in onu Kayseri valiliğine ataması; Sultan'a gönderdiği baŖ; Süleyman döneminde Suriye  silerini itaat altına alınmadaki payı;  l me gönderilmesi; kim tarafından? Cild IV.

All de (II. Selim döneminin ikinci Kapdan-ı dey sı). Kibns seferinde bir filoya kumanda etti. -İstanbul'a döndü Magosa muhasarası sırasında adalara zarar verici taarruzlarda bulundu; birleŖik h ris-tiyan deniz kuvvetlerine karŖı, filosunun baŖında savaŖlar verdi; bunlarla karŖılaŖtığı yer ve verdiği savaŖ emri; bu savaŖlar hakkında ayrıntılı bilgi; ölümü, cild VI.

Alamanlar. İranlılarla aynı soydan gelmeleri; d Ŗmanlarının cesetlerinin i lerini boŖaltmak vahŖetini uyguladıkları dönem; niçin böyle yapıyorlardı? Cild VI.

Almogabarlar. T rkopollerin Ŗefli İŖhak ve Alaeddin-keykavus'u oğlu Constantin'in uğratıldıkları âkibet, cild I.

Alparslan (Tuğrul'un yeğeni ve halefi). -Saltanatının özelliği olan hareketler. -ölümü; mezarındaki kitabede okunanlar, cild I.

Altenbourg (Macar Ŗehri). 1683 seferinde Türk istilâsına karŖı dayanamıyor. Cild XII.

Amadeddin (Osmanlı Ŗ iri). Bu Ŗahsiyet  zerine biyografik ayrıntılı bilgiler, bahtsız akibeti, yazarı olduğu eser, cild II.

Amasra (Anadolu Ŗehri). Evvelce adı neydi? Topografik konumu;

kalenin II. Mehmed'e teslim olması, Cild III.

Amasya (Kastamonu valiliğinin şehri). Şehir nehrin kıyılan üzerinde kurulmuştur; şehir üzerine to-pografik ve istatistik ayrıntılar, cild I.

Amid (Diyarbakir'in merkezi). Timur'un bu şehri uğrattığı kötü âkibet, cild II.

Amid, Bknz. Diyarbakır.

Amucazâde Hüseyin Köprülü, Bknz. Köprülü Amucazâde Hüseyin.

Amul (Asya şehri). Timur'a karşı koyması; şehrin sahnesi haline geldiği katliâm, cild II.

Amruulkays (Arab şâiri). Şöhreti, cild IV.

Anadolu (Küçük-Asya) Sınırlan; içine aldığı arazi; bu alanda birbirini takibederek kurulan devletler ve adlan, cild I.

Andrezal (Vikont de'; Fran-ce'mn İstanbul elçisi). Bu görevde yerini aldığı şahsiyet; Osmanlı imparatorluğu tarihçisi onun tecrübesini övüyor; ölümü, cild XIV.

Andrlnople (Roma şehri). -Osmanlı imparatorluğunun Avru-pa'daki payitahtı olduğu dönem. -Tarihi ve istatistik ayrıntılı bilgiler; topografik konumu; ürettiği ürün ve mamuller; saltanatları döneminde büyüdüğü ve güzelleştiği hükümdarlar; I. Murad'ın payitahtı oluyor. -II. Bâyezid'in orada kutladığı bayram; bu hükümdânın temellerini attığı cami, şehrin ona borçlu bulunduğu çeşitli yapılar. -Şehri pençesine alan yangın; yıldırım düşmesinin sebep olduğu tahribat. - II. Selim'in tahta çıkmasına doğru ikinci bir yangın felâketine uğruyor.

Andronicus- Eski (Bizans imparatoru). - II. Mes'ud'un onun yanında bıraktığı rehineler; Turkopel-lerin şefiyle müzâkeresini yaptığı anlaşma. - Saltanatı döneminde Bizans imparatorluğunun durumu. -Bursa kumandanına teslim olması emrini veriyor. -Tahttan indiriliyor ve hapse atılıyor; kim tarafından? -Türklere karşı ülkesinin etrafını surlarla çevirtiyor.- Hazinesinin ve makamına ait süslerin Türkmenlerin ellerine düşmesi. - Bu soygunlardan sonra Bizans'da hüküm süren kıtlık. - Orhan Gzai'den yardım ricasında bulunması. - Türklerle yaptığı savaşlar. - Orhan'ın ona gönderdiği mesaj ve bu hükümdarla ittifak anlaşması yapması; ölümü yıllarında Bizans'da hüküm süren sükûnet, cild I. Bknz. Paleologue.

Andronicus-Le-Comnene (Bizans imparatoru). Kendisine karşı işlenen cinayet üzerine ayrıntılı bilgi; feci sonu ile II. Osman'ın sonu arasındaki benzerlik, cild VIII.

Andronicus- Genç (Bizans imparatoru).-Orhan'a karşı yapmayı kararlı

olduğu savaş; niçin? -Savaşın Rumlara getirdiği sonuç. - Orhan'la imzaladığı anlaşmalar. -Osmanlılar ve Cenevizlilerle savaşırken aradığı ittifak. - İstanbul kıyılarına inen Türklere karşı kazandığı zafer. - Orhan'la banş anlaşmasını yeniliyor, cild I. Bknz. PalĖologue.

Andronicus- Paleologue, -Bknz. Andronicus- Eski.

Anemas (kulesi). Bu kule hakkında ayrıntılı bilgi, cild I.

Angelocama (kalenin adı. Kalenin durumu, Türklerin adı üzerinde yaptıkları değişiklikler, cild I.

Angleterre (İngiltere). -Bâb-ı Âlî ile ilk münasebetlerini kurduğu dönem.- Bu konuda ayrıntılar. -Tunus ve Cezayir'le yaptığı anlaşmalar. - Trablus ile yaptığı anlaşma. - II. Charles ve II. Jaques zamanlarında tarihinin Osmanlûa-nnkiyle benzerliği. -Karlofça barışının görüşülmesi sırasında Bâb-ı Âlî tarafından aracı tâyin edilmesi. -Bâb-ı Âlî ile Avusturya arasındaki savaşta aracılığı; bu tercihin sebebi, cild VII, IX, XI, XII, XHI.

Angora (Ankara) (Küçük-Asya şehri). -Nesiyle ünlü? Şehir hakkında ayrıntılı bilgi. - Bu şehir ci-vannda Yıldırım Bâyezid'le Timur arasındaki unutulmaz savaş, cild I, II.

Anne de Savoie (İmparatorl-çe.Jean Paleologue'un annesi). -Umurbey'i Cantacuzene dâvasından ayırmak için kullandığı müzâkereler. - Türkmenlerle gerçekleştirmeye çalıştığı ittifak, cild I.

Antalya (Anadolu şehri). Osman Bey tarafından muhasara edildi; Hamza Bey'inden şehir yardım aldı, Hamza Firuz bey'in oğludur; şehir üzerine ayrıntüar, cild I.

Antakya (Osmanlı İmparatorluğu şehri). Birçok kere sahip değiştirdi, cild I.

Antonakbeğ (Çerkeş prensi). Ülkelerinin krallığını elde etmek için kardeşiyle arasında süren düşmanlık; onu himayesine alan hükümdar, cild X.

Aoudouslas (Cüneyd'in damadı). -Savunduğu kale. - Bâyezid Paşa ondan intikam almak istiyor, cild II.

Aouvni (Avni) Efendi. Defterdarlık makamında yerine atandığı şahsiyet; Ölümü, cild. XVI.

AOIz (İvaz) Mehmed Faşa (Önce Karaman, sonra Vidin valisi). -1737 Avusturya savaşındaki rolü. -Sultan'dan aldığı mükafat; 1738 Avusturya seferinde Mehadia'ya yardımları; Avsuturyalılara karşı verdiği savaşın sonucu. - Kolordu kumandanlığından azlediliyor. -Avusturyalılara karşı onun tarafından elde edilen başarılar. Veziriazam olarak atanması; nasıl

değirlendirildi? Şahsı üzerine ayrıntılı bilgi. -Sefere katılışı; Avusturya ordusuna karşı girdiği harekât. - Bâb-ı Âli, Rusya ve Avusturya arasında 1739 barış anlaşması müzakerelerine katılması. -İmzaladığı anlaşma. - İstanbul'a dönüşü. -Sultan'a gösterdiği misafirperverlik. -Azledilmesi sebebi. -AzÜnden sonra atandığı görevler, cild XIII.

İvaz Paşa. -Politika olarak Cü-neyd'i Mustafa'nın dâvasından ayırması; böylece şehzade Mustafa'nın yalnız kalacağını düşünüyordu. -II. Murad'm zihninde uyandırdığı şüpheler; bu hükümdarın verdiği ceza; ölümü dönemi, cild II.

Apremont (1670'de İstanbul limanına gelen Fransız ince donanmasının kumandanı) Gösterdiği davranış, cild XI.

Apafy (Michel; Tarnsilvanya prensi). -Transilvanya tahtına hak iddialarında Bâb-ı Âlî'nin ona verdiği destek. - Hayatının özellikleri; Bâb-ı Âlî'ye yönelttiği şikâyetler. -Macaristan'a karşı açılan 1663 seferinde Türk ordugâhına gelişi; gördüğü muamele, ayrılığı; mâruz

bulunduğu tehlike. - Tekrar ordugâha getirildikten sonra ayrılığı sırasında kendisinin mükâfaklandırılması. -Vezirîâzam'a yazdığı mektup; konusu ne idi? Onunla Nicola Zolliyonî arasındaki kavga; hasmına karşı tertiplettiği suikasd; Bâb-ı Âlî katındaki teşebbüsleri; bunların amacı; ona karşı Köprülü'nün duyduğu öfke; sebebi. -Vezirîâzam'a gönderdiği haber; Bâb-ı Âlî'de çevirdiği entrikalar. To-ekoeli ile ittifakının Viyana'da se-beb olduğu endişeler. -Bâb-ı Âlî'ye gönderdiği elçiler; Bâb-ı Âlî ile ihtilâflarını; hasımlarına karşı dayanıyor; Toekoeli'ye verdiği destek. -1683 Avusturya seferinde Türklere verdiği askerî birlik; Bâb-ı Âlî'de sebep olduğu üzüntüler; Avusturya ile müşterek hareketleri, cild XII.

Arabacı Ali Paşa (Sultan'm üzenği kaymakamı). Vezirîâzamlık makamına yükselmesi; hakkında ayrıntılı bilgiler. - Makama gelişini takibeden değişiklik ve idamlar. -Arabacı lâkabı nereden geliyor? -Azledilmesi ve sebebi. - Kendisine reva görülen aşağılayıcı muamele ve sürgüne gönderildiği yer, cild XII.

Ar ablar. - Hz. Muhanîmed'den

önce kız çocuklarına uyguladıkları muamele; .Fırat kıyılarını tehdit etmeleri; II. Mustafa'nın aldığı tedbirler, cild III, XII.

Arablar (İmparatorlukları). Eski imparatorluklarla kıyaslanabilir, cild I, II ve giriş bölümünde.

Arabistan. - Sınırlan, topografyası ve bölgenin taksimi. -Dikkate değer şehir ve limanları. - Sakinleri üzerine ayrıntılı tarihî bilgiler; ara-bistan'ın

belirleyici gelenek ve görenekleri. - İslâmiyetten sonraki tarihi üzerinde düşünceler.

İslâmiyetin kurallarını kabul ettikten sonraki hanedanlar. - Osmanlılar tarafından iki kere fethedilmesi.

- IV. Murad saltanatı dönemindeki iç savaşlar, cild VI, IX.

Arab Receb Paşa (Sofya valisi). 1689 Avusturya savaşında Tuna ordusu kumandanlığına getirilmesinin borçlu olduğu tesir; bu seferdeki harekât üzerine ayrıntılı bilgiler; çarpıtıldığı ceza; sebebi, cild XII.

Arabşâh (Suriyeli tarihçi). - Yıldırım Bâyezid'in esarete kapatıldığı söylenen demir kafese dair inandırıcı hususlar anlatıyor. - Timur'un yanındaki görevi; Osmanlılara kaçı; yazan olduğu eserler, cild II.

Aragonia (Joanna dia). -Güzelliğine borçlu olduğu şöhreti. - Portresinin bulunduğu müze, cild V.

Altın Ağacı Bağdad'da içinde bulunduğu saray; eskiliği üzerine düşünceler, cild V.

Arşanjelgrod (Yeni Sırbistan'da kale).Topografik konumu; inşâsı üzerine düşünceler, cild XVI.

Argental Ferriol (Bâb-ı Âlî nez-dinde Fransız memuru). - İngiliz elçisi Lord Paget'in Sultan'm ve Veziriâzam'm huzurlarına kabul edilmesine muhalefet göstermesi. -

- Sultan tarafından kabulü sırasında çıkardığı hâdiseler; Boğaziçi'nde gezmelerine yasak konması. - Hakkında ayrıntılı bilgiler. - Yazan olduğu eser; Divan'da Rakoczy'yi desteklemesi. - Politikasının hedefi.

- Veziriazam Ali Paşa ile anlaşmazlık sebebi. - Yakalandığı bunama hastalığı. - Fransa'ya alınıyor, cild XII, XIII.

Argun- Han (Abaka-Han'ın halefi). Gıyaseddin'i uğrattığı âkibet cüdl.

Arslan Bey (Veziriazam Topal Osman Paşanın oğlu). Yükseldiği makam, cild XVI.

Armğes (Ordular). - Türklerin, Moğol ve Tatarların ordu teşkilatında kabul edilen taksimat. - Alparslan'la mücâdelesinde Bizans İmparatoru Romanus Diogene ordusunun oluşumu ve sayıca önemi. -Keyhusrev ordusunun Moğollar karşısında kapıldığı panik dehşeti.

- O zamanlarda akıncıların görevi.

- Devamlı bir ordu vücuda getirilmesi dönemi. - Böyle bir orduyu ilk kullanan hükümdar. - O sırada böyle bir ordunun teşkilâtı nasıldı?

- Osmanlılarla ordu rehberlerinin menşei. - Timur ordusunda uygulanan yeni düzen. - Asya'da üniformaların ilk izleri. - En eski zırhlı alayların

ortaya çıktıkları dönem. -Timur ordusunun sayıca miktarı. -Polonya ordularının yük taşımada uyguladığı usûl. - Kara Mustafa Paşa'nın 1678'de Ruslara karşı kumanda ettiği ordunun oluşum şekli. - Sayıca kuvveti. - Bu ordunun uğradığı kayıplar. - 1682'de Avusturya'ya karşı çıkarılan ordunun tasviri. Bu ordunun yürüyüşü.-Orduda bulunan başlıca kumandanlar. - Viyana etrafında meydana getirdiği tahribat. - Sayı gücü; verdiği kayıplar. - Türk ordularından muhasaranın süresi bakımından önemi olan inançlar, cild I, II, XII.

Armories (Zırhlar). Önce İran hükümdarları kullanıyorlardı; sonra Bizans tarafından uygulandı; daha sonra Osmanlılar uyguladılar, cild XII.

Aislan Bey (Zulkadr hükümdarı). Saltanat süresi; ölümü, cild I.

Arslan Giray, Bknz. Giray -Arslan.

Arslan - Han (Abul.Muzaffer-bin -Ali) Aldığı ad, hakimiyetini kabul etirdiği ülke-Kuzey Çin halkına karşı davranışı, cild I.

Arslan Faşa (Mehmed Paşa'nın oğlu). Lakabının nerden geldiği; valisi olduğu şehir; Macaristan'ı Kan un f ye hangi görünüş altında sunuyordu, - Palota üzerindeki teşebbüsünün başarısızlığı. Kanunfde kendisine karşı uyandırdığı öfke; niçin? Aleyhinde bildirilen hüküm. - Ölümü. - Soyağacı üzerine ayrıntılı bilgi, cild IV.

Artillerie (Topçuluk). Osmanlılar Kanunî dönemjde, kısaylamalı olarak diğer Avrupa devletlerinden üstün durumda bulunuyorlardı, cildV.

Asie-Mineur (Küçük-Asya). -Burada bulunan sancakların sayısı. - İçlerinden bir hükümdar savaşa girdiğinde diğerlerinin tutumu, cildi.

Osmanlı sarayında bunlara bir ilim dalı mensupları olarak saygı gösteriliyordu, cild XV.

Ataullah Bey (silahdarlar kâtibi). Bükreş kongresinde temsil görevi, cild XVI.

Athenes (Atina). - Yıldırım Bâyezid'in şehri fethettiği dönem. -Bu konuda tarihi bilgi.- Bu şehri Türk hâkimiyetine geçiren sebep. -1687'de Venedikliler tarafından muhasara edildi. - Muhasaracıla-nın sebep oldukları büyük tahribat ve Atina ellerine geçiyor. - Türkler tarafından nasıl geri alındı? Cild III, XII.

Atlubeyzâde Mehmed (Knin kumandanı). - Bu kalede nasıl bulunuyordu? Kaleyi Venediklilere teslim etmesinin sebebi. - Şehrin sakinleri tarafından öldürüldü; bunun sebebi, cild XII.

Atçıkbaş (İrniret sakinleri). Bâb-ı Âlî'ye vergi veren aşiret; sürekli bir savaşta mağlub oldular, cild XVI.

Atçou (Kuban nehri mansabin-da inşâ edilmiş kale). İnşâ sebebi ne? Cild XII.

Âsur (imparatorluğu). Modern devletler onunla kıyaslanabilirler, cild I, II.

As t ara kn (Asya Tataristanı şehri). Durumu, Timur'un ona getirdiği âkibet, cild II.

Astrologlar (Yıldız bilimciler). Timur bunlardan yararlanıyordu; bunların kehânetleri bu hükümdar tarafından nasıl karşılanıyordu, cüd II.

Astronomlar (gökbilimciler).

Attalc (Küçük-Asya kralı). Payitaht olarak kullanılan şehir; vasiyetnameyle Roma'ya miras bırakılan ülke, cild I.

Aubusson (Pierre d': Rodos şö-velyeleri büyük- üstadı). - Adanın savunması için kuleler yaptırdı; Rodos tarikatından bütün şövalyeleri çağırıyor; niçin? -II.. Mehmed'le bir anlaşma imzalıyor; savaş ihtimalini gözönünde tutarak dört tarafında tedbirler alıyor. - Rodos şehrinin Türkler tarafından muhasarası sırasındaki tutumu. Adaya gemiyle geldiğinde şehzade Cem'e gösterdiği kabul. - Şehzade Cem dolayısıyla kendisine başvuran elçiler; şehzadeyi Fransa'ya göndermeye karar veriyor; niçin? Tahta çıktığı takdirde uygulanmak üzere Cem'le bir anlaşma imzalıyor. - Cem hakkında Sultan II. Be-yazid'le gizli bir anlaşma yapıyor. -Büyük-üstad'ın bu şahzâdeye karşı uyguladığı sert politika, ki ona bir esir muamelesi yapıyordu. - Bu sebeble papa tarafından nasıl mükâfatlandırıldı. Cild III.

Auersper (Herbart; Camiol kumandanı, general). - Mağlubiyet hakkında Ferhad Bey tarafından yazılmış rapor. - Kesik başının gömüldüğü yer, cild VII.

Auguste (Polonya kralı). Karlof-ça barışının müzâkeresi sırasında gösterdiği davranış, cild XII.

Auguste III. (Polonya kralı). -İhtilafli durumda Polonya konfederasyonu ile beraber bulunuyordu; Bâb-ı Âlî ile Rusya arasında bir yaklaşım için gayret sarfediyor, cild XIV.

Avusturya. -Bu devletin Osmanlı devletiyle tarih içindeki münasebetleri. - Bu durumda birçok akıncı birliklerinin verdikleri zararlar Avusturya'nın Bâb-ı Âlî'ye ilk elçisini gönderdiği dönemdeki şartlar. - Kanunî ile imzaladığı barış anlaşması. - Bâb-ı Âlî'ye karşı düşmanlığın tekrar başlaması. - Bu durumda müzâkerelerle geçen yıllar sona eriyor. - Türkiye bakımından Avusturya imparatorluğunun sınırları üzerinde düşünceler. - Osmanlı imparatorluğu tarafından Avusturya nasıl görüldü? -1584'den

itibaren Avusturya ile

münasebetlerinin durumu. -1568den itibaren Avusturya'nın Bâb-ı Âlî'ye sunduğu yıllık hediyelerin sayısı. - Osmanlı İmparatorluğu ile girişilen ve sonunda baş getiren tarihî müzâkereler. - Bu iki devletin Transilvanya konusunda birbirlerini suçlayan şikâyetleri; bu konudaki müzâkerelerin gözden geçirilmesi. -Avusturya'nın Bâb-ı Âlî ile yeni diplomatik münasebetlerinin durumu. - Avusturya'nın imparator adına Sultan İbrahim'le imzaladığı barış anlaşması. - IV. Mehmed saltanatı döneminde bu devletle Bâb-ı Âlî arasında mevcut bulunan diplomatik münasebetler. - Saint-Gothard savaşından sonra iki devlet arasında imzalanan barış anlaşması. - Avusturya'nın Bâb-ı Âlî nezdinde Wardein Paşası hakkındaki şikâyeti. - Ve Transilvanya kralı aleyhinde de aynı yoldan şikâyet. Macaristan sınır dolayısıyla yeni suçlamalar. - 1682'de Bâb-ı Âlî'nin Avusturya'ya doğrudan savaş ilânı. - Polonya ile tedefuî ve tecavüzî ittifakı; Avusturya'nın birbiri peşi sıra uğradığı mağlubiyetler; payitahtının uğradığı muhasara. - Viyana kim tarafından kurtarıldı? - Polonya, Venedik ve papa ile Türkiye'ye karşı birleşiyor. - Belgrad'ı, Semendra, Galaboz ve diğer yerleri muhasara ederek ele geçiriyor. - Hisarcık'da bir yenilgiye uğruyor. - İkinci Süleyman tarafından taleb üzerine toplanan konferanslarda yer aldı; tekliflerde bulundu. - Bâb-ı Âlî'ye karşı sürdürdüğü savaş üzerine ayrıntılı bilgi; Holanda elçisi Hemskerke tarafından Bâb-ı Âlî'ye açıklanan baş teklifleri. - Ragusa cumhuriyetinin himaye karşılığı ona ödediği vergi. -İtalya şehirleri Avusturya'nın zaferine yardımcı oldular. - Karlofça barışıyla elde ettiği hisse. - Karlofça baş anlaşması esaslarının hazırlanması münasebetiyle Türkiye ile imzalanan mütâreke. - Bu baş anlaşmasının sağladığı avantajlar. - Avusturya ve Bâb-ı Âlî tarafından imzalanan pasarofça anlaşmasının sonucu. - Avusturya'nın Tunus ve Trablus'la imzaladığı anlaşmalar. -Bâb-ı Âlî konusunda Rusya ile yeni çözüm anlaşmaları. - Avusturya'nın, Niemirow kongresinde açığa vurduğu görüşleri. - Osmanlılar karşısında yer aldığı savaş; 1737, 1738 ve 1739 seferleri harekâtı üzerine ayrıntılı bilgiler. - Avusturya'nın 1739'da Bâb-ı Âlî ile yürüttüğü müzâkerelerin konusu ve bunların sonucu olan anlaşma. -İmparatoriçe Anne ve Almanya imparatoru ile yaptığı son ittifak anlaşmasına bağlı şekilde ifâde edilen son gizli madde. - Avusturya'nın sultanlara hediyeler göndermeğe son verdiği dönem. - Avusturya, İmparator François ve Cezayir nâibiyle yaptığı anlaşmaları yeniliyor. - Avusturya'nın Bâb-ı Âlî ile arasındaki gizli yardım anlaşmasının gerçekleşmesini borçlu bulunduğu elçiler. - Bu anlaşmaların mevzuu. -

Polonya'nın taksimi hususunda Rusya ile Prusya'nın Avusturya'ya yaptıkları teklifler, cild I, XV, ve giriş bölümü, IV, V, VI, VII, VIII, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI.

Avariz. Osmanlı imparatorluğunda bu vergi teriminin anlamı, cild VIII.

Aya Sofla (camii). İnşâsını gerçekleştiren kişi; bu yapı üzerine ayrıntılı bilgi; avlusunda görülen türbeler, cild XVIII.

Ayaş Paşa (Anadolu beylerbeyi). Selim'in Mısır savaşındaki politika-sı üzerindeki tesiri. - Sultan Tam-bay'ı esir alması. - Kanuni tarafından başına getirildiği hükümet. -Rodos savaşma katılması; Sultan in gözünden düşmesi, niçin? Görevleri kendisine geri veriliyor. -Katıldığı muhasara üzerine ayrıntılı bilgi. -İbrahim Paşa'nın evlenmesinde yerine getirdiği görevler. -Men'sei; zekâsının aşağı seviyesi. -Macaristan seferine katılması. -Veziriâzamlik makamında Damad İbrahim Paşa'nın yerini alması. -Venedik cumhuriyeti lehinde gösterdiği barışçı niyetler; Korfu mu-hasarasındaki payı. - Ölümü; şahsiyetinin değerlendirilmesi, cild IV.

Ayaş Paşa (Erzurum beylerbeyi) Şehzade Bâyezid'e hizmeti; bu hizmetin şehzadenin meş'um sonundaki rolü, cild VI.

Azablar. Osmanlılardaki bu yaya askerler üzerine düşünceler; onlara savaşta verilen görev; muhasaralarda bunların fedâkarlık-lanna dayanan görevleri. - Avrupa'da bunlar yenicilerden daha çok korku vericiydiler, cild I:

Azeddin (İzzeddin). Bknz. Kılı-çarşlan I, n ve m.

Azeddin Keykavuş I. (Keyhus-rev'in büyük oğlu, Selçuk şehzadesi). Bu prensin ahlâkî ve fizik vasıfları; onu sultan ilân eden beyler; amcasının taht üzerindeki iddiaları karşısında mecbur olduğu mücâdele; aynı iddiaları küçük kardeşi de savunuyordu. - Amcasının ve küçük kardeşinin beylerini uğrattığı âkibet. - Feüheri ve talihsizlikleri; Paşalarına gösterdiği muamele. - Ölümü; mezarının bulunduğu yer. - Mezar anıtı kitabesinde okunan yazı; bu prensin soyağacı, cild I.

Azeddin Keykavuş n. (II. Gıyâseddin Keyhusrev'in oğlu). - Onu kardeşiyle birlikte tahta çıkaran şartlar. - Aralarında ortaya çıkan ayrılık. - Azeddin bakımından bu ayrılığın getirdiği sonuç. - Aynos hisarına kapatılması; niçin? -Hisardan kaçışı. - Ülkesine dönüşünde evlenmesi. İlk karısının âkibeti. - Oğlunun kabul ettiği din. - Soyağacı, cild I.

Aziz Efendi (Khios kadısı). -Şeyhülislâm Mes'ud Efendi'yi azlettirmesi. - Onu bir Musevî olarak gösteren tarikat tarihinde anlattığı şartlar. - Müsamahasızlığı. - ölümü, cild XI.

Aziz Efendi, Bknz. Karaçelebizâde.

Az mi zade Haleti (Osmanlı şâiri). Ölümü dönemi; yazdığı eserler, cild IX.

Azof (Azak Denizi). - Türkler bu denizin kıyılarını Rus kayıklarına karşı korumak için Kuban nehri mansabında bir kale inşâ ettiler, cüd XII.

Azof (Azak, Asya şehri). - Bu şe-hire karşı Osmanlıların tertiplediği sefer; bu konuda ayrıntılı bilgi; Kazakların şehri uğrattıkları âkibet; şehrin yeniden inşâsı; kim tarafından? Şehrin Büyük Petro tarafından sonuçsuz kuşatılması. - Ruslar tarafından yeniden muhasarası; şehir ellerine geçiyor, X, XII.

Baba Giray, Bknz. Giray Baba.

Bab Reden (Rufailer tarafından saygı gören esrarengiz kişi). - Yaşadığı olağanüstü çağ; hakkında ayrıntılı bilgi. - Üstadlan olduğu kişilerin zümresi, cild I.

Baban Han (İran Paşası). - Hus-rev'in esiri oluyor; hayatını muhafazayı neye borçlu. - Başının kesilmesi şartları cild IX.

Babalar (Osmanlı dervişleri). Bu dinî zümre üzerine ayrıntılı bilgi, cild I.

Babadağ Süleyman Paşa,

Bknz. Süleyman Ağa (serasker).

Babek (mezhep reisi). Mezhebini yaydığı dönem; mezhebin mâhiyeti, cild II.

Bafa, Bknz. Safiye.

Bağdad (Asya şehri). - Şehire Azizler Şehri dedirten şartlar. - Payitahtı olduğu hükümdar. - Timur'a teslim olması. - Şehirde bulunan mezarlar. - Kanunî'nin şehri fethettiği dönem. - Bu şehir üzerine ayrıntılı tarih ve istatistik bilgisi. - Şehire lâkabı nasıl verilmişti? Bekir Paşa isyanı peşinden şehir İran Şahı tarafından muhasara edilmişti. - Şehrin İranlılar tarafın dan fethinden sonra halkın gördüğü muamele. - Şehrin Hafız Paşa tarafından kuşatılması. Veziriazam'ın ordularına karşı savunması. - Kalenin konumu; surları; kapıları. - IV. Murad'ın muhasarası; bu konuda ayrıntılı bilgiler. Şehrin teslim oluşu, cild I, II, V, IX,

Bahir Mustafa Paşa (III. Mustafa saltanatı dönemi Veziriâzam'ı) - Bu makama birçok defa geldi; idaresindeki belirlilik ve kesinlik. - Nişanlandığı prenses; azledilişi. - Uğradığı âkibet. - Ölümü üzerine düşünceler. - Polonya Başvekili ve Başkumandanı ile Poniatowski'nJn, III. Auguste'ün ölümünden sonra yapılan seçimlerde kazanması üzerine mektuplaşmaları; bu vesileyle takibettiği siyaset, Cild XVI.

Balbourd (Bayburd Asya şehri).

- Selim'in bu kaleyi kuşatması emrini verdiği Paşa. - Kalenin teslim oluşu. - BtTşehir kızlarının güzelliğinin şöreti, cild IV.

Baısnkor (Hind prensi). - Soyağacı; sığınacak bir yer aramak üzere İstanbul'a geliyor; niçin? Ölümü.

- Men'şei ve kaybolması üzerine ayrıntılı bilgi, cild X.

Baki (Osmanlı şâiri). - Sanatının değerlendirilmesi; yazdığı eserler. - Ölümü, cild VII.

Bakıcs (Mathias). Kruppa'da Türklerle mücâdele eden mukavemetçi, cild VI.

Baku (Kafkasya şehri). Şehri dikkate değer kılan husus, cild VII.

Balaban (Osman Gazinin Paşası). - İnşâ ettiği kale; kalenin bulunduğu yer. Kaleyi Bizans imparatorunun yeğeni Musa'ya teslim ediyor, cild II.

Balaban Badera (II. Mehmed'in Paşası). - Sultan'ın ona verdiği kumandanlık; Doğumu. - İstanbul muhasarasında kazandığı zafer; İskender Bey'e karşı yaptığı savaşların neticesi. - Ölümü, cild III.

Balbek (Suriye'nin şehri). Timur dönemindeki halkı üzerine düşünceler; ünlü mezar, cild II.

Bâli Bey (Malkoçoğlu). - Eflâk voyvodası Wlad'a yapılan savaşta büyük yararlığı. - Waradin şehrine yaptığı akının sonucu; Pruth nehri ötesi bölgeye akınlarıyla verdiği zarar. - 1498'de Polonya'ya karşı idare ettiği sefer, cild III, IV.

Bâli Bey (Yahya Paşa'nın oğlu). - Kanunî tarafından 1521'de Macarlarla yapılan savaşdaki yararlılığı. - Belgrad valisi oluyor. - 1526 seferindeki davranışı; Buda valiliği ile Süleyman Paşa'nın yerine atanıyor. - 1523'de Macaristan'a karşı sefer açıyor; başarıları. - Ölümü, cild V.

Bâli Paşa (Diyanbekir valisi). - Azledilmesi sebebi. - Pesth şehrinin savunmasıyla görevlendiriliyor; Ferdinand'ın ordularına karşı dayandığı muhasara, cild V.

Bâlizâde. - Şeyhülislamlık makamına atanması, yazdığı eserler; Veziriazam KÖprülü'ye gönderdiği yazı. - Azledilmesi; niçin? Cild XI.

Balkanlar. - Bu sıradağlar üzerine ayrıntılı bilgi. - Bizans imparatorları Paleologe'larm Bulgar ve Sırların istilâsına karşı bu tabîî şeddi kullanmayı ihmâl etme hatâları, cild I.

Balkh (Belh, Asya şehri). Burasını payitaht olarak kullanan hükümdar; Timur'un bu şehre yaptıkları, cild II.

Baltacı Mehmed. Bknz. Meh-med Baltacı.

Baltaoğlu (Osmanlı imparator-luğu'nun ilk amirali). -II. Mehmed'in İstanbul muhasarası için kurduğu donanma; Baltaoğlu'nun adını alan körfez; Baltaoğlu Les-bos'u tahribediyor; ele geçirdiği şehir. - II. Mehmed'in Baltaoğlu'na duyduğu öfke; niçin? Bu hükümdarın ona verdiği ceza, cild II.

Banat. Bu bölgenin Osmanlıların hâkimiyetine girdiği dönem, cild IV.

Bandino (Medici'lere karşı şikâyetçi olanlardan biri). İstanbul'a sığınır Floransa dükü Lorenzo*ya II. Mehmed tarafından teslim edilir, cild III.

Banyaluka (Bosna kalesi). - Kalenin önemi; Türklere teslim olur. -Louis de Bade'in hakimiyetine girdiği dönem; Osmanlıların burada bulunan top güllesi dökümhanesi, cild V, m

Barbarigo (Jaques, Peloponse şehremini). Patras'ı kuşatıyor; uğradığı yenilgi; ölümü, cild III.

Habbaro (Venedik elçisi). İstanbul'da yerine atandığı bu vasıfdaki şahsiyet; Kıbrıs ve Lepanto'da Venediklilerin silah üstünlüğü kazandırmalarından sonra Veziriazam' ı ziyaret ediyor; Amacı ne? Yüksek makam sahibi Türkün ona söylediği sözler; sınır belirlenmesi için Dabnaçya'ya gidiyor, cild VI.

Barberousse (Frederic). Bu imparatorun Konya'yı kolayca almasının sebebi; kendisiyle birlikte götürdüğü rehine, cild I.

Barcsay (Acate, Tarnsilvanya kralı). - Bu bölgede idarede yerini aldığı hükümdar; Bâb-ı Âlî'nin tasvibini hangi şartlarla elde ettiği; bu tasvibi ifâde eden Hatt -ı Şerif. -Elçisinin İstanbul'da mâruz kaldığı muamele; Sidi Ail nezdinde teşebbüste bulunmasının konusu; tutuklanıp hapse atılıyor, cild XI.

Barkyarok (Melek Şah'm büyük oğlu), saltanatı üzerine ayrıntılı bilgi, cild I.

Barozzi (Venedikli mühendis, Türkiye'nin hizmetinde). Bâb-ı Âlî'nin ona verdiği aylık; niçin? Ölümü; bu ölümün doğurduğu şüpheler, cild XII.

Basilicus (Jean Samos müste-bid hükümdarı). -Doğuşu; yükselmesinin sebebi. - Bu kişi üzerine

ayrıntılı bilgi. - Eflâk voyvodalığı Bâb-ı Âlî tarafından nasıl tanındı. - Halkın ona karşı tavrı. - Uğradığı âkibet, cild VI.

Bessemond (Pierre Robert de). Men'şei; ona İslâmiyeti kabul ettiren sebep; kişiliği üzerine ayrıntılı bilgi, cild XVI.

Basra (Asya şehri). -Şehrin anahtarlarını Kanunî Sultan Süleyman'a gönderen hükümdar. -Şehirde çıkan kargaşalıklar ne vesileyle? Şehir sakinleri temsilcileri Bâb-ı Âlî tarafından nasıl karşılandı, 1693 yılında. -

Uğradığı düşkünlük durumu, cild XIII, XV.

Basta (Avusturya başkumandanı). Eflâk voyvodası Michel'i öldür-tüyor; niçin cild VIII.

Batailles (Savaşlar).-Bizans imparatoru Romanus Diogene tarafından Alparslan'a karşı verilen savaşın neticesi. - İslam yıllıklarında Nissi-Çemene verilen önem.- Koso-va savaşında birleşmiş Sırb, Bosna hükümdarlarına karşı I. Murad ordusunun giriştiği hareket; unutulmayan cinayet. - Macaristan kralı Sigismond'un Yıldırım Bâyezid'e karşı verdiği savaşın raporu.-Timur'la Bâyezid arasında geçen sa-vaş.-Varna savaşı. - Kracowitz savaşının neticesi.- Kenger Mezae savaşından sonra galiplerin tedhişe başvurmaları. - Çaldıran sahrasında Selim'in Şah ismail'e karşı verdiği savaş üzerine ayrıntılı bilgilen bu savaşta hayatlarını kaybedenler. - Mohaç savaşının Macaristan açısından neticesi. - İslâmîyetin kuruluşundan beri verilen en önemli savaşların sıralanması. -Safnt -Gothard savaşının ve daha öncekilerin neticeleri. - 1683'den 16971 ye kadar Türkler tarafından kazanılmış ve kaybedilmiş savaşlardan bazılarının raporu. -Krozka savaşı üzerine ayrıntılı bilgiler; Osmanlı tarihçisi Suphi'nin bu savaşa verdiği derece. - 1770'de Türklerin Ruslar karşısında kaybettikleri Kartal savaşı. - 1773'de Türklerle Ruslar arasında geçen Kaynarca savaşı neticeleri, cild I, II, III, IV, V. VII, XI, XII, XIV, XVI.

Bathory Di somlyo (E ti erme; Transilvanya hükümdarı); - Yerine geçtiği hükümdar; Bâb-ı Âlîye vergisini ödemekle düzenli davranıyor; Selim bu hususdaki memnunluğunu belirtiyor. - Bekes'in rakib-liği; onun tertiplerini nasıl boşa çıkarıyor. - Murad III. döneminde Bâb-ı Âlî ile münasebetleri. - Polonya krallığına seçilmesi. -Transilvanya tahtını lehine terkettiği prens. - Bâb-ı Âlî'nin onunla yaptığı anlaşma. Bu devlete yönelttiği şikâyetler ve aldığı cevap. -III. Mu-rad'ın emirlerine uymakla itaatinin delilini veriyor. - 1583den itibaren bu hükümdarla münasebetleri. -Ölümü, cild VI, VII,

Bauer (Rus generali). Türklere karşı Kartal Savaşı'nda ün kazandı, savaşın tarihi 1770, Cild XVI.

Bayender (hanedan). Kurucusunun adı, cild I.

Bâyezid I. (Yıldırım; I, Murad'ın oğlu). -Evlendiği prenses, düğünlerinin yapıldığı yer; eşi prensesin cihaz olarak Yıldırıma verdiği şehirler. - Tahta çıkışı; tek kardeşini öl-dürtmesi; bu karan vermesinin sebebi. - Yıldırım lâkabı nereden geliyor. - Babasının başlattığı savaşı sürdürüyor. Sırbistan kralının onunla yaptığı anlaşma. -Anlaşmayı imzalayan kral Lazaroğlu'nun Bizans'a karşı davranışı; onların bölünmelerinden yararlanıyor. -Bâyezid'in

temelini attığı yapılar. -

Alaşehir'i ele geçirmesi. - Avrupa ve Asya'daki fetihleri. - Kendisini bıraktığı lüks ye sefahat. - Disiplin için sertliği. - İnşa ettirdiği camiler. - Macaristan, Bulgaristan ve Eflâk üzerine gerçekleştirdiği fetihler. - Macaristan kralı Sigismond'a karşı savaşı; savaşın bu hükümdar açısından sonucu. - Savaştan sonra savaş meydanını dolaşırken içini dolduran duygu; bu münasebetle mağlublardan intikam alması. - Fransız şövalyelerini serbest bırakmak için razı olduğu fidye; onları geri göndermeden önce seyrettiği av sahneleri; zaferini nâmelerle bil dirdiği hükümdarlar. - Bizans imparatorundan elde ettiği tâvizler. - Yunanistan ve Asya'daki fetihleri sürüyor. - Payitahtı Bursa'da kalıyor. - Timur'un ona mesajı ve bu kahramana verdiği cevap. - Bizans tahtını istiyor; İstanbul'u kuşatmasına engel olan şartlar. - Timur'a karşı girdiği kanlı savaşın sebepleri; hangi vesileyle Sivas ve Erzincan'ı ele geçiriyor. - Timur'dan aldığı mektup; bu hükümdarla mektuplaşması. - Timur'un elçilerine hakaretle muamele ediyor. - Davranışının ser beb olduğu çarpışmalar. - Osmanlı tarihçilerinin bildirdiklerine göre oğullarının sayısı. - Timur'a gönderdiği elçilik heyeti. - Timur'un ona kabul ettirmek istediği şartlar.

- Bâyezid'in cevabı. - Tatar İmparatoru ile savaşmakdaki ısrarı. Bir meydan savaşı için yaptığı hazırlıklar. - Savaşın başladığı yer. - Bu savaş üzerine ayrıntılı bilgiler. - Savaşın Bâyezid açısından sonucu.

- Timur'un onu esir olarak karşılaması. - Niçin sert bir muamele görmek zorunda kaldı. - Malûllüğü durumu. - Esirliği sıra sında Timur'la aralarındaki konuşmalar. - Ölümünden önce Timur'dan ricaları. - Bu vesileyle Timur'un söyledikleri. - Timur'un Yıldınm'a karşı davranışı. - Osmanlı İmparatorunun saltanat süresi, cild I, II.

Bayezid II. (II. Mehmed'in oğlu). - Babasının ölümünden sonra tahta çıkmakta gösterdiği tez canlı lık. - Saltanat dönemini başlatırken verdiği tâvizler. - Cenaze merasiminde babasına karşı son görevlerini yerine getirmesi. - Kardeşi şehzade Cem'e karşı aldığı tedbidrler. - Ona karşı savaş verdiği ova.- Cem'in kaçışında yardımcı olan Türkmenlere muamelesi. - Gedik Ahmed Paşa, Cem'i takible görevlendiriliyor; Bursa'yı yağmalamalarına engel olmak için yeniçerilere verilen yeni tâvizler. - Cem'in teşebbüslerine karşı koymak üzere yeniden Anadolu'ya hareket ediyor. - Bu hükümdarla şehzade arasındaki savaş üzerine ayrıntılı bilgi. - Kardeşine meşeleri müzâkere etmel teklifinde bulunuyor. - Rodos şövalyelerinin şehzade Cem konusunda gönderdikleri elçilik heyetini kabul ediyor. - Bu

şartlar altında yapılan anlaşmanın muhtevası; şövalyelerin  sdadı ile yapılan anlaşmada Cem'in şahsiyla alâkalı gizli maddeler. - Sultan'ın  stada gönderdiği hediye; dostluklarının delili olarak. - Papa ile müzâkerelerinin amacı; Cem'in şahsı üzerine c niy ne teklifler ve papa VIII.  n-nocent. - Borga'nın Bâyezid'e müracaatı; bu vesileyle bir râhib için Papa'dan garib bir talebde bulunuyor. - Kardeşi Cem'i defnettirdiği yer. - Tahta çıktığı sıradaki yaşi; ahlâk yapısı ve karakteri üzerine düşünceler; kardeşininkiyle kıyaslanan portresi. - İlk savaşları; Venedik'le imzaladığı anlaşma. - Bütün vezirlerini davet ettiği ziyafet; onlan  ğurlarken aralarından biri

 zerindeki yaptığı meş'um seçim. -Rumeli seferinin amacı. - Büyük bir av partisi terdipledıği ova; bayramı geçireceği şehirler. - Onunla Macar kralı arasında imzalanan anlaşma. - Moldavya seferi üzerine ayrıntılı bilgi. - Djole dağı üzerinde kabul ettiği elçilik heyetleri. - Mısır'da savaşa girmesine karar verdiren sebebler. - Bu savaş üzerine ayrıntılı bilgi. -  stanbul'da kabul ettiği elçilik heyetleri. - Mathias Corvin nezdindeki elçisine verdiği görev. - Sis şehri kumandanına muamele tarzı. - Budak'a verdiği destek; hangi amaçla? Mısır ordusuna karşı harekâtı şahsen idare etmesine engel olan sebebler. - çocuklarının sayısı; bunların valiliklerini yaptı\\lan eyâletler. - çocuklarının evlendirdiği kimseler. - Mısır'la anlaşma imzaladığı dönem. -Macaristan  zerine projeleri. - Birliklerinin Arnavutluk'da meydana getirdiği tahribat; öldürülmesine ramak kalmıştı. - Bu vesileyle yeni koruma düzenlemeleri. - Sultan'la Polonya arasındaki ahenkli düzeni aniden bozan sebebler. - Eflak voyvodasını Boğdan hizmetlerinden ötürü m kafatlandırma tarzı. -  ar III. Jean'dan aldığı mektup. -Bu hükümdarın ilk elçisini kabul ettiği dönem. -  steklerine verdiği olumlu cevap. - Cem'in kızına gönderdiği düğün hediyesi. - İki kız torunun evlendikleri prensler. - Bu iki evlenmenin Osmanlı İmparatorluğu açısından  nemi. - Türk dış politikasına kazandırdığı gelişme. - Avrupa devletleriyle münasebetlerine bir göz atış. - Lepanto bölgesine gönderdiği akıncılar. -Bu kalenin fethinden sonra inşâ ettirdiği kale. - Modon kalesi muhasarasında hazır bulunuyor. -İslâm ibâdetine tahsis ettiği oradaki kilise. - Coron'a girdiği tören günü. - Gelirlerinin bu iki kaleye tahsis ettiği şehirler; Modon'da yaptırdığı  alışmalar. -İmparatorluğunun ticaretini korumak için orada aldığı tedbirler. - Dalmaçya ve Bosna'da giriştiği fetih hareketleri; Venedik cumhuriyeti ve Macaristan'la imzaladığı anlaşmalar; Sultan'm sürekli derin düşünmeden hoşlanması; i  hayatıyla ilgili ıztıraplan. - Doğduğu şehir; bir deprem herşeyi altüst ediyor. -Bâyezid bu olay sebebiyle Divanı toplantıya çağırıyor; Vezirlerine hitabesi;  stanbul

surlarının yenilenmesi münasebetiyle halkı mükâfatlandırması. - Kendisiyle çocukları arasında başlayan çekişme; Taht'ta yerini almak üzere Ah-med'i tercih ediyor. - Payitahtında bu tercihin sebep olduğu ayaklanma. - Oğlu Selim'i Rumeli'ye çağırmasını gerektiren sebepler. - Yeniçerilerin ayaklanmaları; Oğlu Se-lim'e valiliğine dönmesi için yaptığı teklif, - Tahttan feragat edişi. - Yeni Sultan'dan aff talebinde bulunması. - Ölmü: Bu konudaki tahminler, görüşler. - Şahsının ve saltanatı döneminin değerlendirilmesi. - Sarayının teşkilâtı. - Onun eseri olan yapılar; himâyesi sayesinde sanat ve ilimde kaydedilen ilerlemeler. - Şiirlerinin özelliği, cild m, IV,

Bfiyezid II (Sultan camii). Bu konuda ayrıntılı bilgi, cild XVIII.

Bâyezid (Kanunî'nin oğlu). -Onu babasının gözünden düşürmeğe çalışan kişi. - Kurbanı olduğu gizli tertip. - İran'a doğru kaçıışı. - Şâh'ın onu kabul edişi. -Şah Tahmasip'in sarayındaki durumu. - Bu hükümdarın şehzadeye karşı tavn. - Mezarının bulunduğu yer, cild VI.

fa'nın kardeşi). Ölümü; bu olayın tahrik ettiği tahminler, cild XVI.

Bâyezid paşa (Osmanlı Paşası).

- Ankara savaşından sonra kaçan Yıldırım Bâyezid'in oğlu Mehmed Çelebi'ye yardımda bulundu. Cü-neyd'den gördüğü muamele. - Bu bey'in damadından intikam alıyor.

- Karaman'da kurduğu kapan. -Mehmed Çelebi ölümünden önce ona son talimatını veriyor. - Meh-med'in ölümünden sonraki davranışı. Mustafa'ya karşı kendisine verilen görev. - Uğradığı âkibet, cild II.

Boynueğri Mehmed Bknz. Mehmed Boynu eğri

Boynuyaralı Mehmed, Bknz. Mehmed Boynu yaralı.

Beatris de Naples (kral Mathi-as Corvin'e nişanlı prenses) Macaristan seyahati sırasında yolda karşılaştığı dehşet verici sahneler, cild III.

Boafort (dükde). Adını duymak korsanları dehşete düşürüyordu, Tunus dayısı ile arasında imzalanan anlaşma, cild XI.

Beauregard (Floransah amiral).. Bu kişi üzerine ayrıntılı biyografik bilgi, cild VIII.

Beber Mehmed Paşa, Bknz. Mehmed Beber Paşa.

Bediuz-Zeman. - Menşe'i; babasının ölümünden sonra yanına sığındığı hükümdar.- İsmail'in sarayında sürdürdüğü hayat tarzı; II. Selim'in ona gösterdiği seçkin muamele, cild IV.

Bedouîns (Bedeviler). Bu halk üzerine ayrıntılı bilgi. - tarihleri üzerine açıklamalar, karakterleri, cild VI.

Bâyezid (Sultan III. Muşta- Bedreddin Simavü, Bknz. Bedreddin Simavnaoğlu.

Bedreddin Simavnaoğlu (Musa Çelebi sarayında ilim adamı). -Bu kişi üzerine biyografik bilgiler; yazdığı eserler; Mehmed Çelebi'nin hâkim olduğu imparatorluk topraklarında tertiplediği suikast. -Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal tarafından vaazedilen ihtilâl mezhebinin yayıldığı yer. - Kendisine verilen ceza, cild II.

Bega. Bu şehrin yakınında Osmanlı ordusuyla dük de Saxe'in ordusu arasında cerayan eden savaş; savaşın sonuçları, cild XII.

Beglerbey. Bu kelimenin mânâsı; bu makamın ifâde ettiği ehemmiyet, cild I.

Bektaşğa (yeniçeri ağası), ⁴²⁹. -Veziriazam Ahmed Paşa'nın ona kurduğu tuzak. -Kışkırttığı isyan.-Saraya gidiyor; niçin? Sahip bulunduğu nüfuz ve tesir imkânı. -Mütaasıplara Şeyhülislâm Bani aleyhinde verdiği destek. -veziriazam Siyavuş Paşa'nın nasihatlerine terbiyesizce mukabelesi. - Validesultan'ın ona gösterdiği güven. Bektaş'ın onunla birlikte tertiplediği suikast. - Bu Sultanın öldürülmesinden sonra Bektaş'ın içinde bulunduğu güç durum. -Atandığı sancak. - Uğradığı âkibet. - Evinde bulunan hazine, cild X.

Begtaş- Hacı. - Yeniçeriler ne münasebetle Bu dervişin küllâhını kendilerine uyguluyorlar. - bu asker ocağı hakkındaki kehâneti, cildi.

Begtâşi (tarikat). - Yeniçerilerle münâsebeti. - Malta şövalyeleriyle arasındaki benzerlik. Bu tarikatın ayrıricılık özelliği, cild I.

Behâyî Efendi (İstanbul kadısı). - Şeyhülislâmlık makamında yerine atandığı zât'ın Veziriazamla bozuşması; niçin? Azledilmesinin sebepleri. - Çekildiği yer. - İstanbul'a çağırılıyor. - Şeyhülislâmlık makamına tekrar getirilişi. - Abaza Hasan'ı desteklemesi. - Onun zamanında tasavvuf mensuplarıyla şeriata bağlı olanlar arasındaki çekişme yeniden başlıyor. - Ölümü, cildX.

Beiram (bayram) Ağa Bknz. Beiram Paşa.

Beiram (Bayram) Paşa (eski yeniçeri kâhyası). - IV. Murad'ın tahta çıkışı sırasındaki yeniçrei ve sipahi ayaklanmasındaki rolü; Yeniçeri ağası oluyor. - Evlendiği prenses. -Azledilmesi. - Zarar ve ziyanının karşılanması. Mısır valiliğinde halkın hoşnutsuzluğu. - Gürcü Ahmed Paşa'ya karşı davranışı. Bir

⁴²⁹ Yazar, bazı isimleri Almanca ve Fransızca yazılış şekilleriyle vermektedir. Alfabetik düzenin bozulmaması için bunları, yukarıda görüldüğü gibi ufak değişikliklerle veriyoruz. Bazen da açıklama da yapıyoruz. (Ç. N.).

isyan sırasında Veziriazam Hafız Paşa'ya tavsiyesi. Sipahilerle alâkalı bir meseleye karışması. - Buda valisi oluyor. - Di-van'da tekrar yer alıyor. - Hayatını kurtardığı kişi. - Sürgünden dönüşünde onu hiciv konusu yapan şâir.- Kaymakam görevinde; Abaza Hasan meselesi hakkında şüphelere yol açıyor. - IV. Murad'ın, Divan toplantısında, Aziz- mezar kilisesine sahip olmak için Rumlarla Ermeniler arasındaki çekişme konusunda ona ilettiği emir. - Sul-tan'ın açtığı İran seferindeki rolü. -Veziriazam oluyor. - İranlılara karşı savaşa girişi üzerine ayrıntılı bilgi.- Ölümü; ahlâk ve mizacının değerlendirilmesi.

Belram (Bayram) Paşa Tekkesi (camii). Kurucunun adı; mezann-daki saygıdeğer eşya, cild XVIII.

Beltaroğlu (Baytaroğlu). Bknz. Betaesnlli Ali Bey.

Bekir. - Hakkındaki fıkra; birbiri peşi sıra ele geçirdiği kaleler. -Bunu borçlu bulunduğu tesir. -Atandığı valilik. -Ölümü; zenginliği üzerine düşünceler, -cirit atmadaki mahareti, cild XVI.

Bekir (Türk denizcisi), 1770 Çeşme deniz savaşında yanan amiral gemisinden mu'cize denilebilecek şekilde kurtuluş tarzı, otuz yıl sonra yükseldiği makam, cild XVI.

Bekirî (ailesi). Mısır şeyhleri arasında ailenin işgal ettiği yen bu aileden kuşaklardan bir mensubuna ait meraka değer bir fıkra, cild VII.

Bekir Paşa (Bağdad valisi). -Bu kişi üzerine biyografik ayrıntılı bilgi. - Bâb-ı ÂH ile birlik olduğu bir isyan durumu. - IV. Murad'ın onu Bağdad valiliğine atadığını bildiren fermanı. - Osmanlılara karşı yardımına gelen İranlılara muamelesi. - Şah ordusu tarafından kuşatılıyor.- Bağdad'ın İranlılar tarafından alınmasından sonra, oğlunun sorularla onu bunaltması. - Kendisine yapılan zâlimce muamele. - Ölümü, cild IX.

Bekir Paşa (Kapdan-ı derya). Bu makamda yerine getirilen kişi; Sultan İbrahim'e sunduğu hediye; niçin? Cild X.

Bekir Paşa (I. Mahmud dönemi veziri). Evlendiği prenses ve başında bulunduğu valilik, cild XV.

Belgrad (Sırbistan'ın şehri). -Sultan II. Murad'a karşı dayandığı muhasara. - Topografik konumu; II. Mehmed'in muhasara hareketinde kudretli dayanışı. - Bu muhasarayı tasvir eden tarihçiler. -Belgrad Kanunî'nin taarruzu karşısında. - Bu muhasara üzerine ayrıntılı bilgi.

Belgrad'm düşmesi. - Bu düşüşün birçok kalenin teslim olması üzerindeki tesiri. - Avusturyalıların 1688'de Belgrad'ı abluka altına almaları.- Vali Yeğen Osman Paşa'nın ayrılışı. - Belgrad öldürücü muhasaraya

dayanıyor. - Kalenin teslim olmasından sonra Avusturyalıların orada buldukları. - Camilerin âkibeti. - Münih kütüphanesin de bulunan bu muhasara hakkındaki raporlar. - Avusturyalılara karşı Belgrad'm tekrar muhasaraya alınmaları ve bunların kaldırılmaları zorunluluğu.-Belgrad kalesine eklenen burçlar, muhafızların aldığı takviye kuvvetleri. - 1698'de Belgrad'da bir yangın çıkıyor, cild II, III, V, XII.

Belgrad (barış anlaşması). 1739'da anlaşmayla sonuçlanan müzâkereler; anlaşma muhtevasının uygulanması, cild XIV, XV.

Belgrad (İstanbul yakınında köy).Bazı özelliklerden ötürü şöhretli oldu, cild XIII.

Bender (Avrupa'da Türk şehri). 1750'de Ruslar tarafından muhasarası, cild XVI.

Benî-Ammar (hanedanları). Hanedanın kurulması ve sona ermesi dönemleri; birçok hükümdar çıkardı; Arablann Ammar kelimesine verdikleri mânâ, cild VI.

Benî-Hafss (hanedanları). -Hâkimiyetini Tunus ve civar ülkelerde sürdürmesi süresi. - Vene-dikle münasebetleri. - Mehdiye ve Tunus'u hâkimiyet altına aldığı dönem, cild V, VI.

Beni-Harb (Arab aşiretleri). Hac kervanlarını yağmalar; niçin? Cild XVI.

Beni-Ramazan (hanedanı). Hâkimiyetini sürdürdüğü bölge, cildi.

Berdl-Gazalî, Bknz. Canberdi-Gazalî

Berghama (Bergama, Küçük Asya şehri). Bölgesinin başşehri; eskiden kralın oturduğu şehir; sanatlar ve «imlerdeki ileriliği ile ün yap mıştı; bugünkü görünüşü, cild I.

Berke-Han (Kıpçak ve Knm Tatarlarının şefi). - Teselsülü; Azed-din'e hizmeti. - Bu hükümdara yaptırdığı evlenme, cild I.

Berkouk (Berkuk) (Ferruc'un babası, Mısır sultanı). Timur'da uyandırdığı öfke, cild II.

Berlas (eski Araş kanalı). Timur tarafından tekrar kazdırıldı; niçin Berlas adı verildi, cild II.

Berthoroldo d'Este. -Venedik cumhuriyeti Bâb-ı Âli ile yaptığı savaşta ona başkumandanlık verdi; bu olay II. Mehmed saltanatı dönemine rastlar. - Bu mücâdeleler için gösterdiği faaliyet, cild III.

Beschîntasch (Beşiktaş camii). Büyüklüğü; kurucusunun adı; yapımının tamamlandığı dönem, cild XVIII.

Beschir (Beşir, eski kızlarağa-sı.- Şahsı hakkında ayrıntılı bilgi; I. Mahmud1 un tahta çıkmasında âsilerin gücünü yok ediyor; Veziriazam

Kabakulak paşa'nın az-ledilmesindeki rolü. - Hekimoğlu Ali Paşa'nın Veziriazam olmasını sağlıyor. - Ali Paşa'yı yerine tâyin ettirdiği kişi. - Sahib bulunduğu büyük nüfuz; bu ona her şeyi avu-cunun içine almak imkânını veriyor; İsmail Paşa'dan İntikam alıyor. Yaşlanmanın getirdiği değişiklik. - Mehmed paşa'nın azline se-beb oluyor; niçin? Şartlar onun Hacı Mehmed Paşanın azlini istemesini gerektiriyor. - Bir halk hareketini önceden haber vermekte yararlandığı araç. - Esseyid Hasan Paşa'nın Veziriazam olmasını sağlıyor; niçin? Ölümü; bıraktığı servet; onun himmet eseri kuruluş. Haya-tının son zamanları, cild XIV, XV. Beschir (Beşir; Kızlarağası, genç).- Gençliği; göreve başlama-siyle tesirini de kullanmaya başlaması. - Saygısızca davranışlarının ulemâ sınıfında ona karşı sebep olduğu kin. - Âkibeti; ölümünden sonra bulunan serveti. - kalelerden yaptığı kaçakçılık, cild XV.

Beschir (Beşir, Sultan III. Mustafa'nın başnedimi). Yerini aldığı kişinin kimliği; İbrahim'e güven-memesinin sebebi, cild XVI.

Be şaraba (Constantin; Eflâk voyvodası). Bâb-ı Âlî tarafından azlediliyor; sebebi? Yaktığı dış mahalle; sığındığı yer, cild XI.

Besaraba (Mat h i as; Eflâk voyvodası). - Boğdan voyvodasına karşı kazandığı basanlar. - Tarihçilerin ona taktığı lâkab, cild X.

Besaraba (Nagoul; Eflâk prensi). Genç kişiler ve para olarak Sultan Selim'e yıllık vergi ödemesi; niçin? İstanbul'a gönderdiği oğlunun ondan kaçırılması, cild V.

Bethlen (Etienne) .- Trnasil-vanya hükümdarlığında kardeşi Bethlen Gabor'un yerine geçmesi; yerine geldiği hükümdar; bu ülkenin hükümdarlığı için yeni iddialar. - Rakoczy'ye karşı yaptığı savaş, cild V.

Bethlen (Gasor), Bknz. Bethlen (Gabrile).

Bethlen (Gabriel). - Transilvan ya tahtında yerine geldiği hükümdar; karakteri ve tahta daha önce gelenlerin zamanına ait bilgiler; onun tarafından Bâb,ı Âlî ile yapılan anlaşmalar; Gratiani'ye karşı intikamı; niçin? Macaristan tahtı üzerindeki hak iddiası; Bâb-ı Âlînin onun elçilerine karşı güvensizliği; siyaseti üzerine görüşler; IV. Murad katında Avrupa devlet-

lerinin ona verdikleri destek. -Kimliğini açıklayacak ayrıntılı bilgiler. - İhtiraslı tasavvurlarına son veren hastalık, Cild VIII, IX.

Beyazizâde, Bknz. Beyazizâde Ahmed Efendi.

Beyazizâde Ahmed Efendi (IV. Mehmed saltanatı döneminde Kadıasker). - Yürürlükteki kanunlara göre ilk defa zina suçundan ötürü ceza uyguladı. - Yazdığı eser. - dine saygısızlık suçundan bir müstahdemi cezaya çarptırdı. -Davranışının uyandırdığı nefret. -Ölümü, cild X, XII.

Bibars-Bourdoukdarı (Memluk sultanı).- Kurucusu ve kanun düzenleyisi olduğu imparatorluk; bu şahsiyet üzerine ayrıntılı bilgi.-Mekke'ye her yıl bir kervan gönde mek geleneğini kurdu. Cild IV.

Bibliothèques (Kütüphaneler). - Saltanatı döneminde Osmanlıların İstanbul'da kurdukları ilk kütüphane. -Kütüphanelerin II. Bâyezid döneminde yaygınlaşması.- III. Ahmed saltanatı döneminde açılan kütüphaneler hangileridir, cild III, IV, XIV.

Bidlis (Doğu sancaklarından biri). -Bâb-ı Âlî'nin himâyesi altında yer alması.- İsyan etmesi; yeniden Osmanlı hâkimiyetine geçişi, cUd IV, V.

Binişti (Osmanlı şâiri). İlk olarak getirdiği yenilik; yazdığı tarihin II. Bâyezid tarafından nasıl karşılandığı, cild IV.

Bîkhe (Hırvatistan kralının eski başşehri). Şehrin Avusturyalılar tarafından muhasara edilmesi, cild XII.

Bıyıklı Mehmed Paşa (I. Selim'in silahdân).- Bu hükümdara Bayburt'un mukavemet ettiğini bildiriyor. - Sultan'ın ona verdiği hizmetleri karşılığı müfâfat. - Ku-mah'ı kuşatmak emrini alıyor. Mardin şehri konusunda Sadi Paşa ile arasındaki anlaşmazlık. - Bu sefer sırasında işlediği hatâ. - Karaman'a karşı savaşta müdâhalesi. - Bu savaşta elde edilen netice. -Mardin şehrini düşürmeyi başarıyor. - Osmanlı imparatorluğuna kattığı eyâletler, cild IV.

Bıyıklı Mehmed paşa (Mustafa değil). - Kapdan-ı deryalık makamında yerine geldiği şahsiyet. - Azledilmesi; niçin- -Bastırmakla görevlendirildiği Anadolu isyanları; Mükâfat olarak rumeli Beylerbeyi veriliyor, cild XI.

Bıyıklı Mustafa Paşa (Kayma-kam-Sadâret). - Hacı Ali Paşa'nın yerine veziriazam oluyor; Ali Paşa'ya karşı asıl tavrı. - Yapmış olduğu görev. - Avusturyalıların kurdukları Belgrad muhasarasını kal-dirtiyor. - Bu kaleye kazandırdığı ek tahkimat. - Temeşvar ve Gyu-la'la erzak ve kuvveti nasıl gönderiyor. - Orduya onun verdiği düzenin sonucu. - Veziriâzamı lırtan düşürülmesi kim tarafından ve nasıl tertiplendi; âkibeti, cild XII.

Bilecik (hâkimi, beyi). Osman Gazi'ye ziyafet veriyor; ondan kendisine saygı göstermesini isti-yor;kendisi bakımından bunun sonucu, cild I.

Bivados (Bizans imparatorluğu şehri). Sûrlarının sağlamlığı; II. Mehmed'e boyun eğişi; onu şöretli kılan anıt. cild III.

Black (İngiliz filo kumandanı). Cezayir ve Tunus'u bu iki şehrin zindanlarına atılan vatandaşlarını serbest bırakmaları için zorluyor, cUdXI.

Blondel (Berlin hükümeti nez-dinde Fransız elçisi). XTV. Louis, ona İstanbul'daki Fransız elçisi M. de La Haye'in davranışlarını kollama görevi

veriyor, cild XI.

Boccolino Guzzoni (Osimo şehri vatandaşı). Osimo şehri konusunda H. Bâyezid'le onun yürüttüğü müzâkereler; bu şehrin papa'nın boyunduruğuna karşı giriştiği ihtilâl müdâhalesi; razı olduğu çözüm; ölümü, cild IV.

Bocskai (TransÜvanya prensi). - I. Ahmed'le yaptığı anlaşma. - Veziriazam Lala Mehmed Paşadan aldığı mektup; Mehmed paşa'nın ona Ük defa verdiği unvan.- Macaristan kralı olarak taç giymesini. -Ölümü, cild VIII.

Börklüce Mustafa.- Bu şahsiyet üzerine ayrıntılı bilgi; Sultan I. Mehmed'in ülkesinde çıkan dinî başkaldırmadaki rolü; felsefesinin dayandığı fikirler. - Kendisinin çarptırıldığı ceza; müridlerinin taassubu, cild II.

Boğdan (Eflâk prensi); - Polonya ile münasebetleri; Bâb-ı Âlî üzerinde uyandırdığı güvensizlik; rakibi Jean Iwonja.- Kendisini bekleyen felaketli âkibet, cild IV.

Boğazkesen (Boğaziçi'nin Avrupa kıyısındaki kale). İnşâ ettiren hükümdar; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild II.

Boğra-Han Harun. Soyağacı; "hayatını belirleyen hareketler, cild I.

Bohârî (Osmanlı büyük-şeyhi). -I. Bâyezid'i işlemekten alıkoyduğu cinayet.- Ankara savaşından sonra esir ediliyor; Emîr Nureddin'in ona karşı muamele tarzı. - Timur'un onu karşılaması. - II. Murad'ın tahta çıktığı gün onun tarafından icra edilen merasim. -Bu hükümdar için ettiği dualar; soyağacı; İstanbul'un II. Murad tarafından muhasarası sırasında takındığı tavr. - Ölümü dönemi, cild II.

Bolevî, Bknz. Mustafa Böleri.

Bombalar. Bunların Osmanlılar tarafından ilk defa kullanıldıkları dönem, cild V.

Bonnac (Marki de; Fransa'nın İstanbul elçisi). - İran dolayısıyla Bâb-ı Âlî ile Rusya arasında savaş konusunda müdâhalesinin tesiri. -İstanbul'a elçi olarak yerine gelen kişi, cild XIV.

Bonaparte. Türklerin merdi iği ve cesareti hakkındaki düşünceleri, cild XVI.

Bonneval (Fransız generali). -Hakkında ayrıntılı bilgi. - İstanbul'a geldiği dönem; kendisine tahsisat olarak verilen para; onunla Rakoczy arasındaki anlaşmazlık.

- Avusturya'ya karşı düşünülmüş plânı. - Yükseldiği makam. - XV. Louis'ye sunduğu Bâb-ı Âlî ile Fransa arasında taarruzî ve tedafûî (saldın ve savunma) plânı.

- Gayretlerinden ötürü hükümetin onu mükâfatlandırması. - Ona itibârını kaybettiren şartlar. - Sürgüne gönderildiği yer; niçin? - Osmanlı siyaseti üzerindeki tesiri. Plânlarını uygulamaya koymakta Fransız elçisi Vileneuve'ün şahsında karşılaştığı engel; birbirlerine karşılıklı destek vermelerini gerektiren şartlar. Napolilerin onun müdâhalesine borçlu bulundukları Osmanlı İmparatorluğu ile imzaladıkları dostluk anlaşması. - Osmanlı İmparatorluğundun Avrupa devletleriyle münasebetleri üzerindeki tesiri.- Avrupa'da eavaşan devletler arasında ara rolü oynamasını Bâb-ı Âlî'yi nasıl düşündü-

rüyor. -Bâb-ı Âlî Fransa ile taarruzî ve tedâfûî (saldın ve savunma) bir anlaşma imzalaması hususunda sarfettiği gayretler. -D'Argenson'la mektuplaşmalar.-Prusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki münasebetleri kuvvetlendirmek hususundaki gayretlerinin boşa gitmesi. - Avusturya hükümetine karşı beslediği kin; niçin? -Fransa'ya dönmeyi tasarlıyor.- elçi Cestellane onu nasıl değerlendiriyor.- Ölümü, cild XIV, XV.

Borga (Alexandre; papa). -şehzade Cem konusunda II. Bâyezid'e teklifi. - Bu Şehzadeyi Fransa kralı VIII. Charles'a teslim ediyor. -Şehzade Cem vesilesiyle fazla çjkar açgözlülüğünün ona işlettiği cinayet. - kardinallerine karşı davranışı; nasıl öldü. - Yardımını isteyen Venedik'e verdiği cevap. - Macaristan kralı ve Venedik'le arasında bir taarruzî ve tedâfûî anlaşma yapmasına karar verdiren sebep, cild III,

Borissl (Venedikli tercüman). Sultan'm emriyle çarptındığı ceza; niçin? Cild VIII.

Bornemissa (Gregoire). - Ona nasıl lâkab takılmıştı; Erlau şehrine hizmetleri, Türkler tarafından muhasarası sırasında; Ali Paşa tarafından esir edildiği yer; felâketli âkibeti, cild VI.

Borrak (Burak) Reis (Davud-paşa donanması kaptanı). -Bâb-î Ali'ye karşı sefere çıktığında bindiği geminin büyüklüğü; Venedik donanması kumandanı Alban Armenio ve Loredano'nun girdiği savaş. - Ona ümitsizlik telkin eden karar, cild IV.

Boscamp (Tatar hanı nezdinde Prusya konsolosu). Bu hükümdarın kendisine karşı öfkesini tahrik etmesi; Polonya'nın hizmetine giriyor. - Stanislas Ponia-towski murahhas heyetiyle Bâb-ı Âlî'de gördüğü vazife. - İstanbul'da gördüğü muamele, cild XVI.

Bosnie (Bosna).- Doğu Roma'n in parçalanmasından meydana gelmiş bir prenslik; bir Türk eyâleti olduğu dönem. - Bu eyâlet halkı nasıl bir muamele gördü, cild III.

Bosnalılar. - Savaş tarzları, cild XIV.

Bosphore (Boğaziçi). - Bu kanal üzerine tarihî ve topoğrafik ayrıntılı bilgi. - Sularının tamamıyla donduğu yıllar. - Mamucca della Tor-re'nin şairane tasviri, cild XII.

Bostancılar. - II. Mustafa tarafından bunların üniformalarına getirilen düzen. - ordudaki görevleri. - Üniformalarının tasviri, cild XII.

Bostanzâde (III. Murad dönemi Kadiaskeri). İstifasını gerektiren sebep. - Yeniden göreve gelişi. - Bir sipahi isyanı sırasında bir Paşa'nın başım kurtarmak için cesurca davranışı. - Seadeddin'e beslediği kinin sebebi. - Ferhad Paşa aleyhine verdiği fetva; hangi şartlar altında? Voyvoda Michel konusunda Seadeddin'e karşı çıkması. - Ölümü; yerine atanan kişi, cild VII.

Boucâtüt (Fransa mareşali). -Yıldırım Bâyezid'le yaptığı savaşta Macaristan kralı Sigismond'u desteklemiştir, bu durum ve şartlar altında davranışı. - Esir edildi ve serbest bırakıldı, cild I.

Boudak (Budak). Bknz. Scnah (Şah). Budak.

Bourhaneddin (Burhaneddin) (I. Murad dönemi mantık âlimi). - Değerlendirilmesi. - Yazan olduğu eser, cild I.

Bouroun (Burun) Kasım (Şah Abbas'ın elçisi). Adının mânası; görevini yerine getirme tarzı; görev yeri Osmanlı ordusu karargâhıydı; burnunun büyüklüğü sebebiyle alay konusu oldu. - Adını değiştirmesinin sebebi ne? Cild VIII.

Boyacı Hüseyin. - İdamını halk tasvibetti; bu konuda ayrıntılı bilgi. - Mahkûmiyetinin sebebi, cild X.

Bragadino (Marco-Antonio). -Magosa savunmasında bu generalin güzel davranışı. - İmzaladığı teslim vesikası. - Tertiplen bir alayla şehrin anahtarlarını teslim etmek üzere Osmanlı ordugâhına gitti, cild VI.

Brancvan Cantacuzene Bessa-raba (Eflâk prensi). Kendisine yöneltilen bir suçlamadan temize çıkıyor; Bâb-ı Âlî nezdindeki tesirinin neticesi. - Veziriazam Rami Paşa tarafından İstanbul'a davet ediliyor; onun saltanatım tasvir eden şahıs. - Ustaca uyguladığı politika sayesinde onbeş yüä yakın bir zaman makamında kalıyor; en büyük düşmanı ve rakibi Bâb-ı Âlî tercümanı Maurocordato; aldığı emir onu Bâb-ı Âlîye gitmek bakımından korkutuyor. - Bu seyahat konusunda ayrıntılı bilgi. - Kendisini kaydıhayat şartıyla makamında tutulacağını bildiren beratı alıyor, cild XII, XIII.

Branicki (Polonya krallığı başkumandanı). - III. Auguste'ün ölümünden sonra Veziriazam Mustafa Paşa ile mektuplaşması. - Fransız elçisi M. de Vergennes'le münasebetleri, cild XVI.

Brankoran, Bknz. Brankovan Cantacuzene Besaraba.

Brankovich (Georges; Sırbistan despotu). - Onu Türklerle savaş hâline getiren sebab. - II. Murad'la barış anlaşması yapması imkânını veren şartlar. - Bu hükümdarın ona karşı maksatları; öfkesini nasıl başka yöne çeviriyor; Sultan'ın emirlerini yerine getirmeyi reddetmesi; bunun sonuçları. - Sultan Muradın ona karşı davranışı. - II. Mehmed'den aldığı mesaj. - II. Mehmed'in bu prence karşı açtığı savaş; başı elde etmesinin neye mal olduğu. - Ölümü; hükümdarı olduğu ülkede bıraktığı ailesi üyeleri, cild H.

Brognard (Avusturya elçisi). -İstanbul'da elçi olarak yerine atandığı kişi. - Görev yeri İstanbul'a merasim ve gösterişli bir alayla girişi. - Hükümetinden aldığı talimat ve konuları. - III. Mustafa'nın savaş projeleri, doktor Ghobis'nin elçiye verdiği dikkat etmesi gereken hususları açıklayan bilgiler. - Bâb-ı Âlî'nin Rusya ile savaş konusundaki tekliflerine verdiği cevaplar. -Fransiskan mezhebi kilisesiyle alâkalı olarak aldığı tâvizler. - Rusya'ya karşı savaş açıldığında San-cak-ı Şerif geçidini seyretmek istediği için İstanbul halkının ona karşı düşmanca bir tavır takınmasıyla mâruz kaldığı tehlike. - 1769 Rusya'ya karşı savaş ilânı dolayısıyla bir ihtiyat tedbiri olarak Veziriâzam'dan İstanbul'dan ayrılma izni alması. - Avusturya hükümet Başkanı prens Kaunitz'in ona yönelttiği azarlamalar; niçin? Ölümü, cild XVI.

Brousa (Bursa Anadolu şehri). Osman Gazi'nin şehrin kalesine karşı ele geçireceğini açıklayan gösterileri. - Şehrin on yıl boyunca mâruz kaldığı saldırılar. - İşgal edilmesi. - Bu şehir üzerine ayrıntılı tarihî bilgiler. - Şehrin bir yangının pençesine düştüğü dönem. -Sancak iken payitaht oluyor. -Şehri güzelleştiren yapılar. - Hükümdarlar onu uzun süre başkent olarak kullandılar. - Bursa'da mezarları bulunan hükümdarlar ve ünlü kişiler. - Bursa çevresinin güzelliği; tabî ve sınaî mahsul ve mamullerinin çekiciliği. - Osmanlı İmparatorluğu şehirleri arasındaki yeri. - Timur'un torunu Mehmed'in şehirdeki tahribatı, cild I, II.

Bruce (Rus generali). Rusya'nın 1769'da Türklere karşı açtığı savaşa katıldı, cild X.

Bulgaristan. Topoğrafik konumu, cild I.

Busbek (Ferdinan'ın elçisi). -Kanunî'nin ezdini de yerine getirdiği görev; müzâkerelerde uğradığı başarısızlık. - Sultan'ın onu hapsedtiği yer; esaretinden çıkardığı yarar. - Ali Paşa'nın ona karşı gösterdiği dostça davranış, cild VI.

Bussy Rabutin (Neustad şehri kumandanı). - 1683 yılında Türklerin Avusturya'ya karşı açtıkları seferde şehri şerefli savunması. -hangi şartlar

altında Avusturya ordusunun sol kanadına kumanda etmişti? Cild XII.

Butineur. Bir savaşçı sınıfa verilen ad, cild H.

Buyg (Alman ressamı), tabloları; bu tabloların bulundukları yer, cild II.

Byzance (Bizans İmparatorluğu). -İmparator Andronicus

Paleologue'un saltanatı döneminde bu imparatorluğun durumu. - İmparatorluğun kurucusunun adı. -Türklerin imparatorluğu Avrupa-da'daki topraklarına yerleşmelerinin tarihçesi. - Selânîk'in II. Mu-rad tarafından fethi neyi ifâde ediyordu? Varna savaşından sonra Bizans'ın sınırları, cild I, II.

Cafe. - İstanbul'da içilişinin ge-nelleştiği dönem. - Kahvenin Viya-na'da içilmeğe başlanması. - II. Mustafa döneminde kahveye yeni bir vergi getirilmesi; II. Süleyman döneminde kahvenin okka ile verilmesinde müslümanlarla hıristi-yanlar arasına bir istihkak farkının kanunlaştırılması, cild VI, XII,

Cafe Moka. Faydalarını Doğuda ilk anlayan kist, cild I.

Cafeler (Kahvehaneler). - İstanbul'da böyle bir müessesenin ilk açılışı.- Viyana'da ilk kahvehanenin açılış tarihi, cild VI, VII.

Cononî (olağanüstü yetkili Rus elçisi). 1739'da Bâb-ı Âlî ile Avusturya ve Rusya arasındaki barış anlaşması müzâkerelerinde bulundu, cildXTV.

Caïre (Kahire, Mısır'ın payitahtı). - Memlukların Yavuz Sultan Selim'in ordularına karşı gösterdikleri savunma: Türk hükümdarının şehir halkına karşı davranışı. - Bu şehir ve anıtları üzerine ayrıntılı bilgi. - Türklerin şehre taktıkları lâkab. - İsmail Pa-şa'nın valiliği sırasında şehirde çıkan veba hastalığı; bu konuda ayrıntılı bilgi. - İsmail paşa'nın şehir halkına gösterdiği iyilikseverlik ve fedakarlık, cüd IV, XH.

Calavrita (Peloponese şehri). II. Mehmed'in kalen'in teslimi sırasında muhafızlara karşı davranışı,

cüd m.

Calendrier (Takvim), Bknz. Tarihler.

Caliste m, (papa). - 6 Ağustos yortusunu bu tarihe değiştirme-sindeki sebeb. - Türklerle karşı haclı seferi için vaaz etmesi; bunun için bir filo donatması, elid m.

Calîntus Ottomanus. (Fâtih Sultan Mehmed'in kardeşi olduğu iddiacısı). Bu konuda ayrıntılı bilgi, cild X.

CaUîmachî (Bâb-ı Âlî tercümanı). - Yerine atandığı kişinin kimliği. - Eflâk voyvodalığına atanması. - Uğradığı âkibet, cüd XV, XVI.

Calycadnus (Karaman nehri). Bu nehirde boğulan imparator; kıyılarında

bulunan harabeler, c d VIII.

Caminiec, Bknz Kaminiec.

Canal (Kanal). - Sinan Paşa'nın Karadeniz'i bu vasıta ile Çanakkale'ye başlaması projesi. - Bu proje R  ıb Paşa tarafından tekrar ele alındı, c d VII, XVI.

Canale (Nicolas; Venedik amirali). Türklerin hakimiyetindeki topraklara tertipledi i sefer, Türklerin mukabelesi karşısında takındığı tavır, c d III.

Candl (Kandiye Girid adası  ehri). - Sultan .İbrahim'in saltanatı döneminde Türkler tarafından muhasara altına alınması. - şehrin savunma tahkimatı. - IV. Meh-med döneminde muhasarası dolayısıyla topografik konumunun tasviri. - Bu muhasara üzerine ayrıntılı b  i. - şehrin teslim olması ve adanın tamamının Osmanlı hâkimiyetine geçmesi, cild XI.

Can6e (Haya, Girid adası  ehri). - Bu  ehir üzerine ayrıntılı bilgi. - Sultan İbrahim döneminde türklerin şehri muhasara etmeleri, cildX.

Canons (Toplar). - Croia'nın muhasarası sırasında şehrin üzerine büyük cüsseli gülleler ya dıran II. Murad'ın toplan. - İstanbul muhasarasında kullanılmak üzere II. Mehmed'in d kt rd    toplar hakkında ayrıntılı bilgi. - Belgrad muhasarasında kullanılan toplatın namlu uzunluğu. - Türklerin Scutari muhasarasında kullandıkları toplaon kalibreleri. - Avusturyalılar tarafından Groswardein'de bulunan topun dikkate değer yapı, biçimi ve tarzı, cild II, III, XII.

Cantacuzene (Bizans imparatoru Genç-Andronicus' n hizmetk - rı). -Bu hükümdarla Orhan Gazi arasında yapılan savaş hakkında verdiği ayrıntılı bilgi. -Onunla Umurbey arasında kurulan dostluk. - Türkler üzerinde kazandığı zafer. -Constantinopole'de elde ettiği iktidar; bu iktidarı rakiplerine karşı kendisini savunmada kullanıyor. - Orhan Gazi ile ittifakında kendisine rehber edindiği siyaset; Kızının Orhan'la evlenmesinden önce yapılan tören. - İçinde bulunduğu tehlike. - İmparator Jean Poleologue'u zehirlemesi için kendisine yapılan teklif; Orhan'ın onu koruması. - Orhan'la dostlu unun ba ladı ı dönem. -Orhan'dan yeniden yardım istemesinin sebebi. - Tezembe  ehrini tekrar satın almasının fiyatı. - Süleyman'ın bu kaleyi vermeyi reddetmesi. - Orhan Gazi'ye bu hususu  ik yet olarak bildirmesi;  ik yetine aldığı cevap. - Jean Paleologue'la arasındaki rekabetin İmparatorluk bakımından me 'urn

sonucu, cild I.

Cantacuz ne (Constantin). -Medine'nin ona karşı beslediği kin; Bâb-ı   i nezdinde Medine'nin onun aleyhinde yaydığı iftiralar. -Sonunda

öldürülüyor; kim tarafından? Cild XI.

Cantacuzene (Demetrius; Eflâk voyvodasının esvabcıbaşı). -Gli-goraskul tarafından Veziriazam nezdinde bir vazifeyle görevlendirilmesi; Veziriâzam'a karşı davranışı. - Eflâk voyvodalığını ele geçiriyor. - Kaabiliyetsizliği; yerine atandığı kişi, cild XI, XII.

Cantacuzene (Emmanuel). Peloponese despotu Thomas'ın zulmünden kurtulmak için isyan edip kaçıyor; sığındığı II. Mehmed'in yanında da gözden düşüyor, hoşlanılmayan kişi durumunda muamele görüyor; niçin? Cild III.

Cantacuzene (Jean; imparator Joannes Ducas'ın nedimi). Rodos'u Cenevizlilerden almak için teşebbüse geçiyor; başarılı olamamasının sebebi, cild III.

Cantacuzene (Mechel). İdam ediliyor; mahkûmiyetine yol açan şartlar, cild XII.

Cantacuzene (Cherban-Şerbar; Eflâk prensi). Lâkabı neydi? 1683'de Türklerle birlikte Viyana muhasarasına katılıyor; dindarlığı; karakteri; prensliğini muhafaza etmekte kullandığı vasıta, cild XII.

Cantacuze*ne (Thomas; Sırbistan despotunun kardeşi). Semand-ra muhasarasında II. Murad'a karşı savunmada bulunması; cild III.

Can t e mir. - Yazdığı Osmanlı İmparatorluğu adlı eserin tenkidi; yaptığı garib hatâlar. - Bir Paşa'nın şişmanlığı üzerine kendisi tarafından anlatılan acâib bir fıkra, Constantin Cantemir lehinde taraf tutması; Çoban-Giray ailesi mirasçısına nazaran kendisinin hakir duruma düşmesi. - Sultan Mustafa yerine Sultan Ahmed'in oğlunu tahta çıkarma projesini Veziriazam Sürmeli Paşa'ya açmakla işlediği hatâ, cild I, XII.

Cantemir (Kan tem ir) (Costan-tin). - Eflâk voyvodalığına atandığı dönem; men'şei, cedleri. - Polonya ile gizli haberleşmesi. - Onu yerinde tutmak için Türkiye kararlı tedbirler uyguluyor. - Ölümü, cild XII.

Capello (Vicenzo; Venedik amirali). Preveze deniz savaşında Barbaros Hayreddin Paşa'ya karşı davranışı, cild V.

Caplstrano (Joannes; Fransis-ken rahibi). - Belgrad muhasarası sırasındaki vaazlarının tesiri. - Bu şartlar altında gösterdiği cesaret. - Ölümü; hâtırasına tazimleri; mezarının bulunduğu yer, cild III.

Capitulation (anlaşma). - İmparatorluğun kuruluşundan 1774 tarihine kadar Osmanlı hükümdarlarıyla yapılan anlaşmalar hakkında kısa bilgiler, cild XVII.

Caprera (Kont Albert de; Bâb-1 Âlî nezdinde Avusturya elçisi). Be-

raherinde bulunan kişiler. - İbrahim Paşa'nın kendisine gösterdiği kabul (Paşa Buda valisidir); Sul-tan'ın kendisini huzuruna kabul lutfunda bulunması ve muhteşem merasim. -Bütün görüşmelerden bir sonuç elde edilememesi. -Avusturya'ya karşı savaş hazırlıklarına şah İd oluyor. - H k meti tarafından geri çağırılıyor. - Türkler tarafından Tulu'ya nasıl götürüldü, cild XII.

Caraca (Karaca, büyük gemi). Bu ad nereden geliyor, cild II.

Carlowicz (Karlofça Barış Anlaşması). - Konferans için bu ma-hale çağırılan kişiler. - Bu anlaşma hakkına görüş ve düşünceler. -Kongrede elçilerin toplantıları üzerine ayrıntılı bilgiler; toplantılarda  z mlenen meseleler. - neticelenmesi dönemi. - S resi ve toplantı sayısı. - Bu konferansın neticesi ve sonrası üzerine görüşler. - Esirler konusunda maddeler, - Anlaşmayı oluşturan maddelerin sayısı. - Sınırların belirlenmesi içinde gecikme; bunun yapıldığı dönem, cild XII, XIII.

Carlowicz (Karlofça, Avusturya şehri). Topografik konumu, s rları içinde baņ anlaşması imzalanması şehre  n kazandırdı, cild XII.

Carniole. - Osmanlıların bu ülkeyi ilk defa istilâ ettikleri dönem. - Bu millet tarafından İstilâ edilmelerinin sayısı, cild II, IV.

Caro (Sultan III. Mustafa'nın doktoru). - Soyusopu. - Görevinden yararlanarak kullandığı tesiri, cild XVI.

Casanova (Avusturya'nın İstanbul elçisi). - Bâb-ı Al  nezdinde gördüğü görev. - Viyana'ya dönüşü, cild XI.

aşimir (Polonya kralı). II. Mehmed'e itirazı, cild II.

Castagneres, Bknz. Chataune-uf (marki de).

Castaldo (Ferdinanın ordusunun generali). - Türklere karşı Lip-pa muhasarasına katılması. -R hib Martinuzzi'nin entrikalarına Ferdinand'ın dikkatini çekmesi: bu rahibin öldürülmesi olayına katılması, cild VI.

Castellan (Marki de, Fransa'nın İstanbul elçisi). Bu görevde yerine atandığı kişi; Belgrad anlaşmasının yürürlüğü konmasındaki rolü. - İlk defa sarayın bazı dairelerini görmek müsaadesi alabilen ilk hristiyan elçi oluyor. - Bâb-ı Âl 'yi Fransa ile taaruz  ve tedaf i (saldın va savunma) bir anlaşma imzalamaya ikna etmek hususundaki gayretleri. - M. d'Argenson'a yazdığı ve içinde Osmanlı h k metinde beğendiği kişi ve hu-sulan değerlendirdiği mektub. - İstanbul'a elçi olarak yerine gelen kişi, cild XV.

Castel-Nuova (Dalmaçya kalesi). - Topoğrafik konumu. - Karma hristiyan donanması tarafından muhasaraya alınması, cild V.

Castriota (George), Bknz. Scanderbeğ (İskender Bey).

Catherine (Kateriria Rusya im-paratoriçesi). Bâb-ı Âlî ile imzaladığı anlaşma. - Osmanlı İmpara-torluğu'na karşı savaş hazırlıklan. - Savaşa son verilmesi konusunda Bâb-ı Alîye yazdığı mektup. - Bâb-ı Âlî ile Avusturya arasında yardım anlaşması imzalandığı haberinin onda uyandırdığı endişe. - Avusturya'ya tekliflerde bulunması. -Polonya için kullandığı ifade. - Avusturya'nın arabuluculuğunu kabul ediyor.- Ölümü dönemi, XIV, XVI.

Catherine de Brandenbourg

(Transilvanya prensi Bethlen'in eşi). IV. Murad'ın ona verdiği, kocasının ömür boyu Transilvanya tahtında kalacağını bildiren berat, cildDC.

Cavalerie (Süvarilik). Osmanlı-lardaki teşkilatı üzerine ayrıntılı bilgi, cild I.

Caverne Veteranı. Bulunduğu yer, hangi şartlarla bu adın verildiği, cild XII.

Cehryn. Bu kalenin durumu. -1677'de Türkler tarafından muhasarası. - 1678'de yeniden muhasarası, cild XII.

Ceinture (Kemer). Gucurat prensinin Kanuni Sultan Süleyman'a sunduğu kemerin değeri, cüdv.

Centerion Zacharias (Bizans imparatoru Constantin'in eniştesi). Peloponese despotlan Demetrius ve Thomas'a karşı tahrik ettiği isyan, cild III.

Cephalonie (Kefalonya adası). -Ayn zamanlarda onu ellerine geçiren devletler; Venedikliler tarafından fethedildiği dönem. - Bu parlak askerî hareketi anlatan kitabe, cildIV.

Cervantes (Don Kişot adlı eserin yazarı). Sol kolunu kaybettiği savaş, cild VI.

Cesare (Kapadokya'nın merkezi). Kilisesinin şöhreti, cild I.

Cesarini (Julien; papa vekili). -II. Murad'a karşı savaşa katılması.' - Sultanla Macar kralı Vîadislas arasındaki banş anlaşmasının bo-zulmasındaki tesiri. - Varna savaşı üzerindeki görüşü, cild II.

Champuant, Bknz. Chiene-ventre.

Charles VI. (Avusturya imparatoru). - Tahta çıktığı dönem; taç giyme töreni. - Ölümü; Belgrad anlaşmasında kararlaştırılan sınırla-ın belirlenmesi müzâkerelerindeki kötü tesiri cild XV.

Charles VIII. (Fransa kralı). -

Şehzade Cemin İtalya'ya götürülmesine müsaade etmesi. - Bir Fransız ordusuyla Roma'ya girmesi dönemi. - Papa Borgia ile bir banş anlaşması imzalaması; Cem'e sahiplenmeyi başarıyor. - Bu şehzadenin hazin akıbeti

karşısında duyduğu üzüntü, cild III.

Charles XH. (İsveç Kralı). - Pol-tava savaşından sonra onu Osmanlı topraklarında sığınacak yer aramak zorunda bırakan şartar üzerinde ayrıntılı bilgiler. - Onunla Osmanlı h k meti arasında kurulan münasebetler; Veziriazam Ali Paŗa'ya karŗı aldığı tavır. - Bu Pa-ŗa'nın gönderdiği hediyeleri reddetmesi. - Fransız elçisi Feririol'un bunama hastalığına yakalandığını öğrendiğinde söyledikleri. -Veziriazam Baltacı Mehmed Pa-ŗa'nın Deli Petro ile banŗ anlaŗması yapacağını öğrendiğinde itiraz etmesi. - Bu gibi şartlar içinde gösterdiği  fke. - Sultan'm kendisini ülkesine dönmeğe davet ettiği mektup; Türkiye'de kalmakdaki isr n. - Kendisi bakımından çıkan netice. - Bir süre sonra ülkesine dönmeyi kendi istiyor. - Bu vesileyle Sultan'ın verdiği hediyeler; kralın dönüş kıtası; ona nasıl bir lakap takılmıŗtı, ölümü, cild XIII, XIV.

Charles de Lorraine 1664 Sa-int-Gothard savaşında gösterdiği cesaret, cild XI.

Charles-Quint. - Kanunî Sultan Süleyman'ın ona bakıŗı. - Bu hükümdarla boy  l şmek için ülkesinden ayrılıŗı. - Kardeŗi Ferdi-nand lehinde müdâhalede bulunması için Sultan'a yazdığı mektup; Veziriazam İbrahim Paŗa mektubu saygıyla kabul ediyor. - Tunus fethi için Barselona'dan harekete geçtiği dönem; sefer kuvvetlerinin

durumu. - şehrin muhasarası üzerine ayrıntılı bilgi. - Charles-Quint ile Molla Hasan arasında banŗ anlaŗması; Kuzey-Afrika kı-yılanndan ayrıldığı gün. - Tunus seferinde imparatorun davranıŗının değerlendirilmesi. - Bu seferin savaŗlarını çizen ressam. -Cezayir'e karŗı yönelttiği sefer.-Fırtma yüzünden donanmasının fel kete uğraması. - Ric'at sırasında karŗılaŗtıđı güçlükler.- Kanunî ile imzaladığı anlaŗma. - Banŗ anlaŗması m t rekeyi takibediyor. -ölümü dönemi, cild V, VI.

Chateauneuf (Fransa'nın İstanbul elçisi). - Fransa'nın İstanbul elçiliğine atanıyor. - Aldığı talimat.- Osmanlı h k metine yaptığı tekliflerden elde ettiği neticeler. - Bab-ı Âliye tavsiye ettiği politika. - Bâb-ı Âli'de r ŗvet olarak verdiği paralan niçin? Cild XII.

Chevaliers de Rhodes (Rodos şövalyeleri). - Timur'a karŗı davranıŗları. şövalyelerin II. Mehmed'le anlaŗma imzalamaları. - Mesih Paŗa tarafından Rodos adasının muhasara edildiğinde Türklere karŗı kahramanca savunmaları. -şehzade Cem dolayısıyla II. Bâyezid'le yaptıkları anlaŗmanın metni. - Bu bahtsız şehzadeye karŗı davranıŗları. - Cebren alınan parayı geri ödemede sözlerinde durmaları, cild I, II, III.

Chmielnicki (Ukrayna Kazaklarının hetmani). Men'sei; bahtsız-lıklan; bulunduğu makama gelmesini borçlu bulunduğu şartlar. -Ülkede kendisini temsil etmekle görevli Ginovski'ye nasihatleri.-Haksız yere otorite iddiasında bulunması. - İddiaları üzerinde açıklamalar. - Tehlikeli dunun. - Ölümü, Cilt XII.

Choiseul (dükde). Bâb-ı Âlî ile arasındaki 1770 müzâkereleri, cild VI.

Chretiens (Hristiyanlar). -Bosna hristiyanlarının prens Eugene'den izin istemeleri; niçin? II. Süleyman saltanatı döneminde ödedikleri kahve vergisi ve bunun mü si umanlar tarafından ödenen vergiyle kıyaslanması. - Karlofça barış anlaşması dolayısıyla elde ettikleri çıkarlar. - Keeprila'nın Bâb-ı Âlî tab'ası kimselere karşı gösterdiği insanca davranış. -Kendisinden sonra gelenler onu örnek almış olsalardı, Yunanlıların son isyanında bunun delilini vereceklerdi, cild XII.

Christodulas (Rum mimar). Cami mimân olarak II. Mehmed tarafından mükâfatlandırıldı, cild II.

Chypre (Kıbrıs adası). - Adının men'sei; şâirler tarafından konulan adlar. - Yüzölçümü ve topogra-fik konumu; ayrıntılı tarih ve istatistik bilgisi. - Osmanlı seferlerinin hedefi olarak Kıbrıs - Adanın muhasaradan önceki durumuna bir göz atış. - Düşmanlık münasebetleri. - Osmanlıların eline geçmesinden sonra ada gelirlerinin yönü.- Halkı itaat altında tutmak için Frank-Mehmed Paşa'nın bir pazartaşı üzerine yazdırdığı tehdit; bir başkaldırma hareketi. - Kıb-ns'da kumandana verilmek üzere yeniden şahıs idaresi kurulması. -1766 yılında çıkan karışıklıklar, cild VI, XII, XV, XVI.

Cicala. Bknz, Digaralizade

(Cigaralizâde).

Cios, Bknz. Kemlik. Clemantins (tepeler). Bu bölgenin halkı üzerine ayrıntılı bilgi, cild IX.

Coiffure (serpuşlar). - Orhan Gazi döneminde Rumların, Türkmen ve Osmanlıların başla ina giydikleri serpuşlar. -. Başlıkların uğradığı değişiklik. - II. Mahmud'a kadar Osmanlı hükümdarlarının başlıklarının men'sei. - Saray subaylarının giydikleri kenarları sırmalı başlıkların men'sei, cild I.

Collonitz (râhlb). Kandiye mu-hasarasındaki güzel davranışı; 1633 Viyana muhasarasından sonra dokunaklı iyilikseverliği, cild XII.

Colonna (Marco-Antonio). -Türklere karşı verilen Lepanto deniz savaşına katılması. - Roma'ya muzafferâne gidişi; Meryem tapınağı önündeki kurban sunuşu; Senato'nun ona tazimlerini bildirmesi, cild VI.

Colonne de l'Empereur Theodose (İmparator Theodose sütunu). Bu

sütünün yıkılması sebebi ve ayrıntılı bilgi, cild VI.

Colonnes de l'Empire (İmparatorluk sütunu). - Türkiye'de dört adet olan bu adın verilmesi. - Bunlar Osmanlı anayasasının temellerini oluştururlar. - Tarihçi Ali'nin Osmanlı idaresinin bu dayanaklarına karşı çıktıklarını belirttiği şahışlar, cild III, VII.

Colosse de Rhodes (Rodos'un dev cüsseli heykelleri). Rodos şehrinin sahip bulunduğu bu ad verilen çeşitli heykeller üzerine ayrıntılı bilgi, cild III.

Com tes (Kuyruklu yıldışlar). Timur döneminde görülen kuyruklu yıldış hakkında ayrıntılı bilgi. - Bunlar  zerine İranlıların b t l iti-kadlan. - Sultan Ahmed'in vefat ettiği gün görülen kuyruklu yıldışın sebep olduğu büyük heyecan, cildn,vn,vn.

Comandants (Kumandanlar). Bizanslılar kalelerin imkânları elverdi ince Bizans İmparatorluğu sınırlarını savunuyorlardı; bu hususta Michel Paleologue'un getirdiği reform, cild I.

Commorce (Ticaret). - Ticaretin serbest olması Karlofça anlaşmasında tesbit edildi. - İsveç'le Bâb-ı    ile arasında 1737 yılında yapılan ticaret anlaşması. - Fransa ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ticarî münasebetleri daha fazla canlandırmayı hedef alan anlaşma, c d XII, XIV, XV.

Communaute des Femmes

(Kadın Cem ati). Yenilik taraftarları bu prensibi Osmanlı İmparatorluğu'nda yaymaya çalışıyorlardı; bunların âkibeti, cild VIII.

Comnene (David; Trabzon imparatoru). Yerine geldiği hükümdar; ona İmparatorlu unu kaybettiren şartlar. - II. Meh-med'den zarar-ziyan karşılığı olarak tazminat alıyor. - Sultan'ın bütün ailesiyle kendisine karşı muamelesi, cild III.

Conciles Ecumeniques (Ruhan  Meclisler). İznik'de toplananlar üzerine ayrıntılı bilgi, cild I.

Congres (Kongreler). - Bâb-ı    ile Rusya arasındaki savaş konusunda Niemirow'da toplanan kongre üzerine rapor. - 1739'da Belg-rad'daki kongrenin neticesi. -1772'de Fokşan'da toplanan kongre üzerine ayrıntılı bilgi; hedefi. -Toplantıların Bükreş'de başlaması. - Orada kararlaştırılan şartlar. -dağılması. - Bu durumun ba landı ı sebep. - Bükreş kongresi üzerine ayrıntılı bilgi, cild XIV, XVI.

Congres Scientifiques (fafi Kongreler). III. Mustafa saltanatı döneminde toplanan kongre üzerine ayrıntılı bilgi, cild XVI.

Costantin. Kurucusu olduğu imparatorluk

Constantî (Dragoes), Bknz. Paleologue (Dragozes).

Constantîn (Porphyrogenete; Bizans İmparatoru), cild I.

Constantinople (imparatorluğu), Bknz. Bizans (imparatorluğu).

Constantinople (Doğu Roma İmparatorluğu payitahtı). - Bu kalenin Franklardan Michel Paleologue tarafından alınması. -Osmanlıların ilk muhasarası. - Yıldırım Bâyezid'in uyguladığı ablukanın süresi. - II. Murad'm şehri muhasarası. - Muhasara altındakilerin paniğe kapılmaları. - Bu şehir hakkında tarihî ve topografik ayrıntılı bilgi. - Şehrin bugün sahip bulunduğu kapıların sayısı. -Hakkındaki çeşitli kehânetler. -Şehrin Araplar tarafından muhasarası. - İkinci Mehmed'in şehri ele geçirmeğe çalıştığı dönem. - O sırada Rum ve Lâtin kiliseleri konusunda şehirliiler arasındaki kavgalar. - II. Mehmed'in şehri muhasarası üzerine ayrıntılı bilgi. - Hücumun arefesinde şehir ve civarının verdiği görüntü. - Taarruz sırasındaki dayanması hakkında rapor.-Şehrin dayanamayıp düştüğü dönem. - Şehir kuruluşundan beri kaç muhasaraya dayandı? Surların inşâsı ve bakımıyla alakalanan hükümdarlar. - Ayrı dönemlerde şehre yerleşmek üzere gelen halk toplulukları. - Şehirde yıkımlara yol açan 1509 depremi. - n. Bâyezid'in depremin sebep olduğu yıkımı onarmada gösterdiği sür'at. - Şehirde suyun her bölgeye taksimi amaç iyi e çeşitli dönemlerde gerçekleştirilen yapılar. - Şehirde korkunç bir yangm felâketi. - Kazakların İlk defa şehrin surları önünde gördükleri dönem. -Müthiş bir veba can kaybına yol açıyor. - Şiddetli bir kasırga şehrin binalarını yıkıyor. - Husrev Paşa'nın istifa ve ölümünden sonra şehir ayaklanmalarına sahne oluyor. - IV. Murad döneminde şehirde büyük bir yangm felâketi baş-gösteriyor. - IV. Mehmed döneminde daha korkunç bir yangınla karşılaşılıyor. - Bir Fransız filosunun getirdiği sahte paraların tedavüle konulmasının peşinden şehirde kargaşalıklar baş gösteriyor. , 1680 yılında şehirde olağanüstü göserilerle karşılaşılıyor. - 1687'de yangm ve açlığın tahribatı. - İstanbul limanında çıkan benzeri görülmemiş bir fırtına. - Şehrin karşılaştığı şiddetli zelzele. - 1693'de çıkan yangın ve neticesi. - Aynı yıl başka bir yangm. - Limanında olağanüstü bir balık. - Bir barut de-ğirmeninin infilâk etmesi sonucu çıkan yangın, 1698'de çıkan bu yangının sebep olduğu hasar. - III. Ahmed döneminde karşılaşılan ve şehri sarsan deprem. - Üç yıl içinde çıkan ve şehre büyük zararlar veren yangınların sayısı. - 1750'de alevleri şehri kül yığınınna döndüren ve 1751, 1755, 1756 yıllarında da ortaya çıkmaktan geri kalmayan yangınlar. - 1755'de III. Os-man'ın tahta çıkışı sırasına rastlayan olağanüstü soğuk. - Aynı olayın görüldüğü çeşitli dönemler. -HI. Ahmed ve III. Mustafa saltanatları

dönemlerinde  ehir nüfusunun artışı. - 1767 ve 1770 yıllarında çıkan yangınlar. - Pl ninin ve sur dı ı mahalleleriyle  ehir mahalleleri taksimatının açıklamaları." Sur içinde ve sur dışında bulunan cami ve medreselerinin sayısı; bunların yapım tarihleri ve kimler tarafından te'sis edildikleri; durumları ve kendi hadi relerin d eki mezarlar; bu yapılar hakkında ayrıntılı bilgiler, tablolar, cild I, II, III, IV, V, VI, IX, XI, XII, XV, XVI, XV \ XVIII.

Costructions (Yapılar). - Lala  ahin Paşa'nın   hretini arttıran yapılar. - Yıldırım Bâyezid'in yaptırdığı binalar. -  elebi Mehmed'in yapılan üzerine ayrıntılı bilgi. - II. Murad'm yaptırdığı binaların özelliğı. - II. Mehmed'in Boğaziçi'nin Avrupa yakasında yaptırdığı hisar.

- II. Mehmed'e borçlu bulunan binalara bir göz atış. - II. Bâyezid'in inşa ettirdiğı binalar. - Süleymani-ye câmiinin tamamlanması. -Kanunî Sultan Süleyman döneminde su yolları ve birçok köprü yapımı. - Selim döneminde Edirne Selimiye câmiinin temelinin atılması. - Bu hükümdar döneminde yükselen anıtlar. - III. Murad dönemi yapılan. - Birinci Ahmed döneminde yapılan cami ve  e meler.

- II. Mustafa dönemi yapılarının anlamı. - Veziriazam Köprülü'ye borçlu bulunan cami ve anıtlar ve binalar. - III. Ahmed döneminde yükselen yapılar. -1. Mahmud dönemi yapılarının anlamı. - III. Mustafa'nın y kselttiğı anıt yapılar. - Bknz: İstanbul camilerinin tasviri ve tarihî tablosu, cild XVIII, cild I, II, III, IV, VI, VII, VIII, XHI, XIV, XV, XVI, XVIII.

Contarini (Carlo). Navarin hi-sannı al akla Türlere teslim ediyor; Pesaro'nun onu  arptırdğı ciz , cild IV.

Contarini (Paul). Malvasie'nin Napoli  ehrinde Osmanlılara karşı savunması, cild IV.

Contarini (Simon; Venedik elçisi). - Venedik cumhuriyetiyle Bâb-i   l  arasında gerçekleştirmeyi başardığı anlaşma. - Kendisiyle al akalı ayrıntılı bilgi, cild XIV.

Contarini (Tommaso). Venedik cumhuriyeti tarafından Kanunî Sultan Süleyman nezdinde görevlendirilmişti; Kanunî tarafından huzura nasıl kabul edildi; elçiliğinin neticesi, cild V.

Copepcs (Köpekler; Doğı a ireti). Adı nereden geliyor? Menşei, cild II.

Coran (Theolosos; Manuel Paleologue'un sarayının yorumcusu). - Taht iddiası konusunda II. Mehmed nezdinde görevlendirilmesi. - Hayatının bazı özellikleri konusunda ayrıntılı bilgi. - Constani-nople sâkinlerinin kendisine   ke duymalan. Uğradığı âkibet, cild II.

Corcyre, Bknz. Corfou (Korfu).

Corfou (adası). - Topoğrafik durumu; şekli; Çeşitli isimler takılmış olması; bu ada üzerine tarihî ayrıntılı bilgi. - Kanunî döneminde Türklerin istilâ hücumu, cild V.

Corfou (Korfu; adarım bu addaki şehri). Kanunî Sultan Süleyman'ın muhasarasına dayanmıştı, cild V.

Coribut (Michel; Polonya kralı). - Tahta çıkışı; Bâb-ı Âlî'ye gönderdiği elçilik heyetinin amacı. -Veziriazam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın kendisine gönderdiği mektup. - Bâb-ı altıye karşı desteklediği savaş, - Ölümü, cild XI.

Corlnt (Peloponese (Pelopo-nez] şehri). - Türklerin bu şehre verdikleri ad. - Bu şehir üzerine tarihî ayrıntılı bilgi, cild II.

Koron (Mora şehri). - Andre Doria tarafından muhasara edildi; bu konuda ayrıntılı bilgi. - Kalenin Kanunî'nin birlikleri tarafından alınması. - Kalenin teslimi sırasında halkın durumu. - 1685'de Venedikliler şehri kuşatıyor. - Teslim oluşu, cild V.

Corporasyons (loncalar). Bu müesseselerin Bizans'daki eskiliği, cild IX.

Corvin (Mathias; Macaristan kralı). - Kendisinden yardım isteyen Wlad'a karşı davranış tarzı. -Yaitze şehrini muhasarası. - Bu hükümdânın Bosna'ya girişi; Türk kuvvetlerinin baskısı karşısında ric at zorunda kalması. - Düğünün ve Semendra muhasarasının ha-zırlıklanıyla meşgul bulunduğu sırada aldığı zafer haberi. - Viyanayı muhasara ettiği yıl. - II. Bâyezid'le yaptığı mütareke. - Bu Pâdişâhın elçisini kabul ettiği yer. - Elçiye hükümdarına bildirmek görevini verdiği cevap. - Macaristan'ın bu kralın ölümünden sonraki durumu, cild IV.

Cosaques (kazaklar). İlk -defa İstanbul surları önünde görünmeleri dönemi. - Polonya'ya karşı düşmanca hareketleri. - Bu halkın tarihçesi; bölümleri. - Lipkanlann Polonya akınları, cild IX X, XI, XH.

Costumes (giysiler). - Osman Gazi'nin giysisinin tasviri. - Orhan Gazi döneminde Rumlann, Türkmen ve Osmanlıların başlanndaki serpuşlar arasındaki ayrıntılar. -Bu başlıkların çeşitli dönemlerde geçirdikleri değişiklik. - Selim döneminde Osmanlı giysileri. -Kanunî döneminde görülen değişiklik. , Türkiye'de kişilerin rütbe ve makamını bildiren giysiler üzerine ayrıntılı bilgi. - Ahmed m. saltanatı döneminde kadınların giyinişlerini düzenleyen ferman, cild I, IV, V, XIV.

Coucy, Yıldırım Bâyezid'le savaşında Macaristan kralı Sigis-mond'a verdiği destek; bu şartlar içindeki davranışı; ölümü, cild I.

Coulers (Renkler). Her milletin bayrağında kullanmak için seçtiği

renklerin özel mânası, cild I.

Coueurs (Ulaklar). Bunları sarayında müessese hâline getiren Sultan, cild XI.

Coutumes (Adetler). - Sofra takımı kullanmakta Müslümanların âdetleri nedir? - Memurlarının istibdadından şikâyetlerini hükümdara duyurmak hususunda Doğu milletleri insanların başvurdıkları yollar. - İranlıların yemekten önce önem verdikleri husus. - Osmanlı İmparatorluğu insanların başlarında m eş'al e taşıdıkları hâl ve şartlar. - doğuda bir kürk veya hil'at verme ve geri almanın manâları. - Sultan şerefine verilen veya Sultan'ın verdiği bir ziyafette Avrupa devletlerinin İstanbul elçilerinin uymak zorunda oldukları hususlar. - Hareme gittiklerinde Sultanların giydikleri çizmeler niçin? . - Osmanlı prenseslerinin nişanlamalarında görülen teşrifat ve tören, cild VI, X, XI, XV, XVI.

niz'de savaş halindeyken bu hanlıkta patlak veren kargaşalıklar; bu olayları tahrik eden sebebler. -Bu ülke hanının bağımsızlığını ve hanedanının Osmanlı hâneanından üstün olduğunu ilân ettiği dönem. - Yeni bir ihtilâl sahne oluyor. - Bu ülkeyi sarsan kargaşalıklar. - Bu ülkenin hanları tarafından Avusturya hükûmetine birbiri peşi sıra gönderilen elçilik heyetleri, ki bu dönem 1633'den 1680 arasını kapsıyor. - Halk, hanları hakkındaki şikâyetleri IV. Mehmed'e ulaştırıyor; aldıkları memnurluk verici sonuç. - Seadet Girayla ülkenin birinci ailesi Şi-rinbeyler arasındaki anlaşmazlığın sebebi. - Berzhta vücuda getiren tahkimat eserleri. - Bu ülkenin fethini gerçekleştiren Rus generali cild IV, V, VI, VII, IX, XII, XIV.

Crimes (Cinayetler). Politik se-beblerle birçok Doğu ve Batı hükümdarlarının işledikleri cinayetler üzerine bir göz atış, cild VI.

Croatie (Hırvatistan). - Kanunî Sultan Süleyman'ın Belgrad'ı fethinden itibaren bu ülkede cereyan eden olaylar, cild V.

Crete (Girit adası). - durumu hakkında, halkı ve tarihi üzerine ayrıntılı bilgi. - Sultan İbrahim'in bu adaya karşı açtığı sefer, cild X.

Crimt (Kıhm hanlığı). - Kırımlılar hakkında II. Selim'in kanaati. -İdaresi altında bu hanlığın uğradığı değişiklikler (politika açısından).

- Hanlığı işgaliyle gelen inkılâplar.

- Kanun! Sultan Süleyman Akde Croia (Arnavutluk şehri). - İskender Bey'in eline nasıl düştü; kaledeki kuvvet. - II. Murad'ın burasını muhasara etmesi. - Arnavutluk sancakbeynin muhasarasına karşı koyusu. - II. Mehmed şehri bizzat tehdit ediyor. - Teslim olma durumu. - İşgali; şehir sakinlerinin akibeti. - Bu şehir üzerine ayrıntılı tarihî ve topogra-fik bilgi, cild

II, IH.

Croissant (Yanm ay). Osmanlı devletinden önce bu alametın kul-
lanılması, cild I.

Csanad (Macar şehri). - Topografik durumu; ayırdedici özellikleri. -
Türklere teslim oluşu, cild VI.

Cyrille (İstanbul Rumları patriği). -IV. Murad'ın saltanatı döneminde
uğradığı akıbet, cild IX.

Cyrus (İran hükümdarı). - Hükümdarlığın memurlarını azletmesine
sebebi olan düşünce. - Kurucusu olduğu imparatorluk; Doğu milletleri onun
hakkında nasıl düşündü, cild II.

Cysique. Bu şehrin tarih açısından tasviri, cild I.

Szaki (Rakoczy'nin yerine geçen). - Transilvanya tahtı üzerindeki
iddiaları. - Macaristan muhaliflerinin başına geçiyor; öldüğü yer, cild XV.

Çar veya Tzar. - Bu kelimenin açıklanması, cild VI.

Czartorisky (aile). - Fransız memurları tarafından bu aile aleyhine
tezgâhlanan entrikalar; niçin? - Potocki'nin bu aileyi hedef alan iftirası, cild
XV.

Czartorisky (Polonyalı prens). Polonya'nın bazı İstanbul elçileri
hakkında kütüphanesinde bulunan vesikalar, cild VI.

Czernin (Hermann, Baron de; Prag asil sınıfının başı). - İmparator
Mathias tarafından elçilikle görevlendirilmesi; İstanbul seyahati sırasında
kendisi için düzenlenen kabul resmi. - Bu şehre girişinin uyandırdığı alâka. -
Hapsediliyor; niçin? Sultan'ın huzura kabul lüt-funda bulunması. - Bâb-ı âli
katındaki görevi hakkında ayrıntılı bilgi. - Viyana'ya hareketi. - Seyahati
sırasında ortaya çıkan kaza. -yeniden Bab-ı Âlî katında güvenilir belgesi
veriliyor; niçin? - Sultan İbrahim'in onun için düzenlediği

Kabul resmi. - elçiliğinin neticesi, cild VIII.

Dağıstanlı Aliaga, - Bknz. Dağıstan! Aliaga (III. Mustafa'nın
başmabeyincisi).

Dalmatie (Dalmaçya). Kanunî Sultan Süleyman'ın Belgrad fethinden
beri bu ülkede cereyan eden siyasî olaylar. - Karlofça barış anlaşması
gereğince Venedik'e veriliyor, cild V, Xn.

Daltaban Mustafa, Bknz. Mustafa Daltaban.

Damad Ali (silah dar-paşa; III. Ahmed'in gözde adamı). - Evvelce
bulunduğu makam. - Nişanlandığı prenses. - Veziriazam Çorlulu Ali Paşa'ya
karşı beslediği kinin sebebi. - Onun yerine Veziriazam olması için
desteklediği kişi. - Saraydaki kudreti ve nüfuzu; bunun uyandırdığı

kıskançlık. - Geçici olarak yürüttüğü görev. - Veziriazam İbrahim'in onun hayatını hedef alan sulkasd tasavvuru.- Veziriazamlığı kendisine kabul ettiren sebep; doğum yeri; Rusya ile banşı kuvvetlendirmek istiyor; bu konuda imzalanan anlaşma. - Mısır'da asayişin yerleşmesine dikkat gösteriyor. - Mora savaşıma hareket için Sultan'ın elinden Sancak-ı Şerifi alıyor; bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi. - Bu şartlar altındaki davranışı. - devlet adamı kabiliyetinin değerlendirilmesi. - Meşgul olduğu reformlar. - Avsutura ile savaşmak için istediği beyanname. , bu vesileyle gösterdiği karakter. -sefere çıkmak için yaptığı hazırlıklar. - Bu konuda Edirne'de toplanan mecliste ileri sürdüğü kanaat. - Prens Eugene'e gönderdiği cevap mektubu. - Bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi. - Ölümü. - Mezarının bulunduğu yer, cild XIII.

Damad Hasan Paşa (II. Mustafa saltanatı dönemi sadaret kaymakamı). - Lakabının nasıl konduğu; kocası olduğu prenses. -Veziriazam olarak yerini aldığı şahsiyet; menşei; hakkında ayrıntılı bilgi. - Asayişin kurulması konusunda Şeyhülislâm'la arasında geçen konuşma. - Gösterdiği çıkar gözetmeyen tutumu. - Cömertliğinin delili, - Rusya'nın Karadeniz'de silahlanmasına karşı aldığı tedbirler. - Ulemâ zümresini isyancılardan temizleme teşebbüsüne giriyor. - Düşmesini hızlandıran kişiler. - Azledilmesi; sürüldüğü yer. -İdarede kendi eseri olan hareket* ler, cild Xni.

Damad İbrahim Paşa (III. Ah-med saltanatı döneminde kaymakam ve veziriazam). - Hakkında ayrıntılı bilgi. - Evlendiği prenses. - İmparatorluk veziriazam makamını reddetmesi. - Kabul etmesini gerektiren şartlar.- Liyakat ve ahlakının değerlendirilmesi; yararlandığı destek. - Müzakerelere rağmen ihtiyatlılık olarak Avusturya'ya karşı savaş hazırlıkları. - Pa-sarofça anlaşmasındaki payı. -Edirne'ye gelişinde parlak kabul resmi. - İdaresi dönemini belirleyen hareketler. - Avusturya elçisine verdiği ziyafetler. - Kendisi tarafından İsveç kraliçesine XII. Charles'ın ölümü dolayısıyla yazılan başsağlığı mektubu. - diplomatik münasebetlerinde gösterdiği tavır. - İdaresi dönemine getirdiği yüksek zekâ ve ekonominin değerlendirilmesi. - İlim adamlarına karşı koruyuculuğu ve Sultanı öven tarih düşürme mısraları. - Bazı seçkin kişilerin ölümüne sebep olmasından ötürü üzüntüler. - III. Ahmed'in oğullarının sünnet düğünlerinde duyduğu şeref. - Bu vesileyle yapılan şenliklerdeki pay». -

Bu şenliklerin hemen peşinden aldığı İdarî tedbirler. - Politikasının karakteri; şenlikler ve yapılara karşı üstün zevki; yaptığı anıtlar ve binalar. - Ulemâ ve ilimlere karşı büyük saygısı.- Sultan'ın kendisini ziyaretleri. -

Uygulamaya koyduğu adalet. - İran elçisi Murteza Kulihan'ı kabulü. - İran'daki hanedan değişikliğinden yararlanması. - Rusların Hazer denizindeki gelişmelerinden duyduğu endişe. -Bâb-ı Âlî ile Rus Çarı Petro arasında çıkan büyük güçlükler. - Zorunlu bir sebeble İran'a savaş ilan etmesi. - Muhasemâtın başlaması. - Bâb-ı Âlî'nin yardımını rica eden Tahmasip'e verdiği cevap. - Abaza-lara verdiği koruma hakkı. - Rusya'ya karşı savaş ilânını görüşmek üzere topladığı meclis. - Büyük-Petro'nun ona gönderdiği ve İran'ın bazı eyâletleri üzerinde Bâb-ı Âlî'nin haklarını kabul ettiğini bildirdiği mektup. - İran Şahı Eşrefin elçisine verdiği kabul resmi izninde sergilediği ihtişam, idaresinin zaferini sağlayan bilgili tedbirler. - Sultan'ın zevkine hitabeden şenlikler. - Edebiyat çalışmalarını destekleme ve koruması. - Veziri âzam lığı döneminde vefat eden şâirler ve yazarlar. - İran'a yeniden savaş ilân ediyor; niçin? - Bu münasebetle İstanbul'da dolaşan söylentiler. -İsyanın başlangıcı. , Bu konuda meclisi toplaması. - Ona karşı halkın öfkesi. - İçinde bulunduğu fiüç durum. - Uğradığı âkibet. - Ölümünden sonra bulunan zenginlikler, hakkında verilen hüküm, cild XI.

Damadzâde Ebulhayr. Şeyhülislâmlık makamında yerine atandığı şahsiyet, cild XIV.

Damadzâde Feyzuilah Efendi.

- Şeyhülislâmlık makamında ye.i-ne atandığı kişi. - Sayfiye yerindeki evinde dinlemesine müsaade edildiğini bildiren vesikayı bildiriyorlar. - İkinci defa Şeyhülislâmlık makamına getiriliyor.- Azledilmesi.

- ölümü; hakkında ayrıntılı bilgi, cild XV, XVI. Damas (Şam.Suriye'nin şehri).

- Timur şehri muhasara altında tuttuğu sırada bu hükümdara gönderilen elçi heyeti. - Ödediği büyük fidye karşılığı olarak şehir yağmalanmaktan kurtuluyor. -Surları içinde yapılan silahlarının ünü. - Uğradığı korkunç felâket. -Osmanlı İmparatorluğundaki sıra ve derecesi; Şam'ın lâkabı nedir? Şehrin topografik durumu. - Civarının güzelliği. - Yetişen meyveleri.

- Şehir üzerine tarihî ayrıntılı bilgi.

- Camileri ve mezarları, cild II, IV.

D an e mark (Danimarka). Bu devletin Bâb-ı Âlî ile imzaladığı anlaşma, cild XVI.

Danube (Tuna). Bu nehrin II. Mustafa ve ordusu tarafından geçilişi, cild XII.

Daoud (Davud) Paşa (Rumeli Beylerbeyi). - Muhasara etmek üzere

Scutari'ye gönderildi. - Bu kişinin düşünceleri. - Kaleye hücumdan Önce giriştiği hazırlıklar. -Veziriazam!lık makamında yerine atandığı kişi. - İstanbul'da bıraktığı hâtıralar. - Karaman üzerine bir sefer açmakla görevlendirilmesi. -Emekliye ayrıldığı dönem; aldığı yıllık emekli tahsisatı. - Sultan'ın müsaadesiyle özel hayata giren ilk şahsiyet midir? Cild III, IV.

Davud Paşa (Osmanlı Paşası). -Anadolu'da çıkan isyanı bastırmakla görevlendirilmesi; teçhizat ve diğer giderler için aldığı para tutan. - I. Ahmed'in Anadolu seferi

sırasında savunmakla görevlendirildiği sınırlar; kendisi hakkında ayrıntılı biyografik bilgiler; güç şartlar içinde Veziriazam atanıyor. - II. Osman'a karşı davranışı. - Yeniçeri ve Sipahilerin tutmadıkları kişi oluyor, niçin? Halkta kin duygulan uyanmasına sebep oluyor, -Azlediliyor; bunda hangi tahrikin rolü var? - II. Osman'ın kaatlleri hakkında söylentilerin onda uyna-dırdığı korkular.- Hapse atılıyor. -Ölüm cezasına çarp tınıyor. - İdamdan kaçışı. - Heyecanlı olaylarla karşılaşılıyor. - Ölümü, Clid VIII.

Dara (Küçük-Asya şehri). - İmparator Anastase'in şehri eriştirdiği düzey; Justinlen'in buna ilâve ettiği savunma çalışmaları; surlarının ve harabelerinin önemi. - Şehirde mezarı, bulanan azizler, şehrin eski adı, cild IV.

Dario (Giovanni; Venedik cumhuriyeti devlet nâzın). - II. Meh-med'le imzaladığı anlaşmanın şartları. - Sultan tarafından seçkin kişi muamelesi görmesi. - Bâb-ı Âlî nezdinde başardığı görevler, cild III.

Dates (Tarihler). - Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan itibaren en çok hatırlanması gerekli tarihler (1774 yılına kadar), cild XVII.

Daun (Avusturyalı general). -Prusya kralı II. Frederic'e karşı kazandığı savaş, cild XVI.

Debreczn (Macaristan'ın şehri). Şehrin sakinleri himaye altına alınmaları için Bâb-ı Âlîye başvuruyorlar; niçin? Cild XII.

De4jal (Deccal). Müslümanların varlığına ve bir rolü olduğuna inandıkları kişi, Cild XI.

Defterdar (câmU). Yaptıranın adı; diğer mabetlerden farklı Özellikleri, cild XVIII.

Defterdar kapısı (camii). Yaptıranın adı; 1740'da orada toplanan kişiler, cüd VIII.

Defterdarlar. Bu görevlilerin işlerinin tarifi; bu konuda ayrıntılı tarihî bilgi, cild III.

Dejoces, Bknz. Cemşid.

Delhi (Hindistan'ın şehri). Timur'un bu şehirdeki zâlimce tutumu, cild n.

Dell Buiader (Türk şâiri). - Hayat ve eserlerinin değerlendirilmesi; Yavuz Sultan Selim'in ona karşı gösterdiği yakınlık. - Bu şahıs hakkında Yavuz'un hükmü; idamdan kaçışı. - Hayatının özellikleri. - Ölümündeki garabet. - Şiirlerinin bazılarındaki düşünce, cüdV.

Deli Ferhad. İran seferi ordusunun seraskerliğine atandı; bu şahıs üzerine düşünceler, cild VIII.

Dell Hasan (Karayazıcı'nın kardeşi). - Âsilerin kumandanlığında kardeşinin yerini alıyor. - Anadolu âsilerinin başında Osmanlı birliklerine karşı zafer kazanıyor; Tokat şehrini ele geçiriyor. - Bâb-ı Âlîye karşı itaati ve kendisine bir valilik veriliyor. - Emrindeki birliklerin garip görüntüsü. - Temeşvar valiliğine karşı Bosna valiliğinin değiştirilmesi. - Valiliği halkının memnuniyetsizliği; Veziriâzam'ın onu ortadan kaldırmak için bulduğu çâre; idama mahkûm edilmesi; bu hükmü gerektiren şartlar. - Katledilerek öldüğü şehir, cild VIII.

İerbeyi). - Hanya valiliğine atanıyor. - Fırtınaya tutulan geminin Girit'e varmadan önce sığındığı yer. - Hüseyin Paşa'nın Girit'e varışı. Osmanlı garnizonunda sevince yol açıyor - Adaya yaydığı dehşet havası. - Kandiye muhasara-sındaki davranışı. - Kendisine karşı başgösteren isyan; bu şartlar içinde görülen karakteri. - Kandiye önünde bulunduğu durum. -Kışlık karargâhını kurduğu yer. -Veziriazam oluyor. - Bu makamda yerine geldiği zât. - Köprülü Meh-med Paşa ona karşı husûmet besliyor; Kapdan-ı deryalığa atanmasındaki maksat; kendisini Veziriâzam'ın husûmetinden saklayan davranış. - Düştüğü tuzak; Sultan tarafından nasıl muamele gördü; uğradığı âklbet. - Hakkında ayrıntılı bilgi, cild X, XI.

Dell Hüseyin Paşa (Sultan İbrahim döneminde Kapdan-ı derya).

- Bu unvanla idareyi şahsîleştirdi.

- Azak seferinde kendisine verilen rütbe ve makam; bu şehri muhasarası, Cild X.

Demetrius Lascaris

Leontarios (Selanik valisi). , kendisine sığınan Mustafa ve Cüneyt hakkında Sultan Mehmed'e verdiği cevap. - Kostantaniye imparatoru tarafından verilen ve uyguladığı emir. - Hediyelerle birlikte Sultan ı Gelibolu'dan geçtiği sırada karşılamaya gönderiyor. - Michel Paleologue'a verdiği vazifett - Ona karşı Mustafa'nın davranışı, Cild II.

Deli Hüseyin (eski Buda bey-

Demetrius Tazich (Macar elçisi). - Doğmuş olduğu ülke. - II. Bâyezid'in

ona karşı gösterdiği iyi muamele . - Macaristan'a dönüşünde Gazi Mustafa tarafından Öldürüldü; niçin? Cild IV.

Demitoka (Avrupa şehri). Onu fetheden general; başkent yapan hükümdar; şehri dikkate değer kılan husus, cild I.

Derenceny (Hırvat generali). -Yakub'u bu generali emekliliğe razı olmasını kabul ettirmeğe zorlayan şartlar. - Albina yakınında ona yeniliyor. - Bâyezid II. karşısında gösterdiği tavır. - Bu hükümdar tarafından gönderildiği sürgün yeri; ölümü, cild PV.

Derviş. Bu kelimenin mânâsı, cüd I.

Derviş Ağa. - I. Mustafa tarafından Veziriâzam'a hitab şekli; tahttan indirilişinin sebebi. - İlk şartı. - Kendisi hakkında verilen ölüm hükmü, cilt VIII.

Derviş Mehmed Paşa (Kapdan-ı derya). - Bu makamda yerine atandığı zât. - Görülmemiş bir ihtişamla İstanbul limanına gelişi. - Onunla Veziriazam arasında geçen tartışma; kendisi bakımından bunun sonucu. - Tarhuncu Ahmed Paşa'nın idamından sonra Veziriazam olarak atanması; olayların içine girdiğini belirten tedbirleri. - Sultan'ın ona verdiği saray.- Şeyhülislâm'ın suçlaması karşısında onu desteklemesi.- Tutulduğu felç hastalığı. - Vezirtazamlığa İpşir Paşa'nın atanmasındaki tesiri. - Ölümü. - Mirasçılarının hazineye devrettikleri serveti; şahsı hakkında ayrıntılı bilgi, cüd X.

Derviş Paşa.- Birinci Ahmed tarafından kendisine gösterilen himaye; bu lütfü kullanma tarzı. -Veziriazam Lala Mehmed Paşa'nın ölümü münasebetiyle onun üzerinde uçuşan şüpheler. - İmpara-

torluk mührünü elde etmeyi başarak Veziriazam oluyor. Kendisinden önceki Veziriazamların çocuklarına karşı davranışı. Veziriâzamlık makamına oturduğundan itibaren gösterdiği sertlik. - Mahvının sebebi. - Ölümü. - Bu münasebetle İstanbul'da duyulan sevinç, cild VIII.

Derviş Paşa (Anadolu Beylerbeyi). Sultan İbrahim'e başkaldırmasının sebebi, cüd X.

Dervişler - Bu dinî sınıf üzerine ayrıntılı bilgi. - Bunların semâ rakslarının tesiri, cild I, V.

Dervişler Mevlevi (dinî tarikat). Bunlar saygıyla karşılanmıştır ve fetih, muhasara olaylarına karışmışlardır, cild I.

Derviş Niyazi. Bu tarikatın kurucusu olmuştur, cUd XII.

Desalleurs (Fransa'nın İstanbul elçisi). - Bu şehirde yerine geldiği kişi; Sultan'ın kendisini huzura kabul lûfunda bulunması. - Görevinin yerine getirilmesi* sırasındaki çeşitli hareketleri. - Onun tarafından Kont de

Puisieuxye gönderilen raporların özeti. - Osmanlı hükümeti üzerinde yararlandığı nüfuzu. - Politik davranışı, cild XV.

Desauteuil (Fransız kaptanı). Türklere karşı savunmakla görevlendirildiği şehir; halkın davranışı yüzünden mâruz kaldığı tehlike ; Türk Paşasının ona karşı davranışı, cüd XI,

Devlet Giray, Bknz. Giray-Devlet.

Diamants (Elmaslar). İstanbul'da İmparatorluk hazinesini süsleyen elmasın tarihçesi, cild XII.

Diyarbekr (Osmanlı doğu eyâleti). - Halkının I. Sellm'e gösterdiği yakınlık. - İran ablukasına karşı dayanıyor. - Şehrin ayrı ayrı adları. - Kale hakkında tarihî ayrıntılı bilgi. - Sunduğu garip görüntüler. - Şehri güzelleştiren cami ve bahçeler. - Şehri besleyen iki suyun özelliği. - Surları ve kuleleri hakkında bilgi. - Şehirdeki ünlü mezarları. - Halkın geçimini sağlayan sanayi; halkı, cild IV*.

Dieudonne de Gozon (Dragon şövalyesi). Bir Türk filosunu bozguna uğrattığı yıl; Rodos'da yaptı-ğı çalışmalar; ChevaUer de Dragon (dragon şövalyesi) adını açıklaması, cild m.

Dilflverağazâde Ömer Efendi

(veziriazamlar biyografileri devam ettiricisi). Onu Reisefendi (Dışişleri Nazırı) makamına getiren şartlar; vefatı, cild XVI.

Dilaver Paşa (Diyarbekr valisi). - Veziriazam olarak yerine atandığı zât. - Men'sei; askerlik değeri; bu makama gelişini kime borçluydu. -Nasıl anlaşılmıştır. - İngiltere elçisi Sır Thomas'a karşı davranışı. - IV. Murad'ın İran seferinde bu hükümdar tarafından muhteşem karşılanması. - Kendisine verilen valilik, cild VIII.

Dimo (Eflâk prensi Mi eh el'in elçisi). - Nicopolis önünde Hafız Ah-med paşa'yı düşürdüğü tuzak. -Ahmed Paşa'nın intikamının kurbanı oluyor, cild VII, VIII.

Diogene (Romanus; Bizans imparatoru). Alparslan'a karşı savaşı; onun bakımından savaşın neticesi; ölümü, cild I.

Diplomasi . - Osmanlı İmparatorluğu diplomasisinin özelliğinin değerlendirilmesi; değerlendirme-

nin II. Bâyezid saltanatı döneminde uygulanması - Bâb-ı Âlî ile biri Napoli, diğeri Venedik'le yapılmış iki anlaşmanın kopyaları. - Kanunî döneminde söylenmiş ve Osmanlı diplomasisinin özelliklerini belirten nutuklar. - III. Murad döneminde diplomasinin uslûb kabalığına değişiklikler getiren sebepler. - Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa milletleriyle

münasebetlerini değiştiren anlaşma, cild IV, V, VII, VIII.

Dışlek Hüseyin Paşa (Ahıska seferi seraskeri). - Bu şartlar altında kumanda ettiği kuvvetler. - Ka-rekteri. - Erzurum kadısına gösterdiği Öfkeli davranış. - Erzurum'da Ilıca geçidine girildiğinde ordugâhta işlediği hatâ. - Sonucu kendi bakımından ölüm sebebi olan mektuplaşmalar. - Ölümü, cild IX.

Divan. - Bu kelimenin açıklaması. - İsâ Peygambere küfrettiği için bir Rum dönmesine divan tarafından verilen ceza, cild III, XII.

Dix. (On rakamı). - Doğulularca kutsal sayılan bu rakam üzerine düşünceler. - Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanatı döneminde bu rakamın tesiri, cild V, VI.

Djafer (Cafer) (Türk yazar). Bu şehsiyet üzerine aynnülü bilgi, cild V.

Djafer (Cafer) (Gazanfer'in kardeşi). - Men'şei; II. Selim'in harem dâiresinde nasıl görev aldığı. - III. Murad döneminde İranlılara karşı açılan sefere katılması. - Özdemir-roğlu Osman Paşa tarafından Da-ğistan Kaymakamlığına atanması. - Tebriz'de muhasaraya dayanması. - İran'daki başarıları, Ferhad Paşa ile birleşmesi, cild VII,

Djafer (Cafer) (Osmanlı donan- rek Tumanbay'ı tahrik etmesi; bu ması kaptanı). - IH. Osman'ın yüzden başlayan savaş. - Tuman-onun değerini mükafatlandırma bay tarafından yenilgiye uğratıl-tarzi. - Kapdan-ı derya makamına ması; ölümünden nasıl kurtuldu. - getirilişi; bu makamda ondan Önce Memlukların itaat altına alınma-bulunan kişi, cild XV, XVI. sında müdâhalesi. - Yavuz tarafın-

Djafer (Cafer) Bey (I. Selim'in ^ ***. ffdl*en ^^ft donanmasının Kapdan-ı deryası). - Şiddeüe hitabı. - Ondandır intikam

Selim'in öfkesinin tehdidiyle duy- £*£-*"£. ^ I*nu» duğu tehlikeli durum. - CtaıakarV J^8*^TM^?^ ! Kanunî Sultan Süleyman'ın göste?- ?^ne TM*f £®*: Kanun'nin diğı adalet; ölümü, cild IV, V

Üzerine aynntılı bilgi. - Samda yaptırdığı

Djafer (Cafer) Paşa (Rumeli katliâm. - Yenilgiye uğraması ve Beylerbeyi). Nisa'dan Belgrad'a gi- ölümü, cild IV, V. den yolun eşkiyadan temizlenmesi hususunda lldıg. emir, cild XII. , Djanbulatzâde (Haleb vallsO. İran savaşındaki davranışı ve bu

Djafer (Cafer) Çelebi (Kadias- sebeble serdar durumundaki Ciga-ker) Birinci Selim'in kendisine karla Paşa'dan gördüğü muamele; ölü-şsı sert davranışı; bu hükümdar münün Osmanlı imparatorluğu hakkındaki kehâneti, cild IV. bakımından kaçınılmaz olaylara

Djagatay (Çağatay) (Cengiz yQİ açması, cild VIII. Han'ın oğlu). Adını aldığı dil, cild I. Djanbulatzâde (Canbulatzâde)

Djagatay (Çağatay dili), Bknz. Mustafa Paşa (Kapdan-ı derya). -

Uytfurdili Murad'm nedimi Musa'nın, sırf hoş gitmek için, suikastçılarla

Djami (camii). Hükümdarlar ya- birlik olduğuna inandırması. - Erpiminde birbirleriyle yanştılan tür- zurum'a vanşında kendisi için ha-besi ve yakınında görülen mezarlık; zırlanan ziyafet; cezalandırılması; bu yapı üzerine ayrıntılı bilgi, cild niçin? Cild IX.

XVI Djanfedâ (Canfedâ) (harem Djami (Cami, İran şâiri). - Ülke-dâiresi başkalfası). III. Murad'ın sinin şâir ve yazarları arasındaki düşünceleri üzerindeki tesiri, cild yeri; ölümü dönemi, cild I, IV. VII.

Djanberdi Gazali (Mısır ordusu Danık (Canık) (Gürcistanlı başkumandanı). - Kumandası al- hükümdân). - Yavuz Sultan Selim tında bulunan kuvvet; Osmanlı or- şâh İsmail ile savaşa gireceği sıra-dusu öncülerıyla karşılaştığı yer; da bu hükümdara verdiği hediye-Osmanlı ordusuna karşı verdiği sa- nin yaran; Sultan'ın ona teşekkür-vaş; mağlubiyeti. - Yavuz Sultan rü. - Yavuz'un öfkesine hedef olu-Selim'le Tumanbay arasındaki sa- yor; başvurduğu davranış sayesinde Memluklar dâvası için ihanet de hükümdânın gazabından kurtu-etmesinin tesiri. - Araplara karşı ıUyor, cild IV. görevlendirildiği savaş. - Garip bir

savaşta Kayıt-Rhabî ye karşı ka- A Djanum (Canum) Hoc zanmğı zafer. - Arap kıyefetine gire- df1"1 *?&\Z IIL Ahmed döneminde Mora savaşı sırasında Tineh'i fethetmesi. - Kendisi hakkında ayrıntılı bilgi. - Bu açılmış seferdeki davranış. - Korfu adası muhasarasının kaldırılmasında ona yüklenen hatâlar; azledilerek Yedikule zindanında hapsedilmesi. - Yeniden Kapdan-ı deryalığa atandığında yerine aldığı kişi. -1. Mah-mud'un tahta çıkmasını borçlu bulunduğu İsyan hareketinde âsilerin kuvvetini kırmak için Kız-larağası Beşir'e yardımı. - Azledilmesi; niçin? - Üçüncü defa Kapdan-ı derya makamına getirilmesi; gözden düşmesinin sebebi, cild XI-II, XIV.

Djelaleddin (Celâleddin) Mak-beri (Hovarezm hükümdarı). -Cengiz Han tarihinde bu hükümdarın rolü. - Bu hükümdara ve Alâeddin Keykubad'a karşı yaptığı savaş; babası kimdi? Cild I.

Djelaleddin (Celâleddin) (Rumî (Osmanlı tasavvuf şâiri). - Kurucusu olduğu tarikat. - Orhan'ın oğlu Süleyman'ın onun şerefine serpuş-da yaptığı değişiklik. - Şöhreti; lâkabı neydi? Cild I.

DJelâlî (Celâli) (tarikat başı). -Selim döneminde Anadolu eyâletlerinde

tahrik ettiği isyan bu adla anıldı. - Kim tarafından mağ-lub edildi? CildIV.

Djem (Cem) (II. Mehmed'in oğlu). - Avrupa'da tanındığı isim; bu şehzadenin portresi. - Karaman halkı üzerindeki tesiri. -Veziriâzam'ın onun lehinde yaptığı hazırlıklar, ki bu hazırlıklar babasının ölümü sırasındaydı. - Tahtın sahibi kardeşi Bâyezid'e karşı giriştiği mücâdele. - Zaptettiği şehir. - Bâyezid'e gönderdiği ve onunla görüşen elçilik heyeti; ondan aldığı cevap. - Yenişehir ovasında kardeşiyle savaşıyor. - Savaşın Cem ba-

kımından getirdiği sonuç. - Kaçışında gördüğü kabul; yanına sığındığı hükümdar. - Mekke ve Medine'ye giderek hac farızasını yerine getiriyor. - Tahtı fethetme yolunda bir kere daha silaha sarılarak talihini deniyor; yardımından yararlanmak maksadiyle Kasım Bey'e vaadde bulunuyor; kardeşiyle kendisi arasındaki savaş üzerine ayrıntılı bilgi. - İkinci defa kaçmak zorunda kalıyor. - Yerine getirildiğinde barışa razı olacağı şartlar. - Avrupa eyâletlerini kendi lehine ayaklandırmak yolunda verdiği karar. - Rodos'da aldatici bir kabul tarzıyla karşılanması. -Fransa'ya, sığınacağı yer olarak gönderiliyor. - Yolculuğu hakkındaki rapor. - Fransa'nın Nis şehrine vanş; Cem'i esir olarak tutmak için başvuru vasıta; bu şehir üzerine Cem tarafından yazılan beyit. - Memleketin içine yaptığı seyahat üzerine ayrıntılı bilgi; kaçmayı düşünüyor. - Dük de Savoie ile görüşmesi; şehzade Cem'e karşı Rodos şövalyelerinin davranışı. -Sassenage'da güzel Philippine Helene'e karşı derin bir aşka tutuluyor. -Tahkim edilmiş ve şövalyelerin muhafazasında bulunan bir kuleye kapatılıyor. - Cem'in İtalya'ya götürülmesi için VIII. Char-les'in verdiği emir. - Roma'ya girişi ve kaderi papa'nın elinde. - Papa VIII. Innocent ile, takdim edildikten sonra özel bir görüşme yapıyor. - Şehzade Cem tarafından kardeşi II. Bâyezid'e gönderilen mektup. - Şehzadenin şahsına karşı papa Borga'nın projeleri. -Fransa kralına teslim ediliyor. -Kim tarafından zehirlendi? - Son sözleri, ölümü. - Cesedi nereye gömüldü? Öldüğü sıradaki yaşı; esirlik süresi; Fransa'da bıraktığı hâtıralar; şiirlerinden oluşan eserinin değeri. - Hakkında aydınlatıcı bilgiler, cild ffi.

Djem n. Bknz. Djemşit.

Djemaleddin (Cemaleddin) (I. Murad döneminde dilbilgini ve molla). - Değeri hakkında düşünceler. - Yazdığı eserler, cild I.

Djemali (Cemâli) (Osmanlı şâiri). Bu şahsiyet üzerine ayrıntılı bilgi, cild II.

Djem&li, Bknz. Ali Cemâli.

Djemşid (Cemşid). - Kurucusu olduğu imparatorluk. - Doğu halkları

tarafından hakkında ne düşünüldü, cild II.

Djenglz-Han (Moğol aşiretleri reisi). - Ortaya çıkışı dönemi. - Bu hükümdarın aşiretlerinin Alâeddin'in devletlerinde oluşturdukları kargaşalık. - Ölümü dönemi. - Doğuşu ve annesinin şişmanlığı üzerine rivayetler, - Nasıl belirlenmiştir ve özellikleri nedir? -Timur'la kıyaslandığında, bu hükümdarın tarihî ehemmiyeti. -Devletlerini oğulları arasında bölüştürmesi, cild I, II.

Djerbe (Cerbe) (küçük Syrte adası). - Coğrafi durumu; hakkında tarihî ve istatistik! ayrıntılı bil gi. - Osmanlı donanması tarafından muhasarası, cild VI.

Djerrah (Cerrah) Mehmed Paşa (III. Mehmed döneminde vezir). - Sultan'ın ona hitaben yazdığı ve kendisine Veziriazam atadığı kesin mektup. Azledilmesi; niçin? Cerrah adı ona nereden geliyor? Kaymakamlık makamına getiriliyor. -Azlini hazırlayan kişi, Cild VII, VI-II.

DjezayirU (Cezayirli) Hasan Paşa (Türk donanması Kap tan-ı deryası). - 1770'de Ruslarla yapılan ve kendisinin de katıldığı deniz savaşı. - Kendisine verilen makam.

- Lemnos şehrinin teslimini reddediyor. - Fakirliği sebebiyle aldığı yardım, cild XVI.

Djîgalizâde (Cagaloğlu). - Bu şahsiyet üzerine ayrıntılı biyografik bilgi. - Sultan'a her yıl sunduğu hediyeler. - Onda kudred doğmasına yol açan iddiaları ve IH. Mu-rad'm gözündeki itibârı. - Sürüldüğü yer, niçin? Macaristan seferine katılmak üzere III. Mehmed'in emrini alıyor; Ferhad Paşa'ya uygulamada yardım ediyor. - Hetvan şehrini kurtarmakta gösterdiği gönülsüzlük. - Keresztes savaşının kazanılmasındaki payı. Veziriâzamlığa hangi vesileyle atıyor? İktidarını kötüye kullanıyor

- Bundan İmparatorluğun güvenliği bakımından tehlike doğuyor. -italya kıyılarına verdiği zarar. - İmparatorluk idare dallarının karışıklık içinde kalmasına niçin yardımcı oluyor? - İran seferinin idaresi kendisine veriliyor. Sefere gitdiği dönem; savaş hakkında rapor. -Savaşın sonucu Osmanlı orduları için düşündürücü. -Cigala Pa-şa'nın Canbuladzâde'ye karşı davranışı. - Cigala'nın ölüm sebebi, Cild VII, VIII,

Djhangir (Cihangir) (Timur'un büyük oğlu). Evlendiği prenses; bu münasebetle tertiplenen büyük ziyafetler üzerine düşünceler, cild I, II.

Djhangir (Cihangir)

(Kanunî'nin oğlu). - Vücutça illetli.

- Buna karşılık ruh ve zekâ zenginliğine sahip; Ölüyor; niçin? Gö-müldüğü yer. - Babası Süleyman büyük üzüntü duyuyor ve hâtırasına

Cihangir Camiini yaptı nyor, cild VI.

Djihanşâh (Cihanşâh) (Hindistan şahı). Bâb-ı Âlî'ye elçi gönderiyor; IV. Mehmed'e hediyelerle mukabelede bulunuyor, cild X.

Djinci (Cinci), Bknz. Hüseyin Cinci (Sultan İbrahim'in hocası).

Djinistan (Cinistan). Bknz. Ni-zibin.

Djulefe (Culefa) Asya şehri). -Köprüsüyle meşhur, cild II.

Djuneyd (Cüneyd) (İzmir valisi). - Süleyman Çelebi ordularını ona karşı harekete geçiren şartlar. - Bu şehzadeye itaati. - Mehmed Çelebi'ye karşı isyanı. - Bu münasebetle bu hükümdarla arasındaki mücâdele. - Mehmed Çelebi onu nasıl görüyordu. - Hainlikleri. -Taht iddiacısı Mustafa'ya verdiği destek. - Mustafa'nın Bizans imparatoru Manuel Paleologue'un sarayındaki esareti. - Serbest bırakılması. - Mustafa'nın Osmanlı İmpa-ratorluğu'nu ele geçirmek için açtığı seferde ona refakat ediyor. -Bâyezİd Paşa'ya karşı intikamı. -Mustafa'ya tavsiyesi. - Cüneyd bu şehzadeye ihanet etme durumuna nasıl getirildi. - Murad'a karşı davranışı. - Onu Aydın'ın sahibi yapan olaylar üzerine ayrıntılı bilgi; Mustafa'nın ordugâhından kaçtıktan sonraki durumu. - Murad'm ona savaş ilân etmesi. - Cüneyd için üzücü sonuç. - Cüneyd'in kaderi; hayatının çeşitli dönemleri üzerine bir göz atış, cild II.

Djouvan Kapısı (Civan Kapu-cu), Bknz. Mehmed Paşa Sultanzâde.

Dobo de Rouszka (Elau şehri kumandanı). - Ahmed Paşa'nın ona ihtan; buna karşılık verme tarzı. - Vezirin ve Ali Paşa'nın kuv vetlerine karşı dayandığı muhasara, cild VI. Docy (François). Kardeşiyle birlikte iki Mihaloğlu'nu mağlub etmesi, cild III.

Docy (Pierre). Kardeşiyle birlikte iki Mihaloğlu'na galip gelmesi; bu olayın geçtiği yıl ve yeri, cild III.

Doezme (Düzme veya Düzmece) Mustafa (Yıldırım Bâyezid'in evvelce işaret edildiği gibi kardeşi değil oğlu). - Bu şehzadenin Yıldırım'la alâkası bakımından iddialarının meşruluğu üzerine düşünceler. - Bu konuda Çelebi Mehmed'le giriştiği mücâdele. - Bizans İmparatoru Manuel Paleologue'un sarayındaki esareti. - Osmanlı impaa-torluğunu ele geçirmek için teşeb-büsü; ilk basanları. - Türk hü-kümdarlarınm askerlerine ücret vermek bakımından ilki, israf ve sefahati, birliklerinin savaşı bırak-malan sebebi, Avrupa'ya kaçışı ve tekrar askerleri tarafından terke-dilmesi. - Bu şehzadenin âkibeti, cüd II.

Doğlu Baba. - Bu din adamının mezannın bulunduğu yer. - Duâ ve kerametleri Orhan Gazi için seferlerinde başarı kazanmasının habercisi

oldu, cild I.

Dolgorucki (Rus prensi). Kate-rina tarafından tahta çüüşünü tebliğ etmek üzere Bâb-ı Âlî'ye gönderildi. - 1770'de Mora seferine katıldı. - Kınm'da giriştiği harekâtın başarı kazanması. - 1773'de Türklere karşı açılan seferdeki davranışı, cild XVI.

Donado (Giovanni Bastia; Ve-nedik'in İstanbul elçisi). - İlk defa olarak Avrupa'da Osmanlı edebiyatını tanıttı. - Bâb-ı Âlî'yi Venedik'le banşı sürdürmesi için IV. Mehmed'e ve vezirine verdiği paralar, cüd Xü\

Doria (Andrea; Charles-Qu-int'in amirali). - Koron ve Patras'ı kolayca ele geçirmesi. - Çanakkale'de iki hisan ele geçirmesi. - Ko-ron'u geri almak için Kanunî Sultan Süleyman tarafından gönderilen donanmaya karşı kazandığı zafer. - Barbaros Hayreddin'e karşı savaş tasavvurlan. - deniz seferleri. - Bâb-ı âlî'nin çekişmelerine son vermek için başvurduğu hiyle. - Barbaros Hayreddin'e karşı Santa-Maura savaşı, cild V.

Doria (Jean Andrea; bahsi geçen amiralin yeğeni). Türklere karşı yapılan Lepanto savaşındaki rolü, cild VI.

Doroszenko (Kazakların het-manı). - Polonya savaşındaki rolü. - Zaporog Kazakları hetmanının karşıtlığı. - Nieper nehri iki kıyısı hetmanı ilân ediliyor. - Bâb-ı Âlî nezdindeki teşebbüsü. - Sobies-ki'nin onun üzerinde kazandığı zafer. - Huzuruna çıktığında IV. Mehmed'e gösterdiği tazim. - Het-man'm Türklere tarafından alınmasına yardım ettiği şehirler. - Ülkesine dönmek iznini elde ettiği sırada Sultan tarafından verilen hediyeler. - 1677'de Türkleri bırakarak Rusya'nın hizmetine giriyor; yerini aldığı kişi. - Türklerin hizmetinden ayrılmasının sonuçları, cild XI, XII.

Duce (Bostancıbaşı). - IV. Mu-rad'i konağında ağırlıyor Sultan'a Rumelihisan'nda refakat ediyor. -Bu hükümdar, ona Aziz-Mezar'a sahip olmak yüzünden aralarında kavga edip duran Ermenilerle Rumlar mevzuunda emirler veriyor.- IV. Murad âsî Abaza'nın ölüm fermanını ona ulaştırıyor.- Bosna valiliğine getiriliyor; sınırda banşı tesis ediyor.- Gözden nasıl kaybo-

luyor. - Arnavutluk âsilerini tenkil etmek emrini alıyor. - Kendisine getirilen İmparator fermanı; bu konuda açıklama. - Bosna valiliğinden azlediliyor, cild IX.

Dragut (Turgut). Bknz. Torffo-ud.

Drako (Eflâk prensi maslahatgüzân). -Uğradğı akıbet; niçin? Cild XVI.

Drako (Nikolas; Bab-ı Ali tercümanı) uğradğı âkibet, niçin? Cild XVI.

Drakul, Bknz. Wlad.

Dregley (kalesi). Topografik durumu, cild VI.

Drgman. Bu unvanın kimlere verildiği hakkında açıklama, cild XII.

Ducas (Lesbos dükünün tarihçisi). - II. Mehmed'in donanması Kapdan-ı deryasına hediyeler sunmak üzere bu hükümdar tarafından görevlendirilmesi. - Metelino sarayındaki mevkii; Sultan nezdinde kendisine verilen görev. - Sultan onu nasıl karşıladı ve hüküm-dariyle onun hakkında nasıl düşüncelere sahip. - Lemnos halki lehinde Sultan'ın katında teşebbüsünün sonuçları, cild III.

Dukat. - İmparatoriçe Isabel-le'in saltanatı döneminde bu para-nın değeri. - 1565'deki değeri, cild VI.

Duka (Boğdan voyvodası). -Voyvodaya karşı tahrik edilen isyan; kim tarafından? -Kendisine yapılan yardım. - Azledilmesi; niçin? Eflâk voyvodalığına atanıyor; istanbul'a gönderdiği vergi. - Boğdan voyvodalığını elde ediyor, hangi değer karşılığında? - Ülkesinin beyleri Bâb-ı Âlî'ye şikâyet ediyorlar, bu şikâyetler üzerine azlediliyor, cild xi, xn, xra.

Dündar (Süleyman Şah'ın oğlu). - Babasının ölümünden sonra idaresi altında olan bölge. - Osman Gazi'ye tavsiyesi. - Bunun neticesinde feci âkibet, cild I.

Duesne (Fransız amirali). Sakız adasının bombardumanını idare etti; bu taarruzun sebebi, cild XIII.

Dürrîzfide Esseyid Mehmed Arif Efendi (Şeyhülislâm). - Azledilmesi. - Yazarı olduğu «Fetvalar Koleksiyonu» adlı eser. - Üçüncü defa Şeyhülislâmlık makamına atanıyor. - Görevlerini ona bıraktıran sebep, cild XVI.

Dürrîzftde Mustafa Efendi.

Şeyhülislâmlık makamında yerine atandığı zât, cild XV.

Dürziler. - Yavuz Sultan Se-lim'in onlara karşı uyguladığı siyaset. - Bu halk üzerine ayrıntılı bilgi. - Adlarının men'sei. - Aşiretleri üzerine ayrıntılı tarihî bilgi, cild IV, VII.

Dwornik (Anoine). - Eflâk prensi olarak yerine atandığı voyvoda. -IV. Mehmed'in kendisine makam alametlerini verdiği yer. - Sultan'ın kısa hitabesi, cild XI.

Dynastiler (Hanedanlar). Asya, Afrika ve Avrupa'da saltanat süren hanedanların listeleri, cild XVII.

Dyndimos (tepe), orada yükselen niâbed, cild I.

Ebezâde (Şeyhülislâm). - Bu makamda kendisinden önce bulunan zât;

İsveç kralı aleyhinde verdiği fetva. - Sürgüne gönderildiği yer; azledilmesi ve sürgüne gönder-

rilmesi sebebi. - Yolda uğradığı âkibet, cild XIII.

Eboubekr (Ebubekir) (III. Mustafa saltanatı döneminde maliye emîni). Ölümü; meziyetinin değerlendirilmesi; üstlenmiş olduğu görevler, cild XVI.

Eboubekr (Ebubekir) paşa (Mora vergi sorumlusu). - Cidde valiliğine başladığında şartlar. - Kap-dan-ı derya olarak yerine getirilen zat; yaşı ve zenginliği makamında yerine gelen kişi. - İkinci defa hacca gitmek arzusu, cild XV.

Ebubekr (Ebubekir) Paşa (Hus-rev'in ordusunda vezir). Mardin'e hapisaneye gönderildi; niçin? Cild, IX.

Eboubekrzâde Ahmed Efendi

(eski Şeyhülislâm). - Meziyetinin değerlendirilmesi ve karakteri; ölümü, cild XVI.

Ebou-Hanife (Büyük-İmam). -Mezarının bulunduğu ülke; mezarı aratan ve bulduran hükümdar; hakkındaki bir tarihî fıkra. - Mezarının bulunmasından beri Müslümanların bu kutsal sayılan mahalli ziyaretleri, cild V.

Eboul-Abbas (Ahmed-Burha-neddin'in oğlu).- Yıldırım Bâyezid'e karşı savaşmasının sebebi. - Kendisini esir eden hükümdar; ölümü, cüd II.

Eboul Hasan Şâezelî. - Kahvecilerin ustası; niçin? Cild I.

Eboulraeyâmîn (I. Ahmed döneminde Şeyhülislâm). - Onun hemen peşinden İmparatorluğun en yüksek şeriat makamına getirilmesini gerektiren ve bunun ikinci defa gerçekleşmesini sağlayan şartlar. - Vefatı, cüd VIII.

Ebou Seyid Feyzullah (Erzurumlu) (Sultan II. Mustafa'nın lalası) Şeyhülislam Seyid Feyzullah Efendi'nin oğlu), babasının Sultan üzerindeki nüfuzunu oğlu için kötüye kullanmas, cild XII.

Ebou Seyid Mehmed (Esaad'ın oğlu). - Şeyhülislâm olarak yerine atandığı zât. - Bu makama kaç kere geldiği. - Azledilmesi. - Ortodoks, şeriata bağlılarla mutasavvıflar arasındaki çekişmede takındığı tavır. - tekrar Şeyhülislâmlık makamına getirilmesi; bunu gerektiren şartlar. - IV. Mehmed'e tavsiyesi. - Abaza Hasan ve İbşir Paşa'ya karşı takındığı tavır. - Azledilmesinin sebebi. - Tekrar Şeyhülislâmlık makamında. - tm-paratorlukta rüşvetin her yeri sardığı suçlamasında bulunan uleml zümresine bir zarar gelmemesi için başvurduğu hiyle. - Kendisine İp-şir Paşa'dan sorumlu kişi gözüyle bakılıyor. - İpşir'e Üsküdar'a ve istanbul'a

girişinde refakat ediyor. -Sipahi ve yeniçerilerin öfkelerini üzerine çekiyor. - Azledilmesi. -Sürgüne gönderildiği yer, cild X.

Aboussuud El- Amadî

(Şeyhülislâm). - Bu şahsiyet üzerine biyografik ayrıntılı bilgi ve düşünceler. - II. Selim'in tahta çıkışında kendisine gösterdiği seçkin muamele. - Bu vesileyle hükömdârın ilk hareketi ulemâ zümresine hediye sunmak oluyor. - Aldığı aylığın arttırılması. - II. Selim'in Kıbrıs fethi konusunda karar vermesindeki tesiri; bu vesileyle verdiği fetva. - Ölümünün II. Selim üzerinde uyandırdığı büyük üzüntü. - Yazdığı eser, cild VI.

Echanson (Saki). Bu görevin eskiliği; onu eski İran sarayına bağlayan görüş, cild I.

Eclipse de Lune (Ay tutulması)

sı). Bu olaya Ermeniler tarafından nasıl bakılmıştı; felâketli neticeleri bertaraf etmek için onlar ve Romalılar tarafından kullanılan vasıtalar, cüd XIII.

Eclipse de soleil (güneş tutulması). - 1760'daki güneş tutulması sırasında olayın sebep olduğu garip söylentiler. - Veziriazam'ın bu vesileyle vaizlere gönderdiği emirname, Cüd XVI.

Eclîses (Tutulmalar). 1749'daki ay ve güneş tutulmalarının sebep olduğu heyecan, cild XV.

Edebali (şeyh). Bu bilgin kişi üzerine ayrıntılı bilgi ve kızının Osman Gazi ile evlemesinden önceki olaylar, cild I.

Edessa (Mesopotamya şehri). -Şehir kim tarafından kuruldu? Onu meşhur eden vesile; Timur'a karşı gösterdiği mukavemet. - Bu şehir hakkında ayrıntılı tarihî bilgi ve özellikler, cild IV.

Edirne Kapusu (camii). Cami üzerine ayrıntılı bilgi, cüd XVIII.

Egine (adalar denizi adası). Bu ada üzerine tarihî ayrıntılı bilgi, cüdV.

Eğri Mehmed, Bknz. Boynu Eğri Mehmed

Eğriboz, Bknz. Negrepont.

Egypte (Mısır imparatorluğu). -Bu devletle Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ahengin bozulduğu dönem. - İki devletin münasebetlerinin kesilmesi sebepleri. -Şehzade Cem'in bu ülkede bulunduğu sığınma yeri. - Bab-ı Âlî ile Mısır arasında imzalanan barış anlaşmasının şartları. - Bölgeye ve idare eden hükümdarlara tarih açısından bakış. - ordunun teşkili ve sultanların sarayı. - Giysiler üzerine ayrıntılı bilgi. - Bu imparatorluğu oluşturan valilikler. - Doğuluların ve Avrupalıların Mısır'ı çeşitli görüş tarzları.- Kanunî döneminde Mısır'ın ödemesi gerekli vergi yekûnu. -1.

Ahmed saltanatı döneminde idarî bakımından durumu. - Bu hükümetin Haydar Ağazade Mehmed idaresinde içine düştüğü anarşi. - Bu hükümetin kaydı hayat şartı getirilerek canlandırılması teklifinin yapıldığı dönem. - 1667'de ortaya çıkan hâdiseler. - Mısır'ın Bâb-ı Âlî'ye yaptığı yardımlar. - 1690 yılında karşılaşılan ve bu bölgeyi ümitsizliğe düşüren kargaşalıkların mâhiyeti. - Bu kargaşalıkları bastırmak için Bâb-ı Âlî'nin başvurduğu vasıta. - Büyük Petro'ya karşı sefer açıldığı sırada Mısır'da ortaya çıkan fitne üzerine ayrıntılı bilgi. - Patlak veren kargaşalıklar. - Verginin düzenli bir duruma kavuştuğu dönem. - 1766'dabaşgösteren kargaşalıklar, cild III, IV, V, VIII, XI,

Elhac Ahmed (Kazabadi). Bu lâkab ona nereden geliyor? Yazdığı eser; ölümünden sonra bıraktığı şöhret, cüd XV.

Elhac Ahmed Paşa (kaymakam, Niğbolu valisi). ,1771 Rusya savaşında serasker

Muhsunzâde'ye gönderdiği takviye kuvvetleri; Bükreş üzerine yürüyüş; yenilgisinin sebebi. - Vidin valiliğini alıyor, cild XVI.

Elhac Ahmed Paşa (Nişancı). -Veziriâzamhk makamında yerine aldığı zât.- Kendisi hakkında ayrıntılı bilgi. - İsveç kralı XII. Char-les'ın Bâb-ı Âlî'ye ilticası sırasında senedli borcunun İsveç savaş gemisi karşılığı ödettirme talebinin reddi. - icraatı ve şahsiyeti hasıl

değerlendirildi. - Avrupa devletleriyle sürdürdüğü ve koruduğu ahenkli münasebetler; bu davranışının sebebi. - İran Şâhı'nın elçisine verdiği parlak ziyafet. - Azledilmesi; niçin? - Servetinden kayıplara uğraması; nasıl? - Rakka valiliğine getiriliyor. - İran Şahı Nâdir*e karşı yapılan savaşta seraskerlik veriliyor. - bu hükümdarın barış tekliflerini dinlemesinin sebebi. -İranlılara karşı Kars şehrini savunuyor. - Yeğen Mehmed paşa'n in yerine atanmakla yeniden serasker unvanını alıyor. - Nâdir Şâh tarafından kendisine yeni baş teklifleri geliyor. - Görevlerini kendisine devretmek zorunda kaldığı şahsiyet. - Bağdad valisi olarak Ahmed paşa'nın yerini alıyor. - Bir yeniçeri ayaklanması sonucu şehirden atılıyor; Bâb-ı Âlî bu münasebetle kendisine tazminat ödüyor. - Mısır valiliğini kabul ediyor.-Abdulvehâb'm Vehâbîlik mezhebini ortadan kaldırmasını emreden ferman geliyor, cild XV.

Elhac Ahmed Paşa (vezir). -Çıldır valiliğinden azledilmesi; niçin? Uğradığı âkibet; kendisinin eseri olan kuruluşlar. - Gözden düşmesinin ve ölüm sebepleri üzerine aydınlatıcı bilgiler, cild XVI.

Elhac Mehmed Paşa (III. Ahmed saltanatı dönemi Kapdan-ı deryası). Negrepont adasına çıkışı; Akdeniz'deki seferlerinin sonuçları, cild XIII.

Elhac Mehmed Paşa

(Kâhyabey, İçişleri Nâzin). -Veziriazam olarak yerini aldığı zât; lâkabı nereden geliyor.- Veziriâ-zamlığa atandığını bildiren Hatt-ı Şerif. - Makam sahipleri arasında yaptığı değişiklikler. - kendisi hakkında ayrıntılı bilgi, - Uzun zaman boyunca bulunduğu görevler; düşüncelerinin tabiatı ve mâhiyeti; azledilmesi. - sürgüne gönderildiği yer. - Bağdad valiliğine atanması. -Ölümü ve ölümünün bazı olaylarla birleşmesi, cild XV.

Elhac Mehmed Paşa, Bknz. Hacı Mehmed Paşa.

Elhac Mustafa (Reis Efendi). -I. Mahmud'un tahta çıkışı sırasındaki Viyana'da elçilik görevi. -1737 yılında Bâb-ı Âlî ile İran arasındaki dinî mesele ile alâkalı olarak görevlendirilmesi.- 1737'de Rusya ile Bâb-ı Âlî arasındaki anlaşmazlıklar dolayısıyla yapılan birçok toplantıda görevlendirilmesi. - 1738'de Yeniçeriağası Avusturya seferi için ikna ediyor ve bu seferin seraskeri Genç Ali olacaktır. - Bu savaş vesilesiyle katıldığı yeni konferanslar. - Belgrad baş müzakereleri; sırasında elçi Neipperg'e Türk ordugâhında verdiği ziyafet. - Bu konuda toplantılar. - Azledilmesi ve sürgüne gönderildiği yer. - Mekke'ye hac ziyaretinden sonra dönüşü. - Yeniden Reisefendi görevinde. - Kendisi tarafından hazırlanan savaş halindeki Avrupa devletlerini barıştırma projesi. -atandığı görev. - Azledilmesi. -Belgrad baş anlaşması üzerindeki tesiri. - Ölümü; hakkında ayrıntılı bilgi, cild XIV, XV.

Elias (İlyas) I. Mehmed'in şarabdân). - Süleyman Çelebi tarafına geçmek için hükümdarını terk ediyor. - Mehmed Çelebi'nin oğlu Mustafa'yı kardeşi Murad'a karşı tahrik ediyor. - Ele geçirmeye çalıştığı şehirler. - Mustafa'ya karşı ihanetle suçlanıyor, Cild II.

Elias (İlyas) Paşa (IV. Murad'ın veziri). - Kendisine verilen valilik; hayatı üzerine ayrıntılı bilgi. - Uğradığı âkibet, IX.

Elisebeth (İngiltere kraliçesi). Bâb-ı Âlî ile ilk diplomatik münasebetleri kurduğu dönem; buna önem vermesinin sebebi? Cild VII.

EUBethgrod (Yeni Sırbistan kalesi). Topografik durumu; inşâ edilmesindeki düşünce, Cild XI.

Elkass Mirza (İran şahı Tah-masp'ın kardeşi). - Bâb-ı Âlî'den istediği yardım. - Kendisine askeri yardım vermekte Kanunî sarayı cömerd davranıyor. - Kendisine saygı gösterilmesi; Sultan tarafından verilen hediyelerin mânâsı. , sınıra gönderiliyor, ne vesileyle? Sultan tarafından İran'a karşı açılan seferdeki rolü. - kardeşine karşı başarılarının mükâfâtı olarak bu genç prens Sultan tarafından hediyeler gönderiliyor. - Âkibeti,

cild VI.

Elmas Mehmed paşa. -

Veziriazamlık makamında yerine atandığı kişi. - Köprülü Mustafa Paşa ile alâkalı olduğuna dair gördüğü rüya. - Bu konuda söyledikleri. - Tuna yakınındaki Titel kalesinde yangın. , kurdurduğu ve yaptırdığı köprüler. - Ölümü, Cild XII.

Elphinstone (İngiliz filosu kumandanı). - Ruslara karşı verilen Çeşme Deniz Savaşındaki rolü. -1770 yılında verilen bu savaşın sonuçları, cild XVI.

Elvan (Camii). Kurucusu hakkında bilgi, cild XVIII.

Elvan Bey (II. Murad'ın birinci silahdârı). Sultan'ın idaresini kendisine bahşettiği eyâlet, cild II.

Emînbey (camii). Geniş bilgi, cild XVIII.

Emin Mehmed, Bknz. Mehmed Emin Bey.

Emir Buhârî Tekkesi (camii). Kurucusu hakkında bilgi, cild XIII.

Emîr Fahreddin Manoğlu

(Dürzi Beyi). - İsyanını cezalandırmak üzere Bâb-ı Âlî'nin savaşa hazırlanması. - Bu Bey'in Floransa seyahatinin sebebi? Ordusunun başarısı ve yenilgisi; kendisinin sığındığı yer. - Esir edilerek İstanbul'a gönderilmesi. - Adının ünü. -IV. Murad'ın emriyle uğradığı akıbet, cild VIII.

Emîrgüne (Erivan şehrinin İranlı kumandanı). - Valisi olduğu şehrin muhasarasında IV. Murad'a karşı mukavemet etmesi. - Teslim olması ve Sultan tarafından huzura kabulü. - Kendisine verilen valilik ve unvan; bu şahsiyet üzerine düşünceler. - Zoru görünce eski kâhyasına teslim olması; sürgüne gönderilmesi. - Affedilerek İstanbul'a dönüşü. - Sultan'la çok yakın münasebetler içindeki hayatı. -Ölümü. - Adını taşıyan köy, cild IX. X.

Emîrsultan (Büyük şeyh). - Yıldırım Bâyezid'in âdetlerinde meydana getirdiği değişiklik; Sultan'm ona hediye ettiği cami; Emîrsultan'ın evlendiği prenses; ruhanî meslekdeki unvanları; salı ib bulunduğu İmtiyaz, cild I.

Emîr Çelebi (IV. Murad'ın doktoru). Sultan'm ona karşı zâlimce davranışı, cild IX.

Enverî (İranlı yazar). - San-car'ın medhiyesini yapıyor; medhi-ye türündeki istidadı.- Ölümü dönemi, cild I.

Epir (eyâletleri), il. Murad saltanatı döneminde bunların durumlarına bir göz atış, cild II.

Erivan (İran şehri). - Şehrin refah dönemi. - Gürcistan savaşından beri durumu. - Şehrin temelini atan kişi. - Kaleye bağlı muhafız birliği. - IV. Murad tarafından muhasarası. - Surlarının uzunluğu ve savunma gücü. -

İran ordusu önünde teslim oluyor.- III. Ah med döneminde Türkler tarafından muhasarası. - Teslim olmasının Ulu-kerd ve Nuharvend şehirleri üzerindeki tesiri, cild VII, IX, XTV.

Erizzo (Anne; Eğriboz valisinin kızı). Keder verici âkibeti; niçin? Cild III.

Erizzo (Paul; Eğriboz valisi). -II. Mehmed'in orduları karşısında kahramanca dayanması. - Eğriboz muhasarası sonunda işkenceyle ölmesi, cild III.

Erkan-ı Devlet, Bkz. Devletin sütunları.

Erlau (Macaristan şehri). - Adı üzerine tarihî görüşler. - Ahmed Paşa muhasarasına karşı dayanması. - Üçüncü Mehmed tarafından muhasarası; birliklerin kale muhafızlarına karşı zâlimce davranışları; şehrin kalesinin tasviri. -1687'de Avusturyalılar tarafından alınışı. - Bu konularda ayrıntılı bilgi, cild XII.

Ertuğrul (Süleyman Şah'in oğlu). Bir vatan aradığı bölge. - Çarpışan iki ordu karşısında verdiği karar. - Savaşa müdâhalesinin kendisi bakımından sonucu. - Kazandığı zaferler. - Hükümdar Alâeddin'den aldığı mükâfatlar. - Kendisine başkent olarak seçtiği yerin adı. - Mezarının bulunduğu yer. - Soyağacı. - Gördüğü ermiş-cesine rüya. - Ölümü dönemi, cild I.

Ertuğrul İYUdınm Bâyezid'in oğlu). - Sivas'da kendisine karşı mukavemet ettiği için Timur'un bu şehzadeye reva gördüğü akibet. -Çeşitli yazarların bu şehzadeye verdikleri çeşitli isimler üzerinde düşünceler, cild II.

Efl'ad Efendi (Şeyhülislam). Bu makamda yerine atandığı zât; zekâsının seçkinliği; eserleri, cild, XV.

Es'ad Paşa (Hac kervanı sorumlusu). - Kızlarağası Abukuf un sebep olduğu azledilmesi olayı. -Kızlarağası bakımından bu olayın getirdiği sonuç. - Düz gitmeyen meslek hayaü; niçin? Cild XVI.

Eşref (Mahmud'un yeğeni, Afgan hükümdarı). - Mahmud'un öldürülmesi emrini veriyor. - Emriyle öldürülen kişilerin sayısı. - İran Şahı Tahmasıp'e karşı davranışı. -Kendisine destek sağlamak mak-sadiyle İstanbul'a gönderdiği elçilik heyeti. - Eşref tarafından serasker Ârifî Ahmed paşa'ya karşı kazanılan zafer. - Türk ordusu karşısında itidal gösteriyor. - Bâb-ı Âlî tarafından İran Şahı ilân ediliyor. -Osmanlı elçisini huzuruna kabul ediyor. - Talih güneşinin batışı. -Şâh Hüseyin'e karşı işlediği cinayet. - Kendisinin uğradığı akibet, cild XIV.

Esirlik (müessesesi). Ermeni ve İranlıların yaşattıkları müessese meşru mu? Cild VII.

Esirler. Girit'te esirlere uygulanan hukukî kaideler, cild X.

Eslrpazan (camii). Kurucusu olan kadın, cild XVIII.

Esir Mehmed Efendi (Rumeli Kadiaskeri). - Şeyhülislâmlık makamında yerine atandığı zât. - Azledilmesi; niçin? Cild XI.

Eski İmaret (camii). Cami hakkında ayrıntılı bilgi, XVIII.

Espagne (İspanya), Bu devlet tarafından III. Murad'la mütâreke imzalanması. - Bâb-ı Âlî ile sıklık yaptığı müzârekeler; politikasının karakteri VII, IX.

Esseyid Abdullah Paşa, Bkz. Abdullah Esseyid Paşa.

Esseyid Hasan paşa (Silistre kumandanı). Muhafazasına verilen şehrin Ruslar tarafından muhasarasında takdire değer bir savunma kahramanlığı ortaya koydu ve Özü valiliğine atandı, cild XVI.

Esseyid Hasan Paşa (I. Mah-mud saltanatı döneminde Veziriazam). - Bu yüksek makama yükselmek için hangi görevden hareket etti? Atanmasını kendisine borçlu bulunduğu kişi; İran Şahı Nâdir'e karşı savaşı sürdürüyor. - Memurluklarda yeni düzenlemeler deniz devletleri elçileriyle deniz taraflırlığını kararlaştıran anlaşmayı gerçekleştirmesi. - Kızlarağası Be-şir'in ölümüyle tesiri daha da artıyor. - Azledilmesi, cild XV.

Esseyid Mehmed Paşa (I.

Mahmud saltanatı döneminde silahdâr). - Veziriâzamlığa atanması. - Rusya konusunda Avusturya murahhasına şikâyetleri; yeziriâzam, Rusya'dan Bâb-ı Âlî'den taleplerini sıraladığı bir mektup alıyor - Rusya'ya savaş ilân edildiğini bildiren bir teşrifat. - Avusturya elçisi Talman ve Kont de Koenigsegg ile müzâkereleri. -Azledilmesi, cild XIV.

Esseyid Mehmed Said, (Anadolu Kadiaskeri Şeyhülislâmlığa atanması. Cilt XVI.

Esseyid Mustafa Paşa (Kap-dan-ı derya). I. Mahmud, çalışmalanndan memnunluğunu belirtmek için onu mükâfatlandırıyor, Cild XV.

Esseyid Mustafa Efendi

(Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin oğlu). Sürgünden geri çağırılıyor; kim tarafından ? Şeyhülislâmlık makamında yerine atandığı zât; kendisi hakkında ayrıntılı bilgi, cild XV.

Essek (köprüsü). Köprüyü yaptıran hükümdar; uzunluğu ve genişliği ne kadardı, cild XI.

Essek (Macaristan şehri). -Türklerin burada Avusturyalılara karşı kazandıkları başarılar. - Şehrin, Bosna valisi Hüseyin Paşa kuvvetlerine karşı gösterdiği savunma, Cild XII.

Esterhazy (kont: Hırvatistan hanı). Avusturya'nın 1737'de Türklere karşı

açtığı savaşta prens Hildburhausen'le aralarında çıkan ve had dereceye varan anlaşmazlık, cild XIV.

Etat (Devlet). Doğulular devleti nasıl tasavvur ediyorlar, cild III.

Etienne (Sırbaların şefi). Bâyezid'le Timur arasında unutulmaz savaşdaki davranışı, cild II.

Etienne (Boğdan prensi). -Bâb-ı  lfye  dediğı vergiyi şartlardan yararlanarak affettiriyor; Türklere karşı unutulmaz zaferini kazanıyor. - II. Mehmed'e gönderdiği elçi. - Bu hükümdar tarafından kabul ettirilmek istenen şartları reddediyor. - Rosboeni vadisinde Türklere karşı verdiğı savaşta büyük bir tehlikeye mâruz kalıyor, cild III.

Etienne (Lupul'un oğılu). Yedi-

kule'de tutuklu kalıyor; Boğdan voyvodalığına atanıyor, cild XI.

Etiket. II. Bâyezid'e karşı bir suikast teşebbüsü sebebiyle İstanbul Sultan'ın sarayına konulan disiplin ve düzen, cild IV.

Etme k i zade (I. Ahmed saltanatı döneminde defterdar). -Veziriazam Murad Paş onu korkunç bir cezaya arptırmayı tasarlıyor. - Bundan nasıl kurtuluyor. -Sultan'ın onun lehinde müdâhalesi. - Sultan Ahmed'e rağmen Nasuh Paşa, Etniekciz de'yi yoketme projesini üstleniyor. -ölümü; bu şahsiyet üzerine ayrıntılı biyografik bilgi, cild VIII.

Eugene (Avusturya prensi; İmparatorluk ordusu başkumandanı). - 1697 seferinde Osmanlı ordularına karşı y nelttiğı harekât. - Bosna'ya yaptığı akın ve sonuçları. - Veziriâzam'dan Bâb-ı  l 'nin Venedik'le savaşında Avusturya'nın tarafsız kalmasını isteyen mektubunu alıyor. - Buna verdiğı cevap.- Kendisinin Veziriâzam'a yazdığı mektubun konusu. - Savaşla tehdit ediliyor.- Ordusuyla ordugâh kurduğı yer. - Türklere karşı bu savaşın cereyanı üzerine ayrıntılı bilgiler. - önünde ordugâh kurduğı şehir. - Kurduğı kuşatma. - Belgrad'a karşı taarruzunu idare ediyor. - Belgrad'da bulunmasının Bâb-ı  li ile Avusturya arasındaki müzâkerelere tesiri oluyor. - Aynı mesele için toplanan kongrelerdeki görüşmeler.- iki devlet arasında baņ anlaşmasına varılması dönemi. - Anlaşmanın muhtevası üzerine ayrıntılı bilgi. -Tunus, Trablus ve tatbik edilecek müeyyideler hakkında Avucturya imparatoruna tavsiyeleri, cild XII, Evliya elebi ( nl  Osmanlı seyyahı). - Müezzin olarak bir sefere katılıyor.- Getiğı ve g rd ğı bölgeler; bıraktığı belgelerin değeriendirilmesi. - Erzurum valisi Meh-med Paşa'nın yanındaki görevleri. -Paşa tarafından g revlendirildiğı vazife. - İpşir Paşa'nın yanındaki davranışı. - Murteza Pasa ile ilişkileri. - İstanbul'da karşısına çıkan imkan ve şartlar. - Anadolu'yu dolaşmak imkanı veren fırsat. - Vas-var

anlaşmasından sonra Viyana'da Türk elçilik heyetine katılıyor, cild X, XI.

Evrenos (ailesi). Ailenin şöhreti ve aileyi oluşturan kişiler üzerine biyografik ve aydınlatıcı kısa bilgiler, cild II.

Evrenos (I. Murad'ın Paşası). -Türkler tarafından Avrupa'da gerçekleştirilen fetihlerdeki rolü. -Hac dönüşünde Sırbistan kralı La-zar'a karşı I. Murad'a yardımcı oluyor. - Eflâk'ı Yıldırım Bâyezid'in hâkimiyetine sokuyor. - Karaman ordusunu içine ittiği memleket. -Süleyman'ın telâşlı bir ânında Paşa'nın söylediklerine verdiği cevap. - Zuîkadir Beyi'ne ve Mehmed'e gönderdiği mesaj.- Musa Çelebi'nin onu yanına çağırmasını boşa çıkarmak için başvurduğu hile. -Mehmed Çelebi'ye Musa'ya karşı nasihatleri. - Şehzade Musa'ya karşı mücâdeledeki rolü, cild I, II.

Eyûb (camii). Bu mâbed üzerine ayrıntılı bilgi. - Camide bulunan kutsal emânet, cild XVIII.

Eyûb (Hz. Peygamber'in sancakdârı). - Hayatını kaybettiği muhasara. - Gömüldüğü yer. - Mezarının ortaya çıkarılmasının İstanbul fethindeki tesiri, cild II.

Eyûb Paşa (vezir). - Mısır valiliğine atandı; bu görevi kabul etmekte çıkardığı güçlükler. - Bu ülkeyi idare ediş tarzı, cild X.

Esâd Efendi (Sadeddin Efendi'nin oğlu). - Babasının onun için elde ettiği makam. - Bu konuda Baffa sultanının muhalefetiyle karşılaşılıyor, Sultan'ın bunu telâfi etmesi. - Anadolu Kadiaskerliği görevinden azlediliyor; niçin? Şeyhülislâm olarak Sultan Mustafa'nın tahttan indirilmesindeki rolü. - Sultan II. Osman'ın idaresindeki tesiri. - Nasıl tanındı ve tanıtıldı. - Kızını nikahlı olarak Sultan'a veriyor. - Sultan Osman'ı hacca gitmekten vazgeçirmek için gayret sarfediyor. - Onu Sultan'la karşı karşıya getiren şartlar. - İL Osman'ın öldürülmesinden sonra Şeyhülislâmlık görevinden istifa ediyor. - Tekrar Şeyhülislâmlık makamına dönüyor. - Ölümü dönemi, - Ahlâk açısından değerlendirilmesi, cild VII, VIII, DC.

Fabriclus (Rus generali). 1769 Türk-Rus savaşındaki rolü, cild XVI.

Faik Paşa (Rumeli Beylerbeyi). Menşei; idamını tahrik eden sebeb-ler, cild X.

Fahreddin, Bkz. Emir Fahred-din Maanoğlu.

Fakirler. Bu kelimenin mânası, cild I.

Famagosta (Magosa, Kıbrıs adası şehri). - II. Selim saltanatı döneminde karşılaştığı Türk muhasarası. - kalenin tesliminden sonra galibi erin davranışı. Bu muhasarada Türk kuvvetlerinin sayısı, cild VI.

Farabi (Türk filozofu). Değeri; yaralandığı zafer. - Mezarının bulunduğu

yer. - Yazdığı eserler, cild IX.

Ffitemîler. Bayrakları için seçtikleri renk, cild I.

Fazlı Paşa (Sultan İbrahim'in gözdesi). - Sultan'ın kızıyla nişanlanması hakkında ayrıntılı bilgi. -Kapdan-ı derya makamına getiriliyor ve Musa Paşa'nın yerini almış oluyor. - Girit'e gidiyor. - Görevinden azlediliyor. - Veziriâzma'la mücâdelesinin kendisi açısından neticesi. - Azak valiliğini üstlenmek üzere gitmek zorunda kalıyor. - Temeşvar valiliğini kabul ediyor; niçin? Eflâk ve Boğdan voyvodalarının azledilmeleri sırasındaki davranışı; uğradığı âkibet, cild X, XI.

Fedayiler, Bkz. Kaatiller

Feyzi Süleyman (Veziriazam Mehmed Emin Paşa'nın kabine kâtibi). Rusya'ya karşı 1769 savaşında Kırım hanı nezdindeki görevi, cild XVI.

Feyzullah Efendi (Şeyhülislâm). - Erzurum valisi Gürcü Mehmed Paşa üzerindeki baskılan. -Oğlu Ebuzâid Feyzullah lehinde birtakım isteklerini yerine getirmek için, öğrencisi olan Sultan II. Mustafa'nın nazanndaki itibârım kötüye kullanması. - Veziriazam Amcazade Hüseyin Paşa'nın bir kararına muhalefette bulunması; birtakım yiyecek maddeleri temini hususunda Karabaş Mehmed'i koruması. - Nasıl değerlendirildi. -Kendisi hakkında biyografik ayrıntılı bilgi. - İmparatorlukta düzen ve asayişin kurulmasında Veziriazam "a destek olması. - İstememesine rağmen Veziriâzam'ın atanmasını yaptığı kişi. - Reisefendi Rami ile birlik olmasının sebebi. - Savaşçı

tasavvurlarını gözönünde tutarak Veziriâzam'a karşı tavır alması; Veziriazam tarafından zehirlenmekle tehdit edilmesi; intikam almak için bir ittifak kurması. - Genellikle kendisinden nefret edilmektedir; niçin? - Adamlarının veziriazam hakkında yaydıkları dedikodular; onu makamından uzaklaştırma teşebbüsü. - İstanbul âsilerinin Sultan'dan azlini istemeleri. - Bu şartlar altında kendisine rağmen alman tedbirler; azledilmesi. - Yerine Şeyhülislâm olan kişi. -Uğradığı âkibet, cild XII, XIII.

Fenârî (ünlü Osmanlı şariat bilgini).- Bâyezid'i işlemekten alıkoyduğu cinayet; Ankara savaşından sonra Timur tarafından esir ediliyor; Emîr Nureddin'in ona muamelesi tarzı.- Timur tarafından kabul edilişi. -Yazdığı eserler, cüd II.

Fedor Aleksiyeviç (Rusya İmparatoru). - 1678de, elçileri İstanbul'da kötü bir bululle karşılanıyorlar; 1679'da gönderdiği elçiler başarısızlığa uğruyorlar; Çar'ın ta-leblerinin açıklanması. - Bab*ı Âlî bunlara nasıl cevap veriyor. -Üçüncü elçilik heyetini gönderiyor.

- Barışı elde ediyor; anlaşmanın şartları; Sultan'a sunduğu hediyeler, cild XII.

Ferdinand I. (Almanya İmparatoru ve Macaristan kralı). - Soy aslı; Macaristan ve Avusturya hükümdarlığına sahip bulunması do-layisiyle taşıdığı unvanlar. - Onun tarafından Jean Zapolya ile sürdürmüş olduğu savaş. - Kanunî Sultan Süleyman'a gönderdiği elçilik heyeti; bu hükümdar tarafın dan heyete nasıl muamele edildi. -Kanunî'inin ona savaş ilân etmesi.

- İmparator, Sultan tarafından iyi karşılanacağı ümidiyle yeni bir elçilik heyeti gönderiyor; bu yeni elçilik heyetlerinin kabul ediliş tarzı. - Kanunînin gönderdiği mesaj taşıyıcının kabul edilmesi; müzâkerelerin konusu; müzâkerelerin neticesi. - İmparator tarafından Bâb-ı Âlî nezdinde yeni teşebbüsler; bunların amacı ne? Beç'i başarısızca muhasara etmesi Ölümü, Cild V.

Ferdinand n. (Almanya imparatoru).- Avusturya arşidükü olarak Kaniye hisarını muhasara ediyor.- Telâş içinde alelacele ricat zorunda karması.- Çadırında Türklerin buldukları eşyalar.- Yerine geçtiği prens.- Saltanatı döneminde yenilenen baş anlaşması; Sultan IV. Murad'a gönderdiği hediyeler, cüd VIII, IX.

Ferdinand d'Aragon (Napoli kralı).- II. Mehmed'in Eğriboz'un alındığını bildiren mektubuna verdiği cevap.- Bir müddet sonra bu Türk hükümdariyle imzaladığı ittifak anlaşması ve bu anlaşma kin beslediği Venediklilere karşı, cild III.

Ferhadbeğ (III. Murad saltanatı dönemi Paşası).- Baron Auers-perge karşı kazandığı zafer; İstanbul'a dönüşü ve şehre muzafferâne girişi.- Avusturya toprakları üzerindeki başardı istilâlan, cild VII.

Ferhad Paşa (Rumeli Beylerbeyi).- Vezir makamına yükselmiştir; İran'a karşı sefere çıkacak ordunun serdarhğını üstleniyor.- Erivan kalesine ehemmiyet veriyor.-Tokmakhan'ın sarayında yaptığı ilhaklar; Erivan valiliğini verdiği kişi; II. Selim saltanatı döneminde yerine getirdiği görev; bu konuda ordudan gelen imâ; hareketsizliği yüzünden orduda fitne çıkması. - Kendisinin sebep olduğu gözden

düşme.- Gürcistan seferine çıkan ordunun serdarhğını üstleniyor; bu sefer üzerine ayrıntılı bilgi. -İran'a karşı savaşdaki davranışı.-Veziriâzam oluyor; serdarhk görevini de sürdürüyor; Eflâk'da acele savaşa girmesini gerektiren şartlar.- Bu sefer üzerine ayrıntılı bilgi.- Sinan Paşa'nın ona karşı entrikalarının tesiri.- Ölümü, cild VII.

Ferhad Paşa (Macar dönmesi).-Kanunî Sultan Süleyman'ın teveccühünü

nasıl kazanıyor.- Evlendiği sultan hanım; Sultan'ın onun için oluşturduğu vezirlik makamı.- Ne amaçla Kur'anlan kopye etmekle meşgul oluyordu? Ölümü dönemi; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild VI, VII.

Feridun (Kolleksiyonlan). Tarihî olaylan yazı hâlinde ve tarih metoduna yakın bir şekilde zaptet-miştir; Sokullu'nun Sır Kâtibi'dir. Bu eserde kendisinden alınan parçalar şu ciltlerde bulunmaktadır: I,

II, III, IV.

Feridun (nişancı).- Kalyonunu İstanbul'a girip tahta çıkması için

III. Murad'a ariyet olarak veriyor. -Tahta çıktığı gün III. Murad'a bi'at edip tazimlerini sunuyor.- Sultan'a eserini sunuyor.- Sultan'ın kendisine büyük teveccüh göstermesi; gözden düşmesi, cild VII.

Ferriol. Bkz. Argental Ferriol

(marki).

Ferruc (Mısır sultanı). - Timur'un kendisine gösterdiği öfkeli davranış.- Bu hükümdara karşı Timur tarafından tertiplenen öldürme teşebbüsü, cild II.

Feth Giray, Bkz. Giray- Feth.

Fetvalar. Bunlardan meydana getirilmiş kolleksiyonlar, cild XVI.

Finch (John; ingiliz elçisi}. - İstanbul'da kabul ediliş tarzı. - Bâb-ı Âlî ile İngiltere arasında anlaşmaların yenilenmesini başarıyor, cild XI.

Firamurz (İzzeddin Keyka-vus'un oğlu). Bu hükümdarın soyağacı, cild I.

Fırat (Asya nehri). - Kaynağını aldığı yer. - Avrupa ve Asya hâkimiyetlerinin politik sınırları olarak önemi; Araplar tarafından tehdit edilen kıyılan; Fırat'ın akışını düzene sokmak için II. Mustafa tarafından alınan tedbirler, cild II, IV, Xü*.

Fleury (kardinal). Niemirov kongresi münasebetiyle Veziriâ-zam'a ve Fransız elçisi Villeneuve'e yazdığı mektuplar, cild XIV.

Floranse {cumhuriyeti). Bâb-ı Âlî ile 1563'de imzaladığı anlaşma; III. Murad'la imzaladığı anlaşma, cild vi, vn.

Filo (donanma). - 1683'de Türkiye'nin Venedik ve müttefiklerine karşı donanmasını hazırlamak yolunda çalışmaları. - donanmada hâkim olan sert disiplin.- Türk donanmasının Venedik donanmasına karşı zaferi; aynı devlete karşı sürdürdüğü mücâdele ve neticeleri.-1697 yılında Avusturya'ya karşı mücâdelesinde donanmayı genişletmesi. - Veziriazam Hüseyin Paşa döneminde Osmanlı donanmasının durumu. - Osmanlı donanmasının Midilli açıklarında Venediklilere karşı verdiği savaş, cild XII.

Forgacz (Avusturya kardinali). - Foscari (Venedik'in İstanbul elçisi). - Hükümeti tarafından, tahta çıkışı münasebetiyle III. Mustafa'ya tebrik mektubu götürmekle görevlendirilmesi, cild XVI.

Fransa, - Bâb-ı Âlî nezdine ilk defa bir elçi gönderdiği dönem. Kanunî tarafından elçisinin kabul edilmesi; bu hükümdarla imzalanan anlaşma. - III. Murad döneminde anlaşmalarını yeniliyor; Cezayirli korsanların ticaretine zarar verdiklerini ileri sürerek Osmanlı hükümetinden tazminat talebinde bulunuyor. - Cezayirli korsanlarla bir anlaşma imzalamak suretiyle verdiği örnek. - İstanbul'da 1677'de Avusturya'ya karşı düzenlediği entrikalar. - Temsilcilerinin başarısızlığı.- Kudüs ve benzeri kutsal mahalleri himâyesi altına almak talebinde bulunuyor. - Türkiye ile ittifak arayışları; ta-leblerinin başarı kazanması.- İstanbul elçisi M. de Catagnaneres'e verdiği talimat.- III. Ahmed döneminde Bâb-ı Âlî'nin Fransa'ya özel bir yakınlık duyulduğunun delilini vermesi.- Türkler ile Rusya arasında barıştıracı bir rol üstlenmesiyle orantılı olarak Fransa'nın divandaki nüfuzunun artması. - Belgrad barış anlaşması müzâkereleri sürdüğü sırada Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğundan yana ağırlığını koyması.- 1740'da Bâb-ı Âlî ile bir dostluk ve ticaret anlaşması imzalaması.- Türk topçuluğunun ilerlemesine Fransa'nın katkıları, cild VII, VIII, XII, XIV, XV.

Franciscain'ler. - Avusturya imparatoruna bir dilekçe veren bu mezheb mensupları kutsal yerlere sahip olmak istediklerini belirtti* ler; hangi vesileyle? Cild XII.

François I. (Avusturya imparatoru). - Tahta çıkış dönemi; Bâb-ı Âlî ile münasebetleri.- Bâb-ı Âlî, bu hükümdarın Kudüs *.ralı unvanını tanımayı reddediyor, cild XV.

François (Dük de Lorraine). cild IV. 1737'de Avusturya'nın Türklere karşı açtığı savaşta Sırbistan üzerine giden orduya kumanda ediyor.- Bu seferdeki harekât; 1738 savaşındaki rolü.- Tam yetkiyle donatılması, cild XIV.

Frank Mehmed Paşa.- Kib-ns'da yeniçeri ve tımarlıların çıkardıkları kargaşalığı bastırması.- Lefkoşe çarşısında birtaşa yazdırdığı tehdit, cild XII.

Francomatî. Kıbrıs'ta bu adla anılan asker sınıfı üzerine görüşler, cild VI.

Frederlc I. (Prusya kralı).- Karakterinin değerlendirilmesi. -Veziriazam Mehmed Paşa'nın dostça yazdığı mektup.- İstanbul'a bir elçi göndermesi.- Ne amaçla? cild

xrv.

Frederic II. (Prusya kralı). -Bâb-ı Âlî ile sıkı dostluk bağları kurması hususunda krala yardım eden kişi.- Viyana hükümetini şahsına karşı suikasd

tertiplenmekle suçlaması.- III. Osman'a gönderilen mektup ve elçinin hangi maksadı gerçekleştirmenin aracı oldukları.- Prusya elçisinin bir dostluk anlaşması müzâkerelerinde bulunmak üzere aldığı talimat ve Bâb-ı Âlî'de bu konuda teşebbüse geçmesi.- III. Mustafa'ya yazdığı tebrik mektubu. - 1761'de bu hükümdarla imzaladığı anlaşma. -Avusturyalı general Daun'a karşı kaybettiği savaş.- III. Mustafa'ya gönderdiği hediyeler.- Sultan'm elçilerine verdiği güven mektuplarında bu kral için kullandığı sıfatlar.-Bâb-ı Âlî ile imzalamak istediği taarruzî ve tedafûî (saldın ve savunma) anlaşması projesinin başarısızlığa uğraması.- Berlin'e üç yıl-dizbilim bilgini bulmaya gelen bir Türk murahhasına cevap veriş tarzı, cild XV, XVI.

Frederic m. (Almanya imparatoru)- Öldüğü yaş; dük de Styrie ve imparator olarak saltanat süresi,

Freystadt (Macaristan şehri). Bir Osmanlı Paşası bu şehrin sakinlerine garip bir uyanda bulunuyor, cild XII.

Fressinet (Malta kumandanı).-Baffa açıklarında Kayserili Halil Paşa kumandasındaki Türk do-nanmasıyla savaşa tutuştu; yenilgiye uğradı, cild VIII.

Fulek (Macaristan şehri).- Kalesinin durumu.- Hamza tarafından alınıyor.- 1682'de Toekoeli ve müttetikleri tarafından muhasara ediliyor; teslim olmak zorunda kahyor. cild XII.

Funduk Mehmed (defterdar).-Osmanlı İmparatorluğunda yürürlüğe koyduğu yeni vergiler: Kandiye valiliğine atanıyor, cild XII.

Gbella (Dalmaçya'da kale). To-pografik durumu; Venedikliler tarafından zaptediliyor; 1694'de Osmanlıların kaleyi geri almak teşebbüsleri, cild XII.

Gabor, Bkz. Betblen (Gabriel).

Gaehmer (de; Danimarka'nın

İstanbul elçisi).- Osmanlı devletiyle imzalamayı başardığı dostluk anlaşması; III. Mustafa nezdindeki görevi; huzura kabul ediliş tarzı; İstanbul hükümetiyle uzun süreli müzâkerelerinde kullandığı memur.- Hükümeti tarafından geri çağırıldığı dönem, cild XV.

Galata Sarayı (camii).- Bu yapı hakkında özellikleriyle birlikte ayrıntılı bilgi, cild XVIII.

Galimatias. Bu kelimenin men'sei, cild VII.

Gelibolu (Trakya şehri). Türklerin şehri zaptediş tarzı; bu kale hakkında ayrıntılı bilgi, cild I.

Gallüzü {Alexandre Mihailovlç}. 1769'da Osmanlı savaşında kumanda ettiği Rus ordusu, cild XVI.

Gallo (Cesar). - Men'şei; Czer-nin'le birlikte yürütmek üzere görevlendirildiği İstanbul elçiliği.-Avusturya imparatoruna götürdüğü ticaret anlaşması, II. Rodolphe tarafından kendisine verilen diplomatik görev, cild VIII.

Gatelusio (Doninque). Kardeşinin ona karşı davranışı, cild III.

Casteluzio (ailesi). - I. Jean Paleologue'un ona verdiği ada.- Bu hükümdarın ona böyle bir lutufta bulunmasının sebebi.- Adalar denizinde kudretini artırması, cild III.

Castelusio (Nicolas).- Lesbos adasının hükümdarı nasıl oluyor.-II. Mehmed'in öfkesini üzerine çeken hareketler.- II. Mehmed'e karşı mukavemeti.- Teslim oluşu.- Dininden ayrılması, ölümü, cild III.

Genç Ali Paşa.- İran hükümdarı Nâdir Şâh'la müzâkerelerde bulunmak görevi.- Nâdir'in ona teklif ettiği şartlar.- Kendisine verilen başkumandanlık; Fethettiği şehir. -İdamını gerektiren şartlar, cild XIV, XV.

huzuruna kabul edişi ve patriklik makamını vermesi; hükümdar tarafından ona uygulanan muamele, cild III.

Geographie (Cağrafya). Osmanlılarda bu ilme hizmetleri geçenler: Piri Reis, Murad ve Seydi-Ali Reisler, cild VI.

George (Rodos adası şövalyeleri üstadı).- II. Mehmed'in Rodos adasına hücum etme kararındaki rolü; bu kişi üzerine ayrıntılı bilgi; adanın muhasarası sırasında Osmanlı ordusundaki görevi; temsil ettiği rol vasıtasıyla şehire girişi.-Kullanılmasını tavsiye ettiği man* emik, cild III.

Geropoldi (tarihçi).- Kanunî'nin otağını tasvir ettiği sindeki noksanlar.- Balancia Politica del Impero Ottomano (Osmanlı İmparatorluğu'nun Denge Politikası) adlı eserinin değerlendirilmesi; bu eser 1686'da Venedik'te basılmıştır.-Kara Mustafa Paşa'nın biyografisi üzerindeki hataları ve 1678 savaşı üzerindeki hatalı görüşleri, cild XII.

Ghasî Çelebi (II. Mesud'un oğlu ve Gıyaseddin'in yeğeni). Kastamonu ve Sinop valiliklerindeki görev süresi, tanındığı görünüm, Cild I.

Ghasna (Hindistan şehri).- Sahip bulunduğu sonsuz zenginlik.- Mahmud'un yaptırdığı caminin eşğine koydurduğu mâbud; niçin? - Bu mabudun ortaya çıkarılması, cildi.

GĖnes (Cenova) (cumhuriyeti). II. Mehmed'e savaş ilân ediyor; niçin? Cild III.

Gnadius (Kostantaniye patriki). Fâtiğ Sultan Mehmed'in onu fetihten sonra muhteşem bir törenle

Ghazanfer AĞa (III. Murad'in nedimi). - Menşei; saraydaki görevi.- Bu

kişi üzerine ayrıntılı bilgi.-Cigala (Cağaloğlu)'nın Veziriâzam-lığa atanmasındaki iştiraki.- III. Mehmed döneminde bulunduğu makam.- Veziriazam Hasan paşa'nın ona rağmen bir teşebbüsü; intikamını nasıl alıyor.- Ölümü; bu ölümden kimin rolü bulunduğu, cild VII, VIII.

Ghayaseddin (III. Alâeddin'in oğlu).- Bu prensin ahlâk yapısı; soy ağacı.- Ölümü, cild I.

Ghayaseddin Keyhosrev I.

(Izeddin Kılıçarslan II.'nin oğlu, Selçuk hükümdarı).- Kardeşi Rükneddin'e karşı sürdürdüğü savaşın sonucu.- Bu prensin ölümünden sonra imparatorluğa sahip olmak için vermek zorunda olduğu mücadele.- Ölümü, - Hâtırasına yazılan bir mersiye'nin başlangıç bölümü.- Bu hükümdarın soyağacı (tabloda), cild I.

Ghayaseddin Keyhosrev II

(Alâeddin Keykubad Tin oğlu).- Babasına karşı işlediği cinayet; tahta çıktıktan sonra kutladığı düğünler.- Para üzerinde kendisinininkiyle birlikte ikinci karısının adını ebedileştirmek için kullandığı tedbir.-Saltanatını karıştıran isyan hareketi. -Mogollara karşı savaşı; kendisi açısından netice; Ölümü, cild I (Bu hükümdarın soyağacı tabloda).

Ghayaseddin Keyhosrev III

(IV. Rüknedin Kılıçarslan'ın oğlu).-Babasının yerini aldığı sıradaki yaşı.- Küçük yaşta devleti idare eden hükümdar. - Karamanlı Mehmed'in gâsphğına karşı Abaka Han'ın yardımı. - Âkibeti; bu hükümdarın soy ağacı tablodadır, cildi.

Ghayaseddin Pir Ali.- Bu hükümdarın mensubu bulunduğu hanedan.- Timur'a karşı koyması, cild II. Ghazâlî, Bknz. Canberdi Gaza-İL

Ghazazzlde Ahmed Ağa (IV.

Mehmed'in mabeyincisi).- Kendisine verilen korkunç vazife.- Bu işin içinden çıkması.- Yükselmesini borçlu olduğu kişi.- Ölümü, cild XII.

Ghazî Giray, Bknz. Giray Gazi.

Ghazi Mustafa.- Demetrius Ya-xich'in şahsında işlediği cinayet; niçin? - Ölümü, cild IV.

Ghyeklibaba (geyiklerin babası).- Orhan Gazi'nin bu din adamına yaptırdığı inziva evi.- Duâ ve kerametleri Orhan'ın seferlerini kazanmasında yardımcı oldu, cild I.

Ghika (Alexandre; Bâb-ı Âlî tercümanı).- Yıldırım düşmesinde kapıldığı dehşet; bu olaydan onun hesabına çıkarılan kehânet.- İdam edilmesi sebebi, cild XV.

Ghika (Georges). Bâb-ı Âlî ter-cümanlığı görevinde yerine atandığı kişi; Rakibi olan kişi kimdi? Cild XVI.

Ghika (Gregoire).- Yaptığı Jş.-Boğdan prensliğinde yerini aMığı kişi.- Azledilmesi.- Yeniden prenslik makamına atanması.- İstanbul'a gitme emri alıyor; kendisi hakkında ayrıntılı bflgl.- 1737'de Rusya ve Avusturya'ya karşı yapılan savaşa katılması.- Makamından düşmesine yol açan şartlar.-İkinci defa olarak Eflâk prensliği tahtına çıkıyor.- Kardeşi Mathi-as'm Bâb-ı Âlî tercümanlığına atanmasının kendisine malolduğu meblağ.- Ölümü; gömüldüğü yer, cild XTV.

Ghika (Mathias; Bâb-ı Âlî tercümanı).- Bu memuriyeti elde etmek için babasının ödediği para.-Eflâk tahtına çıkarılması.- Boğdan prensliğine atanarak Yaş'a gönderilmesi, cild XV.

Ghika (Scarlatto; Boğdan pren- babası ve amcasına karşı cürümsi). Nicolas Maurocordato ile yer işlemiş duruma düşüren suç.- Bu değiştirerek Eflak prensliğine sebeble aldığı unvan.- Ölümü, cild atandı, cild XVI.

Ghika (Boğdan vayvodası, Gli-goras Kul'un babası).- Men'şei; Eflâk voyvodası Michne tarafından yenilgiye uğratılması; sığındığı yer.- Bâb-ı Alî tarafından Eflâk prensliği makamına oturtulması, cild XI.

Ghika Gligoras Kul (Gregoire; Eflâk voyvodası). - Yerine geçtiği prens; onu himayesine alan Veziriazam; askeriyle katıldığı savaş.- Kaçtığı yer; niçin? Tahta çıkarak ortaya koyduğu davranış. -Osmanlıların Polonya'ya karşı açtıkları savaşta Polonyalarm tarafına geçiyor, cild XI.

Ghilen (şâhm hanedanı). Men-şe'inin ve sonunun dönemi; hanedanın çıkardığı hükümdar sayısı, cild IV.

Ghıray- Âdil (Kırım hanı, Meh-med Giray'm kardeşi).- Özdemiroğ-lu Osman Paşa'nın İranlılara karşı zafer kazandığı savaş d ak i rolü.-Bu savaşta esir düştü.- Şahın haremde âşıkane entirakalar çevirdi.- Uğradığı âkibet, cild VII.

Ghiray Adil (Kırım hanı).- Yerine atandığı hükümdar; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild XI.

Ghiray - Ahmed (Tatarlar hanı Mehmed Giray'm oğlu). 1663 Macaristan seferinde Osmanlılara yardımcı oldu, cild XI.

Ghiray- Aslan (Devlet Giray'ın oğlu).- Kırım tahtına çıkışı.- Ruslara karşı şikâyetleri.- Ölümü, cild XV.

Ghiray - Baba (Mehmed Giray'ın oğlu, Kırım hanı).- Kendisini

Ghiray- Bahadır (Kırım hanı).-Bu makamda yerine geldiği han.-Tahta çıkmasında rolü olan hükümdarlar.- Osmanlı ordusu Azak seferine

katılıyor.- Bu seferde Kapdan-ı derya ile arasında anlaşmazlık çıkıyor.- Ölümü, cild X.

Ghiray- Devlet (Mubâreke Giray'm oğlu).- rehine olarak İstanbul'da bulunduruluyor.- amcasının hanlığı döneminde ölümünden kurtulabilmesi.- Han ilân edildiği bölge, Sahib- Giray'a rağmen.- amcası hanlık makamından çekiliyor.- Ölümü.- Moskova fâtihisi oluyor; ölümünden sonra tahtta yerini alan han, cild V, VII.

Ghiray - Devlet (Selim Giray'ın büyük oğlu). - Kırım hanı olarak yerine geçtiği hükümdar.- Tahta çıktığı şehir.- Kardeşlerinin adı; Şehbaz Giray'a yaptığı muamele.-Babasının sürgüne gönderilmesi için tertiplere başvuruyor.- Rusya'nın silahlanması hakkında Bâb-ı Âlî'ye rapor gönderiyor.- Azledilmesinin sebebi.- Bâb-ı âlî'nin azil kararına karşı isyan ediyor.- Yanlarına sığınacağı halk.- Tekrar Kırım tahtına davet ediliyor.- III. Ahmed onu huzuruna kabul ediyor; Ruslara savaş ilânı için mevcut sebepleri açıklıyor.- Sultan'ın ona verdiği hediyeler.- Yusuf Paşa'ya karşı duyduğu kinin sebebi.- Bâb-ı Âlî'nin Ruslara karşı açtığı savaş-daki rolü.- Veziriâzam'm Deli Petro ile barış anlaşması yapmasına karşı çıkması.- Azledilmesinin sebebi.- Sürgüne gönderildiği yer; Ölümü, cild XIII.

Ghiray- Devlet (Selâmet Giray'ın oğlu).- Kırım hanlığına getirilmesini borçlu olduğu kişi; yetersizliği.- Ok muhafazası parası adıyla mükafatlar alıyor.- Bâb-ı Âlî'ye karşı davranışı.- Sürgüne gönderildiği yer, cild XVI.

Ghiray - Feth (Kırım veliahdı).-Kardeşi Gazi Giray'ın han olmasına aldınş edilmeden Kırım hanı olarak atanıyor; bu atama yüzünden çıkan isyan.- Yeni Hana itaat ediyor, ölümü, cild VII.

Ghiray - Feth (Kırım veliahdı). -Ordusuyla Anadolu'ya yürüyor.-Ruslar onun geçişine mâni olmak istiyor; ordusu feld- mareşal Münch'e karşı giriştiği savaşta yeniliyor.- Hanlık makamında yerine geldiği kişi.- Veziriazam tarafından İstanbul'a çağınıyor.- Kırım'a dönüşü ve kazandığı zafer.- Azledilmesi sebebi, cild XIV.

Ghiray - Gazi (Kırım hanı).- Yerine atandığı han.- Tahtını borçlu olduğu kudret.- Gösterdiği sebatlılık, alâkasızlık Veziriazam Çağa-loğlu (Cigala) tarafından azlediliyor.- Tekrar tahta atanıyor.- Kardeşi Feth Giray'ın ailesine ettiği zulüm.- 1598'de Osmanlıların Macaristan seferindeki rolü.- Dostu Satırcı'nın ölümü onda İbrahim'e karşı kin duymasına sebep oluyor; Veziriâzam'm onu ziyareti.- Kırım'a dönüşü.- Gelen yıl açılan sefere katılmayı reddetmesi.- Ona Osmanlı ordugâhında gitmeyi karar verdiren sebep.- Kışlakdayken yazdığı manzum eser.- Kırım'a dönmesinin sebebi.-

KaabiliyeÜzerinin değerlendirilmesi, cild VII, VIII.

Ghiray - Gazi (Devlet Giray'ın kardeşi).- Kırım hanına karşı isyanının sebebi; bu konuda Bâb-ı âlî nezdinde geçtiği teşebbüs.-Edirne'ye sığınıyor; sürgüne gön-

derildiği yer.- Babasının ölümünden sonra kendisine hanlık makamı verilerek tahta çıkıyor; Osmanlı tarihindeki şöhreti.- Ruslara karşı sefer açmak emrini alıyor. -Azledilmesinin sebebi.- Ölümü, cüd XIII.

Ghiray - Hacı (IV. Mehmed saltanatı döneminde Kırım hanı).-Tab'asının memnuniyetsizliğini üzerine çekmesi; Tubak Zaporog Kazaklarına karşı kazandığı basanlar.- Azlediliyor, cild XII,

r,hiray- Halim (Kırım Veliahdı).- Kırım hanlığı makamına yükseldiği dönem.- itaat altına alması emredilen aşiret.- Azledilmesi; niçin? cild XVI.

Ghiray - İnayet (Gazi Giray'ın büyük oğlu).- Kırım hanı olarak yerine geldiği kişi; kendisine bağlanan ümitleri nasıl boşa çıkıyor.-Azledilmesi; niçin? İstanbul yolculuğunun hedefi.- Ölümü, cild IX.

Ghiray-İslâm (Gazi Giray'ın kardeşi) Kırım tahtım nasıl ele geçiriyor; kendisine karşı Bâb-ı Ali'nin davranışı, Ölümü, Cild V.

Ghiray - İslâm (Devlet Giray'm oğlu).- Kırım hanı olarak yerine geldiği hükümdar; tahta çıkıncaya kadar sürdüğü hayat; halkı tarafından nasıl kabul edildi.- Saadet -Giray'a karşı sürdürmek zorunda kaldığı mücâdele; zaferi; hutbelerde adını ilk okutan Kırım hanı.-Ölümü; gömüldüğü yer, cild VII.

Ghiray - İslâm (Selâmet Gi-ray'ın oğlu).- Bahadır Giray'ın hanlığı sırasında kendisine verilen Kırım hanlığı makamı.- Bu hüküm-dann yerine gelene karşı çıkan kişi; oturduğu yer; beslediği ümit.-Kırım hanlığına Bâb-ı Âlî tarafından atanması. - Kırım hanlığı ma-

kamına çıkarılmasından sonra takındığı tavır.- Rusya ve Polonya akınları konusunda İbrahim'in gönderdiği mektup; cevabı .- Ölümü dönemi, cild X

Ghiray - Kaplan (Devlet Giray'ın kardeşi).- Çerkeslere karşı açtığı sefer; niçin? Kendisinin harekete geçirdiği ihanet.- İstanbul'a sığınyor.- Serbest bırakılmasının sebebi.- Kardeşi Gazi Giray'm yerine Kırım hanlığına atanıyor.- Tahta çıkınca Osmanlı devletine vergi vermemek için savaşa başvuruyor, yenilgiye uğrattılıyor; azledilmesinin sebebi.- Bir kere daha tahta çıkarılmak üzere sürgünden getirtiliyor.- Azlediliyor.- Şartlar onu tekrar tahta getiriyor; I. Mahmud'u tahta çıkaran âsiler kuvvetini ortadan kaldırmada yardımı.- İran'a karşı yürümek emri alıyor.- Bu harekete karşı Rusya'nın protestosu.-Ordusu feld-mareşal Münch-'ün kuvvetleri karşısında yeniliyor.- Azledilmesi sebebi, cild XIII, XIV.

Ghıray - Kaplan (Selim Gi-ray'ın oğlu).- Hanlık makamında yerine atandığı hükümdar.- Türklerin 1770'de Ruslara karşı açtıkları savaşdaki rolü.- Azledilmesi, cild XIII.

Ghıray - Kara - Devlet. Kırım hanı olarak yerine geçtiği hükümdar; hanlığa atanmasına karşı muhalefet. Ölümü, cild XIII.

hareketi.- Zehirlenmek suretiyle öldürülmesi, cild XVI.

Ghiray- Mengli (Hacı Giray'ın oğlu, Kırım hanı). - Kardeşinin Kırım tahtını zorla ele geçirmesinden sonra sığınmak mecburiyetinde kaldığı yer; ölüm cezasına çarptırılmak üzere İstanbul'a götürülüyor; affedildiğini öğrendiği an.- Kırım hanı olarak atanıyor; babasından sonra tahta çıkmasında Fâtih Sultan Mehmed'in ona yardımı. -İkinci Bâyezid'in yardımına koşması; Sultan'ın onu hediyelere boğması.- Rus Çarı III. Jean'ın Bâb-ı Âli ile münasebetlerinde aracılığı.- hanlığı döneminde Kırım politikasının uğradığı değişiklik.-zekâsının değerlendirilmesi.- Taht üzerinde kaldığı süre.- Nasıl öldürüldü? Bu hükümdar üzerine ayrıntılı bilgi, cild III.

Ghiray - Mengli (Kırım hanı).-Kırım hanlığına atanmak üzere sürgüne gönderildiği Rodos'tan ge-tirtilmesini gerektiren şartlar. -Ruslara karşı kazanmakla övündüğü zafer.- Ölümü, cild XV.

Ghiray - Mehmed (Mengli Gi-ray'm oğlu).- Selim'le akrabalığı; bu Sultan tarafından Kırım hanlığına atanması; ona verdiği tahsisat; niçin? Hayatındaki hareketleri.- Ölümü, cild IV, V.

Ghiray • Kerim (Arslan Giray'm kerdeşi).- Şarta göre Kırım hanlığına atanması.- Azledilmesi.-Ruslara verdiği dehşet; ikinci defa olarak han atanması; Sultan'm ona teveccühünün işareti.-Veziriazam Hamza Paşa'nm azfe-dilmesindeki tesiri.- Yeni Sırbistan'a karşı 1769'da girdiği akın

Ghiray - Mehmed (Kırım hanı).- Han olarak Kırım tahtında yerine geçtiği hükümdar.- derben surlarına karşı harekete geçiyor; niçin?- Kış Dağıstan'da geçirmeyi reddediyor; bu hareketle hazırlanan gözden düşme; kardeşi Saadet Giray için hazırladığı makam.- III. Murad tarafından azledilmesi; niçin? Sultan'ın emrine karşı direnmesi.- Onun yerine atanan hükümdar.- Ölümü, cild VII.

Ghiray - Mehmed (Kırım hanının kardeşi).- Nasuh Paşa'mn onu İstanbul'a çağırmakdaki maksadı; Yedikule'de hapse atılıyor; niçin? Oradan nasıl kaçıyor.- Vardığı yer.- Kırım hanı olarak atanıyor.-Bâb-ı Âlî'nin ona karşı sefer tertiplenmesinin sebebi.- Seferin Osmanlılar bakımından kötü sonucu.- İktidan yürütmekte tam müs-tebid kesilmesi; Kaçıp sığındığı yer; Yeniden Kırım tahtı için rakipleriyle çekişiyor; ölümü, cild VII.

Ghiray - Mehmed (Bahadır Gi-ray'ın küçük kardeşi).- Kırım tahtına çıkarılıyor; o zamana kadar tutuklu kaldığı yer.- Azak'a karşı açılan ikinci seferde idare ettiği ordu.-Azlediliyor; niçin? Kardeşi İslâm Giray'dan sonra yeniden Kırım tahtına getiriliyor.- Politikasındaki hareketler.- Tansilvanya'yı istilâ ettiği ordu; Osmanlı Sultanı bu basandan ötürü duyduğu memnunluğu belirtiyor.- Ruslara karşı sürdürdüğü savaş ve onları mağlub ederek kazandığı zafer; bu konuda ayrıntılı bilgi; 1663 Macaristan seferinde oğullarının şahsında Osmanlılara verdiği destek ve yardım.- Kırım tahtında onun yerine geçen kişi, cild X, XI.

Ghiray - Mübarek (Kırım hanı).- men'sei.- İlk defa kendisinden önceki Kırım hanlarının Avusturya imparatoruna gösterdikleri saygıyı bozuyor; cild XII.

Ghiray - Safa (Kırım hanı).- niçin böyle adlandırıldığı; cimriliği; kendisini ticarete kaptırması; makamının alâmetleri; Sultan II. Ah-med'den aldığı hediyeler.- Azledilmesi; sürgüne gönderildiği yer; ölümü, cild XII.

Ghiray - Sahih (İslâm Girayın amcası). - Kanunî Sultan Süleyman tarafından Kırım hanlığına atanıyor; niçin? Tahttaki durumunu sağlamlaştırmak hususunda Sultan yardımında bulunuyor; İslâm Giray engelinden nasıl kurtuluyor.- veziriazam Rustem Paşa'nın onu kendisine bağlayan yakınlığı.-ölümü, cild V.

Ghiray - Şahin (Kırım veliahdı).- bu şahsiyet üzerine ayrıntılı bilgi.- kardeşi Mehmed Giray'la birlikte Bâb-ı Âlî'den gelen emirlere karşı direnmesi.- Direnmenin basan kazanması.- Saltanatlarındaki istibdâd.- Sığınmak zorunda kaldığı yer; kardeşiyle birlikte Kırım'ı tekrar ele geçirmek yolunda gayret sarfediyor.- Kaçmak zorunda kalıyor.- Karadeniz'deki Rus

plânları hakkında Kapdan-ı derya Hasan Paşa'ya aktardığı bilgi; Polonya başkanından sonra Bâb- Âlî ile beraber hareket etmek emirini aldığı yer.-Ölümü, cild X.

Ghiray - Şahin (Seçkin şâir). Soyağacı; yazdığı sarkılan; cild XII.

Ghiray - Şahin (Kırm hanı). Bu makama kim tarafından çıkarıldı; cild XVI.

Ghiray - Şehbaz (Selim Giray'ın oğlu). Polonya'yı istilâsı. - Bu krallıkta sebep olduğu zararlar.- Kardeşi Kırm hanı olduğunda vellaht atanıyor.- değeri; uğradığı âkibet; niçin? cild XII, XIII.

Ghiray - Sâadet (Mehmed Gi-ray'ın kardeşi). Kanunî Sultan Süleyman kimin teşvikleriyle onu Kırm tahtına çıkardı? Saltanatının değişmesi; ölümü; mezanının bulunduğu yer, cild V.

Ghiray- Sâadet (Kerim Giray'm oğlu).- Selim Giray'ın tahttan feragat etmesinden sonra Kırm hanı olarak atandı.- Nasıl bir ahlâk ve icraat sahibi olarak tanındı? Ona karşı yöneltilen suçlama, sürgüne gönderilmesi; ölümü, cild XII.

Ghiray - Sâadet (Devlet Giray'ın kardeşi) .- Kırm hanının yanındaki görevi.- Kırm'a geri getirdiği aileler.- Bâb.ı Âlî'ye başkaldırması.- Sığındığı ülke.- Kırm hanı olarak atanıyor.- ülkenin başta gelen ailelerinden Şirin Beylerle anlaşmazlığı, cild XIII, XIV.

Ghiray - Selim (Bahadır Giray'ın oğlu).- Kırm hanı ilân edilmesini gerektiren şartlar.- Polonya'ya karşı savaşta IV. Mehmed'in ordugâhında bulunmamasının sebepleri.- Osmanlı ordusuna yardımı; ülkesine dönerken Sultan'dan aldığı hediyeler.- 1677'de Rusya'ya savaş ilân edildiğinde IV. Mehmed'in ona verdiği akın görevi. -Cehreyn önünde uğradığı yenilgi.- Azledilmesi.- Hanlık makamına yeniden getirilmesi.- Hanlığa tekrar getirilmesi münasebetiyle Sul-tan'ın sarayında parlak bir törenle huzura kabul edilmesi.- 1685 seferindeki rolü.- Edirne'de toplanan savaş meclisinde bulunması. -Avusturyalılara karşı kazandığı parlak zafer.- Veziriâzam'dan gördüğü muamele tam.- Tahttan feragat edişi ve Mekke'ye hac ziyareti; dönüşünde inzivaya çekildiği yer.- Üçüncü defa olarak Kırm hanı atanıyor.- Oğullarına ve yeğenine verdiği unvanlar.- Edirne'de Su İtan'in ve Veziriâzam'm onu şereflelendirmeleri.- Gözden düşmesi, tekrar Kırm hanlığı makamının verilmesi; emekliliği isteyip alması; niçin? Kendi arzusu üzerine getirilen hükümdar.-1 Kendisine verilen yıllık emekli tahsisatı.- Sürgüne gönderilmesinin sebebi.- Sultan Mustafa'nın ona karşı gösterdiği iyilikseverlik.- Telirar Kırm tahtı-

na davet edilişi.- Bu münasabetle düzenlenen parlak tören.- Ölümü ve bıraktığı çocuk sayısı, cild XI,

xn, XIII.

Ghiray- Selim (Kaplan Giray'ın oğlu).- Kardeşi Mengi Giray'm ölümü üzerine Kırım hanı atanması.-İstanbul'a çağırılmasının sebebi.-Yeniden hanlığa seçilmesi.- Nâdir Şâh'a karşı Osmanlıların açtığı İran seferindeki rolü.- İstanbul'a gelişi şerefine düzenlenen şenlikler.- Ölümü, cild XV.

Ghiray - Selim (Kırım hanı). -1770'de ikinci defa han olarak atandı.- Kırım'ı Rusların hâkimiyetine bırakıyor, cild XVI.

Ghiray - Çoban, Bu hanedanın esas dönemi; bu şahsiyet hakkında tarihçi Cantemir'in yanlış bilgileri, cild XII.

Ghibis (Sultan III. Mustafa'nın doktoru).- Menşei; Sultan'ın kendisine güveni sonucu olarak tedavideki başansı.- Sultan'ın, karşısında Rus aleyhdan görmek istediği kararına varması.- Avusturya tercümanına tavsiyesi, cild XVI.

Ghouz (Oğuz) (dili), Bu dilin uğradığı değişiklikler, cild I.

Ghouzlar (Oğuzlar).- Bu halk topluluğunun hükümdârları San-car'a başkaldırmaları, onu esir hâline getirmeleri; istilâ ettikleri ülke.- Bu adı almalanna yol açan şartlar.- Aralandaki diğer aşiretler.- Çinlilerle münasebetleri.- Ars-İlan Han'ın sebep olduğu rahatsızlıklar; yerleşmek iznini aldıkları ülke, cild I.

Giagari (Manuel). Bizans (İs-tambul) surlarının tamiri için imparatorun verdiği daha az para harcıyor, cild II.

Gianflgliazzi (don Bongiami; Fî jransa elçisi).- Bu cumhuriyetle Babı Âli arasında bir anlaşma imzalandı.- Bu vesileyle diplomatik münasebetlerinde gördüğü muamele; Sultan'a sunmakla gö-rivlendirildiği hediyeler, cild VII.

Giovio (Paolo; imparator Charles - Quinfin tarihçisi). Türk millerinin menşei hakkındaki kanaati /e görüşü , cild I.

Girardin (Pierre de; parlamento danışmanı ve Fransa'nın İstanbul elçisi).- İstanbul'a gelişi.-Veziriazamın huzuruna kabulü; isteklerinin anlayışla karşılanması, cild XII.

Giustiniani (Jean; Cenevizli kaptan).- Kostantaniye'nin II. Mehmed tarafından muhasarası sırasında denizden yardım getirmesi; Bizans imparatorunun onu mükâfatlandırma tarzı; Türk donanmasını ateşe verme teşebbüsünün başarısızlıkla sonuçlanması; Türk hücumu arefesinde surların tâmiriyle meşgul olması.- rekabet yüzünden Lucas Notaras'la arasında çıkan kavga.- Sultan'ın teşebbüslerine rağmen doğru yoldan ayrılmayışi;

yaralanması ve muhasara edenlerin, cesareti karşısında geri çekilmek zorunda kalması.-Ölümü, cild II.

Gninski (Kulm Palatını; Bâb-ı Âlî nezdinde Polonva kralının elçisi- 1677 yılında). İstanbul'a ihtişamlı vanşı.- Elçilik alayının inanılmaz ihtişam ve zenginliği.- Sultan'a sunduğu hediyeler; elde etmeğe çalıştığı ödünler.- Veziriazam tarafından değerlendirilmesi.- Ta-leblerinin kabulünde başansızlığa uğraması.-Türk ordusunu takibet-mek, refakatte bulunmak zorunda kaldı.- Rusya'ya karşı ilerleyen or-

dudan aynılmak istediği; arzusunun yerine getirilmemesi.- Kazak hetmanmın gasb hareketinde bulunmasını Veziriâzam'a şikâyetle bulundu. - taleplerinin özeti. -Mâiyyetinde bulunanların çektiklerinin sıralanması.- Bu hususla kralından aldığı mektuplar ve talimat, cild XII.

Gonzalve Vaillant (İspanyol donanması amirali).- Kefalonya'nın zaptına katılması.- II. Bâyezid döneminde kıyılann onun tarafından tahribata uğraması.- Venedik filo-suyla birlikte geçtiği deniz, cild IV.

Gündüzalp (Osman Gazî'nin kardeşi).- Yapmak zorunda olduğu savaşlarda kardeşini destekledi.-Kendisine verilmiş olan valilik, cild I.

Gürcistan.- Bu ülke eskiler, İranlılar, Ruslar tarafından nasıl isimlendiriliyordu; bu ülkenin ka-dmlannm güzelliği; bu güzellikleriyle başardıktan.- Başlıca hisarla-n Türklerin elinde.- Üçüncü Mustafa'nın saltanatı döneminde bu bölgede başgösteren kanşıklıklar; bunların sonuçlan, cild VII, XVI.

Gürçalî Koçibey (IV. Murad'ın nedimi).- Osmanlı İmparatorlu-ğu'nun çöküşü üzerine lâyihasının değeri.- Tavsiyelerinin İdare ve Sultanlar üzerindeki tesiri, cild IX.

Gürcü Ahmed Paşa (Habeşistan eski Beylerbeyi).- Yemen valiliğine atandı.- ülkeden geçtiği sırada halkın kendisine teklifleri.-Kurbanı olduğu gizli tertip, cild DC

Gürcü Mehmed Faşa (Rumeli Beylerbeyi).- 1625'de Bağdad ku-şatmasına katılıyor.- Şam valiliğine atanıyor.- Bursa'da IV. Murad'a refakat ediyor.- 1638 Bağdad şekerinde İran esirlerini yüz on kelleyle birlikte Sultan'ın karargâhına gönderiyor.- Anadolu Beylerbeyi olarak onun yerini alan kişi.- Tekrar Şam valiliğine atanıyor ve bu atama Sultanzâde Mehmed Paşa'nın Veziriâzamlığı dönemine rastlamaktadır.- Erzurum valiliğine atandığındaki şartlar., Divanda iki yıl boyunca vezirlerin has gelirlerinden vazgeçmeleri yolunda, teklif şekli altında söylediği sözler.-Veziriazam olarak atanmasını borçlu olduğu kişi.- Bu vesileyle hakkında verilen hüküm.-

İdaresinin ilk hareketi; bu vesileyle çıkan münazaa.- Veziriâzamhğı döneminde kanunî olandan fazla vergi toplanması.- Kendisine takılan lâkab; niçin? giriştiği müzâkereler sonunda Abaza Hasan ve İpşir Paşa'nın itaat altına alınmalarını sağlaması.- Divan toplantısında Mısır valiliği konusunda ileri sürdüğü teklif.- Musul'da karşılaştığı muhalefet.-Azledilmesi.- Veziriazam Si-yavuş Paşa ondan nasıl intikam alıyor.- Vefat ettiğinde yaşı, cild IX. XI.

Gürcü Mehmed Paşa (hadım).-Veziriazam olarak yerine atandığı kişi.- idaresinin telkin ettiği güven; istanbul'da asayişî sağı&arıak mak-sadiyle tedbiiler alıyor.- Hakkında verilen hükümden kaçan Davud Paşa onu endişelendiriyor; idamı için emir veriyor.- Maruz kaldığı tehdit karşısında makamını bırakıyor.- Sürgüne gönderildiği yer.-İdaresi döneminin diplomatik faaliyetlerine göz atış.- Veziriâzem Kemankeş Ali Paşa tarafından ona yöneltilen suçlama.- Onu yine Sadaret Kaymakamı görevinde görüyoruz.- Sipahi ve yeniçeriler ona karşı kin gösterilerinde bulunuyorlar.- Uğradığı âkibet. cüd VIII, IX.

Gürcü Nuri (Anadolu isyanların elebaşısı).- Soyu; Anadolu'da isyan bayrağını açıyor; payitaht üzerine yürüyerek İstanbul'da uyanmasına sebep olduğu endişe; şahsiyeti üzerine ayrıntılı bilgi.- Ona karşı askerî harekete geçiş.- İleri sürdüğü iddialar.- Veziriazam Kara Mustafa Paşa'ya karşı verdiği savaş; işlediği hatâ; taraftarları arasında bölünmeler; yenilgiye uğraması; ölümü, cild X.

Graitzas (Salmenikos kumandanı). II. Mehmed'in ordularına karşı gösterdiği şiddetli direnme ve savunma, kalenin ele geçirilmesini geciktirmesi, cild III.

Gramer Bilginleri. IV. Murad döneminde yaşayan bu bilim dalı ileri gelenlerinin değerlendirilmesi, cild VIII.

Gran (Macaristan şehri). Hisarının yükseldiği yer.- Şehri kurmuş olan kral; şehrin şöhretini oluşturan anıtları; Kanunî Sultan Süleyman tarafından muhasara edilmesi.- Kalenin teslim oluşu.- Avusturyalılar tarafından kurtarılması (1683); Türklerin 1685'de başarıya ulaşamayan muhasarası, cild XII.

Grant (Jean; Alman topçusu). II. Mehmed'in Kostantaniye muhasarası sırasında Bizanslılara hizmet etli, cild II.

Gratiani (Naxos dükü). Eflâk prensliğine atandı.- Giriştiği hareketler Polonya savaşma sebep oluyor.- Azledilmesi; düşmanca hareketleri ve ölümü, cild VIII.

Gratiani (Gspard).- Sultan I. Ahmed tarafından Avusturya imparatoru katında Osmanlı İmparatorluğu elçisi olarak görevlendirildi; bu şahıs üzerine ayrıntılı bilgi.-Bâb-ı Âlî tarafından atanan ilk hristiyan elçisidir, cild VIII.

Grımanî (Antonio; Venedik amirali).- Türklerinkine karşı kumanda ettiği donanma.- Loreda-no'nun şöhretinin onda uyandırdığı kıskançlık duygusu.- Türk donanması Venedik donanmasıyla savaşa tutuştuğundaki davranışı. - Lepanto savaşı için kararsızlığı ve korkusunun sonuçları, cild IV.

Gritti (Venedikli amiral).- Türk donanmasına karşı kazandığı zafer.- San Francesco della Vigna kilisesindeki mezar taşında okunan yazı, cild III.

Gritti (Andrea).- Onunla II. Bâyezid'in elçisi arasında müzâkereler cereyan etti; bu müzâkerelerin hedefi? Venedik cumhuriyetinin Sultan katında ona verdiği görev.- İstanbul'dan dönüşünde görevi hakkında verdiği rapor.- Kendisine Kanunî Sultan Süleyman katında müzâkereler yetkisi veriliyor, cüd IV, V.

Gritti (Houis).- Babası kimdi? ahlâkının değerlendirilmesi.- Za-polya'nın İstanbul elçisiyle nasıl ilişki kurdu? Bu diplomatın Bâb-ı Âlî ile ilişkilerindeki tesiri.- Kanu-nî'nin hükümeti katında Zapolya lehinde tesir görevi.- Bu hükümdarın Macaristan tahtına çıkmasında yerine getirdiği görev.- Viyana muhasarası sırasında halasının bulunduğu yer.- Zapolya ile birlikte Kanuni Sultan Süleyman'dan hediyeler alıyor; hangi vesileyle-Perenny'nin tutuklanmasındaki rolü.- Bir konferansta Jerôme de Zara ile birlikte Macaristan tahtıyla alâkalı bir meseleyi ortaya atması.- Bu konuda müzâkereler.- İbrahim Paşa ve Kanunî'nin ziyaretlerini kabul ediyor; müzâkerelerin devamı; ölümü, cild V.

Gross (kont). 1739'da, Bâb-ı Âlî, Avusturya ve Rusya arasındaki baş müzâkerelerine katıldı, cüd XV.

Grosscardein (Macaristan şehri).- IV. Mehmed saltanatı döneminde Osmanlılar tarafından muhasara edilmesi.- Bu kalenin surları hakkında ayrıntılı bilgi.- Avusturya imparatoru tarafından fethi; galiplerin kalede buldukları eşyalar.- Kale muhafızları niçin esir edüldü? Cild XI, XII.

Gulleragues (Gabriel Joseph de la Vergne: 1680'de Fransa'nın Bâb-ı Âli nezdindeki elçisi).-Vezirîâzam'm kendisine Osmanlı usulünce tören kaidelerini kabul ettirmesine karşı çıkıyor.- Khi-os'un Fransız gemileri tarafından bombarduman edilmesiyle alâkalı olarak Veziriazam tarafından yöneltilen tehditlere verdiği güzel cevap.- Sonraki davranışlarının sertliği.- Büyük Sultan'ın teveccühünü kazanıyor.- 1684'de parlak bir şekilde huzura

kabul ediliyor; Edirne'de maiyetleyle şehre muhteşem bir alayla giriyor.- Elde ettiği diplomatik başarılar.- Ölümü, cild XII.

Gümüşzâde (Nicomedie kadısı).- IV. Murad'm memnuniyetini belirtmek üzere ona verdiği mektup, niçin? Uğradığı âkibet, cüd K.

Gurdersdorf (baron de), Bkz. Teufel (Erasme).

Guns (Almanya'da küçük bir şehir) Kanunî'nin muhasarasına dayanması; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild V.

Oustave (Charles; İsveç kralı). IV. Mehmed'e gönderdiği elçilik heyetlerinin amacı, cild XI.

Gustendil (Köstendil) (Bulgaristan'ın şehri). - Kalesi hakkında tarih ve istatistik bilgisi.- Birinci Murad tarafından alınıyor, cüd I.

Güzelce Kasım (imparatorluk özengi beyi).- Lakabı nasıl takılmıştı; Mısır valiliğinde yerine atandığı kişi; kısa süren idare dönemi. -İstanbul'da kurucusu olduğu semt.- Tekrar Mısır valiliğine atanıyor.- Mabeyinci Mehmed Bey'le aralarında çıkan anlaşmazlık.-Haklılığını anlatmak üzere Veziri-âzam'ın yanına geliyor.- Kanunî Macaristan seferindeyken İstanbul'da kalarak yürüttüğü görev,-Veziriazam İbrahim Paşa'ya Sul-tan'ın tediye ve teveccühlerini sunmakla görevlendiriliyor, cild V.

H.

Hacı Ayvad. Bu adın mânâsı, cild IX.

Hacı Ali Paşa (Haleb valisi).-Veziriazam olarak yerine atandığı şahıs; şahsı ve ahlâkı nasıl değerlendirildi.- Atanması dolayısıyla devlet erkânı arasında değişiklik ve idamlar.- Avusturya'ya karşı açtığı seferin neticesi.- Azledilmesinin sebebi; Biyıklı Mustafa Paşa'nın ve Sultan'ın davranışı; adı geçen Paşa onun yerini alıyor.- Çıkarcılıktan uzak bulunması, cild XII.

Hacı İlbeki, Bkz. İlbeki- Hacı.

Hacı Kalfa (Türk tarihçi ve coğrafyacısı).- Osmanlı İmparatorluğu bakımından çalışmalarının yaran.-Belgrad muhasarası sırasında Husrev Paşa için yaptığı görev. -Şahsiyeti hakkında ayrıntılı bilgi; yazdığı eserler; ölümü, cild IX, XI.

Hacı Mehmed Paşa, Bkz . İvaz Mehmed Paşa.

Hacı Mustafa Paşa (İran'a karşı açılan Şirvan seferi seraskeri).-İran'da yapılan fetihlerden sonra III. Ahmed'in ona gönderdiği fermanın konusu.- Şirvan'da Paşa tarafından kazanılan zafer; yendiği kuvvetler Sigh inak Ermenilerinden oluşmaktaydı.- paşa unvânıyla birlikte aldığı sancak, cild XIV.

Hacı Paşa (Osmanlı doktoru). Değerinin açıklanması, cild II.

Hâfiz (İran lirik şâiri).- öldüğü dönem.- Eserlerinin Osmaitli edebiyatı üzerinde tesiri, cild I.

Hafız Ahmed Paşa paldım).-Niğbolu önündeki yenlgesi.-Sadâret kaymakamlığına atanıyor.- Elâk voyvodası Michd'in elçisinden intikamını alıyor; r.i için? -Azledilmesini gerektiren nezaketleri.- Anadolu'ya âsilere karşı savunmak üzere İstanbul'dar gönderiliyor.- Anadolu'nun merkezinde onlan muhasara altına alıyor.- Yavuz Ali Paşa onunla görev değişimi yapıyor: Valilik verip Sadâret Kaymakamlığı alıyor.- 1. Alimed'm hatt-ı şerifiyle bu makan:a naklinin tasdiki yap ıyor.-Veziriâzam'm öfkesinden kurtulmak için başvurduğu tcdbirler.-Veziriâzamlığı reddetmesi, cild VII, VIII.

Hafız Ahmed Paşa. Tîapdan-ı derya olarak yerine atardığı kişi; bu makamda çok kısa bir süre kalabildi, cild XIV.

Hafız Paşa (Diyarbeki;- valisi). -Evlendiği prenses.- Âsi Bekir'i itaat altın almakla görevlendiriliyor; bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi.-İranla savaş.- Vezirazem olarak kendisinin giriştiği sefer; bu seferde âsi Abaza Paşa'yı hareketsiz hâle getirecektir; seferin neticesi. Bağdad'a karşı sefer.- Bu şehrin muhasara altına alınması.- Seferin başarısızlıkla sonuçlanması.- Hafız Paşa'nın azledilmesi.- Veziriazam Husrev Paşa'ya karşı içinde bulunduğu gizli tertip.- Bu paşa'nın yerini alıyor; Sipahiler ona karşı kin besliyor; uğradığı âkibet, cild IX.

Hafsa Hâtûn (Kanunî Sultan Süleyman'ın annesi).- Ölümü dönemi.- Mezarının bulunduğu yer, cildV.

Haydar (Cüneyd'in oğlu).- Uzun Hasan ona karşı dostluk hisleriyle doluydu. Bu hükümdarın kızıyla bir anlaşma yaptı.- Uzun Hasanın ölümünden sonra ihtirasını açığa vurması; hayatının son bulmasını gerektiren şartlar, cild IV.

Haydarağazâde Mehmed. Gürcü Nebi'ye karşı yönelttiği sefer.- Kapdan-ı derya makamında yerine atandığı kişi.- Evlendiği p-rences (sultan). - Kendi valiliği sırasında Mısır anarşi içine yuvarlanıyor. Sadâret kaymakamlığına atanıyor. IV. Mehmed'e karşı tertiplenen suikasda suçlu bulunuyor; ölümü, cild X.

Haydar Mirza (Hamza'nın oğlu). Bab-ı Âlî katında elçilikle görevlendiriliyor; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild W.

Haydaroğlu.- Anadolu'da ortalığı kasıp kavuruyor.- Yakalanıp İstanbul'a getiriliyor; sorguya çekilmesinde Veziriâzam'a verdiği cevap.- Ölümü, cild'K

Haimbourg (Almanya şehri). Türklerin Avusturya'ya karşı açtıkları seferde uğradığı âkibet, cild XII.

Hakaşmakbeğ (Çerkeş beyi). Memleketlerinin idaresini ele almak bakımından kardeşiyle arasında hüküm süren çekişme; kaçarak sığınmak zorunda kaldığı yer; İstanbula gönderiliyor; Çer-keslerin hükümdarı olduğu tasdik ediliyor; onu ölüme mahkûm eden prens, cild X.

Haleb (Suriye Şehri). Bu kalenin Timur tarafından alınması; bu hükümdarın zulmü. - Şehirlilerin Selim'in hâkimiyetine boyun eğmeleri.- teslim oluşunun sınır üzerindeki diğer şehirleri etkilemesi.-Bu şehrin Osmanlı İmparatorluğu içindeki sırası ve seviyesi.- Bu şehir hakkında tarihî, istatistik ve topografik aymülü bilgi; Arablar tarafından fethinden beri Haleb'de hüküm süren hanedanları, cild II, IV.

Halebli Ahmed (Aydın sancağı). - Lâkabı nasıl aldı? Kıbrıs'a vali atanıyor. Lefkoşe valiliğine gön-derilmesindeki amaç? - Şehir sakinleri valiye karşı çıkıyorlar.-Azledilmesi; ölümü, cild XII.

Halim Giray, Bkz. Ghlray -Halim.

Hâlimi (Türk ilim adamı). Bu şahıs üzerine ayrıntılı bilgi, cild IV.

Hâlimi Efendi- Sürgünden dönüşünde atandığı makam.- Uğradığı âkibet; niçin? Cild XVI.

Famadan (İran şehri). - Ayrıntılı bilgi.- Husrev tarafından tahrib ediliyor.- Konumunun önemi; III. Ahmed saltanatı döneminde Türkler tarafından kuşatılması; başlıca kuvveti, cild IX. XIV.

Hamid Efendi (Şeyhülislâm). -Kurduğu müesseseler.- Kendi eseri olan Fetvalar Koleksiyonu'nun değeri, cild VII.

Hammer (J. de). - Osmanlı İmparatorluğu Tarihi adlı eserine vesika toplamaya ayırdığı zaman.-Bu konuda yaptığı harcamalar. Araştırmalar.- Hazırlık çalışmaları fikri ve araştırmalarının istikameti, cildi.

Hamza (KaatiUerin elebaşlarından biri). - Ünlülüğü; emri altında bulunan hisarların sayısı, cild IV.

Hamza (İskender Bey'in yeğeni).- Amcasıyla birlikte Osmanlı ordusunu terkettiği dönem.- Epir'in Türk hâkimiyetinden kurtarılmasında amcasının yardımı.- Hristiyanlığı kabul etmesi.- II. Meh-med'in tahta çıkmasından kısa süre sonra esir edilmesi. - Amcasına ve ülkesine karşı tuttuğu taraf.-Esir ediliyor.- Amcasının cömertliği; ölümü, cild II, III.

Hamza (Secseny sancakbeyi). -Kanunî Sultan Süleyman döneminde zaptettiği şehir.- Adının ünü, cild VI.

Hamza Ağa (Husrev'in Bağdad seferinde topçu Paşası). Altunson geçidinde aldığı tedbirlerdeki eksiklik; bu yüzden nasıl cezalandırıldı? Affına raslayan hâdiseler, cild IX.

Hamza Ağa (örtü muhafızı). Yükseltiği makam, cild XVI.

Hamza Bey (Bâyezid paşanın kardeşi).- lâmpsaki'de Venediklilerin karaya asker çıkarmalarına karşı harekete geçiyor; bu Paşa'nın bu şartlar içindeki davranışı.-Mustafa tarafından hapse atılıyor; Cüneyd onu serbest bırakıyor.- Bu hükümdarın katında görevlendirildiği vazife.- Cüneyd'e karşı katıldığı sefer; kuşattığı şehir.- Cüneyd'i ve ailesini çarptırdığı ceza.- Murad II. tarafından Selânik'i muhasara etmek»** görevlendiriliyor.- Bu konuda ayrıntılı bilgi.- II. Mehmed ona donanma kumandanlığını veriyor; Bundaki amaç nedir? Tamamladığı sefer.- Dönüşünde II. Mehmed tarafından kabul ediliş tarzı; atandığı valilik.- Uzun Ha-san'm ülkesine, İran'a yaptığı akın.- Karaman'ı zaptetmek emiri-ni alıyor, cild II, III.

Hamza Hamid (Dahiliye Nâzın). Bu makama getirilişi ve azli.-Veziriazam atanıyor; şahsı hakkında ayrıntılı bilgi.- İdaresi süresini belirleyen hareketler.- Azledilmesi.- Birbiri peşi sıra bulunduğu valilikler; nazırlığı döneminde uyguladığı politika.- Nişanlandığı prenses, cild XVI.

Hamza Mirza (Hudabend'in oğlu).- Amcası Şah İsmail tahta çıktığında babasıyla yaşadığı yer.- İsmail tarafından öldürülmesi emri veriliyor.- Bu ölüm hükmünden kaçıp kurtulması.- Annesiyle birlikte Erzurum Beylerbeyine karşı kazandığı savaş.- Ozdemiroğlu Osman Paşa ordusunun keşif kollarına karşı kazandığı basan.- Özdemiroğlu Osman Paşa karşısındaki mağlubiyeti.- Selmas ve Erivan Pa-şalannı yeniyor.- Kardeşi Tahma-sip'i ölüme gönderiyor; niçin? Nasıl öldü, cild VII.

Hamza Paşa (III. Mustafa saltanatı döneminde silahdar). - Nişanlandığı prenses.- Sultan'm teveccühüne erişmeden önce işgal etmekte bulunduğu elde etmiş olduğu makam.- Veziriazam Mustafa Paşa'nın gözünden düşmesi. -Muhsinzâde tarafından kendisine verilen valilik.- Vali olduğu sırada Mısır'da başgösteren kargaşalıklarda takındığı tavır.- Görevlerinden azlediliyor., Veziriâzamlık makamında yerine atandığı kişi; şahsı hakkında ayrıntılı bilgi.- Kendisinin Veziriâzamlığı dönemindeki hareketler.- Bir huzura kabulde Rus elçisine muamelesi.- Azledilmesi; sürgün olarak gönderildiği yer.- Ölümü, cild XVI.

Hanefizâde (ulemâ).- Şeyhülislâmlık makamıyla alâkalı olarak beslediği ümit- IV. Mehmed'in riyasetindeki mecliste haremde Kösem sultana karşı yürütülen hareket sırasında ileri sürdüğü teklif.-Şeyhülislâmlık makamına atanması ve bu makama gelmesiyle gitmesinin bir olması.- daha sonra bu makamda yerine atanacağı kişi.- Azledilmesi, cild IX, X.

Hanfteln (Baron de). Lugos kalesinin alınmasında esir edilmesi;

kendisini bekleyen âkibet, cild XII.

Hanibal (Rus hizmetindeki eş-kiya). Menşei; Akdeniz'deki seferde oynadığı rol, cild XVI.

Harbler.- Mehmed Şâh'ın Suriye ve Hindistan'daki harplerinin Özelliği.- Sancar'ın saltanatı döneminde yapılan savaşların sayısı.-Son Hovazem sultanlarına karşı yapılan yedi yıl savaşları dönemi.-Murad ve İbrahim Beyleri karşı karşıya getiren garip savaş sebebi.- Yıldırım Bâyezid'in Timur'a esir düşmesi neticesinde Osmanlı şehzadeleri arasında çıkan taht savaşları.- II. Murad'ın Karaman Beyi ve Macar kralıyla savaşları üzerine ayrıntılı bilgi.- II. Mehmed'in Eflâk voyvodasıyla savaşının sebebi ve neticesi.- Türklerin 1462'den 1466'ya kadar yaptıkları savaşlar ve fetihler.- 1463 Osmanlı-Venedik savaşı üzerine rapor. -Türklerin Boğdan ve Macaristan-daki savaşları hakkında ayrıntılı bilgi.- Mısır'la Bâb-ı Âlî arasındaki ilk savaşın sebepleri.- 1499'da Venedik Savaşının yeniden patlak

vermesi. 1516'da Selim'in Mısır'a karşı savaşı. Kanuni Sultan Sü'eyman'ın birinci Macaristan seferinin sebebi. 1529'da Avusturya'ya karşı savaşı.- 1553 İran savaşı hakkında rapor. - Venedik'le yeni çatışmalar.- 1541'de Macaristan savaşı.- 1548, 1554 İran seferleri.-1551'de Avusturya ve Macaristan'a karşı yeni savaşlar.- II. Selim döneminde Kıbrıs savaşı.- 1578'de İran'a karşı savaşın yeniden başlaması.- Avusturya ile savaş.- Eflâk ve Macaristan'a sefer.- 1593'de İran'la yine savaş; 1604'de bu devletle yine savaş.- Polonya'ya karşı savaş açılması.- IV. Murad'ın İranlılara karşı açtığı sefer.- 1663'de Macaristan'a karşı savaş.- 1677'de Rusya'ya karşı açılan savaşın sebepleri.- Bu durumda Türkiye'nin hazırlıkları.- Elde edilen sonuçlar.-1682'de Avusturya'ya karşı savaş; kehânetler ve alâmetler,- Neticeler.- 1684'de Venedik, Polonya, Avusturya ve papalık devletlerine karşı savaş.- Savaşın neticeleri.-1714 yılında Almanya'ya karşı savaş.- 1731'de İran'a yeni savaş ilânı; çarpışmalar üzerine rapor.-Müteakip yıl ve 1734'de savaşın tekrar başlaması.- 1736'da Rusya'ya karşı savaş; hazırlıklar; 1737'deki çarpışmalar üzerine rapor ve ayrıntılar.- İran'a karşı yeni savaş hazırlıkları.- Rusya ile barışın bozulması ve 1678'de hazırlıklar.- Savaşa giriş.- Çarpışmalar üzerine ayrıntılı bilgiler, cild III, IV,

v, vi, vii, viii, ix, xii, xih, xrv.

XV, XVI.

Harem.- Bir camide bu ad verilen yer; kullanışı.- Saraydaki harem; hareme nezâret etmekle görevli kişiler.- Bu kelimenin aslı, merfşei, ifade ettiği şey.- Veziriazam Kara Mustafa Paşa'nın haremi, cild IH, X, XII.

Hariri (İranlı yazar). Yazdığı eser, cild I.

Harran {Rebia bölgesinde kale). Önemi; bu kale üzerine ayrıntılı bilgi, cild IV.

Hasan (IV. Murad'ın nedimi).-Veziriazam Husrev Paşa'ya karşı tertiplenen ve katıldığı suikasd. Yeniçeri ağalığına atanıyor.- Husrev Paşa'nın azline sebep olduğu için sipahiler ona karşı kin duyuyorlar. - Kendi askerlerinden bulduğu destek.- Uğradığı âkibet, cild IX.

Hasan (Macaristan Beylerbeyi), Ölümü; Macaristan sınırlarına yaydığı dehşet; Gitmek zorunda bırakmak için Freystard halkına hitaben yayınladığı garib beyanname, cild XII.

Hasan (Rumeli yürükleri reisi). -İstanbul'da 1703'de patlak veren ihtilâl sırasında kendisine kumandanlık verilmesi; bu olay sırasında oynadığı rol.- Hacılar kervanının idareci ve koruyuculuğuna atanması, cild XIII.

Hasan Abaza, Bkz. Abaza Hasan.

Hasan Ağa (Kapdan-ı derya).-Bu makamda yerini aldığı şahsiyet; daha önce yapmış olduğu görevleri; evlendiği prenses.- Rusların Karadeniz'deki projelerine dair Kıran hanı Şahin Giray'dan aldığı haberler; bundan yararlanarak kazandığı zafer.- Donanmanın durumunu düzeltmek için sarfettiği gayretler.- Veziriâzam'm bu gayretlere karşı çıkması.- cjonanmanm Kefalonya ve Santa-Kaura yakınlarında yenilgiye uğraması.- Azak valisi Murtaza Paşa'ya hediyeler götürmesi.- Kendisine karşı tertip-

lenen suikasd.- Rumeli'de bir görev verilmesi.- Ölümü, cild IX.

Hasan, Ahıskalı (Selanik sancağı Paşası).- 1769'da Rusya savaşına katılıyor.- Ölümü, cild XVI.

Hasan Cezûyirli, Bkz. Cezayirli Hasan.

Hasan, Yemişçi (in. Mehmed'In veziri).- Sadaret Kaymakamlığı makamında yerine atandığı kişi.-İbrahim Paşa'nın vefâtiyle veziriazam olarak atanıyor.- Macaristan seferi serdarlığını üstleniyor; sefere çıkmadan önce gerekli tedbirleri alıyor.- Kumandanlığını üstlendiği sefer hakkında ayrıntılı bilgi.- Seferin mutlu sonucundan ötürü mükâfatlandırılması.- Stuhl-weissenbourg şehrini zaptetmesi; Macaristan savaşının devamı.- İstanbul'a çağırılması; tehlikeye doğru yol alması; bu durumda gösterdiği maharet.- Kendi kendisinin düşüşünü hazırlıyor.- Azledilmesi; ölümü.- İmparatorluğun teşkilât dallarının çözülmesine neye müdahale ediyor, cild VIII.

Hasan Küçük (yeniçeri ağası). IV. Murad onu, şehrin zaptından sonra Bağdad valiliğine atadı, cild IX.

Hasan Saatçi (silahşor ve III. Murad'ın nedimi).- Kendisine verilen

valilik; gördüğü rüya; rüya III. Murad tarafından nasıl yorumlandı.- Yedikule'deki mahpusluğu sırasında mâruz bulunduğu tehlike.- Kaymakamlığı sırasında, davranışının doğruluğunu savunması için isyan eden sipahilerin karşısına gönderiliyor.- Hapsedildiği yen İran'a karşı açılan seferin serdarb-ğını üstleniyor, cild VII, VIII.

Hasan Faşa. - Bkz. Hasan Paşa

Damad Hasan Paşa (Barbaros Hayred-din Paşa'nın oğlu).- babasının vefatından sonra gördüğü iş; onun yerine atanan kişi.- 1565 Malta muhasarasına katılması, cild VI.

Hasan Paşa (Veziriazam Sokul-lu'nun oğlu).- Valiliğinde bulunduğu şehir; görevini Rumeli Beylerbeyi ile değiştirmesi.- papa şehrini zaptediyor.- Karayazıcı'mn elebaşları olduğu Anadolu âsilerini yenerek zafer kazanıyor.- Onlara karşı Tokat muhasarasını sürdürüyor; azledilmesi, ölümü, cild VII ve VIII.

Hasan Paşa (Cezayir valisi).-Menşei; Kapdan-ı derya olarak atanıyor; Venedik devlet reisinden istediği.- Servetinin kaynağı.-Sultan'a sunduğu hediyeler, cild VII.

Hasan Paşa (Bağdad valisi).-Ölümü dönemi; kendisi hakkında ayrıntılı bilgi, Cild XIV.

Hasan Paşa (Bağdad valisi).-Bâb-ı Âlî ile İran arasındaki savaşta ele geçirdiği eyâlet.- Ölümü, cild XIV.

Hasan Paşa (Basra valisi). Şehrin emirleri Basra valiliğini alması için kendisine murahas gönderiyorlar; bu durumdaki davranışı, cüd XII.

Hasan Paşa (III. Murad saltanatı döneminde Mısır valisi).- Nasıl bir ahlâk ve mizaca sahipti; Yedi-kule zindanına atıldı; niçin? Yıldızının parlamasını ve Veziriazam oluşunu borçlu bulunduğu prenses.- Ölümünün sebebi, cild VII.

Hasan Paşa (Bosna valisi).-Menşei; Venedik'e sağladığı yarar. - Uşoklarla yaptığı savaş.- Avusturya ile barışı ihlal ediyor; basanları.- Lakabı nereden geliyordu.-Sinan paşa'ya beslediği kinin sebe-

bi.- Sessek'de muhasara kuruyor; yenilgisi ve ölümü, VII.

Hasan Paşa (III. Mustafa Saltanatı dönemi Kapdan-ı derya).-Kapdan-ı deryalık makamına karşı hükümetin teklif ettiği valilik; teklifi reddedince gözden düşüyor; Çıldır valiliğine atanıyor.- Gürcistan'daki karışıklıklar sırasında takındığı tavır, cild XVI.

Hasan Paşa (II. Mustafa saltanatı döneminde Veziriazam kâhyası).- Ona nasıl bir lakab takılmıştı, niçin? İstanbul'daki isyanda oynadığı rol; birinci

defterdar görevinde bulunduğu dönem; Rumeli Beylerbeyliği makamına atanıyor.- Kendisine verilen Mısır valiliğini reddetmesi; sebebi.-Uğradığı âkibet, cild XIII.

Hasan Paşa (hat sanatı ustası, Bosna valisi).- Evvelce bulunmuş olduğu görev; Sultan IV. Murad'ın onun hakkında verdiği idam hükmü; Tahrik nereden geldi? Kaçıp sığındığı yer, hükmün yerine getirilmesinden nasıl kurtuldu, cild IX.

Hasan Paşa (vezir; eski Mısır valisi) Kendisine evvelce iyiliği dokunmuş bulunan Kızlarağası Yu-sufa minnettarlığını belirtmesi, cüd XII.

Hasan Sabah (Kaatiller tarikatının başı).- Fazilet sahibi Nizamül - Mülk'le ilişkileri.- Mezhebinin özü, cild II.

Hasan Tiryaki (Kaniye kalesi kumandanı).-Arşidük Ferdinand'ın üstün kuvvetlerine karşı ustaca bir savunma.- Veziriâzam'ın kendisini huzuruna kabul ederek ustaca savunmasından ötürü şereflere garketmesi.- yüksek kumandanlığına atandığı şehir; bir halk ayaklanması tehlikesi. - Vezir rütbesiyle emekliye ayrılması, cild VIII.

Hatemaî, İmzasız bir tarih kitabında bu kişinin eli hakkında anlatılan dikkate değer bir fıkra, cild XII.

Hauden, Bkz. Rex'in.

Hayatizâde Mehmed Emin

(Sultanın doktoru).- Şeyhülislâm olarak yerine atandığı kişi.- Göreve girişinin ilk hareketi.- Veziriazam-'m azlinde oynadığı rol.- Azledilmesi; niçin? - Ölümü, cild XV.

Hebetullah (III. Mustafa'nın kızı).- Doğumunda yapılan şenlikler.- Dört aylık iken nişanlandığı şahsın Ölümü, cild XVI.

Hecir. Bu kelimenin takvim başlangıcı olarak İfâde ettiği mânâ, cüdl.

Heiduklar. Kendilerine bu ad verilenler, cild VI.

Hekimşâh (Osmanlı şeriat hukukçusu).- Bu şahsiyetin değerlendirilmesi. Yazarı olduğu eser, cild IV.

Helene (Bizans İmparatoru Da-vid Comnene'nin kansı) Kocasına son görevlerini yapıyor, Ölümü, Cild III.

Helene (Lazar'ın dulu).- elinde olan imkânlarla Sırbistan'ı Türklerin elinden kurtarmaya çalıştı.-Semendra'nın tesliminde anlaşmaya onun için madde kondu, cild III.

Hemdem Paşa (Karaman Beylerbeyi). Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail'le savaşmasında tesiri oldu; bu hükümdar tarafından nasıl muamele gördü, cild IV.

Hemskeerke (Hollanda'nın İstanbul elçisi).- Kendisinden önce bu makamda bulunan kişi; divanda Avusturya imparatorunun barış tekliflerini sunuyor.- Bunların basan sağlayamaması, cild XII.

Hare t (Asya şehri). Şehrin hazinelerini ve kapılarını alan hükümdar, cild II.

Herkofze (Sirem'in kasabası) . Buranın aslı; insanların olağanüstü cesaretleri ve kadınlarının dikkate değer tuvalet Özelliğiyle ünlülüğü, cild XIV.

Hersek Ah m e d Paşa (Anadolu beylerbeyi). - Kendisine serdarlık verilmesi; Mısırlılar tarafından yenilerek esir edilmesinin sebebi.-Bir maksada uygun olarak Mısır Sultanı ona hürriyetini veriyor.-Karaman kıyılarına götürdüğü donanma.- Giriştiği harekât hakkında ayrıntılı bilgi.- Akrabalığı; menşei.- Öldüğü yer; hizmetlerinin değerlendirilmesi; anıtlar hâtırasını canlı tutuyor, cild IV.

Herzefovin (prensligi). Bazı şartlar altında bu ülke Osmanlı hâkimiyetine giriyor; böylece Osmanlı imparatorluğunun bir sancağı oluyor; bu bölgede ortaya çıkan olaylar, cild XII.

Hesa (Arap aşireti Beni- Harb-ların reisi Beni Madhiad'ın amcası). Şartlar onu aynı aşiretin başına getirdi, cild XVI.

Hexamilon (Yunan boğazı). -Adı nereden geliyor? Bu toprak çıkıntısının önemi.- Constantin'in burada yaptırdığı tahkimat.- İkinci Murad'm buradaki muhasarası. -Venedikliler II. Mehmed'e karşı savaşlarında bu bölge de tahkimat hareketlerine giriştiler, cild III.

Hildbourghausen (prens).-Avusturya'nın Türklere karşı açtığı seferde Bosna üzerine giden orduya kumanda etti.- Bu sefer sırasındaki harekât. - Prens Avusturya hükümetinin gözünden düşmesi; niçin? 1738 seferindeki başkumandanlığı.- 1739 seferindeki rolü, cild XIV.

Hunaroğhı (Tersane kâhyası). -Kapdan-ı derya olarak atanıyor.-Adı üzerinde yaptığı değişiklik.-idam edilmesinin sebebi, cild X.

Hımss (Suriye şehri). Evvelce taşıdığı ad.- Bu şehir üzerine tarihî ayrıntılı bilgi ve özellikleri, cild IV.

Hisarcık. Bu şehrin yakınında Avusturyalıların uğradığı mağlubiyet, cild XII.

Hobordansky (Avusturya elçisi). - Kanunî Sultan Süleyman dönemindeki elçilik görevi.- Zapol-ya'ya karşı canice projeleri; bu yüzden cezalandırılması, cild V.

Hofmann (Avusturya'nın 1678-1679 yıllarında İstanbul elçisi). -İlk defa

huzura kabul edilişi nasıl gerçekleşti. - Aniden Ölümü.- Yerine atanan elçi, cild XII.

Hollanda.- Cezayir'le yapılan anlaşma.- Osmanlı İmparatorluğu'na karşı düşünceleri.- Bu devletle elçilik ilişkileri üzerine ayrıntılı bilgi.- Rusya, Avusturya, Venedik ve Türkiye arasında imzalanan Karlofça Barış Anlaşmasındaki aracılığı, cild XI, XII.

Homan. Harita fikrinin bulucusu, cild I.

Hosambeyzâde Ali Paşa (Kapdan-ı derya). Görevlendirildiği sefer; karşılaştığı güçlükler; azledilmek suretiyle gördüğü muamele, cildX.

Husameddin Gümtişlûoğlu (Şeyh). I. Mehmed'e vaazları, cild II.

Husam Karaçelebizâde (Rumeli kadiaskeri). Soyağacı, cild DC

Husameddin (Kapdan-ı derya).-Bu makama atanması; 1770'de Rusya'ya karşı savaşta aldığı emir; Çeşme'de Rus donanmasıyla tutuştuğu savaş; savaşın sonucu.-Azledilmesi. - Ölümü, cild XVI.

Husmazâde Abdurrahman. -

Şeyhülislâmlık makamında yerine atandığı kişi; azledilmesi, cild X.

Husn-Keif (Mezopotamya şehri).- Timur ordularına karşı direnmesi.- Bu kale üzerine ayrıntılı tarihî bilgi.- Topografik durumu. -adı üzerine aydınlatıcı bilgi, Cild II, IV.

Humâi (İran kralıçesi).- Onun yaptırdığı söylenen yapılar; adının mânâsı, cild I.

Hunnius . Çinlilerin bu adı verdikleri topluluklar, cild I.

Hüseyin (Halep valisi), Nâdirşâh'a karşı savaşta Diyarbe-kir seraskerliğine atandı, cild XV.

Hüseyin I. (İran şahı; Safevî hânedânı'nın son hükümdarı). -Bâb-ı Âlî'ye gönderdiği elçilik heyeti.- Uğradığı âkibet.- Ölümünün sorumlusu, cild XIV.

Hüseyin (Horosan hükümdarı).- Timur'dan aldığı yardım; bu hükümdarla imzaladığı ittifak anlaşması.- Onunla girdiği mücâdele; ölümü, cild II.

Hüseyin Ağa (III. Mustafa'nın mirâhuru).- Sultan'ın ona karşı seçkin muamelesi; Rakka Beylerbeyliğine atanıyor; nasıl bir düşünceyle? Üç tuğlu vezir rütbesine yükseltiliyor; savunması kendisine bırakılan kale; bu vesileyle kendisine bağlanan sancak, cild XVI.

Hüseyin Ağa (I. Mustafa saltanatı döneminde Kâhyabey). Ruslara ve Avusturyalılara karşı savaşlarda oynadığı rol, cild XIV.

Hüseyin Bey (I. Bâyezid'in elçisi).- Sultan'ın kendisine verdiği görev, cild III.

Hüseyin bey (Fahreddin'in oğlu, Dürzi prensi).- Babasıyla birlikte tutuklanarak İstanbul'a gönderiliyor.- Şahsı hakkında ayrıntılı bilgi, cilt IX.

Hüseyin Cinci (Sultan İbrahim'in hocası).- Kara Mustafa Pa-şa'ya karşı kendisinin katıldığı suikast tertibi; ahlâk anlayışı.- Hakkında ayrıntılı bilgi.- Nüfuzunun artması.- Venedik'e karşı savaş ilânında Sultan İbrahim üzerindeki tesiri; itibârının dalgalanması. -Gözden düşmesinin sebebi.- Bütün servetine devletçe elkonması.-Ölüm sebebi, cild X.

Hüseyin Efendi (saray yıldız-bilimcisi). Bu şahıs üzerine ayrıntılı bilgi, ölümü, cild X.

Hüseyin Keşkeş (Mamluklar beyi).- 1766'da Mısır'daki karışıklıklarda oynadığı rol.- Kahire'deki nüfuzu.- Ali Bey'e karşı giriştiği savaşta mağlubiyeti, cild XVI.

Hüseyin Mezzomorto, Bkz. Mezzomor Hüseyin.

Hüseyin Mirza (Timur'un yeğeni).- Amcasına isyan ettikten sonra kendisine sığındığı hükümdar. -Kendisine verilen ceza.- Katıldığı unutulmaz savaş.- Zaptettiği şehirler, cild II.

Hüseyin Nasuh Paşazade. Onu

Bâb-ı Âlî ile mücâdeleye zorlayan sebebler; bu konuda ayrıntılı bilgi, ölümü, cild X.

Hüseyin Paşa (II. Osman'ın Veziriâzam'ı).- Bu şahıs üzerine ayrıntılı biyografik bilgi.- II. Osman tarafından idare edilen Polonya'ya karşı savaşa katılması.-Veziriâzamlıktan azledilmesi; niçin? Orduda bir kumandanlık göreviyle ikinci vezir unvanını muhafaza ediyor.- Polonya seferi başarısızlığının sebebi kısmen o mu? -Sultan'ın Hacca gitmek projesi sebebiyle İstanbul Kaymakamlığına atanıyor; güç şartlar altında Veziriazam makamına atanıyor. -Bu vesileyle davranışı.- Ölümü, cild VIII.

Hüseyin Paşa (Buda valisi). Bâb-ı Âlî'nin 1663'de Macaristan'a karşı açtığı seferdeki rolü, cild XI.

Hüseyin Paşa (Mısır valisi). Yerine atandığı şahıs; atıldığı hapisane; niçin? Cild XIII.

Hunyad (Jean; Macar generali). - Doğuşdan soyu- Söpu.- Osmanlılara karşı Macar savaşlarında ilk defa ortaya çıktığı dönem; Türkler ona nasıl bir ad koymuşlardı? - II. Muradın Paşası Mezid Bey'e karşı kazandığı zafer. Dönüşünde vatandaşlarının onu karşılayışları.- Yeni başarıları şöhretini yaygınlaştı-
yor.- Vladislas'a öğütleri.- Türklere karşı tekrar savaşa başlamak üzere kendisinden vaad alıyorlar.- Savaşların tekrar başlaması.- Varna meydan muharebesi hakkındaki düşüncesi.- Bu şartlar içinde delilini

verdiği merdlik.- Kral Vladis-las'ın ölümünden sonra yükseldiği makam.- İstilâ ettiği eyâlet; II. Mu-rad'm ordusunun üzerine yürüyor.- Bir Sırb kadının ona bildirdiği kehânet.- Ordusunun Kossova savaşındaki hazırlığı; bu savaş üzerine ayrıntılı bilgi.- Yenilgiye uğraması.- II. Mehmed'e karşı Belgrad savunması için topladığı ordu.- Bu şartlar altındaki davranışı.- ölümü; zulmünden ötürü tenkitler, cild I, II, m.

Hussey (Guillaume; İngiltere'nin İstanbul elçisi). Görevinin konusu; Sultan tarafından huzura nas  kabul edildi, cild XII .

İbn - Haldun ( nl  Arap tarihçisi). - Kaabiliyetinin değerlendirilmesi; şam şehrinin temsilcisi olarak Timur'u karşılıyor, bu hükümdardan gördüğü iyi kabul.-Mukaddem t adlı tarih kitabının değeri; değeri nasıl belirtildi, cild II, XVI.

İbn Meddas (camii). Mâbed hakkında ayrıntılı bilgi, cild XVIII.

İbn - şohne (Halepli tarihçi). - şehrin zaptından sonra Timur'la görüşmesi.- Bu hükümdara verdiği bir cevapta büyük cesaret göstermesi, cild II.

İbn Vani, Mısır'da tahrik ettiği karışıklıklar, cild XII.

İbrahim (Bosnalı veya Hırvat). Hıristiyanlık lehinde propaganda yapıyor; mahkûm ediliyor, cild IV.

İbrahim (Macar dönmesi). İstanbul'daki matbaanın müdürlüğünü yaptı; hakkında düşünceler; yerine getirmekle yükümlü bulunduğu görev; sürgüne gönderildi; niçin? Cild XIV.

İbrahim (Macar dönmesinin oğlu). - Devletin Avrupa devletleriyle münasebetleri konusunda Bâb-ı   'ye hizmet etti, onların elçileriyle ahablıklar kurdu; Bâb-ı    terc -manıyla birlikte devlete hizmet veriyordu.- Bu işlemlerden uzaklaştırıldı; niçin? Cild XVI.

İbrahim (  . Murad'ın nedimi). - Bu şants üzerine ayrıntılı bilgi.-

Mısır valiliğine atanıyor.- Sul-tan'dan aldığı emir.- beyazlar denilen Dürziler valiye destek oluyorlar ve  si aşiretlere karşı onunla birlikte hareket ediyorlar.- Maanoğlu topraklarında valilik kuvvetlerinin tahribatı. - Suriye'deki davranışı.-İstanbul'a zafer alaylarıyla dönüyor; Sultan'a getirdiği hediyeler.-Prencesle evleniyor ve bu vesileyle düğün şenlikleri yapıılıyor.- Avusturyalılara karşı kazandığı bir zaferin kutlanması için İstanbul donatılıyor.- Kapdan-ı deryalığa atanıyor; bu makamda kaldığı süre.-Mısır ve Suriye seferleri sırasındaki davranışının değerlendirilmesi.-Yeniçerilerin saraya karşı isyanlarında vezir olarak oynadığı rol.- İstanbul asayışını gözetmesi için III. Mehmed'in ona verdiği görev.- Veziriazam Ferhat Paşa

aleyhinde çevirdiği entrikalar; bu şahısın idammdaki rolü, Veziriazam Sinan Paşa'nın onda kin uyandırmasının sebebi.- Sinan Paşa'nın onu Sultan'ın önünde tahrik etmesi.- Veziriazam oluyor.- Valide sultana karşı sehâveti.- Macaristan seferinde serdar-ı ekrem olarak ordunun başına geçiriliyor.- Sul-tan'm İstanbul'a dönmek arzusuna karşı çıkıyor.- Veziriazam olarak yerine atanan kişi.- yeniden aynı makama getiriliyor.- Azli olayında az veya çok payı bulunanlardan intikam alıyor.- Gözden düşmesi olayı.- Üçüncü defa olarak imparatorluğun en yüksek makamına getiriliyor.- Satırcı'yı ortadan kaldırmak için kullandığı araç.- Macaristan seferi hakkında Avusturya imparatoruna yazdığı mektup.- Kendisi tarafından idare edilen bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi.- arşidük Mathias'a yazdığı mektup.- Ölümü.- Mezarının bulunduğu yer, cild VII, VIII.

İbrahim (Kanunî Sultan Süleyman'ın nedimi).- Veziriazam olatfak yerine atandığı kişi.- İbrahim hakkında aydınlatıcı ve ayrıntılı bilgi.-Evlendiği prenses ve bu vesileyle yapılan şenlikler.- Mısır'a gönderiliyor; niçin? Görevi yerine getirme tarzı.- İstanbul'a dönüşünde Sul-tan'dan aldığı hediyeler.- Bu hükümdarın kendisine gösterdiği yakınlık ve teveccüh; İbrahim'i diğer vezirlerden ayıran manevî ve zekâ farkları.- Macaristan seferine katılması; bu konuda ayrıntılı bilgi.- M oh aç meydan muharebesinde askerin maneviyâtını nasıl güç-lendiriyor.- Zaferden sonra Sul-tan'ın onu mükâfatlandırması.-Buda şehri yangınında takındığı tavrı.- Baks'ın zaptından sonra ona düşen ganimet payı.- İstanbul'da Atmeydanı'nın süslenmesinde Kanunîye kabul ettirdiği yenilikler.- Zapolya'nın elçisini huzuruna nasıl kabul etti.- Kanunî'den aldığı berât ve diğer lutuflar.- Ardi-şük Ferdinand'a karşı savaşa katılması.- Kaleyi gözden geçirdiği sırada Viyana surları önünde mâruz kaldığı tehlike. - Son hücum için karar alınmak üzere savaş meclisini topluyor.- Birliklerin savaş şevkini arttırma yolunda sarfettiği gayretler boşa gidiyor. -İbrahim'in savaş esirlerinin bırakılmasıyla ilgili olarak Avusturya savaş komiserlerine gönderdiği mektup.- Macaristan tacını Zapol-ya'ya giydiriyor.- Şehzadelerin sünnet edilmeleri münasebetiyle Sultan'a sunduğu hediyeler.- Bu şenlikler vesilesiyle Sultan'a verdiği övücü cevap.- Avusturya imparatoru Ferdinand'ın elçilerini kabul ediyor; onlarla arasında geçen konuşma.- Guns şehri önünde ordugâh kurmaya geldiği dönem; bu şehrin muhasarası hakkında

ayrıntılı bilgi.- Avusturya imparatoru Ferdinand'a gönderdiği mektup; Kanunînin ona Umar olarak verdiği hisar; bu hükümdarla buluştuğu yer.- Veziriazam İbrahim Paşa'nın meraka değer bir mektubunun kopyası.-

Kendisine Gran şehrinin anahtarlarını ve hediyeler sunmakla görevli imparator Ferdinand'ın elçilerini kabul etmesi. -İbrahim Paşa'nın portresi; karakterini çizen ve politik durumunu belirten konuşmaları.- Sultan huzuruna çıkmak için elçilere verdiği talimat.- Müzâkerelerin sonucu.-Ona yeniden serasker unvanı veriliyor.- Kanunînin hakimiyetine sokmak üzere üzerine yürüdüğü şehir.- yolda memnun edici haberler alıyor; kışlık ordugâhlarını kurduğu yer.- Birçok İran kale ku-mandanlarıyla başlattığı müzâkerelerin tesiri.- Savaş plânı; bunun gerçekleştirilmesine engel olan şahıs.- İskender Çelebi'ye duyduğu kinin sebebi.- Bağdad'ı zaptediyor.- Sultanın ona yeni teveccüh ve iltifatları.- İskender Çelebi ve kayınbiraderinden intikam alıyor.- İbrahim Paşa'nın ihtiraslı mizacının değerlendirilmesi.- Ölümü. Gömüldüğü yer.- Hayatının sür'atli bir özeti, cild V.

İbrahim I. (IV. Murad'ın kardeşi). - Kendisi hakkında verilen ölüm hükmünden nasıl kurtuldu? -Bu hükümdarın düşünceleri.-Tahta çıkacağı haberini alınca gösterdiği güvensizlik.- Kardeşinin cenazesine karşı son görevlerini yerine getiriyor.- Validesultan'ın onda sefahatin tükettiği kuvvetleri canlandırmak için sarfettiği gayret. - Avrupa devletleriyle ilişkilerine kısa bir göz atış.- Tahta çıkışındaki hâdiseleri ve oğlu şehzade Meh-med'in doğumunu falcılar ve kâhinler nasıl yorumladılar? - Sağlık durumu.- Hüseyin Cinci'ye gösterdiği teveccühün sebebi.- Avusturya imparatoru Ferdinand'la arasındaki politik ilişkiler.-Safahâtleri.- Ona Venedik'le savaş karan verdiren şartlar.- Bu konuda yapılan hazırlıklar.- Girit adasına karşı açılan sefer hakkında rapor.- Yusuf Paşa'ya karşı davranışı.- Rakoczy'nin elçisini huzura kabul edişi.- Vali ve vezirlik makamlarını parayla sattığı dânem.-Girit ve Dalmaçya savaşı sırasında vaktini nasıl geçiriyordu.- Üçüncü haseki sultan için yaptırdığı muhteşem araba.- Şariat kaidelerine aykırı olarak evlendiği kadınların sayısı.- İdaresinin zaafından cesaret bulan isyanlar.- İmparatorlukta otoritesini sürdürmek için uyguladığı politikanın düşünce yapısı.- Harem kadınlarının onu tesirleri altına aldıklarının delili.- Kürklere karşı gösterdiği ihtiras derecesindeki düşkünlük.- Kendisinin ve veziriazamının sebep olduğu hoşnutsuzlukların sonucu olarak kendilerini içinde buldukları güç durum. - Tahttan indirilmesi.- Hapsedildiği yer.- Ölümü.- Mezarının bulunduğu yer, cild IX, X.

İbrahim (Ahıska valisi).- Bu şehrin sakinleri tarafından nasıl değerlendirildi? Cild XVI.

İbrahim (IV. Mehmed dönemi Kızlarağası).- Hapise atıldığı yer; niçin?

İdama mahkum edilmesi sebebi, cild V.

İbrahim (Divan hocası, IV. Mehmed dönemi).- Entrikalarının imparatorluk mührünü verdiği şahıs.- orduda ölümünün sebep olduğu üzüntü.- Sultan'ın üzerindeki tesiri, cüd IX.

İbrahim {Abuk uf un ! III. Osman'ın ölümü ânında Râgıb

Paşa'ya uyarısı.- Görevlerini sür-düremedi; niçin? Cild XVI.

İbrahim Ağa, Bkz. Karakulak.

İbrahim Bey (Karaman Beyi Mehmed Bey'in oğlu).- Babası Antalya kalesinde öldüğünde ona karşı yerine getirdiği görevler.- II. Murad tarafından nasıl muamele gördü? - Bu iki hükümdar arasındaki savaşın sebebi.- II. Murad'ın hükmü altına girmesi.- Ona karşı Sultan'm cömerdliği.- Bu Bey'in ölümünün Osmanlı imparatorluğu bakımından önemi.- Bıraktığı çocuklarının sayısı.- Onlarla Sultan arasındaki savaşın sebebi.- Savaşın sonu, cild II, III.

İbrahim Efendi (Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin oğlu).- Öğrencisi olduğu şehzade.- Bu göreve gelmek için sarfettiği gayretler, cild XIII.

İbrahim Hanzâde Ali Bey. Ordu birliklerini, masrafları kendisi tarafından Ödenmek üzere harekete geçirmesi için II. Mustafa'ya verdiği para. Hanzade'nin kimliği, cild XII.

İbrahim Hoca (Kapdan-ı derya).- Veziriazam olarak makamına atandığı kişi.- Kendisi hakkında ayrıntılı bilgi.- Azledilmesi ve idamı sebebi, cild XIII.

İbrahim Mirza (İran şahı Ali-kulu Han'ın kardeşi).- Kardeşinin aleyhine taşanları.- Kardeşini uğrattığı âkibet.- Kısa süren saltanatı.- Ölümü, cild XV.

İbrahim Paşa. - II. Mustafa saltanatı döneminde Avusturya hükümeti katındaki elçilik görevi. -Avusturya imparatoruna sunmakla görevlendirildiği hediyelerin zenginliği.- Mâiyyetindeki kişilerin sayısı.- Viyana'ya girişi.- Elçilikte lisanların ve belli başlı görevlilerin listesi. - Esirlerin fidyeleri konusunda Viyana hükümetiyle yaptığı anlaşma.- Ülkesine dönüşünde kendisine verilen valilik.- İmparator Lepold katında görevlendirildiği vazife; Bu vesileyle Sultan'm ona verdiği unvan.- Negrepont valiliğine atanıyor.- Mezarının bulunduğu yer, cild XIII.

İbrahim Paşa. (Kaminiec valisi).- 1677'de üçüncü defa olarak Buda valiliğine atanıyor.- Avusturya'dan talepleri; Bâb-ı Âlî'nin kendisine verdiği görev.- Toekoeli'nin Macar kralı olarak tahta çıkarılmasındaki rolü.- Viyana'ya yönelen Türk ordusuna katılıyor.- fikirleri seferin serdarı Kara Mustafa Paşa tarafından nasıl karşılandı? - Savunmakla görevlendirildiği mevzi.-Viyana muhasarasının kaldırılmasından sonra mâruz kaldığı suçla-

malar; niçin? Ölümü, cild XII.

İbrahim Paşa (Mısır valisi).-Menşei; hakkındaki görüşler.- Birbiri peşi sıra bulunduğu görevler, cild XI.

İbrahim Paşa (Haleb valisi).-1684 yılında Buda'yı savunmakla görevlendirildi.- Bu şehrin muhasarası sırasındaki davranışı.- Sul-tan'ın verdiği mükâfat; seraskerliğe atandı; kendisine takılan lâkab; niçin? Gran Şehrini başarısızca muhasara etti.- Cezalandırılması, cild XII.

İbrahim Paşa (III. Ahmed saltanatı döneminde silahdâr).- Hac kervan idareciliğine atandı.- Kap-dan-ı deryalık makamında yerine atandığı kişi.- Öldüğü yer, cild XIII.

I

İbrahim Paşa (I. Mehmed'in Veziriâzam'ı).- Bu şahsiyet üzerine ayrıntılı bilgi.- II. Murad saltanatı

döneminde eriştiği kudret.- Ölümü dönemi, cild II.

İbrahim Paşa (Sadâret Kaymakamı).- Kapdan-ı derya görevinden azledilmesi.-Hizmetleri; Veziriazam oluyor.- Ishak Efendi'ye karşı beslediği kin.- Transilvanya kralına, Boğdan ve Eflâk voyvodalarına karşı davranışı.- Kendisine nasıl lâkab takılmıştı.- Polonya seferi serdarı bulunduğu sırada II. Süleyman'a karşı düşündüğü tuzak.-Gözden düşmesi.- Sürgüne gönderildiği yer; ölümü, cild XII.

İbrahim Paşa (Camii) Kurulduğu dönem, kim tarafından, sonradan yapılan müstemilât, Cild

XVIII.

İbrahim Paşa (III. Ahmed saltanatı döneminde ikinci defterdar).- Pasarofça anlaşmasının imzası sırasında Viyana elçiliğiyle görevlendirilmesi; bu vesileyle verilen unvan.- İmparatorluğa lâyük bir görünüm içinde olması için Sultan'ın göze aldığı masraf; İmparatora sunulmak üzere götürdüğü hediyeler.- Viyana'ya mâiyyetiyle girişi.-Her zamanki tören kaidelerine uymakta çıkardığı güçlükler.- İmparatorun kendisini törenle huzura kabul etmesi, cild XIV.

İbrahim Paşa (IV. Mehmed saltanatı döneminde serasker).- Polonya ile yaptığı barış anlaşması; Cehryn'e karşı giriştiği hücumun başarısızlığı.- Sultan'ın verdiği ceza, cild XII.

İbrahim Paşa, Bkz. Dâmâd İbrahim Paşa.

İbrahimpaşa Darulhadis

(camii). İnşâ edilmiş olduğu dönem; kim tarafından? Orada bulunan mezarlar, cild XVIII.

İbrahim Paşa (Diyarbakırlı).-

Çıldır valisi olarak yerine atandığı kişi.- İmi ret prensinin kardeşini prence karşı desteklemesi; idare ettiği savaşın neticesi.- Azledil işi, cild XVI.

İdris (Doğulu tarihçi).- Kendisini sarayına davet için II. Bâyezid'e bir vesile veriyor.- Neşrîninkiyile kıyaslamalı olarak kaabiliyetinin değerlendirilmesi.- Kişiliği üzerine ayıntılı bilgi.- Osmanlı İmparator-luğu'nda Diyarbakır, Roha ve Musul valililerinin toplantılarına katılması.- Bu vilâyetlere getirdiği teşkilât.- Kürdistan eyâletine Sultan'ın değil, onun atadığı bir prens yerleştirmek.- Selim'in ona gönderdiği mükâfat.- bu prensin yanına çağırılıyor; niçin? - Ölümü dönemi.- Mısırlıları bezdiren aşırı vergilendirmeden Sultanı vazgeçirmek için başvurduğu çâre, cild, IV.

Übey- Hacı (Orhan Gazi'nin Paşa kumandanı).- Türklerin Avru-pa'daki fetihlerinde kendisinin payı.- Kendisi serdarlığa getiriliyor; Macar ordusuna karşı kazandığı zafer.- Kıskaçlığa kurban gitmesi, cüdl.

İleri - Hoca (Orhan Gazi'nin silah arkadaşı).

İlhanlılar (hanedanı).- Başlangıcı; son bulması.- Saltanat sürdüğü ülke, cüd II.

İmaret (fakirler mutbağı). Kurucusu ilk hükümdar hakkında ayrıntılı bilgi, cild I.

İmprimerie (matbaa). İlkinin İstanbul'da kurulduğu saltanat dönemi.- Bu matbaalarda basılan eserler.- Mısır'daki matbalarda basılanlar, cüd XTV, XVI.

İnayet Giray» Bkz. Ghlray -İnayet.

İnce Balaban (I. Murad'ın kumandam). Muhasara ettiği şehir; şehri ele geçiriş tarzı, cild I.

İnönü (Sultanönü sar cağı şehri).- Topografik durumu.- adı nereden geliyor? Cild I.

İnşâ. Türkiye'de düz yazıya verilen ad, cild XVI.

İnşî Efendi (Suriye Trablus'u kadısı).- IV. Murad'ın huzurunda kendisine yöneltilen suçlama.- hayatını kurtaran ve ona Sultan'ın teveccühünü kazandıran şartlar, cüd IX.

İpşir Paşa. - Vardar Ali ve Mehmed Paşa isyanına yardım va-ad etmesi.- Vaad alanların ondan şüphe etmeleri.- Bu şartlar içindeki davranışı.- Anadolu'nun durumu hakkında Sultan'a verdiği rapor.- Âsi Abaza üzerine yürümek emri alıyor; kumandanlıktan azlediliyor; niçin? Kendisine verilen valilik.- Abaza ile buluşuyor.-Şartları Sultan'a bildiriyor; kendisine bûdürümüş olan teklifler.- İtaat ve bağlılığına karşılık elde ettiği valilik.- Haleplilertn onu

karşılayışları.- Kendi valiliğinde reform çalışmaları.- Veziriazam makamına yükselmesi.- Halep'de kendisine imparatorluk mührünü getiren Başmir huru karşılayış.- İstanbul'a g t r lmeyi reddediyor.- Osmanlı imparatorluğundaki rüşvet bel sını yenmek hususunda alınması gereken tedbirler üzerinde düşünüyor.- Anadolu'da  pşir hakkında ne düşünüyorlar? - İstanbul'da endişe duyulmasına sebep oluyor.- Otoritesini kullanma tarzı.- Kendisine nişanlanmış olan prenses.- İstanbul'a yaklaştığında onu karşılamaya hazırlanıyorlar.-Üsküdar'a varış.- İstanbul'a giriyor.- düğününü kutladıkları gün.

Veziriazam olarak idaresinin ilk hareketleri.- Sultana sunduğu hediyeler.- Talihinin tersine dönmesinin sebepleri.- Ona karşı isyanlar.- Azledilmesi;  l m , cild X.

 psylantl (Veziriazam R g b Mehmed paşanın doktoru).- Menşei; İngiliz elçisi Porter'ln entrikalarına yordakçılık^ etmesi ve işbirliği yaparak Bâb-ı  l 'yi Avusturya ve Fransa'ya karşı kışkırtmaya çalışmaları.- Geores Ghikanın voyvoda makamına oturtulması için boşuna gayretleri.- Bâb-ı  lfye tercüman olarak atanrajsı, cild XVI.

trene (Cantacuzene'in kansı).-Kocasının onu bir başına yaşamaya bıraktığı şehir.- Umur be/i kabul etmesi.- Ondan gördüğü himaye, cild I.

 sft (Osmanlı Padişahı Bayezid'in oğlu).- Babasının ölümünden sonra kardeşiyle elde etmek için çekiştikleri eyâlet.- Ankara savaşından sonra sığındığı yer.-Kenlsni hükümdar ilân ettiği ülke.-  mzaladığı ittifak anlaşması. -Kardeşi Mehmed'e karşı giriştiği savaş.- Kumandanı Timurtaş Pa-şa'nın ölümünden sonra kaçtığı memleket; hükümdarlığını elde etmek için uğraşıyor.- Bu şehzadenin ortadan kayboluşu, cild II.

 sa Bey (Karaman Beyi Mehmed Bey'in oğlu). Esiri olduktan sonra II. Murad ona karşı nasıl davrandı? Cild II.

ordugâhına göndermeğe davet ediliyor; bu sebeble duyduğu korku; bu teşebbüsün sonrası.- Ona payitahtından ayrılmasını bildiren emir.- Buda şehrini diğer şehirlerine katmak imkânını oğluna veren berat.- Sultan'm ondan h l  istediği şehir.- Kralın çekildiği yer.- rahip Georges'un ona telkin ettiği, entrikalarıyla alâkalı korku.- ölümü dönemi, cild V, VI.

 s  Taher (Mardin hükümdarı).- Timur'a gösterdiği direnme.- Kurtuluşu neye borçlu? - Tatar imparatorunun ona ihtarı ve buna karşı verdiği cevap, cild II.

İsfahan. Bkz. tspaha.

 sfendiyaş Bey (Sinop ve Kastamonu Beyi). - II. Murad'a karşı giriştiği

mücâdele.- Kendisi bakımından bu mücâdelenin neticesi, cild II.

İshak (Turcopollann başı).- Bizans imparatoru ile müzâkere ettiği anlaşma.- Bu prensin sonu.- Bizanslılar onu nasıl çağırıyorlardı? Cild I.

İshak Bey (Karaman Beyi İbrahim bey'in oğlu).- Doğuşu; babasının onu kardeşlerine tercih etmesi.- Kardeşi Pîr Ahmed ile mücâdelesi.- Dostluğundan emin olması için II. Mehmed katındaki teşebbüsü.- Bu beyin II. Meh-med'le savaşmasının sebebi.- Uğradığı mağlubiyet- Ölümü, cild III.

İsebelle (Macaristan kraliçesi). -Oğlunun meşru kral olduğu yolundaki şüpheleri dağıtmak için Kanunî Sultan Süleyman'ın elçisi karşısındaki davranışı.- Bâb-ı Âli'ye gönderdiği elçilik heyeti; aldığı berat.- Kanunînin ona gönderdiği hediyeler.- Oğlunu Osmanlı

İshak Bey (Sırbistan sınır valisi).- Ergene ve Marizza nehirlerinin mansabındaki köprü inşaatını idare etmesi.- Macar krallığına taarruzu.- Muhasarasını bitirdiği şehir.- Bir macar birliği üzerinde kazandığı zafer, cild II.

İshak Efendi (IV. Mehmed'in nedimi). Veziriâzam'ın kıskançlığı sebebiyle ölümü, cild XII.

İshak Faşa.- Birinci şartı; yükseldiği makam.- Karaman'da yerine getirdiği görev.- Uzun Hasan'ın istilâsından sonra içinde bulunduğu durum.- II. Mehmed'in ölümünden sonra ele geçirdiği otorite; İstanbul'da asayiş sağlamak için bu otoriteyi kullanması.- II. Bâyezid tarafından veziriazam olarak atanıyor.- Azledilmesi; niçin? Cild III, IV.

İshak ÇelebiTürk şâiri). Bu şahsın karakter ve zekâsının değerlendirilmesi, cild V.

İskender» Bkz. Scandarbeğ.

İskender Mihalıoğlu (Ali Bey'in kardeşi).- Sırbistan'da Michel Szi-laggi ve Gregoire Labathan'a karşı kazandığı zafer.- Dalmaçya ve Cr-niole'e akın; akıncılarla birlikte geçtiği ülkeler.- Korkunç bir düşmanla karşılaşılıyor. - Scutari'nin muhasarasındaki rolü.- Friul'e yaptığı akın hareketi; bu akının amacı.- TransHvanya'nın istilâsına katılıyor.- Friul ve Carinthie'de ikinci İstilâ.- Ordularını Bosna'ya sevk ediyor, onu geri çekilmek zorunda bırakan hükümdar; ölümü, cild in, IV.

İskender Mirza (Timur'un torunu). Kendisine verilen valilik; Türkistan'da kazandığı zafer; zaferin yeğenlerinde uyandırdığı kıskançlık, cild II.

İskender Paşa (Erzurum kumandanı).- İran Şâhı'nın oğlu İs-mail-Mirza tarafından yenilgiye uğratılmasının sebepleri; bu münasebetle Kanunî

Sultan Süleyman'ın davranışı, cild VI.

İskender Paşa (SUistre valisi). Gratiani ve Polonyalıları karşı idare e  l, sefer, eflid Vffl.

İskender  elebi (defterdar).-İran seferinde bu unvanla İbrahim Paşa'ya yardımcı olarak İran seferine katılıyor; bu seferdeki davranışları Kanuni'nin güvenini kazandırıyor.- Sonsuz serveti kendisine büyük bir nüfuz sağlıyor.- Veziriâzam'ın kinini çekmesinin sebebi.- Kendisi de düşmanca bir duyguyla Veziriâzam'a karşı harekete geçiyor.- Veziriâzam'ı ortadan kaldırma te ebb s .- Gözden düşüyor; niçin? - Mahkûm edildiği ceza.- Etrafındaki büyük sayıda esir, niçin? Cild V.

İslâm Giray, Bkz. Gbiray İslâm.

İslam Paşa.- Azak valiliğine bu Şehre karşı açılan seferden sonra atandı; sefer Sultanzâde Mehmed Paşa tarafından idare edilmişt .-U radı ı  akibet; niçin? cild X.

İsmail Efendi (camii). Konusunda ayrıntılı bilgi, cild XVIII.

İsmail, Bkz. Ş h-İsmft l.

İsmail (defterdar). Saray masrafları ve aylıklar üzerinde tasarruf tedbirleri aldı; tütün vergisi üzerindeki kararı, cild XII.

İsmail (kızlara ası) Veziriazam Ali Paşa'nın onu düşürmek istediği utandırıcı durum; Bundan nasıl kurtuldu? Cild XII.

İsmail Paşa (Gürcü). -Veziriazam olarak yerine atandığı kişı; hakkında ayrıntılı bilgi.- İdareye ba ladığının belirtileri.- Nadir ş h'm kendisine gönderdiği mektup.- İran'a karşı aldığı tedbirler. -Azledilmesinin sebebi, cild XIV.

İsmail Bey (Penderaşı Bey .- II. Mehmed'in bu Sinop Beyi'ne verdiği emir.- P di  hın ona havale ettiği i ler.- Bundan u radı ı zararın tazmini, cild in.

İsmail Faşa (veziriazam).- Bu görevi y r tt   dönem.- Sürgüne gönderildiği yer; idama mahkûm edilmesi; Ne sebeble? Cild xn.

İsmail Paşa (vezir ve Şam valisi). Mekke şerifi Saad'ın zulmüne son vermekle görevlendirildi; bu şartlar içindeki davranışı, cild XII.

İsmail Paşa (Kahire valisi). -Bir veba sırasındaki fedak rlı ı üzerine düşünceler.- Kişili ini oluşturan özellikler; şehirde isten-memesinin sebepleri; Bağdad valisi oluyor.- Kendisi hakkında ayrıntılı bilgi.- ölümü, cild VII, VIII.

İsmail Paşa (Yanina eski valisi).    tu lu vezirli i kaybetmesinin sebebi; ölümü, cild XVI.

İsmail Paşa (İstanbul kaymakamı).- IV. Mehmed'in ona verdiği unvan; görevini yerine getirmedeki sertliği.- 1664'de Bab-ı Âlî'nin açtığı Macaristan seferindeki rolü.-Şehid düştüğü savaşı, cild XI.

İznik, Bkz. Nic6e.

İsfahan (İran Irakı'nın payitahtı).- Mehmed Şâh'ın akademisinin eşğine koyduğu put; niçin? Timur'un bu şehre reva gördüğü korkunç intikam, cild II.

İs pir zade (Ayasofya imamı).-III. Ahmed'i tahttan indiren ihtilâldeki rolü.- Sultan'ı azarlamak cür'etini göstermesi.- Âsilerle gizli münasebetlerinin neticesi.-Nasıl ölüyor? Cild XIV.

İstuanfi (Nicolas).- Bâb-ı Âlî ile yapılan Sitvatorok anlaşmasına Avusturya tam yetkili murahhası olarak katılması.- Tarihçi olarak değeri, cild VIII.

İtalyanlar. Türklere karşı Avusturya ordularına kumanda eden İtalya Beyleri, cild XII.

İvanoviç (Fedor, Rusya Çan). III. Murad'la imzaladığı anlaşma, cild VII.

İvanoviç Rumanoff (general kont Alexandre).- Bâb-ı Âlî katında kendisine verilen görev; İstanbul'da nasıl karşılandı? - Olağanüstü elçiliğinin altı ay sürmesinden sonra muhafaza ettiği unvan; bu konudaki tahsisatının kısıtlanması.- İran'ın paylaşılmasında sınır belirlenmesiyle görevlendirilmesi.- Şirvan Hanı'nın şikâyetlerine verdiği cevap, cild XIV.

İvanovna (Anne; Rusya çaricesi).- Avusturya ve Bâb-ı Ali ile münasebetleri.- Kendisini imparatori-çe olarak tanımak bakımından Bâb-ı Âlî tarafından 1739'da çıkarılan güçlükler.- Ölümü, cild XIV, XV.

İvonja (Jean).- Men'sei; Eflâk prensliği makamına atanması için Bâb-ı Ali katında teşebbüsleri. -Tahtı zorla ele geçirmekte Bâb-ı Âlî tarafından desteklenmesi.- Bir zâlim olarak davranışları; kendisine has özellikleri.- Ölümü, cild VI.

İzzet Mehmed Paşa (Rusçuk seraskeri).- 1771 savaşı sırasında Veziriâzam'ın ona gönderdiği Bosnalı birlikleri ve Ruslara karşı harekâtı.- Sadâret kaymakamı oluyor, cild XVI.

Jacob (Bohemyalı kaçak). Azak şehrinin alınmasından sonra uğradığı âkibet, cild XII.

Janissaires (Yeniçeriler).- Kuruluşlarını borçlu bulundukları şartlar.- İlk önceki adları; bu asker sınıfı üzerine ayntı tarihi bilgi.-

Çöküşünün başladığı dönem.- IV. Mehmed saltanatı dönemine kadar bu birliği besleyen genç hristiyan-ların sayısı.- Azab askerleriyle yeniçeriler

arasındaki kinin ilk sebebi.- II. Murad'ın tahttan gönlül n-zasiyle ayrılması sırasında yeniçerilerin isyanı.- Hükümette sebep oldukları endişe.- İsyan etmek suretiyle II. Mehmed'i kendilerine bahşış vermeğe zorluyorlar; bu hükümdarın yeniçerilerin kötü alışkanlıklarını ortadan kaldırmak maksadiyle bunları diğer birliklere dağıtması.- II. Mehmed'in nizâm ve intizâm anlayışı. - Yeniçeriler tahta çıkışında II. Bâyezid'den ücretlerinin artırılması talebinde bulunuyorlar.- Bu geleneği getirdikleri imparatorluk.- Bunu tamamiyle lağveden hükümdar.- Yeniçeri isyanlarının sebep ve tesirleri.-Culûs bahşışinin her tahta çıkışta verilmesini âdet hâline getirmek üzere Sultan Selimi zorluyorlar.-Bu hükümdarın saltanatı döneminde birçok defa isyan ediyorlar. -Selim, Yeniçeri birliklerine eski kuruluşlarıyla mukayeseli olarak reform getiriyor.- I. Süleyman'ın tahta çıkışında ileri sürdükleri iddia.- Bu hükümdarın saltanatı dönemindeki yeniçeri başkaldırması.- Buda'nın zabtında serkeş'kle-rin tesiri.- II. Selim'in tahta çıkış sırasında ileri sürdükleri talepler.-Yeniçerilerin çocukken devşirildikleri ülkeler.- Özellikle muhafız birliği olarak bulundukları şehir. -Kuruluşlarını manasızla ş- tiran sebeblerin.- III. Murad döneminde yeniçerileri isyana götüren şartlar.- Sarayda toplantı hâlinde bulunan divana karşı yeniçerilerin ilk silahlı gösterileri.- Yeniçerilerin Boğdan tahtına çıkardıkları hükümdar.- Sipahilerin onlara karşı besledikleri kinin sebebi.- II.

Osman'ın Mekke'ye hareket ettiği haberi üzerine kargaşalık çıkarmaları.- Bu isyanın dönüştüğü mâhiyet ve neticesi.- I. Mustafa'nın saltanatı döneminde yeniçeri istibdadı.- Yeniçerilerin IV. Mu-rad'da uyandırdıkları korkular. -Osmanlı imparatorluğu tarihinin kaydettiği hristiyan gençlerin son devşirilmeleri.- Teşkilâtlarının sipâhilerinkiyile arasındaki muvâzilik.- Bu iki kuruluş arasındaki mücâdelenin sebebi.- 1687 yeniçeri isyanı.- aynı dönemde yeniçeri asker sınıfının sayısı.-İsyanlarının gösterdiği özellik.- Âsilerin cezalandırılması ve ağaların idamı.- II. Mustafa'nın tahta çıkışında ileri sürdükleri talepler.-Veziriâzam için çıkardıkları isyanın sonucu.- I, Mahmud saltanatı döneminde nasıl bölünmüşlerdi? Cild I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XII, XV.

Jean m. (Rusya çarı).- Bâb-ı Âlî ile ilk politika münasebetlerini kurduğu dönem.- Sultan II. Bâyezid'e gönderdiği mektup.- Bu çar tarafından İstanbul'a gönderilen heyet, cild IV.

Jean IV. (Rusya çan).- Yerine geldiği hükümdar.- Kanunî Sultan Süleyman'a gönderdiği dostluk mektubu, cild V.

Jean Albert (Polonya kralı).-Tahta çıkışı.- II. Bâyezid'le imzaladığı

anlaşmanın sona ermesinde Boğdan'a karşı açtığı sefer, cild II.

Jean Müthiş (Rusya çanJ.II. Selim'e gönderdiği elçilik heyeti, cüd VI.

Jean-Korkusuz (kont de Ne-vers).- Yıldırım Bâyezid'e karşı Sigismond'un yaptığı Niğbolu savaşındaki yaşı.- Türk hükümdarına karşı yer aldığı savaş.- Esir düşmesi; şahidi olduğu kılıçtan geçirilme; hayatının bağışlanmasını elde ediyor.- Tutukluluğu; ödenen fidye sayesinde hürriyetini elde ediyor.- Onu geri gönderirken Bâyezid'in söylediği sözler.- Hareketinden Önce seyrettiği av sahneleri, cüd I.

Jesult (Cizvitler).- İstanbul'da gerçekleştirdikleri hristiyanlaştırmalar; kurucusu oldukları mektep; Bâb-ı Âlî üzerinde uyandırdıkları güvensizlik.- Fransız elçisinin bunların üzerindeki koruması.- İstanbul'da yerleşme çabaları.* Planlanıyordu? - Veziriazam'ın İstanbul'da onlara uyguladığı sert tedbirler.- Cizvitlere karşı şikâyet ve tedirginlikler, cild VIII, IX, XIII.

Jesus-Christ (İsâ). Yunanlı bir dönmeye, İsa'ya küfrettiği için divan tarafından ceza veriliyor, cild XII.

Jones (William; İngiliz doğub-1 imcisi). Osmanlıların tarihiyle alakalı ve kendisi tarafından görülen küçük sayıda kitap, cild I.

Joseph I. (Avusturya imparatoru).- Tahta çıkışı.- Bu olayı bildirmek üzere Bâb-ı Âlî'ye gönderdiği elçilik heyeti.- Ölümüne sebep olan hastalık cild XIII.

Joseph n. (Avusturya imparatoru).- III. Osman'ın tahta çıkması münasebetiyle kendisine hediye göndermeyi reddediyor.- Kendisinin de katıldığı Bâb-ı Âlî ile Rusya arasındaki müzâkerelerde aracı olmak istemesi dolayısıyla çıkan diplomatik anlaşmazlık, cild XVI.

Joseph (Kahire'de para müfettişi). Nasıl atandı ve katledildi; niçin? Cild XII.

Joseph (don), Bkz. Miguez (Zu-an).

Juan (Avusturyalı) (don; Avusturya imparatoru Charles-Quinfin gayrimeşre oğlu).- Özellikleri; Türklere karşı hristiyan ittifakı kurulması sırasında donanmayla Mesine'den harekete geçmeğe hazırlanıyor.- ilerleyişini plânlaması.-Osmanlı donanmasıyla karşılaştığı yer.- Deniz ordusunun sıralanmak bakımından uyduğu muharebe düzeni.- Osmanlı donanmasıyla savaş üzerine ayrıntılı bilgi.- Kazandığı zafer üzerine Papa tarafından yüceltici muamele.- Türklerden Tunus şehrini alıyor, cild VI.

Jurischitz (Nicolas). Kanunî Sultan Süleyman tarafından Gün s şehrinin muhasarası sırasında Türk ordusuna karşı parlak savunma başansı; Ölüm dönemi üzerine düşünceler, cild V.

K.

Kâaba (Kabe). - Surlarla örtülü olduğu dönem; Kabe kaç kere yeniden inşa edilmiştir? - Bu konuda rivayet.- Bu kutsal yerin tarihçesi, cild IX.

Kabakulak (I. Mahmud'un baş mabeyincisi). - Lâkabı nasıl takıldı? - I. Mahmud'un saltanatını borçlu bulunduğu asilleri kılıçtan geçirmeğe hazır olma gayretleri.-Şahsı hakkında ayrıntılı bilgi .-vezirâzam oluyor.- idaresi döneminde çıkan isyan.- Âsilere gösterdiği sertlik.- Azledilmesi; niçin? Atanmak suretiyle gönderildiği valilik.- İdam edilişi, cild XIV, XV.

Kabarta (Kafkas diyarı). - To-pografik durumu.- Halkı hakkında ayrıntılı bilgi.- Bâb-ı Âlî ile Rusya arasında çatışmaya yolaçan durumu.- Bu bölgedeki Tatar istilâlan, cüd XIV.

Kabız (ulemâ sınıfından).- İstanbul'da Hz. İsa'nın Hz. Muham-med'den üstün olduğu fikrini vaaz ve konuşmalarında ileri sürüyordu.- Pâdişah'ın uzaktan takibettiği âlimler toplantısında fikrinin sakat olduğu isbatlandı.- Aleyhinde idam hükmü verildi.- Son ânına kadar görüşünde direndi, cild V.

Kadiasker. Görevlerinin tarifi ve önemi; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild III.

Kadızfide (Kadiasker)

Veziriazam Sokuîlu'ya karşı Hoca Sadeddin tarafından desteklenmesi, bu şahsiyet üzerine ayrıntılı bilgi Cild VII.

Kadr-Han Yusuf. Menşei; hayatını belirginleştiren hareketler, cüd I.

Kafes. Bu kelimenin açıklaması, cüd n.

Kaffa (Kefe) (Kırm'ın şehri).-Şehir ve kalesinin önemi.- Ticaretinin genişliği.- Gedik Ahmed Paşa tarafından muhasara edilmesi.-Bu kalenin teslimi diğer Kırm kalelerinin düşmesi tesirini getiriyor, cüd m.

Kahra*r»an Paşa (Türk paşası).-1739 Rusya savaşında şartlar onu Chocim kumandanlığına getiriyor. -Adının mânâsı.- Veziriâzam'ın ordugâhını ziyaret ediyor.- Uğradığı âkibet, cild XVI.

Kalnarca (barış anlaşması).-İçeriğini oluşturan maddeler. -Rusya açısından ehemmiyeti üzerinde düşünceler.- Ek maddeler, cüd XVI.

Kaltbay (Mısır sultanı).- Bu hükümdarla n. Mehmed arasında münasebetlerin kesilmesi sebebi.-Bâyezid'in kardeşi Cem Sultan'ı kabulü, cild m.

Kaithah (Asya şehri).- Timur'a karşı gösterdiği mukavemet; şehrin adı nereden geliyor? Cild II.

Kalaylı Ahmed Paşa (Kıbn's valisi).- İstanbul kaymakamlığına atandı; idaresinin ilk hareketleri. -Azledilmesinin sebebi.- Evvelce saraydaki görevi.- Veziriazam makamına atanması.- Şahsı üzerine ayrıntılı bilgi.- İdaresini

sınırlayan tedbirler; azledilmesi.- Azlinde rol oynayan kişi .- Kandiye valisi oluyor; valilikten azledilme sebebi.-Sürgüne gönderildiği yer; Ölümü, cüd XII, XIII.

Kalaylıkoz Ahmed Paşa; a, Bkz. Kalaylı Ahmed Paşa.

Kalayısefid (beyaz hisar). Timur bu kaleye nasıl hâkim oldu? Cild II.

Kalanos (Bizanslı Karacahisar-beyi'nin kardeşi). Zalimliği Osman Gazi'nin onu idam ettirmesi sebebi oluyor, cüd I.

Kalenderoğlu (Anadolu asileri elebaşı).- Ankara bölgesine verdiği zarar ve ziyan.- Bu şehrin sonuçsuz olarak muhasarası.- Bursa yangını.- Nakkaş Paşa tarafından yenilgiye uğratılıyor.- Veziriâzam'a yazdığı mektup.- Ordusuyla teslim olduğu geçit.- Mağlubiyeti.- İran'a sığınıyor, cüd VIII.

Kalil (defterdar). Kanunî Sultan Süleyman tarafından kendisine Macaristan'da yerine getirilecek görev, idaresi üzerine düşünceler, cüd, V.

Kamahk Siyavuş Paşa (Kap-dan-ı derya).- Kumandasını üstlendiği Azak seferi.- Azak seferinin sonucu.- Kapdan-ı derya makamında yerine atanan kişi.- Haleb valiliğine atanıyor.- bu görevden azledilmesi; niçin? Evlendiği »ultan.- Azak valiliğinde bir Çerkeş prensine gösterdiği misâfirse-v erlik.- Ve z iri âzami ık makamına atanıyor.-Şahsiyeti hakkında ayrıntılı bilgi.- Sarayda Kösem Valide sultana karşı girişilen isyandan sonra davranışı.- Kızlarağası Süleyman'ın nüfuzuna karşı harekete geçmesi.- Azledilmesi; mâruz kaldığı muamele.- Sürgüne gönderildiği yer.- Silistre valiliğindeyken yapmakta beis görmediği şaka.-Kazaklara karşı kazandığı zafer. -Tekrar Veziriazam oluyor-Eski düşmanı Gürcü Mehmed'den intikamını nasıl alıyor? - İstanbul'a gelirken tutulduğu hastalık.-Defterdar Mehmed Paşa'ya karşı beslediği kini hedefine vanyor; Ölümü, dld X.

Kamcık (nehir). Topografik durumuna göre adının belirlenmesi, cildH.

Kameriye, Bkz. Malhâtûn.

Kamlniec (Polonya şehri).- IV. Mehmed'in saltanatı döneminde Osmanlılar tarafından muhasara edildi.- Daha sonra Polonya Kralı tarafından muhasara edildi. - Şehir kim tarafından takviye edildi-Cild XI, XII.

Kandilli (camii), inşâ ettirenin adı; evvelce yaptırılmış olduğu yer, cild XVIII.

Maaşa (Macaristan'ın şehri). -Veziriazam İbrahim Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu tarafından 1600 yılındaki muhasarası, cild VII.

Kanunnâme. Osmanlı İmparatorluğunun anayasası mesabesin-deki bu kanunun incelenmesi, cild III.

Kansu- Gavri (Mısır sultani).-Osmanlı ordusunun hareketlerini

  renince yaptığı gösteri.- Yavuz Sultan Selim'in elçilerini kabul edi  tarzı.-Yavuz'la savaşa girdiğı sıradaki yaşı.- Bir keh netinin yanlış yorumlanması yüzünden i lediğı hat .- Yavuz Sultan Selim'in ordusuyla karşılaştığı yer.- İki ordunun ordug hmdaki hazırlık.-Sava m sonucu.- ölümü, cild IV.

Kantemir - Mirza (Nogaylar hükümdarı).- Bâb-ı   l 'nin Gratia-ni'ye karşı savaşında Polonyalılara rehine olarak verilmesini reddetmesi.- Kendisine verilen valilik. -Sultan II. Osman tarafından idare edilen Polonya seferine katılması.-Kırım'da ailesinin uğradığı âkibet.-İntikamını almak için  ahin - Giray'la sava ması.- Tatar hanlarıyla sürdürdüğü düşmanlık.- İstanbul'a gelmesi emrini alıyor; niçin? Kendisine verilen sancak beyliğı.-IV, Murad'm onun hakkında verdiğı ölüm hükmü; ne sebeble? Cild VIII, IX.

Kaplan Giray, Bkz. Ghıray-Kaplan.

Kaplan Mustafa Paşa (Kapdan-ı derya).- Girid savaşının tekrar başlaması sırasında kumandasını  stlendiğı donanma.- önünde demir attığı  ehir; evvelce davranışıyla se kinleştii savaş; Veziriazam tarafından davranışına mükâfat olarak evlendirilmesi.- Kandiye'ye  a ırılıyor.- Karaya çıktığı liman.-Giorgio Maria Vitali'ye karşı kazandığı zafer; adının mânâsı; kendisi tarafından Leros adasında in   edilen burç.- Hanya'ya gelişinin muhasaradakilere cesaret vermesi.- İstanbul'a zaferle dönüş.- Yunanistan'ın güneyindeki Mayna-hları esir hâline getirmek için uyguladığı politika.- IV. Mehmed'in Polonya seferine dahil edilmesi için gayret sarfettiğı  ehir.- Ka ınıyor; kim tarafından? Vali olarak atandığı eyâlet.- 1678'de Cehryn önündeki davranışı.- Sadâret Kaymakamlığına atanıyor.-  l m , Uyandırdığı   pheler, cild XI, XII.

Kapukıran Mehmed Paşa (vezir).- L kabının mânâsı. - Bir emirnameyle birlikte serdar unvanını alıyor.- 1770 Rusya seferinde VezJri zam'a verdiğı nasihat.- ölümü, cild XVI.

Kapudağı (eski Sızık yarımadası).- Topografik durumu, cild I.

Kara, Bu lâkabının mânâsı, cild XII. Fransızca Noir kelimesine bakınız.

Kara Abdurrahman (Abdurrah-man Gazi'nin oğlu). - Cesaretiyle kazandığı şöhret, cild I.

Kara  li ( nl  beylerbeyi Ti-murta 'ın babası). Zaptettiğı hisar; bu olayın Canstantin'in başkenti kaderi üzerindeki tesiri, cild I.

Karaba   Süleyman Paşa (kap-dan-ı derya). - Kapdan-ı derya makamında yerine atandığı  ahsiyet.-III. Osman'dan aldığı hediyeler, c d III.

Karaba  Ali (Üsküdarlı  eyh).-Yazan olduğı tasavvu  eser.- Uğradığı

ceza, cild XII.

Karabaş Mehmed (et mubayaa memuru). Onu himaye eden şahsiyet; bu himayeyi kötüye kullanması, cüd XII.

Karabaş Tekkesi (camii). İnşâ ettirenin adı; mabedi süsleyen dikkate değer yazılar, cild XVIII.

Karadan Faiz (Beni - Sakhar araplannın şeyhi), Hacı kervanlarına gösterdiği düşmanlık; uğradığı âkibet, cild XVI.

Kara Devlet - Ghıray, Bkz.

Ghiray - Kara Devlet.

Karacebe (Osman Gazi'nin silah arkadaşı). - Kendi adını verdiği hisar.- Kalenin harebelerinde bu mücâhidin mezarı görülmektedir.-Bu yerleşim yerindeki Türkler onun adını ebedileştirmek istemişlerdir.- Bu savaşçının girdiği bölge, cild I.

Karaferia (Rumeli şehri). Eskiden şehrin adı neydi? Durumu; bu şehirde canına kıyan prenses, cild

I.

Karagöz Paşa (Anadolu beylerbeyi) . - Şeytankulu tarafından mağlub ve esir edildi.- Ölümü, cild

rv.

Karagöz Paşa (Karaman valisi).- II. Bâyezid tarafından görevlendirildiği sefer.- Basanları.- Hersek Ahmed Paşa tarafından Mısırlılara karşı verilen savaşdaki davranışının sebebi.- Sultan'ın emri üzerine İstanbul'a gönderiliyor, niçin? - Ölümü, cild IV.

Kara Hasanzâde Hüseyin (yeniçeriler şeyhi).- Köprülü Mehmed Paşa'ya beslediği kin.- IV. Mehmed hükümeti içindeki politik hareketi.- Veziriâzam'ın azledilmesi teklifinde bulunuyor; ölümü, cild XI.

Kara Halil Çandarb (şeyh Ede-bali'nin kayınbiraderi).- İslâmiyet anlayışı içinde yetiştirilmiş hristi-yan çocukları vasıtasıyla, onları kullanmak suretiyle bir ordu vücuda getirmeyi teklif ediyor.- Birinci Murad tarafından kendisine görevler veriliyor.- Vezir makamına yükseliyor; devamlı silah altında tutulan orduların gerçekleştiricisi oldu; hayatı hakkında ayrıntılı bilgi; ilk veziriazam unvanını taşıyan devlet adamıdır; bu unvanın ailesinde kaldığı süre, dld I.

Kara Han (Ustaçluoğlu'nun kardeşi).- Şâh İsmail'den aldığı şehir.- Mardin garnizonunu kuvvetlendirmek için şartlardan yararlanıyor.- Bıyıklı Mehmed bir savaş birliğini yeniyor.- Türklere karşı vermek zorunda kaldığı bir meydan savaşı.- Ölümü, cild IV.

Kara Han. Bkz. Salour.

Kara Han Omar. Menşei; ölümü, cild i.

Kara Koyunlu (hanedanı), hüküm sürdüğü bölge, cild I.

Karaman (Karamanlı hükümdarı). - Süleyman'a karşı Cüneyd'i desteklemesi. - Kanunînin önünden aşağılanmış bir şekilde kaçıyor.- Mehmed'le yaptığı ittifak anlaşması.- Bursa'yı muhasara ediyor; babasının intikamını almak için, bu şehrin dış mahallelerini ve civarını yakıp yıkıyor.- Kendisi ve ordusu büyük bir korkuya kapılıyor; hangi vesileyle? Cild II.

Karaman (hanedan), Menşenin tarihçesi, cild I.

Karaman.- Bu ülkenin Osmanlı Sultanlarına karşı yaptığı savaşlar.- İbrahim Bey'in oğullarının birbirine karşı düşman vaziyete düşmelerine sebep olan kargaşalıklar.- Bu devletin II. Mehmed'in fethiyle aldığı durum. - Bu hükümdarın hakimiyeti altındaki durumu, cild m.

Kara Mehmed Ağa (bostancıların eski odabaşısı).- Vasvar anlaşmasından sonra, IV. Mehmed tarafından Viyana elçiliğine atanıyor; görevi hakkında ayrıntılı bilgi; mâiyyeti ve İmparatorun huzuruna kabulü, cild XI.

Kara Mehmed Paşa (IV. Mehmed saltanatı döneminde Diyarbe-

kir valisi).- Türklerin 1683'de açtıkları Avusturya seferindeki rolü; sertliği.- Buda valiliğine atanıyor. -Gran'ın kaybedilmesinden sonra Veziriazam'm ona verdiği korkunç vazife.- 1684'de Buda'nın muhasarası sırasındaki davranışı.- Ölümü, cild XII, XIII.

Kara Mehmed Paşa.- Yerine atandığı Mısır valiliğindeki kişi; II. Mustafa'nın atamasını bir Hatt-ı Şerifle bildirmesi.- Selefî Paşaya karşı davranışı.- İdaresi döneminde kazandığı şöhret, cild XIII.

Kara Murad (Yeniçeri ağası).-Veziriazam Ahmed Paşa'nın ona kurduğu tuzak.- Katıldığı isyan hareketi.- Tahttan indirilmesinden sonra Sultan İbrahim hakkında verdiği karar.- Veziriazam Sofu Mehmed Paşa ile anlaşmazlığının sebebi. Veziriazam'ın düşmesi için tertiplere girişiyor.- Veziriazam oluyor.- Selefî Sofu Mehmed Paşa'ya karşı davranışı.- Sitvatorok anlaşmasının yenilenmesini kabul ediyor.- Gürcü Nebi isyanı sırasındaki davranışı.- Bu şahsa karşı verdiği savaş.- Kapdan-ı deryalık makamını Haydarzâde'ye verdiren sebep.- Şeyhülislam Abdurrahman Efendi'yi azletmesi.- Entrikacılığı. -Ahlaksızlığı üzerine düşünceler; Sultan'ın onu yüzüne karşı kınaması; bundan duyduğu öfke; onunla yeniçeri kulkâhyasının aralarını açmaları.- Azledilmesi.-Atandığı valilik.- Hüseyin Efendi'ye minnettarlıkları.- Kapdan-ı derya makamına atanıyor.- Venedik donanmasına karşı verdiği savaş.-Zafer kazanması.- Bu sefer üzerine

ayrıntılı bilgi.- İpşir konusunu Sultan'ın huzurunda değerlendirdişi.- İpşir Paşa'ya karşı beslediği kin.- İpşir'le bozuşması.- Hadımlar onu nasıl görüyordu.- İpşir'in hayatını tehlikeye sokmak maksadiyle ortaya saldırdığı rivayet.- Veziriazam atanması.- İçinde bulunduğu güçlükler.- Emekliye ayrılma talebinin kabulünü istiyor ve hac farizasını yerine getirmesine izin veriliyor.- Mekke'de; ölümü, cild X.

Kara Mustafa (Veziriazam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın eniştesi). - Kapdan-ı derya makamında yerine atandığı kişi; İstanbul Kaymakamlığı makamına atanıyor. -Hırs ve zenginlik ihtirasını tatmin imkânı veren şartlar.- Sultan'ın İstanbul'a dönüşünde onu karşılayışı,- Sultan'a Kanburdede mezarını ziyaret etmenin hac sayılması bâtil itikadını yıkmak teklifinde bulunuyor.- Belirgin vasıfları bakımından tanınma tarzı.- Şultan'm huzuruna kabul edilen bir Rus elçisine muamelesi.- Sultan'ın ona hediye ettiği atlar; ne vesileyle? Hayatının farklı hareketleri tanınmasını sağlıyor.- 1672 Kaminiec mu-hasarasındaki rolü.- Görevlendirildiği ilk sefer ve ordu yönetimi denemesi; yönetimindeki kuvvetlerin ilk muhasara hareketi.- Zaptettiği şehir; Şehir sakinlerine uyguladığı sert muamele.- Sultan'ın kızının evlenmesi sırasında kendisi bakımından onurlandırıcı durum.-Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın yerine Veziriazam oluyor.- Menşei; terbiye ve eğitimi; Sultan'ın teveccühüyle ilk unvanları ve rütbeleri; sürekli aldığı rütbeler.- Avusturya ve Macaristan'a karşı davranışı.-Fransız elçisiyle ihtilâfları.- vezirliğe yükseldiğinde bütün elçilerin tebrikleri.- İstanbul'a gelişinde Polonya elçisinin görülmemiş ihtişam ve lüksü üzerine düşünceleri.-Hırs ve tamahkârlığının birçok delilleri.- Rusya'ya karşı harekete geçen ordunun seraskerliğine atanması ve seferin 1678'de başlaması,- Bu seferdeki bir hatâsı.-Cehryn şehrini muhasarası.- Başarısı konusunda yayınladığı tantanalı rapor.- Edirne'ye dönüşünde ordusunun durumu.- Sul-tan'dan gördüğü kabul.- Rusya'nın banş tekliflerine verdiği cevap.- Bir çok devletin temsilcilerine karşı davranışı.- Ağgözlü ve haris olduğunu isbatlayan hareketler.- Fransız amirali Duquesne'in Midilli'ye bombarduman etmesi dolayısıyla Fransız elçisinden talep ettiği zarar ve ziyan.- Venedik cumhuriyetiyle barışı devam ettirmek için elçiden istediği para.- Avusturya aleyhindeki gizli niyetleri.- Avusturya'ya savaş ilân ettiği sıradaki tantanalı tavrı.- orduyu hümâyunun serdarlığını üstleniyor.- Viyana üzerine yürümek için giriştiği hazırlıklar.- İbrahim Paşa'nın bilgi dolu uyarılarını reddetmekte gösterdiği sertlik.- Viyana surları önünde ordugâh kuruyor.- Şehrin teslim olması ihtarında bulunuyor.- Muhasara için gerekli çalşı-maların yapılması

emrini veriyor.-Viyanalıları yönelttiği tehdit.- Sul-tan'ın onu övmeleri ve cesaretlendirmeleri.- İşlediği hatâlar.- Avusturyalıların hücumuna uğruyor.- Bu savaşın sonucu.- Çadırlarının ihtışamı.- Kaçarken bıraktığı zenginlikler.- Viyana muhasarası sırasındaki davranışının değerlendirilmesi.- Yenilginin sorumluluğunu kimin üzerine yıktı.- Paşalara ve Gran şehrini teslim eden generallere karşı sert davranışı.- Gözden düşmesinin başlaması.- aleyhinde verilen hüküm; ölümü; bu görevin yerine getirilmesi emri verilen kişinin zalimliği, mezarının bulunduğu cami hangi ellere düşüyor.-Böylece kafatası ve kefeninin ne olduğu.- Şahsiyeti hakkında ayruv tül bilgi, cild XI, XII.

Kara Mustafa Faşa (IV. Mu-rad'ın saltanatı döneminde Kap-dan-ı derya).- Bayram Paşa'nın vefatında imparatorluk mührünü almasını ve Veziriazam olmasını entrikalarıyla engelleyen kişiler.-Alemdarların yürüyüşü üzerine Sultan'a verdiği karar.- Veziriazam atadığı sırada IV. Murad'm ona söylediği sözler.- Bağdad muhasarasındaki davranışı.- İran sınırları üzerinde duruyor; niçin? İran'la barış anlaşması yapmasına karşılık olarak IV. Murad'm ona gönderdiği mükâfat.- düşmanlar onu Sultan'in zihninden silmeğe çalışıyorlar.- Anadolu'daki harekâtı üzerine bir göz atış.- İstanbul'a dönüşü.- Men'sei; yükselişi üzerine ayrıntılı bilgiler; idaresinin neticeleri.- Kurtulduğu rakibi.- Sultana verdiği ziyafet.- Düşüşü; Cezalandırma hükmünden önce yerine getirilen idam cezası.- Nasuh Paşazâde'ye beslediği kin.- düşmanlarının ona karşı tasavvurlarını desteklemesi.- Azli; kaçı. Ele geçirildiği yer; ölümü.- Konağında bulunan şeyler bunların sebep oldukları yorumlar.- Onu tanımaya tamamlayan çizgiler, cild IX, X.

Karamürsel. Türklerin bu adı verdikleri bir çeşit gemi, cild I.

Kara Osman, Bkz. Kara - Tuluk.

Karadurmuş (Anadolulu ünlü korsan). Ülkesinin ticaretini sıkıntı içinde bıraktı, deniz ticaretini hareketten alıyordu; tenkili için kuvvet kullanmak gerekti, cild IV.

Karaçavuş (yeniçeri subayı). -Veziriazam Ahmed Paşa'nın ona kurduğu tuzak.- Katıldığı isyân.-Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesinden sonra bu hükümdar aleyhine verdiği karar.- Veziriazam

Sofu Mehmed Paşa'ya düşüş tuzağı hazırlayanlarla işbirliği yapıyor.- Kara Murad'm yerine yeniçeriağası oluyor.- Gürcü Nebi isyanı sırasındaki davranışı.- Bu şahsa karşı savaşa katılıyor.- İstanbul esnaf loncalarının kendisine karşı açığa vurdukları öfke.- Veziriazamlık makamı teklif ediliyor.- Kösem Sultan'ın kaatilinin tahrik ettiği isyan sırasında IV. Murad'ın ona yönelttiği uyarılar; Sultan'a verdiği cevap.- Kendisine verilen valilik.-Uğradığı

âkibet, cild X.

Karaçelebizâde (Rumeli kadı-askeri).- Şeyhülislâmlık makamına mutlaka gelmek istiyordu; fakat bir görüntü olarak rakibi Bahayî Efendi'yi ileri sürüyor.- Onu devirmek için sarfettiği gayretler; fahrî Şeyhülislâm unvanını elde ediyor.-Divan'da vezirler tarafından karşılanış tarzı.- Rumeli Kadıaskerliği makamından azlediliyor.- Şeyhülislâmlık makamına yükselişi.- İstanbul'da esnaf loncalarının isyanı sırasında baskı altında kalması.-Bu vesileyle müdâhalede bulunmasının sonucu. Valide Kösem Sultan'ın katlinden sonra ortaya çıkan harekette yer alması.- Azli ve sürgüne gönderildiği yer.- Ölümü. -Yazdığı eser.- Hayatının özellikleri, cild X, XI.

Karayazıcı (Kerestes kaçaklarının elebaşısı). - Anadolu'daki Osmanlı devletinin endişe duymasına yol açıyor.- Hükümrânlık iddiası yolunda hareketleri.- Uğrattığı âkibet.- Yerine geçen kişi; kendisine uygun görülen mezar, cild VII, VIII.

Kara - Yuluk.- Kurucusu olduğu hanedan.- Adının mânâsı.-Onu akrabası Kara - Yusuf a karşı Timur'la birleştiren sebep.- Ebul-Abbas Burhaneddin'i uğrattığı âkibet.- Ölümü bulduğu yer.- Mısır sultanının ondan ölümünden sonra aldığı intikam.- Evlenmiş olduğu prenses, cild II, m.

Kara Tusuf (Karakoyunlu hanedanı hükümdarı).- Timur tarafından yurdundan atıldıktan sonra ülkesine sığındığı hükümdar.- Yeniden kaçmak zorunda kalmasının sebebi.- Bu hükümdarın Yıldırım Bâyezid'le mektuplaşmaları, cild II.

Karibler. Osmanlı İmparatorluğu'nda bu adla anılan görevliler; bunların görev yerleri; aldıkları aylık, cild XII.

Karpos (Sırb isyanının elebaşısı).- Sultan'ın kendisine verdiği makam.- Kral unvanı alıyor ve Ka-çanlk'de tahkimli bir duruma geliyor.- Kırımlı askerler tarafından esir edilmesi; Üsküb köprüsü üzerine uğradığı âkibet, cild XII.

Kars (Asya şehri).- Şehirlerinin Timur'u karşılamaları, itaat göstermeleri.- Hükümdar şehrin yeniden inşâsı emrini veriyor; niçin? -Bu şehir hakkında ayrıntılı bilgi, cild II, VII.

Kartal. Bu yerde 1770de Türklerin kaybettikleri savaş; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild XVI.

Kasım (I. Mehmed Çelebi'nin kardeşi). Bu şehzadenin âkibeti, cild II.

Kasım (bahçesi). Bu ad ona nereden geliyor? Bu konudaki fıkra, cildX.

Kasım Bey. - Kanunî Sultan Süleyman tarafından yapılan Viyana muhasarası kumandanı.- Sultan'ın arşidük Ferdinand'a karşı açtığı ikinci

seferde ülkeyi tahrib etmesi.- İçinde bulunduğu güç durum; aldığı esirlere sert muamelesi; niçin? - Ölümü.- Miğferinin dillere destan güzelliği, cild V.

Kasım Bey (İshak Bey'in kardeşi).- Ülkesi Karaman'ın II. Mehmed tarafından feth edilmesinden sonra tahrik ettiği İsyan hareketi; yenilgiye uğraması.- Silifke, Sighin ve Kurko'yu muhasara altına alması.- Yardımlarını gördüğü Venedik amiraline bunun karşılığı olarak verdiği hediye.- II. Bâyezid'in tahta çıkışında Osmanlı devletine isyan hareketine geçmesi.- Ahmed Paşa'nın karşısında verdiği ric'at savaşı.- Şehzade Cem'e yardımı.- Cem Sultan'a nasihati.- Ölümü dönemi, cild III, IV.

Kasım Paşa [IV. Murad'ın eniştesi).- Yükselişini borçlu bulunduğu şartlar.- Karısına yaptırdığı amelîyat, cild VII.

Kasım Paşa (Buda valisi).- Bu yerin valisi olarak yerine geldiği kişi.- Kraliçe İsabelle ve oğluna yardım etmek hususunda aldığı emir.- Valilikten azlediliyor; niçin? - Şehrin tesliminden sonra Temeş-var kumandanını koruyor. -İtaatini bildirmesi peşinden Banal valiliğine atanıyor.- Tekrar Buda valiliğini alıyor, cild VI.

Kasım Paşa (Kanunî'nin öğretmeni).- Vezir rütbesine yükseltiliyor.- Bu kişi hakkında biyografik ayrıntılı bilgi.- Kendisine verilen emeklilik ücreti, cild V.

Kasım Paşa, Bkz. Güzelce Kasım.

Kastamonu (valiliği).- Topogra-fik durumu; başlıca şehirleri; mâdenleri.- Burada hüküm süren hükümdar,- Yıldırım Bâyezid tarafından fethi.- Refahını borçlu bulunduğu kaynaklar.- Bey'e zeamet olarak verilmesi.- Türk hazine ka-yıtlanndaki önemli yeri; bu bölgenin doğu edebiyatındaki şöhreti, cüd I, ffl.

Kastamonu (bu adı taşıyan valiliğin başşehri).- Camilerinin dikkate değer mimarisi; evvelce sahip bulunduğu sanayi; halihazır nüfusu; topografik durumu; sınırları içindeki ünlü kişilere ait mezarlar; burada doğmuş olan şâirler, cild I.

Kastamonu, Bkz. Ali Umur-beğ.

Kastrîza (Peloponese şehri). II. Mehmed'in şehri muhsarası; şehrin hisarı muhafızlarının uğradık-lan âkibet, cild III.

Kâtibi Rumî, Bkz. Sidi ali.

Katırcıoğlu (Anadolu âsileri elebaşısı).- Bölgede sebep olduğu yıkım.- Kuvvetlerini Gürcü Ne-bi'ninkilerle birleştiriyor. -Vezirîâzam'a karşı katıldığı savaş; işlediği hatâ.- Gürcü Nebi ile arasının açılması.- Bir yenilgiden sonra

sığındığı yer.- Affedilerek Bâb-ı Âlî'ye gelmesi.- Sultan Mehmed'in onu atadığı sancak.- Karakteri üzerine düşünceler.- İpşir Paşa'ya itaati; ondan gördüğü kabul. - Girit seferine katılıyor, cild X.

Kfıtîb Çelebi. Bkz. Hacı Kalfa.

Katzianer (Fardinand'm ordusunun başkumandanı).- Memleketi; seferinin hedefi.- Topçusunun kuvveti; bulunduğu durum.- Kaçışı.- Adını taşıyan top; Viyana'da hapsediliyor; kaçışı; Bosna sancakbeyi Mehmed Paşa ile giriştiği müzâkere, öldürülüyor; kim tarafından Cild V.

Kaunitz (prens de; Avusturya

elçisi).- Veziriazam Mehmed Emin Paşa'nın ona yazdığı Rusya işleriyle alâkalı mektup.- Belgrad anlaşmasında kullanılan «ebedî-sürelî» kelimesini açıklamasını istemesi; bu hususta Veziriâzam'ın verdiği cevap.- Tercüman Brognard'a serzenişte bulunması.- Avusturya ile Bâb-ı Âlî arasında aracılığıyla imzalanan gizli yardım anlaşması.-Bâb-ı Âlî ile Rusya arasında banşı mümkün kılacak vasıtalar üzerinde Prusya kralı ile görüşmesi, cild XVI.

Kazancı - Doğan (yeniçeriağa-sı).- II, Mehmed'in ona muamelesi; niçin? Cild H.

Kâzım (III. Mehmed'in veziri) .-Evvelce yürütmekte olduğu görev. - Şeyhülislâm ile mükemmel anlaşmasının ona kazandırdığı nüfuz ve tesir gücü.- III. Mehmed'in ölümünden sonra aldığı Hatt-ı şerif. -Bu şartlar içindeki davranışı.- Vezir olarak divanda işgal ettiği makam.- Uğradığı mutsuz âkibet, cild VIII.

Kazızzâde (şeyh).- Başında bulunduğu tarikat.- Hz. Peygamberin doğum yıldönümü vesilesiyle ettiği yemin.- Bundan ötürü uyandırdığı öfke, cild IX.

Kazızzâde Rumî (I. Murad dönemi matematikçisi).- Değeri üzerinde görüş.- Yazmış olduğu eser, cild I.

Keduk (Gedik) Ahmed Paşa.-

İlk başlangıç şartı; elde ettiği makam ve derece; zaptettiği şehir.- Sükûnu tesis etmek üzere harekete geçtiği ülke; Cilicie'de (Kilikya) idare ettiği sefer hareketi.- Bu bölgede muhasara ettiği kale.- Mustafa'nın ölümünden sonra yükseldiği makam.- Ordularını Kırım üzerine sevk etmek emrini alıyor.- Hareketi sırasında Sultan'ın ona verdiği hediye.- Kefe önünde muhasarayı kuruyor.- Kendisine şehri teslim eden hâinlere karşı davranışı.- Teslim aldığı diğer kaleler. -Veziriâzamlıktan azledilip hapse atılıyor; niçin? - Sultan katında affedilmesini borçlu bulunduğu kişi.- Zaptettiği adalar.- Pulya kıyılarına kadar inen bir sefer tertibi yolunda Fâtih Sultan Mehmed'den emir alıyor.- Hizmetlerini II. Bâyezid'in emrine sunduğu şehir.-Bu Sultan

tarafından şehzade Cem'i takibetmekle görevlendiriliyor.- Gözden düşüyor; affını borçlu olduğu kişi; düşmanı Mustafa Paşa'dan intikamını alıyor.- Anadolu'da Karaman Beyi Kasıma karşı sefere başlıyor.- Sultan tarafından İstanbul'a çağırılıyor.- II. Bâyezid tarafından vezirlere verilen bir ziyafette bu hükümdarın ona karşı muamelesi; ölümü; II. Bâyezid Gedik Ahmed Paşa'ya karşı beslediği kinin sebepleri üzerinde ayrıntılı bilgi, cild m.

Kedük (Gedik) Mehmed Paşa.-Osmanlı hükümetine karşı isyanı.- Türklere karşı zaferi.- Belgrad eski valisi Ahmed Paşa'nın ona uğrattığı âkibet, cild XII.

Kelhosrev, Bkz. Cyrus.

Keikobad (Keykobod), Bkz. Alâeddin I, II, m.

Kel Ahmedzâde Elhac Ali

(Bender valisi). Ölümü; hakkında ayrıntılı bilgi, cild XI.

Kelbî Ali (Sultan II. Ahmed katındaki İran şahı elçisi). Görevinin mevzuu; Sultan'ın hediye ve şeref unvânlarıyla mükâfatlandırıldığı, cild XII.

Kemal Efendi (Rumeli kadias-keri). Ebedî şöhretini lekeleyen hareket; yazmış olduğu eser, cild VI-

II.

Kemal Hudbin, Bkz. Torlak-Hu-Kemalî.

Kemal Paşazade (Anadolu Ka-diaskeri).- I. Selim'in şeref veren yakınlığı; bu hükümdarı İstanbul'a dönmeğe razı etmek için başvurduğu hile; bu konudaki fıkra; Şeyhülislâmlık makamında yerine geldiği kişi; kaabiliyetinin değerlendirilmesi.- Yazmış olduğu eserler; doğru yoldan sapmış bir ulemâ ile tartışması; onu çarptırdığı ceza.- Vefat ettiği yıl, cild IV, V.

Kemal Reis (Osmanlı donanması Kapdan-ı deryası).- Güzel erkek olarak tanınması.- Kapdan-ı deryalık makamı kendisine verilen donanma.- Yükselmesinin temeli; daha sonra hristiyan donanmalarının dehşeti hâline gelmesi; Le-panto seferinde bindiği geminin büyüklüğü; Navarin hücum undaki başarısı, cild IV.

Kemankeş Ali Paşa (I. Mustafa'nın Veziriazamı).- Sultanı tahttan indirmek yolunda iktidarını kullanması.- Şeyhülislâm Yahya Efendi azlediliyor; niçin? - Gürcü Mehmed ve Halil Paşaları suçlaması.- İranlıların Bağdad muhasarası karşısındaki aldırış sizliği; O sırada ne ile uğraşıyordu? - Kim tarafından iktidardan uzaklaştırıldı?-Ölümü, cild VIII, IX.

Kemeny (Apafy'nin TransÜvan-ya Prenslüğünde rakibi).- Köprülü Mehmed paşa tarafından ona karşı ölümünden önce alınan tedbir.-Bâb-ı Âlî'ye karşı açtığı mücâdele ve iddialarındaki ısrân.- Uğradığı âkibet, cild XI.

Kemlik (Gemlik) (Anadolu  hri). Türklere karşı gösterdiği mukavemet; bulunduğu yer;  ehir r lmu  olduğu yer.- adı nereden üzerine ayrıntılı bilgi, cild I. geliyor? Cild I.

Kenan Paşa (yeniçeriağası). Bir isyan gününde âsilere Sultan adına verdiği nasihat; Tehlikeye ko ması, cild X.

Kenan Paşa (Osmanlı donanması kaptan-ı deryası). 1656'da İstanbul'dan hareket ettiği donanma Venedik gemileri tarafından tama-miyle yokediliyor, cild X.

Kenan Paşa (IV. Murad saltanatı döneminde vezir).- Kazak G ruhuna karşı Karadeniz seferi.-1634 Polonya savaşı sırasında İstanbul Kaymakamlığı görevlerini yerine getiriyor.- İran seferi sırasında, 1635 de Ah iska  ehrini ele geçiriyor.- Azak valiliğinden azlediliyor.- 1638'de Bağdad muhasarası sırasında esirleri Osmanlı ordugâhına gönderiyor.- Veziriazam Sultanzâde'nin gelişine kadar Kaymakamlık görevlerini yürütüyor.- Anadolu Beylebeyliğine atanıyor.- Divanda hazır bulunma sırası konusunda  eyh lisl m Karaçelebizâde'ye  ıkı ması.- Buda valiliğinde yerine atandığı kişi.-1658'de Tarnsilvanya'ya karşı ba layan savaşa katılması.- Abaza Hasan isyanı sırasında savunmasıyla görevlendirildiği  ehir.-âsilerle arasındaki anlaşma.- düştüğü tuzak.- UĞradığı âkibet, cild K, X XI.

Keresztes (ovası). Türklere burada Alman ve Macarlara karşı kazandıkları unutulmaz savaş, cild Vffl.

Kereztes (Macar  hri). Osmanlıların bu  ehir yakınında 1597'de uğradıkları mağlubiyet, cild XII.

Kermast  (Anadolu  hri).- Ku-

Kench (de; Tunus'da Avusturya konsolosu). Cezayirli birlikler tarafından esir olarak götürülüyor; III. Mustafa'nın Cezayir dayısına konsolos lehinde gönderdiği ferman, cild XVI.

Ke  (Asya  hri).-  hri meydana getiren ünlü hükümdar.- Timur'a borçlu olduğu gelişme.- Bu hükümdarın savaş dönüş  hri ziyareti, cild II.

Kesriyel  Ahmed Paşa (İran hükümdarı Nâdir   h'a karşı açılan seferde Ahmed Paşa ordusunun defterdarı).- Bu  artlar içindeki davranışı.- çarptırıldığı cezâ.-İran sarayında görevlendirildiği parlak elçilik; Sultan bu elçiliğin ihtiya ı için eldeki hiçbir imk n  esirgemiyor; maiyyetini olu turanlar.- Götürdüğü hediyelerin  nemi.- Nâdir   h'ın öldüğünü öğrenince geri dönüyor.- Basra valiliğine atanması.- Nasıl Bağdad valisi oluyor.- Azledilmesi.- Maraş valiliğine gönderiliyor.- ölümü; hakkında ayrıntılı bilgi, cild XV.

Ketgaç Ahmed Paşa, Mensubu bulunduğu Çerkeş aşireti. - Sancak beyliğindeki şehirler; Grantö üzerinde çöl Araplarını uğrattığı akibet onların kemiklerini ne için kullanıyor, Cild X.

Kevkebân (Yemen şehri). To-pografik durumu; Türkler tarafından muhasara edilmesi, cild VI.

Khadım Süleyman (Arnavutluk sancakbeyi).- Boğdan hükümdarı Etienne'e karşı idare ettiği savaş; mağlubiyeti.- Lepanto'yu muhasara etmekle görevlendiriliyor; gayretlerinde başarısızlık.- Fazla bir başarı elde etmeden Coria muhasarasını yönetiyor.- Bu vesileyle şehrin civarındaki bir dağın ondan aldığı ad.- Rumelihisarı kalesine hapsediliyor; niçin? Cild IH.

Khaynbeğ (Haleb valisi). - Osmanlılar tarafına geçerek ihanet etmesinin Memluklar devleti üzerindeki meş'um tesiri.- Kurtbay'ın ölümü sırasında ona çıkışması. -Birinci Selim'e esir düşen Tuman-bay'ın onu kınaması.- İntikamını nasıl alıyor?- Mısır'ın valiliğinde yerine atandığı kişi.- Sultan'a gönderdiği rehinelere.- Kanunî Sultan Süleyman'ın, onun Mısır valiliğini tasdik ettiğini bildiren nâmesi.-Hükümdara verdiği cevap.- Suriye'de Gazali'nin isyanı sırasındaki davranışı.- Ölümü, - Karakterini oluşturan özellikler, cild IV, V.

Khayreddîn - Barbaros.- Tunus'da gerçekleştirdiği fetih.- Bu şahsiyet hakkında biyografik ve tarihî ayrıntılı bilgi.- Tunus'da Charles-Quint'e karşı muhasara kurması.- Goletta kalesinin düşmesinden sonra kendisi bakımından güç durumu.- Çekildiği yer.-Giriştiği deniz akınları.- Kanunî Sultan Süleyman tarafından Osmanlı donanması Kap dan-ı derya makamına atanıyor.- Pulya sahillerine tertiplendiği akınlar.- Sultan'ı Venedik'e karşı savaşa teşvik ediyor.- Korfi adasına gitmesi emri veriliyor; buranın muhasarasına katılıyor. -Akdeniz'de saldırdığı dehşet.- Direnmeyle karşılaştığı adalar.- Naxos adasıyla anlaşma imzalıyor.- Ege akını üzerine rapor.- Doria'ya karşı kazandığı Preveze zaferi.- Bu vesileyle Kanunî'nin ona verdiği mükafatlar.- Castel-Nova'ya yönelen hristiyan müttefik donanmasını takibettiği sırada yakalandığı fırtına.- Bu kaleyi zaptetmek için götürdüğü donanma.-

Kalenin muhasarası hakkında rapor.- Cezayir'in yardımına yetişmek emrini alıyor.- Bu seferin sonucu.- Charles-Quint'in donanmasını mahveden fırtınadan kurtulmak için sığındığı liman.- Bu hükümdara karşı giriştiği yeni sefer. -Marsilya'da karşılanması.- Donanmasının Fransa kralı I. François'la birleşmesi; Nice şehrini muhasara ediyor.- Ölümü dönemi.- Mezarının bulunduğu yer.-Bıraktığı servetin durumu, cild V.

Haîreddin Paşa (I. Muradın Paşası), askerlik değeri; Ölümü dönemi; hakkında ayrıntılı bilgi, cild I.

Khalil (Halil) (Osmanlı İmparatorluğu Viyana elçisi).- Yüce divan başkanı yerine Başvekili ziyaret eden ilk elçi.- Bu şartın her iki ülkenin münasebetleri üzerindeki tesiri, cild XV.

Khalil (Halil) (Uzun Hasan'ın oğlu).- Veliahd olarak babasının onu öteki kardeşlerine tercih etmesi.- Kardeşlerinden birini tahtın vârisi olarak seçmesi; ölümü, cild IV.

Khalil (Halil) (Kıbrıs'da Girne kumandanı).- Kıbrıs'da İsyan bayrağını açması üzerine ayrıntılı bilgi.- Uğradığı âkibet, cild XVI.

Khalil (Halil) (Basra valisi). Âsi Maam'ın ona karşı kazandığı zafer;* Bâb-ı Âli tarafından valiliği bölgesinin topografik bir tasvirini yapmakla görevlendiriliyor, cild XII.

Khalil (Halil) (Belgrad valisi).-Veziriâzam olarak yerine geldiği kişi; hakkında ayrıntılı bilgi.- Prens Eugene ordusuna karşı idare ettiği sefer.- Seferin neticesi.- Azledilmesi, cild XIII.

Khalil (Halil) (Chocim valisi).

Gözden düşmesinin sebebi, cild XII.

Khalil (Halil) (Ancone'lu dönme). Üçüncü Murad'ın ona verdiği yen Sultan'ın bir kızıyla evlenmesi dönemi; bu vesile Sultan'ın son yıllarını ihtişamla aydınlatıyor, cild VII.

Khalilbeğ (Şeyhul - Beled).-Bâb-ı Âlî'nin onun yerine atadığı kişi.- Ali Bey'le mücâdelesi; mücâdelenin sonucu* cild XVI.

Khalil (Halil) Paşa-Kayserili (I. Ahmed döneminde Kapdan-ı derya).- Bu kişi üzerine ayrıntılı biyografik bilgi.- İstanbul limanına zaferle dönüşünde Sultan'ın onu şerefleştiren mektubu; vezirliğe yükseliyor.- Sultan'ın ona verdiği mükâfat.- Veziriazam oluyor. -İran'la savaşa girmeden önce aldığı tedbirler.- Bir savaş'ın kaybedilmesinden sonraki davranışı.- İran Şahı ile anlaşması.- Seferin sonunda n. Osman'ın onu tebriki; Vezirtâzamlık görevinden azlediliyor.- Niçin? -Sığındığı kişi; Kapdan-ı deryalığa atanmasını borçlu bulunduğu aracılık.- Deniz üzerindeki üstünlükleri.- Polonya savaşı sırasında XI. Osman'ın ordugâhına gönderdiği esirler.- Sultan'ı ihtişamla karşıladığı saray.- Nasıl tanınıyordu? - Akdeniz seferinden döndüğü dönem.- Abaza üzerindeki himâyesi.- Abaza dolayısıyla hakkında çıkarılan dedikodular.-Veziriâzam olmayı reddediyor. -Sürgüne gönderildiği yer.- İmparatorluk mührünü kabul ederek Veziriazam oluyor.- Niçin?- Haleb'e hareketi.- Ahiskaya karşı idare ettiği sefer; Abaza'dan

istediği harekât; Osmanlı ordusunun Abaza'yı uğrattığı bozgun.- Erzurum  hrini boşuna muhasara ediyor. - ekili i sırasında soğuk yüzünden

ordunun peri anlığı.- Görevlerinden azlediliyor; ölümü; karakterinin değerlendirilmesi, cild VIII, IX.

Khalil (Halil).- Uzun (Anadolu'da âsiler eleba ısı).- Zarar verdiği bölgeler.- Nasuh Paşa ve Ali  zerine kazandığı zafer.- Bâb-ı Al  otoritesi altına girmesi için yapılan teklifler; bu konuda Halil tarafından ileri sürülen şartlar, cild VIII.

Khalil (Halil) - Pehlivan (yeniçeri albayı).- I. Mahmud'un tahtını borçlu bulunduğu Kızlarağası Be- ir'e âsilerin kudretini mahvetmekte yardımı.- Yeniçeri Pa alığına yükseliyor.- Azledilmesi, cild XIV.

Khalil (Halil) Paşa (II. Murad'ın Veziriazamı).- II. Murad'ın kendi n- zasıyla tahtı oğlu Mehmed'e bırakmasından sonra makamında kalıyor.- Dış tehlike karşısında tekrar tahta çıkmasını rica etmek üzere gönderdiği heyet.- Bu vesileyle  ocuk ya daki genç Mehmed'i tahttan uzaklaştırmak maksadiyle başvurduğu   re.- II. Murad'ın tahta tekrar çıkmadaki kararını biliyordu.- İkinci Mehmed'in, babası II. Murad'ın vefatından sonra tahta çıktığında Veziri am'ı kar ılayı  tarzı.- Bizans İmparatoru Constan-tin'in elçilerine verdiği cevap.- II. Mehmed bir gece kendisini  ağırttığında duyduğu korku.- II. Mehmed'in Bizans muhasarasını kaldırması hususundaki ısrarları.- Bu hususta kullandığı vasıta.- Halil Paşa'nın talihsiz sonu.- Bu münasebetle ayrıntılı bilgi, cild II, III.

Khalil (Halil) Paşa (Sivas beylerbeyi).- İran Pa ası Zeynel Han'a karşı savaşta gösterdiği cesaret; bu vesileyle kendisine takılan lâkab.-Diyarbakir valiliğinde yerine atandığı kişi.- Veziriazam Husrev Pa- a'nın onu görevlendirdiği sefer. iranlılar tarafından p sk rt ld ğu yer.- Erzurum muhafaza- siyle görevlendiriliyor.- IV. Murad- 'in onun hakkında verdiği idam hükmü; niçin? Cild IX.

Khalil (Halil) Paşa.- Veziri-azamlık makamında yerine atandığı z t.- Kendisi hakkında ayrıntılı bilgi.- 1770 Rus seferinin serdarh-đını üstleniyor.- İdare ettiği harekât.- Ordusunun içinde bulunduğu durum.- Azledilmesi ve sürgüne gönderildiği yer, cild XVI.

Khalil (Halil) Paşa, Bkz. Köse Halil Paşa,

Khalil (Halil) - Yah ibeğ (B ye-zid Paşa'nın eni tesi).- II. Murad'ın Cüneyd'e karşı onu görevlendirdiği sefer.- Elde ettiği basan, cild II.

Khanura- Sultan (III. Mustafa'nın yeğeni).- Zevcesi olduğu  ahsiyet; Sultan'ın yeğenine beslediği şefkat ve sevgi; P di ah'ın üzerindeki tesiri.-

Yaptığı izdivaç, cild XVI.

Khariçîler (Haricîler) (dinî zümreciler). İlk isyanı tertipledikleri dönem; isyanlarının amacı, cild II.

Khaseki (Haseki). Bu kelimeyle Türkiye'de neyin anlatılmak istendiği, cüd VIH.- (Bkz. XVII. cilddeki lügatçe).

Khaseki Hurrem, Bkz. Roxela-ne.

Khattî Mustafa-Mevkufatçı

(Türkiye'nin Viyana elçisi).- Bu vesileyle yükseldiği makam; kendisi hakkında ayrıntılı bilgi; maiyyetin-deki kişiler.- I. François'ya götürdüğü hediyelerin değeri ve listesi. -Görevinin konusu.- Elçiliği hakkında kendisinin yazmış olduğu rapor, cild XV.

Khiyall (Hayalî) (Osmanlı

şâiri).- Kendisine niçin bu ad kondu? - Kanunrnlın onun istidadını değerlendirme tarzı, cild VI.

Khios (Ege adası).- Türklerin adaya verdikleri zararlar.- Türk amirali Hamza'nın bu adaya karşı tehditlerinin sonuçsuzluğu.- Ada sakinlerinden bazılarının içindeki kişilerle birlikte bir Türk kalyonunun ele geçirmeleriyle sonuçlanan kavga.- Bu kavganın getirdiği netice.- II. Mehmed'in savaş tehdidini bertaraf etmek için katlanılan fedakârlık.- Ada'nın Fransız amirali Duquesne tarafından bombar-dumanı.- Venedik donanmasının asker çıkarması; muhasara etmesi; adanın teslim olması.- Ada Türklere yenilen Venediklilere sığınak hizmeti görüyor ve Türklerin eline geçiyor; limanda ve kalede buldukları eşya ve teçhizat; Ada sakinleri canlarını ve mallarını nasıl kurtardılar? Cild I, n.

Khîra (Hirâ) (III. Murad harem dâiresinin kadın kahyası), menşei; yararlandığı nüfuzu; sebep olduğu kargaşalıklar; ölümü, cild VII.

Khızırbeý Çelebi (İstanbul'un ilk Osmanlı kadısı). Bu şahsiyet hakkında ayrıntılı bilgi, cilt m .

Khızırşâh (Saruhan Beyi). Kardeşi şehzade Mehmed Çeîbi'ye karşı İsâ Çelebi'yi desteklemesi; esir edildiği yer; ölmeden önce ga-libden af diliyor, cild II.

Khemielnicki (Kazakların het-manı).- Polonya'ya karşı giriştiği hasmâne hareketler.- Şeyhülis-lâm'a gönderdiği mektup.- Tam yetkili elçilerine gösterilen kabul, cildX.

Khodabende (Hûdâbend), Bkz. Mehmed Khodabende.

Khoca. - Bu mesleğin görevleri üzerine ayrıntılı bilgi. II. Mehmed ve oğlunun yanında bu görev münasebetiyle bulunan şahsiyetler, cildin.

Khoca (Hoca) İmameddin Vaiz

(ünlü âlim). Timur, hatıratında saygısının delilini veriyor, cild II.

Khocazfide Mes'ud Efendi

(Bursa kadısı). Azledilmesinin sebebi; kendiliğinden gitmesine müsaade edilen yer; hakkında ayrıntılı bilgi, cüd X

Khosrev (Husrev) Paşa.- Menşei; Veziriâzamlik makamında yerine geldiği şahsiyet; evvelce bulunmuş olduğu görevler.- İdarî prensiplere bağlılığını göstermiş olduğu şehir.- Abaza'ya karşı girişmiş olduğu sefer.- Erzurum şehrini kuşatıyor.- Abaza'nın itaatini kabul ediyor.- Bu âsîye karşı davranışı.-İstanbul'a dönüşü; Sultan tarafından gördüğü muamele.- Vezirlerin makamlarını düzenlemekle meşgul oluyor.- Benimsediği otorite.- Ha-medan seferine hareket etmek üzere hazırlıklar.- Nasıl belirtilmiştir? - İranlılara karşı seferde geçişinin işareti olarak katliâmlar.- Korkunç yağmurlar ordusunu hırpalıyor. -Bu sefer üzerine ayrıntılı bilgi. -Hamadan şehrini uğrattığı âkibet-Bağdad muhasarası raporu.- Ordunun çekilişi.- Bu seferin sonrasında Husrev Paşa'nın davranışı.-Müteakib yıl savaşların tekrar başlaması. - Hareketini geciktiren sipahi ve yeniçeri isyanı.- Kendisine karşı tertiplenen suikasd.-Azledilmesi.- Bu vesileyle çıkan isyan. -Kendisi hakkında verilen idam hükmü.- İdamına İtaatle boyun eğmesi, cild IX,

Mehmed'in saltanatı döneminde yerine getirdiği görevler; İstanbul halkının kendisine karşı gösterdiği saygının şahitliği.- Bursa'ya çekiliyor; niçin? - Yazan olduğu eserler, Cild III.

Khosrev (Husrev) Bey (Bosna valisi).- Macarlara karşı seferde kumandanlığı.- Mohaç savaşından önce Kanunî'ye verdiği nasihat.-Bu vesileyle uyguladığı manevranın mutlu sonucu.- Ordunun gerisini korumakla görevlendiriliyor. -Bosna'da elde ettiği basan., Menşei.- idaredeki davranışı üzerine düşünceler.- İdarecilik süresi.-Kanunî Sultan Süleyman'ın ikinci Almanya ve Charles Quint'e karşı seferinde orduyla gelip kendisine iltihak etmesi.- Dalmaçya ve Macaristan'daki teşebbüsleri.- Rumeli Beylerbeyliği makamına yükseltiliyor; Castel Nuovo'ya karşı yönettiği ordu.- Kale muhasarası raporu.-Siklos'u almak üzere harekete geçiyor.- Azledilmesi, ölümü, cild V, VI.

Khotschibe, (Koçibey) fTürk yazarı). Osmanlı İmparatorlu-ğu'nun çöküşü üzerine yazdığı eserin değeri, cild VI.

Khodavandigar (Hüdâvendigâr) (Sancakbeyliği). Bölge ne münasebetle bu adı alıyor? Cild I.

Khovaresm (Hovarezm).- Bu adla anılan bölge; halkı ve başlıca şehirleri

hakkında ayrıntılı bilgi; orada doğmuş olan ünlü kişiler.-Timur'un bu devleti fethi ve payitahtının âkibeti, cild II.

Khosrer (Husrev) (Molla).- Ünlü bir şahsiyet; ölümü dönemi; yazan olduğu eser.- Menşei; değeri ve karakteri üzerine düşünceler.- Molla Gûrânî ile kıyaslamalı olarak; - II.

Khunitz (de; Avusturya İmparatorluğu'nun Bâb-ı âlî katındaki elçisi, 1680-1683).- İlk tekliflerimi sonucu.- Reîsefendi'nin daire müdürüyle Türkiye- Avusturya ve Macaristan'ı içeren anlaşma üzerinde toplantı; Türkleri - Avusturya'ya karşı seferlerinde Türk ordugâhında tutuklu olarak bulunduruluyor.- Muharasa sırasında Viya-na'ya hizmeti; bu hususları rapo runda belirtti, cild XII.

Kâşif Mehmed Efendi (reis efendi).- Kâhyabey (İçişleri Nâzın) makamına yükselmesi; Lâkabı nasıl konmuştu?- III. Mustafa ile yaptığı gizli toplantı; ölümü; ve Sultanın duyduğu üzüntü, karakteri üzerine düşünceler, cild XVI.

Kıaya (Kâhya), Bkz. Pıala Uzun.

Kiblelizâde Alt Bey (II. Mustafa'nın birinci mirâhuru). İdamından ötürü Veziriazam Köprülü'nün duyduğu büyük üzüntü; bu olayın sebebi, cüd Xffl.

Kıbotos, Bkz. Gemlik.

Kılaoun (Mısır sultanı).- Zürri-yeti.- Gıyaseddin'in vasisine karşı kazandığı üstünlük.- Adına hutbe okunduğu yerler, cild I.

Kılıç Ali, Bkz. Uluç Ali.

Kılıçarslan I. (Süleyman'ın oğlu).- Bağımsız devletini kurduğu bölge; fetihleri; ölümü.- Bıraktığı çocuklar, cild I.

Kılıçarslan D.. (I. Mes'ud'un oğlu).- Kızını evlendirerek verdiği hükümdar; fetihleri.- İmparatorluğunu bölüştürmesi.- Bu hareketin büyük hatâ olduğunun anlaşılması.- Kurucusu olduğu şehir.-İmparatorluğu ele geçirmek için çocukları arasındaki savaş.- Soyağacı tabloda, cild I.

Kılıçarslan m. (Rukneddin Süleyman'ın oğlu).- Kısa süren saltanatı.- Soyağacı tabloda, cild I.

Kılıçarslan IV. (II. Gayaseddin Keyhusrev'in oğlu).- Kardeşiy'»

saltanat ortaklığı hâlinde onu tahta çıkaran şartlar.- Onlara karşı yükselen aynlık.- Rukneddin bakımından bunun sonucu. Bu hükümdar- m âkibeti, - Soyağacı tabloda, cild I.

Kindsber (Avusturya'nın 1677 'de İstanbul elçisi).- Werdein valisi paşa hakkında Bâb-ı âlî'ye şikâyeti.- Önünü aldığı entrikalar.- Ölümü; ölümün uynadırdığı şüpheler; Yerine kim atandı? Cild XII.

Kinis (Paul; Temeşvar kontu, Macar ordusu kumandanı).- Etien-ne

Bathor'a Türklere karşı yardımları; Transilvanya voyvodası Bat-hor'un zaferden sonraki zulumü.-K umanın da ettiği ordu.- Kruszovaz nehri civar bölgesinde sebep olduğu yıkım.- Osmanlılara karşı kazandığı zafer.- Mağluplara karşı giriştiği işkenceler,- Oiiiii yatağına kadar Osmanlılara karşı beslediği zâlim kin.- Ölümü arafesinde katıldığı savaş.- Öldüğü yer, cild III, IV.

Kıpçak. Bu ad altında anılan ülke, cüd III.

Kızıl Ahmedli, Bkz. Mustafa Paşa (Kanunînin beşinci veziri).-

Klosternebourg (Avusturya şehri).- Şehirliilerin 1683 Viyana muhasarası sırasında Türklere karşı koyarak güzel bir savunma örneği vermeleri, cild XII.

Knîn (Dalmaçya şehri).- Venedikliler tarafından Türklerden nasıl geri alındı? - Mâruz kaldığı mu-iiasaralar, cild XII.

Kobad. Eski İran'da ihtilâlin basma geçiyor, cild II.

Koenigsezzg (kontu; Viyana yüksek meclisi başkanı).- Bâb-ı Âlî ile Rusya arasındaki savaş konusunda Veziriazamla mektuplaşması.- Osmanlılara karşı 1738 savaşında kumandanlığın kendisine verilmesi.- Savaş sırasında Veziriâ-zam'la müzâkerede bulunması, cildXIV.

Keonigsmark (Venedik cumhuriyeti hizmetindeki İsveçli general).- 1687 Mora savaşına katılması.- Birbiri ardından Modon ve Na-uplie'yi ele geçirmesi.- Başarılarından ötürü mukâi'atlandırılması. Negrepont muhasarasında vebadan ölümü, cild XII.

Köprü (Anadolu şehri). Şehrin kurulmuş olduğu yer; şehir hakkında tarihî ve stratejik ayrıntılı bilgi, cild XI.

Köprtihisâr (köprüler hisarı).-Bu hisar Osman Gazinin ısrarla hücumlarına mâruz kaldı.- Bu kalenin teslimi sırasına rastlayan unutulmaz şartlar, cild I.

Köprülü Abdullah Faşa (Köprülü Fazıl Mustafa Paşa'nın oğlu).- Kaymakamlık makamına atanması.- Cebeciler tarafından tahrik edilen isyan sırasındaki davranışı.- İstanbul'da konağının yağmalanması.- Tebriz seferine hareket edecek olan ordunun seraaskerli-ğini üstleniyor.- Bu sefer sırasındaki davranışı.- Tebriz'i muhasara ediyor.- Sultan'ın hizmetlerine mükâfat olarak kendisine valilik veriyor.- Hükümdarın Paşa'ya hitaben yazılmış fermanının konusu.- Serdarlıktan ayrılmak müsaadesi alıyor.- İran Şahı Nadir Kuli-han katında görevlendirilmesi. -İranlılarla yaptığı savaş; Ölümü, cild XIII, XIV.

ğı valilik.- Kendisi hakkında ayrıntılı bilgi.- Veziriazam olarak babasının makamına atanıyor.- İdaresinin ilk hareketleri.- Politik davranışı.- Valide

sultan ve danışmanı Reisefendi Şâmizâde ile yakınlığının uyandırdığı söylentiler.- düşmanlarına rağmen iktidarda kalmak dirayetini göstermesi.- Macaristan'a karşı idare ettiği sefer.-Saint- Gotthard savaşı hakkında ayrıntılı bilgi.- Mağlub olduktan sonra imzaladığı barış anlaşması.-Sefer dönüşünde karşılanış tarzı.-Fransız elçisine karşı aşağılayıcı muamelesi.- Girit savaşının başlamasında Sultan'ın elinden San-cak-ı Şerifi teslim alması; bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi.- Seferin sonucu.- Kandiye'ye dönüş dönemi; karşılanış töreni.-Vaktini Khi-os adasında geçiriş tarzı.- Fransız elçisi Nointel'i az memnun edici karşılayış tarzı.- Rusya çarına cevap mektubu.- Kralın Ukrayna üzerinde hak iddia etmesi konusunda Polonya başvekiline yazdığı mektup.- Polonya'ya karşı girişilen sefer hakkında ayrıntılı bilgi. - Edirne'ye dönüş; yaptığı savaş hazırlıkları.- Evvelki seferin tekrar ele alması.- Serdarı olduğu ordunun uğradığı felâket.- Bu seferin harekâtının devamı.- Osmanlı ordusu bakımından nahoş sonuç.-Tutulduğu hastalık.- Ölümü; bu şahsiyet üzerine düşünceler; fizik ve moral portresi.- Sokullu Meh-med Paşaninkile karakteri arasındaki benzerlik, cild XI.

Köprülü Fazıl Ahmed Paşa

(Merhum Veziriazam Köprülü Mehmed Paşa'nın oğlu).- Sadaret kaymakamlığı görevi için çağırıldı-

Köprülü Amcazade Hüseyin

(Belgrad paşası).- Avusturya imparatorluğuna karşı girişilen savaş hakkındaki kanaati.- Veziriazam oluyor.- Adının mânâsı.- Hangi aileye mensup bulunuyordu; hayatı hakkında ayrıntılı bilgi.- İdaresinin ilk hareketleri.- Büyük bir meclis topluyor; hangi vesileyle?- Avusturya tarafından yapılan barış tekliflerini reddetmemeğe karar verdiren sebebler.- Müzâkerelerin neticesini beklerken aldığı tedbirler. -Bu şahsiyet adamı hakkında ayrıntılı biyografik bilgiler.- Avusturya, İngiltere ve Hollanda elçilerine verdiği ziyafetler.- İmparatorlukta devam ettirdiği reformlar.- Tesis edicisi olduğu anıtlar.- Tam idari iktidarını kullanmakta ona engel olan kişiler.- Yeğenin idamından duyduğu üzüntü.- Faal hayattan çekilmesi; Sultan'a sunduğu hediyeler; çekildiği yer; ölümü; kaabili-yetlerinin değerlendirilmesi, cild XII, XIII.

Köprülü Hafız Ahmed (Rumeli beylebeyi).- 1737 Rusya ve Avusturya savaşlarına katılması, cild XIV.

Köprülü Mehmed.- İdare ettiği sancak; Evliya Çelebinin onun yanında yerine getirmekle görevlendirildiği vazife.- Wardar'a karşı yürümek emri alıyor.- Mağlub oluyor ve esir ediliyor. Nasıl kurtuldu? - Boynu yaralı

Mehmed Paşa'ya nasihati.- Güstendil'e sürgüne gönderiliyor; niçin? Kütahya civarında Veziriazam İpşir Paşa tarafından karşılanması.- Kendisine Veziriazam makamı veriliyor; vazgeçmek zorunda kalıyor; niçin? Veziriazam makamında Süleyman Paşa'nın yerine gelmesi teklif ediliyor; kim tarafından? Bu konuda Süleyman'ın cevabı.- Onu Veziriazam makamına yükseltmek isteyen parti.- Trablus valiliğine atanıyor.- Valide Sultan'la yaptığı görüşme, niçin; Veziriazam makamına atanması; Atanmaya karşı tavır; kaabiliyetinin değerlendirilmesi,- Hakkında ayrıntılı bilgi.- Ortodoksların ayaklanmalarını

bastırmakta kullandığı vasıta.- iktidarını kullanması.- Çanakkale'ye kendisinin idaresinde tertiplenen sefer.- Türk ve Venedik donanmaları arasında cereyan eden çatışma; bu şartlar içindeki davranışı.-Tenedos adasını ele geçiriyor.- Hareketlerini sertleştirmekte teşvikçi olan düşman.- Onu bu durumdan kurtaran şartlar.- Lemnos adasını fethediyor.- Rakoczy'ye karşı bir sefer hazırlıyor.- Savaşa girişi; seferin başansı.- Sultan'ın ona gönderdiği hediyeler.- Onun Anadolu'ya gitmesini zorunlu kılan karışıklıklar.- Bu şartlar içindeki davranışı.- Onun mizacını belirleyen çizgiler.- İktidarını kullanmada gösterdiği mutlakiyetçilik.- Niyetlerini gizlemekteki mahâreti.-Onu Anadolu âsilerine karşı şahsen yürümekten vazgeçmek zorunda bırakan şartlar.- Seferin ser-darlığını verdiği kişi.- Deli Hüseyin'e beslediği kin.Harareketle sürdürdüğü reform ve tenkil s istemi.- Hellespont'un savunması bakımından yaptırdığı hisarlar.- İntikam duygusundan kaynaklanan idamlar.- Tutulduğu hastalık.- Yaptırdığı binalar.- Onun tarafından Sultan'a verilen son nasihat.- Beş yıllık Veziriâzamlığı sırasında boğdurduğu kurbanların sayısı.- Ka-rekterinin değerlendirilmesi, cild X, XI.

Köprülü Mustafa Faşa (Silistre ve Niğbolu valisi; Valide sultan'm eski kahyası). Dördüncü Mehmed saltanatı döneminde birdenbire emekliye sevkediliyor; niçin? Khios adası kumandanlığını elde ediyor; Çanakkale'ye gönderiliyor.-Sadâret Kaymakamlığına gelmesini sağlayan şartlar.- Sultan'ın tahttan indirilmesine sebep olan ihtilâl sırasındaki davranışı sultan*! onu İstanbul'dan uzaklaştırmak zorunda bırakan tesir.- Düzen ve asayiş sağlamaksadiyle Kandiye'ye hareket ediyor.- Çanakkale kumandanlığını tekrar alıyor. Veziriazam oluyor.- Hakkında ayrıntılı bilgi.- Ordunun sebep olduğu kayıbları telâfi etmek maksadiyle başvurduğu tedbirler; hükümette gerçekleştirmek istediği değişiklikler için harekete geçmesi.- Savaş hazırlıkları.- İdarede nizâmın yerleşmesine gösterdiği

İhtimam.- Hıristiyanlar lehindeki emirleri.- Reâyâ'ya kabul ettiren müdahaleler; Veziriâzamlik makamının nüfuzunu arttırmak için aldığı tedbirler.- İdare politikasının becerileri.- Para konusunda yayınladığı emirname.- 1690 seferinde ordularının Avusturya karşısındaki başarıları.- II. Ahmed tarafından da makamında kalması tasvib edildi.- Sefer sırasında idare ettiği harekât hakkında ayrıntılı bilgi.-Ölümü.- Övgüsü; hakkında bir fıkra, cild VII.

Köprülüzâde Nûman.- Girit'de Kandiye valiliğine atanıyor.- Evlendiği prenses.- İstanbul'a dönüşünün uyandırdığı heyecan.-Veziriazamlığa atanması; idaresinin tesirleri.- Azlediliyor.- Negre-pont valiliğine dönüyor; büyükbabası Köprülü Mehmed Paşa'nınki-lerle kıyaslamalı olarak karakter ve kaabiliyetlerinin değerlendirilmesi, cild XIII.

Koer (Kör) Ahmed Paşa (Teke beylerbeyi).- 1766'daki Kıbn's karışıklıklarına son veriyor.- Bu başarısına karşılık aldığı mükafat, cild XVI.

Koer (Kör) Mahmud (IV. Murad saltanatı döneminde kırmızı sancak ağası).- Serarik Araplarını bozguna uğratması.- Mekke üzerine yürüyüş; bu savaş hakkında

ayrıntılı bilgi.- Uğradığı âkibet, cild IX.

Koese (Köse) Ali Paşa.- Girifde Kandiye'nin zaptından sonra kendisine Mainott'lara karşı bir görev verilmesi.- Bu vesileyle yapılan barış anlaşmasında belirtilen esirler değişimini gerçekleştirmekle görevlendirilmesi, cild XI.

Kössem (Kösem), Bkz. Mâhpeyker.

Koese (Köse) Mehmed (yeniçeri ağası) .- IV. Murad'ın tahttan indirilmesine karşı çıkıyor.- Kendi asker sınıfının kadrolarındaki reform gerçekleştirmeleri.- Haleb'de ona karşı isyan hareketi.- Azlediliyor; ölüme mahkûm ediliyor; Sul-tan'ın ona karşı duygusuzluğu, cild IX.

Koetürtim Bâyezid, Bkz. Bâyezid- Kötürüm.

Koese (Köse) Mihal (Harman-kaya beyi ve Osman Gazi'nin dostu).- Aralarındaki dostluk bağlarını sağlayan şartlar.- Bu hükümdara yaptığı yardım.- Hükümdara karşı davranışının meş'ruluğu.- İslâmi-yeti kabul ediyor; hangi vesileyle?-Karacahlsar savunmasında ve diğer seferlerde Orhan Gazi'ye yardımı.- Müzakereler sonunda Bur-sa'nın teslimini sağlıyor.- Bunun hıristiyan hükümdarlar bakımından gelecekdekl sonucu, cild I.

Kok (Jcan). II. Mehmed'in İstanbul muhasarası sırasında Türk donanmasını yakma teşebbüsünün başanzılığı, cild II.

Kolçitzky de Szombor (Viya-na'daki Doğu Ticaret Kumpanyasının

tercümanı). - 1683 yılında Türkler tarafından muhasara edildiğinde şehire hizmetleri.- Hizmetlerinin mükâfatı: Avusturya payitahtında ilk kahvehaneyi açıyor, cild XII.

Koniah (Konya) (Anadolu şehri).- Merkezi olduğu dinî tarikat; sınırlan içindeki ünlü mezarlar.-Bu şehir üzerine ayrıntılı tarih bilgisi.- Orada hâlâ görülen türbe, cüd I, III, V.

Konisay, Bkz. Vladislav Konî-sai.

Konuralp (Orhan Gazi'nin silah arkadaşı).- Kuvvetleriyle girdiği bölge.- Yunanlılardan aldığı hisarlar.- Akça-Koca ile birlikte Semendere kalasını alışı tarzı.- Abdurrah-man'la birlikte Aydos hisarını muhasaraya alması.- Mezarının görüldüğü yer, cild I.

Kontophres (Bizans imparatorunun avcıbaşısı). Osmanlılarla savaşmak isteyen Genç Androni-cus'a verdiği nasihat, cild I.

Koran, Bkz. Coran.

Kos (adası) . Bu yer hakkında ayrıntılı bilgi, cild III.

Kosec Halil Paşa (Mısır valisi).-Bu bölgede patlak veren bir fitnede oynadığı rol.- Uğradığı âkibet, cild vin.

Kossova (Ovası).- Top o grafik tasviri.- I. Murad'ın burada Sırp kralı ve müttefiklerine karşı verdiği meydan savaşı hakkında ayrıntılı bilgi, cild I.

Konmaktı (Kumakh) (Asya şehri).- Bu şehir hakkında ayrıntılı tarih bilgisi.- I. Selime burasın* fethetmeğe karar verdiren sebepler, cildIV.

Kouraml (Molla) <(*)).- II. Meh-med'in yanında, bu hükümdar he-

(*) Fâtiḥ Sultan Mehmed'fın hocası ve adı Molla Guranî (Ç.N.).

nüz çocuk iken yerine getirmekte olduğu görev; dosdoğru ve eğilip bükülmeyen karakterinin delili. -Yazmış olduğu eser, cild m.

Kurdîzâde Abdurrahim (III. Murad'm saray imamı). Giyim kuşamda debdebe ve gösterişe aşın düşkünlük, cild VII.

Kurdoğlu (kapdan-ı derya; I. Süleyman döneminde). Bu hükümdarda fetihler arzusu uyandırıyor, cild V.

Kourd-Uzen (I. Mehmed'in doktoru). Sultan'm ölümünden sonra askerin bozulmaması için Sul-tan'ın ölmemiş olduğunu bir çare olarak ileri sürüyor, cild II.

Kour-Han (kuzey Çin hükümdarı). Sancar'a karşı kazandığı zafer.- Dostluğunu elde etmek için teşebbüste bulunuyor; kabul ettiği elçiler heyeti; elçilere verdiği garib cevap; Sancar'a karşı savaş ilân ediyor; kazandığı zafer, cild I, II.

Kourko (kalesi).- Topografik durumu.- Bu kale hakkındaki özellikler, cild III.

Kourkoud (Korkud) (Sultan n. Bâyezid'in büyük oğlu).- Vali olarak bulunduğu eyâlet.- Veziriazam Ali Paşa ile anlaşmazlığının sebebi. - Mısır'a gitmesindeki amaç.- Mısır Sultanı'nın onu karşılayışı.- Dönüşünde birçok Rodos şövalyeleri gemisine karşı verilen, kendisinin de katıldığı deniz savaşı; kendisiyle amcası Cem arasındaki kader benzerliği.- Kardeşi Selim gibi kendisinin de yürüttüğü valilik.- Tahtın kendisine intikalini sağlamak maksadiyle giriştiği teşebbüsler. -Kardeşi Selim'in onun üzerinde uyandırdığı korkular; kaçışı.- Sığındığı yerde nasıl bulundu? Ölümü, cild IV.

Kouroultay (Kurultay) {Milletin genel meclisi) Bu meclisin toplandığı dönem, cild II.

Kourşoınlı (Kuşunlu) Mahzen (camii).Bu adı almasına vesile olan şartlar; yeniden inşâ edildiği dönem; bu bina hakkında ayrıntılı bilgi, cild XVIII.

Kourt (Kurt) (hanedanı). Menşei; sonu, cild II.

Kourtbay (Kurtbay) (Memluk beyi).- Kahire'de I. Selim'in Öldürücü hücumundan nasıl kurtuldu? Onu sığındığı yerden alıp bu hükümdarın huzuruna çıkaran şartlar; sorguya çekilmesi.- Ölümü, cild IV.

Koutbeddin (Şeyh). Ölümü dönemi, şöhreti, cild III.

Koutoulmuş (Kutulmuş). Mensup olduğu soy; bağımsız bir devlet kurmak yolundaki teşebbüsleri; ölümü, cild I.

Krasinski (Polonya konfederasyonu şeflerinden biri).- Bâb-ı Âlî'ye gönderdiği mektup: Ruslar taraftn-dan Polonyalıların hürriyetlerine tecâvüz konusunda. - Hantepe ordugâhında Veziriazam'dan gördüğü muamele tarzı, cild XVI.

Ktesiphon (Yunanlı mimar). Efes'deki Diane mabedinin gerçekleştircisi, cild X.

Küçük Ahmed Ağa, Bkz. Küçük Ahmed Paşa.

Küçük Ahmed Paşa.- Menşei; IV. Murad tarafından kendisine verilen makam; İranlılara karşı savaşa gidiyor.- İlyas Paşa'ya karşı yürümek emri alıyor; âsi ile yaptığı anlaşma.- Sultan'ın İlyas'a gösterdiği sertlikten kendi hayatı bakımından duyduğu lıorku.- Şam

valiliğine atanıyor.- Fahreddin'e karşı idare ettiği savaş.- Dürzîlerin Prensini kendisine bir yol açmakta baş vurduğu vasıta, teşebbüsünün başarılan.- Erzurum valisi olarak yerine atandığı kişi.- Bu şehirde Sultan'ın elini öpmek şerefine erişiyor.- Bu sayede eski valiliği olan Şam'a dönmeyi

ümid ediyor.-Erivan muhasarasına katılıyor.-Tebriz civarının savunulması görevi kendisine veriliyor. Hizmetlerinin özeti; kendisiyle mektuplaşmayı sürdürdüğü kişi.- İranlılara karşı verdiği savaş; ölümü, cild IX.

Küçük Mustafa Paşa (1X1. Mustafa'nın damadı).- Kocası olduğu prenses; Paşa'nın lâkabı ne idi? Sırasıyla bulunduğu görevler; yükseldiği makam. - Zekâ ve karakterinin değerlendirilmesi; ölümü, cild XVI.

Kürdi er.- Bu halk hakkında ayrıntılı bilgi.- Aşiretlerinden bâzılarını seçkinleştiren özellikler, cild IV.

Kürdistan.- İdris'in bu memlekette gerçekleştirdiği teşkilât. -Bu memleketi oluşturan arazi, evvelce yetiştirdiği hükümdarlar; bugün Kürdistan'ın hâkimi olan devlet, cild IV.

Kütahya (Anadolu şehri). Burası hakkında ayrıntılı tarihî ve istatistik bilgileri, cild I.

L.

Labathan (Gregoire).- Kardeşleri Alibeg ve İskender'e teslim olmak zorunda kalıyor; idamı ânında onu ölümden kurtaran ve hürriyetine kavuşturan şartlar; onu daha önceden esir düşürmüş olan muharebe, cild III.

La Croiz (de) Türklerin 1678 Rusya seferi konusundaki hatâları, Cild XII.

La Garde (baronu).- Değeri; Fransa kralı I. François'nm Kanunî Sultan Süleyman katında ona verdiği görev.- Barbaros H. ./-reddin Paşa'nın donanmasıyla Marsilya'ya geliyor; Nice muhasa-rasmdaki rolü, cild V.

La Haye Vantelet (de; Fransa'nın İstanbul elçisi).- Babasının temsilcisi olarak bu şehirde değnekle dövülmek cezasına çarptırılması.- Görevinin ifâsı sırasında gördüğü muamele.- Görevinde karşılaştığı güçlükler, cild XI.

Lala Mehmed Paşa (III. Meh-med dönemi valisi).- Bu şahsiyet hakkında ayrıntılı biyografik bilgi.-Sultan'a sunduğu muazzam hediye.- Buda kalesini arşidük Mathi-as'a karşı savunuyor.- Üçüncü vezirlik makamına yükseliyor.- Deli Hasan'ın ordusuyla birleşiyor.-Macaristan seferini yönetiyor. - Veziriazam atanıyor.- Savaş harekâtı hakkında ayrıntılı bilgi.-İstanDul'a çağrılıyor; Sultan I. Ah-med'in onun için tertiplelediği zarif kabul resmi. - Macaristan ordusu serdarlığım yeniden ele aldığı dönem.- Savaşı sona erdiren sebep ve müzâkereler.- İran seferini yönetmek zorunda kalmış olmaktan duyduğu üzüntü; ölümü, cild VII, VIH.

Lala Mustafa Paşa (Kanunînin oğullarının öğretmeni). Yükselişini borçlu bulunduğu vezir. -Kanunî'nin damadı Rustem Paşa'nın onu mahvetmek için

kurduğu tuzağı kendi ihtirası lehinde nasıl ters çeviriyor.- Rustem Paşa'ya karşı Selim'den aldığı destek. Yemen fethine gönderiliyor.-Kendisini hedef alan hor görme.-Mısır valisiyle arasında çıkan an-

laşmazlığın sebebi.- Kendisini temize çıkarmak için Sultan'a yazdığı mektup.- Özdemiroğlu Osman Paşa'ya hizmeti.- Kıbrıs adasına yapılacak seferin serdarlığına getiriliyor.- Bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi.- Kıbrıs'da Nikosie'yi kuşatıyor.- Zaptetmek amacıyla Magosa surları önüne gidiyor; bu şehre karşı yönelttiği hücumun rporu.-Muhafızlara ve kumandan Braga-dino'ya karşı özellikle sert davranışı.- Bu şartlar içinde Paşa'nın değerlendirilmesi ve çağın ahlâkı.-İstanbul'a zafer alayı ile girişi dönemi.- Portresi.- Sokullu'nun yıldızını söndürmek için yakaladığı fırsat.- Sokullu'nun ölümünde katkısı bulunduğu şüphesi.- III. Mu-rad'ı İran'a karşı sefer açmaya teşvik ediyor.- Serdarlık kendisine veriliyor; ne amaçla? - Bu şartlar içindeki davranışı.- Mustafa Pa-şa'nın serdarlığımdaki İran seferi.-Paşa tarafından Tokmakhan'a yazılan mektup.- Tokmakhan'a karşı zafer kazanıyor.- İran kuvvetlerini azaltmak için kullandığı vasıta. -Başanları.- Kanak nehrini geçerken ordusuna verdiği örnek.- Gürcistan'ı fethediyor.- Bu bölgedeki politik davranışı.- İran tarafında Osmanlı sınırlarının korunması amacıyla yaptırdığı kale.- Sinan Paşa'nın veziriâzamlığa atanmasının Mustafa Paşa'da sebep olduğu hayâl kırıklığı; Ölümü.- Bu şahsın değerlendirilmesi, cild VI, VII.

Lala Şahin Paşa (Orhan Gazi ve I. Murad'ın kumandanlarından biri).- Gerçekleştiricisi olduğu yapılar ve dinî vakıflar.- Türklerin Avrupa'daki fetihlerinde rolü.-Kendisini tehdid eden ittifak.- Sul-tan'dan takviye kuvvetleri istiyor. -Silah arkadaşı Hacı İlbey'e karşı davranışı.- Fetihlerine verdiği devam.- Avrupa'da bulunan şehirlerin Beylerbeyliği makamına, Ru-meli Beylerbeyliğine atanıyor.- makamı için tesbit ettiği şehir; zaferleri.- Ölümü, cild I.

L&lîzâde Nuri Bey (Mekke ve Medine dinî vakıfları idarecisi). III. Mustafa'nın ona düğünle verdiği prenses; fazlasiyle istediği görev, cild XVI.

Lambeccius (İmparator Ferdi-nand'ın bilgin kütüphanecisi). Buda şehrine gitmesindeki konu, cild XI.

Lflmi (Türk şâiri). - Kaabiliyetinin değerlendirilmesi.- Yazdığı e-serier, cild VI.

Lancaster (mimarî usûlü). Hz. Muhammed'in bir öğrencisi tarafından Şam camiinde uygulanmıştır, cild IV.

Lance (azize). Antakya muhasarasında cesaret vermek bakımından haçlı ordusu üzerinde tesirli olmuştur, cild VI.

Larnaka (Kıbrıs adası şehri). -Kurulmuş olduğu yer.-Müslüman-larca kutsal sayılmıştır; niçin? Cild VI.

Lasczky (Jerome; saray unvanlı derebeyi).- Macar kralı Zapol-ya'nın Kanunî Sultan Süleyman katında elçilikle görevlendirmesi. -Zekâ ve karakterinin değerlendirilmesi; Louis Gritti ile İstanbul'da sağladığı irtibat; ne amaçla? -Bundan görevi bakımından yarar sağlıyor.- Zapolya tarafından hapsedtiriliyor; hürriyete kavuşmasını borçlu bulunduğu kişi.- Hizmetine girdiği hükümdar; eski efendisine karşı beslediği kin; Kendisini suçlu duruma sokan intikam.- Kanunî katındaki elçilik görevi; tehlikeye koşması.- Onunla vezirler arasındaki toplantılar.- Sultan'm onun

yüzüne karşı açıkladığı öfke.- Tutuklanıp hapse konuluyor.- Kendisine yapılmış olan teklifler; hapisliği sırasında içinde bulunduğu durum; Macaristan seferinde Osmanlı ordugâhını takibetmek zorunda kalıyor.- Sonunda serbest bırakılıyor, cild V.

Laskarls (Bizans imparatoru).-Bu hükümdarın mağlubiyetleri.- Azeddin'den esirgediği konukseverlik.- Michel Paleologue'un ona uyguladığı zâlimce muamele, cild I.

Lavalette (Malta şövalyeleri büyük-üstadı). Türklerin bu adı taşıyan şehri muhasarası sırasında gösterdiği direnme, cild VI.

Lazar (Sırbistan despotu Geor-ges'un oğlu). Babasının Ölümünden sonraki davranışı; saltanat süresi cild III.

Lazar (Sırbistan kralı). - Sis-man'la birlikte I. Murad'a karşı giriştiği savaş.- Bu konuda ayrıntılı bilgi.- Şehrköy'ü kaybettikten sonra verdiği karar.- Kossova'da Türklere karşı verdiği savaş; iki taraf açısından savaşın sonucu.- Esir ediliyor ve ölüme mahkûm oluyor.-Bu hâdise üzerine Jean Ducas'nm hikâyesi, cild I.

Lazkoviç (Etienne) .- Macar kralı Sigismond'un Yıldırım Bâyezid'e karşı verdiği savaşta başkumandanlığı.- Harekete geçiş anındaki ihaneti.- Osmanlıların başında Syrmie (Sirem)'e girişi.-Kral Sigismond'a duyduğu kinin etkisiyle hazırladığı proje; geçtiği yerlerde meydana getirdiği yıkım, cildi.

Lemnos (adası). - iv. Mehmed saltanatı döneminde Türkler tarafından muhasarası.- Bu ada üzerine ayrıntılı bilgi, cild XI.

Leon X (papa). Türklere karşı haçlı seferi tertiplmeleri konusunda Avrupa'nın büyük hırsti-yan devletlerini kışkırtması, cild W.

Leonardo (Santa-Maura, Zante ve Kefalonya beyi).- Onu II. Meh-med'e ve Venedik cumhuriyetine karşı kışkırtan sebep; Bâb-ı Âlî'ye Ödemeyi

taahhüt ettiği vergi.- Osmanlı devletinin harb ilân etmesine sebep olan hareket.-Kaçıp sığındığı yer, cild III.

Leopold I. (Avusturya imparatoru).- Kendi devletleri ve IV. Meh-med'in devletleriyle münasebetleri.- Wardein Paşa'sı konusunda ve Transilvanya'da devleti aleyhindeki tertipler üzerinde Bâb-ı Alî katında şikâyetleri.- Macaristan konusunda suçlamaları.- Sultan'ın ona dolaylı bir yoldan savaş ilânı.- Polonya kraliyle savunma ve saldırı ittifakı imzalaması.- Türk ordusu yaklaştığında payitahtını aniden terketmesi.- Kendisinden sonra tahta çıkan hükümdar, cild XI,

Lepanto (deniz savaşı).- Hristiyan ve Türk donanmalarının karşılıklı kuvvetleri hakkında ayrıntılı bilgi; iki deniz ordusunun savaşı üzerine ayrıntılar.- Savaş meydanında zaferi elde eden donanma.-Karşılıklı kayıplar durumu.- Savaşın getirdiği neticeler, cild VI.

Lepanto (kalesi). Top o grafik durum; Kale hakkında ayrıntılı tarihî bilgi, cild IV.

Lepanto (Hellad şehri). Kanunî'nin Veziriâzam'ı Hadım Süleyman paşa tarafından muhasara edilmesi; burası hakkında ayrıntılı tarihî bilgi, cild in, IV.

Lesboş (Ege adası). Adanın Osmanlı imparatorluğu ülkelerine bağlı olduğu dönem; Türkler bu adaya ad olarak ne diyorlardı? Bu ada hakkında ayrıntılı tarihî bilgi, cild IH.

Leslie (Walter de; Avusturya elçisi), - Unvanları; ayrılma izni almak üzere IV. Mehmed tarafından huzura kabul edildiği dönem.- El-çiliğindeki ihtişam; Sultan'a sunduğu hediyelerin zenginliği.- Görevinin sonuçları.- Türklere karşı açılan 1685 savaşındaki rolü.- Hırvatistan'da giriştiği harekât, cild XI, XII.

Lezze (Antonio de; venedik valisi).- II. Mehmed'J karşılamaya gitmeyi reddetmesi.- Sultan'a karşı kahramanca bir direnmeyi gerçekleştirmesi.- Şehri boşaltıp ayrılması, cild III.

Liborius veya Liberaccio Ge-ratşari (mainot esiri).-Köprülüzâde Mustafa Paşa, Veziriazam olarak onu Maina beyi tâyin ediyor.- Yaklaşması Lepanto garnizonuna korku telkin ediyor; Mora'ya yaptığı akın.- Evlenmiş olduğu prenses; Türklerin tarafından kaçıyor, cild XII.

Libertini Askerlik işleri ve meseleleri üzerinde ilmî görüşmeler yapılmasına Kıbrıs adasında bu adı veriyorlardı, cild VI.

Lig. Hristiyan devletler aralarındaki ittifaka, birleşmeye bu adı veriyorlardı; Türklere karşı ikinci ittifak da bu adla anılıyordu.- ittifakın ilkin

papa oluşturdu; sonuç bakımından ikincisinden farklı olmadı.- Papanın 1571 'de İspanya kralı, Venedik cumhuriyeti ile oluşturduğu ittifakın komisu.- Kuvvetlerini birbiriyle ahenkleştirmek olan bu devletlerin durumu.-

O zamana kadar Osmanlı imparatorluğuna karşı kaç İttifak oluşturuldu? Cild IV, VI.

Ullenfild (Styrie şehri). Şehirlerin 1683 savaşında kahramanca davranışları, cild XII.

Lion (Arslan). Türklerde temsil ettiği sembol; bu millet arşları şeklini savaş gemilerine çizerek kullanıyorlardı; Kanunî döneminde anıtlar üzerinde de görülüyordu, cildV.

Lippa (Macaristan şehri).- Şehri surlarla çevreleyen kişi; bu yerin üzerindeki Özellikler.- Türkler buraya garnizon koyuyor.- Avusturya ordusunun muhasarası.- Şehir 1695'de Türkler tarafından alınıyor muhafızlarının âkibeti.- Orada bulunan hazîne, tahkimatının ne olduğu, cild VI, XII.

Longus (Jean), Bkz. Giustînia-ni (Jean).

Loredano (Antoine; Venedik cumhuriyeti generali). - Scutari muhasarasında Türklere gösterdiği direnme; ona teslim olması uyarısında bulunan Kanunî Sultan Süleyman'a verdiği güzel cevap.-Kahramanca davranışıyla muhasara altında bulunanlara cesaret vermesi ve kendisine emânet edilen şehri kurtarması.- Türklere karşı başlatdığı sefer.- Venedikle müzâkere- lerin başlaması amacıyla Sultan'm ona gönderdiği murahhas.- 1499 'da II. Bâyezid'in donanmasına karşı savaşı.- Ölümü, cild III, IV.

Loredano (Luigi). - II. Mehmed saltanatı döneminde Bâb-ı Âli'ye karşı savaşta, Venedik cumhuriyeti başkumandanlığı ona veriliyor. -Bu savaşta gösterdiği faaliyet, cild III.

Loredano (Pietro; Venedikli amiral).- Kendi donanmasıyla Osmanlıların arasında kanlı bir savaşa yol açan şartlar.- Mağluplara karşı muamelesi. Lampsaki kulesini bombardumana tutuyor; karaya asker çıkarmak, ihraç yapmak cesaretini göstermiyor; niçin? cild II.

Lorraine (Charles, dük de).-1683 Viyana muhasarasında Türklere karşı savunmadaki rolü.-Parkany savaşından sonra Polonya kralına gösterdiği nezâket.- 1684 seferinde Avusturya ordusu başkumandanlığını üstleniyor.- Wei-zen ve Hamzabeğ'de kazandığı zaferler.- Buda muhasarasını yönetiyor; Bu teşebbüsten vazgeçmek zorunda kalıyor.- 1685 seferi.-1686'da Buda'yi tekrar muhasara ediyor; kazandığı basan.- Tehlikeye koşuyor.- Mohaç savaşından sonra paylaşmada seçtiği ganimet, cild XII.

Losanczy (Terneşvar kumandanı).- Bu şehrin muhasarası sırasında Ahmed Paşa'ya karşı kahramanca savunması.- Teslim olmasına yol açan şartlar ve şartlı teslim.- Ölümüne sebep olan durum, cild VI.

Louis I. (Macaristan kralı).-Hayatını kaybetmesine ramak kalan savaş; kurtuluşunu neye bağlıyor; bu hâdisenin anısına inşâ ettirdiği kilise, cild I.

Louis n (Macaristan kralı).- Bu hükümdânın Mohac meydan savaşında Türklere karşı davranışı. -Bu savaşa giderken miğferini başına giydiği sırada, söylediğine göre, duyduğu heyecan.- Kendisi için takdir edilen alınyazısı, cild V.

Louis XIV. IV. Mehmed'in bir elçisini huzura kabul etmesi.-

Cezayir, Tunus ve Trablus hükümdar naiplerinden (dayılardan) aldığı mektuplar, cild XI.

Loib de Bade.-Bosnada Gra-diska'yı zaptediyor.- Bu eyâletdeki başarılan, cild XII.

Loutfi (Lutfl) Paşa.- Beylerbeylik makamında yerine aldığı kişi.-Pulya ve Korfu seferlerinde aldığı unvanlar.- Kısa bir süre için Sul-tan'ın gözünden düşmesi.-Veziriazam makamına atanıyor; menşei; hayatının özellikleri.- Yazdığı eserler.- Avusturya imparatoru Ferdinand'ın elçisiyle yaptığı görüşme; hangi konuda? Emekliye ayrıldığı dönem; aldığı tahsisât.-Son günlerini nasıl kullanıyor, cild V, VI.

Loutfi Sinan Paşa (Osmanlı hukukçusu). Bu şahsiyet hakkında aynnülü bilgi, cild IV.

Lucanos (Bizans imparatoru Constantin'in eniştesi). İki Peloponez despotuna karşı tahrik ettiği isyan; bahis konusu iki despot, yâni müştebid, Demetrius ve Thomas'dır, cild III.

Ludolf (kont de; Napoli elçisi). -Hükümetinin III. Mustafa'nın tahta çıkışını tebrik eden mektubunu Sultan'a sunuyor.- Bâb-ı Alî'nin İspanya ile bir banş anlaşması yapması hususundaki teşebbüslerinin başarısızlığı.- Bu amaç doğrultusunda gösterdiği faaliyet, cild XVI.

Lugos (Macaristan şehri).- Sultan n. Mustafa'nın bu şehir önünde Avusturya generali Veterani'ye karşı kazandığı zafer.- Türkler tarafından yapılan hücumla şehir zaptediliyor, Veterani garnizondan çıkıyor, cild XII.

Lnpul (Boğdan voyvodası).-

Transilvanya'ya bansın hâkim olmasındaki rolü.- Aziz Paraske-ven'in cesedinin İstanbul'a nakli için harcadığı para.- Bâb-ı Âlîden sınırları korumak emrini alıyor, cildX.

Lutzow (kont de). M. de Goeh-ler'in III. Mustafa katındaki elçiği

sırasında kumanda ettiği gemi, cild XVI.

Lutzow (kont de; Avusturya'nın son elçisi).- «Osmanlı İmparatorluğu Tarihi» adlı eserine hizmet olarak M. de Hammer'e verdiği eserler, cild I ve giriş bölümü.

M.

Maaden (Anadolu şehri). Maa-denlerinden gelen şöhret, cild IV.

Maanevî (Şeyh). Gözden düşmesi; görmekte olduğu saygı, cild XII.

Maanî (Arap şeyhi). İsyanının Bâb-ı Âlî üzerinde uyandırdığı endişe; Basra'dan kovuluyor, cild XII.

Maanoğlu (Dürziler beyi). Hâkimiyeti altındaki ülke; mensubu olduğu parti; bu partiyi ag verme ile belirlendiriyorlardı; Türklere karşı isyanı; İbrahim'in verdiği huzuruna çıkma emri.- Emri red etmesinin sebebi; İbrahim'in ona karşı davranışı, cild VII.

Maanzade Hüseyin (Dürzîlerin beyi Fahreddin'in oğlu). - Hindistan şahı katında görevlendirdiği elçiler heyeti; bu görevlendirmenin konusu hakkında ayrıntılı bilgl.-İstanbul'a döndüğü dönem; görevi hakkında Sultan'a bilgi vermesi, cüd X, XI.

Mabeyinci. Türkiye'de yaptık-ılan işden ötürü kendilerine bu ad verilen kişiler, cild II.

Macar (Tatar şehri).- Durumu; Timur'un uğrattığı âkibet.- Bu şehir hakkında bilgüer, cild II.

Macaristan.- Türklerin bu dev-letdekl ilk istilâları. - Mathias Cor-vin'in ölümünden sonra Macaris-tan'm durumu.- Bu devletin II. Bâyezid'le yaptığı anlaşma.- Bâb-ı Âlî ile yaptığı en eski anlaşmanın kopyası.- Kanunî Sultan Süleyman'ın Belgrad'ı fethinden beri bu ülkede cereyan eden politik olaylar.- Türklere karşı yapılan M oh aç meydan muharebesinin sonuçları.- Mohaç meydan muharebesinden sonra Türk akıncılarının bu ülkeye verdiği zararlar.- Bu savaşlarda verilen ölü sayısı.- Türklerle ilk ittifak anlaşmasının yapıldığı yıl.- Semendra ve Horzogvin sancak beylerinin yaptıkları akında Macaristan'ın uğradığı büyük zarar.- Kanunî tarafından bu ülkede kurulan sancak sayısı.- Türklerin Macaristan'a yeni seferleri.- III. Murad döneminde Bâb-ı Âlî ile münasebetlerinin durumu.- III. Mehmed döneminde Türklere karşı açtığı savaş.- Bu ülkede Türklere karşı verilen savaş hakkında ayrıntılı bilgi.- Savaşı sona erdiren müzâkereler.- Sitvatorok anlaşmasının Bâb-ı Âlî ile münasebetlerine getirdiği yenilikler.- Sultan'ın bu ülkeyi âsilerin başı Toekoeli'ye hediye etmesi.- Karlofça anlaşmasından sonra ortaya çıkan durum, cild IV, V, VI, VII, VIII, XII.

Macarlar.- Türklerle ilk defa savaştıkları dönem; bundan duydukları dehşet.- Çil yavrusu gibi etrafa dağılırlarken attıkları çığlıklar.- Mohaç meydan muharebesindeki davranışları.- Uğradıkları yenilgi.- Türklere karşı sürdürdükleri savaşların raporu, cild I, II, IV, V,VI.

Magnecki (Bar konfederasyonu maslahatgüzarı).- İstanbul'daki gizli görevinin sonucu.- Chocim valisi Halil Paşa'nın gözden düş-mesindeki rolü, cild XVI.

Mağnesia Çelebi. Yükseldiği makam; evvelce kendisine verilen görev, cild III.

Mağnesia (Thessalie şehri). II. Murad ömrünü burada tamamlamayı düşündüğünden şehri güzelleştirmişti.- Orada bulunan dikkate değer binalar, cild II.

Magrhaweran (Gürcü prens). Şâh Abbas'ın Tahmurashan konusunda intikam alması için verdiği emir.- Şâh Abbas'ın emrettiği katliamdan Gürcistan ordusunu kurtarması; davranışının İran ordusu bakımından getirdiği sonuç.- Kendisini bağımsız hükümdar ilân ediyor.- Osmanlı Veziriâzamı'nın ordugâhından uzaklaşmasının sebebi.- İslâmiyet! kabul ederek müslüman olması; aldığı mevki.-Veziriazam Husrev Paşa'ya aleyhinde yapılan şikâyetler.- Kendisine Boğa lâkabı verilmişti; niçin? Uğradığı âkibet, cild IX.

Mahmud (Melek Şâh'ın beşinci oğlu). Bu prensin âkibeti, cild I.

Mahmud (defterdar).- Boşnakların ona karşı gösterdikleri öfke.- Sığındığı yer.- Davud Paşa'nın onu idare etmesi; cezasını çekmeğe terkedilmesi; niçin? Cild IX.

Mahmud I. (II. Mustafa'nın oğlu). - Yetiştirilme tarzı; ilk okuma dersi münasebetiyle verilen ziyafet ve şenlikler.- Onu tahta götüren hal ve şartlar.- Saltanatı döneminin ilk büyük hareketi.- Gürültücülerin, avamın talepleri karşısında ilk ödünü.- Halihazır mevkiinin değeri.- Saltanatı döneminde çıkan karışıklıklar.- İran'a karşı savaşın yeniden başlaması.- Ordularının basanları.- Ahmed Paşa'nın İran'la anlaşma yapması konusunda meclisi toplaması.- Avusturya elçisi M. de Talman'i huzuruna kabul etmesi.- Tahta çıkışını bildirmekle görevlendirilen Türk elçilerinin Viyana ve Polonya hükümetleri tarafından kabul ediliş tarzı.- Bu vesileyle Rusya'nın gönderdiği tebriknâme.- Adına "Muzafer" unvanını ilâve ettiren olaylar ve şartlar.- Vaktini nasıl kullanıyordu?- Kerkud savaşından beri Rusya ve Osmanlı İmparatorluğunun Asya sınırlarında cereyan eden olaylara bir gözetiş.- Rusya'ya karşı savaş ilân edildiğini bildiren teşrifat.- İran şahı Nâdir'le

yapılan anlaşma.- İsveç'le yapılan ticaret anlaşmasının tasdiki.- Rusya ve Avusturya seferinden İstanbul'a dönen Veziriazam yeğen Mehmed Paşa'yı şereflendirmesi. Veziriâ-zam'a kendisini konağında misafir etme imkânını vermesi.- Ayasofya kütüphanesine yaptığı bir ziyaret.-Çıkardıkları bir ayaklanmadan sonra İstanbul'da yaşayan Arnavutlara karşı yayınladığı bir ferman.- Veziriâzam'ın azlini bir emirnameyle orduya bildirmesi; o zamandan beri bir gelenek hâlini alan bu davranış üzerine düşünceler.- İran şahının elçisini huzuruna kabul etmesi.- Dinî görevlerinde daha dikkatli olması hususunu sağlayan sebebler.- Kudüs'e karşı sahavetinin delili.- Şah Hüseyin'in oğlu olduğunu iddia eden bir kişinin bu iddiasından Nâdir Şâh aleyhine yararlanmaya çalışması.-Fransa kralı ve kardinal Fleury tarafından gönderilen hediyeleri kabulü.- Musiki öğrenimini İstanbul'da yerleştirmeye çalışıyor.- Büyük - Moğol'un kendisine gönder-

diği elçilik heyeti.- Avrupa'da savaşı devletler katında kendisine yapacak işler düştüğünü düşünüyor.- İran hükümdarı Nâdir Şâh'ın, kendisine ulaştırdığı barış teklifleri.- Aralarındaki savaşı sona erdiren anlaşma.- Onun tarafından şâhm sarayına gönderilen parlak elçilik heyeti.- Selim Gi-ray'ın karşılanması için muhteşem bir karşılama töreni tertibettiriyor; niçin? - Mimarîde hakim zevki.-İran hükümdarı Nâdir Şâh'ın öldürülmesi münasebetiyle olağanüstü divanı toplaması.- Bina inşâsı projelerinin, şenlik, ziyafet ve düğünlerin savaş yılları boyunca duraklaması.- Abdulvehâb tarafından uygulanan dinî inkılâb haberini alınca duyduğu üzüntü.- Mekke'ye gönderdiği hediyelerin ihtişamı; niçin? Hediyeler için bizzat sahip olduğu zevk.- Yeniçeriler birliğini şerefli saymak lutfunda bulunması.-Bu dönemde İmparatorluğu iz'ac eden dahili ayrılıklar.- Kabarta do-layisiyle Rusya ile arasında çıkan anlaşmazlıklar.- Nâdir Şâh'ın ölümünden sonra memleketi bölen anarşi sırasında İran'a karşı davranışı.- Son olarak yerine getirdiği halkla alâkalı muhteşem hareket. - Ölümü .- Saltanat döneminin değerlendirilmesi, cild XIII, XIV, XV.

Mahmud (başmabeyinci).- Kap-' dan-ı derya makamında yerine atandığı kişi; lâkabı ne idi? - Azledilmesi; sürgün edildiği yer, cild XV.

Mahmud (Afganistan valisinin yeğeni).- İran tahtına çıkmayı nasıl başardı.- Şâh I. Hüseyin'i uğrattığı âkibet.- Karakterinin değerlendirilmesi.- Kendisine kabul ettirdiği pişmanlık.- Tekrar zulümlere başlaması; uğradığı âkibet, cild XIV.

Mahmud (şeyh; Urmiya şeyhinin yeğeni).- Lâkabı ne idi? Kazandığı şöhret.- Validesultan aleyhindeki vaazı.- Ahlâksızlıklarının ortaya çıkarılması

İçin başvurulacak vasıta, cild X.

Hahmud (Gazne hükümdarı).-Hayatını belirleyen hareketler. -Sultan unvanına karşı değiştirdiği ilk unvan.- Ailesinin taht üzerinde kaldığı süre.- Yalnız kendi hâkimiyeti altındaki bölge.- Yalnız kendi hâkimiyetin] yaydığı bölge, cild II.

Mahmud, Bkz. Kazız&de Rûmî

(I. Murad dönemi riyaziyecisi).

Mahmud Üsküdarlı [büyük şeyh). - Şöhreti, yaşayışı.- İstanbul'a zaferle döndüğünde Kapdan-ı derya Halil Paşa'ya yazdığı mektup.- Yaşının ilerlemişliği.- Halka telkin ettiği saygı; bu hal devlet katında tesirini arttırması.- Üsküdar'da Ali Paşa tarafından ziyaret edilmesi.- Ona münzevi bir hayat yaşaması kararını verdiren şartlar, cild VIII.

Mahmud Urımayı (şeyh). İdamına sebep olan ayaklanma; bu şahıs üzerine ayrıntılı bilgi, cild IX.

Mahmud Efendi (III. Ahmed saltanatıdöneminde Şeyhülislâm). - Kendisinden Önceki iki Şeyhülis-lam'ın sürgüne gönderilmesi; azledilmesi, cild XIII.

Mahmud Paşa. - Azledildiği valilik; Mısır valiliğinde yerine atandığı şahıs.- Debdebe ve ihtişam merakı; valilik süresinin kısalığı içindeki davranışı.- ölümü; mezarının bulunduğu yer, cild VI.

Mahmud Paşa (Anadolu beylerbeyi). II. Selim tarafından vezirliğe yükseltildi; kendisine niçin soluk lâkabı takılmıştı? Cild VI.

Mahmud Paşa (Yemen valisi).-

Katledilerek öldü; niçin? Ölümünden sonra takılan ad.- Valiliğinde ilk icraatından biri ne idi? davranışı üzerine düşünceler.- Mısır valiliğine terfi ettirilmesini düşündüren hareketi.- Yemen'in iki valiliğe bölünmesinin sebebi, cild, VI.

Mahmud Paşa (II. Mehmed'in Veziriazamı).- Bu şahsiyet üzerine ayrıntılı biyografik bilgi.- Semend-ra'yı muhasarası.- Macaristan'da esir alınan askerleri Sultan'a sunduğu şehir.- Bu hükümdar tarafından dövülmesi.- Drakul'a karşı savaştaki rolü.- Bir Eflâklı esiri sorguya çektiirmesi.- Lesbos adasına karşı idare ettiği sefer.-Bosna savaşında oynadığı rol.- tüm adamlarını saygılı himâyesi.-Zwornik şehrinde muhasara altında bulunanlara yardım.- Mora savaşı üzerine Sultan'a tavsiyesi; bu bölgede yönettiği büyük kuvvetler; ordusunun başarıları.- Karaman seferi üzerine ayrıntılı bilgi.- Sul-tan'm nazarında onu mahvetmek isteyen hasım.- Düşmanın muhbirliğinden onun bakımından çıkan sonuçlar.-

Veziriazamlık makamından uzaklaştırıldıktan sonra yürüttüğü görev; Negropont'a karşı sefer yapmakla görevlendirilmesi.-Hangi vesileyle tekrar Veziriazam makamına getirildi? - Yeniden gözden düşmesi.- Sultan tarafından onu ölüme mahkûm ettiren şikâyetler.- Mahmud Paşa'nın değerlendirilmesi; kurduğu dinî vakıflar ve binalar.- Vasiyetnamesinde bulunan sözler.- Halkta bıraktığı sevgi, cild III.

Mahrmd Paşa (Cigala Paşa'nın oğlu).- Vali olarak atandığı şehir; oğullarının sayısı; Mustafa'yı def etmekle görevlendiriliyor.- Başarılan, cild VIII.

Mahpeyker (Sultan I. Ahmed'in gözde kadını).- Daha çok tanındığı adı; erkek evlâdlarının sayısı; II. Osman'a verdiği ziyafet.- Tahta çıktığında oğlunun vasisi oluyor.-karakteri üzerine düşünceler.- Fizik ve moral portresi.- Oğlu İbrahim'i tahta çıkmaya ikna etmek için başvurduğu çâre.- Bu hükümdarın sefahat yönünü tatmin için bulduğu tedbir.- Hükümet üzerindeki nüfuz ve tesiri.- Vardar Ali Paşa'ya yazdığı mektuplar.- Sürüldüğü yer; niçin? Oğlu Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesine müdâhaleye karşı çıkıyor.- Torunu Mehmed'in tahta çıkarılması sırasındaki davranışı.- Küçük Pâdişâh adına saltanat sürmeğe davet ediliyor.- Kara Muradın Veziriâzamlığa atanması sırasında Mahpey-ker"İn söylediği nutuk.- İktidarının zayıflaması.- Bektaş Ağa ile birlikte tasarladığı suikasd.- Ona karşı sarayda tahrik edilen isyan.- Uğradığı âkibet.- Yılanıp kefenlendiği yer.- Karakterinin değerlendirilmesi.- Ona borçlu bulunulan yapılar.- Arkasında bıraktığı benzerleri, cild VIII, IX.

Milath (Macar şefi. -Kanunî'nin eline nasıl düşüyor; kendisini mahveden hareket; müebbed hapse mahkûmiyeti.- Dinine fcağlılığı, cÜdV.

Maynotlar. - Venedik'in Bâb-ı Âli'ye ilân ettiği savaşta general Morosini'nin kendi topraklarına asker çıkarmasına karşı koyuyorlar.- 1685 savaşında Coron muhasarası sırasında Venedik başkumandanına bir heyet gönderiyorlar.- Türklere karşı Venediklilere destek veriyorlar, cild XII.

Makovicz (dükü; Rakoczy'nin oğlu). Bir elbise içinde İstanbul'a gidiyor, cild XIV.

Maksud Paşa (Mısır vali si). -Valiliğini adaletle idare ediyor.- Azledilmesinin sebepleri, cild X.

Malatesta (Venedik orduları generali). II. Mehmed döneminde Bâb-ı Âli'ye karşı savaşta uyguladığı harekât cild IH.

Malezewsky (Polonyalı albay).-Bâb-ı Âlî katından bir vazifeye görevlendirilmesi.- Topladığı bilgilerin açıklanması, cild XV.

Mallpieri (Thomas; Venedik cumhuriyeti valisi). - Venedik senetosunun ona II. Mehmed nez-dinde verdiği görev.-Müzâkerelerde bu hükümdar tarafından çıkarılan güçlüklerle karşılaşılıyor, cild III.

Malhâtun (şeyh Edebalı'nın kızı).- Adının mânâsı.- Osman Ga-zî'ye ilham ettiği ihtiras; bu hükümdarla evlenmesinden önceki şartlar.- Ölümü; Osmanlı tarihçileri ona mühimsenemeyen adlar vermektedirler, cild I.

Malkoç Efendi. - Menşei; üçüncü defa atandığı makam. - Bu münasebetle Sultan'm kendisine ödediği tazminat.- vazifesinde sebatlı.- Veziriâzam'ın irâdesi karşısında cessus bağımsızlık.- Görevinden azlediliyor; niçin? Cild IX.

Malta (adası).- Kanunî Sultan Süleyman tarafından muhasarasına karar verildiği dönem.- Türklere karşı gösterdiği mukavemet, cild VI.

Malvezzi (Ferdinand'ın elçisi).-Kanunî ile Avusturya arasındaki anlaşmasından sonra, yararlı olduğundan İstanbul'da bırakılıyor.- Hapse atılıyor; niçin? Cüd V, VI.

Memlukler. - Böyle anılmaktadırlar; Halifeler İmparatorluğu üzerindeki tesirleri; yeni hanedanlar kuruyorlar.- Büyüklüklerinin son noktası; ordularının kuruluşu.- Giysileri.- I. Selim'e karşı girdikleri savaş; talihlerinin tersine dönmesi; Kansugavri'nin ölümünden sonra seçtikleri sultan.- Osmanlılara karşı savaşarak yeni mağlubiyetlere uğruyorlar. -Yavuz tarafından itaat altına alındıkları dönem.- İlimlerin Mısır'dan aldıkları destek.- Baharı adı onlara nereden geliyor? Cild IV.

Mamucca Della Torre (Türklerin hizmetindeki Avusturyalı tercüman).- 1678 Rusya savaşında sefer tarihi yazarlığına atandı.-Gördüğü muamele.- Boğaziçi'nin şairane tasvirlerini yapıyor.- Rus harflerini çevirirken güçlüklerle karşılaşılıyor, başarılı olmak için hileye başvuruyor, cild XII.

Mara (despot George'un kızı). Sultan'la evlenmişti; hükümdarın ölümünden sonra babasının yanına sığındı, cild III.

Marcheville (Fransız elçisi). -IV. Murad tarafından mâruz bırakıldığı muamele.- Avusturya elçi-siyle yakın dostluğunun sebebi, clid VIU.

Mardin.- (Anadolu şehri). - Timur ordularına karşı gösterdiği mukavemet.- Bu yerin önemi; İd-ris'in şehir sakinlerine uyarısı; şehrin teslim olması.- kalesinin Timur ve Selimin Paşalarına gösterdiği mukavemet.- Bu kalenin tasviri.- Mardin üzerine ayrıntılı tarihî bilgi.- İç görünüşü.- Mardin'in şöhretini oluşturan Özellikleri.-Garnizonunun aldığı takviye.- Se-lim'in hâkimiyetine girdiğinde mâruz kaldığı muamele, cild II, IV.

Mariazell (kilisesi). Tesisinin menşei; rivayete göre kiliseyle alâkalı mucizeler, cild I.

Marie (Bizans imparatoru and-ronicus'un gayri me 'ru k z kardeşi). Birbiri pe i sıra ni anland ı hükümdarlar, cild I.

Mariette (Polonya kralı Sobies-ki'nin karısı). Kocasının Viyana muhasarası sırası ve sonrasında kendisine yazd ı mektuplar (mektuplar Türklerin Viyana'yı muhasara ettikleri 1683 tarihini ta ıtmaktadır), cild XII.

Marin Capello (Girid donanması kumandanı). Hanya'nın muhasarası sırasında Suda limanında hareketsizlik içinde görülüyor, cild X.

Malini Sanuto. Yazd ı «Osmanlı İmparatorluğu Tarihi» adlı eseri üzerine düşünceler, cild I.

Markhazy (Paul) Transilvanya tahtı üzerindeki iddiaları; bu şahsiyet üzerine düşünceler; çabalarının sonucu, cild XII.

Marmaris (Batı Anadolu ilçesi). Topografik durumu; bu yer hakkında tarihî ayrıntılı bilgi, cild V.

Marsigli (Bolonyalı).- Kendisini ilme adanmış olmasının delili.- II. Ahmed'den sonra ülkesi el ili inin mensubu olarak İstanbul'da görev yaptı; Viyana ve İstanbul'a seyahatleri; yazd ı eser, cild XII.

Martinengo. Kale altlarına kazılan ve patlatılan la ımları bulan âleti ve diğer ic dlarmı gerçekleştirdiği sıradaki ya ayış şartları, cild V.

Martinez  (G e  rge, ke iş).-Macaristan kraliçesi Isabelle'tn katındaki görevi,- Zapolya'nın oğluna vasi atanıyor.- Valantin Toerek'in zehirlerim esin deki rolü.- Martlnez-zl'nin hilek r politikası.- Kardinal serpu unu giymeyi ba arıyor.-Avusturya ordusu Lippa'yı muhasara ettiğinde gösterdiği f aliyet.-Kalenin muhafız kuvvetlerini kurtarıyor; niçin? - ölümü sırasındaki hal ve  artlar.- Bu konuda ayrıntılı bilgi ve açıklamalar, cild V.

Martolozlar. Böyle adlandırılanlar, cild VI.

Mathias (Cantacuzene'in oğlu). Türklere karşı kazandığı zafer, cild I.

Mathias (Avusturya ar id k , imparator Rodolphe'un kardeşi).- Kanije'nin alınmasından sonra Veziriazam İbrahim Pa anın ona gönderdiği mektup.- Onu muhasarayı kaldırmak zorunda bırakan  artlar.- Bâb-ı   i'nin Transilvanya tahtı h k mranlı ı konusunda onun nezdindeki  ik yeti.- Avusturya tahtına çıkışından sonra, Sultan I. Ahmed'le diplomatik münasebetlerinin durumu.- ölümü, cild VIII.

Maurocordato (Alexandre; Bâb-ı   i tercümanı).- Kendisi hakkında verilen idam hükmünden nasıl kurtuldu? - Tercümanlık görevlerinin tekrar

kendisine verilmesi., Barış anlaşması müzâkerelerinde bulunmak üzere Avusturya'ya gönderilen bir heyete katılıyor.- Bu teşebbüsün başarısızlığa uğraması sonunda İstanbul'a dönüyor; gidişiyle dönüşü arasında üç yü geçmiş bulunuyor.-Karlofça barış anlaşması müzâkerelerinde oynadığı rol.- Hakkında ayrıntılı biyografik bilgi, cüd xn, xni.

Maurocordato (Constantin). -Dördüncü defa Eflâk voyvodalığına atandı.- Diğer adaylar arasından

seçilmesinin para olarak maliyeti. -Üçüncü defa olarak Boğdan voyvodalığına geçiyor.- Azlediliyor; sürgüne gönderildiği yer, cild XV.

Maurocordato (Jean; Bâb-ı Âlî tercümanı).- Bu görevde yerine atandığı kişi; bu kişiyle akrabalığı.- Kardeşinin yerine Eflak voyvodalığına atanıyor, cild XIII.

Maurocordato (Nicolas; Bâb-ı âlî tercümanı).- Atandığı makam; gösterdiği sebatlıklar; Eflâk voyvodalığına yükseltiliyor.- Avusturyalıların hâkimiyetine düşüyor; onu yoketmek için düzenlenen tertip ve entrikalar.- Avusturya imparatoruna onun azlini istememeğe karar verdiren sebep.- Ölümü; kendisinin edebî değeri; yazdığı eserler, cüd XVIII, XIV.

Maurocordato (Niccb.s).- Tahtında oturduğu Eflâk voyvodalığında gerçekleştirdiği reform; azledilmesi; hayatını kurtarmak için para olarak ödediği rakam.- Sürgüne gönderildiği yer, cild XVI.

Maximilien II. (Avusturya imparatoru Ferdinand'ın oğlu).- Romalıların kralı olarak taç giydiği dönem.- Tahta çıktıktan sonra Kanunî Sultan Süleyman'la münasebetleri.- II. Selim'le arasındaki politika münasebetleri.- Bu hükümdarla imzaladığı barış anlaşması.- Zapolya'ya vaadi; niçin? Cild VI.

Mazimilien (Avusturya arşidükü).- Polonya ordusu tarafından esir ediliyor.- Fethettiği şehirler. -III. Mehmed'in ordularına karşı Keresztes ovasında verdiği savaşlar.- Bu konuda ayrıntılı bilgi, cild VII.

Mazar (aşiret memleketi). Bu bölgeyle alâkalı tarihî hâtıralar, Hezdek (tarikat reisi). İran imparatorluğunda yaydığı tarikat, mezheb, cild II.

Mazeppa (Kazak hetmanı).-Ruslara karşı savaşan tsveç kralı XII. Charles kuvvetlerini destekliyor.- Rus elçisinin Bâb-ı Âlî'den Kazak hetmanı aleyhindeki talebi.-Yusuf Paşa'nın hetmandan yana tutumu.- Ölümü, cild XII.

Mecque (Mekke).- Bu kutsal şehirde hac ziyaretinde bulunan ve hac farzasını yerine getiren Osmanlı hanedanı mensupları.- Bu kutsal şehre gitmek için hacı menzil ve konaklan., 1681'de şehre zarar veren müthiş sel

afeti; bu felâket hakkında ayrıntılı bilgi; Yıkılma ve hasarı kim tamir ettirdi?-

II. Muradın bu şehrin fakirlerini korumayı hedef alan fermânı.- Memluk beyi Ahmed'in onlara ödemek zorunda olduğu tahsisat, cild III, VI, XII.

Medem (Rus generali). Rusların Bâb-ı Âlî'ye karşı açtıkları 1769 savaşındaki rolü, cild XVI.

Mâdicis (Lorenzo; Floransa dükü).- II. Mehmed'in dük hatunda iyi düşünceleri vardı; Sul-tan'dan, kardeşinin kaatilini geri verme emrini almayı başardı.- II. Mehmed'e teşekkürlerini bildirmek üzere gönderdiği elçilik heyeti.- İstanbul'daki eski anıtların resimlerini yaptırmak amacıyla gönderdiği ressam.- Osimo şehrinde papalık otoritesine karşı çıkan isyana müdâhalede bulunmasının sebebi.- II. Bâyezid'in ona gösterdiği nezâketin nişanesi, cild ü% IV.

Medie (imparatorluğu). Modern devletler bu imparatorlukla kıyaslanabilirler, cild I.

Medine (Sultan II. Mustafa'nın bu şehir fakirlerinin himaye ve korunmaları yolunda yayınladığı ferman, cild XII.

Medrese (yüksek okul).- Osmanlılarda ilk mederse kurucusu hükümdar.- Medreselerde ders veren müderrisler, cild I.

Okullar.- Ayrıca XVIII. cilddeki İstanbul'un Medrese veya Yüksek Okulları'nı belirten, İstanbul camileri tarihî ve tasvirî listesi'ne de bakınız.

Mehdi.- Müslümanların bu varlık hakkında edindikleri bilgi ve düşünce.- Böyle bir rolü yerine getirmekle görevlendirildiğini iddia eden kişi; bunun âkibeti.- Sahte bir mehdinin yeniden ortaya çıkışı; Edirne eski camiindeki vaazları; bu iddia sahibinin sürgüne gönderildiği yer, cild XI, XII.

Mehdiye (Afrika şehri). Char-les-Quint tarafından muhasara edildi.- Burası hakkında ayrıntılı tarihi bilgi, cild VI.

Mekklzâde Hüseyin Paşa (vezir).- Sürekli olarak Araplarla mücâdele etti; ölümü cild XVI.

Melek Ahmed Paşa (IV. Murad saltanatı döneminde silâhdâr).-Evlendiği prenses; eşi sultanın ona götürdüğü cihaz.- Diyarbekir valiliğine atanarak üç tuğlu vezirliğe yükseltildi.- Veziriazam olarak yerine atandığı şahsiyet.- Ayrıntılı biyografik bilgi.- Karakter ve idaresinin değerlendirilmesi.- Ağalarla arasında patlak veren anlaşmazlık.- Azledilmesi; niçin? - Kendisine verilen valilik.- Veziriazam İpşir Paşa'mn ona karşı kin beslemesi sebepleri.- Gönderildiği valilik.-Bosna valiliğine geçişi.- Ölümü, cild IX, X, XI.

Melek-Constantin, Bkz. Cons-tantin (Azeddin'in oğlu).-

Melek-Bşref (Ermenistan hükümdarı). Alâeddin'e yardımı, cild I.

Melek-Gourghin (Gürcistan hükümdarı).- Timur'un hâkimiyetine karşı isyanı.- Timur'a itaat edeceği vaadinde bulunuyor, cildIII.

Melek-İsaac, Bkz. İshak.

Melek Mehmed Paşa (eski sadâret kaymakamı). - Kapdan-ı derya makamında yerine atandığı kişi.- Evlendiği prenses.- Sadâret kaymakamlığı görevini yürüttüğü sıradaki şartlar.- Kapdan-ı derya makamına atandığı sırada vali iğinde bulunduğu eyâlet.- Sultan'ın ona taktığı lakab.- Ege denizinde girdiği sefer hareketi.- Dönüşünde atandığı görev.- Gidip Kapdan-ı deryalık makamını almak üzere İstanbul'dan ayrılmasını borçlu bulunduğu tesir.- Hayatı hakkında bilgi, cild XVI.

Melek Şah (Aplarslan'ın oğlu ve halefi).- Bu hükümdarın hayatı üzerine ayrıntılı bilgi.- Vefatında bıraktığı çocuklarının sayısı.- Ku-tulmuş'dan inen Selçuklu koluna karşı karan ne idi? - Sarayına götürülen prensler; ölümünden sonra kurulan devlet, cild I.

Melek Şâh (Saisan; I. Kihçars-ılan'ın oğlu).- Ele geçirdiği hükümet.- Ölümünün kardeşi Mes'uda sağladığı üstünlükler.- Soyağacı tabloda, cild I.

Memekzade.- Şeyhülislâmlık makamında kaldığı süre.- Sürgüne gönderildiği yer. cild X.

Memiş (Kırımlı Şirinbey), Kanunî Sultan Süleyman katında

Seadet Giray konusundaki teşebbüsü, cild V.

Menâsıb-ı İnebahtı. Osmanlı İmparatorluğu'nda bu adla anılan ve resmi bir sınıf ifade eden memurlar; makamlarının yeri; ma-maşları, cild XVII.

Menasıb-ı Ağrı Osmanlı İmparatorluğunda böyle anılan memurlar; makamlarının yeri, maaşları Cild XVII.

Menasıb-ı Salise. Osmanlı İmparatorluğu'nda bu adla anılan memurlar; makamlarının yeri; maaşları, cild XVII.

Menasıb-ı Saniye. Osmanlı İmparatorluğu'nda böyle anılan memurlar, makamlarının yeri; maaşları, cild XVII.

Menasıb-ı Çend.- Osmanlı İmparatorluğu" nda böyle anılan memurlar; makamlarının yeri; maaşları, cild XVII.

Menâsıb-ı Çelebipazarlan.-Osmanlı İmparatorluğu'nda böyle anılan memurlar; makamlarının yeri, maaşları, cild XVII.

Mengli Giray. Bkz. Ghıray-MenghII.

Mercan (hadım ağası). Cantacuzene'e açtığı zehirleme teklifi; kime karşı? Cild I.

Mere Hüseyin Paşa (Mısır valisi).- Veziriazam olarak yerine atandığı

şahsiyet; ayrıntılı biyografik bilgi.- Veziriâzamhık makamına atanmasını neye borçlu? Görevlerinin yerine getirilmesindeki tavrı. -Kendisi hakkında tahrik ettiği rivayetler.- Makamından azlediliyor.- Entrikalanyla tahrik ettiği idam.- Veziriazamhığı tekrar elde etmesindeki tesir.- Gürcü Mehmed Paşa'yı ona sürgün ettiren sebebler. Yeniçerilerin sırtını sıvazlıyor ve onlara yaranmaya çalışıyor; niçin? - İktidarını sürdürürken kibirli davranışı.- Ulemâ sınıfının başkaldırmasını ezmek için aldığı tedbirler.- Ulamanın isyanı sayesinde zalimliğinin büründüğü karakter.- Sipahileri ve sipâhioğlan-lannı ortadan kaldırmak için ta-sarladığı plân; buna engel olunması.- Azlediliyor ve bütün görevler elinde alınıyor.- Ölümü, cild VIII, IX.

Mer-Noîre (Karadeniz). Bu deniz hakkında tarih öncesi dönemde düşünülenler, cild VII.

Mesih Paşa (II. Mehmed'in donanmasının Kapdan-ı deryası). - Donanmayla Rodos adası önünde görünmesi.- Giriştiği hareketler.-Çok kuvvetli bir donanmayla Rodos adası önünde tekrar görünmesi.- Asker çıkarma harekâtını gerçekleştirdiği yer.- Yönettiği muhasara harekâtı üzerine ayrıntılı bilgi.- Gayretlerinin sonucu.- Petro-nion ve Halicarnasse kalelerine yönettiği hücumların başarısızlığı. -Bu seferlerden döndüğünde Sultan tarafından gördüğü muâmele.-Ölümünün sebebi, cild III, IV.

Mesih Paşa (III Murad'm saltanatı döneminde Mısır valisi). -Zalimliği üzerine düşünceler.-Veziriazam olarak atandığı sıradaki yaşı, cild VII.

Masopotamya. İslâmî efsânelerde bu bölge üzerine düşünceler; Müslümanlar için buraya bağlı hâtıralar, cild V.

Mes'ud I. (I. Kihçarslan'ın oğlu).- Mahpus olarak gönderildiği saray; babasının ölümünde kendisini hâkimi olarak bulduğu imparatorluk.- Bu hükümdarın övgüsü; ölümü dönemi; soyağacı tabloda, cildi.

Mes'ud II. (Azeddin Keyka-vus'un oğlu).- Babasının imparatorluğunu gaspedenlere karşı Aba-ka Han'dan yardım istiyor; önce üzerinde hüküm sürdüğü bölge; herşeyye hâkim olduğunda imparatorluğun durumu.- ona karşı Konstantaniye imparatorunun davranışı.- Soyağacı tabloda, cild I.

Mes'ud (Dürzî prensi Fahred-din'in büyük oğlu).- Esir edilerek babasıyla birlikte İstanbul'a gönderilmesi.- IV. Murad'ın emriyle uğradığı âkibet, cild IX.

Mes'ud (Anadolu Kadiaskeri).-Başkalannın onun hakkındaki düşünceleri; divan toplantısında Veziriazam Gürcü Paşa'ya muhalefette bulunması.- Veziriâzam'ın yerine atanmasını teklif ettiği şahsiyet.- Mecliste

sahib bulunduğu tesir, cild X.

Mes'ud Efendi.- Şeyhülislamlık makamında yerine atandığı şahsiyet.- Sultan'ın el öpmesinde giydiği giysi.- Yetki ve iktidarını kullanma tarzı.- Vezirâzam Mehmed Pa-şa'nın atanmasındaki katkısı.-Onu devirmeğe çalışıyor; niçin? Sultan'a karşı suikast tasarısı.-Azledilmesi.- Sultan'ın gitmesini emrettiği şehir.- Ölümü, cild X.

Mes'ud Hocaîade, Bkz. Mes'ud Efendi.

Meslekler. III. Murad döneminde İstanbul'da mevcut bulunan meslek zümrelerinin sayılması, cild VII.

Mevlâna Ali et Tusî (İranlı bilgin). Bu şahıs üzerine ayrıntılı bilgi, cüd III.

Mevlâna Celâle ddin (tasavvuf şâiri).- Alâeddin Keykubad'ın sevdiği şehirlerin surlarına konulmak üzere kitabeler tertibediyor.- Rûm diyân denilen Anadolu'ya yerleştikten sonra aldığı ad; kurucusu olduğu dinî tarikat.- Taşdığı şeref unvanı, cild I.

Mevlevî (tarikat!).- Sahib bulunduğu önem.- Gösterilen saygı, cildi.

Mezid (Osmanlı Paşası).- İlk mesleği; Bâyezid Paşa'ya gösterdiği mukavemet.- Sonraki zaferlerinin sağladığı şöhet; II. Murad'ın saltanatı zamanında bulunduğu mevki.- Akın hareketinde bulunduğu ülke.- Oğlu ile birlikte şehid olduğu savaş, cild II.

Mezzomorto Hüseyin (Kapdan-ı derya).- 1695 yılında Venedik donanmasına karşı kazandığı zafer; İstanbul'a dönüşü; şan ve şerefle karşılanma.- Venedik donanmasına karşı Lemnos adası yakınında kazandığı yeni zafer. -Askerî zaferleri.- Asayişin kurulması yolunda Veziriâzam'a verdiği destek; İmparatorlukta tam bir disiplinin kurulması amacıyla desteğini genişletmesi.- Ölümü, cild XII.

Mihailowicz (Alexis; Rusya çarı).- Bâb-ı Âlî'ye gönderdiği elçi.-Sultan İbrahim'in ona yazdığı mektup.- Bu mektuba Çar'ın verdiği cevap.- Veziriâzam'ın aldığı mektup, cild X.

Michalegrad (yeni Sırbistan kalesi). Topografik durumu; inşâsı üzerine düşünceler, cild XVI.

Michel (Rusya çarı). Bâb-ı Âlî'ye yazdığı mektubun konusu, cüdX.

Michel (Eflâk voyvodası). Taşdığı lâkab; onun özelliğini oluşturan husus.- Sinan Paşa kumandasındaki Osmanlı ordularına karşı

savaşıyor.- Vezir Hafız Ahmed Pa-şa'yı Niğbolu'da düşürdüğü tuzak.- Bâb; Âlî'ye yaklaşmaya çalışıyor.- İmparator Adolphe'le müzâkereleri.- Transilvanya'yı işgal ediyor ve savaşı, hükümdarlık beratını Bâb-ı Âlî'den almayı başardığı Eflâk'a sıçratıyor.- Onu öldüren kişi, cild VII, VIII.

Midine (Eflâk voyvodası).- Bu voyvodalıkta yerine aldığı kişi; menŗei; Arslan Paŗa'nın onu hareketle k  k d ŗ rmesi; bunun intikamını alıyor; İsyandan  nceki hareketler.- verdiŗi zararlar.- Bildiŗi diller; sığınmak zorunda kalıyor, cild XI.

M co Ferenz (Bethlen'n Bâb-ı   l  katındaki memuru). IV. Murad katında kendisine verilen görev; kazand ŗı baŗarı, cild IX.

Mihmandar.- Doŗu'da bu görev ne gibi hususları yapmayı gerektirir? Görevin eskiliŗi, cild VII.

Mihri (Türk kadın şair). şöhreti, c d IV.

Mihaliç (Anadolu şehri).- şehrin bulunduŗu yer; adı nereden geliyor? Cild I.

Mihal- Köse. Bkz. Köse Mihal.

Mihamoŗlu.- Kumandanı olduŗu birlik; rütbesinin aile içinde veraset yolu ile intikali.- Akrabası olduŗunu iddia ettiŗi hükümdar. -Süleyman'ın nezdindeki t ŗebb -s ; ondan aldığı cevap.- Sadık kald ŗı hükümdar.- Musa  elebi'nin saltanatı döneminde y r t ŗ  görev.- Bu Fetret dönemi hükümdarının d ŗmesinden sonra bu döneme son veren Mehmed  elebi ile anlaŗması.- Adına baŗlı olan şan ve şeref ; bu şahsiyetinin politik davranıŗı.- Oŗulları, cild I, II.

Mihaloŗlu Mehmed (Akıncılar kumandanı). Kanunî Sultan Süleyman'ın Macarlara karŗı seferinde tahribedeceŗi emrini aldığı bölge, c d V.

M k cs (Macar muhaliflerinin şefi). - Ah lisinden olduŗu memleket. - şeflikte yerine ge tiŗi kişi, c d XVI.

M ll lia (sultan; II. Osman'ın kadım).- Menŗei; g zelliŗi; Sultan Osman'dan meŗru kadım unvanını nasıl elde etti?- Doŗurduŗu şehzade; II. Osman'ı karŗılamak üzere gitltŗi şehir; Sultan  zerindeki tesiri; Sultan'a verdiŗi ziyafet ve bu vesileyle oŗlunu kaybetmesi, c d vni.

Miloŗ Kabilovi  (Sırb as li).-Kosova savaŗı sonunda I. Murad'ı öldürmekle iŗlediŗi cinayet.- Bu konudaki bilg  ve rivayetler; hare-ketlnni açıklamasında gösterilen sebep, cild I.

Minkârizâde.- şeyhülislâmlık makamında yerine atand ŗı şahsiyet.- ünlü hoca Vâni Efendi ile arasında çıkan anlaŗmazdık; hangi konuda?, Minkariz de'nin azledilmesi; niçin? Cild XI.

Miquez, Bkz. M guez.

Miraŗşah (Timur'un oŗlu).- Ald ŗı valilik ve berat.- Babasının ona h k mranlıŗı bırakt ŗı devlet. -Bu hükümdarın aŗmlıklannın sebep olduŗu karıŗıklık, cild II.

Mîremçebl (Osmanlı hukukçusu). Bu şahsın değerlendirilmesi, cild IV.
Mîrimah (Kanunî'nin kızı, Veziriazam Rustem Paşa'nın kadını).
Yararlandığı günlük geliri, cild VII.

Mîrimah (Sultan II. Mustafa'nın kızı). Doğumu ve ölümü, cüd XVI.

Mîr Mehmed (Kazu beyi).- Ka-rekteri üzerine düşünceler.- Çâli-âde'nin onun hakkında Veziriazam Husrev Paşa'ya şikâyetleri; Veziri-âzam'ın tehdidi.- Veziriâzam'ı öldürmeğe kalkışması; niçin? Ölümü, cild IX.

Mirza Baber (Gazne hükümdarı). Menşei; Şah İsmail'in ordularına yardımı; yenilgiye uğraması, cUdIV.

Mirza Mustafa Efendi (III. Ah-med'in saltanatı döneminde ka-diasker).- Şeyhülislâmlık makamında yerine atandığı zât; görevi süresince gerçekleştirdiği reform. -Azledümesi sebebi, cild XIII.

Mirza Pîr Mehmed (Timur'un torunu).- Evlendiği prenses.- Kendisine verilen kumandanlık; basanları.- Hâkimiyeti altına aldığı bölge.- İşlediği cinayetler.- Timur'dan gördüğü muamele, cild II.

Mirza Sultan Ali (Şah İsmail'in nedimi). Çaldıran savaşında candan bağlılığıyla İsmail'in hayatım kurtarıyor, cild IV.

Misistra (Peloponese şehri). Durumu, cild XII.

Mısırlızâde İbrahim (IV. Mehmed saltanatı döneminde Kap tan-ı derya), bu makamda yerine atandığı kişi; üç tuğlu vezir rütbesi alıyor, cüd XII.

Mısri (Halvetîler şeyhi; derviş-niyâziler tarikatının kurucusu).-Linini adasına sürülmesi sebebi-Kim onun aleyhinde bulundu? -Sürgünden getirtiliyor, niçin tekrar sürgüne gönderiliyor?- Ölümü,

Mocenîfo (Lazzaro; Venedik donanması amirali) Çanakkale boğazı çıkışındaki savaşta Osmanlı donanmasına karşı zaferi.- Ve-nedik'e muzzafferâne girişi.- Donanmasının Osmanlılarınki karşısında üstünlüğü; kuzey Afrika ülkelerine karşı verdiği savaş.- Seferinin başarılan.- Bindiği amiral gemisi bir felâketin kurbanı oluyor; ölümü, cild X. XI.

Mocenigo (Pietro; Venedik donanmasının başamirali).- Görevlendirildiği sefer; gidiş yolu üzerindeki şehirleri muhasara ediyor.-İzmir'i zaptındaki davranışı.- SÜif-ke'de muhasara altında bulunan Kasım Bey'e yardım götürüyor.-Bu hükümdardan gördüğü minnettarlık karşılığı.- Seferleri sırasında tahribata uğrattığı şehirler.- Venedik ünlüler mezarlığı (Pantheon) 'ndaki mezar kitabesinde okunanlar, cild III.

Modezelvski (Polonya kralının İstanbul elçisi). Bâb- Âlî katındaki görevinin konusu, cild XII.

Modon (Mora şehri).- II. Bâyezid tarafından muhasarası.-Osmanlıların

hâkimiyetine nasıl düştü? - Uğradığı tahribat.- Bu şehrin zaptının Navarin ve Coron şehirlerinin kaderi üzerindeki tesiri.- 1687'de Türkler tarafından Venediklilere karşı savunuluyor.-Şehrin teslim olması zorunluluğu; kim tarafından üstüste zaptedildi? Cud IV, XII.

Modrenî (Firikiya şehri). Durumu; Şehirlilerin zenaati, cüd I.

Moğollar (İmparatorluğu).- Eski devletlerle kıyaslanabilir.- Avrupa'da hâlâ bu tarihin uzmanı yok.-Selçuklu İmparatorluğunun kaderi üzerindeki tesiri; bizzat kendisini tehdit eden kader, cild I.

Moğollar. - Selçuklu İmparatoru Alâeddin'in ülkelerinde yap-tıkan tahribat.- Küçük Asya'yı istilâ ettikleri dönem.- İmparatorlarına saygı göstererek bu toplumun kullanılması.- İmza karşılığında imparatorlarına hizmet ediyorlardı.- Zaferlerini kutlama tarzı, cüd I, II.

Moğol Tarihçileri. Milletlerinin men'şei üzerindeki görüşleri, cild I.

Mohacz (Mohaç) (Macaristan'ın kasabası).- Topoğrafik durumu; dolaylan.- Türklerle Macarlar ve müttefikleri arasındaki meydan savaşından sonraki durumu.-Türkler 1687'de aynı yerde yenilgiye uğruyorlar.- IV. Sultan Meh-med'in bundan duyduğu üzüntü.-Bu savaşın sonuçları, cüd V, XII.

Mehmed I. (Yıldırım Bâyezid'in en küçük oğlu).- Babasıyle Timur arasındaki savaşın içinden nasıl kurtulabildi?- Babasını esirlikten kurtarmak için giriştiği teşebbüs.-Osmanlı İmparatorluğu'nu dağılma hâlinden kurtanp bütünlüğüne kavuşturuyor.- Kardeşleri arasında tek meşru hükümdar olarak sayılıyor.- Çelebi olan lâkabının mânâsı.- Ankara savaşından sonra nasıl kurtuldu?- Sürekli uğraşma-ılan.- Üzerinde hüküm sürdüğü ülke.- Kardeşi İsâ ile yaptığı savaş.-Başını kardeşi Süleyman'a gönderdiği Paşa'nın kesik başı.- Babasının cesedini gömdüğü cami; kudretinin yayılması.- Tokat'da içinde bulunduğu müşkil durum.- Ankara'nın teslim olduğunu Öğrendiğinde düştüğü ümitsizlik; yaklaşmasının kardeşi Süleyman'ı korkuya düşürmesi.- Gecikmesinin sebebi.-

Süleyman'a karşı ittifak anlaşması yaptığı hükümdar; kardeşi Musa Çelebi'den gelen teklif; bundan elde ettiği yarar.- Bizans imparatoru Manuel Paleôogue'a yardımları; imparator kardeşi Musa tarafından yenilgiye uğratılıyor.- Ona ülkesine dönme karan verdiren sebebler.- Musa'ya karşı ittifak anlaşması yaptığı hükümdarlar.- Bu şehzade ile kendisi arasındaki savaş hakkında ayrıntılı bilgi.- Savaşın neticesi.- Saltanatı sırasında imparatorluğun durumu.- I. Meh-med'in fizik ve moral portresi.- Anadolu'ya geçmesini gerektiren olaylar., Cüneyd'e itaat altına girmesi

ihtarında bulunuyor; bunu red etmesi üzerine açtığı savaş.-İzmir'i muhasara altına alıyor.- Bu şehrin muhasara sebebiyle aldığı görüntü.- Rodos şövalyelerine ait yıktığı bir kale konusunda şövalyelerin büyük-üstadına verdiği cevap.- Cüneyd'e karşı nasıl davranıyor? Karaman'a karşı aldığı tedbirler.- Karaman Beyi ile barış yapılıyor; I. Mehmed'in yakalandığı hastalık; nasıl iyileşti?- Karaman Be-yi'ne karşı cömertçe davranışı. -Çelebi Mehmed'in donanmasıyla Venedik'inki arasında kanlı bir çatışmaya yolaçan sebebler.- Vene-dikle yeni bir anlaşma imzalanması.- I. Mehmed'in Dicle ve Oxus nehirleri arasındaki bölgenin çeşitli hânedânlarıyla haberleşmesindeki amaç.- Kudretinin Avrupa'da gelişmesi.- Tekrar Anadolu'ya geçmesini zorunlulaştıran şartlar.- devletlerinde patlak veren dinî isyanlar; bu konuda ayrıntılı bilgi.- Mustafa'nın Bâyezid'in mirasına karşı yürütmek zorunda olduğu mücâdele.- Kardeşi Kasım'a karşı davranışı.- Kostantaniye'den geçerken nasıl karşılandı?- Ölümünü çabuklaştıran kaza; ölümün-

den önce uyulması isteğiyle Bâyezid Paşa'ya verdiği talimat. -Kardeşi Süleyman Çelebi'nin oğlunu uğrattırdığı âkibet.- Ölümü.-Ölümü olayını gizlemek için acele alman tedbirler.- İmparatorluğunun birçok şehrini süsleyen mimarî eserleri.- Mezarının bulunduğu yer; bu anıt eser üzerinde düşünceler.- Birinci Mehmed'in ve saltanatı döneminin değerlendirilmesi, cild II.

Mehmed n. (II. Murad'ın oğlu). Nasıl bir lâkabı vardı? Doğumundan önceki ve doğumunu takibe-den olaylar.- Babasını rızasıyla tahta çıktığı sıradaki yaşı.- Babasının zorunluluk sebebiyle tahta gelmesine karşı çıkmaması için başvuru tedbir; gitmesi emrini aldığı yer.- Tahttaki bu değişiklik sebebiyle Halil Paşa'ya beslediği kin.- Evlendiği prenses.- Bu vesileyle yapılan tören ve şenlikler; tahta çıktığı dönem.- Politikasıyla alâkalı ilk hareketler.- Huzuruna kabul ettiği elçilik heyeti.- Karaman Beyi ile ittifakı.- Kostantaniye imparatorunun talepleri.- Bu hükümdara karşı duygularını gizlemesinin sebebi.- Başkaldıran yeniçerilere karşı davranış tarzı. Hasmâne tedbirleri sebebiyle Kostantaniye imparatorunun kapıldığı endişe.- Bu hükümdarın elçilerine nasıl cevap veriyor.- Boğaziçi'nin Avrupa yakasında yükselttiği kale.- İmparator Constantin'e savaş ilân etmek için yararlandığı vesile.- Savaşa başlamadan önce aldığı tedbirler.- İstanbul'a karşı projelerinin peşinden meşgul olduğu husus.- Kostantaniye muhasarasına başladığı yıl.- Bu konuda ayrıntılı bilgi.- Hangi vesileyle atını dalgalı denize sürüyor.- Kapdan-ı derya Baltaoğlu'na kendi eliyle verdiği ceza.- Donanmasının gemilerini İstanbul Umanına sokma karar anı.-Bizans imparatoruna gönderdiği

mesaj.- Ordugâhındaki beyan ve ilânları., Kararsızlığı.- Onu ilk kararında ısrara döndüren kişiler.-Verdiği hücum emrinin raporu (rö-lesyon).- Şehrin alınmasından sonra bu hükümdarın İstanbul'a zaferle girişi.- Ayasofya'yı gördüğünde duyduğu hayranlık.-Mabedin içinde tahribatla meşgul bir askere verdiği ceza; bu dinî anıtın Sultan tarafından İslâmî i-badete açılması.- Zaferden sonra bu hükümdarın Özel davranışı. -Hristiyanları himâyesi altına alması.- Rum patrikine karşı hayırhah niyetinin delili.- Galata Cenevizlilerine karşı dikkati; İstanbul'da yerleştirmek üzere diğer şehirlerden getirttiği halk toplulukları.- Edirne'ye dönüşünde peşindeki maiyyeti; Veziriazam Halil Pa-şa'dan nasıl intikam alıyor.- Komşusu hristiyan devletlerine kabul ettirdiği yıllık vergi. - Pelopo nese'in seçkin ailelerine gönderdiği berat. - Sırbistan'ın fethini düşündüğü dönem; bu ülkenin despotuna gönderdiği elçilik heyeti.- Bu despota karşı giriştiği savaş; bu despota lütfettiği bansın fiyatı.- İstanbul'u konu aldığı güzelleştirme ve idare çalışmaları.- Sırbistan'a karşı yeni teşebbüs.- Kendisine Rodos şövalyelerine savaş ilân ettiren sebep.- Bu seferle görevlendirdiği Kapdan-ı Deryâ'ya nasıl muamele ediyor.- Lesbos adası prensini huzuruna kabulü. Zaptettiği ada.- Belgrad muhasarasının başarısızlıkla sonuçlanması.-Edirne'de verdiği ziyafetleri; hangi vesileyle?- Sultan'ın Sırbistan ve Mora seferi.- Basanları.- İskender Bey'le yaptığı banş anlaşması.- Bu Bey'e Alessio savaşını kaybeden İskender'in Sultana teklifleri.-

Onunla yapılan banş anlaşması.-Fâtiḥ Sultan Mehmed'in karakterini oluşturan özellikler.- Bu hükümdarla Cenova cumhuriyeti arasındaki savaş: niçin? Sinop şehrine sahip olması tarzı.- İnşâ ettirdiği dev cüsseli gemi. II. Mehmed'in İran hükümdân Uzun Hasan ve Trabzon imparatoruna karşı niyeti.- Bu imparatorluğa sahip olmasındaki kolaylık.- Bu imparatorluk hanedanı Comnen'lere karşı davranışı.- İmzasını atarken kullandığı unvan.- Wlad'ı voyvodalıktan uzaklaştırmak düşüncesinin sebebi.- Zâlim Wlad'm davranışını öğrenince öfkeye kapılıyor.- Savaşı onun bütün topraklarına yayıyor; gözlerinin önündeki dehşet verici görüntü; bu vesileyle söylediği sözler.- İstanbul'a dönüşü; hareket etmeden önceki disiplin hareketi. -Lesbos adasını fethettiği dönem.-Buna karar verdiren sebebler. -Esir edilen üç yüz korsana uyguladığı muamele.- Lesbos dükü Gate-lusioya karşı şiddetli davranışının konusu.- Bosna kralıyla yaptığı savaş; niçin? - II. Mehmed'in ülkelerini zaptettiği hükümdarlara karşı politikası.- Karaman'ın zaptedilmesi emrini veriyor; niçin?- Bu ülke hakkında verdiği karar; fetih sı-rasıda

uygulanmasını istediği sert emirler.- Veziriazamını makamından azletme tarzı; yerine atadığı kişi.- Arnavut Beyi İskender'le aralarındaki banşı sürdürme teşebbüsü.- Bu Bey'le arasındaki savaş hakkında ayrıntılı bilgi.- İskender Bey'i öldürtmeğe teşebbüs ediyor; onunla şahsen döğüşmek istiyor; karşılaştığı mukavemet.- Croia muhasansım kaldırmak zorunda kalıyor.- Amavutlan hâkimiyeti altında tutmak için tedbirler alıyor.-İskender Bey'in ölümünden sonra kendisini verdiği çalışmalar, inşâatlar.- Negrepont'un fethine teşebbüs ediyor.- Sultan'ın Eğriboz garnizonuna karşı davranışı.-Uzun Hasan'm Karaman'ı tahri-bettiğini öğrenen II. Mehmed'in öfkesi.- Bu vesileyle oğluna yazdığı mektup.- Sultan'm Uzun Hasan'ın Karaman'ı tahribettiğini öğrenen II. Mehmed'in öfkesi.- Bu hükümdara karşı Anadolu'da yapacağı savaş.- Paşalarından birinin yenilgisi.- Bu meseleyi kökünden kesip atmayı düşünüyor.* Ordu üzerinde gerekli tesiri elde ediyor; neticede zafer geliyor.- Savaşın kazanılmasından sonra idamlar emrediyor. -Kadın erkek bütün esirlere hürriyetlerini veriyor.- İstanbul'a dönüşünün işareti olan ilk politik hareket.- Mahiri u d hakkında hükmünü veriyor.- Ona karşı şikâyetleri. -Venedik cumhuriyetine barış teklif ettiriyor; ne amaçla?- Bu müzakerelerin neticesi.- Hazırladığı sefer.- orduyu yönelttiği ilkeler. -Kırım'ın itaat altına girmesinden sonra silahlarını taşıdığı ülke.- Polonya kralının elçileri Etienne ve Casimir'e nasıl muamelede bulundu?- Rosboeni savaşında yeniçerilerin cesaretini ortaya çıkardığı ok.- Kral Mathias'ı Semendra muhasarasından caydırmak için başvurduğu çâre.- Dehâsının karakterini açığa vuran müesseseler.- Venedik'le müzâkerelerin tekrar başlaması.- Sultan'ın politikası.- Napoli kralı Ferdinand'la ititfak anlaşması.- Venedik cumhuriyetinden talebi.- Scutari'yi muhasara etmeğe geliyor.- Kalenin şehir sakin- leri lehine teslimini kabulü; onlara karşı davranışı.- Scutari önüne gelişi.- Muhasarasına katılması.- Yapılan anlaşma gereğince şehrin teslimini kabul ediyor; savaşı yeniden Macaristan'a götürüyor.- Sultan Mehmed'le Mısır ara-

sındaki düzgün ahengi karıştıran sebebler; saltanatının son yıllarında yeni teşebbüslere geçtiği ülkeler.- Napoli kıyılarına bir iniş yapmayı tasarlıyor.- Bu sebeble Gedik Ahmed Paşa'ya verdiği emir.- Rodos adası konusuna geriye doğru bir göz atış.- Saint-Jean şövalyelerine karşı bir teşebbüse geçmesi hususunda karar vermesinde tesirli olan kişiler.- Ordularının başarısızlığından ötürü kendisini nasıl teselli ediyor?- Yeni projeler tasarlıyor; ölümü anındaki yaşı; saltanat süresi.- Onun tarafından kaç imparatorluk, kaç devlet, kaç prenslik veya beylik ve şehir fethedildi?-

Ebedî istirahatgâ- hinin bulunduğu yer; türbesinde bulunduğu söylenen kitabe.- Karakterinin değerlendirilmesi, ahlâk ve inançları.- Fizik portresi.- İkinci Mehmed'in yapıları ve politik müesseseleri.- Zekâ ve bilgilerinin seçkinliği.- Tahta çıkmadan önce mektuplaşmakta olduğu hükümdarlar.- Saltanatı döneminde ün sahibi olmuş, ilimde, edebiyatta ve şiirde yücelmiş şahsiyetler.- Kendi şiirlerinde kullandığı ad, cild II, III.

Mehraed m. Tahta çıkışı.- Bu vesileyle kardeşlerine karşı davranışı.- Yeniçerilere dağıtılan cülus başışının tutarı.- Verdiği emirle Okmeydanı'nda kılınan umumî ve bütün halk topluluklarının katıldığı namaz; niçin?- Tahta çıkışı münasebetiyle huzuruna kabul ettiği elçiler.- Emrettiği mali tedbirler.- Şarap ve eğlence yerlerini yasaklayan fermanı.- Macaristan seferi için İstanbul'dan hareket ettiği dönem.- Erlau şehrini muhasara altına alması.- Payitahtına dönmek için gösterdiği arzu.- Almanlara ve Macarlara karşı verdiği savaş üzerine ayrıntılı bilgi.- İstanbul'a dönüşünde parlak bir şekilde karşılanması.- Eski âdet ve geleneklere aşın bağlılığı yüzünden kendisini mâruz bıraktığı tehlike.- Papa'nın Fransız muhafız birliğiyle imzaladığı anlaşma.- Onaltıncı asrın son üç yılı içindeki yabancı devletlerle münasebetlerine bir göz atış.- Ka-nije kalesi savunucularına gönderdiği garib Hatt-ı Şerif.- Oğullarından birinin idamını emrediyor; niçin? Ölümü dönemi; bu olay öncesi olayları. - Saltanat döneminin değerlendirilmesi.- Bu hükümdarın mânevi portresi.- Saltanatı döneminde yaşamış olan ünlü İslâm hukuku bilgileri.- Sarayında yaşayan Tatar ilim adamları.- Seçkin din adamları.- cenaze töreni, cild VII, VIII.

Mehraed IV. (Sultan İbrahim'in oğlu).- Yedi yaşındayken kendisini tahta çıkaran hal ve şartlar.- Kılıç kuşandığı dönem.- Cülus bahşisi olarak dağıttığı para tutan.- Saltanatının ilk yılında yer alan isyanlar.- Veziriazam Sofu Mehmed Pa-şa'yı azlettiği divanda gösterdiği mizaç yapısı.- Avrupa ve Asya devletleriyle ilişkileri.- Sünnet edildiği gün geçirdiği kaza.- Saltanatı döneminde gözle görülen, dikkati çekici ilerlemeler.- Sultan'a karşı düzenlenen suikasd.- Bu durumdaki davranışı.- Venedik, İspanya ve Avusturya ile yürümekte olan diplomatik ilişkileri.- Anadolu'da Abaza Hasan ve İpşir Paşa isyanının İstanbul'da sebep olduğu endişe.-Sultan'ın başkanlığındaki divan toplantısı., Tütün İçenlere karşı sert davranışı.- Kendisinin aldırıldığı idarî tedbirler.- İran, Hindistan ve Polonya elçilerinin huzura kabulleri.- İpşir Paşa'nın Veziriâzamhk makamına atanması ona üzüntü veriyor.- İpşir Paşa'nın kendisine s nduğu zengin hediyeler.- İsyen eden bir birliğin hatırını hoş tutmak için zorla davet edildiği ayakdivanı.- Tasvib etmek zorunda

kaldığı idamlar.- Sarayına gelen elçilikler.- Kendisine karşı suikasd tertibi.- İmparatorluğun durumu., Sultan tarafından sipahilerin yokedilmesini amaçlayan karar.- Avlanmaya karşı duyduğu ihtiras derecesindeki merak.- Transilvanya'nın istilâsı hususunda Tatar hanına belirttiği memnurluk.- Abaza Hasan'a karşı aldığı karar.- Bursa'ya hareket ediyor; ne amaçla? Kendi devletleriyle Avusturya'ninkiler arasındaki diplomatik ilişkiler.- Ordularının Macaristan ve Rusya'da başarılar kazanmalarından duyduğu sevinç.- Edirne'ye hareket ediyor.- Validesultan'm teşvikiyle Veziriazam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın davranışlarını gözetim altında tutmak karar veriyor.- Transilvanya'yı bir paşalığa dönüştürmeyi düşündüğü dönem. Macaristan'a karşı savaş karar veriyor. Neuhausel'i zaptetmesinden sonra Veziriâzam'a gönderdiği tebrik mektubu.- Kendisine payitahtta görünmek zorunluluğunu hatırlatan Kadiasker'e verdiği cevap.- Oğlu şehzade Mustafa'nın doğumundan duyduğu sevinç.- Özellikle kendisini verdiği zevkler. -Yanbolu dolaylarında zevkaldığı partileri. -Kendisi tarafından Avusturya imparatoruna gönderilen elçilik heyeti.- Kaabiliyet ve istidada verdiği önem ve destek.- Macaristan'a karşı açılan seferden dönen Veziriâzam'ı kabulü.- Ziyaret ettiği yerler.- Validesultan'ın ona sunduğu hediyeler.- Birçok Avrupa devletleriyle diplomatik ilişkileri.-Kendisi tarafından Moskova çanna gönderilen mektup.- Girit savaşının devamına karar veriyor; bu konuda ettiği fedâkârlık. - Gözdesi kadının onun üzerindeki etkisi.-Bu kadının oğlu lehinde işlemeğe hazır olduğu cinayetler.- Zamanında Basra, Mısır ve Mekke'de çıkan karışıklıklar; bu konuda ayrıntılı bilgi.- Bâtıl itikatları ibâdete karıştırmak isteyen baskılara karşı gösterdiği dikkat.- 1668 yılındaki diplomatik ilişkilerine bir göz aüş.-Bir Rus elçisine yaptığı ağır muamele.- Saray yıldızbilimcisinin ilmine uyması., Larissa'ya gitmeye karar veriyor.- Tasarısına uygun olarak ordu başında İstanbul'dan ayrılıyor.- Getharino yakınında kendisini mâruz bıraktığı tehlike. - Oğullarından ikisini öldürtme teşebbüsü.- Karakterinin değerlendirilmesi.- Gösterdiği cesâ- ret delilleri,- Kandiye'nin zaptedildiği müjdesi karşısında duyduğu heyecan; Bu mutlu olayın kutlanması için imparatorluğun her tarafında şenlikler tertiplenmesini emrediyor.- Kandiye barışından sora kendisi tarafından Venedik'le yapılan barış anlaşması. Boğdan ve Eflâk voyvodaları ve Kazaklarla ilişkileri.- Kralın bir mektubunu sunmakla görevli Polonya tercümanına verdiği cevap.- Polonya'ya karşı açtığı sefer; bu konuda ayrıntılı bilgi. Edirne'ye dönüşü.- Evvelki seferin tekrarı.- Osmanlı orduları bakımından üzücü sonuç.- Oğlunun sünneti ve kızının düğünü

münasebetiyle verdiği ziyafetler. -Bu vesileyle kendisine sunulan hediyeler.- Polonya ile imzaladığı barış anlaşması.- 1677 yılında Rusya'ya savaş ilân ediyor.- Bu seferin idaresine memur ettiği şahıs.- Bu sefere hiçbir suretle katılmak istemiyor.- Bu seferin sonuçlan. Sefer sonunda Veziriâzam'ı parlak törenlerle karşılaması.- istanbul'a dönüyor.- Dniester'i tahkim ettiri-

yor.- Boğaziçi kıyısında yaptırdığı bir saray kendisine muazzam masraflara maloluyor.- Ukrayna'dan aldığı tel şa düşürücü haber.- Saray  zel haz nesinin mevcut değerlerinin sayımını yaptırıyor.- Saltanatı döneminde zina su unun cezalandırıldığı ilk oluyor.- Recmet-mek, taşlanmak suretiyle uygulanan bu idamda bizzat hazır bulunuyor.- Veziriazam tarafından tas-vib gören, fakat divanın ve şeyhülislâm'ın itiraziyle karşılanan kardeş öldürme karan projeleri.- istanbul'da boza içilmesine ve eğlence yerlerine müsaade edildiğini öğrenince duyduğu  fke.-Bir su basması sonucu Kutsal şehir Mekke'nin 1681de uğradığı fel ketleri tamir ettiriyor.- Rusya ile barış anlaşması imzalıyor. -Fransa elçisine gösterdiği güven.-Macaristan'ı Toekoeli'nin lehine kullanıyor.- 1682'de Avusturya'ya savaş ilân ederken kullandığı ihtişamlı sözler, otağları, geçit alayı., Bu görülmemiş derecedeki lüks ve ihtişamın orduda tahriklere sebep olduğu söylentileri.-Veziriâzam'a hitaben tebrikleri.-Parkany savaşının kaybedildiğini öğrenince Veziriazam için söylediği suçlayıcı ve mahkûm edici sözler.- Kumanda kadrosunda yaptığı büyük değişiklik.- R tbesinin düşük oluşundan şikâyetleri bulunan başsilahdan Süleyman'a teselliler vermesi.- Cezayir dayısının sunduğu hediyeleri kabul ediyor.-Eski kaymakamlarından birine karşı iyiliği.- Buda'nın muhasarası sırasında yayınladığı fetva.- Mo-ha 'da ordusunun yenilgiye uğramasından duyduğu üzüntü.- İsyen eden ordu tarafından tahttan indiriliyor.- Karakteri ve tahttan düşmesinin sebepleri., Kapatıldığı hapishane.- ölümü, cild X, XI, XII.

Mehmed (Circe beyi). Yukan-Mısır'da yararlandığı nüfuz ve tesiri; ülkenin valisini sınır dışına atmayı tasarlıyor; isyanı üzerine ayrıntılı bilgi.- Uğradığı âkibet, cild XI.

Mehmed (Bekir'in oğlu; Bağ-dad'da polis subayı). ahlâkî üzerine düşünceler; Babası ile Bağ-dad'dan ayrıldığı sırada kendisi ve babası hakkında tertiplenen bir düzen.- Bağdad muhasarası sırasında İran casusluk teşkil tiyle al kaları bulunduğu ileri sürülüyor.- Mehmed babasının suçluluğuna inanmış bir tavır takınıyor ve adamın haksız yere cezalandırılmasına yol açıyor. -Durumu  ğrenen İran şahının duyduğu  fke.-Mehmed sürgüne gönderiliyor.-ölümü, cild IX.

Mehmed (III. Murad'ın oğlu). -Sünnet düğünü şerefine tertiplenen ziyafetler.- Kendisine bir harem, muhafızlar ve bir saray verildiği çağ.- Atandığı sancak.- Göreve aldığı emirle başlıyor, cild VII.

Mehmed (Nasuh Paşazâde'nin oğlu).- Kara Mustafa Paşa tarafından takibedildiğinden babasının evinden kaçtıktan sonra yakalandığı yer.- Sonu.- Yazdığı eser, cild X.

Mehmed (Kanun! Sultan Süleyman'ın oğlu).- Atandığı valilik; kendisine verilen tahsisat.- Valiliğe atanması töreni.- Ölümü., Cenaze töreninin yapıldığı gün.- Türbesinin bulunduğu yer; bu anıt üzerine düşünceler, cild V.

Mehmed (Sultan İbrahim'in oğlu).- Babası tarafından bir sarnıca atılıyor; niçin? Alındaki yara izi o zamandan kalma.- Manisa valiliğine atanması, cild X.

Mehmed (şehzade camii). Bu bina hakkında ayrıntılı bilgi; içinde bulunan hat sanatıyla ilgili levhalar, cild XVIII.

Mehmed (Nişancı Paşa). -Veziriazam olarak yerine atandığı kişi; hakkında ayrıntılı bilgi.- Azledilmesi, cild XIII.

Mehmed Ağa (Kahyabey-Dahi-liye nâzin).- Veziriazam İbrahim Paşa'nın akrabası olması sebebiyle nüfuz sahibiydi.- Ortaköy'de yaptırdığı cami, cild XIV.

Mohammed almostavsâr (Molla Abdulmelek'in rakibi). Abdulmelek'in bu şahsa karşı verdiği unutulmaz savaş; yenilgisi; ölümü, cild VII.

Mehmed Baltacı (III. Ahmed saltanatı döneminde Veziriazam). - İmparatorluğun bütün valilerine gönderdiği emirler.- Son derece büyük bir balığın yakalanmasıyla ilgili olarak anlattığı hikâyeler.-İmparatorluk mührünü, yâni Veziriâzamlık makamını ele geçirme tarzı.- Zekâ ve karakterinin değerlendirilmesi.- Hakkında ayrıntılı bilgi.- Azledilmesi sebebi; atandığı valilik.- Sürgüne gönderildiği yer;- Veziriâ- zamlığa tekrar getirilmesini borçlu bulunduğu tesir.-Avustuiya ile barışın muhafazası teşebbüsleri.- Rusya seferine hareket hazırlıkları,, Ordunun ve donanmanın kuvvetleri hakkında düşünceler.- İlerleyişini nasıl düzenliyor?- Bu Rusya seferleri üzerine ayrıntılı bilgi.- Sonunda yapılan barış anlaşması.- Edirne'ye dönüşü.- Azlini gerçekleştiren düşmanları; sürgüne gönderildiği yer; ölümü, cild XIII.

Mehmed Boyeğri (Suriye valisi).- Veziriazam makamında yerine atandığı kişi; hakkında ayrıntılı bilgi.- İstanbul'a varışı; Şeyhülislâm ona düşman.- İdaresi kesin kararlarla ayrıcalıklı başlıyor.- Ona karşı harekete geçirilen entrikalar.- Azledilmesi; Sultan'ın sert davranışı.- Hatanın bağışlan-

masını borçlu bulunduğu kişi, cild XI.

Mehmed Boynuyaralı (eski Anadolu beylerbeyi).- Sürgüne gönderilmişti; niçin?- Sultan IV. Mehmed tarafından affedildi.- Onu Malkara'ya sürgün etmesinin sebebi, cild X.

Mehmed Berber Paşa (eski Mısır valisi).- Veziriazam Kemankeş Ali Paşa'nın ona karşı beslediği kin son haddinde; sebebi?- Ölümü, cild IX.

Mehmed Bey .- Mısır tahtını zorla ele geçiren Ahmed Paşa tarafından vezirliğe atandı; Mehmed Bey'in Kanunî lehinde davranışı. -Kanunî Sultan Süleyman tarafından mükafatlandırılması.- Eflâk'da uyguladığı dirayetli politika, cild V.

Mehmed Bey (Karaman oğlu).-Soyağacı.- Kurucusu olduğu hanedan.- Selçuklu payitahtını ve imparatorluğunu ele geçirmek için başvurduğu hileli yol.- Vergi kayıtlarında yaptığı değişiklik; bu hükümdarın Ölümü, cild I.

Mehmed Bey (Mihaloğlu'nun oğlu).- Mûsâ Çelebi'nin saltanat iddiası hâline getirilmesinden sonra Mehmed Bey nasıl bir muameleyle karşılaştı?- II. Mu-rad'ın lehindeki rolü kabul ediyor.-Bu hükümdar ona Mustafa'ya karşı görev veriyor, bu vesileyle ortaya çıkan garib savaş.- Ölümü, cild II.

Mehmed Bey (Karaman beyi). -II. Murad'a karşı davranışı; Antal-ya surları önündeki Ölümü., bu konudaki fıkra, cild II.

Mehmed Bey , Bkz. Arslan Paşa.

Mehmed Behadırhan (Özbekler hükümdarı). Sultan II. Ahmed'e gönderdiği elçilik heyeti konusu; tahta çıkışı, cild XII.

Mehmed Bin Hüseyin Bin Na-suh, Bkz. Mehmed (Nasuh-Paşazâde oğlu).

Mehmed Bîcan.- I. Murad dönemi Osmanlı edebiyatını süsleyen yazarlardan biri oluyor, - Bu şahıs hakkında ayrıntılı biyografik bilgi, cild I, II.

Mehmed Ahıskalı (Dahiliye nâzın). III. Mustafa'nın teveccühünü kazanmış olması, cild XVI.

Mehmed Akkermanlı (Mekke kadısı). Sarayda yapmış olduğu görevler; vefat ettiği yer; değeri üzerinde düşünceler, cild XVI.

Mehmed Bursalı, Bkz. Esir Mehmed Efendi.

Mehmed Dîvîtdâr, Bkz. Mehmed Emin.

Mehmed Cizerî (Osmanlı bilgini).- Ankara muharebesinden sonra hapse atıldı; emîr Nureddin'den gördüğü muamele tarzı; Timur'un ona gösterdiği karşılama.- Yazdığı eserler; Tatarların ülkesinde gördüğü vazifeler, cild II.

Mehmed Efendi, Bkz. Malkoç

Efendi.

Mehmed Efendi, Bkz. Mehmed Çelebizâde.

Mehmed Efendi, Bkz. Salih Mehmed Efendi.

Mehmed Efendi (Bursalı).-Şeyhülislâmlık makamında yerine atandığı şahsiyet.- imzalamak zorunda kaldığı fetvalar.- Sultanın huzuruna görüşmek üzere kabulü; Sultan'a tavsiyeleri; III. Ahmed'e karşı davranışı.- Şeyhülislâm Fey-zullah Efendi'ye karşı koyduğu tavır.- Azledilmesi; sürgüne gönderildiği yer, cild XIII.

Mehmed Eğinli (yeniçeriağa-sı).- Azledilmesi; uğradığı iğrenç muamele; kaçı; ölümü, cild XII.

Mehmed Emin (Veziriazam).-Yerine atandığı kişi; hakkında ayrıntılı bilgi; azlinin Sultan tarafından bir Hatt-ı Şerif de bildirilmesi sebebi; sürgüne gönderildiği yer.-Retimo kumandanlığını üstleniyor.- Rakka valiliğine atanıyor; Mısır valiliğinde yerine atandığı kişi, cüd XV, XVI.

Mehmed Emin (III. Mustafa döneminde Veziriazam kâtibi). Rei-sefendi (Hariciye Nazırı), makamında yerine atandığı kişi; özellikleri.- Musul valiliğine atamıyor.-Reisefendi makamında yerine atandığı kişi.- Yükseldiği makam.-Evlendiği prenses.- Veziri azami iğa atanması; 1769 Rusya savaşı için giriştiği hazırlıklar.- Bu devlet hakkında prens de KauniU'e yazdığı mektup.- Memleketine dönme izni için huzuruna kabul ettiği elçi Brognard'a karşı davranışı.- Rusya'ya karşı yönettiği savaş.- Azledilmesi; uğradığı âkibet.- Kaabili-yet ve ahlâkının değerlendirilmesi, cüd XVI.

Mehmed Emin (Şeyhülislâm Veliyeddin Efendi'nin oğlu). Sultan Bâyezid Kütüphanesini zenginleştiren eseri, cild XVI.

Mehmed Giray, Bkz. Ghiray Mehmed.

Mehmed İbn Suud Abdulve-

hab'm dinî mezhebine gösterdiği aşın bağlılık; hakkında ayrıntılı bilgi, cild XV.

Mehmed Karaçelebizâde (Rumeli Kadiaskeri).- Soyağacı.- Yazdığı eser; kurmuş olduğu müessese, cild IX.

Mohammed Hudâbend (İran şahı Tahmasp'ın oğlu).- Kardeşi ts-mail tarafından önem verilen sakatlığı.- İsmail'in Ölümüyle İran tahtına çıkıyor.- Onun adına hükümet dizginlerini elinde tutan prenses.- Gürcülerden aldığı intikam, niçin? - Osmanlılara karşı Türkmenlerin onu desteklemeyi reddetmeleriyle karşılaştığı durum, cild VII.

Mehmed Köprülü, Bkz. Köprülü Mehmed

Mehmed Kulkıran (Mısır valisi).- Bu ülkede uyguladığı reformlar ve

islahat.- Bu hareketinden ötürü Sultan I. Ahmed tarafından mükâfatlandırılması tarzı, cild VI-II.

Mehmed  k z (I. Ahmed saltanatı dönemi Kapdan-ı dery sı).-Evlendiği prenses; görülmemiş bir ihtiya m içinde yapılan düğünün tasviri.- Bu vesile ile Doğu  detleriyle Yunanlı ve Romalıların gelenekleri arasındaki benzeyişler üzerine görüşler.- Evlenmelerinden sonra Paşa'ya verilen ad.- Do-nanmasıyla denize açılması.- Azledilmesine yol açan.sebeb.- Veziriazam oluyor.- İran'a karşı yönettiği sefer.- II. Osman'la İran arasında imzalanan anlaşmaya katılması.-Azledili-iesi; niçin? - Ali Paşa'yı Sultan'a kötü göstermek i li. başvurduğu entrika.- Gönderildiği valilikler; Ali Paşa'ya karşı beslediği intikam duygusu;  l m .- Mezan-nın bulunduğu yer, cild VIII.

Mehmed Cendere, Bkz. Meh-med  k z.

Mehmed Hadım, bkz. Gürcü Mehmed (hadım).

Mehmed Molla (Ordu kadısı).-şeyhülislâm tarafından Ali Bey hakkında verilen ölüm hükmüne katılması. III. Mustafa'ya tavsiyesi; şeyh lisl mlığa atanmasını bor lı bulunduğu sebep.- Azledilmesi, cildXVI.

Mehmed Niş&nl, Bkz. Mehmed Paşa Kara man .

Mehmed Paşa, Bkz. Melek Mehmed Paşa.

Mehmed Paşa (Vidin valisi), Bkz. İvaz Mehmed Paşa . (Vidin valisi).

Mehmed Paşa (Veziriazam), Bkz. Tabaniyassı Mehmed.

Mehmed Paşa (II. Bâyezid dönemi Paşası, Hızırbey oğlu).- Mısırlılara karşı savaşta kumandan Heres Ahmed Paşa'ya karşı davranışının sebebi.- II. Bâyezid tarafından maiyetine verildiği şehzade; ne amaçla? Cild IV.

Mehmed Paşa (Salih paşa'nın oğlu).- Erzurum valisi olarak katıldığı savaş.- Ahmed Paşa tarafından onu yoketmek için girişilen tertip.- Veziriâzam'ın emirlerine karşı geldikten sonra içinde bulunduğu durum.- şartlar İstanbul'a gitmesini sağlıyor. -Veziriazam Sofu Mehmed Paşa ile tartışması.- Sancak beyliğine atanıyor, cild V.

Mehmed Paşa (Sinan Paşa'nın oğlu).- Avusturya'ya karşı savaşın serdarhđına getirilmesi (III. Murad döneminde).- Kendisine Buda valiliğini bıraktığı kişi.- in. Mehmed'in tahta çıkışı münasebetiyle Avus-

turya arşidükü Mathias'a yazdığı mektup.- Yeni Sultan'ın elini öpmek üzere huzura kabul ediliyor; bütün mal ve servetine el konuluyor; niçin?- Yeniden vezir görevine başlattırılıyor.- Erlau valiliğine atanıyor, cild VII.

Mehmed Paşa (Zwomik valisi).- Evvelce Osmanlı donanmasın-daki görevi.- Banyalouka savunmasına katılması.- Avusturyalıları karşı Bosna savaşında milis kuvvetleri kumandanlığının kendisine verilmesi; basanları,

cild XIV.

Mehmed Paşa (eski Özi valisi).-Tekrar vezirlik makamına getirilmesi.- Boğdan sınırı savunmasında hatâ işliyor, cild XIV.

Mehmed Paşa (III. Mustafa saltanatı dönemi Kapdan-ı deryası Hasan Paşa'nın kâhyası), Kapdan-ı deryalık makamına atanıyor; bir süre sonra Mısır valisi oluyor cild XVI.

Mehmed Paşa (camii), diğerlerinden ayıran özellikleri, cild XVIII.

Mehmed Paşa (serasker). Vezirler listesinden adı silinip emekli ediliyor; niçin? cild XVII.

Mehmed Paşa (Vezir).- Kapdan-ı derya makamında bulunuyor.- Belgrad valiliğinde yerine at?nc(ıgı kişi.- Şehrin valiliğini üstlenmek üzere geldiğinde Kars halkının muhalefeti; ölümü, cild XVI.

Mehmed Paşa (III. Mustafa saltanatı döneminde silahdar).- Evlendiği prenses; mutasarrıfı bulunduğu sancak.- Valiliğine dönmek emrini alıyor.- Atanmış bulunduğu Bosna valiliğinden azledi-!yor.- Karadağ âsileri elebaşısı Küçük-Etienne'e karşı kazandığı zafer.- Onun tarafından Bâb-ı Âlî'ye gönderilen niyaznâme.

Veziriazam makamına atanıyor. -Hakkında ayrıntılı bilgi.- İyi bir disiplin kazandırmak amacıyla orduya getirdiği reform., Rusya'ya karşı yönettiği 1771 seferi.- Ordusunun yenilgiye uğraması.- Azledilmesi, cild VI.

Mehmed Paşa, Bkz. Kapuki-ran Mehmed Paşa.

Mehmed Paşa, Karamanı.-

Yükseldiği büyük makam; bu şahıs üzerine ayrıntılı bilgi.- Fâtih Sultan Mehmed'in Ölümünü gizlemek üzere bulduğu çâre.- Bulduğu çârenin kurbanı oluyor, cild III.

Mehmed Paşa, Şerif (Mısır valisi).- Evvelce bulunduğu görev, İstanbul'a gönderdiği rapor.-Emirlerin başlıklarında yaptığı yenilik, cild vn.

Mehmed Paşa, Sultanzâde (Silis ire valisi).- Niçin Sultanzâde lâkabı verildi? Azak seferine katılması, - Sahib olduğu diğer lakabı. -Azak'a karşı düzenlenen yeni seferde kumandanın kendisine verilmesi.- Bu şehirde karşılaştığı. durum; şehri harabe hâinden kurtarıyor.- Kubbe vezirliğine atanıyor.-Kara Mustafa Paşa'yı hedef alan, kendisinin de katıldığı suikasd; hakkında ayrıntılı bilgi.-Veziriazam oluyor.- İdarede aldığı tedbirler.- Azlediliyor; niçin? - Girit serdârlığma atanması.- Bu sefer üzerine ayrıntılı bilgi.- Bütün Osmanlı tarihçilerinin onu kınamaları.- Sultan ibrahim'in ona yazdığı acâib mektup.- Ölümü, cild X.

Mehmed Rakım, Bkz. Rakım Mehmed.

Mehmed Said. - ölümüne sebep olan üzüntü; babası kimdi?-Buldu u çeşitli görevler.- Yazan olduğu eser, cild XVI.

Mehmed Said (I. Mahmud'un Fransa h k meti katındaki elçisi).- Sultan'a getirdiği hediyeler. -Kahire'de kendisine verilen görev. -Dahiliye Nazırl   görevinde yerine atandığı kişi.- Bulunduğu çeşitli makamlar; eski görevlerine dönüyor.- Nasıl tanınıyordu? Veziriâ-zamlık makamında yerine atandığı şahsiyet; evelce kendisine verilen vazifeler.- İdaresinin ilk muhteşem icraatı.- Azledilmesinin sebebi.- l m .- Hayatına bir göz atış; yazan olduğu eser, cild XV, XVI.

Mehmed Said (Rumeli kadias-keri).-  eyh lisl mlık makamında yerine atandığı z t.- Bir yangının sebep olduğu kaybı.- Azledilmesi.- l m ; yazarı olduğu eser, cild XV.

Mehmed   h (Melek   h'in oğlu).- Karde lerinin adı.- Kurucusu olduğu hanedan; kardeşi Barkya-rok'a karşı saldınsının sonucu.-Suriye ve Hindistan'da yaptığı savaş; Hindlileri sahte tannlarını ayaklan altında paralama a zorlamak için kullandığı vasıta.-  irleri himâyesi altında bulundurması. - Kendisine konulan  ahane lâkab, cild I.

Mehmed Semiz, Bkz. Mehmed Giray.

Mehmed Sokullu (Kanunî Sultan Süleyman saltanatı dönemi Veziriazamı).- Bu  ahsiyet üzerine düşünceler ve ayrıntılı biyografik bilgi.- Rumeli Beylerbeyli ine atanıyor.- Slankaman'de kumandasındaki ordu; Martinuzzi ile ilişkileri.- Sefer  zerine ayrıntılı bilgi (kendisi tarafından kumandanlı ı yönetilen Macaristan seferi).- Bu kumandanlık Ahmed Paşa'ya veriliyor.- İran seferi esnasında aldığı emir.- Birliklerinin görünüşü.- Vezir oluyor.- Sultan ona cezadan kaçan ve kendisinin  ehzade Mustafa olduğunu iddia eden bir maceracıyı yakalamak görevini veriyor.- Ali Paşa'nın yerine Veziriazam oluyor.- Avusturya İmparatoru Maxitnilien'le Bâb-ı   f arasında cereyan eden m z kerelerdeki davranışı.- Adı ona nereden geliyordu? O zamana kadar bulunmuş olduğu görevler.-İmparator Maximilien'e duyduğu kinin asıl sebebi.- Ali Paşa'dan ba ını nasıl kurtarıyor?- Arslan Paşa'ya garaz ba lamasının sebebi.-Bu  ahsiyeti sorguya çekmesi.-Szigeth muhasarası sırasında vefat eden Kanunî'nin ölümünü askerden gizlemek için ba vurdu u tedbir.- Ruhunu teslim etmeden birkaç saat önce Sultan'ın ona yazdığı mektup.- Szigeth kalesindeki patlamayla mâruz kaldığı tehlike.- Kanunî Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra aldığı tedbirler.-II. Selim'e tavsiyeleri.- Yeniçeri isyanına son verme i nasıl ba arıyor.- n. selim saltanatı döneminde kullandığı

nüfuzu.- Fransa kralıyla evlenmek üzere gönderdiği prenses (sultan); niçin? Süveyş kanalıyla alâkalı olarak düşündüğü proje.- Elindeki makamı muhafaza etmek için uyguladığı politika.- Lala Mustafa ve Özdemiroğlu Osman Paşalara karşı davranışı.- Vene-dlk'in hristiyan devletler itifakma girmesini engelleme teşebbüsleri (ittifak, Osmanlı devletine karşı). - Sultan'la Yahudi Jean Miguez arasındaki ilişkiler vesilesiyle ifâde ettiği hayret- II. Selim saltanatına vermekte yardımcı olduğu zafer.-Bu hükümdar ve III. Murad üzerindeki tesirinin görünüşleri üzerine düşünceler.- Gözden düşme durumu.- Ahlâk temizliğinin delili.- III. Murad'ın tahta çıkışı dolayı-

siyle aldığı hediyelerin değeri.- Polonya kralının elçisine verdiği cevap.- Onun tarafından Floransa, İspanya ve İngiltere ile başlatılan müzâkereler.- Onu Sultan'ın indinde kötü göstermeğe çalışan düşmanları.- Gözden düşmesine yardımcı olan hal ve şartlar.- Ölümü.- Bu şahsiyetin değerlendirilmesi, cild VII.

Mehmed Suphi (eski imparatorluk tarihçisi).- 1769da Bâb-ı Âlî ile Rusya arasında yerine getirdiği görevler; ölümü; bıraktığı eser, cild XVI.

Mehmet Sultan (Timur'un torunu).- Kendisine verilen valilik.-Yeğenin zaferinin onda uyandırdığı kıskançlık.- Birliklerine giydirdiği üniformalar.- Yıldırım Bâyezid'e karşı yapılan savaşta görevlendirildiği kumandanlık.- Yıldırım'ın büyük oğlu şehzade Süleyman'ı ta-kibde gösterdiği şiddet.- Bursa şehrine karşı davranışı.- Gemlik ve diğer şehirlere ettikleri.- Evlendiği prenses.- Ölümü; bundan duyulan matem; cenaze töreni, cild U.

Mehmed Sultan (II. Osman'ın kardeşi).- Bu şehzadenin değeri; Ölümüne gönderilmesi.- Niçin? Cild VIII.

Mehmed Çelebi, Bkz. Mehmed I.

Mehmed Çelebi (Gökbilgini ve yıldız kâhini).- Ölümü dönemi.-Yazdığı eserlerin değeri, cild IX.

Mehmed Çelebizâde.- Nasıl lâkab verildi; Paris'deki görevi.-Kahire'de Çerkeş Mehmed'in isyanı sırasında uyguladığı emir.-Onun tarafından Fransa'da toplanmış özel bilgilerin imparatorluk açısından yaran, cild XIV.

Mehmed Çerkeş, Bkz. Çerkeş Mehmed.

Mehmed Çerkeş (IV. Murad'ın eski mirahûru). Valisi olduğu şehir; Veziriazam atandı, cild IX.

Muhyeddin tbn-al-Arabî

(şeyh).- Mezarının bulunduğu yer; I. Selim'in duyduğu saygı; bu şahsiyet üzerine ayrıntılı bilgi.- Yazmış olduğu eserler, cild IV.

Mokanna (tarikât başı). İnancını yaydığı dönem; mezhebinin mahiyeti

ne idi? Cild II.

Molika (Peloponese şehri). II. Mehmed tarafından muhasarası üzerine ayrıntılı bilgi.- Bu yer üzerine aydınlatıcı bilgiler, cild III.

Moldavya (Boğdan). -Kanunî prensiyle karar verdiğinde bu ülke ne zamandan beri Bâb-ı Âlî'nin hakimiyetini tanıyordu?- Ülke yabancı maceracıların entrikalarına ve vezirlerin açgözlülüklerine terkedilmiş bir halde.- Bu ülkede yer alan yenilik hareketi, cild XIII.

Moldavancı Ali Paşa, Bkz. Ali Moldavancı Paşa.

Molla Ali (Rumeli Kadiaskeri). Karakteri üzerine düşünceler, cild VIII.

Mollard (Baron de; Avusturya imparatorunun tam yetkili elçi si).- İstanbul'a gelişi; görevinin konusu.- Eflâk prensliğini verdirdiği prens, cild VIII.

Monasterler (Osmanlı ülkesindeki manastırlar).- Bunların çokluğu.- Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan önce varolan hristiyan tarikatları; daha sonra ortaya çıkmış olanlar.- Aralarından bazıları hakkında ayrıntılı bilgi, cildi.

Montecuccoli (Avusturyalı feld-mareşal).- 1663 Macaristan seferi sırasında Osmanlıların muhasara ettikleri Neuhausel kalesine takviye gönderilmesi teklifinde bulunuyor.- İmparatorluk ordusunun başkumandanlığını üstleniyor; Türklere karşı yönettiği harekât üzerinde ayrıntılı bilgi. -Saint-Gothard savaşındaki davranışı, cild XI.

Morali (IV. Mehmed saltanatı döneminde defterdar). -Veziriâzamlık makamına gelecek kişi için reyini belli eden kışl.-Veziriâzam fışir paşa gücümüşli-ğini yüzüne karşı belirtiyor.- Defterdar, bu kişiye karşı Sultan'â teklifini bildiriyor.- Makamından azledilip hapse atılması ve sürgüne gönderilmesi; uğradığı âkibet, cildX.

Morali Ali (Mısır valisi).- Yerine atandığı kişi; âsi Çerkebeğ*le sürdürdüğü gizli haberleşme.- Azledilmesi, cild XIV.

Mora.- Morosini tarafından Osmanlılardan alındığı dönem.- Bu ülkede cereyan eden olaylar.- Kar-lofça barış anlaşmasıyle Venedik'e verilmiştir, cild XII.

Morlaklar. Bu adla anılan bir toplum, cild VI.

Morosini (François; Venedik cumhuriyeti donanması kumandanı). - Kandiye muhasarası esnasındaki davranışı.- Venedik cumhuriyeti onu mükâfatlandırıyor.-Müttelik filoları kumandanlarıyla birlikte Türklere karşı genel bir saldırı düzenliyor.- Venedik orduları konusunda Dük de Nales ile anlaşmazlıklarının tesiri.-Veziriazam onu dikkatle kolluyor.-1684'de Venedik

başamirali seçildiğinde o zamana kadar yapmış olduğu görevler.- Santa - Maura adasına kadar inişi.- Coron ve Maina bölgesinin birçok şehirlerine karşı silahlarının kazandığı basanlar.- Arnavutluk kıyısındaki başarıları. - Napoli muhasarası sırasında zaferi kesinleştiriyor; 1686'daki bu başarısı vesilesiyle senato tarafından mükâfatlandırılıyor.- Mute-akib yıl harekâtını sürdürüyor. -Ona mükâfat olarak verilen şerefler ve lâkab.- Mora'yı Osmanlılardan alıyor; orada kurduğu hükümet.- Venedik'in devlet başkanlığına getiriliyor.- 1688 seferinde, Selanik ve Kandiye'nin Türklerden alınması için tertiplenen seferde uğradığı hezimet.- Malvoi-sie'ye karşı gayretleri neye azalıyor, cild XI, XII.

Morosinli (Gir ol ama; Venedik filosu amirali). Girit'de Hanya muhasarası esnasında Türk donan-masıyla karşılaşmak için boşuna gayret sarfediyor, cild X.

Moskova (Rusya'nın şehri). Timur'un askerlerinin yağmasına uğrayor, cild II.

Moses Golento (İskender Bey'in silah arkadaşı).- Epire bölgesini Türk hâkimiyetinden kurtarmak için arkadaşına verdiği destek ve yardımlar.- Bu tutumundan vazgeçmesi.- II. Meh-med'e yaptığı teklif., İskender Bey'e karşı düzenlediği seferin neticesi; II. Mehmed onu affediyor.-Osmanlı Pâdişâhı'nın onu uğrattığı âkibet, cild II, III.

Moslim (Haleb valisi), menşei, Kanunî'ye karşı savaşmasının sebebi.- Ölümü, cild VI.

Mosquees (Camiler).- Her büyük camiye oluşturan parçaların tasviri.- Nicee Câmii'nin tarihçesi. -Bursa Camii üzerine ayrıntılı bilgi.- Evvelce Şam Câmii'nin olan, bu çok güzel bina üzerine ayrımlı

bilgi.- Sultanahmed Câmiinin inşâ edildiği yer; tesisi dönemi.- Bu anıteser üzerine düşünceler.-Binbir sütun Câmii'nin yükseldiği şehir.- Cami ile alâkalı kehânet; caminin şöhreti.- Nuri-Osmanî Câmii'nin açılışı; mimarîsinin karakteri, cild I, II, III, IV, VIII, IX, XV. (Bkz. İstanbul camilerinin tarihî ve tasviri tablosu, cild XVIII).

Mosul (Musul) (Rebia eyâleti başşehri).- Bu şehir üzerine ayrıntı ve özellikler.- İran hükümdarı Nâdir Şâh'ın muhasarasına dayanması, cild IV, XV.

Mübarek Giray, Bkz. Giray Mübarek.

Mubarezeddin Mohammed

(Mozaffer hanedanının ikinci hükümdarı).- İdare ettiği ülke.- Hanedanının menşei ve sonu.- Savaş halinde olduğu toplumlar cild I.

Mucevrez. Tören sangı, cild IV.

Mueyyedin (Osmanlı hukukçusu). Bu şahsiyet hakkında ayrıntılı bilgi, cild IV.

Müezzinler. Yerine getirdikleri görevler, cild II.

Müezzinzâde Ali, Bkz. Alizâde.

Müftî. Adlî düzen içinde bu makamın önemi, cild III.

Muhiyeddin Kafiyeçi (Osmanlı dil bilgini). Bu şahıs üzerine ayrıntılı bilgi, yazmış olduğu eserler, cild II.

Muhsinzâde Abdullah Paşa

(Veziriazam).- Bu makamda yerine atandığı şahıs.- Hakkında ayrıntılı bilgi.- Fransa'nın müdâlesini sağlamak maksadiyle kardinal Fleury nezdinde teşebbüslerde bulundu.-Bu konudaki mekupaşmalar.-Seferin sonunda İstanbul'a dönmek üzere ordugâhından ayrılıyor.- Azledilmesi, cild XIV.

Muhsinzâde Mehmed Paşa

(Kütahya valisi).- Sultanla akrabalığına rağmen valiliğinin başına dönmesi emrini alıyor.- Veziriazam makamına atanıyor.- İstanbul'a gelişi; hakkında ayrıntılı bilgi.-İdaresi dönemine özellik veren başlangıç olayları; şehzade Se-lim'in okumaya başlaması töreninde hazır bulunuyor.- Makamında kalmayı neye borçlu.- Azledilmesi; azlin bağlandığı sebep.- Sürgüne gönderildiği yer.- Mora'yı savunmakla görevlendiriliyor.- Vidin'e gitme emri alıyor.- 1771 Rus savaşındaki davranışı.- Veziriazamlık makamına tekrar atanması.- Yeni idaresine başlarken getirdiği reformlar; yönetimini ele aldığı seferin devamı hakkında ayrıntılı bilgi; muhasamatın durdurulması konusunda Romanzoff'la müzâkereleri.- Foşkan kongresinde aracılıklarını sunan Avusturya ve Prusya elçilerini kabul ediş tarzı.- Romanzoff'un müzâkerelerin kesildiğini görmekten duyduğu üzüntüyü bildiren mektubu.- Başkumandanlıkta Vâsıf a verdiği görev.- Elde edilen sonuçtan duyduğu memnurluk.- Rus feld-mareşalinin ona gönderdiği mektupların konusu; Bükreş'te yeni bir kongrenin açılması.- Bu hususta atadığı tam yetkili murahhas.-Müzâkerelerin kesilmesinden bir gün önce verdiği ihtiyatlılık örneği.- Çarpışmaların tekrar başlaması bakımından sınıra doğru yürüyüş.- Bu seferin ayıncı alâmeti olan harekât.- Rusların yaklaştığı haberi onu dikkatli olmaya şevke-diyor; Avusturya ve Prusya elçileri

tarafından aktarılan Romanzoff'un tekliflerini karşılama tarzı.- Veziriazam tarafından yönetilen harb harekâtı hakkında ayrıntılı bilgi; savaş yeniden sürüyor; içinde bulunduğu müşkil durum.- Ba-nış anlaşması, Bâb-ı

Âlî ile Rusya arasında Kaynarca'da imzalanıyor.- Bu vesileyle hakkında verilen hüküm.- Azledilmesi; ölümü, cild XVI.

Mukataa. Bu adla anılan mâlî bir müessese; kim tarafından gerçekleştirilmiş, cild III.

Mulai Abdulmelek (Fas şerifi). Menşei; rakibi Mohammed Almos-tanzsar'a karşı sürdürdüğü mücâdele; zaferi; kendi bakımından sonuç, cild VII.

Mulai Hasan (Fas imparatoru). Bâb-ı Âlî'ye gönderdiği elçilik heyeti; III. Ahmed'in nezdine gönderdiği taht iddiacısı prens; bu teşebbüsten çıkan sonuç, cild XIII.

Mulei Hasan (Tunus su îtam). -Mensub bulunduğu hanedan.- Bu hükümdarın karakteri üzerine düşünceler.- Tahttan indiriliyor; kim tarafından?- Tunus'u Hayred-din'den almak yolunda boşuna teşebbüsler; bu konuda Charles-Qu-int'den yardım ricasında bulunuyor.- Bu hükümdarla imzaladığı ittifak anlaşması, cild V.

Munlb Ahmed (reis efendi).-Veziriazam Muhsinzâde'nin ona Rus feld-mareşali Romanzoff nezdinde verdiği görev.- Kendisinin de hazırlanmasına katkıda bulunduğu Bâb-ı Âlî ile Rusya arasında ba-nş anlaşması, cild XVI.

Murad (ünlü korsan). Bu şahıs üzerine ayrıntılı biyografik bilgi, cild VI.

Murad I. (Orhan Gazi'nin oğlu).- Sultanönü valiliğine getirildiği dönem.- Babası ve kardeşinin ölümlerinin hayatına getirdiği değişiklik.- Tahta çıktığından beri tasarladığı fetih projeleri; bunların uygulanmasının ertelenmesini zorunlu kılan sebebler.- Ankara şehrini zaptediyor.- Bursa kadılığıyla alâkalı olarak yayınladığı emirname.- Kendi divânı üyeleri bakımından gerçekleştirdiği reform.- Avrupa'daki fetihleri.- Merkezi, payitahtı olarak seçtiği şehir.- Esirler üzerine vergi koyuyor.- Bizans imparatoru ile bir barış anlaşması yapıyor.- Avrupa tarafında bulunmasını gerektiren sebebler.- Yaptırdığı cami ve mescitler; ne amaçla?- Kendisinin kurucu ve inşâcısı olduğu diğer yapı-lar.-Kendisi tarafından hristiyan bir devletle yapılan ilk anlaşma. -Anlaşmayı imzalama tarzı.- Bu hu-susdaki tecrübesizliğinin ekilileri.-Üç oğlunun sünnet törenini kutluyor.- Devlet merkezini Edirne olarak tesbit ettiği dönem.- Fetihlerini sürdürüyor.- Tekrar Anadolu'ya geçiyor.- Avrupa'da sahibi olduğu şehirler.- Başlıkları değiştirmesini gerektiren hal ve şartlar; kendi kıyafeti.- Portresi.- İslâv ve Eflâklı hükümdarları itaati altına alma şekli.- Fetihleri.- Meşgul olduğu idare işleri.- Germiyan Beyi ile gerçekleştirdiği ittifak; hangi amaçla?- Oğlu Savcının ihaneti.- Suç ortaklarıyla birlikte Savcı'yı da cezalandırıyor.-

Emmanuel Paleologue'a karşı sahâvetli davranışı.- Karaman'a karşı giriştiği sefer.-Seferin sonucu.- Sırb halkının kendisine karşı isyan hareketi. -Bu vesileyle giriştiği savaş.- Murad Han tarafından Sırb kralı kumandasındaki müttefik orduya karşı Kosova sahrasında verilen meydan savaşı üzerine ayrıntılı bilgi.- Kur-

banı olduğu cinayet.- Vefatı.- Cesedinin gömüldüğü yer.- Şahsiyetinin değerlendirilmesi, cild I.

Murad II. (I. Mehmed'in oğlu).-Oniki yaşında bulunduğu sırada babasının kendisine verdiği görev.-Elde ettiği basan.- Babasının onun lehinde aldığı tedbirler.- Tahta çıkışı hakkında ayrıntılı bilgi.- Saltanatında değişiklikler.- Kardeşleri.- Kendileriyle bir barış anlaşması yaptığı hükümdarlar.-Kostanta-niye imparatorundan aldığı bir mesaj; cevabı.- Bâyezid Paşa'yı Muştalanın istilâlarına karşı görevlendiriyor.- Manuel Paleologue ile yürüttüğü müzâkereler; bunların neticesiz kalmasının sebebi.-Cenevizlilerle ittifakı.- Mustafa'ya hücum etmek için yaptığı hazırlıklar.- Düşmanın ordusunu zayıflatmak için başvurduğu tedbir.- Başarıları.- Mustafa'ya Rumeli'de beklemek için yeni Foça valisinden aldığı yardım.- Bu hizmetleri nasıl mükâfatlandırıyor.- Mustafa'yı çarptırdığı ceza.- Manuel Paleologue'dan intikam almak için hazırlıklar.- Kostantaniye'yi muhasara ediyor.- Bu konuda ayrıntılı bilgi.- Muhasarayı kaldırmak zorunluluğunu duymasının sebebi.-Yeni ortaya çıkan taht iddiacısıyla savaşmak üzere Anadolu'ya geçiyor.- Yeni iddiacıyı çarptırdığı ceza.- Anadolu'da savaştığı hükümdar.- Paşalann Avrupa'da kazandıkları başarılar.- Vezirlerinin iktidarlarını nasıl azaltıyor; İvaz Paşa'ya verdiği* ceza; niçin? Sinob Beyinin kızıyla evlenme ha-zırlıklarıyla meşgul oluyor.- bu münasebetle verilen ziyafetler; aynı zamanda evlenme merasimi de yerine getiriliyor.- Kendileriyle ba-nış anlaşması yaptığı hükümdarlar. -Sismond'la hediyeler alıp veriyor.- Cüneyd'in isyanını cezalandırma teşebbüsüne geçiyor.- Aldığı intikam; Anadolu'ya dönmesindeki amaç; Efes'de kabul ettiği elçilik heyeti.- Neticelendirdiği ittifak ve barış anlaşması; Venedik! niçin müstesna tutuyor.- Teke Beyliğinde hâkimiyetini kabul ettiriyor.-Karaman Beyinin oğullarına karşı davranışı.- Germiyan Beyi için tertiplemediği parlak kabul resmi.- Bundan sağladığı yararlar.- Ordularının Sırbistan'da kazandığı başarılar.- Selânîk'e karşı taşanları.- Burasını muhasara altına alması.-Yanya'ya hâkim olduğu dönem.-Kudretinin Arnavutluğa taşması. -Macaristan'la dostluk münasebetlerini kuvvetlendirmeğe karar vermesi.- İbrahim Bey'le arasındaki savaşın sebebi.- Savaş nasıl bitti? - Sigismond'un hiylekâr

politikasının intikamını alıyor.- Branko-viç'in kızıyla evlenme töreni.- Bu hükümdara ve Eflâk voyvodasına karşı başlattığı sefer.- Politikası üzerine düşünceler.- Belgrad'ı muhasara etmesine karar verdiren husus.- Hunyad'ın idaresindeki Macarlar muhasarasının devamına engel oluyor.- Karakterinin değerlendirilmesi.- Oğlu adına tahttan vazgeçtiği dönem.- Tahtı bırakınca dinlemek üzere çekildiği yer.- Ba-nış anlaşmasını ihlâl eden Macar-larla çarpışmak üzere Rumeli'ye dönüşü.- Varna'da aldığı vaziyet.-Sultan'ın savaş sırasındaki davranışı.-Savaşın sonra muharebe meydanını dolaşırken düşündükleri.- Zaferinin delili olarak Bur-sa'ya gönderdiği kesik baş.- İkinci defa tahttan arzusuyla ayrıldıktan sonra çekildiği yer.- Onu yeniden saltanatı ele almaya çağıran şartlar.- Taht iktidarını kullanışı.- He-xamilion'u zaptediyor.- Üzerine yöneldiği şehir.- Onu muhasara ediyor.- Seferinin neticesi

Peloponese.- Hunyad'ın istilâ hareketine karşı çıkmak için topladığı ordu.- Kosava savaşı üzerine ayrıntılı bilgi.-Sultan'ın kazandığı za-fer.-Sultan tarafından İskender Bey'e karşı girilen çarpışmalar; bunların sonuçları.- Bizans tahtına çıkış usûlünü düzenlemeğe ça-ğınlıyor.- Oğlunun evlendiği prenses.- Vefatı.- Sultan Murad'ın değerlendirilmesi.- İmparatorluğunun birçok şehrini güzelleştiren bina ve müesseseleri.- Ordugâhına ve ordusuna getirdiği teşkilât.-Saltanaü döneminin seçkin hukuk ve fıkıh bilginleri.- O dönemde ün sahibi olmuş şâirler, cild II.

Murad in._ - Saltanatı üzerine düşünceler.- Üzerinde tesir ve nüfuzu olan kişiler. - Bu hükümdarın fizik ve moral portresi.- İstanbul'a gelişi.- Gelir gelmez yayınladığı ilk emirname.- İmparatorluğun ileri gelenleri ona tazimlerini arz ediyorlar.- Haremde söylediği sözlerin hadımağalar tarafından yorumlanması.- Kendisi tarafından birliklere ve makam sahiplerine dağıtılan cülus bahşışı.- Muhteşem bir törenle kılıç kuşandığı yer.- Şarab içilmesini yasaklıyor; hangi vesileyle? Emrini geri alıyor; niçin?- Venedik, Fransa, Polonya ve Transilvanya, Avusturya ile diplomatik münasebetleri.- Saltanatının başlangıcında yabancı devlet elçilerinin mâruz kaldıkları baskılar.- Onun döneminde hizmet gören imparatorluğun birinci derecedeki makam sahiplerinin men-şelerine bir göz atış.- II. Philippe ile yaptığı mütâreke.- İngiltere ile münasebetleri kurması.- Kurulmasını emrettiği rasadhâne.-rasadhâne-yi yıktırıyor; niçin? -Veziriâzam'a verdiği devleti yönetme iktidarını kendi elinde toplamaya teşvik ediyor.- İran elçisi

Tokmakhan'ı huzura törenle kabulü İran ile münasebetleri bozma ve savaş açma yolunda kışkırtılıyor. -İmparatorluğunun bu bölümünün

sınırlarında kudretini tesis etmesi hususunda Mustafa'ya verdiği emir.- Sarayındaki entrikalara bir göz atış.- Hoşlandığı eğlence ve meşguliyetler; iyi gelenekler konusunda kendisi tarafından alınan tedbirler.- Oğlu Mehmed'in sünnet düğünü döneminde dış münasebetlerinin mâhiyeti.-Kendisinin sünnet düğünü vesilesiyle emrettiği şenliklerin hikâyesi.- İbrahim'in Suriye'den gelerek sunduğu hediyeler.- 1584'den itibaren Avusturya ile münasebetleri; 1582'den itibaren Polonya ile ilişkileri. -1584'den itibaren Rusya ile ilişkilerinin durumu.- İstanbul'da inşâ ettirdiği dev cüsseli gemi.- 1590da İran'la imzaladığı barış anlaşması.- Polonya krallığında hakimiyet iddiaları; deliller?- 1593'de Rusya ile münasebetlerinin durumu.- Aynı yıl içinde Avusturya ile savaşı-yor.-Saltanatının son yıllarında imparatorluğun payitahtında ve eyâletlerinde yer alan olaylar.-Ölümü dönemi; bu konuda ayrıntılı bilgi.- Karakter ve zekâsının değerlendirilmesi.- Kendisi tarafından yaptırılan yapılar ve kurduğu tesisler.-Saltanatı döneminin seçkin şâirleri.- Saltanatının Özellikleri, cild VII.

Murad IV. (Sultan I. Ahmed'in büyük oğlu).- Tahta çıkışı.- Bu hükümdarın fizik portresi.- Vesayeti altında saltanat sürmeğe başladığı Kadınsultan.-Tahta çıkışı sırasındaki hal ve şartlar.-Saltanatı İdaresinde imparatorluğun durumu.- Bağdad seferinin başarısızlığı sırasında Hafız Paşa'ya karşı hoşnutsuzluğu açığa vuruş tarzı.- Yeniçeri ve sipahilerin Gürcü Meh-

med'e karşı öfkelerinin ona yaşattığı korkular.- İstanbul'daki birçok aşın haller üzerine getirdiği reform.- Boğaziçi'nin Karadeniz girişinde bitirilmesini emrettiği tahkimat.- Veziriazam Husrev Paşa'yı Abaza'ya karşı basanlarından Ötörü mükâfatlandırma tarzı.- Tran-silvanya voyvodası Gabriel Bethlen ile münasebetleri.- Tahtta bulunan hükümdarın vefatında onun yerine geçmek hakkını sağlayan beratı Catherine de Brandeburg'a vermesi.- IV. Murad'ın fizik ve moral portresi.- Gençliğini tehdit eden hastalık.- Bir kasırga günün İstanbul'a getirdiği tehlike.-Kabe'yi yeniden inşâ ettiriyor.- Bazı kimseler Veziriazam Husrev Paşa'nın azli hususunda sipâhilerin isyanını ilham ediyorlar.- Bu şahsiyet üzerindeki kararı.- Evvelkinin devamı olan yeni isyan.- Azle-dimekle tehdit ediliyor; bu husus ta engel olan kişiler.- Recep Pa şa'nın idamını emrediyor.- iktidarı bakımından bu davranışının sonucu.- İstanbul yangınından sonra kahvehanelerin kapatılması fermanı.- İdam yaptımmyla bütün yasağı fermanı.- Fermanlarını kesinlikle uygulatıyor.- İran sınırına doğru orduyla birlikte gidiyor.-Onun geçişinin işareti olan idamlar.- İstanbul'a acele dönüşünün sebebi.- Bu

şartlar altındaki davranışı.- Polonya kralı Vladislas'ın elçisinin huzura kabulü.- Elçiye sert muamelesi.- Polonya'ya karşı savaş hazırlıklarını hızlandırıyor.-Savaşa girdiği dönem.- İstanbul'a dönüşü.- Şarap içenlerin cezalandırılacağını bildiren yeni ferman.-İçki içenlere uygulattığı muamele.- Polonya ile yeni bir barış anlaşması imzalanması., Sertliği üzerine düşünceler.- Saltanatının ilk oniki yılında seferlerinin genişliği.; İran lılara karşı yönettiği sefer.- İmparatorluğu içinde yürüyüşün işareti olan kanlı idamlar.- Dev gücünün delileri.- Ordu içinde yaşama tarzı., Bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi.- Erivan muhasarası.- Kardeşleri hakkında verdiği idam hükmü.-Seferin devamı.- Yeni bir şehzadenin doğum haberini alıyor.- Tebriz'e girişi; bu şehri uğra-tığı âkibet.- Ordunun çekilmesi emrini veriyor.- Diyarbekir'de damla hastalığının önemli bir be-lirtisiyle karşılaşılıyor.- İstanbul'a muzafferâne girişi; Bu münasebetle payitaht kaymakamına yayınlattığı ferman.- bu dönemde, İstanbul'a yerleşen Kayseri ve diğer eyâletler halkı konusunda yayınladığı ferman.- Murad'ın karakterini Tibere'inkiyle kıyaslanması.- Cezalandırılmasını istediği şahıslar.- Yeniçerilerle alâkalı reform tasarıları.- Kardeşlerinden birini yoketti-riyor; niçin? Bağdada karşı yeni sefer.- doktoruna karşı davranışı.-Bağdad surları önünde otağlarını kurdurduğu dönem.- Bu şehrin muhasarası üzerine ayrıntılı bilgi.-Şâh Safi Behadır'a yazdığı mektup.- İstanbul'a zaferle dönüşü.- İran'la yeni barış anlaşması.- Tutulduğu damla hastalığının iyice belirmesi; hayatından endişe duyulması., İyileştğini kutlamak için kendisini verdiği sefahat.- Bunun sağlığı bakımından sonucu.- Hastalığı içinde onu meşgul eden kanlı ve karanlık düşünceler.- Ölümü; fizik ve moral portresi.- Emirleriyle feda edilen kurbanların yüksek sayısı.- En meşhurlarının adı ve makamı., Atlara karşı beslediği sevgi; bu konudaki lüksü.- Annesi ve karısının tesir ve portreleri.- İmparatorluk üzerindeki tesirinin değeri-lendirilmesi, cild VHI, IX.

Murad Paşa (Diyarbekir beylerbeyi).- Avusturya olağanüstü yetkili murahhaslarıyla diplomatik müzâkereler.- Kendisine verilen barış görüşmele ri yapmak görevi; yetkili murahhasların taleplerine verdiği cevap.- Veziriâzamlık makamına yükselmesi.- Bu vesileyle I. Ahmed'den aldığı mektup.-Lâkabı ne idi?- Veziriazam olur olmaz kendisini meşgul eden amaç.-Anadolu âsileriyle uğraşmak için açtığı sefer hakkında rapor.- Karakterini belirleyen ve kendisine 'imparatorluğun kılıcı', hâkimiyetin ihyâcısı* lakablarını haklı gösteren hareketleri.- Sultan'ın Hatt-ı Şeriflerine verdiği cevaplar.- İstanbul'a seferden döndüğü ve muhteşem törenle

karşılandığı dönem.-Sultan Ahmed tarafından karşılanış tarzı.- Avusturya ile başlattığı yeni müzâkereler.- Bu konuda arşidük Mathias'a yazdığı bir mektubun kopyası.- Âsi Muselli  avuş ve Yusuf Paşa'yı ortadan kaldırmak için başvurduğu hiyle.- Etmek i-zâde için uygun gördüğü korkunç ceza.- Projesini uygulamasına engel olanlardan aldığı intikam. -İran seferine hareketi; bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi.- Nasuh Paşa'ya karşı davranış tarzı.- ölümü; mezannın bulunduğ  yer.-Kaabiliyetinin değerlendirilmesi, cild VIII.

Murad Paşa, Bkz. Kara Murad.

Murteza Efendi ( eyh lisl m). -Bu makama y kseli i.-Sultan'ın bu vesileyle kendisine yazdığı mektup.- Bâb-ı  l 'nin hristiyan devletlerle ittifak anlaşması yapması konusunda kendisine sorulan soru; bu soruya verdiği cevap.-III. Osman'ın tahta çıkışı sırasında azledilmesi, cild XV.

Murteza Kulhan (İran şahının elçisi). İstanbul'a ihtişamlı gelişinin  zellikleri: Veziriazam tarafından huzura kabulü üzerine ayrıntılı bilgi, cilt XIV.

Hurteza Paşa (Sultan İbrahim'in büyük mirâhuru).- Karakteri; Buda valiliğinde yerine atandığı z t.- Neutra valisine karşı seferinde Bethlen'e yardımı, Kapdan-i derya Hasan Paşa'ya karşı ihaneti; kaçışı.- İstanbul'a çağırılması; evlenmesi.- Tekrar Buda valiliğine atanması; Bağdad valiliğine atanması;  l m .- Menşei; hakkında ayrıntılı bilgi, cild IX.

Hurteza Paşa (Erzurum beylerbeyi).- Evlendiğı kadını; Bağdad valiliğine atanmasını borçlu bulunduğ  tesir.-Kendisine isyan eden aşiret.- Haleb valiliğine atanma tarzı.- Âsi Abaza'ya karşı aldığı emir.- Bu seferde kendisine kumandanlık veriliyor. Uğradığı yenilgi.- Bu yenilgi ona Veziriâzam'ın güvenini kazandırıyor; başvurduğu bir hileyle âsilerin elebaşısı durumuna geçiyor. -âsileri kılıçtan geçiriyor.- Sultan'ın gönderdiği mükâfat.- Girit adasına sürülmesi; isyan tahrik liliğine kalkışıyor.- Uğradığı âkibet, cild X.

Murteza Paşa (Tirhala beylerbeyi).- Nâdir ş h nezdinde Ahmed Paşa tarafından g revlendirildiğı müzâkereler.- Bu hükümdara karşı açılan savaşa katılıyor, cild XV.

Murteza Paşa ( zi valisi).- Polonya ile yaptığı anlaşma.-Sul-tan'ın kendisini şereflendirdiğı mükâfat.- Husrev Paşa'nın ölüm hükmünü yerine getirmekle görevlendiriliyor.- Görevini nasıl yerine getiriyor.- Evlendiğı prenses.- Musul'da yaptırdığı tahkimat.- İranla savaş sırasında Osmanlı ordusunu topladığı yer.- İstanbul'a  ağırlı-

yor.- İran seferi sırasında IV. Mu-rad ordugâhında yerine getirdiğı

görevler. Halil Paşa'nın idamı hakkında aldığı ferman; niçin?- Sultan'ın emri üzerine Erivan muhasarasına katılıyor.- Bu şehrin valiliğine atanıyor., İranlıların muhasarasına mâruz kalıyor.- Ölümü, cild IX.

Musa (Çanak Han'ın oğlu). Hayatının belirli hareketleri, cild I.

Musa (Osmanlı Padişahı Yıldırım Bâyezid'in oğlu).- Babasının Timur karşısındaki esaretini paylaşıyor.- Timur bir teveccüh olarak, vefat eden Yıldırımın cenânezisini ülkesine götürmek için Musa'yı serbest bırakıyor.- Babasının vefatından sonra İmparatorluğun eyaletlerini ele geçirmek üzere diğer şehzade kardeşleriyle mücâdeleye girişiyor.- Germiyan Beyi tarafından kardeşi Mehmed'e teslim ediliyor.- Mehmed'e, şehzade Süleyman'a karşı harekete geçme teklifleri.- Karakterinin şehzade Süleyman'inkiyle benzerlikleri.-Edirne surları önünde aniden görünüşü.- Kardeşi Süleyman'ın ölümünün intikamını nasıl alıyor;- İktidarının dışa yayılması.- Kostan-taniye (İstanbul)'yı muhasara altına alması.- Ona karşı ordularını birleştiren hükümdarlar.- Tahta çıkışının ilk yılından itibaren zaptettiği yerler.- Kardeşi Mehmed'le arasındaki mücâdele üzerine ayrıntılı bilgi.- Musa'nın sonu, bu hükümdarın değerlendirilmesi, Cild II.

Musaid - Ben - Said (Mekke Şerifi) Azledilmesi; niçin? - Bu konuda İstanbul'a şikayetleri.- Makamın geri verilmesi Cild XVI.

Musa - Halife Bkz. Musa - Çelebi

Musa Paşa (Osmanlı donanması kumandanı) Donanmayı Boğaziçi'ne götürüyor, Sultan İbrahim'in donanmayı ziyareti.- Kansı Şeker-pare'nin nüfuzuyla elde ettiği makam. Girit seferinde Kapdan-ı Derya olarak donanmayı yönetiyor. Savaşa.girişi bu konuda ayrıntılı bilgi.- Ablukaya alındığı Liman. Azledilmesi, Veziriazam oluyor. Bu tayini bozduran kişi, Cild IX.

Musa Paşa (Buda valisi).- Birçok defa bu şehrin valiliğine atandı.- Onun adını taşıyan meydan.-Rakoczy'ye verdiği destek.- Azledilmesi yılı.- Azak kalesinin savun-masıyla görevlendiriliyor.- Bağdad valiliğinde yerini almaya gittiği şahsiyet; nasıl muameleyle karşılaştı? Hal ve şartlar onu valilik makamına getiriyor.- idaresindeki şiddet. Onu İstanbul'a götüren se-beb; hapsedilmesi; ölümü, cild X

Musa Çelebi (IV. Muradın nedimi).- Husrev Paşanın azledilmesi konusunda sipahilerin kendisine karşı gösterdikleri öfke.- Recep Paşanın ona karşı davranışı.- Uğradığı âkibet.- Yararlandığı büyük nüfuz, cild IX.

Muslin . Bu adı taşıyan kumaşın dokunduğu şehir, cild IV.

Muselll Çavuş (Killkya âsilerinin ele basısı). Murad Paşa'n in onu

düşürmeğe çalıştığı tuzak; ölümü, cild VIII.

Musli (basit yeniçeri). - III. Ah-med'i Tahttan indiren isyandaki rolü.-
Uğradığı âkibet, cild XIV.

Musliheddin (yeniçertağası). -Veziriazamın kendisine kurduğu tuzak.-
 Rol sahibi olduğu İsyan hareketi.- Bu şartlar içindeki davranışı.- Sultan
 İbrahim'le girdiği

tartışma.- Sultan'ın öldürülmesine karşı çıkması.-Karakteri hakkında bilgi, cild X.

Mustafa I. (I. Ahmed'in kardeşi). - Kardeşinin tahta çıkışında hayatına dokunulmadı; niçin?-Sultan Ahmed'in vefatında tahta çıkması; moral ve fizik portresi.-Aldığı idari tedbirler; zamanını geçiriş tarzı.- İstifası., Onu yeniden tahta getiren şartlar.- Yeniçerilerin kendisine verdikleri ricanâme.- Tahtın sahibi oluyor.- Cülus bahşişi dolayısıyla homurdanmalar.-Onu tahttan indiren vezir.- Ölümü, cild VIII, IX.

Mustafa II. - Tahta çıkışı (1695).- Sultan II. Ahmed'in cenaze törenine katılması; yayınladığı Hatt-ı Şerif.- Olağanüstü zekâlı bir çocuğa ve babasına gösterdiği lütuf ve alâka.- Scutari sâkinlerinin valilerine karşı şikâyetlerini nasıl karşıladı?- Ordusuyla birlikte Belgrad'a gidiyor.-Tuna'yı geçiyor ve gelip Boriza'da ordugâh kuruyor; orduyu tetikte tutmak için emirler veriyor.- Lugos kalesini zappediyor.- Düzensiz askerî teşkilâtı kaldırıyor ve Bos-tancılara üniforma veriyor.- İstanbul'a zaferle dönüşü.- Basra Arap-lannın İsyanını nasıl yatıştırıyor.-Mekke ve Medine fakirleri lehinde verdiği emirler; çingenelerin gelenekleriyle alâkalı emirname- leri.-Dük de Saxe tarafından muhasara edilen Temesvar'a yardım götürüyor.- Tütün üzerine koyduğu vergiler.- Paralar üzerindeki değişiklikleri; kara hadımlar üzerine koyduğu vergi.- Akdeniz'e gönderilen donanmadaki denizcilerin ücretlerini ödemek için Özel hazineden çektiği para.- Edirne'ye gidiyor ordunun orada toplanması için verdiği emirler.- Sofya'ya varıldığında Dlyarbekir valisine gösterdiği adalet.- Kendisi tarafından yönetilen bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi.- Zenta Savaşının kaybedilmesi üzerine, çekilirken bırakılan eşya ve silahlar.-İngiliz elçisi Paget'nin tekliflerine karşı cevap olarak Sultan'ın kendi- si tarafından yazılmış notlar.- Kar-lofça anlaşmasını imzalamak üzere İstanbul'a dönüyor; bu konuda ayrıntılı bilgi.- Rusya ile imzaladığı anlaşma.- İngiltere elçisine verdiği seçkinlik nişanı.- Mekke fakirlerine gönderdiği hediyeler; Anadolu ve Kırım'da patlak veren kargaşalıklar.- Oğlu Mahmud'un ilk derse başlamasını kutlamak üzere tertiplelediği muhteşem tören.- Av merakı.- Edirne'de kalmasını uzatması ve üç kızı için yapılan

mobilya masraflarının İstanbul halkında uyandırdığı hoşnutsuzluk.- Cebeciler tarafından tahrik edilen isyan sonuçları hakkında ayrıntılı bilgi.-İçinde bulunduğu ümitsiz durum.- Tahta kardeşi III. Ahmed çıkarılıyor.- Kapatıldığı yer.- Ölümü; karakter ve zekâsının değerlendirilmesi, cild, XII, XHI.

Mustafa m. (III. Ahmed'in oğlu).- Doğumunu işaretleyen dönem; aynı adı taşıyan hükümdarlarla alakalı kader anlayışı. Saltanatının ilk hareketinin değerlendirilmesi.- Kılıç kuşanma töreni.-Tahta çıkışını işaretleyen sehâveti.- Bu vesileyle bahşış veren sultanların sonuncusu oluyor.- Tahta çıkışı vesilesiyle elçi gönderdiği devletler.- Tebrik mektubu gönderen hükümdar ve hükümetler. Danimarka ile anlaşma imzalanması.- Kızlarağası çaptırdığı ceza; niçin?- Devleti bizzat idare eder görünmek arzusu.-Lüks aleyhine yayınladığı emirnameler.- Karakteri üzerine düşünceler.- Saltanatı döneminde bası-

lan para.- Dualarda adına niçin Gazi unvanı ekleniyor?- İlk çocuğunun doğumu şerefine verdiği ziyafet.- Lüksü engelleyen kanunlara riâyeti istemekte gösterdiği şiddet.- ilim adamları ve islâm hukuk bilginlerine karşı eksik olmayan koruyuculuğu; başkanlık ettiği ulemâlar meclisi; mecliste görüşülen mesele.- İstanbul'un yollarında ve yollar ağızlarındaki esrarlı gezintileri.- Yapılara karşı aşırı merakı.- Hz. Peygamber'in kabrini cihazlandığı zümrüt.- Prusya kralı II. Frederic ile imzaladığı dostluk anlaşması.- İkinci kızının ve ilk oğlunun doğumlarında yaşadığı sevinç.-Râgıb Paşa'nın vefatından itibaren dış politikasına bir göz atış.- Doğan yeni çocukları.- 1766 depremi dolayısıyla yapılan çalışmalara ve gemi inşaat tersanelerine gösterdiği dikkat ve ihtimam. - Divan toplantılarıyla alâkalı olarak yayınladığı emir.- İşlerin idaresinde gösterdiği sebat.-İmparatorluğundaki doktorlar konusunda yayınladığı emirname.-Rusya'ya karşı açıkladığı karar.- Savaştan Önce cereyan eden müzâkereler.- Avrupa devletleri tercümanlarına tebliğ edilen beyanname.- Seferin açılması töreni.- Gazi unvanını aldığı hal ve şartlar. Polonya aleyhine beyanname.- Bu devlet konusunda uyguladığı politika.- Kendisi tarafından Fransa'ya teklif edilen ittifak.- Diplomatik müzâkereleri üzerine bir göz atış.- Ulemânın kudretini ve Sultan'ın kudretsizliğini isbatlayan olay.- Savaşın tekrar başlaması konusunda kendisi tarafından valilere ve askerî birliklere gönderilen tebligat.- Yakalandığı hastalık.-Birliklerinin yenilgisi haberi üzerine duyduğu öfke.-Şeyh Yasincizâde'nin ölümünün ruhunda meydana getirdiği karışıklık.- Vefat sebebi olan hastalığı.- Şahsının ve saltanatı döneminin değerlendirilmesi.- Ciltçilik sanatını Öğrenmişti, cild XV, XVI.

Mustafa III. (camii). Tamamlandığı dönem; orada görülen türbesi, cild XVIII.

Mustafa, Bkz. Kara Mustafa Paşa.

Mustafa (IV. Murad'm nedimi).-Menşei; yararlandığı nüfuzu; eski efendisi Hasan Paşa'nın ölüm kararını alıyor.- Abaza'ya karşı beslediği kin.- Sultan'ın ona tanıdığı seçkinlik.- İtibârının süresi.- Kendisi hakkında ayrıntılı bilgi.- Ölümü, cild X.

Mustafa (Kara Mustafa Paşa'nın oğlu). 1736'da İran hükümeti katında elçi olarak atanıyor, cild XIV.

Mustafa (II. Mehmed'in oğlu).-Uzun Hasan'la savaşa giden babasının ona yazdığı mektup.- Yusuf-ça Mirza'ya karşı zafer kazanan babasının ona yazdığı mektubun içeriği.- Uzun Hasana karşı seferden dönen babasının ona verdiği görev.- Karaman hükümdarlarına karşı savaş sırasında şehzade Mustafa'nın sağlık durumu.- Öldüğü yer, cild III.

Mustafa (II. Muradın kardeşi).-Bu şehzadenin imparatorluk tahtı üzerindeki iddiaları.II. Murad tarafından İstanbul muhasarasının kaldırılmasındaki tesiri.- Bizans imparatorunu ziyareti.- İznik'de atlattığı tehlike; kurbanı olduğu ihanet.- Ölümü; mezarının bulunduğu yer, cild II.

Mustafa (Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu).- Kendisine verilen valilik; babasının elini öpmek üze-

re huzura kabul edildi.- Babasının İran seferine hareketi sırasında idaresinde bulunan bölge.- Babası kendisini Amasya valiliğine naklederek tahsisatını da arttırdı.-İhtirâsın babasında uyandırdığı güvensizlik.- Veziriazam1 m şehzade Mustafa aleyhinde verdiği rapor.- idam edilmesi olayı.- Gömüldüğü yer.- Ölümünün sebep olduğu üzüntü; şahsiyet ve kaabiliyetinin değerlendirilmesi, cild V, VI.

Mustafa (eski Aydın Beyi'nin torunu).- Cüneyd'e karşı verdiği Aydın konusundaki savaş.- Savaşın onun bakımından sonucu, cild

II.

Mustafa Ağa (II. Mustafa saltanatı dönemide çavuşbaşı). Damadı olduğu Veziriazam.- Venedik cumhuriyetinde bir görevle vazifelendiriliyor, cild XIII.

Mustafa Ağa (III. Mustafa'nın mirahûru). Kahire'deki görevinin konusu.- Mekke'de.- Ölümü, cild XVI.

Mustafa Bey (Davud Paşa'nın oğlu) . Yavuz Sultan Selim'in ona verdiği valilik; ihaneti, cild IV

Mustafa Bey (Karaman oğlu).-Bâyezid Paşa tarafından esir edildi; II.

Mehmed'in huzurundaki yemini.- Bu hükümdarın âlicenab davranışı; bu beyin ihaneti, cild II.

Mustafa Bey (Köprülü Ahmed Paşa'nın kardeşi).- 1663 Macar seferine katılması .- Kubbe vezirliğine atanması, cild XI, XII.

Mustafa Bekri (halk adamı). Bir sarhoşluk gününde IV. Mu-rad'a garib ikramı; Sultan'ın masa arkadaşlarından biri olmayı neye borçlu? Cild IX.

Mustafa Bolevt (Rumeli Kadı askeri). - Şeyhülislâmlığa atanıyor.- Deli Hüseyin aleyhinde Köp-rûlü'nün ondan istediği fetva; reddetmesinin sebebi.- Anadolu âsilerine karşı fetva veriyor.- Azlini ve sürgüne gönderilmesini gerektiren sebepler, cild XI.

Mustafa Daltaban (Rumeli beylerbeyi).- Adına eklenen lâkab; 1696 yılında Temeşvar'da gösterdiği cesaret.- Valisi olduğu Diyarbe-kir halkının kendisini suçlamaları; Sultan'ın kendisine verdiği cezâ.-Bornie valiliği için sürgünden getirilmesi,- Akınlarında verdiği zararlar.- Hakkında biyografik ayrıntılı bilgi.- Anadolu'da bir isyanı bastırmak için topladığı ordu; elde ettiği basan.- Veziriâzamlik makamına atanıyor; karakteri hakkında düşünceler.- İstanbul'a gelirken yol üzerinde karşılanması.- Aldığı ilk idarî tedbir.- Yayınladığı sert emirname.- Gerçekleştirdiği reformlar.- İntikam duygulanna kendisini kaptırıyor.- Kırım'da ortaya çıkan va makamından düşmesini hazırlayan olaylar.- Şeyhû lislam'ı zehirlemeyi tasarlıyor; niçin? - Azledilmesi; ölümü, cild XII, XIII.

Mustafa Lefkell.

Veziriâzamhğa atanıyor; niçin? -Azledilmesinin sebebi, cild VIII.

Mustafa EbulmeyAmln (III. Mehmed saltanatı döneminde ka-diasker).- Şeyhülislâmlık makamına atanması.- Veziriazamla arasındaki dostluğu bozan sebepler, cild VIII.

Mustafa Efendi (Medine kadısı).- Güç şartlar içinde Şeyhülislâmlık makamına getirilmesi, cild XIV.

Mustafa En-Neşşar (Yemen va-

lisi).- Niçin Testere lâkabını aldı? tik olarak beylerbeyi unvanını alıyor.- Azledilmesinden sonra katıldığı sefer.- Ozdemir Paşanın onu görevden uzaklaştırması. .Yemen eyâle- tinde kervanlar düzenliyor; valiliği kendisine bıraktığı şahıs, cild VI.

Mustafa Kaplan, bkz. Kaplan Mustafa.

Mustafa Kuloğlu (IV. Meh-med'in nedimi). Bu vazifede yerine geldiği zât; doğumu; Sultan'ın lutûflanni neye borçlu? Cild XI.

Mustafa Paşa. Bkz. Bahir Muştanı Paşa.

Mustafa Paşa, Bkz. Bostana Mustafa Paşa.

Mustafa Paşa» Bkz. Lala Muştanı Paşa.

Mustafa Paşa, Bkz. Muştanı Sokuüü.

Mustafa Paşa (Rumeli beylerbeyi). - II. Bayezid'in kendisine papa VIII. Inneocent katında bir görev vermesi.- Şehzade Cem nezdinde yerine getirdiği görev; menşei.* n. Bâyezid döneminde Lepanto mu-hasarasındaki kumandanlığı.-İnşâ ettirmekle görevlendirildiği donanma.- Yükseldiği makam.-1509 depremi sırasında İstanbul'daki konağında enkaz altında kalarak Ölenlerin sayısı.- II. Bâyezid tarafından velfahd tâyin edilen şehzade Ahmed'i karşılamakla görevlendirilmesi.- Hangi vesileyle? - Veziriâzamhğa atandı.-Semendra'da, idarenin Selime verilmesi görüşmelerinde Yavuz'un lehinde olmayan müdâhalesi.- Selim1 İn ondan şüpheleri; bu şüpheleri doğrulayan hareketleri.- Ölümü.- Bu kişi üzerine aydınlatıcı bilgiler, cild III, IV.

Mustafa Paşa (Kanunî Sultan Süleyman'ın beşinci veziri).- 1565 'de idare ettiği Malta muhasarası sırasındaki yaşı; menşei.- Ordusunun kuvveti.- Muhasara harekâtı.-II. Selim tarafından emekliliğine izin verilmesi. Hacca gitmeden Önce yaptığı hazırlıklar; ölümü, cild VI.

Mustafa Paşa (defterdar).- Veziriazam Hurev Paşa'ya karşı tertiplenen ve kendisinin katıldığı sui-kasd.- Sipahilerin kendisini hedef alan öfkesi.- Kaçmak mecburiyetinde kalıyor.- Uğradığı âkibet, cild IX.

Mustafa Paşa (yeniçeriağası).-Kendisinin de katıldığı zâlimce görev.- Bundan ötürü aldığı mükâfat.- Avusturyalılara karşı 1684 savaşındaki davranışı.- Orduya verilen seçkinlik madalyalarından payı bulunmasına rağmen gözden düşmesi.- Veziriâzamhk makamında yerine atandığı şahıs.- Paraların İmâline ve vergilerin dağılımına getirdiği değişiklik.- Azledilmesi.- Sürüldüğü yer.- Ölümü, cild XII.

Mustafa Paşa (Veziriazam KÖp-rülü'nün damadı). Kapdan-i derya makamında yerine atandığı şahıs, cild XI.

Mustafa Paşa (I. Mahmud saltanatı döneminde başmirâhûr).- Veziriâzamlık makamında yerine atandığı şahıs.- Tahtı tehdit eden tehlikeleri savuşturmakta gösterdiği bilgiçlik.- Devletin asayiş ve refahını sağlamakta gösterdiği dikkat.- III. Osman olayı sırasında azledilmesi.- Yeniden

Veziriâzamhk makamına geliyor; azlinden sonra bulunduğu ma-kani.- Azledilmesi, cild XV.

Mustafa Paşa (küçük), Bkz. Küçük Mustafa Paşa.

Muştanı Paşa (m. Ahtned saltanatı döneminde nişancı).- Evlendiği prenses.- Bu münasebetle yapılan tören ve şenlikler, cild XIV.

Mustafa Paşa (Kanunî Sultan Süleyman'ın veziri).- Menşei; Sul-tan'la akrabalığı; yaptırdığı câmi.-Kanunî'nin Macarlara karşı açtığı savaşa katılması.- Rodos muhasa-rasındaki görevi.- Bu konuda ayrıntılı bilgi.- Mısır valiliğine atanıyor.- Bu ülkeye birlikte gittiği donanma.- Bastırdığı isyan.- İstanbul'a çağırılıyor; niçin?- Menşei.-Kendisini Veziriazam İbrahim Paşa'dan ayıran eksikliği.- Macar seferine katılması.- Ölümü, cild V, VI.

Mustafa Paşa (IV. Mehmed'in veziri ve nedimi).- Bir hastalık münasebetiyle Sultan'm kendisine gösterdiği alâkanın delilleri.- Ba-badağında Sultana muhafızlık ediyor., Evlendiği prenses.- Bu münasebetle düzenlenen tören ve şenlikler.- Şartlar kendisini Kap-dan-ı derya makamına yükseltiyor.-1684 'de Venedik cumhuriyeti ve müttefikleriyle yapılan savaşta donanmayı arttırmak için aldığı tedbirler.- Donanma kaptanlarına karşı zulüm derecesine varan sertliği.- Davranışından Ötörü elde ettiği şöhret.- Ölümü; yerine getirilen kişi, cild XI, XII.

Mustafa Rı«a Efendi (Nakşibendi şeyhi). Lâkabı ne idi? Vefatı döntmi; yazdığı eserler, cild XV.

Mustafa Sokullu (Veziriazam Mehmed Sokullu'nun yeğeni).-Kendisine verilen valilik; istilâ ettiği ülke; niçin? Şöhretini neye borçluydu; birbiri peşi sıra yükseldişi makamlar.- Hırvatistan seferi hakkında ayrıntılı bilgi; zaptettiği şehir.- Buda valiliğine atanıyor.-

Ölümü; bu şahsın değerlendirilmesi, cild XI, XII.

Mutahher (Seydiyeliler imamının oğlu).- Sebid valisine hücum enirini babasından alıyor; yenilgiye uğraması., Özdemir Paşa onun kuvvet ve mezhebine karşı gayret sarfediyor.- Ona verdiği berat valil-ğe sükûnet getiriyor.- Yemende bir isyana öncülük ediyor.- Basanlar kazanıyor; halife ve emir'ül-mümi-nin ilân ediliyor.- Türklere karşı sürdürdüğü mücâdele üzerine ayrıntılı bilgi.- Karşılığında başarı elde edebildiği şartlar, cild VI.

Muzaffer (hanedanı).-Başlangıcı ve sonu denemi.- Hüküm sürdüğü ülke.- Hükümdarlarının âkibeti, cild II.

Muhlenbacher. Bu şahsiyet üzerine ayrıntılı bilgi; yazdığı eser, cild II.

Munch (kot de; Rus feld-mare-şalı).- Tatarların hanının Rus topraklarına geçmesine karşı çıkmak için yaptığı hazırlıklar.- Bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi.- Onun Kı-nm'dan geçişinin işareti olan zulüm ve yıkıntılar.- Seferin devamının hikâyesi.- Müteakib seferin sonuçları.- 1739'da yönettiği harekât, cild XIV.

Munich. Bu şehrin sahib bulunduğ meraka değer şeyler ve elyazma eserler, cild XIII.

Munkacs (Macar şehri) . Önemi; Avusturyalıların hâkimiyetine düşüyor; orada bulunan dosyalar, cild XII.

Murray (lord).- İstanbul'da İngiliz elçisi olarak yerine atandığı şahıs.- Sultan ve Veziriazam için hükümdarından aldığı mektupların mevzuu; Sultan'ın huzuruna kabul isteği reddediliyor.- M. d'Ob-

reskofTun serbest bırakılması talebinde bulunuyor.- III. Mustafa'nın Rusya ile savaşında hükümetinin arabuluculuğunu değerlendirmek için Bâb-ı Âlî nezdinde gayret sarfediyor.- Reisefendi (Hariciye NâzırıJ'den bu konuda aldığı cevap.- Bâb-ı Âlî ile Avusturya arasındaki yardım anlaşmasının sırrını ele geçiriyor.- Başarısından yararlandırma tarzı, cild XVI.

Mursal (Akça Kocanın silah arkadaşı).- Kara lâkabını ona aldirtan sebep; Ele geçirdiği yerler; buraların kendisine timar olarak verilmesi şartı.- Türklerin hâlâ onun adıyla andıkları gemi tipi, cild I.

Musiki . - Doğuluların savaş musikisi bestesi.- İranlılarıki üzerine düşünceler.- IH. Ahmed saltanatı döneminde Türklerinki üzerine düşünceler, cild I, VI, XIV.

Müslümanlar.- Saltanatı döneminde tarihlerini yaygınlaştırdıkları hükümdar.- Bu topluluğun savaşlarının tarihî kronolojisi, cild I.

Myrçe (Pierre; Eflâk voyvodası). - Zincire vurulmuş bir halde İstanbul'a götürüldü; niçin? Sultan II. Selim'i kararından vazgeçirmek için başvurduğu çâreler.- Nasıl muâme- le gördü? Ölümü, cild VI.

Myrçe (Eflâk prensi). Bâyezid'den sonraki şehzadeler mücâdelesinde Musa Çelebi'yi destekliyor., I. Mehmed'den elde ettiği barışın şartları.- Mustafa'nın Osmanlı İmparatorluğu tahtı üzerindeki iddialarını destekliyor.- Bu yüzden ülkesinin üzerine baskı ve tahribatı çekiyor, cild II.

Myzapur (Hindistan'ın şehri). Timur tarafından zâlim bir kaderin kurbanı haline getirildi, cild İL

Mytilene (burnu). 1698'deki

Osmanlı donanması ile Venedik donanması arasındaki deniz savaşı bu mahalde cereyan etti, cild

XII.

N

Naalî (camii). İnşâ ettiricisi; adını borçlu bulunduğu özellik, cild XVIII.

Nadir Kulihan, Bkz. Nâdir Şah.

Nâdir Şah. Doğduğu eyâlet; hakkında ayrıntılı bilgi.- İran şahına karşı

sesini yükseltmek için ele geçirdiği fırsat; bu hükümdarı tahttan indiriyor; kimin lehine?- Birinci Mahmud'a gönderdiği mesaj; Türklere karşı başladığı savaş.- Bu savaşın harekâtı.- -Osman Paşa tarafından tam bir yenilgiye uğratıldığı savaş.- Bu Paşa'ya karşı 1732'de kazandığı zafer.- Osman Paşa ile arasındaki benzerlik.- Ve- ziriâzam İsmail Paşa'ya yazdığı mektup.- Zafer kazanmış ordularını Türkiye sınırlarından çektiren şartlar.- Ahmed Paşa ile Nâdir arasındaki barış.- Nâdir'in barış konusunda Veziriazam Hekimoğlu Ali Paşa'ya hitaben yazılmış iki mektubunun muhtevası.- 1734'de savaşın yeniden başlaması; Nâdir'in basanlarının devamı.- Nasıl İran Şahı ilân edildi?, İsteddiği reformlar.- Onun tarafından İstanbul'a gönderilen elçi.- I. Mahmud'la yaptığı anlaşma. Bâb-ı Âlî'ye gönderdiği yeni elçi.- Elçiye verdiği görevin konusu. -Nâdir, Bâb-ı Âlî'ye karşı savaşa tekrar başlıyor.- İddiaları.- Kendisi tarafından Türklere karşı yönetilen harekât.- I. Mahmud'un gönderdiği elçiyi kabul ediş tarzı., Kendisi tarafından daha önce bildirilen ba-nş şartları.- İmzaladığı anlaşma. -Nâdir'e karşı Erivan isyanı; ölümü, cild XIV, XV.

Nailî Abdullah Paşa.-

Veziriâzamlık makamında yerine atandığı şahıs; kendisi hakkında ayrıntılı bilgi. İdareyi ele almasıyla yapılan atamalar ve değişiklikler.- Azledilmesi.- Arzusu olan hac farızası; ölümü, cild XV, XVI.

Nakib'ul-Eşrâf. Bu makamın mâhiyeti; lağvedildiği dönem, cild III.

Nakkaş Mustafa Paşa (Mısır valisi).- Valiliğine giderken Öldürülmesi emrini aldığı prens.- Kubbe vezirliğine atanıyor; kendisi hakkında ayrıntılı bilgi, cild X.

Nakkaş Paşa.- Anadolu'daki â-silerle mücâdele için İstanbul'dan gönderiliyor; Kalenderoğlu'na karşı kazandığı zafer.- Ölümü, cild VIII.

Nani (Venedik elçisi).- Devlet adamı olarak değeri; ailesinin sahib bulunduğu meşhur para ve el-yazmalar koleksiyonu; Sultan'ın onu huzura kabul edişi.- Gerçekleştirmeyi başardığı ticaret anlaşması.- Diplomatik görevi içinde ispatladığı kaabiliyeti, cild VIII.

Napoli «(krallığı). Osmanlı müdâhalesi karşısında davranışı, cild III.

Napoli di Romanla (Yunanistan'ın şehri).- Menşei; Osmanlılar tarafından muhasara edildiği dönem; topografik durumu.- Buranın önemi; boşuna hücum eden hükümdarlar; Kanunî'nin gayretleri karşısında direnmesi, cild V.

Napoliler.- Bâb-ı Âlî ile 1740'da imzaladıkları dostluk anlaşması, cild XV.

Nazif Efendi (imparatorluk tarihçisi). - Abdullah Nailî Paşa hakkında

yazdığı övgü, cild XVI.

Nassireddin (doğulu ünlü gökbilimcisi). İlme kazandırdığı müşâhade metodu; mezannın bulunduğu şehir, cild II.

Nassireddin Hoca, Akşehirli

(Türk mizahçısı).- Timur'un icrââtına karşı iğneli sözleri.- Kendi açısından bunların sonuçları, cild II.

Nasuh Paşa (III. Mehmed'in eski mirâhuru).- Azlediliyor; ne vesileyle? Veziriazam Hasan Paşa'ya götürdüğü Sultan'ın mektubu.- Atandığı makam.- Uzun Halil'e karşı hücumla geçmek için birliklerinin Anadolu Beylerbeyi'ninkilerle birleşmesi.- Savaşın verildiği yer; Osmanlılar bakımından neticesi.- Mağlubiyetini haklı göstermek için Sultan Ahmed katında teşebbüsleri.- Sultan bizzat sefere çıkma kararı veriyor.- Bu sefer sırasında savunmakla görevlendirildiği sınırlar.- Anadolu âsilerine karşı birlikte harekâta bulunduğu Veziriâ- zam'ın bu kusur karşısındaki davranışı.- Gönderildiği yer.- Sultan Ahmed'den Vezirlâzamlık makamını istiyor; bu isteği karşısında Sultan'ın davranışı.- Veziriazam olarak atanıyor; İran seferine katılan askeri terhis ediyor.- Prensesin ölümünün sebep olduğu matem.- Sultan'la cirit oynadığı yer; mâruz kaldığı tehlike.- Meşgul olduğu devlet idaresiyle alâkalı hareketler.- Sultan'dan defterdar Etmekçizade'nin idam kararını almak için başvurduğu hile.- Tran-silvanya konusunda Avusturya imparatoru Mathias'a yazdığı mektup.- Veziriâzamlıktan uzaklaştırılmasının sebepleri.- Bu şahsiyet üzerine ayrıntılı biyografik bilgi.- Ölümü.- Bıraktığı büyük servet, cild VIII.

Nasuh Paşa (hacılar kervanı şefi).- Suriye'de benimsediği rol; şahsı üzerine ayrıntılı bilgi., Uğradığı âkibet, cild VIII.

Nasuh Paşazade, Bkz. Hüseyin Nasuh Paşazade.

Nassy (jiseph), Bkz. Miguez (Zuan).

Navanin (Yunanistan'ın şehri).- Eski ve çağdaş hâtıralar orada buluşurlar.- Limanın tasviri.- 1687 de Venediklilerin hâkimiyetine düştü, cild XII.

Nozos (Sikladdlardan ada).- Barbaros'la imzaladığı anlaşma; Osmanlı amiralinin adaya karşı davranışı.- Bu ada hakkında ayrıntılı tarihî bilgi, cild V.

Nazif Efendi (İran hükümeti katında Osmanlı elçisi).- Şah tarafından kabul ediliş tarzı.- Bu hükümdarla imzaladığı anlaşma, cild XV.

Nefî (Osmanlı şâiri). Doğduğu yer; kaabillyeti; hakkında ayrıntılı bilgi; uğradığı âkibet; niçin? cild IX.

Nelpperg (kont de; Avusturyalı feld-mareşal).- 1738'de Avusturya'nın

Türlere karşı açtığı savaşı katılıyor.- 1739 savaşında oynadığı rol.- Barış anlaşması konusunda Bâb- ı Âlî, Avusturya ve Rusya arasında katıldığı müzâkereler,-Bu vesileyle gözden düşmesi.- Bu şartlar içinde davranışını açıklayıcı mektup, cild XIV.

Neophytus (keşiş). İmparator tarafından verilen parayı Kostan-taniye surlarının tamirinde kullanıyor, cild H.

Nepluleff (Rusya'nın İstanbul elçisi).- III. Ahmed hükümetinin ona yönelttiği şikâyetler.- Rusya lehinde ileri sürdüğü iddialar.- Osmanii tam yetkili murahhaslarıyla İran konusundaki müzâkereleri., İran'la alâkalı olarak 1724'de imzaladığı taksim anlaşması.- I. Mahmud'un tahta çıkışında tebrik göreviyle İstanbul'a gönderiliyor. -İstanbul'da Kırımlıların İran'a doğru yürüyüşe geçmelerini protesto ediyor.- Rusya'nın İran'la münasebetlerinden bahsederek Bâb-ı Âlî'ye muhtıra veriyor.- Politik davranış; ölümü, cild XIV, XV.

Nesil (Osmanlı tarihçisi).- Yazdığı eser.- Türkmen kelimesinin yapısı üzerindeki kanaati.- Kanaatinin tarihte ehemmiyeti.- II. Bâyezid'in onu yazmakla görevlendirdiği eser; İdi s' in k iyi e kıyaslama-ı olarak kaabilyletinin değerlendirilmesi.- Ne olduğu, cild I, II, IV.

Nesefi (İranlı yazar). Yazdığı eser; ölümü dönemi, cild I.

Nesim, Bkz. Amadeddin.

Nesturiler. Mezheplerini Roma kilisesinden ayıran özellikler, cild VII.

Neuhoeusel (Macaristan kalesi).- 1663 yılında Türlere karşı direndiği muhasara.- Teslim olması.- Bu kale üzerinde ayrıntılı tarihî bilgi.- 1685de Türler bu kalede Avusturyalılar tarafından muhasara edildi.- Savunmalarının tükenip erimesi.- Bu şehrin tekrar Hristiyanlık âlemine kazandırılmasının sebep olduğu sevinç, cild XI, XII.

Neustadt (Avusturya şehri). -1683 seferinde Türlerin istilâsına karşı koyuyor.- Türlerin, bugün şehir arşivlerin muhafaza edilen uyarılarıyla tescil oluyorlar, cild XII.

Neren (kont de), Bkz. Jean-sans-Peur.

Nevres (Osmanlı şâiri). Yazdığı eser; İstanbul'dan sürülmesinin sebebi; ölümü, cild XVI.

Nesir (kızlarağası).- Bıyıklı Mustafa Paşa'nın iktidardan düşmesini tahrik ediyor.- Kendisi de azlediliyor.- Eski makamını elde ediyor.- Kendisi hakkında ayrıntılı bilgi, cild XIII.

Nice. - Türk ve Fransız birleşik donanmalarının ortaklaşa muhasarası ve şehrin karşı koyması.-Osmanlılarda bu şehrin yaygın şöreti, cild V.

Nıcee (İznik) (Anadolu şehri).-Şehri savunan surlar; Osman'ın bu kaleye karşı düşmanca gösterileri- Şehrin içinde bulunduğu durum.- Osmanlı tarihçilerinin şehrin zabtı için gösterdikleri Önem.-Teslim olması konusunda ayrıntılı bilgi.- Teslimin gerçekleştiği tarih; haçlı ordusu tarafından şehrin muhasarasının hikâyesi.- Şehre tarihî açıdan bir göz atış, cild I.

Niemirow (kongresi), Bkz. Conges.

Niklnse (Syrmie'nin kasabası).-Menşei; insanların cesareti.- Kadınların şıklığının dikkate değer özelliği, cild XIV.

Nikosle (Kıbrıs adasının payitahtı).- Evvelce şehrin adı neydi?- Şehrin kurulmuş olduğu yer; bu şehir hakkında ayrıntılı bilgi.-İkinci Selim saltanatı döneminde şehrin Türkler tarafından mu-hasası sırasındaki muhafızlarının kuvveti.- Düşüşünün adanın diğer şehirleri üzerindeki tesiri, cild VI.

Ni1 (Mısır nehri). Nehrin taşkın yapması vesilesiyle kutlama şenliği hakkında ayrıntılı bilgi, cild IV.

Nizami (İran Şairi).- Sanat kaabiliyeü.- eserleri, cild VII.

Nişancı Ali Paşa Bkz. AU Paşa (Nişancı).

Nişancılar. Bu makam sahiplerinin yaptıkları işin mâhiyeti; bu konu üzerinde ayrıntılı tarihi bilgi, cild III.

Nissa (Bizans imparatorluğu şehri).- Önemi; I. Murad'ın hâkimiyeti altına düşüyor.- Bu yer hakkında tarihî ayrıntılı bilgi.-1689'da Avusturyalılar tarafından alınışı.- Müteaklb yıl Veziriazam Köprülü Mustafa Paşa tarafından geri alındı.- Bu şehirden Belgrad'a giden yol hakkında Cafer Paşa'nın aldığı emir, cild I, XII.

Nizam-ı Cedid.- Bu müessesenin ne olduğu.- Bunun Macaristan'ın kaderi üzerindeki tesiri.- Ayrıca reayanın kaderi üzerine getirdiği sonuçlar, cild XII.

Nizamul-Mülk (Sultan Alparslan'ın veziri). Bu hükümdarın idaresinin Övgüsü; yazmış olduğu eserler; ölümü, cild I.

Nizibin (Mezopotamya'nın eski başşehri).- Bu yer hakkında ayrıntılı tarihî bilgi.- Kurulmuş olduğu yer; bugünkü görüntüsü; Cinistan adı ona nereden geliyor? Ona verilen diğer ad.- Civarında dikkati çeken özellikler, cild IV.

Nogay Paşa (Haleb valisi). Abaza'ya karşı düzenlenen seferde Veziriazam Husrev Paşaya işbirliği suretiyle yaptığı yardım.- Ölümüne mahkûm ediliyor; niçin? cild IX.

Nointel (Ollier; marki de; Fransa'nın İstanbul elçisi).- Payitahta geliş dönemi.- Muhteşem bir törenle elçilik sarayına girmesi.- Görevinin konusu.-

Veziriazam tarafından huzura kabul tarzı., Sultan

tarafından huzura kabulü.- Gerçekleştirmeyi başardığı anlaşma.-Ege denizinde elde ettiği arkeolojik zenginlikler, Antiparos mağarasını gezmesi üzerine ayrıntılı bilgi.-1677'de Avusturya ile alâkalı olarak kendisine verilen görev. -Vezirâzam'la anlaşmazlığı, cild XI, XII.

Normandlar. Pares muhasarasında kayıklarıyla yaptıkları, cild I.

Notaras (Lucas; büyük amiral).- II. Mehmed'in Kostantaniye muhasarası ânında Cenevizli kumandan Giustiniani ile aralarında çıkan kavgâ.- Şehre hâkim olan muhasara kuvvetleri tarafından tutuklandığı ân.- Şehri düşüren hücumun bir gün öncesinde işgal ettiği makam.- İstanbul fâtihî II. Mehmed tarafından sorguya çekilmesi.- Bu hükümdarın kendisine karşı iyiliksever davranışı. -Hükümdara sunduğu hediye. -Kendisinin ve ailesinin acı sonları-nın sebebi, cild II.

Nuhavend (İran şehri).- III. Ah-med saltanatı döneminde Türklere teslim olması kararındaki tesir; şehri ünlü yapan zafer.- Adının ifâde ettiği mânâ, cild XTV.

Numan (Sultan III. Mustafa'nın kardeşi). Genel bir üzüntü sebebi olan ölümü, cild XIV.

Numan Köprülü Paşa, Bkz. Köprülüzâde Numan.

Numan Paşa (Kefe valisi).- İktidarı döneminde azledilerek Midilli'ye gönderildiği Veziriazam; vezir makamım geri almasını borçlu bulunduğu kişi.- Evlendiği prenses, cild XIV.

Numan Paşa (Trabzon valisi)., Ahıska valiliğinde yerine atandığı kişi; bu şartlar içindeki davranışı.-

Şam valiliğine atanıyor.- Ahlâkı bakımından tanınışı; Bükreş kongresinin dağılmasından sonra Ruslara karşı başlayan savaşdaki rolü.- Gözden düşmesi; niçin? Cild XVI.

Nur - Bânu (III. Muradın annesi).- Oğlu üzerindeki tesiri.- Ölümünden önce oğluna tavsiye ettiği kadın, cild VII.

Nureddîn (büyük atabey).- Yararlandığı şöhreti; kurucusu olduğu yapı ve akademiler; ahlâkını belirleyen özellikler, Cild IV.

Nureddin (emir-şeyh).- Timur'un saltanatı döneminde görevi ne idi? Buharî, Fenarî ve bilgin Mehmed Cezerî gibi din ve ilim adamlarına karşı Ankara savaşı sonrasında gösterdiği muamele tarzı.-Kutabia'ya giderek yerine getirdiği görev, cild II.

Nureddîn (şeyhler şeyhi). Ölümü dönemi; sahip bulunduğu evlialık şöhreti; cenaze töreni; gömüldüğü yer, cild XV.

Nureddin Abdurrahman Isfe-rayin  (Bağdadlı  nl  hukuk bilgini).- Timur katındaki elçilik görevi, cild II.

Nuri Osman  (camii). Tamamlanıp ibâdete açılış dönemi; mimar sinin karakteri, cild XV.

Nur-S o fi (Karaman soyundan Bey). Soyağacı, cild I. tabloda.

Novorberda (Sırbistan  hri). -Burası  zerine ayrıntılı bilgli.- II. Mehmed tarafından kurulan muhasara, cild III.

Novianlar. Tatarların bu adla andıkları hükümdarlar, cild II.

Nyar  (Laurent; Szolnok kumandanı). Bu kale muhafızlarını kendisine karşı duydukları al altına duygusu; karakter ve ahlâkî üzerine düşünceler, cild VI.

O.

ObeyduUah Mehdi. Afrika'da kurduğu halifelik, cild I.

Obeydullah (Özbeklerin hanı).-Kanunî'ye yazdığı mektup.- Men-sub bulunduğu hanedanın tarihçesi., H kimiyetinde bulunan ülke, cild IV.

Obreskoff (Alexis Mihailoviç; İstanbul'daki Rus elçisi).- Bâb-ı   'ye verdiği nota; Kendisine Veziriazam cevap veriyor; hükümdarı adına  ik yetleri.-Kendisi tatmin ediliyor. Polonya milliyetçilerine karşı hazırlıkları.-İstanbul'daki ikameti sırasında politik davranışı.- III. Mustafa'nın Rusya'ya karşı savaşından önce müzâkere ve diplomatik notalar te tisindeki rolü. -Veziriazam'ın kendisini huzura kabulü; bu konuda ayrıntılı bilgi.- Elçi Yediku-le'ye hapsediliyor.- Mahpus tutulması hakkında Veziriâzam'a  ik yeti.- Serbest bırakılması.-Fok an kongresine gönderilmiş tam yetkili murahhas olarak Ya   hrine gelişi. Toplantıların konusu.- B kre  kongresinde müzâkereleri açmakla görevlendiriliyor.- Bu konuda ayrıntılı bilgi.-Teklif ettiği şartlar ve bunlardan kabul edilenler.- Bu  artlar içindeki davranış ve tutumu.- Görüşmelerin ayrıntılarını kaydettiği mektup.- Kongrenin dağılması, cild XVI.

Och ali, Bkz. Oulouc Ali.

Oczakov (Azak). Rusların feldmare al M nch' n kumandasındaki muhasarası, cild XIV.

Odalık. Bu kelime nereden geliyor? Mânâsı, cild X.

Oettingen (kont de Avusturya tam yetkili murahhası).- Karlofça görüşmelerinde oynadığı rol.- 1699 yılında İstanbul'da Bâb-ı    katındaki elçiliği.- M iyyetini oluşturan kişiler hakkında ayrıntılar.- II. Mustafa'ya sunmakla görevlendirildiği hediyeler.- Görevinin konusu.- Almayı başardığı fermanlar; bunların muhtevaları, cild XII, XI-II.

Ofen (Buda) (Macaristan'ın payitahtı).- II. Louis'nin mağlubiyetinden sonra Kanun! Sultan Süleyman'a boyun eğiyor.- Sultan tarafından şehrin sakinlerine bahşedilen himaye.- Şehirde çıkan yangınlar. Şehir Arşfdük Ferdi-nand'dan Kanunî tarafından tekrar almıyor. Guillaume de Roggen-dorf un sonuç getirmeyen muhasarası.- Buda'nın Osmanlı şehri olduğu dönem. İşgali hakkında ayrıntılı bilgi.- Şehrin 1699'da geçirdiği yangın.- Viyana muhasarasının kaldırılmasından sonra, Türklerin bu şehirde aldıkları tedbirler.- 1684 muhasarasının hazırlıkları.- Şehrin başından geçenler bir tarihî romanı andırıyor.- Bu şehrin tasviri.- Şartlar Avusturyalıları muhasarayı kaldırmak zorunda bırakıyor.- 1685'de uğradıkları yeni kayıplar.- Şehir 1686'da düşüyor-Bu muhasara hakkında ayrıntılı bilgi.- Türklerin bu şehri ellerinde bulundurmaya verdikleri önem.-Şehri sırasıyla idare etmiş olan valilerin sayısı; şehrin yaşadığı çeşitli muhasaralar; imparatorluğun şehirleri arasındaki yeri.- Buda fethi üzerine yayınlanan eserler, cild V, XI, XII.

Oğlanlar. Türklerde bu ad verilenler, cild V.

Oğuzlar. Bu halkın tarihçesi, cild I. Bkx. Guzlar.

Oğuz Han. Nasıl mütalea edildi? Türk rivayetlerine göre tarihi, cild I.

Oğurlu (Uğuldu) (Mehmed) (Uzun Hasan'ın oğlu).- İran ordusunun ona karşı sevgisi; orduları babasına karşı kullanıyor; niçin?-Ölümü, cild IV.

Ohri (aynı addaki sancak merkezi) .- Bu şehir hakkında topog-rafik ve tarihî ayrıntılı bilgi, cild III.

Okullar. Osmanlılarda okulların teşkili ve öğretim tarzı, cild III.

Olaylar. Avrupa ve Asya'da XIII. yüzyılın sona erdiğini belirleyen olaylar hangileridir? Cild I.

Oİltli (Rus generali). Bâb-ı Âlî'nin Rusya'ya ilân ettiği 1769 savaşında Chocim (Hotin)'e karşı yönettiği hücum.- Zaptetmek emrini aldığı şehir, cild XVI.

Olympe. Bu bölgenin ünü ve güzelliği üzerine düşünceler, cild I.

Ömer (Durakhan'm oğlu). - II. Mehmed'in kendisine verdiği valilik.- Niçin azlediliyor? Tesalya valiliğine atanıyor; hangi vesileyle? -Verbes geçidinde orduya örnek olması, cild III.

Ömer Bey (Bosna sancak beyi).- Peloponese genel valisi Venedikli Jaques Barbarigo'ya karşı kazandığı zafer.- Bu Paşanın Frto-ul'da gerçekleştirdiği istilâ; Venedik ordusunu ortadan kaldırma-casma yenilgiye uğrattığı savaş; süvari birliklerinin tahribetügl ülke; cesaretinin kendisine telkin ettiği çekingenlik; askerlerinin atlarıyla orduya ilhak etmekte çektik-

leri güçlük.- Frioul'u boşaltıyor, cİdIII.

«Hum Ömerbeyoğlu (akıncılar kumandanı). Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan seferine katılıyor, cİd V.

Ömer Bin Abdulasl.- Osmanlı tarihçileri onun hakkında neler düşündüler? Halifelerin tahtına çıktığı dönem.-Kılıcı üzerine düşünceler.- Bir gün bu kılıcı kullanması ve Hz. Peygamberin kendisine taktığı lâkab, cİd I.

Ömer Ağa (Bağdad valisi Süleyman Paşa'nın kâhyası). Yeni vali Ali Paşa'ya karşı kıskırttığı isyan; kendisi nasıl Bağdad valisi oluyor, cÜdXVIr

Ömerşeyh (Temur'un oğlu). Babasının hükümranlığının verdiği krallık, cİd II.

OpaUnskl (Plerre; Polonya kralının elçisi). Kanuni Sultan Süleyman katındaki elçilik görevinin konusu; müzâkerelerden elde ettiği basanlar.- Çeşitli devletler katında yerine getirdiği görevlerinin sıralanması, cİd V.

Orban (toplar dökücüsü).- Sa-natlyle gelip Türklere yardımını sunmasındaki sebep; II. Mehmed için döktüğü muazzam toplar. -Ölümü, cİd II.

Orfa, Bkz. Edessa.

Orl (tsrael; Ermeni tüccarı). Ülkesi için yaptığı proje, cİd XIV.

Orlik (Hetman Mezappa'nın eski kâtibi).- Efendisiyle birlikte sığındığı ülke., Bâb-ı Âlî tarafından Rusya'ya karşı ayaklanan Kazakların hetmaru ilân ediliyor.- Bu sıfatla gönderildiği yer; Bâb-ı Âlî ile Rusya arasında barış anlaşması yapılırca durumu, cİd XIV.

Ortoff (Alexls; Rus filosu kumandanı).- Akdeniz'de yönettiği sefer.- Türk donanmasına karşı yapılan Çeşme deniz savaşındaki rolü; savaşın sonucu.- Mısır'da isyan eden Şeyh-ul-Beled Ali Bey'le anlaşma imzalıyor, cİd XVI.

Oroff (kont Gregoire; Fokşan kongresinde tam yetkili Rus murahhası).- Yaş şehrine gelişi.- Katıldığı müzâkerelerin konusu.-Feldmareşal Romanzoffun ona karşı beslediği kinin sebebi, cİd XVI.

Orloff (kont Theodore).- May-notlara vaadettiği himaye.- Amiral Spiritoft un Adalar denizi seferin-deki rolü.- Çeşme'de Türk donanmasına karşı zaferinin kazandırdığı unvan ve mükâfat.- Lemnos adası muhasarası, cİd XVI.

Orsato Glustinianl (Venedik amirali). II. Mehmed saltanatı döneminde Bâb-ı Âlî'ye karşı açılan savaşta girdiği harekât; ölümü, cİd in.

Orta (camii) Hakkında ayrıntılı bilgi. cÜdXVIn.

Oslmo (İtalyan şehri). - Pa~ pa'nın hâkimiyetinden kurtulduğu dönem.-

Kendisini Bey olarak atamasını yaptıran kişi: bu konuda ayrıntılı bilgi, cild IV.

Osman I. (Ertuğrul'un oğlu).-Doğum tarihi.- Kurucusu olduğu imparatorluk; cedlerinin tarihinin başladığı dönem.- Eskişehir civarında kazandığı zafer.- Onun vesilesiyle bu bölgenin aldığı ad.- Silah arkadaşlarının adları.- Malha-tun'la evlenmeden önce gördüğü rüya hakkında ayrıntılı bilgi.- Adının ifâde ettiği mânâ.- Abdal Kumral'ın ona gaibden haber veriş; karşılığında mükâfatlandırmak üzere Osman'ın ona verdiği hediyeler.- Ermeni boğazında onun için yaptırdığı mescit.- Bu yerde Osman tarafından Bizanslılara karşı kazanılan zafer.- Aşiretlerine serbest geçiş hakkı elde etmek maksadiyle kumandan Angeloco-ma ile yaptığı anlaşma.- Daha sonra yaptıkları savaşlar.- III. Alâeddin'den aldığı timar ve unvan: alâmet ve tayiniyle alakalı tören.- Hâkimiyetini belirleyen ilk hareketleri.- Sâninin yayılmasının uyandırdığı kıskançlık; onu düşürmek istedikleri tuzaktan kurtulmak için başvurduğu hile.-Hâkimiyetinin bağımsız hale geldiği dönem.- Devletlerinin idaresini taksim ediş tarzı.- Başşehri olarak seçtiği yer.- Hanedanının Karaman hanedanıyla giriştiği amansız mücadele.- Osman adının mânâsı; so-yağacınm başlatıldığı hükümdar.-Bağımsız hâkimiyetinin ilk hareketleri., Amcasına karşı nasihatleri yüzünden işlediği cinayet; fetihleri., İznik şehrine karşı düşmanca niyetlerinin gösterileri; Kete kumandanını kendisine teslim etmesi karşılığında Ulubad valisine vaadleri.,Tahrib hareketlerini ulaştırdığı bölgeler.- Kendi eyâletlerini teh-did eden istilâ.- Oğluna verdiği görev.- Bursa taarruzunun kendisi tarafından yönetilmesine engel olan sebep.- Ölümünden önce yaşadığı memnuniyet: savaşçı mesleğine son verdiği dönem.- Ölüm yatağında Oğluna vasiyetleri; cesedinin konulduğu yer; orada muhafaza edilen bu hükümdara ait hâtıra eşyası.- Halefleri, giysileri ve şahsı üzerine düşünceler; kendisine niçin Kara lâkabı verilmişti? Adına hutbe okunduğu ve para basıldığı dönem hakkında düşünceler, cild I.

Osman n. (Sultan I. Ahmed'in oğlu).- Tahta çıkışı.- Bu münasebetle Veziriazam Halil Paşa'ya yaz-

dığı mektup.- Tahta çıkış yılında İran Şahı ile yapılan barış anlaşması.- Bu anlaşmanın maddeleri., Kendisinin hâkim ihtirası ne idi?-Kardeş Mehmed için ölüm karan.-Vezirlerin vasiliğinden kurtulduğu dönem; karakterini belirleyen hâkim çizgiler.- Şahsen Polonya savaşına giriyor.- Bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi.- Polonya ile yaptığı anlaşma.- Bir şehzadenin doğuşunun onda uyandırdığı neş'e.- İstanbul'a girdiği dönem. -Halkta uyandırdığı hoşnutsuzluk.-Haseki Sultan kadının verdiği ziyafet.-

Kadınlarının seçiminde getirdiği yenilik.- Tebasınm sevgisini kazanmak yolunda aldığı tedbirler.- Mekke'de hac farızasını yerine getirmek üzere yaptığı hazırlıklar.- Karakterinin değerlendirilmesi.- Kargaşalık sebebiyle gördüğü rüya; rüya türlü şekillerde yorumlanıyor.-Hacca gitmedeki ısrarı.- Bu ısrarından vazgeçirten sebep.- Siphahilerin ve yeniçerilerin ayaklanmasında Sultanın davranışı.- Sultan açısından bu isyanın sonucu.- Hapse konusu.- Asker güruhu tarafından hakarete uğraması, terzil edilmesi; âkibetinden korku duyuluyor; birçok kere kendisini boğmak üzere atılan kemenden kurtuluyor.- Yedikule'ye götürülüyor; cellâdlanna karşı koyuyor; ölümü.- Yeniçeriliği ortadan kaldırmak yolunda plân hazırlamıştı.- Kısa süren saltanatı sırasında meşgul olduğu yapılar.- Ölümün habercisi olarak yorumlanan olaylar, cild VIII.

Osman m. (II. Mustafa'nın oğlu).- Tahta çıkışı.- Bu hükümdarın fizik ve moral portresi.- Kılıç kuşanma töreni.- Tahta çıkma denilen vergi konusunda imzaladığı Hattı Şerif.- Orduya cülus bahşisi olarak dağıttığı para.- Sarayda gerçekleştirdiği değişiklik ve reformlar.-* Kaptan-ı derya ve kumandan Cafer'e verdiği hediyeler.- Yeniden inşâsı emrini verdiği cami.- Saltanat döneminde imparatorluğun çeşitli yerlerinde çıkan karışıklıklar.- Saltanatının ilk yılında kabul ettiği elçilik heyetleri.- Kıyafet değiştirerek İstanbul sokaklarında yapmaktan hoşladığı gezintiler.-Prusya kralı II. Frederic'in gönderdiği mektup.- Nuri-Osman'i Câmii'ni ilk defa ziyareti.Devlet idaresinde önem verdiği husus.-Saltanat süresi.- Ölümü; gömüldüğü yer, cild XV, XVI.

Osman (halife). Hz. Peygam-ber'in halefleri arasında zaman sıralaması açısından yeri; zaferi; aldığı şeref unvanları; hangi vesilelerle? Cild I.

Osman (I. Mahmud saltanatı döneminde Kâhyabey).- Yararlandığı nüfuzu.- İdamını tahrik eden kişi; niçin? Cild XIV.

Osman (Sultan camii). Hakkında ayrıntılı bilgi, cild XVIII.

Osman Ağa (veziriazam Baltacı Mehmed Paşa'nın kâhyası).- Efendisine Veziriâzamlik makamını verdimiye nasıl başardı?- Baltacı Mehmed paşa üzerindeki tesiri. -Bâb-ı Âlî ile Deli Petro arasındaki barış anlaşması görüşmelerine katılması.- İstanbul'a barış haberini götürmekle görevlendirilmesinin sebebi.- Uğradığı âkibet; niçin? Cild XIII.

Osman Ağa (Napoli di Romania kumandanı). Viyana'da yerine getirdiği görev; idam edilmesi sebebi; çiçek yetiştirme merakı, cild XIII.

Osmancık (Kastamonu civarında şehir). Kenarlarında kurulduğu nehir; sahib bulunduğu köprü, mezarlar ve manastırlar, cild I.

Osman Efendi (çavuşlar kâtibi).- Rusya imparatoriçesi El isabetli Petrowna katında kendisine verilen görev.- İstanbul'a dönüşü. -Sultan a düşüncesizce tavsiyesi.-Thugut ve Zegelai ile birlikte katıldığı müzâkerelerin neticesi.- Dalkavukça davranışının delilleri. -Çok söyleme merakı.- Fokşan kongresinde hazır bulunması için Bâb-ı Âlî kendisine tam yetki veriyor.- Müzâkerelerin açılışındaki davranışı.- Sonraki davranışı, cild XVI.

Osman Efendi (yeniçeri kâtibi). Bu makamda yerine atandığı kişi, cild IX.

Osman Paşa (Topal).- Veziriâzamlık makamında yerine atandığı kişi., Hakkında ayrıntılı bilgi.-Düşüşünün sebebi.- Veziriâzamlık mührünün kendisinden alınma tarzı.- Karakterinin belirlenmesi.-İdaresi zamanında yer almış olan olaylar.- Fransızlara karşı yakınlık duymasının sebebi.- İran Paşası Nâdir Kulihan'a karşı açılan seferin seraskerliğine getirilmesi.- Bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi.- İran ordusuna karşı kazandığı zafer.-Bu savaşın hikâyesi.- Kerkük yakınında yenilgiye uğraması; ölümü.- Bu kişinin biyografisi, cild XIV.

Osman Molla (Anadolu Kadias-keri).- Elçi Gaebler'e Bâb-ı Âlî ile müzâkerelerinde yardımı; hakkında ayrıntılı bilgi.- Şeyhülislâmlığa atanıyor; babası kimdi? - III. Mustafa'nın kendisine karşı duyduğu yakınlık; aldığı ilk kararlar göreve başladığının işaretleri oluyor, cild XVI.

Osman Paşa (Özdemiroğlu). Beylerbeyi olarak atandığı bölge.- Ölümünden nasıl kurtuluyor.- Azledilmesi.- Mekke yoluyla İstanbul'a geliyor. Veziriâzam'ın şahsın -daki düşmanı; kendisinin ona karşı davranışı; Lala Mustafa Paşanın Osman Paşa'ya büyük hizmeti. -Atandığı valilik.- Şirvan valiliğine nasıl geçiyor.- Memleketi de emri altında birlik haline getiriyor. -tranlılara karşı kazandığı zafer. -Serasker Mustafa paşa kendisini tebrik ediyor.- Şirvan'ı terketmek zorunda kalıyor.- Dağıstan'daki evlenme töreni; kayınbabasına karşı davranışı.- Memlekette seferler düzenliyor.- 1583 İran seferin-deki rolü .- Geri çekilme hareketini gerçekleştirirken karşılaştığı güçlükler.- Kınm hanı Mehmed Giray'ı tahttan indirmekle görevlendiriliyor.- Sultanın kendisini karşılaması.- Sultan in Osman Paşa'ya iltifatları.- Suçlandığı kötü alışkanlık.- Kendisine imparatorluk mührü veriliyor ve Veziriazam makamına atanıyor.- Onun Veziriazam olmasını engellemiş bulunan düşmanları.- Kırım'da bir sefer yönetiyor.- İstikametini İran'a çeviriyor; niçin? Bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi.- Vefatı, cild VI, VH.

Osman paşa (Çerkeş).- Kanunî Sultan Süleyman'ın ikinci seferi sırasında garib bir hileye başvurarak İranlıları mağlub ediyor.-Kanunî onu mükâfatlandırıyor, cild VI.

Osman Paşa (hac emîri). Azledildi; hiçin? Cild XIV.

Osman Pasa (İstanbul kaymakamı). IV. Mehmed'in bir kızıyla evleniyor; azlediliyor; devamlı sürgüne gönderildiği yer, cild XII.

Osman Paşa (Sili&tre seraskeri).- Ruslara karşı açılan 1773 seferinde yönettiği harekât.- Rou-manzoffa karşı kazandığı zaferle mükâfatlara lââyık görülüyor, cild XVI.

Osman Pîrizade (eski Şeyhülislam PMzâde'nin oğlu).- İmparatorluk sarayında görev yaptığı makamlar; Rumeli Kadiaskerliğine atanıyor. Değeri, cild XV.

Osmanlı edebiyatı.- Doğuş dönemi.- Meydana getirdiği eserler. -Başlıca kaynaklar tablosu.- IV. Mehmed dönemindeki gelişmesi.-Bu hükümdar döneminde edebiyatın verdiği eserler.- Avrupa'da bu edebiyatı tanıtan ilk eser.- Karlof-ça'dan Kaynarca'ya kadar gelişmesine bir göz atış, cild II, XI, XII, XIV.

Osmanlı İmparatorluğu Tarihi. - Bu tarihi günümüze kadar devam ettirmesi bakımından yazara engel olan sebebler.- Bu eserin yazılış, anlayış ve muhtevası üzerine geriye doğru bir göz atış.- Bu tarihin devamında gerekli kaynaklar, cild XV.

Osmanlı Örf ve Adetleri. Yıldırım Bâyezid dönemindeki durum üzerine düşünceler, cild I.

Osmanlı Tarihçileri.- Hükümdarlarının meşruluğuna bakış tarzları., XVIII asrın sonuna doğru ortaya çıkan olaylara ve Osman'ın bir asrın başında tahta çıkışına verdikleri önem.- VI. Murad döneminde yaşamış olan tarihçilerin değerlendirilmesi, cild I, II. XIII.

Osmanlı İmparatorluğu.- Menşeleri, dönemi.- Geçtiği aşamalar; önemi üzerine düşünceler.- Yıkıntılar üzerine kurulmuş olan imparatorluk.- Kıyaslanabileceği eski devletler.- Oluştugu devletlerin sayısı., Onalüncü asrın sonunda gösterdiği durum; kudretinin gelişmesi; çöküşüne doğru eğilim, Tahkimli hâle geldiği dönem.- Çöküşe götürmesine ramak kalan savaş.- Osmanlı devletinin gücünü zayıflatmak için Timur'un uyguladığı politika.-1. Bâyezid'in Ölümünden sonra imparatorluğun durumu., Devletin kaderini değiştiren hükümdar.-1. Mehmed'in saltanatı devamınca devleti çalkantı içinde bırakan kargaşalıklar.- II. Mehmed'in saltanatı döneminde Avrupa ve Anadolu'da bulunan sancakların in sayısı.- İmparatorluğun normal gelirleri.- II. Bayezid'in tahta çıkışında imparatorluğun durumuna bir göz atış.- Bu Sultan'm Rusya ile ilk ilişkileri kurduğu dönem.- Onbeşinci asrın sonunda gelirlerinin yükseldiği mikdar.- Venedik cumhuriyeti ve Macaristan'la yaptığı

anlaşmalar.- II. Bayezid'in ölümünden imparatorluğun gelirlerinin yükseldiği meblağ.- Bu dönemde ordu ve donanmanın durumu.- Osmanlı imparatorluğu'nun Macaristan ve İran'la tabîi hasımlığı nereden kaynaklanıyordu.- Sultan İbrahim'in ölümünden sonra Venedik'le münasebetlerinde değişiklik.- Venedik cumhuriyetine karşı muhasamatın başlaması.- Bunların sonuçları.-1553'de imparatorluğun gelir ve giderleri üzerine İstatistik.- Kara ve deniz kuvvetlerinin durumu., Bâb-ı Âlî ile İran arasındaki barış anlaşması bilinen ilk vesika.- Anlaşmanın imzalandığı şehir.- İmparatorluğun çöküş sebeplerinin sıralanması.- Lepanto deniz savaşı mağlubiyetinde uğranan zararları telâfi- deki sür"at.~ Bu savaşın sonunda Venedik'le yapılan barış anlaşması.- Arabistan ve Hindistan'da yaptığı savaşların sebeble-ri.- III. Murad döneminde impara-

torluğun gelirleri ve kara ve deniz kuvvetleri.- Ücretli ordunun ve saray müstahdemlerinin durumu.-Avusturya'yı nasıl görüyor.- Çöküşünün sebepleri üzerinde düşünceler.- Polonya hâkimiyetinde iddi-alannı dayandırdığı deliller.- III. Murad'ın ölümünde imparatorluğun durumu.- Onaltıncı yüzyılın son sen elerin de tesirleri görülen olaylar.- Yabancı bir devlete verilen İslâhat örneği.- Osmanlı imparatorluğu ile İran arasında savaşı getiren şartlar.- Osmanlı imparatorluğunun anlaşmalannı yenilediği devletler.- Macaristan'la savaşı sona erdiren müzâkereler.- Sitva-torok anlaşmasının peşinden milletlerarası hukukun değişikliğe uğraması.- İmparatorluğun Anadolu eyâletlerinde isyanın gelişmesi. -TransÜvanya konusunda Avusturya ile müzâkere- lerin yeniden başlaması.- Bâb-ı Âlî'nin Polonya ile yaptığı anlaşma.- Avrupa ve Asya'nın çeşitli devletleriyle münasebetlerinin durumu.- Polonya ile dostluğu bozan şartlar.- 1611-1624 arasında denizlerde ortaya çıkan olaylar.- Polonya ile Boussa anlaşmasının aktedilmesi.- Avusturya ile yeni diplomatik münasebetler.- I. Osman döneminde Osmanlı hükümetinin politikası.- I. Mustafa döneminde birlikler istibdat! uyguluyorlar., Bu dönemde Osmanlı donanmasının durumu., II. Osman'ın öldürülmesinin hatırlanması İstanbul'da hareketlere sebep oluyor.- I. Mustafa saltanatı döneminde Osmanlı imparatorluğunun Avrupa devletleriyle münasebetleri.- Son Sultanlann kaa-biliyetsizlikleri dolayısıyla içinde bulunan durum.- Bu dönemde edebiyat ve hukukun kayda değer gelişmeleri. IV. Murad'ın saltanatı döneminde imparatorluğun tablosu.- Tauride ve Arabistan işleri Bâb-ı Âlî'yi uğraşdınıyor.- İsveç'le ilk münasebetler dönemi.- Polonya ile yapılan yeni barış anlaşması.-Bâb-ı Âlî ile Eyâletler Birliği arasındaki anlaşmanın yenilenmesi.-IV. Murad'ın

saltanatı döneminde imparatorluk gelirlerinin yükseldiği rakam.- Sultan İbrahim saltanatı döneminde sarayın, yüksek memurların ve ordunun durumu.- IV. Mehmed'in saltanatı döneminde Anadolu'da ortaya çıkan kargaşalıklar.- Bâb-ı Âlînin Girid ve Dal-ma ya seferleri hakkında ayrıntılı bilgi.- Loncaların imparatorluğun payitahtından yer alan ilk isyan hareketi.- IV. Mehmed'in saltanatı döneminde imparatorluğun gelir ve giderleri durumu.- Hindistan ş hlanyla münasebetleri.- İdarenin bütün dallarına giren rüşvet.-Bu devlet ve Avusturya devleti arasında mevcut bulunan diplomatik münasebetler.- Saint - Gothard savaşıdan sonra aralarında imzalanan barış anlaşması.- Birçok devletin Bâb-ı Âlî'ye karşı hak bakımından itirazları.- Hoca Vânî Efendinin tahrikiyle İstanbul'da yeni şarab içme yasağı.- Saint-Gothard barış anlaşmasından beri Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya arasındaki diplomatik münasebetlerde görülen özel şartlar. -1684'de Venedik, Avusturya, Polonya ve papalık arasındaki dörtlü ittifak karşısında g   durum.- Osmanlı İmparatorluğunun buna karşı koymak için yaptığı hazırlıklar.- Bu dönemde yer alan savaş. Düşündüğü ittifak.- Ona hararetle barışı arzu ettiren durum. -Bu konuda teşebbüsler.- 1688'den itibaren Bâb-ı Âlî'nin Avrupa diplomasisi hakkında bilgisi.- Onyedinci asrın ikinci yarısında hükümdarlarla alâkalı hususlarda

İngiltere ile arasındaki benzerlik.-Hüseyin Köprülü'n n Veziriâzam-hđı döneminde kara ve deniz kuvvetlerinin durumu.- Karlofça kongresi toplantılanndaki rolü.- İlk defa olarak müdahaleyi ve iki Avrupa devletinin arabuluculuğunu kabul ediyor.- Osmanlı İmparatorluğu açısından Karlofça barış anlaşmasının neticeleri., II. Süleyman ve II. Ahmed saltanatlarının takibeden dönemin karakteri üzerine düşünceler.- II. Mustafa saltanatı döneminde hristiyan devletlerle münasebetleri.- Bu dönemde askerî birliklerin ücret durumu.- Avusturya ile imzalanan Pasorof a barış anlaşmasının neticesi.- Anlaşmanın muhtevası gereği iki devlet arasında yapılan sınır tesbiti.- Bâb-ı Âlî'nin diğer devletlerle diplomatik münasebetleri.- İran konusunda Rusya ile arasında yapılan görüşmeler.- İran'ın taksimi için Rusya ile yaptığı anlaşma.- Osmanlı İmparatorluğunun ilhak ettiği topraklar.- İmparatorluğun bağımlılığına boyun eğmiş birçok kısımlarında isyan ve başkaldırmalar.- I. Mahmud saltanatı döneminde imparatorluğu Rusya ile savaşa götüren sebebler üzerine göz atış.- Venedik'le imzaladığı son anlaşma.-İran hükümdarı.- Nâdir şahla anlaşma imzaladıktan sonra imparatorluğun durumu üzerine düşünceler.- İsveç'le ticaret anlaşması.-Avusturya'nın Rusya ile bir ittifak anlaşması imzalaması

karşısında Osmanlı İmparatorluğunun durumunun karışık bir hal alması.- Ni-mierow kongresi raporu. Bâb-ı Âlî'nin Rusya ve Avusturya'ya karşı sürdürmek zorunda olduğu savaş.- Polonya cumhuriyeti Bâb.ı Âlî'ye savunma ve saldırı ittifakı teklifinde bulunuyor.- Osmanlı İmparatorluğu'nun Avusturya ve Rusya ile başlattığı müzâkerelerin konusu, bu müzâkerelerin neticesi olan anlaşma.- Bâb-ı Âlî, İsveç'le saldırı ve savunma anlaşması imzalıyor.- Napoli ile imzalamağa rıza gösterdiği dostluk anlaşması.-Fransa ile bir dostluk ve ticaret anlaşması imzalıyor.- Osmanlı İmparatorluğu'nun Rusya çarlarına imparator unvanını tanımaya razı olduğu dönem.- Dağıstan hükümdarlarına karşı politikası.-1. Fran-çois'ya Kudüs Kralı unvanını tanımayı reddetmesi.- 1747de imzaladığı çeşitli anlaşmalar.- Nâdir Şâh'm Ölümünden sonra anarşinin böldüğü İran'a karşı uyguladığı davranış.- Râgıb Paşa'nın ölümünden sonra diplomatik münasebetleri ve dış politikası üzerine göz atış.- Avusturya ile barış halinde kalmak için Bâb-ı Âlî'nin serfettiği gayretler.- Avusturya hükümetine Polonya'nın taksimini teklif ettiği dönem.- Bu devlet hakkındaki beyanı.- Fokşan ve Bükreş kongrelerinin konulan.- Rusya'ya karşı giriştiği beşinci sefer.- Rusya ile Kaynarca'da yaptığı anlaşma.- Bu anlaşma üzerine görüşler.- Osmanlı İmparatorluğunu bekleyen istikbal.- Kuruluşundan Kaynarca anlaşmasına kadar devamının bölündüğü dönemler, cild I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII,

Osmanlı (dili). Saflaşmaya başladığı dönem; gelişmeleri, cild I.

Osmanlılar.- Menşeleri.- Bu hanedanın tarihinin başladığı dönem.- Harzemlilerle karıştırılmışlardı.- Osman verdikleri Kara lâkabının bu hükümdar ve babasının sahib bulunduğu şehirlerin adıyla uygunluk göstermesine verdikleri mânâ. - Costantin'in payitahtını tehdit etmeğe başladıkları

dönem.- Fetihlerini yaygınlaştırdıkları ülkeler.- Av ve mutbak işlerinden alarak yeniçerilerin üst ve ast subaylarına verdikleri unvanların asilleştirilmesi.- Dönemde Bizanslılarla ilk münasebetlerini kurdukları hükümdar.- Timur'a karşı verdikleri unutulmaz savaş.-Almanya'ya düzenledikleri ilk akın dönemi.- Bu akınları sürdürdükleri zaman süresi.- Birincisi kime borçlu?- Daha sonraki akınlar hakkındaki rapor.- Hâkimiyetlerinin tamamıyla gerçekleştiği dönem.- Venedikliler tarafından konulan ad.- Mısır'ı istilâ ediyorlar.-Kendilerini hâkim durumuna getirdikleri dönem.- Kanunî dönemindeki Macar seferlerinin raporu.- Viyana'yi muhasara ediyorlar.- Alman ve İranlılara ne gözle bakıyorlar.- Venediklilere

karşı yaptıkları savaş.- Lepanto'da deniz savaşında uğradıkları yenilgi. - Yendikleri bu kadar çok millet üzerindeki hâkimiyetleri neye bağlanabilir.- III. Murat saltanatı döneminde Akdeniz'e düzenledikleri devamlı akınlar; niçin? - Bâb-ı  l  ile ş h Abbas arasında yapılan barış anlaşmasından yararlar elde ediyorlar.- Avrupa milletlerarası hukukunun diplomatik şekillerini ilk defa uyguladıkları dönem.- Osmanlıların açısından bunun eski hukuk bakımından gösterdiği fark.- Osmanlıların kahve, tütün, afyon ve şarap d ş n l ğ .- İlk cinayetlerini sultanlarının şahsında işlediler.- Diplomasi sanatında kazandıkları ustalık.- Bu toplumun karakteri.- Muhasaralarında ilk defa davul ve yeraltı kaleye giriş yollarını kullandılar; mimar lerinin mükemmelliği., Yazı san'atında (hat) gösterdikleri üstünlük; şiirin onlarda kazandığı zenginlik ve yenilik, cild 1,11, ffl, IV, V, VI, VII, VIII, XV, XVII.

Osmanlılar (tarihi). Bu tarihe karşı duyulan alâka; bu tarihi yazmak için Avrupalı tarihçilerin şimdiye kadar karşılaştıkları güçlükler, cild I ve giriş'de.

Osmanlılar (din adamları zümresi). Bu konuda ayrıntılı bilgi, cild I.

Ostrovl z (Bosna şehri).- Yaşadığı muhasara.- Bu vesileyle kadınlarının gösterdikleri cesaret, cild XIV.

Otranto (Napoli krallığı şehri). şehrin Türkler tarafından muhasara edildiği dönem; şehrin insanları galip tarafından pek iyi muamele görmediler, cild III.

Ulama (Azerbaycan valisi).- ran'a iltica ediyor; niçin?- Kanunî Sultan Süleyman'ın dâvası yolunda ş h'inkine ihanet ediyor.- Sul-tan'dan mükâfatlar alıyor.- Atandığı valilik.- Bitlis'i ele geçirme yolunda neticesiz gayretler sarfedi-yor.- şerif Bey'e karşı kazandığı zafer.- kalenin Türkler tarafından t spanyollardan alınmasından sonra Castel-Nuovo kumandanlığına getiriliyor.- Siklos muhasarasmda-ki rolü.- Lippa'ya muhafız olarak konuluyor.- şehrin orglarından duyduğu zevk.- Lippa kalesinde güç durumda kalıyor.- Ric'at ediyor; bu şartlar içinde mücadele ediyor, cild V, VI.

Ulalar. Osmanlı  mparatorlu-ęu'nda makamları bakımından bu ad verilen memurlar; makamlarının bulunduğu yer; aylıkları, cild XVII.

Ulemâ.- Mesleklerinin yürütülmesi ve önemi, ulemâlar Zinciri denilen husus üzerine ayrıntılı bilgi.- Teşkil tının açıklanması.- I.

Mustafa saltanatı döneminde ulem ların hoşnutsuzluğunun patlayış halini almasının sebebi.-isyanlarının ocağını kurdukları yer.- Mere Hüseyin Paşa aleyhine aldıkları karar.- Bu şart içinde gördükleri muamele tarzı.-

Cinayet işlediğine kanâat getirdikleri içlerinden birini nasıl cezalandırdılar?- Zümrel erindeki ilerleme kurallarının zorlanması.- Osmanlı imparatorluğu içinde bu topluluğun değerlendirilmesi, cild III, VIII, XII, XVII.

Ulubad (Anadolu şehri). Kurulmuş olduğu yer, cild I.

Uluç Ali (Cezayir beylerbeyi). Menşei; Tunus'u fethi; dört Malta kalyonunu esir alması.- Famagos-ta muhasarası sırasında kıyı ve adalara zarar vermesi.- Müttefik hiristiyan donanmasına karşı deniz savaşında uyguladığı ustaca manevra.- Kapdan-ı deryalık makamına atanıyor; niçin?- Sultan'ın adında yaptığı değişiklik.- Filoyu, dünyanın en mükemmel donanması durumuna getirmek için sar-fettiği gayretler.- Tunus şehrini İspanyollardan geri alıyor.- Masraflarını kendi ödeyerek III. Murad Hân için yaptırdığı hamamlar.-Ölümü dönemi; bıraktığı tereke, cild VI, VII.

Ulucâmi (büyük cami). Bu mâbed hakkında ayrıntılı bilgi, cild II.

Uluğbey (Timur'un torunu). Gökbilimde kazandığı şöhret, cild II.

Umutul-Cebbar (Hoca Vâni Efendi'nin eşi).- Şeyhülisâm Fey-zullah Efendi ile akrabalığı; ölü-mündeki yaşı; ilmi ve sofuluğu üzerine düşünceler.- Gömüldüğü yer, cild XIII.

Umurbey. - İmparator Androni-cus'un ülkelerine yaptığı çıkarma hareketleri.- Cantacuzene için dostluğunun sebebi.- İtalyanlar tarafından adında yapılan değişiklik.- Cantacuzene'e yardımı.- Şartlar kendisini onu terketmeye zorluyor.- Ana-imparatoriçe ile müzâke- relerinin konusu. - Cantacuzene'e verdiği destek.-Müttfikini ona yeniden terkettiren sebep.- Ölümle buluştuğu savaş, cild I.

Umurbey (Saruhan Beyi). İzmir'in fethi sırasında görüşmelere girdiği cumhuriyet, cild II.

Umurbey (Timurtaş Paşa'nın büyük oğlu).- Bâyezid Paşa'nın onun lehinde yaptığı hazırlıklar.-II. Murad'm ona pusudaki Azab askerlerini baskına uğratmak için verdiği görev.- Elde ettiği başarılar, cUd II.

Orhan (Osman Gazi oğlu).- Doğumu dönemi.- Erken çağda cesaret gösterdiği hal ve şart; Osman Gazinin bu konuda onu mükâfatlandırması.- Nilüfer Hâtun'la evlenmesinden doğan çocuklar.- Babasının ona verdiği kumandanlık görevi.- Babasının devletleri üzerinde taşkınlıklarda bulunan Moğollara karşı kazandığı zafer.- Kendisine verilen görev; başarılan.- Babasının ölüm yatağında ona vasiyet ve nasihatleri.-Tahta çıktığı dönem; kendisinin tahta çıkış şartlarıyla babasınıninki-ler arasındaki uygunluk.- Kardeşi Âlâeddin'e karşı davranışı.- Hâkim olduğu toprağın genişliği.- Başşehrinin yeri.- Rumların, Türkmenlerin ve Osmanlıların başlıkları, onun

döneminde devamlı bir ordu bulunduran ilk hükümdar.- Derviş Hacı Bektaş nezdinde bulunduğu teşebbüs: Yeniçeri askeri konu-

sunda.- Bizans imparatoru Genç-Andronicus'a karşı verdiği savaş; bu savaşın Orhan bakımından neticesi.- Bu hükümdarla alâkalı olduğu söylenen âdet ve kuruluşlar.- Merhamet ve adaleti üzerine düşünceler.- Selçuklulara bağlı beylikler üzerinde giriştiği feth hareketleri.- Kendisi tarafından yaptırılan dinî tesisler.- Türbesinin yeri.- Saltanatı döneminde Osmanlıların Bizanslılarla kurdukları münasebetler. -Bizans imparatoru Andronicus'le yaptığı ittifak.- Cenevizlilerin dâvasını benimseme-meye karar verdiren sebep.- Kos-tantaniye arazisine girmesinin neticesi.- Jean Paleologue'la arasında yenilenen barış anlaşması.-Cantacuzene'in kızıyla evlenmesi.-kayın babasını ziyareti.- Ona himaye vaadinde bulunuyor.- Venediklilere karşı duyduğu kin; niçin? - Cantacuzen'le düşmanlığının başladığı dönem.- Politikasının hilesi.- Bizans imparatorluğunu ümitsizliğe düşüren kargaşalıklardan yararlanması.- Cantacuzen ondan yeniden yardım talebinde bulunuyor.- Askerlerinin Trakya kıyılarına verdiği zarar ve yıkımlar.- Cantacuzene'in banş anlaşmasının ihlâl edildiği yolundaki şikâyetlerine cevap veriyor.- Politik durumunun üstünlükleri.- Avrupa'da yapılan fetihlerin muhafazası işini kendilerine verdiği kişiler. -Oğlu Süleyman için Hellespont kıyısında yaptırdığı mezar.- Tasavvuf erbabını ve ilim adamlarını sürekli himâyesi.- Öldüğü yaş; saltanat süresi; bu hükümdarın portresi, cild I.

Orhan (Süleyman'ın torunu).-II. Mehmed'in ona karşı zaman zaman aldığı tedbirler.- Bu konuda düşünceler.- Ortadan kaldırılış tarzı.- Bu şehzadenin kesik başına karşı terzil edici hareketler, cild II.

Oruçgazi (camii). Kurucusu, cild XVIII.

Uskubiye (camii). Kurucusu, cild XVIII.

Ustacoğlu (Diyarbakir valisi).-Yavuz Sultan Selim ordusunun karşısına çıkmak üzere ilerliyor; Çaldıran savaşında Şah İsmail tarafından kendisine verilen kumandanlık.- Uygulamak zorunda olduğu manevra; başaramaması ölümüyle sonuçlanıyor, cild IV.

Uzbeğ (Mısır orduları başkumandanı).- Tarsus garnizonuna karşı başarıları.- Adana garnizonu da yenilgiden kurtulamıyor.- Hersek Ahmed Paşaya karşı kazandığı zafer.- Ali Paşaya karşı yönettiği ordu.- Suriye geçidinde duruyor; geçidi nasıl aştı?- İki ordudunun karşılaştıkları yer; savaşın hazırlık ve sonucu üzerine ayrıntılı bilgi.-Mısır başkumandanının ele geçirdiği şehir.- Kızıyla oğlunu evlendirdiği hükümdar.- Alâeddevle ordu-

suyla birleşmesinin gayesi.- Venedikliler tarafından verilen ad, cild IV.

Özbekler.- Bu adla anılan soy; evvelce yurd edindiği yer.- Girdikleri ülke.- Bu halkın İran'a karşı Osmanlılarla birleşmekdeki çıkarı.- Hanedanın tarihçesi.-Özbekle-rin İran şahma karşı düşmanlıklarının, Osmanlı Sultanlarına karşı dostluklarının sebebi.- İstanbul'a gönderdikleri elçilik heyetleri, cild I, VI, XIV.

Özderair (Çerkeş şefi).-Kanunî Süleyman döneminde Osmanlılara hizmetleri.- Öldüğü yer; mezarı, cild VI.

Özdemir Paşa, Bkz. Osman (Özdemiroğlu)

Uzun Hasan (AK-Koy unlu hanedanı hükümdarı). - II. Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti., Aldıkları cevap- Sultan'dan barış anlaşması elde etmek için annesini görevlendirdiği teşebbüs.- İshak Beyi desteklemesi.- Karaman Beyi lehindeki kararı; ülkenin bu bölgesine verdiği zarar.- Bu hümdar hakkında ayrıntılı biyografik bilgi.- II. Mehmed'in kendisine karşı açtığı savaşta aldığı vaziyet.- İlk basan.-Kesin yenilgiye uğraması., Venedik cumhuriyeti ve Saint-Jean şövalyeleri nezdindeki politik teşebbüsleri.- Ölümü dönemi.- Oğullarının sayısı.- Bunlardan birinin kendisine karşı giriştiği mücadele.-Bunlardan herbirinin sonu.-Hânedânın kendisiyle birlikte son bulduğu hükümdar, cild III.

Uzun Yusuf (camii). Kurucusu, cild XVIII.

Üvcys (İlhanlı hanedanının ikinci hükümdarı). Hanedanın menşei ve sonu, cild I.

Üveys Paşa (III. Murad'm nedimi).- Paşalık makamına nasıl yükseldi? Bu kişi üzerine ayrıntılı biyografik bilgi.- Buda valiliğine atandı.- Tesirinin delili, cild VIII.

Pages (İçoğlanlan).- Saray içoğlanlan teşkilâtı üzerine ayrıntılı bilgi., Sultan İbrahim ve IV. Meh-med saltanatları dönemlerindeki isyanları, cild X.

Paget (Lord; İngiltere'nin İstanbul elçisi). Fransız ajanı Ferrol'un entrikalarına rağmen Sultan ve Veziriazamın huzurlarınakabulü. -Elçilik görevi boyunca, Bâb-ı Âlî ile Avusturya arasında barış meselesinde devam ettirdiği davranış, cild XII.

Pag*, Bkz. Halil (Ankonalı dönme).

Paleologue (Andronicus; Je-an'm büyük oğlu).- Venedik'te alacaklılar tarafından tutuklanan babasının yalvarmaları karşısındaki duygusuzluğu,- Bizans imparatorluğunun idare işlerine önem vermeden I. Muradın oğlu Savcı ile birlikte babasından intikam alma tasarılarıyla uğraşıyor.- Kendisine verilen ceza.- Babasına karşı Yıldırım Bâyezid'den yardım ricasında

bulunuyor.- Ödediği bedel karşılığında Sultan tarafından yardım görüyor.- İmparatorluğun taksiminde hissesini elde ediyor, cild I.

Paleologue (Costantin; son Bizans İmparatoru).- İmparator olmadan önce ve olduktan sonra hüküm sürdüğü ülke; sahipliğini aldığı şehir; iktidarının dışa yayılışı,- II. Murad'dan talebi.- Onu karşılayış tarzı.- Politikası üzerine düşünceler.- II. Murad'la yaptığı anlaşma.- Bizans İmparatorluğuna kendisini ataması için bu hükümdar katındaki teşebbüsü.- II. Mehmed'e gönderdiği elçilik heyetleri.-Aralarında düşmanlığa yol açan sebebler.- İstanbul muhasarası sırasında II. Mehmed'in mesajına verdiği cevap.- Türkler tarafından şehire hücum edildiği sıradaki davranışı.- Ölümü. Cild II.

Paleologue (Demetrius; Peloponese despotu).- Kendisine karşı patlak veren isyan; kim tarafından hazırlandı? - Durak -han'dan yardım ve destek görüyor.- Kardeşinden ayrılmasının kendisi açısından neticesi.- II. Mehmed'den karşılığında barışı satın aldığı şartlar.- Kardeşine karşı yaptığı savaş.- Kardeşiyle barışması.- Sultan'ın kendisine karşı duyduğu öfkeyi nasıl yatıştırdı? -Kendisinin ikameti için tâyin edi-

len şehir.- Keşiş elbisesi giyiyor, cild III.

Paleologue (Emmanuel; Jean'm ikinci oğlu).- Babasını Venedik'de mahpus tutan alacaklılarından kurtarmak için gerekli fedakârlıkta bulunuyor.- İmparatorluğun işlerinin idaresini ele alıyor.- Kendisini I. Murad'a karşı suçlu düşüren cür'eti.- bu hükümdar âlicenab bir davranışla onu affetti.- I. Bâyezid in ona karşı davranışı.- Tutuklanması; babasıyla birlikte saltanat sürmesini gerektiren şartlar.-Bâyezid'in emirlerine harfiyen uyduğunu gösteren belirti.- Babasının ölümünde tahta çıkmak için Osmanlı ordugâhından kaçıyor.-Sultan'la alâkasını kesmesi üzerine düştüğü güç durum.- Androni-cus'un oğlu yeğeni Jean'la imzaladığı anlaşma.- Tahttan uzak kaldığı yılların sayısı; yeniden tahta çıktığı dönem; Süleyman Çelebi ile yaptığı anlaşmadan elde ettiği yarar.- Musa Çelebi tarafından payitahtında muhasara ediliyor; Mehmed Çelebinin ona kudretsiz yardımı.- II. Murad'a gönderdiği mesaj; bu hükümdar tarafından verilen cevaptan sonra aldığı karar.- Mustafa'nın ona karşı davranışı.- Mustafa'dan intikam almak için başvurduğu politika.- Şehzade Mustafa'nın yenilgisinden sonra II. Murad'a gönderdiği murahhas heyeti; bu hükümdarın ona verdiği cevap.- II. Murad'ın İstanbul'u muhasarası sırasında can çekişme hâli.- Payitahtını çıkarmak için başvurduğu çâre.- Ölümü dönemi ve oğlu Joannes'in tahta çıkışı, cildi, II.

Paleologue (Jean; Andronicus ve Emmanuel'in babası, Kostanta-niye

imparatoru).- Onunla birlikte tahta çıkan kişi.- Annesinin Türkmenlerle bir saldın ve savunma ittifakı yapmak için çalışmaları.- Ona karşı Emmanuel'e yapılan zehirlenme teklifi.- Orhan Gazi'den yardım talebi.- Bu hükümdarın ona karşı Cantacuzene'e yaptığı yardım.- Cantacuzene'le mücadelesinin imparatorluk için meş'um tesiri; Orhan Gazi'ye hizmeti.- I. Murad'la arasında mevcut bulunan dostluk münasebetleri.- Papa V. Urbain'le yaptığı ittifak anlaşması; ne gaye ile? - Katolik kilisesine itaati. Bor yüzünden Venedik arazisi üzerinde tutuklanıyor; nasıl serbest bırakıldı; kim tarafından? - Murad'la banş halini sürdürmek için verdiği ödün.- Oğlu Andronicus'un ona karşı ihaneti.- Ona karşı Yıldırım Bâyezid'in davranışı.- Oğlu Andronicus tarafından imparatorluk alâmeti olan asasının alınması; tekrar nasıl ele geçirdi? Bu konuda Sultan'la imzaladığı aşağılatıcı anlaşma. - Bâyezid'e esir durumunda olduğunun işareti.- İstanbul savunmasını kuvvetlendirmekle uğraşıyor.- Mu-rad bu konuda ona emir tebliğ ettiriyor.- Ölüm sebebi, cild I.

Paleologue (Jean; Andronicus'un oğlu).- Tutuklu olarak konulduğu kule.- Amcası İmparator Manuel'le yaptığı anlaşma.- İstanbul'a hâkim olunca, otoritesini ilk kullanışı.- Amcası tekrar tahta çıkınca kendisine hükümetin idaresi bırakılıyor, cild II.

Paleologue (Joannes; Kostantiniye imparatoru Emmanule'in oğlu).- Türklerin İstanbul muhasarası sırasında kumandanlık yeri.- Tahta çıkış yılı; II. Murad'la imzaladığı anlaşma.- Macaristan ve Polonya kralı Wladislas'a yazdığı mektubun konusu, cild II.

Paleologue (Michel; Kostantiniye imparatoru).- Azeddin'e uygulattırdığı muamele.- İmparatorluğun sınır kaleleri kumandanlarına karşı getirdiği reformların etkileri., Kurucusu olduğu hanedan; Jean Laskaris'e uygulattırdığı zâlimce muamele, cild I.

Paleologue (Theodore; Manuel'in kardeşi).- Yıldırım Bâyezid'in ona karşı duyduğu öfke.- Öfkenin sebebi.- Peloponese'e dönüyor, cild I.

Paleologue (Thomas; Peloponese despotu).- Kendisine karşı çıkan isyan; kim hazırladı? -Durakhan'dan gelen yardım.- Kardeşinden ayrılmasının kendisi açısından sonucu.- Karakteri üzerine düşünceler.- II. Mehmed'den satın aldığı bansın fiyatı.- Türklere karşı düşmanlığa giriyor. Kardeşiyle barışması., Ona karşı davranışı. -II. Mehmed'le müzâkerelere giriyor.- Yerine getirilmesi imkânsız şartlarla karşılaşması.- Kaçışı; sığındığı ülke; beraberinde götürdüğü kıymetli eşya; II. Mehmed'e gönderdiği mesaj.- Sultan tarafından elçisine verilen cevap, cild III.

Palfy (Avusturya birlikleri generali). Raab şehrinin zaptındaki rolü, cild VII.

Pallavicini (Avusturya donanması kumandanı).- 1739'da general Vallis'in Türklere karşı Tuna üzerinde verdiği bir savaşdaki rolü, cild XIV.

Palmiyeler. Görülmemiş derecede lüks palmiyeler Veziriazam Ahmed Paşa'nın Sultan İbrahim'in kızıyla evlenmesi münasebetiyle düzenlenen düğün töreninde kullanıldı, cild X.

Panayotti (Bab-ı Âlî tercümanı).- Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın onunla vaiz Vâni Efendi arasında tahrik ettiği tartışma; ne amaçla? Kandiye muhasarası sırasındaki müzâkerelerin Osmanlılar lehine başarılı olmasındaki rolü; barış anlaşmasının imza töreninde hazır bulunuyor.- Açıklayarak ihanet ettiği sır.- Hizmetlerinin değerlendirilmesi, cild XI.

Panin (kont; Rus generali).-1770 yılında Bender şehrini muhasara ediyor.- Avusturya elçisine hükümdarı adına tekliflerde bulunuyor, cild XVI.

Paraskeve (saint-ermiş).- Cesedini İstanbul kilisesinden Yaş şehrine naklettiren hal ve şartlar. -Bu azizin hâtıra eşyaları için Boğ-dan voyvodası Basilius'un verdiği muazzam fiyat, cild XII.

Parkany (Tuna kıyısında şehir). 1683'de Türklerin burada uğradıkları yenilgi, cild XII.

Paros (Adalar denizi adası). Mermerlerinden gelen şöhreti; bu ada hakkında ayrıntılı tarihî bilgi, cildV.

Paşa, Kelimenin mânâ ve etimolojisi, cilt I.

Paşmakcızâde Ali.- Veziriazam Rami Paşa'ya yazdığı mektup; Mektubunda Şeyhülsîlâm Feyzul-lah Efendi'nin azledildiğini ve yerine kendisinin atandığını haber veriyordu.- Yerine Mehmed Efendi getirildi; niçin? Bu makama tekrar atanması., III. Ahmed'e onu azletme kararını verdiren sebep.-Çorlulu Ali Paşa'nın Veziriazamıktan düşüşünde tekrar Şeyhülsîlâmlık makamına atanıyor.- Ruslara karşı savaş lehinde verdiği fetva.- Ölümü,.cÜd XIII.

Paşmakcızade Seyid Abdullah

(Rumeli kadiaskeri).- III. Ahmed'i

tahttan indiren âsilerin elebaşısına karşı vakur davranışı, Şeyhülsîlâmlık makamına atanıyor.- Azledilmesi, cild XIV.

Pasin Ovası. Bu ad verilen bölge, cild I.

Passarofça (anlaşması). - Bab-ı Âlî ile Avusturya arasında yapıldığı dönem; içeriği hakkında ayrıntılı bilgi., İki devlet arasında sınır düzeltmeleri getiriyor, cild XIII.

Patras (Mora şehri).- Bu şehir hakkında ayrıntılı tarihî bilgi., Osmanlılar tarafından tahrib edilmesi; şehirlilerin karşı çıkmaları, cild II

Patrona Halil (Arnavut yeniçeri).- III. Ahmed'i tahttan indiren isyandaki rolü.- Yeni Su İtan'ın onu sorguya çekmesi.- Verdiği cevap.- bu âsinin davranışı.- Etkisi; uğradığı âkibet, cild XIV.

Peloponese. Türklerin bu memleketi fethetmesini kolaylaştıran şartlar, cild XII.

Penkler (Baron de; Avusturya'nın İstanbul elçisi).- Bab-ı ÂlTye I. François'nın tahta çıktığını resmen bildirmekle görevlendiriliyor.-Tesiriyle elde ettiği ödünler.- Gizli yıllık masrafları.- 1744'de para üzerindeki bir durumu.- İstanbul'daki görevi üzerine ayrıntılı bilgi.- Eflâk ve Boğdan prensleriyle alâkalı olarak Bâb-ı Âlî'den aldığı ferman.- Bâb-ı Âlî ile Prusya arasında taarruz! ve tedafüi bir ittifak anlaşması taslağı onun tarafından keşfediliyor.- Buna karşı çıkardığı engel.- Viyana'ya çağırılıyor.- Hareketinden önce Tesüisciler kilisesinin inşâsı fermanını elde etmeği başarıyor; kilise Beyoğlu'nda inşâ edilecekti, cild XVI.

Perchtolds - Dorf (Avusturya şehri).- 1683'de Türk ordusu tarafından muhasara edildi; şehir halkı, teslim olmasına rağmen sert muameleyle karşılaştı.- Ölülerin gömülmesi işi onlara verildi, cild XII.

Perclval Palavicini (Yeni Foça valisi). Cüneyd'e karşı II. Murad'a yardımı, cild II.

Pereny (Pierre; Macar generali).- Mohaç savaşında Osmanlılara karşı davranışı.- Macar tacını saklıyor.- Bu durumu borçlu bulunduğu kişi; içinde bulunduğu durum.- Veziriâzam'a saygılarını bildiriyor; hürriyetinden oluyor; sayesinde hürriyetini elde ettiği rehine.- Oğlunun İstanbul'daki durumu, Peç şehrinin muhasarasında hazır bulunuyor, cild V.

Pergame (Bergama) (Anadolu şehri). Antiketede şöhrat bulduğu ad; Osmanlı geleneğine göre idaresinin verildiği şehzade, cild IX.

Perişan (İranlı prenses).- Şove-nist karakteri üzerine düşünceler.-II. İsmail'e İran tahtına çıkması haberini vermeyi üstleniyor.- Devleti bu zâlim hükümdarın zulmünden kurtarmak için başvurduğu çâre, cild VII.

Perseans (İranlılar).- Yeşil renge karşı duydukları saygı.- Onlara 'kızılbaş* denmesinin sebebi ne? -Bu halkın Almanlarla müşterek olan kökü.- Yemekten önce uydukları gelenek, cild IV, V, X.

Pers (imparatorluğu).- Modern devletler onunla kıyaslanabilir. Türklerin istilâsı ortasında korudukları bağımsızlıkları; Safevî hanedanından gelen şahların sayısı, ki bunlar XVI. yüzyılın başından beri taht üzerinde

bulunuyorlardı.- Bu konuda ayrıntılı bilgi.-

Bu devletle Bâb-ı Âlî arasında yapılan barış anlaşmasının ilk bilinen vesikası.- Anlaşmanın imzalandığı şehir.- Şah Thamasp'ın ölümünden sonra ülkede durum.-Bu imparatorlukla Osmanlılar arasında savaşı getiren şartlar.- İran ordularının basanları.- Bâb-ı Âlî ile barış yapılması.- Barışın imzalandığı şehir.- bu anlaşmanın şartları.- Şâh Safî döneminde İran'ı bölen iç karışıklıklar.- IV. Murad'la yapılan barış anlaşması.- Bu imparatorlukta çıkan ve devlet açısından hanedan değişikliğine yol açan isyan.- Rusya ve Bâb-ı Âlî tarafından uygulanan taksim edilme hali.- Nâdir Şâh'ın ölümünden sonra İran'ı bölen anarşi, cild IV, VI, VII, VIII, IX, XIV, XV.

Pervane (Moğol imparatorluğu generali).- Rükneddin Kılıçarslan ve Azeddin Keykavus'un erginleş-medikleri dönemde yaptığı görevler.- Rükneddin Kılıçarslan üzerinde uyguladığı zâlimce düzen, cild I.

Pesaro (Jacque; Papalık donanması kumandanı).- Santa-Mau-ra'yı muhasara etmek için birleştiği filolar.- Bu konuda ayrıntılı bilgi, cild IV.

Peç (Beç) (Macaristan şehri). Ferdinand'ın ordularına karşı dayandığı muharasara, cild V.

Peterfy (Nicolas; Macaristan Vali yardımcısı).- Türklere karşı kazandığı zafer, cild II.

Peterwardein. Veziriazam Sürmeli Ali Paşa tarafından muhasarası; kurtuluşu, cild XII.

Petit de La Croix. Yazdığı Osmanlı İmparatorluğu Tarihi üzerine tenkitler, cild I.

Petit-Etienne (Hristiyan keşişi). Montenegro (Karadağ'da Rusya hesabına çıkardığı isyan; Osmanlı kuvvetlerine karşı sürdürdüğü mücadele, cild XVI.

Petreitschak (Etienne; Boğdan voyvodası).- Bu prenslikte yerine geldiği kişi.- Osmanlılara karşı davranışı.- Polonya'nın hizmetine geçmek için Türkiye'yi terketmesi; 1683 seferinde Türklere karşı zâlimce tutumu, cild XII.

Pelowna (Elizbeth; Rusya çaricesi). Bâb-ı Âlî'nin kendisine imparatoriçe unvanı vermeğe razı olduğu dönem, cild XV.

Peçevî (Osmanlı tarihçisi), hakkında bir fıkra, cild IX.

Pettau (Macaristan şehri). Şehri şöhretli yapan anıtlar; hakkında tarihî özellikler; kral Pettau'nun sarayı, cild XI.

Philippe II. (İspanya kralı), III. Murad ile yaptığı mütâreke, cild VII.

Philippe d'Artois (Fransa genel kumandanı).- Sigismond'a Yıldırım

Bâyezid'le savaşında yaptığı yardım.- Bu şartlar içindeki davranışı.- Ölümü, cild I.

Priscus, Bkz. Marmaris.

Phocee (Foça) (Batı Anadolu şehri). Şöhreti; şehrin insanlannm karakterleri üzerine düşünceler, cild I.

Pranza (George; Yunan tarihçisi).- Osmanlıların mensellerine uyguladığı roman tarzı anlatım; Constantin'in mabeyincisi idi; bu şahıs üzerine ayrıntılı biyografik bilgi.- Kendisine verilen çeşitli görevler, cild , I, II.

Phranzes, Bkz. Phranza.

Piyade (yaya askeri). Osmanlı birlikleri arasında piyadelerin teşkilât ve ücretleri, cild I.

Piyâle (Korkud'un nedimi).-Efendisiyle birlikte sığındığı yer.-Onunla birlikte esir ediliyor.- Korkud'un hâtırasına karşı muhafaza ettiği duygu şehzadenin ölümünden sonra da değişmiyor, cild IV.

Piyâle (Uzun; IV. Murad saltanatı döneminde tersane kâhyası).- Karadeniz'de Kazaklara karşı açılan deniz seferini yönetiyor.-Azak'a karşı açılan sefere katılıyor.- Kapdan-ı derya makamında yerine atandığı kişi; Azak'a karşı açılan yeni seferde serdarhğa atanıyor.- Trablus'a son seferinde Dayı Mehmed'e daveti.- Aldığı hediyeler.- Hal ve şartlar idamını getiriyor, cild IX, X.

Piyfile Paşa (Osmanlı donanması kapdan-ı deryası).- Asıl memleketi; harem dairesindeki görevi; sürekli yükselişi.- Deniz seferleri üzerine rapor.- İstanbul'a muzafferâne girişi.- Esirlerine karşı davranışı.- Malta muhasarasını yaptığı dönem.- Donanmasının kuvveti.- Muhasara harekâtı.- Seferin başarısızlığı.- II. Selim'e sunduğu hatırı sayılır, büyük hediyeler.- Bu zenginliklerin geldiği kaynaklar.- Sultan onun hizmetlerini nasıl değerlendiriyordu.- Kıbrıs Adasının karşı açılan seferde kendisine verilen kumandanlık, bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi.- Donanmayı İstanbul'a getiriyor.- Ölümü; yaptırdığı cami, cild VI, VII.

Piyâlepaşa (camii). Kurucusunun adı; bu mabedin tasviri; orada bulunan mezarlar; caminin inşâsının sona eriş tarihi, cild XVIII.

Pie II (papa). Türklere karşı bir haçlı seferi düzenlemesini vâaz ediyor, cild III.

Pierre le Grand (Deli Petro) (Rusya çan).- Azak muhasarasını Osmanlıların zoruyla kaldırıyor.-Banşla alâkalı olarak Avusturya imparatoruna yönettiği sorular. -Kond de Kinski'ye aynı konuda verdiği cevap; bu münasebetle Hollandalılar ve İngilizler hakkında düşünceleri.-

Karadeniz donanmasını arttırması sebebiyle Bâb-ı Âlî'de uyandırdığı endişe.- III. Ah-med'e karşı takındığı tehdit edici tavır.- İki devlet arasında arazi sınırlandırılması.- Çar Petro ile İsveç kralı XII. Charles (Şarl) arasındaki savaş hakkında ayrıntılı bilgi.-Bâb-ı Âlî'nin açtığı savaşta Petro güç duruma düşüyor.- Kurtuluşunu kendisine borçlu bulunduğu kadın.- Bu şartlar altında imzalamak zorunda kaldığı Banş Anlaşması.- Banş anlaşmasının yenilenmesi., İran devletinden istediği tazminat.- Hazar denizinde gelişmeler kaydetmesinin Bâb-ı Âlî üzerinde uyandırdığı kuşkular.-Onunla Bâb-ı Âlî arasında başgös-teren güçlükler, İran hükümdarı Tahmasip'le yaptığı anlaşma.-İran'ın bazı eyâletleri üzerinde Bâb-ı Âlî'nin haklarını tamyor.- Türkiye ile imzaladığı bu konuda İran'ın paylaşılması anlaşması. -Ölümü dönemi, cild XII, XIII, XIV.

Pierre_ le Perçlus (Boğdan prensi).- Üçüncü defa tahta çıkışı vesilesiyle III. Murad'ın kendisine verdiği hediye.- Ödediği para ile oğlunun kendisinden sonra tahta çıkmak hakkını satın alıyor, cild VII.

Pinnon de Velez (hisarı).- To-pografik durmu; adı nereden geliyor.- Durumunun önemi, cild VI.

Pîr Ahmed (Karaman Beyi tbra-himbey oğlu).- Beyliğin ele geçirdiği bölümü.- Kardeşi İshak Bey'e

karşı sürdürdüğü savaş.- Yenilgiye uğraması.- Eyâletlerine yerleşiyor; kim tarafından?- II. Mehmed'in ona karşı aldığı karar.- Gedik Ahmed Paşa'nın ona kurduğu tuzak. -Sığındığı şehir.- Aldığı şiddetli ve aşın karar, cild III.

Pirauça Top güllesi dökümha-nesiyle meşhur şehir; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild XII.

Piree (Atina şehrinin limanı). Adı nereden geliyor; bu şehirde görülen heykeller, cild XII.

Piri Bey (Adana valisi).- Kilik-ya'da patlak veren isyandaki davranışı.- Sultan Süleyman'dan gördüğü kabul ediliş tarzı.- Sidi'nin Adana bölgesindeki isyanını bastırmakla görevlendiriliyor; elde ettiği basan, cild V.

Piii Mehmed Paşa (I. Selim'in Çaldıran ordusu defterdarı).- Şah İsmail'e karşı girişilecek savaş için toplanan mecliste ileri sürdüğü görüş.- Yerine geçtiği vezir.- Sul-tan'm imparatorluk donanması konusunda ona verdiği emir.- Mı-sir seferi sırasında istanbul'un idaresiyle görevlendiriliyor.- Şartlar onu Veziriazamlık makamına yükseltiyor.- Gelip Sultan Selim'e iltihak ettiği şehir.- Karakterinin değerlendirilmesi; bu konudaki fıkra., Menşei.- Hükümdânı ölmüş gördüğünde duyduğu ızdırıp; bu vesileyle nasıl

davrandı? İnsanlık sevgisini gösteren hareketi.-Kanunî'nin Macaristan seferi sırasında Belgrad'a yöneliyor.- Bu şehri ablukada tuttuğu süre.- Bu savaşın harekâtındaki rolü.- Rodos muhasarasına yardımı.- Ve-zirîâzamlıktan uzaklaştırılmış,e-mekkiye çıkarılmıştır; niçin? Cild , IV, V.

Piil Reis.- Bu şahsiyet üzerine ayrıntılı biyografik bilgi.. Ölümü; bıraktığı miras, cild VI.

Pîrîzâde Mehmed Efendi (Sultan imamı).- İstanbul kadılığı makamında yerine atandığı zat.- Anadolu Kadiaskerliği makamına yükseltiliyor., Şeyhülislâmlik makamında yerine atandığı zât.- İran hukukçulan reisine yazdığı mektup.- Azledilmesi; niçin? - Vefatında yaşı; şahsiyeti konusunda ayrıntılı bilgi, cild XIV, XV.

Pîrîzâde Osman Efendi

(Şeyhülislâm).- Meziyetlerinin değerlendirilmesi; yazarı olduğu eser.- Politika bakımından hakkında verilen hüküm, cild XVI.

Pîr Mustafa Paşa. - Kapdan-ı derya makamına yerine atandığı kişi.- Emekliye çıkarılıyor, cild XV.

Pisani (Napoli di Roumania kumandanı).- Şehrin muhasarası sırasında Kasım Paşa tarafından sarfedilen gayretlere karşı koyuyor.- Mezanndaki kitabede yazılanlar, cild V.

Podkowa (İvan).- Adının mânâsı.- Hükümetinden kovduğu kişi; ölümü, cild VII.

Poesie (şiir).- Şiirin Osmanlılarda doğduğu dönem.- Şiir yoluyla ve bu türde verilen eserler, cild II.

Osmanlı Şâirleri.- Birinci Mehmed (Çelebi) döneminin ünlü şâirleri kimlerdir? - II. Murad saltanatı döneminin en ünlü şâirleri.-II. Mehmed ve II. Bâyezid saltanat-ıan dönemlerinin en ünlü şâirleri., Kanunî döneminin en ünlüleri.-Bu dönemde vefat edenlerin haklarında bilgi.- IV. Murad saltanatı döneminde yaşayan şâirlerin sanat bakımından değerlendirilmeleri., Hicretin onbirinci asrında ölmüş olanlara bir göz atış.- 1676'dan

1700 yılına kadar sanatlannda parlamış olanların listesi, cild II III, IV, VI, VIU, XII.

Politika (dış).- Osmanlı İmparatorluğu döneminde hâkim olan bu konudaki anlayışın özetlenmesi, cild IV.- Bkz. Diploması.

Polonya. - II. Bâyezid'le ilk anlaşmayı yaptığı dönem.- bu ülkeyle Bâb-ı Âlî arasındaki ahenk ve anlaşmayı bozan sebep.-Kanunî Sultan Süleyman'la ilişkilerinin durumu.- Bu hükümdar katında 1549'dan 1553'e kadar itibarlı sayılmış elçilerinin listesi.- m. Murad saltanatı döneminde Polonya'nın Bâb-ı

Âlî ile sürdürdüğü ilişkiler.-

III. Mehmed saltanatı döneminde sürdürdüğü barış ilişkileri.-1. Ahmed'le gerçekleştirdiği anlaşma.-Bu hükümdar'la münasebetlerini güçleştiren ahval ve şartlar.- Bo* ussa anlaşmasını imzaladığı dönem.- Bu anlaşmada yer alan şartlar.- Kınm velihahdı Şahin Gi-ray'a sığınma hakkı tanıyor.- IV. Murad la imzaladığı anlaşma.- Polonya ile harbetmesi için Bâb-ı Âlî'yi tahrik eden devlet.- Muhasebatın gdişâtı üzerine ayrıntılı bilgi., Polonya banşa hazır.- Bâb-ı Alî ile barışın anlaşma olarak ihtiva ettiği şartlar.- Kıran hanı ile yapılan anlaşma.- Polonya'ya karşı

IV. Mehmed tarafından girişilen sefer.- Kınm hanının aracılığıyla Bâb-ı Âlî ile yaptığı aşağılayıcı anlaşma.- Osmanlıların Polonya toprakânndan çıkarılmalardan Sobieski tarafından yapılan yeni anlaşma.- Polonya 1677'de İstanbul'da kim tarafından temsil edilmiştir? - 1678 yılında Bâb-ı Âlî ile yaptığı kesin banş anlaşması.-1683de Avusturya ile ittifak anlaşması.- Türkiye'ye karşı papa, Venedik ve Avusturya ile ittifakı,-

1695 ve 1696da topraklarının Kırım Tatarları tarafından istilası.-Karlofça banş anlaşmasının Polonya açısından sonucu.- Bâb-ı Âlî'ye saldırı ve savunma ittifakı teklifinde bulunması.- Hekimoğlu Ali pa-şa'nın ikinci Veziriâzamhğı döneminde Polonya tarafından İstanbul'a gönderilen elçilik heyetinin özel amacı.- Polonya'nın taksimi konusunda Bâb- ı Alî'nin tutumu üzerine düşünceler.- Bâb-ı Âlî'nin Polonya konfederasyonu murahhaslarını karşılayış tarzı., Murahhasların teşebbüslerinin başarısızlığı, cild IV, V, VI, VII, VIII, IX, XI, XII, XIV, XV, XVI, XVII.

Poniatowski (Stanislas).- İsveç kralı XII, Charles'ın ona Bâb-ı Âlî katında verdiği görev.- Onun Polonya tahtına seçilmesini tahrik eden istekler.- Seçildiğini bildirmek üzere Bâb-ı Âlî'ye gönderdiği görevli.- Rusya ve Prusya'nın teşvikiyle Bâb-ı Alî seçimi tanıyor, cild XIII.

Pont (Köprüler). Osmanlı İmparatorluğu coğrafyası düzeyinde yapılmış dikkate değer köprülerin sıralanması, cild IV.

Porter (İngiltere kralı II. Geor-ges'un İstanbul elçisi).- Bâb-ı Âlî Nazırları tarafından 1755'de kabul ediliş tarzı.- III. Mustafa'ya sunmakla hükümeti tarafından görevlendirildiği tebrik mektubu.- Bâb-ı Âlî'yi Avusturya ve Fransa'ya karşı tahrik etmek yolunda çahşmalan,-Prusya elçisi Rexin'e verdiği destek.- Bâb-ı Âlî'ye III. Georges'un tahta çıktığını bildiriyor, cild XV.

Posta Güvercinleri. Doğu'da bu muhabere aracının icâdcısı, cild IV.

Potemkin (Rus generali). 1773'de Bâb-ı Âlî'ye karşı açılan savaşdaki rolü, cild XVI.

Pohyaohlayıcı Hediyeler.- Hükümdarlar arasında hediyeler verme âdetinin eskiliği ve delili.- Hediye sunmada Doğulu hükümdarların şekle bağlılıkları.- Tahta çıkışı münasebetiyle İran elçisinin hükümdarı adına II. Selim'e sunduğu hediyelerin sıralanması.- 1568'den itibaren Avusturya'nın Bâb-ı Âlî'ye sunduğu hediyelerin sayısı.- Şeref hediyelerinin lağvedildiği, kaldırıldığı dönem.- Belgrad anlaşmasından sonra Avusturya elçisinin I. Mahmud'a getirdiği hediyeler nelerden oluşuyordu? Bu şartlar altında Bâb-ı Âlî'nin Avusturya imparatoruna gönderdiği hediyelerin sıralanması.- İran şahı tarafından Sultan'a sunulan hediyelerin listesi.- Sultan tarafından Şaha gönderilenlerin durumu.- Bâb-ı Âlî tarafından Prusya kralı II. Frederic'e gönderilen hediyelerin sıralanması.- Veziriazam Mehmed Emin Paşa tarafından eşi Şah Sultan'a verilen hediyelerin türü, cild I, II, VI, VII, XV, XVI, Potocki (Polonya başkumandanı).- Bâb-ı Âlî ile diplomatik ilişkileri.- Czartorysky ailesine karşı kullandığı iftira.- Bâb-ı Âlî ile yazışmalarının konusu., İltica ettiği yer; Veziriazam Mehmed Emin Paşa'nın onu 1769'da Türklerin Ruslara karşı açtığı savaş sırasında ordugâhında kabul edişi.- Konfederasyon adma Osmanlılar lehine girdiği taahhüd.- Yeni Veziriazam tarafından Hantepe'de kendisine nasıl muamele edildi? Cild XV, XVI.

Preveze (Arta Körfezi girişinde kale). Kaleyı Venediklilerin Türklerden aldıkları dönem, cild XII.

Brenslerni Vergileri.- Hristiyan prens ve hükümdarlar banş halinde kalabilmek için Türklere belirli bir vergi ödüyorlardı., Bu zorunluluğun kalktığı dönem, cild I.

Proski (Bâb-ı Âlî katındaki Polonya elçisi).- Avusturya'ya karşı açılan seferde kendisinin tutuklu bulundurulması; bu şartlar içinde Avusturya ordusuna yardımları., Türkiye'ye karşı papalık, Venedik, Avusturya ve Polonya tarafından oluşturulan dörtlü ittifak sırasında Veziriâzam'a tavsiyeleri, cild XII.

Prosorovski (Rusya hizmetindeki Polonya prensi).- Rusya'nın Bâb-ı Âlî ile savaşında idare ettiği harekât.- 1769'daki savaşta bu hizmetinden sonra 1771 Kırım savaşında da savaş idaresi bakımından oynadığı rol, cild XVI.

Prusya.- Bu devletin Kraliyet kütüphaneleri müdürlerine verdiği müsaade.- II. Frederic'in saltanat döneminde Bâb-ı Âlî'ye teklif ettiği dostluk anlaşması.- Bu anlaşmanın gerçekleştirilmesi.- Avusturya'nın muhtemel bir düşmanca hareketine karşı Rusya ile yaptığı gizli anlaşma, cild I, XVI.

R.

Raab (Macaristan şehri).- Avusturya birliklerinin eline geçiş tarzı.- Bu

şehrin valisi 1683'deki Türk istilâsı sırasında hangi hileye başvurarak onların ellerinden kurtulup saklanabildi? Cild VII, XII.

Radul (Eflâk voyvodası Wlad'ın kardeşi).- II. Mehmed'in ona karşı duyduğu yakınlık.- Sultan'ın onu başına getirdiği prenslik; orada ne kadar zaman saltanatta kaldı? Ölümü, cild III.

Radul (Eflâk voyvodası, eski râhib).- Mehmed Bey'e karşı sürdürdüğü mücâdele; kendisinden yardım gördüğü hükümdar.-Kanunî Sultan Süleyman'a kendiliğinden teslim oluyor; ona karşı Sultan'ın davranışı, cild V.

Radul (Eflâk voyvodası, Leon'un oğlu).- Bu prensliği satın almak için ödediği fiyat; Türklerin ona taktıkları lâkab; idaresinin karakteri.- Azledilmesi; hayatını tamamladığı yer, cild XI.

Ragıp Mehmed Paşa (reisefendi - Hariciye Nâzın).- Nasıl değerlendirildi?- Mısır vezir-valiliğine atandı.- Memluk beylerinin isyanını boğmak için kullandığı vasıta. -Düşüşü.- İstanbul'a çağırılıyor; ne sıfatla? Atandığı makam; zekâsı; derin bilgisi.- Rakka valiliğindeki davranışı.- Veziriâzamlık makamında yerine atandığı şahıs; hükümete verdiği yeni anlayış.- III. Mustafa tahta çıktığında onu ye rinde bırakıyor.- Prusya ile ittifak için gerçekleştirdiği uygun hazırlıklar.- işlerini gizli yürütmedeki mahareti.- Suistimâllere karşı reformlara verdiği ehemmiyet; Üçüncü Mustafa'nın tahta çıkmasından önceki İcrâtına geriye doğru gitmek suretiyle bir göz atış.- Kızlara-ğâsı Abukuf kendisinin aleyhine tertiplerin maskesini nasıl düşürdü? - Evlendiği prenses.- Mekke ve Medine mukataasına getirdiği düzenin hazine bakımından mutlu sonuçları.- Bundan ötürü gördüğü mükâfat.-Birçok sürgünün İstanbul'a dönmelerine müsaade ediyor.- İdarede ve eyâlet valileri arasında önemli değişiklikleri gerçekleştiriyor.- Yararlandığı otoritenin delili.- Mısır vergisini düzenli bir şekilde İstanbul'a göndermek ve Mekke'ye tohum sevk etmek için tedbirler alıyor., İdaresinin bilgili ve tedbirli çalışması.- Üslûbu üzerine düşünceler.- Devlet adamı olarak kaabiliyetlerinin değerlendirilmesi-- Sultan'a karşı dik duruşunu korumak maksadiyle ona verdiği ödünler.- Kurucusu olduğu yüksek okul ve kütüphane.- Ölümü; gömüldüğü yer.- Yazdığı eserin değeri.- Hakkında ayrıntılı biyografik bilgi, cild XV, XVI.

Raguza (cumhuriyeti).- Topoğrafik durumu; Osmanlılarla bir anlaşma yapan ilk hırisüyan devleti.- Bu anlaşmanın konusu.- I. Mehmed'in bu devletle yenilediği ittifak anlaşması; bu şehzadenin hükümrânlık hakkını ve hükümdarlığını ilk tanıyan devlet.- II. Mehmed tarafından vergisine bir

artırma getirilmesinin sebepleri.-Scutari muhasarasından sonra Türkler tarafından fazladan ikibin duka altını istenmesine yol açan olay ve şartlar.- II. Bâyezid'in tahta çıkışında elde ettiği lutûf ve kolaylıklar.- Sultan ile Veziriazama gönderdiği hediye: niçin? Kanunî Sutan Süleyman'la ilişkilerinin du-rumu.-III. Murad ile Veziriazam 'ma gönderdiği hediyenin değeri.-1668 'de bir deprem yüzünden uğradığı felâket.- Bu olaydan sonra Bâb-ı Âlî'den nasıl bir muamele gördü? - IV. Mehmed'in saltanatı döneminde Veziriazam Kara Mustafa Paşa'nın kabul ettirdiği vergi.-Gönderdiği murahhasların İstanbul'da kötü muameleye mâruz kalıp hapse atılmaları.- Serbest bırakılmaları için istenen fidyeye.- Nihayet onları kurtarmayı başarıyor.- 1692de Belgrad'm Köprülü Mustafa Paşa tarafından geri alınmasından sonraki politik durumu.- Bâb-ı Âli'ye ödediği vergi.- II. Mustafa'nın saltanatı döneminde bu devletle ilişkileri.- Venedik körfezinde seyreden gemilerden Vene-

dik cumhuriyetinin geçiş vergisi alması yüzünden bu devletle arasında çıkan güçlükler.- Soussar adasında imzalanan anlaşmanın yenilenmesi, cild I, II, III, IV, V, VII, XI, XII, XIII, XV.

Rftkım Mehmed Efendi

(tersane kâhyası).- Defterdarlık makamına atanıyor.- Mısır valisi olarak yerine atandığı kişi.- Bu eyâlette yürürlüğe koyduğu nizâmlar.- Azledilmesi, cild XVI.

Rakka (Rebta merkezi şehri). Evvelce tanındığı adı; bu yer üzerine ayrıntılı bilgi, cild IV.

Rakoczy (Transilvanya hükümdarı.) İhtiras ve entrikalarının Macaristan ve Transilvanya üzerindeki tesirleri Transilvanya hükümdarı olarak meşruluğu Bâb-ı Âlî tarafından tasdik ediliyor.- Sultan İbrahim'e gönderdiği elçi; ne amaçla? - Entrikalarının Bâb-ı Âli ile Avusturya arasında hüküm süren iyi münasebetler üzerindeki tesirleri.- İsveç ordusu başkumanda-myla Avusturya'ya karşı imzaladığı ittifak.- Yukan Macaristan tahtı üzerindeki iddiaları.- Bâb-ı Âli'ye vergisinde indirim yaptırmak başarısını elde ediyor.- Sultan İbrahim'in elçisine gösterdiği kabul, Yakalandığı Öldürücü hastalık. - Azledilmesi sonucunu getiren davranışı.- Azlinden sonra düştüğü durum.- Elinde bulunan kuvvetler.- Uğradığı yenilgi; kaçtığı yer.-Ölümü, cild IX, X, XI.

Rakocy (Macaristan prensi).-Macaristan'da giriştiği tertiplerin divanda uyandırdığı güvensizlik.-İstanbul hükümetini bu prens lehine hazırlamak yolunda Fransız elçisinin sarfettiği gayretler; Fransız elçisinin gayretlerine Avusturya elçisi karşı çıkıyor.- Fransız hükümetinin Rakoczy'e gönderdiği

para yardımı.- Sultan'a yazdığı mektup.- İçinde bulunduğu güç durum.- Damad Ali Paşa Avusturya ile savaşa başlamakta onu ta-ahhüd altında tutmak için mektup yazıyor.- Fransa'dan Edirne'ye dönüşünde düzenlenen kabul merasimi.- Sürüldüğü yer; orada sürdüğü hayat.- Teşebbüs ve manevralarının başarısızlığı; oğlunun Fransa'da aldığı unvan.- Bâb-ı Âlî'nin ona tahsis ettiği para yardımları; onunla Bonneval arasında çıkan anlaşmazlık; niçin? - Üç yıl sonra Yeğen Mehmed Paşa ile anlaşma imzaladığına göre, yanlış olarak ölümü haberinin yayılması.- Transilvanya tahtına çıkmak için başarısız gayretleri., Ölümü, cild XIII.

Rakoviza (Costantin; M i e h e m Rakoviza'nın oğlu).- Boğdan tahtında yerine geçtiği kişi.- Hospodar (umumî vali) unvanıyla Eflâk'a gönderiliyor, cild XV.

Rakoviza (Michel; Boğdan prensi).- Bu makama yükselmesinde uyulan âdet.- İkinci defa tahta çıkarılıyor.- Azledilmesi.-Eflâk hospadorluğuna atandığı dönem.- Azledilmesinin sebebi.. Sürgüne gönderildiği yer, cild XIII, XIV.

Rakoviza (Richard).- Kendisine nasıl lâkap verilmişti? Eflâk prensliği makamını satın aldığı fiyat.-Azledilmesi, cild XIV.

Ramadhan (Cezayir dayısı).- IV. Mehmed'e gönderdiği hediyeler.- Divanınm terkibi; diplomatik ilişkileri, cild XI.

Ramazan (şeyh).- Fetret döneminde şehzade Süleyman Çele-bi'nin kendisine Timur katında verdiği görev; bu hükümdarın onu karşılayışı, cild II.

Ramazanoğlu (hanedanı), Menşei üzerine ayrıntılı tarihi bilgi, cild IV.

Rami Mehmed Paşa (reisefen-di; n. Mustafa saltanatı döneminde).- 1698'de kendisine Avusturya'da verilen diplomatik görev.- Bu şartlar altında toplanan kongredeki davranışı.- Kaabiliyet ve üslubunun övülmesi.- Politika yazılarından oluşan kolleksiyonunun değeri.- Şahsı hakkında ayrıntılı biyografik bilgi.- Şeyhülislâm Fey-zullah Efendi'nin onunla yaptığı ittifak; ne amaçla? Vezirlik rütbesine atanıyor.- Savaşçı projeleri açısından veziriâzam'a muhalefet ediyor,- Veziriâzamlık makamına yükseltiliyor.- İdaresinde üzerine eğildiği ilk işler.- Gerçekleştirmeğe çalıştığı reformlar.- imparatorluğun güvenliğine ve maliyesine verdiği büyük önem.- Baltalayıcı düşmanlar.- Halk İşlerinden anlayışı üzerine düşünceler; tahrik ettiği hoşnutsuzluk.- Kendisini hedef alan genel öfkenin sonucu.- İstanbul'da patlak veren isyan esnasındaki davranışı.- Kaçışı.-Damad Hasan'in ona karşı tutumu; atandığı valilik.- Mısır valiliğini alıyor, Hayatının değişmesi.-

Uğradığı âkibet; bıraktığı eser» cild XII, XIII.

Bares (Boğdan prensi).- Kanunî Sultan Süleyman'ın onunla yapmaya karar verdiği savaş; niçin? Osmanlı ordusunun önünden kaçışı.- Hükümdarlıkta yerini alan ve atanan prens, cild V.

Ravestein (Fransız amirali).-Midilli adasına yaptığı çıkarma; başşehir kuşatıyor.- Karaya vuran donanması tamamiyle elden çıktı, cÜdIV.

Rewendi (mezhep ruhani reisi). Mezhebini, doktrinini yaydığı dönem; mezhebi neye dayanıyordu, cild II.

Rebia Gülnûş (IV. Mehmed'in gözde sultan kadını).- Şehzade Mustafa'yı doğurduğu dönem; menşei; kocasının üzerindeki tesiri.- IV. Mehmed'in tahttan indirildikten sonra çekilmek zorunda kaldığı yer; portresi; kıskançlığının bariz çizgilerini açıklayan şartlar, cild XI, XII.

Receb Paşa (Osmanlı donanması kapdan-ı deryası).- Kumandanı olduğu donanma.- Karadeniz kazaklarına karşı üstünlükleri. -Kapdan-ı derya makamında kendisinden sonra gelen kişi.- Evlendiği prenses.- Kırım hanına karşı yönettiği sefer; karşısında Mehmed Giray bulunmaktadır.- Bâb-ı Âlî kuvvetleri için bahtsız sonuç.- Karadeniz Kazaklarına karşı kazandığı zafer.- Entrikaları yüzünden payitahtta sebep olduğu itaatsizlik.- İstanbul kaymakamlığına atanıyor.-Hasan Paşa'ya karşı tertiplendiği suikasd.- Bu şahsa isnad edilen suç.- Husrev Paşa'nın asli konusundaki sipahi isyanında oynadığı rol.- Veziriazam oluyor.-Husrev Paşaya uyarısı.- Bu şahsın ölümünden almak istediği intikam.- Bu şartlar içindeki davranışı.- Uğradığı âkibet, cild VIII.

Recep Paşa (IV. Mehmed'in başmabeyincisi).- Evelki durumu ne idi? Yeni teveccüh ve iltimaslar elde ediyor.- Edirne'de özengi kaymakamlığına atanıyor.- Eski İstanbul kaymakamına karşı duyduğu kıskançlık.- Rumeli Kadiaskeri ile anlaşmazlığı.- Sultan tarafından hakkında idam karan veriliyor.-Şartlar kaçmasını kolaylaştırıyor.-

Uğradığı âkibet, cild XII.

Reliques (kutsal emânetler). -Aziz mızrağının bulunduğu yer kim tarafından keşfedildi? - İstanbul'un fethinden sonra, saray hazinesine konulan kutsal eşya., II. Bâyezid tarafından Rodos şövalyeleri üstad-ı âzamına gönderilen Aziz-Jean Baptiste'in sağ eli. -Müslümanların ibâdetine tahsis ve camiye dönüştürülen kilise.- Rumların durumu kötüye kullanılması.- Harem dairesinde özel bir odada duran kutsal eşyanın telkin ettiği saygı, cild II, III, VIII,

Reninger (Avusturya imparatorluğu elçisi).- 1664'de Bâb-ı nü Âlî'nin

açtığı Macaristan seferinde ordugahta mevkuf tutulması. -Veziriâzam'ın onunla yürüttüğü müzâkereler.- Bâb-ı Âlî ile Avusturya arasında 1664'de barışın imzalanmasından sonra aldığı hediye, cild XI.

Repnin (Rus generali).- 1770'de Türklere karşı savaşta oynadığı rol.- Kaynarcada Bâb-ı Âlî'nin elçi-leriyle imzaladığı barış anlaşması, cild XVI.

Resmî Ah m e d Efendi, Bkz. Ahmed Resmî.

Retlmo (Girit adası şehri). Bu yer üzerine ayrıntılı bilgi; Osmanlılar tarafından muhasara edilişi, cild X.

Rezîn (Prusya maslahatgüzarı).- III. Osman katında yerine getirdiği görev; hakkında ayrıntılı bilgi., İstanbul'daki teşebbüslerinin sonucu.- İzmir seyahatinin amacı; İstanbul'a başka bir hüviyetle gitmesine müsaade edildi., Doğum yeri; hayatında yaptığı işler; Bâb-ı Âlî katında II. Frederic tarafından kendisine verilen görev, III. Muştâ-

fa ile yaptığı anlaşma, Ragıp Pa-şa'nın kendisine verdiği not; Bâb-ı Âlî katındaki olağanüstü görevinin sonucu.- Hükümeti tarafından geri çağırılmasının sebebi, cild XV, XVI.

Nhodes (Rodos) (bu adı taşıyan adanın merkezi).- Bu şehir üzerine tarihî açıdan göz atış.- II. Mehmed'in kumandanlarından Mesih Paşa tarafından muhasara edilişi; Kanunî Sultan Süleyman tarafından muhasarası.- Bu konuda ayrıntılı bilgi, cild III, V.

Rhodes (Rodos adası).- Tarihî açıdan adaya bir göz atış.- Topog-rafisi.- II. Mehmed'in kumandanlarından Mesih Paşa'nın muhasara harekâtı hakkında rapor.- Kanunî Sultan Süleyman tarafından muhasarası üzerine ayrıntılı bilgi., Rodos'un düşmesinden sonra teslim olan adalar.- Bu muhasaranın ünü, cild III, V.

Rodoslular.- Bu halk üzerine ayrıntılı tarihî bilgi., Mesih Paşa'nın başarısızlığa uğramasında halka bağlanan sebep, cild III.

Rodolphe II. (Avusturya imparatoru).- Tahta çıktığı dönem.- III. Murad'la imzaladığı mütâreke, bu hükümdarla arasındaki ilişkilerin durumu.- Türkler komisyonunu oluşturduğu ülke; niçin? Bâb-ı Âlî'ye karşı sürdürdüğü savaş.-Bathory'nin ölümünden sonra Transilvanya'nın Avusturya'ya dönmesi şartıyla yaptığı anlaşma., Eflak voyvodası MicheTe karşı uyguladığı politika.- I. Ahmed'le imzaladığı dikkate değer anlaşma.-Bu hükümdarla Transilvanya üzerindeki müzâkerelerin yeniden başlaması.- Bu vesileyle imparatorun Sultan'a verdiği cevap, cild

VII, VIII.

Roger (Bizans imparatorluğu büyük amirali), daha önceki mesleği, cüd

I.

Roggendorf (Guillaume; baron de).- Kanunî Sultan Süleyman'a karşı Viyana savunmasında oynadığı rol.- Buda şehrine karşı muhasara hareketine giriyor.- Bu teşebbüslerinin başarısızlığı, cild V.

Roha, Bkz. Edessa.

Rokneddin Kılıç a rs lan, Bkz. Kılıçaislan IV.

Rokneddin Süleyman (Azeddin Kılıçarslan U'nin oğlu).- Hâkimi olduğu imparatorluk; bu hükümdar üzerine düşünceler; karakterini belirlemek maksadiyle Mısır halife leri nin ona verdiği unvan.-Zalimliğinden örnek. Ölümü.- Bu hükümdarın soyağacı, tabloda, cild I.

Romanzoff (kont Pierre Ale-xandroviç, Rus feldmareşali).-Bâb-ı Âlî'ye karşı savaş da başkumandanlığında bulunduğu Rus ordusu (1769 savaşı).- Yönettiği harekât.- Veziriazam Halil Paşa'ya yaptığı barış teklifleri., Bir mütâreke konusunda Bâb-ı Âlî ile müzâkereler.- Veziriâzam'a gönderdiği, müzâkarelerin kesilmesinden duyduğu üzüntüyü bildiren mektup.- OrlofFa karşı beslediği kinin sebepleri.- Yeni bir Bükreş kongresinin açılmasını imzasiyle Veziriâzam'a bildiriyor.- Kongrenin dağılmasından sonra çarpışmalar başladığında Türklere karşı takındığı tavır.- Bâb-ı Âlî ile müzâkerelerin başlatılması hususunda yetki alıyor.-Bu konuda Avusturya ve Prusya elçileri nezdindekl teşe-büsleri.- Kendisinin teşebbüsüyle

Kaynarca'da Bâb-ı Âlî ile yapılan barış anlaşması, cild XVI.

Roraandanovsky (Rus generali).- Cahry önünde Türkleri püskürtüyor.- Bu kaleyi almalarına engel olamıyor.- Onlara karşı kazandığı zafer, cild XII.

Rufailer (tarikâtı). Bu zümrenin mensupları üzerine ayrıntılı bilgi, cild I.

Rumeli Bu bölgedeki yarı-zeamet in aslı ve amacı, cild II.

Rumî Mehmed (Husrev Paşa ordusunun bir subayı).- Kaatiller tarikâtı birliklerinin saklanmış olarak bulundukları Nefsid geçidini temizleme emri alıyor; teşebbüsünde başarılı oluyor.- IV. Muradın azil fermanına karşı çıkıyor; ne amaçla? Hakkında ayrıntılı bilgi.- Aynab'da Ali Bey tarafından kuşatılıyor; uğradığı âkibet, cild IX.

Rum Mehmed Paşa (II. Meh-med'in ikinci veziri).- Mahmud Pa-şa'ya karşı beslediği kin; onu Sul-tan'ın huzurunda itham etmesi; niçin? Davranışının karakteri hakkında düşündürdükleri.- Yetiştirilmiş olduğu vazife.-Karaman'da kendisine verilen görev; bu vesileyle davranışı.- Pâdişâhın gözünden düşmesinin sebebi.- İdaresi döneminde maliyeye getirdiği müessese, cild III.

Rus tem Paşa (Buda beylerbeyi). Bâb-ı Âli ile Avusturya imparatoru

Ferdinand arasında müzâkereler sürdüğü sırada Ma-carlarla mücadeleye girişmesi, cild VI.

Rustem Paşa (vezir ve Kanuni Sultan Süleyman'ın damadı). Akabinde ikinci vezirliğe yükselmesini sağlayan hâl ve şartlar.- yararlan-

dığı tesiri; bu tesir gücü ona nereden geliyordu.- Avusturya imparatoru Ferdinand'm Murahhaslarıyla yaptığı toplantı.- Charles-Quint'e karşı harekete geçen donanmaya katılıyor.- Veziriazam makamına yükseliyor.- Menşei; hakkında ayrıntılı biyografik bilgi.- İran seferini idare etmekle görevlendiriliyor.-Yeniçerilerin Şehzade Mustafa'dan yana oldukları hakkında Kanunî Sultan Süleyman'a verdiği rapor.-Azledilmesi.-Şehzadenin Jdamm-daki iştiraki üzerine düşünceler.-Şehzâde'nin ölümü üzerine üzüntüsünü manzum bir ağıtla açıklayan şâir Yahya'dan (Taşhcalı) intikam alışı tarzı.- Lala Mustafa Pa-şa'ya karşı beslediği kinin sonuçları.- Bu devlet adamının idare işlerindeki davranışının değerlendirilmesi.- Ölümü, cild V, VI.

Rustem Paşa (Karaman valisi).- Veziriâzamlık makamına atanmasını reddetmesi.- -İran seferi seraskerliğine atanması.- Zaptettiği şehir ve kale, cild XIV.

Rutbei Karîb-Î Ulâsı. Osmanlı idare teşkilatında bu adla derecesi belirlenen görevliler; makam yerleri ve maaşları, cild XVII.

Rutbe-î Hamîşe. Osmanlı idare teşkilâtında bu adla derecesi belirlenen görevliler; makam yerleri ve maaşları, cild XVII.

Rutbe-i Mussîle. Osmanlı idare teşkilâtında bu adla derecesi belirlenen görevliler; makam yerleri ve maaşları, cild XVII.

Rutbe-i Ulâ. Osmanlı idare teşkilâtında bu adla derecesi belirlenen görevliler; makam yerleri ve maaşları, cild XVII.

Rutbe-i Rabie Osmanlı idare teşkilâtında bu adla derecesi belirlenen görevliler; makam yerleri ve kinliği, cild I. maaşları, cild XVII.

Rutbe-î Sadîse Osmanlı idare teşkilâtında bu adla derecesi belirlenen görevliler; makam yerleri ve maaşları, cild XVII.

Rutbe-i Sâlise. Osmanlı idare teşkilâtında bu adla dereceleri belirlenen görevliler; makam yerleri ve maaşları, cild XVII.

Rutbe-i S amin e. Osmanlı idare teşkilâtında bu adla dereceleri belirlenen görevliler; makam yerleri ve maaşları cild XVII.

Rutbe-i Sâni.- Osmanlı idare teşkilâtında bu adla dereceleri belirlenen görevliler; makam yerleri ve mâaşları, cild XVII.

Rutbe-î Sâni.- Osmanlı idare teşkilatında bu adla dereceleri belirlenen görevliler; makam yerleri ve mâaşları, cild XVII.

Rutbe-i Saniye. - Osmanlı idare teşkilatında bu adla dereceleri belirlene görevliler; makam yerleri ve mâaşlan cild XVII.

Rutbe-i Sarie. Osmanlı idare teşkilatında bu adla dereceleri belirlenen görevliler; makam yerleri ve mâaşlan, cild XVII.

Rutbe-İ Sitte. Osmanlı idare teşkilatında bu adla dereceleri belirlenen görevliler; makam yerleri ve mâaşlan, cild XVII.

Rutbe-i Tasie. Osmanlı idare teşkilâtından bu adla dereceleri belirlenen görevliler; makam yerleri ve mâaşlan, cild XVII.

Russel-Baliol (Bizans imparatoru Diogene'in hizmetindeki bir Frank ücretli asker grubunun şefi).- Bu imparatorun Alparslan'a karşı yaptığı savaşta savaş meydanını terketmesi.- Derecesi'nin seç-

Rusya (devleti).- Osmanlı imparatorluğu ile ilk ilişkileri dönemi.-I. Selim'le münasebetlerinin mâhiyeti ve Kanunî ile.- III. Mu-rad'la.- Türkiye'nin 1677'de Rusya'ya ilân etmiş olduğu savaşın sebebi.- Elçilerinin İstanbul'da iyi karşılanmaması.- Bâb-ı Âlî'den şartlar ileri sürerek barış telebinde bulunuyorlar.- Çarpışmaların yeniden başlaması.- Bâb-ı Âlî'den yeniden barış istemesi.- Veziriazam buna nasıl cevap veriyor.- Bâb-ı Âlî'ye üçüncü elçilik heyetini gönderiyor.- Barışı elde ediyor; hangi şartlarla? - Sultan'a sunduğu hediyeler.- Türkiye tarafından istenen ittifakı.- 1668'de Türkiye'ye karşı Polonya ile ittifak anlaşması yapıyor.- 1688, 1689 ve 1695'de ordulannm akıbeti.- 1696'da üs-tüniük sağlıyor.- Karlofça barış anlaşmasındaki rolü.- Bir kongrede ilk defa olarak çıkarlarının müzâkeresini yapıyor.- Polonya ile arasında barış.- Büyük Petro döneminde Karadeniz'de silahlanıyor.- Bu hükümdar döneminde Bâba-ı Âlî ile imzaladığı anlaşma, - Bu devletle diplomatik münasebetler içine giriyor.- Çann imparator olarak tanınmasının Bâb-ı Âlî tarafından reddedilmesi., İran konusunda 1724 yılında Bâb-ı Âlî ile yürütülen müzâkereler.- İran'a karşı Türkiye ile imzaladığı taksim anlaşması.- I. Mahmud saltanatı döneminde onunla Bâb-ı Âlî arasında savaşı getiren sebeblere bir göz atış.- Bâb-ı Âlî konusunda Avusturya ile yeni bir çözüm bulunması.- Niemirow kongresinde açığa vurduğu iddialar.- 1739'da Bâb-ı Âlî ile imzaladığı anlaşma.-Bâb-ı Âlî'nin çarlara imparator unvanı verilmesine razı olduğu dönem.- İmparatoriçe Anne ile Almanyâ imparatoru arasında imzalanan son anlaşmaya konulan gizli madde.- İsveç ve Avrupa'nın kuzeyi üzerindeki emelleri.- Viyana hükûmetine Osmanlı imparatorluğunun taksimini teklif ettiği dönem.- Avusturya ile savaş ihtimâline karşı Prusya ile imzaladığı gizli anlaşma.- Fokşan ve Bükreş kongrelerinin sonuç ve konulan.- Türkler Rusya'ya karşı

beşinci seferlerini başlatıyorlar. -Bâb-ı Âlî ile Kaynarca'da yapılan barış anlaşması.- Bu anlaşma üzerine düşünceler.- Rusya'nın büyümesi.- Osmanlı imparatorluğu üzerindeki tesiri, cild IV, V, VII, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII. S.

Şaad (Mekke şerifi Said'in oğlu).- İşlediği zulümler.- Şam valisi İsmail Paşa'nın önünde kaçıyor; niçin? Osmanlı ordusunun hücumu.- Sultan II. Mustafa'dan aldığı mektup; İsmail Paşa orduyla Mekke'ye giriyor.- Bab-ı Âli'nin ona karşı zoraki davranışı, cild XII.

Saadi (Türk yazar). Bu şahsın değerlendirilmesi, cild IV.

Sabaçz (kale).- Kuruluş dönemi.- İnşaatı önlemekte Macarların boşa giden gayretleri.- Bu ad üzerine aydınlatıcı bilgi, cild III.

Sabatay Sevi (İzmirli Yahudi).-Kendisinde uluhiyet ve mehdilik belirtileri bulunduğu iddiasıyla ortaya çıkıyor.- Yahudiler arasında heyecana sebep oluyor; bu konu hakkında ayrıntılı bilgi.- İddiası ne oluyor, cild XI.

Sadi (tarikati).- Kurucusunun adı; bu zümre mensüplannın karakteri, cild I.

Sadık Mehmed.- Şeyhülislâmlık makamında yerine atandığı zât.- Azledilmesi sebebi, cild XIII.

Sadi Çelebi. Görevlerinde Kemalpaşazâde'ye selef oluyor; ka-abiliyeti, cild V.

Sefa Giray, Bkz. Ghiray-Safa.

Satfuer (Safevîler) (hanedanı).-Menşei.- Bu konuda ayrıntılı bilgi, cild IV.

Safi Behadır (İran şahı).- Yerine tahta çıktığı hükümdar.- tahta çıkışı öncesindeki savaş.- Ghi-lan'ın en iyi dört yüz okçusuna uygulattırdığı muamele; niçin? - Büyükbabasının atadığı beylere karşı düşmanca hazırlıktan.- Bağdad'ın Osmanlı ordular tarafından fethinden sonra IV. Murad'm ona gönderdiği mektup.- Bâb-ı Âlî ile banş anlaşması yapıyor, cild IX.

Safi Mirza (Şâh Hüseyin'in oğlu olduğu iddiası).- Bâb-ı Alî Nâdir Şâh'a karşı ondan yararlanmaya çalışıyor.- Bâb-ı Âlî'nin İran'la anlaşmasından sonra gördüğü muamele tarzı.- Nâdir Şâh'm ölümünden sonra İran tahtına hak iddialan.- Bu hükümdara ait zengin hediyeleri ele geçirmeğe çalışıyor, cild XV.

Safiye (III. Murad'ın birinci kadını).- Sultan'm üzerindeki tesiri; bu prenses hakkında ayrıntılı biyografik bilgi-, Catherine de Medi-ci'den aldığı mektup.- Venedik'e ayırdığı himaye.- Ferhad Paşa lehinde müdâhalesi.- Yüksekliğini III. Mehmed'in saltanatı döneminde de koruyor.- Hıristiyanlara karşı teklif ettiği kanlı proje.- Yararlandığı gelirler.- İstanbul'a dönüşü

sırasında Sultanı kabul ettiği yer.-Hasan Paşa'ya lütfettiği himaye.-Bu şahsın onun üzerinde tesiri olduğu söylentisi.- Üsküdar'da yaptırdığı cami.- Nüfuzunu muhafaza etmek için kullandığı vasıta.- I. Ahmed'in tahta çıkışında kendisinin çekildiği yer.- Ölümü dönemi, cild VII, VIII.

Saganoz (Zaganoz) Paşa. (II. Mehmed'in Başkapdan-ı deryası).-Sultan tarafından görevlendirildiği sefer.- Azledilmesi sebebi.- Franco Acciaioi'ye karşı uyguladığı emir, cild III.

Sagundino (Aloisio).- Venedik cumhuriyetinin ona II. Bâyezid katında verdiği görev.- Yazdığı eser, cild IV.

Sahakî Mustafa (Rumeli kadı-askeri).- Ölümü dönemi.-Yazdığı eser, cild XII.

Sahib (Kınm hanı Mehmed Gi-ray'ın kardeşi). Bütün kardeşlerinin kurbanı olduğu katliâmdan nasıl kurtuldu? cild V, Bkz. Ghi-ray-Sahib.

Sahlı Efendi (Esad Efendinin kardeşi). IV. Murad'm tahta çıktığında yürütmekte olduğu görevler, cild IX.

Said Efendi, Bkz. Mehmed Sa-id.

Sainte - Sophie (Ayasofya kilisesi).- Bu mabedin zenginliği üzerine düşünceler.-Rum tarihçilerinin mabedin menşei hakkındaki kanaatleri; inşâ dönemi; geçirdiği değişiklikler; kullanılış şekilleri; inşâ değeri, cild II.

Saint-Gotthard (manastın). Durumu; orada oturan din adamı; manastıra şöhret kazandıran savaş, cild XI.

Saint Louis (Fransa kralı). Dağ ihtiyarının ona gönderdiği hediye, cild I.

Saint-Priest (chvalier de; Fransa'nın İstanbul elçisi).- Bâb-ı Âlînin ona verdiği tahsisat., Bâb-ı Âlî'nin lehinde hükümeti katında desteklediği taleb.- Polonya federasyonu tam yetkili murahhaslan-nı desteklemesi.- Bâb-ı Âlî ile Rusya arasındaki mütârekeye Polonya'yı dahil etme gayretleri, cild XVI.

Sait-Scpulcre Fransa kralı «kutsal mezar» üzerinde koruma hakkına sahipti; ona sahip olan millet, cild XI.

Sakum (Gürcistan şehri). Halkının olağanüstü artması; Şâh Ab-bas'ın fazlalığın kılıçtan geçirilmesi için valiye verdiği zâlimce emir, cild IX.

Salabaddın-Büyük (Eyubî hanedanının kurucusu).- Kılıcının kendisiyle birlikte gömülmesi emrini veriyor; niçin? Ömer'in Haçlılara karşı verdiği kanlı savaşta kaç yaşındaydı? Mısır'ın ona borçlu bulunduğu vakıflar ve yapılar, cild IV.

Sallha (III. Mustafa'nın kız kardeşi).- Onunla^ ikinci defa olarak evlenen kişi.- Üçüncü defa olarak Mehmed Paşa ile evleniyor.-Nüfuzunun tesirleri, cild XVI.

Salih Bey (Memluk beyi). Mısır'ı kanştıran ayaklanmalardaki rolü, cild XVI.

Salih Bin Merdas (hanedanı).-Saltanatı süresi.- Hanedandan gelen hükümdarlar, cild IV.

Salih Efendi (ikinci defterdar). Değerinin belirtilmesi, cild XVI.

Salih Mehmed Efendi

Şeyhülislâmlık makamında yerine atandığı zât.- Makamına atandığı gün Suîtan'm kendisine gönderdiği hediye; görev süresi.- Azledilmesi, cild XVI.

Salih Paşa (Sultan İbrahim saltanatı döneminde defterdâr).-Vezirîâzam olarak atanıyor; hakkında ayrıntılı bilgi., Transilvanya prensi Rokoczy'ye gönderdiği mektup.- Çarptırıldığı ceza; niçin? Cild X.

Salih Paşa (Cidde valisi).- Abdullah Paşa'nın yanındaki görevi; Cidde valiliğini nasıl sağladı? -Ölümü, cild XVI.

Salih Reis (Kanunî saltanatı dönemi Kapdan-ı deryalarından). İlk mesleği; doğum yeri; cesaretinin kendisine kazandırdığı şöhret, cild VI. I.

Salonique, Bkz. Thessaloni-que.

Salour. - Menşei; İslâmiyeti kabul edişi.- Kendi aldığı ve halkına verdiği ad, cild I.

Saltukdede (Türk-Selçuk prensi). Hakkındaki efsâne, cild XVI.

Samarkand (Asya şehri).- Onu payitaht yapan hükümdar.- Bu şehrin oniki kraliyet bahçesinde yaptığı değişiklik.- Timur'un buraya yerleştirdiği halk.- Sanatkâr ve alimlerini aldığı şehirler.- Timur'un bu alimlerini payitahta girişi.- Bu hükümdarın şehirde yaptırdığı saray, cild II.

Sam Mirza, Bkz. Saffî.

Samsama Çavuş.- Osman Ga-zi'ye hizmeti.- Hizmetlerinin karşılığı olarak bu hükümdardan istediği.- Osmanlı imparatorluğu görevler derecesindeki yeri.- Osman Gazi'nin muhafazasını ona bıraktığı kale, cild I.

Samsun (Kastamonu valiliği şehri). Hakkında ayrıntılı tarihî bilgi; hâlihazırdaki nüfusu; şöhretini sağlayan sanayi ürünleri, cild

Sanaa (Yemenin merkezi).- To-pografik durumu.- İkliminin sağlığa yararlığı.- Bu şehir üzerine ayrıntılı bilgi, cild VI.

Sancar (Melik Şahın oğlu). Horasan hükümdarlığını alıyor; ne şartla? - Kardeşlerinin ölümünde Selçuklu İmparatorluğu mirasını alıyor.- Zaptettiği şehir; orada bulduğu zenginlik.- Tahtta kaldığı süre; imparatorluğun genişliği; saltanatın özellikleri.- İsyan eden taba-ası tarafından esir alınıyor.- Kaçışı; hükümdarlığını elde ediyor; ölümü dönemi.- Fetihleri dolayısıyla Doğu halklarının ona verdikleri lâkab; sarayının içi üzerine düşünceler;

saltanatı dönemi sırasında şiir sanatının kazandığı canlılık, cild I.

Sandor (Caspar). Boğdan ve Transilvanya'da yaptığı tahribat, cild XII.

Sanı. (Pietro; Fransız donanması kumandanı). - Santa-Mau-ra'yı muhasara etmek için birleştiği donanmalar., bu konuda ayrıntılı bilgi, cild IX.

Şanizâde (IV. Mehmed saltanatı döneminde Şeyhülislâm).- Bu makamda yerine atandığı zât.- Azledilmesi; niçin? cild XI.

San'ullah (III. Mehmed saltanatı döneminde Şeyhülislâm).- Şâir Bâki'nin vefatından sonra düzenlenen anma töreninde onu tazimle anıyor.- Sipahileri tahrik ettiğinde Veziriazam Yemişçi Hasan Paşa aleyhine fetva veriyor.- Azledilmesi. - Sürgün cezasına çarptırılıyor., Sığındığı yer.- Şeyhülislâmlık makamına yeniden atanması.- Derviş Paşa'nın iktidarı kaybetmesindeki rolü, cild VII, VIII.

Santa-Maura (Bu addaki adanın şehri.) Dış şeklinin tasviri; 1684'de Venedikliler tarafından muhasarası, Cild XII.

Santa - Maura (adası).- Durumu; Fransa, Venedik ve papalık devletleri müttefik donanmaları tarafından muhasarası hakkında ayrıntılı bilgi.- Ada sularında cereyan eden Barbaros Hayreddin ve Doria arasındaki savaş.- 1684'de Venedikliler tarafından Türklerden alınıyor, cild V, XII.

Sanuto (Março) . Yunanistan'da zaptettiği adalar; imparator Henri'nin bir beratla birlikte kendisine verdiği unvan cild V.

Savcı (I. Murad'ın oğlu).- Jean Paleologue'un oğluyla birlikte babasına ihaneti.- Uğradığı âkibet, cild I.

Sapor (İran kralı).- Muhasaradaki şehirde taç yerine altın miğfer giymesi.- Bu miğferin şekli, cild IV.

Serelizâde Feyzullah (Sivas valisi).- Bir eşkiya çetesini saf dışı etmesi.- Bu vesileyle Sultan'ın gönderdiği mükâfat, cild XVI.

Sankâtip (Maliye dâiresi şefi). Şöhretinin türü; yüksek makamlara gelişini nüfuzlarına borçlu bulunduğu kişiler; uğradığı âkibet; niçin? Cild X.

Sarıkcı Mustafa. -1. Ahmed tarafından kaymakamlığa atanırken kendisine verdiği talimat; idarede yaptığı değişiklikler.- Şeyhülislâm'ı makamından uzaklaştırma teşebbüsünün kendisi bakımından meş'um sonucu, cild VIII.

Sarı zade, Bkz. Sânez&de.

Sarızâde Mehmed Paşa (Van valisi). Kars'da asayişin sağlanması ve kargaşalık çıkaranların cezalandırılmasıyla görevlen diriliyor, cild XVI.

Satalia (Küçük-Asya şehri).-Bu yer ve Haçlıların muhasarası üzerine

ayrıntılı bilgi, cild III.

Satı (Türk şâiri).- II. Bâyezid'in sarayında yapmak zorunda olduğu yıllık işler.- Tahta çıktığını anlatan bir kasidesine karşılık I. Selim'in kendisine verdiği mükâfat, cild IV.

Satırcı Mehmed (III. Mehmed'in veziri).- Macaristan'a karşı görevlendirildiği sefer; bu konuda ayrıntılı bilgi.- Azledilmesi; niçin? - Onu ortadan kaldırmak için Veziriazam İbrahim Paşa'nın tertipleri.- Ölümü, cild VII.

Saxe (Saksonya) (krallığı). Bu devletin nâzın kraliyet kütüphaneleri müdürlerine yetkiler veriyor, cild I.

Saace (dük de).- 1696'da Temeş-var'ı muhasara ediyor.- Sultan Ö. Mustafa'ya karşı giriştiği savaşı kaybediyor, cild XII.

Scanderbeğ (İskender Bey) (Epir prensi).- Karakterinin belirlenmesi.- Gerçek adı nedir? Bu şahsiyet üzerine ayrıntılı biyografik bilgi.- Ali Paşa'ya karşı kazandığı savaş.- Ordularının basanları; onu Venediklilerle baş yapmaya zorlayan sebep; Mustafa'ya karşı kazandığı zafer.- Sfetigrad ve Deb-re şehirlerine II. Murad'a karşı sal-dınya geçtiğinde kahramanlığının bir işe yaramaması.- Bu hükümdarla mücadelelerinde gösterdiği değeri.- n. Mehmed'e karşı bağımsızlığını savunduğu ülke.- Bu hü-mümdarla yaptığı baş anlaşması.- Belgrad muhasarasında gösterdiği kaabiliyet.- Yenilgiye uğraması.- Öfke anlarında kendisinde görülen özellik.- Silah arkadaşı Moses'e karşı davranışı.- Düşmanı olan yeğeni Hamza'ya karşı kazandığı zafer.- Ona karşı cömertliğini gösteriyor.- Fransa kralı VII. Char-les'a karşı Napoli kralı Ferdinand'a verdiği destek.- II. Mehmed'le arasında barış anlaşması.- Anlaşmayı bozması yolunda gelen teşvike boyun eğiyor.- Türklere karşı verdiği çeşitli savaşlar üzerine rapor. -Ölümü dönemi; karakterinin değerlendirilmesi.- Mezarının bulunduğu yer; Osmanlılar onun mezarına saygı gösteriyorlar, cild II, III.

Şaban (Hat üstadı Hasan Paşa'nın hizmetkârı). Efendisinin hayatını kurtarmak için ölümü göze alması, cild IX.

Şâh Abbas I (Hudabende'nin oğlu).- Çocukluğunda başında bulunduğu valilik.- Amcası Şâh İsmail tarafından boğulması emri veriliyor.- Bu ölüm hükmünden nasıl kurtuluyor.- İşlediğinden şüphe edilen cinayet.- İran tahtına çıktığı dönem.- Osmanlılarla barış anlaşması yapmasına karar verdiren sebep.- Bu anlaşmanın neticesi.- Avrupa'nın başlıca hükümetlerine gönderdiği elçilerin görevi; III Mehmed'e karşı savaşıyor.- Veziriazam Murad Paşa'ya gönderdiği mektup.- Bâb-ı Âlî'nin ona karşı beslediği niyetler.- Şeh-

rin fazla nüfusunun kılıçtan geçirilmesi hususunda Sakum valisine verdiği zâlimce emir.- Ölümü; saltanat süresi; tahtını bıraktığı hükümdar.- Nasıl değerlendirildi? Cild VII, VIII, IX.

Şâh Abbas n. (İran hükümdarı).- Sultan İbrahim'e gönderdiği elçilik heyetinin amacı; tahta çıkışı dönemi; babası üzerinde işlediği cinayet.- IV. Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti.- Sultan'ın ona gönderdiği hediyeler, cild X, XI.

Şâh Budak (Zulkadir hükümdarı).- Kardeşi Arslan'm öldürül-mesindeki iştiraki; ona hükümlanlığı veren hükümdar.- Ülkesinin beylerinin onun saltanatına karşı muhalefetleri.- Kardeşi Şeh-suvar tarafından tahttan atılıyor; sığındığı ülke.- Şehsuvar'a karşı açtığı mücâdele; nasıl ona karşı muzaffer oldu?- Kardeşini cezalandırdıktan sonra tekrar tahta çıkıyor.- Yeniden tahttan atılıyor; kim tarafından? - II. Bâyezid katında teşebbüste bulunuyor; bu hükümdara verilen sancak.- Savaşı Zül-kadir topraklarına götürüyor; Ala-eddevle ile yaptığı savaşın kendisi açısından sonucu, cild III, IV.

Şâh Ekber (Büyük-Mogol). Bu hükümdarın değerlendirilmesi.cild V.

Şah Hüseyin, Bkz. Hüseyin I. (İran şahı).

Şahın Ghiray, Bkz. Ghiray Şâhın.

Şfthın Mustafa (IV. Mehmed'in silahdân). Kaymakamla anlaşmazlıkları, cild XII.

Şâhın Pasa. - Bosna valiliğinde yerine atandığı şahıs.- İdaresinin ilk icraatı., Mahmud'a karşı ölüm fermanı aldirtan sebep, cild IX.

Şâh İsmail I. (Safevî hanedanının kurucusu).- Menşei.-Yakub'un ona uygulattığı tutuklama.- Ona hürriyetini geri veren hükümdar.- Çocukluğu boyunca saklı kaldığı yer.- Şirvan şahına karşı giriştiği teşebbüs; başarılan.- İkinci Bâyezidle ilişkilerinin mahiyeti.- Zülkadir ülkesinde yaptığı tahribat.- Emrindeki İranlılara Alaeddevle'in oğlu ve torunlarına karşı uygulattırdığı vahşet.- Tekke âsilerinin eşkiyalıklarını nasıl bastırıyor.- Bu konuda II. Bâyezid'e gönderdiği elçilik heyeti., Selim'e karşı Ahmed tarafını tutuyor.- Kudretinin büyümesi üzerine geriye doğru bir göz atış.- Selim'inkine karşı olan dini mezhebi yayıyor.-Düşmanlıklarına mezhep ayrılığından gayn kin kaynaklarda ekleniyor.- Selim'e karşı yönettiği ordu; niçin? Selim'in ona yazdığı mektup.- İsmail'in cevabı.- İsmail'in Sultan'dan aldığı yeni mektup.- Selim'in karşısına çıkmakla yaptığı hata.- düşmanının beklediği ova.-Bir Osmanlı esirinden Selim'in ordusu hakkında aldığı bilgi.- Os-manlılarınkine kıyasla kendi ordusunun durumu.- Savaş hakkında ayrıntılı bilgi.- Savaşın

neticesi; kendisini attığı tehlike; ölümünden nasıl kurtuluyor.- Tebriz içine girmek korkusu; niçin? - Selim'e gönderdiği elçilik heyetinin konusu.- Sultan'ın hareketinden sonra payitahtına girmek için acelesi. -Diyarbakır'ı tekrar ele geçirmek için teşebbüse geçiyor.- Teşebbüsünün başarısızlığı.- Suriye'de Ga-zali'nin isyanına ümit bağlıyor.-Ölümü dönemi, cild IV, V.

Şâh İsmail II. (Şâh Tahmasp'ın oğlu).- Alamut hisarında tutukluluk zamanı.- Oraya niçin kapatıldı? - Bu şehzadenin karakteri üzerine düşünceler; İran tahtına çıktıktan sonraki davranışı.- Ölümü, cild VII.

Şahkuli (İranlı musikîşinas).-İranlı generallerin Bağdad'da IV. Murad tarafından verilen bir emirle öldürüldükleri sırada ölümden nasıl kurtuldu? - İran musikisini İstanbul'a getirdi, cild IX.

Şâh Mansur (Muzaffer-ailesinden hükümdar). I. Bâyezid'le mektuplaşmaları, cild II.

Şfihruh (Timur'un oğlu).- Bu ad ona nereden geliyor? - Şâh-Man-sur'a karşı kazandığı zafer.- Bu hükümdarın kesik başını Timur'un ayaklan dibine atarken söylediği sözler.- Babasının onun lehinde yaptığı hazırlıklar.- Hükümranlığını Timur'un torunu Pır Mehmed'le çekiştikleri ülke, cild II.

Şahruh (İran tahtına hak iddiacısı).- Aile teselsül durumu; İbrahim Mirza'ya karşı kuvvetli hukukî deliller çıkarıyor.- Bu hükümdara karşı savaşta zafer elde ediyor; iyi tarafları onu halka sevdiren; uğradığı âkibet, cild XV.

Şfih Saffî, Bkz. Şâfl Behadır.

Şah Şeca (Muzaffer ailesinden hükümdar).- Timur'a verdiği itaat delili.- bu hükümdarla imzaladığı anlaşması, cild II.

Şah Süleyman (İran hükümdarı II. Abbas'ın oğlu).- Sultan II. Ah-med'e hoş görünmek maksadiyle gönderdiği elçilik heyeti; sunulmak üzere gönderdiği hediyeler.- Elçisinin Sultan tarafından gördüğü muamele tarzı.- II. Mustafa'nın tahta çıkması vesilesiyle İstanbul'a gönderdiği elçilik heyeti; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild XII.

Şâhsultan (III. Mustafa'nın kızı).- Dört yaşındayken nişanlandığı kişi.- Evlendiği yaş; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild XVI.

Şah Tahmasip (İran hükümdarı).- Menşei; nasıl değerlendirildi? ; Tahta çıkınca takındığı tavır.- Rus çan Büyük Petro ile yaptığı anlaşma.- Bâb-ı Âlî katında aradığı destek.- Afgan hükümdâna karşı sürdürdüğü mücâdele.- Hasımı Eşrefe karşı verdiği savaş.- Şahlık sıfatının tanınması talebinin Bâb-ı Âlî tarafından karşılanması.- Bu makamda onun yerini alınan kişi.- İsfahan'a girişinde halkın karşılayışı.- I. Mahmud'un ona savaş ilânı.-Çarpışmalar

üzerine ayrıntılı bilgi.- Talihinin tersine dönmesi.-Tahttan indiriliyor; kim tarafından? Cild XIV.

Şâh Tahmasp (İran hükümdarı).- Kanunî Sultan Süleyman'ın kendisine gönderdiği mektup.- Bu münasebetle Macar kralı ve Char-les-Quint nezdindeki teşebbüsü.-Kanunî'nin onunla savaşı sırasında yüksek makam sahiplerinin ayrılmaları.- Bu hükümdarın yeniden saldırıya geçmesi; başvurduğu misilleme; ordusunun garib bir şekilde yenilgiye uğraması.- Ermenistan ve Kürdi stan'daki istilâ hareketi; niçin? -Kanunî Sultan Süleyman'ın savaş ilân etmesinin onda uyandırdığı korku.- Kanunî'nin mesajına verdiği cevap.- Bu suçlamalarla birlikte münasebetlerin aldığı şekil.- Kanunî ile yaptığı banş anlaşması; anlaşmanın imzalandığı şehir.- Büyük cami ve Rus-tem'in yeniden Veziriazam atanması vesilesiyle Kanunî'ye gönderdiği tebrikler.- Devletine sığınan şehzade Bâyezid'in karşılanması. -Ülkesine sığınmış bulunan Bâyezid vesilesiyle Şahın Kanunî ve veliahd Selim'le yazışmaları. -Bu bahtsız şehzadeye karşı davranışı. Bâyezid'in idam edilmesinden sonra Kanunî Sultan Süleyman'a gönderdiği mektup Bâyezid'in katli ücretini ödemeğe gelen elçilik heyetine karşılık Bâb-ı Âlî'ye gönderdiği elçilik heyeti; bu elçilik heyetinin amacı.- III. Murad'la ilişkileri.-Ölümü; bu konuda ayrıntılı bilgi.-Bıraktığı çocukların sayısı.- Portresi.- Çocuklarının taslak-portrele-ri, cild V, VI, VII.

Şâmizâde (Validesultan'ın mahrem danışmanı).- Köprülü Ah-med Paşa'ya karşı takındığı tenkit edici tavır; niçin?- Ahmed Paşa'nın ona saygılı davranışı; ne amaçla? -Uğradığı âkibet; niçin? Cild XI.

Şâtizâde. Bkz. Kâşif Mehmed Efendi.

Şehbaz Ghiray, Bkz. Ghiray Şehbaz.

Şehabeddin Paşa. - Bu Paşa'nın övücülüğü.- Hunyad'la mücâdelesinde yaşadığı terslikler, cild n.

Şehinşfth (II. Bâyezid'in oğlu). Valiliğinde bulunduğu eyalet, cild IV.

Şehsuvar (Vali de sultan; III. Osman'ın annesi). Menşei; dine sofuca bağlılığı; Ölümü dönemi, cild XV.

Şehsuvar (Zülkadir hükümdarı).- Ülke beylerinin ona gösterdikleri bağlılık.- Kim tarafından hükümdarlık makamına getirildi? Kardeşi Budak'la onu tahttan indirdikten sonraki mücâdelesini, Kurbanı olduğu ihanet; ölümü, cild III.

Şehsuvar&de Murteza Bey (I.

Mahmud'un başmirâhuru).- Kap-dan-ı derya makamında yerine atandığı kişi.- Azledilmesi, cild XV.

Şeytan Kulu. - Bu kişi üzerine düşünceler.- II. Bâyezid'in ordusunu uğrattığı yenilgi.- Haydar bey ordusunu Kızılıkaya boğazında yo-kediyor; Ali Paşa'ya karşı verdiği savaş; ölümü, cild IV.

Şekerpflre (Sultan İbrahim'in gözdesi esir kadın).- Yararlandığı nüfuzu.- Evlendiği erkek; nüfuzuna dayanarak dağıttığı makamlar, cild X.

Şemseddin. Kurucusu olduğu hanedan; bu şahsiyet üzerine ayrıntılı bilgi.- Yazdığı eserler, cild VI.

Şemsi Paşa (sipahiler ağası).-Kanunî Sultan Süleyman'ın yanında gördüğü hizmet; İran elçisinin huzura kabulü sırasında II. Se-lim'in ona verdiği görev.- Bu elçinin sorularına verdiği cevaplar. -Soyağacı; bu şahsiyet üzerine ayrıntılı biyografik bilgi., Veziriazam Sokullu'yu mahvetmek için eline geçen fırsat, cild VI, VII.

Şemîler (tarikati). Mensubu oldukları toplum; ikamet ettikleri yer; inançlarının konulan, cild VII.

Şemsul-Mülk (Beni İlik Han bin Tağmaç). Menşei; yaptığı ittifak anlaşmaları, cild I.

Şenk (George). Türklerin Ka-rinthideki akınlarına karşı savaşıyor; yenilgiye uğraması, cild III.

Şepper (Cornelius Dupplicius; Avusturya imparatoru Ferdinand ve son Macaristan kralının dul kraliçesinin elçisi).- Kanunî Sultan Süleyman'ın katında görevlendirildiği vazife; Veziriazam İbrahim Paşa ile müzâkereler konusunda görüşmeleri.. Müzâkerelerin sonucu, cild V.

Şerban (David). Eflâk prensliğine atanmasını destekleyen devlet; ölümü, cild VIII.

Şerban (Radoul). Mahrum bırakıldığı prenslik makamı.-Müdâhalesi sonucunu getiren Bâb-ı Âlî ile Polonya arasındaki anlaşma, cild VIII.

Şerban Cantacuzene, Bkz. Cantacuzene Şerban.

Şerbatoff (prens). Rusya tarafından I. Mahmud'a gönderilen elçilik heyetinde görevlendirilmesi, cild XIV.

Şerif Bey (Bitlis hanı).- İran şahının hizmetine girmek için Kanunî'nin hizmetini terketmesi.-Bitlis muhasarasını kaldırmada Ulama'nın zorlaması.- Mağlubiyeti; ölümü, cild V.

Şerifzâde Molla Muhamraed, Bkz. Mehmed Molla.

Şılddebeger (Bavyeral ı silahdâr). Bâyezid'le Timur arasındaki Ankara meydan savaşı hakkında verdiği rapor, cild II.

Şiraz (İran şehri). Timur hâkimiyetine gösterdiği saygı.- Bu hükümdar tarafından şehre gösterilen muamele; kapılarının sayısı. -Timur tarafından

bu şehirde yaptırılan saray, cild II.

Şirvan (şahın hanedanı). Menşei ve son dönemi; hanedandan gelme hükümdarlar, cild IV.

Şirvan (İran eyâleti).- İran şahlarına buradan gelen gelir.- Osmanlı hâkimiyeti döneminde idaresinin uğradığı bölünme, cild VII.

Senlik (kont; Avusturya elçisi) Karlofça banş konferansında oynadığı rol, cild XII.

Şödeli (Arab şeyhi). Kahvenin özelliklerini nasıl keşfetti? cild VI.

Scholarius, Bkz. Gennadius.

Şonuri (Türk şâiri). Ölümü dönemi; yazdığı eserler, cild XII.

Schumna (Şumnu) (Avrupa Türkiyesi'nde kale). Topografik durumu; hakkında ayrıntılı bilgi, cild XVI.

Schwahheim (baron de).- III. Osman katındaki elçilik görevi.-Hediye getirmeden Sultan'ın tahta çıkışını tebrike gelen ilk Avusturyalı elçi.- III. Mustafa'nın tahta çıkışında hükümetinden güven mektubu alıyor.- İstanbul'daki kalışı boyunca özellikle meşgul olduğu mesele, cild XV, XVI.

Scutari (Arnavutluk şehri).- Şehir hakkında tarihî ve topografik ayrıntılı bilgi.- II. Mehmed'e karşı çıkmak için yaptığı hazırlıklar.- Bu hükümdar tarafından mâruz bırakıldığı muhasara hakkında ayrıntılı bilgi., Şehrin teslim oluşu.- Şehir halkı tarafından II. Mustafa'ya iletilen şikâyetler; bunlar nasıl karşılandı? Cild III, XII.

Scyros (Adalar denizi adası). Bu ada üzerine ayrıntılı tarihî bilgi, cild V.

Seadeddin (III. Murad'ın nedimi).- Yapmakta olduğu görevler. -Bu kişi üzerine ayrıntılı bilgi., İnşâsında yardımcı olduğu rasadhânete Evlenmesi sırasında Sultan Ayşe'ye sunduğu hediye.-Şeyhülislâm Bostanzâde'nin ona karşı beslediği kinin sebebi.- Voyvoda Michel konusunda bu şahısla tartışmaya tutuşuyor., III. Meh-med'in Almanlara ve Macarlara karşı savaşı kazanmasındaki tesiri.- İbrahim'in azlinde oynamış olduğu rolden ötürü nasıl cezalandırıldı? - Şeyhülislâmlık makamına atanması.- Kaabiliyetinin değerlendirilmesi; yazmış olduğu eserler.- Ölümü, cild VII.

Seadeddin Cebârî.- Kurucusu olduğu dinî tarikat; dervişlerinin karakteri, cild I.

Seadeddin Paşa. Mısır valiliğinde yerine atandığı kişi, cild XVI.

Seadet Giray, Bkz. Ghiray *Se-adet

Sebaptien (Portekiz kralı). Mu-hammed Almostansaar'ın iddialarını desteklemek üzere katıldığı savaş; ölümü, cild VII.

Şebektesin. Menşei; yükselişi, cild I.

Seckendorf (kont).- Türklere karşı Avusturya'nın 1737'de açtığı savaşta Sırbistan'a doğru yönettiği ordu.- Bu seferin harekâtı.- Viya-na'da tutuklanması; niçin? Cild XTV.

Segbanbaşı. Türklerde bu adm mânâsı, cild V.

Segna (Uscoque'lann şehri).-Topografik durumu., Barındırdığı halk, cild VII.

Seyid Abdullah Paşa.- Veziriazam olarak yerine atandığı kişi; atanmasını haber veren Hatt-ı Şerif.- Hakkında ayrıntılı bilgi.- Yüksek görevliler arasında değişiklikler.-İdârî icrââtında aldığı ilk tedbir.- Sultan'a sunduğu hediye.-Bir halk ayaklanmasını dağıttığı için Sutan'ın onu bir mükâfaatla şereflendirmesi.- Niğde Ermeni ve Rumları hakkında yayınladığı emirname.- Arabistan'daki karışıklıkları yatıştırmak ve reformların gelişmesini engellemek için aldığı tedbirler.- Azledilmesi; azlin Hatt-ı Şerifte belirtilen sebebi, cild XV.

Seyid Ahmed Rufai. Kurucusu olduğu tarikat; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild . I.

Seyid Ali (İranlı molla). Yorumladığı ve yazarı olduğu eserler, cild II.

Seyid Ali Paşa.- Transilvan-ya'ya düzenlenen 1660 seferinde serdar olarak görüldü.- Viyana hükümeti katında tamamladığı diplomatik görev.- Grosswardein muhasarası için meşgul olduğu hazırlıklar.- Rarcsay'ı esir olarak tutuyor; niçin? Grosswardein fethini tamamlıyor.- Sultan Sidi Ahmed konusunda ona mektup gönderiyor; adı geçen kişi çadırında idam ediliyor.- Transilvanya seferinin devamı üzerine ayrıntılı bilgi.-Prensligi Bâb-ı Âlî adına ilhak ediyor.- Valilikler kendisine bağlanıyor., 1663'de Macaristan'a karşı açılan seferde, Veziriazam otağında Avusturya murahhaslarını huzura kabul ediyor.- Bu seferdeki rolü.- Öldüğü yer, cild XI.

Seyid Buhârî Emîr Sultan, Bkz. Buhârî.

Seyid Hacı Mehmed (Hindistan elçisi). Cihanşâh tarafından IV. Mehmed'e hediyeler getiriyor; Sultan kendisini huzuruna kabul ediyor, cild X.

Şeydiler (tarikâtı).- Eyleme geçip peşinden kendilerini Yemen'de bağımsız ilân ettiler.- İsyanları Osmanlılar tarafından nasıl karşılandı? Cild VII.

Seydîyeler (hanedanı).-Hanedanın saltanat sürdüğü ülke; kurucusu kimdir? Doğuşuna imkân verdiği tarikat hakkında ayrıntılı bilgi.- Seydîyeler mezhebinin (doktrin) esası, cild VI.

Seyid Mehmed £1 Hüseyinî,

Şeyhülislâmlık makamında yerine atandığı zât, cild XV.

Seyid Nataa (şeyh). - Bu şahsiyet üzerine ayrıntılı biyografik bilgi, cild II.

Seyid Vilâyet Hüseyini (şeyh).-Yavuz Sultan Selim'in dâvetine gitmeyi red eden tek ilim adamı; bu hükümdar hakkındaki kehâneti, cild VI.

Seyfeddevlet (Hamdan hane-

danının büyük hükümdarı).- Ha-leb şehrinde yükseldiği mevki; mu-zaffer ordularım götürdüğü ülke. Öldüğü yer.- Bu hükümdarın saltanatının başlıca safhaları ve seferleri, cild V.

Seyitoğlu Yusuf Paşa (Suriye'de Trablus valisi).- Bâb-ı Âlî esirlerini yoketme teşebbüsü.-Hakkında ayrıntılı biyografik bilgi, cild VIII.

Selçuklu (imparatorluğu, Doğu veya İran).- Alparslan'ın ölümünde genişliği.- Melik Şah saltanatı döneminde uğradığı bölünme.- San-car'ın saltanatı dönemindeki sınırlar.- Bu hükümdarın ölümünden sonra uğradığı taksim, cild I.

Selçuklu (imparatorluğu; Suriye'de).- Kurucusunun adı.- Ortaya çıktığı ve söndüğü dönem; saltanat süren hükümdarlarının sayısı, cild I.

Selçuklu (imparatorluğu; Doğu veya Anadolu).- Teşekkül ettiği dönem.- Onun harabelerinden çıkan devlet.- Selçuklu imparatorluğunun uğradığı bölünme.- Onu bütünlüğü içinde yeniden kuran hükümdar.- Bağımsızlığının sonunu getiren sebepler.- İçinde tahrik edilen karışıklıklar.- Moğollar hanının yaptığı taksim. - Mes'ud ve III. Alâeddin saltanatı dönemlerindeki durumu.- Yapılan yine taksim; daha sonraki.- Bu imparatorluk hanedanının başlangıcı ve sonu; Saltanata gelen hükümdarlarının sayısı, cild I.

Selçuklular. - Menselleri; oturdukları ülke; yerleştikleri ülke.-üzerinde saltanat sürdükleri imparatorluk; bu saltanatın süresi.-Bölünmek yoluyla oluşturdıkları hanedanların sayısı ve kudretlerinin kuşatılması.- İmparatorluklarının muazzam genişliği; savaşlarının kronolojisi, cild I.

Selçuklular (Rum veya Batılı, Küçük-Asya).- Haçlılarla sık ilişkileri.- Bu kolun tarihçesi, cild I.

Selçuklular (İran veya -Doğulu).- Bu hanedanın ilk hükümdarları; onların yerlerini doğrudan alan hükümdarların adları.- Kendileriyle birlikte iktidarlarının da söndüğü hükümdarlar, cild I.

Selim I. (II. Bâyezid'in oğlu).-Hükümdarlık kudretini elde etmeden önce valisi olduğu eyâlet.-Taht içinde ihtirasını harekete getiren sebep.- Bu hükümdarın karakteri; babasına karşı isyanı.- Yenilgiye uğradığı savaş; kaçışı.-Kendisinden yana olan Yeniçerilerin isyanı.- Babasına onu Rumeli'ye çağırmaya karar verdiren sebep.- İstanbul'a girişi; Sul-tan'm valiliğine

dönmesi hususunda ona yaptığı teklif.- Reddetmesi; babasını kendi lehine tahttan vazgeçmeğe zorluyor.- Tahta çıkışı.-Eski Sultan'a gösterdiği saygı.- Kendisine nasıl bir lâkab verilmişti? Salısının moral ve fizik olarak değerlendirilmesi.- Yeniçerilerin tahta çıkış (cülus) bahşisi taleble-rinden kurtulmak için başvurduğu hile.- Kendisinden tahsisat zammı isteyen bir sancakbeyine muamelesi.- Yeniçerilere karşı fazla cömerd davranması yüzünden hazinenin tükenmesini tamir yolunda bulduğu çâre.- Kardeşi Ahmed'e karşı giriştiği teşebbüsün ve kendisine isyan eden yeğeni Alâeddin'e karşı harekete geçişinin raporu.- Veziriâzam'ı Mustafa Pa-şa'nın ihanetine verdiği ceza.- Kardeşi Korkud'u mahkûm ettiği âkibet; bu şehzadenin ölümünden bir saat önce yazdığı mersiye-yi okurken ağlamak suretiyle göster-

diği duyarlılık.- Korkud'un saklandığı yeri haber veren Türkmenlere muamele tarzı.- Kardeşi Ahmed'e karşı kazandığı zafer.- Ona karşı davranışı.- Avrupa'nın çeşitli devletleri ve Mısır'la ilişkileri üzerine ayrıntılı bilgi., İran şahına karşı beslediği kin.- Bu kinin başlangıcına bir göz atış.- Dininin Şah tsma-il'inkiyle farklılığı; bu farklılık da savaş kaynağı olan anlaşmazlıklara ekleniyor; şîilik mezhebini topraklarından söküp atmak için başvurduğu çâre; bu münasebetle idam edilenler.- Şâh İsmail'e karşı yürümeğe hazırlanıyor.- Savaş hâline girdiği gün; içinde Şah İsmail'e savaş ilân ettiği mektup. -Takibettiği yol; ordusunun kuvveti.- İsmail'e yazdığı ikinci, üçüncü mektupların özü., Bu hükümdarın Selim'e verdiği cevap.- İlerlediği yerlerde yokluk ve mahrumiyet hüküm sürmesi yüzünden içine düşdüğü müşkil durum.- İsma-il'mkine cevap olarak yazdığı yeni mektup.- Bu seferin hedefine karşı yeniçerilerin homurdanmaları; on-lan nasıl susturuyor.- Düşman ordusunun kendisine doğru ilerlemekte olduğu haberini alıyor.- İsmail'in ordugah ile karşılaştığı ova.- Derhal hücum emrini veriyor; Osmanlı ordusunun durumu ve olduğu birlikler üzerine ayrıntılı bilgi; Ordunun girdiği savaş düzeni.- İki ordunun savaşa başlamaları raporu. - Selimin kazandığı zafer.- İran'ın payitahtında nasıl karşılandı? Prens Bediuz Zeman'a seçkince muamelesi.- Tebriz'de kaldığı sürece yaptığı işler.- Fetih projeleri; onu bunlardan vazgeçmeye zorlayan şartlar; geri çekilişi sırasında zaptettiği şehirler ve kaleler.- Kayseri valiliğine atadığı prens; niçin? - Yeniçerilerin başkaldırmalarını nasıl cezalandırdı? -

Şâh İsmail'in elçilerine yaptırdığı muamele.- Mısır elçilerini kovarken verdiği cevap.- Alâeddevlet'den aldığı intikam.- Bu prensin kesik başını Mısır sultanına gönderiyor; hangi niyetle? Yeniçeri birlikleri teşkilâtına getirdiği

reformlar.- İmparatorluk donanmasına verdiği ehemmiyet.- Yanındaki şâirlerin yararlandıkları itibâr.- Mısır sultanına karşı başlattığı savaş.- Bu hükümdara gönderdiği mesaj; niçin? -Elçisine gösterdiği muamele.-Mısır ordusuyla karşılaştığı yer; iki ordughahta savaş düzeni hazırlığı.- Savaşın neticesi; Halep'in büyük camiinde vaizden gelen övgü; onu nasıl mükâfatlardmyor? Suriye'nin zaptında karşılaştığı kolaylık.- Şeyhlerin mezarlarına gösterdiği saygı ve tazim.- Şâiri olduğu şiirler.- Savaşa başlamadan Önce Memlukların yeni sultanına yaptığı teklifler., Bu elçilik heyetinin neticesi.-Memlûklere karşı birliklerinin zaferi elde etmemelerinden sonra Gaza ve Ramla âsilerine muamelesi.- Hâkimiyetini tanıyan şehirler ve aşiretler.- Katiye çölünü geçiyor.- Gelip ordugahını kurduğu yer; Tumanbay'a karşı verdiği savaş., Zaferi neye borçlu?-Memluklara ve Kahire halkına karşı davranışı.- Mısır sultanına bildirdiği yeni barış teklifleri; intikam duygusunu harekete geçiren şarlâr.-Savaşın cereyanı üzerine ayrıntılı bilgi., Memlukların sultanını ele geçiriyor; bu hükümdar ve beylerinden biriyle yaptığı konuşma.- Onları mahkûm ettiği cezâ.- Tomonbay'ın cenazesine saygı gösteriyor.- Kendisinin Mısır'ı almasını kolaylaştıran hainleri mükâfatlandırma tarzı.- Bu zaferin akabinde tebrikler alıyor.- Kahi-re'de kaldığı günleri ne ile meşgul olarak geçiriyor.- Melek Moneyed

Câmii'nde tevazuunun delilini veriyor.- Raudha adasındaik Nil derinlik ölçeğine önem veriyor.- Bu adada karşılaştığı tehlikeler.- İskenderiye'ye gidiyor; niçin? Mısır'ın idaresini kendisine bıraktığı şahıs.- İstanbul'a dönmeye nasıl karar verdi? Surre adı altında tanınan, Mekke'ye gönderilen yıllık hediye verdiği ehemmiyet.-Nil'in taşması sırasında evini naklettiği yer.- Suriye üzerinden geri çekilişini başlattığı dönem; tedbirler alıyor.- Yusuf Paşaya çarptırdığı ceza; niçin?-Suriye'nin içişlerine ve imparatorluğun dışişlerine verdiği ehemmiyet.-Hebron ve Kudüs'e doğru kutsal mezarları ziyaretle hac teşebbüsü için kıyafet tebdili.- İstanbul'a varışı.-Yeni Kırım hanının onda uyandırdığı kıskançlık; onu bağımlılığı içine yerleştirmek için Selimin poliükası.-Mısır'ın fethinden sonra Bâb-ı Âlî'nin dış ilişkilerine bir göz atış.-Anadolu devletlerinde çıkan isyan; kim tarafından bastırıldı?- Taht üzerinde yeni bir hak iddia edicinin onda sebep olduğu geçici endişe., Donanmasına dikkat gösteriyor; niçin? İran şahma karşı tasarladığı yeni bir sefer.- Vezirlerine söylediği son sözler; vefat ettiği yer; bu konuda ayrıntılı bilgi.- Öldüğünde içinde bulunduğu yaş.-Zekâ ve karakterinin değerlendirilmesi.- Ölüm haberi üzerine muhafız birliklerini saran matem. - Cenaze

töreni üzerine ayrıntılı bilgi, cild IV, V.

Selim II. (Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu).- Kendisinin atandđđı valilik.- Valilik beratının verilmesi töreni.-Kardeşi Mehmed'in ölümünden sonra elde ettiđđi valilik.-Babasının yokluğunda imparatorluğu vek leten idare etmekle görevlendiriliyor.- İran'a karşı a ı

İlan sefere katılmak iznini alıyor. -Kardeşi Bâyezid'e karşı kinini tahrik eden kişi.- Babasına onu unutturmak için önem verdiği tertipler.- İran Şahı Tahmasp'a kerdeşi aleyhine iftiralarla dolu mektup.-Kardeşinin yanında hizmetkâr Ali Ağâ'yı cinayetle görevlendiriyor.-Bâyezid'in öldürülmesi olayında mükâfat olarak verdiği meblağ. -Safahatı; babası Kanunî'nin azarlamalarına hedef oluyor.- Tahta çıkışı hakkında ayrıntılı bilgi.- Sıkıştındığında askeri birliklere verdiği ödünler.- Yaptığı terakki atamaları., İmparator Maximilen'in mektuplarına verdiği cevap.- Bu hükümdarla arasındaki politik münasebetler; aralarındaki barış anlaşması; anlaşmanın muhtevası.-İran elçisini hu zura kabul etmesi.- Polonya ile yapılan barış anlaşmasının yenilenmesi.-Veziriazam Mehmed Sokullu'nun ona ilham ettiği korku.- Saltanatının büyüklük ve dehşetini belirten husus.- Kıbrıs fethine nasıl karar verdi? -Bu konuda Venedik doç'una yazdığı mektup.- Bu seferin serdarlığını verdiği kişi.- Seferin başarısı.- donanmasının Lepanto'da yaşadığı ters talih.- Venedik cumhuriyeti ile barış anlaşması imzalıyor.- İwonia ve Boğdan münasebetiyle Eflâk'da cereyan eden olaylar nasıl neticeleniyor. -Sullan'ın Polonya, Fransa, Rusya ve Avusturya ile ilişkilerinin durumu.- Ölümünden önce cereyan eden olaylar; Şeyhülislâm Ebussu-ud Efendi'nin vefatı karşısında duyduğu keder.- Ölümünün sebebi.- İfrata kaçıcı mizacı.- Bıraktığı çocuklar; kendisine borçlu bulunulan yapılar, cild V, VI.

Selim (III. Mustafa'nın oğlu). Meclis huzurunda törenle öğrenime başlaması, cild XVI.

Semendra (Sırbistan şehri).- II. Murad tarafından muhasarası.- II. Mehmed'in orduları karşısında direnmesi., Teslim olması.- Zaptedflmesinden sonraki durumu; uğradığı değişiklikler.- Macarların şehre karşı tutumları.- 1688deTürkler tarafından uğratıldığı tahribat; bu dönemde Macar hâkimiyetine giriyor.- 1690'da Türkler yeniden şehre hâkim oluyor.- İktidardaki hükümdarlarının ellerine sürekli olarak geçiyor, cild II, III, XIV.

Sem i ram is. Bagistan dağında ve Oront'da ona ait olduğu söylenen çalışmalar, cild IX.

Seray. 1680'de Sarayda bulunan hazinenin sayımının yapılmasını emreden hükümdar; orada bulunan kıymetli elmaslar, cild XII.

Seray (Kıpçakların merkezi). -Durum.- Timur'un onu uğrattığı âkibet, cild II ve Nofda.

Seranik (aşireti). Bu aşiretin Araplarını savaşta kullanan ordular, cild IX.

Serberdarlar (hanedanı). Kuruluş dönemi; sonu, cild II.

Serdan Ali Paşa. Bkz. Seyid Ali Paşa.

Serinwar (Macaristan kalesi).-Durumunun elverişsizliği.-1664'de Bâb-ı Âlî'nin Macaristan'a karşı açtığı savaşta Türkler tarafından muhasarası, cild XI.

Siavuş Paşa, Bkz. Kamalık Si-avuş Paşa.

Siavuş Paşa. - Memleketi; Veziriâzamlık makamına yükseldiği dönem.- III. Murad'm oğlu şehzade Mehmed'e sünnet düğününde verdiği hediye.- Sultan'ın kızlarının düğününde kendisi ve halefleri için kopardığı yararlar.- Üçüncü defa olarak Veziriâzamlık makamına atanıyor; hangi vesileyle? Azledilmesi, cüd VII.

Siavuş Paşa (Halep valisi).-İsyan hâlindeki asker tarafından kaymakamlık makamına getiriliyor.- Sultan'ın tasvibini alıyor.-Nasıl Veziriazam oluyor?- Yükselişinden önce ne yapıyordu.- İstanbul'a gelişi.- Uğradığı âkibet.-1687 'de Transilvanya ile yaptığı anlaşma, cild XII.

Sicco (Horazio, Paduvalı).-Türklerin Viyana muhasarası sırasında adını eb edile ştiriyor; 1683 muhasarasında Türklere karşı kahramanlığından ötürü imparatorun ona verdiği unvan.- Padu-va'daki mezar kitabesi, cild XII.

Sid-Ben -M ah di a d (Beni-Harb aşiretinin şeyhi). Hacılar kervaniy-le tutuştuğu çarpışma; iki oğluyla birlikte öldürülüyor, cild XVI.

Sidi Ahmed paşa (İpşir'in yakını).- Bir voyvodalık elde ettiği ülke; ülkede aşın vergiler çıkarması. -Karaman valiliğine atanmasına itiraz eden kişi.- Halep valiliğine atanıyor; Abaza Hasan'm halka şehir kapılarını kapattırma teşebbüsüne geçmesi; Sivas valiliğini elde ediyor.- Çanakkale Boğazı konusunda kendisine verilen görev.- kendisinden dilenen affı olumlu karşılıyor.- Yararlandığı nüfuz. Bosna valiliğine atanıyor; niçin? -Buda valiliğine geçiyor.- Rakoczyn'ye karşı kazandığı zafer.- Veziriazam Köprülü'ye beslediği kin; uğradığı âkibet, cild X, XI.

Sidî Ali Paşa, Bkz. Seyid Ali Paşa.

Sıdıh Paşa. Menşei; hakkında ayrıntılı bilgi, cild X.

Sigismond I. (Auguste; Polonya kralı).- Kanunî Sultan Süleyman'a gönderdiği elçilik heyeti: heyetin elde ettiği netice.- Ölümü dönemi; soyu onunla birlikte sönüyor, cild VI.

Sigismond m. (Polonya kralı).-Menşei; Polonya tahtına seçilmesi; III. Muradla sürdürdüğü Üişkiler.-Bâb-ı Âlî'ye şikâyetleri; bu devletin öfkesini yatıştırmak için giriştiği teşebbüs; hangi vesileyle? Onunla Bâb-ı Âlî arasında bansın gerçekleşmesi, cild VII, VIII.

Sigismond (Macaristan hü-hükümdân).- Bâyezid'e gönderdiği elçilik heyeti; ne amaçla? Bâyezid'in ona telkin ettiği korku; aradığı müttefikler.-

Sultan'a karşı savaşın başlatılması; harekâtın devamı üzerine ayrıntılı bilgi.- Yenildiği savaş.-Kaçmayı nasıl başardı? -Sığındığı yer.- Bu hükümdân I. Mehmed katındaki teşebbüsü; nasıl karşılandı? - Türklere karşı kazandığı zafer.- II. Murad'ın gönderdiği elçilik heyeti; Sultan'la yaptığı mütareke.- Almanya imparatorluğu tahtına çıkması vesilesiyle Sultan'la birbirlerine hediyeler vermeleri.- II. Murad'la kavgalanmın sebebi.- Almanya tahtana çıkması vesilesiyle Sultan tarafından gönderilen elçilik heyetini kabul ediyor.-Hile peşinde koşan politikasının onu teşvik ettiği savaş; kendisinden sonra gelen hükümdar, cild I, II.

Sidi Ali - Bu isim altında şâir Sığne (Dalmaçya kalesi).- Ko- olarak şöhret sahibidir; hakkında numu.- Venediklilerin netice verbiyografik ayrıntılı bilgi.- Yazan ol- meyen muhasaraları.- 1685 muduğu eserler, cüd VI. hasarası sonrasında kaleyi ele geçirdikleri yıllar, cild XII.

Siklos (Macaristan şehri).- Kanuni Sultan Süleyman'ın birlikleri tarafından muhasarası.- Teslim oluşu, cild V.

Silistre (Avrupa Türkiyesi şehri).- Şehrin 1678 seferi esnasında merkez haline getirilmesi.- Topog-rafik durumu.- 1773'de Rusların muhasarasına dayanması, cild XII.

Silivri (İstanbul civarında şehir).- Kalesinin sağlamlığı; ikinci Mehmed'e boyun eğiyor.- Bu şehirde görülen tarihî kalıntılar, cild III.

Sıma (adası). Şöhretini sağlayan şey, cild III.

Sinan Paşa. Şüphecilüğünün babası tarafından deliller verilerek ortadan kaldırılması; daha sonra kendisini verdiği ilim.-Yükselişi.-II. Mehmed nezdinde gözden düşmesi.- Yazdığı eser.- II. Mehmed'in vefatından sonra şehzade Cem'e gönderilen haberciye müdâhalesi; niçin? - Şehzade Cem'in birliklerini mağlub ediyor.- Modon'u nasıl zaptediyor? - II. Bâyezid'in onu kendi isteğiyle evlendirdiği prenses.- I. Selim'in İran şahı ile yaptığı savaşta ustaca uyguladığı manevra.- Veziriazam makamına yükseliyor.- Sultanın ona karşı açığa vurduğu öfke; niçin? - Onu affetmesinin sebebi.- Fırat istikametine gitmekle görevlendiriliyor.-Mısır'a karşı savaşa gitmek emrini aldığı şehir; niçin? Mısır ordusuyla karşılaştığı yer; yaptığı savaş; kazandığı zafer.- I. Selimin ona verdiği mükâfat.- Memluklarla savaşta onu şehid eden hükümdar.- Pa-şa'nın ölümü karşısında I. Selim'in duyduğu üzüntü, cild III, IV.

Sinan Paşa (Osmanlı donanması Kapdan-ı deryası ve Veziriazam Rustem Paşanın kardeşi).- Turgud Reis'e gösterdiği saygı.- Reisin ona nasihati.- Bu denizcide uyandırdığı hoşnutsuzluk; onu yatıştırmayı nasıl

başardı? -Sinan'ın ölümü, cild VI.

Sinan Paşa (Mısır valisi).- Menşei; bu şahsın karakterinin belirlenmesi; Lala Mustafa Paşa'ya karşı beslediği kin; niçin? Ona karşı uyguladığı küçük düşürücü muamele.- Lala Mustafa Paşa aleyhine Sultan'a verdiği rapor.-Lâla Mustafa Paşa'nın atanmış olduğu serdarlığı kendi alıyor.- Ye-men'deki fetihleri.-Karakter bakımından özellikleri.- Mekke'de hac farızasını yerine getiriyor.- Osmanlı tarihçilerinin ona karşı övücü bir dil kullanmalarını neye borçlu? -Tunus'un zaptın da ki başarı payı; Goleta tahkimatını yıkıyor; niçin? -III. Murad'ı İran'la savaşa teşvik ediyor.- Serdarlık kendisine veriliyor; ne amaçla? Azledilmesi.-Veziriâzamlık makamına nasıl geliyor? - İran seferi üzerine ayrıntılı bilgi.- İstanbul'a dönmek izni alıyor.- Sultan'da kendi aleyhine düşünceler uyandırıyor.- Gözden düşmesi.- Karakterini oluşturan özellikler.-Kendisi tarafından İstanbul'da inşâ ettirilen köşk., Veziriâzamlık makamına tekrar atanması.- Yeniden azlediliyor.-Makamını yeniden elde ediyor.-Avusturya elçisine yönelttiği sual.- Sultan'm Macaristan savaşma karar vermesindeki tesiri.- Bu vesileyle kendisine verilen serdarlık.-Bu seferin harekâtı üzerine ayrıntılı bilgi.- III. Mehmed'in tahta çık-masıyla emekliye çıkarılıyor.- Fer-had Paşa'ya karşı entrikasının tesiri.- Eflâk'da idare ettiği harekât. -Gözden düşmesi; niçin? Beşinci defa olarak Veziriâzamlık makamına geliyor; bu şahsiyetle Romalı Konsül Marius arasında kıyaslama.- Karakterini oluşturan özellikleri.- Ölümü.- Zekâ ve ahlâk anlayışının mâhiyeti hakkında görüşler, cild VI, VII.

Sinan Şeyhî (Germiyan beyinin doktoru).- Şâir olarak şöhreti; yazdığı eserler.- Mehmed'in hastalığı hakkındaki teşhis ve yorumları.-Bu şahsiyet üzerine ayrıntılı bilgi, cild II.

Sinop (Anadolu şehri).- Topog-rafik durumu., II. Mehmed'in fethi sırasındaki savunma imkânları.-Bu şehir hakkında ayrıntılı bilgi, cild III.

Sinzenbory (Avusturya elçisi). III. Murad'a sunmakla görevlendirildiği hediyeler, cild VII.

Sipahiler (birlikleri).- Bayraklarının rengi.- Topluluklarında çıkan İsyânlar; niçin? - İtaatsizlik ve şa-matacılıklarının tesiri.- Veziriazam Yemişçi Hasan paşa'ya karşı ileri sürdükleri suçlamalar.- İsyânları nasıl bastırıldı? - Yeniçerilerle aralarındaki kinin sebebi.- II. Osman'ın hacca gideceği haberleri üzerine çıkardıkları kargaşalıklar.-Bu başkaldırmanın gelişmesi ve neticesi.- I. Mustafa saltanatı döneminde sipahilerin zulmü.-Mere Hüseyin Paşa'ya karşı homurdanmalarının sebebi., İsyânlarının IV. Murad'ı öfkelenmesi korkusu.-Teşkilâtlarının yeniçerilerinkiyle muvâziliği.-

Aralarında mücadele açan sebep.- IV. Mehmed tarafından yckedilmeleri hakkında verilen emir, cild VII, VIII, IX, X, XI.

Sisman (Bulgarların kralı).- I. Murad'a karşı Sırb kraliyle birleşiyor.-Bu konuda ayrıntılı bilgi.- Barışın elde edebildiği şartlar, cild I.

Sis (küçük Ermenistan şehri). Şehrin durumu; muhasara eden ve teslim olduğu Paşa; kumandanına II. Bâyezid tarafından gösterilen muamele, cild IV.

Sitvatorok (barışı).- Kim tarafından imzalandı? -Anlaşmayı oluşturan maddeler.- Anlaşmanın Türkiye'nin diplomatik ilişkilerine getirdiği değişiklikler.- Sitvatorok anlaşmasının yenilenmesi.- Sultan Mehmed tarafından anlaşmanın uzatılması, cild VIII, X.

Sivas (Anadolu şehri).- Yeniden inşâsını borçlu bulunduğu hükümdar; bu kalenin kuvveti ve halkı; Timur'un şehri muhasarası hakkında ayrıntılı bilgi, cild II.

Sivasizâde Efendi (Şeyhler şeyhi). Yaygın şöhreti; IV. Mu-rad'ın apansız ziyareti; başı olduğu tarikat, cild XI.

Sinte IV. (papa). Türklere karşı hazırlanmasını istediği haçlı seferi için verdiği vaazlar, cild III.

Sinte-Quint (papa). Asya'da yayılmış hristiyan topluluklarına gönderdiği elçilik heyeti; gayesi, Cild XII.

Smyrne (İzmir) (Anadolu şehri).- Kalesinin hristiyanlar tarafından muhasarası; 1343'de, ilk defa Türklere karşı ittifaka dahil oluyor.- Timur tarafından şehrin muhasarası üzerine ayrıntılı bilgi.-Cüneyd tarafından yapılan savunmanın durumu.- Haçlılardan gördüğü zarar ve yıkım.- Türklerin şehre verdikleri ad; Ticari değeri üzerine düşünceler.- Tahkimatının zayıflığı.- 1683de bir depremin se-. beb olduğu felâket; bir kuyruklu yıldızın görünmesi üzerine halkın kapıldığı dehşet.- Kurbanı olduğu yangın, cild I, II, III, XII..

Sobeyde (Zübeyde) (sultan; III. Ahmed'in kızı).- Nişanlısının ölümünden sora evlendiği kişi.-Hayırseverliği.- Ölümünün payitahtta sebep olduğu büyük üzüntü, cild XV.

Sobieski (Jean; Polonyalı general). Kimliğini belli etmeden gelip İstanbul halkının karakter ve âdetlerini incelemesi.- Kazaklar üzerindeki zafer ve fetihlerinin Türkler üzerinde uyandırdığı dehşet.- IV. Mehmed'in Polonya'ya açtığı sefer sırasında giriştiği hareket hakkında ayrıntılı bilgi; Veziriazama gönderdiği özür dileme mektubu.- Çarpışmaların yeniden başlaması; bu savaşta elde ettiği başarılar.- Polonya kralı seçiliyor.-Onun tarafından

Bâb-ı Âlfiye gönderilen resmî vesika; Veziriâzam'ın kendisine verdiği cevap.- Podoli eşrafından bir yüksek memura Sultan katında verdiği görev.- Kırım hanına gönderdiği hediyeler; ne amaçla? -Polonya'yı Türk ve tatarlardan temizlemeyi sürdürüyor.-Lemberg'de kazandığı zafer.-Bâb-ı Âlî ile imzaladığı anlaşma.-Türkiye ile Zurawna'da yapılan banş anlaşmasının imzalanması imkânını veren şartlar.- Elçisini haşmetli bir şekilde İstanbul'a gönderiyor.-Müzâkerelerin başarısızlığı.- Bâb-ı Âlî himayesindeki Polonyalı Kazaklar hetmaru Chimielnicki'nin iddiaları ve gaspları ile alâkalı mektuplar.- Sultan'la banş anlaşmasının kesin şartları.- Avusturya imparatoru ile Türkiye'ye karşı bir saldırı ve savunma ittifakı imzalıyor.- Viyana muhasarası sırası ve sonrasında kansına yazdığı mektuplar. -Viyana'nın kurtulmaşındaki rolü; bu şartlar içinde gösterdiği sofuluk.- Düşmanı takibederken kendisini mâruz bıraktığı tehlike.- Par-

kany savaşından sonra dük de Lorraine'e gösterdiği nezâket.- Moldavya'da yaptığı savaş üzerine ayrıntılı bilgi (1685'de), cild X,

Sofia (Sofya) (Rumeli şehri). Osmanlılar tarafından muhasarası; burası hakkında ayrıntılı tarihî bilgi, cild I.

Sofi Bâyezid (Bâyezid I'nin oğlu Mehmed Çelebi'nin valisi).- Bu hükümdar onu Timur katında görevlendiriyor.- Mehmed Çelebi'ye tavsiyelerinin neticesi, cild II.

Sofî-kulun A1î Paşa (Mısır valisi).- Babası II. Bâyezid'e mücâdelesi sırasında I. Selim'e hizmeti.-Birbiri peşi sıra bulunduğu valilikler; Araplar ve Türkler tarafından nasıl atandı? - Gelenek ve göreneklerinin sadeliği.- Mısır parasına getirdiği tağşiş (kanştırma, bozma).- Kendisinden sonra bu göreve gelen kişi.- Szigeth muhasarasındaki rolü.- Ölümü, cild IV.

Sofi Mehmed Paşa.

Veziriâzamlık makamına getirilme^si sırasındaki şartlar.- Sultan İbrahim tarafından huzura kabul ediliş tarzı.- Karşısına getirilen selefini karşılayışı.- Durumu.- Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesinden sonra onun aleyhinde aldığı karar.- Bu vesileyle davranışı.- Tahta çıkış töreninde giydiği elbise.- Salih Paşanın oğlu Mehmed Paşa ile aralarındaki şiddetli ağız dalaşı. -Ona karşı sipahiler hoşnutsuzluklarını açıklıyorlar; niçin? Ayaklanmayı bastırmak için başvurduğu tedbirler.- İsyanı yeniden alevlendiren sebebler.- İsyanı yatıştırmayı nasıl başarıyor.- İktidarı çöküşü.- Azledilmesi sebebi.- Halefi tarafından kendisine gösterilen muamele tarzı.- Ölümü; karakterinin değerlendirilmesi, cild X.

Soğan Yemez, Bkz. Mahmud (Kapucubaşı).

Sor Murteza Paşa (Anadolu beylerbeyi).- Veziriazam Husrev Paşa'nın İran seferine katılıyor.-Ölümü şartlan, cild IX.

Subhi (Osmanlı tarihçisi). Görgü tanığı olduğu Krozka savaşına katılıyor, cild XIV.

Sulâülâi (Zulâî) Efendi (Anadolu Kadiaskeri).- III. Ahmed'i tahttan indiren isyandaki rolü.-Âsilerin plânını. Kınm hanına ifşa ediyor.- Asilerle işbirliğinden cezalandırılıyor, cild XIV.

Süleyman (Abaza).- Veziriâzamlık makamında yerine atandığı kişi; şahsı hakkında ayrıntılı bilgi.-Azledilmesinin sebepleri.- Kapdan-ı derya makamına atanıyor, cild XIII.

Süleyman (yeniçeriağası). Tar-huncu Paşa'nın azil ve idamındaki işbirlikçiliği; teslim olma emrini aldığı yer; ölümü, cild X.

Süleyman (Yıldırım Bâyezid'in büyük oğlu).-Babasıyla Timur arasındaki savaşın yenilgiyle sonuçlanmasından sonra kaçmayı nasıl başardı?- Mehmed Sultanın onu şiddetle takibi.- Rumeli'ye kaçışı.-Timur'un ona kabul ettirmek istediği şartlar.- Süleyman'ın cevabı.-Roma imparatoru ile ittifakı; evlendiği prenses.- Üzerinde saltanat sürdüğü ülke.- Anadolu eyâletlerine gitmesini gerektiren şartlar.-Başarılan.- Kardeşinin yaklaştığını öğrenince kapıldığı korku.- Kardeşi şehzade Musa'nın Rumeli'deki vilâyetler açısından sebep olduğu sıkıntı.- Kazandığı zafer; Osmanlıların Sultanı olarak tanınıyor.-Topraklarını işgal ettiği ülke.- Venedik cumhuriyeti ile yaptığı an-

laşma.- Bosna tahtı için çekişen iki hükümdann ona yaptıkları teklif.- Bozuk ahlâk ve al iş kanlı klan üzerine düşünceler.- Musa'nın E-dirne surları önünde aniden görünmesi üzerine yaptığı hazırlıklar.- Kaçışı; Ölümü sırasındaki şartlar ve ahvâl.- Bu hükümdann değerlendirilmesi, cild II.

Süleyman (Selçuklu hükümdarı Kutulmuş'un küçük oğlu).-Onu tehdit eden kaderi.- Kendisine verilen serdarlık; zaptettiği şehir.-Ölümü.- Bıraktığı çocuklar; soy ağacı; saltanatının sonu, cild I.

Süleyman I. (I. Selim'in oğlu).-İmparatorluğun idaresini üstlendiği sıradaki yaşı; ne vesileyle? - Mısır seferi sırasında babasının idaresini kendisine bıraktığı şehir.-Kendi valiliği olan Saruhan'a dönerken tahsisatına yapılan zam.-Saltanatı döneminin değerlendirilmesi.- Tahta çıkışından ötürü duyulan sevinci neye borçlu? -Doğumu dönemi; şahsiyeti ve sarayı üzerine düşünceler.- İstanbul'da karşılanış tarzı üzerine ayrıntılı bilgi.- Babasının cenazesine karşı son hizmetleri.- Saltanat makamında ilk icraatları.- Suriye'de Gazalî'ye karşı kazanılan zaferden duyduğu sevinç.- Onu Macarlara savaş ilânına karar verdiren sebep.- Bu sefer üzerine ayrıntılı bil-

gi.- Belgrad'ın fethi; bu şehirde yaptığı hazırlıklar.- İstanbul'a dönüşünde çocuklarını keybetmenin sebep olduğu üzüntü.- Rusya, Ra-guza ve Venedik devletleriyle ilişkilerinin durumu.- Başlıklarda yaptığı değişiklik. - İmparatorluğun idaresi için uygun gördüğü vezir sayısı.- Rodos adası fethine teşebbüs ettiği sıradaki Avrupa durumuna bir göz atış.- Savaştan önce büyük-üstadı uyarması.- Bu seferde donanma ve ordusunun kuvvet durumu.- Rodos adasının muhasarası üzerine ayrıntılı bilgi.- Rodos şövalyeleri büyük-üstadı ile görüşmesi.- Syme Rum kadınlarının hizmetlerini nasıl mükâfatlandırıyor.- Rodos fethi birçok hükümdann düşüncelerini onun lehine döndürüyor.- İstanbul'da kutladığı evlenme.- Kendisini Mısır valiliğine atamak suretiyle İbrahim Paşa'yı görülmemiş bir şekilde mükâfatlandırması.- Ferhad Paşanın idamında sertlik ve adalet delili veriyor.- Az kalsın kurban gideceği yeniçeri isyanı.- İranlılar ve Macarlarla ilişkilerinin durumu.-İran Şahma yazdığı mektup.- Bu vesileyle sürdürdüğü savaş hazırlıkları.- Fransa ile münasebetlerinin mâhiyeti.- Polonya, Raguza, Venedik ve Macarlarla münasebetleri.- Macaristan seferine giriştiği dönem; bu konu üzerinde ayrıntılı bilgi.- Mohaç meydan muharebesi.- Bu vesileyle kendisini mâruz bıraktığı tehlike.- Zaferden sonra ordunun tebriklerini kabul ettiği yer.- Esirler hakkında verdiği sert emir.- Buda'nın teslimini savaşız elde ediyor; şehir sakinlerine himayesini vermek lutfunda bulunuyor.- Macar asillerine vaadleri.-Aldığı ganimetlerle İstanbul'u zenginleştirmesi.- Payitahta zaferle girişi.- Bu dönemde Anadolu eyâletlerinde çıkan isyanlar.- bu isyanların bastırılmasını borçlu bulunduğu Adana valisini huzuruna kabulü.- Şeriat yolundan sapan bir ulemâya karşı sertliği.- İstanbul'daki Arnavutlara karşı haşin muamelesi; niçin? İmparatorluğunun bazı kısımlarında patlak veren kargaşalıklar.- Adaletin ödün vermezliğinin devlet işlerindeki tesiri.- Macaristan'a karşı yeni bir sefer hazırladığı yıl.- Bu devletle bir ittifak anlaşması imzalaması.- Macaristan kralı Arşidük Ferdinand'ın elçilerini kabul ediş tarzı.- İbrahim Paşaya verdiği berat.- Buna eklediği lutûflar,- Arşidük Ferdinand ile savaşa giriştiği dönem; ordusunun kuvveti; yürüyüş emri.- Zapolyan'm gelip Mo-haç'da ona tazimlerini sunması.-Sultan'ın Buda önüne vanşı; bu şehre uyguladığı muhasara.- Zapolya'yı Macaristan tahtına çıkarıyor.- Viyana üzerine yürüyor; surlar önüne vardığı gün.- İmparatorluk otağının ihtişamı.- Avusturya imparatorluğu payitahtını boşuna muhasara ediyor.- Geri çekilme emri., Ordugâhını kaldırdığı gün.-Orduya verdiği mükâfatlar.- Bu seferin özeti.- Viyana seferinden sonra Venedik Doju'na gönderdiği mektup.- İstanbul'a vardığı

dönem.- Oğullarının sünnet düğünü münasebetiyle verdiği parlak ziyafetler.-Kendisi tarafından Fransa kralı I. François'ya yazılan iki mektubun kopyası.- Ferdinand'ın elçilerini huzura kabulü.-Wassili'nin ona yönelttiği tehdit; halefi IV. Jean'm ona hitaben yazılmış iki dostça mektubu.- Ferdinand ve Charles-Quinfe ne gözle bakıyordu.- Kullandığı unvanlar.- Almanya ve Charles-Quint'e karşı yeniden savaşa girdiği dönem; ordusunu oluşturan birlikler.- Yolda ele geçirdiği kaleler.- Gunes şehrinin teslim olmasından duyduğu memnurluk.- Ferdinand'a gönderdiği tehdit edici mektup.- Bu seferin devamı üzerine ayrıntılı bilgi.-Seferinin günlüğü.- Bu sefer hakkında Venedik Doju'na gönderdiği mektup.- Kınm hanlığı makamına atadığı hükümdar.- Almanya zaferi üzerine tertiplelediği şenlikler.- Barış tekliflerini daha müsait karşılamasının sebepleri.- Ferdinand'a gönderdiği mesaj.- Sahibi bulunduğu başarılar.-Mütârekenin sağladığı boş zamanı ne şekilde kullanıyor.- Oğlu şehzade Mustafa'ya verdiği valilik.- Annesinin ölümü.-Annesinin mezarının bulunduğu yer.- Veziriazam İbrahim'le birlikte Gritti'yi ziyareti; Müslümanlarca bu teşebbüsün yakışsız sayılması.- Avusturya imparatoru Fer-dinand'm elçilerinin huzura kabulü.- Sonuç nedir? - İran şahı ile savaşmak istemesi ve buna şahsen karar vermesi.- Bu imparatorluğun sınırlarına doğru yöneldiği dönem; geçtiği şehirler.- Konya'da yerine getirdiği dini icablar.-İran'm payitahtına girdiği gün; bu seferin sonrasının tarihçesi.- Bağ-dad'a yaklaştığında kim tarafından karşılandı? Maiyyetinden birçok kişiye mükâfatlar dağıtıyor.- Ced-lerinden kalanlara eklediği unvanlar.- Bağdad'da kaldığı sürece yeni fethettiği yerlerin idaresi için alınması gerekli tedbirler üzerinde duruyor.- Bu bölgede varlığını aradığı mezar.- Keşfinin ordu üzerindeki tesiri; bulduğunun dekoru olan inşâat.-Tebriz'e varmak üzere yola koyuluyor; yolda geçirmesi gereken zaman.- İran payitahtında kaldığı sürece meşgul olduğu meseleler.- Eski divan ve teşrifatına getirdiği reform.- İstanbul'a dönüşü.- Sultan Süleyman'ın birinci İran seferini özetleyen günlüğü.- I. François ile imzaladığı anlaşma; bu anlaşmanın konusu.-Veziriazam İbrahim Paşa'nın ihtiraslarının onda uyandırdığı şüpheler.- Ona gözdesi İbrahim Paşa'dan vazgeçmeye karar verdiren sebeb-ler.- Tunus'u kaybettiği y:l.- Valo-na seferi.- Bu seferin özetinin yer aldığı Kanunî Sultan Süleyman'ın günlüğü.- Kendisini Venedik'le sa-

vaşa götüren şartlar.- Korfu muhasarasında hazır bulunuyor.-Ona bu şehrin muhasarasını kal-dırtan düşünceler.- Floransa elçisini kabul ediyor.- Onu Boğdan prensiyle savaşa götüren sebeb-ler.-Savaşa girişi.- Savaşın

sonucu.-Oğullarından ikisinin sünneti ve kızı, Mihrimâh'ın düğünü m -
nasebetiyle tertiplediği ziyafet ve şenlikler.-Zapolya'nın bir oğlunun
dünyaya geldiği tesbit te ebb s . -Bir beratla doğan prensin taht sil-
silesinde bulunduğunu tasdik ediyor.- Sultan'm Ferdinand münasebetiyle
Lasczky'ye karşı  lkesi.- Bu hükümdara karşı savaş karan veriyor.,
Macaristan'a karşı savaş açtığı dönem.- Oğlu  ehzade Mustafa'nın ihtirasına
karşı hareket ederek tedbir alıyor.- Bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi.- Buda'yı
Osmanlı impataroluğuna ilhak ediyor.- Ferdinand'ın bir elçilik heyetiyle
Sultan'a gönderdiği saat.-Macaristan'a açtığı yeni savaş.-Ordusunda nizam
ve disiplin fikri.- Bu seferin raporu.- Stuhlwei-senbourg şehri sakinlerine
karşı davranışı.- Oğlu Mehmed'in ölümünün onda sebep olduğu teessür.-
Onun için inşa ettirdiği türbe, - Oğlunun ölümünden sonra ey letlerinin
idaresinde gerçekleştirdiği değişikliğin  nemi.- Onunla Ferdinand ve
Charles-Quint arasında imzalanan mütâreke.- Bu mütârekenin ardından
imzalanan ba  anlaşması.- Hindistan Sultanı Alâeddin'in ona gönderdiği
hediyeler.- - ran prensi Elkass Mirza için emrettiği geçit resmi.- Kendisinin
idare ettiği yeni  ran seferi.-Bu seferin  zeti.- İstanbul'da büyük camisinin
temelini attığı y .-Elçi Malvezzi'ye karşı» insan hakları konusunda Almanya
imparatoruna verdiği cevap.- İdaresini  ahsen üstlendiği yeni  ran seferine
teşebbüs etmesi sebebi.- İstanbul'dan harkeketi dönemi; idareyi eline
bıraktığı  ehzade.- Oğlu  ehzade Mustafa'yı idam ettiriyor.- Sefer ordusu
 zerine düşünceler;  aha gönderdiği savaş ilanı. - ran  ahının ona verdiği
cevap.-Bu tartışmanın ardından münasebetlerin aldığı  ekil.-  ran  ahı ile bir
barış anlaşması imzalıyor.- Anlaşmanın imzalandığı  ehir.- Büyük camisinin
yapımının tamamlanması vesilesiyle  ran  ahı Tah-masp'ın tebriklerine
Kanunî Sultan Süleyman'ın cevabı.- Özbekler hanedanı hükümdarlarıyla s r-
d rd ğ  münasebet.- Avusturya ile müzâkerelerin sona erdiği yıl.-
Rusya'mın idaresini elinde tutan kişiye ilk defa  ar unvanı verdiği dönem.-
 sk dar ordugahına geçiyor; niçin?  ran h k metine iltica eden oğlu
Bâyezid konusunda  ah ile arasındaki yazışmalar.-  ran  ahı ile
mektuplarındaki hitap tarzı birçok Doğu hükümdarlarına kullandığından
farksızdı.- Sultanın oğlunun öldürülmesine mükâfat olarak ödediği para.-
  hm karşılık olarak gönderdiği elçilik heyeti?- Oğlu Selim'in sefahat
hayatının onda sebep olduğu üzüntü, Ona karşı göstermek zorunda olduğu
 z nt , Ona karşı göstermek zorunda olduğu sertlik.- M thi  bir kasırgaya
yakalandığı yer; mâruz kaldığı tehlike.- İstanbul'a zaferle dönen Kapdan-ı
derya Piyâle Paşa'yı m kafatlandırması.- Malta adası muhasarası emrini

verdiği dönem.- Maximilien'le ilişkilerinin mahiyeti (II. Maximilien olarak tahta çıktıktan sonra).- Bu hükümdara karşı savaş ilanı kararını verdiren şartlar.- Seferin idaresini eline almasını gerektiren sebep.-

Şahsen kumanda ettiği savaşların sayısı.- Sultan'ın ve ordusunun yürüyüşü üzerine düşünceler.-Macaristan tahtına yerleştirdiği Sigis-mond Zapolya'yı huzuruna kabulü.- Kapucu başı Ali Ağaya karşı öfkesini tahrik eden garib sebep. -Zapt-ı rapta uygun hareket edilmesini kabul ettirme tarzı.- Szi-ğeth'i muhasaraya alması; bu konuda ayrıntılı bilgi.- Vefatı.- Szi-ğeth kalesinin direnmesinin onda sebep olduğu sabırsızlık; sabırsızlığını ölümünden birkaç saat önce Veziriazam'ına ifade ediş tarzı.- On rakamının şahsı ve saltanatı üzerindeki tesiri.- Fetihlerinin sayılması.- Saltanatı dönemini süsleyen vakıflar ve yapılar.- Döneminin ünlü şahsiyetleri.- Şâir olarak kabiliyetinin değerlendirilmesi.-Ulemâ ve müderris zümresinin ona borçlu bulunduğu mesleklerine ait gelişmeler.- Saltanatı döneminde devletin maliyesi.- Askerî teşkilâta onun tarafından getirilen değişiklikler.- İmapartorluk arazisine onun tarafından kazandırılan idarî taksimat.- Polis nizâmlarının ona borçlu bulunulan dü-zenmesi.- Döneminde imparatorluğun çöküşünü harekete getiren se-belerin sıralanması. - Sultan'a lâkab olarak kullanılan Kanunî, Fâtih, Kudretli ve Muhteşem unvanları.- Kendisine yapılan cenaze törenleri.- Portresi, cild IV, V, VI.

Süleyman II. (Sultan I. İbrahim'in oğlu).- Âsi ordu tarafından tahta çıkarılıyor.- Şöhreti; karakteri.- Sefere çıkmak üzere iyi temennilerle İstanbul'dan ayrılıyor.-Belgrad'ın kaybedilmesinden sonra ordusunun eksiklerini tamamlamak için tedbirler alıyor.- Viya-na'ya gönderdiği elçilik heyeti; ne amaçla? - Viyana'daki görüşmeler sırasında verdiği karar; sefere çıkışı.- Ölüm hastalığı.- Doktorunun uyguladığı tedavi, cild XII.

Süleyman (IV. Mehmed sarayının başidarecisi).- Harem dairesinde Kösem Validesultan'a karşı girdiği mücâdele.- Kendisini tehdit eden tehlikeden kurtulmak için verdiği cinayet kararı.- Vezirîâ-zam'ın kudretine karşı muhalefet.-Azîini tahrik ediyor.- Onu mâruz bıraktığı muamele.- Mısır'a sürülüyor; niçin? Cild X,

Süleyman (IH. Ahmed saltanatı döneminde Kapdan-ı derya).- Evlendiği prenses.- Bu vesileyle yapılan şenlikler, cild XIV.

Süleyman (kızlarağası).- II. Osman'a tavsiye ettiği cinayet.- Harem dairesindeki nüfuzu.- Karakteri, cild VIII.

Süleyman Ağa (serasker).-1684 savaşını sürdürmek bakımından ordusunun Avusturyalılar karşısındaki yetersizliği., Hamza-beğ yakınlarında

uğradığı yenilgi.-Babadağı yakınlarında Polonyalıları yenilgiye uğratiyor; menşei; taşıdığı lâkab- Kazandığı zaferden sonra aldığı mükafat. Podolie'ye karşı açılan seferi yönetiyor.- Sobi-eski'ye karşı Bojan'da kazandığı başarılar.- Veziriâzam'm ona karşı kurduğu tuzaklar; bunları nasıl ortaya çıkarıyor.- Veziriâzarnlık makamına atanıyor; selefine karşı davranışı.- Yeni görevinde kaabili-yelinin delilini veriyor.-Macaristan savaşıma girmeden önce tedbirler alıyor., Buda önündeki harekâtı. -Essek'de elde ettiği basanlar.- Mo-haç'da uğradığı yenilgi., Ordunun ona karşı gösterdiği hoşnutsuzluk.- Belgrad'a kaçmak için ordugâhtan gizlice ayrılıyor.- Ordunun ona karşı şikâyetleri., Gizlice İstanbul'a geliyor, imparatorluk mührünü ve Sancak-ı Şerifi Sul-tan'a gönderiyor.- Uğradığı âkibet, cild XII.

Süleyman Ağa Bosnalı (IV. Mehmed'in başmirâhuru).-Kaymakam atandığı sıradaki durum ve şartlar.- Başmirâhorluğu sırasında silah dara karşı duyduğu kine dâir fıkra, cild XII.

Süleyman Bey (Bonneval'm evlatlığı ve manevî evlâdı). Bâb-ı Âlî hizmetinde devletin yabancı devletlerle münasebetleri konusunda gayretle çalışması, cild XVI.

Süleymaniye (İstanbul'un büyük camii). Kurucusu olan hükümdar; inşâ edildiği yer; ihtişamı üzerine düşünceler; inşâsının bittiği yıl; yapımı için harcanan para; caminin tasviri, cild VI.

Süleyman Han (Ustaçluoğ-lu'nun kardeşi).-Mardin kalesinin muhasarasında Türklere karşı ko-yuyor.-Bu kalenin alınışında uğradığı âkibet, cild IV.

Süleyman Paşa, Bkz. Hadım Süleyman Paşa.

Süleyman Paşa. - Bosna valiliğinde Hasan Paşa'nın yerine atanı-yor.- Selefî hakkında verilen idam hükmünü uygulamakla görevlendiriliyor.- IV. Muradın, görevini yerine getirmediği için onun cezalandırılmasını isteyen fermanı.-Sultanın tehdidinden kurtulmak için gerekeni yapıyor, cild IX.

Süleyman Paşa (Edirne yeniçeri ağa sı).- Yeniçeriağalığına atanıyor.- Rusya'ya karşı açılan 1771 seferinde bu asker ocağının çıkardığı bir isyanın intikamını alıyor.-Sertliğini belirten lâkabı.-Veziriâzam'ın karargâhında ordunun çekilmesine maani olmak için Bu vesileyle kendisine verilen rüt-gösterdiği faaliyet.-Kaymakamhk be ve makam. Emekliye ayrılmak makamında yerine atandığı kişi.- isteğinde bulunuyor; ölümü, cild Kısa süren görevleri, cild XVI. V.

Süleyman Paşa (Ayşe Sultan'ın kocası).- Menşei; hakkında ayrıntılı bilgi; Veziriazam oluyor.- Bidi Ahmed Paşa ve Abaza Hasan'a karşı mâhirâne

politikası.-Mali durumun bozukluğu yüzünden kötü durumda bulunuyor.- İstifasını veriyor.- Çekilmesi emrini aldığı yer, cild X.

Süleyman Paşa (Orhan Ga-zi'nin oğlu).- Hazır bulunduğu Nice muhasarasına katılması; teslimden sonra şehrin idaresini üstlenmesi.- Daha önce valiliğinde bulunmuş olduğu sancak.- Amcası Alâeddin vefat edince üstlendiği görev.- O sırada giriştiği sefer. -Sırlara karşı Cancuzeene Süleyman Paşa'dan yardım alıyor.- Bizans imparatorluğundaki kargaşalıktan sağladığı yarar.- cyzique harabelerini gördüğünde duyduğu hayranlık.- Ona Avrupa ile Asya'yı birleştirme kararı verdiren rüyâ.-Teşebbüs ettiği fetihler; onlara verdiği genişleme.- Merkezini kurdumu yer.-Ölümü; mezarının yeri; Orhan'ın ona yaptırdığı türbe. Cild I.

Süleyman Paşa (Anadolu beylerbeyi). Evlendiği prenses, cild XV.

Süleyman Paşa (Bağdad valisi).- Öldüğü yer.- Hakkında ayrıntılı bilgi, cild XV.

Süleyman Paşa (Diyarbakir valisi).- Kanunî'nin Bağdad'ı muhafazası için ona bıraktığı garnizon; bu şehrin ilk Osmanlı valisi olarak görevde.- Menşei; Buda garnizonuna kumanda görevi veriliyor; Bu-da'nın Osmanlı İmparatorluğuna ilhakından sonra ilk kumandanı. -

Süleyman Paşa (Hadım) (Suriye beylerbeyi).- Mısır valiliğine atandığı dönem.- Hindistanlılara ve Araplara karşı Kızıldeniz'deki seferinin önemi; şahsiyeti ve karakteri üzerine düşünceler.-Kızıl-deniz'de kumanda ettiği donanmanın kuvveti; bu şartlar altında deniz ordusunun giriştiği harekât.- Hizmetlerini Sultan nasıl mükâfatlandırdı? Lutfi paşa'nın yerine Veziriazam oluyor; o sıradaki yaşı.- Ferdinand'ın elçisi Tran-quilius'la arasındaki müzâkereler. -Azlediliyor; niçin? Cild V.

Süleyman Şah (Kayaalpın oğlu).- Menşei; aşiretiyle yurd tutuğu ülke.- Yerleşeceği memleket.- Vatanına dönerken takibettiği yol.-Yokedilme tarzı; mezarının bulunduğu yer.- Kumandası altında birleşen ailelerin ölümü sebebiyle dağılması.- Oğullarının yöneldikleri ülke, cild I.

Süleyman Çelebi (Doğulu şâirJ.-Kaabiliyeti üzerine düşünceler.-Yazdığı eserler, cild II.

Süleymaniye (camii). Bu mâbed üzerine ayrıntılı bilgi; hadi-resinde bulunan mezarlar, cild XVIII.

Sürmeli Ali Paşa. Bkz. Ali Paşa (eski hazinedar).

Sürmeliçukur. Bu adla anılan bölge, cild I.

Sururî (Osmanlı dilbilimcisi). Şöhreti; yazan olduğu eserler, cild VI.

Surre.-Manası.- Bu konuda ayrıntılı bilgi, cild XVIII.

Surre.- Bu adla anılan şey.- Bu âdetin oluştuğu dönem.- Selim'in ona verdiği önem; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild IV.

Suvarow (Rus generali). Türklerin Ruslara karşı beşinci seferin-deki rolü (1774de), cild XVI.

Spinolo (Cenevizin İstanbul elçisi). Veziriâzam'ın ona kabul ettirdiği cerime, cild, XII.

Spiritoff (Rus amirali). Ege'de idare ettiği sefer, cild XVI.

Starhamberg (kont; Viyana kumandanı).- Veziriazam'ın Viyana'yı teslim etmesi uyansını nasıl karşıladı? (1683 İkinci Viyana muhasarası sırasında).- Şehirlilerin uymalarını mecbur tuttuğu askeri teşkilât.- Veziriazamdan yeni teslim ol uyarılan alıyor.-Dük de Lor-raine'e gönderdiği mektup, XII.

Starhemberg (Guido de; Viyana valisinin yeğeni). Şehri kurtardığı hareket (Osmanlıların 1683 Viyana muhasarası sırasında), cild XII.

Steinau (Avusturyalı general).-Mora'da idare ettiği harekât., Türklerin Venediklilere karşı verdikleri deniz savaşında tehlikeden kurtuluşu, cild XII.

Stoffein (Rus generali). Türklere karşı 1769 savaşındaki rolü, cild XVI.

Storozzi (kont; Avusturyalı general). 1664'de Bâb-ı Âlî'nin Macaristan'a karşı açtığı savaşta Osmanlılara karşı sağladığı üstünlük, cild XI.

Stuhlweissenbourg (Macaristan şehri).- Şehre ayrıcalık kazandıran özellik.- Kanunî Sultan Süleyman tarafından muhasarası.-Şehir sâkinlerinin gördükleri

muamele, cild V.

SultanönîL Bu adı alan idare merkezi; hangi vesileyle? Osmanlı devletinin beşiği; burası hakkında tarihî ve topografik ayrıntılı bilgi, cild I.

Sultanlar (Osmanlı). Uzun zaman bu hükümdarlara ne gözle bakıldı? Cild XV.

Sultanzâde Mehmed Paşa, Bkz. Mehmed Paşa Sultanzâde.

Sünbüllü (Sultan İbrahim saltanatı dönemi kızlarağası). Hakkında ayrıntılı bilgi, cild X.

Suriye . Bu ülkede yaşayan aşiretlerin sayılması.- Çeşitli dönemlerde uğradığı bölünmeler.- bu ülkenin, aşiretlerinin isyanı; Kim tarafından bastındı? Cild IV, XII.

Szilgeth (Macaristan şehri).- Ali Paşa'nın 1556'daki muhasarası.-Bu kale üzerine düşünceler.-Kanunî Sultan Süleyman tarafından muhasarası, cild VI.

Szilaggi (Michel; Mathias Cor-yin'in amcası). İki kardeşe, Ali ve İskender gitmeğe zorlanıyor; İstanbul'a gelişinde uğradığı âkibet, cild III.

Szolnok (Macaristan şehri).-Topografik durumu; şehri çevreleyen

tahkimat.- Türklerin eline geçmesi, cild VI.

T.

Taaz (Yemen'in şehri).- Ehemmiyeti.- Burası hakkında ayrıntılı bilgi, cild VI.

Tabanıyassı Mehmed Paşa

(Arnavut).- Osmanlı İmparatorluğu Veziriâzam'ı oluyor; evvelki hayatı hakkında ayrıntılı bilgi.- İran sınına yöneliyor.- Haleb'e girdiği dönem.- Askerî bir isyanı bastırmak için gayret sarfediyor.- Dördüncü Murad İran seferinde Halil hakkındaki idam fermanını ona intikal ettiriyor.- Sultanı karşılamaya gittiği şehir.- Bu hususta aldığı emir.-Erzurum'da Sultan'a sunduğu hoşgeldin hediyeleri., Diyanbekir'e dönüyor.- Erivan'ın imdadına koşmak için hazırlık yapıyor.- Çekilmesinin hedefi olarak plânladığı şehir.-Kış karargahlarını kurduğu yer.- Azledilmesi; mahpus olarak bulundurulduğu yer.- Yeniden Veziriazam oluyor, cild IX.

Ta ceddin (II. Murad'ın kardeşi Mustafa'nın veziri).- Bu hükümdara karşı gösterdiği bağlılık; Mi paloğlu ile arasındaki garip savaş.-Muhalifierinin akrabalarının onun şahsından aldıkları intikam, cild II.

Tacikler. Bu adla anılan toplumlar, cild II.

Tağistanî (Dağistânî) Ali Ağa (III. Mustafa'nın mabeyincisi).-Zahire ambarlarındaki eski görevi; 1769 Rusya savaşındaki rolü.- Üç tuğlu vezir beratı alıyor.- Gitmek emri aldığı yer.- Rusçuk seraskeri unvanıyla valilik veriliyor.- Fokşan müzâkerelerinin kesilmesi üzerine birlikleri içinde çıkan kargaşalıklar ona ordusunun durumu hakkında fikir veriyor.- Bükreş kongresinin neticesiz kalması üzerine çarpışmaların tekrar başladığında davranışı.- Bosna valiliğine atanıyor.-Rusya'ya karşı açılan beşinci seferde seraskerlik kendisine veriliyor, cild XVI.

Tağmaç (Samarkand hânı). Hâkimiyeti altında birleştirdiği ülke, cild I.

Taherten (Ermenistan hükümdarı).- Merkezi yaptığı şehir.- Timur'un hâkimiyeti altına girmesi.-

Bu hükümdardan aldığı berat ve hediye.- Timur'un yeniden lutufta bulunması, cild n.

Tfihir (Akka şeyhi).- Bâb-ı Âlî'ye karşı isyanı.- Bâb-ı Âlî'ye ödediği yıllık vergi; hangi şartlarla? Cild XVI.

Tahmasp, Bkz. Şâh Tahmasp.

Tahmas Kulihan, Bkz. Nâdir Kulihan.

Tahmasp, Bkz. Şâh Tahmasp (İran hükümdarı).

Tahmuras (hükümdar Salomon'un yeğeni).- Gürcistan'daki

kargaşalıklar sırasında Hasan Pa-şa'nın muhafazasını kendisine bıraktığı hisar; hükümdarlık makamı Bâb-ı Âlî tarafından tasdik ediliyor.- İmirette halkının kendisine itaati, cild XVI.

Tahmurashan (Kakheti hükümdarı). Ahiskalı Yusuf Paşa 'ya karşı kazandığı zafer; Nâdir şahın onu mükâfatlandırması, cild XV.

Tahmurashan (Sakum hükümdarı). - Menşei; İran şahma ihanet ediyor; sığınmak zorunda kaldığı ülke.- Merkezi Sakum'a dönüyor; hangi zamanda? Cild IX.

Taille. Bu addaki verginin uğradığı değişiklik, cild XII.

Takbostan (mağarası) Her tarafa yayılan üzü; bu mağara hakkında merak verici ayrıntılı bilgi, cild IX.

Talak. Boşanmayla alâkalı durum.

Talman (Avusturya elçisi).-Sultan I. Mahmud tarafından huzura kabulü.- Bâb-ı Âlî'yi ona karşı kıskırtmak isteyen kişiler.- Bon-neval'in plânını boşa çıkarmakta gösterdiği ustalık., Rusya'ya karşı savaş konusunda Mehmed Paşa tarafından huzura kabulü.- Bu hal ve şartlar içinde Veziriazam Mehmed Paşa'ya düşüncesini bildiriyor.- Aracı olarak atanıyor., Ona yeni rolünü veren askerî geçit resmi.- Veziriâzam'la müzâkerelerinin konusu.- Hükümetinin takdirine mâruz kalacak harekette bulunuyor; niçin? Cild XIV.

Tamar (Gürcistan kraliçesi).-Hakkında meraka değer söylenti.-Bu prenses üzerine ayrıntılı bilgi, cild VII.

Tamerlan, Bkz. Timur.

Tavukçu Mustafa, Bkz. Elhac Mustafa (reisefendi).

Taraklı (Yenice-Tarakçı; Anadolu şehri). Şehir halkının uğraştığı sanayi, cild I.

Tarkhan. Bu makam üzerine düşünceler, cild II.

Tarhan (IV. Mehmed'in annesi).-Menşei; oğlunun tahta çıktığında oturduğu saray.- Elde ettiği tesir ve nüfuz, cild X.

Tarhuncu Ahmed Paşa (Mısır valisi).- Menşei; hazineye verdiği büyük meblağlar.- Yedikule'deki tutukluluğu.- Veziriâzamlık makamına teklif ediliyor; kim tarafından? - Sultanın imparatorluk mührünü verirken kısa hitabesi.-Tarhuncu Ahmed Paşa hakkında ayrıntılı bilgi.- İdaresinin ilk icraatı.- Davranışıyla üzerine düşmanlıklar çekiyor.- Derviş Mehmed Paşa ile yaptığı tartışma.-Kendisi açısından bu tartışmanın sonucu.- idam edileceğinin ön sezisi.- Ölümü, cild X.

Tatarzarı (Rumeli şehri). Kuruluşunu borçlu bulunduğu toplum, cild II.

Tatarlar.- Volhynie ve diğer ül kelerde verdikleri zararlar.- Mız rakla

silahlanmış olarak ilk görün dükkleri dönem.- 1692'deki Polonys akınları.- 1692'de Avusturyalılar* karşı kazandıkları zafer.- Polonya lılar tarafından Uscieszko yakınla rında uğratıldıkları yenilgi. 1696'da Polonya'da zarar ve yıkın: meydana getiriyorlar.- Atschou vt Temrouk kaleleri arasına gelip yer leşen Tatar aşireti; niçin? Tatarları Sultan'nınm nezdinde imtiyazdar yararlanıyorlar.- 1659 ve 1697'de hanlarına hitaben yazılmış mektuplar.- 1733'de İran'a geçmek için gerçekleştirdikleri ilerleyişin raporu., Bu milletin bir ordusunun oluştuğu sınıflar ve yürüyüşü hakkında ayrıntılı bilgi.- Elde ettikleri savaş ganimetini gözetmek ve ko-rumadaki maharetleri, cild XII, XIV, XVI.

Tayyar Mehmed Paşa.- Kendisine niçin bu lâkab verildi? Âsi Abaza'nın saldırılarına karşı Sivas halkına verdiği güven.- Asilerin elebaşısını aldatmak için giriştiği teşebbüs.- Âsilerin gücünü ortadan kaldırmak için sarfettiği gayret.- Abaza ile Veziriâzam'ın ordusu arasındaki savaşta davranışı.-Sivas valiliğine atanması tasdik ediliyor.- Mısır kumandanlığına atanıyor.- Diyarbekir valiliğine getiriliyor.- Veziriazam olarak yerine atandığı kişi.- IV. Murad'a sunduğu hediyeler.- Bağdad muhasarası sırasında Sultan'm kendisine yönelttiği tenkitler ve çıkışmalar bu şartlar karşısındaki davranışı.- Ölümü, cild IX.

Tebriz (İran'ın payitahtı).- Şah İsmail'e karşı zafer kazandıktan sonra şehir halkının Yavuz Sultan Selim'i karşılayışı.- Osmanlı Sulta-nı'nın bu şehirdeki ikameti.- Özdemiroğlu Osman Paşa ordusu tarafından muhasarası.- Hedef haline geldiği çarpışma.- Bu şehir üzerine tarihi ve istatistik! ayrıntılı bilgi.-İranlılara karşı dayandığı muhasara IV. Muradın şehri uğrattığı akıbet, cild IV, VII, IX.

Telli (Sultan İbrahim'in gözdesi). Yalnız ona ait bir unvan, cild X.

Temeşvar (Macaristan şehri).-Mehmed Bey'in ordusu karşısında direnişi.- İkinci vezir Ahmed Paşa tarafından muhasarası; bu konuda ayrıntılı bilgi.- 1696'da dükk de Saxe'in şehrin kalesini muhasara altına alması.- Sultan II. Mustafa'nın yardım kuvveti yetiştirmesi, cild VI, XII.

Temir Han (Özbekler hükümdarı Şebek Han'ın oğlu). İran hükümdarı Şah İsmail'e karşı kazandığı zafer, cild IV.

Tenedos (adası).- Bu ada hakkında ayrıntılı tarihî bilgi.- Zaman zaman onu ele geçiren devletler, cild XI.

Tentes (Çadırlar).- Sultan IV. Mehmed'in çadırlarının (otağ) tasviri.- Bunların para olarak değeri.-1683 Viyana muhasarasında Veziriazam Kara Mustafa Paşa'nın otağlarının ihtişamı.- 1687'de Mo-haç'da alman Süleyman

Paşa'nın otağı üzerine düşünceler; bu otağı ellerine geçiren kişiler, cild XII.

Terlîngo de G us man (Jean Charles). 1679da Bâb-ı Âlî katında Avusturya elçisi olarak atandı, cild XII.

Teryaki (Tiyaki), Bkz. Elhac Mehmed. Bkz. Hasan Teryaki (Tiyaki).

Teşrifat. Bu kelime Türkiye'de ne şekilde anlaşıldı? Cild XVI.

Tetes (başlar). Başları kesmek ve onları tuzlayarak muhafaza etmek âdeti olan milletler, cild VII.

Teufel (Erasmus; Ferdinand ordusu generali).- Esir edildiği savaş.- Kanunî Sultan Süleyman'a gönderiliyor; Bu hükümdar onu idama mahkûm ediyor; niçin? cild VI.

Teufenbach (Avusturya ordusu generali). III. Mehmed'in ordularına karşı Kereztes ovasında yaptığı savaş, cild VII.

Tharagay (Taragay). (Timur'un babası). Menşei, cild II.

Thebe (Yunanistan adası).-1687'de Venedikliler adayı Türklerden alıyorlar.- Bu adaya Türkler ne ad vermişlerdi? Cild XII.

Theodose (Bizans imparatoru). Bu hükümdarın Theessalonique (Selanik) halkına karşı zâlimce davranışı, cild II.

Thessalonique (Selanik) (Bizans imparatorluğu şehri).- Türklerin akınlarından kaçmak yolunda şehir halkının aldığı karar.- Bu yerin Sultan II. Murad tarafından muhasarası hakkında ayrıntılı bilgi.- Şehrin bu hükümdar dönemindeki durumu.- Şehrin uğradığı değişikliklerin tarihçesi, cild II.

Thugut (Avusturya'nın İstanbul elçisi).- Elçi olarak yerine atandığı kişi.- Bâb-ı Âlî ile Avusturya arasında imzalanan mâlî yardım anlaşmasının gerçekleştirilmesindeki rolü.- Türkiye ile Rusya arasındaki anlaşmazlıkta Avusturya'nın aracılığını teklif etmekle görevlendiriliyor.- Bu konudaki müzakereler.-Bâb-ı Âlî'ye hükümdarı adına mütâreke teklif ediyor.- Olayları gözden geçirmekte diplomasiye onun tarafından getirilen usûl.-Kongreye gitmeden önce Fokşan kaymakamı tarafından kabul edilmesi; kendisine yapılan imtiyazlı muamele.- Şumnu ordugâhında veziriazam tarafından kabul edilme tarzı.- Türkçe ve Arapça dilleri üzerinde sahip bulunduğu bilgi; hafızasının olağanüstü bir güçle çalışması.- Kongrenin açılışında uğradığı hayal kırıklığı.- Güçlülüklerden sıyrılmadaki mahareti., Diplomatik kaabiliyetinin delili olan raporlarının özeti, cild XVI.

Tiflis (Ermenistan şehri).- Adının menşei; Şehrin temellerini atan hükümdar; Tiflis'le aralann-da benzerlik olan şehirler.- Mustafa'nın iki kilise üzerindeki ameliye-siyle yol açtığı değişiklik.- İran muhasarası karşısında

dayanması, Cilt VII.

Timur.- Adının mânâsı; soyağacı; doğumu.- Atilla ve Cengiz Hân'la mukayese edilen bu hükümdarın ehemmiyeti.- Fizik ve moral portresi.- Timurlenk adı ona nereden geliyor?-Kanunlan üzerine düşünceler.- Yaptırdığı casusluğu kullanışı.- Askerlerinin ona ta-assub derecesinde bağlılığı.- Gençliği.- Kocasılığı olduğu prenses.- Onu tahta çıkaran hal ve şartlar.-Pâyitahtı yaptığı şehir.- Tahta çıkışı üzerine ayrıntılı bilgi; adına eklediği unvan ve sıfatlar; kendi alametini oluşturan kelimeler.-Taç ve tahtlarını kendisinininkine kattığı ülkeler., İmparatorluğunun genişliği.- Kudretinin büyümesi için sar-fettiği ve kendisine pahalıya malolan gayretler.- Giriştiği yeni evlilikler. -Samarkand'ın oniki imparatorluk bahçesinde yaptırdığı değ-i-t.- Onu Hovazem şahı ile İten sebep; başanlan-

nın ortasında onu üzen olaylar.-Bulduğu teselliyi neye borçlu? Kendisini dolduran ihtiras.- Fetihleri.- Avudkud şehrinde başına gelen garib kaza.- Abu Müslim'in mezarındaki duası.- Zalimliğinin dikkate değer örneği.- Hâkimiyetini genişlettiği ülkeler. -Gürcistan fethini kutlamak için emrettiği av.- Bu bölgelerin hü-kümdarlanna unvanlarını ve ülkelerini bırakmak için biçtiği fl-yat.- İtaatinin delilini vermek için Şirvan hükümdarının ona sunduğu hediyeler.- İlim ve din adamlarına saygı yolundaki öğretilerinin örneği.- Şiraz'da kendisine gösterilen tazimler.- Herzem'in payitahtını uğrattığı âkibet- Birliklerini teftiş ediyor.-Toktamış'a karşı kazandığı zaferden sonra verdiği ziyafetin ihtişamı., Kaatillere uyguladığı katliâm.- Galib olarak Şiraz'a giriyor.- Bağdad fethi.-Kendisinin bizzat meşgul olduğu ordudaki temizlik.- Ele geçirip hâkimi olamadığı şehirler.- Karakterini oluşturan özellikler.- Hakimi olduğu yeni ülkeler.-Mingoel dağlarında kutladığı bayramlar. Toktamış ile kesin savaşı.- Savaş dönüşünde kadın ve çocuklarının ziyâfetleri.- Pâyitahtında kendisini verdiği çalışmalar.- İmparatorluğun işlerine dikkat gösteriyor.-Yeniden evlenmesi.- Yeni kansına verdiği hediye; nikâhlı kanlannın sayısı.- Fethine giriştiği ülke.-Esirkrden kurtulmak için emrettiği korkunç katliâm.- Bu olay üzerinde yıldızbilimcilerin kehânetlerine verdiği cevap.- Yenilmiş milletlere karşı davranışı.-Hindistan'dan oanatçı işçileri ve sanat eserlerini çekiyor; niçin? - Kutsal nehre tapanlara karşı zalimliği; savaşı sona erdiren büyük av.- Onu imparatorluğunun batısına yönelten sebep.- Gürcistan hükümde-riyle yaptığı savaşta kullandığı acâib vasıta.- Yıldırım Bâyezid'e gönderdiği elçilik heyeti; elçilerinin . kabul ediliş tarzı.- Gelip Sivas'ı muhasara ediyor.- Bu şehir halkına reva gördüğü korkunç katliâm.- Tatar fâtihinin Mısır sultanına karşı beslediği kötü niyetler. Halep

surları önünde verdiği savaş.- şehir halkına karşı zulmü.- şehrin fıkıh ve hukuk bilgin-leriyle konuşması.- Farauc'un ona karşı giriştiği  ld rtme teşebbüsü; bu hükümdara teklif ettiği barışın şartları.- şam'ın muhasarası esnasında ziyaret ettiği mezar; Bu şehir halkının kendisine gönderdiği şeyh ve bilginlerden oluşan temsilcileri karşılaması.- Yağma yapılmaması temin tını vermek için istediği meblağ; bu haracı almak için kullandığı vasita.- Mardin hükümdarına gönderdiği teslim uyarısı; bu hükümdarın cevabı.-Bağ-dad muhasarası.- Bâyezid'in elçilerini kabul ettiği ordugah.- Bunları kabule zorladığı şartlar.-Bâyezid'le savaşmaktaki tereddütü.- Onu zaferden yana  mitlendiren olaylar.-Bâyezid'le mücâdelesinin başlangıcı.- Bu hükümdarın ona gönderdiği mektubun ruhu.- Bu konuda Timur'un  fkesi.-Bâyezid'in ordusunu zayıf düşürmek için kullandığı vasita.- Kendi ordusu sayıca ne kadardı? - Bir meydan savaşı için hazırlıkları.-Savaşm yapıldığı yer.- Bu vesileyle Timur'un oğul ve torunlarının sayılması.- Savaş  zerine ayrıntılı bilgi., Timur açısından savaşın sonucu.- Esiri Bâyezid'e karşı Timur'un karşılama tarzı.- Fetihlerinin sonu.-Bâyezid'e karşı hazırlıklarını değiştiren şartlar.- Bu hükümdar ile konuşmaları; Timur'un fizik çirkinliği.- ölümü dönemi.- Bâyezid

ve Karaman Beylerine karşı davranışı.- Osmanlı deyletina karşı politikasının ruhu.- İzmir'in muhasarası.-Timur'un yakıp yıktığı ülke.-şehirlerini kurtarmak için kendisine ricaya gelen bir  ocuk topluluğuna karşı kendisini suçlu düşüren zâlimce davranışı.- Samar-kand'a dönüşü.- Ailesi ferdlerinden birini kaybetmesi.- Bu vesileyle söylediği sözler.- Bâyezid'den sonra ne kadar hayatta kaldı? Sa-markand'de yeniden güzelleştirdiği muhteşem saray.- Kanighul ovasında kutladığı düğün şenlikleri.-Çin'i istilâ etmek taşanları kuruyor; ölümü; o sıradaki yaşı; saltanat süresi; çocuklarının ve torunlarının sayısı., Z rriyeti  zerine aydınlatıcı bilgi.- Bu hükümdarın ülkesini çalkantılar içinde bırakan kargaşalıklar, cild I.

Timur Kazık, Bkz. Halil Paşa (Sivas beylerbeyi).

Timurtaş (ailesi). şöhreti ve aileyi oluşturan üyeler üzerine aydınlatıcı bilgi, cild II.

Timurtaş (I. Muradın kumandanı, Paşa).- Babası kimdi? - Osmanlıların başlıkları üzerindeki tesiri.-Türkler tarafından Avrupa'da yapılan fetihlerdeki payı.- Beylerbeyliğine atanıyor.-Makedonya'ya giriyor.- Anadolu'da Karaman  zerine gitmek emrini ahyor.-Savaş sırasındaki davranışı; karşılığında I. Murad'in onu mükâfatlandırması.-Taht kavgası sürdüren  şi şehzade Alâeddin tarafından esir ediliyor.- Bu şehzadeden aldığı intikam.-

Fetihlerini Anadolu'da sürdürüyor.- Timur'un eline esir düşüyor. - Bu hükümdar tarafından gördüğü muamele.- Yaptırdığı köprü.- İsâ Çelebi'yi desteklemesi., Ölümü.- Mezarının bulunduğu yer.- Adına bağlı olan zafer; Yıldırım Bâyezid'in esaret ve ölümünden sonraki Fetret (saltanat fasılası dönemi) sırasında sahip bulunduğu nüfuz, cild I, II.

Toci (Carlo). Frank prensleri içinde despot unvanını alan ilk asil; kendisinden sonraki ahfadı, ciid II.

Toekoeli (Macar âsilerin başı).-1677'de kendisine karşı Bâb-ı Âlî'ye yapılan şikâyetler.- Aynı dönemde İstanbul'a gönderdiği bir temsilciler heyeti.- Avusturya'da uyandırdığı endişe.- Dâvasını özetleyen cümlesi (dövizi).- 1682'de Sullan'm himâyesi altına giriyor; aldığı unvan; ihtirasının hedefi.-Veziriâzam'a gönderdiği övücü, yaltaklanıcı mektup.-Vatandaş Zriny'nin kızıyla evleniyor.- Buda valisinin şahsında bulunduğu kudretli yardımcı.- Fulek'de Orta Macaristan kralı ilân ediliyor.- Sultan tarafından verilen ve bu durumu tasdik eden berat.- Fulek valisi Kohraym'nin ona gönderdiği kınama mektubu.- Güttüğü politika. -Parlak bir şekilde Essek şehrine giriyor.- Orada yukarı Macaristan kralı olarak yerleşiyor.- Viyana üzerine yürüyen Türk ordusuyla birleşiyor.- Savaş sırasındaki davranışı.- Türk ordusuna verdiği birlikler.- Kötü niyet davranışı olarak Veziriazam Kara Mustafa Paşa'nın ona karşı vaziyet alışı.- Veziriazam ve serdar Paşanın emriyle mâruz kaldığı muamele.- Onu bir mahkûmiyetten kurtaran şartlar.-Kendisine verilen görev.- Türk ordusunun bozularak çekilmesinden sonra Avusturyalıların Munkacs şehrinde ele geçirdikleri bu hükümdara ait eşya.- Belgrad savunması görevi verilen Yeğen Osn,an Paşa ile kaçıyor.- 1689'da Viya-na'da toplanan konferansta hak-

kindaki tartışma.- Avusturyalılara karşı Zernesch yalanında kazandığı savaş.- Bu savaşta eline esir düşen Hoesler ile Doria'nın serbest bırakılmaları konusunda karısına yazdığı mektup. Sultan II. Süleyman tarafından Transilvanya prensi ilân ediliyor.- İstanbul'a gitmek üzere Belgrad'dan ayrılıyor. -Sultan II. Mustafa'ya Zenta savaşı sırasındaki tavsiyesi., Karlofça barış anlaşmasında yer alan onunla alâkalı madde (1699da), cilt XII.

Toeroek (Valentin). Müebbed hapse mahkûm olması; dinine bağlılığı, cild V.

Tomruk, Bkz. Toğrul Bey.

Toğrul Bey (İran selçuklu hükümdarı).- Hükümdarlık teselsülü; hayatını damgalayan hareketler.-Halife Kaim-Biemrullah'dan aldığı unvan; tahta

çıkma töreni hakkında ayrıntılı bilgi.- İmzaladığı ittifak anlaşması; ölümü, cild I.

Toğrul Bin Küicarslan (Erzurum beyi). Yeğeni Azeddin Keyka-vus ile giriştiği mücâdele; bu hükümdarın onu uğrattığı âkibet, elidi.

Tokat (Anadolu şehri). Savaş sonrasında terkedildiği dehşetler, cîd III.

Toktamış (Kıpçak Tatarları hanı).-Kendilerine sığınma hakkı verdiği Tatar valileri; Timur'un bu hükümdara borçlu bulunduğu hizmetler.- Aralarındaki savaşın sebebi.- Timur'a gönderdiği elçilik heyeti.- Çarpışmaların başlaması.-İmparatorun ordularının önünden kaışı.- Şirvan'ı istilâsı., Timur'dan aldığı mektup.- Bu hükümdara karşı savaşının sonucu.- Toktamış üzerine U. rihî ve biyografik ayrıntılı bilgi, cila III.

Tokmakhan (İran elçisi). III. M ura d katındaki görevi; huzura kabulü üzerine ayrıntılı bilgi, cild VII.

Tokmak Hisarı. Bu ada bağlanan ahvâl ve şartlar, cild III.

Tolstoi (kont; Rusya'nın İstanbul elçisi).- Çarın birliklerinin Boğ-dan'a akın hareketinde bulunmaları üzerine Osmanlı hükümetinin takındığı hor görme tavrı.- Barış anlaşmasının yenilenmesi konusunda görüşmelerinin sonucu.-Yedikule zindanlarında hapsedilmesi.- Yeniden hapsedilmesini gerektiren şartlar, cild XIII.

Tomorî (Paul; keşiş). Mohaç meydan muharebesinde Osmanlılara karşı davranışı, cild V.

Tomza (despot Basilicus'un eski anbarlar kâhyası).- Kendisini geçici olarak Eflâk tahtına çıkaran isyan).- Bâb-ı Âlî onun bu durumunu tasdik etmiyor, cild VI.

Topal Mehmed Paşa (Hamid sancakbeyi).- Katircioğlu'na karşı kazandığı zafer.- Azledildiği vali-1 ik.-Lâkabı nasıl konmuştu? Kap-dan-ı deryalık makamında yerine atandığı kişi.- Çanakkale'den dışarıya çıktığı donanma.- Lemnos'a karşı idare ettiği sefer; Bu muhasara sırasında yaralanıyor.- Azledilmesi; niçin? -Uğradığı âkibet, cild X.

Topal Osman, Bkz. Osman (Topal).

Tora (Cengiz Han kanunu). Timur'un bu kanuna karşı aşın beğenme ve takdiri, cild II.

Torak Mehmed (Kapdan-ı derya).- Bu makamda yerine atandığı kişi.- Azli.- Öldüğü yer, cild

XV.

Torgud (Turgud).- Menşei; bu şahsiyet üzerine ayrıntılı bilgi.-Zaptettiği şehir.- Charles-Quint'le savaşı. İstanbul'a çağrılıyor; Niçin? Kendisini tehdit

eden cezadan kaçma karan.- Kanunî Sultan Süleyman tarafından affediliyor; bu hükümdann ona vaadi.- Hayâl kı-nkhğı.- Trablus'un zaptından sonraki seferleri hakkında rapor; Trablus Beylerbeyliğine atanıyor; hangi vesileyle? - Malta muhasarasına katılması.- Ölümü, cild VI.

Torliller (aşireti). Yeğen Osman Paşa idaresi dönemindeki isyan, cild XII.

Torlak Hu-Kemal (Yahudi dönmesi).- I. Mehmedin saltanatı döneminde dinî bir isyanda oynadığı rol.- Doktrini üzerine düşünceler.-Çarptındığı ceza, cild II.

Toht (Michel).- Szeğeddin'i zaptetmeye çalışıyor.- Ali Paşa tarafından yenilgiye uğratılıyor., Teşvar kalesine yiyecek sokmak için giriştiği teşebbüslerin başansızlığı, cild VI.

Totleben (Rus generali). 1769'da Rusya'nın Türkiye'ye karşı savaşında oynadığı rol, cild XVI.

Tott (baron de; süvari birliği generalinin oğlu).-Kayınbabası tarafından İstanbul'a gönderiliyor. -Karadeniz'den açılacak bir kanaldaki yardımcılığı.- Hatıratında bu kanalı açmakla görevlendirilen mühendisler hakkında belirttiği kanaat.-Kırım hânının yanında yaptığı görev.- Rusya'ya karşı bir Kırım seferini tasviri; bu seferdeki rolü.- Çanakkale Boğazı'nın savunmasına memur ediliyor.- Osmanlı topçuluğunda malzeme bakımından gerçekleştirdiği değişiklik, cild XVI.

Tot (Fransa hizmetinde tugay kumandanı general). Mensub bulunduğu ülke; ölümü; oğlu tarafından kaleme alınmış ünlü hatırat, cild XVI.

Tükelhamm (Timur'un dokuzuncu kansı). Kocasının kendisine hediye ettiği bahçe, cild II.

Tulün (hanedanı). Menşei; hanedanının kuruluşu ve sonu, cild I.

Tuman Ağa (Timur'un kansı).-Kocasınm ona verdiği aşk delili, cild II.

Tumanbay (Memluktann sultanı).- Bu hükmüdünn özellikleri; sultan seçildiği şartlar.-Yavuz Sultan Selim'e karşı yaptığı savaşta sahte hazırlıklar; niçin? Çarpışmada gösterdiği cesaret; bu çarpışmanın sonucu.- Kahire Osmanlı garnizonuna nasıl baskın yaptı? -Memluklarıyla birlikte iltica ettiği yer; Vustaniye adasında Selim'e hücumu tasarlıyor. Ona ihanet eden kişiler.- Cenim Seyfi'den gelen meydan okumayı kabul etmesi.- Bu vesileyle Osmanlılara karşı elde ettiği üstünlük.- İçinde bulunduğu şahsî durum. Ehramlara doğru geri çekiliyor.-Burada kaleme aldığı mersiye.- Garip bir mücâdeleye tahrik ediliyor; kim tarafından? Hasmina karşı gösterdiği merdçe davranış.- Yanında bir sığınma yeri, aradığı klşi.-Selim'in eline nasıl

düşüyor.-Bu hükümdarla konuşması.- Mahkum edildiği ceza; niçin?

Tumanlar (askerî birlikler). Bu birliklerin kaç askerden oluştuğu, cild II.

Turakhan (Rumeli beylerbeyi). -II. Muradın Hexamilon'u muhasara etmek kararını vermesindeki

tesiri.- Ona karşı Sultanın duyduğu öfke: niçin? Kendisine isnad edilen zulüm hareketi.-Peloponese'da savaş tahribatına sebep oluyor.- Corinthe (Korint)'de giriştiği geçici icraat.- Thebes şehri konusunda Bizans imparatoru Constantin'in elçisine verdiği cevap.-Macarların millî kahramanı ve II. Murad'ın can düşmanı. Hun-yad'la yapılan savaştâ uyguladığı manevra.- Arnavutluk halkının başkaldırmasını yatıştırma başan-sında karşılaştığı güçlükler.-Kos-tantaniyye muhasarasına gireceği sırada Sultan Mehmed'in kendisini görevlendirdiği akın hareketi., Arnavutlara karşı savaşı Peloponese do spotları Paleologue'lara yardımı.-Hexamili-on'da kazandığı zafer, cild II, m.

Türkan (Türkan) Hflun (Melek Şah'ın kansı). Entrikalan, cild I.

Tursun (Karasi hükümdarının oğlu).-Yaptırdığı sarayı; tahta geçmesi için yardımını kazanmak üzere Orhan Gazi'ye vaadde bulunması.- Tursun (Dursun)'un bahtsız sonu, cild I.

Tursun (Dursun) Mehmed Paya (Anadolu müfettişi). Suriye aşiretleri arasında çıkan kargaşalıkları yatıştırıyor.cild XII.

Tutuş (Melek Şâh'ın kardeşi). Kurucusu olduğu hanedan, cild I.

Tuz (Asya şehri). Lakabının mânâsı; bu şehirde mezarlar bulunan ünlü kişiler, cild n.

Tuzukfit Timur'un

kanunnâmesi). Bu kitapta bulunan kanunlar üzerine düşünceler, cild II.

Toi Mehmed Paşa (Kars valisi).- Hacı Mehmed Paşa'nın ku-mandasındaki savaşa katılıyor.-

Muhafazası kendisine bırakılan şehir.- Uğradığı hezimet; idamı; niçin? Cild XVI.

Türk İmparatorluğu Barış Anlaşmaları.- Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa diplomatik münasebetleri bakımından Sitvatorok barış anlaşmasının önemi.- Vasvar barış anlaşması hakkında ayrıntılı bilgi.- Bu anlaşmanın elçilikler teşrifatı üzerindeki tesiri.- Belgrad anlaşmasına vücut veren müzâkereler üzerine ayrıntılı bilgi (tarih: 1739).-Bâb-ı Alî ile İsveç arasında savunma ve saldırı ittifakı anlaşması.- 1740'da Bâb-ı Âlî'nin Napoli ile imzalamaya razı olduğu dostluk anlaşması.- Türkiye ile Fransa arasındaki

dostluk ve ticarî münasebetleri düzenleyen anlaşmanın borçlu bulunduğu elçi.- III. Mustafa saltanatı döneminde, Osmanlı İmparatorluğu arasında kararlaştırılan anlaşmanın mâhiyeti.- 1761'de Prusya kralı II. Frederic'le Bâb-ı Âli arasında imzalanan anlaşmanın konusu.-Avusturya'nın Osmanlı İmparatorluğu ile gizli bir yardım anlaşması imzalamış olmasını borçlu bulunduğu elçiler.- Bu anlaşmanın konusu.- Rusya çariçesi Katheri-ne'in bundan duyduğu endişe.-Bâb-ı Âli ile Rusya arasında imzalanan Kaynarca anlaşmasının muhtevası.- Bu anlaşmanın Bâb-ı Âli aleyhine elverişlikleri üzerine düşünceler.- Ek maddeler.- İmparatorluğun kuruluşundan 1774 tarihine kadar Osmanlı hükümdarları tarafından imzalanan barış ve ticaret anlaşmaları üzerine aydınlatıcı bilgi, cild VIII, XI, XV, XVI, XVII.

Tranquillius Andronicus (Ferdi nand1 m elçisi).-Kanunî Sultan Süleyman katında müzâkerelerle

görevlendirilmesi; bu konuda toplantı.- Teşebbüsünün başarısızlığı, cildV.

Transilvanya.- 1542de bu ülkeye sahib olan hükümdar.- Ülkenin içinde çalkalandığı mücâdele ve entrikalar.- Ülkenin Osmanlı imparatorluğu'na Ödediği yıllık verginin III. Muradın saltanatı döneminde arttırılması.- Bâb-ı Âli ile münasebetleri.- Onu Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetinden ayıran ahvâl ve şartlar.- Sitvatorok anlaşmasından Karlofça başına kadar Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya arasındaki diplomatik münasebetlere konu teşkil etmesi.-Rakoczy'nin azledilmesinden sonra Kırım hanının ülkeyi istilâsı. -Transilvanya devletinin bir paşalık (valilik) haline getirilmesinin düşünüldüğü dönem.- Transilvanya temsilcilerine İstanbul'a gittiklerinde yapılan muamele; niçin? Kralı Toekoeli Veziriâzam'da hoşnutsuzluk uyandırıyor; Veziriazam Kara İbrahim Paşa'mn hoşnutsuzluğu son haddine varıyor.-Transilvanya'nın Osmanlı hâkimiyetinden kurtulma çabalarına girdiği dönem.- Transilvanya'yı Sul-tan'ın hâkimiyeti altına sokmayı konu alan diplomatik müzâkereler.- Bâb-ı Âli'ye ödenen yıllık verginin azaltılmasıyla alâkalı 1687 tarihli anlaşma.- Karlofça anlaşmasıyla bu ülkede hakimiyet sahibi devlet değişiyor, cild V, VI, VII, VIII, XI, XII.

Trâbizonde (imparatorluğu).-Bu konuda ayrıntılı tarihî bilgi., II. Mehmed'in bu ülke halkına muamelesi, cild III.

Trevisani (Melchior; Venedik amirali).- Modon şehrinde muhasara altında kalanlara vermek için gayret sarfettiği yardım; bu şehir için gayretlerinin sonucu.- Ölümü, cild IV.

Tripoli (Trablus) (Afrika şehri).-Bu şehir hakkında ayrıntılı tarihi bilgi.-

Osmanlı toprakları içine alınıyor; kim tarafından? Akdeniz'i güvensizlik içinde bırakan korsanlığa yuvalık etmesi, cild VI.

Trzebinski (Alexandre; Polonya kralı Vladislav'ın elçisi). IV. Murad katında vazife veriyor; elde ettiği netice, cild IX.

Ts eh aldırın (aldırın ovası) Burası I. Selim tarafından ah İsmail'e karşı verilen meydan savaşı hakkında ayrıntılı bilgi, cild IV.

Tschalicıade (alicı de) {Di-yarbakir beylerbeyi).-Husrev Pa-a'nın İran seferinde muhafazasına bırakılan geçit.-Hazu Beyi'nin davranışı hakkında Veziriâzam'a ik yetleri, kendisi hakkında gelen idam karan; niçin? Cild IX.

Tschahk (alık) (Yenieriağa-sı).- II. Mustafa'yı tahttan indiren ihtil ldeki rolü.- III. Ahmed şerefine tertiplelediği ziyafet; bu vesileyle açığa vurduğu ihtiras.- Düşüşünü hızlandıran sebep.-Sultan'm ondan kurtulma tarzı, cild XIII.

Tschaousch (avuş).- Doğulularda bu görev üzerine düşünceler.- Görevin eskiliği.- İngiltere'deki «usler» göreviyle münasebeti, cild I.

elik Mehmed Paşa (erde-ci).- Aydın vergi toplayıcılığına (muhasıl) atanıyor.- Hac emiri makamına yükselmesi, cild XVI.

Tschendereli ( en dereli) ailesi.  hreti ve aileyi oluşturan kişiler üzerine ayrıntılı bilgi, cild II.

Tscherkes (Çerkeş) Mehmed (eski Memluk beyi).- Viyana'ya se-yahati Avusturya devleti için can sıkıcı oluyor; hakkında verilen idam hükmü.- Mısır valisiyle gizli haberleşmesi.- İşyanından sonra Kahire'de cereyan eden mücâdele.-Kaçıp sığındığı yer, cild XIV.

Tscherkesler (Kabarta erkeş-leri).- İşgal ettikleri toprak; Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında anlaşmazlık konusu oluyorlar. -Menselleri  zerine aydınlatıcı bilgi, cild XIV.

Tscheschme (eşme) (deniz savaşı).- Osmanlı ve Rus donanmalarının durumu; iki donanmanın savaşması; savaşın neticesi, cild XVI.

Tscheşetci (eşeti) (yenieria-ėası). IV. Murad saltanatı döneminde atandığı valilik, cild K.

Tschetedji (eteci) Y*f en Hasan (Chocim kumandanı!.- Rusya'nın Bâb-ı  l  ile savaşında aldığı yardım (176 'da).- ölümü, cild XVI.

Tschoban (oban) (bu addaki hanedanın kurucusu). Bu konuda ayrıntılı bilgi, cild I.

Tschoban (oban) Giray, Bkz. Ghiray-oban.

Tschorlulu Ali Paşa (cam i i).-İnşâ edildiği dönem; kim tarafından?

İnşaat yerinde daha önce bulunan imalathane, cild XVIII.

Tunus (saltanat naipliği).-Kanunî Sultan Süleyman'ın bu devlet hakkındaki projeleri; bu ülke üzerinde saltanat süren hanedan.- Avrupa devletleriyle imzaladığı anlaşmalar, cild V, IX.

Tunus (Şehri).- Barbaros Hay-reddin Paşa hâkimiyetine giriyor; Charles-Quint tarafından muhasarası.- 1695de Cezayir ve Trablus gemilerinden oluşan bir donanma tarafından muhasara ediliyor, cild V, XII.

Türkmenler.- Bu adı alan halk; göç ettiği ülke; uğradığı bölünme. - Neşri'ye göre Türkmen kelimesinin oluşması, cild I. - Bkz. Türkler.

Türkopols.- Bu ad verilen askerî birlik.- Bizans imparatorunun Katalanlar ve Türkmenlerle yaptığı bir savaşdaki davranışları, cild I.

Türkler.- Menşeleri üzerine görüşler.- Bizanslılar onları nasıl adlandırıyorlardı? - Çinliler tarafından onlara verilen ad.- Yerleştikleri ülkeler.- Eski tarihleri hakkında ayrıntılı bilgi. İslâmiyeti kabul etmeleri.- Bu topluluğun yaptığı savaşların kronolojisi.- Donanmalarının Akdeniz'in birçok adalarına inmesi.- Kendilerini barış içinde yaşatmanın bedeli olarak onyedinci asra kadar hristiyan hükümdarlardan vergi talebinde bulunmaları.- Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa'nın harekâtına kadar bütün geçmiş zamanlarda Avrupa'ya inişlerinin tarih ve tarihçesi.- Avrupa'ya geçen çeşitli ırklar.- Bayraklarında ve şeflerinin çadırı önündeki flamalarda kullandıkları alâmet ve işaretler.- Macarlarda uyandırdıkları dehşet duygusu.-Muhasara topçuluğunu kullanmaya başladıkları dönem.- İlk defa Tagliamento kıyılarında göründükleri yıllar.- Transilvanya'yı istilâ ediyorlar.- Birçok defa Styrie'ye giriyorlar.- Kumandası altında Napoli krallığı kenarlarına kadar indikleri hükümdar.- II. Bâyezid döneminde, Suriye ve Ca-rinthie'de giriştikleri öldürme olayları.- HrisUyanların onları uğrattıkları yenilgi.- 1496'da zaptettikleri hisarlar; müteakib yıl Dal-

maçya' da meydana getirdikleri tahribat. Avusturya, Macaristan, Transilvanya ve Polonya seferlerinin tablosu.- II. Bâyezid saltanatı dönemindeki örf ve âdetleri üzerine düşünceler.-Yavuz Sultan Selim dönemindeki İran savaşından elde ettikleri neticeler, cild, I, II, III, IV.

Türkler (imparatorluğu), - Bkz. Osmanlı (imparatorluğu).-

Türkistan.- Hudutları; bütün zamanlarda bu ülkenin şöhretli olmasının sebepleri.- Hudutları içinde yaşayanların örf ve âdetleri.- Eski İranlıların ona verdikleri ad, cild I.

Türkiye, Bkz. Osmanlı (imparatorluğu).

U.

Ulefeld (kont; Avusturya'nın İstanbul elçisi).- İstanbul'da karşılanış tarzı.- Hükümetinden almış olduğu talimatının konusu. -Mâiyyetini oluşturan görevlilerden en önemlilerinin adları.- Belgrad anlaşmasında kararlaştırılan sınırların tesbitinde Türklerin iddialarıyla onu düşürdükleri güç durum, cild XV.

Ungern (Rus generali). Türklere karşı açılan 1773 seferinde davranışı, cild XVI.

Uracontes (Croia kumandanı). Kalenin savunması işini başardı, cild II.

Urbain V. (papa).- Gönderdiği bir bildiriyle hristiyanlara İsa'ya inanmayanlara karşı bir haçlı seferine çağırıyor.-Jean Paleologue'la bir ittifak anlaşması imzalıyor, cild I.

Uzciezko. - (Polonya şehri). Bu şehrin yakınında Kırım Tatarları Polonya'ya karşı savaş kaybettiler, cild XII.

Us koklar.- Bu halk hakkında ayrıntılı bilgi.- Venedik ve Dalmaç-ya sınırlarında eşkiyalık yapıyorlar.- Korsanlıklarının I. Ahmed saltanatı döneminde devamı, cild VII, VIII.

V.

Valachie (Eflâk).- Sultanların kendilerini bu prensliğin sahibi olarak gördükleri dönem.-Kanunî Sultan Süleyman döneminde bu ülkede cereyan eden hâdiseler.-Ülke maceracı yabancıların entrikalarına ve vezirlerin açgözlülüklerine bırakılıyor.- Bu prensliğin Ra-dul tarafından satın alındığı fiyat, cild III, V, IX, XI.

Vassili, Bkz. Wassillî.

Venedik (Cumhuriyeti).- Bu devletle Osmanlı imparatorluğu tarihlerinin münasebeti., İlk defa bir Türk hükümdariyle yapılan müzâkereler; bu devlet tarafından Osmanlılarla ilk defa imzalanan anlaşma., I. Mehmed'in bu devlete karşı taahhüde girmesi.- Osmanlı imparatorluğu "yla münasebetlerini kesmesini gerektiren sebebler.- Bu milletle imzaladığı yeni anlaşma.-Thessalanique'in hükümrânlık hakkını kazanıyor.- Bu hareketle II. Murad'm öfkesini uyandırması. -İkinci Mehmed'le yaptığı anlaşma. -Bu cumhuriyetin Bâb-ı Âlî ile savaşa girmesi sebebi.- Çarpışmaların tarihçesi.- Uzun Hasan'a yaptığı yardım. Venedik cumhuriyeti ile Bâb-ı Ali arasındaki müzakerelerin neticesi. Müzakerelerin yeniden başladığı dönem. Çarpışmaların yeniden başlaması.- Türklerin Fri-oul'u istilâlarıyla Venedik cumhu-

riyetini tehdit eden tehlike.- Banşı elde etmiş olmak için Venedik'in Bâb-ı Âlî'ye vermeğe razı olduğu tâviz.- Şartlar Venedik'i buna zorluyor.,

Scutari ve arazisini II. Meh-med'e teslim anlaşmasını imzaladığı dönem.- Bu anlaşmanın Vene-dik'e kabul ettirdiği şartlar.- Venedik'in yine anlaşmadan yararlanarak elde ettiği telâfi.- Bu dönemden itibaren Venedik cumhuriyeti-nin politikası.- n. Mehmed'in Napoli kıyılarını istilâ kararına iştiraki.- Tahta çıkışında II. Bâyezid katında giriştiği teşebbüs.- Bu hükümdarla imzaladığı anlaşma.- 1497'ye doğru Bâb-ı Âlî ile arasında çıkan savaşın menşei.- 1498'de onu tehdit eden düşmanlar.- Elçisinin Bâyezid tarafından baş tan savar şekilde gördüğü muamele.- Venedik'in savaş ihtimâline karşı hazırladığı donanma.-Lepanto'n un teslimiyle uğradığı kayıp; Venedik için telâfi yerine geçen fetih.- Bâb-ı Âlî'ye karşı yardım istediği devletler; papanın bu talebe verdiği cevap.- Bâb-ı Âlî'ye karşı VI. Alexandre ile Maca-ristan kralı arasında oluşturduğu savunma hattı.- Macaristan'la yaptığı anlaşma.- Venedik cumhuriyetinin çeşitli dönemlerde Mısır'la ticarî münasebetlerini gösteren vesikalar.-Kanunî Sultan Süleyman ile münasebetlerinin durumu.- Bu hükümdar tarafından Rodos'un fethedilmesi nasıl karşı-landı?-Tunus devlet nâibleriyle imzaladığı anlaşmalar.- Sultan ib-rahim'in ölümünden sonra Bâb-ı Âlî ile münasebetlerinde ortaya çıkan değişiklik.-1. Süleyman'ın Venedik cumhuriyetine karşı savaşlarının başlaması.- Savaş konulan üzerine ayrıntılı bilgi.- Venedik cumhuriyetine savaşın sona ermesi İmkânını sağlayan şartlar. 1569'da tersanesinde çıkan yangının sebep olduğu cesaret kinci durum.- II. Selimle arasında savaşa yol açan sebebler.- Türklere karşı yapılan Lepanto deniz savaşına hâtıra olarak verdiği ehemmiyet.-Bu olaylardan sonra Bâb-ı Âlî ile giriştiği müzâkerler.- Osmanlı İmparatorluğu ile imzaladığı barış anlaşması.- Sultan III. Murad'la münasebetleri.-Tahta çıkışı münasebetiyle III. Mehmed'e gönderdiği elçilik heyeti.- Denizcilik, ticaret ve Venedik konsoloslukları lehinde Bâb-ı Âlî'den elde ettiği imparatorluk beratı.- Bu iki devletin ara-larında teati ettikleri mektuplar.-Venedik cumhuriyeti ile Sultan tb-rahimin arasında savaşa yol açan hal ve şartlar., Girit ve Dalmaç-ya'da Bâb-ı Âlî'ye karşı savaş durumunu sürdürüyor.- Venedik cumhuriyetine Osmanlı imparatorluğuna yeni barış tekliflerinde bulunmasını gerektiren sebebler.- Bu konuda gerçekleştirilen münasebetler,- Girit savaşının devamı.- Kandiye'nin düşmesinden sonra belirlenen teslim şartları.- Avusturya ye Polonya ittifakı içinde Bâb-ı Âlî'ye savaş ilânı.- Venedik ordulan basan kazanıyor.- Negro-pont saldırısında olduğu gibi, Selanik önünde ve Kandiye'de yenilgiye uğruyor.- Belgrad'ın alınmasından sonra Türkler tarafından talep edilen banş anlaşması için 1689'da Viyana'da toplanan

kongrede yer alıyor.- 1692'de AvusLurya imparatoru tarafından ileri sürülen baş teklifleri vesilesiyle Bâb-ı Âlî'nin karşısına birtakım iddialar çıkarması.- 1694'de Türklerin elindeki Kios adasını zaptediyor.-Karlofça baş konferansında yer alıyor.- Bu anlaşmaya dayanarak kazançlar elde ediyor.- Anlaşmada onu gözeten madde-

ler.- Uymak zorunda olduğu şartlar.- III. Ahmed saltanatı döneminde onu Bâb-ı Âlî ile savaş hâline getiren şartlar.- Muhasemât üzerine ayrıntılı bilgi; Bunların elde ettikleri neticeler.- Prens Eugene'in kazandığı zaferden sağladığı avantajlar.- Bâb-ı Âli ile yaptığı son anlaşma.- Venedik Körfezi'nde seyreden gemilerden alman geçiş vergisinin Ragusa cumhuriyeti gemilerine de uygulanması yüzünden Osmanlı İmparatorluğu ile Venedik cumhuriyeti münasebetlerinde güçlüklerle karşılaşılması.- Sussar adasında imzalanan anlaşmanın yenilenmesi, cild I, II, III, IV, V.VI.VII, VIII, X, XI, XIII, XRV,XV.

Venedik (bu addaki cumhuriyetin payitahtı).- Frioul'e giren Türklere karşı bu şehirden bir çok birlikler gönderildi; Türkler Ömer Bey kumandasındaydı.- Veba hastalığının şehirdeki tahribatı, cild III.

Venedikliler.- Mehmed Paşa'ya karşı Hexamilon savunmasındaki davranışları., II. Bâyezid'in yaptırdığı gemileri yaktıkları yıllar.- Kib-n's'in bellibaşlı şehirlerinde binalar sahibi olmaya başladıkları dönemler., Kendilerine bu şehirlerde imtiyazlar tanıyan anlaşma, cild m, IV, VI,

Vergennes (kont; Fransa'nın İstanbul elçisi).-Hükümeti adına III. Mustafa'ya tebrik mektupları sunması.- Karadeniz'den açılacak bir kanalın çalışmalarına katılıyor., Hristiyan esirler tarafından zaptedilen bir bayrağı ve amiral gemisini III. Mustafa'ya iade ettiriyor.- Rexin'in Bâb-ı Âlî ile Prusya arasında bir saldırı ve savunma anlaşması gerçekleştirme görevine engel oluyor.- Bâb-ı Âliye Polonya lehinde bir memorandum veriyor; Branicki ile bu vesileyle mektuplaşması, cild XVI.

Veteranî (Avusturyalı general).-Hal ve şartlar, Orsoya'nın üstünde, altı fersah mesefede, Drava nehrinin sol kıyısında bulunan bir mağaraya onun adım verdirdi.,Hayatını kaybettiği savaş, cild XII.

Viye (Viyanalı.-Kanunî Sultan Süleyman'ın 1529'da şehrin surları önüne gelişi; Türklerin ordugâhının görüntüsüne bir göz atış.- Muhasara altındaki birliklerin savaş düzeni.- Kuvvetlerinin durumu; aldıkları tedbirler.- Şehrin dayandığı muhasara hakkında ayrıntılı bilgi.- Türklerin çekilmesi sırasında Viyanalı halkın sevinci.-Muhasaranın sürdüğü zaman.-1683de Osmanlı ordusu Viyana'yı yeniden muhasara ediyor.- garnizonunun önemi.-

Muhasara edenlerin hazırlıkları.- Muhasara edilenlerin hazırlık ve imkânları., Da-yandıkları hücum sayısı.- Muhasara harekâtının sonu hakkında ayrıntılı bilgi.- Şehrin ümitsizliği.-Kurtarmaya gelen Avusturya imparatorluk ordusunun mevcudu ve teşkilâtı.- Türklerin yenilgisi; kurtuluşu.- Fethetmiş olduğu takdirde Veziriazam Kara Mustafa Pa-şa'nın Viyana'ya yapacağı iddia ettiği şey.- Bu şehirde 1689'da toplanan diplomatik konfereanslar ve bu konferanslarda Türkiye ile barış konusunun ele alınması.-Avusturya imparatorluk hazinesinde bulunan meraka değer eşya.- Viyana'da hâlâ görülen muhasara yadigârları.- Bu şehir ileri gelenleri ve zenginlerinin vakitlerini nasıl kullandıkları, cüd V, XII, XIII, XVI.

Villeneuve (marki de).- Nemi-dow kongresine dahil olması konusundaki mektubu.-

Hükümetinin verdiği talimatın konusu.- Rusya ile Bâb-ı Âlî arasında anlaşmazlıklar konusunda Veziriazam Yeğen Mehmed Paşa ile müzâkereleri.- Bâb-ı Âlî ile Rusya ve Avusturya arasında barış konusunda toplanan kongrelerde hazır bulunuyor., Sultan'ın ona verdiği hediyeler.- Belgrad anlaşmasının neticesi üzerindeki tesiri.- Osmanlı İmparatorluğu'nda kendisine gösterilen itibâr.- Bonneval'ın tesirine karşı çıkması; karşılıklı olarak destekledikleri hal ve şartlar., Rusya'dan aldığı nişan ve hediyeler; niçin? Müdâhalesi sonucu gerçekleştirilen Bâb-ı Âlî ile Fransa arasındaki dostluk ve ticaret anlaşması.- Nüfuz ve tesiri azaltan hal ve şart.- Onun yerine göreve gelen kişi, cild XIV, XV.

VUUers de L'Isle-Adam (Rodos şövalyeleri büyük üstadı).-Kanunî Sultan Süleyman adayı muhasarası sırasındaki davranışı.- Rodos'un tesliminden sonra Sultan'la görüşmesi.-Kanunî'nin onu ziyaret etmek büyüklüğünü göstermesi. -Adadan ayrılmadan önce Sultan'a saygılarını arz etmesi; gittiği ülke, cild V.

Virmont (kont de; Avusturya'nın İstanbul elçisi).-Viyana'dan hareketi üzerine ayrıntılı bilgi.- İstanbul'da karşılanış tarzı.- Sul-tan'a sunduğu hediyeler.- Bâb-ı Âlî katındaki görevi hakkında hükümetinden aldığı talimatın konusu.-Bâb-ı Âlî katında neticelendirdiği işler, cild XIV.

Vizirler (vezirler).- Görevlerinin tarifi; bu konuda ayrıntılı tarihî bilgi.- Toplantı günleri; bu vesileyle yerine getirilen teşrifat.- Onları belirleyen alâmet ve işaretleri; giysileri; kendilerine ayrılan tahsisat.- Yalnız kendilerinin yararlandıkları imtiyazlar.- Divanda sayılarının sürekli artması, cild III, IX.

Vizirler (büyük) (Veziriazamlar).- Doğulu imparatorlukları tarihi'nin

aynı aileden kişilerin bu makamda birbirlerinin ardından gelmeleri hususunda verdiği örnekler.- Vizir (vezir) kelimesinin mânâsı.- Bu görevleriyle alâkalı tercih sebepleri., Bu makamın kuruluşundan 1497 yılına kadar orada bulunmuş kişilerin sayısı, cild I, IH, IV.

Vladislas (Macaristan ve Polonya kralı).- II. Murad'ın ona teklif ettiği ittifak.-Bu hükümdarın elçilere verdiği cevap.-Sultan'dan Belgrad muhasarasını kaldırması talebinde bulunması.-Bizzat hazır bulunduğu savaş.- II. Murad'la imzaladığı barış anlaşması.- Anlaşmayı ihlâlde gecikmemesi.- Muhasamatın tekrar başlaması., Bu hükümdarın Varna meydan muharebesindeki âkibeti, cild II.

Vladislas (Polonya kralı).- IV. Murad katına gönderdiği elçilik heyeti.- Sultan'm ona savaş ilân etmesi.- Barış için yaptığı hazırlıklar, cild IX.

Vladislas Kanşal (Yaitze valisi). -Yakub'un düello daveti karşısındaki cevap tarzı.- İstilâ ettiği ülke: zaptettiği hisar; Derenc-zeyn'nin ölümüyle yükseldiği makam; Belgrad şehri konusunda uygulanmasını önlediği suikasd, cild IX.

Volhynie Kırım Tatarları tarafından tahribata uğratıldığı dönem, cild XII.
W.

Wadios-Seyl (ovası). Buraya şöhet kazandıran olaylar, cild VII.

Waizen (Macaristan şehri).- Bu kale önünde Türklerin uğradıkları yenilgi.-1685'de şehri zaptediyor-lar, cüd XII.

Wakf (Vakf). Bu kelimenin açıklanması, cild III.

Wakhtang V. (Karthliler hükümdarı).-Tutuklanması; yükseldiği makam.- Haklarını muhafaza için sürdürdüğü mücâdele, cild XIV.

Waldner (Saint-Jean Alman şövalyeleri kumandanı).-Kanunî Sultan Süleyman tarafından Rodos'un muhasarasında Osmanlıların ik hücumuna dayanıyor.- Bu şahıs hakkında ayrıntılı bilgi.- Harekât içindeki davranışı, cild V.

Walerle.- Osmanlı İmparatorluğunda bu isimlendirmeden anlaşılan; kelimenin mânâsı.- Bu adı taşıyan bir kadın sultanın yararlandığı tesir ve nüfuz, cild VIII, X.

Waüde (sultan camii). İnşasının tamamlandığı dönem; hadiresinde bulunan mezarlar, cild XVIII.

Walide (sultan; IV. Mehmed'in gözde kadını).- Menşei; Mehmed'in tahttan indirilmesinden sonra bir yere kapatılarak tecrid edilmesi.-İki oğlunun saltanatı döneminde kullandığı nüfuzu; ölümü dönemi, cild XIII.

Wallis (François Paul de). 1737'de Türklere karşı girişilen seferde,

Avusturya ordusunu Eflâk üzerine yöneltmesi, cild XIV.

Wallis (Olivier; Avusturyalı feldmareşal).- 1738'de Avusturya'nın Türklere karşı açtığı seferde görev alması; 1739'daki seferde kendisine başkomutanlık görevi verilmesi.- 1739'da, Bâb-ı Âlî, Avusturya ve Rusya arasında barışı konu alan müzakerelere katılıyor.- Gözden düşüyor; bu şartlar içinde davranışını açıklayıcı mektup, cild XIV.

Walter de Leslle, Bkz. Leslie (Walter de).

Wan (Van) (Anadolu şehri).- Timur ordularına karşı gösterdiği direnç; savunucuların âkibeti. -Tahkimatının sağlamlığı.- Kanunî Sultan Süleyman tarafından muhasarası, cild II, VI.

Wânî (Vâni) Efendi (IV. Meh-med sarayının birinci vaizi).-Şeyhülislam Minkârizâde ile çekişmeleri; hangi konuda? Niteliklerini ortaya koyan aynntılar.-Sultan'm teveccühü ve bundan yararlanması., Yahudilerin islâm olmalarını sağlamak hususunda yararlandığı kişi.- Onunla Panayoti arasındaki dinî tartışma; hangi maksad için? Bir vaazı sırasında dinleyiciler üzerinde oluşturduğu tesir. Sultan hocalığına atanıyor.- Onun tarafından tahrik edilen İstanbul'da yeni şarap içme yasağı.- Cahryn muhasarasında Sancak-ı Şerif Önünde dua etmesi.- Tasavvuf şâirlerine karşı tahrik ettiği tazyik ve taciz hareketleri.- Sultanın oğlunaalfe-benin (elifbanın) ilk dört harfimi öğretiyor.- Viyana muhasarasında hazır bulunmasının tesirsizliği., Ölümü, cild XI. XII.

Warder (Vardar) Ali Paşa (Sivas valisi).- Onu Bâb-ı Âlî'ye karşı isyana sevkeden sebep.-Veziriâzam'ın emirlerine karşı gelmesinde Erzurum valisi Mehmed Paşa'ya verdiği destek.- Üzerine gönderilen Paşalara karşı kazandığı zafer. Bu başarılarından ötürü onu sarhoş eden ihtiras.- Gerçekleri görememesinin sonucu; Ölümü. Cild X.

Wassaf (Vassai) Abdullah, Bkz. Şeyhülislam.

Wassıf (Vâsıfl. (Osmanlı imparatorluğu resmî tarihçisi, vakanü-visi).- «Iran Tarihi» adlı eserinin değeri; tarihini Osmanlı İmparatorluğunda edebî kültürün kendi hâline bırakıldığı bir dönemde yazdı.- Şeyhülislâm Âsim Efendi'nin edebi değeri hakkındaki övgüsü.-Reisefendi (Hariciye Nâzın) makamına atanıyor.- Ruslar tarafından esir ediliyor; Rus imparatoriçesi tarafından yazılan mektubu İstanbul'a getiriyor.- Getirildiği yüksek makam.- Feld-mareşal Romanzoff katında kendisine verilen görevin konusu.- Osman Efendi'ye karşı gösterdiği saygı; Osman Efendi'nin Yasincizâde'nin Fokşan kongresindeki davranışı üzerine ona bildirdiği şikâyetler.- Rus Başkomutanıyla görüşmesinin neticesi.- Dönüşünde Veziriazam ona memnuniyetini

bildiriyor.- Bükreş kongresinde yerine getirdiği görevler, cild XVI.

Wassîli (Rusya büyük prensi). -I. Selim'e elçilik heyeti göndermesinin sebebi.- Sultan ile arasında kurulan münasebetler üzerine ayrıntılı bilgi.- Kanunî Sultan Süleyman ile giriştiği müzâkerelerin ba-şarısızlığı.-Kanunî'ye yönelttiği tehditler.- Çar unvanını aldığı dönem, cild IV, V, VI.

Wasletî (Vasletî) (Türk destan şâiri). Yazdığı eser; ölümü, cild XII.

Weimarn (Rus generali).- Rusya'nın 1769'da Bâb-ı Âlî'ye karşı; savaşında kumanda ettiği ordu: kendisine verilen görev, cild XVI.

Weisî (Veysî) (Osmanlı şâiri). IV. Murad dönemindeki şöhreti. Ölümü; bu şahsiyet üzerine ayrıntılı bilgi, cildVIII, IX.

Weisseman (Rus generali).-Rusya'nın 1771'de Osmanlılara karşı açtığı savaşdaki rolü.- Bükreş kongresinin dağılmasından sonra tekrar başlayan çarpışma-lardaki davranışı.- Ölümü, cild XVI.

We 1dan zade (Veldanzâde) Mevlâna Ahmed (Ankara kadısı).- Anadolu'da isyan eden Kalende-roğlu'na karşı gösterdiği metanet. -Bu âsiye karşı uyguladığı muhasara, cild VIII.

Weli (Veli) (eski Kapdan-ı derya).-Mısır valiliğine atanıyor; valiliği sırasında ortaya çıkan kargaşalıklar.- Onu suçlayan Hattı Şerif. - Hapsedilmesi; İstanbul'a götürülmesi ve uğradığı âkibet, cild VIII.

We1ieddin (Veliyeddin) (Veziriazam Hekimoğlu Ali Pa-şa'nın kâhyası). Karakteri üzerine düşünceleri; ölümünün sebebi, cild XVI.

Weüyeddin (Veliyeddin) Efendi (eski KadiaskerJ.-Sürgünde bulunduğu Bursa'dan İstanbul'a çağırılması; karakteri üzerine düşünceler.- Şeyhülislâmlık makamına atanması; azledilmesinin sebebi.-Ölümü; kurucusu olduğu kütüphane, cild XVI.

Weli (Veli) Mehmed Kulihan

(İran şahı Tahmasip'in elçisi).- I. Malımud katındaki görevinin konusu.- Götürüldüğü yer, cild XTV.

Weli (Veli) Paşa (Aydın valisi). Âsilere karşı yerine getirdiği görev; Ölümü, cild XV.

Wesprim (Macaristan şehri).-Bu şehre niçin «Beyaz Kaynak» adı verildi; hakkında ayrıntılı bilgi.-Ali Paşa tarafından muhasara edilmesi, cild VI.

Wieleddin (eski Kâhyabey-İç işleri Nâzın). Veziriazam Yeğen Mehmed Paşa'ya yaptığı şaka, cild XV.

Winiawa Leszczynski (Raphael de; Polonya kraliyet başhazine-darı).- İstanbul'da yaptığı elçilik görevi.- Bu şehre ihtişamlı bir alayla girişi.-Sultan tarafından kabul ediliş tarzı.- Görevinin konusu, Cild XIII.

Wischniakoff (Rusya'nın İstanbul elçisi).- Hükümeti tarafından I. Mahmud katında elçilikle görevlendirilmesi.- Bâb-ı Âlîye sunduğu Rusya ile İran arasındaki münasebetler üzerine bilgi veren Muhtıra.-Veziriazamla yaptığı görüşmeler. -Rusya'ya karşı açılan savaşta Osmanlı ordusuyla bulunmak emrini alıyor. Belgrad anlaşması sırasında hükümetinden Bâb-ı Âlî nez-dinde bulunmakla görevlendirin-yor.-Bâb-ı Âlî ile İsveç arasındaki ittifak konusunda Veziriâzam'a düşüncelerini bildiriyor; ittifakı engelleme teşebbüsleri.- Ölümü, cild XIV, XV.

Wissegrad (Macaristan şehri).-Şehire takılan ve bununla anıldığı lâkab; lâkabın mânâsı; şehir hakkında ayrıntılı bilgi.-Kanunî tarafından muhasara edilmesi, cild V.

Wlad (Eflâk voyvodası).- Kendisine nasıl bir lâkab verildi, niçin? Onu II. Murad'la savaş durumuna getiren sebep.-Bu Osmanlı hükümdarı ile bir anlaşma imzalıyor; Türk birliklerinin başmda girdiği ülke.-Sultan'ın onun hakkındaki niyeti; bunun cezasını nasıl çekiyor.- II. Murad ona eski makamını veriyor.- Türklere karşı savaşa başladığında Macar ordusuna yardımlarda bulunuyor; bu savaş hakkındaki kanaati.-Kendisinin karakterini belirleyen portre.- II. Mehmed'in elçilerine muâmelesi.-II. Mehmed'e karşı giriştiği ilk düşmanlık hareketi.-Sultan'ın ona karşı savaşı.- Geri çekildiği ülke.-Mathias Corvin ona nasıl muamelede bulundu? Ölümü, cild II, III.

Wladislas, Bkz. Vladislas.

Woyluk Ahmed Paşa (Boğazlar kumandanı).- Kapdan-ı derya makamına atanıyor.- İstanbul limanına donanmasıyla girerken sebeb olduğu kayıp.- Kocası olduğu prenses.- Gallipoli'ye düzenlenen seferde emrinde bulunan gemilerin sayısı.- Venedik donanmasına karşı verdiği savaş; bu çatışmanın Osmanlı donanması açısından can sıkıcı sonucu. Ölümü, cild X.

Worthley Montague (Lady). Kocasının İstanbul'daki görevi; şahsî değeri; oğlu üzerinde yaptırdığı çiçek aşısı denemesi, cild XTV.

Wysocki (Polonya kralının elçisi).-Bâb-ı Âlî n ezdin deki elçilik görevinin konusu; müzakerelerde gösterdiği karakter, cild XI.

Yahia (Yahya) (Sultan I. Ah-med'in kardeşi olduğu iddiacısı). Sultan'ın ölümünden sonra Osmanlı İmparatorluğuna sahip olmak için giriştiği teşebbüsler, cild VIII,

Yahya Bey (Osmanlı şâiri).-Kanunî'nin oğlu Mustafa'nın ölümünü dokunaklı bir duyarlıkla bir mersiye hâlinde ifâde ediyor.- Hayatının bazı hâl ve şartları üzerine ayrıntılı biyografik bilgi.-Veziriazam ve Kanunî'yi cinayete

sebebi olmak ve cinayet işlemekle suçluyor.- Veziriazam Rus tem Paşa şâiri Pâdişâh fermanıyla ölümüne

mahkûm ettirmek için boşuna gayret sarfediyor, cild VI.

Yahya Efendi.- Şeyhülislâmlık makamında yerine atandığı zât.-Davud Paşa'ya karşı Validesul-tan'a nasihati.- Azlediliyor; niçin? Şeyhülislâmlık makamına yeniden getirilmesi IV. Murad'a verdiği ziyafet.- Ölümü, geride bıraktığı şöhret ve dikkate değer şiirlerinin toplandığı divânı, cild X.

Yahya Efendi (Rumeli Kadias-keri). Ölümü dönemi; açık yürekliliği üzerine düşünceler, cild XIII.

Yahya Paşa (Mısır valisi).- İran şahı Nâdir'le yapılan savaşta Kapdan-ı deryalık makamına getirildi.-Bir kalenin savunulması kendisine bırakıldı, cild XV.

Yaylakâbad (kaplıcaları). -Bunların bulunduğu yer.-Burada İmparatoriçe Helene'in yaptırdığı güzelleştirme çalışmaları.- Yayla kâbâd köyüne Constantin tarafından konulan ad; niçin? Cild I. (Bkz. Helenopolis).

Yalak Mustafa Paşa (Rodos muhasarası sırasında Osmanlı donanması Kapdan-ı deryası). Görevinden azlediliyor, cild V.

Yahşibey (Timurtaş Paşa oğlu). Ankara savaşından sonra Timur'un eline esir düşüyor, cild n.

Yahşibey, (Mihaloğlu'nun oğlu).-Fetret döneminde Musa'nın öncü birliklerine karşı kazandığı zafer.-Succi geçidinde Mehmed Çe-lebi'nin emirlerini başıyla uyguluyor, cild II.

Yakub (I. Murad'ın oğlu).- I. Murad, Bâyezid'e onu kollamasını emrediyor; Bâyezid'in Sultan'a bu vesileyle verdiği cevap.-Karaman Beyi'ne karşı çıktığı savaş., Kossova savaşında komutasını üstlendi- polya ği tümen.- Savaş harekâtındaki rolü.- Kardeşi Bâyezid'in onu uğrattığı akıbet, cild I.

Yakub (Uzun Hasan'ın oğlu).-Kardeşi hükümdar Halil'e isyan ediyor; onu tahta çıkaran hal ve şartlar.- Saltanatının süresi; bu süre içindeki icraatı; ölümü, cild IV.

Yakub (II. Mehmed'in kumandanlarından).-Arnavut Beyi İskender'in topraklarına giriyor; bu Beyle arasındaki savaş; bu savaşta âkibeü, cild III.

Yakub (şehzade Cem'in baş-mâbeyincisi).- İhanetinin efendisinin yenilmesindeki tesiri, cild III.

Yakub San (Osmanlı bilgini). Yazarı olduğu eserler, cild II.

Yakub Paşa (Adana valisi). Evlendiği prenses, cild XV.

Yakub Paşa (Karaman valisi).-Birliklerini Ali Paşa'ninkilerle birleştiriyor.-

Styrie istilâsında tahribata uğrattığı ülke; bu şahıs üzerine ayrıntılı bilgi; düelloya dâvetine Yaitze valisinin verdiği cevap; Sadbar'da güç durumda kalması; güçlükten kurtuluyor; kendisini takibeden hristiyan ordusuna karşı kazandığı zafer.- II. Bâyezid'in ona verdiği mükâfat, cild IV.

Yalova.- Yaylakâbâd (kaplıcala-

Yanaki (Rum kasab). Nasıl Boğdan prensi oldu? - İdam edilmesinin sebep olduğu karışıklıklar, cild XIV.

Yanina (Yanya) (Yunanistan şehri) . II. Murad'ın hâkimiyetine girdiği dönem, cild II.

Yanuş (Macar kralı), Bkz. Za*

Yausi iskilipli (şeyh). II. Bâyezid saltanatı döneminde yaygın şöhreti ve gördüğü itibâr; bu hükümdara bildirdiği kehâneti, cild IV.

Yavuz Ali Paşa (III. Mehmed saltanatı döneminde Mısır valisi).-Menşei; Veziriazam oluyor.- İstanbul'a makamına oturmaya gelirken gösterdiği sertlik delil ve örnekleri.- Birinci Ahmed'in tahta çıkışı sırasında İstanbul'a vanışı.-Yerleştiği saray.- Aldığı idarî tedbirler.- Macaristan seferini yönetiyor.- Sefere hareketinden önce yaptığı değişikliklerin neticeleri.-Öldüğü yer, cild VIII.

Yâr AH (Haydar'ın oğlu).-Yakub tarafından hapsedilmesi.- Ona hürriyetini veren hüküdar; bu hükümdara karşı isyanı; ölümü, cild IV.

Yasincizâde (Fokşan kongresinde tam yetkili Türk murahhası).-Yaptığı görevler.-Kongrenin meseleleri görüşmesindeki görevi.-Kaabiliyetinin derecesini ortaya koyan fıkra.-Kongrenin devamı sırasındaki meşguliyeti.- Sultan'da ruhî üzüntüye sebep olan ölümü, cild XVI.

Yassay (Türkistan'ın payitahtı).- Bu şehrin tarihi hakkında ayrıntılı bilgi.- Coğrafi durumu.- Timur'un oraya inşâ ettirdiği anıt, cild I.

Yassy (Boğdan'm payitahtı).-Polonya kralı Sobieski'nin hâkimiyetine giriyor.- Kralın orada yaptığı tahribat.- Ele geçirmek istediği kıymetli eser, cild XII.

Yazıcıoğlu, Bkz. Mehmed Bî-can ve Ahmed Bican.

Yedikule. (hisarları). Temellerini atan hükümdar; hangi dönemde? Oraya kapatılan gartb devlet mahpusu, cüd III, XIII.

Yeğen Mehmed Paşa (eski Kâhyâbey-İçişleri Nâzın). Sürgünden çağırılıyor; kim tarafından? Yeğen lâkabını nasıl aldığına dair ayrıntılı bilgi, cild XV.

Yeğen Mehmed Paşa (Kaymakam).- Evvelki görevleri; Veziriazam olarak

yerine geldiği kişi.-Karakteri üzerine düşünceler.-Bâb-ı Âlî ile Rusya arasındaki anlaşmazlık konusunda Rus elçisine yaptığı teklif; Fransa'nın aracılığıyla razı olduğu kongre. Rakoczy Üe-yaptığı anlaşma.- Fransa, Rusya ve Avusturya ile savaş için İstanbul'dan ayrılıyor.- Fransa elçisiyle müzâkerelerin tekrar başlaması.-Hacı Mehmed Paşanın savaş harekâtının onda uyandırdığı memnuniyetsizlik.- Orsova adasını feUediyor.-Bu savaşın sonrası hakkında ayrıntılı bilgi.- İstanbul'a dönüşü.- Savaş sırasında katıldığı müzakereler.- Polonya konfederasyonunun ona teklif ettiği saldırı ve savunma ittifakı.- Savaşçı projeleri karşısında Kırım hanının muhalefeti.- Nâdir Şaha karşı savaşta Kars seraskerliğine atanıyor.- Ordusunu takviye ettiği birlikler.- Uğradığı mağlubiyet; ölümü, cild XIV, XV.

Yeğen Osman Paşa.- 1688 savaşında Veziriazam İsmail Paşa'ya onun Başkomutanlığa atanmasına karar verdiren sebep; gücünü kullanma tarzı; Bâb-ı Âlî'de uyandırdığı endişe.- Mensubu bulunduğu aşiret; lakabının manası.- İsyan etmesi; bunun tesiri.- Veziriazam tarafından makamı tasdik ediliyor.- Belgrad savunmasının kendisine verilmesini sağlayış tarzı.- Gi-

dip yerleşeceği şehir; bu durum içinde davranışı.- İmparatorluğun sükuneti üzerinde isyanının tesiri.- Onu itaat altına almak Jyin Sultan'ın teşebbüsü.- Uğradığı âkibet, cild XII.

Yemen.- Bu adla anılan ülke.-Oraya yerleşmek üzere gelen aşiret; hangi dönemde? - islâmiyet! kabul ediş şartları.- Bu prensliğe hakim olan hanedan.- Bağımsızlığının sebepleri.- Osmanlı hakimiyetine geçiyor.- Bu dönemde kurulan hanedan.-Kanunî Sultan Süleyman tarafından yapılan taksim.- Bu bölmenin sona erdiği dönem, cild VI.

Yenil Hüseyin Paşa (eski Trablus beylerbeyi). Kışkırtıcı nutuklarının tehlikesi; tevkif ve idam ediliyor, cild XII.

Yerköki (kale). Kaleyi inşâ ettiren hükümdar; bulunduğu yer; Eflâkhların kaleye koydukları ad, cildn.

Yezidiler (mezhebi).-Mensup oldukları toplum; oturdukları yer; ibadetlerinin konusu.- Bazı onlara İsnad ettikleri dehşetler, cild VII.

Yunte Paşa (Osmanlı Kap dan-ı deryası).- Valisi olduğu şehir; II. Mehmed'in onu görevlendirdiği Khios seferi; bu konuda ayrıntılı bilgi.-1. Selim döneminde Mısır seferine katılması; Veziriazam atandığı dönem.- Mısır seferi üzerinde belirttiği duygu.-1. Selim'in onunla Kahire'de bıraktığı ordu.- Fetihden sonra Mısır'ın idaresiyle görevlendiriliyor; Bu görevde onun yerine gelen şahıs.- Ölümüne sebep olan sözler.- Gömüldüğü yer, cild III, IV.

Yurekci Paşa. Bu şahıs üzerine ayrıntılı bilgi, cild II.

Yusuf (eski yeniçeriağası).-Veziriâzamlik makamında yerine atandığı kişi; hakkında ayrıntılı bilgi.- Orduyu İstanbul'a götürüyor.- Ona Rusya ile barış anlaşmasını yenileten sebep.- Azledilmesi; niçin? Cild XIII.

Yusuf Faşa (eski kapdan-ı derya).- Khios adasının kaybedilmesi konusunda onun üzerine ağır basan suçlama; göreve dönmesi şartları.- Boğaz hisarları valiliğine atanması, cild XII.

Yusuf Paşa (eski Kâhyabey-Da-hiliye Nâzın). Edirne imparatorluk sarayının tâmiriyle görevlendirildi. cildXVX

Yusuf Paşa (Sultan İbrahim'in silahdarı).-Katıldığı Kara Mustafa Paşa'ya karşı tertiplenen suikasd.-Pâdişah'ın yararlandığı lutuflan.-Atandığı valilik; Kapdan-ı derya olarak atanıyor.- Asıl adı ve memleketi.-Tavsiyelerinin Girit fethin-deki tesiri.-Hayatının ilk zamanları üzerine ayrıntılı bilgi; yükselişi; Venedik'le savaşta seraskerliğin kendisine verilmesi; nişanlı olduğu prenses.-Kendisinin yönettiği Girit seferi hakkında rapor.- İstanbul'a dönüşü; Sultan'ın üzenliğini öpmek izni veriliyor.- Veziriazam olmayı red ediyor.- Feci ölümü üzerine ayrıntılı bilgi, cild X.

Yusuf (Uzun Hasan'ın oğlu).-Kardeşi Halil tarafından hapse atıldığı yer.- ölüm sebebi.cild IV.

Yusuf (kızlarağası).- Gözden düşmesi; bu şartlar içinde Hasan Paşa'nın ona karşı güzel davranışı., Daha sonra atanacağı makam, cild XII.

fa ve Davud Paşa tarafından yenilgiye uğratılması, cild III.

Yusuf Efendi (büyük şeyh). Ölümü; yazdığı eserler, cild XV.

Yusuf Efendi (tersane kâhyası).- Ölüm cezasına çarptın-ılıyor; niçin? Cild XII.

Yusuf Paşa (Aydın âsileri elebaşısı).-Murad Paşa'nın onu 'üşürmeye çalıştığı tuzak.- Ölümü, cild VIII.

Yusuf Paşa (Hasankale vali s O.Abaza konusunda Veziriazam Husrev Paşa'ya gönderdiği mesaj. -Şehrini savunduğundan ötürü aldığı mükâfat, cild IX.

Yusuf Paşa (Azak valisi).- İsveç kralı XII. Charles ile Bâb-ı Âlî arasında bir ittifaka taraftarlığı.- Bu hükümdarla arasında kurulan münasebetler.- Abdurrahman'ın İsveç kralına karşı davranışının intikamını alıyor.- İsveç kralına karşı göstermekten geri kalmadığı alâka.- Sultan'ın gözünden düşüyor.- Kan d iye valiliğine atanıyor, cild XIII.

Yusuf Paşa (II. Mustafa saltanatı döneminde kaymakam).- Daltaban Mustafa Paşa'nın Veziriâ-zamlığa atanması vesilesiyle yemek ziyafeti veriyor.- Azledilmesi; niçin? Cild XIII.

Z.

Zai (baron de; Macar muhaliflerinin başı). Yerini aldığı şahıs; Ölümü, cild XVI.

Zam ah şart (dilbilimci ve Kuran yorumcusu). Ölümü dönemi, cild I.

Yusufce Mirza (Uzun Hasanın Zanşanı (Andrea).- Venedik yeğeni).- Katıldığı sefer.-Yenilgiye cumhuriyetinin onu Bâb-ı Âlî ka-uğrattığı kolordu.- Şehzâde Muştâ- tında elçilikle görevlendirmesi; bu

devlet tarafından alâkasızlıkla karşılanması.- Onun teşvikiyle II. Bâyezid'in Venedik'le kağıt üzerinde kalacak bir anlaşma imzalaması.- Venedik arazisinin Osmanlılar tarafından istilâsı sırasındaki tavrı, cild IV.

Zapolya (Jean; kont de Zips).-Mehmed Bey'e karşı Eflâklılara yardımı.- Onun tarafından Kanunî Sultan Süleyman'a gönderilen elçilik heyeti; niçin? Heyetin aldığı netice.- Mohaç'da Sultan'a tazimlerini sunmaya geliyor.-Huzura kabul ediliş tarzı.- Arpadların tahtına oturtulması., Viyana seferinde Sultan'a refakat zorunluluğunda.- Avusturya seferi dönüşünde Sultan'a hizmetleri.-Maca-ristan tacı giydiriliyor.-Devleti içinde yıkıma sebep oluyor.- Pereny'nin onun ellerine bıraktığı rehine; niçin? -Onun tarafından Ferdinand'la imzalanan gizli anlaşma. -Ölümü, cild V.

Zapolya (Sigismond, Macar kralının oğlu).- Zemlin'de Kanunî Sultan Süleyman'la görüşmesi; bu hükümdar tarafından huzura kabulü.- Sokullu Mehmed Paşa'nın kinini nasıl tahrik ediyor.-Luther mezhebini kabulü.- Avusturya hükümeti nezdinde onun tarafından açılan müzakereler üzerinde II. Selim'in düşündükleri ve bunları kendisine bildirmesi., Avusturya ile Osmanlılara karşı yaptığı ittifak anlaşması; ölümü, cild VI.

Zaporogues {Kazakların hetma-nı).- Osmanlı tarihçilerinin ona yakıştırdıkları ad; Rus çarının ona gönderdiği elçilik heyeti; bu heyetin götürdüğü mektup; Kazak het-manının Çar'ın teklifleri karşısındaki davranışı, cild XI.

Zara (Jerome de; Ferdinand'ın elçisi).-Kardeşi kimdi? Kanunî Sul-

tan Süleyman tarafından nasıl kabul edildi?-Elçiliğinin konusu.-Bu şahıs üzerine ayrıntılı bilgi.-Veziriâzam'a Gran şehrinin anahtarını ve Ferdinand'ın hediyelerini sunuyor; İbrahim Paşa'nın onu huzuruna kabul edişi; aralarındaki müzakereler konusunda görüşmeler.- Görüşmelerin neticesi.- Ölümü, cild V.

Zavlssa-Niger de Garbow. Bu

generalin Macar kralı Sigismond'a candan bağlılığı, cild II.

Zdarras (Polonya şehri).-Mâruz kaldığı tahribat; niçin? Cüd XI.

Zedlitz (Christophe; Avusturya bayrakdarı).-Kamînî Sultan Süleyman'ın Viyana muhasarası sırasında Akıncılar tarafından esir edildi; kendisine yapılan baskı hareketi.- Veziriazam İbrahim Pa-şa'nın ona karşı davranışı, cild V.

Zegelin (de; Prusyalı binbaşı).-İstanbul'da yerine atandığı elçi.-Bâb-ı ÂK nezdindeki politik davranışı üzerine düşünceler.- III. Mustafa'nın Ruslara karşı savaşından önceki müzâkereler ve notalar alınıp verilmesindeki rolü.- Osmanlı devletiyle Rusya arasındaki münasebetlerin kesilmesini Önleme maksadiyle Bâb-ı Âlî'ye aracılık teklifinde bulunması.- 1770'de, savaşan iki ülke arasında barışı sağlamak maksadiyle aynı konuda seçiliyor.- Bu konuda müzâkere-müzâkereler.- Veziriazam Kaymakamına sunduğu muhtıranın konusu. Hükümdarı adına onun tarafından Bâb-ı Âlî'ye yapılan mütâreke tekifi.- Fokşan kongresi için hareket etmeden önce Veziriazam Kaymakamından aldığı huzura kabul daveti; kendisine verilen seçkinlik (Mümtâziyet) nişanı.- Şumnu ordugâhında Veziriazam tarafından kabul ediliş tarzı.- Kongrenin açılışındaki hayâl kırıklığı, cild XVI.

Zeraonico (Dalmaçya sınır şehri).-Hakkında ayrıntılı bilgi.- Tekeli Paşa tarafından muhasarasında yanması, cild X.

Zenta (savaşı).-Bu savaşta Osmanlı ve Avusturyalıların harekâtı üzerine ayrıntılı bilgi.- Osmanlılar açısından bu mağlubiyetten çıkan netice, cild XII.

Zeyneb (III. Mustafa'nın kız kardeşi).- Evlendiği kişi.- Sultan'ın ona karşı beslediği sevgi.- Kocasının onun nüfuzundan yararlanması.- Kardeşi Azime'ye karşı beslediği kin; nasıl barıştı? Ölümü; kardeşi I. Abdülhamid'e bıraktığı servet, cild XVI.

Zeyneddîn Karaca Zulkadr.

Kurucusu olduğu hanedan; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild II.

Zeynel Han (İran Paşası). İran sınırını Husrev Paşa'ya karşı savunmak için mevzilendiği yer; mağlubiyeti; cellâda teslim ediliyor, cild XIII.

Zollyomî (Nicolas). Transilvan-ya'da yararlandığı nüfuzu; prens Apafy'le arasında çıkan çatışma; bu konuda ayrıntılı bilgi, cild XI.

Zring (Nicolas; dont de).- Bosna valisi Ulama Paşa'ya karşı kazandığı galibiyet.- Pabosca ve Korothe-na muhasaralanndaki rolü.-Szi-geLh önünde Arslanbey'i yenilgiye uğratması.- Başarılarının Kanunî Sultan Süleyman'a verdiği karar.-

Osmanlılara karşı Szigeth savunmasındaki davranışı; ölümü, cild VI.

Zrlny (Nicolas; kont de).- Kani-je şehrini muhasara altına alması; kendisini ric'ate zorlayan emirler: Murr önünde yaptırdığı kale. -1663'de

Macaristan'ın açtığı sa-vaşdaki rolü.- Faili olduğu ihânet.-Uğradığı akibet, cild XI.

Zülfikar Efendi (Babı Âlî murahhası).- 1688 savaşı sırasında, Veziriazam Yeğen Osman Paşa onun için serbest seyahat vesikası, verilmesini Bavyera elektöründen talep ediyor.- Bu hükümdar genel karargahında Türk murahhasını törenle kabul ediyor.- Viyana hükûmetine gidiyor; bu murahhas elçilik görevi hakkında ayrıntılı bilgi.- İstanbul'a dönüşü.- Görevinin başarısızlıkları.- Mekke'de fakirlere verilecek hediyeleri götürmekle görevlendiriliyor.- Şehid düşdüğü savaş, cild XII.

Zülfikar (Veziriazam Salih Paşa'nın kardeşi). Karakter bakımından tanınması; Bâb-ı Âlî'nin Hindistan'da temsili için kendisini tercih ettiren sebebler, cild VII.

Zülfikar Paşa (Safed valisi). İsyan eden Nasuh Paşa'yı desteklemesi; nasıl cezalandırılarak. Cild X.

Zülkadr veya Zülkadir

(hanedanı). Hanedanının hüküm sürdüğü ülke, cild I.

Zülkadr (Beyliği). Arazisinin Osmanlı İmparatorluğuna ilhak edildiği dönem, cild I.⁴³⁰

⁴³⁰ Hammer, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Hikmet Neşriyat: 10/407-644

Mütercim'in İlâveleri

İkinci Kitap

(M.Î. 1) Süleyman Şâh aşiretinin Mahan'dan hicretine dâir Takvîmii't-Tevârîh'in ibaresi: «Refter Süleyman Şâh bin Kaya vâli-i Mâ-hân cedd-i Osmâniyân be-cânib-i Rûm.» Sa'dü'd-dîn ise (c. 1, s. 14), bu hicreti yazdığı sırada Neşrî'den naklettiği fıkra ya kadar tarih tâyin etmez. Şu halde müverrihin biraz aşağıda (metinde) gösterdiği 621/1224 târihi göç zamanına âit ise, Hacı Kalfa ve Sa'dü'd-dîn'in bu hicreti beş sene evvel olmak üzere zikrettiklerine dâir olan fıkranın me'hazı bulunamamış olur. Neş-rî'ye gelince, Tâcü't-Tevârîh, onun ifâdesini böyle nakleder: «Amma Târih-i Neşrfde demiştir ki kabîle-i mezbûre navâhî-yi Ah-lat'da yüzyetmiş yıl temekkün etdikden sonra sene-i sittin ve aşere ve sittimaede (616) Cengiz ol havaliye musallat olup Süleyman Şâh bin Kaya Alb bilâd-ı Rûm'dan Erzincan'a intikal edüp...» Demek ki, Neşrinin yazdığı 616 târihi hicrete değil, Cengiz tasallutuna aittir. Kâtip Çelebi de Cengiz tasallutunu daha evvel yazar; Takvîmü't-Tevârîh'in bu bâbdaki ibaresi de şudur: Altıyüz onbeşte Cengiz hurûc edüp Türkistan ve İran ve Alan (Arran?) memleketlerin altı sâlde berbâd etdikden sonra o diyarlardan zürriyet-i âdem inkıtaa karîb oldukda makarr-ı devletine rücû etdi. Muâvedet-i Cengizî, târîh-i avdetidir.» (Muâve-

'det-i Cengizî, ebced hesabıyla 621'i gösterir). El-hâsıl müverri-hîn-i îslâmiyye'nin târîh-i hicretde ihtilâfı anlaşılabilir; Neş-rînin diğer müverrihlerle muhalif kaldığı cihet Kayı-hânların Ahlat'da temekkünleri zamanıdır; Neşrî bunu 170 sene gösterdiği hâlde diğerleri bir müddet-i kalîle gibi yazarlar. Fakat işbu târih-i hicret takrîbî birşeydir. Bunun aşîret-i muhâcirenin hatt-ı hareketlerinin, nerelerde ne ka'dar ikamet etdiklerinin vesâika müstenid olarak ta'yîni mümkün olmayup müverrihlerin bu bâbdaki ifâdâtı rivâyât-ı muntakîye nazaran tahminden ibâretidir.

(M.Î. 2) Hammer, Dünder ve Ertuğrul takımının iki muharip orduya tesadüf etmeleri üzerine henüz meydân-ı muharebeye yaklaşmış ve hangi

ordunun çok olduğunu tefrik etmemiş bulundukları halde ErtuğruTun zayıfa yardımcı olmak azm-i kahramânîsinî ittihaz ettiğini yazmakla, Ertuğrul takımının müşavere edip de, bu müşaverede ekseriyetinin galip tarafa destek olunması re'yî-ni ileri sürdükleri hakkındaki bir rivayeti muhakemeye bile şâ-yâh görmemiş oluyor; Kemâl Beğ merhum Osmanlı Târihi'nde serdettiği mülâhazalara binâen «Müşavere rivayeti Ertuğrul Beğ'-in kadrini i'lâ için ihtira olunmuş bir müdâhene-i kâzibeden ibâ-ret görünüyor ki, tahayyül eden her kim ise emîrin sânını, kadrini, rûfeka-yı hamiiyetiniri nâmûs-ı diyanet ve mürüvvetini ihlâl etmiş oluyor» diyerek, Hammer ile mütevâfık bulunuyor. Fi'l-hakîka, kendilerini vatanlarından hicrete zorlayan, neslen kardaş bulundukları Selçûkîleri mahva çalışan Moğollar'a-Selçuk memleketlerinde yerleşmek üzere gelmekte bulunan- Ertuğrul takımından bir ferdin bile temayül etmesi Türkler'in kav-miyyet duygularına ve aslî necâbetlerine külliye mugayirdir. Türkler, düşmanları olan Moğollar'a nasıl yardım edebilirleri? Ve galip hasımlarına iane ile yiğitlik ve cesaretteki şöhretlerini ihlâl etmekten başka ne kazanırlardı? Dünder ve Ertuğrul takımının şu muharebeyi görünce bir müşavereleri olabilir ve herhalde Selçukluların mağlûp ve Moğollar'ın galip olduklarını gördükten sonra mağlûba imdâd etmiş olmaları lâzım gelir. Eğer biTakis Moğollar mağlûp ve Selçuklular galip olsaydı, Ertuğ-rul'lular yine Moğollar'a yardım edemezlerdi. Binâenaleyh ahvâl ve vekayîden çıkarılabilecek târihî hakikat, Dünder ve Ertuğrul takımının bir sahrada iki ordunun muharip ve Selçuklular'ın mağlûp, Moğolların ise galip olduklarını görerek-bi'l-müşâvere rüesânîm ittihâd-ı ârâsiyle- Selçuklular'a îmdâd etmiş olmalarından ibaret görünüyor.

filî. 3) Bu hususta en eski bir vesika, Bâyezîd'in Timur'a bir mektubundaki şu (tercümede görülen) ibaredir: «Cedd-i âlî-tebanm Ertuğrul, rahmetu'llahi, kendisinin altıyüz kadar atlısıyla Moğol Tatarları'nın-Alâû'd-dîn-i Selçûkî'ye . galebe etmiş bulunan- onbinî mütecaviz zırhlı askerine hücum etti. Şu suretle kendisini demirden bir dağ üzerine vurarak Moğolların-El-biruz Dağlarına benzer- saflarını bozup bi-tevfîkullah galebe eyledi.» (istanbul matbuu Münşeât-i Feridun'un 1. cildinde, 125 ve 126. sahîfelerde dercedilmiştir; tarihsizdir.) Birçok güçlüklerden sonra galip gelebilmiş olan onbin kişi üzerine muharebenin son zamanında aniden hücum eden altıyüz cesur süvarinin çatışmam neticesini değiştirebilmesi pek tabîi olduğundan, bu hususta bâzı tarihçilerin gösterdikleri şüphe elbette boşunadır.

(M.î. 4) Sultân Alâü'd-dîn bin Ferâmuz-i Selçûkî'nin Sultân Osman Gû-zî'ye 688 tarihli türkçe menşurunda: «Aba ve ecdâd-ı izamımızla (inâr-AUahü berâhîynühüm) abâ ve ecdadı (rahmehüm-Al-lahü) Tûrân'dan İran'a bel-i Ahlat'dan Yunan'a muhaceret ve müzaheret tarîkin meslûk tutub eyyâm-ı fursatda-ki hengâm-ı gabatatdır- merâsim-i can-siperîde envâ-ı dikkatle dakika fevt etmeyüb sâbıkâ kendülere yurt ve ocaklık virilen mahmiyye-i Ankara Karadağı'ndan havâlî-i İn-önü ve Hitâ-ı bîd (Söğüd) ve Yenişehir'den Eskişehir'e ve İnegöl ve Yâr-hisâr etrafı ve Ma'-mûriye'nin (Amûriye) ekser nevâhîsin kuvve-i bâzuyile açub memâlik-i İslâmiyye muzâfâtına dâhil etdiğinden gayn ... ale'l-husûs ine Moğuliyye. denen (düşmanı) haklayup ...» ibareleri mündericdir. Selçuklularla Süleyman Şâh takımı Ahlat'dan Yunan'a beraber gelmemiş olduklarından «bel-i Ahlat'dan Yunan'a» lâfızları Kemal Beğ merhumun tenkidi veçhile kafiye şevkiyle vücud bulmuş bir manasızlıktır. «Eyyâm-ı fursatda merâsim-i cansiperî» galiba Moğollar aleyhine imdada işarettir. Bu vesika Ertuğrullular'a verilen yerleri ve bu bâbda Sa'dü'd-dîn'e tamâmiyle inanılmak lâzım geleceğini gösterir.

(M.î. 5) Vakıa Akıncılar Avrupa'ya dehşet saldılar. 1870 -1871 muharebesinde Fransa'ya dehşet veren Alman süvarileri bu Akıncılar gibi sür*âtle hareket ederlerdi. Binâenaleyh şimdiki süvarilerin ilk numuneleri Osmanlı Akıncılar'ı olduğu gibi, asırların icâb-ları düşünülürse, Akıncılar'dan pek de şikâyete mahal görülemez.

(M.î. 6) Ertuğrul'un vefatı 680'dir; Süleyman Şâh 629'da vefat etmişti. Binâenaleyh Ertuğrul'un-bir müddet Pasin ovasında kaldıktan sonra-San Yatı'yı Selçuklular sarayına göndermesi altmış sene evvel değil idi. Mâahaza Sarı Yatı, Osman Gâzî'nin küçük kardeşi olmak ve herhalde Ertuğrul'un Selçuklu hükümetinden ârâmgâh istemesi pederinin vefatından çok sonra olmamak itibariyle, Hammer'in «katiyyen ihtimal dâhilinde değildir» sözü doğru görünüyor. Lâkin Sarı Yatı Osman Gâzî'den küçük müydü? 680'de doksan yaşını müteceviz olarak vefat etmiş olan Ertuğrul'un 629 senesinden sonracaki o zaman lâ-akal 39 yaşında idi- elçilikle gidecek bir oğlu olabilir. Osman Gâzî'nin büyük oğlu Alâü'd-dîn değil, onun küçüğü Orhan'ı kendisine halef olarak bırakması nazar-ı itibâre alınınca, Ertuğrul'un da-büyük kardeşlerine tercihan- Osman'ı halef seçmesi ihtimâli kuvvet bulur. San Yatı takriben 610 tarihlerinde doğmuş ise, pederinin vefatında yaşlı bulunuyordu. Aşiretin riyasetine genç Osman yakışır. Ertuğrul'un 629 da veyahut daha sonraları yetişmiş bir oğlu olup da 656 târihinde altmışbeş

yaşını mütejaviz iken, Sultân Osman'ın doğmuş olması tereddüd edilecek bir nokta olamayacağı gibi, oğullarının en büyüğü Osman'dır deyip de bütün çocuklarını ihtiyarlık çağında vücûda getirmiş olmasına ihtimâl vermekten ise, Osman'ın en küçük oğludur demek akla daha mülayim gelir. Bizim eski masallarda küçük kardeşlerin büyüklere tercihinine pek çok tesadüf olunur; bu hikâyeler efsâne olmakla beraber kavimlerin ahlâk ve âdetleri nok-ta-i nazarından hakikat şemalarını içine alır. Çelebi Sultân Meh-med de en küçük kardeşti.

(M.Î. 7) Bu rüyadan-bazılarının zannı gibi- Ertuğrul'un o vakit şe-ref-i İslâm ile müşerref bulunmadığı mânâsını çıkarmak Ham-mer'in bile asla hatırına gelmemiştir. Eğer Öyle bir istihraç caiz olsaydı, Osmanlı târihi yazan müverrihler içinde en ziyâde mâ-lûmâta, en ziyâde araştırma hasselerine mâlik olan Hammer is-tihraç ederdi. Türkler'in islâm'dan önce-eski kavimlerin pek-çoğu gibi- güneşe ibâdet ettikleri «Tengri» lâfzından da istidlal olunur. «Tan yeri» hâlâ kullanılmakta olan bir lâfızdır ki, güneşin doğduğu yer demektir.»-ri» (Teng-ri'nin -ri'si) zarf edatıdır, «îçeri» ve «dışarı» kelimelerinde olduğu gibi. Bundan dolayı «Tengri», yahut «Tangrı», «Tan-yerindeki» demektir. Sonraları Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd'a tahsis kılınmıştır. «Tanrı âdın zikr idelüm evvelâ» (Süleyman Dede, Mevlid-i Şerif), Türkçe'de «hudâ» mânâsına kullanılan «Çalap» lâfzına dikkat edersek, târihî bir hakikate nümâyân olur: Bu Farsça lâfızda «çelîba» şeklinde bulduğumuz «salîb»den başka birşey değildir, tseviyyet ile îslâmiyyet arasında Orta Asya'da Arius mezhebi intişar etmişti. Bu kelime o mezhebin bıraktığı birşeydir. Ariuslular (Ar-yuslular) muvahhid idiler. İslâm'ın ilk asrında Türkistan'ın fet-hilye oralarda dahî Dîn-i Mvbîn-i Ahmedî münteşir olmuştur. Ertuğrul'un pederinin Süleyman ismi ve Osmanlılar'ın kardeşleri olup İran'da, Bağdad'da Anadolu'da görünen Selçukluların isimleri Osmanlılar'ın ecdadının Ertuğrul'dan çok zaman evvel Müslüman bulunduklarında asla şüpheye mahal bırakmaz.

(M.Î. 8) Hoca Sâ'dü'd-dîn'in Osman'ın rüyasına dâir nazmı şudur:

Eyle firûz rûzumu, Yârâb! Samimî kıl s-ühûr-ı Hakk'a sebeb. Eyle tedbîrimi sevaba karîn Tâ zuhur eyleye levâmi-i dîn.

Nâm-ı nikûye mazhar eyle beni,
Nazar-ı lûtfâ manzar eyle beni!
Ey itâ-bahş merhamet göster,
Muktezâ-yı rızân yol göster!
Sened et şer'-i Mustafâ'yı bana

Gazavat içre ver safâyı bana!
Bu makûle makaali söyler iken,
Hakk'a emrin havale eyleriken,
Çok tazarru'lar edüp etdi sücûd
Çeşm-i bîdârı oldu hâb-âlûd.
Gördü kim tâli' oldu bir meh-i bedr
Matla'ı sad-ı şeyh-i âlî-kadr
Nâf-ı Osman'a çünkü etdi vürûd
Bir şecer bitdi şâhî nâ-ma'dûd.
Bir nihâi ol ki Zill-ı Yezdânî
Münbiti nâf-ı pâk-i Osmânî.
Bir dıraht ol ki bahtdır semeri
«Aslihâ sâbitel» ânın haberi
Şöyle olmuş bülend onun sakı
Zill-ı evrakı tutmuş âfâkı
Sâyegâhmda var cibâl-ü tilâl
Her cebel-i dâmeninde ma'-i zilâl
Ol yenâbı'a halk varmakda
Kimi bustânı su varmakda;
Kimi ma'ül-hayât gibi içre
Kimi bustânı hâsılını biçer;
Kimisi çeşmeler binasında
Kimi seyrân eder fenasında
Baht-veş-i dîdesi olup bîdâr
EdebaU'dan etdi istfbâr
Dîdi kim: «Ey Civân-ı Âlî-baht,
Oldun evlâdın ile mâlik-i taht;
Müjde olsun ki pâd-şâh oldun;
Sâhib-i râyet-ü sipâh oldun.»
Lîk damadım oldun, ey ferzend»
Diyüben etdi onları peyvend
Çünkü ol iki sa'd etdi kurrân
Âm-ı sânîde doğdu Orhan Hân.
Sıdk-ı ta'bîr hâb etdi zuhur,
Pertevi etdi âlemi pür-nûr.»

{Aslihâ sâbiteb lâfzen iktibasdır. «Fena» etraf mânâsında; «tsti'bâr» rüyanın tâbirini istemek;» onları peyvend etti»; Osman Gâzî ile kerîmesini

izdivaç ettirdi.)

Bu rüya hakkında Sahâifüi-Ahbâr'in ifâdesi (Osmanlı Târihi, Kemâl, c. 1, s. G6): «Osman Gâzî asrının meşâyihmdan Şeyh Ede-balı'nın zaviyesine vardı ve Şeyh ile dahî ülfeti var idi. Bir gi-ce rüyasında gördü ki, Şeyh'in koynundan bir nûr çıkup kendinin koynuna veyahut cevfine girdi. Ba'dehu göbeğinden bir ağaç bitüp şol kadar azîm oldu ki sayesi cümle rûy-ı zemini tutup kâffe-i nâs ânın sayesinde cem' oldular. Bu rüyayı Şeyh'e nakl buyurduklarında bir devlet-i azîme-i dâima ile tebşir ve kerîmeleri Mal Hâtun'u tezvîc buyurdular.»

Yine Sahâifü'l-Ahbâr'ın nakline nazaran Ertuğrul Gâzî'ye istinâd olunan iki rüya dahî şunlardır (Kezâlik): Birinci rüya:

«Ertuğrul Gâzî bir gece. rüyasında gördü ki ocağından su kaynayıp, gitdikçe çoğalup, bir azîm derya gibi oldu, ve bilcümle rûy-ı arzı mâlâmâl eyledi. Ertesi bu rüyayı bir arif kimseye hikâye eyledikde senden bir veled vücûde gelüp kendisi ve evlâd-ı kiramı bi'1-cümle rûy-ı zemine yahut ekseriyyete hükm ederler diye ta'bîr etdi, hemân bir kaç gün mürurunda Osman Gâzî vücûde geldi.»

İkinci rüya:

«Bir gece Ertuğrul Gâzî ulemâdan bir kimse hanesinde mü-sâfir olup bir kitâb gördü. Suâl etdikte «Bu kitâb Allahu Sub-hânehu ve Teâlâ hazretlerinin Resûl-i Ekrem'ine inzal ettiği Kur*ân-ı Kerîm'dir» dedi. Ba'dehu sâhib-i hâne uykuya girüp Ertuğrul Gâzî tenhâ kaldıkda sabâhadek Mushaf-ı Şerifin karşısında el-peyrnânçede ayağ üzre durdu. Ol esnada bir mikdâr uykuya varup rüyada bir hitâb ışıtdı ki «Sen benim kelâmıma ta'zîm ve tekrîm etdin, ben dahî senin evlâdını kıyamete kadar dâim olacak bir devlet-i celîle ile tekrîm eylerim.»»

Hammer Şarklılar'ı rüyaya inandıkları için hayâl-perest addederse de, Avrupalılar'ın da pek çokları rüyaya itikâd etmektedirler. Hiç kimse yoktur ki, ömründe hiç olmazsa bir iki rüyanın te'sîri altında kalmasın. İspirtizm mes'elesi bu asrın en büyük tabîblerinden Monçelye Tıp Fakültesi muallimi doktor Gras-se'nin mühim bir eserine konuş teşkil edecek kadar ehemmiyet ve vuzuh aldıktan sonra, rüyaya inanmamak beyhudedir. Paris Fakültesi fizyoloji muallimi doktor Rişe dahî ispartizmaya itikâd etmektedir. Rüya, hastalıkların teşhisinde bile ehemmiyeti hâizdir. Meselâ bir adam rüyasında bir bacağıнын kesildiğini görüyor; az bir müddet sonra o bacak kangren oluyor (Doktor Vaşid'in klinik müşahedelerinden.).

(M.I. 9) Müslümanlarca mukaddes ağaç yoktur. Olsa olsa ağaç altındaki

medf n n nâmına hürmet olunur. Sarı Yatı» (birkaç sahfede evvelki haşiyeye göre) Osman G z nin kardeşi olmadığı gibi, şe-h detinde haylî yaşlı olması lâzım gelir.

(M.t. 10) Bu kanlı alâmet mes'elesi-müverrihin ikinci Kitab'a  it 12 numaralı notunda muharebe mevkiinin meşk kiyeti hakkındaki if delerine göre- bir halk efs nesi olacaktır ki, Sa'd 'd-dîn, her nasılsa bunu düşünmeyerek nakletmiştir. Adı geçen 12 numaralı notta vak'ayı M. d'Ohsson'un 687/1288 senesinden 627/1230 senesine, Osmanlılar'dan Selçuklular'a, harb mahallini ve garîb isimli ovayı Ulu b d'dan Erzurum ovasına naklettiği dercedilmiştir. Evliya Seyahat-nâmesi de şöyle yazıyor: «(Yıldırım Hân'ın vefatı) ak bince elebi Sultân Mehmed 40.000 benüm ve güzide asker ile cend-i Timur'a yetiş p öyle bir sütür urur ki cümle Tatar'ı korkutup tel şa düşürdü. Timur yerine gitdikden sonra bakıyyet 'l-s y f olan Tatarları esir edüp bu vech ile pederinin intikamını aldı. O sahraya ... ovası derler.» Evliya arasıra cezbed r olarak-Seyahatnamesinin ekser mahallerindeki n -f z-ı nazara tamamen mugayir olmak üzere- böyle garîb şeyler yazar. Kısaca, bu mes'ele ovanın ismindeki tuhafıktan dolayı hatırlarda kalmış,   mahalle ve teh l f n hadd-i azamı yüzyetmiş sene olmak üzere   zamana isnâd olunmuş bir hurafedir. Hammer, ne hâl ise, bunun asılsızlığını farketmişse de Leonklav'ın  sl m Târihi'ne geçirecek kadar ehemmiyet vermesi hayreti m cihtir.

(M.L 11)  şbu teşrifat mes'elesi ileride tetkik olunacaktır.

(M. . 12) «El-esm u tenezzül mine's-sem ». Ancak, bu cümle âyet blma-dığı gibi, hadîs olması da meşk kt r. Gayesi bir eser'den ibarettir.

(M. . 13) Dündar mes'elesi, meydana gelişi itibariyle, hiçbir Osmanlı müverrihi tarafından övgüye değer bir faal olarak addolunmamış-tır. Fakat vak'a sabit midir? Târihi bir hakikat olduğunu isb t edecek deliller yoktur; müverrih dahî bu hususta şüpheli bir nokta kondurmuştur. Doğrudan doğruya vak'alar ve ahvâl tet-kök edilecek olursa, b lye bir şeyin muhtemel bulunmadığı kuvvet kazanır. Dündar'ın vefatı târihi 688 olacaktır. Müverrihin dediği gibi o zaman doks n yaşlarında idi. Eğer bu ihtiya,- z nnolunduğu gibi- riyasete h rsly olsaydı, Ertuğrul'un vefatında emelinin istihs line kalkışırdı. Bununla beraber, Osmanlılar içinde bir hilaf ve şikak ihdasına çalışmakla ithamı mantık  görünmez. İkinci olarak, silâh arkadaşları içinde müstebid bir  mir değil, seçilerek gelmiş bir kimse hükmünde bulunan Osman'ın doks nlık bir amcasını vurup öldürmesine o zamanın ahlâkî temizliği ve tavırları nasıl kail olurdu?   nc  olarak, naklediliş

suretine göre» vak'a bir müşavere meclisinde olmuş. Yakın bulunan şahıslar aleyhine silâh ok ve yay değil, kılıçtır. Müzâkere mahalline gelinirken Osman Gâzî'nin mûtâd üzere kılıcı belinde olabilir; fakat meşvere yerine-uzaktaki düşman için kullanılan- ok ve yay ile mi gidilir?

(M.Î. 14) Bizans hükûmeti her fırsat düştükçe Osmanlı hükûmeti aleyhinde teşebbüslerde bulunmaktan geri durmadığı cihetle, bir taraftan da şu hâlin şevkiyle taraflar arasında muharebe vukuunda eski bir mukavelenin şartına riâyet etmek lâzım gelir miydi? Osmanlılar, Ulu-âbâd hâkiminin pek de ahlâka muvafık olmayan bir cemile ile almış olduğu bir söz için, o kazayı kıyamete kadar taarruz edilemez olarak mı addetmeleri gerekirdi? Acaba hâlâ dahî, mukavele ahkâmına Hammer'in arzu ettiği kadar ih-lâs ile riâyet carî midir?

(M.Î. 15) Pahimares Osmanlıların kılıç korkusuyla işbu Sakız tahribini Osmanlılar'a isnâd etmekte hatâ etmiş olduğuna nazaran, tah-rîb hakkındaki rivayeti de hiç olmazsa mübalâğadan hâlî değildir.

(M 2.16) Osmanlı pâdişâhları hemen cümleten binicilikte pek muvaffaktırlar. Sultân Selîm'in dik bir yokuş üzerindeki Haleb Kalesi'ne at ile çıktığı rivayet olunur ki, başka bir atlı bunun tecrübesine cesaret edememiştir. IV. Murad, Revan Seferi'nde, bir neferin kendisini nehrin akıntısına kaptırması üzerine, atını sürüp neferi saçından tutmuştu. Nefer, salimen öte tarafa çıktığında, hayranlık ve heyecan içinde bu manzaraya bakan bütün ordu yek-âvâz olarak takdîr-hân olmuştur. Abdülâzîz Hân, Pariste Şanzeli'de atla dolaşırken, «Gran Türk»ün (Fransızlar'ın Osmanlı pâdişâhlarına verdiği unvan ki «Büyük Türk» demektir) tarz-ı şâhâne-i cündiyânesi Parisliler*! hayretler içerisinde bırakmıştır. (Abdülhamîd Hân-ı Sânî'nin binicilikte dahî muvaffakiyeti malûmdur.) (ikinci basımın ilavesidir.)

Üçüncü Kitap

(Mî. 1) Orhan zamanı ulemâsından Tâcü'd-dîn el-Kürdî'nin bir kerîmesini Ertuğrul ve Osman zamanında olan Edebalı'ya tezvîci dikkati çeken bir nokta olarak görünüyor. Lâkin Edebalı 120 sene yaşamıştır; zahir bu zât dahî uzun bir ömre mazhar olmuştur.

(M.I. 2) Münşeât-i Feridun'da Canıbeg Hân'a yazılmış olan Orhan'ın nâmesi ve onun cevâbı dahî tarihsizdir. Ancak İznik fethi târihini Sa'dü'd-dîn-Hammer'e muvafık olarak- 731 gösterdiği gibi, iznik hükûmetine dâir Süleyman Paşa'ya yazılmış olan Orhan'ın berâtı «evâil-i şehr-i rebî'ül-evvel sene 733» târihiyle tarihlen-miş ve İznik'ten sonra Göynük ve Tarakçı ve civarının âmân ile fethi 732'de vâkî olduğundan, İznik'in fethi târihi olan 731

için başka deliller araştırılmasına hacet yoktur.

(M.î. 3) Bu mesele, birgün İznik'te birçok kadınların,. Sultân Orhan'ın geçeceği yolda toplanması üzerine, Pâdişâh bunların kocasız kaldıklarını tahkik ederek, askerden arzu edenlerin bunlarla evlenerek hanelerinde ikametlerine müsâade etmiş olmasından ibarettir; ne mükâfat, ne tazminattır; ne de taksimdir. (Tâcü't-Te-vârîh, c. 1, s. 43).

(M.î. 4) «Akdem-i bilâd-ı rûmiyye'dir, ve ol kişverin hâkinden çinî-i zurûf hâsıl olur ki, vafında elfâz ve hurûf kaasirdir. Fağfur çinisinden fark müşkildir. Bilâd-ı Rumiyyede bina olunan mesâcid ve meâbid ve ebniye-i âlîyyede isti'mâl olunan kâşîler ol beldede (İznik) işlenür.» (Tâcü'trTevârîh, c. 1, s. 44), İbnü Battuta Sultân Orhan zamanında İznik'i ziyaret etmiştir. Seyahatname-si'nde, hayli malûmat veriyor. Mütercimim Tercüme Mec. müracaat

(M.î. 5) «Dûg» farsça ayran demektir. «Kes nikûyed ki dûg men tirşcst: Kimse ayranım ekşidir demez.» «Guzâta atasıdeminde ayran ulaştırdığı cihetle bu nâm ile (duğlu) meşhur oldu. «Tâcü*t-Te-vârîh, c. 2, s. 407.)

(M.î. 6) Abdal Murad, Bursa fethinde Orhan Gâzî ile hazır bulunmuştur. Kabri dağ:n eteğinde Bursa'ya şeref veren bir yükseklikte meşhur mesire yeridir. (Tâcü't-Tevârîh, c. 2, s. 407). «Tekye-i Abdal Murad, Bursa'ya havale bir teferrücgâh-ı çemen-zârda vâki' âsitâne-i âl-i ibâddır. Pâ ve ser bürehne, aşk-ı ilâhî ile ciğeri büryân, sinesi uryân canlar vardır ki, teferrüce varan kimseye cân-ü ezdıl hizmet ederler. Bu tekneyi Orhan Gâzî bina etmiş, bini mütecaviz sahan, tencere, kazan gibi bakır, birçok evânî vakf eylemiştir.» (Evliya, 2. cild, s. 18).

(M.î. 7) Sen Jorj yahut Aya-Yorgi üçüncü milâdî asırda, Kapadokya hükümdân olup, Hristiyan şehitleri meyânına dâhil olunmuştur. Ehl-i Salîb muharebelerinde İngilizler onu kendilerine hami ittihaz etmişlerdi. Yortusu rûz-ı Hızır'a (Hıdrellez'e) tesadüf etinektedir. Roland, şâirlerin efsânelerine göre, Şarلمان'ın yeğenidir ki, gayet uzun boylu, gayet kuvvetli bir muhârib idi. 778 M.'de ordunun bakiyyesini Endülüs'e getirmekte iken öldürülmüştür. Onbirinci asırda tertîb olunduğu zannedilen fransızca Roland şarkıları. Roland'ın muharebelerini ve ölümünü anlatır. (Mî. 8) Bursa hakkında Evliya Seyahatnamesinde malûmat vardır. Vilâyetin 1324 Salnamesi-ki münderecâtîyê, resimleriyle, emsalsiz bir salnamedir-Hudavendigâr Vilâyeti, sancakları, kazaları, ve bu sırada Bursa şehri hakkında tafsilât verir. Vilâyetin eski tarihî çağlardaki vaziyetinden de bahseder. Mütercim burada, târihe âit olmayan küçük bir mülâhazayı

kaydetmekten sarf-ı nazar edemiyor: Şimdiki Fransa ve Almanya kaplıcalarının nâmı işitilmediği zamanlarda Bursa'nın suları meşhur idi. Nasıl ki, bu târih de gösterir. Avrupa kaplıcaları bulundukları memleketler için pek büyük bir servet menbâdır. Eğer Bursa kaplıcaları-Avrupa'da olduğu gibi- îmar ve tezyin ve vapur ve demiryolu seyâhatları tanzim edilmiş olsa, Bursa'nın ihyâsına kifayet eder. Saltanat tahtının ilk karargâh) olan bu şehir için ne kadar himmet edilse azdır.

Dördüncü Kitap

(M.İ. 1) Turkopollar, müverrih tarafından, «hristiyanlaşmış Türkler» olmak üzere gösteriliyorsa da, bunların hristiyanlaştıkları Rum müverrihlerinin zannından ibarettir. İpsala ve Aynacık'da Bizans İmparatoru ve Aydın Türkmenleri arasında vukua gelen muharebede, bir parçası bulundukları İmparator ordusuna yardım etmemeleri (metinde, az ileride) ve reislerinin Melik İs-hak (metinde, bu notu tâkibeden sahîfelere bkz.) gösterir ki, islâmîyet'te sâbit-kadem idiler.

(M.İ. 2) Tacût-Tevârîh'in (c. 2, s. 54) Rumeli'ne geçişe dâir olan ifâdesinin hülâsası budur:

«Rûm ili'nin menâfi-i mevkîası, serveti ma'lûm olduğundan Sultân Orhan teshirini arzu ederdi. Bir gün Şehzade Süleyman Paşa ile mülakat ederken, mücerred tezekkür suretinde denizden öte tarafa geçilmesi temennisini beyân buyurdular. Şehzade derhal bu bâbda pederinden ruhsat istedi. Makarr-ı hükûmeti olan Karesi'ye avdetinde kenar-ı deryada Aydıncık beldesine azimet ile âsâr-ı kadîmesini gördükten sonra «Temâşâlık» nâmıyla maruf kasa çıktı. Erkân-ı hükûmetini oraya celbetti. Ak-dolunan meclis-i müşaverede Ece Beğ Şehzadeyi mütefekkir ve müteallim görerek sebebini suâl eyledi. Süleyman Paşa maksadını söyledi. «Acebâ karşıya geçüp de bize dil (malûmat alınacak düşman esiri) getirecek kimse bulunur mu?» dedi. Ece Beğ, Gâzî Fâzıl arz-ı nefis ile Görec mevkiinden Çimni'ye sal ile geçtiler. Burası denizin dar bir mahalli idi. Çimni'de bağlık içinde bir hristiyan bulup Şehzadeye getirdiler. Bu hristiyan talep olunan malûmatı îtâ ile beraber rehberliği taahhüd eyledi. Sığır derilerinden kayışlar çıkarılıp ağaçlar birbirine o kayışlar ile rabt edilerek iki sal yapıldı. Ak-sunkur, Karaoğlan-oğlu, Kara Timurtaş, Kara Hasan-oğlu, Akça- Koca-oğlu, Balabancık-oğ-lu, gibi kırk dilâver bir salda; Hacı İlbeği, Ece Beğ, Gâzî Fâzıl, Evranos Beğ ile diğer kahramanlardan kırk kişi dahî ikinci bir salda idiler. Gece karanlığında, karşıya geçüp rehberin delaletiyle bir büyük gübrelikten kale burcuna çıktılar. Anadolu'dan gemisiz hiçbir kimsenin geçmesine

ihtimal verilmediğinden kale muhafızları müstağrak-ı hâb-ı gaflet idi. Osmanlılar bunları esîr ettilerse de tatyîp eylediler. Tedârik olunan gemilerle daha o gece Anadolu tarafından üçyüz gâzî Rum-ili cihetine geçirildiği gibi üç gün içinde gelen asker üçbine balığ oldu.» Kâtip Çelebi de, Hammer gibi, 758 târihini gösterir.

(M.î. 3) Çimni'nin 10.000 ve metinde, müteakip sahifelerde belirtildiği üzere, Rumeli'de fetholunan yerlerin 40.000 altın mukabilinde iadesine muvafakat olunduğu sözleri Kantakuzen'in hayallerinden ibaret olacaktır.

(M.î. 4) Şehzade Süleyman Paşa Bizanslılar'ın Osmanlılar üzerine geleceklerini haber almıştı. Bir rüyayı irtihâline işaret addederek düşmana büyük bir metanetle mukabele olunmak üzere vasiy-yet etmişti. 761 senesinde birgün ava çıkarak «ömür-tend-i rûf-târ gibi semend-i rehvâre süvâr olup şahbâz-ı bülend-pervâz ile şikâr ardınca şitâb ederken pâ-yı semendi bir sürâha bend olup arsa-i kaza fezasında varta-i helake ve serîr-i zinden hazîz-i helake» düştü. «Şahbaz rûhı murgân-ı ûlâ ecniha-i melâik ile âlem-i firâza pervâz eyledi, Sipâh, âvâze-i «İnne li'llâhi» ile azm-ü râh edüp cesed-i şeriflerini Bolayır'da saray-ı âlîyeleri civarında bina buyurdıkları mescide muttasır mahalde defn etdiler.» Bur-sa*da Helvayî (Helvacı) mahallesinde olan mescid-i şâh-zâde-i kuds-hirâmın âsâr-ı hayırlarındandır. (Tâcü't-Tevârîh, c. 1, s. 60). Şehzade Süleyman Paşa'nın veladet tarihi: 715.

(M.î. 5) Fuzûlî:

«Münşî-i hikmet ki hâme-i hikmet-i nigâr Safha-i eyyama kılmış sebt-i vasf her diyar Buk'a-i Bağdâd'ın etmiş nâmım Dârü's-Selâm Kim ana teslîm-i tahsîn ide. her kişver ki var

«Evliya Burcu» dimiş; zîrâ ki hâk-i eşrefi Buk'a buk'a evliyâullaha olmuşdur mezar.»

(M.t. 6) «Reten», îbnü Kiryâl bin Reten el-Bütreridî dedikleri kimsedir. Ashâb-ı kiramdan değildir, bir kezzâb (yalancı) dır. 600 târihinden sonra Hindistan'da zuhur ederek nice akılsızlar tarafından tasdik olundu, Güyâ altiyüz seneden ziyâde yaşamıştır. Hind lisanlarında «Baba Reten Hindî» diye geçen şahıs bu olacaktır. «Bitrend» Hindistan'da bir beldedir. Kaamus müellifi de bu şahsı inkâr eder; sahabenin sonuncusu Ebû'l-Tıfl (R.A.) dır. Haz-ret-i Peygamber yüz sene kadar ashâb-ı kirâmlarından kimse kalmayacağını beyân buyurmuşlardır. Molla Câmi'nin, Alâü'd-devle Sümnânî'nin bu şahıs hakkındaki ifâdeleri de kat'iyete delâlet etmez. Bunu kitaplarında yazanlar, isminde ihtilâfa düşmüşlerdir. Kimi Reten bin Kiryâl; kimi Ebû'l-Rızâ künyesi, «Reten» ismi; kimi Reten lâkabı, Sâhûl bin Cildiv

bin Mihâd ismi olmak üzere yazmışlardır. Birtakımları da Reten bin Mâhûk bin Halide, Ratuna, Nûndâd (Nevn-dâd?) diye isimlendirmişlerdir. Hulâsa siyer kitaplarında, târihlerde, hadîslerin hiçbirinde ismi ve resmi yoktur. Gâîp zanna göre, îsm-i bî-müsemmâdır ki, Islâm-a desise olmak üzere uydurulmuştur. (Tercüme-i Kaa-mus'dan hulâsa, c. 3; s. 636. Kaamus mütercimi, bu adamcağızı genç yaşında öldürmüştür. Yaşadığı farzedilen Ömrü müverrihin dediği gibi 1.000 olacaktır. Az daha yaşamağa gayret etseydi teşerrüf ederdik.)

(M.İ. 7) Orhan Gâzî'nin doğum târihinde ve kaç yıl yaşadığında müverrihler müttefik değildirler. Ekseriyete göre velâdeti 680, cülusu Bursa fethi senesi olan 726, irtihâli 761'dir. Şu halde müddet-i hayâtı 81, müddeti saltanatı 35 senedir.

Beşinci Kitap

(M.L 1) Edirne büyük bir ticâret merkezi iken, Rumeli demiryolu o merkezî vaziyetini ihlâl ettiği gibi, daha sonra Doğu Rumeli ve Bulgaristan'ın teşekkülü üzerine pirinç ve gülsuyu gibi ticarî şeylerini büsbütün ve diğer ticarî maddelerinin de büyük bir kısmını kaybetmiştir. Dedeagaç da Edirne'ye rekabete başlamıştır. Mevkiinin büyük ehemmiyetinden dolayı Rumeli'de bir iki kol demiryolunun inşâsı, nehirlerin temizlenmesi ve ecnebi ispartoları meselesinin kapanması ile ma'mûriyyet edebilir. Şimdi dahî Edirne'ye bir kol daha demiryolu inşâsı lüzumu bakîdir.

(M.İ. 2) Pirinç zirâat ve ticâreti şimdi en ziyâde Diyarbakır vilâyetinde aramalıdır. Bu ziraat Piyarbakır ile beraber nakliyat ve ticâretiyle Anadolu vilâyetlerinden ekserisinin yüzlerini güldürebilir. (Harb-i âhir (I. Dünyâ Savaşı) münâsebetiyle istanbul'da pirincin okkası yüz guruşa kadar çıkmıştır.)

(M.İ. 3) Müverrih, I. Murad asrında ulemâdan üç zâtın yabancı memleketlere gittikleri hakkındaki ifâdenin me'hazmı göstermiyor. Evvelâ Semerkand'a Kadî-zâde-i Rûmî unvanıyla şöhret alan şöhretli riyaziyeci «Mahmûd» değildir; Kadî Mahmûd'un oğlu olup genç yaşında irtihal eden Mahmûd'un mahbubudur ki, Tâ-cü't-Tevârîh'in (c. 2, s. 407) ifâdesine göre, bunun ismi Mûsâ Paşa'dır (O vakit «Paşa» unvan ve vezâret değildi; nasıl ki Âşık Paşa da vezîr olmuş değildir. Ahmed Vefik Paşa bunu «Beşe» suretinde yazar). Mûsâ Paşa bilâd-ı Acem ulemâsının şöhretini işiterek oraya gitmek istemiş; tasavvurundan kimseye birşey açmadığı halde hemşiresi anlayarak kitaplarının araşma biraz mücevherat koymuş, birgün birdenbire akrabasına veda ederek gitmiş. Tahsilini ikmâlden sonra «İlag» (A.L.Ğ.) beğе muallimlik

etmiş ve riyaziyatta te'lifât sahibi olmuştur. Cemâlû'd-dîn Ak-sarayî'nin azimetine dâir de mâlâmât bulunamadı. Onun tercü-me-i hâlinde bu cildde, müverrihin «Beşinci Kitap»a âit 25. Not*unda bahsedilmiştir. Göçeden ulemânın üçüncüsü olarak zikredilen Ahmed Burhanû'd-dîn ise, 26. Not'ta yazıldığı üzere Erzincan'da kadı iken arzû-yı hükümetle başını belâya uğratmıştır.

(M.İ. 4) «Sultân Murad ol kış Edirne'de ikamet buyurup, Rûm-ili beğ-lerbeğliği Timurtaş Beğ'e inayet olundu. Timurtaş'ın tedbirleriyle birçok umûr-ı müstahsene icra edildi. Ezcümle «Sipâhî Oğlanı» askeri ihdas kılındı. Vefat eden Sipâhîler'in vazife ve timar-larının evlâdlanna taksimiyle kul-oğlu mahrum olmamak o nâm-dânın âsârındaçlır. Hıfz-ı levazım ve esbâb-ı sefer ve hizmet-i - asb-ü ester için voynuk askeri istihdamı onun ihtirâ'idır.» (Tâ-cü't-Tevârîh, telhis, c. 1, s. 94).

(M.İ. 5) Sofya'nın ele geçirilişinin vukuu suretini yazan İnce Balaban'ın arızası:

«Dürr-i devlet-medâr ve südde-i saâdet-iktidâra arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki:

«Devletlû Hudâvendigâr-ı Kâmgânn eyyâm-ı hümayûnlarında Sofiya teshirine tedbîr üzere idik ki bu cânibden Uzunca Sevindik doğancı mürted şeklinde kasaba-ı mezbûrede beğ olan Ya-foka Ban ile imtizaç edüp musahibi ve doğancı-başısı olduktan sonra evâsıt-ı seferde bir rûz-ı fîrûzda hevâ mu'tedir olmağla sayd-ü şikâre çıkup seyrâne meşgul iken, Ban doğancı-başı ile Tatar-Pazan canibine av kovalayarak haylî mesafe kat' edüp haşem-ü hademden dûr düşerler. Bu esnada akşam karîb olmağ-la menzil arayup îslâm smurunda bir Cariyeye rast gelirler. Do-ğancı-başı fırsatı fevt etmeyerek derhâl atdan inüp Ban'a 'îcâ-zetinizle köye varup Etrâkden yem ve yiyecek getüreyim' der. Ban atından inüp doğancı gelince (gelinceye kadar) tevakkuf eder. Sevindik, Deli Balaban ile Ahmed Gâzî'yi köyde bulup ahvâlî îlâm eder; sidiği me'kûlâtı Ban'a götürüp 'Türkler bizim bunda idüğümüzü bildiler' der. Ban yalvararak 'Nasıl beni halâs edersin?' dedikde, o da 'Seni esvaba sarup orman içinde saklayarak ben iki bargîr ile gideyim, Sofiya'dan asker getirüp seni halâs edeyim' demiş. Ban da bu tedbîre kail olmuş. Doğancıbaşı tekrar köye gelip Balaban'la Ahmed Gâzî'yi Ban'ın yanına götürerek 'Beni de tuttular' der. Bunlar Ban'ı Filibe'ye getirdiler. Doğancı Sevindik'e riâyet olunup Ban der-zencir olarak südde-i saadete gönderildi. Bu bendeleri asâkir-i mansûre ile doğancıyı kılâguz edüp Sofiya'yı ügâr ile yardık. O bilâd ve nevâhî kamilen teshir edilerek sikke ve

hutbe nâm-ı şerîf-i pâdişâhı ile ziynet buldu. Bu haber-i meserret ile doğancı Sevindik ve Gâzî Ahmed kulları huzûr-ı hümayûnlarına gönderildi. Ümîddir kî inâ-yet-i aliyyeleriyle kâmkâr buyurulup şâirlerine mûcib-i izdiyâd-ı gayret ola. Bakî ferman devletlû Hudâvendigânndır.

Bende: İnce Balaban» (Münşeât-ı Feridun, c. 1, s. 106 - Pek az mahalleri meâlen.)

(M.î. 6) Hammer bu düğün bahsinde, güya erkek çocuklar için yapılan sünnet düğünü gibi kızlar için yapılan velîme düğünlerinin de bunların düçâr olacakları maddî elemlere mukabil olduğuna dâir bir fikir dermeyân eder. Anlaşıldığına göre müverrih Şark'da seyahatleri esnasında'kaba bir lâtife olarak bir münasebetsizden işittiği sözü ciddî addederek zapt etmiştir.

(M.î. 7) Hudâvendigâr Gâzî lisânından Sa'dü'd-dîn'in nazmı:

«Âb-ı rûy-ı Habîb-i Ekrem için Kerbelâ'da revân olan dem için Şeb-i firkatde ağlayan göz için Şeh-î aşkında sürünen yüz için Ehl-i derdin dil-i hazîn-i için Cana te'sîr eden enini için Eyle Yârabbî lûtfuna hem-râh Hıfzını eyle bize püşt-ü penâh Ehl-i İslâm'a ol mu'în-ü nasır Dest-i â'dâyı bizden eyle kasır Bakma Yârâb bizim günâhımıza.

Nazar et cân-ü dilden âhımıza
Etme Yârâb mücâhidini telef
Tîr-i â'dâya kılma bizi hedef
Çeşmimiz sakla gerd-i ma'rekeden
Cünd-i İslâm'ı yeğle mühlikeden
Bunca yıl sa'y-ü içtihadımızı
Gazavât içre yahşi adımızı
Etme, Yârâb, kahrınile tebâh
Yüzümü halk içinde etme siyah
Râh-ı dîn içre ben feda olayım
Siper-i asker-i hüda olayım
Dîn yolunda beni şehîd eyle
Âhiretde beni saîd eyle
Mülk-i İslâm'ı pây-mâl etme
Münzel-i fırka-i zılâl etme
Keremin çokdur ehl-i İslâm'a
Dilerim ki erişe itmama.»

(M.î. 8) Kosova fetihnamesinde yazıldığına göre Sırb Kralı Lazâr, yâni bizim tarafın ifâdesine göre «Las-oğlu» muharebe esnasında maktul düşmüştür.

Altıncı Kitap

(M.î. 1) Sultân Murad Gâzî tarafından Karaman-oğlu AH Beğ'le vuku bulan muharebeye ve AH Beğ'in hezimete uğradığına dâir Bağ-dâd ve Azerbaycan Hâkimi Ahmed Celâyîrî'ye yazılan nâme-i hümayûnda (Münşeât-ı Ferîdûn, c. 1) muharebenin tafsili sırasında «Derhâl ferzend-i devlet-yâr-ı nusret-şîâr Yıldırım Bâyezid Hân, zâd-allahü ömrihi vü refi'u kadrihi, bi-tîğ çün burak-rahşân bi-fırak-ı düşmenân der resîd vü bî hamle-i şâhâne mağlûp ve münkesir girdânîde...» ibaresi müderic olarak, şu halde Bâyezid'in daha pederinin hayâtında «Yıldırım» unvanıyla yâd olunduğu anlaşılır; hattâ «Yıldırımı»a münâsebet alan «burak-rahşân» ta'bîrine göre, «Yıldırım» tâbirinin nâmede mutlaka münderic olması lâzım gelir. Sultân Murad Gâzî nâmına olmak üzere yazılmış Kosova fetihnâmesinde dahî Bâyezid «Yıldırım* unvanıyla zikredilmiştir. Binâenaleyh bu unvanın Sultân Yıldırım Bâyezid'e kardeş katlinde sür'atinden dolayı verilmiş olması hakkındaki müverrihin ifâdesi hakikate uygun görünmez. Yıldırım unvanı, Şehzâde'nin daha pederi zamanındaki muharebelerin birinde gösterdiği kemâl-i şiddet ve sür'atine binâen verilmiş olacaktır.

(M.î. 2) «Kara Yuluk» (Kara Yoluk) bizim târihlerde «Kara Eylük» demekle meşhur Ak-Koyunlu serdârı Kara Osman bin Tur-Alî'dir.

(M.î. 3) Biri Hristiyan, diğeri Müslüman Samsonu nâmıyla iki Samson olacağı Tâcü't-Tevârîh'in (c. 1, s. 287) ifâdesinden anlaşılır ki, bunun biri müstakbel Canik sancağının idare merkezidir. Anadolu'nun kısmen ticâretine, ezcümle son zamanlarda, yumurta ihracâtına merkez olarak, gittikçe kesb-i umrân etmektedir. Gi-liba ikincisi (Hristiyan Samsonu) harâb ve herhalde meşhur değildir.

(M.î. 4) İşte bu Samson (Samsun) yukarıda yazıldığı gibi, sonraları mâmur olmuştur.

(M.î. 5) Niğbolu muharebesinde onbin esirin idam edildiğine dâir gerek Hammer'in, gerek diğeri Avrupa müverrihlerinin me'hazi Schild-berger ile müellifi belli olmayan Sen-Denis Târihi olduğu anlaşılıyor. Müttefikler ordusu Osmanlı esirlerini daha evvel idam etmiş oldukları için «El-bâdîyu azlem» kaidesine uygun olmuş olurlar. Lâkin Osmanlılar'ın o kadar esîri öldürmüş oldukları târihî bir hakikat değildir. Schildberger Niğbolu muharebesinde adetâ bir çocuk idi. O çocukluk çağında görmüş olduğu bir sahrayı, bir binayı otuzbeş-kırk sene sonra görmüş olsa, sahra ve bina küçülmüş gibi gelir; hafıza bir nevi fotoğraftır ki, zamasi geçtikçe sakladığı şeyleri büyütür. Niğbolu'da henüz çocuk olan ve ahvâl-i harbiyyenin umûmî,

cihetlerini kavramaktan âciz bulunan Schildberger-gurur sarhoşu olan müttefikler ordusunun fecî hezimetinden dolayı elbette pek korkmuş idi. Psikolojik durumu şu halde bulunan bir çocuğun şahadeti ne kadar itimâda şâyân olabilir? İkincisi, bu çocuk bu kadar sene Osmanlı memleketlerinde "kaldıktan sonra memleketine dönerek bir seyahatname neşretmiş. Seyahatnamenin umûmî râğbete mazhar olması için kitapçılar-gariplikler merkezi olan- Şark hakkında acâib malûmatı ihtiva etmesi ve özellikle o zaman Avrupa'yı sarsmakta olan Türkler'in barbarlığından bahsetmesini arzu edecekleri de tabîi idi. Binâenaleyh müverrihlik, vak'a-nüvislik mezziyetlerini hâiz olmayan Schildberger'in Seyahatnamesi «tarihî eser» unvanına güç yakışır; hattâ çocukluğunda şövalyelerin hademesinden olmasına bakılırsa, o vakit lisânını iyi yazmak iktidarında olamayacağı gibi, esaret müddetinde de elbette yazma sanatım tahsil edememiş olacağından, acaba bu eseri kendi mi yazmıştır, yoksa, bir kitapçı istediği gibi yazdırarak Schildberger'in imzasını satın mı almıştır? Muharebenin birçok safhalarını gösterdiğine ve güya müttefiklerin galebesine birkaç defa ramak kaldığına dâir olan ve bizim târihlere kaabil-i tatbîk olmayan ifâdeler, tatlı tatlı okutmak için hikâye kitaplarına yakışır tafsilâtta sayılmağa sezâyerdir. Schildberger'in, Niğbo-lu'daki Osmanlı ordusunu 200.000'e çıkarmasında yandan ziyâde mübalâğa olduğunu Hammer dahî tenkîd etmiştir; bu da onun ne kadar az inanılmağa müstehak olduğunu gösterir. İmzasız Sen-Denis Târihi ise, bu kadar da tenkide değmez. Türkler niçin onbin esîri idam etsinler? O zaman Avrupalılar ellerine geçirdikleri Müslümanları korsan gemilerine bağlayarak kürekçilikte istihdam ederlerdi. "Arasıra esirler mübadele edilirdi. Osmanlı ordusu onbin esirden de bu veçhile istifâde eder, yahut o asrın umûmî usûlünden olduğu üzere, bir bedel mukabilinde satardı. Hammer'in esirler hakkında Altıncı Kitap Not: 34'de Âşık Paşazâde'den naklettiği rivayet, Tâcü't- Tevârîh'de dahî dercedilmiştir ki, Umur Beğ'le görüşmüş olan tarihçi, o ma're-kede hazır olan Timurtaş-oğlu Umur Beğ'in yalnız kendi ellerine giren esirin ikibinden ziyâde olduğunu mutazammındır; işte bu da esirlerin idamına değil, onlardan istifâde olunduğuna" delâlet eder Esîr idamına dâir-eski müverrihlerin birşey dememiş olmalarına aykırı olarak- onikinci asrın (18. asır) bidayetinde yaşayan, yâni, Niğbolu muharebesini vukuundan üç-yüz bu kadar sene sonra yazan ve me'haz göstermeyen Hezari1-fen, bir efsânenin nakliyle ibrâz-i marifet etmiş olmalıdır. Bütün târihî gerçeklerimizi şaibelerden âzâde addetmeyip; lâkin Osmanlılardın ve esirlerin asilzadelerim ava götürecektir.

kadar nazikâne muamelede bulunan veyahut Avrupalıların ifadesince, o derecede bir tam-şövalyelik gösteren Sultân Bâyezid'in ulûv i cenâb ve mürüvvetine kat'iyen muhalif olarak, onbin müdâfaadan mahrum esirin öldürüldüğünü ve hiç olmazsa bu sözün büyük bir mübalağadan hâli olmadığını, mâhiyyetleri teşrih olunan rivayetlerle tasdik etmekte ma'zûruz.

(M.İ. 6) Müverrihin bu sahîfelerde yazdığı tarihî isimlerden Sokrât, Ef-lâtun, Öripid, Aristöfan gibi filozof ve şâirler mâruftur. Arte-miz, Afrodit ile diğer bâzılarının birer mâbûd oldukları da ifâdenin siyakından anlaşılmaktadır. Bunlardan başkaları hakkında izâhât:

Partenon (Parthenon)- Minerva mabudu için M.O. 438'de inşâ olunmuş bir mâbeddir ki, en mühim san'at âbidelerin-dendir.

Pantenon (Panthenon)- Roma'nın bütün ilâhları için yapılmış bir mâbeddir; birçok ilâhlara inanan kavimlerin mâbudları-'_nın hey*et-i mecmuası mânâsında kullanıldığından, Atini bahsinde zikri bu mânâyâ olmalıdır.

Pandrosiyon (Pandroseion)- Eski Yunan'da bir kızın medfeni.

Erekteon (Erechtheion)- Akropol üzerinde bir bina ki Pandrosiyon onun bir kısmıdır.

Sinozark (Cynosarge)- Atina'nın eski bir mahallesi, şarkıyyû-nun «Diyocans» Diyojen'in de sâlik olduğu mezheb-i kelbiy-yûnun bir mektebini hâvî idi.

Olimpiyon (Olympion)- Olimpiyad oyunlarının oynandığı yer.

Areopaj (Areopage)- Merih mabudunu mensup bir tepe üzerinde mahkemedir. Mecazen, şimdi «hakemler meclisi» mânâsına da kullanılır.

Fniks (Phnyx)- Akropol'un doğusunda, Aeropaj'ın güneybatısında halk toplantılarına mahsus yer.

Akropol (Acropole)-• Atina'nın iç-kalesi.

Lycee (Lise)- Aristo'nun yürüyerek ders verdiği mahal, ki meslek-i mssşâiyyûn bu mektepten zuhur etmiştir. Avrupa'da idâdî mekteplerine alem olmuştur. «Mekteb-i Sultânî»ye de fransızcada «Lycee» denilir. Bu mektebin (Gâlatasarayın-daki) te'sîsi Âlî Paşa'nın tahlîd-i nâmı esbabındandır.

Müze (Musee)- Heykellerle dolu bir mütalâa mahallidir. Âsâr-ı atîka sergisi mânâsına «müze» bundan me'hûzdur.

Odeon (Odeon)-• Şiirler okunması, mûsikî dinlenmesine mahsus yer.

Pritane (Prytanee)- Filozofların toplanma yeri idi.

Poekil (Poikile- Günâgûn renkleri hâvî mermerlerden masnû bir bina

idi.

Jimnaz (Gynınase)- Yunan gençlerinin yarışma salonu.

Stade- Koşu yeri. 97,184 tulunda bir ölçüye dahî denir ve galiba koşuda katedilen mesafe bu Ölçü ile Ölçülürdü.

Hammer, «Atina» kelimesini zikretmesi üzerine târih-i kadîmi tefekkürle müstağrak-ı sânihât olduğu gibi, Yunan hükümetinin ihyâsı hususunda bu âbidelerin hatırlatılması az te'sîr etmemiştir. Fakat Sokratîar, Bukrat'lar, Eflâtunlar, Aristo'lar bir daha yetişmez ve bu âbidelerin nazîrleri yapılamaz. Müverrihin «Me-dînetü'l-Hükemâ» tâbiri Atina'nın Osmanlı erbâb-ı irfanı tarafından bu veçhile lâkaplandırılmış olduğuna telmîhdir. Bu tel-mîhden ve Osmanlılar'ın Atina'da hiçbirşeyi tahrîb etmediklerini itiraftan sonra, «barbar» tâbirinin haksızlığı kendi kendisine zahir olur. Yunan hikmetini Arablar neşrettiler. Hattâ İbnü Rüşd Yunanî-i Kadîme âşinâ olmadığı Aristo'nun kitaplarını beşinci, altıncı, hattâ sekizinci derecede tercümelerinden okuduğu halde, Şark'da «muallim-i evvel» (Baş Muallim) o hakimîn fikrini harikulade dehâ ile keşf ve hayret-âver olacak surette şerh

etmiştir. Daha yakın zamanlara kadar Avrupa'nın okuduğu, 1b-nü Rüşd'ün şerhleri tercümesinden ibaretti. Kenan'ın İbnü Riişd ve İbnü Rüşd Mesleği unvanlı meşhur eserinde tafsîlâtı görülür. İslâm'ın bu himmeti ve Endülüs ulenâ-ı hükemâ ve şüerâ-sıyla âbideleri dahî hatırlatılsa sezadır.

«Notlar ve Açıklamalar»a Mütercimîn İlâvesi

(M.î. 1) İbnü Battûta'nın verdiği tafsîlâta göre, bu Ahiler Sultân Orhan zamanında dahî Anadolu'nun her tarafına yayılmış büyük bir cemiyyet idi. Seyahatnameyi fransızcaya itinâ ile tercüme eden iki müsteşrik, yahut müşarık, bu Ahiler1!. «Jeunes-gens-freres'» diye lâkaplandırmışlardır. Bunların her kasaba ve karyede zaviyeleri bulunarak, masraflarını cemiyyetin azaları tedârik ederler, gelip geçenleri zaviyelerde doyururlar ve zabıta memurlarının yoldan çıkmamalarına bilhassa dikkat ederlerdi. Fakat daha sonraları Ankara'da çıkardıkları gaileden dolayı üzerlerine asker şevkine mecbur olunduğu anlaşıyor.

(Mî. 2) Kosova muzafferiyeti üzerine Bursa kadısına «evâsıt-i şa'bân 791» târihiyle yazılan fetihname, şehîd-i saîd Sultân Murâd-ı Hudvâvendigâr tarafından olmak üzere yazılmıştır. Pâdişâhın şe-hâdet haberinin ânî olarak yayılmasıyla bir tarafta bir vak'a ortaya çıkmaması düşüncesiyle böyle yazılmıştır. İşbu fetihnamede «Sağ kolda ferzend-i ercümend-i devlet-yâr ve kaa'im-i ma-kam-ı saltanat-şîâr, el-müeyyed min indallahi, mülki'l-menân oğlum Yıldırım Bâyezid edâm-Allahü Teâlâ eyyâm-ı azzehu ve ikbâlihu tâ'yîn

kılınub» denildikten sonra, Yâkûb Beğ'den «ferzend-i saâdet-mend-i âlîmîkdâr oğlum Ya'kûb Beğ» diye bahso-lunmuştur. Fakat fetihname «Kulillahümme mâlike'1-mülk, tü'-ti'1-mülke men teşâu ve tenziVI-mülke mimmen teşâ...» (Âl-i İmrân, 2) âyet-i kerîmesiyle musaddar (çıkış) ve rütbe-i şe-hâdetin ulviyyetine dâir âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerifler ile ve bilhassa «Velâ tahsebennellezîne kutilû fî sebîlillaâhi...» (Âl-i İmrân, 169) kavî-i kerîmiyle muvaşşah (imâ edilmiş) olduğundan, Bursa kadısı işbu belîğ işaretten muzafferiyet sırasında Sultân Murad Gâzî'nin şehâdeti vâkî olduğunu elbette istidlal etmiş olacaktır. Meşhurdur ki, veda haccımın sonunda Ebû Bekir hazretlerinin «îzâ câe nasrullâhi...» (Nasr Sûresi, 1) sûre-i kerîmesiyle nihâyetlerindeki «Vestağfirh...» elfâz-ı mübârekesinden ve dînin hükümlerinin itmam buyurulduğunu niutazamm hitâ-be-i Peygamberî'den Resûl-i Ekrem Efendimizin karîben irti-hâllerine intikal ile, ağlamışlardır. Fetihnâme'de Bâyezid hakkındaki «kaaim-i makam-ı saltanat» tâbiri de saltanat değiştiğini imâ eder. Daha başka işaretler de vardır. Fetihnâmenin sonunda dahî «Bundan gayrı anda hassa emîniyle görülecek mü-himmât-i mirî için hükm-i şerifim der-kîse gönderilmişdir.» ibaresi dercedilmiştir ki, hassa emininin göreceği mühimmat Sultân Murad'ın na's-ı mübârekinin nakl ve defnine müteallik idi. Kese içinde Kadı Efendi ile hâsse-i hare emîni Süleyman Beğ'e hitaben gönderilen fermân-ı hümayûn Sultân Bâyezid nâmına yazılmıştır. Bunda: «Bi-takdîrallâhu Teâlâ Kos-ovada vâkî olan fetih ve zaferden sonra saîdül-hayât şehîdül-memât babam Suî-tân Murâd Hân-ı tâb-serâh ve ca'lül'-cennetin misvâh gördükleri vâkıa-yi şerife üzre şehâdet rica eder iken, ittîfak-ı kemâl-i " sıhhatle ma'reke-i kıtalden otak-ı gerdun-nataka dâhil olup mağlûp ve menkûb olan banların ba'zılannın başı kesilüp sümm-i semend-i saâdet-mendlerine nikû-risâr bırağılup ve ba'zılan dahî dest-beste ve bâzû-şikesteidîl tutulup ağlamışlardır. Ferah ve neşât üzere idük ki nâ-gâh Miloş Kopilik dinmekle ma'rûf olan» şahıs «hiyle ile ben müselmân oldum diyü guzât-i refî'i'-d-derecâtı birine rica idüp cenâb-ı saltanat-meâblarına yüz sürünmez üzere varmağı istid'a etmeğle mezbûru terahhumen ilet-diklerinde pâ-yı bûs-ı devlet-menûslarına mukaarin olduğu esnada bî-tehâşî yeninde gizlediği hançer-i şehîr-âlûdı ol unsur-ı lâtime havale idüp zahm-ı gezend irişdirmeye şerbet-i şehâdeti nûş» kıldığı ve Miloş kaçmağla ardından erişilerek pare pare edildiği ve bu hallerden haberdâr olması üzerine Sultân Bâyezid'in şehitlik yastığında yatan pederinin yanına geldiği ve bu hengâmda karındaşı «merhum Yaîkûb Beğ intikal idüp» tâbût-ı münevverinin Bursa'da defn

olunmak üzere gönderildiği münderiştir. Bu cihetlerin kimseye haber verilmemesi sıkıca tenbih olunmuştur. Birinci fermân-ı hümayûnda 791 şa*bânının ondör-düncü pazarertesi günü muharebeye ve ertesi gün muharebe vuku bulduğu tafsîl olunmuştur. (Münşeât-ı Feridun'un 1. cildine müracaat).⁴³¹

Mütercimîn İlâveleri

Yedinci Kitap

(M.î. 1) Tercüme-i Kaamus'un Zülkarneyn kelimesinden: «Ba'zılar dîdiler ki arzın iki karnına, ya'ni iki kutrundan ibaret olan mağrib ve maşrika seyr-ü sefer edüp balığ ve vâsıl olmağla müleskab oldu.» Yâni «Zülkarneyn» lâkabını aldı. Her nekadâr bizde Is-kender-i Rûmî (Büyük İskender) Zülkarneyn zannolunursa da, Kanm us mütercimi Âsim «İskender» maddesinde bu bâbda tafsîlât itâsıyla İskender'i Zülkarneyn'den tefrik eylemiştir. İskender, Makedonyalı Filip'in oğlu olduğu malûmdur. Asıl Zülkar-neyn'i «Tercüme-i Kaamus», Himyerî olmak üzere Sa'b bin er-Râyş ismiyle kaydeder. Tafsîlini arzu edenlere Tercüme-i Kaa-mus'da «İskender» ve «Zülkarneyn» kelimelerine ve «Burhân'da «Cem» ve «Cemşîd»e müracaat etmek üzere şöyle hülâsa olunabilir ki, ttskenöeM Zülkaroeyn» denilen İran pâdişâhının is-

ini «Cem ve Cemşîd» olarak Zülkarneyn de başka ve İskender-i Rûmî ise yine başkadır. Bunların yekdiğerine karıştırılmasından, «Cem» lâfzının «büyük pâdişâh» mânâsına alınmasından dolayı «Cem» âyîne ile birlikte irâd olundukça İskender-i Rûmî demek olur.

(M.î. 2) «Cihangir», memleketler fetheden hükümdar, ki sel gibi geçip gitmiş de olabilir; «Cihandâr» ise fethettiği veya tevarüs ettiği memleketleri idareye muvaffak olur.

(M.î. 3) Timur, azminde son derecede sabit idi. Rivayet olunduğuna göre, Asya'da ordusuyla sefer ederken birgün bir köyde istirahat-i için hazırlanmış olan odasında uzanır. Görür ki, bir karınca bir buğday dânesi yüklenmiş götürüyor; yolunda bir yokuşcuğa tesadüf ederek yuvarlanır, dâne de bir tarafa gider. Karınca kendisini toparlar, dâneyi yüklenir, yine yuvarlanır. Timur bütün dikkatiyle bakar. Karıncanın yuvarlanışını yüzonsekize kadar sayar; lâkin yüzondokuzuncuda sabırlı hayvancık

⁴³¹ Hammer, (Baron Joseph Von Hammer Purgstall), Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Neşriyat: 3/279-302

dânesini öbür tarafa aşırmağa muvaffak olur. Timur bunu yâd ederek, karıncadan ibret aldığını söyler imiş.

(M.î. 4) Timur'un çok düşkün olduğu satranç, buralarca mâruf olan satranç (satranç) olmayıp Arabşâh'm verdiği tafsîlâta ve yaptığı resme göre (s. 312 ve 324), uzunluğu on, genişliği onbir, yâni cem'an 110 hanelidir; bunda iki deve, iki zürâfâ, iki talîâ (öncü), iki piyade, bir vezîr ve şâir ziyâde taşlar vardır; satranç-ı kebîr denilen bu oyun satranc-ı sagîr (küçük satranç) denilen öte oyundan çok olduğunu. Arabşâh zikreder.

(M.î. 5) Bir defa unuttuğu şey, tekrar huzurunda okunulduğu zaman yanlış telâffuz olunursa, Timur onu tashih ederdi (Arabşâh, s. 212).

(Mî. 6) (51 nu.lı dipnota aittir) «Yasa», «Yasak»; cezâ-yı idam: «Nâmünâsib söz itkan uçun yasak-ka yitti.» (Yâni: Münasebetsiz söz söylediği için idam cezasına uğradı.) Nizam, kaanun: «Yasağığa hâzır bolup yolluk turalık sözidin çıkmagaylar» (Yâni: Herkes emrine imtisal ile kendi yolunca, kendi mevkîince sözünden hârice çıkmasın.). «Yasakî», asker (Emre tabî). (El-Lugâtü'l-Ne-vâîyye ve'l-İstişhâdati'l-Cagatâiyye, Paris tabı, 1870, imparatorluk Matbaası.)

«Tüzük», nizam. (Yasa: kaanun; түзүк: nizânf, ta'limât). «Bir öngim tapsa şehliğdin riyaset Tüzük bolnias işi kılmay siyâset.» (Yâni: Taraf-i hükümdârîden riyasete nail olan bir kimse kaa-

nunları şiddetle tatbik etmedikçe işi intizam bulamaz.) (Lugât-i Nevâiyye).

(Mî. 7) «Narkesnin bir şeyin etrafına dâire çevirme mânâsı Lugât-ı NTe-vâiyye'nin 508'inci sahîfesinde münderiçtir. Çevrilen dâire mânâsı da bundan alınmış olmalıdır. Fakat Lugât-i Nevâiyye'de «kerkesnin av sürücüleri mânâsına tesadüf olunamadı. Ona göre «Kürgâ», «Kürge», «kerranay» nev'inden bir sadâ âleti (saz), tepsi, bölme, duvar ve çadır perdesidir:

1 - «Yene kerrenay ve kürgâ oni

Kılıp aşkâre kıyamet günü»

«Yâni: Yine kerrenay ve küрге sadâsı kıyamet günü gösterdi.)

2 - «Koydı çün şeh basa tığa kâmin

Kürge içre kördi öz çâmin.»

(Yâni: Pâdişâhın kraliçesi üzerine ayak koyunca, kendi kadehini tepsi üzerinde gördü.)

3 - «Ak eviga işing rast tünglük dağı

Bolup kürke evi körmega tün dağı.»

(Yâni: Çadırın metanetli bir kapısı ve duman çıkacak bir bacası vardı; -çadırın- duvarları kürklerle örtülü idi.) (??)

(M.î. 8) Lugât-i Nevâiyye'den:

«Fettan közünün beyaz ve sevâdin körgeli Çolpanga salmadım nazar çarh vü mâhiga.» (Yâni: Fettan gözünün âkını karasını görelî ne yıldıza, ne feleğin çarkına, ne aya bakmadım.)

(M.î. 9) Birinci cildde ve burada bâzı müverrihlerin imlâsına imtisâlen (eski harflerle) «Timur-daş» (Demirtaş) yazılmış ise de «Timur-taş» doğrusudur. Filvaki, Edirne'de bir köy isminin «Demirdeş» telâffuz olduğu sonradan hâtıra gelmiştir. «Taş» ve «deş», «arkadaş», «nâmdaş» («adaş»), «bektaş» kelimelerinde dahî görülür. Şu halde «Timurtaş», bir demire, bir kılıca mensup ve tabî demek olsa gerektir.

(M.î. 10) «Mısır Sultânı Ferec bin Berkuk ki mukaddema vâlidî -Sultân Ahmed Celâyîr tahrikiyle- Timur'un elçilerin kati edüp Avnik kal'asının muhâfazatiyle me'mûr olan ümerâ-yı Timur'dan ötil-miş Koçını dahî -Kara Yûsuf ile muharebe eyyamında giriftar olup Sultân-ı Mısır'a irsal olundukda-habs eylemiş idî. Ferec dîhî vâlidî eserine iktifa edüp müceddeden kendiye gelen elçileri habs etmiş idi.» (Sa'dü'd-dîn, c. 1, s. 154). Bratutu biraz yanlış anlamış olacaktır. Hammer'in «Avnik» yazdığını, bizdeki Sa'dü'd-dîn «Oynik» (Avink) yazıyorsa da, bunun bugün Diyarbakır vilâyeti dâhiKnde olan (Avnik) mahal olması kuvvetle muhtemeldir.

(M.t. 11) Timur, Hz. Nuh'un kabrini, şeytanlar tarafından yapılmış zan-nedecek sâdedîlerden değildi. Sa'dü'd-dîn'in buna dâir yazdığı fıkra şudur: «... (Timur) Baalbek şehrine vardı. Elsine-i nâssda meşhurdur ki Hazret-i Süleyman alâ nebiyyinâ ve aleyhi's-se-lâm shdinde «Ya'melûne lehti mâ yeşâû» (Onun her dilediğini yaparlar) (Sebe: 13) âmillerinin ameli ile mâsnû' olmuş bir hi-sâr-i matbû'dur; divârının bir kuşesinde mevzu' olup tulû yığirmi sekiz zira' ve arzı onaltı zira' ve irtifâi yedi zira' olan hacet-i azimden ve garâib bina ve tavrından masnû-ı beşer olmayıp müstahdesât-ı afârit olmasına istidlal olursa olur. Ol hısn-ı ha-sîn dahî taht-ı tasarrufuna dâhil olup hulûl-ı şitâ ikaametini mâni' olmağın mâh-ı cemâdi'1-ulânın şalisinde diyâr-ı Kerek'de Hazret-i Nûh aleyhi's-selâm türbesine nâmına meşhur olan mezar ziyaretine varup ândan eâzim-i Dımişk oldu.» (c. 1, s. 15) Hammer buralarını oldukça kısa geçmiş ve meal de hayli değişmiştir.

(M.î. 12) Arabşâh, casusların reîsi olan Fâzıl ile maiyyetinin, târihî geçmişlerinin ahvâlini ileri sürerek ve Timur'dan görecekları iyilikleri sayarak Tatarlar'ı ne veçhile kandırdıklarını ve görünüşte Sultân Bâyezid tarafında,

fakat gizlice öte tarafa bağlı bulunmağa sevkettiklerini, birbuçuk sahîfelik tafsilât ile yazar. (Arabşâh'ın Mısır tab'ı, s. 126-127'ye müracaat).

(M.1.13) Sa'dü'd-dîn'in (c. 1, s. 177) ifâdesine göre, esarete düşen birçok beğler ve emirler meyânında Rumeli beğlerbeği Fîrûz Beğ, Minnet Beğ, Mustafa Beğ, Timurtaş Paşa ve evlâdının ekseri, bilhassa Alî Beğ de bulunuyordu. Timurtaş'ın Yahşi Beğ nâmın-daki oğlu daha birçok kumandanlarla birlikte şehîdler zümresine iltihak etmişti. Fakat bu târihin «Sekizinci Kitapsında görüldüğü üzere, Timur'un Timurtaş Paşa ile Kütahya'da karşılıklı konuşmalarına nazaran «Timurtaş ve evlâdı» ibaresinde hatâ olacaktır.

(M.Î. 14) Sultân Yıldırım Bâyezîd'in şecaat ve mürüvvet hasletleri, Timur'a mukavemette şiddeti Hammer'i de büyülemiştir. Bâzan hatıra gelir ki, acaba Timur'a müdârâ yolunu tutamaz mıydı? Timur'un yazışmalardaki diplomasi tarzı, bu hususta senet ittihaz edilecek birşey değildir, Bâyezîd gibi izzet-i nefsin son derecesiyle mütehallık bir pâdişâhın Timur'a yaltaklanması kaa-bil-i imkân olmamakla beraber, âcizane kanaatime göre, Öyle de yapılsa bu seyl-i hurûşân yine durdurulamazdı.

Sekizinci Kitap

(M.Î. 1) «Demir kafes» hikâyesinin aslı, yine aynı sahîfede Âşık Paşa-zade ile Neşrî'nin ifâdelerinden ibaret olacağı anlaşılar. Lâkin velev ki yalnız geceleri olsun, demire vurmak, demir kafes içinde hapsedmekten daha hafif bir muamele değildir. Timur anlatılması kaabil olmayan mezâlimiyle beraber hükümdarca davranmak emellerine göre -bizim târihlerde zikredilmiş olmayan- gece demire vurmak fıkrası da itimâda şâyân olmasa gerektir.

(M.Î. 2) Kötürüm Bâyezîd oğlu îsfendiyâr'ın bin kadar adam ile Şehzâde'nin güzergâhına çıkarak mağlûp olup Tosya'ya kaçtığını ve Şehzâde'nin daha sonra Bolu'ya gittiğini ve Şehzade. Bursa'ya azimet etmek istemiş ise de tecrübeli kumandanların ihtarı ve Timur'un harekâtına ve Aydın taraflarında kışlayacağına dâir alman malûmat üzerine Amasya'nın tercih edildiğini Sa'dü'd-dîn tafsil eder (İstanbul tab'ı, c. 1, s. 192-193).

(M.Î. 3) Kara Devlet-şâh vak'asını İstanbul basımı Sa'dü'd-dîn, 193-196. sahîfelerinde yazar. Sadü'd-dîn'e nazaran bu adam bu taraf Türklerinden bir «dez-d-gümrah» (uğursuz bir sapık) olduğu halde Osmanlı devletinin fenalığını istediği cihetle, Timur'un makbulü olmuştu. Muharebe «Kağala» nâm mevzide imiş; hesapça Amasya taraflarında olacaktır. Kara Devlet-şâh ile mektuplaş-mış; düşman Şehzâde'nin çocukluğunu, babasının

mağlûbiyetini söylemiş; Şehzade de münasip cevâbı vermiş. Sa'dü'd-dîn'e nazaran Kara Devlet-şâh bizzat Şehzâde'nin okuyla vurulmuş olmayıp «bir civân-ı ser-firâz tîr-endâz bir tîr-i pâkize küşâd ile Kara Devlet-şâh'ın çeşm-i cihân-ı beynini kör ve kevkeb-i baht-ı hâbnâkî gibi bî-nûr edüp» atından düşmesi üzerine kılıç üşürül-müştür. Vak'anın târihi 805 gösteriliyor.

(M.İ. 4) Kubâd-oğlu vak'ası, bizim Sa'dü'd-dîn'de 196. ve 197. sahîfelerdedir. Müverrihin «Felnik» dediği istanbul baskısında «Felen-bel» ve sahife kenarında «Felnik» diye mezkûrdur. Bu kale gayet metîn olduğundan, ele geçirilmesi için haylî uğraşılmıştır.

(M.İ. 5) înal-oğlu yirmibin Türkmen ile Kazovası'na gelince Şehzade bir mektupla elçi göndermiş. înal-oğlu mutazzimâne davranarak «Şimdi Mehmed nerede, ne yapıyor?» diye sormuş; sefirin verdiği cevâp üzerine idam edecek olmuş. Yazdığı cevâpta «Ben mukateleye gelmedim; elindeki yerleri kurtarmağa geldim; buralardan çık, gözünün gördüğü yere git.» yolunda pervasızca cevap yazmış Sa'dü'd-dîn'in İdrîs'den nakline ve kendisinin de ayrıca yazdığına göre, düşmandan pekçok maktul olduğu halde, bizim taraftan kimseye zarar erişmemiş. Şehzâde'nin maiy-yetinden Cebelü-oğlu ve Zağarcı Yâkûb'dan mâadası salim ve ganim avdet etmişler; bu iki kişi înal-oğlu firar ederken, onun eline düşmüş oldukları hâlde Zağarcı Yâkûb bir aralık kaçtığı gibi Cebele-oğlu (Cebelü-oğlu) 'nu da bir müddet sonra înal oğlu asmıştır (istanbul tab'ı, s. 198-200).

(Mİ. 6) Gözler-oğlu «Kara-Hisar üzerine düşüp, şehrinin alup karasını muhasara» etmiş. Gözler-oğlu Osmanlılar'ın hücumu üzerine her-şeyi bırakarak kaçmış (s. 200-201). Köpek-oğlu vak'ası, 202. s. dedir.

(M.İ. 7) Mezîd-oğlu vak'ası Sa'dü'd-dîn'in 202-204. sahîfelerindedir. Sa'dü'd-dîn, bunun himmetiyle Sivas'ın kısa zamanda eski hâline döndüğünü yazarsa da, hakikat Haber-i Sahîh'in dediği gibi, îmâ-ra çalışmış olmasından ibarettir. Timur'un yaptığı harâbiyet hâlâ zail olmamıştır.

(M.İ. 8) Sa'dü'd-dîn'e göre, Timur Şehzâde'yi hiyle ile ele geçirmek maksadında bulunmuş, Sultân Bâyezîd'e Şehzade hakkında hüsn-i nivet göstererek ondan mektup aldığı gibi kendi evlâdına tak-dîm edeceğini, ve kızını vereceğini Hoca Muhammed nâmında bir elçi ile Şehzâde'ye tebliğ etmiş; Şehzade erkânını elçinin istikbâline göndermekle beraber, Yıldırım Bâyezîd ile Timur'dan gelen mektupları öpüp başına koymuş; müşavirlerini dinlemeyerek mutlaka Timur'un nezdine gitmek üzere yola çıkmış; yolda karşılaşılan vak'alar üzerine Timur'un elçisine ziyafet vererek Bolu'dan geri dönmüş (istanbul basımı, s. 204-208).

(M.î. 9) Şehzadeler muharebesi hakkında Hammer'in en çok neşriye bakarak, onu tercih edip naklettiği, rivayetin esâsı şudur: 804 zilhiccesinde Ankara muharebesinin vukuundan sonra, meydandaki şehzadeler bekleyiş hâlinde kaldılar. 805 recebinde Bâyezîd irtihâl edince Süleyman Edirne'de, îsâ Bursa'da, Mehmed Amasya'da hüküm sürüyorlardı. Mehmed îsâ üzerine yürüdü; İsa kaçtı; Bâyezîd'in na'sı Bursa'ya getirilerek Mehmed'e teslim olundu. îsâ, üç defa daha Mehmed ile çarpıştıktan sonra ortadan kayboldu.

Süleyman Bursa ve Ankara üzerine yürüdü. Mehmed, Tokat ve Amasya'ya çekildi.

Bu aralık, Mehmed'in müsâadesi üzerine Mûsâ ortaya çıkarak Süleyman'a galebe etti ve Süleyman vefat etti (814). En sonra Mehmed, Mûsâ ile harbederek galebe etti (816). Hoca'nın tercih ettiği rivayete göre, Bâyezîd'in irtihâlinde Timur nezdinde bulunan Mûsâ pederinin na'giyle gelerek, İsa'ya galebe etti ve yerleşti. Süleyman Musa'nın üzerine yürüdü. Mûsâ îsfendiyâr-oğlu nezdinden (Süleyman'ın kumandanlarının ittifakla belirttikleri rivayete göre) Rumeli'ne geçti, ve Süleyman'ı mahv etti; sonra Mehmed de Musa'yı mahvetti. Lâkin Hoca bir taraftan da Mehmed'in îsâ ile birçok muharebelerini yazar ki, bu halde rivayet karışır.

Hammer'in rivayeti daha müdekkîkanedir. Yalnız iki nokta var ki, birincisi Timur'un Mûsâ Çelebi'yi «al-tamga» ile gönderdiği, Timur müverrihlerinin ifadesiyle te'yîd edilmiştir. İkincisi, Çelebî Sultân Mehmed'in Musa'ya galebe ile istilâsı bütün müverrihler tarafından 816 gösterilmiş ise de, ilk defa Haber-i Sahih müellifi ihtar etmiştir ki, bu vak'anın târihi 818'dir. Çünkü Mehmed'in Edirne yakınlarında Musa'ya galebe ederek, Musa'nın Alâû'd-dîn ovasında öldürüldüğünü işaret eden, Bursa Kadısına gönderilen fermana şu söz münderiştir: «Zulmet-i adavet envâr-ı nusrat-ı ilâhîyle ziyâ-dâde olduğu sebebden târihi hü-zûv 818» düşmüştür. Ferman dahî «rebi'ü'l-âhir min heza't-târih bi-yurt-i Filibe» ibaresiyle tarihlenmiştir. (Feridun Beğ Münşeati, c. 1, s. 141 ve 142). Bu hakikate göre, sultanlar cedvelinde dahî Mehmed Hânın cülusu için 816 gösterilmesi sehv addolunabilir.

Dokuzuncu Kitap

(M.î. 1) 819'da Sultân Mehmed attan düşüp hayli müddet ızdırıp çekti (Hoca, s. 1, s. 285) 821'de (metinde 819 talihinde gösterilmesi hatâdır) Ermeniye-i Kübrâ'da birçok fitneler ortaya çıkarak, ya-lıştırılması için kumandanlara emirler verildiği gibi, Amasya ve Tokat hududundan Kastamonu ve Bursa'ya kadar büyük bir zelzele zuhur ederek şehrin ahâlisi

üç ay çadırlar altında kaldılar (s. 286).

(M.î. 2) Kara-Hisar sahibi Melik Ahmed oğlu Hasan Beğ Şehzade Murada Pîr Ömer'in zulmünden şikâyet ve istimdat etti. Alp-Ars-ıan oğlu Hasan Beğ Cüneyd Beğ'i Öldürün Cânîk'i aldı (s. 287). Sözün doğrusu bu olacaktır. Müverrihde tercüme hatâsı olsa gerektir.

(M.î. 3) «Borklüce Mustafa... Aydın iline vardı ve mekr ve telbîs-i asâbesini ol diyar â'yânınm uyûnuna sardı.» (s. 297). «Asâbe» ve «sarmak» kelimeleri gösterir ki, «köşk» vezninde «börk» okunacaktır.

(M.î. 4) «... (Mustafa) nice sâdedüleri dâm-ı riya ve tezvir ile bend ve teshir edüp hubbî habbını müzârîî küup» ekti. (s. 297). Herhalde bir «hubb» kelimesi olacağından şüphe yok idiye de, bu ibare, bizim nüshada Mustafa'ya aittir.

(M.L 5) Şerh-i Mevâfık'da (İstanbul baskısı, s. 626-627) mezkûrdur ki, bunların yedi lâkabları var idi: 1) Bâtîniyye, bâtin-ı Kitâb'a is-tinâd ettikleri için; 2) Karâmîta, mezheb kurucusu Hamdan Kar-mat olduğu için, 3) Haremiyye, muharremât ve mahârimi ibâ-ha ettikleri için (Hammer bunu «hurremiyye» anlamıştır); 4) Sebeiyye, yedi peygambere, yedi imama ve yedi şeylere itikâd ettikleri ve yedi dereceye ayrılmış oldukları için; 5) Bâbekiyye, Azerbaycan'da Bâbek nâmında bir şahsın hem-fikirleriyle birlikte bunlara iltihak ettikleri için; 6) Muhammere, Bâbek zamanında kırmızı giydikleri yahut kendilerine muhalif olan Müs-lümanlar'ı «hamîr» diye adlandırdıkları için, 7) İsmâiliyye, İsmail bin Câ'fer-i Sâdık'a imamet isnâd ettikleri için. Daha başka unvanları da vardır. Eski matbuat müdürü Nüzhet Efendi bunların epeyce mufassal bir târihini kırk sene önce bir gazetede dercediyordu. Ayrıca basılmadığına teessüf olunur.

(M.t. 6) Bedrû'd-dîn Siroz'da medfundur. İtikadının hülâsası Varidat kitabıdır.

(M.î. 7) Düzme Mustafa'nın aşağıda beyân olunacağı üzere, iki defa hâdise çıkarak Murad çağı başlarında da meydana çıkması daha doğru görünüyor. Çünkü bu zaman fırsattan istifâde etmek için daha müsaittir. Haber-i Sahih müellifi Mustafa'nın birçok taraflardan gördüğü muvafakate nazaran Yıldırım'ın evlâdından Timur vak'asında kayboldu denilen Mustafa olacağının pek güzel farkına varmıştır (Haber-i Sahih, Murâd-ı Sâni, 17).

(M.î. 8) Avârifü'l-Maârif sahibi Şahâbü'd-dîn Ebû Hafs Ömer Sühreverdî 532'de Sühreverd'de doğmuş ve 632'de Bağdad'da irtihal eylemiş olduğu cihetle Abdü'r-rahîm, Şahâbü'd-dîn'den icazet alamazdı. Sözün doğrusu Dokuzuncu Kitap, Not: 39'dadır.

Onuncu Kitap

(M.Î. 1) Birkaç sahîfeden beri devam eden ve kısmen bizim Osmanlı tâ-rihlerinden menkul olan Mustafa hâdisesi, bizim târihlerde «Düzme Mustafa» denilen şahsa aittir. Şu halde, Hammer'in Çelebi Sultân Mehmed zamanında beyân ettiği «Düzme Mustafa» hâdisesine nazaran bu adamın iki defa ortaya çıkmış olması gerekir.

(Mî. 2) Bu iki mektup bizim Feridun'un 161 ve 162. sahîfelerindedir. Nâ-me-i Pâdişahîde, Mustafa'nın düzmeliği gösterilmiş ise de, cevapta Mustafa'dan hiç bahsedilmeyerek, yalnız sonsuz sevinç kaynağı olan zaferlerinden dolayı memnuniyet ifâde edildiğinde bir «hubb» kelimesi olacağından şüphe yok idiyse de, bu ibare, bizim nüshada Mustafa'ya aittir.

İti. 5) Şerlî-î Mevâfık'da (İstanbul baskısı, s. 626-627) mezkûrdur ki, bunların yedi lâkablari var idi: 1) Bâtiniyye, bâtin-ı Kitâb'a is-tinâd ettikleri için; 2) Karâmîta, mezheb kurucusu Hamdan Kar-mat olduğu için, 3) Haremiyye, muharremât ve mahârimi ibâ-ha ettikleri için (Hammer bunu «hurremiyye» anlamıştır); 4) Sebeiyye, yedi peygambere, yedi imama ve yedi şeylere itikâd ettikleri ve yedi dereceye ayrılmış oldukları için; 5) Bâbekiyye, Azerbaycan'da Bâbek nâmında bir şahsın hem-fikirleriyle birlikte bunlara iltihak ettikleri için; 6) Muhammere, Bâbek zamanında kırmızı giydikleri yahut kendilerine muhalif olan Mûs-lûmanlar'ı «hamîr» diye adlandırdıkları için, 7) İsmâiliyye, îs-mâil bin Câ'fer-i Sâdık'a imamet isnâd ettikleri için. Daha başka unvanları da vardır. Eski matbuat müdürü Nüzhet Efendi bunların epeyce mufassal bir târihini kırk sene önce bir gazetede dercediyordu. Ayrıca basılmadıgına teessüf olunur.

t.î. 6) Bedrû'd-dîn Siroz'da medfundur. İtikadının hülâsası Varidat ki-tabıdır.

X. 7) Düzme Mustafa'nın aşağıda beyân olunacağı üzere, iki defa hâdis e çıkararak Murad çağı başlarında da meydana çıkması daha doğru görünüyor. Çünkü bu zaman fırsattan istifâde etmek için daha müsaittir. Haber-i Sahîh müellifi Mustafa'nın birçok taraflardan gördüğü muvafakate nazaran Yıldırım'ın evlâdından Timur vâk'asmda kayboldu denilen Mustafa olacağının pek güzel farkına varmıştır (Haber-i Sahîh, Murâd-ı Sâni, 17).

İ.İ. 8) Avârifü'l-Maârif sahibi Şahâbü'd-dîn Ebû Hafs Ömer Sührever-dî 532'de Sührever'de doğmuş ve 632'de Bağdad'da irtihal eylemiş olduğu cihetle Abdü'r-rahîm, Şahâbü'd-dîn'den icazet alamazdı. Sözün doğrusu Dokuzuncu Kitap, Not: 39'dadır.

Onuncu Kitap

t. 1) Birkaç sahîfeden beri devam eden ve kısmen bizim Osmanlı tâ-rihlerinden menkul olan Mustafa hâdisesi, bizim târihlerde «Düzme Mustafa» denilen şahsa aittir. Şu halde, Hammer'in Çelebi Sultân Mehmed zamanında beyân ettiği «Düzme Mustafa» hâdisesine nazaran bu adamın iki defa ortaya çıkmış olması gerekir. 2) Bu iki mektup bizim Feridun'un 161 ve 162. sahîfelerindedir. Nâ-me-i Pâdişahîde, Mustafa'nın düzmeliği gösterilmiş ise de, cevapta Mustâfa'dan hiç bahsedilmeyerek, yalnız sonsuz sevinç kaynağı olan zaferlerinden dolayı memnuniyet ifâde edildiğinden, «Düzme»nin yalancı bir şehzade Mustafa olmadığına bu da bir delil-i zımnîdir. (M.Î. 3) «Altın Kapı» ileride zikrolunacak olan «Yaldızlı Kapı»dır.

Onbirinci Kitap

(M.Î. 1) Sultân Murad, vuku bulan mükerrer davetler üzerine geliyordu. Sultân II. Mehmed Hân'ın ikinci defa yazdığı mektubun mealini Hoca böyle kaydeder: «Eğer saltanat ve cihandan cenâbla-nna müteallik ise def-i adüvviye mübaşeretleri farz-ı ayndır. Eğer bu canibe müteallik ise ulûl-emre itaat lüzumu zamîr-i münîrlerinin malûmudur.» (C. 1, s. 379).

(M.Î. 2) «Beğlerbeği Oğur-oğlu» (s. 387). (Uğur-oğlu veya Uğurlu-oğlu olacaktır. Hazırlayan).

(M.Î. 3) Osmanlı târihleri Sa'dü'd-dîn'e imtisâlen, Murad'ı yalnız iki defa cülus ettirirler. Sa'dü'd-dîn, Sultân Murâd'ın vâki davet üzerine Manisa'dan Rumeli'ne geçerek ve Edirne'ye Sultân Meh-med'i bırakarak, düşmanın mukabelesine çıktığını ve muzaffe-riyetten sonra Edirne'ye gelip ikinci defa cülus ettiğini yazar (s. 377-387). Ancak müteakiben, meşhur olan bu ise de. bâzı târihlere nazaran II. Murad'm Varna gazasından sonra uslûb-ı sabık üzere, saltanatı Mehmed'e devrederek Manisa'ya gittiğini ve Edirne'de büyük yangın vukuu, Yeniçeriler'in Hadım Şahâbü'd-dîn Paşa'ya hücumu üzerine vüzerâ ve ümerâdan Halîl Paşa, ît-hak Paşa, Beğlerbeği Uğuroğlu ittifak ederek Sultân Murad'ı çağırdıklarını irâd ve bu vak'alann 849 sonlarında olduğunu zikreder. Vakia şu rivayet dahî cülusu iki sayar. Lâkin Anadolu'dan düşman karşısına giden Sultân Murad fiilen câlis-i taht olmuş demek olarak, oğlu, Edirne'de kaaim-i makam hükmünde idi. Varna muharebesi 848 recebinde vâki olduğundan, birbu-çuk sene Sultân Murad Edirne'de kalamazdı. İkinci rivayette görüldüğü gibi, Varna muharebesinden sonra Manisa'ya geçtiği ve tekrar geldiği anlaşılır. Hammer'in tercihi bu rivayettedir. Şu halde Sultân Murâd'ın -hiç olmazsa fiilen- cülusunu üç defa saymak doğrudur.

Onikinci Kitap

(M.Î. 1) Fâtih, gayet büyük ve o zamanlara kadar emsaline pek az tesadüf olunur bir ordunun hem erkân-ı harb reîsi, hem başkumandanı, hem levazım reîsi idi. Ondan mâada -Bizans îropa-ratorluğu'nun bekasına hizmet eden vezirler içinde- devletin de hem sadrâzamı, hem hâriciye nâzın, hem de dâhiliye nâzın

idi. Cülusundan beri bütün düşünce ve emellerini cihanın bu kadar hükümdarlarının asırlardan beri uğraşarak muvaffak olamadıkları istanbul fethine hasr etmiş ve her ciheti kuşatan tedbirleri sayesinde maksadına nâii olmuş ve devletini şümullü yeni bir pâdişâhın, târih huzurunda kendisini lekeleyecek hallere böyle alenen cür'eti nasıl düşünülebilir? Husûsiyle ki, bu kadar fikrî meşguliyet içinde bulunan bir adamın nefsânî heveslere dalması kat'iyen mümkün değildir. Bundan dolayı bu isnadla-rı külliyet asılsız, Fâtih'e karşı düşman tarafından uydurulmuş olduğunda asla şüphe yoktur.

Notlara Mütercim'in İlâveleri

(Mî. 1) Münşeât-ı Feridun'da olmadığı beyân edilen arapça mektup ve cevâbı -diğer mektuplar sırasında olmadığı için- sonradan yine Münşeât'ta bulunmuştur. Bu mektuplar, tercüme edilmiş özet-leriyle beraber, Haber-i Sahîh'de munderiç olduğundan arzu edenler orada dahî görebilirler.

Sağ cenahta Anadolu Sipahileri bulunuyordu, akrabalık rabitası bulunan Sırb Kralı Vilak-oğlu yirmibin zırhlı süvari ile onlara imdadcı tâyin kılınmıştır. Aydın, Saruhan, Karesi sancakları mutasarrıfı Emir Süleyman, Rumeli askeriyle sol cenahtaydı. Pâdişâh oniki bin Yeniçeri ve Azap askerleriyle merkezde bulunuyordu. Kapıkulları merkez etrafında idiler. Hamîd-ili ve Teke-ili sancakları valisi Mustafa Çelebi ile Mûsâ Çelebi, îsâ Çelebi babalarına muavenete memur idiler. Amasya Valisi Mehmed Çelebî Öncülerin başında idi. Vezirler ve kumandanlardan Alî Paşa, Timurtaş Paşa, Malkoç Beğ, Evranos Beğ, Abdî Beğ, Fîrûz Beğ, îsâ Beğ, Hasan Paşa, Halîl Paşa, Murad Paşa, Şahin Beğ, Yâ-kûb Beğ, Balaban Beğ, Dâvûd Balı, Alagöz, Ahmedî, Beşîr, Tâ-hir, Muhammedi, Mukbil, Paşacık vesâir nâmdârlar Mehmed Çelebi maiyyetine verilmişti. Timur «cuvangar ve barangar tabiriyle iştihar» bulan sağ ve sol cenahlarını süvarilerle doldurmuştu. Sağda Horasan Valisi Emîr-zâde Şahrüh, emîrzâde Halîl Sultân, emîrzâde Süleyman Şâh, birçok kumandanlarla beraber bulunuyordu. Sultân Hüseyin imdadcı idi. Şîrâz Hâkimi Mirza Pîr Ahmed, İsfahan Hâkimi Mirza İskender, Mirza Ebû-bekir gibi şehzadeler Timur'un sancağının önünde ve arkasında idi. Şirvan Hâkimi Şeyh îbrâhîm, Erzincan Hâkimi Tahar-teh, Diyâribekr Vâlîsi,

Kara Osman Bayındırı dahî orduda dâhil idiler (îşte Hoca'nın, 1. c, 169 ve 170. s. lerinde kumandanların isimlerine dâir verdiği tafsîlâtın özeti budur).

(M.İ. 3) Fenârî Osmanlılar'm en büyük ulemâsındandır. Eserleri pekçoktur. Ezcümle Pezdevî'nin metni ve Menâr'ı ile îmâm Fahrü'd-dîn-i Râzî'nin MahsûPünü ve İbnü Hâcib'in Muhtasar'ını züb-de-i mûtebârât-ı usûlü bi't-tamâm cami olan Fusûlü'l-Bedâyi' fî Usûli's-Şerâyi' kitabını otuz yıl Ömür sarfıyla te'lîf etmiştir. Hâlbuki «İsâgocî Şerhi'ni bir günde yazmıştır. Fevkalâde hürmet ve servete nail idi. Bursa'da, Kudüs'de hayır eserleri de bırakmıştır. Tafsîlât arzu edenler Şakaik'a ve Hoca'nın ikinci cildine mü-racaat edebilirler. 751 saferinde doğmuş ve 834 recebinde vefat etmiştir.

{M.İ. 4) Şeyh Bedrû'd-dîn'in eserlerinden bâzıları: Fetâvâ'da C&miVI-Fusûleyn; fıkıhda Latâifu'l-İşârât ve Teshil nâm şerhi (Bunları İznik habsinde yazmıştır). Sarf da Unkûdü'l-Cevâhîr; tasavvuf-da Meserretü'l-Kulûb ve Varidat (bu esere itiraz edilmektedir). Sa'dü'd-dîn, c. 2, s. 454.

(M.I. 5) Osman Kara Yülük'ün Şahruh'a yazılmış mektubunda «Ne tenhâ Kara Yûsuf belke Rûm vü Şâm bin teveccüh vü ikdâm-ı mazbut vü musahhar est; zîrâ ez ümerâ-i Haleb vü Şâm ale'd-devâm arza-i itaat mır sedd vü ez emir Muhammed Karamanı vü İsfendiyâr-ı Kastamonî ve Hüseyin Beg hâkim-i Hamîd-ili vü Hamza Beg veled-i Cüneyd Beg İzmîrî vü Süleyman Beg hâkim-i Zülkadir vü tekfûr-ı Kostantiniyye vü tekfûr-ı Trabzon vü mü-lükân-ı Gürcistan bi'1-cümle ubûdiyyet-i nâmiâ mebzûlt-st vü ez hükkâm-ı Şîrvân vü Gîlân vü vâlîyân-ı Kürdistân niz-esb ıb-i ferman dan müheyya» ibaresiyle isimleri zikrolunan hükümdarlar ve emirlerin Osmanlılar aleyhine ittifakını ortaya koyarak Timur-zâde'yi teşvik eder. Osman Kara Yülük Pâdişah'a yazdığı arzıda sefiri Hoca Mansur Tâcir-i Amidî'nin kati ile mektup elinden alınıp kendi nâmına bir mühr tasni edildiğini ve o mektubun sahte olduğunu yazar. Bu söze pek de inanılmamış olduğunu yazmak lâzım gelirse de pâdişâh iltifat ve istimâletle cevâp vermiştir. (Dokuzuncu Kitap, Not: 8'de «Kara Yusuf un mektubu» denilmesi hatâdır, doğrusu «Kara Yülük»tür).

(M.t. 6) Çelebî Sultân Mehmed Türbesindeki kitabelerin yazılarak ulaştırılması Bursa'da birine yazılmış ise de, buna dâir olan mek-tûb-ı Fuzûli'nin selâm-ı meşhurundan ziyâde hüsn-i telâkki görmemiştir. Daha sonra Mekteb-i Mülkiye me'zunlarından Nazmî Beğ muvakkaten Bursa'da gittiği cihetle, ricâ-yı vâki üzerine bu himmeti deruhde etti. Onun verdiği malûmata göre Türbe-i Şerife içerisindeki kitabeler altı tanedir; ancak her pencerenin üzerine tesadûf eden bir kitabe iki kelâmı hâvî olduğundan mecmuu onikidir. Bunlar aşağıda yazılmış ve Hammer'in tercümesini

dercettiği sekiz kelâmın hizasına, onun tercümesine konulmuş olan rakamlar işaret edilmiştir.

Mahir bir ressam olan Nazmî Beğ, Türbe'nin ve Câmî-i Şerifin hayret verecek derecede güzel ve dünyâda emsaline nâdir tesadüf olunur bir bina olduğunu ve teessüfe şâyân olmak üzere birçok yerleri harâb olarak pek fena tamir edildiğini kaydetmiştir.

(M.Î. 7) Muâviye'yi Hammer Hazret-i Alî'nin generali addetmişse de, Muâviye kendi hesabına hareket ediyordu.⁴³²

Onüçüncü Kitap

(Mî. 1) İstanbul'un fethinden birkaç gün sonra vezîr-i âzam İbrahim Paşa-zâde Halîl Paşa tevâbiyle habs olunup kırkgün sonra kati olunarak, kendisine bağlı olanlar salıverildi. (Nuhbe'den telhis, s. 28). Mütercimin fikrine göre, Halîl Paşa'nın kabahati Sultân Murad'ın tekrar cülusu sırasında Fâtih hakkında muğfilâne muamele etmesidir. İhtimâl ki Paşa'nın bu hususta mesaîsi Sultân Mehmed'in pek genç olmasından dolayı, II. Murad'ın tekrar tahta çıkması hususunda düşündüğü faydaya dayanmaktadır; lâkin yeni padişah artık kendisine emniyet edemiyor ve geçmişteki muameleyi unutamıyordu. Yoksa Bizanslıların Paşa'ya balıklar içinde altın göndermesi efsâne kabilinden görüldüğü gibi, No-taras'ın ihbarları da mevsuk addolunamaz. Osmanlı Devletinin en büyük rütbesini taşıyan Halîl Paşa'nın, canı dudağında olan Bizans hükûmetine hâmî olmasına nasıl inanılabilir? Paşa'nın kendisi itham ediliyorsa, etrafı neden habs olundu? Fakat Fâtih yine nisbeten âdildir ki, bunları salıvermiştir. İdamının kırk gün sonraya bırakılması, Edirne'de halkın efkârının anlaşılması mütâlâasından neş'et etse gerektir.

(M.l. 2) îstroviç yahut îstroviça Sa'dü'd-dîn'de -Neşri gibi- Sivrice Hisar'dır (c. 2, s. 449). Hammer'in 34 no. lu dipnotunda Onul dediği kale Sa'dü'd-dîn'de <s. 449) Amûle Hisan'dır.

(Mî. 3) Çırpıcı, çuka vesâireyi basan san'at erbabı! «Çırpıcı Çayırının ne demek olduğu bu mânâdan anlaşılır. «Savetiers» lûgatine istinaden «kundura eskicileri» diye tercüme olunmuş ise de, ale'l-ıtlak ayakkabı îmâl edenler olmak lâzım gelir.

(Mî. 4) Novoperdabi Sa'dü'd-dîn'de «Novaberda» imlâsıyla zabtedilmiş-tir, ve eskiden II. Murad tarafından ele geçirildiğinde «Feth-i Şedâd-ger-i

⁴³² Hammer, (Baron Joseph Von Hammer Purgstall), Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Neşriyat: 1/629-640

hısn-i Novaberdera» unvân-i manzûmiyle vezne getirilmiştir.

(M.î. 5) Truva (Troie) Küçük Asya'nın kuzeybatısında bulunan ve şimdi Biga sancağından (Çanakkale ili mülhakatından) ibaret olan Truva kıt'asının merkezi ve Truva devletinin başkenti. Sonraları, Beşyeye köyünün on km. doğusunda ve Kal'a-i Sultânîye'-nin 40 km. güneybatısında Hisarcık karyesinde (Eski İstanbul) Almanyalı Dr. Şeliman tarafından keşf olunmuştur. Kaamusü'l-A'lâm, Ş. Sâmî.

(Mî. 6) Ferecik kadısı dergâh-i pâdişâhiye gelerek «İpsala ve Fere halkı Aynözlılardan bîzâr kaldılar; üserâ onlara ilticâ ediyor; bedelini almadıkça geri virmiyorlar; Pâdişâhın hâssı olan tuzlaya da taarruz ediyorlar» yolunda şikâyet etti. «Çâresine bakanız» cevabıyla îade edildi. Müteakiben hâss Yûnus'u çağırıp kendisi de berren Aynoz fethine gideceğini beyân ile Yûnus'un on parçaya (kadırğa) azab doldurarak -mahall-i teveccühini kimseye haber virmeksizin- o tarafa gitmesini emr eyledi. «Yûnus Beğ hût-girdâr-i keştîye yûnus-var girüp Aynoz'a gitdi. Müteakiben Padişâhın sancakları Aynozda görindi. Aynoz beği kal'ayı teslim mecbur oldu; Yûnus Beğ emr-i pâdişâhî ile giderek Taşoz'ı da aldı. Ba'zı târihlerün rivayetine göre Aynoz beği Semâdirek'e kaç di; Aynoz'un teshirinden sonra Edirne'ye avdet-i hümayûnda bir sâhibetül-cemâl kızını hedâyâ ile takdim ederek kendisine Zihne tımarı virilmiş ise de yolda muhafızlarını iğfal ve îdâm ile «Frenk canibine» kaçdı. (Sa'dü'd-dîn'den telhis, c. 1, s. 451. Sa'dü'd-dîn bu vekayî'nin târihini tâyin etmiyorsa da, ilk Sırbistan seferinin hitâmından ve Mahmûd Paşa'nın vezîr-i âzam-lık makamına tâyininden hemen sonra yazar. Hammer ise No-voberda, Midilli seferlerinden sonra gösterir.

(M.t. 7) Belgrad'da son muharebe günü için Hammer'in ihtiyar ettiği 22 Temmuz 1456 tarihi 18 Şa'bân 8600 hicrî târihine tesadûf eder. Sâ'dü'd-dîn ve diğerleri ayn ve yıl tâyin etmiyorlarsa da, seferin sittin ve semâne mi'e (860) baharında başladığı Sa'dü'd-dîn'de dahî zikredilmiştir. Sa'dü'd-dîn'in rivayetine göre Karaca Paşa Tuna'nın öte yakasına geçip de Belgrad ile Kral arasına hâil olmak üzere ruhsat istemişse de, paşanın bu mâhirâne tedbîri muhaliflerin itirazlarıyla reddedilerek doğrudan doğruya Belgrad üzerine hücum olunmuştur. Bu kötü hareketin neticesi ise Ka-raca'yı zâyî etti. Son muharebe günü Fâtih, üzerine hücum eden «Ehrimen-peyker» düşmanın başına o kadar şiddetle kılıç vurmuştur ki, Sa'dü'd-dîn'in manzum tâbirine göre «Nây-i halkumine dek oldu iki pare seri!» (Nây-i halkum: Boğaz, gırtlak). Sa'dü'd-dön, Belgram muvaffakiyetsizliğini (İstanbul matbuu, c. 1., s. 454-460) tefsîl eder.

(M.İ. 8) «Mücevvid ve hafızlar tertîl-i Kur'ân itdiler ve na't-i şerif okudılar. Kiraat olınan âyât-i kerîmeye ve ulûm-i akliyyeye müteallik mebâhis cereyan itdi. Halviyâtdan her mollamın hissesi önine konularak sonra hanelerine götürüldü.» Sa'dü'd-dîn'den hülâsa, c. 1., s. 462. Fâtih, Belgrad muvaffakiyetsizliğinin ehemmiyeti olmadığını göstermek için tam bir ay süren bu düğüne i'ti-nâ ediyordu. Düğünde dahî ulemânın sohbetleriyle vakit geçirmesi Pâdişah'ın ilme ne kadar muhabbeti olduğunu gösterir.

(M.İ. 9) İkinci gün meşâyîh davet olunarak zıkr ve tevhîd olındı. «kelimât-i zevkıyye ve musâhabât-i şevkıyyelerinden» pâdişâh mün-şirah oldu. (Sa'dü'd-dîn, kezâlik).

(M.İ. 10) Üçüncü gün mülûk ve ümerâya ve sipâha ziyafet virilerek silâhşörlere hüneler arz itdiler. At koşusu icra olınarak öndüller virildi; kemân-keşler na'ller ve pulad levhalar deldiler; tîz-en-dâzlar at koşar iken yüksek sırtlara dikilmiş altunlu maşraba-lara nişan alarak bunlar mükâfâten uranlara virildi. Dördüncü gün fukara, erâmil, eytâm, umûm halk it'âm olındı. Düğün bir ay sürdi. Sonra iki şehzade mansıplarına gitdiler. Sa'dü'd-dîn'den telhis, s. 462-463. Sûr-i Hitân-i Bâyezîd, der Edirne, 861, Takvî-mü't-Tevârîh.

Kâtib Çelebi 862*de «Zuhûr-i Yeni Dünyâ bi-mübâşeret-i Kolon (Kolomb)-i Efrencî ez taraf-i Ispaniye» diye kayd eder.

(Mİ. 11) Metnin burasmdaki «emlâk vergisi» «arazî vergisi» olacaktır. Çift başına iblâğ olunduğu mikdâr, Sa'dü'd-dîn'e nazaran 23 değil, 33'dür:» Resm-i çift yigirmi iki iken 33 kılındı.»

(M.İ. 12) Cem'in doğum târihi 27 Safer 864, cumaertesi gecesi.

(M.İ. 13) Yunan'ın istiklâli, o vakit Avrupa'nın durumu yanlış takdir etmesi neticesidir. Lord Aberdinin 1854 târihinde parlamentoda verdiği nutukta hakikat i'tirâf olunmuştur. (Cevdet Târihi, c. 12, s. 285). İstiklâlin kazanılmasında Navarin dahî unutulmamalıdır. Maamafih bunlar mâziye âid ve Osmanlılarca ahvâl-i haziranın kabulü tabîi olarak, istikbâle âid menfaatler ise Osmanlı devleti ile Yunan devletinin musâfât-i kâmilelerinde ve hattâ ittifakın-dadif.

Ondördüncü Kitap

(Mİ. 1)' «İşbu Koyunlu Hisar, Kara Hisar-i Şarkî sancağında olup el-hâleti-hâzihi Koyla Hisar (Kavile Hisar?) denilen mahal olarak

o zamanlar livâ-i mezkûrun merkezi imiş.» Haberci Sahih, Fâtih Devri, s. 78, haşiye.

(M.İ. 2) Uzun Hasan «Validesi Sara Hâtunı Çemişkezek hâkimi Kürd

Şeyh Hasan ile mu'teber beğleriyle» gönderdi. Sa'dü'd-dîn, c. 1, s. 479. (Hammer Şeyh Hüseyin yazmıştı). Pâdişâhın Sara'ya «ana» dediği Sa'dü'd-dîn'in «mâder diyü hitâb buyurmağıla» sözünden dahî anlaşılır, s. 480. Haber-i Sahîh «Şâh-ana» diyor, s. 182. Padişahın Kürd beğine «baba» demesini türkçe me'hazlarımız-da göremedik. Sara, pâdişâh anası îdi; Çemişkezek beği onun kadar hürmet bulamazdı. Sa'dü'd-dîn'in ifâdesine göre Sara Hatun ağlayarak pâdişâhı açındırıp sulhe imâle etmiştir; diğer taraftan Uzun Hasan «Mahmûd Paşa'ya dahî «nihânî darâat-nâme gönderüp istid'â-yi şefa'at itmişti.» Sa'dü'd-dîn, s. 479.

(M.î. 3) Fâtih ile Sara Hâtûnun konuşmaları:

«- Şâh oğlum, Trabzon kal'ası bu kadar zahmete, kendinü-zi yormağa değer mi? Husûsiyle buralarda kaht var; askere za-hîre, hayvanata ulaf bulunamıyor...»

«- Şâh ana, elümüzdeki seyf-i islâm ile dâima cihâda me'-mûruz. Zahmetsiz muzafferiyet olmaz; bu kadarcık yorgunluk bizi vazîfemüzden girü bırakmaz.» Haber-i Sahîhden telhis, 182-183.

Sara Hâtun'un -alâka-i musâharet-i takarrübî ile (yâni Trabzon imparatorlarının Uzun Hasan ailesine kız vermelerinden dolayı)- kelâmı garaz-âlûd idi. Sa'dü'd-dîn 481. Hoca, Erzincan ile Trabzon arasında vâkî' olup, pâdişâhın büyük zahmetle geçtiği dağı «Bulgar Dağı» diye isimlendiriyor ve «ne hutût-ı şîâ'îye-i rîsmânî ile rif ati mikdânın ölçmek müyesser, ve ne rub'-i dâire ve usturlab ile almak mutasavverdür» diye tasvir ederek (buraya sâdece mealini aldığımız) şu beyitleri ilâve eder: «Akıl almayacak kadar dolambaçlı yollar! Âlemin hâkimi ve kuş diline dahî vâkıf olan Süleyman Peygamber bile oradan geçmek için tercümana muhtâc olurdu. (Sara'ya telmîh'te bulunuyor). Kuv-ve-i vahime düşerek kalkarak kaçır; bu dağa gidersen kendini zayı etmiş olursun. Akıl ondan korkar ve titrer; bu dağdan haber vermek istersen aklını verirsin!»

Anlaşılan, Zigana Dağı olacaktır. Altıyüz metre yüksekliğine kadar çam ormanları bulunur ki, gittikçe harâb olmasa ağlanacak ahvâldendir. 600 m/nin geçildiği, çam ağaçlarının düz bir hat üzerinde tükenmiş olmasından anlaşılır. Zigana'nın yol üzerindeki en yüksek tepeleri 1200 m.'yi geçer. Şose varsa da ha-rabca ve meyli ziyâdedir. Kışın geçilemediği zamanlar olur. Mütercim (M. Ata Bey) haylî zahmetle teşrîn-i sâni-i efrencînin 23'ünde geçmiştir. (1330 Hicrî'de).

(M.î. 4) Trabzon İmparatoru ordu-yi hümâyûnda Sara Hâtun'dan müsâheret hasebiyle şefa'at isteyerek, o da ricada bulunacak olmuştaysa da, Fâtih

sükût ile geçiştirdi. Sinop'taki donanma Trabzon önüne gelince imparator* da tahammüle takat kalmadı. Sa'd 'd-dîn, c. 1, s. 481.

(M. . 5) Kapitülasyonların ilki bu olacaktır.

(M. . 6) tşbu «Onbinler» şehzade Keyhusrev'in Kleark (Clearch) nâmında bir Ispartah ma'rifetiyle Yunanistan'da serseri takımından yazdırdığı muavin kuvvetlerdir ki, İran  zerine sevk olundukları hâlde Ksenofon kumandasında ric'ate mecbur olmuşlardı.

(M. . 7) Kostantiniyye eski büyük sarayı, şehrin birinci tepesi üzerinde k in idi. şşbu birinci tepe Atmeydanı, Sultân Ahmed, Ayasofya c mileriyle Topkapı sarayını içine alan mahaldir. Eski Saray'ın muhiti 300.000 m2 idi. Lâtince ve Fransızca «Triclinium» denilen meşhur d airesinde İmparator, devlet büyüklerini kabul eder ve İmparatorieler burada t c giyerlerdi. İmparatorun sekiz köşeli (Octagone) salonu ile «Kiton»un «Triclinium» ile bağlantısı vardı. Ondokuz yataklı Triclinium denilen salonda dahî İmparator ve ondokuz davetlisi -Romalılarda olduğu gibi- yataklarına uzanmış oldukları hâlde yemek yerlerdi. Saray «Oaton, Sigma, Monothyrion, Pentacubilicium» n mlarındaki binalarla daha birçok eserleri içine alırdı. şşbu büyük saray, milâdî XII. asırdan ve belki daha önceden beri harâb olmuş ve Osmanlılar ondan eser bulmamışlardır. Bizans1 İmparatorları eski Büyük Saray'ın tezyinat ve enkazının ekserisini Bukaleon (Boucouleon) ve Bla-kern (Blaquernes) saraylarında kullanmışlardır. Tafsil t almak isteyenlere -bu zeyle me'haz olan- Anjelo Zanetti (Angelo Za-notti)'nin Autour des mures de Constantinople ( stanbul Surları Etrafında), Paris, 1911, adlı eseri tavsiye olunur. Buna dâir Avrupa lisanlarındaki eski eserlerden ve bilhassa Dr. Mordtmann'ın kitabından dahî mezkûr eserde istifâde edilmiştir. Zanotti'nin eseri adı geçen müelliflerin eserlerinde ve mahallerinde tedk -kat için rehber ittihaz olunabilir.

(M. . 8) Burada bahis mevzuu olan Yeni Saray, Topkapı Saray-i H m -y nu'dur. F t h, K stantiniyye'yi fethinde, şimdiki Harbiye Ne-z reti'nin (bugün  stanbul Üniversitesi Merkez Binası) bulunduğu mahalde bir saray bina ettirmişti. Bunun «Eski Saray» nâmı zamanımıza kadar gelmiştir.  stanbul kalesinin «Topkapu» isminde olan iki kapısından biri Sarayburnu sahilinde ve diğeri kara tarafında idi. Osmanlıların ilk dâhil oldukları «Topkapı» kara tarafmdakidir ki, hâlâ o isimle mevcuttur. F t h'in deniz tarafındaki kapının civarında sonraları inşâ ettirdiği Topkapı Sarayı,  tekinin «Eski Saray», «Sar y-i At k-i  mire» isimlerine mukabil, «Yeni Saray», «Sar y-i Ced d-i  mire» ismini almıştır. Bugün Hirka-i Saadet Dâiresi,

Darbhâne, Müzehâne, birçok binalar bunun muhiti dâiresindedir. Ayasofya tarafındaki Bâb-î Hü-mâyûn'un, -ki alaylarda ve teşrifat merasimlerinde girilip çıkılan saltanat kapısıdır- üstünde bir dâire içinde hatt-ı müsennâ ile -yânî Mısır Çarşısı'nda görülen çifte vav gibi- aşağıdaki «Besmele» ve âyât-i kerîme yazılıdır:

«Bismi'Uahî'r-rahmâni'r-rahîm. İnnel-müttakîyne fî -cennâ-tin ve uyun. Üdhulûhâ bi-selâmin âminin. Ve ne-za'nâ mâ fî sü-dûrihim min gillin ihvânen alâ sürürin mütekaabilîn. Lâ yemes-sühüm fihâ nasabûn ve mâhûm minhâ bi-muhrecîn.» (Sûretü'l-Hicr.)

Bundan sonra dört satır görülüyor. Altında yine bir dâire içinde Sultân Mahmûd Hân-i Sâni'nin bir tuğrası ve tuğranın yukarıdaki keşideleri hizasında «Adlî 230» ve altında «Ketebe-hu Rakım» yazılıdır.

(Saray hakkında tafsilât için TOEM'nda Abdurrahman Şeref Beğ'in makalelerine ve son zamanlarda çıkan neşriyata bakılmalıdır.)

Onbeşinci Kitap

(M.l. 1) Notlar ve Açıklamalar, Onsekizinci Kitap, Not: 24'de de yazıldığı gibi, Hammer'in Fâtih şehzade iken yazdığını söylediği bâzı muharrerât ilk saltanatı zamanındadır. Şehzade Sultân Mustafâ'ya yazılan berât, unvan ve üslûbuna nazaran Dîvân-i Hümayûn kaleminden yazılmış olacak ise de, Fâtih'in emir ve ta'-rifiyle tastîr olunduğunda şüphe olamayacağı gibi, bâzı ibareleri Sultân II. Mehmed'in lisanından sâdır olduğu veçhile, belki padişahın kalemile yazılmış olabilir. (Fermanda dercedilen (nûr-i hadîka veya) «Nevr-hadîka» terkibindeki «nevr» (nûr) kelimesinin ağaç ve nebat çiçeği mânâsına olacağı -işbu tercüme-yi nazar-i mütalâalarından imrâr buyurmaları bâis-i şeref olan- bir zât-i âlînin ihtarı üzerine, Terceme-i K a anı us'a müracaatla tahkik olunduğu, Onbeşinci Kitap'ın 16 numaralı dipnotunun bir fıkrasının tashîhen beyân olunur.)

(M.t. 2) «Rebî'ül-evvel'in ondördü vâki' olan şenbe günü» aslından aynen alınmıştı. Hammer, bunun salı olmak iktizâ edeceğini beyân edi-

yorsa da, Islâh'üt-Takvîm'e nazaran 887 senesi -Hammer'in pazar demesine muhalif olarak- pazartesi ile başladığı ve Rebî'ül-evvel'in ilk günü perşenbeye tesadüf edeceği cihetle, Rebî'ül-evvel'in 14'ü çarşamba olur (takvim ile tekmîl-i sülüseyn ve rû'-yet ihtilâfı olmadığı halde). Şu hâlde «şenbe» kelimesinden «çi-hâr» sukut etmiş olacaktır. 14 Rebî'ül-evvel 887: 19 Ağustos 1472 çarşamba.

(M.î. 3) Uzun Hasan'ın bu mektubu -ki Hammer Fâtih'e değil, Karaman oğlu Mehmed Beğ'e yazdığını beyân eder- Akkoyunlu Hükümdarının

satvetinin derecesini göstermiştir. Mektubun son fıkraları, Karamanoğlu'na yazıldığı isbat eder. Unvanında «Ni-zâmü'd-devle Sultân Mehmed» denilmesinden maksad Karaman-oğlu olacaktır.

(Mî. 4) Onbeşinci Kitap, 51 no.lu dipnotta, ve Onsekizinci Kitap, Notlar ve Açıklamalar, Not: 24*'de Fâtih'in ilk saltanatında olduğu açıklanmıştı. 51 no. lu dipnotta geçen «Cihânşâh'm, hâl-i şebâbında...» ibaresinin doğrusu «Cihânşâh'ın Fâtihin hâl-i şebâbında...» olacaktır.

(M.î. 5) Onsekizinci Kitap, Not: 24'deki 198 ve 199 numaralı mektuplar Şahruh'un oğlu Baysungur tarafından.

(M.î. 6) Fâtih'in Uzun Hasan'a mektubunun dahî «Şevvâl-i mübârekede... Fettâh-i zül-mennan destûriyle leşker-i mansûrum birle kal'a-i Karahisâr'un üzerine varırın» gibi ibareleri Pâdişâhın aynen söz vleri veyâhud yazısı olacağı şüphesizdir.

(M.î. 7) Şehzade Cem'e Hüseyin Baykara'ya, Osmanlı memleketlerine Otlukbelî muzafferîyeti tebşîr-nâmeleri Feridun'un İstanbul basımından 276-279 sahîfelerinde münderiçtir. Onsekizinci kitaba âit 24 no. lu Not'da gösterilmiştir. Kastamoni Vâlîsi Şehzade Cem'e olan mektubda muzafferiyetin «ol mâh-i rebî'in nısfın-dan çehâr-şenbe günü» vuku bulduğu ve târih-i sâli «Ve yansu-reke Allâhu nasran azizen» âyeti ile târihlenmiş olduğu mezkûrdur. Rebî'ül-evvel'in son yansının ilk çarşambası Onbeşinci Kitap, Not: 16'da yapılan hesaba muvafıktır ki, maksad bu olacağı Sa'dü'd-dîn'in ifâdesinden çıkarılabilir. Şehzadeye mektup Türkçe, Hüseyin Baykara'ya farsçadır. Lâkin Feridun'un «Me-mâlik-i Mahrûseye» dediği fetih-nâme dahî farsçadır ki, bunun farsça olması emsaline muhaliftir. Bundan dolayı bu.da diğeri bir Asya hükûmetine olmalıdır.

(M.î. 8)' Şehzade Sultân Mustafâ Mahmûd Paşa'yı sevmezdi. Şehzadenin irtihâlinde Mahmûd Paşa, inzivâ-gâhmdan (şimdi Bulgaristan'da Uzunca-ova HâskÖyü ki havası gayet güzeldir; koleradan ma-

sûn olmakla ma'rufdur. Fî'1-hakîka 82 kolerası o civara geldiği halde Hasköy'e girmemiştir. Mahmûd Paşa'nın orada dahî vakıfları vardı) ta'ziyye için İstanbul'a geldi. Hasımları yine ve-zîr-i âzam olmasından korkuyorlardı. Şehzade ile husûmetini, Paşa'nın şimdi sevindiğini söylediler. Hanesine gönderilen bir casus, Mahmûd Paşa'nın satranç oynamakta olduğunu haber verdi. Onyedî gün Yedikule'de habs olunduktan sonra (Metnin dipnotunda işaret olunduğu veçhile) 879 Rebî'ül-âhîrinin 3'ünde idam olundu. Nâmına yazılmış kitaplar, hasenat ve hayratı, ezcümle, «Mahmûd Paşa Cami ve Medresesi» maârifperverliğine, ulüvv-i himmetine delildir. Kendisi de

ashâb-i maârifdendir. Sa'dü'd-dîn'den hülâsa, c. 1, s. 553. Vefatına söylenilen (Târîh-i Tayyâr-zâde, c. 2, s. 8) târih, asrın hürriyet fikirlerine delildir: (878). NOT: «Târîh-i bidâ» terkibinden «Bir târih zuhur itdi» mânâ-sıyla -uzak bir ihtimâl ise de-- ta'miye muhtemeldir, bu takdirdö 879 olur.

Onaltıncı Kitap

(Mî. 1) «Üsküdar», «İsgûdâr», «Eskidâr» şekillerinde olmak üzere üç türlü okunabilirse de, meşhuru «Üsküdar»dır. Kâf-i fârisî ile, yâni tsgüdâr olursa, menzil-hâne'ye derler, menzil atına dahî derler, ve her merhalede birbirine elden ele ulaştırılması sür'ati icâbet-tiren pâdişâh hükümleri vesâir mektupları ulaştırmak için vaz' ve tâyin olunan piyadelere ve ulaklara dahî derler. Ve ulakların mektup koydukları keseye, haritaya dahî denir. Türkçeden çö-rezin (çevrezen) tâbir ederler. (Burhân-i Kaati', Bulak basımı, 1268). Harita, içine kâğıd konulacak zarftır. Çevrezen, bunun harita mânâsında tercümesi olmalıdır.

(M.Î. 2) 27 Temmuz 1478: 26 Rebi'ül-âhir 883.

Onyedinci Kitap

(Mî. 1) «Ko disünler Şâh Budağın bağı var» darb-i meseli, işbu Budak Beğ'den kalmış olsa gerekdir. «Bağ» kelimesinden dolayı «dağ» ve «şâh» da tevriye'yi mutazammındır. Anlaşılan, Şâh Budağın Maraş'daki bağı pek de güzel bir bahçe değildi. Darb-ı mesel, «Şâh Budağın bağı var diyecekler ya! Bu kadarı kâfi» mânâsından söylenir. «Çığır Kâraca-oğlan çığır, / Taş yerinde ağır» darb-i meselindeki Türkmen şjâir-i bülend-sadâsı da Maraş taraflarından olsa gerektir. Zülkadiriyyeliler'e, Maraş'ın ulemâsına, şuârâ kalkışacak bir halde bırakılmasına nazaran,. devletin asıl kurucusu -şümüllü kanun! te'sisler ortaya koyan ve eski hanedanların kaldırılmasıyla mülkî vahdetini te'mîn eden- Fâtih'tir. Bosna Kralı da bu siyâset muktezâsıyla idam edilmiştir. O zamanın hükmüne göre Bosna Kralı başka bir tarafta daha iyi bir muamele mi görecekti?... Endelüs hâileleri o vakitler olunuyordu.

(Kanun-i Mehmedi'nin türkçe nüshası henüz elde değildir. (TOEM. İlâveleri, 1943'de neşredilmiştir. Hazırlayan) Şehzadelerin eyâlete çıkarılması kaidesi -ki Fâtih'ten sonra haylî zaman bakî idi- mer'î oldukça cülûsda kardeşlerin idamından büyük mahzurlar çıkacağından, Fâtih'in bunu kaide ittihaz etmesi uzak ihtimâl değildir. Sultânların erkek çocuklarının öldürülmesi rivayeti Târîh-i Cevdet'de tenkîd olunmuştur.)

Onsefcizinci Kitap

(M.l. 1) Hadîs-i şerif «Kostantiniyye elbette ve elbette fetholunacaktır.

Onun emîri ne güzel emîr ve o asker ne güzel askerdir» meâlin-dedir. İşbu hadîs-i şerif İmâm Süyûtî'nin Câmî-i Sağîr'inde, İmam Ahmed'in Müsned'nden, ve Hâkim'in Müstedrik'inden nakl olunmuştur. Bişr-i Ganevî (R.A;) Fahr-i Alem'e îsâl eder. Feth-i Kostantiniyye, İmâm-zâde Es'ad Efendi, İstanbul basımı, 1285. (Diğer hadîsler, «Azîz-i Mısır'a» ve «İran Şahma» yazılan fetihnamelerin metinlerindedir.)

(M.İ. 2)' Müderrislerin şimdiki derece-i i'tibârîsinde «İbtidâ-yi Altmışlı», «Hareket-i Altmışlı» tabirleri, bunların vaktiyle yevmi altmış akçe vazife almalarından kaldığı anlaşılır.

(Mİ. 3): Fâtih'in ilmî terakkilere vukuf ve himmeti ve o zaman Asya'daki maârifperver hükümdarlarla münâsebeti ma'lûm ise de, bunlarla muharebe evrak-i mevcudesi -mukaddema beyân olunduğu üzere- hep ilk saltanatı zamanında olup, cülusundan evvel değildir.

(M.İ. 4)' Ak-Şemsü'd-dîn-zâde Hamdullah Hamdî'nin Yûsuf ve Züleyhâ'sı mânâ itibariyle Câmî'nin eserine tercih olunabilir. Şu kadar ki, Câmî'nin eseri farsçanın tekemmülünden sonraya tesadüf etmiş olduğu halde, Hamdî'nin zamanında Osmanlı lisanı henüz takarrür etmemişti. Binâenaleyh şîvesi bize bâzan garîb görünür. Hamdullah Hamdî, Yûsuf ve Züleyhâ'yı yazıp satar, onunla geçinirdi, tesadüf edilen yazma nüshalar nâzımın hattıyla zuhur etmek ihtimâli vardır. İktitâf, tab-i nevîn, kısım: 1, bir na't-i şerif alınmıştır.

Ondokuzuncu Kitap

(Mİ. 1)' Münşeât-i Feridun'da (İstanbul basımı, c. 1, s. 284-287) Şehzade Cem'in Sultân Bâyezîd'e iki mektubu ve Pâdişâh'ın iki cevâbı mûnderiçtir. Birinci mektupta Şehzade, Büyük kardeşinden atıfet dilemektedir. Mektup farsçadır, bunun türkçe cevâbının meali şudur:

«Adamınız ile mektup göndermişsiniz. Daha önce gönderdiğimiz mektuba münâsip bir cevap verilmeyip, memleket istid'a olunmuştu. Evvelce bildirildiği üzere bu mümkün değildir. Bir mahalde feragati ihtiyar ediniz. Elbette sizi ecnebilere muhtâc etmeyiz. Bu surete razı iseniz bir adam gönderiniz.»

Bu mektupların târihi yoksa da, Şehzâde'nin Mısır taraflarında veyâhud mağlûbiyetden sonra henüz meâlik-i Osmâniy-yede iken yazdığı cevâbdan anlaşılır. Çünkü ikinci muharebeden de açıkça anlaşılmış olacağı üzere, sonraları «ihtiyar-i feragat» edebilmesi kaabil değil idi.

Şehzâde'nin ikinci mektubunda -ki Rodos'tan gönderildiği Münşeât'da işaret olunmuştur- yine yardım talebinde bulunulmuş ve cevâbında eğer

kendisini «Efrenç elinden tahlîs edebilecek olursa» evvelce tâî'n olunan yıllığın gönderileceği bildirilmiştir. Mektub ve cevâbı farsçadır.

(M.Î. 2) Blanşefor, Sa'dü'd-dîn'de Rodos beğinin «akaribinden beğler be-ğisi olan Biyanke Fort»dur. Sa'dü'd-dîn Rodos beğine Mağal Mas-tori der ki, «Üstâd-i Âzam» m rumcası Magalo Mastori'dir.

(M.Î. 3)' Sa'dü'd-dîn, Cem'in Papa ile mülakatını şu telhis veçhile yazar: (Papa) «murassa konmasın» başına koymuş, parmaklarına ağır yüzükler geçirmiş idi. Beğlerinin kimisi oturuyor, kimisi ayakta duruyordu. Fransa, İspanya, Portakal, Ceneviz, Venedik, Alman, Engürüs, Leh, Çeh, Rus elçileri hâzır idi. Sultân Cem maiy-yeti ile girdi; Papa görünce ayağa kalktı. Şehzâde'nin boynunu iki tarafından öptü. Üç gün sonra yalnızca davet eyledi. Buralara gelmekten maksadını Şehzâde'den sordu. Cem «Ben Rûm-iline geçmek için Rodoslular'dan ahd almıştım, sözlerinde durmadılar; yedi yıldır beni habs ettiler» dedi. Papa, Şehzâde'nin valide ve evlâdına iştîyakından dolayı ağladığını görerek kendisi de ağladıktan sonra Cem'i Engürüs canibine gitmeğe teşvik ve muahharan EngürüsMen elçi gelmesi üzerine teşviki tekrar etti. Şehzade «Ben Engürüs'e gitsem ulemâ-yi İslâm katlime fetva verirler. Dînimi Osman memleketi değil, cihan saltanatına vermem» dedi. Papa bu ısrar üzerine yüzünü çevirip kendi lisâmınca münasebetsiz sözler söyledi. Şehzade Frenkçe öğrenmişti; «Size gelen daha ziyâde hakarete müstehaktır» dedi. Papa «Sizin hayrınıza dâir sözümüzü reddettiğiniz için bî-ihyâr sâdir oldu» diyerek i'tizâr eyledi. C. 2, s. 33-34.

(MÎ. 4) Sa'dü'd-dîn'in rivayetine göre Rodoslular Cem'i ellerinden bırakmak istemediklerinden Fransa vükelâsına rüşvet vererek Şeh-zâde'nin istenilmesine mâni olurlar imiş. Fransa Kralı Cem'i görmek istedikçe «Sizinle görüşmek istemez» cevâbı verildiği gibi,-Şehzâde'ye dahî «Fransa Kralı memleketine Türk ayağı bastığına razı değil» denilir imiş. Fakat, Kral'ın Cem ile mülakat eden bir «kapudân»ı niçin Paris'e gelip de görmediğini Şehzâde'ye suâl etmesi üzerine Cem kendisine söylenilen sözleri nakletmiş. Şehzade Papa'nın kendisine verdiği iki yorgadan birini bu zâta, «ka-pudan»a hediye eylemiş. Fransa Kralı bu hayvanı görerek nereden aldığını sormasına binâen, kapudan Şehzâde'nin evsâfım haber vermiş... Fransa Kralı Şehzâde'ye gıyabında muhabbet etmekle beraber Osmanlı memleketlerine taaddî azminde bulunduğundan Roma'ya azimetle muharebesi, Şehzâde'yi ele geçirmek maksadından kaynaklanıyormuş, c. 1., s. 36, 37. («Kapudân», yâni kumandanlarından)'.
(M.I. 5) Sa'dü'd-dîn, Papa'nın Poliya beğini de zehirlediği hakkında

Fransa Krah'na bir haber verildiğini yazar. c. 1, s. 30. Görülüyor ki, Hoca Avrupa'nın ahvâl-i târihiyyesine de vâkıf idi.

(M.I 6) Şehzade merhumun «AUahu yensuri's-sultân Cem!» diyen tûtîsi (papağanı) «Allahu yerhamü's-sultân Cem» diyerek bâb-i saadet erdi. Sa'dü'd-dîn, c. 2, s. 50.

Cem'in Avrupa'da bulunuşu Osmanlılar'm hatt-i istilâsına azîm bir mania teşkîl ettiği derkâr ise de, zehirlenerek Öldürülmesinin o yolda tefsiri yakışmazdı.

(M.Î. 7) Cem'in berberi Mustafa, Koca Mustafa Paşa'dır. Hadîkatü'l-Ce-vâmî\ Koca Mustafa Paşa Câmi'i İstanbul'da iki ve ikisi de kiliseden çevirme olduğunu beyân ile, haylî tafsîlât verdikten sonra bânîsi hakkında şu telhis olunan malûmatı veriyor (c. 1, s. 161-166):

«Efrençîyül-asıldır. Devr-i Bâyezîd'de saray gulâmlarından iken baş tirâş etmekde mahareti olduğundan Şehzade Cem'in i'dâmına müteahhid olup alâ-rivâyetin kapucı-başı olduktan sonra «rûyini mûydan ârî iderek hey'et-i efrençî» üzere daramaya (Romaya olacak) gitdi ve Şehzâde'nin hizmetine girdi. Lisân-i Efrenç'e dahî vâkıf idi. Az müddetde ser-terâşlık hizmetine nail olarak şehzâde'yi zehirli ustura ile tirâş etti. Müteakiben kaçıp İstanbul'a geldi. İhbâr-i hâl itdiği sırada Şehzâde'nin vefatı haberi de Efrenç tarafından vâsıl oldu. Sonra Rûm-ili eyâletine, daha sonra vezîr-i âzamlığa tâ'yîn olundu. Cûlûs-i Selim Hânî'de Şehzade Ahmed'i iltizâm etmiş bulunduğu için cinâyet-i sabıkası da buna munzam olarak Bursa'da i'dâm olundu. Mezarı Bur-sa'da Mevlevî-hâne mukabilindedir.»

Meşhur olan Koca Mustafa Paşa Câmi'inde Şeyhu'l-ıslâm Efdâl-zâde Seyyid Hamîdü*d-dîn Efendi'nin târihinde «Mustafâ, zü'1-menâkıbî'l-â'lâ» denibnekle gâliben -irâde-i müfâd-i ma'kûs tarikiyle- Şehzade Cem'in berberliğine işaret edilmiş olsa gerektir.

(Mİ. 8) Cem'in Fransa hakkındaki nazmı Duk Dö Savua ile görüşdüğü zamanın ahvâlini musavver:

«Câm-ı Cem nûş eyle, ey Cem, bu Frengistân'dur Her kulun başına yazılan gelir, devrândür.»

matla'ındaki kasidesi olacaktır. Haber-i Sahîh'in «Sergüzeşt-i Cem» kısmında dahî dercedilmiştir. Pek meşhur olduğu için nakline hacet görülmedi.

Notlar ve Açıklamalarda Mütercim'in İlâveleri

(Mİ. 1) (14. Kitap, Not: 20): Sultân Mehmed'in insanları ikiye biçmekten mütelezviz olduğu hakkındaki rivayetten Kont Daro şüphe ettiği gibi, biz de

bunu külliye reddederiz. Sefer ve hazarda ulemânın mübâhaseleri ile mahzûz olan bir pâdişâh bu türlü vahşetlerin temaşasına tahammül edemez. Bu hususta Hammer'in belirsiz bir muharriri (Autore incerto) şâhid göstermesi garîb ve iddianın aksini tefyîd eder. Fâtih'in böyle insanları ikiye bölmek merakı Belgrad muharebesinde üzerine yürüyen bir hasmın başını darbe-i tığ-i hayderâne ile boğazına kadar iki parça etmiş olmasından münteşir olsa gerektir.

(Mî. 2) (15. Kitap, Not: 3): Kara-Koyunlu ailesi reisinin, yâni Cihân-şâh'ın Fâtih'e mektubunda Uzun Hasan «Hasan Akkoyunlu» kısa tabiriyle yâd olunduğu gibi, zahir ve bâtını birbirine uymaz, ahd ü misâkım nakz eder olmasından şikâyet olunmuştu.

(Mî. 3) (15. Kitap, Not: 8): Fâtih'in rüyası hakkında Sa'dü'd-dîn'in Özet olarak ifadesi şudur: Uzun Hasan güreşçi kıyafetiyle görünmüş. Padişah da soyunup güreşçi rubası giymiş. Güreşmeye başlamışlar. Uzun Hasan Fâtih'i diz üstüne düşürmüş. Pâdişâh ise tırnaklarıyla Uzun Hasan'ın ciğerini çıkarıp bir parçasını kopararak yere atmış. Fazilet sahiplerinden biri galebenin nihayet Osmanlılarda kalacağını ta'bir ile beraber, kendisi Kur'ân'dan «Yansu-reke Allahu nasran azîza» âyet-i kerîmesi zuhur ettiğini, âyet-i kerîmenin 878 târihini gösterdiğini, ve «kâf-ı hitâb» Hazret-i Pey-gamber'e işaret olup, nâm-ı pâdişâhı dahî «Muhammed» olmağ-la nusratın bu tarafta olacağına delâlet eylediğini söylemiştir. Hâs Murad'ın düştüğü ve yanındaki ümerâya Türkmenler'in üş-düğü haberi üzerine, Pâdişâh bu sükût-ı cüz'îyi rüyanın ilk kısmının ta'bîrine hamlederek, kendini teselli etmiş ve fî'l-h.akîka sonraki muharebede Hasan'ın ciğer köşesi olan oğlu Zeynel maktul olmuştur. Ak-Şemseddîn'in Mahmûd Faşa'ya iki mektubundan (Ferîdûn, c. 1, 273-275) birincisinin meali şudur: 20 Zilhicce gecesi âlem-i menâmda Bursa'daki Seyyîd Buhârî türbesini defalarca ziyaret eylemiş ve sâdâtta hâzır bulunan bir zât Ak-Şemseddîn'in türbede bulunmadığı bir zaman kabir yarılarak Seyyîd Buhârî'nin zuhur eylediğini ve kendisi Hazret-i Peygamber'den istifsarı üzerine galebenin bu tarafta kalacağına dâir teb-şîr aldığını söylemiş. Sâlihlerden biri dahî rüyasında Hazret-i Peygamberce telâki etmiş; sağ tarafta Ebû Bekr ve Ömer, sol tarafında Alî ve Osman (Alî fi-Osmân; keza, fî'l-asl) hazerâtı bulundukları gibi birçok ashâb-i kiram hâzır imiş. Ahyârdan üç kişi Sultân Mehmed'in Uzun Hasan'a galebesini istirham ve cevâb alamamaları üzerine istirhamı tekrar eylemişler; Hazret-i Peygamber bir müddet Esedu'llah ile müzâkere eyledikten sonra Hazret-i Alî yüksek sesle üç defa «Kad galebü's-sultân Muhammed alâ Hasan Beg» demiş. Konya ve

Karaman evliyası Hasan Beğ'i ve Eb  Eyy b Ens r  ve Şeyh Arabî ve Seyyîd Buhârî F t h'i iltizâm etmişler. Ak-Şemseddîn bu rüyanın sıdkma dâir delilleri açıkladıktan sonra, galebenin k n d k lmeğe hacet olmak vukuunu temenni ile beraber, nihayet ta'b r-nâme-de esîr almak ve kati ve mal yağmasa zuhura gelmemesi hakkında Pâdişâh'dan ahd   mis k aldığını ifâde eder. Ak-Şemseddîn bu suretle vaz fe-i  lem nesini if  ediyor. Ft ih'in rüyasının ta'b rini mutazamm olan ikinci mektupta rüyanın sıdkma dâir kezâlik del il iradından sonra «teneyn» (ejder), meh b, me-h f, zal m (zulmedici) bir hükümdar olduğunu, teneyn iki dilli olduğundan sözü bir olmadığını, ondan korkmak düşmandan korkmak demek olacağım, uçarak hücum etmesi s r'atine ve    defa hücumu    muharebe vukuuna, nihayet hücum edenlerin ölümü zevaline delâlet edeceğini beyân ile «Ger tehevvr le gele o seyl var / Sernig n olup d şe ol n r   z r» türkçe beytini  r d eyler. Daha sonra Pâdişâh'ın teneyn  libasiyle def etmesi hassa askerlerinden istif desine, hançer mala ve zenginliğe kavuşmasına, başındaki «harze» (mutlak cevher) haz nelerin en az zi olan cevahir istemesine delâlet edip, Pâdişâh'ın tanımadığı yardımcının ricalden imdâd-i hal feye me'm r bir zât olacağını ifâde ile sadaka verilmesini ve s lehd dan istimd d olunmasını h time-i kel m ittihaz eder. Rüyanın tafsilatı, ta'b rden anlaşılır.

(M. . 4) (15. Kitap, Not: 10): Bu notta, Sultân Bâyezîd'in bir beyti tercümesi olmak üzere şu ibare m nderiğtir: «Aie pitie de mes lar-mes, ne les dedaigne pas; ce sont des fils de l'homme (de la prunelle), enfantes par les yeux.»

Bunun aslı «Gözüm yaşına rahm et, sürme (sorma) derdin ki merdüm-z dedir düşmüş nazardan» m fredidir. Tercümede eski edebiyatın meftn olduğu incelikler ed  olunamamıştır. Beyit ise -Adn  mahlasında olan-Mahmûd Paşa'n m olmak üzere ma'r ftur. Sultân Bâyezîd'in Türkçeden başka Farsça şiirleri de vardır. Bir beytine birçok şâirler tarafından nazireler yazılmıştır

Nasreddin Ş h zamanında  ran'da basılan Mecma' l-F sehb -da II. Bâyezîd'in beyti, Yıldıırım Bâyezîd'e isnâd olunmak hat sında bulunulmuştur.

(M. . 5) (18 kitap Not: 24): F t h'in Fenârî-zâde Ahmed Beğ'e hükmü, fikirlerini göstermek cihetiyle, b zi fıkraları meâlen ve en ziyâde şâyân-ı dikkat olanları aynen naklolunur:

«OĞlum Bâyezîd'in h dmetinde bulunan Mahmûd ve talebeden

Müeyyed-zâde Abdu'r-rahmân'ın bir çok nâ-şâyeste ahvâli olduğu, mukaddema Uğurlu Mehmed'in firarına ve Alâü'd-dev-le'nin mahbûs ve Âşık Beğ'in maktul olmasına ve oğlumun hazînesine birtakım şerirlerin el uzatmasına sebep oldukları, o taraflarda avam ve havass kendilerinden müteezzî oldukları taf-sîlen arz olunmuştur.» Envâ-i husûsât ile fesâdlarından gayrı be-nüm oğlumu tab'-i zâtı muktezâsından çıkarup esrâr-i mühim-mile ilkâ idüp hâtır-i şerifine gubâr-i hayretten inkisar müte-rettib olmuş, maâcîn-i garibe ve dahi berş ve afyondan mürek-keb olmuş nice mükeyyefât-i acîbe getirüp menâfi'-i kesîre ve fevâid-i latife arz idüp dâire-i insâniyyetden çıkarup mizâc-i şerifine fütur târî olmuş. İmdi sen anda ne maslahat için konup turursun ve ne beklersün?» Bunun gibi fazâhat anlaşılabilir mi? Eğer muttali' olup da tecâhül ediyorsan bundan eşedd hıyanet olur mu? İntizâm-i mesâlih için sana siyâset ettirmek muktezâ idi; lâkin oğlumun şeref-i hıdmeti için, Ecdâd beğın yüzü suyu için afv ettim. Hükm-i vâcibü'l-ımtisâl vardıgı gibi bir an te'-hîr ve terâhî etmeyerek mazmûniyle amel eylesin. Fermanım oldur ki «bu bedbahtlarım vücûd-i nâ-pâki... bâ-yi vech-i kân zail ola.» «Sen benüm i'timâd itdüğüm abd-i muhlis misin, ta-rîk-i define re'y-i sâibüme ve fikr-i sâkıbuma nev'â tereddüd vâki' olduğü ecilden bu vaz*-i lâzimi'd-def senün tedbîrine tef-vîz olındı. Bundan garaz budur ki oğlumun mübarek hatırına gâh ola tağyir gele. Akıbet kendülerin devleti maslahatı ve ırz-ı namusları muhafazası için olduğuna hod muttali' olsa gerekdür. imdi ne tarîkla mümkindür? Atebe-i ulyâdan hükm-i hümayûn gönderüp timâr ve cihet virülmeğle mi, yohsa âsitâne-i saâdet-âşîyâna da'vet idüp sekametlerine mülayim ilâçla mı olur? Amma sen benüm mu'temed hıdmetkârumsin, senün kemâl-i tedbîrine nihayet mertebe i'timâdum vardır; senden umarın ki ol bî-temîzlerün (temeyyüz?) bu kadar hıyanetleri sabit ve zahir olup velî-i ni'metlerine ve mahdumlarına bed-nâmlık kasd idüp se-beb olanları helak itmek ayn-i sevâbdür; belki mukabelede dünyevî ve uhrevî nef-i cemîl ve ecr-i cezîl bulasın. Bu takdirde sevâb oldur ki bir tedârik idüp ma'cûn ile veya esrar ile veyâ-hûd gayrı tarîkıla ikisini dahî ale't-ta'cîl helak idesin.» Bana «bundan mühim maslahat ve enfa' hıdmet yokdur.». «Ol bed-bahtların sûr kazâyâsını mufassıl ve oğlum maâcîn ve afyon ve berş ve hubûb ve ne keyfiyyet ile tenâvül itdüğünü ve ne zamandanberü mübaşeret itdüğünü yazup bildiresin ve hükm-i şerîf-i âlîşân sana ne günde ve ne vakitte ve ne sâatde ve ne ânda vardığını ve sende ne hinde mübaşeret ve tarîk-i def ün kangı kısmını ihtiyar itdüğünü yazup bildiresin ve kemâl-i ihtiyat ve fart-ı tayakkuz üzere olasın ki,

mazmûn-i şerifine senden gayrı kimesne muttali' olmaya.» 10 Muharrem 884. Be-ma-kam-i. Kostantiniye.

Evvelâ, Şehzade Mustafa'nın irtihâliyle kalbi dağlanan Fâtih'in Sultân Bâyezîd'e ne kadar muhabbeti olduğu anlaşılır. Mahmûd ile Abdurrahmân genç şehzadeyi mükeyyefâta alıştırmakla devlete büyük fenalık etmişlerdir. İkinci olarak, Fâtih'in ne kadar tedkîk ve tahkike mail olduğu görünüyor. Fâtih'in irâdesi yerine getirilmek mecburiyeti olan bir emirdir. Lâkin Fenâ-rî-zâde'nin Şehzâde'yi gücendirmemesi lâzım gelirdi. Çünkü onun gücenmesi Fenâ-rî-zâde hakkında vahîm sonuçlanabilirdi; aynı zamanda, Şehzâde'yi haberdâr etmeksizin ferman hükmünü infaz etmesi kendisini fena bir mevkide bulundurmuş olacaktı. Ne yapılacak ise Şehzâde'ye haber verilmesi ve haber verildiğinin de PâdişâhVa arzı iktizâ ediyordu. Mahmûd ile Abdurrahmân'dan dolayı Pâdişâh kendisini takdir ettiğinden, fermanı tekzîb etmeksizin tebriye-i zimmet de icâb ediyordu. Fenâ-rî-zâde bu ralarım -satrañça yedinci hareketi düşünen mahir bir oyuncu gibi- tefekkür ile cevaben şu arızayı takdim etmiştir: «Dergâh-i muallâ ve bârgâh-i il'âyâ ve lâ-zâl-i âliyâ arz-ı bende-i bi-mık-dâr ve zerre-i hâkisâr budur ki, hâlâ hükm-i şerîf-i vâcibü't-teşrîf mazmûn-i hümayûnunda mûnderic olan şehzâde-i nâmdâr tâl-i bekah ve nâl-i menâh hazretlerinin mukarreblerinden Mahmûd-i nâ-Mahmûd ve Müeyyed-zâde Abdu'r-rahmân nâm kimes-nelerün bedbahtlığı ve vâcibü'1-hazf olduklarından giderilmesi ne veçhile müyesser ise te'hîr olunmaya diyü buyurulmuş idi. Zikr olman bedbahtlar didüklerinden ziyâde itdüklerinde şübhe yok-dur. Lâkin Şehzâde-i Saâdet-destgâh hazretleriyle südde-i seniy-yeye arz olunduğu kadar ihtilâtları olmayup ve fermân-i vâci-bü'1-izân üzere giderilmesi husûsi şehzade hazretlerine arz olunsa inkiyadı muhakkak olmağın ihfâ olunmayup hikmet-i kâmile üzere arz olunduğu gibi redd idüp giderilsün diyü saâdetiü pâd-şâhun rızâ-yı şerifine göre amel olunduğu şol ki vâki'-i hâldür, südde-i merâhim-bahşa arz olundu. Bende Ahmed.»

«Hazf» şâyân-i dikkatır. Bu hazf adaletli davranışa uygun mudur? Siyâsette burası aranmaz.

(Mî 6) (18. Kitap, Not: 33): Molla Gürânî Mısır'da tahsil etmiştir. Molla Yegân hacdan dönüşünde Molla Gürânî'yi İstanbul'a getirmiş ve II. Murad «Bize ne getirdiniz?» deyince Molla'yı takdim etmiştir. Derhâl Bursa'da Kaplıca ve sonra Yıldırım Bâyezîd Medresesi verildi; daha sonra Fâtih'in yetiştirilmesine me'mûr oldu. Fâtih vezîr-i âzam yapmak istediye de Molla Gürânî «Bu kadar ümerâ bu mesned için çalışıyorlar, onların ümîdleriü

kesmek caiz değildir» diye kabul etmedi. Kazasker ve sonra evkaf tevliyyeti zammiylo Bursa kadısı oldu. Fâtih'in bir emrini «Şer'e muhaliftir» diyerek yırttığı ve getiren çavuşu kovduğu için arada bir soğukluk meydana gelerek Mısır'a gitti. Lâkin Fâtih'in arzusu üzerine geri geldi. Yine Bursa kadısı oldu. Yevmi 200, aylık 20.000, senelik 50.000 akçe alırdı. Vezirleri «Mahmûd! Dâvud!» diye isimleriyle çağırırdı. Selâmı musafahadan ibaret idi. Bir bayram günü çamurdan itizâr beyân etmesiyle Fâtih Babü's-Saâde'ye kadar arabasıyla getirtmiştir. Sultân Mehmed'e «Haramdan perhiz et» derdi. Bir gün beraber yemek yediler; Fâtih:

- «Siz de haramdan yediniz.» dedi. Molla Gürânî:

- «Benim önüme helâl düşmüştür.» cevâbım verdi.

Pâdişâh sahanı çevirdi; Molla Gürânî yemeğe devam edince Fâtih:

- «Artık bu defa haram yediğinizde şübhe kalmadı.» dedi. Molla:

- «Hayır, sizin önünüzde haram, benim önümde helâl kalmadığı için çevirdiniz.» diye mukabele etti.

Bir gün Fâtih'e:

- «Timur bir tarafa ulak göndermişti. Bu adam Sa'dü'd-dîn'in otlamakta olan hayvanlarından birini alır; Sa'dü'd-dîn'in hademesi ulağı döğerler; Timur bunu işitince «Bunu yapan oğlum olsaydı öldürürdüm; lâkin âsâr-i kalemiyyesi kalem-rûyumun hâricinde câri olan bir adama ne yapabilirim? demiştir. Benim de asarım Mekke'de okunur.» demesi üzerine, zarîf Pâdişâh:

- «Evet, fakat siz asarınızı kendiniz himmet buyurup gönderiyorsunuz; Sa'dü'd-dîn asarını yazar, götürürlerdi.» cevâbını vermiştir.

Vefat ederken:

- «Bâyezîd'e söyleyiniz, adaletten ayrılmasın!» diye vasiy-yet etmiştir. Pâdişâh bütün borçlarını şâhid aramaksızın ödedikten sonra, bizzat namazını kılmıştır, (vefatı: 893). Eserleri: Gâ-yetü'l-Emânî fî Tefsîrf s-Seb'i's-Senîânî, El-Kevscrü'l-Cârî ilâ Ri-yâzi'l-Buhârî (Sahîh-i Buhârî'ye şerh), Kasîde-i Şatbiyye'nin şerh-i Ca'berîsine haşiye, Arabça Kostantiniyye fetihnameleri ke-mâl-i fazlına işarettir.

(M.î. 7) (18. Kitap Not: 34): Molla Husrev'in asıl ismi Muhammed'dir. Eniştesi Husrev Beğ'in yanında terbiye gördüğü için «Husrev'in kayını» ve kısaca «Husrev» denilmiştir. Pederi Rum'dan dönmedir. Teftezânî'nin tilmizlerinden bulunan Hayder-i Herevî'den tahsil edip Edirne'de Şâh-Melek Medresesine müderris olmuş, Mutavvel haşiyesini orada yazmıştır. Hızır Beğ'in vefatından sonra Eyüp, Galata, Üsküdar ile beraber İstanbul kadılığı

Molla Husrev'e verilmişti. Ayasofya'da dahî ders verirdi. Talebesi hanesine gelip yemek yerler, müderrisi -atının önünden yürüyerek- camie g t r rl r, sonra böylece hanesine getirirlerdi. Bütün hizmetlerini kendisi görürdü. Tedris ve kaza ile beraber kendinden öncekilerin kitaplarından günde iki varaka yazardı. Eserleri: Mutavvel haşiyesinden m ada, Telvîh'e Adud hav ş sine-, Tefs r-i Beyz v 'nin Ev iline haşiye, us lden M  rk a t ve şerhi Mir* t, Gurer ve Dürer, S re-i En'âm  hirine tefsir, Velayete müteallik risale. İstanbul'da mescidleri vardır. Vefatı: 885/1480.

(M.  8) | (18. Kitap, Not: 35): «Tâcir-zâde mânâsına olarak «Hoca-zâde» lakabıyla şöhret kazanan Muslih 'd-dîn Mustafa, kendisinin mesleğini tutmadığı için, pederinin günde bir akçe olmak üzere tâyin ettiği maaş ile tam bir zaruret içinde ilim tahsilinde bulunmuştur. Hızır Beğ'e mu d (asistan) yâni muavin olduktan sonra II. Murad zamanında Bursa'nın Esediyye medresesine müderris olmuştu. F t h'in bir Edirne'ye gidişinde Mahmûd Paşa delaletiyle padişahın elini  pmeğe nail olarak, P diş ha refakat eden Zeyrek-zâde ile m b hese ve galebe etmesiyle muallim-i sultan  ve sonra Mehmed Paşa'n m istirkabiyle kazasker oldu. Daha sonra 50 akçe vazife ile Bursa Sultaniyyesi müderrisliğine tâyin edildi. Bu m derrislikte iken İstanbul'a davet olunarak Molla Zeyrek ile «Burhân-i Tevh d»  zerine m b hase eylediler. Ho-c -zâde, F t h'in huzurunda «Delili ink ardan medlul  ink ar lâzım gelmez» dedikten sonra, yedi gün Molla Zeyrek'in bütün  r -d tma cevap vererek, Molla Husrev'in tasdik ve hükmüyle galebe edip Molla Zeyrek Medresesi uhdesine tevcih kıldı. Daha sonraları Edirne ve İstanbul kad lıklarında bulundu. Karamanlı Mehmed Paşa «Hoca-zâde İstanbul'un havası m cib-i nis-y n olmasından m teşekk dir» tarzında bir hiyle ile  zn k medresesini verdirdi. Oradan da Hat b-zâde ile m b haseye  ağ-r ldıysa da Sinan Paşa Hat b-zâde'yi korumak için m b hase-den sarf-ı nazar ettirdi.  mam Gaz l  ile cevaben hükemâ (filozofları) yi m d faa eden  bn  Rüşd' n i tihadlannın muhake-mesine dâir Teh f t eser-i meşhurunun bir nüshası Bâyezîd kütüphanesinde istirahat-g z ndir. Hay tının son günlerinde sol elinden başka  zası hareket etmediği halde, şerh-i Mev k f a haşiye yazardı. Tevali' ve Telvîh'e haşiye ve şerh yazdıysa da m sveddede kamlıştır.  rtih li: 893. Hat b-zâde dahî F t h zamanında muallim-i p diş h  idi. Sultân Bâyezîd zamanında günde 160 akçe ile tekaüd edilmiş olduğu halde m ft  Efdal-zâde'ye tekad-d m ederdi. Bir bayram günü bayramlaşmada Hat b-zâde huzı> ra girip sel m verdiği zaman Sultân Bâyezîd yedi adım ileri gelmiştir.

Vefatı: 901. Tecrîd Hâşiyyesine ta'llikâtı erbâb-ı tedris arasında hâlen okutulmaktadır. Sadrü's-Şerî'a ve Keşşaf ile Şerh-i Muhtasar İbnü Hâcib haşiyeleri evâiline ta'llikâtı vardır. Şerh-i Mevâkıf evâiline de haşiyeler yazmıştır. Telvîh'in dört mukaddimesini dahî tahşiyeye etmiştir. Rü'yet bahsine ve cihâdın faziletlerine dâir risaleleri vardır. (Sa'dü'd-dîn'den hülâsa).

(M.î. 9) (19. Kitap Not: 6): Rebî'ül-âhir'in 22'si bizim hesâbımızca pazara tesadûf eder. Sa'dü'd-dîn'in cumartesi demesi takvim ile tekâmîl-i sülûseyn ve rüyet hesaplarında ihtilâftan doğmuş olaçaktır. Hammer diğer bâzı çevirme hesaplarında da birer ikişer gün hatâ görölüyorsa da, mühim olmayanların tashihine lüzum görölmedi.

(Mî. 10) (19. Kitap, Not: 11) Sa'dü'd-dîn'e nazaran Cem Rodos'a 13 cümâdi'l-âhirede varup 17 Receb'de çıkmıştır. Hammer, Kaorsen'in ifâdesine uygun olarak 19. Kitap Not: 9'da Cem'in varışını 13 yerine 3 tarihine irca ederek, Kilikya'dan Rodos'a güzel mevsimlerde 3 günde gidileceğini beyân etmişse de, havanın müsâid bulunmuş olduğu bilinemez. Şehzade Rodos'da birkaç gün daha az kalmış olabilir.

(M.î. 11) (19. Kitap, Not: 20): Firar teşebbüsüne dâir Sa'dü'd-dîn'in verdiği tafsilâtın telhisi: Şehzade -Hoca'nın rivayetine göre Rodos beğinin 3500 altın harcayarak yaptırmış olduğu- Gros Tor*da iken Bâyezîd'in elçisi oralara gelerek ve Ayaş Beğ, Celâl Beğ, Sinan Beğ, Şîr Merd Ağa ile buluşarak birtakım anahtarlar vermiş. Firar için tâyin olunan günde hayli at vesaire ile Hüseyin Beğ dahî hazır bulunacak imiş. Şehzâde'nin adamları ber-mutâd seyre çıktıkları sırada 12 eli zenberekli, yâni tüfekli muhafızın ellerinden latife tarikiyle tüfenklerini alıp öldürmeyi kararlaştırmışlar. Lâkin bunlardan biri muhafızlardan biriyle hem-kadeh olarak! sırrı haber vermiş. Muhâfızlarca bu iş Sinan Beğ'den bilinerek, onun idamına kalkışıldığı halde, Şehzade pek güç kurtarabilmiştir. Ondan sonra hapis daha sıkılaştırılmış ve Şehzade bu kulede iki sene kalmıştır. Sa'dü'd-dîn -kim olduğu anlaşılamayan- bir Hristiyan beğinin firar tedârikâtı için yirmi bin altın koyduğunu yazarsa da, bu uzak bir ihtimâldir. Hüseyin Beğ'in, Cem gâilesinden kurtulmak isteyen Sultân Bâyezîd hesabına hareket ettiği aşikârdır. Tuasne'nin Djem Sultan (Paris, 1892) adlı eserinde, Sanatu'dan naklen, Fransa Kralı Şehzâde'nin na'smî Sultân Bâyezîd'e beşbin duka altununa satdığı yazılıdır. Şehzâde'nin Fransa Kralı'nın eline geçmesi üzerine İstanbul'da haylî telâş edildiği ve Boğazlar'a istihkâm verildiği ve Sergüzeşt-i Cem'in tafsilâtı mezkûr eserde dercedilmiştir.

Yirminci Kitap

(Mî1) Sultân Bâyezîd'in bir yaz mevsimini geçirdiği «Cule Dağı» , Sa'dü'd-dîn'de (c. 2, s. 44) beyân olunan «Çöke Yaylağı»dır ki, Edirne kazasının bir nahiyesi hâlen (mütercim M. Ata zamanında) bu isim ile yâd olunur.

(M.î. 2) Yâkûb Paşa bu muharebesini bizzat nazm etmiş ve Sa'dü'd-dîn (c. 2, s. 79) bu nazmın bir parçasını almıştır. Şöyle başlıyor:

Buluşduk düşmene çün «Kırbua»da Nida irişdi kim «Kır bu arada»

Yâkûb Beğ, bir âdî kulunu Belgrad'a voyvoda etmek arzusunda olduğunu, gazilere yardımcı olmaktan başka bir emeli olmadığını beyân ile nazmını şöyle imza ediyor:

Benem Bosna Beği Derviş Yâ'kûb! Huda avniyle irdüm bu cihâda.

(M.t. 3) Kâtib Çelebî'nin, III. cildin Mütercim'in îlâveîleri'ne nakledilen ifâdesini tashih ediyor. Hakîkten Amerika Kâtib Çelebî'nin dediği gibi 862/1457'de değil, 898/1492'de keşfolunmuştur.

(M.t. 4) Sa'dü'd-dîn'e nazaran, Balı Beğ, aldığı emir üzerine, kırkbin kişi ile Tuna'dan Boğdan'a geçti; Boğdân Hâkimi zahire hazırlık-larını gördü ve beraber kılavuzluk etti. Boğdan'm nihâyetinde «Turli» (Turla Suyu, Dinyester)»ya köprü kurup Lehistan'a girdiler. Balı Beğ'in oğlu AH Beğ dümdâr, küçüğü Tur Alî Beğ pîşdâr idi. Şu sekiz mahalle akın ettiler: 1) Kakva (Kakua) Hisarı ki, Sa'dü'd-dîn'in haşiyesinde tâbi' tarafından «Sorok» ve Hammer*de «Suruka» denilmiştir; köprü muhafızları öldürüldü; hisar yağma edildi, muhafızları esîr alındı. 2) Sa'dü'd-dîn'in haşiyesinde «Dreşni» ve Hammer'de «Drengzeni» şeklinde yazılan mahal ki, ortasında büyük bir göl, etrafında büyük şehirler vardı; kezâlik yağma olundu. 3) Glagori ve «Klebani» ki Hammer'-de «Kaikçuga» ve «Klebe» sûretindedir. Bu şehirler de yağma edilip yakıldı. 4) Sa'dü'd-dîn'in «Adne ili» dediği mahal ki, Hammer'in «Notlar ve Açıklamalar» kısmında (bk. Yirminci Kitap Not: 17) gösterildiği üzere «Adne» kelimesi bu akınlarda her şehre îlâve olunduğuna göre asıl ismi Hoca'da unutulmuş olup Sa'dü'd-dîn'in haşiyesinde Hammer'in zabtı veçhile «Braklau» denilmiştir. Orada kral sarayı var imiş. Şehir yakılmış ve sakinleri esîr alınmıştır. 5) Cenanca ki Hammer'de musarrah değildir. 6) Radmin ki, Hammer'de dahî böyle yazılıdır. Balı Beğ burada durup Tur Alî Beğ Prerska şehrine ki -Hammer'de «Provsk-Provosk» dır- akın etti. 7) Sa'dü'd-dîn'de ismi zikredilmeyen bir şehir ki, Hammer'de

dahî tasrîh edilmemiştir; fakat Hammer'in «Hazan Voyvoda» dediği Hasan Voyvoda'nın o tarafı dolaştığını Hoca kaydeder. 8) Kralın dönüş yolunda Turla Suyu üzerindeki köprüyü yaktığı haber alınarak Hasan Voyvoda köprüyü tamir etti. Balı Beğ köprüden geçerek öte taraftaki derbendi zabtetti. Ondan sonra «Sana» yâni Hammer'in «Saana» yazdığı nehri muhafaza eden düşman mahvedilerek «Yerüşlav» şehri ki -Hammer'de «Paruslav» diye görülür- yağma edildi. Kısaca:

«Leh'ün iklimini yakdı ve yıkdı, Ger* leşker selâmet geldi, çıkdı»
(Sa'dü'd-dîn, c. 2, s. 82-85).

(M.İ 5) «Kordu» Endelüs (Endülüs) ün «Kurtuba»sıdır. «Kurtubî» unvâ-myle maruf büyükler oraya mensubdur.

(Mİ. 6) Metinde, Mesîh Paşa'nın vefatı zikredilmiştir (906); Karaman hâdisesi Mesîh Paşa'nın vefatına yol açan yangından evvel vuku bulmuştur. Şu halde yangının 906 veyâhud 905'de olması lâzım gelir. Hoca Sa'dü'd-dîn dahî yangını Karaman'dan sonra yazar.

Yirmibirinci Kitap

(Mİ. 1) Merâsüdü'l-İttılâ'da (c. 2, s. 195) «Tabserân» denilen mahal olacaktır ki, Nişâbûr ve İsfahan arasında Kûhistan mıntıkası olduğu Merası d'd an anlaşılıyor. Merâsıd'm haşiyesinden «Teberserân» şeklinde yazıldığı dahî görülür.

Yirmiikinci Kitap

(Mİ. 1) Hayrullah Efendi Târihi'ne nazaran (c. 10, s. 92) Sultân Seîm Pîri Paşa'ya şu hatt-ı hümayûnu göndermişti:

«Benim vezirim, ahvâl-i umur, cümle, senden suâl olunur. Şöyle kî tehâvün ve tekâsül etmiş olası, elimden halâs olmağı muhal bilesin; ve âhırette dahî yüzi kara haşır olup azîm ikâb ve azaba giriftar olursun. Allahu Subhâne ve Teâlâ Hazretlerinden korkmak gerek; mazlumlardan zâlimlerin zulmünü def etmek gerek; zinhar gaflet etmeyesin, ve ahvâlinle mukayyed olunmaz sanmayasın, her husûsda benim casuslarım vardır; ahvâline behemahal muttali' olurum. Kazaskerlerime ve şâir vü-zerâma işbu hatt-ı hümayûn-ı saâdet-makrûnumu gösteresin ki, anlar dahî elimden halâs olmazlar. Cümlesinin ahvâline sen mukayyed olası; zerre kadar zulme rızâ-yı hümayûnum yokdur. Malûmun ola, ve*s-selâm.»

Pîri Paşa bu hattı aldıktan sonra bir gün huzûr-ı hümayûnda «Nihayet bir bahane ile beni de öldüreceksiniz, bari bir gün evvel olsa da şu daimî korkudan kurtulsam!» demiş. Bunun üzerine Pâdişâh, epeyce güldükten sonra «Benim de hatırıma gelmiyor değil; fakat henüz yerini tutacak birini

bulamadım.» suretinde lâtime ve taltiften mürekkebe bir cevap vermiştir.

Selimle ilgili menkıbelerdendir ki, Pîrî Paşa ikinci vezirliğe Rumeli Beğlerbeği Mustafa Paşa'yı tavsiye eder; Pâdişâh:

- «Ben mecnûn muyum ki öyle bir deliyi vezir yapacağım? Fakat senin vezirin olsun.» diye müsâade gösterdi.

Mustafa Paşa ise şunun bunun iğfaline kapılarak, Pîrî Paşa aleyhine huzurda iken söze karışır. Sultân Selim:

- «Mel'ûn! Ben Pîrî Paşa'nın gerçeğini, senin yalanını fark etmez miyim? Hem sen benim vezirim değil, onun vezirisin.» diyerek huzurundan çıkarır.

Pîrî Paşa ise:

- «Pâdişâhım, onu yardan atmasınlar» diye şefaitle kurtarır.

Yine Selîm'in menkıbelerindendir ki, Celâl-zâde Mustafa Beğ bir gün huzura çağrılır. Pâdişâh gözlük ile Târih-i Vassâf ı okur-muş:

- «Celâl-oğlu sen misin?» buyurur.

Celâl-zâde «Evet» dedikten sonra, o târihte mürîdlerinin çokluğuyla ma'rûf bir şeyh hakkında:

- «Geveşli-oğlu'nu nasıl bilirsin?» diye suâl eder.

Mustafa Beğ:

- «Kerâmâtı ma'rûf bir ulu kişi olduğunu» söyleyince Ce-lâl-zâde'yî daha yakına çekerek o sözü bir daha söyletir. Bunun üzerine üç defa:

- «Olur mu? Olur mu? Olur mu?» demiş ve Celâl-zâde'nin ulufesini sorup «On akçe» cevâbını alması üzerine «On mu, on mu, on mu?...» Seni hizmetime alırım, vezîr ederim. Şeyhe selâm söyle.» buyurmuş. Sözü tekrarı fikrî cevvaliyetin şiddetine ve son derece asabiyete delâlet eder.

(M.t. 2) Üstâd-ı Âzam I. Selîm'i şöyle tarif ediyordu: «Sultân Selîm kaa-meti tüle mail, kemikleri kaim, omuzlarının arası gayet vâsi', vücûdunun nısf-ı âlâsı nısf-ı esfelinden kısa, başı büyük, kaşları çatık, yüzü müdevver ve kırmızı, bıyıkları çehresine bir ga-rîb heybet verir halde büyük, arslan gibi ağzı iri, çene kemiği vâsi ve kavi bir dehşetli kahraman idi.

Hele cebhesinin intizam ve nûrâniyetiyle gözlerinin gâh -bir fikr-i hakimane gibi- manzûrunun gönlünde olan en pinhân köşelere duhûl eder yolda ve gâh -bir zebân-gûyâ gibi- nazarlara ifşâ-yı meram eder sûretde bakışları isti'dâdının fevkalâdeliğine birer vazıh bürhân idi.

Sûretde ise kudretinin nadiren tezyininde bezl-i kemâl etdi-ği havânk-ı âdâtdan ma'dûd bir zât olarak ulûw-i himmet, me-tânet-i azm, kibr-i nefis, ittisâ-ı tasavvur, hiddet-i zekâ, umk-ı nazar, sür'at-i intikal, isâbet-i zann,

celâdet-i fitriyye, mahâret-i harbiyye, meyl-i inkılâb, tahkîr-i âdât, nüfûz-ı emr, ilkaa-yı dehşet, şiddet-i sekime, galebe-i müşkilât, nefret-i lezâiz, istihfâf-ı hayât gibi her biri bir kahramana sermâye-i iftihar olacak birçok meziyyât-ı celîleyi cami olmakla beraber fitratında şehvet ve rahata inhimak olmamak cihetiyle hâl! zamanlarını sohbet-i ulemâ ve müzâkere-i ulûm ile imrâr etmişidi. Hattâ kendisi mizacında olan şiddet-i teessürle beraber otuz sene kadar mülkûn bir köşesinde cüz'iyât ile iştigâle mecbur olduğuyçün pek ziyâde sıkılmış ve bittabî mâlik olduğu üâhiyât gönlüne dünyâdan bir nefret vermiş olmak cihetiyle bayağı bir hüzn-i daimîye mübtelâ olduğundan, bu ıztırâbın te'sîriyle geceleri uykusu üç saate münhasır olmağla, o zamanlar saray kütüphanesinde ne kadar roüellifât vâir ise leyâl-i tenhâyide cümlesini gözden geçirmişti.

«Bu fazâil ve mevhubê ve kemâlât-ı aleniyyeden başka teşebbüsünde âlemin muazzamat-ı umurunu cüz'iyâtından muhakkar görmek ve icrada bîTakis makaasıdınm en küçük bir cüz'-ine külüyet-i câmi'ası kadar ehemmiyet vermekden ibaret olan ve müteessir-i celîleye mazhar olmuş ne kadar eâzım vâir ise hemân cümlesinin en büyük silâh kuvveti bulunan hasîsa-ı imtiyaza mâlik olduğu gibi hakk ve kıymet-ginâslık -ki tebâyî-i beşerdeki nakaayîs ve kemâlâtın mîzân-ı ta'dîlidir- mîzâcında hiçbir hâdisê ile hâlel bulmayacak sûretde yerleşmiş idi. Âlemde maksadını taharride ikdamı ise o derecede idi ki, tarîk-ı azminde mevt-i hâil tecessüm ederek karşısına durmuş olsa bî-pervâ üzerine gider ve bu yolda her türlü müştehiyyât ve hissiyatına pek suhuletle galebe ederdi.»

(Mî. 3) Sa'dü'd-dîn'e nazaran (c. 2, s. 229 ve 230) bu şehzadeler İstanbul'da değil, Bursa'da Öldürülmüş ve Bursa'da cedleri Sultân Murâd-ı Sâni türbesine defn olunmuştur. Bunlar Sultân Ahmed tarafından kaçarak Sultân Selîm'e iltica etmiş oldukları halde, Sultân Ahmed ailesinin zuhuru idamlarına vesile teşkil etmiştir.

(M.İ. 4) Şehzade Korkud'un, vâki ahid hilâfına, taht için münazaa çıkarmak emelinde olduğunu Sultân Selîm haber alması üzerine, Şeh-zâde'ye askerin kumandanları lisânından davet edildiğini bildiren mektuplar göndermiş idi. Ahlâka aykırı olduğu izaha muhtaç olmayan şu hileyi Korkud anlamayıp, muvafakat cevâbı vermiş ve cevap Pâdişâh'ın eline geçmiştir. Korkud'un znağaradâki hâlini tasvir eden Hoca'nın beyitlerinden birkaçı (c. 2, s. 230-34).

Girdiler bir gara zâr ü mestmend Dîde ter, leb huşk, zâr ü derdmend Ac ve muhtâc ve garîb ve hâksâr Ne beşer yiddâ ne deyyâr ü diyar Bisteri gül

berki gibi nerm iken Meclisi şevk-ı âteşden germ iken Bisteri hâk oldu, bâlîni hâcer Korkudan Korkud neler çekdi neler!

(M.î. 5) Şehzadelik zamanında Sultân Selîm'e Sultân Ya'kûb'dan gelen iki nâme ve cevapları İstanbul matbuu Feridun'da (c. 1, s. 340-342) ve Elvend Şah'dan gelen nâme ile cevâbı (s. 342-345) derce-dilmiştir.

(M.î. 6) Şîbek (veya Şeybek), bâzı târihlerde Özbek Pâdişâhı Muhammed Hân Şeybânî suretinde görülür. «916, Maktulî-i Şeybek Hân der ceng-i Şâh ismail der Merv. Şeybek Hân kafası düşmen elinde kâse olan mülûkdandır.» Takvîmü't-Tevârîh.

(M.î. 7) Ziya Paşa'mn «Musta'sım'ı kim etdi karin İbnü Alkame» mısraında «İbnü Alkam» suretinde dahî irâd olunan Müeyyedü'd-dîn İbni Alkamî ki halîfeyi Şiîler aleyhine tahrik ve bu suretle memlekette bir hoşnudsuzluk ilka ettikten sonra Hülâgû'yu davet ve Halîfe'yi hiyle ile ona teslim ederek hainliğin târihî ve mücessem bir timsâli olmuştur.

(M.î. 8) Bu adamların idamı ahlâk nokta-i nazarından elbette menfurur. Ne çâre ki «ahlâk» ile «siyâset» ayrı ayrı şeylerdir. Şâh İsmail'in ecdadı mezhebcilik bid'atiyle Anadolu içini fitne kazanı haline koymuştu. Sultân Selîm'in gösterdiği, daha doğrusu devletini muhafaza için göstermeğe mecbur olduğu şiddet siyâset nokta-i nazarınca ma'zeretten hâlî değildir. Bununla beraber, fevkalâde bir zamana münhasır olan bu hâli, asırlarca hattâ İspanya'da I. Napolyon'un istilâsına kadar devam eden Hıristiyanlaşmış Müslümanları bile âhirete temîz gitmek için yakan Engizisyon'a kıyâs etmek bî-tarafhğa aykırıdır. Müslümanlar hiçbir vakit, hiçbir yerde Engizisyon yapmamışlardır. İslâm'da dînî taassubun vahşet şeklinde zuhuru, siyâsetin tahrikiyle halkın duygularının birdenbire feveran etmesinden doğmuş câ-hilâne hareketlerdir. Engizisyon ise halkı esaret altında tutmak ve büyük servet kazanmak için husûsî surette tertîb edilmiş ulû-hiyyet kanunu nâmına asırlarca icra edilmiş büyük ve şeytanca bir zulümdür.

(M.î. 9) Şâh İsmail'in bu mektuba değil, üç mektuba bir cevâbı vardır ki, Münşeât-ı Feridun'da s. 356-357'de dercedilmiştir. Eizim târihlerde ve Feridun'da birinci mektuba ayrıca bir cevap yoktur.

(M.î. 10) Maltepe'den değil, «İznikmid», yâni İzmit'ten yazıldığı hateme-sinden de anlaşılır.

(M.î. 11) Suitân Selîm'in bu ikinci mektubu İstanbul basımı Münşeât-ı Feridun'da, s. 354-355'de görülür.

(M.î. 12) Sa'dü'd-dîn'in pederinden rivayetine göre, Tâclı Hanım, Çaldı-

ran hezimetinde Mesîh Paşa oğlunun eline girmiş ve bir gece Paşa'nın çadırında kalmış, tatlı diliyle «La'l-i BÖğrek» denilen kırmızı yakutun parçalarından ma'mûl bir küpesini hediye ederek Mesîh-zâde'nin elinden kurtulmuş. İşbu «Lâ'l-i BÖğrek» emsalsiz derecede büyük imiş, Şâh İsmail sarhoşlukla kırmış, veziri Acem, mahir kuyumcu olduğundan, «Pek âlâ etmişsiniz, evvel bir işe yaramaz idi, nice pâdişâhdan kalmış uğursuzca bir şey idi, şimdi parçalarından bir güzel şeyler yapılır. Pek küçükleri de müferrihâta konulur.» demiş ve öyle yapılmış. Osmanlılar elinde kalıp da Tâcî-zâde ile evlendirilen, bu Tâch Hanım değildir. Tâclı Hanım'ın pek de güzel olduğu anlaşılır. Târihlerimizin bu türlü malûmatı güzel târihî romanlara sermâye olabilir ve zannıma göre cinâî roman tercümelerinden pek çok faydalı olur.

Yirmiüçüncü Kitap

(Mî. 1) Sa'dü'd-din'den telhis (c. 2, s. 292): «Kemah'ın cümle-i garâi-bünden biri budur ki baharda bulutlardan serçe yavrusu gibi henüz kanatlanmış kuşlar düşer; halk bunları toplayup kablar içinde saklarlar. Şekilde sülvâya, ekilde helvaya benzer. Sayd olun-mayup kalanlar uçup gider.»

(M.î. 2) Mezdek, veya Müjdek hakkında Burhân'dan telhis:

«Nûşîrevân'm babası Kubâd zamanında nübüvvet iddiasında bulunmuş bir adamdır.' Nûr ve zulmet kadîm, ve nurun fiilî ihtiyarî ve zulmetin fiilî ittifâkîdir; dîn-i hakk âteşperestlikdir; emval ve ezvâc müşterektir» der idi. Bu mezheb birçok adamlarla beraber Kubâd'a dahî hoş görüldüğü halde oğlu Nûşîrevân Mezdek'i seksen bin tevâbiiyle idam eyledi.»

(M.l. 3) İdris-i Bitlîsî'ye yazılan Selîm'in fermanının hülâsası:

«Mektubun geldi, Diyârbekir vilâyetinin külliye fethine bâis olduğun anlaşıldı. Yüzün ak olsun, inşa'allah sair vilâyetlerin fethine de sebep olursun. Şevvale kadar ulufeniz ile «iki bin sikke-i efrencîye filori ve bir samur ve bir vaşak ve iki murabba sûf ve bunlardan gayrı bir samur ve bir vaşak kürk kablu sûfiar dahî ve bir firengî kemha gılaflu müzehheb kılıç in'âm ve irsal olundu.» Diyârbekir'den arz-ı mutâbaat eden beğlere oraca tâyin olunan sancaklarla kendilerinin elkaabı sence ma'lûm olduğundan diyar beğlerbeği Mehmed'e irsal olunan nişân-ı şerifimle muanven beyaz ahkâm-ı şerîfenin imâsiyle suretlerinin buraya gönderilmesi ve tafsîlât-ı tevcihâtın bildirilmesi lâzımdır. Lâzım gelen beğlere istimâlet-nâme yazılmak üzere başka nişanlı beyaz kâğıdlar da gönderilmiştir. İn'âmlanyle beraber kendilerine irsali ve suretlerinin bu tarafa tesyân muktezîdir.

Burada mühimât-ı sefer muradım üzere yetişmiştir. İnşâ'allah o tarafa geleceğim. Erdebîl-oğlu İsmail, Hüseyin Beğ ve Beh-râm Ağa nâmında iki ilci gönderüp her ne murâd olunursa kabul edeceğini beyân ile sulh teklif etmiş ise de ilcilerini Dime-toka'da ve adamlarını Kilidü'l-Bahir'de habs ettirdim, trân işleri hakkında mecd ü sâ'î olasın. Evâsıt-ı Şevval, 921, Edirne, Sa'-dû'd-dîn, c. 2, s. 322-323).

Yirmidördüncü Kitap

(M.Î. 1) Feridun'da (c. 1, s. 401) dercedilmiş olan Merâhiî-nâme'ye nazaran Yûnus Beğ nikaab-ı sadâkat altında Şam'a giderek öldürülmüş olmayıp -uhdesine Filorine beğliği tevcih olunmuş olduğu halde- Rîdâniye (Reydâniye) muharebesinde bizim tarafta Mısırlılar'la vuruşarak telef olmuştur.

(M.Î. 2) Sa'dû'd-dîn'e nazaran (c. 1, s. 335), Yûnus Paşa Hayrbay'in arkasından azimete me'mûr olarak Haleb'e cebren girmiş ve Hayr-bay mukavemete muktedir olamayıp Şâm tarafına kaçmıştır. Daha sonra Yûnus Paşa'ya müracaat ve onun delaletiyle itaat etmiştir.

(M.t. 3) Asârib, kadîm Sarepta'nın Arabçalaşmışıdır. Hammer'in Fransızcasında «Asaret» yazılması hatâdır. Asârib Merâsîdû'l-İttîlâ'da «mâruf bir kale olup Haleb'e üç fersah mesafededir» diye kayıtlıdır.

(M.Î. 4) Garb lisanlarında Palmîr (Palmyre) diye maruf olan kadîm bir şehirdir. Şark lisanlarında «Tedmûr»dür.

(M.Î. 5) Beredâ; Berdâ' şeklindedir. Şam'ın en büyük nehridir. Zeydânî nahiyesinde Şam'a Baalbek cihetinden beş fersah mesafede «Kan-vâ» köyünden çıkar. Merâsîdû'l-İttîlâ.

(M.I. 6) Kur'ân-ı Kerîm'de «Ve'ttîn» ile «Ve*z-zeytûn»dan murad, Dımişk ve Kudûs olabileceği tefsirlerde dercedilmiş ve filhakika bu sû-re-i şerîfede Tûr-ı Şînâ ve Mekke'den de bahis buyurulmuş olması bu sureti te'yîd etmektedir.

(M.Î. 7) Sultân Selim Şeyh-i Ekber'in mezarında mu'tekif olan ilm-i cifr ile mütevaggıl bir zâtın «Acaba Mısır'ı alacak mıyız?» diye suâl eder. O zât «Evet, alacaksınız; Kur'ân-ı Kerîm'de «Ve leked ke.-tebnâ fî'z-zebûrî min ba'di'z-zikri ennel arda yerisühâ ibâdiyes-sâlihûn» (Enbiyâ/105) âyet-i kerîmesi buna işarettir. Çünkü Kur*-ân'da arz muarref bil-lâm olarak zikr olununca Mısır maksûd olur; «Velikadd» ebced hesâbınca «Selîm» ile müsavidir; «zikr» dahî dokuzyüz tutar kî fethin dokuzyüz'de (yâni dokuzyüzden sonra) olacağı anlaşılır.» diye cevâb verir. Solak-zâde, s. 427, Âlî'den naklen.

(M.î. 8)! Bu fıkranın aslı şudur: Pâdişâh Şam'da iken Benî Ümeyye Câmî'i'nde mücavir Şeyh Muhammed Bedahşî'yi ziyarette gitti. Şeyh ve Pâdişâh bîri diğerinin söze başlamasına intizâr ettiklerinden reîsü'l-etıbbâ ve musâhib Ahî Çelebi söze başlayarak Şam'ın havasına dâir söz söyledi. Pâdişâh muğber olarak Çelebî'nin sözünü kesip Şeyh'iden duâ istedi. Şeyh «Siz Allah'ın manzûrusunuz, Müslümanların zahirisiniz, duanız müstecâbdır; biz duayı sizden umarız.» dedi. Pâdişâh'ın iltiması üzerine Şeyh duâ etti. Pederinden rivâyeten Sa'dü'd-dîn, Selim-nâme.

(M.î. 9) İstinsah olunan kitab hakkında Sa'dü'd-dîn'in pederinden naklen rivayetinın hulâsası:

«Sultân Selîm Şam'dan çöl tarikiyle giderken Urbân'ın ele geçirdikleri eşya arasında bir sandık var imiş. Pâdişâh'ın dâima okuduğu Târih-i Vassâf da onun içinde imiş. Hoca Halîmî'nin hanesinde bulunan Molla Şemsü'd-dîn, on günde bir mushaf yazacak kadar seri'ül-kalem (sür'atli bir yazıcı) olduğundan bir «Vassâf» yazmak için Hasan Can onu tavsiye etmiş. Hattat misafirlerden rahat olmak için bir odaya kapanmış; bir gün yanında birini görmüş; kapah odaya giren bu vücûddan korkmuş, lâkin (arabça olarak) «Korkma, biz de senin gibiyiz; ziyarete geldik.» te'm inini alarak musâhabete başlamış. Hicâl-i gaybdan olan bu zât Pâdişâhım Mısır'ı fethedeceğini, fakat üç seneden ziyâde yaşamiyacağını, Şemsü'd-dîn'in de Halîmî Çelebî ile aynı günde vefat ederek diğer biri dahî o gün irtihâl edeceğinden, üçünün cenazesinde Sultân Seîm'in hazır bulunacağını söyledikten sonra, Pâdişâh ve Halîmî Çelebî için birer arakıyye verip kendi başmdakini de Şemsü'd-dîn'e hediye etmiş; arakıyye Hasan Can tarafından huzûr-ı Selîmî'ye ulaştırılmış. Pâdişâh'ın «Onlara bir şey vermemiş mi?» suâli üzerine Halîmî Çelebî'nin arakıyyesi ve biraz köhne olan Şemsü'd-dîn'in arakıyyesi dahî kendisine götürülmüş. Sultân Selîm Şemsü'd-dîn'in arakıyyesi-ni mahzûziyyetle koklamış. Şemsü'd-dîn, Târih'i yazdıktan sonra Hasan Can da kendisi için îmâm-ı Cezerî (Cezri) nin Hısn-ı Hasîn'ini istemiş; sefer zamanı olduğundan yazılamamış. Halî-mî'nin hastalanması üzerine Pâdişâh hatırını sormağa gitmiş. Onun hastalığı üzerine Şemsü'd-dîn Hasan Çan'a «Kısn-ı Hasîn'i yetiştireni ezsem benimki senin olsun» diye vasiyyet etmiş. Şemsü'd-dîn hasta olmadığı halde, o da Halimi Çelebi ile birlikte irtihâl eylemiş ve filhakika üçünün namazım kılmış. Şemsü'd-dîn'in kitabları beytü'l-mâle âit olduğundan Pâdişâh, bunları gözden geçirirken -vasiyyet'ten haberi olmadığı halde- Hısn-ı Hasîn'i Hasan Çan'a ihsan etmiş.» Selîm-nâme, s. 211-214.

(M.Î. 10) Bu adamın ismi bizim târihlerde «Düzme Murâd»dır. Sultân Selîm bilâhare devletinde bir nifak sebebi olmaması için, bizzat tahkikat yaptırarak herifin sahteliği hakkında kimsenin şübhe-si kalamıyacak derecelerde deliller meydana çıkarmıştır. Sa'dü'd-dîn'de, c. 1, s. 375-377'de tafsilât vardır.

(M.Î. 11) Köşk ve resimi hakkında Sa'dü'd-dîn'in Seîm-nâme'sinden telhîs «Bir gün derya kenarında Sultân Selîm köşkü dimekle meşhur olan köşkü bina ederler iken bağçeye inüp kasrı seyre buyurdular. Meğer nakkaşlar nakşa meşgul idiler. Bir musavvir, rnerhûm Sultân Mehmed (Sultân Mehmed'in resmi Hammer'in zannı gibi duvarda çizilmiş değildi, bir ressam tecrübe-i kalem kabilinden yapmıştı) hazretlerini tasvir etmiş. Dilsizler görerek alup huzûr-ı pâdişâhîye getirdiler; Pâdişâh «Sultân Mehmed Hazretlerini tasvir etmek istemiş amma, benzedememiş. Merhum bizi hâl-i tıfuliyyetimizde mübarek dizleri üstüne almışlardır. Sûret-i şerifeleri hayâlimdedir: Doğan burunlu idiler.» buyurdu.

(M.Î. 12) Sa'dü'd-dîn, Sultân Selîm'in hastalığı hakkında pederinden şöyle nakleder:

«Pâdişâh bir gün saraydan çıkıp saray kurbündeki bağçeye gitmiş idi. Bir yokuştan çıkarken «Hasan Can, arkama diken gibi bir şey batıyor» dedi. «Belki ağaçlardan öyle bir şey düşmüş-dür, müsâade buyurursanız bakılsın» dedim. İskemlecinin getirmekte olduğu iskemleye oturdu; yakasından elimi içeri soktum; lâkin bir şey bulamadım. Sultân Selîm biraz yürüdükten sonra tekrar ağrıdan şikâyet etti. Bu defa düğmelerini açtım, kılların arasından bir kıl başı kadar ağarmış ve etrafı kızarmış, ben dokununca «îşte odur» buyurdu ve «Nasıl şeydir?» diye suâl etti. Söyledim, «Biraz sık» demesiyle şehâdet parmağı ve orta parmak ile kenarını yokladım, iki parmağımın arası gayet katı bir çıban ile doldu. «Pâdişâhım, bu büyük çıbandır; henüz hamdır, zedelemek caiz değildir; bir münâsib merhem konulmalı» dedim. Ben mukaddemce bir çıbandan bî-huzûr olarak üç gün hıdmetten dûr kalmış bulunduğuma telmîhen «Biz Çelebi değiliz ki bir çıban için cerrahlara müracaat edelim?» dedikten sonra, köşke çıktı. Ve o geceyi ıztırâb ile geçirdi. Ertesi gün hamamda çıbanı deilâka uğdurmuş, avdetinde «Hasan Can, seni dinlemedik; amma kendimizi telef ettik» buyurdu. Tafsîl-i mâcerâ edince aklım uçayazdı. Azîmet-i hümayûnları mukarrer olduğundan te'hîr etmeyüp ata binmiş oldukları halde Edirne'ye gitmek üzere çadıra çıktılar. Çorlu kurbünde Sirt Köyünde tevakkufa mecbur oldular. Yara büyüdü ve açıldı, hiçbir ilâcın fâidesi olmadı.» (Hulasaten alınmıştır, c. 2, s. 392-394.)

Bu rivayetten de anlaşılıyor ki, çıban Pâdişâh'ın kasiğında değildi, arkasındaydı. Aşağıdaki haşiyede yazılacağı üzere Sultân Selim Sırt Köyünde iki ay hasta kaldı. Etibbâ'dan dahî sû-ret-i mahsûsada suâl ile anlaşıldığı üzere «veba» bu kadar süremezdi. Hammer her nasılsa Sa'dü'd-dîn'in dikkatli tafsilâtına itibâr etmeyerek Venedik elçilerinin raporuna atfen «şîrpençesyi «tâûn» sanmış ve gördüğümüz Avrupa târihlerine ve ezcümle Lamartin'e dahî böyle geçmiştir.

(Mi. 13) Pâdişâh'ın Edirne'ye gitmek üzere çadıra çıktığı 2 Şa'bân 926'-dır. Sırt Köyü'nde irtihâî 9 Şevval 926 gecesidir. Demek olur ki, hareketiyle irtihâî arasında iki ay ve bir hafta geçmiştir.

(Mi. 14) Sa'dü'd-dîn (c. 2, s. 394-397), Sultân Selîm'in rihletini pederinden naklen tafsil eder. İrtihâî gecesinde Hasan Can «Yâ-Sîn» kiraatine başlayıp Sultân Selîm birinci defasında Sûre-i Şerîfe-yi nihayetine kadar beraber okumuş ve ikinci defasında Hasan Can «Selâmün kavlen min rabbih rahim» âyetine geldikte, Selîm, dudakları bu âyetin kiraatiyle hareket eder olduğu halde şehâdet parmağını kaldırarak diğer parmaklarını yummuş ve o anda nabız durmuştur. Tabîb Ahî Çelebi «Daha hayât bakîdir» diyecek olmuştusa da Hasan.Can «Artık tababetin hükmü geçdi» diyerek o zamanın lâzım gelen hizmetini edâ etmekte acele etmiştir.

(Mi. 15) Zâten ihtiyar ve pek zâif olan Sultân Bâyezîd'in saltanatı terketmeğe mecbur bırakıldığı darbe üzerine, yolda irtihâl etmesi fevkalâde bir hâl değildir. Zehirlendiği hakkında bizim târihlerden yalnız Cenâbî'de görülen rivayet efsâne kabîlindendir ve târihî mevsûkâyyet bakımından delillerden mahrum olduğu gibi, Avrupalüard'an bunu haber veren yalnız Menavino'dan ibarettir. Bu böyle olduğu halde, bu didin «Yirmibirinci Kitab»ının sonlarında olduğu üzere, Sultân Bâyezîd'i de bir oğlunun idamından dolayı gafil ân e itham eden bu adamın güya güya Bâ-yezîd zamanında sarayda bulunmuş iken P âdi şah'm kaç şehzadesi olduğundan bile habersiz olduğu yine bu cildin «Yirmiikinci Kitab»ında Hammer'in tenkîdiyle anlaşılır, Binâenaleyh, Sultân Selîm'in pederini öldürmüş olmasına inanmak asla doğru olamaz.⁴³³

MÜTERCİMİN İLAVELERİ

⁴³³ Hammer, (Baron Joseph Von Hammer Purgstall) Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Neşriyat: 2/621-632

Hicrî ve Milâdî Senelerin Tatbiki.....	
Kosova Muhârebesinin Vukûu Târihi.....	
Niğbolu Muharebesinin Vukuu Târihi.....	
Ankara Muharebesinin Vukûu Târihi.....	
Varna Muharebesinin Vukûu Târihi.....	
�stanbul'un Fethi Tarihi.....	

MÜTERCİMİN İLAVELERİ

Hicrî ve Milâdî Senelerin Tatbiki

Hammer, ekseriya Milâdî sene ile beraber Hicrî seneleri de göstermiş ve Hicrî târihlerden bâzıları tercümede ilâve olunduğu gibi, müverrihin bâzı rakamları incelenerek baskı hatâsı olduğuna kanâat hâsıl olarak tashih edilmişse de, Hicrî ve Milâdî târihlerin tatbiki için okuyuculara bir kolaylık olmak üzere, 601 hicrî senesinden ikinci cildin vakıalarının sonuncusunu teşkil eden 857 senesine kadar -devletlû Gazı Ahmed Muhtar Paşa Hazretlerinin Islâhü't-Takvîm'inden iktibâsen- aşağıdaki kısa cedvel tanzim olunmuştur.⁴³⁴

Hicrî	Milâdî	Hicrî	Milâdî
601	1204	761	13
			59
621	1224	781	13
			79
623/6	1226	790/791	13
24			88
641	1243	801	13
			98
656/6	1258	821	18
57			14
661	1262	824/825	14
			21
681	1282	857	14
			53
690/6	1291		
91			
701	1301		
721	1321		
723/7	1323		
24			
741	1340		

⁴³⁴ Milâdî tarz yeni takvimin kullanılış tarihi olan 1*83 senesine kadar olan tarihler bittabi eski tarz Özeredir.

langıcı milâdî senenin hangi ay ve gününe de tesadüf ettiği bilinmek üzere, aşağıdaki cedvel tanzim edildi:

757/7 1356

58

İM hicrî'ye mukabil bir milâdî yazılan hanelerde iki hicrî senenin başlangıcı bir milâdî senede dâhil demek olur. Ancak bu misillü muhtasar cedvellerden bulunacak milâdî senelerde -sene başlarından denkgelmemesinden dolayı- bir sene yanlışlık olabilir. Üçüncü cildin vekâyîi daha çok ve seneleri daha muayyen olduğundan, bu cilt için her hicrî senenin başlangıcı milâdî senenin hangi ay ve gününe de tesâdüf ettiği bilinmek üzere, aşağıdaki cedvel tanzîm edildi:

	23 Kanunısani	1452	87	2 Ağustos	14
56		2			67
	12 »	1453	87	22 Temmuz	14
57		3			68
	1 »	1454	87	11 Temmuz	14
58		4			69
	22 Kânunievvel	1454	87	30 Haziran	14
59		5			70
	11 »	1455	87	20 Haziran	14
60		6			71
	29 Teşrinisani	1456	87	8 »	14
61		7			72
	19. »	1457	87	29 Mayıs	14
62		8			73
	8 Teşrinievvel	1458	87	18 »	14
63		9			74
	28 »	1459	88	8 »	14
64		0			75
	17 »	1460	88	26 Nisan	14
65		1			76
	6 »	1461	88	15 »	14
66		2			77
	26 Eylül	1462	88	4 »	14
67		3			78
	15 »	1463	88	25 Mart	14
68		4			79
	3 »	1464	88	13 »	14
69		5			80

70	24 Ağustos	1465	88	2 »	14
		6			81
71	13 »	1466	88	20 Şubat	14
		7			82

Her hicri senenin gurre-i muharremi, hizasındaki gün ve ay ve milâdî seneye tesadüf etmektedir. Her hicrî senenin günlerinin hangi milâdî senenin kaçınıcı ayının kaçınıcı gününe isabet ettiğini hesâb için en yeni ve en mükemmel cedvel Islâhü't-Takvîm'dir. Bundan sonraki cildler için de -Cenâb-ı Hak murâd etmişse- böyle cedveller yapılacaktır.⁴³⁵

Kosova Muhârebesinin Vukûu Târihi

Kosova muharebesine 791 Şa'bânın on dördüncü pazartesi günü hazırlanılıp ertesi gün muharebe vuku bulduğunun Hudüvendigâr-i Şehîd nâmına muharebe meydanından yazılan fermân-i hümayûnda münderic olduğu, birinci cildin Mütercim'in İlâveleri kısmında yazılmıştı. Mezkûr cildin neşrinden sonra Arnavudluk'a seyyahât-i şâhâne (Pâdişâhın seyya-' hatî) münâsebetiyle Kosova muharebesinden bahsolunduğu sırada, bâzî evrak-i havadis muharebenin vuku târihi bakımından tereddüdâmîz mülâhazalarda bulunmasına ve ahiren Kosova, Niğbolu, Ankara, Varna muharebelerinin plânlan bu târihin kar'ilerine tevzî' edilmesine mebnî diğer muharebelerin târihleri tedkîk edileceği gibi Kosova muharebesi tâ-, rihi hakkında dahî aşağıdaki tafsîlâtın verilmesine ibtidâr olunur:

«Sene ehadî ve tes'în ve seba' mi'e (791) şa'bânın on dördü vâki' olan dü-şenbe (pazartesi) günü Kos ova sahrasında... sufûf-i kattâl müheyya kılınup ol gice subha kadar her kes uyanık bulınarak irtesi gün farîza-i subhdan sonra emr-i ta'biye icra kılındığı» fermân-ı mezkûrde muharrer ve ferman evâsıt-i şehir-i şa'bânî'l-mu'azzam 791 târîhiyle müver-rehdür. Vak'a-i şehâdeti mutazammın Yıldırım Bâyezîd'in fermanı dahî kezâlik o târihi hâvidir. (Feridun Beğ Münşeati, İstanbul baskısı, c. 1, s. 112-114).

791 Muharrem'inin ibtidâsı perşembeye ve Şa'bân'ın başı pazartesine tesadüf ettiğinden, 14'ü pazar olacaktı. Ancak tekml sülüseyn ve rü'yet hesabının bir gün te'hîri pek çok vâki'dir. Şu halde takvim hesabıyla 16 Şa'bân 791 olacaktır. Çünkü günün, yâni muharebeden bir gün evvelki günün düşenbe: pazartesi denilmesinde yanlışlık olamaz. Mezkûr târihin

⁴³⁵ Hammer, (Baron Joseph Von Hammer Purgstall) Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Neşriyat: 2/283-284

milâdîyesi hesabına gelince: 791 Muharrem'inin başı 1388 Kânun-i evvel'inin 31'inci gününde vâki* olduğundan, Şa'bân'ın 16*ıncı salı günü 1389 Ağustosunun 10'uncu gününe isabet eder ki, Ağustos'un başı pazar olduğundan 10'u sak'ya tesadüf edeceği cihetle, şu hesabın sıhhati bununla da anlaşılır.

Demek olur ki eski vesikalarımız mucibince Kosova muharebesinin vuku târihi şudur:

15 (Takvim hesabı 16) Şa'bân 791 = 10 Ağustos 1389 salı günü.

Hammer, Sırbhlar'm rivayetlerine ve târihlerine göre 15 Haziran 1389 olduğunu ve yalnız Sa'dü'd-dîn, Sultân I. Murad'ın vefatını 27 Ağustos gösterdiğini yazar (Hammer tercümesi cild: 1). Bu hususda Sırlılar'a mı inanalım, bizim vesikalara mı? Bizim vesikalar elbette daha tercihe şâ-yân görünür. Husûsiyle ki ordudan Sultân Murâd nâmına, fermanı yazan zât pek hüner sahibi bir münşidir ki, Pâdişah'm şehâdetini gayet üstâ-dâne imâ etmiştir, (bk. 1. cild). Şu suretçe Sırlıların gösterdiği târih, muharebeye azimet zamanı olabilir. (Hazirandın 15'i de Salı'ya tesadüf ediyordu; herhalde harbin bir salı günü olmuş olması asla şüphe götürmez.) 27 Ağustos târihine gelince: Hoca Sa'dü'd-dîn, Sultân Murâd «irtihâl it-dükde» 792 Ramazan'ın dördüncü günü Yıldırım'ın cülus ettiğini ve muhariplere ihsanlar ederek Edirne'ye azimet ile «bir yevm-i mes'ûdda Edirne tahtına yümn ü se'ûd ile su'ûd» eylediğini yazıyor. Hammer'in 27 Ağustos dediği, bu târih olacaktır. Hâlbuki Hoca'nın 792 («isneyn ve tes'în ve seba' mi'e») demesi mutlaka yanlıştır. Muharebeyi Kâtib Çelebi dahî 791'-de zabt eylediği gibi, bütün rivayetler ve vak'alar 791 hesabına göredir. Bu yanlışlıktan sarf-ı nazar ile 791 Ramazanının 4*ü alınırsa, bizim he-sâbımızca Ağustos'un 28'ine gelir. Fakat Hoca'nın gösterdiği târih esasen Sultân Murad'ın şehâdeti târihi değildir, Edirne tahtına cülus târihi olması muhtemeldir. Şu ihtimâl, vesikalarla Hoca arasındaki ihtilâfı ortadan kaldırır.⁴³⁶

Niğbolu Muharebesinin Vukuu Târihi

Yıldırım Bâyezîd'in Niğbolu muharebesinde muzafferiyetine dâir Osmanlı memleketlerine yazılmış bulunan evâsıt-ı safer 798 tarihli fetihnâmesinde (Feridun, c. 1, s. 120-122) «Sene semân ve tes'în ve seba'

⁴³⁶ Hammer, (Baron Joseph Von Hammer Purgstall) Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Neşriyat: 2/284-285

mi'e saferinün on biri olan cum'a gününde tarafeynden sufûf» bağlandığı beyân ve vuku bulan muharebenin tafsîlâtı etyân olunmuştur. Lâkin takvim hesabiyle cumaya tesadûf eden, Safer'in onbiri değil, onikisidir. İşbu bir gün fark -yukarıda yazıldığı üzere- takvim ile tekmîl-i sülûseyn ve rû'yet ihtilâfından doğmuş olabilir. Binâenaleyh muharebenin takvim hesabiyle vukuu târihi 12 Safer 798 cuma günü olmak lâzım gelir.

Bu târihin milâdîyesi 1395 senesi Teşrin-i sâni'sinin 26'sidir. Teşrin-i sâni başı Pazartesi günü olduğundan 26'sı cumaya tesadûf eder ve hesabın sıhhati te'yîd edilmiş olur.

Hammer ise (Tercüme, c. 1), bu muharebe için bir Avrupa vekayi-nâmesinde 25 Eylül, Bonfinius'da 29, Fransızlar tarafından 28 gösterildiğini beyân etmiştir. Plan da 28 târihini ihtiyar ediyordu. Engel'in muharebe gününü Salı göstermesine (c. lfe bk.) ve salı'nın 28'e tesadûf etmiş bulunmasına nazaran, ihtiyarın ve tercihin sebebi bu olması lâzım gelir.

Fetih-nâmede gösterilen Arabi târihin nülâdîsiyle, Hammer'in gösterdiği târihleri uydurmak kaabil değildir. Bu hâlde, yine hangisini mu'te-ber tutmak lâzım geleceği mes'elesi karşımıza çıkar. Madem ki fetih-nâ-me'nin târihi evâsıt-i safer 798 olmakla beraber, yukarıda yazıldığı gibi vuku bulduğu gün 11 Safer olmak üzere, içinde dere edilmiştir. Ve böyle bir galebe-i azîmenin derhâl ilânı da emr-i tabîî olarak aylarca temhirine imkân yoktur, bu vesikanın mu'teber olması tabîîdir. Bir de eğer 24, 28, 29 Eylül târihlerinden biri alınsa muharebe 797 Zî'l-hi ece'sinde ve bayram günlerinde olmak lâzım gelirdi. Fetih-nâme'nin mukaddimesinde «geçen sene» Kostantiniyye üzerine varıldığı yazılı olarak» muharebenin 798'de vukûu bu ifâde ile de te'yîd edilmiştir. Bununla beraber eğer muharebe bayramda olsaydı, fetih-nâme'de mutlaka buna dâir bir işaret olurdu.

Yazılan bu tafsîlâtta sonra Niğbolu muharebesinin -Hammer'in Avrupa müverrihlerinden aldığı rivayetler gibi- 24; 28, 29 Eylül târihlerinden hiç birinde değil, 11 (takvim hesabına göre 12) Safer 798, 26 Teşrin-i sâni 1395, Cuma olduğunu ifâde edebiliriz.⁴³⁷

Ankara Muharebesinin Vukûu Târihi

Ankara Muharebesinin vukuu târihini en ziyâde tâyin eden Arab-şâh'-dır ki, onun ne dediğini 2. cildde yazmıştık.

⁴³⁷ Hammer, (Baron Joseph Von Hammer Purgstall) Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Neşriyat: 2/285-286

Tabî'dir ki, aldanılması en az muhtemel olan «erba'a» yâni «çarşamba» tasrîhidir. Hâlbuki 804 Zi'1-hicce'si takvim hesabiyle pazar*dan başlar. Bu ayın çarşambaları 4, 11, 18, 25 târihlerine isabet eder; evvelce yazıldığı üzere tekmîl-i süluseyn ve re*ye* ile takvim arasında bir gün ihtilâf olabilir ve bittabi tekmil ve rü*yet hesabı te'hir eder. Şu hâlde tekmil ve rü'yet hesabiyle 17 târihî çarşambaya düşer; Arabşâh'm türkçe muhtasar tercümesinde 17 Zil-hicce denildiğini de, ikinci cildde göstermiştik. Vâkiâ bizdeki nüshaya ve müverrihin nakline itimâden tercümede yanlışlık olacağı beyân edilmiş ise de, tercümeye esas ittihaz edilen nüsha matbûundan daha doğru olmak muhtemeldir. Bu târih, yâni tekmil ve rü'yet hesâbınca 17, Takvim hesâbınca 18 Zi'1-hicce 1402 Temmuzun 19'una isabet eder, 19 Temmuz çarşamba olacağı hesap yoluyla görülmüş olduğundan (Çünkü 1402 Kânun-i sâni'sinin başı pazar ve Tammuz'un başı cumartesidir), bu da hesabın sıhhatini te'yîd eder. Arabşâh'm «sâ-min aşeri» kelimelerinden «yâ» (î) tertîb hatası olacağı gibi, Arab müverrihinin milâdî takvimde bir gün aldandığı farz olunursa 19 Temmuz târihi çıkar. Yazılmış olan tafsîlâtâ göre mütercimim en muhtemel gördüğü târih:

17 (takvim hesabiyle 18) Zil-hicce 804, 19 Temmuz 1402 çarşamba'dır.⁴³⁸

Varna Muharebesinin Vukûu Târihi

Sa'dü'd-dîn'in muharebe gününü 848 Receb'inin 9'uncu sah günü gösterdiğini yazmıştık (Tercüme'nin 2. cildine bk.) Hoca'nın ibaresi aynen şudur: «Bu gazâ-yi sürûr-efzâ sene semâne ve erba'în ve semâne mi'e recebinün tokuzında yevm-i selâsede vuku bulup...»

Hammer Sen Marten Yortusundan bir gün evvel tarafların askerlerinin harb safı üzere dizildiği beyân ve muharebe için 10 Teşrîn*i sâni 1444 târihini göstermiştir. 848 Receb'i çarşamba ile başladığından 9'u perşembeye isabet eder, binâenaleyh «salı», ne takvim hesabına, ne tekmil ve rü'yet hesabına uyar. Bundan vazgeçerek, Receb'in 9'u 1444 Teşrîn-i evvelinin 22'sine gelir ve Hammer'in târihine tevâfuk etmez. Lâkin Hıristiyanlar, Sen-Marten Yortusu'nda aldanamazlardı. Sen Marten imparator Konstans'ın alaylarından birinde bir askerdir ki, azizler sırasına dâhil edilmiş ve yortusu 10 Teşrîn-i Sâni'ye tesadûf ettirilmiştir. Ehl-i Sa-lîb, muharebenin

⁴³⁸ Hammer, (Baron Joseph Von Hammer Purgstall) Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Neşriyat: 2/286-287

bu askerden olan azîz'in gününe tesadüf etmesiyle pek memnun olmuş olacaktı. 10 Teşrîn-i Sânî târihini alırsak «Recebin dokuzu», «Recebin yirmidokuzu» olacağı hatıra gelir; lâkin 29 Receb 848 çarşamba gününe düşer; muharebe salı günü olacaktır. Çünkü Hoca «salı» dediği gibi, Hammer'in gösterdiği 10 Teşrîn-i Sânî 1445 gününün sah olduğu hesab yoluyla anlaşılır. Şu halde Hoca'nın salı kelimesini ve Hammer'in rivayetini esas kabul edersek şu târih çıkar:

28 Receb 848, 10 Teşrîn-i Sânî 1444, Salı.

Sultân Mehmed'in Varna muzafferiyetine dâir Şâhruh Mîrzâ*ya mektubu (Feridun, tstanbul matbuu, c. 1, s. 214-215) 848 Ramazan'ımn evâhırı târihiyle müverrehdir, muharebe gününü göstermez; fakat mektubun târihi, muharebe zamanına tekarrüb ederse, ihtimâle de o kadar tekarrüb eder.⁴³⁹

İstanbul'un Fethi Tarihi

Fâtih tarafından Hoca Kerîmi inşâsiyle İran Şahı Cihân-şâh Mîrzâ'-ya gönderilen farsça fetih-nâmede (Feridun, İstanbul basımı, c. 1, s. 238-241) 857 baharının başlarına tesadüf eden 12 Rebî'ül-evvel cuma günü Edirne'den hareket olunduğu, Rebîül-evverin 26'ıncı cuma günü Kostantiniyye'nin muhasara altına alındığı, ellidört gün gece gündüz muharebeden sonra cümâdi'l-ulâ'nın 20'inci salı günü şehrin fethedildiği münde-riçtir.

Bu hesabın sıhhatinde hiç şüphe yoktur, çünkü:

Evvelâ 857 Muharreminin birinci günü cuma ve Rebî'ül-evvelinin birinci günü pazartesi'ye tesadüf ettiğinden, Rebî'ül-evvel'in 12'si cuma'dır.

İkinci olarak, Rebî'ül-evvel'in 26'sı da tabiatıyla cuma'dır (Edirne'den ordunun bâ-husûs gayet cesîm toparla İstanbul'a gelebilmesi ve mevkiini tutması için iki hafta geçmesi tabiidir).

Üçüncü olarak, cümâdi'l-ulâ'nın ilk günü perşembe olduğundan 20'si aalî'ya tesadüf eder.

Dördüncüsü, 26 Rebî'ül-evvel cuma ile 20 Cümâdi'1-ulâ salı arasında başlangıç ve bitiş dâhil olmak üzere tam ellidört gün vardır. «Elli dört gün muharebeden sonra» demek de başlangıç ve bitişin dâhil olduğunu gösterir; zîrâ muharebenin başladığı ve şehrin alındığı günlerde dahî elbette

⁴³⁹ Hammer, (Baron Joseph Von Hammer Purgstall) Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Neşriyat: 2/287-288

muharebe edilmişti. Bu târihlerin milâdî hesabına gelince:

20 cümâde'1-ulâ 857, 29 Mayıs 1453 târihine tesadüf eder. 1453 sene-i basîtesi pazartesi ile başladığından, Mayıs'ın başı ve 29'u da salıdır.

26 Rebî'ül-evvel 857, 6 Nisan 1453 cuma'ya düşer.

12 Rebî'ül-evvel 857, 23 Mart 1453 cuma'ya tesadüf eder. Hoca Kerîmî'nin «evvel-bahar» demesi nevrüz değil, baharın evveli, yâni başlan demek olacağı anlaşılır.

Fethin dördüncü cuma günü -ki Ayasofya'da Fâtih Sultân Mehmed nâmına ilk hutbenin okunduğu gündür-, bittabi Dukas'ın dediği gibi 31 Mayıs'a değil, Franzes'in dediği gibi 1 Haziran'a tesadüf eder. Vesîka ve hesaba müstenid tetkiklerden sonra, birbirini tutmayan sözlerin ve bunlara nazaran Hammer'in mütâlâa ve tenkitlerinin (Elinizdeki cild, Müverrihin Notlar ve Açıklamaları Onüçüncü Kitap, Not: I'e ve ayrıca 2. cildin Notlarına bkz.) hükmü kalmaz. Müverrih-i müdekkık Kâtîb Çelebî'de «857 Feth-i Kostantmiyye, der muntasıf rebî'ül-evvel, bâ pencâh ve yek rûz-i muhasara» denilmesi hakkında şu kadar söylemek kâfidir ki, muntasıf rebî'ül-evvel ordunun Edirne'den hareketidir. Takvîmü't-Tevârîh'i İbrahim Müteferrika tab' ederken cedvelleri bıraktığı gibi «havâmiş ve havâşîde olan» menhüvâtı gerçi kitaba almışsa da, anlaşılan bunlardan bâzılarını da düşürmüş veya yanlış almıştır. Takvîmü't-Tevârîh'in müteaddid nüshaları mukabele edilerek yeniden basılması arzu olunursa da, nefsi kitâb ve bu arzu varak-ı mihr-i vefa kabîlindendir.

Molla Gürânî inşâsıyla «Azîz-i Mısır»a irsal olunan fetih-nâmede dahî Hoca Kerîmî'nin inşâsıyla tamamen muvafıktır. Şerîf-i Mekke'ye ola fetihnâmede dahî târih 10 cümâdel-ulâ' gösterilmiştir.⁴⁴⁰

Dördüncü Cild vekayiinin cereyan ettiği Hicrî seneler başlangıcının hangi Milâdî seneye ve hangi ayına, hangi gününe tesadüf ettiğini gösteren cedveldir: (Tarz-ı atîk (V.S.) dir, tarz-ı cedîd o zaman henüz kullanılmıyordu)'.⁴⁴⁰

88	9	Şubat	1483	9	Temmuz	:
				08		502
89	3	Kânun-ı	1484	9	Haziran	:
0	sânı			09	6	503

⁴⁴⁰ Hammer, (Baron Joseph Von Hammer Purgstall) Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Neşriyat: 2/288-289.

90	8	1	»	»	1485	9	Haziran	:	504
						10	4		
		7			1486	9	Haziran	:	
91						11			505
		2	Kânun-ı		1486	9	Mayıs	:	
92	8		evvel			12	4		506
		1	»		1487	9	Mayıs	:	
93	7					13	3		507
		»	»		1488	9	Mayıs	:	
94						14			508
		2	Teşrinisani		1489	9	Nisan	:	
95	5					15	1		509
		1	»		1490	9	Nîsan	:	
96	4					16	0		510
		4			1491	9	Mart	:	
97						17	1		511
		2	Teşrinievve		1492	9	Mart	:	
98	3	1				18	9		512
		1			1493	9	Mart	:	
99	2					19			513
		2	»		1494	9	Şubat	:	
00						20	6		514
		2	Eylül		1495	9	Şubat	:	
01	1					21	5		515
		9	Eylül		1496	9	Şubat	:	
02						22			516
		3	Ağustos		1497	9	Kânun-ı sâni	:	
03	0					23	24		517
		1	»		1498	9	Kânun-ı sâni	:	
04	9					24	3		518
		8	»		1499	9	Kânun-ı sâni	:	
05						25			519
		2	Temmuz		1500	9	Kânun-ı evvel	:	
06	8					26	3		519
		1	»		1501				

